

KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA

KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE

Na koricama:

Simbol (»Logo«) na koricama i naslovnoj stranici, ulomak je s kršćanskog nadgrobnog spomenika iz Domitilinih katakomba (Rim), a potječe s kraja III. stoljeća.

Sliku iz pastirskog života, poganskog podrijetla, kršćani su upotrijebili kao simbol mira i blaženstva koje pokojnikova duša nalazi u vječnosti.

Ovaj lik upućuje također na cjelokupno značenje Katekizma: Krist, Dobri Pastir, koji svojom vlašću (štap) vodi i štiti svoje vjernike (ovca), poziva ih milozvučnim suglasjem istine (flauta) i daje im pokoj u sjeni »drva života«, njegova otkupiteljskog Križa koji otvara Raj.

Catechismus Catholicae Ecclesiae

»Libreria Editrice Vaticana omnia sibi vindicat iura. Sine eiusdem licentia scripto data nemini liceat hunc Catechismum denuo imprimere aut in aliam linguam vertere«.

© Copyright: Libreria Editrice Vaticana.

© Copyright drugoga popravljenog hrvatskog prijevoda 2016:
Hrvatska biskupska konferencija

Prijevod je rađen prema Latinskom tipskom izdanju *Catechismus Catholicae Ecclesiae*.

Hrvatski prijevod je potvrdila i dala »Imprimi potest« Commissione Interdicasteriale per il Catechismo della Chiesa Cattolica Prot. N. XII/91 C

Roma, 6 luglio 1994.

Joseph card. Ratzinger

Praefectus

KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE

DORAĐENO IZDANJE

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA

Izdavač:

Hrvatska biskupska konferencija

Nakladnik:

Glas Koncila, Kaptol 8, Zagreb

Tel.: 01/4874 315; faks: 01/4874 319

E-pošta: prodaja@glas-koncila.hr

www.glas-koncila.hr

Prijevod i slog:

Glas Koncila, Zagreb 2016.

Dorađeno izdanje tiskano u svibnju 2016. godine.

ISBN 978-953-241-383-0

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000933081.

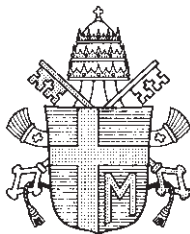
KRATICE

Kratice biblijskih knjiga abecednim redom

Am	Amos	1 Ljet	Prva knjiga Ljetopisa
Bar	Baruh	2 Ljet	Druga knjiga Ljetopisa
Br	Knjiga Brojeva	Lk	Evangelje po Luki
Dj	Djela apostolska	1 Mak	Prva knjiga o Makabejcima
Dn	Daniel	2 Mak	Druga knjiga o Makabejcima
Ef	Poslanica Efežanima	Mal	Malahija
Est	Estera	Mih	Mihej
Ez	Ezekiel	Mk	Evangelje po Marku
Ezr	Ezra	Mt	Evangelje po Mateju
Fil	Poslanica Filipljanima	Mudr	Knjiga Mudrosti
Fim	Poslanica Filemonu	Nah	Nahum
Gal	Poslanica Galaćanima	Neh	Nehemija
Hab	Habakuk	Ob	Obadija
Hag	Hagaj	Otk	Otkrivenje
Heb	Poslanica Hebrejima	Pj	Pjesma nad pjesmama
Hoš	Hošea	Pnz	Ponovljeni zakon
Iv	Evangelje po Ivanu	Post	Knjiga Postanka
1 Iv	Prva Ivanova poslanica	Prop	Propovjednik (Kohélet)
2 Iv	Druga Ivanova poslanica	Ps	Psalmi
3 Iv	Treća Ivanova poslanica	1 Pt	Prva Petrova poslanica
Iz	Izaija	2 Pt	Druga Petrova poslanica
Izl	Knjiga Izlaska	Rim	Poslanica Rimljanima
Izr	Mudre izreke	Rut	Ruta
Jak	Jakovljeva poslanica	1 Sam	Prva knjiga o Samuelu
Jd	Judina poslanica	2 Sam	Druga knjiga o Samuelu
Jdt	Judita	Sef	Sefanija
Jl	Joel	Sir	Knjiga Sirahova
Job	Job	1 Sol	Prva poslanica Solunjanima
Jon	Jona	2 Sol	Druga poslanica Solunjanima
Jr	Jeremija	Suci	Knjiga o Sucima
Jš	Jošua	1 Tim	Prva poslanica Timoteju
Kol	Poslanica Kološanima	2 Tim	Druga poslanica Timoteju
1 Kor	Prva poslanica Korinćanima	Tit	Poslanica Titu
2 Kor	Druga poslanica Korinćanima	Tob	Tobija
1 Kr	Prva knjiga o Kraljevima	Tuž	Tužaljke
2 Kr	Druga knjiga o Kraljevima	Zah	Zaharija
Lev	Levitiski zakonik		

Ostale kratice i sigle

a.	articulus (članak)
AAS	<i>Acta Apostolicae Sedis</i>
AHMA	<i>Analecta hymnica Medii Aevi</i>
Ap. konst.	Apostolska konstitucija
Ap. pob.	Apostolska pobudnica
Ap. posl.	Apostolska poslanica
BP	<i>Biblioteca patristica</i>
c.	corpus articuli (srednji dio članka)
CA	Corpus apologetarum Christianorum saeculi secundi
CCEO	Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium
CCG	<i>Corpus Christianorum (Series Graeca)</i>
CCL	<i>Corpus Christianorum (Series Latina)</i>
COD	<i>Conciliorum Oecumenicorum Decreta</i>
CSEL	<i>Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum</i>
Dekl.	Deklaracija
Dekr.	Dekret
dist.	distinctio (distinkcija)
Dogm. konst.	Dogmatska konstitucija
DS	H. DENZINGER – A. SCHÖNMETZER, <i>Enchiridion Symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum</i>
Ed. Leon.	SANCTI THOMAE AQUINATIS Doctoris Angelici <i>Opera omnia</i> iussu impensaue Leonis XIII P.M. edita
Enc.	Enciklika
Funk	F. X. FUNK, <i>Patres apostolici</i> , 2. izd.
GCS	<i>Die griechischen christlichen Schriftsteller</i>
kan.	kanon
Konst.	Konstitucija
MGH	<i>Monumenta Germaniae Historica</i>
MHSI	<i>Monumenta historica Societatis Iesu</i>
Past. konst.	Pastoralna konstitucija
PG	<i>Patrologia graeca</i> (J. P. MIGNE)
PL	<i>Patrologia latina</i> (J. P. MIGNE)
PLS	<i>Patrologia latina. Supplementum</i>
pogl.	poglavlje
PTS	<i>Patristische Texte und Studien</i>
p.	pars (dio)
q.	quaestio (pitanje)
SC	<i>Sources chrétiennes</i>
SPM	<i>Stromata patristica et medievalia</i>
str.	stranica
sv.	svezak
TD	<i>Textes et documents</i>
TPL	<i>Textus patristici et liturgici</i>
ur.	uredio
usp.	usporedi
zaklj.	zaključak
zasj.	zasjedanje
ZKIC (=CCEO)	Zakonik kanonskoga prava Istočnih crkava (Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium)
ZKP (=CIC)	Zakonik kanonskoga prava (Codex Iuris Canonici)

APOSTOLSKO PISMO
»**VEOMA SE RADUJEMO**«

**kojim se odobrava i proglašuje
latinsko tipsko izdanje Katekizma Katoličke Crkve**

Časnoj braći kardinalima, patrijarsima, nadbiskupima, biskupima,
prezbiterima, đakonima i svim članovima Božjega naroda

IVAN PAVAO BISKUP
SLUGA SLUGU BOŽJIH
NA TRAJAN SPOMEN

VEOMA SE RADUJEMO što na svjetlo izlazi latinsko tipsko izdanje Katekizma Katoličke Crkve, koje ovim apostolskim pismom odobravamo i proglašujemo te koje tako postaje službeni tekst spomenutog Katekizma. Ovo se zbiva otprilike pet godina nakon objavljivanja apostolske konstitucije *Fidei depositum*, 11. listopada godine 1992., kojom je, prigodom spomena tridesete obljetnice otvaranja Drugoga vatikanskog koncila uveden u svijet prvi tekst Katekizma izrađen na francuskom jeziku.

Radosno smo svi mogli utvrditi kakvom je blagonaklonošću ovih godina Katekizam bio ponajviše primljen i kako je široko bio rasprostranjen osobito među krajevnim Crkvama, koje su ga prevele na

svoj vlastiti jezik, da bi bio pri ruci raznim zajednicama zemalja raznih jezika. Time se potvrđuje kako je prikladno godine 1985. izvanredno zasjedanje Biskupske sinode od Nas zatražilo, da se sastavi Katekizam ili priručnik svega katoličkoga nauka o vjeri i o ćudoređu.

Kad je Vijeće kardinala i biskupa, koje je osnovano za to godine 1986., sažetim stilom sastavilo Katekizam, odobrili smo ga i proglasili gore spomenutom apostolskom konstitucijom, koja također sada zadržava svu svoju snagu i korist te ovim tipskim latinskim izdanjem dobiva svoju završnu provedbu.

Vijeće koje se sastoji od raznih služba Apostolske Stolice, a koje smo godine 1993. radi toga osnovali, usavršilo je ovo izdanje. To Vijeće kojemu smo za predsjednika postavili Našega časnog brata Josepha kardinala Svete Rimske Crkve Ratzingera, marljivo se trudilo da ispuni zadaću koja mu je povjerena, svraćajući napose pozornost na brojne predložene ispravke koji su ovih godina od crkvenih zajednica iz raznih strana odasvud po svijetu ovamo pristigli s obzirom na izjave samoga Katekizma.

U tome se jasno smije razumjeti da tako značajno slanje ispravaka za usavršenje Katekizma pokazuje posve jedinstveno nastojanje koje je Katekizam po svem svijetu pa i u nekršćanskim mjestima mnogostruko potaknuo te potvrđuje nakanu Katekizma da se predstavi kao potpuno i cjelovito izlaganje katoličkog nauka iz kojega može svatko upoznati što Crkva ispovijeda i slavi, što proživljava i što moli u svojem svagdanjem životu i radu. Jednako se očito zapaža odlučna volja da pruži svoj udio da se ljudima naših dana na najprikladniji način izloži kršćanska vjera, od koje Katekizam obrađuje glavne i nužne sastojke. Nadalje, ovom zajedničkom suradnjom mnogih dijelova Crkve ponovno se ostvaruje ono što rekosmo u spomenutoj apostolskoj konstituciji *Fidei depositum*: »Stjecaj tolikih glasova doista izražava ono što možemo nazvati simfonijom vjere«¹.

S tih je također razloga Vijeće trijezna duha pretresalo iznesena mišljenja, brižljivo ih je postavljenim pitanjima istražilo i Nama predalo svoje prosudbe na potvrdu. Te prosudbe, ukoliko puštaju da

¹ IVAN PAVAO II., Apostol. konstit. *Fidei depositum*, 2.

predmeti Katekizma koji se odnose na poklad katoličke vjere budu prikladnije otvoreni ili dopuštaju da se neke istine iste vjere sastave u obliku koji je primjereniji zahtjevima današnje katehetske obuke, prihvatili smo i zato su ušle u ovo tipsko latinsko izdanje. Ovo izdanje svakako u svojim naucima vjerno ponavlja onaj spis što smo ga Mi Crkvi i svijetu javnom vlašću mjeseca prosinca godine 1992. predali.

Latinsko tipsko izdanje, koje danas objavljujemo, dovršava cjelokupno djelo sastavljanja Katekizma, koje je započelo godine 1986., i sretno se ispunjava želja spomenutog izvanrednog zasjedanja Biskupske sinode. Sada Crkva ima pri ruci ovo novo izlaganje velikoga ugleda svoje jedne i trajne apostolske vjere koje će biti »valjano i zakonito sredstvo u službi crkvenog zajedništva« i »sigurno pravilo za poučavanje vjere« a i »pouzdan i autentičan tekst uspoređivanja« za razjašnjavanja Katekizama pojedinih mjesta.²

U ovom vjerodostojnom i prikladno složenom izlaganju katoličke vjere i nauka, katehetska će pouka otkriti potpuno siguran put da se kršćanska poruka u svim i pojedinim dijelovima iznese ljudima našega vremena.

Iz ovoga će sveska svaki vjeroučitelj dobiti čvrstu pomoć, kojom će u mjesnoj Crkvi moći priopćiti jedini i vječni poklad vjere, dok se, uz pomoć Duha Svetoga, trudi da poveže čudesno jedinstvo kršćanskog otajstva sa samim mnogostrukim potrebama i prilikama života onih kojima je namijenjena ova poruka. Cjelokupna katehetska djelatnost moći će kod Božjega naroda doživjeti nov i obilan polet bude li znala iskoristiti i ispravno cijiniti ovaj pokoncilski Katekizam.

Čini se da je to danas još od veće važnosti, kada već nadolazi treće tisućljeće. Neodložno se traži posebna služba naviještanja blagovijesti da svi mogu upoznati i primiti poruku Evandjelja te tako rasti »do mjere uzrasta punine Kristove« (Ef 4, 13).

Veoma dakle potičemo svoju časnu braću u biskupstvu, kojima se napose povjerava Katekizam Katoličke Crkve, da se, prihvaćajući ovu izvrsnu prigodu objavljenoga tipskog izdanja, brižnije založe da se

² IVAN PAVAO II., Apostol. konstit. *Fidei depositum*, 4.

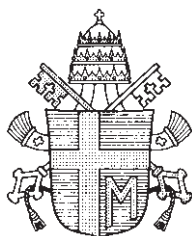
tekst što više raširi a i da se promiče njegovo spremno prihvaćanje kao jednoga izvrsnoga dara za povjerene im zajednice koje će tako moći ponovno otkriti neiscrpiva bogatstva vjere.

Kamo sreće da složnom i uzajamno nadopunjujućom službom svih stupnjeva od kojih se sastoji Božji narod svi upoznaju Katekizam i da ga svi prime, da se proširi i do na kraj svijeta ojača ona suglasnost u vjeri koje se izvor i počelo nalaze u Trojstvenom Jedinstvu.

Mariji Majci Kristovoj, koju danas slavimo kao na nebo dušom i tijelom uznesenu, povjeravamo ove želje da se do kraja provedu na duhovnu dobrobit svih ljudi.

U Castel Gandolfu, 15. kolovoza 1997.,
osamnaeste godine našega pontifikata

Joannes Paulus II

APOSTOLSKA KONSTITUCIJA »FIDEI DEPOSITUM«

**kojom se javnosti predaje Katekizam Katoličke Crkve
priređen nakon Drugoga vatikanskog općeg koncila**

Časnoj braći kardinalima, patrijarsima, nadbiskupima, biskupima,
prezbiterima, đakonima i svim članovima naroda Božjega

IVAN PAVAO BISKUP
SLUGA SLUGU BOŽJIH
NA TRAJAN SPOMEN

ČUVANJE POLOGA VJERE zadaća je koju je Gospodin povjerio svojoj Crkvi, i ona ju neprestano ispunja. Drugi vatikanski opći koncil, što ga je prije trideset godina otvorio moj prethodnik blage uspomene papa Ivan XXIII., imao je nakanu i svrhu osvijetliti apostolsko i pastirsko poslanje Crkve te sjajem istine Evanđelja potaknuti sve ljude da traže i prihvate Kristovu ljubav koja nadilazi svaku spoznaju.¹

Tom je koncilu papa Ivan XXIII. doznačio kao temeljnu zadaću da bolje sačuva i izloži dragocjeni polog kršćanskog nauka kako bi bio pristupačniji Kristovim vjernicima i svim ljudima dobre volje. Stoga

¹ Usp. Ef 3, 19

Koncil nije prvenstveno morao osuditi suvremene zablude, nego prije svega založiti se da jasno prikaže snagu i ljepotu vjerskog nauka. »Prosvijetljena svjetlom ovoga koncila« – govorio je Papa – »Crkva će, uzdamo se, povećati svoja duhovna bogatstva i, crpeći odatle nove energije, neustrašivo će gledati u budućnost«; na nama je da se »zdušno, bez straha, dademo na posao što ga zahtijeva naše vrijeme, nastavljajući tako put kojim je Crkva išla tijekom gotovo dvadeset stoljeća«. ²

S Božjom pomoći koncilski su Oci, u četiri godine rada, mogli izraditi značajan skup doktrinalnih izlaganja i pastoralnih uputa i podastrijeti ga svoj Crkvi. Pastiri i vjernici u njima nalaze usmjerenja za onu »obnovu misli, djelatnosti, ponašanja, moralne snage, radosti i nade, koju je Koncil žarko želio«. ³

Otkako je zaključen, Koncil nije prestao nadahnjivati život Crkve. Godine 1985. mogli smo izjaviti: »Za nas – koji smo imali posebnu milost da na njemu sudjelujemo i djelatno surađujemo u njegovu odvijanju – Drugi vatikanski koncil bio je uvijek, a osobito u ovim godinama našega pontifikata, polazna točka svega našeg pastirskog djelovanja, u svjesnom naporu da njegove smjernice, u konkretnoj i vjernoj primjeni, provedemo na razini svake krajevine Crkve i cijele Katoličke Crkve. Doista, valja se neprestano navraćati na to vrelo«. ⁴

U tom smo duhu sazvali 25. siječnja 1985. izvanrednu skupštinu Biskupske sinode, u povodu dvadesete obljetnice zaključenja Koncila. Svrha te skupštine bila je proslaviti blagodati i duhovne plodove Drugog vatikanskog koncila, kako bi svi vjernici uza nj bolje prianjali te se njegovo poznavanje i primjena širili.

U toj su prigodi sinodalni Oci ustvrdili: »Premnogi su izrazili želju da se sastavi katekizam ili sažetak cjelokupnog katoličkog nauka koji se odnosi na vjeru i moral, da bude kao polazna točka za katekizme ili priručnike što se priređuju u raznim krajevima. Izlaganje tog nauka mora biti biblijsko i liturgijsko. Treba iznositi siguran nauk, prilagođen

² Govor IVANA XXIII. na svečanom otvorenju DRUGOG VATIKANSKOG OPĆEG KONCILA (11. listopada 1962.): AAS 54 (1962.) 788-791.

³ Govor PAVLA VI. na svečanom završetku DRUGOG VATIKANSKOG OPĆEG KONCILA (8. prosinca 1965.): AAS 58 (1966.) 7-8.

⁴ Govor IVANA PAVLA II., (25. siječnja 1985.): *L'Osservatore Romano*, 27. siječnja 1985.

suvremenom kršćanskom životu«. ⁵ Po završetku sinode prihvatili smo tu želju, smatrajući »da potpuno odgovara istinskoj potrebi opće Crkve i partikularnih Crkava«. ⁶

Kako da Gospodinu od svega srca ne zahvalimo danas kad možemo pružiti cijeloj Crkvi, pod naslovom »Katekizam Katoličke Crkve«, ovaj »mjerodavni tekst« za katehezu obnovljenu na živim izvorima vjere!

Nakon obnovljene liturgije i nove kodifikacije Kanonskog prava Latinske crkve i kanonâ Istočnih katoličkih crkava ovaj će Katekizam uvelike pridonijeti obnoviteljskom djelu cjelokupnog crkvenog života, kako ga je želio i pokrenuo Drugi vatikanski sabor.

»Katekizam Katoličke Crkve« plod je veoma široke suradnje: sazio je u šest godina vrlo zauzeta rada u duhu pozorne otvorenosti i zdušna zalaganja.

Godine 1986. povjerio sam Povjerenstvu dvanaestorice kardinala i biskupa, pod predsjedanjem kardinala Josepha Ratzingera, zadatak da pripravi nacrt katekizma koji su tražili sinodalni Oci. Uredničko vijeće sedmorice dijecezanskih biskupa, teoloških i katehetskih stručnjaka, pomagalo je tom Povjerenstvu u radu.

Povjerenstvo zaduženo da daje smjernice i nadzire tijekom radova, pažljivo je pratilo sve etape izradbe devet susljednih redakcija. Uredničko je vijeće sa svoje strane preuzelo odgovornost da napiše tekst, da u nj unese izmjene koje je tražila Komisija, te da ispita primjedbe brojnih teologa, tumača kršćanskog nauka, učilištâ i nadasve biskupa cijeloga svijeta, kako bi se sastavio što bolji tekst. U Vijeću su se s velikom korišću uspoređivala razna mišljenja te je tako tekst postao bogatiji i bili su osigurani njegovo jedinstvo i skladnost.

Nacrt je bio predmetom široke konzultacije svih katoličkih biskupa, njihovih biskupskih konferencija i sinoda kao i teoloških i katehetskih

⁵ BISKUPSKA SINODA (izvanredno generalno zasjedanje, 1985.), Završno izvješće, 7. prosinca 1985.: *Enchiridion Vaticanum*, sv. 9., II, B, a, br. 4, str. 1758, br. 1797.

⁶ Govor IVANA PAVLA II. na završetku zasjedanja IZVANREDNE BISKUPSKE SINODE, (7. prosinca 1985.), br. 6: AAS 78 (1986.) 435.

učilišta. U cjelini, taj je nacrt naišao na vrlo povoljan prihvata sa strane episkopata. S pravom se može reći da je ovaj Katekizam plod suradnje cijeloga episkopata Katoličke crkve koji je svesrdno prihvatio moj poziv da uzme svoj dio odgovornosti u pothvatu koji se najizravnije tiče crkvenog života. Taj odgovor budi u meni dubok osjećaj radosti, jer stjecaj tolikih glasova doista izražava ono što možemo nazvati simfonijom vjere. Tako izrada ovoga Katekizma odražava kolegijalnu narav episkopata: svjedoči o katolištvu Crkve.

Katekizam mora vjerno i organski izložiti nauk Svetoga pisma, Predaje koja živi u Crkvi i autentičnog Učiteljstva, kao i duhovnu baštinu Otaca, Naučitelja, svetaca i svetica Crkve, da tako omogući bolju spoznaju kršćanskog otajstva i osvježi vjeru naroda Božjega. On mora voditi računa o tumačenjima nauka što ih je Duh Sveti nadahnjivao Crkvi tijekom vremenâ. Nužno je također da pomogne osvjetliti svjetlom vjere nove prilike i probleme kojih u prošlosti još nije bilo.

Katekizam će stoga iznositi novo i staro⁷ jer je vjera uvijek ista i ujedno je izvor stalno novih osvjetljenja.

Da odgovori tom dvostrukom zahtjevu, »Katekizam Katoličke Crkve« prihvaća s jedne strane stari uobičajeni raspored koji nalazimo u Katekizmu sv. Pija V., sa sadržajem podijeljenim u četiri dijela: *Vjervanje; sveto bogoslužje*, sa sakramentima na prvom mjestu; *kršćansko djelovanje*, izloženo polazeći od zapovijedi; i napokon *kršćanska molitva*. Ali je u isto vrijeme sadržaj izražen na »nov« način kako bi odgovorio pitanjima našega doba.

Ta su četiri dijela uzajamno povezana: kršćansko je otajstvo predmet vjere (prvi dio); slavi se i priopćuje u liturgijskim činima (drugi dio); prisutno je da prosvijetli i podrži djecu Božju u njihovu djelovanju (treći dio); temelj je naše molitve, kojoj je povlašteni izraz »Oče naš«, i predmet naše prošnje, naše hvale i našega zagovora za druge (četvrti dio).

I sama je liturgija molitva; ispovijedanje vjere nalazi svoje pravo mjesto u bogoslužnom slavlju. Milost, kao plod sakramenata, neza-

⁷ Usp. Mt 13, 52.

mjenljiv je uvjet kršćanskoga djelovanja, upravo kao što i sudjelovanje u Liturgiji Crkve zahtijeva vjeru. Ako se vjera ne odjelotvoruje, mrtva je⁸ i ne može donositi plodova za vječni život.

Čitajući »Katekizam Katoličke Crkve« možemo shvatiti divno jedinstvo Božjeg otajstva, i samog nauma spasenja, kao i središnje mjesto Isusa Krista, Jedinorođenoga Sina Božjega, Očeva poslanika koji je, po Duhu Svetom, postao čovjekom u krilu Blažene Djevice Marije da bude naš Spasitelj. Umrijevši i uskrsnuvši, On je uvijek prisutan svojoj Crkvi, napose u sakramentima; On je izvor vjere, uzor kršćanskoga djelovanja i Učitelj naše molitve.

»Katekizam Katoličke Crkve«, koji smo odobrili 25. lipnja ove godine, a danas snagom apostolske vlasti određujemo da se objavi, predstavlja izlaganje vjere Crkve i katoličkog nauka, kako ih nalazimo posvjedočene i osvijetljene u Svetom pismu, apostolskoj Predaji i crkvenom učiteljstvu. Proglašujemo ga sigurnim pravilom za poučavanje vjere i stoga valjanim i zakonitim sredstvom u službi crkvenog zajedništva. O da posluži onoj obnovi na koju Duh Sveti neprestano poziva Crkvu Božju, Tijelo Kristovo, hodočasnicu prema svjetlu Kraljevstva bez sjene!

Ovo odobrenje i objavljivanje »Katekizma Katoličke Crkve« jest služba koju Petrov nasljednik želi iskazati svetoj Crkvi katoličkoj i svim partikularnim Crkvama koje su u miru i zajedništvu s Rimskom apostolskom stolicom, tj. služba da podupire i utvrđuje vjeru svih učenika Gospodina Isusa⁹ te da učvršćuje veze jedinstva u istoj apostolskoj vjeri.

Stoga od crkvenih pastira i od vjernika tražim da prihvate ovaj Katekizam u duhu zajedništva te se marno njime služe u ispunjavanju svog poslanja: navješćivati vjeru i pozivati na evanđeoski život. Ovaj im se Katekizam pruža da služi kao pouzdan i autentičan tekst na koji će se pozivati u naučavanju katoličkog nauka, i posebno pri izradi mjesnih katekizama. Pruža se također i svim vjernicima koji

⁸ Usp. *Jak* 2, 14-16.

⁹ Usp. *Lk* 22, 32.

žele dublje upoznati neiscrpna bogatstva spasenja¹⁰. Želi poduprijeti ekumenske napore nadahnute svetom željom za jedinstvom svih kršćana, točno pokazujući vrhunski i čudesni sklad katoličke vjere. I napokon, »Katekizam Katoličke Crkve« ponuđen je svakom čovjeku koji nas pita za obrazloženje nade koja je u nama¹¹ i koji žurno želi upoznati ono što vjeruje Katolička Crkva.

Ovaj Katekizam nije određen da zamijeni razne mjesne katekizme koje su crkvene vlasti, dijecezanski biskupi i biskupske konferencije zakonito odobrile, osobito ako su dobili odobrenje Apostolske stolice. Svrha mu je da potakne i pomogne sastavljanje novih mjesnih katekizama koji će voditi računa o različitim prilikama i kulturama, ali tako da brižno čuvaju jedinstvo vjere i vjernost katoličkom nauku.

Na kraju ovoga dokumenta koji predstavlja »Katekizam Katoličke Crkve«, molim Presvetu Djevicu Mariju, Majku utjelovljene Riječi i Majku Crkve, da svojim moćnim zagovorom podrži katehetsko zalaganje cijele Crkve na svim razinama, u vrijeme kad je Crkva pozvana na novi blagovjesnički napor. O da svjetlo prave vjere oslobodi ljude od neznanja i robovanja grijehu te ih privede k jedinoj slobodi tog imena dostojnoj¹²: slobodi života u Isusu Kristu pod vodstvom Duha Svetoga, ovdje na zemlji i u Kraljevstvu nebeskom, u punini sreće gledanja Boga licem u lice!¹³

Dano 11. listopada 1992.,
na tridesetu obljetnicu otvorenja Drugoga vatikanskog općeg koncila,
četрнаeste godine našega pontifikata.

¹⁰ Usp. Ef 3, 8.

¹¹ Usp. I Pt 3, 15.

¹² Usp. Iv 8, 32.

¹³ Usp. I Kor 13, 12; 2 Kor 5, 4-8.

PROSLOV

»Oče, [...] ovo je život vječni: da upoznaju tebe, jedinoga pravoga Boga, i koga si poslao – Isusa Krista« (*Iv* 17, 3). Bog, Spasitelj naš, »hoće da se svi ljudi spase i dođu do spoznanja istine« (*I Tim* 2, 3-4). »Nema uistinu pod nebom drugoga imena dana ljudima po kojemu se možemo spasiti« (*Dj* 4, 12) osim imena ISUS.

I. Život čovjekov – spoznati i ljubiti Boga

1 Bog, neizmjerljivo savršen i blažen u sebi samome, u naumu čiste dobrote, slobodno je stvorio čovjeka da ga učini dionikom svoga blaženog života. Zato je Bog uvijek i posvuda bliz čovjeku. On ga poziva i pomaže mu da ga traži, da ga upozna i da ga ljubi svim svojim silama. On sabire sve ljude, koje je grijeh raspršio, u jedinstvo svoje obitelji, Crkve. To čini po svom Sinu kojega je u punini vremena poslao kao Otkupitelja i Spasitelja. U njemu i po njemu Bog poziva ljude da postanu, u Duhu Svetom, njegova posinjena djeca i tako baštinici njegova blaženog života.

2 Da taj poziv odjekne po svem svijetu, Krist je poslao apostole koje bijaše izabrao i dao im nalog da navješćuju Evandjelje: »Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio! I evo, ja sam s vama u sve dane – do svršetka svijeta« (*Mt* 28, 19-20). Snagom tog poslanja apostoli »odoše i propovijedahu posvuda, a Gospodin surađivaše i utvrđivaše Riječ popratnim znakovima« (*Mk* 16, 20).

3 Oni koji su uz pomoć Božju prihvatili taj Kristov poziv i slobodno na njega odgovorili, bili su i sami nošeni Kristovom ljubavlju da posvuda u svijetu navješćuju Radosnu vijest. To blago primljeno od apostola vjerno su čuvali njihovi nasljednici. Svi su Kristovi vjernici pozvani da ga prenose od pokoljenja na pokoljenje, navješćujući vjeru, živeći je u bratskom zajedništvu i slaveći je u liturgiji i u molitvi.¹

¹ Usp. *Dj* 2, 42.

II. Prenošnje vjere – kateheza

4 *Katehezom* je vrlo rano nazvano sveukupno nastojanje Crkve da ljude učini Kristovim učenicima, da im pomogne vjerovati da je Isus Sin Božji, kako bi po vjeri imali život u njegovo ime, da ih odgaja i poučava u tom životu i da tako izgrađuje Tijelo Kristovo.²

5 »Općenito se može ustvrditi kako je kateheza *odgoju vjeri* koji valja dati djeci, mladeži i odraslima iznad svega poučavanjem kršćanskog nauka na organski i sustavan način, s ciljem da se vjernici uvedu u puninu kršćanskog života.«³

6 Kateheza je povezana – iako se s njima formalno ne poistovjećuje – s mnogim drugim elementima pastoralnog poslanja Crkve koji imaju neki katehetski vidik, pripremaju katehezu ili iz nje proizlaze. To su: prvi navještaj Evanđelja ili misionarsko propovijedanje, sa svrhom da se pobudi vjera; istraživanje razloga za vjerovanje; iskustvo kršćanskog života; slavlje sakramenata; ulazak u crkvenu zajednicu; apostolsko i misionarsko svjedočenje.⁴

7 »Kateheza je tijesno povezana i spojena s cijelim životom Crkve. Naime, ne ovise bitno o njoj samo geografska rasprostranjenost i brojčano povećanje Crkve, nego još više unutarnji rast Crkve i njezino podudaranje s Božjim naumom.«⁵

8 Razdoblja crkvene obnove ujedno su vremena u kojima se kateheza izlaže na izrazit način. Tako u velikoj epohi crkvenih Otaca vidimo svete biskupe kako joj posvećuju zamašan dio svoje službe. To je vrijeme svetog Ćirila Jeruzalemskog, svetog Ivana Zlatoustog, svetog Ambrozija i svetog Augustina te brojnih drugih Otaca, kojih katehetska djela ostaju uzorima.

9 Katehetska služba crpi uvijek nove energije u crkvenim koncilima. Tridentski je koncil u tom pogledu primjer koji treba istaknuti: u svojim

² IVAN PAVAO II., Ap. pob. *Catechesi tradendae*, 1: AAS 71 (1979.) 1277-1278.

³ IVAN PAVAO II., Ap. pob. *Catechesi tradendae*, 18: AAS 71 (1979.) 1292.

⁴ Usp. IVAN PAVAO II., Ap. pob. *Catechesi tradendae*, 18: AAS 71 (1979.) 1292.

⁵ IVAN PAVAO II., Ap. pob. *Catechesi tradendae*, 13: AAS 71 (1979.) 1288.

konstitucijama i dekretima dao je katehezi povlašteno mjesto; izvor je *Rimskog katekizma* koji nosi i njegovo ime, a kao sažetak kršćanskog nauka predstavlja djelo prvoga reda; u Crkvi je pobudio izvrsnu organizaciju kateheze i zahvaljujući svetim biskupima i teolozima kao što su sveti Petar Kanizije, sveti Karlo Boromejski, sveti Turibije Mogrovejski, sveti Robert Bellarmin, pokrenuo je objavljivanje brojnih katekizama.

10 Ne čudi, stoga, što je u gibanju nakon Drugoga vatikanskog koncila (koji je papa Pavao VI. smatrao velikim katekizmom modernoga vremena) crkvena kateheza ponovo privukla pažnju. O tome svjedoče: *Opći katehetski direktorij* iz 1971. godine, zasjedanja Biskupske sinode posvećena evangelizaciji (1974.) i katehezi (1977.), apostolske pobudnice koje su u vezi s njima: *Evangelii nuntiandi* (1975.) i *Catechesi tradendae* (1979). Izvanredno pak zasjedanje Biskupske sinode 1985. godine zatražilo je »da se sastavi katekizam ili sažetak cjelokupnoga katoličkog nauka koji se odnosi na vjeru i moral«. ⁶ Sveti je otac Ivan Pavao II. tu želju izraženu na Biskupskoj sinodi prihvatio kao svoju, priznajući da ona »potpuno odgovara istinskoj potrebi opće Crkve i partikularnih Crkava«. ⁷ I s marom se potrudio da se ta želja sinodalnih Otaca ostvari.

III. Svrha i naslovnici ovoga Katekizma

11 Cilj je ovoga Katekizma organski i sintetički izložiti bitne i temeljne sadržaje katoličkog nauka o vjeri i moralu u svjetlu Drugoga vatikanskog koncila i cjelokupne crkvene Predaje. Poglavitna su mu vrela: Sveto pismo, sveti Oci, liturgija i crkveno učiteljstvo. Određen je da posluži kao »polazna točka za katekizme ili sažetke koji se sastavljaju u raznim zemljama«. ⁸

12 Ovaj je Katekizam namijenjen prvenstveno onima koji su odgovorni za katehezu: najprije biskupima kao učiteljima vjere i pastirima

⁶ BISKUPSKA SINODA (izvanredno generalno zasjedanje, 1985.), *Ecclesia sub Verbo Dei mysteria Christi celebrans pro salute mundi*, Završno izvješće, II, B, a, br. 4, Città del Vaticano, 1985., str. 11.

⁷ IVAN PAVAO II., Govor na završetku Izvanredne Biskupske Sinode 7. prosinca 1985., br. 6, AAS 78 (1986.) 435.

⁸ BISKUPSKA SINODA (izvanredno generalno zasjedanje, 1985.), *Ecclesia sub Verbo Dei mysteria Christi celebrans pro salute mundi*, Završno izvješće, II, B, a, br. 4, Città del Vaticano, 1985., str. 11.

Crkve. On im se pruža kao sredstvo u vršenju učiteljske zadaće u narodu Božjem. Preko biskupa Katekizam je namijenjen sastavljačima katekizama, prezbiterima i katehistima. A s korišću će ga čitati i svi drugi Kristovi vjernici.

IV. Ustroj ovoga Katekizma

13 Raspored ovoga Katekizma nadahnjuje se na velikoj tradiciji katekizama koji organiziraju katehezu oko četiri »temeljna stupa«: ispovijedanje krsne vjere (*Simbol*), sakramenti vjere, život vjere (*Zapovijedi*), vjerna molitva (*»Oče naš«*).

PRVI DIO: ISPOVIJEDANJE VJERE

14 Oni koji vjerom i krštenjem pripadaju Kristu moraju svoju krsnu vjeru ispovijedati pred ljudima.⁹ Zato Katekizam izlaže najprije u čemu se sastoji Objava kojom se Bog čovjeku obraća i daje, i vjera kojom čovjek Bogu odgovara (*prvi odsjek*). Simbol vjere sažimlje darove kojima Bog čovjeka dariva kao Tvorac svega dobra, kao Otkupitelj, kao Posvetitelj, i raspoređuje ih oko »tri poglavita stavka« našega krštenja, to jest vjera u jednoga Boga: Oca Svemogućega, Stvoritelja; i u Isusa Krista, njegova Sina, našega Gospodina i Spasitelja; i u Duha Svetoga, u Svetoj Crkvi (*drugi odsjek*).

DRUGI DIO: SAKRAMENTI VJERE

15 Drugi dio Katekizma izlaže kako se spasenje Božje, izvršeno jedanput za svagda po Isusu Kristu i po Duhu Svetom, uprisutnjuje u svetim liturgijskim činima Crkve (*prvi odsjek*), posebno u sedam sakramenata (*drugi odsjek*).

TREĆI DIO: ŽIVOT PO VJERI

16 Treći dio Katekizma pokazuje posljednju svrhu čovjeka koji je stvoren na sliku Božju: blaženstvo i putove koji vode prema njemu: ispravno i slobodno djelovanje uz pomoć zakona i milosti Božje (*prvi odsjek*); djelovanje koje ispunja dvostruku zapovijed ljubavi, kako je razvijena u Deset zapovijedi Božjih (*drugi odsjek*).

⁹ Usp. Mt 10, 32; Rim 10, 9.

ČETVRTI DIO: MOLITVA U ŽIVOTU PO VJERI

17 Posljednji dio Katekizma obrađuje smisao i važnost molitve u životu vjernika (*prvi odsjek*). Završava kratkim tumačenjem sedam prošnji Gospodnje molitve (*drugi odsjek*). U njima nalazimo sva dobra kojima se moramo nadati i koja nam naš nebeski Otac želi dati.

V. Praktične upute za upotrebu ovoga Katekizma

18 Ovaj je Katekizam zamišljen kao *organsko izlaganje* sveukupne katoličke vjere. Treba ga dakle čitati kao cjelinu. Mnogobrojna upućivanja uz rub teksta (odnose se na druge stavke koji raspravljaju o istom predmetu) i tematsko kazalo na kraju knjige omogućuju da se svaki predmet sagleda u povezanosti s cjelinom vjere.

19 Često se tekstovi Svetoga pisma ne navode doslovno, nego im se u bilješci samo naznačuje mjesto (»usp.«). Da se dublje razumiju ti odlomci, treba pronaći same tekstove. Ta su biblijska mjesta od pomoći u katehetskom radu.

20 *Sitnija slova* u nekim odlomcima označuju da se radi o bilješkama povijesne ili apologetske naravi ili o dodatnim doktrinarnim izlaganjima.

21 *Navodi* iz otačkih, liturgijskih, učiteljskih ili hagiografskih izvora otisnuti su sitnijim slovima i uvučeno, a određeni su da obogate izlaganje nauka. Ti su tekstovi često izabrani za izravnu katehetsku upotrebu.

22 Na kraju svake sadržajne cjeline, niz kratkih tekstova sažimlje u zgusnutim obrascima ono što je u izlaganju bitno. Tim sažecima »*Ukratko*« žele se pružiti mjesnoj katehezi upute za sintetičke obrasce koji će se lako pamtiti.

VI. Nužne prilagodbe

23 Težište je ovoga Katekizma u doktrinarnom izlaganju. Njime se želi pomoći da se produbi poznavanje vjere. Upravo zato je usmjeren

dozrijevanju te vjere, njezinom dubljem ukorjenjivanju u život i njezinom izarivanju kroz svjedočenje.¹⁰

24 Po svojoj svrhovitosti, ovaj Katekizam ne kani ostvariti prilagodbe u izlaganju i u katehetskim metodama što ih zahtijevaju razlike kultura, dobi, duhovne zrelosti, društvenih i crkvenih prilika onih kojima se kateheza obraća. Te se nužne prilagodbe prepuštaju odgovarajućim katekizmima i, još više, onima koji poučavaju Kristove vjernike:

»Onaj koji obavlja službu poučavanja neka postane svima sve da sve osvoji za Krista [...]. I neka ne misli kako mu je povjerena samo jedna vrsta ljudi da ih može poučavati nekim propisanim i sigurnim obrascima te na jednak način sve vjernike uvoditi u pravu pobožnost. Nego, budući da su jedni poput novorođene djece, a drugi započinju u Isusu Kristu odrastati, dok su neki u odrasloj dobi, nužno je da pozorno razmotri kojima je potrebno mlijeko, a kojima čvrsta hrana [...]. A Apostol je [...] pokazao da na to moraju obratiti pozornost [...] i to shvatiti oni koji su pozvani u tu službu; u prenošenju tajni vjere i načela života oni moraju prilagoditi nauk duhu i shvaćanju slušateljâ.«¹¹

Iznad svega – ljubav

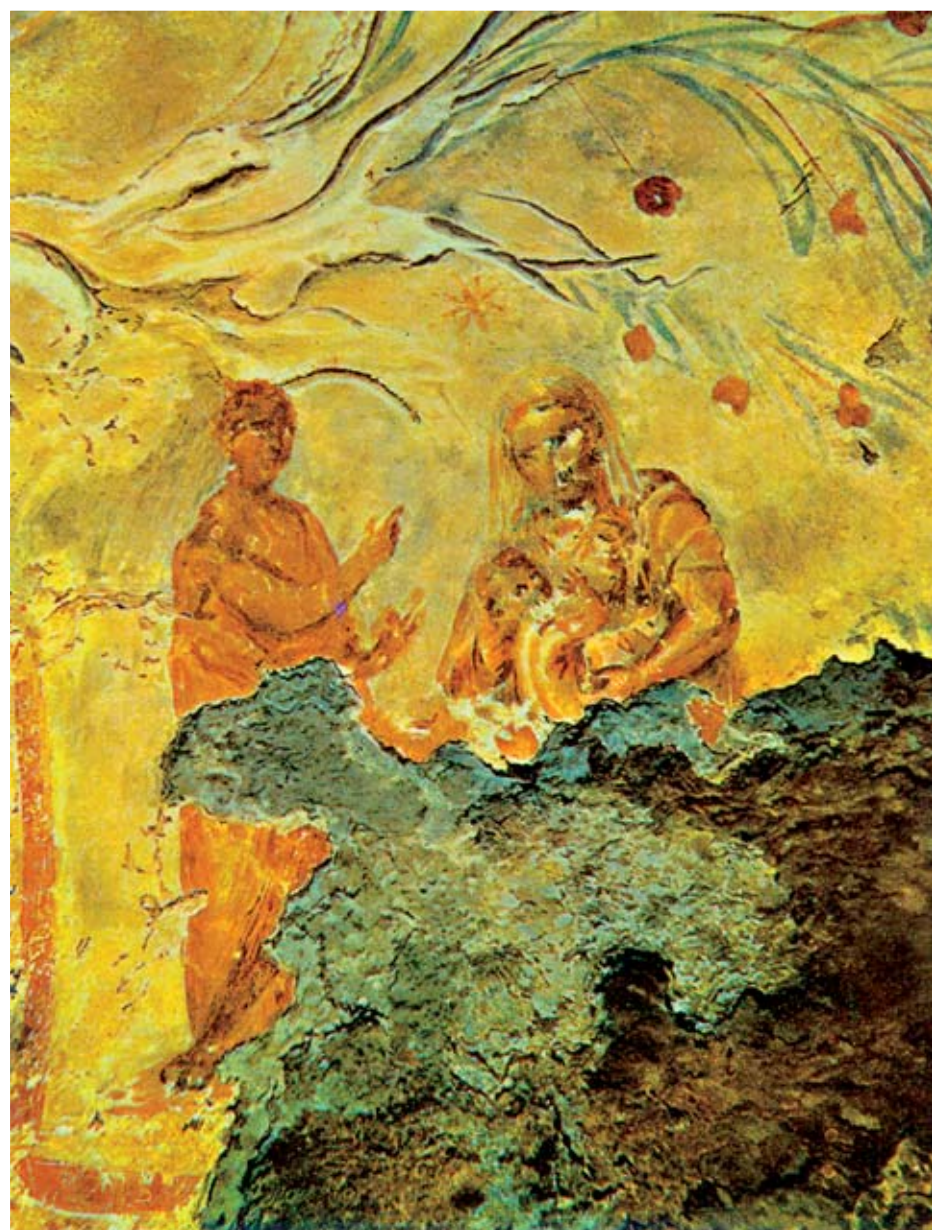
25 Zaključujući ovo predstavljanje uputno je spomenuti sljedeće pastoralno načelo koje *Rimski katekizam* izražava:

»Bez sumnje, najizvrsniji je onaj put koji [...] je Apostol pokazao kad je sadržaj svog nauka i poučavanja usmjerio na ljubav koja nikad ne prestaje. Doista, bilo da se izlaže ono što treba vjerovati, bilo ono čemu se valja nadati ili što treba činiti, uvijek i u svemu mora biti istaknuta ljubav našega Gospodina, da svatko uoči kako sva djela savršene kršćanske kreposti izvire samo iz ljubavi te nemaju nikojeg drugog cilja doli ljubav«.¹²

¹⁰ Usp. IVAN PAVAO II., Ap. pob. *Catechesi tradendae*, 20-22: AAS 71 (1979.) 1293-1296; isto mj., 25: AAS 71 (1979.) 1297-1298.

¹¹ *Catechismus Romanus seu Catechismus ex decreto Concilii Tridentini ad parochos, Pii V Pontificis Maximi iussu editus*, Proslov, 11: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona, 1989., str. 11.

¹² *Catechismus Romanus*, Proslov, 10: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona, 1989., str. 10.

*Ulomak s freske u Priscilinim katakombama u Rimu, s početka 3. stoljeća:
najstarija slika Blažene Djevice.*

Ova se slika ubraja među najstarije slike kršćanske umjetnosti, a predstavlja ono što tvori srce kršćanske vjere: otajstvo Utjelovljenja Sina Božjega, rođenog od Djevice Marije.

Lijevo se primjećuje lik čovjeka koji pokazuje na zvijezdu nad Djevicom s djetetom: to je prorok, vjerojatno Bileam, koji navješćuje: »Izlazi zvijezda od Jakova, od Izraela žezlo se diže« (Br 24, 17). U prikazu dolazi do izražaja cjelokupno iščekivanje Staroga saveza i vapaj palog čovječanstva za Spasiteljem i Otkupiteljem (usp. § 27, 528).

To se proroštvo ostvarilo u rođenju Isusa, Sina Božjega koji je postao čovjekom, začeto po Duhu Svetom, rođenog od Djevice Marije (§ 27, 53, 422, 488). Marija ga rađa i dariva ljudima; po tome je ona najčistija slika Crkve (§ 967).

PRVI DIO

ISPOVIJEDANJE VJERE

PRVI ODSJEK

»VJERUJEM« – »VJERUJEMO«

26 Kad ispovijedamo svoju vjeru, kažemo na početku: »Vjerujem« ili »Vjerujemo«. Zbog toga, prije negoli izložimo vjeru Crkve, i to onako kako se u Simbolu vjere ispovijeda a u bogoslužju slavi, kako se djelatno živi obdržavajući zapovijedi te kako dolazi do izražaja u molitvi, pitamo se: što znači »vjerovati«. Vjera je čovjekov odgovor Bogu, koji mu se objavljuje i dariva, pružajući istodobno čovjeku preobilno svjetlo u traženju zadnjeg smisla života. Prema tome najprije ćemo promotriti ovo čovjekovo traženje (*prvo poglavlje*), zatim božansku Objavu po kojoj Bog čovjeku izlazi ususret (*drugo poglavlje*), te na kraju sam odgovor vjere (*treće poglavlje*).

PRVO POGLAVLJE

ČOVJEK JE »OTVOREN« ZA BOGA

I. Čežnja za Bogom

27 Čežnja za Bogom upisana je čovjeku u srce, jer je od Boga i za Boga stvoren; Bog nikad ne prestaje čovjeka privlačiti k sebi a čovjek će samo u Bogu pronaći istinu i blaženstvo za kojima neprekidno traga: 355, 1701
1718

»Posebno bitna crta ljudskog dostojanstva jest u čovjekovoj pozvanosti u zajedništvo s Bogom. Već od samoga svojeg postanka čovjek je pozvan na razgovor s Bogom: on, naime, postoji samo zato što ga je Bog iz ljubavi stvorio i što ga uvijek iz ljubavi uzdržava. Čovjek živi potpuno u skladu s istinom samo ako tu ljubav slobodno priznaje i svojemu se Stvoritelju povjeri.«¹

28 Ljudi su, u povijesti sve do naših dana, na mnogo načina izražavali svoje traganje za Bogom kroz svoja religiozna uvjerenja i ponašanja (molitve, žrtve, obrede, razmatranja, itd.). I pored toga što ti izražajni oblici mogu biti višeznačni, oni su do te mjere sveopći da se čovjeka može nazvati *religioznom bićem*. 843, 2566
2095-2109

Bog »sazda [...] od jednoga cijeli ljudski rod da prebiva po svem licu zemlje; ustanovi određena vremena i međe prebivanja njihova da traže Boga, ne bi li ga kako napipali i našli. Ta nije daleko ni od koga od nas. U njemu, doista, živimo, mičemo se i jesmo« (*Dj 17, 26-28*).

29 Ali tu »intimnu i životnu povezanost s Bogom«² može čovjek zaboraviti, ne priznati i čak izričito odbaciti. Takvi stavovi mogu imati najrazličitije uzroke:³ pobunu protiv prisutnosti zla u svijetu, neznanje ili vjerski nehaj, brige za svjetovno i za bogatstvo,⁴ loš primjer vjernika, 2123-2128

¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 19: AAS 58 (1966.) 1038-1039.

² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 19: AAS 58 (1966.) 1039.

³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 19-21: AAS 58 (1966.) 1038-1042.

⁴ Usp. *Mt 13, 22*.

398 misaone struje protivne vjeri i naposljetku težnju čovjeka grešnika da se, iz straha pred Bogom, sakrije⁵ te izmakne njegovu pozivu.⁶

845, 2567 368 30 »Neka se raduje srce onih što traže Gospodina« (*Ps* 105, 3). Iako čovjek može zaboraviti ili odbaciti Boga, Bog ipak neumorno svakoga čovjeka zove, da ga traži, da živi i nađe sreću. No to traganje zahtijeva od čovjeka puni napor uma i ispravnost volje, »srce iskreno« kao i svjedočanstvo drugih koji će ga naučiti tražiti Boga.

»Velik si, Gospodine, i hvale dostojan veoma; velika je tvoja snaga, i mudrosti tvojoj nema mjere. I hvaliti te želi čovjek, sićušni djelić tvoga stvorenja, čovjek koji svuda sa sobom nosi svoju smrtnost, koji nosi sa sobom svjedočanstvo svoga grijeha i svjedočanstvo da se oholima protiviš. Pa ipak te želi hvaliti čovjek, sićušni djelić tvoga stvorenja. Ti ga potičeš da traži radost hvaleći tebe, jer si nas stvorio za sebe, i nemirno je srce naše dok se ne smiri u tebi.«⁷

II. Putovi k spoznaji Boga

31 Budući da je stvoren na sliku Božju i pozvan upoznati i ljubiti Boga, čovjek koji Boga traži otkriva neke »putove« da bi došao do spoznaje Boga. Oni se nazivaju također »dokazima za opstojnost Božju«, ne u smislu prirodoznanstvenih dokaza, već u smislu »konvergentnih i uvjerljivih obrazloženja« koja nam omogućuju doći do prave sigurnosti.

Ti »putovi« koji nas približuju Bogu imaju kao ishodišnu točku stvorenje: materijalni svijet i ljudsku osobu.

54, 337 32 *Svijet*. Polazeći od promjene i nastajanja, od kontingencije, od reda i ljepote svijeta Bog se može spoznati kao izvor i svrha svemira.

Sveti Pavao s obzirom na pogane tvrdi: »Što se o Bogu može spoznati, očito im je: Bog im je očitovao. Uistinu, ono nevidljivo njegovo, vječna njegova moć i božanstvo, onamo od stvaranja svijeta, umom se po djelima vidi« (*Rim* 1, 19-20).⁸

A sveti Augustin kaže: »Ispitaj ljepotu zemlje, ispitaj ljepotu mora, ispitaj ljepotu prorijeđena i svugdje prisutna zraka; ispitaj ljepotu neba [...] ispitaj sve te stvari. Sve će ti odgovoriti: Gledaj nas samo i promotri kako smo

⁵ Usp. *Post* 3, 8-10.

⁶ Usp. *Jon* 1, 3.

⁷ AUGUSTIN, *Confessiones*, 1, 1, 1: CCL 27, 1 (PL 32, 659-661).

⁸ Usp. *Dj* 14, 15-17; 17, 27-28; *Mudr* 13, 1-9.

lijepo! Njihova je ljepota njihov ispovjedajući hvalospjev (*confessio*). A tko je stvorio te lijepe promjenljive stvari ako ne Onaj koji je nepromjenljivo lijep (*Pulcher*)?»⁹

33 Čovjek. Izazvan svojom otvorenošću prema istini i ljepoti, svojim smislom za moralno dobro, svojom slobodom i glasom svoje savjesti, svojom čežnjom za beskonačnim i za srećom čovjek postavlja pitanja o Božjoj opstojnosti. U svemu tome on zamjećuje znakove vlastite duhovne duše. Budući da je »klica vječnosti što je u sebi nosi nesvediva na samu materiju«,¹⁰ čovjekova duša može imati svoje porijeklo samo u Bogu. 2500
1730, 1776
1703
336

34 Svijet i čovjek svjedoče da u sebi samima nemaju ni svoj prvi uzrok ni svoj zadnji cilj, nego da imaju udjela u onom Biću koje je u sebi bez početka i bez svršetka. Tako, ovim različitim »putovima« čovjek može spoznati da postoji neka stvarnost, koja je prvotni uzrok i zadnja svrha svega, »a što svi nazivaju Bogom«.¹¹ 199

35 Čovjek ima sposobnosti koje ga osposobljuju da spozna opstojnost osobnoga Boga. Ali da bi mogao ući u prisni odnos s Bogom, Bog se htio čovjeku objaviti i dati mu milost da može tu Objavu u vjeri prihvatiti. »Dokazi« za opstojnost Božju međutim mogu pripremiti na vjeru i biti od pomoći da se uvidi kako se ona ne protivi ljudskom razumu. 50
159

III. Spoznaja Boga po učenju Crkve

36 »Sveta majka Crkva čvrsto drži i uči da se Bog, počelo i svrha svih stvari, može naravnim svjetlom ljudskog razuma sigurno spoznati iz stvorenih stvari.«¹² Bez te sposobnosti čovjek ne bi mogao prihvatiti Objavu Božju. Čovjek ima tu sposobnost jer je »na sliku Božju« stvoren (*Post* 1, 27). 355

⁹ AUGUSTIN, *Sermo* 241, 2; PL 38, 1134.

¹⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 18: AAS 58 (1966.) 1038; usp. *isto mj.*, 14: AAS 58 (1966.) 1036.

¹¹ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, 1, q. 2, a. 3, c.: Ed. Leon. 4, 31.

¹² PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, 2. pogl.: DS 3004; usp. *isto mj.*, *De Revelatione*, kan. 2: DS 3026; DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 6: AAS 58 (1966.) 819.

1960 37 Pa ipak je čovjeku, u povijesnim okolnostima u kojima se nalazi, veoma teško spoznati Boga samim svjetlom svoga razuma.

»Premda je ljudski razum, jednostavno govoreći, po sebi doista sposoban da dođe do istinite i sigurne spoznaje da postoji jedan, osobni Bog, koji svojom providnošću uzdržava i upravlja svijetom, te da postoji naravni zakon što ga je Stvoritelj u naša srca usadio, ipak taj isti razum nailazi na mnoge poteškoće da se uspješno i plodno služi tom svojom naravnom moći. Jer istine koje se tiču Boga i odnosa ljudi s Bogom potpuno nadilaze red vidljivih stvari, i kad trebaju utjecati na ljudsko djelovanje i oblikovati život, zahtijevaju od čovjeka žrtvu i odricanje. U nastojanju da dođe do tih istina ljudskom pak umu smetaju ne samo utjecaj osjetila i mašte, nego i neuredne težnje koje su posljedica istočnoga grijeha. Zato se događa da ljudi glede tih pitanja rado uvjeravaju sami sebe, da je neistinito ili barem dvojbeno ono što oni neće da bude istinito.«¹³

2036 38 Zbog toga je potrebno da čovjek bude prosvijetljen Objavom Božjom ne samo u onome što nadilazi njegovo shvaćanje, nego i u »vjerskim i čudorednim istinama koje ljudskom razumu nisu po sebi nedohvatne, da bi ih, u sadašnjem položaju ljudskog roda, svi mogli spoznati bez teškoća, s čvrstom sigurnošću i bez primjese ikakve zablude«.¹⁴

IV. Kako govoriti o Bogu?

851 39 Priznavajući ljudskom razumu sposobnost da spozna Boga, Crkva izražava svoje uvjerenje, da je moguće svim ljudima i sa svima ljudima govoriti o Bogu. To je uvjerenje podloga za njezin dijalog s drugim religijama, s filozofijom i znanostima, ali također s onima koji ne vjeruju i s ateistima.

40 Budući da je naša spoznaja o Bogu ograničena, isto je tako ograničen i naš govor o Bogu. O Bogu možemo govoriti samo polazeći od stvorenja i primjereno našem ograničenom ljudskom načinu spoznavanja i razmišljanja.

41 Sva stvorenja imaju određenu sličnost s Bogom, a na najosobitiji način čovjek koji je stvoren na sliku i priliku Božju. Različita savršenstva

¹³ PIO XII., Enc. *Humani generis*: DS 3875.

¹⁴ *Isto mj.*: DS 3876; usp. PRVI Vatikanski koncil, Dogm. konst. *Dei Filius*, 2. pogl.: DS 3005; DRUGI Vatikanski koncil, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 6: AAS 58 (1966.) 819-820; TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae* 1, q. 1, a. 1, c.: Ed. Leon. 4, 6.

stvorenih bića (njihova istinitost, dobrota i ljepota) odražavaju dakle 213, 299
beskrajno Božje savršenstvo. Stoga možemo govoriti o Bogu polazeći
od savršenosti njegovih stvorenja, »jer prema veličini i ljepoti stvorova
možemo, po sličnosti, razmišljati i o njihovu Tvorcu« (*Mudr* 13, 5).

42 Bog nadilazi svako stvorenje. Nužno je stoga svoj govor o 212, 300
Bogu neprekidno pročišćavati od svega što je ograničeno, slikovito,
nesavršeno, kako se »neizrecivi, neshvatljivi, nevidljivi, nedokučivi«
Bog¹⁵ ne bi zamijenio s našim ljudskim predodžbama o njemu. Ljudske 370
riječi uvijek ostaju s ovu stranu Božjeg otajstva.

43 Kad tako govorimo o Bogu, naši se izričaji doduše izražavaju na 206
ljudski način, ali stvarno dosežu samoga Boga, a da ga ipak ne mogu
izreći u njegovoj beskrajnoj jednostavnosti. Trebamo sebi posvijestiti,
da »se ne može opaziti neka sličnost između Stvoritelja i stvorenja a
da se između njih ne opazi još veća različitost«,¹⁶ te da »o Bogu ne
možemo dokučiti ono što On jest, nego samo što On nije, i kako se
druga bića odnose prema njemu«. ¹⁷

Ukratko

44 *Po svojoj naravi i pozivu čovjek je religiozno biće. Budući da dolazi od Boga i da ide k Bogu, čovjek živi posve ljudskim životom samo kad živi slobodno povezan s Bogom.*

45 *Čovjek je stvoren da živi u zajedništvu s Bogom u kojem nalazi vlastitu sreću: »Kad budem združen s Tobom svim svojim bićem, neću imati boli ni napora, i život će moj biti živ, sav pun Tebe«.*¹⁸

46 *Kad osluškuje poruku stvorenja i glas vlastite savjesti, čovjek može steći sigurnost da postoji Bog, uzrok i svrha svega.*

¹⁵ Bizantska liturgija. Anafora sv. Ivana Zlatoustog: *Liturgies Eastern and Western*, ur. F. E. Brightman, Oxford 1896., str. 384 (PG 63, 915).

¹⁶ ČETVRTI LATERANSKI KONCIL, pogl. 2. *De errore abbatiss Ioachim*: DS 806.

¹⁷ TOMA AKVINSKI, *Summa contra gentiles* 1, 30: Ed. Leon. 13, 92.

¹⁸ AUGUSTIN, *Confessiones* 10, 28, 39: CCL 27, 175 (PL 32, 795).

- 47 *Crkva uči da se jedinog i istinitog Boga, našeg Stvoritelja i Gospodina, može sa sigurnošću spoznati po njegovim djelima naravnim svjetlom ljudskog razuma.*¹⁹
- 48 *O Bogu možemo stvarno govoriti polazeći od mnogostrukih savršenosti stvorova po kojima su oni slični beskrajno savršenom Bogu. No naš ograničeni govor ne može iscrpiti Božje otajstvo.*
- 49 *»Stvorenje [...] bez Stvoritelja nestaje«.*²⁰ *Stoga vjernici znaju da ih Kristova ljubav tjera donijeti svjetlo živoga Boga onima koji ga ne poznaju ili odbacuju.*

¹⁹ Usp. PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, De revelatione, kan. 2.: DS 3026.

²⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 36: AAS 58 (1966.) 1054.

DRUGO POGLAVLJE

BOG IDE USUSRET ČOVJEKU

50 Svojim naravnim razumom čovjek može sa sigurnošću spoznati Boga polazeći od njegovih djela. Postoji međutim i drugi red spoznanja, do kojega čovjek ne može doprijeti vlastitim silama: to je red božanske Objave.¹ Po svojoj posve slobodnoj odluci Bog se čovjeku objavljuje i dariva time što mu otkriva svoje otajstvo, svoj dobrohotni naum što ga je odvijeka zasnovao u Kristu za sve ljude. Bog je svoj naum spasenja potpuno objavio time što je poslao svoga ljubljenog Sina, Gospodina našega Isusa Krista, i Duha Svetoga. 36 1066

Članak 1.

OBJAVA BOGA

I. Bog objavljuje svoj »dobrohotni naum«

51 »Bogu se svidjelo da u svojoj dobroti i mudrosti objavi samoga Sebe te priopći otajstvo svoje volje, kojim ljudi po Kristu, Riječi tijelom postaloj, u Duhu Svetom imaju pristup k Ocu te postaju zajedničari božanske naravi.«² 2823 1996

52 Bog koji »prebiva u svjetlu nedostupnu« (*1 Tim 6, 16*) želi priopćiti svoj vlastiti božanski život ljudima što ih je slobodno stvorio, da ih u svom jedinom Sinu učini svojom posinjenom³ djecom. Objavljujući samoga sebe, Bog želi osposobiti ljude da mu odgovore, da ga upoznaju i da ga ljube daleko više negoli bi sami po sebi mogli.

¹ PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, 4. pogl.: DS 3015.

² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 2: AAS 58 (1966.) 818.

³ Usp. *Ef 1, 4-5*.

1953 53 Božanski naum Objave ostvaruje se u isti mah »djelima i riječima
1950 iznutra međusobno povezanima«⁴ koje se uzajamno osvjetljuju. U
tome je posebna »božanska pedagogija«: Bog se postupno objavljuje
čovjeku, kroz vremenska razdoblja ga pripravlja da primi nadnaravnu
Objavu koju mu pruža o sebi samom, a koja dolazi do vrhunca u osobi
i poslanju utjelovljene Riječi, Isusa Krista.

Sveti Irenej Lionski u više navrata govori o toj božanskoj pedagogiji pod
vidom međusobnog privikavanja između Boga i čovjeka: »Riječ Božja [...] nastanila se među ljudima i postala je Sinom Čovječjim da čovjeka privikne primiti Boga a Boga da privikne stanovati u čovjeku, prema Očevoj volji.«⁵

II. Razdoblja objave

BOG SE DAJE UPOZNATI VEĆ OD POČETKA

32 54 »Bog koji po Riječi sve stvara i uzdržava, u stvorenjima pruža
ljudima trajno svjedočanstvo o sebi, a budući da je nakanio otvoriti
put višnjega spasenja, on se povrh toga već od početka očitovao
praroditeljima.«⁶ Zaogrnuvši ih sjajem milosti i pravednosti, Bog ih je
374 pozvao na usrdno zajedništvo sa samim sobom.

397,410 55 Ta objava nije bila prekinuta grijehom naših praroditelja. Bog ih
je naime »poslije njihova pada [...], obećavši otkupljenje, podigao k
nadi u spasenje; neprekidno se skrbio za ljudski rod da svima koji,
postojani u dobrim djelima, tragaju za spasenjem dade život vječni«.⁷

761 »A kad je neposlusom izgubio tvoje prijateljstvo, nisi ga ostavio pod vlašću
smrti [...]. Više si puta ljudima i svoj savez ponudio.«⁸

SAVEZ S NOOM

401 56 Pošto je jedinstvo ljudskog roda narušeno grijehom, Bog bez
oklijevanja nastoji spasiti čovječanstvo zahvaćajući u svaki pojedini

⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 2: AAS 58 (1966.) 818.

⁵ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses* 3, 20, 2: SC 211, 392 (PG 7, 944); usp. npr. *isto mj.*, 3, 17, 1: SC 211, 330; (PG 7, 929); *isto mj.*, 4, 12, 4: SC 100, 518 (PG 7, 1006); *isto mj.*, 4, 21, 3: SC 100, 684 (PG 7, 1046).

⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 3: AAS 58 (1966.) 818.

⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 2: AAS 58 (1966.) 818.

⁸ *Missale Romanum*: Prex eucharistica IV, tipsko izd., Città del Vaticano, 1970, str. 467.

od njegovih dijelova. Savez s Noom poslije općeg potopa⁹ izriče osnovno načelo božanske rasporedbe spasenja prema »narodima«, to znači ljudima ujedinjenim po skupovima, »svaki s vlastitim jezikom – prema svojim plemenima i narodima« (*Post* 10, 5).¹⁰ 1219

57 Taj u isti mah kozmički, socijalni i religiozni red mnoštva naroda,¹¹ ide za tim da ograniči oholost palog čovječanstva, koje bi, jednodušno u opaćini,¹² htjelo samo stvoriti vlastito jedinstvo na način kule babilonske.¹³ Ali poradi grijeha,¹⁴ toj su privremenoj rasporedbi spasenja mnogoboštvo i idolopoklonstvo naroda i njegova vođe bili stalna prijetnja da skrene u poganske stranputice.

58 Savez s Noom ostaje na snazi sve dok traje vrijeme narodâ,¹⁵ do proglašenja Evandjelja u cijelom svijetu. Biblija poštuje neke velike likove »narodâ«, kao što su »Abel pravedni«, kralj-svećenik Melkisedek,¹⁶ pralik Kristov,¹⁷ pravednici »Noa, Daniel i Job« (*Ez* 14, 14). Tako Sveto pismo pokazuje do kojih visina svetosti mogu dospjeti oni koji prema Noinu Savezu žive očekujući da Krist »sve raspršene sinove Božje skupi u jedno« (*Iv* 11, 52). 674 2569

BOG IZABIRE ABRAHAMA

59 Da ujedini raspršeno čovječanstvo, Bog odabire Abrama zovući ga: »Idi iz Zemlje svoje, iz Zavičaja i doma očinskoga« (*Post* 12, 1); s nakanom da od njega učini Abrahama, to jest »oca naroda mnogih« (*Post* 17, 5): »I sva plemena na zemlji tobom će se blagoslivljati« (*Post* 12, 3).¹⁸ 145, 2570

60 Narod koji bude potekao od Abrahama bit će nosilac obećanja danog patrijarsima, bit će narod izabrani¹⁹ koji je pozvan da pripravi 760

⁹ Usp. *Post* 9, 9.

¹⁰ Usp. *Post* 10, 20-31.

¹¹ Usp. *Dj* 17, 26-27.

¹² Usp. *Mudr* 10, 5.

¹³ Usp. *Post* 11, 4-6.

¹⁴ Usp. *Rim* 1, 18-25.

¹⁵ Usp. *Lk* 21, 24.

¹⁶ Usp. *Post* 14, 18.

¹⁷ Usp. *Heb* 7, 3.

¹⁸ Usp. *Gal* 3, 8.

¹⁹ Usp. *Rim* 11, 28.

762, 781 buduće okupljanje svih sinova Božjih u jedinstvu Crkve.²⁰ Taj će narod biti korijen na koji će se nacijepiti pogani koji postanu vjernicima.²¹

61 Patrijarsi, proroci i drugi likovi Starog zavjeta bili su i bit će uvijek štovani kao sveti u svim liturgijskim predajama Crkve.

BOG OBLIKUJE IZRAELA KAO SVOJ NAROD

2060 62 U vremenu nakon patrijarha Bog je od Izraela učinio svoj narod.
2574 Izbavio ga je iz egipatskoga ropstva, sklopio s njime Sinajski savez i
po Mojsiju mu dao svoj zakon, da ga priznaje i služi mu kao jedinomu,
1961 živome i pravom Bogu, brižljivom Ocu i pravednom sucu te da iščekuje
obećanog Spasitelja.²²

204, 2801 63 Izrael je Božji svećenički narod²³ nad kojim je »zazvano ime
Gospodnje« (Pnz 28, 10). To je dakle narod onih »kojima je prvima
839 Gospodin naš Bog govorio«,²⁴ narod »starije braće« u vjeri
Abrahamovoj.²⁵

711 64 Po prorocima Bog svoj narod oblikuje u nadi spasenja, u iščeki-
vanju Novoga i vječnoga saveza, koji će, namijenjen svim ljudima,²⁶
1965 biti upisan u srcima.²⁷ Proroci navješćuju korjenito otkupljenje
Božjega naroda, očišćenje od svih njegovih nevjera,²⁸ spasenje koje će
obuhvatiti sve narode.²⁹ Nositelji ove nade bit će prije svega Gospodnji
489 siromasi i ponizni.³⁰ Svete žene poput Sare, Rebeke, Rahele, Mirjam,
Debore, Ane, Judite i Estere živom su očuvale nadu u spasenje Izraela.
Marija je najčišća slika te nade.³¹

²⁰ Usp. Iv 11, 52; 10, 16.

²¹ Usp. Rim 11, 17-18. 24.

²² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 3: AAS 58 (1966.) 818.

²³ Usp. Izl 19, 6.

²⁴ *Missale romanum*: Feria VI in passione Domini, Oratio universalis VI, tipsko ur., Città del Vaticano, 1970., str. 254.

²⁵ Usp. IVAN PAVAO II., Govor u sinagogi prigodom susreta sa židovskom zajednicom u Rimu (13. travnja 1986.), 4: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, IX/1, 1027.

²⁶ Usp. Iz 2, 2-4.

²⁷ Usp. Jr 31, 31-34; Heb 10, 16.

²⁸ Usp. Ez 36.

²⁹ Usp. Iz 49, 5-6; 53, 11.

³⁰ Usp. Sef 2, 3.

³¹ Usp. Lk 1, 38.

III. Isus Krist, »ujedno i posrednik i punina sve Objave«³²

BOG JE REKAO SVE U SVOJOJ RIJEČI

65 »Više puta i na više načina Bog nekoć govoraše ocima u prorocima; konačno, u ove dane, progovori nam u Sinu« (*Heb 1, 1-2*). Krist, Sin Božji koji je postao čovjekom, jest jedina, savršena i nenadmašiva Očeva Riječ. U njemu nam Otac kaže sve, i neće biti druge riječi do ove. Sveti Ivan od Križa, slijedeći tolike druge, sjajno to razlaže tumačeći *Heb 1, 1-2*: 102

»Dajući nam svoga Sina, koji je njegova jedina i konačna Riječ, Bog nam je odjednom tom jedinom Riječju rekao sve i nema više ništa reći [...]. Što je naime nekoć djelomično govorio prorocima, to nam je sve rekao u njemu, dajući nam njega cijeloga, to jest svojega Sina. Stoga, tko bi sada htio Boga još ispitivati ili iskati od njega viđenja i objave, ne samo da bi činio glupost, nego bi Boga vrijeđao, jer ne bi svoj pogled upravio na Krista jedinoga, nego bi izvan njega tražio još kakve stvari i novine.«³³ 516 2717

DRUGE OBJAVE NEĆE BITI

66 »Kršćanska rasporedba spasenja, dakle, kao novi i konačni savez nikada neće minuti i ne treba više očekivati nikakvu novu javnu objavu prije slavnoga očitovanja našega Gospodina Isusa Krista«.³⁴ Premda je objava dovršena, ipak nije sva potpuno izložena; na kršćanskoj je vjeri da postupno, kroz vjekove, shvati svu njezinu širinu. 94

67 Tijekom stoljeća je bilo takozvanih »privatnih« objava. Neke je od njih priznao crkveni autoritet. One ipak ne spadaju u polog vjere. Uloga im nije da »poboljšaju« ili »upotpune« konačnu Kristovu objavu, nego da pomognu da se ona u određenom povjesnom razdoblju potpunije oživotvori. Pod vodstvom crkvenog učiteljstva osjećaj vjernika znade razlučiti i prihvatiti ono što je u takvim objavama Crkvi pravi poticaj Krista ili njegovih svetaca. 84 93

Kršćanska vjera ne može prihvatiti »objave« koje bi htjele nadići ili ispraviti objavu koja je u Kristu dovršena. Tako se ponašaju neke nekršćanske religije i neke novije sekte koje se zasnivaju na takvim »objavama«.

³² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 2: AAS 58 (1966.) 818.

³³ IVAN OD KRIŽA, *Subida del monte Carmelo* 2, 22, 3-5: *Biblioteca Mistica Carmelitana*, sv. 11, Burgos 1929., str. 184.

³⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 4: AAS 58 (1966.) 819.

Ukratko

- 68 *Bog se iz ljubavi objavio i darovao čovjeku. Time nudi konačan i preobilan odgovor na pitanja koja čovjek sebi postavlja o smislu i o cilju vlastitog života.*
- 69 *Bog se čovjeku objavio priopćivši mu postupno svoje otajstvo djelima i riječima.*
- 70 *Povrh svjedočanstva što ga o sebi daje u stvorenim stvarima, Bog se očitovao našim praroditeljima. Govorio im je, a poslije pada obećao spasenje³⁵ i ponudio svoj Savez.*
- 71 *Bog je sklopio s Noom Savez vječan, Savez između sebe i svih živih bića.³⁶ Dokle god bude svijeta, trajat će i taj Savez.*
- 72 *Bog je izabrao Abrahama i sklopio Savez s njime i njegovim potomstvom. Od njega je načinio svoj narod kojemu je po Mojsiju objavio svoj Zakon. Taj narod je Bog po prorocima pripravljaio da prihvati spasenje namijenjeno svemu čovječanstvu.*
- 73 *Bog se potpuno objavio poslavši svoga vlastitog Sina, u kojemu je uspostavio svoj Savez zauvijek. Krist je konačna Očeva Riječ, tako da poslije njega neće više biti nikakve Objave.*

³⁵ Usp. Post 3, 15.

³⁶ Usp. Post 9, 16.

Članak 2.

PRENOŠENJE BOŽANSKE OBJAVE

74 Bog »hoće da se svi ljudi spase i dođu do spoznanja istine« (1 Tim 2, 4), to jest spoznanja Isusa Krista.³⁷ Potrebno je zato da se Krist navješćuje svim narodima i svim ljudima i da na taj način objava dospije sve do na kraj svijeta: 851

»Ono što je Bog objavio za spasenje svih naroda, predobrostivo je uredio da to isto dovijeka ostane neiskvareno i da se prenosi svim naraštajima.«³⁸

I. Apostolska predaja

75 »Krist Gospodin, u kojem se dovršuje svekolika objava višnjeg Boga, dao je apostolima nalog da Evanđelje, koje je – unaprijed obećano po prorocima – On sam ispunio i svojim ustima proglasio svima propovijedaju kao vrelo svake spasonosne istine i čudoređa predajući im zajedništvo u božanskim darovima.«³⁹ 171

APOSTOLSKO PROPOVIJEDANJE...

76 Prema Gospodinovoj zapovijedi Evanđelje se prenosilo dvojako:

- *usmeno*: »Apostoli [...] su u usmenom propovijedanju, u primjerima i ustanovama predali ono što su bilo iz Kristovih usta, ponašanja i djela primili, bilo pod utjecajem Duha Svetoga naučili«;
- *pismeno*: »Apostoli i apostolski muževi [...] su, nadahnuti istim Duhom Svetim, poruku spasenja pismeno izručili.«⁴⁰

...NASTAVLJENO PO APOSTOLSKOM NASLJEDSTVU

77 »A kako bi se evanđelje u Crkvi stalno čuvalo neiskvarenim i živim, apostoli su kao nasljednike ostavili biskupe, predajući im svoje vlastito učiteljsko mjesto.«⁴¹ Uistinu, »apostolska se propovijed, 861

³⁷ Usp. Iv 14, 16.

³⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 7: AAS 58 (1966.) 820.

³⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 7: AAS 58 (1966.) 820.

⁴⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 7: AAS 58 (1966.) 820.

⁴¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 7: AAS 58 (1966.) 820.

koja je na poseban način izražena u nadahnutim knjigama, morala u neprekinutom slijedu čuvati sve do dovršenja vremena«. ⁴²

174
1124, 2651 78 To se živo prenošenje zbiva po Duhu Svetom i, ukoliko je zasebno od Svetoga pisma, mada je s njime najuže povezano, naziva se Predajom. Po njoj »Crkva u svojem naučavanju, životu i bogoštovlju postojano održava i svim naraštajima prenosi sve što ona jest, sve što vjeruje«. ⁴³ »Izjave Svetih Otaca svjedoče o životvornoj prisutnosti te Predaje čija se bogatstva prelijevaju u praksu i u život Crkve vjernice i moliteljice.« ⁴⁴

79 Na taj način sebedarje, što ga je Otac izvršio po svojoj Riječi u Duhu Svetome, ostaje prisutno i djelotvorno u Crkvi: »Bog, koji je nekoć progovorio, neprekidno razgovara sa Zaručnicom svoga ljubljenog Sina, a Duh Sveti, po kojem živa riječ Evandjelja odjekuje u Crkvi i po njoj u svijetu, uvodi svoje vjerne u svu istinu te čini da u njima obilno prebiva riječ Kristova.« ⁴⁵

II. Odnos između Predaje i Svetoga pisma

ZAJEDNIČKO VRELO...

80 »Sveta predaja i Sveto pismo usko su, dakle, međusobno povezani i imaju udjela jedno u drugome. Oboje se naime, proistječući iz istog božanskog izvora, na neki način stapa u jedno i teži istomu cilju.« ⁴⁶ Oboje uprisutnjuje i u Crkvi čini plodnim Otajstvo Krista, koji je obećao da će ostati sa svojim »u sve dane – do svršetka svijeta« (Mt 28, 20).

...ALI DVA RAZLIČITA NAČINA PRENOŠENJA

81 »Sveto pismo je Božji govor ako je pod nadahnućem Duha Svetog pismom zabilježen«.

113 »A Sveta predaja Božju Riječ koju su Krist Gospodin i Duh Sveti povjerali apostolima, cjelovito prenosi njihovim nasljednicima da je oni – vođeni svjetlom Duha istine – po svojem naviještanju vjerno čuvaju, izlažu i šire.« ⁴⁷

⁴² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 8: AAS 58 (1966.) 820.

⁴³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 8: AAS 58 (1966.) 821.

⁴⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 8: AAS 58 (1966.) 821.

⁴⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 8: AAS 58 (1966.) 821.

⁴⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 9: AAS 58 (1966.) 821.

⁴⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 9: AAS 58 (1966.) 821.

82 Odatle slijedi da Crkva, kojoj je povjereno prenošenje i tumačenje objave, »svoju sigurnost o svemu objavljenome ne crpi samo iz Svetoga pisma. Zbog toga oboje valja primati i častiti jednakim osjećajem zahvalnosti i poštovanja«. ⁴⁸

APOSTOLSKA PREDAJA I CRKVENE PREDAJE

83 Predaja o kojoj ovdje govorimo jest ona koja dolazi od apostolâ i prenosi ono što su oni primili od naučavanja i primjera Isusova i čemu ih je naučio Duh Sveti. Ustvari, prvi naraštaj kršćana nije još imao napisan Novi zavjet pa sam Novi zavjet svjedoči o tijeku žive predaje.

Od te predaje valja razlikovati teološke, disciplinske, liturgijske ili pobožnosti pripadne »predaje« koje su tijekom vremena nastale u mjesnim Crkvama. Te su predaje posebni oblici u kojima je velika predaja našla svoj izraz prilagođen različitim mjestima i razdobljima. U svjetlu apostolske predaje i pod vodstvom crkvenog učiteljstva te se predaje mogu čuvati, prilagođivati ili čak napustiti.

1202, 2041
2684

III. Tumačenje pologa vjere

POLOG VJERE POVJEREN SVOJ CRKVI

84 Polog vjere, ⁴⁹ sadržan u Svetoj predaji i u Svetom pismu, apostoli su povjerali svojoj Crkvi kao cjelini. »Prijanjajući uza nj, sav je sveti puk – ujedinjen sa svojim pastirima – sveudilj postojan u apostolskom nauku i zajedništvu te u lomljenju kruha i molitvama, tako da u predanoj vjeri, koju valja držati, vršiti i ispovijedati, nastaje jedinstvena jednodušnost predstojnikâ i vjernika.« ⁵⁰

857, 871
2033

CRKVENO UČITELJSTVO

85 »Zadaća pak autentičnoga tumačenja pisane ili predane Božje riječi povjerena je samo živomu crkvenom učiteljstvu, koje tu vlast obnaša u ime Isusa Krista«, ⁵¹ tj. biskupima u zajedništvu s Petrovim nasljednikom, rimskim biskupom.

888-892
2032, 2040

⁴⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 9: AAS 58 (1966.) 821.

⁴⁹ Usp. *1 Tim* 6, 20; *2 Tim* 1, 12-14.

⁵⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 10: AAS 58 (1966.) 822.

⁵¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 10: AAS 58 (1966.) 822.

86 »To učiteljstvo, dakako, nije iznad riječi Božje, nego joj služi naučavajući samo ono što je predano, time što po božanskome nalogu i uz pomoć Duha Svetoga odano sluša, sveto čuva i vjerno izlaže te iz ovoga jednoga pologa vjere crpi sve ono što kao od Boga objavljeno predlaže vjerovati.«⁵²

1548 87 Pamteći Kristovu riječ apostolima: »Tko vas sluša, mene sluša« (Lk 10, 16),⁵³ vjernici poučljivo prihvaćaju naučavanje i smjernice, koje im pastiri daju u različitim oblicima.

VJERSKE DOGME

888-892 88 Crkveno se učiteljstvo služi puninom autoriteta primljenog od Krista kad definira dogme, to jest kad, u obliku koji kršćanski puk obvezuje na neopoziv pristanak vjere, izlaže istine sadržane u božanskoj objavi, ili pak kada istine, koje su s njima nužno povezane, izlaže na definitivnan način.

2625 89 Naš duhovni život i dogme organski su povezani. Dogme su svjetla na putu naše vjere, one ga osvjetljaju i čine sigurnim. I obratno, ako nam je život ispravan, bit će nam razum i srce otvoreni da prihvate svjetlo vjerskih istina.⁵⁴

114, 158 90 Uzajamna povezanost i dosljednost dogmi mogu se naći u cjelokupnosti objave Kristova otajstva.⁵⁵ »Postoji red ili 'hijerarhija' istina katoličkog nauka, jer je različita njihova povezanost s temeljem kršćanske vjere.«⁵⁶

NADNARAVNI OSJEĆAJ VJERE

737 91 Svi Kristovi vjernici sudjeluju u razumijevanju i prenošenju objavljene istine. Oni su primili pomazanje Duha Svetoga, koji ih poučava⁵⁷ i uvodi ih »u svu istinu« (Iv 16, 13).

⁵² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 10: AAS 58 (1966.) 822.

⁵³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 20: AAS 57 (1965.) 24.

⁵⁴ Usp. *Iv* 8, 31-32.

⁵⁵ Usp. PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, 4. pogl.: DS 3016 (mysteriorum nexus); DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 25: AAS 57 (1965.) 29.

⁵⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 11: AAS 57 (1965.) 99.

⁵⁷ Usp. *Iv* 2, 20.27.

92 »Sveukupnost se vjernika [...] u vjerovanju ne može prevariti, a to svoje osobito svojstvo očituje nadnaravnim osjećajem vjere svega naroda, kad 'od biskupa pa do posljednjih vjernika laika' pokazuje svoje opće slaganje u stvarima vjere i ćudoređa.«⁵⁸ 785

93 »Tim osjećajem vjere, koji pobuđuje i podržava Duh istine, Božji narod pod vodstvom svetoga učiteljstva, [...] nepokolebljivo prijanja uz vjeru jednom predanu svetima te pravilnim sudom dublje prodire u nju i u životu je potpunije.«⁵⁹ 889

RAST U RAZUMIJEVANJU VJERE

94 Zahvaljujući pomoći Duha Svetoga shvaćanje kako stvarnosti tako i izričaja pologa vjere može u životu Crkve napredovati: 66

— »po razmatranju i proučavanju vjernika koji u svojem srcu o tome razmišljaju«;⁶⁰ napose treba da »teološko istraživanje produbljuje spoznaju objavljene istine.«⁶¹ 2651

— »po razumijevanju duhovnih stvari putem unutrašnjeg iskustva [vjernikâ]«;⁶² »Divina eloquia cum legente crescunt – božanske riječi rastu zajedno s onim tko ih čita.«⁶³ 2038-2518

— »po naviještanju onih koji su s nasljedstvom u biskupskoj službi primili siguran milosni dar istine.«⁶⁴

95 »Očito su, dakle – po premudroj Božjoj odluci – Sveta predaja, Sveto pismo i crkveno učiteljstvo tako uzajamno povezani i združeni da jedno ne postoji bez drugih, a sve zajedno – svako pojedino na svoj način – pod djelovanjem jednog Duha Svetoga djelotvorno pridonosi spasenju duša.«⁶⁵

⁵⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 12: AAS 57 (1965.) 16.

⁵⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 12: AAS 57 (1965.) 16.

⁶⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 8: AAS 58 (1966.) 821.

⁶¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 62: AAS 58 (1966.) 1084; usp. *isto mj.*, 44: AAS 58 (1966.) 1065; Dogm. konst. *Dei Verbum*, 23: AAS 58 (1966.) 828; *isto mj.*, 24: AAS 58 (1966.) 828-829; Dekr. *Unitatis redintegratio*, 4: AAS 57 (1965.) 94.

⁶² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 8: AAS 58 (1966.) 821.

⁶³ GRGUR VELIKI, *Homilia In Ezechielem* 1, 7, 8: CCL 142, 87 (PL 76, 843).

⁶⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 8: AAS 58 (1966.) 821.

⁶⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 10: AAS 58 (1966.) 822.

Ukratko

- 96 *Što je Krist povjerio apostolima, to su oni, propovijedanjem i spisima, po nadahnuću Duha Svetoga, prenijeli svim naraštajima, sve do Kristova slavnog povratka.*
- 97 *»Sveta predaja i Sveto pismo tvore jedan sveti polog riječi Božje.«⁶⁶ U njemu, kao u kakvom ogledalu, putujuća Crkva promatra Boga, izvor svih njezinih bogatstava.*
- 98 *»Crkva u svojem naučavanju, životu i bogoštovlju postojano održava i svim naraštajima prenosi sve što ona jest i sve što vjeruje.«⁶⁷*
- 99 *Sav Božji narod, na osnovi svoga nadnaravnog osjećaja vjere, neprestano prima dar božanske objave, u nj sve dublje prodire i potpunije po njemu živi.*
- 100 *Samo je učiteljstvu Crkve, Rimskom Prvosvećeniku i biskupima u zajedništvu s njime, povjerena služba autentičnog tumačenja Božje riječi.*

⁶⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 10: AAS 58 (1966.) 822.

⁶⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 8: AAS 58 (1966.) 821.

Članak 3.

SVETO PISMO

I. Krist – Jedina Riječ Svetoga pisma

101 Da bi se objavio ljudima, Bog u svojoj susretljivoj dobroti govori ljudima ljudskim riječima: »Božje su riječi, izrečene ljudskim jezicima, postale slične ljudskom govoru, kao što je nekoć Riječ vječnog Oca, uzevši slabo ljudsko tijelo, postala slična ljudima.«⁶⁸

102 Kroza sve riječi Svetog pisma Bog govori samo jednu Riječ: svoju jedinu Riječ u kojoj potpuno izriče sebe samoga.⁶⁹ 65, 2763

»Neka se vaša ljubav spomene da postoji samo jedan govor Božji koji se odvija u cijelome Svetom pismu i da je samo jedna Riječ koja odjekuje na ustima svih svetih pisaca; budući da je ona u početku bila Bog u Boga, ne poznaje sricanja po slogovima, jer je izvan vremena.«⁷⁰ 426-429

103 Zbog toga je Crkva uvijek poštovala Sveto pismo, kao što štuje samo Tijelo Gospodnje. Ona ne prestaje pružati vjernicima Kruh života, koji prima sa stola Riječi Božje i Tijela Kristova.⁷¹ 1100, 1184
1378

104 U Svetom pismu Crkva nalazi stalno svoju hranu i svoju snagu,⁷² jer u njemu ne prima samo riječ ljudsku, nego ono što ona stvarno jest: riječ Božju.⁷³ »U svetim knjigama, naime, Otac, koji je na nebesima, s ljubavlju dolazi u susret svojoj djeci i s njima razgovara.«⁷⁴

II. Nadahnuće i istina Svetog pisma

105 *Bog je autor Svetoga pisma.* »Sve od Boga objavljeno, što je u Svetom pismu napismeno sadržano i dano, bilo je zapisano po nadahnuću Duha Svetoga.«

⁶⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 13: AAS 58 (1966.) 824.

⁶⁹ Usp. *Heb* 1, 1-3.

⁷⁰ AUGUSTIN, *Enarratio in Psalmum* 103, 4, 1: CCL 40, 1521 (PL 37, 1378).

⁷¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 21: AAS 58 (1966.) 827.

⁷² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 24: AAS 58 (1966.) 829.

⁷³ Usp. *1 Sol* 2, 13.

⁷⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 21: AAS 58 (1966.) 827-828.

»Knjige Staroga i Novoga zavjeta, u cjelini i sa svim njihovim dijelovima, sveta Majka Crkva na temelju apostolske vjere drži svetima i kanonskima zato što – po nadahnuću Duha Svetog napisane – imaju Boga za autora te su kao takve predane samoj Crkvi.«⁷⁵

106 *Bog je nadahnuo ljudske autore svetih knjiga.* »Pri sastavljanju svetih knjiga Bog je izabrao ljude koje je upotrijebio da bi oni – služeći se svojim sposobnostima i silama – pod njegovim djelovanjem u njima i po njima kao pravi autori pismeno predali sve ono i samo ono što on hoće.«⁷⁶

702 107 *Nadahnuti pisci ili hagiografi izjavljaju valja držati izjavljenim od Duha Svetoga, mora se dosljedno ispovijedati da knjige Pisma čvrsto, vjerno i bez zablude naučavaju istinu, za koju je Bog htio da radi našeg spasenja bude zapisana u Svetom pismu.*«⁷⁷

108 Ipak kršćanska vjera nije »religija knjige«. Kršćanstvo je religija Božje »Riječi«, to jest Riječi koja »nije napisana i nijema riječ, nego utjelovljena i živa Riječ«. ⁷⁸ Da riječi svetih knjiga ne ostanu mrtvim slovom, potrebno je da nam Krist, vječna Riječ živoga Boga, po Duhu Svetom, otvori pamet da razumijemo Sveto pismo.⁷⁹

III. Duh Sveti – tumač Svetog pisma

109 U Svetom pismu Bog govori čovjeku na ljudski način. Da bi se Pismo ispravno tumačilo, treba dakle pažljivo istraživati što su nam sveti pisci stvarno htjeli reći i što je Bog po njihovim riječima odlučio otkriti.⁸⁰

110 Da bi se shvatila *nakana svetih autora*, treba uzeti u obzir prilike njihova vremena i njihove kulture, ondašnje »književne vrste«,

⁷⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 11: AAS 58 (1966.) 822-823.

⁷⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 11: AAS 58 (1966.) 823.

⁷⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 11: AAS 58 (1966.) 823.

⁷⁸ BERNARD IZ CLAIRVAUXA, *Homilia super »Missus est«* 4, 11: *Opera*, ur. J. Leclerque – H. Rochais, sv. 4, Rim 1966., str. 57.

⁷⁹ Usp. *Lk* 24, 45.

⁸⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 12: AAS 58 (1966.) 823.

onovremeni način shvaćanja, izražavanja i pripovijedanja. »Istina se, naime, svaki put drukčije iznosi i izražava u tekstovima, prema tome jesu li povijesni, ili proročki, ili pjesnički, ili drugih vrsta govora.«⁸¹

111 No budući da je Sveto pismo nadahnuto, postoji još jedno ne manje važno načelo ispravna tumačenja, bez kojega bi Pismo ostalo mrtvo slovo: Sveto pismo treba »čitati i tumačiti u istom Duhu u kojem je napisano«.⁸²

Za tumačenje Svetoga pisma u skladu s Duhom koji ga je nadahnuo, Drugi vatikanski koncil naznačuje *tri kriterija*:⁸³

112 1. *Brižno paziti »na sadržaj i jedinstvo cijeloga Pisma«*. Koliko god bile različite knjige od kojih se sastoji, Pismo je ipak jedno poradi jedinstva Božjega nauma, kojemu je Isus Krist središte i srce – srce otvoreno nakon njegove Pashe:⁸⁴ 128 368

»Pod Kristovim srcem⁸⁵ treba razumjeti Sveto pismo koje upravo otkriva srce Kristovo. To je srce prije Muke bilo zatvoreno jer Pismo bijaše nejasno. Ali Pismo je poslije Muke otvoreno da oni koji ga sada poznaju, razmotre i shvate kako trebaju protumačiti proroštva.«⁸⁶

113 2. *Pismo čitati u »živoj predaji cijele Crkve«*. Prema riječi Otaca, Sveto pismo je većma napisano u srcu Crkve nego u tvarnim knjigama.⁸⁷ Crkva u svojoj predaji doista čuva živo sjećanje Božje Riječi, a Duh Sveti joj pruža duhovno tumačenje Pisma (»prema duhovnom smislu što ga Duh daje Crkvi«).⁸⁸ 81

114 3. *Paziti na analogiju vjere*.⁸⁹ Pod »analogijom vjere« razumijevamo uzajamnu povezanost istina vjere među sobom i u cjelokupnom naumu Objave. 90

⁸¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 12: AAS 58 (1966.) 823.

⁸² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 12: AAS 58 (1966.) 823.

⁸³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 12: AAS 58 (1966.) 824.

⁸⁴ Usp. *Lk* 24, 25-27.44-46.

⁸⁵ Usp. *Ps* 22, 15.

⁸⁶ TOMA AKVINSKI, *Expositio in Psalmos*, 21, 11: *Opera omnia*, sv. 18, Paris 1876., str. 350.

⁸⁷ Usp. HILARIJE POATIJSKI, *Liber ad Constantium imperatorem* 9: CSEL 65, 204 (PL 10, 570); JERONIM, *Commentarius in epistolam ad Galatas* 1, 1, 11-12: PL 26, 347.

⁸⁸ ORIGEN, *Homiliae in Leviticum* 5, 5: SC 286, 228 (PG 12, 454).

⁸⁹ Usp. *Rim* 12, 6.

VIŠESTRUKI SMISAO PISMA

115 Prema staroj predaji može se razlikovati dvostruki *smisao* Svetog pisma: doslovni i duhovni smisao. Ovaj potonji se opet dijeli na: alegorijski, moralni i anagogički. Kad se ta četiri smisla potpuno slažu, živom je čitanju Pisma u Crkvi zajamčeno sve njegovo bogatstvo.

110-114 116 *Doslovni smisao* jest značenje što proizlazi iz riječi Svetog pisma a utvrđuje se egzegezom, koja se drži pravila ispravnog tumačenja. »Omnes (sc. sacrae Scripturae) sensus fundentur super litteralem – Svaki se smisao (Svetog pisma) temelji na doslovnomu.«⁹⁰

1101 117 *Duhovni smisao*. Zahvaljujući jedinstvu Božjega nauma, ne samo tekst Svetog pisma, nego i stvarnosti i događaji o kojima se govori mogu biti znakovi.

1. *Alegorijski* smisao. Do dubljeg shvaćanja događaja možemo doprijeti ako prepoznamo značenje koje imaju u Kristu; tako npr. prelazak Crvenoga mora znak je Kristove pobjede, a time i krštenja.⁹¹

2. *Moralni* smisao. Događaji, o kojima Sveto pismo pripovijeda, mogu nas ponukati da ispravno djelujemo. Opisani su »za upozorenje nama« (1 Kor 10, 11).⁹²

3. *Anagogički* smisao. Određene stvarnosti i događaje možemo sagledati u njihovu vječnom značenju, kojim nas uznose (grčki: ἀναγωγική) prema našoj domovini. Tako je Crkva na zemlji znak nebeskog Jeruzalema.⁹³

118 Značenje ovoga četverostrukog smisla dobro sažimlje srednjovjekovni dvostih:

Littera gesta docet, quid credas allegoria,
Moralis quid agas, quo tendas anagogia.⁹⁴

Slovo uči događaje, alegorija što vjerovati,
Moral što činiti, anagogija kamo težiti.

⁹⁰ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae* 1, q. 1, a. 10, ad 1: Ed. Leon., 4, 25.

⁹¹ Usp. 1 Kor 10, 2.

⁹² Usp. Heb 3, 1 – 4, 11.

⁹³ Usp. Otk 21, 1 – 22, 5.

⁹⁴ AUGUSTIN DACIJSKI, *Rotulus pugilaris*, I: ur. A. Walz: *Angelicum* 6 (1929.) 256.

119 »Stvar je egzegeta da u skladu s tim pravilima rade na dubljem razumijevanju i izlaganju smisla Svetoga pisma kako bi takoreći iz prethodne prouke sazio sud Crkve. Sve ono što se, naime, tiče načina tumačenja tumačenjem Pisama, u konačnici podliježe sudu Crkve, koja izvršuje božanski nalog i službu čuvanja i tumačenja riječi Božje.«⁹⁵ 94

»Ego vero Evangelio non crederem, nisi me catholicae Ecclesiae commoveret auctoritas« – Ja ne bih vjerovao Evandelju kad me ne bi na to poticao autoritet Katoličke Crkve.«⁹⁶ 113

IV. Kanon Pisama

120 Po apostolskoj predaji Crkva je razaznala koje spise uključiti u popis Svetih knjiga.⁹⁷ Taj zaokruženi popis nazvan je »kanon« Pisama. Prema njemu Stari zavjet sadrži 46 knjiga (45, ako se Jeremija i Tužaljke uzmu kao jedinstven spis), a Novi zavjet 27.⁹⁸ To su: 1117

Stari zavjet: Knjiga Postanka, Knjiga Izlaska, Levitski zakonik, Knjiga Brojeva, Ponovljeni zakon, Jošua, Suci, Knjiga o Ruti, dvije knjige o Samuelu, dvije knjige o Kraljevima, dvije knjige Ljetopisa, Knjiga Ezrina i Knjiga Nehemijina, Tobija, Judita, Estera, dvije knjige o Makabejcima, Job, Psalmi, Mudre izreke, Propovjednik, Pjesma nad pjesmama, Knjiga Mudrosti, Knjiga Sirahova, Izaija, Jeremija, Tužaljke, Baruh, Ezekiel, Daniel, Hošea, Joel, Amos, Obadija, Jona, Mihej, Nahum, Habakuk, Sefanija, Hagaj, Zaharija, Malahija.

Novi zavjet: Evandelja po Mateju, Marku, Luki i Ivanu, Djela apostolska, Poslanice apostola Pavla Rimljanima, prva i druga Korinćanima, Galaćanima, Efežanima, Filipljanima, Kološanima, prva i druga Solunjanima, prva i druga Timoteju, Titu, Filemonu, Poslanica Hebrejima, Jakovljeva poslanica, prva i druga poslanica Petrova, tri Ivanove Poslanice, Judina poslanica i Ivanovo Otkrivenje.

STARI ZAVJET

121 Stari je zavjet neodvojiv dio Svetog pisma. Njegove su knjige od Boga nadahnute i neprolazne vrijednosti,⁹⁹ jer Stari savez nije nikad bio opozvan. 1093

⁹⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 12: AAS 58 (1966.) 824.

⁹⁶ AUGUSTIN, *Contra epistolam Manichaei quam vocant fundamenti* 5, 6: CSEL 25, 197 (PL 42, 176).

⁹⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 8: AAS 58 (1966.) 821.

⁹⁸ Usp. *Decretum Damasi*: DS 179-180; FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Iacobitis*: DS 1334-1336; TRIDENTSKI KONCIL, 4. zasj., *Decretum de Libris Sacris et de traditionibus recipiendis*: DS 1501-1504.

⁹⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 14: AAS 58 (1966.) 825.

702 122 I doista, »starozavjetna rasporedba [spasenja] bila je prije svega
763 usmjerena na to da pripravi [...] dolazak Krista, sveopćeg otkupitelja«. Knjige Starog zavjeta, »makar sadržavale što je nesavršeno i
708 uvjetovano vremenom«, ipak svjedoče o čitavom odgojnom postupku Božje spasiteljske ljubavi; »izražavaju živi osjećaj za Boga, u njima su
2568 pohranjeni uzvišeni nauci o Bogu, spasonosna mudrost o ljudskome životu i čudesno blago molitava«; u njima se napokon »krije otajstvo našega spasenja«. ¹⁰⁰

123 Kršćani poštuju Stari zavjet kao pravu riječ Božju. Crkva je uvijek odlučno odbacivala namisao da napusti Stari zavjet pod izlikom da ga je Novi prevladao (marcionizam).

NOVI ZAVJET

124 »Božja Riječ koja je Božja sila na spasenje svakome tko uzvjeruje, u spisima Novog zavjeta na istaknut se način pokazuje i razvija svoju moć.«¹⁰¹ Ti nam spisi pružaju konačnu istinu božanske objave. Njihov je središnji sadržaj Isus Krist, utjelovljeni Sin Božji, njegova djela, njegov nauk, njegova smrt i proslava, a tako i počeci njegove Crkve pod vodstvom Duha Svetoga.¹⁰²

515 125 *Evandjelja* su srž čitavog Svetog pisma, »jer su poglavito svjedočanstvo o životu i nauku utjelovljene Riječi, našega Spasitelja«. ¹⁰³

126 Pri oblikovanju *Evandjelja* mogu se razlikovati tri razdoblja:

1. *Život i učenje Isusovo*. Crkva čvrsto drži da četiri evandjelja, »kojima bez oklijevanja potvrđuje povijesnost, vjerno predaju ono što je Isus, Sin Božji, živieći među ljudima zaista činio i naučavao njima na spasenje sve do dana kad je bio uzet«.
- 76 2. *Usmena predaja*. »Poslije Gospodinova uzašašća, ono što je on bijaše govorio i činio apostoli su predali svojim slušateljima s onim punijim razumijevanjem koje su sami – poučeni slavnim događajima Kristovim i svjetlom Duha istine – uživali.«

¹⁰⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 15: AAS 58 (1966.) 825.

¹⁰¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 17: AAS 58 (1966.) 826.

¹⁰² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 20: AAS 58 (1966.) 827.

¹⁰³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 18: AAS 58 (1966.) 826.

3. *Pisana evanđelja*. »Sveti su pisci sastavili četiri evanđelja tako da su – iz mnoštva onog što je bilo usmeno ili već i pisмено predano – nešto izabrali, a nešto saželi ili – s obzirom na prilike u Crkvama – razvili, zadržavajući pritom oblik navještaja, ali uvijek tako da nam priopće nepatvorenu istinu o Isusu.«¹⁰⁴ 76
- 127 Četveroliko evanđelje zauzima u Crkvi jedinstveno mjesto. Svjedoči to štovanje koje mu iskazuje liturgija i izuzetna privlačna snaga koja je u svim vremenima djelovala na svece. 1154
- »Nema većeg, boljeg, dragocjenijeg i sjajnijeg nauka nego što je čitanje evanđelja. Promatrajte i čuvajte [u srcu] što je Krist, naš Gospodin i Učitelj, svojim riječima učio i svojim djelima izvršio.«¹⁰⁵
- »*Evanđelje* me prije svega zaokuplja za vrijeme molitve; u njemu nalazim sve što je potrebno mojoj siromašnoj duši. U njemu otkrivam uvijek nove spoznaje, skrivena i otajstvena značenja.«¹⁰⁶ 2705

JEDINSTVO STAROGA I NOVOGA ZAVJETA

- 128 Već od apostolskih vremena,¹⁰⁷ zatim stalno u svojoj Predaji, Crkva je jedinstvo božanskog nauma u oba Zavjeta objašnjavala s pomoću *tipologije*. Po njoj se u Božjim djelima Staroga zavjeta razabiru pralikovi onoga što je Bog u punini vremena izvršio u osobi svoga utjelovljenog Sina. 1094 489
- 129 Kršćani tako čitaju Stari zavjet u svjetlu Krista koji je umro i uskrsnuo. Ovo tipološko čitanje iznosi na vidjelo neiscrpni sadržaj Starog zavjeta. Ono nas ipak ne smije navesti da zaboravimo kako Stari zavjet zadržava vlastitu vrijednost objave, što mu je sam naš Gospodin ponovo potvrdio.¹⁰⁸ Zato i Novi zavjet iziskuje da bude čitan u svjetlu Staroga. Prvotna kršćanska kateheza stalno se njime služila.¹⁰⁹ Prema 651 2055

¹⁰⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 19: AAS 58 (1966.) 826-827.

¹⁰⁵ SV. CEZARIJA MLAĐA, *Epistula ad Richildam et Radegundem*: SC 345, 480.

¹⁰⁶ TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Manuscrit A*, 83v: *Manuscrits autobiographiques*, Paris 1992., str. 268.

¹⁰⁷ Usp. *I Kor* 10, 6-11; *Heb* 10, 1; *I Pt* 3, 21.

¹⁰⁸ Usp. *Mk* 12, 29-31.

¹⁰⁹ Usp. *I Kor* 5, 6-8; 10, 1-11.

1968 staroj izreci, Novi zavjet se u Staromu skriva, a Stari se u Novom otkriva: »Novum in Vetere latet et in Novo Vetus patet.«¹¹⁰

130 Tipologija izriče dinamizam koji vodi prema dovršenju božanskoga nauma, kada će konačno »Bog biti sve u svemu« (*I Kor 15, 28*). Naprimjer, poziv patrijarha i izlazak iz Egipta ne gube u božanskom nacrtu svoje vlastite vrijednosti zbog činjenice da su, istodobno, u njemu prelazne etape.

V. Sveto pismo u životu Crkve

131 »U riječi Božjoj tolika je sila i moć da je ona uporište i životna snaga Crkvi, a djeci Crkve ona je jedrina vjere, hrana duše te čisto i nepresušno vrelo duhovnoga života.«¹¹¹ »Kristovim vjernicima treba biti širom otvoren pristup Svetom pismu.«¹¹²

94 132 »Proučavanje Svetoga pisma treba biti takoreći duša svete teologije. A tom se istom riječju Pisma zdravo hrani i sveto osvježuje također služba riječi, to jest pastoralno propovijedanje, kateheza i svekolika kršćanska pouka, u kojoj liturgijska homilija mora imati iznimno mjesto.«¹¹³

2653 133 Crkva »na poseban način potiče sve Kristove vjernike [...] da čestim čitanjem božanskih Pisama izuče ‘najuzvišenije pooznavanje Isusa Krista’ (*Fil 3, 8*). Jer ‘nepoznavanje Pisama jest nepoznavanje Krista’«.¹¹⁴

1792

¹¹⁰ AUGUSTIN, *Quaestiones in Heptateucum* 2, 73: CCL 33, 106 (PL 34, 623);
usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 16: AAS 58 (1966.) 825.

¹¹¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 21: AAS 58 (1966.) 828.

¹¹² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 22: AAS 58 (1966.) 828.

¹¹³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 24: AAS 58 (1966.) 829.

¹¹⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 25: AAS 58 (1966.) 829;
usp. JERONIM, *Commentarii in Isaiam*, Prologus: CCL 73, 1 (PL 24, 17).

Ukratko

- 134 *Čitavo Sveto pismo samo je jedna knjiga, i ta jedna knjiga jest Krist; »uistinu cijelo božansko Pismo govori o Kristu i u njemu se čitavo ispunjuje«.*¹¹⁵
- 135 *»Sveta pisma sadrže riječ Božju i – jer su nadahnuta – zaista su riječ Božja.«*¹¹⁶
- 136 *Bog je autor Svetog pisma ukoliko je nadahnuo njegove ljudske pisce; u njima i po njima on djeluje i tako jamči da nas njihovi spisi bez zablude uče istini spasenja.*¹¹⁷
- 137 *Tumačenje nadahnutih Pisama mora prije svega paziti na ono što je Bog preko svetih autora htio objaviti za naše spasenje. Ono što od Duha dolazi može se potpuno razumjeti samo pod utjecajem Duha.«*¹¹⁸
- 138 *Crkva prihvaća i časti kao nadahnute 46 knjiga Starog zavjeta i 27 knjiga Novog zavjeta.*
- 139 *Četiri evanđelja zauzimaju središnje mjesto, jer im je središte Krist.*
- 140 *Iz jedinstva Božjeg nauma i njegove Objave proizlazi jedinstvo dvaju Zavjeta: Stari zavjet pripravlja Novi, a Novi ispunjuje Stari. Oba se međusobno osvjetljuju; i jedan i drugi su prava riječ Božja.*
- 141 *»Crkva je uvijek častila božanska Pisma slično kao i samo Gospodnje Tijelo.«*¹¹⁹ *Oboje su hrana i pravilo svemu kršćanskom životu. »Tvoja riječ nozi j e mojoj svjetiljka i svjetlo mojoj stazi« (Ps 119, 105).*¹²⁰

¹¹⁵ HUGO OD SV. VIKTORA, *De Arca Noe* 2, 8: PL 176, 642; usp. *isto mj.*, 2, 9: PL 176, 642-643.

¹¹⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 24: AAS 58 (1966.) 829.

¹¹⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 11: AAS 58 (1966.) 822-823.

¹¹⁸ Usp. ORIGEN, *Homiliae in Exodum* 4, 5: SC 321, 128 (PG 12, 320).

¹¹⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 21: AAS 58 (1966.) 827.

¹²⁰ Usp. *Iz* 50, 4.

TREĆE POGLAVLJE

ČOVJEKOV ODGOVOR BOGU

1102 142 *Svojom objavom* »nevidljivi Bog, iz preobilja svoje ljubavi, oslovljava ljude kao prijatelje te s njima druguje da ih pozove i primi u zajedništvo sa sobom«. ¹ Primjeren odgovor tom pozivu jest vjera.

2087 143 *Vjerom* čovjek potpuno podlaže Bogu svoj razum i svoju volju. Čovjek daje svoj pristanak Bogu objavitelju svim svojim bićem. ² Taj čovjekov odgovor Bogu objavitelju Sveto pismo naziva »poslušnošću vjere«. ³

Članak 1.

1814-1816

VJERUJEM

I. Poslušnost vjere

144 Poslušati (»obaudire«) vjerom znači slobodno se podložiti riječi koju smo slušali, jer za njezinu istinitost jamči Bog, koji je sam Istina. Kao uzor takve poslušnosti Sveto pismo nam stavlja pred oči Abrahama. Djevica Marija joj je najsavršenije ostvarenje.

ABRAHAM – »OTAC SVIH VJERUJUĆIH«

59, 2570 145 U svečanom pohvalnom slovu vjeri Otaca, Poslanica Hebrejima osobito naglašava vjeru Abrahamovu: »Vjerom, pozvan, Abraham *poslušna* i zaputi se u kraj koji je imao primiti u baštinu; zaputi se, ne znajući kamo ide« (*Heb* 11, 8). ⁴ Vjerom se zadržava kao stranac i

¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 2: AAS 58 (1966.) 818.

² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 5: AAS 58 (1966.) 819.

³ Usp. *Rim* 1, 5; 16, 26.

⁴ Usp. *Post* 12, 1-4.

hodočasnik u Obećanoj zemlji.⁵ Vjerom Sara primi mogućnost da začne obećanoga sina. Vjerom je napokon Abraham prikazao za žrtvu svoga sina jedinca.⁶ 489

146 Abraham tako ostvaruje definiciju vjere kako je predlaže Poslanica Hebrejima: »Vjera je već neko ímanje onoga čemu se nadamo, osvjedočenje o zbiljnostima kojih ne vidimo« (*Heb 11, 1*). »Povjerovala Abraham Bogu, i uračuna mu se u pravednost« (*Rim 4, 3*).⁷ Budući da je bio »jak u vjeri« (*Rim 4, 20*), Abraham je postao »ocem« svih onih koji vjeruju (*Rim 4, 11.18*).⁸ 1819

147 Stari zavjet bogat je svjedočanstvima o takvoj vjeri. Poslanica Hebrejima hvali uzornu vjeru starih, koji »primiše« po njoj »pohvalno svjedočanstvo« (*Heb 11, 2.39*). Ipak »Bog je za nas predvidio nešto bolje«: milost da vjerujemo u njegova Sina Isusa, »početnika i dovršitelja vjere« (*Heb 11, 40; 12, 2*). 839

MARIJA – »BLAŽENA ŠTO POVJEROVA«

148 Djevica Marija ostvaruje na najsavršeniji način poslušnost vjere. Budući da je vjerovala, da »Bogu ništa nije nemoguće« (*Lk 1, 37*),⁹ Marija je u vjeri primila poruku i obećanje koje joj je donio anđeo Gabrijel i dala svoj pristanak: »Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po tvojoj riječi!« (*Lk 1, 38*). Elizabeta ju je ovako pozdravila: »Blažena ti što povjerovala da će se ispuniti što ti je rečeno od Gospodina!« (*Lk 1, 45*). Zbog te vjere svi će je naraštaji zvati blaženom.¹⁰ 494, 2617 506

149 Za cijelog njezina života, pa i u posljednjoj kušnji,¹¹ kad joj je Sin Isus umro na križu, njezina se vjera nije nikad pokolebala. Marija nije prestala vjerovati »da će se ispuniti« Božja riječ. Zato Crkva u Mariji štuje najčistije ostvarenje vjere. 969 507, 829

⁵ Usp. *Post 23, 4*.

⁶ Usp. *Heb 11, 17*.

⁷ Usp. *Post 15, 6*.

⁸ Usp. *Post 15, 5*.

⁹ Usp. *Post 18, 14*.

¹⁰ Usp. *Lk 1, 48*.

¹¹ Usp. *Lk 2, 35*.

II. »Znam komu sam povjerovao« (2 Tim 1, 12)

VJEROVATI U JEDNOG BOGA

150 Vjera je prije svega čovjekovo *osobno prianjanje Bogu*, istodobno, neodvojivo od toga, jest i *slobodan pristanak uza svu istinu što ju je Bog objavio*. Kao osobno prianjanje Bogu i pristanak uz istinu koju je on objavio, kršćanska se vjera razlikuje od vjere u neku ljudsku osobu. Dobro je i pravedno povjeriti se potpuno Bogu i posvema vjerovati ono, što je on rekao. Naprotiv, bilo bi isprazno i
222 varljivo takvu vjeru pokloniti nekom stvorenju.¹²

VJEROVATI U ISUSA KRISTA, SINA BOŽJEGA

151 Za kršćane vjerovati u Boga nerazdruživo je povezano s vjerom u onoga koga je on poslao, »Sina njegova, Ljubljenoga«, u kojem mu je sva milina.¹³ Bog nam je rekao da ga slušamo.¹⁴ Gospodin sam kaže učenicima: »Vjerujte u Boga, i u mene vjerujte!« (Iv 14, 1). Možemo
424 vjerovati u Isusa Krista, jer je on sam Bog, Riječ Božja tijelom postala: »Boga nitko nikada ne vidje: Jedinorođenac – Bog – koji je u krilu Očevu, on nam ga obznani« (Iv 1, 18). Budući da je on »vidio Oca« (Iv 6, 46), jedini je koji ga poznaje i može nam ga objaviti.¹⁵

VJEROVATI U DUHA SVETOGA

243, 683 152 Ne može čovjek vjerovati u Isusa Krista, a da nema udjela u njegovu Duhu: Duh Sveti objavljuje ljudima, tko je Isus. Zaista »nitko ne može reći: 'Isus je Gospodin', osim u Duhu Svetom« (1 Kor 12, 3). »Duh sve proniče, i dubine Božje [...]. Tako i što je u Bogu, nitko ne zna osim Duha Božjega« (1 Kor 2, 10-11). Samo Bog poznaje Boga potpuno. Mi vjerujemo u Duha Svetog, jer on je Bog.

232 *Crkva ne prestaje ispovijedati vjeru u jednoga Boga Oca, Sina i Duha Svetoga.*

¹² Usp. Jr 17, 5-6; Ps 40, 5; 146, 3-4.

¹³ Usp. Mk 1, 11.

¹⁴ Usp. Mk 9, 7.

¹⁵ Usp. Mt 11, 27.

III. Značajke vjere

VJERA JE MILOST

153 Kad sveti Petar ispovijeda, da je Isus »Krist, Sin Boga živoga«, Isus mu kaže: »To ti nije objavilo tijelo i krv, nego Otac moj, koji je na nebesima« (Mt 16, 17).¹⁶ Vjera je Božji dar, vrhunaravna od Boga ulivena krepost. »Da uzvjerujemo, treba nam Božja milost, koja predusreće i potpomaže, i unutarnja pomoć Duha Svetoga da srce pokrene i k Bogu ga obrati, da otvori oči duha i ‘svima dadne ugodnost pristanka i vjerovanja istini’.«¹⁷

VJERA JE LJUDSKI ČIN

154 Nemoguće je vjerovati bez milosti i unutarnje pomoći Duha Svetoga. A ipak nije ništa manje istinito da je vjera izvorno ljudski čin. Ne protivi se slobodi niti čovjekovu razumu da čovjek povjeruje Bogu i prione uz istine koje je on objavio. Pa ni u ljudskim se odnosima ne protivi našem dostojanstvu da vjerujemo onomu što nam drugi ljudi o sebi ili svojim nakanama reknu te povjerujemo njihovim obećanjima (kao kada muškarac i žena stupaju u brak) i tako s njima uđemo u zajedništvo. Dosljedno tome još se manje protivi našem dostojanstvu »da u vjeri potpun posluš svoga uma i svoje volje damo Bogu koji se objavljuje«¹⁸ i na taj način stupimo s njime u prisno zajedništvo.

155 U činu vjere ljudski razum i volja sudjeluju s božanskom milošću: »Credere est actus intellectus assentientis veritati divinae ex imperio voluntatis a Deo motae per gratiam – Vjerovanje je čin razuma koji, na zapovijed volje koju pokreće Bog milošću, daje pristanak božanskoj istini.«¹⁹

VJERA I RAZUM

156 *Razlog* da vjerujemo nije u tome što se objavljene istine čine istinite i razumljive u svjetlu našega naravnog razuma. Mi vjerujemo

¹⁶ Usp. Gal 1, 15-16; Mt 11, 25.

¹⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 5: AAS 58 (1966.) 819.

¹⁸ PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, 3. pogl.: DS 3008.

¹⁹ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae* 2-2, q. 2, a. 9, c: Ed. Leon. 8, 37; usp. PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, 3. pogl.: DS 3010.

1063 »zbog autoriteta samoga Boga objavitelja koji ne može prevariti ni
 2465 prevaren biti«. ²⁰ »Ipak, da bi ‘poslušnost naše vjere bila u skladu s
 razumom’, htio je Bog da se unutarnjim pomoćima Duha Svetoga
 548 pridruže također vanjski dokazi njegove Objave.« ²¹ Tako su čudesa
 812 Kristova i svetih, ²² proroštva, širenje i svetost Crkve, njezina plodnost
 i trajnost »najsigurniji znaci božanske Objave, prilagođeni spoznaji
 svih«, ²³ »razlozi vjerodostojnosti« koji pokazuju da pristanak na
 vjerovanje nije »nipošto slijep pokret duha«. ²⁴

157 Vjera je *sigurna*, sigurnija od svake ljudske spoznaje, jer se
 temelji na samoj Riječi Boga koji ne može lagati. Doduše objavljene
 istine mogu se ljudskom razumu i iskustvu činiti nejasnima, ali
 »sigurnost koju daje božansko svjetlo veća je od sigurnosti što je daje
 2088 svjetlo naravnog razuma«. ²⁵ »Deset tisuća poteškoća ne čine ni jednu
 jedinu sumnju.« ²⁶

158 »Vjera traži razumijevanje«. ²⁷ tko stvarno vjeruje traži da bolje
 2705 upozna onoga u koga vjeruje i da bolje shvati ono što je on objavio. A
 prodornija će spoznaja opet izazvati veću vjeru, sve prožetiju ljubavlju.
 1827 Milost vjere otvara »oči srca« (*Ef* 1, 18) za živo shvaćanje sadržaja
 objave, to znači cjeline Božjega nauma i otajstava vjere, unutarnje
 90 povezanosti koja ta otajstva povezuje uzajamno i s Kristom, središtem
 objavljenog otajstva. No, »da bismo objavu sve dublje pronicali, [...]»
 2518 Duh Sveti vjeru sveudilj usavršuje svojim darovima«. ²⁸ Tako, po riječi
 sv. Augustina: »Razumij da bi vjerovao: vjeruj da bi razumio.« ²⁹

159 *Vjera i znanost.* »Iako vjera stoji iznad razuma, između vjere i
 283 razuma ne može biti pravog neslaganja: jer isti Bog, koji objavljuje
 tajne i ulijeva vjeru, stavio je također u ljudski duh svjetlo razuma;

²⁰ PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, 3. pogl.: DS 3008.

²¹ PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, 3. pogl.: DS 3009.

²² Usp. *Mk* 16, 20; *Heb* 2, 4.

²³ PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, 3. pogl.: DS 3009.

²⁴ PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, 3. pogl.: DS 3010.

²⁵ PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, 4. pogl.: DS 3017.

²⁶ JOHN HENRY NEWMAN, *Apologia pro vita sua*, 5. pogl., ur. M. J. SVAGLIC, Oxford 1967., str. 210.

²⁷ ANZELMO CANTERBURYSKI, *Proslogion*, Proemium: *Opera omnia*, ur. F. S. SCHMITT, sv. 1.,
 Edinburgh 1946., str. 94; PL 153, 225A.

²⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 5: AAS 58 (1966.) 819.

²⁹ AUGUSTIN, *Sermo* 43, 7, 9: CCL 41, 512 (PL 38, 258).

a Bog ne može zaniijekati sebe samoga, niti istinito [može] ikada proturječiti istinitom.«³⁰ »Stoga se metodičko istraživanje ni u jednoj struci, ako se doista obavlja znanstveno i prema ćudorednim načelima, nikad neće stvarno protiviti vjeri jer profane stvari i stvari vjere imaju izvor u istome Bogu. Štoviše, onaj koji ponizna i ustrajna duha nastoji istražiti tajnu stvari, vođen je – a da toga nije ni svjestan – takoreći rukom Boga, koji time što uzdržava sva bića čini da budu to što jesu.«³¹ 2293

SLOBODA VJERE

160 Da bi odgovor vjere bio ljudski, poglavito je »to da čovjek mora Bogu dragovoljno odgovoriti vjerom; stoga se nikoga ne smije prisiliti da prigrlji vjeru protiv volje. Čin je vjere, naime, po samoj svojoj naravi dragovoljan.«³² »Bog doduše zove ljude da mu služe u duhu i istini, pa ih zato taj poziv veže u savjesti, ali ih ne sili. [...] To se najviše pokazalo u Isusu Kristu.«³³ Krist je zaista pozivao na vjeru i obraćenje, ali na to nije nipošto silio. »Dao je [...] svjedočanstvo za istinu, ali je nije htio silom nametnuti onima koji su se protivili. Njegovo kraljevstvo [...] raste [...] ljubavlju kojom Krist, uzdignut na križ, ljude privlači k sebi.«³⁴ 1738, 2106 616

NUŽNOST VJERE

161 Vjerovati u Isusa Krista i u onoga koji ga je radi našeg spasenja poslao, nužno je da bismo se spasili.³⁵ »Budući da je 'bez vjere nemoguće omiljeti Bogu' (*Heb* 11, 6) i prispjeti k zajedništvu njegove djece, nitko se nikada ne može bez nje opravdati i nitko neće postići života vječnoga ako u njoj ne 'ustraje do kraja'« (*Mt* 10, 22- 24.13).³⁶ 432 1257 846

USTRAJNOST U VJERI

162 Vjera je milost, koju Bog daje čovjeku kao čisti dar. Mi možemo taj neprocjenjivi dar izgubiti. U svezi s tim, sveti Pavao opominje 2089

³⁰ PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, 4. pogl.: DS 3017.

³¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 36: AAS 58 (1966.) 1054.

³² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 10: AAS 58 (1966.) 936.

³³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 11: AAS 58 (1966.) 936.

³⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 11: AAS 58 (1966.) 937.

³⁵ Usp. *Mk* 16, 16; *Iv* 3, 36; 6, 40 i drugdje.

³⁶ PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, 3. pogl.: DS 3012; usp. TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, 8. pogl.: DS 1532.

1037, 2016; 2573, 2849 Timoteja: »Taj ti zadatak predajem [...]: Bij boj plemeniti, imajući vjeru i dobru savjest, koju su neki odbacili i doživjeli brodolom vjere« (*I Tim* 1, 18-19). Da bismo živjeli, rasli i u vjeri do kraja ustrajali, moramo se hraniti riječju Božjom i moliti Gospodina da nam vjeru uveća.³⁷ Ona treba biti »ljubavlju djelotvorna« (*Gal* 5, 6),³⁸ podržavana nadom³⁹ i ukorijenjena u vjeri Crkve.

VJERA – POČETAK VJEČNOGA ŽIVOTA

1088 163 Vjera nam daje da unaprijed osjetimo radost i svjetlost blaženoga gledanja koje je cilj našega zemaljskog putovanja. Tada ćemo vidjeti Boga »licem u lice« (*I Kor* 13, 12), »kao što jest« (*I Iv* 3, 2). Vjera je dakle već početak života vječnoga:

»Živimo kao da već posjedujemo milost nama pridržanih i obećanih dobara koja kao u zrcalu promatramo i očekujemo da ćemo ih po vjeri uživati.«⁴⁰

2846 164 Ali sada »hodimo u vjeri, ne u gledanju« (*2 Kor* 5, 7), i spoznajemo Boga kao »kroza zrcalo, u zagonetki [...], djelomično« (*I Kor* 13, 12). Vjera, obasjana Bogom u koga vjerujemo, ipak se često živi u tami. 309, 1502 Vjera može biti stavljena na tešku kušnju. Svijet u kojem živimo čini se 1006 često veoma daleko od onoga, o čemu nam vjera sa sigurnošću govori; čini se da iskustva zla i patnje, nepravdi i smrti proturječe Radosnoj vijesti. Sve to može uzdrmati vjeru i staviti je na kušnju.

2719 165 Zato se moramo okretati prema *svjedocima vjere*: Abrahamu, koji povjerova, »u nadi, protiv svake nade« (*Rim* 4, 18); Djevici Mariji koja je »na putu vjere«⁴¹ prispjela sve do »noći vjere«⁴² time što je sudjelovala u mucij svoga Sina i u noći njegova groba;⁴³ i mnogim drugim svjedocima vjere: »Okruženi tolikim oblakom svjedoka, odložimo svako breme i grijeh koji nas sapinje te postojano trčimo u borbu koja je pred nama! Uprimo pogled u Početnika i Dopravitelja vjere, Isusa« (*Heb* 12, 1-2).

³⁷ Usp. *Mk* 9, 24; *Lk* 17, 5; 22, 32.

³⁸ Usp. *Jak* 2, 14-26.

³⁹ Usp. *Rim* 15, 13.

⁴⁰ BAZILIJ VEЛИKI, *Liber de Spiritu Sancto*, 15, 36: SC 17bis, 370 (PG 32, 132); usp. TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae* 2-2, q. 4, a. 1, c: Ed. Leon. 8, 44.

⁴¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 58: AAS 57 (1965.) 61.

⁴² Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Redemptoris Mater*, 17: AAS 79 (1987.) 381.

⁴³ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Redemptoris Mater*, 18: AAS 79 (1987.) 382-383.

Članak 2.

VJERUJEMO

166 Vjera je osobni čin: slobodan čovjekov odgovor na poziv Boga koji se objavljuje. Ipak vjera nije osamljen čin. Nitko ne može sam vjerovati, kao što nitko ne može sam živjeti. Nitko sam sebi ne daje vjere, kao što si nitko sam ne daje života. Vjernik je vjeru primio od drugih i drugima je mora prenijeti. Naša ljubav prema Isusu i ljudima tjera nas, da drugima govorimo o svojoj vjeri. Na taj način svaki je vjernik kao karika u dugu lancu onih koji vjeruju. Ja ne mogu vjerovati, ako nisam podržan vjerom drugih, a svojom vjerom pridonosim da se podupre vjera drugih. 875

167 »Vjerujem«:⁴⁴ to je vjera Crkve kako je svaki vjernik osobno ispovijeda, osobito u času krštenja. »Vjerujemo«:⁴⁵ to je vjera Crkve, kako je ispovijedaju biskupi sabrani na koncilu ili, općenitije, vjernici okupljeni na liturgijskom slavlju. »Vjerujem«: tako govori također Crkva, naša Majka, koja odgovara Bogu svojom vjerom te i nas uči govoriti: »Vjerujem«, »Vjerujemo«. 1124 2040

I. »Pogledaj, Gospodine, vjeru Crkve svoje«

168 Prije svega Crkva je ta koja vjeruje i tako vodi, hrani i podržava svoju vjeru. Crkva je prije svega ta koja svugdje priznaje Gospodina (»Tebe po svem svijetu sveta ispovijeda Crkva«, pjevamo u himnu »Te Deum«), a s njom i u njoj bivamo i mi privučeni i privedeni da ispovjedimo to isto: »Vjerujem«, »Vjerujemo«. Po krštenju od Crkve primamo vjeru i novi život u Kristu. U »Rimskom obredniku« krstitelj pita krštenika: »Što išteš od Crkve Božje?« A odgovor je: »Vjeru«. – »Što ti daje vjera?« – »Život vječni.«⁴⁶ 1253

169 Spasenje dolazi samo od Boga; budući, pak, da život vjere primamo po Crkvi, ona je naša Majka: »Vjerujemo da je Crkva poput

⁴⁴ *Apostolsko vjerovanje*: DS 30.

⁴⁵ *Nicejsko-carigradsko vjerovanje*: DS 150 (u grčkom izvorniku).

⁴⁶ *Ordo initiationis christianae adultorum*, 75, tipsko izdanje, Città del Vaticano 1972., str. 24; isto mj., 247, str. 91.

750 Majke novog rođenja, a ne u Crkvu kao da bi ona bila začetnica
2030 našega spasenja.«⁴⁷ Budući da nam je Majka, Crkva je i odgojiteljica
naše vjere.

II. Govor vjere

170 Mi ne vjerujemo u neke formule, nego u stvarnosti koje se njima
izriču i koje nam vjera dopušta »dotaknuti«. »Vjernikov čin [vjere]
ne zastaje na izrečenom, nego dostiže [izrečenu] stvarnost«.⁴⁸ Ipak,
186 mi se tim stvarnostima približavamo pomoću formula vjere. One
nam omogućuju da vjeru izrazimo, da je prenosimo, da je u zajednici
slavimo, da je usvajamo i sve više od nje živimo.

171 Kao »stup i uporište istine« (*1 Tim 3, 15*) Crkva vjerno čuva
78, 84, »vjeru koja je jednom zauvijek predana svetima«.⁴⁹ Ona čuva spomen
857 Kristovih riječi i od naraštaja do naraštaja prenosi ispovijest apostolske
vjere. Kao što majka uči djecu govoriti, a time i shvaćati i drugima
185 prenositi, i nas Crkva, naša Majka, uči govoru vjere, da nas uvede u
razumijevanje i u život vjere.

III. Samo jedna vjera

813 172 Vjekovima već, u mnogim jezicima, kulturama, narodima i
nacijama Crkva ne prestaje ispovijedati svoju jedinu, od jednoga
Gospodina primljenu, po jednom krštenju prenošenu vjeru, duboko
osvjedočena, da svi ljudi imaju samo jednoga Boga i Oca.⁵⁰ Sveti
Irenej Lionski, svjedok ove vjere, kaže:

830 173 »Crkva, premda rasprostranjena po svem svijetu do nakraj
zemlje, primivši vjeru od apostola i njihovih učenika [...], pomno čuva
taj navještaj [...] i tu vjeru kao da stanuje u istoj kući; ona vjeruje na isti
način kao da ima jednu dušu i jedno srce; ona istine vjere propovijeda,
uči i predaje jednim glasom kao da ima samo jedna usta.«⁵¹

⁴⁷ FAUST IZ RIEZA, *De Spiritu Sancto* 1, 2: CSEL 21, 104 (1, 1: PL 62, 11).

⁴⁸ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae* 2-2, q. 1, a. 2, ad 2: Ed. Leon. 8, 11.

⁴⁹ Usp. *Jd* 1, 3.

⁵⁰ Usp. *Ef* 4, 4-6.

⁵¹ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses* 1, 10, 1-2: SC 264, 154-158 (PG 7, 550-551).

174 »Iako su u svijetu jezici raznoliki, sadržaj je predaje jedan te isti. I nemaju druge vjere i druge predaje Crkve osnovane u Germaniji, ni one u Ibera ili one u Kelta ili one na Istoku, u Egiptu, u Libiji, ili one koje su u središtu svijeta.«⁵² »Istinit je dakle i pouzdan navještaj Crkve, jer ona cijelome svijetu pokazuje samo jedan put spasenja.«⁵³

78

175 Vjeru »koju smo od Crkve primili, brižno čuvamo. Kao kakvo dragocjeno blago, zatvoreno u vrsnu posudu, vjera se po djelovanju Duha Božjega neprestano pomlađuje te čini da se pomlađuje i posuda koja je drži.«⁵⁴

Ukratko

- 176 *Vjera je osobno prianjanje čitavog čovjeka uz Boga koji se objavljuje. Vjera uključuje prianjanje razuma i volje onome što je Bog objavio o sebi u svojim djelima i riječima.*
- 177 *»Vjerovati« uključuje zato dvojak odnos: prema osobi i prema istini; prihvaća istinu iz povjerenja u osobu, koja je tvrdi.*
- 178 *Ne smijemo ni u koga drugog vjerovati osim u Boga – Oca, Sina i Duha Svetoga.*
- 179 *Vjera je nadnaravni dar Božji. Da bi vjerovao, čovjeku treba nutarnja pomoć Duha Svetoga.*
- 180 *»Vjerovati« je svjestan i slobodan ljudski čin, koji dobro pristaje dostojanstvu ljudske osobe.*
- 181 *»Vjerovati« je crkven čin. Vjera Crkve prethodi našoj vjeri, rađa je, podržava i hrani. Crkva je Majka svih koji vjeruju. »Nitko ne može imati Boga za Oca, ako nema Crkvu za Majku.«⁵⁵*

⁵² IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses* 1, 10, 2: SC 264, 158-160 (PG 7, 531-534).

⁵³ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses* 5, 20, 1: SC 153, 254-256 (PG 7, 1177).

⁵⁴ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses* 3, 24, 1: SC 211, 472 (PG 7, 966).

⁵⁵ CIPRIJAN KARTAŠKI, *De Ecclesiae catholicae unitate* 6: CCL 3, 253 (PL 4, 519).

- 182 »Mi vjerujemo sve što je sadržano u Božjoj Riječi, pisanoj ili predanoj i što Crkva [...] predlaže vjerovati kao od Boga objavljeno.«⁵⁶
- 183 *Vjera je nužna za spasenje. Sam Gospodin tvrdi: »Tko uzyjeruje i pokrsti se, spasit će se, a tko ne uzyjeruje, osudit će se« (Mk 16, 16).*
- 184 »Vjera je [...] predokus spoznanja koje će nas činiti blaženima u budućem životu.«⁵⁷

⁵⁶ PAVAO VI., *Sollemnis Professio fidei* 20: AAS 60 (1968.) 441.

⁵⁷ TOMAAKVINSKI, *Compendium theologiae* 1, 2: Ed. Leon. 42, 83.

VJEROVANJE⁵⁸

APOSTOLSKO VJEROVANJE

Vjerujem u Boga,
Oca svemogućega,
Stvoritelja neba i zemlje.

I u Isusa Krista,
Sina njegova jedinoga,
Gospodina našega,

koji je začet po Duhu Svetom,
rođen od Marije Djevice,

mučen pod Poncijem Pilatom,
raspet, umro i pokopan;
sašao nad pakao,

treći dan uskrsnuo od mrtvih;
uzašao na nebesa,
sjedi o desnu Boga Oca svemogućega;

odonud će doći suditi
žive i mrtve.

Vjerujem u Duha Svetoga,

svetu Crkvu katoličku,
općinstvo svetih,

oproštenje grijeha,
uskrsnuće tijela
i život vječni.
Amen.

NICEJSKO-CARIGRADSKO VJEROVANJE⁵⁹

Vjerujem u jednoga Boga,
Oca svemogućega,
stvoritelja neba i zemlje,
svega vidljivoga i nevidljivoga.

I u jednoga Gospodina Isusa Krista,
jedinorođenoga Sina Božjega.
Rođenog od Oca prije svih vjekova.
Boga od Boga, svjetlo od svjetla,
pravoga Boga od pravoga Boga.
Rođena, ne stvorena,
istobitna s Ocem,
po kome je sve stvoreno.
Koji je radi nas ljudi i radi našega
spasenja sišao s nebesa.

I utjelovio se po Duhu Svetom
od Marije Djevice: i postao čovjekom.

Raspet također za nas:
pod Poncijem Pilatom
mučen i pokopan.

I uskrsnuo treći dan, po Svetom pismu.
I uzašao na nebo:
sjedi s desne Ocu.

I opet će doći u slavi
suditi žive i mrtve,
i njegovu kraljevstvu neće biti kraja.

I u Duha Svetoga,
Gospodina i životvorca;
koji izlazi od Oca i Sina.
Koji se s Ocem i Sinom skupa časti
i zajedno slavi;
koji je govorio po prorocima.

I u jednu svetu katoličku i
apostolsku Crkvu.

Ispovijedam jedno krštenje za
oproštenje grijeha.
I iščekujem uskrsnuće mrtvih.
I život budućega vijeka.
Amen.

⁵⁸ DS 30.

⁵⁹ DS 150.

DRUGI ODSJEK

ISPOVIJEST KRŠĆANSKE VJERE

SIMBOLI VJERE

185 Tko kaže »Vjerujem« kaže »Pristajem uz ono što *mi* vjerujemo«. Zajedništvu u vjeri potreban je zajednički vjerski govor koji je obvezatan za sve i koji sve povezuje u istom ispovijedanju vjere. 171, 949

186 Apostolska je Crkva od početka svoju vjeru izražavala i predavala u kratkim obrascima koji su bili mjerodavni za sve.¹ Ali, već vrlo rano, Crkva je također htjela ono bitno od svoje vjere sabrati u organske pregledne sažetke, koji su bili određeni prije svega za pripravnike na krštenje:

»Taj sažet prikaz vjere nije načinjen da bi se ljudima dopao, nego je iz cijeloga Pisma bilo sabrano ono najvažnije da pruži cjelovitu vjersku pouku. I kao što gorušičino sjeme u zrcu sadrži mnogobrojne grane, tako i taj sažetak vjere u nekoliko riječi obuhvaća sve spoznanje prave pobožnosti sadržane kako u Starom tako i u Novog zavjetu.«²

187 Ti se kratki sažeci vjere nazivaju »vjeroispovijestima« jer sažimlju vjeru koju kršćani ispovijedaju. Nazivaju se i »Vjerovanje« – »Credo« zbog toga što im je prva riječ obično »Vjerujem«. Isto se tako zovu »simbolima vjere«.

188 Grčka riječ *σύμβολον* označavala je polovicu prelomljenog predmeta (na primjer pečata) koja se pokazivala kao raspoznajni znak: prelomljeni bi se dijelovi sastavili, da se utvrdi identitet donositelja. Simbol je vjere znak raspoznavanja i zajedništva među vjernicima. *Σύμβολον* nadalje označuje neki zbroj, skup ili sažetak. »Simbol vjere« zbroj je glavnih vjerskih istina. Otud služi i kao prvo i temeljno polazište kateheze na koje se valja pozivati.

¹ Usp. *Rim* 10, 9; *1 Kor* 15, 3-5; itd.

² ĆIRIL JERUZALEMSKI, *Catechesis illuminandorum* 5, 12: Opera, sv. 1, ur. G. C. REISCHL, München 1848., str. 150 (PG 33, 521-524).

1237 189 Prva »ispovijest vjere« biva pri krštenju. »Simbol vjere«
232 ponajprije je *krsni* simbol. Budući da se krst podijeljuje »u ime Oca i Sina i Duha Svetoga« (*Mt* 28, 19), vjerske su istine, potvrđene na krštenju, raščlanjene na temelju njihova odnosa prema trima Osobama Presvetoga Trojstva.

190 Simbol je dakle podijeljen na tri dijela tako »da se u prvom opisuje Prva osoba božanske naravi i čudesno djelo stvaranja; u drugom Druga osoba i otajstvo ljudskog otkupljenja; u trećem Treća osoba, počelo i izvor našega posvećenja«. ³ To su »tri glave našega [krsnog] pečata«. ⁴

191 Simbol »je očito [...] podijeljen u tri dijela tako da [...] ga tvore različite a veoma povezane rečenice. Prema usporedbi koju Oci često rabe nazivamo ih člancima. Kao što se udovi tijela razlikuju prema člancima, tako se i u toj ispovijesti vjere opravdano i s razlogom naziva člankom sve ono što jedno od drugoga odvojeno i pojedinačno moramo vjerovati.« ⁵ Prema drevnoj predaji o kojoj svjedoči već sveti Ambrozije običava se brojiti *dvanaest* članaka Vjerovanja, da bi se brojem apostolâ simbolički naznačila cjelina apostolske vjere. ⁶

192 Kroz vjekove, kao odgovor na potrebe raznih vremena, nastale su brojne ispovijesti ili simboli vjere; tako npr. simboli raznih apostolskih i starih Crkava, ⁷ Simbol »Quicumque«, zvan i Atanazijev simbol, ⁸ ispovijesti vjere nekih koncila (toledskog ⁹, lateranskog ¹⁰, lionskog ¹¹, tridentskog ¹²) ili nekih papa, kao »Vjerovanje Damazovo«, ¹³ ili »Credo Božjega naroda« što ga je napisao papa Pavao VI. (1968). ¹⁴

³ *Catechismus Romanus* 1, 1, 4: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona, 1989., str. 20.

⁴ IRENEJ, *Demonstratio apostolicae praedicationis*, 100: SC 62, 170.

⁵ *Catechismus Romanus* 1, 1, 4: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona, 1989., str. 20.

⁶ Usp. AMBROZIJE, *Explanatio Symboli*, 8: CSEL 73, 10-11 (PL 17, 1196).

⁷ Usp. *Symbola fidei ab Ecclesia antiqua recepta*: DS 1-64.

⁸ Usp. DS 75-76.

⁹ JEDANAESTI TOLEDSKI KONCIL: DS 525-541.

¹⁰ ČETVRTI LATERANSKI KONCIL: DS 800-802.

¹¹ DRUGI LIONSKI KONCIL: DS 851-861.

¹² *Professio fidei Tridentina*: DS 1862-1870.

¹³ Usp. DS 71-72.

¹⁴ *Sollemnis Professio fidei*: AAS 60 (1968.) 433-445.

193 Nijedan se od tih simbola iz raznih etapa crkvenoga života ne može smatrati zastarjelim ili suvišnim: oni nam pomažu da vjekovnu vjeru Crkve danas živimo i produbimo pomoću raznih sažetaka te iste vjere. – Između svih simbola vjere dva zauzimaju sasvim posebno mjesto u crkvenom životu:

194 *Apostolsko vjerovanje*, nazvano je tako jer se s pravom smatra vjernim sažetkom apostolske vjere. To je zapravo drevni krsni simbol Rimske crkve. Otud njegov velik ugled: »To je simbol koji čuva Rimska crkva, u kojoj je sjedište imao Petar, apostolski prvak, i u koju je donio zajedničko učenje.«¹⁵

195 *Nicejsko-carigradskom vjerovanju* velik ugled dolazi iz dvaju prvih ekumenskih sabora (tj. Nicejskoga 325. i Carigradskog 381. godine). Ono je i danas je zajedničko svim velikim Crkvama Istoka i Zapada. 242, 245, 465

196 Naše izlaganje vjere slijedit će *Apostolsko vjerovanje* koje tako reći predstavlja »najstariji rimski katekizam«, a popunjavat će se stalnim pozivanjem na *Nicejsko-carigradsko* koje je na više mjesta izričitije i razrađnije.

197 Kao na dan našega krštenja, kad je sav naš život bio povjeren »pravilu nauka« (*Rim* 6, 17), prihvatimo simbol svoje vjere koja daje život. Izgovarati Vjerovanje s vjerom, znači ulaziti u zajedništvo s Bogom Ocem, Sinom i Duhom Svetim, i u zajedništvo s cijelom Crkvom koja nam predaje vjeru; u njenom krilu mi vjerujemo: 1064

»Taj je Simbol duhovni pečat, [...] on je razmišljanje našega srca i kao njegova stalno prisutna straža, on je sigurno blago naše duše.«¹⁶ 1274

¹⁵ AMBROZIJE, *Explanatio Symboli*, 7: CSEL 73, 10 (PL 17, 1196).

¹⁶ AMBROZIJE, *Explanatio Symboli*, 1: CSEL 73, 3 (PL 17, 1193).

PRVO POGLAVLJE

VJERUJEM U BOGA OCA

198 Naša vjeroispovijest započinje od *Boga*, jer Bog je »prvi i posljednji« (Iz 44, 6), početak i svršetak svega. »Vjerovanje« započinje s Bogom *Ocem*, jer je Otac Prva božanska osoba Presvetoga Trojstva. Naš Simbol započinje stvaranjem neba i zemlje, jer je stvaranje početak i temelj svih djela Božjih.

Članak 1.

»VJERUJEM U BOGA OCA SVEMOGUĆEGA, STVORITELJA NEBA I ZEMLJE«

Stavak 1.

VJERUJEM U BOGA

199 »Vjerujem u Boga«: ta prva izjava ispovijesti vjere ujedno je i najtemeljnija. Cio Simbol govori o Bogu, a kad govori i o čovjeku i svijetu, čini to u vezi s Bogom. Svi članci Vjerovanja ovise o tome prvom, isto kao što sve zapovijedi tumače prvu. Drugi članci čine 2083 da bolje upoznamo Boga onakvoga kakav se postupno objavljivao ljudima. »S pravom dakle kršćani na prvom mjestu ispovijedaju da vjeruju u Boga.«¹

I. »Vjerujem u jednoga Boga«

200 Tim riječima započinje Nicejsko-carigradski simbol. Ispovijedanje Božje jedincatosti, kojemu je korijen u Božjoj objavi Staroga saveza, nerazdvojivo je od ispovijedanja Božje opstojnosti i isto je 2085 tako temeljno. Bog je Jedini: samo je jedan Bog. »Kršćanska vjera [...] vjeruje i ispovijeda da je Bog jedan po naravi, suštini i biti.«²

¹ *Catechismus Romanus*, 1, 2, 6: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona 1989., str. 23.

² *Catechismus Romanus*, 1, 2, 8: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona 1989., str. 26.

2083 201 Izraelu, svome izabraniku, Bog se objavio kao Jedini: »Čuj, Izraele! Gospodin je naš Bog, Gospodin je jedan! Ljubi Gospodina Boga svojega svim srcem svojim, svom dušom svojom i svom snagom svojom« (Pnz 6, 4-5). Po prorocima Bog poziva Izraela i sve narode da se obrate njemu, Jedinome: »Obratite se k meni da se spasite, svi krajevi zemlje, jer ja sam Bog i nema drugoga [...]. Da, preda mnom će se prignuti svako koljeno, mnome će se svaki jezik zaklinjati govoreći: jedino je u Bogu pobjeda i snaga« (Iz 45, 22-24).³

202 Sam Isus potvrđuje da je Bog »jedini Gospodin« i da ga treba ljubiti »iz svega srca svojega, iz sve duše svoje, iz sveg uma svoga i iz sve snage svoje«.⁴ Ujedno Isus govori da je i on sam »Gospodin«.⁵ Ispovijedati »Isus je Gospodin« vlastitost je kršćanske vjere. To se ne protivi vjeri u jednoga Boga. Vjerovati u Duha Svetoga »koji je Gospodin i životvorac« ne uvodi nikakve diobe u jednoga Boga:

42 »Čvrsto vjerujemo i iskreno ispovijedamo da jest samo jedan pravi Bog, vječan i neizmjeran, svemoguć, nepromjenljiv, nepojmljiv i neizreciv, Otac i Sin i Duh Sveti: tri Osobe, ali jedna bit, jedna suština ili posvema jednostavna narav.«⁶

II. Bog objavljuje svoje Ime

2143 203 Svome narodu Izraelu Bog se objavio priopćujući mu svoje Ime. Ime izriče bit, osobnu istovjetnost i smisao njegova života. Bog ima ime. On nije bezimena sila. Otkriti svoje ime znači priopćiti se drugima, na neki način predati samoga sebe učinivši se pristupačnim, sposobnim biti dublje upoznat i osobno imenovan.

63 204 Bog se objavljavao svome narodu postupno i pod raznim imenima, ali objava božanskog Imena Mojsiju u bogoočitovanju (teofaniji) gorućega grma uoči Izlaska i Saveza na Sinaju pokazalo se temeljnom objavom za Stari i Novi savez.

³ Usp. *Fil* 2, 10-11.

⁴ Usp. *Mk* 12, 29-30.

⁵ Usp. *Mk* 12, 35-37.

⁶ ČETVRTI LATERANSKI KONCIL, 1. pogl., *De fide catholica*: DS 800.

ŽIVI BOG

205 Bog poziva Mojsija iz grma koji gori, ali ne sagorijeva, i kaže mu: 2575
 »Ja sam Bog tvojih otaca, Bog Abrahamov, Bog Izakov, Bog Jakovljevi«
 (Izl 3, 6). Bog je Bog otaca, onaj koji je pozvao i vodio patrijarhe na
 njihovim putovima. Bog vjeran i milosrdan koji se sjeća i njih i svojih
 obećanja, koji dolazi njihove potomke osloboditi iz ropstva. On je Bog
 koji onkraj prostora i vremena to može i hoće i koji će taj naum ostvariti, 268
 upotrijebiti svoju svemoć.

»JA SAM ONAJ KOJI JESAM«

Mojsije reče Bogu: »Ako dođem k Izraelcima pa im kažem: Bog otaca
 vaših poslao me k vama, i oni me zapitaju: Kako mu je ime? – što ću
 im odgovoriti?« - »Ja sam koji jesam«, reče Bog Mojsiju.

I nastavi: »Ovako kaži Izraelcima: 'Ja jesam' posla me k vama. [...] To mi
 je ime do vijeka, tako će me zvati od koljena do koljena« (Izl 3, 13-15).

206 Objavljujući svoje tajnovito ime YHWH, to jest »Ja sam onaj koji
 jest« ili »Ja sam onaj koji jesam« ili također »Ja jesam koji ja jesam«,
 Bog kaže tko je on i kojim ga imenom treba nazivati. To je božansko
 ime tajnovito kao što je i sam Bog otajstvo. Ono je u isti mah objavljeno
 ime i kao uskrata imena; i upravo time ono najbolje izriče Božju zbilju,
 ono što je beskrajno iznad svega što možemo shvatiti ili izreći: on je 43
 »skriveni Bog« (Izl 45, 15), ime mu je neizrecivo,⁷ a ujedno je Bog koji
 se približava ljudima.

207 Objavljujući svoje ime Bog ujedno objavljuje svoju vjernost,
 koja je od vijeka i do vijeka, koja vrijedi za prošlost (»Ja sam Bog
 tvojih otaca«, (Izl 3, 6) i za budućnost (»Ja ću biti s tobom«, Izl 3, 12).
 Objavljujući svoje ime »Ja jesam« Bog se objavljuje kao Bog koji je
 uvijek tu, prisutan uza svoj narod da ga spasi.

208 Suočen s tom privlačnom i tajnovitom prisutnošću Božjom,
 čovjek otkriva svoju neznatnost. Pred gorućim grmom Mojsije skida 724
 svoju obuću i pokriva si lice u suočenju s božanskom svetošću.⁸ Pred

⁷ Usp. Suci 13, 18.

⁸ Usp. Izl 3, 5-6.

slavom triput svetoga Boga Izaija uzvikuje: »Jao meni, propadah, jer sam čovjek nečistih usana« (*Iz* 6, 5). Pred božanskim znakovima koje Isus
 448 čini, Petar uzvikuje: »Idi od mene, Gospodine, jer sam grešnik« (*Lk* 5, 8).
 388 Ali budući da je svet, Bog može čovjeku, koji se pred njim otkriva kao
 grešnik, oprostiti: »Neću više gnjevu dati maha [...], jer ja sam Bog, a
 ne čovjek, Svetac posred tebe« (*Hoš* 11, 9). Isto će reći apostol Ivan:
 »Umirit ćemo pred njim srce svoje ako nas ono bilo u čem osuđuje, jer
 Bog je veći od našega srca i znade sve« (*I Iv* 3, 19-20).

209 Iz poštovanja prema njegovoj svetosti izraelski narod ne izgovara
 ime Božje. Kad se čita Sveto pismo, objavljeno se Ime zamjenjuje
 božanskim naslovom »Gospodin« (*Adonai*, u grčkom *Κύριος*). Tim
 446 će se naslovom klicati Isusovu božanstvu: »Isus je Gospodin.«

»BOG BLAGOSTI I MILOSRĐA«

2116 210 Nakon grijeha kojim se Izrael odvratio od Boga da se klanja
 2577 zlatnome teletu,⁹ Bog sluša Mojsijevo posredovanje i prihvaća stupiti
 usred nevjernog naroda očitujući tako svoju ljubav.¹⁰ Mojsiju koji
 moli da vidi njegovu Slavu, Bog odgovara: »Dopustit ću da ispred
 tebe prođe sav moj sjaj i pred tobom ću izustiti svoje ime Gospodin
 [YHWH]« (*Izl* 33, 18-19). I Gospodin prođe ispred Mojsija i objavi:
 »Gospodin, Gospodin [YHWH, YHWH], Bog milosrdan i milostiv,
 spor na srdžbu, bogat ljubavlju i vjernošću« (*Izl* 34, 6). Mojsije tada
 ispovjedi Gospodina kao Boga koji prašta.¹¹

211 Božansko ime »Ja jesam« ili »On jest« izražava vjernost Boga
 koji, unatoč grijehu ljudske nevjernosti i kazni koju on zaslužuje,
 »iskazuje milost tisućama« (*Izl* 34, 7). Bog objavljuje da je »bogat
 milosrđem« (*Ef* 2, 4) te ide dotle da predaje svoga vlastitog Sina.
 604 Dajući svoj život da nas oslobodi od grijeha, Isus će objaviti da i on
 sam nosi to božansko ime: »Kad uzdignete Sina čovječjega, tada ćete
 upoznati da *Ja jesam*« (*Iv* 8, 28).

⁹ Usp. *Izl* 32.

¹⁰ Usp. *Izl* 33, 12-17.

¹¹ Usp. *Izl* 34, 9.

SAMO BOG JEST

212 Izraelova je vjera kroz vjekove mogla razviti bogatstva sadržana u objavi božanskog imena i dublje u njih prodrijeti. Bog je jedini, osim njega nema bogova.¹² On nadilazi svijet i povijest. On je stvorio nebo i zemlju, ali »oni će propasti, a ti ostaješ; sve će ostarjeti kao odjeća [...], a ti si uvijek isti, godinama tvojim nema kraja« (*Ps* 102, 27-28). U Bogu »nema promjene ni sjene od mijene« (*Jak* 1, 17). On je »Onaj koji jest« odvijeka i dovijeka i zato ostaje uvijek vjeran samom sebi i svojim obećanjima. 42
469, 2086

213 Objava neizrecivog imena »Ja sam onaj koji jesam« sadrži, dakle, istinu da jedino Bog JEST. U tom je smislu već prijevod Sedamdesetorice a zatim i crkvena Predaja shvaćala božansko ime: Bog je punina bitka i svakog savršenstva, bez početka i bez kraja. Dok sva stvorenja primaju od njega sve što jesu i što imaju, jedino on je sam svojom bitak i on od sebe jest sve što on jest. 41

III. Bog, »Onaj koji jest«, Istina je i Ljubav

214 Bog, »Onaj koji jest«, objavio se Izraelu kao onaj koji je »bogat ljubavlju i vjernošću« (*Izl* 34, 6). Ta dva pojma na zgusnut način izražavaju bogatstvo božanskog imena. U svim svojim djelima Bog pokazuje svoju dobrohotnost, svoju dobrotu, svoju milost, svoju ljubav; ali i svoju pouzdanost, svoju postojanost, svoju vjernost i svoju istinu. »Zahvaljujem imenu tvojem za tvoju dobrotu i vjernost« (*Ps* 138, 2).¹³ On je Istina jer »Bog je svjetlost, i tame u njemu nema nikakve« (*I Iv* 1, 5). On je »Ljubav«, uči apostol Ivan (*I Iv* 4, 8). 1062

BOG JE ISTINA

215 »Srž je riječi tvoje istina, vječan je sud pravde tvoje« (*Ps* 119, 160). »Ustinu, Gospode Bože, ti si Bog, tvoje su riječi istinite« (*2 Sam* 7, 28); zato se Božja obećanja uvijek ostvaruju.¹⁴ Bog je sama Istina, njegove riječi ne mogu varati. Upravo stoga možemo se u svemu s punim pouzdanjem predati istini i vjernosti njegove riječi. Početak ljudskoga 2465
156, 1063

¹² Usp. *Iz* 44, 6.

¹³ Usp. *Ps* 85, 11.

¹⁴ Usp. *Pnz* 7, 9.

397 grijeha i pada bila je laž zavodnika koji je pobudio sumnju u Božju riječ, u njegovu dobrohotnost i vjernost.

295 216 Božja je istina njegova mudrost koja upravlja cijelim redom stvo-
renja i vlada svijetom.¹⁵ Bog koji je sam stvorio nebo i zemlju,¹⁶ samo
32 On može dati istinsku spoznaju svega stvorenoga u odnosu prema Sebi.¹⁷

217 Bog je istinit i kad objavljuje sebe: pouka koja dolazi od Njega
851 jest »zakon istine« (*Mal* 2, 6). Kad pošalje svoga Sina u svijet, to će
biti »da posvjedoči za istinu« (*Iv* 18, 37). »Znamo, da je Sin Božji
2466 došao i dao nam razum da poznamo Istinitoga« (*I Iv* 5, 20).¹⁸

BOG JE LJUBAV

218 Tijekom svoje povijesti Izrael je mogao otkriti da je Bog imao
samo jedan razlog što mu se objavio i što ga je između svih naroda
295 izabrao da bude njegov, a to je: ničim zaslužena Božja ljubav.¹⁹ A
Izrael je, zahvaljujući prorocima, shvatio, da ga Bog iz ljubavi nikad
nije prestao spasavati²⁰ i praštati mu nevjeru i grijeh.²¹

219 Božja se ljubav prema Izraelu uspoređuje s ljubavlju oca prema
239 sinu,²² i jača je od majčinske ljubavi prema djeci.²³ Bog ljubi svoju
796 narod više nego muž svoju ženu;²⁴ Božja će ljubav pobijediti i najgoru
nevjeru;²⁵ ići će do najdragocjenijeg dara: »Bog je tako ljubio svijet da
458 je dao svoga Sina Jedinorođenca« (*Iv* 3, 16).

220 Ljubav je Božja »vječna« (*Iz* 54, 8): »Nek se pokrenu planine
i potresu bregovi, al se ljubav moja neće odmać od tebe« (*Iz* 54, 10).
»Ljubavlju vječnom ljubim te, zato ti sačuvah milost« (*Jr* 31, 3).

¹⁵ Usp. *Mudr* 13, 1-9.

¹⁶ Usp. *Ps* 115, 15.

¹⁷ Usp. *Mudr* 7, 17-21.

¹⁸ Usp. *Iv* 17, 3.

¹⁹ Usp. *Pnz* 4, 37; 7, 8; 10, 15.

²⁰ Usp. *Iz* 43, 1-7.

²¹ Usp. *Hoš* 2.

²² Usp. *Hoš* 11, 1.

²³ Usp. *Iz* 49, 14-15.

²⁴ Usp. *Iz* 62, 4-5.

²⁵ Usp. *Ez* 16; *Hoš* 11.

221 Sveti Ivan ide i dalje kad kaže: »Bog je ljubav« (1 Iv 4, 8.16). 733
 Sam Božji bitak jest Ljubav. Kad je u punini vremena poslao svoga
 jedinoga Sina i Duha ljubavi, Bog je otkrio svoju najnutarniju tajnu:²⁶ 851
 On je sam vječna razmjena ljubavi: Otac, Sin i Duh Sveti, i nas je
 odredio da imamo udijela u toj ljubavi. 257

IV. Značenje vjere u jedinoga Boga

222 Vjerovati u Boga, Jedinoga, i ljubiti ga svim svojim bićem ima
 krupne posljedice za cio naš život:

223 *To znači upoznati Božju veličinu i uzvišenost:* »Veći je Bog no 400
 što pojmit možemo« (Job 36, 26). Zato Bog mora biti »prvi kome se
 služi«.²⁷

224 *To znači živjeti u zahvaljivanju:* ako je Bog Jedini, sve ono 2637
 što jesmo i što imamo dolazi od njega: »Što imaš, a da nisi primio?«
 (1 Kor 4, 7). »Što da uzvratim Gospodinu za sve što mi je učinio?«
 (Ps 116, 12).

225 *To znači upoznati jedinstvo i pravo dostojanstvo svih ljudi:* jer 356, 360
 »su svi stvoreni na sliku i priliku Božju« (Post 1, 26). 1700, 1934

226 *To znači dobro se služiti stvorenjem:* vjera u jedinoga Boga 339, 2402
 upućuje nas da se svime što nije on služimo ukoliko nas njemu približuje
 i da se toga klonimo u mjeri u kojoj nas nas od njega odvraća.²⁸ 2415

»Gospodine moj i Bože moj, uzmi od mene sve što me od tebe udaljuje.

Gospodine moj i Bože moj, daj mi sve što me k tebi vodi.

Gospodine moj i Bože moj, oduzmi me meni i posve me predaj sebi.«²⁹

²⁶ Usp. 1 Kor 2, 7-16; Ef 3, 9-12.

²⁷ IVANA ARŠKA, *Dictum: Procès de condamnation*, ur. P. TISSET – Y. LANHERS, sv. 1, Paris 1960., str. 280 i 288.

²⁸ Usp. Mt 5, 29-30; 16, 24; 19, 23-24

²⁹ NIKOLA IZ FLÜE, *Bruder-Klaus-Gebet*, navod kod R. AMSCHWAND, *Bruder Klaus. Ergänzungsband zum Quellenwerk* von R. DURRER, Sarnen 1987., str. 215.

313, 227 *To znači uzdati se u Boga u svakoj prilici, pa i u nesreći. To*
2090 *divno izražava molitva sv. Terezije od Isusa:*

»Neka te ništa ne buni / i ništa ne plaši
Sve prolazi / Bog se ne mijenja

2830 Strpljivost postiže sve / Tko ima Boga
1723 Ništa mu ne manjka / Sam Bog dostaje.«³⁰

Ukratko

228 »*Slušaj, Izraele, Gospodin Bog naš jest naš jedini Bog [...]«*
(Pnz 6, 4; Mk 12, 29). »*Nužno je da vrhovno Biće bude jedincato,*
*to jest bez sebi ravnoga. [...] Ako Bog nije jedini, nije Bog«.*³¹

229 *Vjera u Boga nas upućuje da se obraćamo njemu jedinome kao*
svome prvom počelu i svojoj posljednjoj svrsi, i da ništa ne volimo
više nego njega i da ga ničim ne zamijenimo.

230 *Iako se Bog objavljuje, ipak ostaje neizrecivo otajstvo: »Ako si ga*
*shvatio, nije Bog.«*³²

231 *Bog naše vjere objavio se kao Onaj koji jest. Bog se dao pre-*
poznati kao »bogat ljubavlju i vjernošću« (Izl 34, 6). *Sam njegov*
bitak jest istina i ljubav.

³⁰ TEREZIJA OD ISUSA, *Poesía*, 9: *Biblioteca Mística Carmelitana*, sv. 6, Burgos 1919., str. 90.

³¹ TERTULIJAN, *Adversus Marcionem* 1, 3, 5: CCL 1, 444 (PL 2, 274).

³² AUGUSTIN, *Sermo*, 52, 6, 16: ur. P. VERBRAKEN: *Revue Bénédictine* 74 (1964.), str. 27 (PL 38, 360).

Stavak 2.

OTAC

I. »U ime Oca i Sina i Duha Svetoga«

232 Kršćani su kršteni »u ime Oca i Sina i Duha Svetoga« (*Mt* 28, 19). Prije toga, na trostruko pitanje koje traži da ispovjedi vjeru u Oca, u Sina i u Duha, oni odgovore: »Vjerujem«. »Vjera svih kršćana počiva na Trojstvu.«³³ 189, 1223

233 Kršćani su kršteni »u ime« – ne u »imèna« – Oca i Sina i Duha Svetoga,³⁴ jer samo je jedan Bog, Svemogući Otac i njegov jedini Sin i Duh Sveti: Presveto Trojstvo.

234 Otajstvo Presvetog Trojstva središnje je otajstvo kršćanske vjere i života. To je otajstvo Boga u njemu samome. Stoga je to izvor sviju drugih otajstava vjere i svjetlo koje ih obasjava. To je najtemeljniji i najbitniji nauk u »hijaraciji istinâ« vjere.³⁵ »Povijest spasenja isto je što i povijest puta i načina kojim se pravi i jedini Bog: Otac i Sin i Duh Sveti, objavljuje ljudima te ih, grijehom odvracene, sa sobom pomiruje i povezuje.«³⁶ 2157
90
1449

235 U ovom će se stavku ukratko izložiti na koji se način otajstvo Blaženoga Trojstva objavilo (I), kako je Crkva izrazila vjersko učenje o tom otajstvu (II) i, na kraju, kako božanskim slanjima Sina i Duha Svetoga Bog Otac ostvaruje »dobrohotni naum« stvaranja, otkupljenja i posvećenja (III).

236 Crkveni Oci razlikuju »Teologiju« (Θεολογία) i »Ekonomiju« (Οικονομία), označujući prvim pojmom otajstvo nutarnjeg života Boga-Trojstva, a drugim sva Božja djela kojima se on objavljuje i priopćuje svoj život. »Ekonomija« objavljuje »Teologiju«, i obratno, »Teologija« objašnjava cijelu »Ekonomiju«. Božja djela otkrivaju tko je Bog u sebi, i obratno, otajstvo njegova nutarnjeg Bića obasjava razumijevanje sviju njegovih djela. Slično je među ljudskim osobama. Osoba se 1066
259

³³ CEZARIJE ARLEŠKI, *Expositio vel traditio Symboli* (sermo 9): CCL 103, 47.

³⁴ Usp. VIGILIJE, *Professio fidei* (552.): DS 415

³⁵ KONGREGACIJA ZA KLER, *Directorium catechisticum generale*, 43: AAS 64 (1972.), str. 123.

³⁶ KONGREGACIJA ZA KLER, *Directorium catechisticum generale*, 47: AAS 64 (1972.), str. 125.

pokazuje u svom djelovanju, i što bolje neku osobu poznamo, to bolje razumijemo njezino djelovanje.

237 Trojstvo je otajstvo vjere u strogom smislu, jedno od onih otajstava skrivenih u Bogu »koja se ne mogu znati ako nisu objavljena od Boga«. ³⁷
 50 Bog je, istina, ostavio tragove svoga trojstvenog bića u stvoriteljskom djelu i u Objavi tijekom Staroga zavjeta. No nutrina njegova Bića kao Sveto Trojstvo tvori tajnu nedostupnu samom razumu, pa i Izraelovoj vjeri, prije Utjelovljenja Sina Božjega i poslanja Duha Svetoga.

II. Objava Boga kao Trojstva

OTAC OBJAVLJEN PO SINU

238 U mnogim religijama Bog je zazivan kao »Otac«. Božanstvo se često smatra »ocem bogova i ljudi«. U Izraelu Bog se naziva Ocem ukoliko je Stvoritelj svijeta. ³⁸ Još više, Bog je Otac Izraelu, svome »prvorodencu« (*Izl* 4, 22), zbog Saveza i dara Zakona. Naziva se i
 2443 ocem Izraelova kralja. ³⁹ No Bog je osobito »Otac sirota«, siročadi i udovica, koji žive pod njegovom dobrohotnom zaštitom. ⁴⁰

239 Označujući Boga imenom »Otac« govor vjere ističe nadasve dva vida: da je Bog prvi izvor svega i transcendentni autoritet, ali istovremeno da je dobrotu i nježna brižnost za svu svoju djecu. Ta se roditeljska Božja nježnost može izreći i slikom majčinstva ⁴¹ koja još više izražava Božju imanenciju, bliskost Boga i njegova stvorenja. Jezik vjere crpi tako iz ljudskoga roditeljskog iskustva jer su roditelji čovjeku na neki način prvi Božji predstavnici. No, ljudsko iskustvo pokazuje također da su roditelji pogrešivi i da mogu izobličiti očinski i majčinski
 370, 2779 lik. Zato treba imati na umu da Bog nadilazi ljudske razlike spolova: on nije ni muško ni žensko, on je Bog; stoga nadilazi ljudsko očinstvo i majčinstvo, ⁴² iako im je on izvor i mjerilo: ⁴³ nitko nije otac kao što je to Bog.

240 Isus je objavio da je Bog »Otac« u nečuvanom smislu: nije to tek kao Stvoritelj, on je vječno Otac u odnosu prema svome jedinorođenom

³⁷ PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, pogl. 4: DS 3015.

³⁸ Usp. *Pnz* 32, 6; *Mal* 2, 10.

³⁹ Usp. 2 *Sam* 7, 14.

⁴⁰ Usp. *Ps* 68, 6.

⁴¹ Usp. *Iz* 66, 13; *Ps* 131, 2.

⁴² Usp. *Ps* 27, 10.

⁴³ Usp. *Ef* 3, 14-15; *Iz* 49, 15.

Sinu, koji je opet vječno Sin samo u odnosu prema svom Ocu: »Nitko ne pozna Sina doli Otac, niti tko pozna Oca doli Sin i onaj kome Sin hoće objaviti« (*Mt* 11, 27). 2780
441-445

241 Zato apostoli ispovijedaju Isusa kao »Riječ koja bijaše u početku kod Boga i koja je Bog« (*Iv* 1, 1), kao »sliku nevidljivoga Boga« (*Kol* 1, 15), kao »odsaj Slave i otisak Bića njegova« (*Heb* 1, 3).

242 Nakon apostola i slijedeći njihovu Predaju, Crkva je 325. godine na prvom ekumenskom koncilu u Niceji ispovjedila da je Sin »istobitan s Ocem«,⁴⁴ tj. jedan jedincati Bog s njime. Drugi opći sabor u Carigradu 381. godine zadržao je taj izraz u obliku iz Nicejskoga vjerovanja i ispovjedio da je on »jedinorođeni Sin Božji, rođen od Oca prije svih vjekova, svjetlo od svjetla, pravi Bog od pravoga Boga, rođen, a ne stvoren, istobitan s Ocem«.⁴⁵ 465

OTAC I SIN OBJAVLJENI PO DUHU

243 Prije svoga Vazma, Isus najavljuje slanje »drugoga Paraklita« (Branitelja), Duha Svetoga. Duh, koji je na djelu pri stvaranju⁴⁶ i koji je nekoć »govorio po prorocima«⁴⁷, sada će biti uz učenike i u njima,⁴⁸ da ih poučava⁴⁹ i uvodi »u svu istinu« (*Iv* 16, 13). Tako je Duh Sveti objavljen kao još jedna božanska osoba u odnosu prema Isusu i prema Ocu. 683
2780
687

244 Vječni izvor Duha objavljuje se u njegovu vremenitom slanju. Apostolima i Crkvi Duh Sveti je poslan ujedno od Oca u ime Sina i osobno od Sina, pošto se ovaj vratio k Ocu.⁵⁰ Slanje osobe Duha nakon Isusove proslave⁵¹ otkriva otajstvo Svete Trojice u punini. 732

245 Apostolsku vjeru u vezi s Duhom ispovjedio je Drugi ekumenski koncil 381. godine u Carigradu: »Vjerujemo u Duha Svetoga, Gospodina i životvorca koji izlazi od Oca.«⁵² Crkva time Oca priznaje 152

⁴⁴ *Nicejsko vjerovanje*: DS 125.

⁴⁵ *Nicejsko-carigradsko vjerovanje*: DS 150.

⁴⁶ *Usp. Post* 1, 2.

⁴⁷ *Nicejsko-carigradsko vjerovanje*: DS 150.

⁴⁸ *Usp. Iv* 14, 17.

⁴⁹ *Usp. Iv* 14, 26.

⁵⁰ *Usp. Iv* 14, 26; 15, 26; 16, 14.

⁵¹ *Usp. Iv* 7, 39.

⁵² *Nicejsko-carigradsko vjerovanje*: DS 150.

»izvorom i vrelom svega božanstva«. ⁵³ Vječno porijeklo Duha Svetoga nije međutim bez veze s porijeklom Sina: »Duh Sveti, koji je treća osoba Trojstva, jest Bog, jedan i jednak Bogu Ocu i Sinu, jedne biti i jedne naravi [...]. I ne kaže se da je samo Duh Očev, nego ujedno Duh Oca i Sina.« ⁵⁴ Vjerovanje Crkve na Carigradskom koncilu ispovijeda: Duh Sveti se »s Ocem i Sinom skupa časti i zajedno slavi«. ⁵⁵

246 Latinska predaja Vjerovanja ispovijeda da Duh »izlazi od Oca i Sina (*Filioque*)«. Firentinski sabor 1438. objašnjava: »Duh Sveti ima svoju bit i svoj suštinski bitak ujedno od Oca i Sina te vječno izlazi od jednoga i drugoga kao od jednog počela i jednim jedinim nadisanjem [...]. Budući da je sve što je Očevo Otac rađanjem predao svojemu jedinorođenom Sinu, osim biti Otac, i to što Duh Sveti izlazi iz Sina, sam Sin ima od vječnosti od Oca, od kojega je i rođen od vječnosti.« ⁵⁶

247 Izraza *Filioque* nije bilo u Carigradskom simbolu od 381. godine. No, prema drevnoj latinskoj i aleksandrijskoj predaji, tako ga je papa sveti Lav dogmatski ispovijedao već 447. godine, ⁵⁷ prije nego je Rim poznavao i 451. godine na kalcedonskom saboru, prihvatio Simbol od 381. Uporaba tog izraza u Vjerovanju, malo se pomalo između 8. i 11. stoljeća, uvela u latinsko bogoslužje. No, uvođenje riječi *Filioque* u Nicejsko-carigradski simbol po latinskoj liturgiji predstavlja još i dandanas točku razilaženja s pravoslavnim Crkvama.

248 Istočna predaja ističe prvenstveno da je, u pogledu Duha, Otac njegov prvotan izvor. Ispovijedajući da Duh »izlazi od Oca« (*Iv* 15, 26), ona tvrdi da Duh od Oca *izlazi po Sinu*. ⁵⁸ Zapadna predaja pak, govoreći da Duh izlazi od Oca i Sina (*Filioque*), ističe u prvom redu istobitnost zajedništva između Oca i Sina. I to se tvrdi »zakonito i s razlogom«, ⁵⁹ jer vječni red božanskih osoba u njihovu istobitnom zajedništvu uključuje da je Otac prvi izvor Duhu ukoliko je »počelo bez počela«, ⁶⁰ ali također da je, ukoliko je Otac jedinorođenog Sina, sa Sinom »jedinstveno počelo iz kojeg ishodi Duh Sveti«. ⁶¹ To opravdano dopunjavanje, ako se ne zaoštri, ne dokida istovjetnost vjere u stvarnost istog otajstva što ga Crkva ispovijeda.

⁵³ VI. TOLEDSKA SINODA (638.), *De Trinitate et de Filio Dei Redemptore incarnato*: DS 490.

⁵⁴ XI. TOLEDSKA SINODA (675.), *Symbolum*: DS 527.

⁵⁵ *Nicejsko-carigradsko vjerovanje*: DS 150.

⁵⁶ FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Graecis*: DS 1300-1301.

⁵⁷ Usp. LAV VELIKI, Pismo *Quam laudabiliter*: DS 284.

⁵⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 2: AAS 58 (1966.) 948.

⁵⁹ FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Graecis* (1439.): DS 1302.

⁶⁰ FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Iacobitis* (1442.): DS 1331.

⁶¹ DRUGI LIONSKI KONCIL, *Constitutio de Summa Trinitate et fide catholica* (1274.): DS 850.

III. Presveto Trojstvo u nauku vjere

OBLIKOVANJE TROJSTVENE DOGME

249 Objavljena istina o Presvetom Trojstvu od samih početaka bila je u korijenu živog vjerovanja Crkve, navlastito po krštenju. Izražena je u pravilu krsne vjere, što se formiralo u propovijedanju, u katehezi i u molitvi Crkve. Takvi se izričaji nalaze već u apostolskim spisima, kako svjedoči ovaj pozdrav, preuzet u euharistijsko bogoslužje: »Milost Gospodina našega Isusa Krista, ljubav Boga i zajedništvo Duha Svetoga sa svima vama« (2 Kor 13, 13).⁶² 683
189

250 Tijekom prvih stoljeća Crkva je nastojala da vjeru u Trojstvo jasnije izrekne kako bi produbila svoje razumijevanje vjere, ali i obranila od zabluda koje su je iskrivljivale. Bilo je to djelo starih koncila, potpomognuto teološkim istraživanjem crkvenih Otaca i poduprto vjerskim osjećanjem kršćanskoga puka. 94

251 Za oblikovanje dogme Presvetog Trojstva, Crkva je morala razviti vlastiti rječnik posežući za pojmovima filozofskog porijekla: »supstancija« – suština, »persona« ili »hipostaza« – osoba, »relacija« – odnošaj, odnos itd. Postupajući tako, nije vjeru podredila ljudskoj mudrosti, nego je dala novo, dotad neuobičajeno, značenje tim riječima, uzetim odsad da označuju također neizrecivo Otajstvo, koje »neizmjerljivo nadilazi sve što možemo na ljudski način pojmiti«.⁶³ 170

252 Crkva upotrebljava pojam suština – »supstancija« (kadšto se kaže i »bit« ili »narav«) da označi božansko biće u njegovoj jedincatosti; pojam osoba – »persona« ili »hipostaza« – da označi Oca, Sina i Duha Svetoga u njihovoj zbiljskoj uzajamnoj različnosti, a pojam odnošaj (ili odnos) – »relacija« – da označi kako različnost božanskih osobâ stoji u odnosu jedne prema drugima.

DOGMA PRESVETOGA TROJSTVA

253 *Trojstvo je jedno.* Ne ispovijedamo tri boga, nego jednoga jedinog Boga u trima osobama: »istobitno Trojstvo«.⁶⁴ Božanske osobe ne dijele među sobom jedino božanstvo, nego je svaka od njih potpun 2789

⁶² Usp. 1 Kor 12, 4-6; Ef 4, 4-6.

⁶³ PAVAO VI., *Solemnis Professio fidei*, 9: AAS 60 (1968.) 437.

⁶⁴ DRUGI CARIGRADSKI KONCIL (553.), *Anathematismi de tribus Capitulis*, 1: DS 421.

590 Bog: »Otac je isto što i Sin, Sin je isto što i Otac, Otac i Sin su isto ono što i Duh Sveti, to znači po naravi jedan Bog.«⁶⁵ »Svaka je od triju Osoba ta zbilja, tj. božanska suština, bit ili narav.«⁶⁶

468, 689 254 *Božanske su Osobe zbiljski među sobom različite.* »Častimo i ispovijedamo: Bog je jedini, ali nije osamljenik.«⁶⁷ »Otac«, »Sin«, »Duh Sveti« nisu naprosto imena koja naznačuju načine božanskog bića, nego su zbiljski međusobno različiti: »Onaj koji je Sin nije Otac, a onaj koji je Otac nije Sin, niti je Duh Sveti onaj koji je Otac ili Sin.«⁶⁸ Oni se među sobom razlikuju po svojim izvornim odnošajima: po tomu što »Otac rađa, Sin biva rođen, a Duh Sveti ishodi.«⁶⁹ *Božansko jedinstvo je trojstveno* [trojično].

240 255 *Božanske su Osobe jedne prema drugima u suodnosu.* Zbiljska različnost među božanskim Osobama, jer ne razdjeljuje božansko jedinstvo, sastoji se jedino u odnošajima jedne osobe prema drugima: »Po odnošajnim osobnim imenima, Otac je u odnosu prema Sinu, Sin prema Ocu, Duh Sveti prema obojici. I premda se po tim odnosima kaže da su tri osobe, ipak vjerujemo da im je narav ili suština jedna.«⁷⁰ Među njima je navlastito »sve [...] jedno ondje gdje se ne javlja opreka odnosa.«⁷¹ »Zbog toga jedinstva Otac je sav u Sinu, sav u Duhu Svetomu; Sin je sav u Ocu, sav u Duhu Svetomu; Duh Sveti sav u Ocu, sav u Sinu.«⁷²

236, 684 256 Carigradskim je katekumenima sveti Grgur Nazijanski, zvan i »Bogoslov« ili »Teolog«, predavao ovaj sažetak vjere u Trojstvo:

84 »Prije svega čuvaj mi taj dragocjeni poklad za koji ja živim i borim se, s kojim želim umrijeti, koji mi daje da podnesem sva zla i da prezrem sve užitke: hoću reći ispovijest vjere u Oca i Sina i Duha Svetoga. Predajem ti je danas. Po njoj ću te upravo sada uroniti u vodu i dići te iz nje. Dajem ti je kao pratioca i zaštitnika za sav tvoj život. Dajem ti jedno jedino Božanstvo i Moć, koje kao Jedno postoji u Trojici, i sadrži Trojicu na različit način. Božanstvo bez razlike suštine ili naravi, bez stupnja višega koji uzvisuje

⁶⁵ XI. TOLEDSKA SINODA (675.), *Symbolum*: DS 530.

⁶⁶ ČETVRTI LATERANSKI KONCIL (1215.), Pogl. 2: *De errore abbatiss loachim*: DS 804.

⁶⁷ *Fides Damasi*: DS 71.

⁶⁸ XI. TOLEDSKA SINODA (675.), *Symbolum*: DS 530.

⁶⁹ ČETVRTI LATERANSKI KONCIL (1215.), Pogl. 2: *De errore abbatiss loachim*: DS 804.

⁷⁰ XI. TOLEDSKA SINODA (675.), *Symbolum*: DS 528.

⁷¹ FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Iacobitis* (1442.): DS 1330.

⁷² FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Iacobitis* (1442.): DS 1331.

ili nižega koji snizuje [...]. Trojici beskonačnih beskonačna je istobitnost, svaki je od njih Bog ako se svaka promatra u sebi samoj [...], Bog su njih Trojica ako se promatraju zajedno [...]. Nisam pravo ni počeo misliti o Jedinstvu, a Trojstvo me kupa u svom sjaju. Jedva sam počeo misliti na Trojstvo, a Jedinstvo me opet osvaja.«⁷³

IV. Božansko djelovanje i trojstvena slanja

257 »O Trojstvo, svjetlo blaženo, o prvobitna Jednosti.«⁷⁴ Bog je vječno blaženstvo, besmrtni život, svjetlo bez zalaza. Bog je Ljubav: Otac, Sin i Duh Sveti. Bog slobodno želi priopćiti slavu svoga blaženog života. To je njegov »dobrohotni naum« (Ef 1, 9) što ga je prije stvaranja svijeta smislio u svom ljubljenom Sinu, »u ljubavi nas je predodredio za posinstvo, za sebe, po Isusu Kristu« (Ef 1, 5), to jest da budemo »suobličeni slici Sina njegova« (Rim 8, 29), snagom »Duha posinstva« (Rim 8, 15). Taj je naum »milost koja nam je dana prije vječnih vremena« (2 Tim 1, 9), koja neposredno izvire iz ljubavi Presvete Trojice, a pokazuje se u stvoriteljskom djelu, u cijeloj povijesti spasenja nakon pada, u slanju Sina i u slanju Duha, koje se nastavlja u poslanju Crkve.⁷⁵

258 Cjelokupni božanski raspored spasenja zajedničko je djelo triju božanskih Osoba. Jer kao što Trojstvo ima samo jednu te istu narav, tako ima jedno te isto djelovanje.⁷⁶ »Otac, Sin i Duh Sveti nisu tri počela, nego jedno jedino počelo stvaranja.«⁷⁷ Ipak svaka božanska Osoba izvršuje zajedničko djelo prema svom osobnom svojstvu. Zato Crkva, prema Novom zavjetu,⁷⁸ ispovijeda »jednoga Boga Oca od kojega je sve, jednoga Gospodina Isusa Krista po kojemu je sve, jednoga Duha Svetoga u kojemu je sve«.⁷⁹ Vlastitosti božanskih Osoba očituju se napose božanskim slanjima: utjelovljenjem Božjega Sina i darivanjem Duha Svetoga.

⁷³ GRGUR NAZIJANSKI, *Oratio*, 40, 41: SC 358, 292-294 (PG 36, 417).

⁷⁴ *Himan za 2. nedjeljnu večernju*, II. i IV. tjedan: *Liturgia Horarum*, tipsko izdanje, sv. 3., Typis Polyglottis Vaticanis 1973., str. 684 i 931; sv. 4., Typis Polyglottis Vaticanis 1974., str. 632 i 879.

⁷⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 2-9: AAS 58 (1966.) 948-958.

⁷⁶ DRUGI CARIGRADSKI KONCIL (553.), *Anathematismi de tribus Capitulis*, 1: DS 421.

⁷⁷ FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Iacobitis* (1442.): DS 1331.

⁷⁸ Usp. 1 Kor 8, 6.

⁷⁹ DRUGI CARIGRADSKI KONCIL (553.), *Anathematismi de tribus Capitulis*, 1: DS 421.

- 236 259 Kao djelo u isti mah zajedničko i osobno, cijela božanska rasporedba spasenja daje upoznati i vlastitost božanskih Osoba i njihovu jedinu narav. Isto tako sav kršćanski život je zajedništvo sa svakom od božanskih Osoba, bez ikakva njihova odvajanja. Tko slavi Oca, čini to po Sinu u Duhu Svetom; tko ide za Kristom, čini to jer ga Otac privlači⁸⁰ i Duh pokreće.⁸¹
- 1050, 1721 260 Posljednja je svrha svekolike božanske rasporedbe spasenja ulazak stvorenja u savršeno jedinstvo Blažene Trojice.⁸² Ali već sada smo pozvani da budemo stan Presvete Trojice: »Ako me tko ljubi«, kaže Gospodin, »čuvat će moju riječ, pa će i moj Otac ljubiti njega, i k njemu ćemo doći i kod njega ćemo se nastaniti« (Iv 14, 23).
- 1997
- 2565 »O moj Bože, Trojstvo kojemu se klanjam, pomози mi da posve zaboravim sebe te se nastanim u tebi, nepokretna i smirena kao da je moja duša već u vječnosti. Ništa neka ne pomuti moj mir i učini da izađem iz tebe, o moj Nepromjenljivi, nego nek me svaki trenutak unosi unutra u dubine tvogeg Otajstva! Umiri moju dušu! Načini od nje svoje nebo, svoj dragi stan i mjesto svoga počinka. Da te nikada ne ostavim sama, nego da sva budem tu, sva budna u svojoj vjeri, sva u klanjanju, sva predana tvomem stvoriteljskom djelovanju.«⁸³

Ukratko

- 261 *Otajstvo Presvetog Trojstva središnja je tajna kršćanske vjere i života. Znanje o tome, može nam dati jedino Bog objavljujući se kao Otac, Sin i Duh Sveti.*
- 262 *Utjelovljenje Božjega Sina otkriva da je Bog vječni Otac i da je Sin istobitan s Ocem, to jest da je u njemu i s njime jedan te isti jedini Bog.*
- 263 *Slanje Duha Svetoga, kojega šalje Otac u ime Sina⁸⁴, a Sin ga šalje »od Oca« (Iv 15, 26), otkriva da je i Duh s njima jedan te isti jedini Bog, koji se »s Ocem i Sinom skupa časti i zajedno slavi«.⁸⁵*

⁸⁰ Usp. Iv 6, 44.

⁸¹ Usp. Rim 8, 14.

⁸² Usp. Iv 17, 21-23.

⁸³ ELIZABETA OD TROJSTVA, *Élévation à la Trinité: Ecrits spirituels*, 50, ur. M. M. Philipon, Paris 1949., str. 80.

⁸⁴ Usp. Iv 14, 26.

⁸⁵ *Nicejsko-carigradsko vjerovanje*: DS 150.

- 264 »Duh Sveti izlazi od Oca kao od prvotnog izvora i budući da Otac bez ikakvog vremenskog razmaka [to] daje Sinu, Duh izlazi od obojice skupa.«⁸⁶
- 265 Milošću krštenja »u ime Oca i Sina i Duha Svetoga« (Mt 28, 19) pozvani smo imati udjela u životu Blaženoga Trojstva, »ovdje u tami vjere, a poslije smrti, u vječnome svjetlu.«⁸⁷
- 266 »Ovo je katolička vjera, častiti jednoga Boga u Trojstvu i Trojstvo u Jedinstvu, bez miješanja osoba, bez dijeljenja božanske biti: jer jedna je osoba Očeva, druga Sinova i druga Duha Svetoga, ali boštvo Oca, Sina i Duha Svetoga jest jedno, jednaka im je slava i suvječno veličanstvo.«⁸⁸
- 267 Božanske su Osobe nerazdvojive u onome što jesu i nerazdvojive u onome što čine. U jedinstvenom božanskom djelovanju svaka očituje ono što joj je vlastito u Trojstvu; to biva osobito u božanskim slanjima: u utjelovljenju Sina i darivanju Duha Svetoga.

Stavak 3.

SVEMOGUĆI

268 Od svih božanskih svojstava samo se Božja svemoć spominje u Vjerovanju: ispovijedati je od velike je važnosti za naš život. 222 Vjerujemo da je Božja svemoć *sveopća*, jer Bog je sve stvorio,⁸⁹ svime upravlja i može sve; ona je ispunjena *ljubavlju* jer Bog je naš Otac;⁹⁰ ona je *tajanstvena* jer se samo vjerom može spoznati kada se očituje »u slabosti« (2 Kor 12, 9).⁹¹

»SVE ŠTO HOĆE, TO I ČINI« (Ps 115, 3)

269 Sveto pismo na mnogo mjesta ispovijeda *sveopću* Božju moć. Bog se naziva »Jak i Jakovljevi« (Post 49, 24; Iz 1, 24 i dr.), »Gospod

⁸⁶ AUGUSTIN, *De Trinitate*, 15, 26, 47: CCL 50A, 529 (PL 42, 1095).

⁸⁷ PAVAO VI., *Sollemnis Professio fidei*, 9: AAS 60 (1968.) 436.

⁸⁸ Vjerovanje »*Quicumque*«: DS 75.

⁸⁹ Usp. Post 1, 1; Iv 1, 3.

⁹⁰ Usp. Mt 6, 9.

⁹¹ Usp. I Kor 1, 18.

303 nad vojskama«, »Silan i Junačan« (*Ps* 24, 8-10). Ako je Bog svemoguć »na nebu i na zemlji« (*Ps* 135, 6), to je zato što ih je on stvorio. Ništa mu nije nemoguće,⁹² i po svojoj volji raspolaže svojim djelom.⁹³ Bog je Gospodar svemira, on mu je postavio red koji mu je posvema podložan i raspoloživ. On je Gospodar povijesti: po svojoj volji potiče srca i ravna događajima:⁹⁴ »Uvijek ti je u vlasti tvoja silna snaga, tko se može oprijeti tvojoj jakoj mišići?« (*Mudr* 11, 21).

»TI SI MILOSTIV SVIMA JER MOŽEŠ SVE« (*Mudr* 11, 23)

2777 270 Bog je svemoguć *Otac*. Njegovo očinstvo i njegova moć međusobno se osvijetljuju. Svoju očinsku svemoć pokazuje na način kako se brine za naše potrebe:⁹⁵ darom posinovljenja (»I bit ću vam otac, i vi ćete mi biti sinovi i kćeri, veli Gospodin Svemoguć«, *2 Kor* 6, 18) i svojim neizmjernim milosrđem, jer on svoju moć pokazuje u najvišoj mjeri slobodno praštajući grijehe.

1441

271 Božja svemoć nije nipošto proizvoljna: »U Bogu su moć i bit, volja i um, mudrost i pravednost jedno te isto, tako da ništa ne može biti u Božjoj moći što nije u pravednoj Božjoj volji ili u njegovu mudrom umu.«⁹⁶

OTAJSTVO PRIVIDNE BOŽJE NEMOĆI

309 272 Vjera u Boga Oca Svemogućega može doći u iskušenje po iskustvu
412 zla i patnje. Katkad se može činiti da je Bog odsutan i nesposoban
609 spriječiti zlo. No Bog Otac je svoju Svemoć na *najtajanstveniji* način objavio u dobrovoljnom poniženju i u uskrsnuću svoga Sina i time je pobijedio zlo. Zato je raspeti Krist »Božja sila i Božja mudrost; jer lûdo Božje mudrije je od ljudi, i slabo Božje jače je od ljudi« (*1 Kor* 1, 25).
648 Upravo u Kristovu uskrsnuću i uzvišenju Otac je razvio »djelotvornost [svoje] sile i snage« i očitovao »kako je preko svake mjere velika moć njegova prema nama koji vjerujemo« (*Ef* 1, 19-22).

⁹² Usp. *Jr* 32, 17; *Lk* 1, 37.

⁹³ Usp. *Jr* 27, 5.

⁹⁴ Usp. *Est* 4, 17c; *Izr* 21, 1; *Tob* 13, 2.

⁹⁵ Usp. *Mt* 6, 32.

⁹⁶ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae* 1, q. 25, a. 5, ad 1: Ed. Leon. 4, 297.

273 Samo vjera može pristati uz tajanstvene putove Božje svemoći. Ta se vjera hvali svojim slabostima da privuče na se Kristovu moć.⁹⁷ 148
Djevica Marija vrhovni je uzor te vjere, ona je vjerovala da »Bogu nije ništa nemoguće« (Lk 1, 37) i mogla je veličati Gospodina: »Velika mi djela učini Svesilni, sveto je Ime njegovo« (Lk 1, 49).

274 »Ništa ne može tako učvrstiti našu vjeru i našu nadu koliko uvjerenje, duboko ucrtano u naše duše, da Bogu ništa nije nemoguće. 1814, 1817
Jer sve ono što će nam se kasnije predložiti da trebamo vjerovati, makar to bilo najveće i najneshvatljivije i nadilazilo prirodni red stvari, ljudski će razum lako i bez ikakva kolebanja uz to pristati pošto je razumio pojam božanske Svemogućnosti.«⁹⁸

Ukratko

275 *S pravednim Jobom ispovijedamo: »Ja znam, moć je tvoja bezgranična: što god naumiš, to možeš izvesti« (Job 42, 2).*

276 *Vjerna svjedočanstvu Pisma, Crkva često upućuje svoju molitvu »Svemogućem i vječnom Bogu« (»Omnipotens sempiternus Deus...«) i čvrsto vjeruje da »Bogu nije ništa nemoguće« (Lk 1, 37).⁹⁹*

277 *Bog objavljuje svoju Svemoć odvrćajući nas od naših grijeha i vraćajući nas po milosti u prijateljstvo sa sobom: »Bože, ti svoju svemoć očituješ ponajviše praštanjem i milosrđem.«¹⁰⁰*

278 *Kad ne bismo vjerovali da je Božja ljubav svemoguća, kako bismo vjerovali da nas je Otac mogao stvoriti, Sin otkupiti, a Duh Sveti posvetiti?*

⁹⁷ Usp. 2 Kor 12, 9; Fil 4, 13.

⁹⁸ *Catechismus Romanus*, 1, 2, 13: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona 1989., str. 31.

⁹⁹ Usp. Post 18, 14; Mt 19, 26.

¹⁰⁰ XXVI. nedjelja kroz godinu, Zborna molitva: *Missale Romanum*, tipsko izdanje, Typis Polyglottis Vaticanis 1970., str. 365.

Stavak 4.

STVORITELJ

279 »U početku stvori Bog nebo i zemlju« (*Post* 1, 1). Te svečane riječi stoje na početku Svetoga pisma. Simbol ih vjere preuzima ispovijedajući Boga Oca Svemogućega »Stvoriteljem neba i zemlje«,¹⁰¹ »svega vidljivoga i nevidljivoga«. ¹⁰² Govorit ćemo stoga najprije o Stvoritelju, zatim o stvaranju, i na kraju o padu zbog grijeha. Isus Krist, Sin Božji, došao je da nas od njega oslobodi.

288 280 Stvaranje je *temelj* »svih spasenjskih nauma Božjih«, »početak povijesti spasenja«, ¹⁰³ koje dosiže vrhunac u Kristu. I obratno, Kristovo otajstvo baca odlučujuće svjetlo na otajstvo stvaranja otkrivajući svrhu zbog koje je »u početku Bog stvorio nebo i zemlju« (*Post* 1, 1): od
1043 početka Bog je imao u nakani slavu novog stvorenja u Kristu.¹⁰⁴

1095 281 Zato čitanja uskrsnog bdjenja, koje je slavlje novoga stvaranja u Kristu, započinju pripovijedanjem o stvaranju. U bizantskom bogoslužju ono služi uvijek kao prvo čitanje uoči velikih Gospodnjih blagdana. Prema svjedočanstvu starih katekumenska pouka za krštenje išla je istim putem.¹⁰⁵

I. Kateheza o stvaranju

1730 282 Kateheza o stvaranju od temeljne je važnosti. Tiče se samih osnova ljudskog i kršćanskog života: daje jasan odgovor kršćanske vjere na temeljno pitanje koje su ljudi svih vremena postavljali: »Odakle dolazimo?«, »Kamo idemo?«, »Koje nam je podrijetlo?«, »Koja nam je svrha?«, »Odakle dolazi i kamo ide sve što postoji?« Oba pitanja, o porijeklu i o svrsi, nerazdvojiva su, i odlučujuća za smisao i usmjerenje našega života i djelovanja.

159 283 Pitanje o podrijetlu svijeta i čovjeka predmet je brojnih znanstvenih istraživanja koja su izvanredno obogatila naše znanje o starosti i razmjerima

¹⁰¹ *Apostolsko vjerovanje*: DS 30.

¹⁰² *Nicejsko-carigradsko vjerovanje*: DS 150.

¹⁰³ KONGREGACIJA ZA KLERIKE, *Directorium catechisticum generale*, 51: AAS 64 (1972.) 128.

¹⁰⁴ *Usp. Rim* 8, 18-23.

¹⁰⁵ *Usp. EGERIA, Itinerarium seu peregrinatio ad loca sancta* 46, 2: SC 296, 308; PLS 1, 1089-1090; AUGUSTIN, *De catechizandis rudibus* 3, 5: CCL 46, 124 (PL 40, 313).

svemira, o postanku raznih oblika života i o pojavi čovjeka. Ta nas otkrića pozivaju da se još više divimo veličini Stvoritelja, da mu zahvaljujemo za sva njegova djela i za um i mudrost koju daje učenicima i istraživačima. Oni mogu reći sa Salomonom: »On mi je podario istinsku znanost o svemu što jest, naučio me sustavu svijeta i svojstvima prapočela [...]; poučavala me, naime, Mudrost, umjetnica u svemu« (*Mudr 7, 17.21*). 341

284 Velikom zanimanju za ta istraživanja snažan je poticaj pitanje drugoga reda koje nadilazi područje vlastito prirodni znanostima. Ne radi se samo o tome da se zna kada je i kako stvarno nastao svemir, ni kada se pojavio čovjek, nego radije da se otkrije koji je smisao toga podrijetla: vlada li njime slučaj, slijepa kob, bezimena nužda, ili neko nadsvjetsko, razumno i dobro Biće zvano Bog? A ako svijet dolazi od Božje mudrosti i dobrote, zašto zlo? Odakle ono dolazi? Tko je zato odgovoran? I ima li oslobođenja od njega?

285 Kršćanska je vjera od početka bila suočena s odgovorima o pitanju podrijetla različitima od svoga. Tako se u starim religijama i kulturama nalaze brojni mitovi o počecima. Neki su filozofi rekli da je sve Bog, da je svijet Bog, ili da je razvitak svijeta ujedno i razvitak Boga (panteizam). Jedni su rekli da svijet nužno izvire iz Boga, da istječe iz toga izvora i da se u nj vraća. Drugi su opet tvrdili da postoje dva vječna počela, Dobro i Zlo, Svjetlo i Tama, u trajnoj borbi (dualizam, maniheizam). Po nekima od tih shvaćanja svijet (barem stvarni svijet) bio bi zao, kao učinak nekog opadanja, te se mora odbaciti ili nadići (gnoza). Nadalje, neki dopuštaju da je Bog stvorio svijet, ali kao neki urar, koji ga je nakon stvaranja prepustio samom sebi (deizam). Drugi konačno ne prihvaćaju nikakvo transcendentno podrijetlo svijeta, nego vide u njemu puku igru stvari, koja bi vječno postojala (materijalizam). Svi ti pokušaji tumačenja svjedoče kako se trajno i posvuda postavlja pitanje o počecima. To je istraživanje vlastito čovjeku. 295 28

286 Zacijelo, već ljudski razum može naći neki odgovor na pitanje o počecima. Da postoji Bog Stvoritelj, sa sigurnošću se može spoznati po njegovim djelima¹⁰⁶ svjetlom ljudskog razuma, iako je ta spoznaja često zamračena i izobličena zabludom. Tu pridolazi vjera da učvrsti i prosvijetli razum da pravilno razumije tu istinu: »Vjerom spoznajemo da su svjetovi uređeni riječju Božjom tako te ovo vidljivo ne posta od nečega pojavnoga« (*Heb 11, 3*). 32 37

287 Istina o stvaranju tako je važna za cijeli ljudski život da je Bog u svojoj ljubavi želio svome narodu objaviti sve što treba o tome znati za spasenje. Iznad naravne spoznaje koju može imati svaki čovjek o 107

¹⁰⁶ Usp. PRVI Vatikanski koncil, Dogm. konst. *Dei Filius*, De Revelatione, kan. 1: DS 3026.

Stvoritelju,¹⁰⁷ Bog je postupno otkrivao Izraelu otajstvo stvaranja. Bog koji je izabrao patrijarhe, koji je izveo Izraela iz Egipta i koji je izabrao, stvorio i oblikovao Izraela,¹⁰⁸ objavljuje se kao onaj kome pripadaju svi narodi zemlje i cijela zemlja, kao onaj koji je jedini »načinio nebo i zemlju« (Ps 115, 15; 124, 8; 134, 3).

280 288 Tako je objava o stvaranju nerazdvojiva od objave i ostvarenja
saveza jedinoga Boga s njegovim narodom. Stvaranje je objavljeno
kao prvi korak prema tome savezu, kao prvo i opće svjedočanstvo o
Božjoj svemogućoj ljubavi.¹⁰⁹ Kasnije se istina o stvaranju izražava
2569 snagom koja raste u proročkoj poruci,¹¹⁰ u molitvi¹¹¹ psalama i liturgije,
u mudrosnom razmišljanju¹¹² izabranog naroda.

289 Među svim riječima Svetoga pisma o stvaranju, prva tri poglavlja
390 knjige Postanka zauzimaju jedincato mjesto. S književnog vidika te
stranice mogu imati razne izvore. Nadahnuti pisci smjestili su ih
na početak Pisma tako da svojim svečanim jezikom ističu istine o
stvaranju, o njegovu izvoru i svrsi u Bogu, o njegovu redu i dobroti, o
111 čovjekovu pozivu, konačno o drami grijeha i o nadi u spasenje. Kad se
čitaju u Kristovu svjetlu, u jedinstvu Svetoga pisma i u živoj Predaji
Crkve, te riječi ostaju glavni izvor za katehezu o otajstvima »početka«:
o stvaranju, padu, obećanju spasenja.

II. Stvaranje – djelo Svetoga Trojstva

290 »U početku stvori Bog nebo i zemlju«: tim se prvim riječima
Pisma tvrdi troje: vječni Bog je dao početak svemu što postoji izvan
njega; samo on je stvoritelj (glagolu »stvoriti« – u hebrejskom »bara«
326 – uvijek je Bog subjekt); sveukupnost onoga što postoji (izraženo
riječima »nebo i zemlja«) ovisi o onome koji mu daje da bude.

241 291 »U početku bijaše Riječ [...] i Riječ bijaše Bog. [...] Sve postade
po njoj i bez nje ne postade ništa« (Iv 1, 1-3). Novi zavjet otkriva da je

¹⁰⁷ Usp. Dj 17, 24-29; Rim 1, 19-20.

¹⁰⁸ Usp. Iz 43, 1.

¹⁰⁹ Usp. Post 15, 5; Jr 33, 19-26.

¹¹⁰ Usp. Iz 44, 24.

¹¹¹ Usp. Ps 104.

¹¹² Usp. Izr 8, 22-31.

Bog sve stvorio po vječnoj Riječi, svojem ljubljenu Sinu. U njemu je »sve stvoreno na nebesima i na zemlji [...] sve je po njemu i za njega stvoreno: on je prije svega i sve stoji u njemu« (Kol 1, 16-17). Vjera Crkve isto tako potvrđuje stvaralačko djelo Duha Svetoga: on je »životvorac«, ¹¹³ »Duh Tvorac«, (»O dođi, Stvorče Duše Svet«) »riznica dobara«. ¹¹⁴

331

703

292 Nagoviješten u Starom zavjetu, ¹¹⁵ a objavljen u Novom savezu, stvaralački čin Sina i Duha, nerazdvojivo jedinstven s Očevim, jasno se priznaje pravilom vjere Crkve: »Postoji samo jedan Bog [...]: Otac, koji je Bog, Stvoritelj, Začetnik, Tvorac. On je sve načinio *sam od sebe*, to jest svojom Riječju i svojom Mudročću«, ¹¹⁶ »po Sinu i Duhu« koji su kao »njegove ruke«. ¹¹⁷ Stvaranje je zajedničko djelo Svete Trojice.

699

257

III. »Svijet je stvoren na slavu Božju«

293 Temeljna je istina koju Pismo i Predaja postojano naučavaju i slave: »Svijet je stvoren na slavu Božju.« ¹¹⁸ Bog je sve stvorio, tumači sveti Bonaventura »ne da slavu uveća, nego da slavu očituje, da svoju slavu priopći«. ¹¹⁹ Jer Bog nema drugog razloga za stvaranje osim svoje ljubavi i svoje dobrote: »Ključem ljubavi otvorio je ruku, i proizidoše stvorovi.« ¹²⁰ A Prvi vatikanski koncil objašnjava:

337, 344

1361

»U svojoj dobroti i svojom svemoćnom silom, ne da uveća svoje blaženstvo, niti da postigne svoje savršenstvo, nego da ga očituje dobrima koja daruje svojim stvorenjima, taj jedini istiniti Bog u najslobodnijoj nakani od početka vremena stvorio je iz ničega i jedno i drugo stvorenje, to jest duhovno i tjelesno.« ¹²¹

759

¹¹³ Nicejsko-carigradsko vjerovanje: DS 150.

¹¹⁴ Bizantska liturgija, Drugi tropar Večernje Duhova: Pentekostáron, Rim 1883., str. 408.

¹¹⁵ Usp. Ps 33, 6; 104, 30; Post 1, 2-3.

¹¹⁶ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 2, 30, 9: SC 294, 318-320 (PG 7, 822).

¹¹⁷ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 4, 20, 1: SC 100, 626 (PG 7, 1032).

¹¹⁸ PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, De Deo rerum omnium Creatore, kan. 5: DS 3025.

¹¹⁹ BONAVENTURA, *In secundum librum Sententiarum*, dist. 1, p. 2, a. 2, q. 1, concl.: *Opera omnia*, sv. 2, Ad Claras Aquas 1885., str. 44.

¹²⁰ TOMA AKVINSKI, *Commentum in secundum librum Sententiarum*, Prologus: *Opera omnia*, sv. 8, (Parisiis 1873.), str. 2.

¹²¹ PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, kan. 1: DS 3002.

- 2809 294 Slava je Božja u tome da se ostvari očitovanje i priopćenje njegove
dobre, radi kojih je svijet stvoren. Načiniti od nas »posinjenu djecu po
Isusu Kristu« – to je dobrohotan naum »njegove volje [...] *na hvalu i slavu*
1722 njegove milosti« (*Ef* 1, 5-6): »Jer slava je Božja živi čovjek, a čovjekov
je život gledanje Boga. Ako je već Božja objava po stvaranju pribavila
život svim bićima koja žive na zemlji, koliko više očitovanje Očevo
po Riječi daje život onima koji gledaju Boga.«¹²² Konačna je svrha
stvaranja da Bog, »koji je tvorac svega, napokon bude 'sve u svemu'
1992 (*I Kor* 15, 28), ostvarujući ujedno i svoju slavu i naše blaženstvo.«¹²³

IV. Otajstvo stvaranja

BOG STVARA MUDROŠĆU I LJUBAVLJU

- 295 Vjerujemo da je Bog stvorio svijet po svojoj mudrosti.¹²⁴ Svijet
nije proizvod bilo koje nužnosti, slijepe sudbine ili slučaja. Vjerujemo da
svijet proizlazi iz slobodne Božje volje jer je Bog htio da stvorenja imaju
udjela u njegovu bitku, u njegovoj mudrosti i u njegovoj dobroti: »Jer ti si
216, 1951 sve stvorio, i tvojom voljom sve postade i bi stvoreno« (*Otk* 4, 11). »Kako
su brojna tvoja djela, Gospodine! Sve si to mudro učinio« (*Pis* 104, 24).
»Gospodin je dobar svima, milosrdan svim djelima svojim« (*Pis* 145, 9).

BOG STVARA »IZ NIČEGA«

- 296 Vjerujemo da Bogu pri stvaranju nije potrebno ništa što bi bilo
285 prije niti mu je potrebna bilo koja pomoć.¹²⁵ Stvaranje nije ni neko
nužno proizlaženje (emanacija) iz božanske suštine.¹²⁶ Bog slobodno
stvara »iz ničega.«¹²⁷

»Što bi bilo neobično da je Bog načinio svijet od neke postojeće stvari? Neki
ljudski obrtnik, kad mu se daje neki materijal, pravi od njega što želi. Ali
Božja se moć pokazuje upravo u tome što on iz ničega čini sve što hoće.«¹²⁸

¹²² IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 4, 20, 7: SC 100, 648 (PG 7, 1037).

¹²³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 2: AAS 58 (1966.) 948.

¹²⁴ Usp. *Mudr* 9, 9.

¹²⁵ Usp. PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, c. 1: DS 3002

¹²⁶ Usp. PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, De Deo rerum omnium Creatore,
kan. 1-4: DS 3023s.

¹²⁷ ČETVRTI LATERANSKI KONCIL, Cap. 2, *De fide catholica*: DS 800; PRVI VATIKANSKI
KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, De Deo rerum omnium Creatore, kan. 5: DS 3025.

¹²⁸ SV. TEOFIL ANTIOHIJSKI, *Ad Autolyicum*, 2, 4: SC 20, 102 (PG 6, 1052).

297 Vjera u stvaranje »iz ničega« posvjedočena je u Svetom pismu kao istina puna obećanja i nade. Tako majka sedmorice sinova hrabri djecu na mučeništvo: 338

»Ne znam kako ste nastali u mojoj utrobi, jer nisam vam ja darovala ni duh ni život, niti vam tkivo složila. Zato će vam Stvoritelj svijeta, koji je sazdao ljudski rod i koji svemu daje početak, milosrdno vratiti i duh i život, jer vi sad ne marite za se iz ljubavi prema njegovim zakonima. [...] Molim te, dijete, pogledaj nebo i zemlju i sve što je na njima, i znaj da je sve to Bog načinio ni od čega, i da je tako nastao i ljudski rod« (2 Mak 7, 22-23.28).

298 Budući da Bog može stvarati »iz ničega«, Bog može po Duhu Svetom i grešnicima dati duhovni život, stvarajući u njima čisto srce,¹²⁹ i umrlima po Uskrsnuću tjelesni život, jer on »oživljuje mrtve i ono što nije zove da bude« (Rim 4, 17). A budući da je mogao svojom Riječju učiniti da iz tame zasja svjetlo,¹³⁰ može dati i svjetlo vjere onima koji ga ne poznaju.¹³¹ 992

BOG STVARA UREĐEN I DOBAR SVIJET

299 Ako Bog stvara s mudročću, stvorenje ima svoj red: »Ti si sve uredio po broju, utegu i mjeri« (Mudr 11, 20). Stvoreno u vječnoj Riječi i po njoj, koja je »slika Boga nevidljivoga« (Kol 1, 15), ono je određeno i usmjereno prema čovjeku, koji je slika Božja,¹³² i sam pozvan u osobni odnos s Bogom. Naša pamet kao sudionica svjetlosti Božjeg uma može dokučiti što nam Bog kaže po svome stvorenju,¹³³ doduše ne bez velikog napora i u duhu poniznosti i poštovanja pred Stvoriteljem i njegovim djelom.¹³⁴ Stvorenje je proizišlo iz Božje dobrote te ima u njoj udjela (»I vidje Bog da je dobro [...] veoma dobro«: Post 1, 4.10.12.18.21.31). Jer Bog hoće stvorenje kao dar čovjeku, kao baštinu njemu namijenjenu i povjerenu. Crkva je više puta morala braniti dobrotu stvorenja, pa i tvarnoga svijeta.¹³⁵ 339
41, 1147
358
2415

¹²⁹ Usp. Ps 51, 12.

¹³⁰ Usp. Post 1, 3.

¹³¹ Usp. 2 Kor 4, 6.

¹³² Usp. Post 1, 26.

¹³³ Usp. Ps 19, 2-5.

¹³⁴ Usp. Job 42, 3.

¹³⁵ Usp. LAV VELIKI, Epistula *Quam laudabiliter*: DS 286; I. SINODA U BRAGI, *Anathematismi praesertim contra Priscilianistas*, 5-13: DS 455-463; ČETVRTI LATERANSKI KONCIL, Cap. 2, *De fide catholica*: DS 800; FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Iacobitis*: DS 2002.

BOG NADILAZI STVORENJE I NJEMU JE PRISUTAN

42 300 Bog je neizmjereno veći od svih svojih djela:¹³⁶ »Veličanstvom
223 nebo natkriljuje« (*Ps* 8, 2) i »nedokučiva je veličina njegova« (*Ps* 145, 3).
A budući da je neograničen i slobodan Stvoritelj i prvi uzrok svega što
postoji, Bog je prisutan najdubljoj nutarnjosti svojih stvorova: »U njemu
živimo, mičemo se i jesmo« (*Dj* 17, 28). Po riječima sv. Augustina on je
»viši od najvišega u meni, nutarnjiji od najnutarnjijeg u meni«.¹³⁷

BOG UZDRŽAVA I RAVNA STVORENJEM

1951 301 Po stvaranju Bog ne prepušta stvorenje njemu samome. Daje
396 mu ne samo da bude i da postoji, nego ga svaki čas uzdržava u bitku,
daje mu da djeluje i nosi ga prema njegovu cilju. Priznati tu potpunu
ovisnost o Stvoritelju izvor je mudrosti i slobode, radosti i povjerenja:

»Jer ti ljubiš sva bića, i ne mrziš ni jedno koje si stvorio, jer da si štogod
mrzio, ne bi ga ni stvorio. A kako bi išta moglo opstojati ako ti ne bi htio?
Ili se održati ako ga ti nisi u život dozvao? Ali ti štetiš sve, jer sve je tvoje,
Gospodaru, ljubitelju života« (*Mudr* 11, 24-26).

V. Bog ostvaruje svoj naum: providnost Božja

302 Stvorenje ima svoju vlastitu dobrotu i savršenost, ali iz Stvori-
teljevih ruku nije izišlo posve završeno. Stvoreno je kao nešto »na
putu« (»in statu viae«) prema nekom konačnom savršenstvu za koje
ga je Bog odredio i koje još treba dostići. Raspored po kojem Bog vodi
svoje stvorenje prema tom savršenstvu zovemo Božjom providnošću:

»Svojom providnošću Bog čuva i ravna sve što je stvorio; snaga joj se
'prostire s jednoga kraja svijeta na drugi, i blagotvorno upravlja svemirom'
(*Mudr* 8, 1). Jer 'sve je nago i razgoljeno pred njenim očima' (*Heb* 4, 13),
pa i ono što budu proizveli slobodni čini stvorova.«¹³⁸

303 Svjedočanstvo je Svetog pisma jednodušno: skrb božanske
providnosti *konkretna* je i *neposredna*; brine se za sve, od najmanjih
stvari do najvećih svjetskih i povijesnih događaja. Svete knjige
potvrđuju posvemašnje Božje vrhovništvo u tijeku događanja: »Naš je

¹³⁶ Usp. *Sir* 43, 30.

¹³⁷ AUGUSTIN, *Confessiones*, 3, 6, 11: CCL 27, 33 (PL 32, 688).

¹³⁸ AUGUSTIN, *Confessiones*, 3, 6, 11: CCL 27, 33 (PL 32, 688).

Bog na nebesima, sve što mu se sviđa, to učini« (*Ps* 115, 3). A za Krista je rečeno: »Kad on otvori, nitko neće zatvoriti, kad zatvori, nitko neće otvoriti« (*Otk* 3, 7). »Mnogo je namisli u srcu čovječjem, ali što Bog naumi, to i bude« (*Izr* 19, 21). 269

304 Zato vidimo kako Duh Sveti, prvotni autor Svetoga pisma, često Bogu pripisuje čine, a da ne spominje drugotnih uzroka. Nije to primitivan »način govora«, nego dubok podsjećaj na Božje prvenstvo i na vrhovnu vlast nad poviješću i svijetom,¹³⁹ kojim nas odgaja za pouzdanje u njega. Moljenje psalama velika je škola toga pouzdanja.¹⁴⁰ 2568

305 Isus traži djetinje predanje u providnost nebeskoga Oca koji vodi brigu i za najmanje potrebe svoje djece: »Nemojte, dakle, zabrinuto govoriti: 'Što ćemo jesti?' ili: 'Što ćemo piti?' [...] Zna Otac vaš nebeski da vam je sve to potrebno. Tražite stoga najprije kraljevstvo Božje i pravednost njegovu, a sve će vam se ostalo nadodati« (*Mt* 6, 31-33).¹⁴¹ 2115

PROVIDNOST I DRUGOTNI UZROCI

306 Bog je vrhovni Gospodar svoga nauma. Ali da ga ostvari, služi se i stvorovima. To nije znak slabosti nego veličine i dobrote Svemogućeg Boga. Jer Bog svojim stvorovima ne daje samo da budu nego također dostojanstvo da i sami djeluju, da budu uzrok i počelo jedni drugima i tako surađuju na ispunjavanju njegova nauma. 1884 1951

307 Ljudima Bog daje i moć da imaju slobodna udjela u njegovoj providnosti; povjerava im odgovornost da si podvrgnu zemlju i ovladaju njome.¹⁴² Tako Bog daje ljudima da kao razumni i slobodni uzroci upotpune stvaralačko djelo, da mu usavrše sklad za dobro svoje i za dobro bližnjih. Iako su ljudi često nesvjesni suradnici volje Božje, mogu oni i promišljeno uči u božanski plan svojim činima, svojim molitvama, pa i svojim patnjama.¹⁴³ Tada potpunoma bivaju »suradnici Božji« (*1 Kor* 3, 9)¹⁴⁴ i suradnici njegova Kraljevstva.¹⁴⁵ 106 373 1954 2427 2738 618, 1505

¹³⁹ Usp. *Iz* 10, 5-15; 45, 5-7; *Pnz* 32, 39; *Sir* 11, 14.

¹⁴⁰ Usp. *Ps* 22; 32; 35; 103; 138; i dr.

¹⁴¹ Usp. *Mt* 10, 29-31.

¹⁴² Usp. *Post* 1, 26-28.

¹⁴³ Usp. *Kol* 1, 24.

¹⁴⁴ Usp. *1 Sol* 3, 2.

¹⁴⁵ Usp. *Kol* 4, 11.

308 Istina nerazdvojiva od vjere u Boga Stvoritelja jest da Bog djeluje u svakom djelu svojih stvorenja. On je prvotni uzrok koji djeluje u drugotnim uzrocima i po njima: »Bog u svojoj dobrohotnosti izvodi u nama i htjeti i djelovati« (*Fil* 2, 13).¹⁴⁶ Daleko od toga da umanju dostojanstvo stvorenja, ta ga istina uzvisuje. Budući da je stvorenje izvedeno
 970 Božjom silom, mudrošću i dobrotom iz ničega, ono ne može ništa ako se otkine od svog izvora: jer »stvorenje bez Stvoritelja iščezava«;¹⁴⁷ još manje može postići posljednju svrhu bez pomoći milosti.¹⁴⁸

PROVIDNOST I SABLAZAN ZLA

164, 385 309 Ako se svemogući Bog Otac, Stvoritelj uređenog i dobrog svijeta, brine za sve svoje stvorove, zašto postoji zlo? Na to pitanje koje se nameće i koje je neizbježno, koliko bolno toliko i tajnovito, nije dovoljan nikakav brz odgovor. Samo cjelina kršćanske vjere sačinjava odgovor na to pitanje: dobrota stvorenja, drama grijeha, strpljiva Božja ljubav koja dolazi ususret čovjeku svojim savezima, otkupiteljskim Utjelovljenjem Sina Božjega, darom Duha, okupljanjem Crkve, snagom sakramenata, pozivom u blaženi život, na koji su slobodni stvorovi pozvani da ga prihvate, ali koji, po nekoj strašnoj tajni, mogu i otkloniti. *Nema nijednog dijela kršćanske poruke koji nije, pod nekim vidom, odgovor na problem zla.*
 2805

412 310 Zašto Bog nije stvorio tako savršen svijet da u njemu ne mogne biti nikakva zla? Svojom beskrajnom moću Bog bi uvijek mogao stvoriti nešto bolje.¹⁴⁹ Ipak u svojoj beskrajnoj mudrosti i dobroti Bog je htio slobodno stvoriti svijet »u stanju putovanja« prema konačnom usavršenju. Po Božjem naumu, taj razvoj uz nastajanje nekih bića uključuje nestajanje drugih, uz ono što je savršenije uključuje ono što je manje savršeno, uz izgradnju prirode također i razgradnju. Prema tome uz fizičko dobro postoji i *fizičko zlo*, sve dok stvorenje ne dostigne savršenstvo.¹⁵⁰
 1042 - 1050
 342

311 Anđeli i ljudi, razumna i slobodna stvorenja, moraju prema
 396 svme konačnom određenju putovati po slobodnom izboru i s najvećom

¹⁴⁶ Usp. *I Kor* 12, 6.

¹⁴⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 36: AAS 58 (1966.) 1054.

¹⁴⁸ Usp. *Mt* 19, 26; *Iv* 15, 5; *Fil* 4, 13.

¹⁴⁹ Usp. TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, 1, q. 25, a. 6: Ed. Leon. 4, 298s.

¹⁵⁰ Usp. TOMA AKVINSKI, *Summa contra gentiles*, 3, 71: Ed. Leon. 14, 209-211.

ljubavlju. Oni dakle mogu i skrenuti s pravoga puta. I zaista, sagriješili su. I tako je u svijet ušlo *moralno zlo*, neizmjereno teže nego fizičko zlo. Bog nije ni na koji način, ni izravno ni neizravno, uzrok moralnoga zla.¹⁵¹ No, poštujući slobodu svoga stvorenja, dopušta ga i tajnovito zna iz njega izvući dobro:

»Budući da je savršeno dobar, svemogući Bog [...] ne bi nikada pustio da u njegovim djelima postoji ikakvo zlo kad ne bi bio dovoljno moćan i dobar da iz samoga zla izvuče dobro.«¹⁵²

312 Tako se tijekom vremena može otkriti da Bog, u svojoj svemogućoj providnosti, može izvući dobro iz posljedica nekoga zla, pa i moralnoga, koje je prouzrokovano od njegovih stvorenja: »Tako«, reče Josip svojoj braći, »niste vi mene poslali ovamo, nego Bog; [...] iako ste vi namjeravali da meni naudite, Bog je ono okrenuo na dobro [...] da spasi život velikom narodu« (*Post* 45, 8; 50, 20).¹⁵³ Od najvećega ikad počinjenoga moralnog zla, odbacivanja i ubojstva Božjega Sina, prouzrokovana grijesima svih ljudi, Bog je preobilnom svojom milošću¹⁵⁴ izveo najveće dobro: Kristovu proslavu i naše otkupljenje. Zlo ipak time ne postaje dobro.

313 »Znamo da onima koji ljube Boga sve pomaže na dobro« (227
Rim 8, 28). Svjedočanstvo svetih neprestano potvrđuje tu istinu:

Tako sveta Katarina Sijenska kaže »onima koji se sablažnjavaju i bune zbog onoga što ih snalazi«: »Sve izlazi iz ljubavi, sve je određeno za ljudsko spasenje, Bog čini sve samo radi te svrhe.«¹⁵⁵

A sv. Toma More malo prije svog mučeništva tješi svoju kćer: »Ništa se ne može dogoditi što Bog ne bi htio. A sve što on hoće, koliko nam se god moglo činiti lošim, upravo je najbolje za nas.«¹⁵⁶

I gospođa Julijana Norvička: »Božjom sam milošću naučila da se čvrsto moram držati vjere [...] i s istom čvrstoćom vjerovati da će sve biti dobro [...]. I vidjet ćeš sama da će sve biti dobro« (»Thou shalt see thyself that all manner of thing shall be well«).¹⁵⁷

¹⁵¹ Usp. AUGUSTIN, *De libero arbitrio*, 1, 1, 1: CCL 29, 211 (PL 32, 1221-1223); TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, 1-2, q. 79, a. 1: Ed. Leon. 7, 76-77.

¹⁵² AUGUSTIN, *Enchiridion de fide, spe et caritate*, 3, 11: CCL 46, 53 (PL 40, 236).

¹⁵³ Usp. *Tob* 2, 12-18 (Vulgata).

¹⁵⁴ Usp. *Rim* 5, 20.

¹⁵⁵ KATARINA SIENSKA, *Il dialogo della Divina provvidenza* 138: ur. G. Cavallini, Rim 1995., str. 441.

¹⁵⁶ MARGARITA ROPER, *Epistula ad Aliciam Alington* (mense augusti 1534): *The Correspondence of Sir Thomas More*, ur. E. F. Rogers, Princeton 1947., str. 531-532.

¹⁵⁷ JULIJANA NORVIČKA, *Revelatio* 13, 32: *A Book of Showings to the Anchoress Julian of Norwich*, ur. E. Colledge – J. Walsh, sv. 2, Toronto 1987., str. 426 i 422.

- 1040 314 Čvrsto vjerujemo da je Bog Gospodar svijeta i povijesti. Ali nama su putovi njegove providnosti često nepoznati. Tek na kraju, kad završi naša djelomična spoznaja, kad budemo gledali Boga »licem u lice« (1 Kor 13, 12), bit će nam potpuno znani putovi kojima je, pa i kroz drame zla i grijeha, Bog vodio svoje stvorenje – sve do počinka
2550 konačnog »Šabata« – »Subote«¹⁵⁸ – za koji je stvorio nebo i zemlju.

Ukratko

- 315 *Stvarajući svijet i čovjeka Bog je dao prvo sveopće svjedočanstvo svoje svemogućće ljubavi i mudrosti, prvi navještaj svoga »dobrohotnog nauma« koji ima svoj cilj u novom stvaranju u Kristu.*
- 316 *Iako se djelo stvaranja posebno pripisuje Ocu, vjerska je istina također da su jedino i nerazdvojivo počelo stvaranja Otac, Sin i Duh Sveti.*
- 317 *Bog sam je stvorio svemir slobodno, izravno i bez ikakve pomoći.*
- 318 *Nijedno stvorenje nema neizmjerne moći potrebne za »stvaranje« u pravom smislu riječi, tj. da proizvede i dade bitak onome što ga nikako nije imalo (pozvati nešto »iz ničega« u postojanje).¹⁵⁹*
- 319 *Bog je stvorio svijet da očituje i priopći svoju slavu. Da stvorenja imaju udjela u njegovoj istini, dobroti i ljepoti – to je slava za koju ih je Bog stvorio.*
- 320 *Bog koji je stvorio svemir, uzdržava ga po svojoj Riječi, Sinu koji »sve nosi snagom riječi svoje« (Heb 1, 3) i po Duhu Tvorcu koji daje život.*
- 321 *Božja providnost jesu dispozicije kojima Bog mudro i s ljubavlju vodi sva stvorenja prema njihovoj konačnoj svrsi.*
- 322 *Krist nas poziva da se kao djeca prepustimo Providnosti našega nebeskog Oca,¹⁶⁰ a sveti Petar apostol dodaje: »Svu svoju brigu povjerite njemu, jer on se brine za vas« (1 Pt 5, 7).¹⁶¹*

¹⁵⁸ Usp. Post 2, 2.

¹⁵⁹ Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Dekret* (27. srpnja 1914.): DS 3624.

¹⁶⁰ Usp. Mt 6, 26-34.

¹⁶¹ Usp. Ps 55, 23.

- 323 *Božja providnost djeluje i po stvorovima. Ljudima Bog daje da slobodno surađuju u njegovim nacrtima.*
- 324 *Božje pripuštanje fizičkog i moralnog zla tajna je koju Bog osvijetljuje u svom Sinu Isusu Kristu koji je umro i uskrsnuo da pobijedi zlo. Vjera nam daje sigurnost da Bog ne bi dopustio zlo kad ne bi učinio da iz samoga zla proiziđe dobro, putovima koje ćemo potpuno znati tek u vječnom životu.*

Stavak 5.

NEBO I ZEMLJA

325 Apostolsko vjerovanje ispovijeda da je Bog »Stvoritelj neba i zemlje«,¹⁶² a Nicejsko-carigradsko objašnjava: »svoga vidljivoga i nevidljivoga«.¹⁶³

326 U Svetom pismu izraz »nebo i zemlja« znači: sve što postoji, 290
cjelokupno stvorenje. Pokazuje također, unutar stvorenja, vezu koja
u isti mah ujedinjuje i razlikuje nebo i zemlju: »Zemlja« je ljudski
svijet.¹⁶⁴ »Nebo« ili »nebesa« može označavati nebeski svod,¹⁶⁵ ali i 1023, 2794
vlastito Božje »mjesto«: »Oče naš koji jesi na nebesima« (*Mt* 5, 16),¹⁶⁶
prema tome i »nebo« kao eshatonsku slavu. Konačno, riječ »nebo«
označuje »mjesto« duhovnih stvorova – anđela – koji okružuju Boga.

327 Ispovijest vjere Četvrtoga lateranskog koncila tvrdi da je Bog 296
»od početka vremena iz ničega stvorio oboje stvorenje, duhovno
i tjelesno, anđele i zemaljski svijet, a zatim čovjeka, sastavljena od
oboje, duha i tijela«.¹⁶⁷

¹⁶² DS 30.

¹⁶³ DS 150.

¹⁶⁴ Usp. *Ps* 115, 16.

¹⁶⁵ Usp. *Ps* 19, 2.

¹⁶⁶ Usp. *Ps* 115, 16.

¹⁶⁷ ČETVRTI LATERANSKI KONCIL, Cap. 2, *De fide catholica*: DS 800; usp. PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, pogl. 1: DS 3002 i PAVAO VI., *Sollemnis Professio fidei*, 8: AAS 60 (1968.) 436.

I. Anđeli

POSTOJANJE ANĐELA – VJERSKA ISTINA

150 328 Postojanje duhovnih, netjelesnih bića koje Sveto pismo obično naziva anđelima, vjerska je istina. Svjedočanstvo Pisma o tome je jasno kao što je i predaja jednodušna.

TKO SU ANĐELI?

329 Sveti Augustin u vezi s njima kaže: »Riječ anđeo označuje službu, a ne narav. Pitaš kako se zove ta narav? – Duh. Pitaš za službu? – Anđeo. Duh je po onome što jest, anđeo po onome što čini.«¹⁶⁸ U cijelom svome biću anđeli su *sluge* i vjesnici Božji. Budući da »neprestano gledaju lice Oca mojega koji je na nebesima« (Mt 18, 10), oni su moćni »izvršitelji njegovih naredaba, poslušni riječi njegovoj« (Ps 103, 20).

330 Kao čisto *duhovni* stvorovi anđeli imaju razum i volju: oni su osobna¹⁶⁹ i besmrtna¹⁷⁰ stvorenja. Po savršenstvu nadilaze sva vidljiva stvorenja. O tome svjedoči sjaj njihove slave.¹⁷¹

KRIST »SA SVIMA SVOJIM ANĐELIMA«

291 331 Krist je središte anđeoskog svijeta. Anđeli su njegovi: »Kad Sin čovječji dođe u slavi, i svi anđeli njegovi s njime« (Mt 25, 31). Njegovi su jer su stvoreni *po* njemu i *za* njega: »U njemu je sve stvoreno na nebesima i na zemlji, vidljivo i nevidljivo, bilo Prijestolja, bilo Gospodstva, bilo Vrhovništva, bilo Vlasti – sve je po njemu i za njega stvoreno« (Kol 1, 16). Još su više njegovi jer ih on čini glasnicima svoga spasenjskog nauma: »Svi ti, nisu li služnički duhovi, što se šalju služiti za one koji imaju baštiniti spasenje?« (Heb 1, 14).

332 Sve tamo od stvaranja svijeta¹⁷² i tijekom cijele povijesti spasenja, anđeli najavljuju izdaleka ili izbliza spasenje i služe ostvarenju božanskog

¹⁶⁸ AUGUSTIN, *Enarratio in psalmum 103*, 1, 15: CCL 40, 1488 (PL 37, 1348-1349).

¹⁶⁹ Usp. PIO XII., Enc. *Humani generis*: DS 3891.

¹⁷⁰ Usp. *Lk* 20, 36.

¹⁷¹ Usp. *Dn* 10, 9-12.

¹⁷² Usp. *Job* 38, 7, gdje se anđeli nazivaju »sinovi Božji«.

nauma: oni zatvaraju raj zemaljski,¹⁷³ zaštićuju Lota,¹⁷⁴ spašavaju Hagaru i njeno dijete,¹⁷⁵ zaustavljaju Abrahamovu ruku;¹⁷⁶ Zakon se priopćuje »preko anđela«,¹⁷⁷ oni vode Božji narod,¹⁷⁸ najavljuju rođenja¹⁷⁹ i pozive,¹⁸⁰ oni su uz proroke;¹⁸¹ to su samo neki primjeri. Konačno anđeo Gabriel navješćuje rođenje Preteče i samoga Isusa.¹⁸²

333 Od utjelovljenja do uzašašća život utjelovljene Riječi okružen je anđeoskim klanjanjem i službom. Kad Bog »uvodi Prvorodenca u svijet, govori: Nek pred njim nice padnu svi anđeli Božji« (*Heb* 1, 6). Njihov hvalospjev kod Kristova rođenja nije prestao odzvanjati u 559 crkvenoj pohvali: »Slava Bogu na visini« (*Lk* 2, 14). Oni zaštićuju Isusovo djetinjstvo,¹⁸³ služe mu u pustinji,¹⁸⁴ krijepe ga u smrtnoj borbi,¹⁸⁵ kad bi ga bili mogli spasiti iz neprijateljske ruke¹⁸⁶ kao negda Izraela.¹⁸⁷ Anđeli su i blagovjesnici¹⁸⁸: navješćuju radosnu vijest o Kristovu utjelovljenju¹⁸⁹ i o uskrsnuću.¹⁹⁰ Oni će na Kristovu povratku, koji navješćuju,¹⁹¹ biti prisutni u službi njegova suda.¹⁹²

ANĐELI U ŽIVOTU CRKVE

334 Isto tako cio crkveni život uživa tajnovitu i moćnu anđeosku pomoć.¹⁹³

¹⁷³ Usp. *Post* 3, 24.

¹⁷⁴ Usp. *Post* 19.

¹⁷⁵ Usp. *Post* 21, 17.

¹⁷⁶ Usp. *Post* 22, 11.

¹⁷⁷ Usp. *Dj* 7, 53.

¹⁷⁸ Usp. *Izl* 23, 20-23.

¹⁷⁹ Usp. *Suci* 13.

¹⁸⁰ Usp. *Suci* 6, 11-24; *Iz* 6, 6.

¹⁸¹ Usp. *1 Kr* 19, 5.

¹⁸² Usp. *Lk* 1, 11-26.

¹⁸³ Usp. *Mt* 1, 20; 2, 13-19.

¹⁸⁴ Usp. *Mk* 1, 13; *Mt* 4, 11.

¹⁸⁵ Usp. *Lk* 22, 43.

¹⁸⁶ Usp. *Mt* 26, 53.

¹⁸⁷ Usp. *2 Mak* 10, 29s; 11, 8.

¹⁸⁸ Usp. *Lk* 2, 10.

¹⁸⁹ Usp. *Lk* 2, 8-14.

¹⁹⁰ Usp. *Mk* 16, 5-7.

¹⁹¹ Usp. *Dj* 1, 10-11.

¹⁹² Usp. *Mt* 13, 41; 24, 31; *Lk* 12, 8-9.

¹⁹³ Usp. *Dj* 5, 18-20; 8, 26-29; 10, 3-8; 12, 6-11; 27, 23-25.

- 1138 335 U liturgiji Crkva se sjedinjuje s anđelima da se klanja triput svetom Bogu.¹⁹⁴ Ona zaziva njihovu pomoć, (kao u molitvi »U raj povelite te anđeli – u Redu sprovoda)¹⁹⁵, ili još u »Kerubinskom himnu« bizantske liturgije),¹⁹⁶ a posebno slavi spomen nekih anđela (Svetoga Mihaela, svetoga Gabriela, svetoga Rafaela i Anđela Čuvara).
- 1020 336 Već od svojega početka¹⁹⁷ pa do smrti¹⁹⁸ ljudski je život okružen njihovom zaštitom¹⁹⁹ i zagovorom.²⁰⁰ »Nitko se neće protiviti tome da svaki vjernik ima uza se anđela kao čuvara i pastira da ga vodi u život.«²⁰¹ Već na zemlji kršćanski život po vjeri sudjeluje u blaženom društvu s anđelima i ljudima koji su sjedinjeni u Bogu.

II. Vidljivi svijet

- 290 337 Bog je stvorio vidljivi svijet u svemu njegovu bogatstvu, raznolikosti i redu. Pismo prikazuje Stvoriteljevo djelo na simboličan način kao slijed od šest dana božanskog »rada«, koji završavaju »počinkom« sedmoga dana.²⁰² U vezi sa stvaranjem sveti tekst naučava istine koje je Bog objavio za naše spasenje,²⁰³ koje omogućuju da se spozna »unutrašnja narav stvaranja, vrijednost i usmjerenost svekolikoga stvorenja na slavu Božju«.²⁰⁴

- 297 338 *Ne postoji ništa što ne bi svoje postojanje dugovalo Bogu Stvoritelju.* Svijet je započeo kad je bio iz ničega stvoren Božjom riječju. Sva postojeća bića, sva priroda, sva ljudska povijest imaju svoj korijen u tom prvobitnom događaju: to je postanak po kojem je svijet sazdan i po kojem je započelo vrijeme.²⁰⁵

¹⁹⁴ Usp. Euharistijska molitva, 27, Svet: *Rimski misal*, tipsko ur., Typis Polyglotis Vaticanis, 1970., str. 392.

¹⁹⁵ *Red sprovoda*, 50, tipsko ur., Typis Polyglotis Vaticanis, 1969., str. 23.

¹⁹⁶ *Bizantska liturgija sv. Ivana Zlatoustog, Kerubinski himan*: Liturgies Eastern and Western, ur. F. E. BRIGHTMAN, Oxford 1896., str. 377.

¹⁹⁷ Usp. *Mt* 18, 10.

¹⁹⁸ Usp. *Lk* 16, 22.

¹⁹⁹ Usp. *Ps* 34, 8; 91, 10-13.

²⁰⁰ Usp. *Job* 33, 23-24; *Zah* 1, 12; *Tob* 12, 12.

²⁰¹ BAZILIJ VEЛИKI, *Adversus Eunomium* 3, 1: SC 305, 148 (PG 29, 656).

²⁰² Usp. *Post* 1, 1 – 2, 4.

²⁰³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 11: AAS 58 (1966.) 823.

²⁰⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 36: AAS 57 (1965.) 41.

²⁰⁵ Usp. AUGUSTIN, *De Genesi contra Manichaeos*, 1, 2, 4: PL 36, 175.

- 339 *Svako stvorenje posjeduje vlastitu dobrotu i savršenost.* Za 2501
svako se djelo onih »šest dana« kaže: »I vidje Bog da je dobro«. 299
»Sve naime stvari već time što su stvorene imaju svoj ustroj, istinu,
izvršnost, vlastite zakone i uređenje.«²⁰⁶ Različiti stvorovi koje je Bog
htio u njihovu vlastitom biću, svaki na svoj način, odražavaju zraku
beskonačne Božje mudrosti i dobrote. Zato čovjek mora dobrotu koja
je vlastita svakom stvorenju poštivati da izbjegne neurednu upotrebu 226
stvari jer bi time prezreo Stvoritelja i uzrokovao zlokobne posljedice
za ljude i njihov okoliš.
- 340 Bog je htio *ovisnost stvorova jednih o drugima.* Sunce i mjesec, 1937
cedar i sitan cvijet, orao i vrabac: nebrojene razlike i nejednakosti znače
da nijedan stvor nije sam sebi dovoljan. Oni postoje samo u ovisnosti
jednih o drugima da se međusobno dopunjuju služeći jedni drugima.
- 341 *Svemirska ljepota.* Red i sklad stvorenoga svijeta proizlaze iz 283
razlika među bićima i iz odnosa među njima. Čovjek to postupno otkriva
kao prirodne zakone. Učenjaci se dive stvorovima. Ljepota stvorenja 2500
odražava beskonačnu ljepotu Stvoritelja. Ona mora nadahnjivati
štovanje i podložnost čovjekova razuma i njegove volje.
- 342 *Stupnjevitost među stvorenjima* izražena je redom od »šest dana«, 310
koji od nesavršenijeg ide k savršenijem. Bog ljubi sva svoja stvorenja²⁰⁷ i
brine se za svako, pa i za vrapce. Ipak Isus kaže: »Vredniji ste od mnogo
vrabaca« (Lk 12, 7), ili: »Čovjek je vredniji od ovce« (Mt 12, 12).
- 343 *Čovjek je vrhunac* Božjega stvoriteljskog djela. Nadahnuti izvješ- 355
taj to izriče jasno razlikujući stvaranje čovjeka od stvaranja drugih bića.²⁰⁸
- 344 Postoji *solidarnost među svim stvorenjima* zato što sva imaju 293, 1939,
istoga Stvoritelja i što su sva određena za njegovu slavu: 2416
- Hvaljen budi, moj Gospodine, u svim svojim stvorenjima,
posebno u gospodinu bratu Suncu
po kojem nam danju daješ svjetlo;
ono je lijepo i zrači velikim sjajem
i pruža nam znak o tebi, Svevišnji ...

²⁰⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 36: AAS 58 (1966.) 1054.

²⁰⁷ Usp. Ps 145, 9.

²⁰⁸ Usp. Post 1, 26.

- 1218 Hvaljen budi, moj Gospodine, za sestru Vodu,
ona je veoma korisna i veoma ponizna,
dragocjena i čista ...
- Hvaljen budi, moj Gospodine, za sestru našu majku Zemlju
koja nas nosi i hrani,
koja proizvodi različite plodove
sa šarenim cvijećem i travama ...
- Hvalite i blagoslivljajte moga Gospodina,
zahvaljujte mu i služite mu
u svoj poniznosti.²⁰⁹
- 2168 345 *Šabat (Subota) – svršetak djela od »šest dana«*. Sveto pismo kaže da je »Bog sedmoga dana dovršio svoje djelo koje učini« i da tako »bi dovršeno nebo i zemlja«; Bog »počinu« u sedmi dan koji je posvetio i blagoslovio (*Post 2, 1-3*). Te su nadahnute riječi bogate spasonosnom poukom:
- 2169 346 U stvaranju je Bog postavio temelj i zakone koji ostaju čvrsti;²¹⁰ na njih će se vjernik moći osloniti s pouzdanjem, i oni će mu biti znak i jamstvo neoborive vjernosti Božjega saveza.²¹¹ Sa svoje strane čovjek treba ostati vjeran tom temelju i poštivati zakone koje je Stvoritelj u nj upisao.
- 1145-1152 347 Stvaranje je izvršeno u vidu Šabata, a to znači u vidu čašćenja i klanjanja Bogu. Čašćenje je upisano u red stvaranja.²¹² »Ništa se ne smije pretpostaviti Božjem djelu« – kaže pravilo svetog Benedikta²¹³ naznačujući tako pravilan red ljudskih zanimanja.
- 2172 348 Šabat je u srcu Izraelova zakona. Držati zapovijedi znači slagati se s Božjom mudrošću i voljom, kako su izražene u njegovu stvoriteljskom djelu.
- 2174 349 *Osmi dan*. No, za nas je svanuo novi dan: dan Kristova uskrsnuća. Sedmim danom završava prvo stvaranje. Osmim danom 1046 započinje novo stvaranje. Zato stvoriteljsko djelo dosiže vrhunac u većem, otkupiteljskom djelu. Prvom je stvaranju smisao i vrhunac u novom stvaranju u Kristu, čiji sjaj nadvisuje ono prvo.²¹⁴

²⁰⁹ FRANJO ASIŠKI, Pjesma brata Sunca: *Opuscula snacti Patris Francisci Assisiensis*, ur. C. ESSER, Grottaferrata, 1978., str. 84-86.

²¹⁰ Usp. *Heb 4, 3-4*.

²¹¹ Usp. *Jr 31, 35-37; 33, 19-26*.

²¹² Usp. *Post 1, 14*.

²¹³ BENEDIKT NURSIJSKI, *Regula*, 43, 3: CSEL 75, 106 (PL 66, 675).

²¹⁴ Uskrsno bdjenje, molitva nakon prvog čitanja: *Missale Romanum*, tipsko ur., Typis Polyglotis Vaticanis, 1970., str. 276.

Ukratko

- 350 *Anđeli su duhovni stvorovi koji neprestano slave Boga i služe njegovu spasonosnom naumu prema drugim stvorenjima. »Anđeli surađuju u svemu što je dobro za nas.«²¹⁵*
- 351 *Anđeli okružuju Krista, svoga Gospodina. Oni mu posebno služe u izvršavanju njegova spasonosnog poslanja prema ljudima.*
- 352 *Crkva štuje anđele koji joj na zemaljskom putovanju pomažu i koji štite svako ljudsko biće.*
- 353 *Bog je htio raznolikost svojih stvorova i njihovu vlastitu dobrotu, međuovisnost i red. Bog je sve stvorove svijeta odredio za dobro ljudskoga roda. Čovjek, a preko njega i sve stvorenje, određeni su za Slavu Božju.*
- 354 *Poštivati zakone upisane u stvorenje i odnose koji proizlaze iz naravi stvari – počelo je mudrosti i temelj čudorednosti.*

Stavak 6.

ČOVJEK

355 »Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih« (*Post* 1, 27). Čovjek zauzima jedinstveno mjesto u stvorenju: on je »na sliku Božju« (I); u svojoj naravi ujedinjuje duhovni i tvarni svijet (II); stvoren je kao »muško i žensko« (III); Bog ga je uspostavio u svojem prijateljstvu (IV). 1700 343

I. »Na sliku Božju«

356 Od svih vidljivih stvorova samo je čovjek »sposoban upoznati i ljubiti svoga Stvoritelja«.²¹⁶ Čovjek je »jedino stvorenje što ga je radi njega samoga Bog htio«,²¹⁷ on je jedini pozvan da spoznajom i ljubavlju dijeli Božji život. U tu je svrhu stvoren i to je temeljni razlog njegova dostojanstva: 1703, 2258 225

²¹⁵ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae* 1, 114, 3, ad 3: Ed. Leon. 5, 535.

²¹⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 12: AAS 58 (1966.) 1034.

²¹⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 24: AAS 58 (1966.) 1045.

295 »Koji te je razlog potakao da čovjeka postaviš u tako veliko dostojanstvo? Zacijelo neprocjenjiva ljubav kojom si u sebi samome gledao svoje stvorenje i u nj se ‘zaljubio’. Jer ljubavlju si ga stvorio, ljubavlju si mu dao bitak sposoban da kuša tvoju vječnu Dobrotu.«²¹⁸

1935 357 Budući da je na sliku Božju, čovjek kao pojedinac ima dostojanstvo osobe: on nije tek nešto, nego netko. Sposoban je upoznati sebe, 1877 posjedovati se i slobodno se davati te ulaziti u zajedništvo s drugim osobama; milošću je pak pozvan u savez sa svojim Stvoriteljem da mu odgovori u vjeri i ljubavi, i nitko drugi ne može dati taj odgovor umjesto njega.

299 358 Bog je sve stvorio za čovjeka,²¹⁹ a čovjek je stvoren da služi Bogu, 901 da ga ljubi i da mu sve stvorenje prikazuje:

»Koje biće ulazi u postojanje okruženo tolikom pažnjom? To je čovjek, velik i čudesan živi lik, u Božjim očima vredniji od svekolikoga stvorenja; to je čovjek, za kojega postoje nebo i zemlja, i more i cjelokupno stvorenje, čijemu je spasenju Bog pridao toliko važnosti da za nj nije poštedio ni svoga jedinorođenog Sina. Jer Bog nije prestao činiti sve da čovjeka uzdigne do sebe i posadi ga sebi s desne.«²²⁰

1701 359 »Zaista, samo u otajstvu utjelovljene Riječi postaje stvarno jasnim otajstvo čovjeka«.²²¹

388, 411 »Sveti nas Pavao uči da su dva čovjeka na početku ljudskoga roda: Adam i Krist. [...] Prvi Adam, kaže on, stvoren je kao ljudsko biće koje je primilo život; posljednji je duhovno biće koje daje život. Prvi je stvoren od posljednjega od kojega je primio dušu koja ga oživljava. [...] Drugi je Adam utisnuo svoju sliku u prvog Adama kad ga je oblikovao. Zato je kasnije uzeo njegovu narav i ime da ne dopusti da propadne ono što je on na svoju sliku načinio. Jest prvi Adam, jest posljednji Adam: prvi ima početak, posljednji nema svršetka. Upravo ovaj posljednji je uistinu prvi, kao što sam reče: ‘Ja sam Prvi i Posljednji’.«²²²

²¹⁸ KATARINA SIENSKA, *Il dialogo della divina provvidenza*, 13: ur. G. Cavallini, Roma, 1995., str. 43.

²¹⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 12: AAS 58 (1966.) 1034; ISTO, 24: AAS 58 (1966.) 1045; ISTO, 39: AAS 58 (1966.) 1056-1057.

²²⁰ IVAN ZLATOUSTI, *Sermones in Genesim*, 2, 1: PG 54, 587-588.

²²¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966.) 1042.

²²² PETAR KRIZOLOG, *Sermones* 117, 1-2: CCL 24A, 709 (PL 52, 520).

360 Zbog zajedničkoga podrijetla *ljudski rod je jedinstven*: Bog »od jednoga sazda cijeli ljudski rod da prebiva po svem licu zemlje« (Dj 17, 26):²²³ 225, 404, 775, 831, 842

»Čudesan nas pogled uma potiče da razmatramo ljudski rod u jedinstvu njegova podrijetla u Bogu [...]; u jedinstvu njegove naravi koja je u svih jednako sastavljena od tvarnog tijela i duhovne duše; u jedinstvu njegove neposredne svrhe i poslanja u svijetu; u jedinstvu njegova boravišta: zemlje čija dobra mogu svi ljudi po naravnom pravu upotrebljavati za održavanje i razvoj života; u jedinstvu njegove nadnaravne svrhe, a to je sam Bog, kojemu svi moraju težiti; u jedinstvu sredstava da se postigne ta svrha; [...] u jedinstvu njegova otkupljenja koje je Krist [...] za sve izvršio.«²²⁴

361 Taj nas zakon »uzajamne potrebe i ljubavi ljudi«,²²⁵ ne isključujući bogatu raznolikost osoba, kultura i naroda, uvjerava da su svi ljudi doista braća. 1939

II. »Jedan tijelom i dušom«

362 Ljudska osoba, stvorena na sliku Božju, biće je u isti mah tjelesno i duhovno. Biblijski izvještaj izražava tu stvarnost simboličkim jezikom izjavljujući da je »Bog napravio čovjeka od praha zemaljskog te mu u nosnice udahnuo dah života; tako postade čovjek živa duša« (Post 2, 7). Bog je dakle *htio* cijeloga čovjeka kao takvoga. 1146, 2332

363 Riječ *duša* u Svetom pismu često označuje ljudski život,²²⁶ ili cijelu ljudsku osobu.²²⁷ Ali označuje i ono najnutarnije u čovjeku²²⁸ i što je u njemu najvrednije,²²⁹ ono po čemu je posebno slika Božja: »duša« znači *duhovno počelo* u čovjeku. 1703

364 Ljudsko *tijelo* ima udjela u dostojanstvu »slike Božje«: ono je ljudsko upravo zato što je oživljeno duhovnom dušom, i sva ljudska osoba određena je da postane, u Tijelu Kristovu, Hramom Duha.²³⁰ 1004

²²³ Usp. *Tob* 8, 6.

²²⁴ PIO XII., Enc. *Summi Pontificatus*: AAS 31 (1939.) 427; usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Nostra Aetate*, 1: AAS 58 (1966.) 740.

²²⁵ PIO XII., Enc. *Summi Pontificatus*: AAS 31 (1939.) 426.

²²⁶ Usp. *Mt* 16, 25-26; *Iv* 15, 13.

²²⁷ Usp. *Dj* 2, 41.

²²⁸ Usp. *Mt* 26, 38; *Iv* 12, 27.

²²⁹ Usp. *Mt* 10, 28; 2 *Mak* 6, 30.

²³⁰ Usp. 1 *Kor* 6, 19-20; 15, 44-45.

2289 »Čovjek je tijelom i dušom jedan, a po samome svojem tjelesnom stanju on u sebi sabire elemente tvarnoga svijeta, tako da oni po njemu dosežu svoj vrhunac te podižu svoj glas u slobodnoj hvalbenici Stvoritelja. Stoga čovjeku nije dopušteno prezirati tjelesni život. Naprotiv, on svoje tijelo mora smatrati dobrim i vrijednim časti jer ga je Bog stvorio i ono treba biti uskrišeno u posljednji dan.«²³¹

365 To jedinstvo duše i tijela tako je duboko da se duša mora smatrati »formom« tijela,²³² tj. zahvaljujući duhovnoj duši tijelo sastavljeno od tvari jest živo ljudsko tijelo. Duh i tvar u čovjeku nisu dvije združene naravi, nego njihova povezanost tvori jednu jedinu narav.

1005 366 Crkva uči da Bog svaku duhovnu dušu neposredno stvara,²³³
997 da dušu ne »proizvode« roditelji i da je duša besmrtna.²³⁴ Ona ne propada kad se tijelo odvaja smrću i ponovno će se ujediniti s tijelom u konačnom uskrsnuću.

2083 367 Katkad se pravi razlika između duše i duha. Tako sveti Pavao moli da se naše »cijelo biće – duh i duša i tijelo« – sačuva besprijekornim, savršenim za Dolazak Gospodina našega Isusa Krista (*I Sol* 5, 23). Crkva uči da to razlikovanje ne uvodi dvojstva u dušu.²³⁵ »Duh« znači da je čovjek od svojega stvaranja određen za svoju nadnaravnu svrhu,²³⁶ i da je njegova duša sposobna po čistom daru biti uzdignuta u zajedništvo s Bogom.²³⁷

478, 582, 1431, 1764, 2517, 2562, 2843 368 Duhovna predaja Crkve naglašava i *srce*, u biblijskom smislu kao »dubinu bića« (»dno duše«: *Jr* 31, 33), gdje se osoba odlučuje za Boga ili protiv Boga.²³⁸

²³¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 14: AAS 58 (1966.) 1035.

²³² Usp. VIENNSKI KONCIL (1312.), Konst. *Fidei catholicae*: DS 902.

²³³ Usp. PIO XII., Enc. *Humani generis* (1950.): DS 3896; PAVAO VI., *Sollemnis Professio fidei*, 8: AAS 60 (1968.) 436.

²³⁴ PETI LATERANSKI KONCIL (1513.), Bula *Apostolici regiminis*: DS 1440.

²³⁵ ČETVRTI CARIGRADSKI KONCIL (870.), kan. 11: DS 657.

²³⁶ PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, pogl. 2: DS 3005; DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966.) 1042-1043.

²³⁷ Usp. PIO XII., Enc. *Humani generis* (1950.): DS 3891.

²³⁸ Usp. *Pnz* 6, 5; 29, 3; *Iz* 29, 13; *Ez* 36, 26; *Mt* 6, 21; *Lk* 8, 15; *Rim* 5, 5.

III. »Muško i žensko stvori ih«

2331-2336

BOG JE HTIO JEDNAKOST I RAZLIČNOST

369 Muško i žensko *stvoreni* su, to jest Bog ih je tako htio: s jedne strane, u savršenoj jednakosti, ukoliko su ljudske osobe, a s druge strane svatko u svom bitku kao muško i žensko. »Biti muško« i »biti žensko« jest nešto dobro što Bog hoće: muškarac i žena imaju neuništivo dostojanstvo koje im dolazi neposredno od Boga njihova Stvoritelja.²³⁹ Muškarac i žena s istovjetnim su dostojanstvom »na sliku Božju«. Svojim »biti muško« i »biti žensko« odražavaju Stvoriteljevu mudrost i dobrotu.

370 Bog nije nikako na sliku čovječju: nije ni muško ni žensko. Bog je čisti duh, u kojem stoga nema razlike spolova. Ali »savršenosti« muškog i ženskog odražavaju nešto od beskonačnoga Božjeg savršenstva: to su savršenstva majčinstva²⁴⁰ i ona očinstva i supružništva.²⁴¹ 42, 239

»JEDNO ZA DRUGO« – »JEDINSTVO UDVOJE«

371 Budući da su stvoreni *zajedno*, Bog hoće da muž i žena budu jedno *za* drugo. Božja nam Riječ o tome govori na raznim mjestima svetih knjiga: »Nije dobro da čovjek bude sam: načinit ću mu pomoć kao što je on« (*Post* 2, 18). Nijedna životinja ne može biti takav »drug« čovjeku.²⁴² Žena koju Bog »oblikuje« od rebra izvađena iz muškarca i koju dovodi k muškarcu izaziva u njemu poklik divljenja, usklik ljubavi i zajedništva: »Gle, evo kosti od mojih kostiju, i mesa od mojega mesa« (*Post* 2, 23). Muškarac otkriva ženu kao drugo »ja« iste ljudskosti. 1605

372 Muž i žena načinjeni su »jedno za drugo«: ne tako kao da bi ih Bog načinio »napola« ili »nepotpune«; stvorio ih je za osobno zajedništvo u kojem jedno može biti »pomoć« drugome, jer su u isti mah kao osobe jednaki (»kosti od mojih kostiju«), a kao muško i žensko uzajamno se dopunjuju.²⁴³ U ženidbi ih Bog ujedinjuje tako da, tvoreći

²³⁹ Usp. *Post* 2, 7.22.

²⁴⁰ Usp. *Iz* 49, 14-15; 66, 13; *Ps* 131, 2-3.

²⁴¹ Usp. *Hoš* 11, 1-4; *Jr* 3, 4-19.

²⁴² Usp. *Post* 2, 19-20.

²⁴³ Usp. IVAN PAVAO II., Ap. posl. *Mulieris dignitatem*, 7: AAS 80 (1988.) 1664-1665.

1652, 2366 »jedno tijelo« (*Post* 2, 24), mogu predavati ljudski život: »Plodite se i množite i napunite zemlju« (*Post* 1, 28). Prenoseći na svoje potomke ljudski život, muž i žena kao supruzi i roditelji na jedinstven način surađuju u Stvoriteljevu djelu.²⁴⁴

307 373 U Božjem naumu muži i žene pozvani su da sika kao Božji »upravitelji«
 2415 »podlože« zemlju.²⁴⁵ To vrhovništvo ne smije biti svojevolutno i rušilačko gospodstvo. Na sliku Stvoritelja »koji ljubi sva bića« (*Mudr* 11, 24), muškarac i žena pozvani su da sudjeluju u božanskoj Providnosti prema ostalim stvorenjima. Zato su odgovorni za svijet što im ga je Bog povjerio.

IV. Čovjek u raju

54 374 Prvi čovjek nije samo kao dobar stvoren, nego je i postavljen u prijateljstvo sa svojim Stvoriteljem i u takav sklad sa samim sobom i sa stvorenjem oko sebe, da će to nadvisiti samo slava novoga stvorenja u Kristu.

1997 375 Crkva vjerodostojno tumači simbolizam biblijskog jezika u svjetlu Novoga zavjeta i predaje učeći da su naši praroditelji Adam i Eva bili postavljeni u stanje »svetosti i izvorne pravednosti«.²⁴⁶ Ta milost izvorne svetosti bila je sudioništvo na božanskom životu.²⁴⁷

1008 376 Ižarivanjem te milosti sva su područja ljudskoga života bila
 1502 uzdignuta. Dok je čovjek bio u toj Božjoj bliskosti, nije morao ni umrijeti²⁴⁸ ni trpjeti.²⁴⁹ Nutarnji sklad ljudske osobe, sklad između muškarca i žene,²⁵⁰ te sklad između prvoga ljudskog para i cijeloga stvorenja tvorio je stanje zvano »izvorna pravednost«.

377 »Vladanje« svijetom, što ga je Bog od početka predao čovjeku ostvarivalo se prije svega u samom čovjeku kao *vladanje sobom*. Čovjek

²⁴⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 50: AAS 58 (1966.) 1070-1071.

²⁴⁵ Usp. *Post* 1, 28.

²⁴⁶ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 5. zasj., Decretum de peccato originali, kan. 1: DS 1511.

²⁴⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 2: AAS 57 (1965.) 5-6.

²⁴⁸ Usp. *Post* 2, 17; 3, 19.

²⁴⁹ Usp. *Post* 3, 16.

²⁵⁰ Usp. *Post* 2, 25.

je bio nepovrijeđen i u cijelom svome biću sređen jer je bio slobodan od trostruke požude²⁵¹ koja ga, protiv zahtjeva razuma, podvrgava sjetilnim užicima, pohlepi za zemaljskim dobrima i isticanju samoga sebe. 2514

378 Znak je bliskosti čovjeka s Bogom što ga Bog postavlja u vrt.²⁵² On tu živi »da ga obrađuje i čuva« (Post 2, 15); tu rad nije muka,²⁵³ nego suradnja muškarca i žene s Bogom na usavršavanju vidljivoga stvorenog svijeta. 2415 2427

379 Cjelokupni taj sklad izvorne pravednosti, koji je Bog u svome naumu predvidio za čovjeka, izgubit će se grijehom naših praroditelja.

Ukratko

380 *Oče sveti, »čovjeka si saznao na svoju sliku i povjerio mu brigu za cijeli svijet, da služi samo tebi, Stvoritelju, a svemu stvorenju gospodari«.*²⁵⁴

381 *Čovjek je predodređen da u sebi ostvari lik utjelovljenoga Božjeg Sina, »sliku Boga nevidljivoga« (Kol 1, 15), te Krist bude prvorođenac u mnoštvu braće i sestara.*²⁵⁵

382 *Čovjek je »tijelom i dušom jedan«.*²⁵⁶ Nauk vjere tvrdi da je duhovna i besmrtna duša neposredno stvorena od Boga.

383 *»Bog čovjeka nije stvorio sama: od početka 'muško i žensko stvorih' (Post 1, 27); njihova združenost tvori prvi oblik zajednice osoba.«*²⁵⁷

384 *Po objavi znamo za stanje izvorne svetosti i pravednosti muškarca i žene prije grijeha: iz njihova prijateljstva s Bogom proizlazila je sreća njihova života u raj.*

²⁵¹ Usp. 1 Iv 2, 16.

²⁵² Usp. Post 2, 8.

²⁵³ Usp. Post 3, 17-19.

²⁵⁴ IV. Euharistijska molitva, 118: *Missale Romanum*, tipsko ur., Typis Polyglotis Vaticanis, 1970., str. 467.

²⁵⁵ Usp. Ef 1, 3-6; Rim 8, 29.

²⁵⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 14: AAS 58 (1966.) 1035.

²⁵⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 12: AAS 58 (1966.) 1034.

Stavak 7.

PAD

385 Bog je beskrajno dobar i sva su njegova djela dobra. Ipak nitko
ne izmiče iskustvu patnje, zala u prirodi – koja se čine kao vezana
s ograničenjima koja su vlastita stvorenjima – a napose ne izmiče
309 problemu moralnog zla. Odakle dolazi zlo? »Tražio sam odakle zlo i
nisam našao rješenja«, kaže sveti Augustin,²⁵⁸ a njegovo bolno traženje
naći će rješenje samo u obraćenju živome Bogu. Jer se »otajstvo
457 bezakonja« (2 Sol 2, 7) rasvjetljuje samo svjetlom otajstva pobožnosti.²⁵⁹
Objava božanske ljubavi u Kristu očitovala je ujedno veličinu zla i
1848 preobilje milosti.²⁶⁰ Razmotrit ćemo dakle pitanje podrijetla zla držeći
539 uperen pogled naše vjere u onoga koji je jedini pobjednik zla.²⁶¹

I. »Gdje je obilovao grijeh, preobilovala je milost«

STVARNOST GRIJEHA

386 Grijeh je prisutan u čovjekovoj povijesti: bilo bi uzaludno
pokušavati za to ne znati ili toj tamnoj stvarnosti davati druga imena.
1847 Da se pokuša shvatiti što je grijeh, treba ponajprije priznati *duboku vezu*
čovjeka s Bogom, jer izvan tog odnosa zlo se grijeha ne dâ razobličiti u
svojoj pravoj biti kao odbijanje i opiranje Bogu, dok i dalje pritište na
čovjekov život i na povijest.

387 Stvarnost grijeha, i posebno iskonskog grijeha, razjašnjava
se samo u svjetlu božanske objave. Bez znanja koje nam ona daje o
1848 Bogu ne može se jasno spoznati grijeh, pa čovjek pada u napast da
grijeh tumači jednostavno kao nedostatak rasta, kao neku psihološku
slabost, neku zabludu, kao neizbježnu posljedicu nekoga manjkavog
društvenog sustava itd. Samo kad se poznaje Božji naum o čovjeku,
1739 shvaća se da je grijeh zloporaba one slobode koju Bog daje stvorenim
osobama da mogu ljubiti njega i ljubiti se međusobno.

²⁵⁸ AUGUSTIN, *Confessiones* 7, 7, 11: CCL 27, 99 (PL 32, 739).

²⁵⁹ Usp. *1 Tim* 3, 16.

²⁶⁰ Usp. *Rim* 5, 20.

²⁶¹ Usp. *Lk* 11, 21-22; *Iv* 16, 11; *I Iv* 3, 8.

ISTOČNI GRIJEH – BITNA VJERSKA ISTINA

388 S napretkom objave osvjetljuje se i stvarnost grijeha. Premda je Božji narod Staroga zavjeta nekako upoznao ljudsko stanje u svjetlu pada kako je prikazan u knjizi Postanka, ipak nije mogao dosegnuti krajnje značenje te povijesti; ono se posve očituje jedino u svjetlu smrti i uskrsnuća Isusa Krista.²⁶² Treba poznavati Krista kao vrelo milosti da se prepozna Adam kao izvor grijeha. Duh-Paraklet, poslan od uskrsloga Krista, došao je da »pokaže svijetu što je grijeh« (Iv 16, 8), objavljujući onoga koji ga je od grijeha otkupio. 431 208 359 729

389 Nauk o istočnom grijehu, da tako kažemo, jest »naličje« Radosne vijesti da je Isus spasitelj svih ljudi, da je svima potrebno spasenje i da je spasenje ponuđeno svima Kristovim dobročinstvom. Crkva, koja ima misao Kristovu,²⁶³ dobro zna da se ne može dirnuti u objavu o istočnom grijehu, a da se ne ugrozi Kristovo otajstvo. 422

ZA PRAVILNO ČITANJE IZVJEŠĆA O PADU

390 Izvješće o padu (*Post 3*) upotrebljava slikovit govor, ali izlaže pradogađaj, nešto što se dogodilo u početku ljudske povijesti.²⁶⁴ Objava nam daje sigurnost vjere da je cijela ljudska povijest označena istočnim grijehom što su ga slobodno počinili naši praroditelji.²⁶⁵ 289

II. Pad anđela

391 Iza neposlušnog izbora naših praroditelja nalazi se zavodnički glas koji se protivi Bogu,²⁶⁶ a koji ih iz zavisti strovaljuje u smrt.²⁶⁷ Pismo i crkvena Predaja vide u tom biću palog anđela, zvanog Sotona ili đavao.²⁶⁸ Crkva uči da je on bio najprije dobar anđeo, stvoren od 2538

²⁶² Usp. *Rim 5*, 12-21.

²⁶³ Usp. *1 Kor 2*, 16.

²⁶⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 13: AAS 58 (1966.) 1034-1035.

²⁶⁵ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 5. zasj., *Decretum de peccato originali*, kan. 3: DS 1513; PIO XII., Enc. *Humani generis*: DS 3897; PAVAO VI., *Govor sudionicima simpozija o istočnom grijehu*, 11. srpnja 1966.: AAS 58 (1966.) 649-655

²⁶⁶ Usp. *Post 3*, 1-5.

²⁶⁷ Usp. *Mudr 2*, 24.

²⁶⁸ Usp. *Iv 8*, 44; *Otk 12*, 9.

Boga. »Đavao i ostali demoni stvoreni su od Boga po naravi dobri, ali su od sebe postali zli.«²⁶⁹

1850 392 Pismo govori o *grijehu* tih anđela.²⁷⁰ Taj se »pad« sastoji u slobodnom izboru tih stvorenih duhova koji su iz dna bića i neopozivo odbacili Boga i njegovo kraljevstvo. Odraz te pobune nalazimo u zavodnikovim riječima praroditeljima: »Bit ćete kao Bog« (*Post* 3, 5).
2482 Đavao »griješiš od početka« (*I Iv* 3, 8), on je »otac laži« (*Iv* 8, 44).

1033-1037 393 Ono što čini da grijeh anđela ne može biti oprošten jest *neopoziv* značaj anđeoskog izbora, a ne manjak beskonačnoga Božjeg milosrđa.
1022 »Nema kajanja za njih nakon pada, kao što nema kajanja za ljude nakon smrti.«²⁷¹

538-540 394 Pismo potvrđuje zlokobni utjecaj onoga koga Isus naziva »čovjekoubojicom od početka« (*Iv* 8, 44), koji je i Isusa pokušao odvratiti od poslanja koje je dobio od Oca.²⁷² »Zato se pojavio Sin Božji da razori djela đavolska« (*I Iv* 3, 8). Po posljedicama je najteže od tih djela bilo
550 lažljivo zavođenje koje je navelo čovjeka da ne bude poslušan Bogu.
2846-2849

309 395 Ipak Sotonina moć nije beskonačna. On je samo stvorenje, moćno zato što je čisti duh, ali ipak samo stvorenje: on ne može spriječiti izgradnju kraljevstva Božjega. Iako Sotona u svijetu djeluje mržnjom
1673 protiv Boga i njegova kraljevstva u Isusu Kristu i premda njegovo djelovanje, za svakoga čovjeka i za društvo, prouzrokuje teške štete
412 – duhovne, a posredno i fizičke naravi – božanska providnost dopušta to djelovanje, snažno i blago upravljajući ljudskom i svjetskom
2850-2854 poviješću. To božansko pripuštanje đavolskoga djelovanja velika je tajna, ali »mi znamo da onima koji ljube Boga sve pomaže na dobro« (*Rim* 8, 28).

²⁶⁹ ČETVRTI LATERANSKI KONCIL (1215), 1. pogl. *De fide catholica*: DS 800.

²⁷⁰ Usp. 2 *Pt* 2, 4.

²⁷¹ IVAN DAMAŠČANSKI, *Expositio fidei* 18 [*De fide orthodoxa*, 2,4]: PTS 12, 50 (PG 94, 877C).

²⁷² Usp. *Mt* 4, 1-11.

III. Istočni grijeh

PROVJERA SLOBODE

396 Bog je stvorio čovjeka na svoju sliku i postavio ga u svoje prijateljstvo. Kao duhovno stvorenje čovjek može živjeti to prijateljstvo samo ako se slobodno podredi Bogu. To je ono što čovjeku izražava zabrana da jede sa stabla spozna je dobra i zla, »jer u dan kad budeš s njega jeo, umrijet ćeš« (*Post 2, 17*). »Stablo spozna je dobra i zla« (*Post 2, 17*) znakovito doziva u pamet neprekoračivu granicu koju čovjek kao stvorenje mora slobodno priznati i s pouzdanjem poštivati. Čovjek ovisi o Stvoritelju: podvrgnut je stvorenijskim zakonima i moralnim pravilima koja ravnaju uporabom slobode. 1730 311 301

PRVI ČOVJEKOV GRIJEH

397 Čovjek napastovan od đavla pustio je da mu u srcu zamre povjerenje prema Stvoritelju²⁷³ i, zlorabeći slobodu, *nije poslušao* Božju zapovijed. U tom je bio prvi čovjekov grijeh.²⁷⁴ Svaki grijeh nakon toga bit će neposluh prema Bogu i manjak povjerenja u njegovu dobrotu. 1870, 2541 1850 215

398 U tom je grijehu čovjek sam sebe *pretpostavio* Bogu, a time je prezreo Boga: izabrao je sebe nasuprot Boga, protiv zahtjeva svoga položaja kao stvorenja, a otud i protiv svoga vlastitog dobra. Utemeljen u stanju svetosti, čovjek je bio određen da bude potpuno od Boga »pobožanstvenjen« u slavi. Zaveden od đavla htio je »biti kao Bog«,²⁷⁵ ali »bez Boga i ispred Boga, a ne u skladu s Bogom«. ²⁷⁶ 2084 2113

399 Pismo pokazuje tragične posljedice toga prvog neposluha. Adam i Eva smjesta gube milost izvorne svetosti.²⁷⁷ Plaše se tog Boga²⁷⁸ o kojemu su stvorili krivu sliku, to jest kao Boga ljubomorna na svoje povlastice.²⁷⁹

²⁷³ Usp. *Post 3, 1-11*.

²⁷⁴ Usp. *Rim 5, 19*.

²⁷⁵ Usp. *Post 3, 5*.

²⁷⁶ MAKSIM PRIZNAVALAC, *Ambiguorum liber*: PG 91, 1156C.

²⁷⁷ Usp. *Rim 3, 23*.

²⁷⁸ Usp. *Post 3, 9-10*.

²⁷⁹ Usp. *Post 3, 5*.

- 400 Time je razoren sklad koji je, zahvaljujući izvornoj svetosti, u njima vladao; slomljeno je gospodstvo duhovnih moći duše nad tijelom,²⁸⁰
 1607 povezanost muškarca i žene podvrgnuta je napetostima,²⁸¹ odnosi će im
 2514 biti u znaku požude i gospodarenja.²⁸² Sklad sa stvorenjem narušen je:
 vidljivo stvorenje postalo je čovjeku strano i neprijateljsko.²⁸³ Zbog čov-
 602, 1008 jeka stvorenje je podvrgnuto robovanju ispraznosti.²⁸⁴ I na kraju, ostvarit
 će se posljedica izričito najavljena za slučaj neposluha:²⁸⁵ čovjek će se
 vratiti u prah iz kojeg je uzet.²⁸⁶ *Smrt ulazi u povijest čovječanstva.*²⁸⁷
- 1865, 2259 401 Nakon prvog grijeha, prava »provala« grijeha preplavljuje svijet: Kajinovo bratoubojstvo nad Abelom,²⁸⁸ opća pokvarenost kao posljedica grijeha;²⁸⁹ isto tako u Izraelovoj povijesti grijeh se očituje često, posebno kao nevjernost Bogu Saveza i kao prestupak Mojsijeva Zakona; i nakon Kristova otkupljenja, među kršćanima, grijeh se očituje na mnogo načina.²⁹⁰ Pismo i crkvena Predaja neprestano podsjećaju na prisutnost i *općenitost grijeha u povijesti ljudi:*
- 1739 »To što doznajemo po božanskoj objavi slaže se i sa samim iskustvom. Ako, naime, čovjek pogleda u svoje srce, otkriva da je sklon zlu i uronjen u mnogovrsne jade koji ne mogu potjecati od njegova dobrog Stvoritelja. Ustručavajući se često priznati Boga kao svoje počelo, čovjek je poremetio i dužno usmjerenje prema svom posljednjem cilju i ujedno sav sklad sa samim sobom, s drugim ljudima i sa svim stvorenjima.«²⁹¹

POSljedICE ADAMOVA GRIJEHA ZA ČOVJEČANSTVO

- 430, 605 402 Svi su ljudi zahvaćeni Adamovim grijehom. Sv. Pavao kaže: »Neposluhom jednoga čovjeka svi su postali grešnici« (*Rim 5, 19*); »kao što po jednom Čovjeku uđe u svijet grijeh i po grijehu smrt, i time što svi sagriješiše, na sve ljude prijeđe smrt« (*Rim 5, 12*). Toj općenitosti

²⁸⁰ Usp. *Post* 3, 7.

²⁸¹ Usp. *Post* 3, 11 - 13.

²⁸² Usp. *Post* 3, 16.

²⁸³ Usp. *Post* 3, 17. 19.

²⁸⁴ Usp. *Rim* 8, 20.

²⁸⁵ Usp. *Post* 2, 17.

²⁸⁶ Usp. *Post* 3, 19.

²⁸⁷ Usp. *Rim* 5, 12.

²⁸⁸ Usp. *Post* 4, 3 - 15.

²⁸⁹ Usp. *Post* 6, 5.12; *Rim* 1, 18 - 32.

²⁹⁰ Usp. *1 Kor* 1 - 6; *Otk* 2 - 3.

²⁹¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 13: AAS 58 (1966.) 1035.

grijeha i smrti apostol suprotstavlja općenitost spasenja u Kristu: »Dakle grijeh jednoga – svim ljudima na osudu, tako i pravednost jednoga [Krista] – svim ljudima na opravdanje, na život« (*Rim 5, 18*).

403 Slijedeći svetog Pavla Crkva je uvijek naučavala da golema bijeda koja pritišće ljude i njihova sklonost na zlo i na smrt nisu shvatljivi bez veze s Adamovim grijehom i činjenice da nam je on u nasljeđe predao grijeh s kojim se rađamo svi zaraženi i koji je »duševna smrt«. ²⁹² Zbog te vjerske sigurnosti Crkva podjeljuje krštenje za otpuštenje grijeha, pa i malo djeci koja nisu počinila osobnoga grijeha. ²⁹³ 2606 1250

404 Kako je taj Adamov grijeh postao grijehom sviju njegovih potomaka? Cio je ljudski rod u Adamu »kao jedno tijelo jednoga čovjeka«. ²⁹⁴ Tim »jedinstvom ljudskoga roda« svi su ljudi zahvaćeni Adamovim grijehom, kao što su svi zahvaćeni Kristovom pravednošću. Ipak je prenošenje istočnoga grijeha otajstvo koje ne možemo potpuno shvatiti. Po objavi znamo da je Adam primio izvornu svetost i pravednost ne samo za sebe, nego za svu ljudsku narav: popuštajući zavodniku Adam i Eva čine *osobni grijeh*, ali taj grijeh zarazuje svu *ljudsku narav* koju će oni prenijeti *u palom stanju*. ²⁹⁵ To je grijeh koji će se svemu čovječanstvu prenositi razmnožavanjem, to jest prenošenjem ljudske naravi lišene izvorne svetosti i pravednosti. Zato se istočni grijeh naziva »grijehom« na analogan način, to je grijeh »naslijeđen« a ne »počinjen«, to je stanje a ne čin. 360 50

405 Iako je svakome vlastit, ²⁹⁶ istočni grijeh nema ni u kojem Adamovu potomku biljeg osobne krivnje. To je nedostatak izvorne svetosti i pravednosti, ali ljudska narav nije potpuno pokvarena: ona je u vlastitim naravnim silama ranjena, podvrgnuta je neznanju, patnji i vlasti smrti, sklona je grijehu (ta se sklonost zlu naziva »požuda«). Krštenje, dajući Kristov milosni život, briše istočni grijeh i vraća čovjeka k Bogu, ali posljedice grijeha na oslabljenu i zlu sklonu narav i dalje ostaju u čovjeku te ga izazivaju na duhovnu borbu. 2515 1264

²⁹² Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 5. zasj., *Decretum de peccato originali*, kan. 2: DS 1512.

²⁹³ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 5. zasj., *Decretum de peccato originali*, kan. 4: DS 1514.

²⁹⁴ TOMA AKVINSKI, *Quaestiones disputatae de malo*, 4, 1, c.: Ed. Leon. 23, 105.

²⁹⁵ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 5. zasj., *Decretum de peccato originali*, kan. 1-2: DS 1511-1512.

²⁹⁶ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 5. zasj., *Decretum de peccato originali*, kan. 3: DS 1513.

406 Crkveno učenje o prenošenju istočnoga grijeha pobliže se odredilo posebno u 5. stoljeću, u prvom redu na poticaj razmišljanja svetog Augustina protiv pelagijanizma, i u 16. stoljeću protiv protestantske reforme. Pelagije je smatrao da čovjek može naravnom silom svoje slobodne volje, bez nužne pomoći Božje milosti, voditi moralno dobar život. Time je utjecaj Adamove krivnje ograničavao na loš primjer. Prvi protestantski reformatori, naprotiv, naučavali su da je istočnim grijehom čovjek u korijenu izopačen, a njegova sloboda uništena; grijeh koji baštini svaki čovjek poistovjećivali su sa sklonošću zlu (*concupiscentia*), koja bi bila nesavladiva. O smislu objavljene istine u vezi s istočnim grijehom Crkva se posebno izjasnila na Drugom saboru u Orangeu 529. godine²⁹⁷ i na Tridentском saboru 1546. godine.²⁹⁸

TEŠKA BORBA...

2015 407 Učenje o istočnom grijehu, povezano s učenjem o Kristovu Otkup-
2852 ljenju, pruža jasan razlikovni pogled na čovjekovo stanje i djelovanje
u svijetu. Praroditeljskim grijehom đavao je stekao neku vlast nad
čovjekom, iako čovjek ostaje slobodan. Istočni grijeh vuče za sobom
»robovanje pod vlašću onoga koji je posjedovao carstvo smrti, to jest
đavla«. ²⁹⁹ Ne znati da čovjek ima ranjenu i zlu sklonu narav uzrokuje teške
1888 zablude na području odgoja, politike, društvenog djelovanja i morala.³⁰⁰

1865 408 Od posljedica istočnoga grijeha i sviju osobnih grijeha ljudi
svijet u cjelini poprima neko grešno stanje koje se može označiti
izrazom svetog Ivana: »grijeh svijeta« (*Iv* 1, 29). Tim se izrazom
također označuje negativan utjecaj koji na osobe vrše stanja zajednica
i društvene strukture koje su plod ljudskih grijeha.³⁰¹

2516 409 To dramatično stanje svijeta koji »leži sav pod vlašću Zloga«
(*I Iv* 5, 19)³⁰² čini od ljudskog života borbu:

»Cjelokupna je ljudska povijest, naime, prožeta teškom borbom protiv moći
mraka, borbom koja je započela već od početka svijeta i koja će – prema Gos-

²⁹⁷ Usp. II. SINODA U ORANGEU, kan. 1-2: DS 371-372.

²⁹⁸ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 5. zasj., *Decretum de peccato originali*: DS 1510-1516.

²⁹⁹ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 5. zasj., *Decretum de peccato originali*, kan. 1: DS 1511; usp. *Heb* 2, 14.

³⁰⁰ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 25: AAS 83 (1991.) 823-824.

³⁰¹ Usp. IVAN PAVAO II., Ap. pob. *Reconciliatio et paenitentia*, 16: AAS 77 (1985.) 213-217.

³⁰² Usp. *I Pt* 5, 8.

podnjoj riječi – potrajati sve do posljednjeg dana. Ubačen u tu borbu, čovjek se mora neprestano boriti kako bi prianjajao uz dobro te samo uz velike napore i uz pomoć Božje milosti uzmaže postići svoje unutarnje jedinstvo.«³⁰³

IV. »Ti ga nisi prepustio vlasti smrti«

410 Nakon pada čovjek nije od Boga napušten. Naprotiv, Bog ga poziva³⁰⁴ i na tajnovit mu način objavljuje pobjedu nad zlom i dizanje iz njegova pada.³⁰⁵ Taj odlomak knjige Postanka nazvan je »Protoevandelje« jer je prvi navještaj Mesije otkupitelja, borbe između zmije i Žene te konačne pobjede njezinog potomka. 55, 705, 1609, 2568 675

411 Kršćanska predaja vidi u tom odlomku navještaj »novoga Adama«³⁰⁶ koji svojom poslušnošću »sve do smrti [...] na križu« (*Fil 2, 8*) preobilno ispravlja Adamov neposluh.³⁰⁷ Povrh toga mnogi su crkveni Oci i naučitelji u toj ženi najavljenom u »Protoevandelju« prepoznali Kristovu Majku Mariju kao »novu Evu«. Ona je prva i na jedinstveni način uživala pobjedu nad grijehom koju je Krist izvojevao: bila je očuvana izuzetom od svake ljage istočnoga grijeha³⁰⁸ i kroz cijeli svoj zemaljski život, posebnom Božjom milošću, nije počinila nikakav grijeh.³⁰⁹ 359, 615 491

412 Ali zašto Bog nije spriječio da prvi čovjek sagriješi? Sveti Lav Veliki odgovara: »Neizreciva Kristova milost darovala nam je bolja dobra od onih koja nam je demonska zavist otela.«³¹⁰ A sveti Toma Akvinski: »Ništa se ne protivi činjenici da je ljudska narav bila određena za uzvišeniju svrhu nakon grijeha. Bog doista pripušta zla da iz njih izvuče veće dobro. Odatle riječ svetoga Pavla: 'Gdje se umnožio grijeh, nadmoćno izobilova milost' (*Rim 5, 20*). Odatle se i pjeva u Hvalospjevu uskrsnoj svijetli: 'O sretne li krivice, koja je zavrijedila takvog i tolikog Otkupitelja'.«³¹¹ 310, 395 272 1994

³⁰³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 37: AAS 58 (1966.) 1055.

³⁰⁴ Usp. *Post 3, 9*.

³⁰⁵ Usp. *Post 3, 15*.

³⁰⁶ Usp. *1 Kor 15, 21-22.45*.

³⁰⁷ Usp. *Rim 5, 19-20*.

³⁰⁸ Usp. PIO IX., Bula *Ineffabilis Deus*: DS 2803.

³⁰⁹ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 5. zasj., *Decretum de iustificatione*, kan. 23: DS 1573.

³¹⁰ LEON VELIKI, *Sermo*, 73, 4: CCL 88A, 453 (PL 54, 151).

³¹¹ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, 3, q. 1, a. 3, ad 3: Ed. Leon. 11, 14; riječi koje ovdje navodi sv. Toma pjevaju se u Hvalospjevu uskrsnoj svijetli (»Exsultet«).

Ukratko

- 413 »Bog nije stvorio smrt, niti se raduje propasti živih [...]. Đavlovom je zavišću došla smrt u svijet« (Mudr 1, 13; 2, 24).
- 414 Sotona ili đavao i drugi demoni jesu pali anđeli koji su slobodno odbili da služe Bogu i njegovu naumu. Njihov izbor protiv Boga konačan je. Oni pokušavaju čovjeka pridružiti svojoj pobuni protiv Boga.
- 415 »Čovjek, od Boga sazdan u pravednosti, ipak je, na poticaj Zloga, već od početka povijesti zlorabio svoju slobodu uzdižući se protiv Boga i želeći postići svoj cilj izvan Boga.«³¹²
- 416 Svojim grijehom Adam je, kao prvi čovjek, izgubio izvornu svetost i pravednost koju je primio od Boga ne samo za se nego i za sve ljude.
- 417 Svojem su potomstvu Adam i Eva prenijeli ljudsku narav ranjenu prvim grijehom, lišenu dakle prvotne svetosti i pravednosti. Ta se lišenost naziva »istočni grijeh«.
- 418 Zbog posljedica istočnog grijeha ljudska je narav oslabila u svojim moćima, podvrgnuta je neznanju, trpljenju, vlasti smrti i sklona je grijehu (ta se sklonost naziva »požuda«).
- 419 »S Tridentskim saborom držimo da se istočni grijeh prenosi s ljudskom naravi 'ne oponašanjem nego rađanjem', i da je zato 'vlastit svakome'.«³¹³
- 420 Pobjeda nad grijehom koju je izvejavao Krist daruje nam bolja dobra od onih koja nam je grijeh oduzeo: »Gdje se umnožio grijeh, nadmoćno izobilova milost« (Rim 5, 20).
- 421 »Kršćani vjeruju da je ovaj svijet [...], sazdan i uzdržavan Stvoriteljevom ljubavlju, doduše dospio u ropstvo grijeha, ali ga je raspeti i uskrsli Krist, slomivši moć Zloga, oslobodio.«³¹⁴

³¹² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 13: AAS 58 (1966.) 1034-1035.

³¹³ PAVAO VI., *Sollemnis Professio fidei*, 16: AAS 60 (1968.) 439.

³¹⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 2: AAS 58 (1966.) 1026.

DRUGO POGLAVLJE

VJERUJEM U ISUSA KRISTA JEDINOROĐENOGA SINA BOŽJEGA

RADOSNA VIJEST: BOG JE POSLAO SVOGA SINA

422 »A kada dođe punina vremena, odasla Bog Sina svoga, rođena 389
od žene, pokorna zakonu, da iskupi one koji bijahu pod zakonom, da
primimo posinaštvo« (*Gal 4, 4-5*). Evo Radosne vijesti o Isusu Kristu
Sinu Božjemu:¹ Bog je pohodio svoj narod,² ispunio obećanja dana
Abrahamu i njegovu potomstvu;³ i nadmašio je svako očekivanje: 2763
poslao je svoga ljubljenog Sina.⁴

423 Mi vjerujemo i ispovijedamo da Isus iz Nazareta, rođen kao
Židov od izraelske kćeri, u Betlehemu, u vrijeme kralja Heroda Velikoga
i cara Cezara Augusta I., po zanimanju drvodjelja, umro na križu
razapet u Jeruzalemu, pod upraviteljem Poncijem Pilatom, za vladanja
cara Tiberija, jest vječni Sin Božji postao čovjekom, koji je »od Boga
izišao« (*Iv 13, 3*), »sišao s neba« (*Iv 3, 13; 6, 33*) i došao u tijelu;⁵ doista
»Riječ tijelom postade i nastani se među nama i vidjesmo slavu njegovu
– slavu koju ima kao Jedinorođenac od Oca – pun milosti i istine. [...]
Od punine njegove svi mi primismo, i to milost na milost« (*Iv 1, 14.16*).

424 Potaknuti milošću Duha Svetoga i privučeni od Oca, mi, o Isusu, 683
vjerujemo i ispovijedamo: »Ti si Krist – Pomazanik, Sin Boga živoga«
(*Mt 16, 16*). Na stijeni te vjere, ispovjeđene od svetog Petra, Krist je 552
utemeljio svoju Crkvu.⁶

¹ Usp. *Mk 1, 1*.

² Usp. *Lk 1, 68*.

³ Usp. *Lk 1, 55*.

⁴ Usp. *Mk 1, 11*.

⁵ Usp. *I Iv 4, 2*.

⁶ Usp. *Mt 16, 18*; LEON VELIKI, *Sermo*, 4,3: CCL 88, 19-20 (PL 54,151); *Sermo* 51,1: CCL 88a, 296-297 (PL 54, 309B); *Sermo* 62,2: CCL 88A, 377-378 (PL 54, 350C-351A); *Sermo* 83,3: CCL 88A, 3 (PL 54, 432A).

»NAVJEŠĆIVATI NEISTRAŽIVO KRISTOVO BOGATSTVO« (Ef 3, 8)

850, 858 425 Prenošenje kršćanske vjere prije svega je navještaj Isusa Krista, sa svrhom da privodi k vjeri u njega. Već su od početka prvi učenici obuzeti žarkom željom da naviještaju Krista: »Mi doista ne možemo ne govoriti što vidjesmo i čusmo« (Dj 4, 20). Oni pozivaju ljude svih vremena da uđu u radost njihova zajedništva s Kristom:

»Što smo čuli, što smo vidjeli očima svojim, što razmotrismo i ruke naše opipaše o Riječi, Životu – da, Život se očitova, i vidjeli smo i svjedočimo, i navješćujemo vam život vječni, koji bijaše kod Oca i očitova se nama – što smo vidjeli i čuli, navješćujemo i vama da i vi imate zajedništvo s Ocem i sa Sinom njegovim Isusom Kristom. I to vam pišemo da radost naša bude potpuna« (I Iv 1, 1-4).

U SREDIŠTU KATEHEZE: KRIST

1698 426 »Odmah valja ustvrditi kako u jezgri kateheze stoji bitno jedna osoba: Isus iz Nazareta, 'jedinorođenac Očev' [...], koji je trpio i umro za nas, a sada, uskrsnuvši, živi zauvijek s nama. [...] Katehizirati [...] znači, otkrivati u Kristovoj osobi sveopći vječni naum Božji [...]. Znači tražiti da se shvati značenje Kristovih djela i riječi, znakova što ih je on učinio.«⁷ Svrha je kateheze: »Uvoditi u zajedništvo [...] s Isusom Kristom: samo nas on može privesti ljubavi Očevoj u Duhu i učiniti da sudjelujemo u životu Presvetoga Trojstva.«⁸

2145 427 »U katehezi je Krist, utjelovljena Riječ i Sin Božji, onaj kojega naučavamo, a sve drugo je u odnosu prema njemu; samo Krist poučava, dok svaki drugi to čini po mjeri u kojoj je njegov glasonoša ili tumač, dajući Kristu da poučava na njegova usta. [...] Svaki bi kateheta trebao na sebe primijeniti Isusovu otajstvenu riječ: 'Moj nauk nije moj, nego onoga koji me posla'«⁹ (Iv 7, 16).

428 Onaj koji je pozvan da »naučava Krista« mora dakle tražiti nadasve onaj dobitak koji je »najizvršnije spoznanje Isusa Krista«; treba prihvatiti da izgubi sve »da stekne Krista i nađe se u njemu« i da »upozna njega, snagu njegova uskrsnuća, zajedništvo u njegovim

⁷ IVAN PAVAO II., Ap. pob. *Catechesi tradendae*, 5: AAS 71 (1979.) 1280-1281.

⁸ IVAN PAVAO II., Ap. pob. *Catechesi tradendae*, 5: AAS 71 (1979.) 1281.

⁹ IVAN PAVAO II., Ap. pob. *Catechesi tradendae*, 6: AAS 71 (1979.) 1281-1282.

patnjama, ne bi li kako, suobličen smrti njegovoj, prispio k uskrsnuću od mrtvih« (*Fil* 3, 8-11).

429 Iz te se po ljubavi stečene spoznaje Krista rađa neodoljiva želja 851
naviještati, »evangelizirati«, druge privoditi vjeri u Isusa Krista. U isto vrijeme osjeća se i potreba da se sve bolje upozna ta vjera. U tu svrhu, slijedeći red Vjerovanja, bit će prije svega prikazani glavni Isusovi nazivi: Krist, Sin Božji, Gospodin (*članak* 2.). Simbol postupno ispovijeda glavne tajne Kristova života: tajnu njegova utjelovljenja (*članak* 3.), njegove Pashe (*članak* 4. i 5.), i konačno njegove proslave (*članak* 6. i 7.).

Članak 2.

»I U ISUSA KRISTA, SINA NJEGOVA JEDINOGA, GOSPODINA NAŠEGA«

I. Isus

430 *Isus* u hebrejskom znači: »Bog spašava«. Prilikom Navještenja 210
anđeo Gabriel kaže da će mu vlastito ime biti Isus, ime koje istovremeno izražava njegov identitet i poslanje.¹⁰ Budući da nitko ne »može grijeha 402
otpuštati doli Bog jedini« (*Mk* 2, 7), on će u Isusu, svomu vječnom učovječenom Sinu, »spasiti narod svoj od grijeha njegovih« (*Mt* 1, 21). Tako, u Isusu, Bog sažeto ponavlja cijelu povijest spasenja u korist ljudi.

431 U povijesti spasenja Bog se nije ograničio da Izraela oslobodi 1441, 1850
iz »ropstva« (*Pnz* 5, 6) izvodeći ga iz Egipta, nego ga spašava i od njegovih grijeha. Budući da je grijeh uvijek uvreda nanescena Bogu,¹¹ jedino ga Bog može otpustiti.¹² Stoga Izrael, spoznajući sve više 388
općenitost grijeha, neće moći više tražiti spasenje osim u zazivanju imena Boga Otkupitelja.¹³

¹⁰ Usp. *Lk* 1, 31.

¹¹ Usp. *Ps* 51, 6.

¹² Usp. *Ps* 51, 11.

¹³ Usp. *Ps* 79, 9.

589, 2666 432 Ime Isusovo znači da je sámo Ime Božje prisutno u osobi njegova
Sina¹⁴ utjelovljenoga za opće i konačno Otkupljenje od grijeha. Jedino
389 božansko ime donosi spasenje,¹⁵ a odsada ga mogu zazivati svi jer se,
utjelovljenjem, on ujedinio sa svim ljudima,¹⁶ tako da »nema ni u kome
drugom spasenja; nema uistinu pod nebom drugog imena dana ljudima
161 po kojem se možemo spasiti« (*Dj* 4, 12).¹⁷

433 Veliki svećenik, nakon što je žrtvenom krvlju poškropio pomirilište
Svetinje nad svetinjom, zazivao je samo jednom godišnje Ime
615 Boga spasitelja za okajanje Izraelovih grijeha.¹⁸ Pomirilište bijaše
mjesto Božje prisutnosti.¹⁹ Kada sveti Pavao kaže o Isusu da »ga je Bog
izložio da krvlju svojom bude Pomirilište« (*Rim* 3, 25), želi potvrditi
da je u njegovu čovještvu »Bog u Kristu svijet sa sobom pomirio«
(*2 Kor* 5, 19).

434 Isusovo uskrsnuće proslava je imena Boga Spasitelja,²⁰ jer otada
2812 ime Isusovo u punini očituje vrhovnu moć »Imena koje je nad svakim
drugim imenom« (*Fil* 2, 9-10). Zli duhovi boje se njegova imena²¹
i u to ime Isusovi učenici čine čudesa;²² i sve što oni traže od Oca u
2614 njegovo ime, to im Otac daje.²³

2667-2668 435 Ime Isusovo je u središtu kršćanske molitve. Sve liturgijske
molitve završavaju formulom »po Gospodinu našem Isusu Kristu [...]«.
2676 Molitva »Zdravo, Marijo« dosiže vrhunac u riječima: »i blagoslovljen
plod utrobe tvoje, Isus«. Molitva srca, uobičajena kod istočnjaka i
zvana »Isusova molitva«, kaže: »Gospodine Isuse Kriste, Sine Božji,
smiluj se meni grešniku«. Mnogi kršćani, kao sveta Ivana Arška, umiru
sa samo jednom riječju na usnama: »Isuse«.²⁴

¹⁴ Usp. *Dj* 5, 41; *3 Iv* 7.

¹⁵ Usp. *Iv* 3, 18; *Dj* 2, 21.

¹⁶ Usp. *Rim* 10, 6-13.

¹⁷ Usp. *Dj* 9, 14; *Jak* 2, 7.

¹⁸ Usp. *Lev* 16, 15-16; *Sir* 50, 22; *Heb* 9, 7.

¹⁹ Usp. *Izl* 25, 22; *Lev* 16, 2; *Br* 7, 89; *Heb* 9, 5.

²⁰ Usp. *Iv* 12, 28.

²¹ Usp. *Dj* 16, 16-18; 19, 13-16.

²² Usp. *Mk* 16, 17.

²³ Usp. *Iv* 15, 16.

²⁴ Usp. *La réhabilitation de Jeanne la Pucelle. L'enquête ordonnée par Charles VII en 1450 et le codicille de Guillaume Bouillé*, ur. P. Doncoeur – Y. Lanhers, Paris 1956., str. 39.45.56.

II. Krist

- 436 *Krist* dolazi iz grčkog prijevoda hebrejskog izraza »Mesija«, a znači »Pomazanik«. I postaje Isusu vlastito ime samo zato što on savršeno ispunja božansko poslanje koje taj naslov označuje. U Izraelu su naime u Božje ime bili pomazani ljudi posvećeni za poslanje koje im je Bog povjerio. Tako je bilo s kraljevima,²⁵ svećenicima²⁶ i, u rijetkim slučajevima, s prorocima.²⁷ Tako je nadasve moralo biti s Mesijom kojega je Bog poslao da konačno uspostavi njegovo kraljevstvo.²⁸ Mesija je morao biti pomazan Duhom Gospodinovim,²⁹ u isti mah kao kralj i svećenik,³⁰ ali i kao prorok.³¹ Isus je ostvario mesijansku nadu Izraela svojom trostrukom službom svećenika, proroka i kralja.
- 437 Anđeo je pastirima navijestio Isusovo rođenje kao rođenje Mesije obećanog Izraelu: »Danas vam se u gradu Davidovu rodio Spasitelj – Krist, Gospodin« (*Lk* 2, 11). On je od početka »onaj kog je Otac posvetio i poslao na svijet« (*Iv* 10, 36), začet kao »svet« u djevičanskom Marijinu krilu.³² Josip je bio od Boga pozvan da »uzme« k sebi »Mariju« svoju »zaručnicu«, trudnu »onim što je u njoj začeto [...] od Duha Svetoga« (*Mt* 1, 20), da se Isus, »zvani Krist«, rodi od Josipove zaručnice u mesijanskom Davidovu rodu (*Mt* 1, 16).³³
- 438 Isusovo mesijansko posvećenje objavljuje njegovo božansko poslanje. »On je ono što označuje samo njegovo ime, jer pod Kristovim se imenom podrazumijeva onaj koji je pomazao, onaj koji je pomazan i samo pomazanje kojim je pomazan: onaj koji je pomazao jest Otac, onaj koji je pomazan jest Sin, a bio je pomazan u Duhu koji je pomazanje«.³⁴ Njegovo vječno mesijansko posvećenje objavljeno je u vremenu njegova zemaljskog života u času kada je kršten od Ivana, kad ga je Bog »pomazao Duhom Svetim i snagom« (*Dj* 10, 38) »da

²⁵ Usp. *1 Sam* 9, 16; 10, 1; 16, 1.12-13; *1 Kr* 1, 39.

²⁶ Usp. *Izl* 29, 7; *Lev* 8, 12.

²⁷ Usp. *1 Kr* 19, 16.

²⁸ Usp. *Ps* 2, 2; *Dj* 4, 26-27.

²⁹ Usp. *Iz* 11, 2.

³⁰ Usp. *Zah* 4, 14; 6, 13.

³¹ Usp. *Iz* 61, 1; *Lk* 4, 16-21.

³² Usp. *Lk* 1, 35.

³³ Usp. *Rim* 1, 3; *2 Tim* 2, 8; *Otk* 22,16.

³⁴ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 3, 18, 3: SC 211, 350 (PG 7, 934).

se očituje Izraelu« (*Iv* 1, 31) kao njegov Mesija. Njegova djela i riječi objavit će ga kao »Sveca Božjega«.³⁵

- 528-529 439 Brojni Židovi a i neki pogani koji su dijelili njihovu nadu prepoznaše u Isusu osnovne crte mesijanskog »sina Davidova« kojega
547 Bog bijaše obećao Izraelu.³⁶ Isus je prihvatio ime Mesija na koje je imao pravo,³⁷ ali ne bez ograda, jer ga je dio suvremenika shvaćao previše ljudski,³⁸ u biti politički.³⁹
- 552 440 Isus je prihvatio ispovijest vjere kojom ga je Petar priznao Mesijom, navješćujući tada već blisku muku Sina čovječjega.⁴⁰ Tako je otkrio pravi sadržaj svoga mesijanskog kraljevskog dostojanstva, u transcendentnoj istovjetnosti Sina Čovječjeg »koji je sišao s neba« (*Iv* 3, 13),⁴¹ kao i u njegovom otkupiteljskom poslanju kao Sluge patnika: »Sin Čovječji [...] nije došao da bude služen, nego da služi i život svoj dade kao otkupninu za mnoge« (*Mt* 20, 28).⁴² Zato se pravi smisao njegova kraljevskog
550 dostojanstva očituje samo s vrha križa.⁴³ Istom poslije Uskrsnuća njegovo
445 će kraljevsko dostojanstvo moći biti proglašeno od Petra pred narodom Božjim: »Pouzdanost dakle neka znade sav dom Izraelov da je toga Isusa kojega ste vi razapeli Bog učinio i Gospodinom i Kristom!« (*Dj* 2, 36).

III. Jedinorođeni Sin Božji

441 *Sin Božji* u Starom zavjetu jest naslov pridavan anđelima,⁴⁴ izabranom narodu,⁴⁵ Izraelovim sinovima⁴⁶ i njihovim kraljevima.⁴⁷ U takvim slučajevima on znači adoptivno sinovstvo koje između Boga i njegova stvorenja uspostavlja odnos posebne prisnosti. Kada se

³⁵ Usp. *Mk* 1, 24; *Iv* 6, 69; *Dj* 3, 14.

³⁶ Usp. *Mt* 2, 2; 9, 27; 12, 23; 15, 22; 20, 30; 21, 9-15.

³⁷ Usp. *Iv* 4, 25-26; 11, 27.

³⁸ Usp. *Mt* 22, 41-46.

³⁹ Usp. *Iv* 6, 15; *Lk* 24, 21.

⁴⁰ Usp. *Mt* 16, 16-23.

⁴¹ Usp. *Iv* 6, 62; *Dn* 7, 13.

⁴² Usp. *Iz* 53, 10-12.

⁴³ Usp. *Iv* 19, 19-22; *Lk* 23, 39-43.

⁴⁴ Usp. *Pnz* (LXX) 32, 8; *Job* 1, 6.

⁴⁵ Usp. *Izl* 4, 22; *Hoš* 11, 1; *Jr* 3, 19; *Sir* 36, 14; *Mudr* 18, 13.

⁴⁶ Usp. *Pnz* 14, 1; *Hoš* 2, 1.

⁴⁷ Usp. 2 *Sam* 7, 14; *Ps* 82, 6.

obećani Mesija-Kralj naziva »Sinom Božjim«⁴⁸ to, prema literarnom smislu tih izjava, ne uključuje nužno da je on više nego čovjek. Oni koji su tako označili Isusa kao Mesiju izraelskoga⁴⁹ možda time nisu namjeravali reći nešto više.⁵⁰

442 No to isto ne vrijedi za Petra kad ispovijeda da je Isus »Krist, Sin Boga živoga«,⁵¹ jer Isus svečano odgovara: »To ti nije objavilo 552
tijelo i krv, nego *Otac moj*, koji je na nebesima« (Mt 16, 17). Isto tako će Pavao, u odnosu na svoje obraćenje na putu u Damask, reći: »Kad se Onomu koji me odvoji već od majčine utrobe i pozva milošću svojom svidjelo otkriti mi Sina svoga da ga navješćujem među poganima ...« (Gal 1, 15-16). I »odmah stade po sinagogama propovijedati Isusa, da je on Sin Božji« (Dj 9, 20). To će biti od samog početka⁵² središte 424
apostolske vjere⁵³ ispovjeđene prije svih od Petra kao temelja Crkve.⁵⁴

443 Petar je mogao priznati nadnaravni značaj božanskog sinovstva Isusa Mesije jer mu je to Isus dao jasno raspoznati. Pred velikim vijećem, na pitanje svojih tužitelja: »Ti si, dakle, Sin Božji?«, Isus je odgovorio: »Vi velite! Ja jesam! (Lk 22, 70).⁵⁵ Već mnogo prije, on se nazvao »Sinom« koji poznaje Oca,⁵⁶ koji je različit od »slugu« što ih je Bog prethodno slao svome narodu,⁵⁷ i koji je viši od samih anđela.⁵⁸ On 2786
je svoje sinovstvo razlikovao od sinovstva svojih učenika ne govoreći nikad »Oče naš«,⁵⁹ osim kad je njima naredio: »Vi, dakle, ovako molite: Oče naš« (Mt 6, 9); i tu je razliku naglasio: »Bogu mojemu i Bogu vašemu« (Iv 20, 17).

444 Evanđelja izvješćuju kako ga je u dva svečana trenutka, o 536, 554
krštenju i o preobraženju, glas Očev označio kao svoga »ljubljenog

⁴⁸ Usp. 1 Ljet 17, 13; Ps 2, 7.

⁴⁹ Usp. Mt 27, 54.

⁵⁰ Usp. Lk 23, 47.

⁵¹ Usp. Mt 16, 6.

⁵² Usp. 1 Sol 1, 10.

⁵³ Usp. Iv 20, 31.

⁵⁴ Usp. Mt 16, 18.

⁵⁵ Usp. Mt 26, 64; Mk 14, 62.

⁵⁶ Usp. Mt 11, 27; 21, 37-38.

⁵⁷ Usp. Mt 21, 34-36.

⁵⁸ Usp. Mt 24, 36.

⁵⁹ Usp. Mt 5, 48; 6, 8; 7, 21; Lk 11, 13.

Sina«. ⁶⁰ Isus predstavlja sebe kao »jedinorođenog Sina Božjega« i tim nazivom potvrđuje svoju vječnu opstojnost. On traži vjeru »u ime jedinorođenog Sina Božjega« (*Iv* 3, 16). ⁶¹ Ta kršćanska ispovijest javlja se već u satnikovom uskliku pred Isusom na križu: »Zaista, ovaj čovjek bijaše Sin Božji!« (*Mk* 15, 39). Doista samo u pashalnom otajstvu može vjernik dati puno značenje naslovu »Sin Božji«.

- 653 445 Nakon uskrsnuća Isusovo božansko sinovstvo očituje se u moći njegova proslavljenog čovještva: on je »određen da bude silan Sin Božji duhom svetosti po uskrsnuću od mrtvih« (*Rim* 1, 4). ⁶² Apostoli će moći ispovijedati: »Vidjeli smo slavu njegovu, slavu koju ima kao Jedinorođenac od Oca, pun milosti i istine« (*Iv* 1, 14).

IV. Gospodin

- 209 446 U grčkom prijevodu knjigâ Starog zavjeta, neizrecivo ime kojim se Bog objavio Mojsiju, ⁶³ JHVH, prevedeno je riječju »Κύριος« [»Gospodin«]. Od tada *Gospodin* postaje najuobičajenije ime za naznaku samog boštva Boga Izraelova. Novi zavjet u tom jakom smislu upotrebljava naziv »Gospodin« za Oca, ali, i to je novina, također za Isusa priznajući time i njega samoga Bogom. ⁶⁴

- 548 447 Sam Isus, na prikriven način, pridaje sebi taj naslov raspravljajući s farizejima o smislu Psalma 110, ⁶⁵ ali i na izričit način obraćajući se svojim apostolima. ⁶⁶ Tijekom javnog života njegova djela kojima vlada nad prirodom, bolestima, demonima, smrću i grijehom očitovala su njegovo božansko vrhovništvo.

448 Veoma se često u evanđeljima neke osobe obraćaju Isusu oslovljavajući ga »Gospodine«. Taj naziv izražava poštovanje i pouzdanje onih koji se približuju Isusu očekujući od njega pomoć i

⁶⁰ Usp. *Mt* 3, 17; 17, 5.

⁶¹ Usp. *Iv* 10, 36.

⁶² Usp. *Dj* 13, 33.

⁶³ Usp. *Izl* 3, 14.

⁶⁴ Usp. *I Kor* 2, 8.

⁶⁵ Usp. *Mt* 22, 41-46; usp. i *Dj* 2, 34-36; *Heb* 1, 13.

⁶⁶ Usp. *Iv* 13, 13.

- izlječenje.⁶⁷ Izgovoren na poticaj Duha Svetoga izražava priznavanje Isusova božanskog otajstva.⁶⁸ U susretu s uskrsnulim Isusom postaje izraz klanjanja: »Gospodin moj i Bog moj!« (Iv 20, 28), poprimajući tada oznaku ljubavi i odanosti, što će ostati svojstveno kršćanskoj predaji: »Gospodin je!« (Iv 21, 7). 208, 683 641
- 449 Pridajući Isusu božanski naslov »Gospodin«, prve ispovijesti crkvene vjere već od početka⁶⁹ tvrde da moć, čast i slava vlastite Bogu Ocu pristaju i Isusu,⁷⁰ jer je on »božanske naravi« (Fil 2, 6), te da je Otac to gospodstvo Isusovo očitovao uskrisivši ga od mrtvih i uzvisivši ga u svoju slavu.⁷¹ 461 653
- 450 Već od početka kršćanske povijesti, tvrdnja da je Isus gospodar nad svijetom i nad poviješću⁷² uključuje i priznanje da čovjek ne smije vlastitu osobnu slobodu apsolutno podvrći nikakvoj zemaljskoj sili, nego samo Bogu Ocu i Gospodinu Isusu Kristu: Car nije »Gospodin«. ⁷³ »Crkva vjeruje da se u njezinu Gospodinu i Učitelju nalazi ključ, središte i svrha svekolike ljudske povijesti.«⁷⁴ 668-672 2242
- 451 Kršćanska je molitva obilježena naslovom »Gospodin«, bilo kad je riječ o pozivu na molitvu: »Gospodin s vama«, bilo o zaključku: »Po Gospodinu našem Isusu Kristu«, ili pak o pokliku punom pouzdanja i nade: »*Maran atha*« (»Gospodin dolazi!«), ili »*Marana tha*« (»Gospodine, dođi!«) (1 Kor 16, 22), »Amen, dođi, Gospodine Isuse!« (Otk 22, 20). 2664-2665 2817

Ukratko

- 452 *Ime »Isus« znači »Bog koji spašava«. Dijete rođeno od djevice Marije nazvano je »Isus« »jer će spasiti narod svoj od grijeha njegovih« (Mt 1, 21). »Nema ni u kome drugom spasenja; nema,*

⁶⁷ Usp. Mt 8, 2; 14, 30; 15, 22; i dr.

⁶⁸ Usp. Lk 1, 43; 2, 11.

⁶⁹ Usp. Dj 2, 34-36.

⁷⁰ Usp. Rim 9, 5; Tit 2, 13; Otk 5, 13.

⁷¹ Usp. Rim 10, 9; 1 Kor 12, 3; Fil 2, 9-11.

⁷² Usp. Otk 11, 15.

⁷³ Usp. Mk 12, 17; Dj 5, 29.

⁷⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 10: AAS 58 (1966.) 1033; usp. isto, 45: AAS 58 (1966.) 1066.

uistinu, pod nebom drugog imena dana ljudima po kojemu se možemo spasiti» (Dj 4, 12).

- 453 *Ime »Krist« znači »Pomazanik«, »Mesija«. Isus je Krist jer ga je Bog »pomazao Duhom Svetim i snagom« (Dj 10, 38). On bijaše »onaj koji je imao doći«, (Lk 7, 19), iščekivanje nade Izraelove.⁷⁵*
- 454 *Ime »Sin Božji« označuje jedincati i vječni odnos Isusa Krista s Bogom njegovim Ocem: on je jedinorođeni Sin Očev⁷⁶ i Bog sam.⁷⁷ Da netko bude kršćaninom, mora vjerovati da je Isus Krist Sin Božji.⁷⁸*
- 455 *Ime »Gospodin« označuje božansko vrhovništvo. Ispovijedati ili zazivati Isusa kao Gospodina znači vjerovati u njegovo boštvo. »Nitko ne može reći: 'Gospodin Isus', osim u Duhu Svetom« (1 Kor 12, 3).*

Članak 3.

ISUS KRIST »ZAČET PO DUHU SVETOM, ROĐEN OD MARIJE DJEVICE«

Stavak 1.

SIN BOŽJI POSTAO JE ČOVJEKOM

I. Zašto je Riječ postala tijelom

456 *Nicejsko-carigradskim vjerovanjem ispovijedamo: »Radi nas ljudi i radi našega spasenja sišao s nebesa; i utjelovio se po Duhu Svetom od Marije Djevice i postao čovjekom.«⁷⁹*

- 607 457 *Riječ je postala tijelom da nas spasi pomirujući nas s Bogom: Bog »nas je ljubio i poslao Sina svoga kao pomirnicu za grijehe*

⁷⁵ Usp. Dj 28, 20.

⁷⁶ Usp. Iv 1, 14.18; 3, 16.18.

⁷⁷ Usp. Iv 1, 1.

⁷⁸ Usp. Dj 8, 37; 1 Iv 2, 23.

⁷⁹ DS 150.

naše« (I Iv 4, 10). »Otac je poslao svoga Sina kao Spasitelja svijeta« (I Iv 4, 14). »On se pojavio da odnese grijeh« (I Iv 3, 5):

»Našoj naravi mučenoj slabošću trebao je liječnik. Palom čovjeku trebao je 385
onaj koji će ga podići. Od života otpalome trebao je oživljavatelj. Od dobra odlutalome trebao je onaj koji će ga opet privesti k dobru. Utamničniku je trebala svjetlost, zarobljeniku otkupitelj, pobijeđenome pomoćnik, jarmom ropstva pritislome osloboditelj. Je li sve to bilo maleno i nedostojno da Boga potakne te on side i pohodi ljudsku narav, kad se čovječanstvo našlo u tako bijednom i nesretnom stanju?«⁸⁰

458 Riječ je postala tijelom *da bismo tako spoznali ljubav Božju*: 219
»u ovom se očitovala ljubav Božja u nama: Bog je Sina svoga jedinorođenoga poslao u svijet da živimo po njemu« (I Iv 4, 9). »Bog je tako ljubio svijet te je dao svoga Sina Jedinorođenca da nijedan koji u njega vjeruje ne propadne, nego da ima život vječni« (Iv 3, 16).

459 Riječ je postala tijelo *da nam bude uzor svetosti*: »Uzmite 520, 823
jaram moj na sebe, učite se od mene« (Mt 11, 29). »Ja sam Put, Istina 2012
i Život. Nitko ne dolazi Ocu osim po meni« (Iv 14, 6). I Otac, na brdu preobraženja, nalaže: »Slušajte ga« (Mk 9, 7).⁸¹ Ustvari, on je uzor blaženstava i norma novog zakona: »Ljubite jedni druge kao što sam ja 1717, 1965
vas ljubio« (Iv 15, 12). Ta ljubav uključuje djelotvorno predanje samih sebe njegovom nasljedovanju.⁸²

460 Riječ je postala tijelom *da postanemo »zajedničari božanske naravi«* (2 Pt 1, 4): »Razlog radi kojega je Riječ postala čovjekom, i Sin Božji, Sinom čovječjim jest da bi čovjek, ulazeći u zajedništvo s Riječju i primajući tako božansko posinjenje, postao Sinom Božjim«. ⁸³ »Zaista Sin Božji je postao čovjekom da nas učini bogovima«. ⁸⁴ »Jedinorođeni 1988
[...] Sin Božji, hoteći nas učiniti dionicima svoga boštva, ⁸⁵ uzeo je našu narav da bi, postavši čovjekom, ljude učinio bogovima.«

⁸⁰ GRGUR NISENSKI, *Oratio catechetica*, 15,3: TD 7, 78 (PG 45, 48B).

⁸¹ Usp. Pnz 6, 4-5.

⁸² Usp. Mk 8, 34.

⁸³ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 3, 19, 1: SC 211, 374 (PG 7, 939).

⁸⁴ ATANAZIJE ALEKSANDRIJSKI, *De Incarnatione*, 54, 3: SC 199, 458 (PG 25, 192B).

⁸⁵ TOMA AKVINSKI, *Officium de festo Corporis Christi*, Ad Matutinas, In primo Nocturno, Lectio 1: *Opera omnia*, sv. 29, Paris 1876., str. 336.

II. Utjelovljenje

653, 661
449 461 Preuzimajući izraz sv. Ivana (»Riječ tijelom postade«: *Iv* 1, 14), Crkva naziva »utjelovljenjem« čin kojim je Sin Božji uzeo ljudsku narav da u njoj ostvari naše spasenje. Crkva veliča otajstvo utjelovljenja u himnu što ga donosi sveti Pavao:

»Neka u vama bude isto mišljenje kao i u Kristu Isusu: On, trajni lik Božji, nije se kao plijena držao svoje jednakosti s Bogom, nego sâm sebe 'opljeni' uzevši lik sluge, postavši ljudima sličan; obličjem čovjeku nalik, ponizi sam sebe, poslušan do smrti, smrti na križu« (*Fil* 2, 5-8).⁸⁶

462 O istom otajstvu govori poslanica Hebrejima:

»Zato On, ulazeći u svijet, veli: Žrtva i prinos ne mile ti se, nego si mi tijelo pripravio; paljenice i okajnice ne sviđaju ti se. Tada rekoh: Evo dolazim! [...] vršiti, Bože, volju tvoju!« (*Heb* 10, 5-7; navodeći *Ps* 40, 7-9 LXX).

90 463 Vjera u istinsko utjelovljenje Sina Božjega raspoznajni je znak kršćanske vjere: »Po ovome prepoznajete Duha Božjega; svaki duh koji ispovijeda da je Isus Krist došao u tijelu, od Boga je« (*Iv* 4, 2). To je radosno uvjerenje Crkve već od početka, kada kliče »velikom Otajstvu pobožnosti«: »On se očitovao u tijelu« (*1 Tim* 3, 16).

III. Pravi Bog i pravi čovjek

88 464 Jedincat i posve osobit događaj utjelovljenja Sina Božjega ne znači da je Isus Krist djelomično Bog a djelomično čovjek, niti da je učinak neke zamršene mješavine božanskog i ljudskog. On je postao pravim čovjekom ostajući pravim Bogom. Isus Krist je pravi Bog i pravi čovjek. Crkva je tijekom prvih stoljeća morala braniti i objašnjavati tu istinu vjere protiv hereza koje su je iskrivljavale.

465 Prva su krivovjerja više nijekala Kristovo boštvo nego njegovo pravo čovještvo (gnostički doketizam). Već od apostolskog vremena kršćanska je vjera uporno naglašavala istinsko utjelovljenje Sina Božjega koji je došao u tijelu.⁸⁷ Ali u trećem stoljeću Crkva je, na saboru

⁸⁶ Usp. *Canticum ad I Vesperas Dominicae: Liturgia Horarum*, tipsko izd., sv. 1., str. 545. 629. 718 i 808; sv. 2., str. 844. 937. 1037 i 1129; sv. 3., str. 548, 669. 793 i 916; sv. 4., str. 496. 617. 741 i 864, Typis Polyglottis Vaticanis 1973.-1974.

⁸⁷ Usp. *I Iv* 4, 2-3; *2 Iv* 7.

sabranom u Antiohiji, morala potvrditi protiv Pavla Samosatskog, da je Isus Krist Božji Sin po naravi a ne po posinjenju. Prvi ekumenski koncil u Niceji 325. godine ispovjedio je u svom vjerovanju da je Sin Božji »rođen, a ne stvoren, istobitan (ὁμοούσιος) s Ocem«⁸⁸ i osudio je Arija koji je tvrdio da je »Sin Božji proizišao iz ničega«⁸⁹ i da je »druge suštine i biti nego Otac«.⁹⁰ 242

466 Nestorijevo krivovjerje vidjelo je u Kristu ljudsku osobu združenu s božanskom osobom Sina Božjega. Nasuprot tome sveti Ćiril Aleksandrijski i Treći ekumenski koncil sabran u Efezu 431. godine ispovjedili su da se »Riječ utjelovila, sjedinivši hipostatski sa sobom tijelo oduhovljeno razumnom dušom«.⁹¹ Kristovo čovještvo nema drugoga subjekta nego božansku osobu Sina Božjega koja ga je, u trenutku njegova začeća, uzela i učinila svojim. Zato je Efeški sabor 431. godine izjavio da je Marija ljudskim začećem Sina Božjega u svom krilu uistinu postala »Bogorodicom, ne zato što bi narav Riječi ili njezino boštvo imalo početak svoga bitka iz svete Djevice, nego jer je od nje rođeno sveto tijelo obdareno razumskom dušom, s kojim se hipostatski sjedinila Riječ, te se kaže da je i rođena po tijelu«.⁹² 495

467 Monofiziti su tvrdili da je ljudska narav kao takva prestala postojati u Kristu, jer ju je preuzela božanska osoba Sina Božjega. Nasuprot toj herezi Četvrti ekumenski koncil u Kalcedonu 451. godine ispovjedio je:

»Slijedeći dakle svete Oce svi složno naučavamo da se ispovijeda jedan te isti Sin, naš Gospodin Isus Krist; isti je savršen u boštvu, isti je savršen u čovještvu; pravi Bog i pravi čovjek, s razumskom dušom i tijelom; isti je istobitan s Ocem po boštvu i isti je istobitan s nama po čovještvu, 'u svemu nama sličan osim u grijehu';⁹³ isti je odvijeka rođen od Oca po boštvu, a u posljednje dane radi nas i radi našega spasenja rođen od Marije Djevice Bogorodice po čovještvu. – Jednog te istog Krista Sina jednorodnoga Gospodina moramo priznati u dvije naravi, nepomiješano i nepromijenjeno, nepodijeljeno i neodvojivo; razlika naravi nipošto nije dokinuta zbog sjedinjenja, nego je štoviše vlastitost svake od obiju naravi sačuvana i sjedinjena u jednoj osobi i u jednoj hipostazi.⁹⁴

⁸⁸ Nicejsko vjerovanje: DS 125.

⁸⁹ PRVI NICEJSKI KONCIL, *Epistula synodalis* »Ἐπειδὴ τῆς« ad Aegyptios: DS 130.

⁹⁰ Nicejsko vjerovanje: DS 126.

⁹¹ EFEŠKI KONCIL, *Epistula II Cyrilli Alexandrini ad Nestorium*: DS 250.

⁹² EFEŠKI KONCIL, *Epistula II Cyrilli Alexandrini ad Nestorium*: DS 251.

⁹³ Usp. *Heb* 4, 15.

⁹⁴ KALCEDONSKI KONCIL, *Symbolum*: DS 301-302.

468 Nakon Kalcedonskog koncila neki načiniše od ljudske Kristove naravi neku vrst osobnog subjekta. Protiv tih, Peti ekumenski koncil u Carigradu 553. godine ispovjedio je u odnosu na Krista: postoji »samo
 254 jedna hipostaza [ili osoba] [...], tj. Gospodin naš Isus Krist, *Jedan od Svete Trojice*«. ⁹⁵ Sve, dakle, u Kristovom čovještvu treba pripisati njegovoj božanskoj Osobi kao vlastitom subjektu, ⁹⁶ ne samo čudesa
 616 nego i trpljenja, ⁹⁷ kao i smrt: »Gospodin naš Isus Krist, raspet u tijelu, jest pravi Bog, Gospodin slave i Jedan od Svete Trojice.« ⁹⁸

469 Crkva tako ispovijeda da je Isus nerazdvojivo pravi Bog i pravi čovjek. On je uistinu Sin Božji koji je postao čovjek, naš brat, a da time
 212 ne prestaje biti Bog, naš Gospodin:

»Ostao je ono što je bio, a uzeo je ono što nije bio«, pjeva rimska liturgija. ⁹⁹ I Liturgija sv. Ivana Zlatoustog navješćuje i pjeva: »Jedinorođeni Sine i Riječi Božja! Besmrtn si, a izvolio si, spasenja našega radi, primiti tijelo od svete Bogorodice i vazda Djevice Marije. I ne promijenivši se postao si čovjekom. I raspet si bio, Kriste Bože, smrću si satio smrt. Ti si jedan od svete Trojice, slavljem s Ocem i Svetim Duhom. Spasi nas!« ¹⁰⁰

IV. Kako je Sin Božji čovjek

470 Budući da je u otajstvenom sjedinjenju utjelovljenja »ljudska narav bila uzeta, a ne uništena«, ¹⁰¹ Crkva je tijekom stoljeća bila dovedena ispovjediti punu stvarnost Kristove ljudske duše, s njezinim djelovanjima razuma i volje, i Kristovog ljudskog tijela. Ali uporedo morala je s vremena na vrijeme podsjećati da je Kristova ljudska narav vlastita božanskoj
 516 Osobi Sina Božjega koja ju je uzela. Sve što on jest i što čini u njoj proizlazi iz »Jednog od Trojstva«. Sin Božji, dakle, priopćuje svome čovještvu
 626 svoj osobni način postojanja u Trojstvu. Prema tome, u svojoj duši i u svome tijelu, Krist ljudski izražava božansko ponašanje Trojstva: ¹⁰²

⁹⁵ DRUGI CARIGRADSKI KONCIL, 8. zasj., kan. 4: DS 424.

⁹⁶ Usp. O tome već EFEŠKI KONCIL, *Anathematismi Cyrilli Alexandrini*, 4: DS 255.

⁹⁷ Usp. DRUGI CARIGRADSKI KONCIL 8. zasj., kan 3.: DS 423.

⁹⁸ Usp. DRUGI CARIGRADSKI KONCIL 8. zasj., kan 10.: DS 432.

⁹⁹ *In sollemnitae sanctae Dei Genetricis Mariae*, Antiphona ad »Benedictus«: *Liturgia Horarum*, tipsko izd., sv. 1., Typis Polyglottis Vaticanis 1973., str. 394; usp. LEON VELIKI, *Sermo* 21, 2: CCL 138, 87 (PL 54, 192A).

¹⁰⁰ *Officium Horarum Byzantinum*, Himan »Ὁ μονογενής Ὁρολόγιον τὸ μέγα«, Rim 1876., str. 82.

¹⁰¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966.) 1042.

¹⁰² Usp. *Iv* 14, 9-10.

»Sin Božji [...] radio je ljudskim rukama, razmišljao ljudskim umom, odlučivao ljudskom voljom, ljubio je ljudskim srcem. Rođen od Marije Djevice, postao je uistinu jedan od nas, u svemu nama sličan osim u grijehu.«¹⁰³ 2599

KRISTOVA DUŠA I NJEGOVA LJUDSKA SPOZNAJA

471 Apolinar Laodicejski tvrdio je da je u Kristu Riječ uzela mjesto ljudske duše ili duha. Protiv te zablude Crkva je ispovjedila da je vječni Sin uzeo i razumnu ljudsku dušu.¹⁰⁴ 363

472 Ljudska duša koju je Sin Božji uzeo posjeduje pravu ljudsku spoznaju. Kao takva, ova nije mogla po sebi biti neograničena: događala se u povijesnim uvjetima svoga postojanja u prostoru i vremenu. Zato je Sin Božji, postavši čovjekom, mogao pristati da »raste u mudrosti, dobi i milosti« (Lk 2, 52) i morao je tragati za onim što se u ljudskom stanju može dokučiti samo iskustvom.¹⁰⁵ To bijaše posve u skladu sa stvarnošću njegovog svojevoljnog poniženja kad je uzeo »lik sluge«.¹⁰⁶

473 Ali u isto vrijeme ta uistinu ljudska spoznaja Sina Božjega izražavala je božanski život njegove Osobe.¹⁰⁷ »Sin je Božji znao sve, a po njemu i čovjek kojim on postade, *ne po naravi, nego time što je bio ujedinjen s Riječju*. [...] Time što je ljudska narav bila ujedinjena s Riječju, ona je spoznavala sve što je božansko, i u sebi je to očitovala kako je u skladu s [božanskom] uzvišenošću.«¹⁰⁸ Tu je u prvom redu prisna i neposredna spoznaja koju utjelovljeni Sin Božji ima o svome Ocu.¹⁰⁹ Sin je Božji i u svom ljudskom spoznanju očitovao božansku pronicavost koju je imao o tajnim mislima ljudskih srdaca.¹¹⁰ 240

474 Ljudska se Kristova spoznaja, po svojem sjedinjenju s božanskom Mudrošću u osobi utjelovljene Riječi, u punini koristila znanjem

¹⁰³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966.) 1042-1043.

¹⁰⁴ Usp. DAMAZ I., Epistula Ὅτι τῆ ἀποστολικῆ καθέδρα: DS 149.

¹⁰⁵ Usp. *Mk* 6, 38; 8, 27; *Iv* 11, 34; itd.

¹⁰⁶ Usp. *Fil* 2, 7.

¹⁰⁷ Usp. GRGUR VELIKI, Epistula *Sicut aqua*: DS, 475.

¹⁰⁸ MAKSIM ISPOVIJEDALAC, *Quaestiones et dubia*, Q. I, 67: CCG 10, 155 (PG 90, 840A).

¹⁰⁹ Usp. *Mk* 14, 36; *Mt* 11, 27; *Iv* 1, 18; 8, 55; itd.

¹¹⁰ Usp. *Mk* 2, 8; *Iv* 2, 25; 6, 61; itd.

vječnih nauma koje bijaše došao objaviti.¹¹¹ Ono što u tom području kaže da ne zna,¹¹² izjavljuje drugdje da nema poslanja da to objavi.¹¹³

KRISTOVA LJUDSKA VOLJA

2008, 2824 475 Usporedo, Crkva je na Šestom ekumenskom koncilu izjavila da Krist ima dvije volje i dva naravna djelovanja, božansko i ljudsko, ne suprotstavljena, nego surađujuća, tako da je utjelovljena Riječ, u poslušnosti Ocu, ljudski htjela sve ono što je božanski odlučila s Ocem i Duhom Svetim za naše spasenje.¹¹⁴ Crkva ispovijeda da »Kristova ljudska volja bez protivljenja i opiranja slijedi, ili bolje, podređena je njegovoj božanskoj i svemogućoj volji«.¹¹⁵

KRISTOVO PRAVO TIJELO

1159-1162 2129-2132 476 Budući da je Riječ postala tijelom uzimajući pravo čovještvo, Kristovo je tijelo bilo ograničeno.¹¹⁶ Zbog toga ljudski lik Kristov može biti »stavljen pred oči«.¹¹⁷ Na Sedmom ekumenskom koncilu Crkva je priznala zakonitim predstavljanje njegova lika svetim slikama.¹¹⁸

477 U isto je vrijeme Crkva uvijek priznavala da se u Isusovu tijelu »nevidljiva Riječ vidljivo pokazala u našem tijelu«.¹¹⁹ Ustvari, pojedinačne oznake Kristova tijela izražavaju božansku osobu Sina Božjega. On je crte vlastitoga ljudskog tijela učinio toliko svojima, da se, prikazane na svetoj slici, mogu častiti, jer vjernik koji štuje »sliku«, štuje zbiljnost onoga koji je na njoj predstavljen«.¹²⁰

¹¹¹ Usp. *Mk* 8, 31; 9, 31; 10, 33-34; 14, 18-20.26-30.

¹¹² Usp. *Mk* 13, 32.

¹¹³ Usp. *Dj* 1, 7.

¹¹⁴ Usp. TREĆI CARIGRADSKI KONCIL (681.), 18. zasj., *Definitio de duabus in Christo voluntatibus et operationibus*: DS 556-559.

¹¹⁵ Usp. TREĆI CARIGRADSKI KONCIL (681.), 18. zasj., *Definitio de duabus in Christo voluntatibus et operationibus*: DS 556.

¹¹⁶ Usp. PRVI LATERANSKI KONCIL (649.), kan. 4.: DS 504.

¹¹⁷ Usp. *Gal* 3, 1.

¹¹⁸ DRUGI NICEJSKI KONCIL (787.), 7. zasj., *Definitio de sacris imaginibus*: DS 600-603.

¹¹⁹ *Praefatio in Nativitate Domini, II: Missale Romanum*, tipsko izd., Typis Polyglottis Vaticanis 1970., str. 396.

¹²⁰ DRUGI NICEJSKI KONCIL (787.), 7. zasj., *Definitio de sacris imaginibus*: DS 601.

SRCE UTJELOVLJENE RIJEČI

478 Isus nas je poznao i ljubio, sve i svakog pojedinog, za vrijeme svog života, u svojoj smrtnoj borbi i u svojoj muci, i za svakoga se od nas predao: »Sin Božji me je ljubio i predao samoga sebe za mene« (Gal 2, 20). Sve nas je ljubio ljudskim srcem. Zato sveto Srce Isusovo, probodeno radi naših grijeha i poradi našeg spasenja,¹²¹ »uzima se kao glavni pokazatelj i znamen [...] one ljubavi kojom božanski Otkupitelj stalno ljubi vječnog Oca i sve ljude«.¹²²

487

368

2669

766

Ukratko

479 *U vrijeme od Boga određeno, jednorodeni se Sin Očev, vječna Riječ i bitna Očeva Slika, utjelovio: ne gubeći božansku narav, uzeo je narav ljudsku.*

480 *Isus Krist je pravi Bog i pravi čovjek u jedinstvu svoje božanske osobe; zato je jedini posrednik između Boga i ljudi.*

481 *Isus Krist ima dvije naravi, božansku i ljudsku, ne pomiješane, nego ujedinjene u jedinstvenoj osobi Sina Božjega.*

482 *Budući da je pravi Bog i pravi čovjek, Krist ima ljudski razum i volju, savršeno usklađene i podređene svome božanskom umu i volji, koji su mu zajednički s Ocem i Duhom Svetim.*

483 *Utjelovljenje je dakle Otajstvo čudesnog ujedinjenja božanske i ljudske naravi u jedinstvenoj osobi Riječi.*

¹²¹ Usp. Iv 19, 34.

¹²² PIO XII., Enc. *Haurietis aquas*: DS 3924: usp. ISTI, Enc. *Mystici Corporis*: DS 3812.

Stavak 2.

**»ZAČET PO DUHU SVETOM,
ROĐEN OD MARIJE DJEVICE«**

I. Začet po Duhu Svetom...

484 Navještenjem Mariji započinje »punina vremena« (*Gal 4, 4*), tj. ispunjenje obećanja i pripravâ. Marija je pozvana da začne onoga u
461 kojem će prebivati »tjelesno sva punina božanstva« (*Kol 2, 9*). Božji odgovor na njezin upit: »Kako će to biti kad ja ne poznajem muža?«
721 (*Lk 1, 34*) dan je snagom Duha: »Duh Sveti sići će na te« (*Lk 1, 35*).

485 Poslanje Duha Svetoga uvijek je povezano i usmjereno poslanju
689, 723 Sina.¹²³ Duh Sveti, »Gospodin i životvorac«, poslan je da utrobu Djevice Marije posveti i božanski oplodi, čineći da se Očev vječni Sin začne u čovještvu uzetom od njezina čovještva.

486 Jedinorođeni Sin Božji, začet kao čovjek u krilu Djevice
437 Marije, jest »Krist«, tj. pomazan Duhom Svetim,¹²⁴ već od početka svog ljudskog postojanja, iako se njegovo očitovanje zbiva postupno: pastirima,¹²⁵ mudracima,¹²⁶ Ivanu Krstitelju,¹²⁷ učenicima.¹²⁸ Sav će se život Isusa Krista očitovati dakle »kako ga je Bog pomazao Duhom Svetim i snagom« (*Dj 10, 38*).

II. ... rođen od Marije Djevice

963 487 To što katolička vjera vjeruje u odnosu na Mariju temelji se na onome što ona vjeruje u odnosu na Krista, ali što naučava o Mariji, na svoj način osvjetljuje njezinu vjeru u Krista.

¹²³ Usp. *Iv 16, 14-15*.

¹²⁴ Usp. *Mt 1, 20; Lk 1, 35*.

¹²⁵ Usp. *Lk 2, 8-20*.

¹²⁶ Usp. *Mt 2, 1-12*.

¹²⁷ Usp. *Iv 1, 31-34*.

¹²⁸ Usp. *Iv 2, 11*.

MARIJINO PREDODREĐENJE

488 »Bog odasla Sina svoga« (*Gal 4, 4*), ali da mu pripravi tijelo,¹²⁹ želio je slobodnu suradnju stvorenja. Zato je Bog, od sve vječnosti, izabrao da majka njegovog Sina bude kći Izraela, židovska djevojka iz Nazareta u Galileji, »djevica zaručena s mužem koji se zvao Josip iz doma Davidova; a djevica se zvala Marija« (*Lk 1, 26-27*).

»Otac milosrđa htio je da predodređena majka prije utjelovljenja dade pristanak, da kao što je žena sudjelovala u davanju smrti, tako žena sudjeluje i u davanju života«.¹³⁰

489 Tijekom Staroga zavjeta Marijino se poslanje *pripravljalo* poslanjem svetih žena. Na početku bijaše Eva: unatoč svom neposluhu, primila je obećanje o potomstvu koje će biti pobjednikom Zloga,¹³¹ i obećanje da će biti majka svih živih.¹³² Snagom tog obećanja, Sara začne sina unatoč svojoj starosti.¹³³ Protiv svakog ljudskog očekivanja, Bog je izabirao što se smatralo nemoćnim i slabim¹³⁴ da pokaže svoju vjernost obećanju: Anu, Samuelovu majku,¹³⁵ Deboru, Rutu, Juditu, Esteru i mnoge druge žene. Marija »se ističe među poniznicima i siromasima Gospodnjim, koji s pouzdanjem od Njega očekuju i primaju spasenje. S Njom, uzvišenom kćeri sionskom, napokon se, nakon dugoga očekivanja obećanja, ispunjuju vremena te se uspostavlja novi poredak«.¹³⁶

BEZGREŠNO ZAČEĆE

490 Da bi bila Spasiteljeva Majka, Marija »je od Boga bila obdarena darovima dostojnima tolike zadaće«.¹³⁷ Anđeo Gabriel, u času navještenja, pozdravlja je kao »milosti punu«.¹³⁸ I doista, da bi navještau svoga poziva mogla dati slobodan pristanak svoje vjere, bilo je potrebno da bude sva nošena Božjom milošću.

¹²⁹ Usp. *Heb 10, 5*.

¹³⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 56: AAS 57 (1965.) 60; usp. *isto*, 61: AAS 57 (1965.) 63.

¹³¹ Usp. *Post 3, 15*.

¹³² Usp. *Post 3, 20*.

¹³³ Usp. *Post 18, 10-14; 21, 1-2*.

¹³⁴ Usp. *1 Kor 1, 27*.

¹³⁵ Usp. *1 Sam 1*.

¹³⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 55: AAS 57 (1965.) 59-60.

¹³⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 56: AAS 57 (1965.) 60.

¹³⁸ Usp. *Lk 1, 28*.

411 491 Tijekom vjekova Crkva je postala svjesna da je Marija, ispunjena Božjom milošću,¹³⁹ bila otkupljena već od svoga začeća. Tako dogma o Bezgrešnom začeću, proglašena od pape Pija IX. 1854. godine, izjavljuje:

»Preblažena Djevica Marija u prvom trenutku svoga začeća, jedinstvenom je milošću i povlasticom svemogućega Boga, u predviđanju zasluga Isusa Krista Spasitelja ljudskog roda, bila očuvana od svake ljage istočnoga grijeha.«¹⁴⁰

2011 492 Sav taj »sjaj sasvim jedinstvene svetosti« koji Mariju »resi već od prvog časa njezina začeća«¹⁴¹ dolazi joj potpuno od Krista: ona je »otkupljena na uzvišen način u vidu zasluga svoga Sina«.¹⁴² Više nego bilo koju drugu stvorenu osobu, Otac ju je »blagoslovio svakim blagoslovom duhovnim u nebesima, u Kristu« (*Ef* 1, 3). U njemu ju je izabrao, »prije postanka svijeta, da bude 'sveta i neporočna' pred njim u ljubavi« (*Ef* 1, 4).

493 Oci istočne Predaje nazivaju Majku Božju »Sva sveta« (»Παναγία«), slave ju kao »slobodnu od svake ljage grijeha, koju je u izvjesnom smislu Duh Sveti oblikovao i učinio novim stvorom«.¹⁴³ Milošću Božjom Marija je cijelog svog života ostala čista od svakog osobnog grijeha.

»NEKA MI BUDE PO RIJEČI TVOJOJ...«

2617 494 Na vijest da će »Sina Svevišnjega« roditi snagom Duha Svetoga,¹⁴⁴ a da ne upozna muža, Marija je »poslušnošću vjere«,¹⁴⁵ 148 sigurna da »Bogu ništa nije nemoguće«, odgovorila: »Evo službenice Gospodnje; neka mi bude po tvojoj riječi« (*Lk* 1, 37-38). Tako, davši svoj pristanak Božjoj Riječi, Marija je postala Isusova majka i, 968 prihvaćajući Božju spasiteljsku volju svim srcem i nezapriječena bilo kakvim grijehom, potpuno se kao Gospodinova službenica posvetila

¹³⁹ Usp. *Lk* 1, 28.

¹⁴⁰ PIO IX., Bulla *Ineffabilis Deus*: DS 2803.

¹⁴¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 56: AAS 57 (1965.) 60.

¹⁴² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 53: AAS 57 (1965.) 58.

¹⁴³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 56: AAS 57 (1965.) 60.

¹⁴⁴ Usp. *Lk* 1, 28-37.

¹⁴⁵ Usp. *Rim* 1, 5.

osobi i djelu svoga Sina, pod njim i s njime, milošću svemogućeg Boga.¹⁴⁶

»Ona je, kako reče sveti Irenej, 'svojom poslušnošću uzrokom spasenja sebi i svemu ljudskom rodu'.¹⁴⁷ Stoga mnogi stari oci u svojem propovijedanju rado s njime tvrde: Čvor Evine neposlušnosti bio je razriješen Marijinom poslušnošću; što je djevica Eva svezala nevjerom, to je djevica Marija razriješila vjerom';¹⁴⁸ i pošto je Marija uspoređena s Evom, nazivaju je 'majkom živih' te često izjavljuju: 'smrt po Evi, život po Mariji'«. ¹⁴⁹

726

MARIJINO BOGOMATERINSTVO

495 Marija, koju evanđelja zovu »Isusova majka« (Iv 2, 1; 19, 25),¹⁵⁰ prije nego je rodila svoga Sina, na poticaj Duha, proglašena je »Majkom moga Gospodina« (Lk 1, 43). Doista, onaj kojeg je Marija po Duhu Svetom začela kao čovjeka i koji je uistinu postao njezin Sin po tijelu, jest vječni Očev Sin, druga Osoba presvetog Trojstva. Crkva ispovijeda da je Marija zaista *Bogorodica* [Θεοτόκος].¹⁵¹

466, 2677

MARIJINO DJEVIČANSTVO

496 Već od prvih obrazaca vjere¹⁵² Crkva je ispovijedala da je Isus u krilu Djevice Marije začet samom snagom Duha Svetoga, potvrđujući i tjelesni vidik toga događaja: Isus je bio začet »bez sjemena, od Duha Svetoga«. ¹⁵³ U djevičanskom začecu oci razabiru znak da je doista Sin Božji došao u čovječanstvo, kakvo je naše:

Tako sveti Ignacije Antiohijski (početkom 2. st.) veli: »Vi ste čvrsto uvjereni u pogledu našeg Gospodina da je uistinu od roda Davidova po tijelu,¹⁵⁴ Sin Božji po volji i snazi Božjoj,¹⁵⁵ uistinu rođen od Djevice, [...] da je uistinu [na križ] bio pribijen za nas, u svome tijelu, pod Poncijem Pilatom [...] Uistinu je trpio, kako je uistinu i uskrsnuo.«¹⁵⁶

¹⁴⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 56: AAS 57 (1965.) 60-61.

¹⁴⁷ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 3,22,4: SC 211, 440 (PG 7, 959).

¹⁴⁸ Usp. IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 3, 22, 4: SC 211, 442-444 (PG 7, 959-960).

¹⁴⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 56: AAS 57 (1965.) 60-61.

¹⁵⁰ Usp. Mt 13, 55.

¹⁵¹ Usp. EFEŠKI KONCIL, *Epistula II Cyrilli Alexandrini ad Nestorium*: DS 251.

¹⁵² Usp. DS 10-64.

¹⁵³ PRVI LATERANSKI KONCIL (649.), kan. 3: DS 503.

¹⁵⁴ Usp. Rim 1, 3.

¹⁵⁵ Usp. Iv 1, 13.

¹⁵⁶ IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Smyrnaeos*, 1-2: SC 10bis, str. 132-134 (Funk 1, 274-276).

497 Evanđeoski izvještaji¹⁵⁷ vide u djevičanskom začeću božansko djelo koje nadilazi svako shvaćanje i svaku ljudsku mogućnost:¹⁵⁸ »Što je u njoj začeto, doista je od Duha Svetoga«, kaže anđeo Josipu o Mariji, njegovoj zaručnici (*Mt* 1, 20). Crkva u tome vidi ispunjenje božanskog obećanja na usta Izaije proroka: »Evo, djevica će začeti i roditi sina« (*Iz* 7, 14), prema grčkom prijevodu *Mt* 1, 23.

498 Šutnja Evanđelja po Marku i poslanicâ Novoga zavjeta o Marijinu djevičanskom začeću bila je kadikad uzrokom nesigurnosti. Moglo se pitati nisu li posrijedi legende ili teološke obrade bez zahtjeva povijesnosti. Na to valja odgovoriti: Vjera u djevičansko začeće Isusovo nailazila je na živo protivljenje, sarkazam i neshvaćanje nevjernika, židova i pogana:¹⁵⁹ ona nije našla motiva u poganskoj mitologiji niti u kakvom prilagođivanju idejama vremena. Smisao toga događaja dokučiv je samo vjeri, koja ga vidi u onoj »povezanosti koja veže različita otajstva međusobno«,¹⁶⁰ u cjelini Kristovih otajstava, od utjelovljenja do Pashe. Sveti Ignacije Antiohijski već svjedoči takvu povezanost: »Poglavica ovoga svijeta nije znao za Marijino djevičanstvo i njezin porod, kao ni za smrt Gospodinovu: tri vrhunska Otajstva koja se dogodiše u Božjoj šutnji.«¹⁶¹

MARIJA – »VAZDA DJEVICA«

499 Produbljenje vjere u djevičansko materinstvo dovelo je Crkvu da ispovjedi stvarno i trajno Marijino djevičanstvo¹⁶² i u porodu Sina Božjega postalog čovjekom.¹⁶³ Doista rođenje Krista »nije njezinu djevičansku netaknutost umanjilo nego posvetilo.«¹⁶⁴ Crkveno bogoslužje slavi Mariju kao *ἄειπαρθένον*, »vazda Djevicu«.¹⁶⁵

500 Na to se katkad primjećuje da Sveto pismo govori o Isusovoj braći i sestrama.¹⁶⁶ Crkva je uvijek držala da ti navodi ne naznačuju drugu djecu Djevice

¹⁵⁷ Usp. *Mt* 1, 18-25; *Lk* 1, 26-38.

¹⁵⁸ Usp. *Lk* 1, 34.

¹⁵⁹ Usp. JUSTIN, *Dialogus cum Tryphone Judaeo*, 66-67: CA 2, 234-236 (PG 6, 628-629); ORIGEN, *Contra Celsum*, 1,32: SC 132, 162-164 (PG 8, 720-724); isto, 1, 69: SC 132, 270 (PG 8, 788-789) i drugi.

¹⁶⁰ PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, c. 4: DS 3016.

¹⁶¹ IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Ephesios* 19, 1: SC 10bis, 74 (Funk 1, 228); usp. *I Kor* 2, 8.

¹⁶² Usp. DRUGI CARIGRADSKI KONCIL, 8. zasj., kan. 6: DS 427.

¹⁶³ Usp. LEON VELIKI, *Tomus ad Flavianum*: DS 291; isto: DS 294; PELAGIJE I., *Epistula Humani generis*: DS 442; PRVI LATERANSKI KONCIL (649.), kan. 3.: DS 503; XVI. TOLEDSKA SINODA, *Symbolum*: DS 571; PIO IV., Konst. *Cum quorundam hominum*: DS 1880.

¹⁶⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 57: AAS 57 (1965.) 61.

¹⁶⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 52: AAS 57 (1965.) 58.

¹⁶⁶ Usp. *Mk* 3, 31-35; 6, 3; *I Kor* 9, 5; *Gal* 1, 19.

Marije: Jakov i Josip, »Isusova braća« (*Mt* 13, 55), sinovi su Marije, Kristove učenice,¹⁶⁷ koja je označena posebno kao »druga Marija« (*Mt* 28, 1). Riječ je o najbližim Isusovim rođacima, prema izražavanju uobičajenom u Starom zavjetu.¹⁶⁸

501 Isus je jedini Marijin Sin. No duhovno Marijino majčinstvo¹⁶⁹ 969
proteže se na sve ljude koje je on došao spasiti: ona je »rodila Sina kojega
je Bog postavio prvorođencem među mnogom braćom (*Rim* 8, 29), tj.
među vjernicima, u čijem rađanju i odgajanju ona surađuje majčinskom 970
ljubavlju«.¹⁷⁰

MARIJINO DJEVIČANSKO MATERINSTVO U BOŽJEM NAUMU

502 Oči vjere mogu, u povezanosti s cjelinom objave, otkriti tajne 90
razloge zbog kojih je Bog u svom spasenjskom nacrtu htio da se njegov
Sin rodi od Djevice. Ti se razlozi odnose koliko na Osobu i otkupiteljsko
poslanje Kristovo, toliko i na prihvaćanje tog poslanja s Marijine strane
u korist svih ljudi.

503 Marijino djevičanstvo očituje posvemašnju Božju inicijativu pri utjelov- 422
ljenju. Isus ima za Oca samo Boga.¹⁷¹ »Ljudska narav koju je uzeo nije ga nikada
odvojila od Oca. [...] Naravni je Sin Ocu po boštvu, naravni Sin majci po čovještvu,
ali u pravom smislu Božji Sin u obojem.«¹⁷²

504 Isus je u krilu Djevice Marije začet po Duhu Svetom jer je *novi Adam*¹⁷³ 359
kojim započinje novo stvaranje: »Prvi je čovjek od zemlje, zemljan; drugi čovjek –
s neba« (*I Kor* 15, 47). Kristovo je čovještvo, već od začeca, puno Duha Svetoga,
jer mu Bog »Duha ne daje na mjeru« (*Iv* 3, 34). »Od punine njegove«, od glave
otkupljenog čovječanstva,¹⁷⁴ »svi mi primismo, i to milost na milost« (*Iv* 1, 16).

505 Isus, novi Adam, svojim djevičanskim začecem započinje *ново rađanje* 1265
posvojene djece u Duhu Svetom po vjeri. »Kako će to biti?« (*Lk* 1, 34).¹⁷⁵
Udioništvo na božanskom životu ne proizlazi »od krvi, ni od volje tjelesne, ni od
volje muževljeve, nego – od Boga« (*Iv* 1, 13). Djevičansko je prihvaćanje toga

¹⁶⁷ Usp. *Mt* 27, 56.

¹⁶⁸ Usp. *Post* 13, 8; 14, 16; 29, 15; itd.

¹⁶⁹ Usp. *Iv* 19, 26-27; *Dj* 12, 17.

¹⁷⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 63: AAS 57 (1965.) 64.

¹⁷¹ Usp. *Lk* 2, 48-49.

¹⁷² FURLANSKA SINODA (796. ili 797.), *Symbolum*: DS 619.

¹⁷³ Usp. *I Kor* 15, 45.

¹⁷⁴ Usp. *Kol* 1, 18.

¹⁷⁵ Usp. *Iv* 3, 9.

života jer je isti čovjeku darovan od Duha. Zaručnički značaj ljudskoga poziva u odnosu na Boga¹⁷⁶ savršeno se ispunja u Marijinu djevičanskom materinstvu.

148, 506 Marija je djevica jer je njezino djevičanstvo *znak njezine vjere*, koja ne
1814 bijaše obilježena nikakvom sumnjom¹⁷⁷ i njezinog posvemašnjeg predanja Božjoj volji.¹⁷⁸ Njezina joj vjera daje postati Majkom Spasitelju: »Marija je blaženija po tom što prihvaća Kristovu vjeru nego što začinje Kristovo tijelo«. ¹⁷⁹

967 507 Marija je u isti mah djevica i majka, jer je najsavršenija slika i ostvarenje
149 Crkve:¹⁸⁰ »Crkva [...] postaje majkom po vjerno primljenoj Božjoj Riječi. Propovijedanjem i krstom ona, naime, na nov i besmrtn život rađa djecu začetu po Duhu Svetomu i od Boga rođenu. Ona je i djevica koja potpuno i čisto čuva vjeru danu Zaručniku.«¹⁸¹

Ukratko

508 *Iz Evina potomstva Bog je izabrao Djevicu Mariju da bude Majka njegovog Sina. Kao »puna milosti«, ona je »najodličniji plod Otkupljenja«.¹⁸² već od prvoga časa svog začeca potpuno je očuvana slobodnom od ljage istočnoga grijeha te je tijekom cijeloga svog života ostala čistom od svakoga osobnog grijeha.*

509 *Marija je uistinu »Majka Božja« jer je Majka vječnog Sina Božjega postalog čovjekom, koji je sam Bog.*

510 *Marija je ostala »Djevica u začecu svoga Sina, Djevica u porodu, Djevica trudna, Djevica majka, Djevica trajno«.¹⁸³ svim svojim bićem ona je »Službenica Gospodnja« (Lk 1, 38).*

511 *Marija Djevica »sudjelovala je slobodnom vjerom i slobodnim poslušom u ljudskom spasenju«.¹⁸⁴ Rekla je svoj »da« »u ime čitavog čovječanstva«.¹⁸⁵ po svojoj poslušnosti postala je nova Eva, majka živih.*

¹⁷⁶ Usp. 2 Kor 11, 2.

¹⁷⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 63: AAS 57 (1965.) 64.

¹⁷⁸ Usp. 1 Kor 7, 34-35.

¹⁷⁹ AUGUSTIN, *De sancta virginitate*, 3, 3: CSEL 41, 237 (PL 40, 398).

¹⁸⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 63: AAS 57 (1965.) 64.

¹⁸¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 64: AAS 57 (1965.) 64.

¹⁸² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 64: AAS 57 (1965.) 64.

¹⁸³ AUGUSTIN, *Sermo*, 186, 1: PL 38, 999.

¹⁸⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 56: AAS 57 (1965.), 60.

¹⁸⁵ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, 3, q. 30, a. 1, c: Ed. Leon. 11, 315.

Stavak 3.

OTAJSTVA KRISTOVA ŽIVOTA

512 U pogledu Kristova života Vjerovanje govori samo o otajstvima utjelovljenja (začeće i rođenje) i Pashe (muka, raspeće na križ, smrt, sahrana, silazak nad pakao, uskrsnuće, uzašašće). Ništa izričito ne govori o otajstvima Isusova skrovitog i javnog života, ali članci vjere o Isusovu utjelovljenju i Pashi, *osvjetljaju sav* Kristov zemaljski život. 1163
 »Sve ono što je Isus činio i učio do dana kad je uznesen« (*Dj* 1, 1-2) *mora se promatrati u svjetlu otajstava Božića i Pashe.*

513 Već prema okolnostima, kateheza će razvijati svekoliko 426, 561
 bogatstvo Isusovih otajstava. Ovdje je dovoljno naznačiti neke stavke zajedničke svim otajstvima Kristova života (*I*), da bismo kasnije naglasili glavna Otajstva Isusova skrovitog (*II*) i javnog (*III*) života.

I. Sav je Kristov život otajstvo

514 U evanđeljima nema mnogo toga što zanima ljudsku znatiželju u odnosu na Isusa. Gotovo ništa se ne kaže o njegovu životu u Nazaretu, a ne govori se ni o značajnom dijelu njegova javnog života.¹⁸⁶ Ono što je sadržano u evanđeljima, bilo je napisano »da vjerujete: Isus je Krist, Sin Božji, i da vjerujući imate život u imenu njegovu« (*Iv* 20, 31).

515 Evanđelja su napisali ljudi koji su među prvima povjerovali¹⁸⁷ 126
 i poželjeli s drugima podijeliti svoju vjeru. Spoznavši u vjeri tko je Isus, mogli su u cijelom njegovu zemaljskom životu prepoznavati i obznanjivati tragove njegova otajstva. Od povoja rođenja¹⁸⁸ do octa muke¹⁸⁹ i ubrusa uskrsnuća,¹⁹⁰ sve je u Isusovu životu znak njegova otajstva. Kroz njegove čine, njegova čudesa, njegove riječi objavljeno je da »u njemu tjelesno prebiva sva punina božanstva« (*Kol* 2, 9). I 609, 774
 tako se njegovo čovječstvo pokazuje kao »sakrament«, tj. znak i oruđe

¹⁸⁶ Usp. *Iv* 20, 30.

¹⁸⁷ Usp. *Mk* 1, 1; *Iv* 21, 24.

¹⁸⁸ Usp. *Lk* 2, 7.

¹⁸⁹ Usp. *Mt* 27, 48.

¹⁹⁰ Usp. *Iv* 20, 7.

- 477 njegova boštva i spasenja koje ono donosi: što bijaše vidljivo u njegovu zemaljskom životu vodilo je k nevidljivom otajstvu njegova božanskog sinovstva i njegova otkupiteljskog poslanja.

OPĆE CRTE ISUSOVIH OTAJSTAVA

- 65 516 Sav Kristov život jest *objava* Oca: njegove riječi i djela, njegova šutnja i trpljenje, njegov način postojanja i govorenja. Isus može reći: »Tko vidi mene, vidi Oca« (Iv 14, 9), a Otac: »Ovo je Sin moj, Izabranik! Njega slušajte!« (Lk 9, 35). Budući da se naš Gospodin 2708 utjelovio da izvrši Očevu volju,¹⁹¹ i najmanji potezi njegovih otajstava očituju ljubav Božju prema nama.¹⁹²
- 606 517 Sav je Kristov život otajstvo *otkupljenja*. Otkupljenje nam 1115 prije svega dolazi po krvi križa,¹⁹³ ali to otajstvo je na djelu u cijelom Kristovu životu: već u njegovu utjelovljenju kojim nas je, postavši siromašan, obogatio svojim siromaštvom;¹⁹⁴ u njegovu skrovitom životu koji, njegovom podložnošću,¹⁹⁵ popravlja našu nepokornost; u njegovoj riječi koja čisti slušatelje;¹⁹⁶ u liječenjima i izgonima zloduhâ što ih je vršio, po kojima je »uzeo naše slabosti i ponio boli« (Mt 8, 17);¹⁹⁷ u njegovu uskrснуću kojim nas opravdava.¹⁹⁸
- 668, 2748 518 Sav Kristov život je otajstvo *ponovnog okupljanja svega pod jednu glavu [rekapitulacija]*. Što god je Isus učinio, rekao i trpio, imalo je za cilj da palog čovjeka obnovi u njegovu prvotnom pozivu:

»Kada se utjelovio i postao čovjekom, sažeto je ponovio u sebi samom dugu povijest ljudi i ukratko nam pribavio spasenje, tako da smo u Kristu zadobili ono što bijasmo izgubili u Adamu, tj. da budemo na sliku i priliku Božju.«¹⁹⁹ »Upravo zato je Krist prošao kroza sve dobi života, da time povрати svim ljudima zajedništvo s Bogom.«²⁰⁰

¹⁹¹ Usp. Heb 10, 5-7.

¹⁹² Usp. I Iv 4, 9.

¹⁹³ Usp. Ef 1, 7; Kol 1, 13-14 (Vulgata); I Pt 1, 18-19.

¹⁹⁴ Usp. 2 Kor 8, 9.

¹⁹⁵ Usp. Lk 2, 51.

¹⁹⁶ Usp. Iv 15, 3.

¹⁹⁷ Usp. Iz 53, 4.

¹⁹⁸ Usp. Rim 4, 25.

¹⁹⁹ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 3, 18, 1: SC 211, 342-344 (PG 7, 932).

²⁰⁰ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 3, 18, 7: SC 211, 366 (PG 7, 937);
usp. ISTI, *Adversus haereses*, 2,22,4,: SC 294, 220-222 (PG 7, 784).

NAŠE ZAJEDNIŠTVO S ISUSOVIM OTAJSTVIMA

519 Svekoliko Kristovo bogatstvo je namijenjeno svakom čovjeku i 793
 tvori dobro za svakog čovjeka.²⁰¹ Od svoga utjelovljenja »radi nas ljudi 602
 i radi našeg spasenja«²⁰² sve do smrti »za naše grijeh« (I Kor 15, 3) i
 uskrsnuća »za naše opravdanje« (Rim 4, 25), Krist nije živio svoj život
 za sebe, nego za nas. A i sada je »naš zagovornik kod Oca« (I Iv 2, 1),
 »uvijek živ da se za nas zauzima« (Heb 7, 25). Sa svim što je živio i
 trpio za nas jednom zauvijek, On ostaje uvijek »pred licem Božjim za 1085
 nas« (Heb 9, 24).

520 U cijelom svom životu Isus se pokazuje kao naš uzor:²⁰³ on je 459
 »savršen čovjek«²⁰⁴ koji nas poziva da postanemo njegovi učenici 359
 i pođemo za njim; svojim poniženjem dao nam je primjer da ga 2607
 nasljedujemo,²⁰⁵ svojom nas molitvom privlači molitvi,²⁰⁶ svojim
 siromaštvom poziva da slobodno prihvatimo oskudicu i progonstva.²⁰⁷

521 Sve što je Krist živio, on nam omogućuje da mi to živimo u 2715
 njemu i da on to živi u nama. »Utjelovljenjem se naime Sin Božji na 1391
 neki način sjedinio sa svakim čovjekom«.²⁰⁸ Pozvani smo da tvorimo
 jedno s njime; kao udovima svoga Tijela on nam daje učestvovati u
 onome što je sam živio u svome tijelu za nas i kao naš uzor:

»Moramo u sebi nastavljati i nadopunjavati stanja i otajstva Isusova i često
 ga moliti da ih sam dovrši i ostvari u nama i u čitavoj svojoj Crkvi [...]. Sin
 je naime Božji naumio da uspostavi zajedništvo te svoja otajstva u nama
 i u svojoj svojoj Crkvi [...] nekako proširi i nastavi po milostima koje nam
 želi priopćiti i plodovima što ih tim otajstvima želi u nama izvesti. Na taj ih
 način želi u nama dovršiti.«²⁰⁹

²⁰¹ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Redemptor hominis*, 11: AAS 71 (1979.) 278.

²⁰² *Nicejsko-Carigradsko vjerovanje*: DS 150.

²⁰³ Usp. *Rim* 15, 5; *Fil* 2, 5.

²⁰⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 38: AAS 58 (1966.) 1055.

²⁰⁵ Usp. *Iv* 13, 15.

²⁰⁶ Usp. *Lk* 11, 1.

²⁰⁷ Usp. *Mt* 5, 11-12.

²⁰⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966.) 1042.

²⁰⁹ IVAN EUDES, *Le royaume de Jésus*, 3, 4: *Oeuvres complètes*, sv. 1, Vannes 1905., str. 310-311.

II. Otajstva Isusova djetinjstva i skrovitog života

PRIPRAVE

- 711, 762 522 Dolazak Sina Božjega na zemlju događaj je takve važnosti da ga je Bog htio kroz vjekove pripraviti. Obrede i žrtve, likove i znakove »Prvog saveza«,²¹⁰ sve usmjerava prema Kristu; naviješta ga po ustima proroka koji se smjenjuju u Izraelu. Uostalom, i u srcu pogana budi nejasno iščekivanje tog dolaska.
- 712-720 523 *Sveti je Ivan Krstitelj* neposredni preteča Gospodinov,²¹¹ poslan da mu pripravi put.²¹² »Prorok Svevišnjega« (Lk 1, 76), najveći je i posljednji²¹³ od svih proroka;²¹⁴ njime započinje evanđelje:²¹⁵ već iz majčina krila²¹⁶ pozdravlja Kristov dolazak i nalazi svoju radost u tome da bude »prijatelj zaručnika« (Iv 3, 29), kojega označuje kao »Jaganjca Božjega [...] koji oduzima grijeh svijeta« (Iv 1, 29). Prethodeći Isusu »u duhu i sili Ilijinoj« (Lk 1, 17), Ivan svjedoči za nj propovijedanjem, krštenjem obraćenja i na kraju svojim mučeništvom.²¹⁷
- 1171 524 Slaveći svake godine *bogoslužje došašća*, Crkva proživljuje to iščekivanje Mesije: ulazeći u zajedništvo s dugom pripravom prvoga Spasiteljeva dolaska, vjernici pobuđuju žarku želju za njegovim drugim dolaskom.²¹⁸ Slavljem Pretečina rođenja i mučeništva Crkva se sjedinjuje s njegovom željom: »On treba da raste, a ja da se umanjujem« (Iv 3, 30).

²¹⁰ Usp. Heb 9, 15.

²¹¹ Usp. Dj 13, 24.

²¹² Usp. Mt 3, 3.

²¹³ Usp. Lk 7, 26.

²¹⁴ Usp. Mt 11, 13.

²¹⁵ Usp. Dj 1, 22; Lk 16, 16.

²¹⁶ Usp. Lk 1, 41.

²¹⁷ Usp. Mk 6, 17-29.

²¹⁸ Usp. Otk 22, 17.

BOŽIĆNO OTAJSTVO

525 Isus je rođen u skromnosti staje, u siromašnoj obitelji;²¹⁹ priprosti pastiri prvi su svjedoci događaja. U tom uboštvu očituje se slava neba.²²⁰
 Crkva ne prestaje pjevati slavu te noći:

437

2443

»Djevica danas rađa Vječitoga;
 a zemlja Nedostupnome dariva špilju.
 Anđeli s pastirima slavoslove;
 a mudraci, predvođeni zvijezdom, dolaze da mu se poklone.
 Jer kao nekako dijete radi nas rodi se
 vječni Bog!«²²¹

526 »Postati kao djeca« naspram Bogu uvjet je za ulazak u Kraljevstvo;²²² zato se treba poniziti,²²³ treba postati malen; štoviše, treba nam se »nanovo roditi odozgo« (*Iv* 3, 7), roditi od Boga²²⁴ i tako postati djecom Božjom²²⁵ (*Iv* 1, 12). Božićno otajstvo se u nama ispunja kada se Krist u nama »oblikuje«.²²⁶ Božić je otajstvo te »čudesne razmjene«:

»O čudesne li razmjene! Stvoritelj roda uzevši oduhovljeno tijelo udostojao se roditi od Djevice; bez sjemena posta čovjekom i obdari nas svojim boštvom.«²²⁷

460

OTAJSTVO ISUSOVA DJETINJSTVA

527 *Obrezanje* Isusovo, osam dana nakon rođenja,²²⁸ znak je njegova uključenja u Abrahamovo potomstvo, u narod Saveza, njegova podlaganja Zakonu²²⁹ i osposobljavanja za bogoštovlje Izraelovo na kojem će sudjelovati tijekom cijelog života. Isti je znak pralik »Kristova obrezanja«, to jest krsta.²³⁰

580

1214

²¹⁹ Usp. *Lk* 2, 6-7.

²²⁰ Usp. *Lk* 2, 8-20.

²²¹ ROMAN SLATKOPOJAC (MELODUS), *Kontakion*, 10, *In diem Nativitatis Christi*, Poemium: SC 110, 50.

²²² Usp. *Mt* 18, 3-4.

²²³ Usp. *Mt* 23, 12.

²²⁴ Usp. *Iv* 1, 13.

²²⁵ Usp. *Iv* 1, 12.

²²⁶ Usp. *Gal* 4, 19.

²²⁷ *Svetkovina svete Bogorodice Marije*, antifona za I. i II. večernju: *Liturgia Horarum*, tipsko izd., Typis Polyglottis Vaticanis 1973. str. 385 i 397.

²²⁸ Usp. *Lk* 2, 21.

²²⁹ Usp. *Gal* 4, 4.

²³⁰ Usp. *Kol* 2, 11-13.

- 439 528 *Bogojavljenje* je očitovanje Isusa kao Mesije Izraelova, Sina Božjega i Spasitelja svijeta. Zajedno s Isusovim krštenjem u Jordanu i svadbom u Kani,²³¹ ono slavi poklon »mudraca« s Istoka Isusu.²³² U tim »mudracima«, koji predstavljaju okolne poganske religije, evanđelje vidi prvine naroda koji u utjelovljenju primaju Blagovijest spasenja. Dolazak mudraca u Jeruzalem da se poklone židovskom kralju²³³ pokazuje kako oni, u mesijanskom svjetlu Davidove zvijezde,²³⁴ traže u Izraelu onoga koji će biti kralj narodâ.²³⁵ Njihov dolazak naznačuje da pogani ne mogu upoznati Isusa i klanjati mu se kao Sinu Božjemu i Spasitelju svijeta ako se ne okrenu Židovima²³⁶ i ne prime od njih mesijansko obećanje sadržano u Starom zavjetu.²³⁷ Bogojavljenje očituje kako »u obitelj praotaca«²³⁸ ulazi »veliko mnoštvo naroda«, postižući »izraelsko dostojanstvo«.²³⁹
- 711-716
122
- 583 529 *Prikazanje Isusa u hramu*²⁴⁰ predstavlja ga kao Prvorodenca koji pripada Gospodinu.²⁴¹ U Šimunu i Ani svekoliko Izraelovo iščekivanje dolazi *ususret* svojem Spasitelju (bizantska predaja tako naziva dogadaž). Isus je prepoznat kao dugo iščekivani Mesija, »svjetlo naroda« i »slava Izraela«, ali i kao »znak protivljenja«. Mač boli prorečen Mariji naviješta drugi prinos, savršen i jedincat, onaj na križu, koji će darovati spasenje što ga Bog pripravi »pred licem sviju naroda«.
- 439
614
- 574 530 *Bijeg u Egipat* i pokolj nevine djece²⁴² očituju suprotstavljanje tame svjetlu: »K svojima dođe i njegovi ga ne primiše« (*Iv* 1, 11). Cjelokupni Kristov život bit će u znaku progona. Njegovi dijele s njim

²³¹ Usp. *Svetkovina Bogojavljenja*, antifona za »Veliča«, II. večernja: *Liturgia Horarum*, tiskopisno izd., sv. 1, Typis Polyglottis Vaticanis 1973., str. 465.

²³² Usp. *Mt* 2, 1.

²³³ Usp. *Mt* 2, 2.

²³⁴ Usp. *Br* 24, 17; *Otk* 22, 16.

²³⁵ Usp. *Br* 24, 17-19.

²³⁶ Usp. *Iv* 4, 22.

²³⁷ Usp. *Mt* 2, 4-6.

²³⁸ LEON VELIKI, *Sermo*, 33,3: CCL 138, 173 (PL 54, 242).

²³⁹ *Vazmeno bdjenje*, Molitva nakon trećeg čitanja: *Missale Romanum*, tiskopisno izd., Typis Polyglottis Vaticanis 1970., str. 277.

²⁴⁰ Usp. *Lk* 2, 22-39.

²⁴¹ Usp. *Izl* 13, 12-13.

²⁴² Usp. *Mt* 2, 13-18.

tu sudbinu.²⁴³ Povratak iz Egipta²⁴⁴ podsjeća na Izlazak²⁴⁵ i prikazuje Isusa kao konačnog osloboditelja.

OTAJSTVA ISUSOVA SKROVITOG ŽIVOTA

531 Tijekom većeg dijela života, Isus je dijelio stanje goleme većine ljudi: svakodnevni život bez prividne veličine, život ručnog rada, židovski vjerski život podvrgnut Božjem Zakonu,²⁴⁶ život u zajednici. O svemu tom razdoblju objavljeno nam je da Isus bijaše roditeljima podložan²⁴⁷ i da »napredovaše u mudrosti, dobi i milosti kod Boga i ljudi« (Lk 2, 52). 2427

532 Isusovim pokoravanjem svojoj majci i zakonitom ocu ostvaruje se savršeno obdržavanje četvrte zapovijedi. To podlaganje je slika sinovske poslušnosti nebeskom Ocu. Svakodnevno Isusovo pokoravanje Josipu i Mariji nagovijestilo je i predoznačilo pokoravanje molitve u vrtu: »ne moja [...] volja« (Lk 22, 42). Kristovom poslušnošću u svakodnevici skrovitog života već je započelo djelo obnove onoga što Adamov neposluh bijaše razorio.²⁴⁸ 2214-2220 612

533 Skroviti nazaretski život dopušta svakom čovjeku da bude u zajedništvu s Isusom na najredovitijim putovima svakodnevnog života:

»Nazaretska je kuća škola u kojoj počinjemo upoznavati Kristov život. To je škola evanđelja. [...] Ponajprije nas uči *šutjeti*. O kad bi se u nama obnovila cijena šutnje, toga divnog i tako potrebnog ozračja duše! [...] Osim toga, uči nas *živjeti u obitelji*. Neka nas Nazaret podsjeti što je obitelj, što je zajedništvo obiteljske ljubavi, što njezina ljepota jednostavna i stroga, što njezin značaj nepovrediv i svet. Ovdje napokon upoznajemo disciplinu *rada*. O nazaretski dome, kućo Sina drvodjeljina, želimo baš ovdje shvatiti i slaviti doduše strogi, ali i otkupiteljski zakon ljudskog napora. [...] Želimo na kraju pozdraviti radnike cijelog svijeta i pokazati im veliki uzor – njihova božanskog Brata.«²⁴⁹ 2717 2204 2427

²⁴³ Usp. Iv 15, 20.

²⁴⁴ Usp. Mt 2, 15.

²⁴⁵ Usp. Hoš 11, 1.

²⁴⁶ Usp. Gal 4, 4.

²⁴⁷ Usp. Lk 2, 51.

²⁴⁸ Usp. Rim 5, 19.

²⁴⁹ PAVAO VI., *Homilija u crkvi Navještenja Blažene Djevice Marije u Nazaretu*, 5. siječnja. 1964.: AAS 56 (1964.) 167-168.

583 534 *Našašće Isusa u Hramu*²⁵⁰ jedini je događaj koji razbija šutnju
 2599 evanđelja o skrovitim Isusovim godinama. Isus nam tu daje nazreti
 otajstvo njegova potpunog posvećenja poslanju koje izvire iz njegova
 božanskog sinovstva: »Niste li znali da mi je biti u onome što je Oca
 964 mojega?« (*Lk 2, 49*). Marija i Josip »nisu razumjeli« tih riječi, nego
 ih primiše u vjeri, a Marija ih je »čuvala u svom srcu« (*Lk 2, 51*), sve
 vrijeme koje je Isus ostao skriven u tišini običnog života.

III. Otajstva Isusova javnog života

ISUSOVO KRŠTENJE

719-720 535 Početak²⁵¹ Isusova javnog života jest njegovo krštenje od Ivana u
 Jordanu.²⁵² Ivan je propovijedao »krštenje obraćenja na otpuštenje grijeha«
 (*Lk 3, 3*). Mnoštvo je grešnika, carinika i vojnika,²⁵³ farizeja i saduceja²⁵⁴
 i bludnica²⁵⁵ dolazilo da ih on krsti. Tako pristupi i Isus. Krstitelj
 701 oklijeva, Isus traži i prima krštenje. Tada Duh Sveti, u liku goluba, siđe
 na Isusa a glas s neba zaori: »Ovo je Sin moj, ljubljeni« (*Mt 3, 13-17*).
 438 To je očitovanje (»Epifania«) Isusa kao Mesije Izraelova i Sina Božjega.

606 536 Krštenje je, s njegove strane, prihvaćanje i početak poslanja
 Sluge patnika. On pristaje da se uvrsti među grešnike;²⁵⁶ on je »Jaganjac
 1224 Božji koji oduzima grijeh svijeta« (*Iv 1, 29*) i već anticipira »krštenje«
 svoje okrutne smrti.²⁵⁷ Zapravo dolazi da izvrši »svu pravednost«
 (*Mt 3, 15*), tj. da se podvrgne posve volji svog Oca: prihvaća s ljubavlju
 444 krštenje smrti za oprostjenje naših grijeha.²⁵⁸ Na to prihvaćanje odgovara
 727 glas Oca koji nalazi svu milinu u Sinu.²⁵⁹ I Duh, kojeg Isus posjeduje
 739 u punini već od začeca, dolazi da »ostane« na njemu.²⁶⁰ Isus će mu biti
 izvor za cijelo čovječanstvo. Pri njegovu krštenju »otvaraju se nebesa«

²⁵⁰ Usp. *Lk 2, 41-52*.

²⁵¹ Usp. *Lk 3, 23*.

²⁵² Usp. *Dj 1, 22*.

²⁵³ Usp. *Lk 3, 10-14*.

²⁵⁴ Usp. *Mt 3, 7*.

²⁵⁵ Usp. *Mt 21, 32*.

²⁵⁶ Usp. *Iz 53, 12*.

²⁵⁷ Usp. *Mk 10, 38; Lk 12, 50*.

²⁵⁸ Usp. *Mt 26, 39*.

²⁵⁹ Usp. *Lk 3, 22; Iz 42, 1*.

²⁶⁰ Usp. *Iv 1, 32-33; Iz 11, 2*.

(Mt 3, 16) koja Adamov grijeh bijaše zatvorio; silaskom Isusa i Duha posvećene su i vode, kao predigra novoga stvaranja.

537 Krštenjem se kršćanin sakramentalno suobličuje Isusu, kojemu je krštenje bilo predokus smrti i uskrsnuća; kršćanin treba ući u to otajstvo poniznog sniženja i skrušenja, treba sići u vodu s Isusom da s njim uzađe, ponovo se rodi iz vode i Duha, da u Sinu postane ljubljeni sin Očev i »hodi u novosti života« (Rim 6, 4): 1262

»Po krštenju silazimo u grob zajedno s Kristom, da mogremo s njim i uskrsnuti; silazimo s njim da bismo mogli i uzaći s njim; uzlazimo s njim da bismo mogli biti i proslavljeni s njim.«²⁶¹ 628

»Sve što se zbilo u Kristu daje nam shvatiti da, nakon uranjanja u vodu, Duh Sveti s nebesa nad nama lebdi te, posvojeni Očevim glasom, postajemo djeca Božja.«²⁶²

NAPASTOVANJE ISUSA

538 Evanđelja govore o razdoblju Isusove samoće u pustinji neposredno nakon što ga je Ivan krstio: »I odmah ga Duh nagna u pustinju« (Mk 1, 12) gdje Isus ostade četrdeset dana posteći; bijaše sa zvijerima a anđeli mu služahu.²⁶³ Kad je to vrijeme završilo, Sotona ga je tri puta napastovao tražeći da iskuša njegovo sinovsko držanje prema Bogu. Isus je te napade, koji obnavljaju napastovanja Adama u raj u Izraela u pustinji, odbio te se i đavao od njega udaljio »do druge prilike« (Lk 4, 13). 394 518

539 Evanđelisti ističu spasenjski smisao toga tajanstvenog događaja. Kao novi Adam, Isus je ostao vjeran dok je prvi popustio napasti. Isus savršeno ispunjava poziv Izraelov: nasuprot onima koji su nekoć tijekom četrdeset godina iskušavali Boga u pustinji,²⁶⁴ Krist se objavljuje kao Sluga Božji u svemu poslušan božanskoj volji. Tako je Isus pobjednik đavla: on je svezao jakoga da mu otme plijen.²⁶⁵ Isusova pobjeda nad napasnikom u pustinji nagovješćuje pobjedu muke, posvemašnju poslušnost njegove sinovske ljubavi prema Ocu. 397 385 609

²⁶¹ GRGUR NAZIJANSKI, *Oratio*, 40,9: SC 358, 216 (PG 36, 369).

²⁶² HILARIJE POATJERSKI, *In evangelium Matthaei*, 2, 6: SC 254, 110 (PL 9, 927).

²⁶³ Usp. Mk 1, 13.

²⁶⁴ Usp. Ps 95, 10.

²⁶⁵ Usp. Mk 3, 27.

- 2119 540 Napastovanje Isusa očituje kakvo je mesijanstvo Sina Božjega, suprotno onome što mu ga predlaže Sotona i koje mu ljudi²⁶⁶ žele pripisati. Zato je Krist pobijedio napasnika *za nas*: »Nemamo takva Velikog svećenika koji ne bi mogao biti supatnik u našim slabostima, nego koji je u svemu iskušan kao i mi, osim u grijehu« (*Heb 4, 15*).
 519, 2849
 1438 Crkva se svake godine četrdesetdnevnom *korizmom* sjedinjuje s Isusovim otajstvom u pustinji.

»KRALJEVSTVO BOŽJE JE BLIZU«

- 541 »Pošto je Ivan bio predan, otiđe Isus u Galileju. Propovijedao je evanđelje Božje: 'Ispunilo se vrijeme, približilo se kraljevstvo Božje! Obratite se i vjerujte evanđelju!'« (*Mk 1, 14-15*). »Krist je, da
 2816 bi ispunio Očevu volju, na zemlji ustanovio nebesko kraljevstvo.«²⁶⁷ A
 763 volja je Očeva, »uzdići ljude da imaju udjela u božanskom životu«.²⁶⁸
 669, 768, I to čini sabirući ljude oko svoga Sina, Isusa Krista. Taj zbor je Crkva,
 865 koja na Zemlji predstavlja »klicu i početak« kraljevstva Božjega.²⁶⁹
 2233 542 Krist je u središtu toga ujedinjavanja ljudi u »Božju obitelj«. On ih oko sebe saziva svojom Riječju, svojim »znakovima« koji očituju kraljevstvo Božje, slanjem svojih učenika. Dolazak svoga kraljevstva On će ostvariti nadasve velikim otajstvom svoga Vazma: svojom smrću na križu i uskrsnućem. »Kad budem uzdignut sa zemlje, sve ću privući
 789 k sebi« (*Iv 12, 32*). »Svi su ljudi pozvani na sjedinjenje s Kristom«.²⁷⁰

NAVJEŠTAJ KRALJEVSTVA BOŽJEGA

- 543 *Svi su ljudi* pozvani ući u Kraljevstvo. Naviješteno najprije sinovima Izraela,²⁷¹ mesijansko je kraljevstvo određeno da primi ljude svih naroda.²⁷² Za pristup u nj potrebno je prihvatiti Isusovu Riječ:

»Gospodinova se riječ prisposoblja sjemenu posijanom na njivi: koji s vjerom slušaju i Kristovu se malenom stadu pribrajaju, prihvatili su samo

²⁶⁶ Usp. *Mt 16, 21-23*.

²⁶⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 3: AAS 57 (1965.) 6.

²⁶⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 2: AAS 57 (1965.), 5-6.

²⁶⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 5: AAS 57 (1965.) 8.

²⁷⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 3: AAS 57 (1965.) 6.

²⁷¹ Usp. *Mt 10, 5-7*.

²⁷² Usp. *Mt 8, 11; 28, 19*.

Kraljevstvo; potom sjeme vlastitom snagom klija i raste sve do vremena žetve.«²⁷³

- 544 Kraljevstvo pripada *siromašnima i malenima*, tj. onima koji ga 709
primaju ponizna srca. Isus je poslan da bude »blagovjesnik siromasima« 2443
(*Lk* 4, 18).²⁷⁴ Njih proglašava blaženima jer je »kraljevstvo nebesko 2546
njihovo!« (*Mt* 5, 3); »malenima« se Otac udostojao objaviti ono što
mudrima i umnima ostaje skriveno.²⁷⁵ Isus od jasala do križa dijeli život
siromaha, poznaje glad,²⁷⁶ žeđ²⁷⁷ i oskudicu.²⁷⁸ Štoviše, poistovjećuje
se sa svakom vrstom siromaha i djelotvornu ljubav prema njima čini
uvjetom za ulazak u svoje kraljevstvo.²⁷⁹
- 545 Isus poziva *grešnike* na kraljevsku gozbu: »Nisam došao zvati 1443
pravednike, nego grešnike« (*Mk* 2, 17).²⁸⁰ Pozivajući ih na obraćenje, 588
bez kojeg nema ulaska u kraljevstvo, Isus im riječima i činima pokazuje 1846
neizmjereno milosrđe svoga Oca²⁸¹ i neizmjernu »radost« koja biva »na 1439
nebu zbog jednog obraćenog grešnika« (*Lk* 15, 7). Najviši dokaz takve
ljubavi bit će žrtva vlastitog života »na otpuštenje grijeha« (*Mt* 26, 28).
- 546 Isus poziva na ulazak u kraljevstvo služeći se *prispodobama*, 2613
koje su osobit izraz njegova naučavanja.²⁸² Njima poziva na kraljevsku
gozbu,²⁸³ ali traži i korjenito opredjeljenje: za postignuće kraljevstva
potrebno je »prodati« sve;²⁸⁴ ne dostaju riječi, nužna su djela.²⁸⁵
Prispodobе su kao ogledalo čovjeku: prima li Riječ kao što ga prima
kamenito tlo ili kao dobra zemlja?²⁸⁶ Kako se služi primljenim

²⁷³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 5: AAS 57 (1965.) 7.

²⁷⁴ Usp. *Lk* 7, 22.

²⁷⁵ Usp. *Mt* 11, 25.

²⁷⁶ Usp. *Mk* 2, 23-26; *Mt* 21, 18.

²⁷⁷ Usp. *Iv* 4, 6-7; 19, 28.

²⁷⁸ Usp. *Lk* 9, 58.

²⁷⁹ Usp. *Mt* 25, 31-46.

²⁸⁰ Usp. *I Tim* 1, 15.

²⁸¹ Usp. *Lk* 15, 11-32.

²⁸² Usp. *Mk* 4, 33-34.

²⁸³ Usp. *Mt* 22, 1-14.

²⁸⁴ Usp. *Mt* 13, 44-45.

²⁸⁵ Usp. *Mt* 21, 28-32.

²⁸⁶ Usp. *Mt* 13, 3-9.

talentima?²⁸⁷ U srcu prisposodobâ prikriveno stoji Isus i kraljevstvo prisutno u svijetu. Treba ući u kraljevstvo, tj. postati Kristovim učenicima da se upoznaju »otajstva kraljevstva nebeskoga« (Mt 13, 11). Za one koji ostaju »vani« (Mk 4, 11), sve i dalje ostaje zagonetno.²⁸⁸

ZNAKOVI KRALJEVSTVA BOŽJEGA

670 547 Isus popraćuje svoje riječi mnogim »čudesima, djelima i znamenjima« (Dj 2, 22), koja očituju da je u njemu prisutno kraljevstvo.
439 Oni svjedoče da je Isus naviješteni Mesija.²⁸⁹

156 548 Znakovi što ih Isus čini svjedoče da ga je Otac poslao.²⁹⁰ Oni
2616 pozivaju na vjeru u njega.²⁹¹ Onima koji mu se obraćaju s vjerom,
574 on daje ono što traže.²⁹² Tada čudesa učvršćuju vjeru u onoga koji
vrši djela svog Oca: svjedoče da je on Sin Božji.²⁹³ Ali ona mogu biti
447 također povod i sablazni.²⁹⁴ Ne idu za tim da zadovolje znatiželju i želje
nečeg magijskoga. Premda su mu čudesa tako očita, Isus je od nekih
odbačen;²⁹⁵ optužuju ga čak da djeluje uz pomoć demonâ.²⁹⁶

1503 549 Oslobađajući neke ljude od zemaljskih zala gladi,²⁹⁷ nepravde,²⁹⁸
440 bolesti i smrti,²⁹⁹ Isus je činio mesijanske znakove; on nije dakako došao
ukloniti odavde sva zla,³⁰⁰ nego ljude osloboditi od najgorega ropstva:
grijeha,³⁰¹ koji ih priječi u njihovu pozivu djece Božje i uzrok je svih
ljudskih porobljenja.

²⁸⁷ Usp. Mt 25, 14-30.

²⁸⁸ Usp. Mt 13, 10-15.

²⁸⁹ Usp. Lk 7, 18-23.

²⁹⁰ Usp. Iv 5, 36; 10, 25.

²⁹¹ Usp. Iv 10, 38.

²⁹² Usp. Mk 5, 25-34; 10, 52; itd.

²⁹³ Usp. Iv 10, 31-38.

²⁹⁴ Usp. Mt 11, 6.

²⁹⁵ Usp. Iv 11, 47-48.

²⁹⁶ Usp. Mk 3, 22.

²⁹⁷ Usp. Iv 6, 5-15.

²⁹⁸ Usp. Lk 19, 8.

²⁹⁹ Usp. Mt 11, 5.

³⁰⁰ Usp. Lk 12, 13.14; Iv 18, 36.

³⁰¹ Usp. Iv 8, 34-36.

550 Dolazak kraljevstva Božjega poraz je kraljevstva Sotonina.³⁰² 394
 »Ako ja po Duhu Božjem izgonim đavle, zbilja je došlo k vama
 kraljevstvo Božje« (*Mt* 12, 28). Isusovi *egzorcizmi* oslobađaju ljude od 1673
 demonskog mučenja.³⁰³ Oni unaprijed označuju veliku pobjedu Isusovu
 nad »knezom ovoga svijeta«. ³⁰⁴ Kraljevstvo će Božje biti konačno 440, 2816
 uspostavljeno Kristovim križem: »Bog zavlada s drveta«. ³⁰⁵

»KLJUČEVI KRALJEVSTVA«

551 U početku javnog života Isus je izabrao dvanaesticu muževa 858
 da budu s njim i sudjeluju u njegovu poslanju,³⁰⁶ zato im je dao udjela
 u svojoj vlasti i poslao ih »propovijedati kraljevstvo Božje i liječiti
 bolesne« (*Lk* 9, 2). Oni ostaju stalno pridruženi kraljevstvu Krista, koji 765
 po njima vodi Crkvu:

»Ja vam stoga u baštinu predajem kraljevstvo što ga je meni predao moj
 Otac: da jedete i pijete za mojim stolom u kraljevstvu momemu i sjedite na
 prijestoljima sudeći dvanaest plemena Izraelovih« (*Lk* 22, 29-30).

552 U zboru Dvanaesticice Šimun Petar zauzima prvo mjesto.³⁰⁷ Isus 880
 mu je povjerio jedinstveno poslanje. Zahvaljujući objavi primljenoj od 153
 Oca, Petar je ispovjedio: »Ti si Krist-Pomazanik, Sin Boga živoga« 442
 (*Mt* 16, 16). Tad mu je Gospodin rekao: »Ti si Petar-Stijena i na toj
 stijeni sagradit ću Crkvu svoju i vrata paklena neće je nadvladati«
 (*Mt* 16, 18). Krist, »kamen živi«³⁰⁸ jamči svojoj Crkvi, utemeljenoj na
 Petru, pobjedu nad silama smrti. Poradi vjere koju je ispovjedio Petar 424
 će ostati neoboriva stijena Crkve. Poslanje će mu biti čuvati vjeru u
 njezinoj cjelovitosti i utvrđivati svoju braću.³⁰⁹

553 Isus je predao Petru osobitu vlast: »Tebi ću dati ključeve kra- 381
 ljevstva nebeskoga, pa što god svežeš na zemlji, bit će svezano na
 nebesima« (*Mt* 16, 19). »Vlast ključeva« označava autoritet upravljanja

³⁰² Usp. *Mt* 12, 26.

³⁰³ Usp. *Lk* 8, 26-39.

³⁰⁴ Usp. *Iv* 12, 31.

³⁰⁵ VENANCIJE FORTUNAT, Himan »Vexilla Regis« (»Barjaci kreću Kraljevi«): MGH 1/4/1, 34 (PL 88, 96).

³⁰⁶ Usp. *Mk* 3, 13-19.

³⁰⁷ Usp. *Mk* 3, 16; 9, 2; *Lk* 24, 34; *I Kor* 15, 5.

³⁰⁸ Usp. *I Pt* 2, 4.

³⁰⁹ Usp. *Lk* 22, 32.

kućom Božjom, što je Crkva. Isus, »dobri Pastir« (Iv 10, 11), tu je
 1445 zadaću potvrdio nakon uskrsnuća: »Pasi ovce moje« (Iv 21, 15-17).
 Vlast »vezanja i razrješivanja« označuje autoritet opraštanja grijeha,
 641, 881 prosuđivanja u području nauka i disciplinskih mjera u Crkvi. Isus je taj
 autoritet predao Crkvi po službi apostola³¹⁰, napose Petra, kojemu su
 jedinomu izričito povjereni ključevi kraljevstva.

PREDOKUS KRALJEVSTVA: PREOBRAŽENJE

554 Od dana kad je Petar ispovjedio da Isus jest Krist, Sin Boga
 živoga, Učitelj »poče [...] upućivati učenike kako treba da pođe u
 697, 2600 Jeruzalem, da mnogo pretrpi [...] da bude ubijen i treći dan da uskrsne«
 (Mt 16, 21). Petar se toj najavi usprotivio,³¹¹ drugi je nisu razumjeli.³¹² U
 tom je kontekstu smješten tajanstveni događaj Isusova preobraženja³¹³
 na visokom brdu, pred trojicom od njega izabраниh svjedoka: Petra,
 Jakova i Ivana. Lice i Isusova odjeća zablistase sjajem, pojavise se
 Mojsije i Ilija govoreći »o njegovu Izlasku, što se doskora imao ispuniti
 444 u Jeruzalemu« (Lk 9, 31); uto ih oblak zasjeni a glas s neba zaori: »Ovo
 je Sin moj, izabranik! Njega slušajte« (Lk 9, 35).

555 Na trenutak Isus očituje svoju božansku slavu, potvrđujući tako
 Petrovu ispovijest. Objavljuje da »za ulazak u svoju slavu« (Lk 24, 26)
 2576, 2583 mora proći preko križa u Jeruzalemu. Mojsije i Ilija bijahu vidjeli slavu
 Božju na brdu; Zakon i proroci bijahu nagovijestili Mesijina trpljenja.³¹⁴
 Isusova je muka upravo volja Očeva: Sin djeluje kao Sluga Božji.³¹⁵
 257 Oblak označuje prisutnost Duha Svetoga; »Pokazalo se čitavo Trojstvo:
 Otac u glasu; Sin u čovjeku, Duh u svijetlom oblaku«³¹⁶

»Preobrazio si se na gori, Kriste Bože, i učenici tvoji vidješe slavu tvoju
 koliko im to bijaše moguće, da znadu, kad te budu gledali kako te razapinju,
 da dragovoljno podnosiš muku, a svijetu propovijedaju, da si ti doista Očev
 odsjev.«³¹⁷

³¹⁰ Usp. Mt 18, 18.

³¹¹ Usp. Mt 16, 22-23.

³¹² Usp. Mt 17, 23; Lk 9, 45.

³¹³ Usp. Mt 17, 1-8 par.; 2 Pt 1, 16-18.

³¹⁴ Usp. Lk 24, 27.

³¹⁵ Usp. Iz 42, 1.

³¹⁶ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, 3, q. 45, a. 4, ad 2: Ed. Leon. 11, 433.

³¹⁷ *Bizantska liturgija, Kondak svetkovine Preobraženja Gospodnjega: Μηναία τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ*, sv. 6, Rim 1901., str. 341.

556 Na pragu javnoga života: krštenje; na pragu Pashe: preobraženje. Isusovim krštenjem »očitovalo je otajstvo prvog preporođenja: naše krštenje«; preobraženje je »sakrament drugog preporođenja: našeg uskrsnuća«.³¹⁸ Već sada, po Duhu Svetomu koji djeluje u sakramentu Tijela Kristova, mi imamo udjela u Gospodinovu uskrsnuću. Preobraženje nam pruža predokus slavnog Kristova dolaska, »kada će preobraziti ovo naše bijedno tijelo i suobličiti ga tijelu svome slavnome« (*Fil* 3, 21). Ali nas podsjeća i na to da »nam je kroz mnoge nevolje ući u kraljevstvo Božje« (*Dj* 14, 22):

»Petar to još nije shvaćao kada je na brdu poželio živjeti s Kristom.³¹⁹ Tu sreću ti je, Petre, Krist osigurao poslije smrti. A sada ti kaže: Sidi da se trudiš na zemlji, da služiš na zemlji, da budeš prezren i razapet na zemlji. Sišao je Život da bude ubijen; sišao je Kruh da ogladni; sišao je Put da se od puta umori; sišao je Izvor da ožedni; a ti odbijaš da trpiš?«³²⁰

ISUSOV PUT U JERUZALEM

557 »Kad je došlo vrijeme da bude uzet, Isus odlučno krenu u Jeruzalem« (*Lk* 9, 51).³²¹ Tom je odlukom pokazao da uzlazi u Jeruzalem pripravan da umre. U tri navrata najavio je svoju muku i svoje uskrsnuće.³²² Krećući prema Jeruzalemu kaže: »Ne priliči da prorok umre izvan Jeruzalema« (*Lk* 13, 33).

558 Isus podsjeća na mučeništvo proroka koji su bili usmrćeni u Jeruzalemu.³²³ Ipak, ne prestaje pozivati Jeruzalem da se okupi oko njega: »Jeruzaleme [...] koliko li puta htjedoh okupiti djecu tvoju kao što kvočka okuplja piliće pod krila, ali vi niste htjeli!« (*Mt* 23, 37b). Kad je stigao na domak Jeruzalemu, Isus plače nad gradom³²⁴ i još jednom očituje želju svoga srca: »O kad bi i ti u ovaj dan spoznao što je za tvoj mir! Ali sada je skriveno tvojim očima« (*Lk* 19, 42).

³¹⁸ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, 3, q. 45, a. 4, ad 2: Ed. Leon. 11, 433.

³¹⁹ Usp. *Lk* 9, 33.

³²⁰ AUGUSTIN, *Sermo*, 78,6: PL 38, 492-493.

³²¹ Usp. *Iv* 13, 1.

³²² Usp. *Mk* 8, 31-33; 9, 31-32; 10, 32-34.

³²³ Usp. *Mt* 23, 37a.

³²⁴ Usp. *Lk* 19, 41.

ISUSOV MESIJANSKI ULAZAK U JERUZALEM

559 Kako će Jeruzalem primiti svoga Mesiju? Pošto se uvijek otimao pokušajima naroda da ga zakralji,³²⁵ Isus izabire vrijeme i do u pojedinosti pripravlja svoj mesijanski ulazak u grad »Davida, oca svoga« (Lk 1, 32).³²⁶ Klicali mu kao sinu Davidovu, onome koji donosi spasenje (»Hosana« znači: »Oh, spasi nas!«, »daj nam spasenje!«). Sada »Kralj slave« (Ps 24, 7-10) ulazi u svoj grad »jašući na magaretu« (Zah 9, 9): ne zadobiva Kćer Sionsku, sliku svoje Crkve, niti lukavošću niti nasiljem, nego poniznošću koja svjedoči za istinu.³²⁷ Zato podanici
 333 njegova kraljevstva, toga dana, jesu djeca³²⁸ i »siromasi Božji«, koji mu kliču kao što su ga anđeli navijestili pastirima.³²⁹ Njihovo klicanje
 1352 je Crkva u »Svet« euharistijskog bogoslužja kao uvod u spomen-čin Gospodinove Pashe.

550, 2816 560 *Isusov ulazak u Jeruzalem* očituje dolazak Kraljevstva koje će Kralj-Mesija uskoro ostvariti Pashom svoje smrti i Uskrsnuća. Slavljem ulaska Isusova u Jeruzalem, na Cvjetnicu, Crkva započinje
 1169 Veliki tjedan.

Ukratko

- 561 *»Sav je Kristov život bio neprestano poučavanje: njegova šutnja, njegova znamenja, djela, molitva, ljubav prema čovjeku, njegovo opredjeljenje za male i siromašne, prihvaćanje potpune žrtve na križu za otkup svijeta, njegovo uskrsnuće, sve je to ostvarenje njegove Riječi i ispunjenje Objave.«³³⁰*
- 562 *Kristovi se učenici moraju njemu suobličiti sve dok se on ne oblikuje u njima.³³¹ »Zbog toga smo uključeni u otajstva njegova*

³²⁵ Usp. Iv 6, 15.

³²⁶ Usp. Mt 21, 1-11.

³²⁷ Usp. Iv 18, 37.

³²⁸ Usp. Mt 21, 15-16; Ps 8, 3.

³²⁹ Usp. Lk 19, 38; 2, 14.

³³⁰ IVAN PAVAO II., Ap. pob. *Catechesi tradendae*, 9: AAS 71 (1979.) 1284.

³³¹ Usp. Gal 4, 19.

- života, s njime smo suobličeni, suumrli i suuskrsnuli, dok ne budemo s njime suvladali«. ³³²
- 563 *Bili pastiri ili mudraci, možemo ovdje susresti Boga samo klečeći pred betlehemskim jaslama i klanjajući mu se skrivenom u slabosti djeteta.*
- 564 *Svojom podložnošću Mariji i Josipu kao i svojim skromnim radom tijekom dugih godina u Nazaretu, Isus nam daje primjer svetosti u svagdanjem životu obitelji i rada.*
- 565 *Od početka javnog života u času krštenja, Isus je »Sluga« sav posvećen otkupiteljskom djelu koje će dovršiti u »krštenju« svoje muke.*
- 566 *Napastovanje u pustinji pokazuje Isusa, poniznog Mesiju koji slavi pobjedu nad Sotonom, snagom svoga punog pristanka naumu spasenja koji je Otac htio.*
- 567 *Kraljevstvo nebesko počinje na zemlji u Kristu. »To kraljevstvo započinje sjati ljudima u Kristovoj riječi, djelima i prisutnosti.« ³³³ Crkva je sjemenka i početak tog kraljevstva. Ključevi su kraljevstva povjereni Petru.*
- 568 *Isusovu preobraženju bio je cilj da učvrsti vjeru apostola u pogledu muke. Uzlazak na »visoko brdo« pripravlja uzlazak na Kalvariju. Krist, Glava Crkve, očituje ono što njegovo Tijelo sadrži i zrači u sakramentima: »nadu slave« (Kol 1, 27). ³³⁴*
- 569 *Isus je dragovoljno uzišao u Jeruzalem, iako je znao da će tamo umrijeti nasilnom smrću zbog velikog neprijateljstva grešnika. ³³⁵*
- 570 *Ulazak Isusov u Jeruzalem očitovanje je dolaska kraljevstva Mesije-Kralja. U njegovu gradu prihvaćaju ga maleni i ponizni srcem. Mesija-Kralj sprema se ostvariti svoje kraljevstvo Pashom smrti i uskrsnuća.*

³³² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 7: AAS 57 (1965.) 10.

³³³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 5: AAS 57 (1965.) 7.

³³⁴ Usp. LEON VELIKI, *Sermo* 51, 3: CCL 138A, 298-299 (PL 54, 310C).

³³⁵ Usp. *Heb* 12, 3.

Članak 4.

»ISUS KRIST MUČEN POD PONCIJEM PILATOM, RASPET, UMRO I POKOPAN«

- 1067 571 Vazmeno otajstvo Kristova križa i uskrsnuća u središtu je Radosne vijesti koju apostoli i Crkva, slijedeći njih, moraju naviještati svijetu. Spasiteljski naum Božji ispunio se »jednom« (*Heb* 9, 26) zauvijek otkupiteljskom smrću njegova Sina Isusa Krista.
- 599 572 Crkva ostaje vjerna »tumačenju svih Pisama« što ga je dao sam Isus prije kao i poslije svoga Vazma:³³⁶ »Nije li trebalo da Krist sve to pretrpi te uđe u svoju slavu?« (*Lk* 24, 26). Isusove su patnje poprimile svoj konkretni povijesni oblik time što je bio »odbačen od starješina, glavara svećeničkih i književnika« (*Mk* 8, 31) koji su ga predali »poganima da ga izrugaju, izbičuju i razapnu« (*Mt* 20, 19).
- 158 573 Vjera, dakle, može nastojati istraživati okolnosti Isusove smrti, koje evanđelja³³⁷ vjerno prenose a drugi ih povijesni izvori osvjetljaju, da bi se bolje razumio smisao Otkupljenja.

Stavak 1.

ISUS I IZRAEL

- 530 574 Sve od početka javnog djelovanja Isusova, neki farizeji i pristaše Herodovi, sa svećenicima i književnicima, sporazumjeli su se da ga pogube.³³⁸ Zbog nekih svojih djela (zbog izgona zlih duhova;³³⁹ praštanja grijeha;³⁴⁰ ozdravljivanja na dan subotnji;³⁴¹ samostalnog tumačenja zapovijedi o čistoći u Zakonu;³⁴² druženja sa carinicima i

³³⁶ *Lk* 24, 27.44-45.

³³⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 19: AAS 58 (1966.) 826-827.

³³⁸ Usp. *Mk* 3, 6

³³⁹ Usp. *Mt* 12, 24.

³⁴⁰ Usp. *Mk* 2, 7.

³⁴¹ Usp. *Mk* 3, 1-6.

³⁴² Usp. *Mk* 7, 14-23

javnim grešnicima³⁴³), Isus se nekima, zlonamjernima, učinio sumnjivim s opsjednuća.³⁴⁴ Optuživan je za huljenje Boga³⁴⁵ i za lažno prorokovanje,³⁴⁶ za religijske zločine koje je Zakon kažnjavao smrtnom kaznom kamenovanjem.³⁴⁷ 591

575 Mnogi čini i riječi Isusove bili su dakle »znak osporavan«³⁴⁸ za jeruzalemske vjerske vlasti, koje Evanđelje po Ivanu često nazivlje »Židovima«,³⁴⁹ još više nego za obične članove naroda Božjega.³⁵⁰ Dakako, Isusovi odnosi s farizejima nisu bili samo polemični. Ima farizeja koji ga izvješćuju o opasnosti kojoj je izvrnut.³⁵¹ Isus neke od njih hvali, kao književnika iz *Mk* 12, 34, i više puta s farizejima blaguje.³⁵² Isus potvrđuje nauke uz koje pristaje ta vjerska elita naroda Božjega: uskrснуće mrtvih,³⁵³ oblike pobožnosti (milostinja, post i molitva)³⁵⁴ i običaj obraćanja Bogu kao Ocu, središnje značenje zapovijedi ljubavi prema Bogu i bližnjemu.³⁵⁵ 993

576 U očima mnogih u Izraelu čini se da Isus djeluje protiv bitnih ustanova Izabranog naroda:

- protiv podložnosti Zakonu u cjelini njegovih pisanih zapovijedi i, za farizeje, u tumačenju usmene predaje;
- protiv središnjeg značaja jeruzalemskoga Hrama kao svetog mjesta gdje Bog na osobit način prebiva;
- protiv vjere u jedinog Boga čiju slavu ne može dijeliti nijedan čovjek.

³⁴³ Usp. *Mk* 2, 14-17.

³⁴⁴ Usp. *Mk* 3, 22; *Iv* 8, 48; 10, 20.

³⁴⁵ Usp. *Mk* 2, 7; *Iv* 5, 18; 10, 33.

³⁴⁶ Usp. *Iv* 7, 12; 7, 52.

³⁴⁷ Usp. *Iv* 8, 59; 10, 31.

³⁴⁸ Usp. *Lk* 2, 34.

³⁴⁹ Usp. *Iv* 1, 19; 2, 18; 5, 10; 7, 13; 9, 22; 18, 12; 19, 38; 20, 19.

³⁵⁰ Usp. *Iv* 7, 48-49.

³⁵¹ Usp. *Lk* 13, 31.

³⁵² Usp. *Lk* 7, 36; 14, 1.

³⁵³ Usp. *Mt* 22, 23-34; *Lk* 20, 39.

³⁵⁴ Usp. *Mt* 6, 2-18.

³⁵⁵ Usp. *Mk* 12, 28-34.

I. Isus i Zakon

1965 577 Na početku Govora na gori, Isus je dao svečano upozorenje u kojemu je Zakon, dan od Boga na Sinaju u doba Prvog saveza, prikazao u svjetlu milosti Novog saveza:

1967 »Ne mislite da sam došao ukinuti Zakon ili Proroke. Nisam došao ukinuti, nego ispuniti. Zaista, kažem vam, dok ne prođe nebo i zemlja, ne, ni jedno slovo, ni jedan potezić iz Zakona neće proći, dok se sve ne zbude. Tko, dakle, ukinu jednu od tih, pa i najmanjih zapovijedi i tako nauči ljude, najmanji će biti u kraljevstvu nebeskom. A tko ih bude vršio i druge učio, taj će biti velik u kraljevstvu nebeskom« (*Mt 5, 17-19*).

1953 578 Isus, Mesija Izraelov, najveći dakle u kraljevstvu nebeskom, bio je dužan po svojim vlastitim riječima, ispuniti Zakon vršeći ga u njegovoj cjelovitosti sve do njegovih najmanjih zapovijedi. On je dapače jedini koji je to mogao savršeno učiniti.³⁵⁶ Židovi, po svom vlastitom priznanju, nikad nisu mogli ispuniti Zakon u njegovoj cjelovitosti ne kršeći ni najmanju njegovu zapovijed.³⁵⁷ Stoga svake godine na svetkovinu Okajanja djeca Izraelova mole od Boga oprostjenje za svoje prijestupe Zakona. Zaista, Zakon sačinjava cjelinu, i, kako pripominje sveti Jakov, »tko sav Zakon uščuva, a u jednome samo posrne, postao je krivac svega« (*Jak 2, 10*).³⁵⁸

579 To načelo cjelovitosti opsluživanja Zakona, ne samo u njegovu slovu nego i u duhu, bilo je milo farizejima. Ističući ga za Izraela, oni su mnoge Židove Isusova doba doveli do skrajnje vjerske revnosti.³⁵⁹ Ta revnost, ako se nije htjela rastvoriti u »licemjernu« kazuistiku,³⁶⁰ mogla je samo pripremiti narod na nečuveni Božji zahvat, u kojemu će jedini Pravednik, namjesto svih grešnika savršeno ispuniti Zakon.³⁶¹

527 580 Savršeno ispunjenje Zakona moglo je biti djelo samo božanskog Zakonodavca, koji se rodio kao podložnik Zakona u osobi Sina.³⁶² U Isusu, Zakon se više ne pokazuje urezanim u kamene ploče nego »u

³⁵⁶ Usp. *Iv 8, 46*.

³⁵⁷ Usp. *Iv 7, 19; Dj 13, 38-41; 15, 10*.

³⁵⁸ Usp. *Gal 3, 10; 5, 3*.

³⁵⁹ Usp. *Rim 10, 2*.

³⁶⁰ Usp. *Mt 15, 3-7; Lk 11, 39-54*.

³⁶¹ Usp. *Iz 53, 11; Heb 9, 15*.

³⁶² Usp. *Gal 4, 4*.

srce« (*Jr* 31, 33) Sluge koji je, zato što »vjerno donosi pravdu« (*Iz* 42, 3), postao »Savez narodu« (*Iz* 42, 6). Isus ispunja Zakon sve dotle da uzimlje na sebe »prokletstvo Zakona«³⁶³ što ga na sebe navukoše oni koji ne »vrše sav Zakon«³⁶⁴ jer se smrt Kristova zbilja »za otkupljenje prijestupâ Prvoga saveza« (*Heb* 9, 15).

581 Isus se u očima Židova i njihovih duhovnih glavara pokazao kao »rabbi«.³⁶⁵ On se često služio dokazivanjem u okviru rabinskog tumačenja Zakona.³⁶⁶ Ali istodobno Isus nije mogao ne povrijediti učitelje Zakona, jer se nije zadovoljavao time da svoja tumačenja predlaže uz njihova, »on je naučavao kao onaj koji ima vlast, a ne kao njihovi pismoznanci« (*Mt* 7, 29). U njemu se ista riječ Božja koja je odjeknula na Sinaju da bi Mojsiju dala pisani Zakon, daje iznova čuti na Brdu blaženstava.³⁶⁷ On Zakon ne ukida nego ispunja dajući mu na božanski način posljednje tumačenje: »Čuli ste da je rečeno starima [...], a ja vam kažem« (*Mt* 5, 33-34). Tom istom božanskom vlašću on ne priznaje neke »ljudske predaje«³⁶⁸ farizejâ koji poništavaju riječ Božju.³⁶⁹

2054

582 Idući još dalje, Isus ispunja Zakon o čistoći hrane, tako važan u židovskom svagdanjem životu, otkrivajući njegov »pedagoški«³⁷⁰ smisao božanskim tumačenjem: »Ne može onečistiti čovjeka što u nj ulazi [...] – tako on proglašuje čistima sva jela. Govoraše naime: Što iz čovjeka izlazi, to onečišćuje čovjeka. Ta iznutra, iz srca čovječjega, izlaze zle namisli« (*Mk* 7, 18-21). Predajući s božanskom vlašću konačno tumačenje Zakona, Isus je došao u sukob s nekim naučiteljima Zakona koji nisu prihvaćali njegovo tumačenje, premda je bilo zajamčeno božanski m znakovima što su ga pratili.³⁷¹ To vrijedi osobito za pitanje subote: Isus pripominje, često s rabinskim dokazima,³⁷² da služenje Bogu³⁷³ ili bližnjemu,³⁷⁴ kao u slučaju njegovih iscjeljenja, ne krši subotni počinak.

368

548

2173

³⁶³ Usp. *Gal* 3, 13.

³⁶⁴ Usp. *Gal* 3, 10.

³⁶⁵ Usp. *Iv* 11, 28; 3, 2; *Mt* 22, 23-24. 34-36.

³⁶⁶ Usp. *Mt* 12, 5.9.12; *Mk* 2, 23-27; *Lk* 6, 6-9; *Iv* 7, 22-23.

³⁶⁷ Usp. *Mt* 5, 1.

³⁶⁸ Usp. *Mk* 7, 8.

³⁶⁹ Usp. *Mk* 7, 13.

³⁷⁰ Usp. *Gal* 3, 24.

³⁷¹ Usp. *Iv* 5, 36; 10, 25.37-38; 12, 37.

³⁷² Usp. *Mk* 2, 25-27; *Iv* 7, 22-24.

³⁷³ Usp. *Mt* 12, 5; *Br* 28, 9.

³⁷⁴ Usp. *Lk* 13, 15-16; 14, 3-4.

II. Isus i Hram

- 529 583 Isus je, kao i proroci prije njega, iskazivao Hramu i Jeruzalemu
534 najdublje poštovanje. Ondje je bio prikazan od Josipa i Marije četrdeset
dana po svom rođenju.³⁷⁵ U dobi od dvanaest godina, odlučuje ostati
u Hramu da bi svoje roditelje podsjetio da on treba biti u onome što
je Oca njegova.³⁷⁶ On je onamo uzlazio svake godine barem za Pashu
u vrijeme svoga skrovitog života;³⁷⁷ i samo njegovo javno djelovanje
odvijalo se uz njegova hodočašća u Jeruzalem za velike židovske blag-
dane.³⁷⁸
- 2599 584 Isus je uzlazio u Hram kao na povlašteno mjesto susreta s Bogom.
Hram je za njega boravište njegova Oca, dom molitve, i on se srđi što
je izvanjsko predvorje Hrama postalo mjestom trgovanja.³⁷⁹ Ako tjera
trgovce iz Hrama, čini to iz revnosne ljubavi za svoga Oca: »Ne činite
od kuće Oca mojega kuću trgovačku. Prisjetiše se njegovi učenici da je
pisano: ‘Izjeda me revnost za Dom tvoj’« (Iv 2, 16-17). Poslije njegova
uskrснуća, apostoli su ušćuvali veliko religiozno poštovanje za Hram.³⁸⁰
- 585 Uoči svoje muke, Isus je ipak navijestio razorenje tog sjajnog
zdanja od kojeg neće ostati ni kamen na kamenu.³⁸¹ U tome je navještaj
jednoga znaka posljednjih vremena koja će započeti njegovim Vazmom.³⁸²
Ali o tomu su proroštvu lažni svjedoci mogli samo iskrivljeno izvijestiti
za vrijeme Isusova ispitivanja kod velikog svećenika,³⁸³ i Njemu ga
uzvratiti kao uvredu dok je bio pribijen na križ.³⁸⁴
- 586 Daleko od toga da bi Isus bio protivan Hramu³⁸⁵ u kojemu je
izložio bît svog učenja,³⁸⁶ htio je platiti porez Hramu pridružujući se

³⁷⁵ Usp. *Lk* 2, 22-39.

³⁷⁶ Usp. *Lk* 2, 46-49.

³⁷⁷ Usp. *Lk* 2, 41.

³⁷⁸ Usp. *Iv* 2, 13-14; 5, 1.14; 7, 1.10.14; 8, 2; 10, 22-23.

³⁷⁹ Usp. *Mt* 21, 13.

³⁸⁰ Usp. *Dj* 2, 46; 3, 1; 5, 20.21; itd.

³⁸¹ Usp. *Mt* 24, 1-2.

³⁸² Usp. *Mt* 24, 3; *Lk* 13, 35.

³⁸³ Usp. *Mk* 14, 57-58.

³⁸⁴ Usp. *Mt* 27, 39-40.

³⁸⁵ Usp. *Mt* 8, 4; 23, 21; *Lk* 17, 14; *Iv* 4, 22.

³⁸⁶ Usp. *Iv* 18, 20.

Petru³⁸⁷ kojega je upravo bio postavio temeljem svoje buduće Crkve.³⁸⁸ Još više, poistovjetio se s Hramom prikazujući se kao konačno Božje boravište među ljudima.³⁸⁹ Stoga njegovo tjelesno usmrćenje³⁹⁰ naviješta razorenje Hrama koje će očitovati ulazak u novo doba povijesti spasenja: »Dolazi čas kad se nećete klanjati Ocu ni na ovoj gori ni u Jeruzalemu« (Iv 4, 21).³⁹¹

797

1179

III. Isus i vjera Izraelova u jedinoga Boga i Spasitelja

587 Ako su za vjerske vlasti Izraela Zakon i jeruzalemski Hram mogli biti prigodom za »protivljenje«³⁹² Isusu, njegova im je uloga u otkupljenju grešnikâ, tom božanskom djelu u pravom smislu, bila pravi kamen spoticanja.³⁹³

588 Isus je farizeje sablaznio blagujući sa carinicima i grešnicima³⁹⁴ po domaću kao i s njima samima.³⁹⁵ Protiv onih među njima »koji se pouzdavahu da su pravednici a druge potcjenjivahu« (Lk 18, 9),³⁹⁶ Isus je ustvrdio: »Nisam došao zvati pravednike nego grešnike na obraćenje« (Lk 5, 32). Išao je još dalje proglašujući pred farizejima da, zbog toga što je grijeh sveopći,³⁹⁷ oni koji umišljaju da im spasenja ne treba zasljepljuju sami sebe.³⁹⁸

545

589 Isus je izazvao sablazan poglavito time što je svoje milosrdno ponašanje prema grešnicima poistovjetio sa stavom samoga Boga prema njima.³⁹⁹ Čak je dao razumjeti da, sjedajući za stol grešnikâ,⁴⁰⁰

³⁸⁷ Usp. Mt 17, 24-27.

³⁸⁸ Usp. Mt 16, 18.

³⁸⁹ Usp. Iv 2, 21; Mt 12, 6.

³⁹⁰ Usp. Iv 2, 18-22.

³⁹¹ Usp. Iv 4, 23-24; Mt 27, 51; Heb 9, 11; Otk 21, 22.

³⁹² Usp. Lk 2, 34.

³⁹³ Usp. Lk 20, 17-18; Ps 118, 22.

³⁹⁴ Usp. Lk 5, 30.

³⁹⁵ Usp. Lk 7, 36; 11, 37; 14, 1.

³⁹⁶ Usp. Iv 7, 49; 9, 34.

³⁹⁷ Usp. Iv 8, 33-36.

³⁹⁸ Usp. Iv 9, 40-41.

³⁹⁹ Usp. Mt 9, 13; Hoš 6, 6.

⁴⁰⁰ Usp. Lk 15, 1-2.

431, 1441 pripušta grešnike na mesijansku gozbu.⁴⁰¹ Ali osobito opraštajući
 432 grijeh Isus je vjerske vlasti stavio pred dilemu. Zar nisu s pravom,
 (Mk 2, 7)? Praštajući grijeh, Isus ili huli jer je čovjek koji se izjednačuje
 s Bogom,⁴⁰² ili govori istinu te njegova osoba uprisutnjuje i objavljuje
 ime Božje.⁴⁰³

590 Samo božanski identitet Isusove osobe može opravdati zahtjev
 tako apsolutan kao što je ovaj: »Tko nije sa mnom, protiv mene je«
 (Mt 12, 30); isto kao kad kaže da je u njemu »više nego Jona, [...] više
 nego Salomon« (Mt 12, 41-42), više nego Hram;⁴⁰⁴ kad o sebi spominje
 253 da je David Mesiju nazvao svojim Gospodinom;⁴⁰⁵ kad tvrdi: »Prije
 negoli Abraham posta, Ja Jesam!« (Iv 8, 58); i čak: »Ja i Otac jedno
 smo« (Iv 10, 30).

591 Isus je od vjerskih jeruzalemskih vlasti tražio da vjeruju u
 njega zbog djela njegova Oca što ih je on činio.⁴⁰⁶ Ali takav čin vjere
 morao je proći kroz tajanstvenu smrt samima sebi za novo rođenje
 526 odozgor,⁴⁰⁷ pod utjecajem milosti Božje.⁴⁰⁸ Takav zahtjev obraćenja
 pred tako začudnim ispunjenjem obećanja⁴⁰⁹ omogućuje shvatiti
 574 tragičnu zabludu Velikog vijeća koje je smatralo da Isus zaslužuje
 smrt kao bogohulnik.⁴¹⁰ Članovi Velikog vijeća postupali su tako i iz
 »neznanjak«⁴¹¹ i ujedno iz zasljepljenosti⁴¹² nevjere.⁴¹³

⁴⁰¹ Usp. Lk 15, 23-32.

⁴⁰² Usp. Iv 5, 18; 10, 33.

⁴⁰³ Usp. Iv 17, 6.26.

⁴⁰⁴ Usp. Mt 12, 6.

⁴⁰⁵ Usp. Mk 12, 36.37.

⁴⁰⁶ Usp. Iv 10, 36-38.

⁴⁰⁷ Usp. Iv 3, 7.

⁴⁰⁸ Usp. Iv 6, 44.

⁴⁰⁹ Usp. Iz 53, 1.

⁴¹⁰ Usp. Mk 3, 6; Mt 26, 64-66.

⁴¹¹ Usp. Lk 23, 34; Dj 3, 17-18.

⁴¹² Usp. Mk 3, 5; Rim 11, 25

⁴¹³ Usp. Rim 11, 20.

Ukratko

- 592 *Isus nije dokinuo Sinajski zakon, nego ga je ispunio⁴¹⁴ tako savršeno⁴¹⁵ da mu je otkrio posljednji smisao⁴¹⁶ i iskupio prijestupe protiv njega.⁴¹⁷*
- 593 *Isus je častio Hram uzlazeći k njemu kao hodočasnik na židovske blagdane, i ljubio je revnosnom ljubavlju to prebivalište Božje među ljudima. Hram pretkazuje njegovo otajstvo. Ako mu Isus naviješta razorenje, čini to da očituje svoje vlastito usmrćenje i ulazak u novo doba povijesti spasenja, u kojem će njegovo tijelo biti konačni Hram.*
- 594 *Isus je vršio djela, kao što je oproštenje grijehâ, koja su očitovala da je on sâm Bog Spasitelj.⁴¹⁸ Neki Židovi, koji u njemu nisu prepoznavali Boga koji je postao čovjek,⁴¹⁹ vidjeli su u njemu čovjeka koji se pravi Bogom⁴²⁰ te su mu sudili kao bogohulniku.*

Stavak 2.

ISUS JE UMRO RASPET NA KRIŽ

I. Suđenje Isusu

PODIJELJENOST ŽIDOVSKIH VLASTI PREMA ISUSU

595 Među jeruzalemskim vjerskim vlastima, nesamodasenašao farizej Nikodem⁴²¹ ili odličnik Josip iz Arimateje da potajno budu Isusovim učenicima,⁴²² nego su nastala i dugotrajna neslaganja o njemu⁴²³ tako da uoči same muke sv. Ivan može reći da su »mnogi i od glavara vjerovali u njega«, premda na nesavršen način (*Iv* 12, 42). To nije ništa čudno ako se uzme u obzir da je sutradan po Pedesetnici »mnoštvo svećenika prihvaćalo vjeru« (*Dj* 6, 7) i da su neki iz farizejske sljedbe prigrlili vjeru (*Dj* 15, 5), tako da sveti Jakov može reći svetom Pavlu: »Vidiš brate: deseci su tisuća Židova povjerovali, i svi su revnitelji Zakona« (*Dj* 21, 20).

⁴¹⁴ Usp. *Mt* 5, 17-19.

⁴¹⁵ Usp. *Iv* 8, 46.

⁴¹⁶ Usp. *Mt* 5, 33.

⁴¹⁷ Usp. *Heb* 9, 15.

⁴¹⁸ Usp. *Iv* 5, 16-18.

⁴¹⁹ Usp. *Iv* 1, 14.

⁴²⁰ Usp. *Iv* 10, 33.

⁴²¹ Usp. *Iv* 7, 50.

⁴²² Usp. *Iv* 19, 38-39.

⁴²³ Usp. *Iv* 9, 16-17; 10, 19-21.

596 Jeruzalemske vjerske vlasti nisu bile jednodušne u tome kako se ponašati prema Isusu.⁴²⁴ Farizeji su zaprijetili izopćenjem onima koji bi ga slijedili.⁴²⁵ Onima koji su se bojali da će »svi povjerovati u njega, pa će doći Rimljani i oduzeti nam ovo mjesto i narod!« (Iv 11, 48), Veliki je svećenik predložio prorokujući: 1753 »Za vas je bolje da jedan čovjek umre za narod, nego da sav narod propadne!« (Iv 11, 50). Veliko vijeće proglašuje da Isus zaslužuje smrt⁴²⁶ kao bogohulnik, ali, budući da je izgubilo pravo izvršenja smrtne kazne,⁴²⁷ predaje Isusa Rimljanima optužujući ga za političku bunu,⁴²⁸ što će Isusa staviti u usporedbu s Barabom optuženim za »pobunu« (Lk 23, 19). Svećenički glavari i političkim prijetnjama pritišću Pilata da osudi Isusa na smrt.⁴²⁹

ŽIDOVNI NISU SKUPNO ODGOVORNI ZA ISUSOVU SMRT

597 Uzimajući u obzir povijesnu složenost Isusova procesa očitovanu u evanđeoskim opisima, i kakav god mogao biti osobni grijeh čimbenikâ tog suđenja (Juda, Sinedrij, Pilat), koji samo Bog poznaje, ne može se odgovornost za nj pripisati ukupnosti jeruzalemskih Židova, unatoč povicima manipuliranog mnoštva⁴³⁰ i općenitim prijekorima sadržanima u pozivima na obraćenje nakon Pedesetnice.⁴³¹ Sam Isus, opraštajući s križa⁴³² i Petar slijedeći njegov primjer uzeli su u obzir »neznanje«⁴³³ 839 jeruzalemskih Židova, čak i njihovih poglavara. Još se manje može, počevši od krika puka: »Krv njegova na nas i na djecu našu!« (Mt 27, 25), što znači potvrdu,⁴³⁴ proširiti odgovornost na druge Židove u prostoru i vremenu.

839 Stoga je Crkva na Drugom vatikanskom koncilu izjavila: »[...] ono što je počinjeno u njegovoj [tj. Isusovoj] mucu ne može se uračunati niti svim Židovima bez razlike koji su tada živjeli niti današnjim Židovima. [...] Neka se Židovi ne prikazuju kao da su od Boga odbačeni i prokleti, kao da bi to proizlazilo iz Svetog pisma.«⁴³⁵

⁴²⁴ Usp. Iv 9, 16; 10, 19.

⁴²⁵ Usp. Iv 9, 22.

⁴²⁶ Usp. Mt 26, 66.

⁴²⁷ Usp. Iv 18, 31.

⁴²⁸ Usp. Lk 23, 2.

⁴²⁹ Usp. Iv 19, 12.15.21.

⁴³⁰ Usp. Mk 15, 11.

⁴³¹ Usp. Dj 2, 23.36; 3,13-14; 4, 10; 5, 30; 7, 52; 10, 39; 13, 27-28; 1 Sol 2, 14-15.

⁴³² Usp. Lk 23, 34.

⁴³³ Usp. Dj 3, 17.

⁴³⁴ Usp. Dj 5, 28; 18, 6.

⁴³⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Nostra aetate*, 4: AAS 58 (1966.) 743.

SVI GREŠNICI BILI SU UZROČNICI KRISTOVE MUKE

598 Crkva, u Učiteljstvu svoje vjere i u svjedočenju svojih svetaca, nije nikad zaboravila ovu istinu: da su »sami grešnici bili uzročnici i počinitelji svih muka što ih je [Krist] pretrpio«. ⁴³⁶ Uzimljući u obzir to da naši grijesi vrijeđaju samoga Krista, ⁴³⁷ Crkva ne oklijeva pripisivati kršćanima najtežu odgovornost u Isusovoj mucij, odgovornost kojom su oni prečesto opterećivali jedino Židove:

»Krivce te krivnje moramo vidjeti u onima koji nastavljaju opet padati u svoje grijeh. Budući da su naši grijesi učinili da Gospodin naš Isus Krist podnese muku Križa, oni koji uranjaju u nered i zlo zasigurno, koliko je do njih, iznova u samima sebi razapinju i ruže Sina Božjega. I treba priznati da je u tom slučaju naš vlastiti grijeh veći nego grijeh Židovâ. Jer oni, po svjedočanstvu Apostolovu, *da su upoznali Kralja slave, nikad ga ne bi bili razapeli* (1 Kor 2, 8); Mi, naprotiv, ispovijedamo da ga poznajemo. I kad ga niječemo svojim činima, na neki način stavljamo na nj svoje nasilničke ruke.« ⁴³⁸ 1851

»I nisu ga raspeli zli dusi; raspeo si ga ti s njima i još ga razapinješ, uživajući u porocima i grijesima.« ⁴³⁹

II. Otkupiteljska Kristova smrt u Božjem nacrtu spasenja

»ISUS PREDAN PO NEPROMJENLJIVOM BOŽJEM NAUMU«

599 Nasilna Isusova smrt nije bila plod slučaja u nesretnu stjecaju okolnosti. Ona pripada otajstvu Božjega nauma, kako jeruzalemskim Židovima sveti Petar tumači već u svome prvom govoru na Pedeseticu: On je predan »po odlučenu naumu i promislu Božjemu« (Dj 2, 23). Taj biblijski način govora ne znači da su oni koji su predali Isusa ⁴⁴⁰ bili samo pasivni izvršitelji jednog scenarija unaprijed od Boga napisana. 517

⁴³⁶ *Catechismus Romanus*, 1, 5, 11: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona 1989., str. 64; usp. *Heb* 12, 3.

⁴³⁷ Usp. *Mt* 25, 45; *Dj* 9, 4-5.

⁴³⁸ *Catechismus Romanus*, 1, 5, 11: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona 1989., str. 64.

⁴³⁹ FRANJO ASIŠKI, *Admonitio*, 5, 3: *Opuscula sancti Patris Francisci Assisiensis*, ur. C. Esser, Grottaferrata 1978., str. 66.

⁴⁴⁰ Usp. *Dj* 3, 13.

600 Bogu su svi časovi vremena prisutni u svojoj aktualnosti. On, dakle, zasniva svoj vječni naum »predodređenja« uključujući u nj slobodni odgovor svakog čovjeka svojoj milosti: »Rote se, uistinu, u ovome gradu na svetog Slugu tvoga Isusa, kog pomaza, rote se Herod i Poncije Pilat zajedno s narodima i pucima izraelskim⁴⁴¹ da učine što tvoja ruka i tvoja volja predodredi da se zbude« (*Dj* 4, 27-28). Bog je dopustio čine proizašle iz njihove zaslijepljenosti⁴⁴² da bi izvršio svoj naum spasenja.⁴⁴³

»UMRO ZA NAŠE GRIJEHE PO PISMIMA«

601 Taj Božji naum spasenja po usmrćenju »Sluge, Pravednika«⁴⁴⁴ bio je unaprijed naviješten u Pismu kao otajstvo sveopćeg otkupljenja, to jest otkupa koji ljude oslobađa ropstva grijehu.⁴⁴⁵ U ispovijesti vjere, za koju kaže da ju je »primio«,⁴⁴⁶ sv. Pavao ispovijeda da je »Krist umro za naše grijeha *po Pismima*« (*I Kor* 15, 3).⁴⁴⁷ Otkupiteljska smrt Isusova ispunjuje osobito proroštvo o Sluzi patniku.⁴⁴⁸ Sam Isus je prikazao smisao svoga života i svoje smrti u svjetlu Sluge patnika.⁴⁴⁹ Nakon Uskrsnuća, dao je to tumačenje Pisama učenicima iz Emausa,⁴⁵⁰ zatim i samim apostolima.⁴⁵¹

»BOG GA ZA NAS GRIJEHOM UČINI«

602 Dosljedno tome sv. Petar može apostolsku vjeru u Božji naum spasenja jasno izraziti ovako: »Ta znate da od svog ispraznog načina života što vam ga oci namriješe, niste otkupljeni nečim raspadljivim, srebrom ili zlatom, nego dragocjenom krvlju Krista, Jaganjca nevina i bez mane. On bijaše doduše predviđen prije postanka svijeta, ali se očitova na kraju vremena radi vas« (*I Pt* 1, 18-20). Grijesi ljudi,

⁴⁴¹ Usp. *Ps* 2, 1-2.

⁴⁴² Ups. *Mt* 26, 54; *Iv* 18, 36; 19, 11.

⁴⁴³ Usp. *Dj* 3, 17-18.

⁴⁴⁴ Usp. *Iz* 53, 11; *Dj* 3, 14.

⁴⁴⁵ Usp. *Iz* 53, 11-12; *Iv* 8, 34-36.

⁴⁴⁶ Usp. *I Kor* 15, 3.

⁴⁴⁷ Usp. *Dj* 3, 18; 7, 52; 13, 29; 26, 22-23.

⁴⁴⁸ Usp. *Iz* 53, 7-8 i *Dj* 8, 32-35.

⁴⁴⁹ Usp. *Mt* 20, 28.

⁴⁵⁰ Usp. *Lk* 24, 25-27

⁴⁵¹ Usp. *Lk* 24, 44-45.

kao posljedica istočnoga grijeha, kažnjeni su smrću.⁴⁵² Šaljući svoga vlastitog Sina u obličju sluge,⁴⁵³ naime u obličju palog i zbog grijeha smrti palog čovječanstva,⁴⁵⁴ »Bog njega, koji ne okusi grijeha, za nas grijehom učini da mi budemo pravednost Božja u njemu« (2 Kor 5, 21). 400 519

603 Isus nije upoznao osude kao da bi sam bio sagriješio.⁴⁵⁵ Ali u svojoj otkupiteljskoj ljubavi, koja ga je uvijek sjedinjavala s Ocem,⁴⁵⁶ on je preuzeo nas u našoj udaljenosti od Boga zbog grijeha, tako da je u naše ime mogao reći na križu: »Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?« (Mk 15, 34).⁴⁵⁷ Učinivši ga tako solidarnim s nama grešnicima, Bog »ni svojega Sina nije poštedio, nego ga je za sve nas predao« (Rim 8, 32), da budemo pomireni s njime »po smrti Sina njegova« (Rim 5, 10). 2572

BOG JE ZAČETNIK OPĆE OTKUPITELJSKE LJUBAVI

604 Predajući svoga Sina za naše grijehe, Bog očituje da njegov naum o nama jest naum dobrohotne ljubavi koja prethodi svakoj zaslugi s naše strane: »U ovom je ljubav: ne da smo mi ljubili Boga, nego – on je ljubio nas i poslao Sina svoga kao žrtvu pomirnicu za grijehe naše« (1 Iv 4, 10).⁴⁵⁸ »Bog pokaza ljubav svoju prema nama ovako: dok još bijasmo grešnici, Krist za nas umrije« (Rim 5, 8). 211 2009 1825

605 Ta je ljubav bez isključivosti, Isus je to pripomenuo u zaključku prispodobe o izgubljenoj ovcu: »Tako ni Otac vaš, koji je na nebesima neće da propadne ni jedan od ovih malenih« (Mt 18, 14). On tvrdi da daje svoj život »kao otkupninu za mnoge« (Mt 20, 28); taj izraz nije restriktivan: suprotstavlja ukupnost čovječanstva jedinoj osobi Otkupitelja koji se predaje da bi je spasio.⁴⁵⁹ Crkva, slijedeći apostole,⁴⁶⁰ uči da je Krist umro za sve ljude bez iznimke. »Nema, nije bilo i neće biti nijednog čovjeka za kojega Krist nije trpio.«⁴⁶¹ 402 634, 2793

⁴⁵² Usp. Rim 5, 12; 1 Kor 15, 56.

⁴⁵³ Usp. Fil 2, 7.

⁴⁵⁴ Usp. Rim 8, 3.

⁴⁵⁵ Usp. Iv 8, 46.

⁴⁵⁶ Usp. Iv 8, 29.

⁴⁵⁷ Usp. Ps 22, 1.

⁴⁵⁸ Usp. 1 Iv 4, 19.

⁴⁵⁹ Usp. Rim 5, 18-19.

⁴⁶⁰ Usp. 2 Kor 5, 15; 1 Iv 2, 2.

⁴⁶¹ Sinoda u Quiercyju (Carisiacum: 853), *De libero arbitrio hominis et de praedestinatione*, kan. 4: DS 624.

III. Krist je sama sebe prinio Ocu za naše grijehе

SAV KRISTOV ŽIVOT JE ŽRTVENI PRINOS OCU

- 517 606 Sin Božji, koji je sišao s neba ne da vrši svoju volju, nego volju onoga koji ga posla,⁴⁶² »ulazeći u svijet veli: [...] Evo dolazim! [...] Vršiti, Bože, volju tvoju! [...] U toj smo volji posvećeni prinosom tijela Isusa Krista jednom zauvijek« (*Heb* 10, 5-10). Od prvog časa svoga utjelovljenja Sin prihvaća Božji naum spasenja u svojem otkupiteljskom poslanju: »Moja je hrana vršiti volju Onoga koji me posla i dovršiti djelo njegovo« (*Iv* 4, 34). Isusova žrtva za grijehе svega svijeta
- 536 (*I Iv* 2, 2) izraz je njegova zajedništva ljubavi s Ocem: »Zbog toga me ljubi Otac što polažem život svoj« (*Iv* 10, 17). »Ali neka svijet upozna da ja ljubim Oca i da tako činim kako mi je zapovijedio Otac« (*Iv* 14, 31).
- 457 607 Ta želja da prihvati naum otkupiteljske Očeve ljubavi prožimlje sav Isusov život,⁴⁶³ jer njegova otkupiteljska muka bitni je razlog njegova utjelovljenja: »Oče, izbavi me iz ovoga časa? No, zato dođoh u ovaj čas« (*Iv* 12, 27). »Čašu koju mi daje Otac zar da ne pijem?« (*Iv* 18, 11). I još na križu prije nego će »sve biti svršeno« (*Iv* 19, 30), on kaže: »Žedan sam« (*Iv* 19, 28).

»JAGANJAC KOJI ODUZIMA GRIJEH SVIJETA«

- 523 608 Nakon što je prihvatio da ga krsti s grešnicima,⁴⁶⁴ Ivan je Krstitelj vidio i pokazao u Isusu jaganjca Božjega koji oduzima grijeh svijeta.⁴⁶⁵ On tako očituje da je Isus u isti mah i sluga patnik koji se, šuteći, pušta voditi na mučenje⁴⁶⁶ noseći grijeh mnoštva,⁴⁶⁷ i Vazmeni jaganjac, simbol otkupljenja Izraelova u vrijeme prve Pashe.⁴⁶⁸ Sav
- 517 Kristov život izražava njegovo poslanje: da služi i život svoj daje kao otkupninu za mnoge.⁴⁶⁹

⁴⁶² Usp. *Iv* 6, 38.

⁴⁶³ Usp. *Lk* 12, 50; 22, 15; *Mt* 16, 21-23.

⁴⁶⁴ Usp. *Lk* 3, 21; *Mt* 3, 14-15:

⁴⁶⁵ Usp. *Iv* 1, 29.36.

⁴⁶⁶ Usp. *Iz* 53, 7; *Jr* 11, 19.

⁴⁶⁷ Usp. *Iz* 53, 12.

⁴⁶⁸ Usp. *Izl* 12, 3-14; *Iv* 19, 36; *I Kor* 5, 7.

⁴⁶⁹ Usp. *Mk* 10, 45.

ISUS SLOBODNO PRIHVAĆA OTKUPITELJSKU LJUBAV OČEVU

609 Prihvaćajući svojim ljudskim srcem Očevu ljubav za ljude, 478
 Isus ih je »do kraja ljubio« (Iv 13, 1), jer »veće ljubavi nitko nema
 od ove: da tko život svoj položi za svoje prijatelje« (Iv 15, 13). Tako
 je, u patnji i smrti, njegovo čovječstvo postalo slobodnim i savršenim 515
 oruđem njegove božanske ljubavi koja hoće spasenje ljudi.⁴⁷⁰ Zaista,
 on je slobodno prihvatio svoju muku i smrt iz ljubavi za svoga Oca i
 za ljude koje Otac hoće spasiti: »Nitko [...] mi ne oduzima život, nego 272, 539
 ja ga sam od sebe polažem« (Iv 10, 18). Odatle vrhunska sloboda Sina
 Božjega kad sam ide prema smrti.⁴⁷¹

NA POSLJEDNJOJ VEČERI ISUS JE PREDOSTVARIO
SLOBODNU ŽRTVU SVOGA ŽIVOTA

610 Isus je slobodnu žrtvu samoga sebe potpunoma izrazio na večeri
 koju je blagovao s dvanaesticom apostolâ,⁴⁷² »one noći kad bijaše
 predan« (I Kor 11, 23). Uoči svoje muke, dok je bio još slobodan, 766
 Isus je od te Posljednje Večere s učenicima učinio spomen-čin svoje 1337
 dragovoljne žrtve Ocu⁴⁷³ za spasenje ljudi: »Ovo je tijelo moje koje se
 za vas predaje« (Lk 22, 19). »Ovo je krv moja, krv Saveza, koja se za
 vas proljeva na otpuštenje grijehâ« (Mt 26, 28).

611 Euharistija koju u tom času ustanovljuje bit će »spomen-čin«⁴⁷⁴ 1364
 njegove žrtve. Isus apostole uključuje u vlastitu žrtvu i traži od njih
 da je trajno uprisutnjuju.⁴⁷⁵ Time Isus postavlja apostole za svećenike 1341, 1566
 Novoga saveza: »Za njih posvećujem samoga sebe da i oni budu
 posvećeni u istini« (Iv 17, 19).⁴⁷⁶

⁴⁷⁰ Usp. Heb 2, 10.17-18; 4, 15; 5, 7-9.

⁴⁷¹ Usp. Iv 18, 4-6; Mt 26, 53.

⁴⁷² Usp. Mt 26, 20.

⁴⁷³ Usp. I Kor 5, 7.

⁴⁷⁴ Usp. I Kor 11, 25.

⁴⁷⁵ Usp. Lk 22, 19.

⁴⁷⁶ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 22. zasj., *Doctrina de sanctissimo Missae sacrificio*, kan. 2: DS 1752; 22. zasj., *Doctrina de sacramento Ordinis*, pogl. 1: DS 1764.

SMRTNA BORBA U GETSEMANIJU

532, 2600 612 Čašu Novoga saveza, što ju je Isus prikazujući samoga sebe,⁴⁷⁷ anticipirao na Posljednjoj večeri, prihvaća zatim iz Očevih rukû u smrtnoj borbi u Getsemaniju⁴⁷⁸ postajući »poslušan do smrti« (Fil 2, 8).⁴⁷⁹ Isus moli: »Oče moj, ako je moguće, neka me mimoide ova čaša...« (Mt 26, 39). Tako izražava užas što ga smrt predstavlja za njegovu ljudsku narav. Ona je, kao i naša, namijenjena vječnom životu; k tome, za razliku od naše, savršeno je izuzeta od grijeha⁴⁸⁰ koji je uzrok smrti;⁴⁸¹ ali, nadasve, ona je uzeta od božanske Osobe, »začetnika života«,⁴⁸² »onoga koji živi«. ¹⁰⁰⁹ Prihvaćajući svojom ljudskom voljom da se vrši Očeva volja,⁴⁸⁴ Isus prihvaća smrt kao otkupiteljsku da »u tijelu svom grijeha naše ponese na drvo« (I Pt 2, 24).

KRISTOVA SMRT JEDINA JE I KONAČNA ŽRTVA

1366 613 Kristova je smrt i *vazmena žrtva* što ostvaruje konačno otkupljenje ljudi⁴⁸⁵ po Jaganjcu Božjem koji oduzima grijeh svijeta⁴⁸⁶ i ujedno *žrtva Novoga saveza*⁴⁸⁷ koja iznova uspostavlja zajedništvo čovjeka s Bogom⁴⁸⁸ pomirujući ga s njime krvlju koja se za mnoge prolijeva na otpuštenje grijehâ.⁴⁸⁹

529, 1330 614 Ta je Kristova žrtva jedina, ona dovršuje i nadilazi sve žrtve.⁴⁹⁰ Ponajprije, ona je dar samog Boga Oca: Otac predaje svoga Sina da nas pomiri sa sobom;⁴⁹¹ istodobno je žrtva Sina Božjega postalog

2100

⁴⁷⁷ Usp. Lk 22, 20.

⁴⁷⁸ Usp. Mt 26, 42.

⁴⁷⁹ Usp. Heb 5, 7-8.

⁴⁸⁰ Usp. Heb 4, 15.

⁴⁸¹ Usp. Rim 5, 12.

⁴⁸² Usp. Dj 3, 15.

⁴⁸³ Usp. Otk 1, 18; Iv 1, 4; 5, 26.

⁴⁸⁴ Usp. Mt 26, 42.

⁴⁸⁵ Usp. I Kor 5, 7; Iv 8, 34-36.

⁴⁸⁶ Usp. Iv 1, 29; I Pt 1, 19.

⁴⁸⁷ Usp. I Kor 11, 25.

⁴⁸⁸ Usp. Izl 24, 8.

⁴⁸⁹ Usp. Mt 26, 28; Lev 16, 15-16.

⁴⁹⁰ Usp. Heb 10, 10.

⁴⁹¹ Usp. I Iv 4, 10.

čovjekom, koji, slobodno i iz ljubavi,⁴⁹² prikazuje svoj život⁴⁹³ Ocu u Duhu Svetomu⁴⁹⁴ radi nadoknađivanja našeg neposluha.

ISUS SVOJIM POSLUHOM NADOMJEŠTA NAŠ NEPOSLUH

615 »Doista, [...] kao što su neposluhom jednog čovjeka mnogi postali grešnici, tako će i posluhom Jednoga mnogi postati pravednici« (Rim 5, 19). Svojim posluhom do smrti, Isus je uzeo mjesto Sluge patnika koji »žrtvuje [...] život svoj za naknadnicu«, dok nosi »grijehe mnogih« koje on opravdava »uzimajući na sebe njihove krivice«. ⁴⁹⁵ 433
Isus je nadoknadio za naše krivnje i zadovoljio Ocu za naše grijehe. ⁴⁹⁶ 411

SVOJU ŽRTVU ISUS DOVRŠUJE NA KRIŽU

616 Ljubav do kraja⁴⁹⁷ jest ono što Kristovoj žrtvi daje vrijednost otkupljenja i zadovoljštine. On nas je u žrtvi svoga života sve poznavao i ljubio.⁴⁹⁸ »Jer Ljubav nas Kristova obuzima kad promatramo ovo: jedan za sve umrije, svi dakle umriješe« (2 Kor 5, 14). Nijedan čovjek, pa bio i najsvetiji, nije bio sposoban uzeti na sebe grijehe svih ljudi i prikazati se kao žrtva za sve. Prisutnost u Kristu božanske Osobe Sina, koja nadilazi i istodobno obuhvaća sve ljudske osobe, i koja ga postavlja Glavom svega čovječanstva, čini mogućom njegovu otkupiteljsku žrtvu *za sve*. ⁴⁶⁸ 468
⁵¹⁹ 519

617 »Po svojoj svetoj mucij, na drvu križa, on nam je zaslužio opravdanje«, naučava Tridentski koncil⁴⁹⁹ ističući jedinstveni značaj žrtve Krista – začetnika vječnoga spasenja.⁵⁰⁰ A Crkva štuje križ pjevajući: »O zdravo, križu, nado sva!«⁵⁰¹ ¹⁹⁹² 1235

⁴⁹² Usp. Iv 15, 13.

⁴⁹³ Usp. Iv 10, 17-18

⁴⁹⁴ Usp. Heb 9, 14.

⁴⁹⁵ Usp. Iz 53, 10-12.

⁴⁹⁶ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, pogl. 7: DS 1529.

⁴⁹⁷ Usp. Iv 13, 1.

⁴⁹⁸ Usp. Gal 2, 20; Ef 5, 2.25.

⁴⁹⁹ TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, pogl. 7: DS 1529.

⁵⁰⁰ Usp. Heb 5, 9.

⁵⁰¹ Liturgijski dodatak himnu »Vexilla Regis« (»Barjaci kreću Kraljevi«): *Liturgia Horarum*, tipsko. izd., sv. 2, Typis Polyglottis Vaticanis 1974., str. 313; sv. 4, str. 1129.

NAŠE UDIONIŠTVO U KRISTOVOJ ŽRTVI

- 1368, 1460 618 Križ je jedina žrtva Krista, jedinog »posrednika između Boga i ljudi«. ⁵⁰² A budući da se, u svojoj utjelovljenoj božanskoj Osobi, »na neki način sjedinio sa svakim čovjekom«, ⁵⁰³ on »svima pruža mogućnost da na Bogu znan način budu pridruženi [...] vazmenom otajstvu«. ⁵⁰⁴ On svoje učenike pozivlje da uzmu svoj križ i idu za njim ⁵⁰⁵ jer on je trpio za nas i ostavio nam primjer da idemo njegovim stopama. ⁵⁰⁶ On zaista hoće da svojoj otkupiteljskoj žrtvi pridruži one koji su njezini prvi korisnici. ⁵⁰⁷ To se nadasve ostvaruje u osobi njegove Majke, koja je prisnije nego itko drugi pridružena otajstvu njegove otkupiteljske patnje. ⁵⁰⁸
- 307, 2100 »Ovo su jedine i prave rajske ljestve i osim križa nema drugih ljestava za uspon u nebo.« ⁵⁰⁹
- 964

Ukratko

- 619 »Krist umrije za grijehе naše po Pismima« (1 Kor 15, 3).
- 620 Naše spasenje proistječe iz inicijative Božje ljubavi prema nama: »On je ljubio nas i poslao Sina svoga kao pomirnicu za grijehе naše« (1 Iv 4, 10). »Jer Bog je u Kristu svijet sa sobom pomirio« (2 Kor 5, 19).
- 621 Isus se slobodno prinio za naše grijehе. Taj dar on izražava i predostvaruje na Posljednjoj večeri: »Ovo je tijelo moje, koje se za vas predaje« (Lk 22, 19).
- 622 Kristovo otkupljenje jest u tomu što je on došao da služi i »život svoj daje kao otkupninu za mnoge« (Mt 20, 28), to jest da ljubi »svoje [...] do kraja« (Iv 13, 1), da oni budu otkupljeni od ispraznog načina života baštinjenog od otaca. ⁵¹⁰

⁵⁰² Usp. 1 Tim 2, 5.

⁵⁰³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966.) 1042.

⁵⁰⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966.) 1043.

⁵⁰⁵ Usp. Mt 16, 24.

⁵⁰⁶ Usp. 1 Pt 2, 21.

⁵⁰⁷ Usp. Mk 10, 39; Iv 21, 18-19; Kol 1, 24.

⁵⁰⁸ Usp. Lk 2, 35.

⁵⁰⁹ RUŽA LIMSKA: P. HANSEN, *Vita mirabilis [...] venerabilis sororis Rosae de Sancta Maria Limensis*, Rim 1664., str. 137.

⁵¹⁰ Usp. 1 Pt 1, 18.

623 *Svojim posluhom Ocu, »do smrti na križu« (Fil 2, 8) Isus ostvaruje pomirbeno poslanje⁵¹¹ Sluge patnika koji opravdava mnoge uzimajući na se njihove krivnje.⁵¹²*

Stavak 3.

ISUS KRIST JE BIO POKOPAN

624 »Po milosti Božjoj, na korist svakog čovjeka, on je okusio smrt za sve« (*Heb 2, 9*). U svome naumu spasenja Bog je odredio da njegov Sin ne samo »umre za naše grijeh« (*1 Kor 15,3*) nego i da »okusiti smrt«, to jest upozna stanje smrti, stanje odijeljenosti svoje duše od tijela, od časa kad je izdahnuo na križu do časa kad je uskrsnuo. To stanje mrtvoga Krista otajstvo je groba i silaska nad pakao. To je otajstvo Velike subote, kad Krist položen u grob⁵¹³ očituje veliki subotnji Božji počinak⁵¹⁴ nakon što je dovršeno⁵¹⁵ spasenje ljudî i time uspostavljen mir u cijelom svemiru.⁵¹⁶

362, 1005

KRIST SA SVOJIM TIJELOM U GROBU

625 Kristov je boravak u grobu stvarna veza između Kristova trepećeg stanja prije uskrsnuća i sadašnjeg slavnog stanja kao Uskrsloga. Ista osoba »Živoga« može reći: »Mrtav bijah, a evo živim u vijeku vjekova« (*Otk 1, 18*).

»Otajstvo Božje rasporedbe s obzirom na [Sinovljevu] smrt i uskrsnuće od mrtvih jest u ovome da je smrću duša zaista bila odijeljena od tijela i da [Sin] nije spriječio ono što nužno proizlazi iz naravi, nego ih je iznova, čitav, priveo k sebi po uskrsnuću tako *da im on bude točkom susreta jednog i drugog, naime smrti i života*: da onaj koji je u sebi doista podigao narav razdijeljenu po smrti, konačno ipak sâm bude počelom sjedinjenja onih [dijelova] koji su bili razdijeljeni.«⁵¹⁷

⁵¹¹ Usp. *Iz 53, 10*.

⁵¹² Usp. *Iz 53, 11; Rim 5, 19*.

⁵¹³ Usp. *Iv 19, 42*.

⁵¹⁴ Usp. *Heb 4, 4-9*.

⁵¹⁵ Usp. *Iv 19, 30*.

⁵¹⁶ Usp. *Kol 1, 18-20*.

⁵¹⁷ GRGUR NISENSKI, *Oratio catechetica*, 16: TD 7, 90 (PG 45, 52B).

470, 650 626 Budući da je »Začetnik života«,⁵¹⁸ kojega su usmrtili, zaista istovjetan sa Živim koji je »uskrснуo«,⁵¹⁹ nužno je božanska osoba Sina Božjega nastavila držati svoju dušu i svoje tijelo koji su bili rastavljeni smrću:

»Premda je Krist kao čovjek podnio smrt te je njegova sveta duša bila otrgnuta od njegova tijela, ipak njegovo boštvo nije bilo ni na koji način odvojeno ni od jednog ni od drugog, to jest ni od tijela ni od duše: niti je stoga jedna osoba [Riječi] bila razdijeljena u dvije. Budući da su dakle i tijelo i duša istodobno od početka postojali u osobi Riječi, i premda su u smrti bili odijeljeni jedno od drugoga, ipak je svako od njih uvijek imalo jednu osobu Riječi po kojoj je postojalo.«⁵²⁰

»NEĆEŠ DOPUSTITI DA PRAVEDNIK TVOJ TRULEŽI UGLEDA«

1009 627 Kristova smrt bila je prava smrt ukoliko je dovršila njegov ljudski zemaljski život. Ali zbog sjedinjenosti koju je osoba Sina sačuvala sa svojim tijelom ono nije postalo mrtvo truplo kao druga, »jer ne bijaše moguće da smrt njime ovlada« (*Dj* 2, 24) i zato je »Božja snaga očuvala tijelo Kristovo od truleži«. ⁵²¹ O Kristu se ujedno moglo reći: »Iz zemlje živih ukloniše njega« (*Iz* 53, 8), i: »Tijelo mi spokojno počiva jer mi nećeš ostaviti dušu u Podzemlju ni dati da Pravednik tvoj truleži ugleda« (*Dj* 2, 26-27).⁵²² Isusovo uskrsnuće »treći dan« (*I Kor* 15, 4; *Lk* 24, 46)⁵²³ bilo je znak toga, jer se držalo da se truljenje očituje počevši od četvrtoga dana.⁵²⁴

»SUUKOPANI S KRISTOM«

537 628 Krštenje, kojemu je izvorni i puni znak uranjanje, djelotvorno označuje silazak u grob kršćanina koji umire grijehu s Kristom da bi 1215 imao novi život: »Krštenjem smo dakle zajedno s njime ukopani u smrt, da kao što Krist slavom Očevom bi uskrišen od mrtvih, i mi tako hodimo u novosti života« (*Rim* 6, 4).⁵²⁵

⁵¹⁸ Usp. *Dj* 3, 15.

⁵¹⁹ Usp. *Lk* 24, 5-6.

⁵²⁰ IVAN DAMAŠČANSKI, *Expositio fidei*, 71 [*De fide orthodoxa*, 3,27]: PTS 12, 170 (PG 94, 1098A).

⁵²¹ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, 3, q. 51, a. 3, ad 2: Ed. Leon. 11, 490.

⁵²² Usp. *Ps* 16, 9-10.

⁵²³ Usp. *Mt* 12, 40; *Iv* 2, 1; *Hoš* 6, 2.

⁵²⁴ Usp. *Iv* 11, 39.

⁵²⁵ Usp. *Kol* 2, 12; *Ef* 5, 26.

Ukratko

- 629 *U korist svakog čovjeka Isus je okusio smrt.⁵²⁶ Onaj koji je umro i bio pokopan uistinu je Sin Božji koji je postao čovjek.*
- 630 *Za Kristova boravka u grobu njegova je božanska Osoba nastavila držati njegovu dušu i tijelo, premda međusobno odijeljene smrću. Stoga Kristovo tijelo »nije vidjelo truleži« (Dj 13, 37).*

Članak 5.**»ISUS KRIST SIŠAO NAD PAKAO, TREĆI DAN
USKRSNUO OD MRTVIH«**

631 Isus je sišao u donje krajeve zemlje: »Koji siđe isti je onaj koji i uzade« (Ef 4, 9-10). Apostolsko vjerovanje u jednom te istom članku ispovijeda silazak Kristov nad pakao i njegovo Uskrsnuće od mrtvih treći dan, jer je on svojim Vazmom učinio da iz dna smrti provre život:

»Krist, Sin tvoj
koji, uskrsnuv od mrtvih,
razlijeva na ljudski rod vedru svjetlost
i živi i kraljuje u vijeke vjekova. Amen.«⁵²⁷

Stavak 1.**KRIST JE SIŠAO NAD PAKAO**

632 Česte tvrdnje Novog zavjeta po kojima je Isus »uskrsnuo od mrtvih« (1 Kor 15, 20)⁵²⁸ pretpostavljaju da je on, prije uskrsnuća, bio u boravištu mrtvih.⁵²⁹ To je prvotni smisao što ga je apostolsko propovijedanje dalo Isusovu boravku među mrtvima: Isus je kao svi ljudi upoznao smrt i stigao je k njima svojom dušom u boravište mrtvih. Ali on je onamo sišao kao Spasitelj, proglašujući Radosnu vijest duhovima koji su ondje bili zatvoreni.⁵³⁰

⁵²⁶ Usp. Heb 2, 9.

⁵²⁷ Vazmeno bdjenje, Pohvala vazmenoj svijeci (»Exultet«): *Missale Romanum*, tipsko izd., Typis Polyglottis Vaticanis 1970, str. 273 i 275.

⁵²⁸ Usp. Dj 31, 5; Rim 8, 11.

⁵²⁹ Usp. Heb 13, 20.

⁵³⁰ Usp. 1 Pt 3, 18-19.

633 Boravište mrtvih, u koje je umrli Krist sišao, Sveto pismo zove podzemljem, Šeolom ili Hadom (Ἅδης),⁵³¹ jer su oni koji se ondje nalaze lišeni gledanja Boga.⁵³² To je zaista, u očekivanju Otkupitelja, stanje svih mrtvih, zlih ili pravednih,⁵³³ što ne znači da im je sudbina istovjetna, kako to Isus pokazuje u prisposobi o siromašnom Lazaru primljenom u »krilo Abrahamovo«.⁵³⁴ »Upravo te svete duše, koje su čekale svog Osloboditelja u Abrahamovu krilu, Isus je oslobodio kad je sišao k mrtvima«.⁵³⁵ Isus nije sišao nad pakao da oslobodi proklete⁵³⁶ ni da razori pakao prokletstva,⁵³⁷ nego da oslobodi pravedne koji su mu prethodili.⁵³⁸

634 »Zato je i mrtvima naviještano evanđelje...« (1 Pt 4, 6). Silazak nad pakao jest puno dovršenje evanđeoskog navještaja spasenja. To je posljednja faza Isusova mesijanskog poslanja, faza sažeta u vremenu, ali neizmjerana u svom stvarnom značenju: da se, naime, otkupiteljsko
605 djelo proteže na sve ljude svih vremena i svih mjesta jer su svi koji spašeni postali dionici Otkupljenja.

635 Krist je dakle sišao u dubinu smrti,⁵³⁹ da bi »mrtvi čuli glas Sina Božjega i da bi oni koji su ga čuli živjeli« (Iv 5, 25). Isus, »Začetnik života«,⁵⁴⁰ »smrću obeskrjepi onoga koji ima moć smrti, to jest đavla, pa oslobodi one koji – od straha pred smrću – kroz sav život bijahu podložni ropstvu« (Heb 2, 14-15). Uskrsli Krist sada drži »ključeve smrti i Podzemlja« (Otk 1, 18), i »na ime Isusovo« prigiba se »svako koljeno nebesnika, zemnika i podzemnika« (Fil 2, 10).

»Velika tišina sad vlada na zemlji, velika tišina i velika samoća. Velika tišina jer Kralj spava. Zemlja je uzdrhtala i smirila se jer je Bog u tijelu zaspao i otišao probuditi one koji su spavali vjekovima. [...]. Ide tražiti Adama, našega praoca, izgublenu ovcu. Želi sići da pohodi sve koji sjede u tmimi i u sjeni smrti. Ide od njihove boli osloboditi Adama u okovima i Evu, zarobljenu s

⁵³¹ Usp. *Fil* 2, 10; *Dj* 2, 24; *Otk* 1, 18; *Ef* 4, 9.

⁵³² Usp. *Ps* 6, 6; 88, 11-13.

⁵³³ Usp. *Ps* 89, 49; *1 Sam* 28, 19; *Ez* 32, 17-32.

⁵³⁴ Usp. *Lk* 16, 22-26.

⁵³⁵ *Catechismus Romanus*, 1, 6, 3: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona 1989., str. 71.

⁵³⁶ Usp. RIMSKA SINODA (745.), *De descensu Christi ad inferos*: DS 587

⁵³⁷ Usp. BENEDIKT XII., *Djelce Cum dudum* (1341.), 18: DS 1101; KLEMENT VI., *Posl. Super quibusdam* (1351.), pogl. 15, 13: DS 1077.

⁵³⁸ Usp. IV. TOLEDSKA SINODA (633.), *Capitulum*, 1: DS 485; usp. još *Mt* 27, 52-53.

⁵³⁹ Usp. *Mt* 12, 40; *Rim* 10, 7; *Ef* 4, 9.

⁵⁴⁰ Usp. *Dj* 3, 15.

njime, on, istodobno njihov Bog i njihov Sin... Ja sam Bog tvoj, i zbog tebe postah tvojim Sinom. [...] Ustani, ti što spavaš, jer te nisam stvorio da budeš ovdje okovan u boravištu mrtvih. Ustaj od mrtvih, ja sam Život mrtvih.«⁵⁴¹

Ukratko

636 *Izjavom: »Isus je sišao nad pakao« Vjerovanje ispovijeda da je Isus stvarno umro, i da je, svojom smrću za nas, pobijedio smrt i đavla »koji imaše moć smrti« (Heb 2, 14).*

637 *Umrla je Krist, u svojoj duši sjedinjenoj s božanskom osobom, sišao u boravište mrtvih. On je pravednicima koji su mu prethodili otvorio vrata nebeska.*

Stavak 2.

TREĆI DAN USKRSNUO OD MRTVIH

638 »I mi vam navješćujemo evanđelje: obećanje dano ocima Bog je ispunio u djeci, nama, uskrisivši Isusa« (*Dj* 13, 32-33). Isusovo uskrsnuće najviša je istina naše vjere u Krista, kao središnja istina 90 vjerovana i življena u prvoj kršćanskoj zajednici, prenesena kao temeljna Predaja, utvrđena spisima Novoga zavjeta, propovijedana 651, 991 kao bitni dio vazmenog otajstva zajedno s križem:

»Krist uskrsnu od mrtvih,
Smrću satire smrt,
onima u grobovima život darova«.⁵⁴²

I. Povijesni i nadnaravni događaj

639 Otajstvo Kristova uskrsnuća zbiljski je događaj s povijesno ustanovljenim očitovanjima, kako svjedoči Novi zavjet. Već sveti Pavao može oko 56. godine pisati Korinćanima: »Doista, predadoh vam ponajprije što i primih: Krist umrije za grijeha naše po Pismima; bi pokopan i uskrišen treći dan po Pismima; ukaza se Kefi, zatim dvanaestorici« (*I Kor* 15, 3-5). Apostol tu govori o *živoj predaji Uskrsnuća* za koju je doznao nakon svog obraćenja pred vratima Damaska.⁵⁴³

⁵⁴¹ Iz Drevne homilije na Veliku i svetu subotu: PG 43, 440A 452C 461.

⁵⁴² *Bizantska liturgija, Uskrsni tropar: Πεντηκοστάριον*, Rim 1884., str. 6

⁵⁴³ Usp. *Dj* 9, 3-18.

PRAZAN GROB

640 »Što tražite Živoga među mrtvima? Nije ovdje, nego uskrsnu!« (Lk 24, 5-6). U okviru događajâ uskrsnuća prvo što susrećemo jest prazan grob. On sam po sebi nije izravan dokaz. Odsutnost Kristova tijela iz groba mogla bi se protumačiti i drukčije.⁵⁴⁴ Unatoč tome, prazan grob bitni je znak za sve. Kad su ga otkrili, bio je učenicima prvi korak k spoznaji činjenice uskrsnuća. To je ponajprije slučaj svetih žena,⁵⁴⁵ zatim i Petrov.⁵⁴⁶ Učenik »kojega je Isus ljubio« (Iv 20, 2) tvrdi da je, ušavši u prazni grob i otkrivši »povoje gdje leže« (Iv 20, 6), vidio i povjerovao.⁵⁴⁷ 999 To pretpostavlja da je on, iz stanja u kojem se nalazio prazni grob,⁵⁴⁸ ustanovio da odsutnost tijela Isusova nije mogla biti ljudsko djelo i da se Isus nije nprsto vratio zemaljskom životu kao što je bio slučaj s Lazarom.⁵⁴⁹

UKAZANJA USKRSLOGA

641 Marija iz Magdale i pobožne žene, koje su krenule da miomirisnom pomašću dovrše uređenje Isusova tijela,⁵⁵⁰ pokopanog u žurbi na Veliki petak uvečer zbog početka subote,⁵⁵¹ prve su susrele Uskrsloga.⁵⁵² Tako su žene bile prve vjesnice Kristova uskrsnuća i za same apostole.⁵⁵³ 553 Njima se Isus ukazuje poslije, najprije Petru, zatim Dvanaestorici.⁵⁵⁴ 448 Petar, pozvan utvrđivati vjeru svoje braće,⁵⁵⁵ vidi dakle Uskrsloga prije njih, i na temelju njegova svjedočanstva zajednica kliče: »Doista uskrsnu Gospodin, i ukaza se Šimunu« (Lk 24, 34).

659, 881 642 Sve što se zbilo onih vazmenih dana obvezuje svakog apostola – i na sasvim poseban način Petra – u izgradnji novoga doba koje je započelo na uskrsno jutro. Kao svjedoci Uskrsloga oni ostaju kameni-temeljci njegove Crkve. Vjera prve zajednice vjernika zasniva se na svjedočanstvu

⁵⁴⁴ Usp. Iv 20, 13; Mt 28, 11-15.

⁵⁴⁵ Usp. Lk 24, 3.22-23.

⁵⁴⁶ Usp. Lk 24, 12.

⁵⁴⁷ Usp. Iv 20, 8.

⁵⁴⁸ Usp. Iv 20, 5-7.

⁵⁴⁹ Usp. Iv 11, 44.

⁵⁵⁰ Usp. Mk 16, 1; Lk 24, 1.

⁵⁵¹ Usp. Iv 19, 31.42.

⁵⁵² Usp. Mt 28, 9-10; Iv 20, 11-18.

⁵⁵³ Usp. Lk 24, 9-10.

⁵⁵⁴ Usp. I Kor 15, 5.

⁵⁵⁵ Usp. Lk 22, 31-32.

konkretnih ljudi koji su poznati kršćanima i većinom još živi među njima. Ti svjedoci uskrsnuća Kristova⁵⁵⁶ prije svega su Petar i Dvanaestorica, ali ne samo oni: Pavao jasno govori o više od pet stotina osoba kojima se Isus ukazao svima odjednom, k tome o Jakovu i o svim apostolima.⁵⁵⁷

860

643 Pred tim svjedočanstvima nemoguće je tumačiti uskrsnuće Kristovo izvan fizičkog reda i ne priznati ga kao povijesnu činjenicu. Proizlazi iz činjenica da je vjera učenika bila podvrgnuta korjenitoj kušnji muke i smrti na križu njihova učitelja, koju je on unaprijed navijestio.⁵⁵⁸ Potresenost izazvana mukom bila je tako velika da učenici (barem neki od njih) nisu odmah povjerovali vijesti o uskrsnuću. Daleko od toga da nam pokažu zajednicu zahvaćenu mističnim zanosom, evanđelja nam pokazuju učenike potištenima, (»snuždena lica«, *Lk* 24, 17) i prestrašenima.⁵⁵⁹ Zato i nisu povjerovali pobožnim ženama kad su se vratile s groba; »njima se te riječi pričinje kao tlapnja« (*Lk* 24, 11).⁵⁶⁰ Kad se Isus ukazao Jedanaestorici na Uskrs uvečer, »prekori njihovu nevjeru i okorjelost srca što ne povjerovaše onima koji ga vidješe uskrsla od mrtvih« (*Mk* 16, 14).

644 Čak i suočeni sa zbiljom uskrslog Isusa učenici još sumnjaju,⁵⁶¹ toliko im se to čini nemogućim: oni misle da vide duha.⁵⁶² »Oni od radosti još nisu vjerovali, nego se čudom čudili« (*Lk* 24, 41). Toma će iskusiti istu kušnju sumnje,⁵⁶³ a i pri zadnjem ukazanju u Galileji, o kojem izvješćuje Matej, »neki posumnjaše« (*Mt* 28, 17). Stoga je bez temelja hipoteza da bi uskrsnuće bilo »proizvod« vjere (ili lakovjernosti) apostolâ. Baš naprotiv, njihova se vjera u uskrsnuće – pod djelovanjem Božje milosti – rodila iz izravna iskustva zbiljnosti uskrslog Isusa.

STANJE USKRSLOG KRISTOVA ČOVJEŠTVA

645 Uskrsli Isus uspostavlja s učenicima izravne odnose time što ga oni dodiruju⁵⁶⁴ i s njime blaguju.⁵⁶⁵ On ih tako pozivlje da priznaju da on nije duh,⁵⁶⁶ ali nadalje da ustanove da je uskrslo tijelo kojim se on pojavljuje ono isto koje je bilo mučeno i raspeto, jer on još nosi tragove muke.⁵⁶⁷

999

⁵⁵⁶ Usp. *Dj* 1, 22.

⁵⁵⁷ Usp. *I Kor* 15, 4-8.

⁵⁵⁸ Usp. *Lk* 22, 31-32.

⁵⁵⁹ Usp. *Iv* 20, 19.

⁵⁶⁰ Usp. *Mk* 16, 11.13.

⁵⁶¹ Usp. *Lk* 24, 38.

⁵⁶² Usp. *Lk* 24, 39.

⁵⁶³ Usp. *Iv* 20, 24-27.

⁵⁶⁴ Usp. *Lk* 24, 39; *Iv* 20, 27.

⁵⁶⁵ Usp. *Lk* 24, 30.41-43; *Iv* 21, 9.13-15.

⁵⁶⁶ Usp. *Lk* 24, 39.

⁵⁶⁷ Usp. *Lk* 24, 40; *Iv* 20, 20.27.

To pravo i stvarno tijelo istodobno posjeduje ipak nova svojstva uskrslog tijela: ono nije više u ovom prostoru i vremenu, nego se može na svoj način uprisutniti gdje i kada hoće,⁵⁶⁸ jer njegovo čovječstvo ne može više biti zadržano na zemlji, ono sad pripada samo Očevu božanskom području.⁵⁶⁹ Stoga je uskrsli Isus i savršeno slobodan ukazivati se kako hoće: u liku vrtlara⁵⁷⁰ ili »u drugom obličju« (Mk 16, 12) različitom od onoga koje je učenicima bilo dobro poznato, upravo zato da potakne njihovu vjeru.⁵⁷¹

934 646 Kristovo uskrsnuće nije bilo povratak zemaljskom životu, kao što
549 su to bila uskrišenja što ih je izveo prije Vazma: uskrišenje kćeri Jairove, mladića iz Naima, Lazara. Ti čini bili su čudesni događaji, ali osobe na kojima se čudo dogodilo iznova su, Isusovom moću, našle »običan« zemaljski život. Kasnije su opet umrle. Kristovo je uskrsnuće bitno različito. U svome uskrsnom tijelu on prelazi iz stanja smrti u drugi život onkraj vremena i prostora. Isusovo je tijelo u uskrsnuću ispunjeno moću Duha Svetoga; ono sudjeluje u božanskom životu u stanju svoje slave, tako da sveti Pavao može o Kristu reći da je on nebeski čovjek.⁵⁷²

USKRSNUĆE KAO TRANSCENDENTNI DOGAĐAJ

1000 647 »O, zaista blažene noći«, pjeva vazmeni »Exsultet«, »koja je jedina bila dostojna znati vrijeme i čas u koji je Krist od mrtvih uskrsnuo.«⁵⁷³ Zaista, nitko nije bio svjedok očevidac samog događaja uskrsnuća, i nijedan ga evanđelist ne opisuje. Nitko nije mogao reći kako se ono fizički zbilo. Njegova je najnutarnijja bit, prijelaz u drugi život, još manje zamjetljiva ćutilima. Povijesni je događaj ustanovljiv po znaku praznoga groba i po zbiljnosti susretâ apostola s uskrslim Kristom. Uskrsnuće ipak, time što nadvisuje i nadilazi povijest, ostaje u srcu otajstva vjere. Stoga se uskrsli Krist ne ukazuje svijetu⁵⁷⁴ nego svojim učenicima, »onima koji su uzašli s njim iz Galileje u Jeruzalem, onima koji su sad njegovi svjedoci pred narodom« (Dj 13, 31).

⁵⁶⁸ Usp. Mt 28, 9.16-17; Lk 24, 15.36; Iv 20, 14.19.26; 21, 4.

⁵⁶⁹ Usp. Iv 20, 17.

⁵⁷⁰ Usp. Iv 20, 14-15.

⁵⁷¹ Usp. Iv 20, 14.16; 21, 4.7.

⁵⁷² Usp. I Kor 15, 35-50.

⁵⁷³ Vazmeno bdjenje, Pohvala vazmenoj svijeći (»Exultet«): *Missale Romanum*, tipsko izd., Typis Polyglottis Vaticanis 1970., str. 272..

⁵⁷⁴ Usp. Iv 14, 22.

II. Uskrsnuće – djelo Presvetoga Trojstva

648 Kristovo uskrsnuće je predmet vjere ukoliko je ono transcendentni 258
 zahvat samoga Boga u stvorenje i u povijest. U njemu tri božanske 989
 Osobe djeluju zajedno očitujući istodobno svoju vlastitu izvornost. Ono
 se zbilo po moći Oca koji je Krista, svoga Sina »uskrisio« (*Dj* 2, 24)
 i tako na savršen način njegovo čovječstvo – s njegovim tijelom – uveo 663
 u Trojstvo. Uskrsnućem od mrtvih Isus je konačno postavljen »Sinom 445
 Božjim u snazi po Duhu posvetitelju« (*Rim* 1, 4). Sveti Pavao ističe
 očitovanje moći Božje⁵⁷⁵ po djelu Duha koji je Isusovo mrtvo čovječstvo 272
 oživio i pozvao ga u slavno stanje Gospodina.

649 Sin pak vlastito uskrsnuće izvršuje snagom svoje božanske moći.
 Isus naviješta kako treba da Sin čovječji mnogo pretrpi, umre, i zatim
 da uskrsne (u aktivnom značenju te riječi).⁵⁷⁶ Drugdje, on izričito tvrdi:
 »Ja polažem život svoj, da ga opet uzmem [...]. Vlast imam položiti ga,
 vlast imam opet uzeti ga« (*Iv* 10, 17-18). »Vjerujemo da je Isus umro
 i uskrsnuo« (*I Sol* 4, 14).

650 Crkveni oci promatraju uskrsnuće polazeći od Kristove božanske
 osobe koja je ostala sjedinjena s njegovom dušom i tijelom, i kada 626
 su bili smrću odijeljeni jedno od drugoga: »Po jedinstvu božanske
 naravi koja ostaje jednako prisutnom u svakome od dvaju dijelova
 čovjeka, koji su bili spojeni i odvojeni, ta se dva dijela opet sjedinjuju i
 povezuju. Tako smrt nastaje rastavom povezanih dijelova, a uskrsnuće 1005
 sjedinjenjem dvaju rastavljenih dijelova.«⁵⁷⁷

III. Smisao i spasotvorno značenje uskrsnuća

651 »Ako pak Krist nije uskrsnuo, uzalud je doista naše propovijedanje,
 uzalud i vjera vaša« (*I Kor* 15, 14). Uskrsnuće je prije svega potvrda
 svega onoga što je sam Krist činio i naučavao. Sve istine, pa i one

⁵⁷⁵ Usp. *Rim* 6, 4; *2 Kor* 13, 4; *Fil* 3, 10; *Ef* 1, 19-22; *Heb* 7, 16.

⁵⁷⁶ Usp. *Mk* 8,31; 9, 9.31; 10, 34.

⁵⁷⁷ GRGUR NISENSKI, *De tridui inter mortem et resurrectionem Domini nostri Iesu Christi spatio: Gregorii Nysseni opera*, ur. W. Jaeger – H. Langerbeck, sv. 9., Leiden 1967., str. 293-294 (PG 46, 417B); usp. još »*Statuta Ecclesiae Antiquae*«: DS 325; ANASTAZIJE II., Posl. *In prolixitate epistolae*: DS 359; HORMIZDAS, *Pismo Inter ea quae*: DS 369; XI. TOLEDSKA SINODA, *Symbolum*: DS 539.

129 najnedostupnije ljudskom duhu, nalaze svoje opravdanje ako je Krist,
274 uskrsnuvši, dao konačni dokaz svoje božanske vlasti koji je bio obećao.

652 Kristovo uskrsnuće jest *ispunjenje obećanjâ* Staroga zavjeta⁵⁷⁸ i
994 samoga Isusa za njegova zemaljskog života.⁵⁷⁹ Izraz »po Pismima«⁵⁸⁰
601 pokazuje da Kristovo uskrsnuće ispunja ta proročanstva.

445 653 Uskrsnućem je također potvrđena istina *Isusova boštva*. On je
bio rekao: »Kad uzdignete Sina čovječjega, tada ćete spoznati da Ja
jesam« (*Iv* 8, 28). Kristovo uskrsnuće dokazalo je da je on zaista »Ja
jesam«, Sin Božji i Bog sam. Sveti Pavao mogao je izjaviti Židovima:
»Obećanje dano ocima Bog je ispunio djeci, nama, uskrisivši Isusa,
kao što je i pisano u psalmu drugom: Ti si Sin moj, danas te rodih«
(*Dj* 13, 32-33).⁵⁸¹ Kristovo uskrsnuće tijesno je povezano s otajstvom
422, 461 utjelovljenja Sina Božjega. Ono je, po vječnom naumu Božjem, njegovo
ispunjenje.

654 Postoji dvostruki vidik u vazmenom otajstvu: svojom smrću Krist
nas oslobađa od grijeha, a svojim uskrsnućem otvara nam pristup u novi
1987 život. Taj je život ponajprije *opravdanje* koje nam vraća Božju milost,⁵⁸²
»da kao što Krist slavom Očevom bi uskrišen od mrtvih, i mi tako
hodimo u novosti života« (*Rim* 6, 4). On se sastoji u pobjedi nad smrću
grieha i u novom udioništvu u milosti.⁵⁸³ On ostvaruje *posinovljenje*
1996 kojim ljudi postaju Kristovom braćom, kako Isus zove učenike nakon
uskrsnuća: »Idite, javite mojoj braći« (*Mt* 28, 10).⁵⁸⁴ Braća ne po naravi,
nego po daru milosti, jer posinovljenje proviđa stvarno dioništvo u životu
jedinoga Sina, životu koji se potpuno objavio u njegovu uskrsnuću.

655 Na koncu, uskrsnuće Kristovo – i sam uskrsli Krist – jest počelo
989 i izvor *našega budućeg uskrsnuća*: »Krist uskrsnu od mrtvih, prvina
usnulih [...], jer kao što u Adamu svi umiru, tako će i u Kristu svi biti
1002 oživljeni!« (*I Kor* 15, 20-22). U očekivanju tog ispunjenja, uskrsli Krist

⁵⁷⁸ Usp. *Lk* 24, 26-27.44-48.

⁵⁷⁹ Usp. *Mt* 28, 6; *Mk* 16, 7; *Lk* 24, 6-7.

⁵⁸⁰ Usp. *I Kor* 15, 3-4; *Nicejsko-carigradsko vjerovanje*: DS 150.

⁵⁸¹ Usp. *Ps* 2, 7.

⁵⁸² Usp. *Rim* 4, 25.

⁵⁸³ Usp. *Ef* 2, 4-5; *I Pt* 1, 3.

⁵⁸⁴ Usp. *Iv* 20, 17.

živi u srcu svojih vjernika. U njemu kršćani kušaju »snage budućega svijeta« (*Heb 6, 5*), i njihov je život ponesen od Krista u krilo božanskog života,⁵⁸⁵ »da oni koji žive ne žive više sebi, nego onomu koji za njih umrije i uskrsnu« (*2 Kor 5, 15*).

Ukratko

- 656 *Predmet vjere u uskrsnuće događaj je u isti mah povijesno posvjedočen od učenika, koji su stvarno susreli uskrslog Isusa, i tajanstveno transcendentan ukoliko je ulazak Kristova čovječstva u Slavu Božju.*
- 657 *Prazan grob i odloženi povići sami po sebi znače da je Kristovo tijelo Božjom moću izmaklo vezama smrti i truleži. Oni pripremaju učenike na susret s Uskrsnim.*
- 658 *Krist, »Prvorodenac od mrtvih« (*Kol 1, 18*), počelo je našega uskrsnuća, već sada po opravdanju naše duše,⁵⁸⁶ a jednom i po oživljenju našega tijela.⁵⁸⁷*

Članak 6.

»ISUS UZAŠAO NA NEBESA, SJEDI O DESNU BOGA OCA SVEMOGUĆEGA«

659 »Gospodin Isus, pošto im to reče, bude uzet na nebo i sjede zdesna Bogu« (*Mk 16, 19*). Kristovo tijelo proslavljeno je već od časa uskrsnuća, kako dokazuju nova i vrhunaravna svojstva što ih 645 ono otada trajno uživa.⁵⁸⁸ Ali za četrdeset dana, dok on s učenicima⁵⁸⁹ prijateljski jede i pije i poučava ih o kraljevstvu Božjemu,⁵⁹⁰ njegova slava ostaje još zastrta pod prilikom obična čovječstva.⁵⁹¹ Zadnje 66 Isusovo ukazanje završuje konačnim ulaskom njegova čovječstva u

⁵⁸⁵ Usp. *Kol 3, 1-3*.

⁵⁸⁶ Usp. *Rim 6, 4*.

⁵⁸⁷ Usp. *Rim 8, 11*.

⁵⁸⁸ Usp. *Lk 24, 31; Iv 20, 19.26*.

⁵⁸⁹ Usp. *Dj 10, 41*.

⁵⁹⁰ Usp. *Dj 1, 3*.

⁵⁹¹ Usp. *Mk 16, 12; Lk 24, 15; Iv 20, 14-15; 21, 4*.

697 slavu Božju simboliziranu oblakom⁵⁹² i nebom,⁵⁹³ gdje on otad sjedi s
desne Bogu.⁵⁹⁴ Na posve izniman i jedinstven način on će se ukazati
642 Pavlu »kao nedonoščetu« (*I Kor 15, 8*) u posljednjem ukazanju koje
će samoga Pavla učiniti apostolom.⁵⁹⁵

660 Zastrti značaj slave Uskrsloga za to vrijeme nazire se u njegovoj
otajstvenoj riječi Mariji Magdaleni: »Ne zadržavaj se sa mnom jer još
ne uzidoh Ocu, nego idi mojoj braći i javi im: Uzlazim Ocu svomu i
Ocu vašemu, k Bogu svomu i Bogu vašemu« (*Iv 20, 17*). To ukazuje
na razliku očitovanja između slave uskrsloga Krista i slave Krista
uzvišenoga s desne Ocu. Povijesni i ujedno transcendentni događaj
uzašašća označuje prijelaz od jedne slave k drugoj.

661 Ova zadnja etapa ostaje tijesno sjedinjena s prvom, to jest sa
461 silaskom s neba u utjelovljenju. Samo onaj koji je »izišao od Oca«
može se »vratiti k Ocu«: Krist.⁵⁹⁶ »Nitko nije uzišao na nebo doli onaj
koji siđe s neba« (*Iv 3, 13*).⁵⁹⁷ Prepušteno svojim naravnim silama,
čovještvo nema pristupa u »dom Oca«,⁵⁹⁸ u život i u sreću Božju. Samo
792 je Krist mogao otvoriti taj pristup čovjeku i dati mu nadu da ćemo »kao
udovi njegova Tijela biti s njime u istoj slavi gdje je on, naša Glava i
prvijenac.«⁵⁹⁹

662 »A ja kad budem uzdignut sa zemlje, sve ću privući k sebi«
(*Iv 12, 32*). Uzdignuće na križ označuje i navješćuje uzdignuće u
1545 uzašašću na nebo. Ono je ovomu početak. Isus Krist, jedini Svećenik
novoga i vječnog Saveza, »ne uđe u rukotvorenu svetinju [...], nego u
samo nebo, da se sada pojavi pred licem Božjim za nas« (*Heb 9, 24*).
U nebu Krist trajno vrši svoje svećeništvo; »zato i može do kraja
spašavati one koji po njemu pristupaju k Bogu – uvijek živ da se za
1137 njih zauzme.« (*Heb 7, 25*). Kao »Veliki svećenik budućih dobara«

⁵⁹² Usp. *Dj 1, 9*; usp. još *Lk 9, 34-35*; *Izl 13, 22*.

⁵⁹³ Usp. *Lk 24, 51*.

⁵⁹⁴ Usp. *Mk 16, 19*; *Dj 2, 33*; *7, 56*; usp. još *Ps 110, 1*.

⁵⁹⁵ Usp. *I Kor 9, 1*; *Gal 1, 16*.

⁵⁹⁶ Usp. *Iv 16, 28*.

⁵⁹⁷ Usp. *Ef 4, 8-10*.

⁵⁹⁸ Usp. *Iv 14, 2*.

⁵⁹⁹ Predslovlje Uzašašća Gospodnjeg, I: *Missale Romanum*, tipsko izd., Typis Polyglottis Vaticanis 1970., str. 410.

(Heb 9, 11), on je središte i glavni vršitelj bogoslužja kojim se časti Otac nebeski.⁶⁰⁰

663 Krist sada *sjedi o desnu Ocu*: »Pod desnom Očevom razumijevamo slavu i čast božanstva, gdje je onaj koji je prije svih vjekova postojao kao Sin Božji, kao Bog i istobitan Ocu, tjelesno sjeo nakon što se utjelovio i njegovo tijelo bilo proslavljeno.«⁶⁰¹

648

664 Sjesti o desnu Ocu znači početak Mesijina kraljevstva, ispunjenje viđenja proroka Danijela u pogledu Sina čovječjega: »Njemu bi predana vlast, čast i kraljevstvo, da mu služe svi narodi, plemena i jezici. Vlast njegova vlast je vječna, nikada neće proći, kraljevstvo njegovo neće propasti« (Dn 7, 14). Od toga časa, apostoli su postali svjedocima »kraljevstva kojemu neće biti kraja«.⁶⁰²

541

Ukratko

665 *Kristovo uzašašće označava konačan ulazak Isusova čovječstva u Božje nebesko područje odakle će on opet doći,⁶⁰³ ali koje ga u međuvremenu skriva očima ljudi.*⁶⁰⁴

666 *Isus Krist, Glava Crkve, prethodi nama u Očevo slavno kraljevstvo, da bismo, kao udovi njegova Tijela, živjeli u nadi da ćemo jednom vječno s njime biti.*

667 *Ušavši jednom zauvijek u nebesko svetište, Isus Krist nas bez prestanka zagovara kao posrednik koji nam trajno osigurava izljevanje Duha Svetoga.*

⁶⁰⁰ Usp. Otk 4, 6-11.

⁶⁰¹ IVAN DAMAŠČANSKI, *Expositio fidei*, 75 [*De fide orthodoxa*, 4, 2]: PTS 12, 173 (PG 94, 1104D).

⁶⁰² *Nicejsko-carigradsko vjerovanje*: DS 150.

⁶⁰³ Usp. Dj 1, 11.

⁶⁰⁴ Usp. Kol 3, 3.

Članak 7.

»ODAKLE ĆE DOĆI SUDITI ŽIVE I MRTVE«

I. »On će opet doći u slavi«

KRIST VEĆ SADA KRALJUJE PO CRKVI...

668 »Ta Krist zato umrije i oživje da Gospodar bude i mrtvima i živi-
ma« (*Rim* 14, 9). Kristovo uzašašće na nebo znači sudjelovanje njegova
čovještva u moći i vlasti samoga Boga. Isus Krist jest Gospodin: posjeduje
450 svu moć na nebesima i na zemlji. On je »iznad svakog vrhovništva i vlasti
i moći i gospodstva«, jer Otac »mu sve podloži pod noge« (*Ef* 1, 20-22).
Krist je Gospodar svemira⁶⁰⁵ i povijesti. U njemu povijest čovjeka kao i
518 sve stvoreno nalazi svoju »rekapitulaciju«,⁶⁰⁶ svoje nadnaravno dovršenje.

792 669 Kao Gospodin, Krist je i Glava Crkve koja je njegovo Tijelo.⁶⁰⁷
1088 Uzdignut u nebo i proslavljen, ispunivši tako potpuno svoje poslanje,
on ostaje na zemlji u svojoj Crkvi. Otkupljenje je izvor vlasti koju Krist,
snagom Duha Svetoga, vrši nad Crkvom.⁶⁰⁸ »Kraljevstvo Kristovo već je
541 otajstveno prisutno⁶⁰⁹ u Crkvi«, koja je »klica i početak toga kraljevstva
na zemlji«. ⁶¹⁰

670 Od uzašašća Božji je naum ušao u svoje dovršenje. Mi smo
već »u posljednjem času!« (*I Iv* 2, 18).⁶¹¹ »Tako su dakle posljednja
1042 vremena za nas već prispjela. Obnova svijeta definitivno je zadobivena
i, u potpunoj zbiljnosti, anticipirana već sada: zaista, već na zemlji
825 Crkva je ukrašena nesavršenom ali pravom svetošću.«⁶¹² Kristovo
547 kraljevstvo već očituje svoju prisutnost čudesnim znacima⁶¹³ što prate
njegovo naviještanje po Crkvi.⁶¹⁴

⁶⁰⁵ Usp. *Ef* 4, 10; *I Kor* 15, 24.27-28.⁶⁰⁶ Usp. *Ef* 1, 10.⁶⁰⁷ Usp. *Ef* 1, 22.⁶⁰⁸ Usp. *Ef* 4, 11-13.⁶⁰⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 3: AAS 57 (1965.) 6.⁶¹⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 5: AAS 57 (1965.) 8.⁶¹¹ Usp. *I Pt* 4, 7.⁶¹² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 48: AAS 57 (1965.) 53.⁶¹³ Usp. *Mk* 16, 17-18.⁶¹⁴ Usp. *Mk* 16, 20.

...DOK MU SVE NE BUDE PODLOŽENO

671 Kristovo kraljevstvo, već prisutno u Crkvi, ipak nije još dovršeno »u velikoj moći i slavi« (*Lk* 21, 27)⁶¹⁵ Kraljevim dolaskom na zemlju. To kraljevstvo još napadaju zle sile,⁶¹⁶ premda su u osnovi Kristovim Vazmom već pobijedene. Dok mu ne bude sve podvrgnuto,⁶¹⁷ »do časa kad se budu ostvarila nova nebesa i nova zemlja gdje pravda prebiva, hodočasnička Crkva nosi u svojim sakramentima i svojim ustanovama, što pripadaju ovom vremenu, lik svijeta što prolazi; ona sama živi među stvorenjima koja i sad stenju u bolovima rađanja i očekuju očitovanje sinova Božjih«. ⁶¹⁸ Stoga kršćani, osobito u euharistiji,⁶¹⁹ mole za uskorenje Kristova povratka,⁶²⁰ govoreći mu: »Dođi, Gospodine« (*Otk* 22, 20).⁶²¹

1043
769, 773
1043, 2046
2817

672 Prije uzašašća Krist je ustvrdio da još nije čas slavne uspostave mesijanskoga kraljevstva što ga je Izrael očekivao,⁶²² i koje je, po prorocima,⁶²³ imalo svim ljudima donijeti konačni poredak pravde, ljubavi i mira. Sadašnje je vrijeme, po Gospodinu, vrijeme Duha i svjedočenja,⁶²⁴ ali i vrijeme još obilježeno »nevoljom«⁶²⁵ i kušnjom zla⁶²⁶ koja ne šteti Crkvi⁶²⁷ i započinje borbu posljednjih vremena.⁶²⁸ To je vrijeme iščekivanja i bdjenja.⁶²⁹

732
2612

SLAVNI DOLAZAK KRISTA, NADE IZRAELA

673 Nakon uzašašća Kristov je dolazak u slavi neminovan,⁶³⁰ iako »nije naše znati vremena i zgone koje je Otac podredio svojoj vlasti«

1040, 1048

⁶¹⁵ Usp. *Mt* 25, 31.

⁶¹⁶ Usp. 2 *Sol* 2, 7.

⁶¹⁷ Usp. 1 *Kor* 15, 28.

⁶¹⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 48: AAS 57 (1965.) 53.

⁶¹⁹ Usp. 1 *Kor* 11, 26.

⁶²⁰ Usp. 2 *Pt* 3, 11-12.

⁶²¹ Usp. 1 *Kor* 16, 22; *Otk* 22, 17.

⁶²² Usp. *Dj* 1, 6-7.

⁶²³ Usp. *Iz* 11, 1-9.

⁶²⁴ Usp. *Dj* 1, 8.

⁶²⁵ Usp. 1 *Kor* 7, 26.

⁶²⁶ Usp. *Ef* 5, 16.

⁶²⁷ Usp. 1 *Pt* 4, 17.

⁶²⁸ Usp. 1 *Iv* 2, 18; 4,3; 1 *Tim* 4, 1.

⁶²⁹ Usp. *Mt* 25, 1-13; *Mk* 13, 33-37.

⁶³⁰ Usp. *Otk* 22, 20.

(Dj 1, 7).⁶³¹ Taj eshatonski događaj može se zbiti svakoga časa,⁶³² premda je on »zadržan«, kao i konačna kušnja koja će mu prethoditi.⁶³³

674 Dolazak slavnog Mesije ovisi u svakom času povijesti⁶³⁴ o tom da bude priznat od »cijelog Izraela«⁶³⁵ kojega je jedan dio otvrdnuo⁶³⁶ »nevjerom« (Rim 11, 20) prema Isusu. Sveti Petar rekao je to jeruzalemskim Židovima nakon Pedesetnice: »Pokajte se, dakle, i obratite da se izbrišu grijesi vaši pa od Gospodina dođu vremena rashlade te on pošalje vama unaprijed namijenjenog Pomazanika, Isusa. Njega treba da nebo pridrži do vremena uspostave svega što obeća Bog na usta svetih proroka svojih odvijeka.« (Dj 3, 19-21). A sveti mu Pavao odgovara: »Ako je njihovo odbačenje izmirenje svijeta, što li će biti njihovo prihvaćanje ako ne oživiljenje od mrtvih? (Rim 11, 15). Ulazak »punog broja« Židova⁶³⁷ u mesijansko spasenje, nakon »punine poganâ«,⁶³⁸ dat će narodu Božjemu da »ostvari puninu Kristovu« (Ef 4, 13) u kojoj će »Bog biti sve u svemu« (1 Kor 15, 28).

POSLJEDNJA KUŠNJA CRKVE

769 675 Prije Kristova dolaska Crkva mora proći kroz posljednju kušnju koja će uzdrmati vjeru mnogih vjernika.⁶³⁹ Progonstvo što prati njezino putovanje na zemlji⁶⁴⁰ otkrit će »otajstvo bezakonja« pod oblikom religijske obmane koja će ljudima nuditi prividno rješenje njihovih problema po cijenu otpada od istine. Vrhovna religijska obmana jest Antikristova obmana, to jest obmana jednoga pseudo-mesijanizma u kojemu čovjek slavi sam sebe mjesto Boga i njegova Mesije koji je došao u tijelu.⁶⁴¹

676 Ta antikristovska obmana već se ocrtava u svijetu svaki put kad se hoće u povijesti ispuniti mesijanska nada koja se može dovršiti samo onkraj povijesti

⁶³¹ Usp. Mk 13, 32.

⁶³² Usp. Mt 24, 44; 1 Sol 5, 2.

⁶³³ Usp. 2 Sol 2, 3-12.

⁶³⁴ Usp. Rim 11, 31.

⁶³⁵ Usp. Rim 11, 26; Mt 23, 39.

⁶³⁶ Usp. Rim 11, 25.

⁶³⁷ Usp. Rim 11, 12.

⁶³⁸ Usp. Rim 11, 25; Lk 21, 24.

⁶³⁹ Usp. Lk 18, 8; Mt 24, 12.

⁶⁴⁰ Usp. Lk 21, 12; Iv 15, 19-20.

⁶⁴¹ Usp. 2 Sol 2, 4-12; 1 Sol 5, 2-3; 2 Iv 7; 1 Iv 2, 18.22.

kroz eshatonski sud: Crkva je, i pod njegovim ublaženim oblikom, odbacila krivotvorenje budućeg kraljevstva Božjega pod imenom milenarizma,⁶⁴² osobito pod političkim oblikom jednoga sekulariziranog mesijanizma, »u svojoj biti izopačenoga«.⁶⁴³ 2425

677 Crkva će ući u slavu kraljevstva samo kroz taj posljednji Vazam, 1340
u kojemu će ona svoga Gospodina slijediti u njegovoj smrti i njegovu uskrsnuću.⁶⁴⁴ Kraljevstvo Božje neće se, dakle, ostvariti nekim povijesnim trijumfom Crkve⁶⁴⁵ po nekom uzlaznom napretku, nego Božjom pobjedom nad posljednjom navalom zla,⁶⁴⁶ pobjedom koja će učiniti 2853
da Kristova Zaručnica siđe s neba.⁶⁴⁷ Božji trijumf nad pobunom zla poprimit će oblik Posljednjega suda⁶⁴⁸ nakon posljednjeg kozmičkog potresa ovoga svijeta koji prolazi.⁶⁴⁹

II. »Suditi žive i mrtve« 1038-1041

678 Nakon proroka⁶⁵⁰ i Ivana Kristitelja,⁶⁵¹ Isus je u svome propovijedanju navijestio sud Posljednjeg dana. Tada će biti izneseni na 1470
svjetlo ponašanje svakoga⁶⁵² i tajna srdaca.⁶⁵³ Tada će biti osuđeno grešno nevjerovanje koje je posve prezrelo milost od Boga ponuđenu.⁶⁵⁴ Ponašanje prema bližnjemu otkrit će prihvaćanje ili odbijanje milosti i ljubavi Božje.⁶⁵⁵ Isus će reći u posljednji dan: »Sve što ste učinili jednomu od ove moje najmanje braće, meni ste učinili« (Mt 25, 40).

⁶⁴² Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Dekret *De Millenarismo*, 19. srpnja 1944.: DS 3839.

⁶⁴³ Usp. PIO XI., Enc. *Divini Redemptoris*, 19. ožujka 1937.: AAS 29 (1937.) 65-106 koja osuđuje »naprezanja u lažnome misticizmu« ove »patvorine otkupljenja siromašnih« (str. 69); DRUGI Vatikanski koncil, Past. konst. *Gaudium et spes*, 20-21: AAS 58 (1966.) 1040-1042.

⁶⁴⁴ Usp. *Otk* 19, 1-9.

⁶⁴⁵ Usp. *Otk* 13, 8.

⁶⁴⁶ Usp. *Otk* 20, 7-10.

⁶⁴⁷ Usp. *Otk* 21, 2-4.

⁶⁴⁸ Usp. *Otk* 20, 12.

⁶⁴⁹ Usp. 2 *Pt* 3, 12-13.

⁶⁵⁰ Usp. *Dn* 7, 10; *Jl* 3-4; *Mal* 3, 19.

⁶⁵¹ Usp. *Mt* 3, 7-12.

⁶⁵² Usp. *Mk* 12, 38-40.

⁶⁵³ Usp. *Lk* 12, 1-3; *Iv* 3, 20-21; *Rim* 2, 16; *I Kor* 4, 5.

⁶⁵⁴ Usp. *Mt* 11, 20-24; 12, 41-42.

⁶⁵⁵ Usp. *Mt* 5, 22; 7, 1-5.

679 Krist je Gospodar vječnoga života. Njemu kao Otkupitelju svijeta pripada puno pravo da konačno sudi djela i srca ljudi. On je »stekao« to pravo svojim križem. Tako je Otac »sav sud predao Sinu« (Iv 5, 22).⁶⁵⁶ Sin, pak, nije došao suditi, nego spasiti⁶⁵⁷ i dati život koji je u njemu.⁶⁵⁸ Odbijanjem milosti u ovom životu svatko već sudi samoga sebe,⁶⁵⁹ prima po svojim djelima;⁶⁶⁰ odbijajući Duha ljubavi,⁶⁶¹ može sebe osuditi i za vječnost.

Ukratko

680 *Krist Gospodin kraljuje već po Crkvi, ali mu na ovom svijetu još nije sve podvrgnuto. Slavodobića Kristova kraljevstva neće biti bez posljednjeg napada moći zla.*

681 *Na Dan suda, na svršetku svijeta, Krist će doći u slavi da dovrši konačni trijumf dobra nad zlom, koji, kao žito i kukolj, budu zajedno rasli tijekom povijesti.*

682 *Kada na kraju vremenâ dođe suditi žive i mrtve, slavni će Krist otkriti tajne namisli srdaca i uzvratit će svakomu po njegovim djelima i po njegovu prihvaćanju ili njegovu odbijanju milosti.*

⁶⁵⁶ Usp. Iv 5, 27; Mt 25, 31; Dj 10, 42; 17, 31; 2 Tim 4, 1.

⁶⁵⁷ Usp. Iv 3, 17.

⁶⁵⁸ Usp. Iv 5, 26.

⁶⁵⁹ Usp. Iv 3, 18; 12, 48.

⁶⁶⁰ Usp. 1 Kor 3, 12-15.

⁶⁶¹ Usp. Mt 12, 32; Heb 6, 4-6; 10, 26-31.

TREĆE POGLAVLJE

VJERUJEM U DUHA SVETOGA

683 »Nitko ne može reći ‘Gospodin Isus’ osim u Duhu Svetomu« 424, 2670
(1 Kor 12, 3). »Bog odasla u srca vaša Duha Sina svoga koji kliče:
Abba – Oče!« (Gal 4, 6). Ta spoznaja vjere moguća je samo u Duhu 152
Svetom. Da bi netko bio u dodiru s Kristom, treba da ga prije dotakne
Duh Sveti. On nas pretječe i budi u nama vjeru. Po našem krštenju,
prvom sakramentu vjere, Život, kojem je izvor u Ocu i koji nam je
darovan u Sinu, intimno i osobno nam daje Duh Sveti u Crkvi:

Krst »nam daje milost novoga rođenja u Bogu Ocu po njegovu Sinu u Duhu 249
Svetom. Jer oni koji imaju Duha vođeni su k Riječi, tj. k Sinu; a Sin ih
predstavlja Ocu i Otac im dariva nepokvarljivost. Dakle, bez Duha nije
moguće vidjeti Sina Božjega, a bez Sina nitko se ne može približiti Ocu, jer
je spoznaja Oca Sin, a spoznaja Sina Božjega biva po Duhu Svetome.«¹

684 Duh Sveti je prvi koji svojom milošću budi našu vjeru i proizvodi
novi život koji se sastoji u »spoznaji Oca i onoga kojega je On poslao,
Isusa Krista«.² Ipak, on je posljednji u objavi osobâ Presvetog Trojstva.
Sv. Grgur Nazijanski, »Bogoslov«, tumači ovaj postupak pedagogijom 236
božanske »susretljivosti«:

»Stari je zavjet otvoreno naviještao Oca, a manje jasno Sina. Novi nam
je pak jasno pokazao Sina, a nekako skrovito je naznačio boštvo Duha. A
sada sâm Duh boravi s nama i jasnije nam se očituje. I ne bi bilo razborito
da se otvoreno naviještao Sin dok se još nije ispovijedalo boštvo Oca, niti
da nam Duh Sveti – ako se smije tako reći – bude natovaren poput nekog
još težeg tereta dok još nije bilo prihvaćeno boštvo Sina: [...] bolje je da
svjetlo Trojstva zablista u svem sjaju po postupnom prilaženju i uspinjanju
te napredovanju i rastu ‘iz slave u slavu’.«³

¹ IRENEJ LIONSKI, *Demonstratio praedicationis apostolicae*, 7: SC 62, 41-42.

² Usp. Iv 17, 3.

³ GRGUR NAZIJANSKI, *Oratio* 31 (Thologica 5), 26: SC 250, 326 (PG 36, 161-164C).

- 685 Vjerovati u Duha Svetoga znači, dakle, ispovijedati da je Duh Sveti jedna od osoba Presvetoga Trojstva, istobitna s Ocem i Sinom, »koji se s Ocem i Sinom skupa časti i zajedno slavi«. ⁴ Zato je o božanskom otajstvu Duha Svetoga bilo govora u »teologiji« Presvetog Trojstva. Ovdje će se o Duhu Svetom govoriti samo unutar božanske »ekonomije«.
- 236
- 258 686 Duh Sveti je na djelu s Ocem i Sinom od početka do dovršenja nauma našega spasenja. Ali On je objavljen i darovan, priznat i prihvaćen kao osoba istom u »posljednjim vremenima« koja su počela otkupiteljskim utjelovljenjem Sina. I tada će se taj Božji naum, dovršen u Kristu, »Prvorodencu« i Glavi novoga stvorenja, moći ostvariti u čovječanstvu izlivanjem Duha kao: Crkva, općinstvo svetih, oproštenje grijeha, uskrsnuće tijela, vječni život.

Članak 8.

»VJERUJEM U DUHA SVETOGA«

- 243 687 »Što je u Bogu, nitko ne zna osim Duha Božjega« (*1 Kor 2, 11*). A njegov Duh, koji ga objavljuje, čini da upoznamo Krista, njegovu Misao i živu Riječ, ali sam sebe ne izriče. Onaj koji je »govorio po prorocima«⁵ čini da čujemo Očevu Riječ. No njega ne čujemo. Mi ga poznamo samo u pokretu kojim nam objavljuje Riječ osposobljujući nas da ga u vjeri prihvatimo. Duh Istine koji nam »objavljuje« Krista »ne govori sam od sebe«. ⁶ Takva zastrtost, u pravom smislu božanska, tumači zašto ga »svijet ne može primiti, jer ga ne vidi i ne poznaje«, dok ga oni koji vjeruju u Krista poznaju jer on ostaje s njima (*Iv 14, 17*).
- 688 Crkva, živo zajedništvo u vjeri apostola, koju ona prenosi, mjesto je naše spoznaje Duha Svetoga:
- u Svetom pismu koje je on nadahnuo;
 - u predaji kojoj su crkveni oci uvijek aktualni svjedoci;
 - u crkvenom učiteljstvu koje on vodi;
 - u sakramentalnom bogoslužju, kroz riječi i znamenja, gdje nas Duh Sveti dovodi u zajedništvo s Kristom;

⁴ Nicejsko-carigradsko vjerovanje: DS 150.

⁵ Nicejsko-carigradsko vjerovanje: DS 150.

⁶ Usp. *Iv 16, 13*.

- u molitvi u kojoj nas on zagovara;
- u karizmama i službama kojima se Crkva izgrađuje;
- u znakovima apostolskog i misionarskog života;
- u svjedočanstvima svetih kojima on očituje svetost Crkve i nastavlja djelo spasenja.

I. Združeno poslanje Sina i Duha

689 Onaj kojega je Otac poslao u naša srca, Duh njegova Sina,⁷ stvarno je Bog; istobitan s Ocem i sa Sinom, on je od njih neodvojiv, 245
koliko u intimnom životu Trojstva, toliko i u svom darivanju ljubavi za svijet. Ali, časteći sveto, životvorno, istobitno i nerazdjeljivo Trojstvo, vjera Crkve ispovijeda i različitost osoba. Kad Otac šalje svoju Riječ, 254
on uvijek šalje i svoj Dah: slanje je združeno, i u njemu su Sin i Duh 485
Sveti različiti ali neodvojivi. Zacijelo, Krist se očituje, On, vidljiva slika nevidljivog Boga, ali je Duh Sveti onaj koji ga objavljuje.

690 Isus je Krist, »pomazanik«, jer je Duh njegovo pomazanje i 436
sve što se zbiva počevši od utjelovljenja proizlazi iz te punine.⁸ Kad konačno bude proslavljen,⁹ Krist može od Oca onima koji u njega vjeruju poslati Duha: Krist im priopćuje svoju Slavu,¹⁰ tj. Duha Svetoga koji ga proslavljuje.¹¹ Otada će se odvijati združeno poslanje u Očevoj posinjenoj djeci u Tijelu njegova Sina: poslanje Duha posinjenja bit će 788
u tom da ih sjedinjuje s Kristom dajući da žive u njemu:

»Pojam pomazanja daje misliti [...] da nema nikakve udaljenosti između Sina i Duha. Upravo kao što između površine tijela i pomazanja uljem ni razum ni osjetila ne poznaju nikakva posredovanja, tako je dodir Sina s Duhom neposredan. Isto tako onaj koji po vjeri stupa u dodir sa Sinom, nužno mora najprije stupiti u dodir s uljem. Uistinu, nema nijednog djela bez Duha Svetoga. Zato se ispovijest Gospodstva Sinova događa u Duhu Svetom za one koji ga primaju, time što Duh dolazi sa svih strana ususret onima koji se približuju po vjeri.«¹² 448

⁷ Usp. Gal 4, 6.

⁸ Usp. Iv 3, 34.

⁹ Usp. Iv 7, 39.

¹⁰ Usp. Iv 17, 22.

¹¹ Usp. Iv 16, 14.

¹² GRGUR NISENSKI, *Adversus macedonianos de Spiritu Sancto*, 16: *Gregorii Nysseni opera*, ur. W. Jaeger – H. Langerbeck, sv. 3/1, Leiden 1958., str. 102-103 (PG 45, 1321A-B).

II. Ime, nazivi i simboli Duha Svetoga

VLASTITO IME DUHA SVETOGA

691 »Duh Sveti« vlastito je ime onoga kojega častimo i slavimo skupa s Ocem i Sinom: Crkva ga je primila od Gospodina i ispovijeda ga u krštenju svoje nove djece.¹³

Izraz »Duh« prijevod je hebrejskog izraza *Ruah* koji u prvotnom smislu znači dah, zrak, vjetar. Isus upotrebljava osjetilnu sliku vjetra da dočara Nikodemu transcendentnu novost onoga koji je osobno Dah Božji, Duh Božji.¹⁴ S druge strane, Duh i Svet božanski su atributi zajednički trima božanskim osobama. Ali povezujući oba izraza, Sveto pismo, liturgija i bogoslovni govor označuju neizrecivu osobu Duha Svetoga, bez mogućeg dvoznačja s drugim upotrebama izraza »duh« i »svet«.

NAZIVI DUHA SVETOGA

1433 692 Kad najavljuje i obećaje dolazak Duha Svetoga, Isus ga naziva Παράκλητος, doslovce: »Onaj koji je prizvan uz«, latinski *advocatus* (*Iv* 14, 16.26; 15, 26; 16, 7). Παράκλητος [Branitelj] se obično prevodi »Tješitelj« [Consolator], budući da je Isus prvi tješitelj.¹⁵ Sam Isus naziva Duha Svetoga i »Duhom istine«.¹⁶

693 Osim toga vlastitog imena koje se najviše rabi u Djelima apostolskim i poslanicama, u Pavla se nalaze nazivi: Duh obećanja, (*Ef* 1, 13; *Gal* 3, 14). Duh posinjenja, (*Rim* 8, 15; *Gal* 4, 6) Duh Kristov (*Rim* 8, 9), Duh Gospodnji (*2 Kor* 3, 17), Duh Božji (*Rim* 8, 9.14; 15, 19; *1 Kor* 6, 11; 7, 40), a u svetog Petra: Duh slave (*1 Pt* 4, 14).

SIMBOLI DUHA SVETOGA

1218 694 *Voda*. Simbolizam vode označuje djelovanje Duha Svetoga u krštenju: poslije zaziva Duha Svetoga, voda postaje sakramentalni učinkovit znak novog rođenja: kao što se trudnoća našega prvog rođenja zbiva u vodi, tako krsna voda stvarno označuje da je naše rađanje na božanski život dar Duha Svetoga. A, »kršteni u jednom Duhu«, mi smo »jednim Duhom« i »napojeni« (*1 Kor* 12, 13): Duh je, dakle, i osobno živa voda koja iz raspetog Krista¹⁷ provire kao iz vlastita vrela te u nama struji u život vječni.¹⁸

¹³ Usp. *Mt* 28, 19.

¹⁴ Usp. *Iv* 3, 5-8.

¹⁵ Usp. *1 Iv* 2, 1 (παράκλητον)

¹⁶ Usp. *Iv* 16, 13.

¹⁷ Usp. *Iv* 19, 34; *1 Iv* 5, 8.

¹⁸ Usp. *Iv* 4, 10-14; 7, 38; *Iz* 17, 1-6; *Iz* 55, 1; *Zah* 14, 8; *1 Kor* 10, 4; *Otk* 21, 6; 22, 17.

695 *Pomazanje.* Znakovitost mazanja uljem toliko je izrazita za Duha Svetoga 1293
 da mu postaje sinonimom.¹⁹ U kršćanskoj inicijaciji ono je sakramentalni znak
 potvrde, koja se u Istočnoj Crkvi upravo zove »krizma« (pomazanje). No da bismo
 mu razumjeli puno značenje, treba se sjetiti prvoga pomazanja koje je Duh Sveti
 izvršio: Isusova. Krist (židovski rečeno »Mesija«) znači »pomazanik« Duhom 436
 Božjim. U Starom savezu bilo je »pomazanika« Gospodnjih,²⁰ u prvom redu kralj
 David.²¹ Ali Isus je od Boga pomazan na jedinstveni način: ljudska narav koju je
 Božji Sin uzeo sva je »pomazana Duhom Svetim«. Isus je po Duhu Svetom postao
 »Krist«.²² Po Duhu Svetom Djevica Marija začine Krista: on ga, po anđelu, pri
 njegovu rođenju navješćuje kao Krista²³ a Šimuna potiče da pođe u hram vidjeti
 Krista Gospodnjega;²⁴ on ispunja Krista²⁵ pa njegova sila iz Krista izlazi u djelima 1504
 ozdravljanja i spasenja.²⁶ Konačno, Duh uskrisuje Isusa od mrtvih.²⁷ I pošto je u
 svom čovječstvu što pobijedi smrt postao potpuno »Krist«,²⁸ Isus obilno izliva
 Duha Svetoga sve dok »sveti«, u jedinstvu s ljudskom naravi Sina Božjega, ne
 postanu »savršeni čovjek, do mjere dobi punine Kristove« (*Ef* 4,13): »potpuni
 Krist«, kako veli sv. Augustin.²⁹ 794

696 *Oganj.* Dok voda označuje rođenje i plodnost života što ga daruje Duh Sveti,
 oganj je znak preobrazujuće energije djelâ Duha Svetoga. Kada prorok Ilija, koji 1127
 »usta kao oganj, te mu je riječ plamtjela kao buktinja« (*Sir* 48, 1) na brdu Karmelu 2586
 molitvom s neba privlači oganj na žrtvu,³⁰ taj oganj slika je Duha Svetoga koji
 preobražava ono što dodirne. Ivan Krstitelj, koji ide pred Gospodinom »u duhu i
 sili Ilijinoj« (*Lk* 1, 17), najavljuje Krista kao onoga koji će »krstiti Duhom Svetim 718
 i ognjem« (*Lk* 3, 16), to jest Duhom, o kojem će Isus reći: »Oganj dođoh baciti na
 zemlju, pa kako bih želio da je već planuo!« (*Lk* 12, 49). Na Duhovsko jutro Duh
 Sveti na učenike silazi u obliku plamenih jezika i ispunja ih.³¹ Duhovna predaja
 zadržat će ovaj simbolizam ognja kao jedan od najizražajnijih za djelovanje Duha
 Svetoga.³² »Duha ne trnite« (*I Sol* 5, 19).

¹⁹ Usp. *I Iv* 2, 20.27; *2 Kor* 1, 21.

²⁰ Usp. *Izl* 30, 22-32.

²¹ Usp. *I Sam* 16, 13.

²² Usp. *Lk* 4, 18-19; *Iz* 61, 1.

²³ Usp. *Lk* 2, 11.

²⁴ Usp. *Lk* 2, 26-27.

²⁵ Usp. *Lk* 4, 1.

²⁶ Usp. *Lk* 6, 19; 8, 46.

²⁷ Usp. *Rim* 1, 4; 8, 11.

²⁸ Usp. *Dj* 2, 36.

²⁹ AUGUSTIN, *Sermo* 341, 1, 1: PL 39, 1493; ISTO, 9, 11: PL 39, 1499.

³⁰ Usp. *I Kr* 18, 38-39.

³¹ Usp. *Dj* 2, 3-4.

³² IVAN OD KRIŽA, *Llama de amor viva: Biblioteca Mística Carmelitana*, sv. 13, Burgos 1931., str. 1-102. 103-213.

- 697 *Oblak i svjetlo.* Ta su dva simbola nerazdvojiva u očitovanju Duha Svetoga. Pri bogojavljanjima u Starom zavjetu oblak, nekada taman, nekada svijetao, razotkriva Boga živoga i spasitelja, skrivajući transcendenciju njegove slave: tako Mojsiju na brdu Sinaju,³³ kod Šatora sastanka³⁴ i za putovanja pustinjom,³⁵ ili Salomonu za posvete Hrama.³⁶ Te su slike ispunjene po Kristu u Duhu Svetom.
- 484 Duh silazi na Djevicu Mariju i osjenjuje ju da bi Isusa začela i rodila.³⁷ Na brdu
554 preobraženja *on* dolazi u oblaku i osjenjuje Isusa, Mojsija i Iliju, Petra, Jakova i Ivana, a »iz oblaka« doprije glas: »Ovo je Sin moj, Izabranik moj! Njega slušajte!« (Lk 9, 34-35). On je konačno oblak koji na dan uzašašća ote Isusa očima učenika³⁸ i koji će ga objaviti kao Sina čovječjega na dan njegova ponovnog dolaska u slavi.³⁹
- 1295-1296 698 *Pečat* je simbol vrlo blizak simbolu pomazanja. Upravo je Krist onaj »kojega je Bog opečatio« (Iv 6, 27); a u Njemu Otac i nas označuje svojim pečatom.⁴⁰ Budući da označuje neizbrisiv učinak pomazanja Duha Svetoga u sakramentima krsta, potvrde i reda, slika pečata (σφραγῆδος) u nekim se teološkim predajama upotrebljava da se izrazi neizbrisiv biljeg (»karakter«) utisnut tim trima sakramentima, koji se stoga ne mogu ponoviti.
- 292 699 *Ruka.* Polazući ruke Isus ozdravlja bolesnike⁴¹ i blagoslivlje djecu.⁴² U
1288 njegovo će ime apostoli činiti to isto.⁴³ I dalje, Duh Sveti se daje polaganjem apostolskih ruku.⁴⁴ Poslanica Hebrejima spominje polaganje ruku među »temeljnim člancima« svog učenja.⁴⁵ Taj znak svemoćnog izljeva Duha Svetoga Crkva je sačuvala u svojim sakramentalnim epiklezama.
- 1300, 1573 700 *Prst.* Isus »đavle izgoni prstom Božjim«.⁴⁶ Ako je zakon Božji bio napisan
2056 na kamenim pločama »prstom Božjim« (Izl 31, 18), »pismo Kristovo«, povjereno brizi apostola, »napisano je [...] Duhom Boga živoga, ne na pločama kamenim, nego na pločama od mesa, u srcima« (2 Kor 3, 3). Himan »O dođi, Stvorče Duše svet« zaziva Duha Svetoga kao »digitus paternae dexterae« – »prst desne Očeve«.⁴⁷

³³ Usp. Izl 24, 15-18.

³⁴ Usp. Izl 33, 9-10.

³⁵ Usp. Izl 40, 36-38; I Kor 10, 1-2.

³⁶ Usp. I Kr 8, 10-12.

³⁷ Usp. Lk 1, 35.

³⁸ Usp. Dj 1, 9.

³⁹ Usp. Lk 21, 27.

⁴⁰ Usp. 2 Kor 1, 22; Ef 1, 13; 4, 30.

⁴¹ Usp. Mk 6, 5; 8, 23.

⁴² Usp. Mk 10, 16.

⁴³ Usp. Mk 16, 18; Dj 5, 12; 14, 3.

⁴⁴ Usp. Dj 8, 17-19; 13, 3; 19, 6.

⁴⁵ Usp. Heb 6, 2.

⁴⁶ Usp. Lk 11, 20.

⁴⁷ *Pedesetnica (Duhovi)*, Himan I. i II. Večernje: *Liturgia Horarum*, tipsko izd., sv. 2, Typis Polyglottis Vaticanis 1974., str. 795 i 812.

701 *Golubica*. Na svršetku potopa (kojega simbolizam označuje krštenje), Noa je ispustio golubicu koja se vraća sa svježom maslinovom grančicom u kljunu, što je znakom da je zemlja ponovno pogodna za obitavanje.⁴⁸ Kad Krist izlazi iz vode krštenja, Duh Sveti u obliku golubice silazi na nj i na njemu ostaje.⁴⁹ Tako Duh Sveti silazi i ostaje u očišćenu srcu krštenika. U nekim Crkvama preostali euharistijski Kruh čuva se u metalnoj posudi golubinjeg lika (*kolumbarij*) koja visi iznad oltara. U kršćanskoj ikonografiji simbol golubice tradicionalna je oznaka za Duha Svetoga. 1219 535

III. Duh i Riječ Božja u vremenu obećanja

702 Od početaka sve do »punine vremena«⁵⁰ združeno poslanje Očeve Riječi i Duha ostaje *skriveno*, ali je djelatno. Duh Božji pripravlja Mesijino vrijeme, a jedan i drugi, premda nisu još potpuno objavljeni, već su obećani da budu očekivani i prihvaćeni u vrijeme svog objavljenja. Zato Crkva, kad čita Stari zavjet,⁵¹ istražuje⁵² što nam Duh, »koji je govorio po prorocima«,⁵³ želi reći o Kristu. 122 107

Pod »prorocima« vjera Crkve razumijeva u ovom slučaju sve one koje je Duh Sveti nadahnuo u živom naviještanju i pri sastavljanju svetih knjiga, kako Staroga tako i Novoga zavjeta. Židovska predaja razlikuje Zakon (prvih pet knjiga ili Pentateuh), proroke (naše knjige zvane povijesne i proročke) i spise (nadasve mudronosne, posebice psalme).⁵⁴ 243

U STVARANJU

703 Božja Riječ i Božji Dah početak su postojanja i života svega stvorenja.⁵⁵ 292

»Svetom Duhu dolikuje da vlada, posvećuje i oživljuje stvorenje, jer je Bog, istobitan Ocu i Sinu [...]. Svetom Duhu pripada vlast nad životom i čast: jer, budući da je Bog, on u Ocu po Sinu osnažava i čuva sve stvorenje.«⁵⁶ 291

⁴⁸ Usp. *Post* 8, 8-12.

⁴⁹ Usp. *Mt* 3, 16 i par.

⁵⁰ Usp. *Gal* 4, 4.

⁵¹ Usp. 2 *Kor* 3, 14.

⁵² Usp. *Iv* 5, 39.46.

⁵³ *Nicejsko-carigradsko vjerovanje*: DS 150.

⁵⁴ Usp. *Lk* 24, 44.

⁵⁵ Usp. *Ps* 33, 6; 104, 30; *Post* 1, 2; 2, 7; *Sir* 3, 20-21; *Ez* 37, 10.

⁵⁶ *Bizantska služba časova*, Matutin, Nedjelja »modi secundi«, Antifone 1 i 2: Παράκλητικῆς, Rim 1885., str 107.

704 »Što se čovjeka tiče, Bog ga je svojim rukama (tj. Sinom i Duhom
Svetim) oblikovao [...] te je u oblikovano tijelo ucrtao svoju sliku, tako
356 da i ono što je vidljivo nosi Božju sliku.«⁵⁷

DUH OBEĆANJA

410 705 Iznakažen grijehom i smrću, čovjek ostaje i dalje »na sliku
Božju«, na sliku Sina, ali je lišen »slave Božje«,⁵⁸ lišen je »sličnosti«.
Obećanje dano Abrahamu označuje početak ekonomije spasenja, na
2809 kraju koje će sam Sin uzeti »sliku«⁵⁹ i obnoviti je u »sličnost« s Ocem
dajući joj opet slavu, Duha »životvornoga«.

60 706 Protiv svake ljudske nade, Bog Abrahamu obećaje potomstvo
kao plod vjere i moći Duha Svetoga.⁶⁰ U njemu će biti blagoslovljeni
svi narodi zemlje.⁶¹ To potomstvo bit će Krist⁶² u kojemu će izlivanje
Duha Svetoga raspršene Božje sinove skupiti u jedno.⁶³ Vezujući se
zakletvom,⁶⁴ Bog se već tu obvezuje na dar svoga ljubljenog Sina⁶⁵ i
na dar Duha obećanja koji pripravlja otkupljenje naroda što ga je Bog
sebi stekao.⁶⁶

PRI BOGOJAVLJENJIMA I U ZAKONU

707 Bogojavljenja (Božje teofanije) osvjetljaju put obećanja, tamo
od patrijarha do Mojsija i Jošue i sve do viđenja kojima započinje
poslanje velikih proroka. Kršćanska je predaja uvijek priznavala da se
u tim teofanijama Riječ Božja dala vidjeti i čuti, da je u oblaku Duha
Svetoga u isti mah bila otkrita i »zasjenjena«.

⁵⁷ IRENEJ LIONSKI, *Demonstratio praedicationis apostolicae*, 11: SC 62, 48-49.

⁵⁸ Usp. *Rim* 3, 23.

⁵⁹ Usp. *Iv* 1, 14; *Fil* 2, 7.

⁶⁰ Usp. *Post* 18, 1-15; *Lk* 1, 26-38.54-55; *Iv* 1, 12-13; *Rim* 4, 16-21.

⁶¹ Usp. *Post* 12, 3.

⁶² Usp. *Gal* 3, 16.

⁶³ Usp. *Iv* 11, 52.

⁶⁴ Usp. *Lk* 1, 73.

⁶⁵ Usp. *Post* 22, 17-18; *Rim* 8, 32; *Iv* 3, 16.

⁶⁶ Usp. *Ef* 1, 13-14; *Gal* 3, 14.

708 Ta se Božja pedagogija pokazuje posebice u daru Zakona.⁶⁷ 1961-1964
 Zakon je dan kao »pedagog« da narod dovede do Krista.⁶⁸ Pa ipak 122
 nemoć Zakona da spasi čovjeka lišenog božanske »sličnosti« i rastuća
 spoznaja grijeha koja proizlazi iz Zakona,⁶⁹ uzrokuju čežnju za Duhom
 Svetim. O tome svjedoče uzdisaji psalama. 2585

U KRALJEVSTVU I U IZGNANSTVU

709 Zakon, znak obećanja i Saveza, trebao je ravnati srcem i ustanovama naroda proizašlog iz Abrahamove vjere. »Budete li mi se vjerno pokoravali i držali moj Savez, vi ćete mi biti kraljevstvo svećenika, narod svet« (*Izl 19, 5-6*).⁷⁰ Ali poslije Davida, Izrael podliježe napasti da postane kraljevstvo kao i drugi narodi. A kraljevstvo, koje je predmet obećanja dana Davidu,⁷¹ bit će djelo Duha Svetoga; ono će pripadati siromasima u duhu. 2579
 544

710 Zaboravljanje Zakona i nevjernost Savezu vode u smrt: to je izgnanstvo koje je naoko neuspjeh obećanjâ, a zapravo je tajanstvena vjernost Boga spasitelja i početak obećane obnove, ali po Duhu. Trebalo je da Božji narod podnese to čišćenje;⁷² u Božjem naumu izgnanstvo već nosi sjenu križa, a ostatak siromašnih koji se otud vraća jedan je od najprozirnijih pralikova Crkve.

OČEKIVANJE MESIJE I NJEGOVA DUHA

711 »Evo, činim nešto novo« (*Iz 43, 19*). Ocrtavaju se dva proročka pravca: jedan ističe očekivanje Mesije, drugi najavljuje novoga Duha, 64, 522
 i oba se stječu u malom »ostatku«, u narodu siromaha,⁷³ koji u nadi iščekuje »utjehu Izraelovu« i »otkupljenje Jeruzalema« (*Lk 2, 25.38*).

Vidjeli smo prije kako Isus ispunja proročanstva koja se na nj odnose. Ovdje se ograničujemo na ona u kojima se jasnije pojavljuje odnos Mesije i njegova Duha.

⁶⁷ Usp. *Izl 19-20; Pnz 1-11; 29-30*.

⁶⁸ Usp. *Gal 3, 24*.

⁶⁹ Usp. *Rim 3, 20*.

⁷⁰ Usp. *1 Pt 2, 9*.

⁷¹ Usp. *2 Sam 7; Ps 89; Lk 1, 32-33*.

⁷² Usp. *Lk 24, 26*.

⁷³ Usp. *Sef 2, 3*.

439 712 Crte lica očekivanog *Mesije* počinju se isticati u knjizi o Emanuelu,⁷⁴ napose u *Iz* 11, 1-2:

»Isklijat će mladica iz panja Jišajeva,
izdanak će izbit iz njegova korijena.
Na njemu će duh Gospodnji počivat,
duh umnosti i mudrosti
duh savjeta i jakosti,
duh znanja i straha Gospodnjeg.«

601 713 Mesijine se crte nadasve razotkrivaju u pjesmama o Sluzi.⁷⁵
Te pjesme najavljuju smisao Isusove muke i tako označuju način na koji će on izliti Duha Svetoga da bi oživio mnoštvo: ne izvana, nego preuzimajući naš »lik sluge« (*Fil* 2, 7). Uzimajući na se našu smrt, on nam može priopćiti svoga vlastitog Duha života.

714 Zato Krist svečano počinje proglas Radosne vijesti primjenjujući na se ovaj Izajjin iskaz (*Lk* 4, 18-19):⁷⁶

»Duh Gospodnji na meni je
jer me Gospodin pomaza!
On me posla blagovjesnikom biti siromasima,
proglasiti sužnjima oslobođenje,
slijepima vid,
na slobodu pustiti potlačene,
proglasiti godinu milosti Gospodnje.«

214 715 Proročki tekstovi, koji se izravno odnose na slanje Duha Svetoga, proročanstva su kojima Bog govori srcu svoga naroda jezikom obećanja, s naglaskom na ljubavi i vjernosti,⁷⁷ kojih će ispunjenje sveti Petar proglasiti u jutro Pedesetnice.⁷⁸ Prema tim obećanjima Duh Gospodnji će, u »posljednja vremena«, ljudima obnoviti srce urezujući u njih novi zakon; on će skupiti i pomiriti raspršene i podijeljene narode; on će preobraziti prvotno stvorenje, gdje će Bog stanovati s ljudima u miru.

1965

⁷⁴ Usp. *Iz* 6-12;

⁷⁵ Usp. *Iz* 42, 1-9; *Mt* 12, 18-21; *Jv* 1, 32-34; zatim *Iz* 49, 16; *Mt* 3, 17; *Lk* 2, 32 te napokon *Iz* 50, 4-10 i 52, 13-15; 53, 12.

⁷⁶ Usp. *Iz* 61, 1-2.

⁷⁷ Usp. *Ez* 11, 19; 36, 25-28; 37, 1-14; *Jr* 31, 31-34; i *Jl* 3, 1-5.

⁷⁸ Usp. *Dj* 2, 17-21

716 I narod »siromaha«,⁷⁹ poniznih i blagih, posve predanih tajanstvenim planovima svoga Boga, siromaha koji pravdu iščekuju ne od ljudi nego od Mesije, konačno je veliko djelo skrovitog poslanja Duha Svetoga u vrijeme obećanja, dok se pripremao Kristov dolazak. Kakvoća njihova srca, očišćena i prosvijetljena Duhom, izražena je u psalmima. U tim siromasima Duh pripravlja Gospodinu »narod spreman«.⁸⁰ 368

IV. Duh Kristov u punini vremena

IVAN – PRETEČA, PROROK I KRSTITELJ

717 »Bî čovjek poslan od Boga, ime mu Ivan« (*Iv* 1, 6). Ivan je, po samom Kristu kojega je Djevica Marija začela po Duhu Svetom, »ispunjen Duhom Svetim još u majčinoj utrobi« (*Lk* 1, 15).⁸¹ Tako je Marijinim »pohodom« Elizabeti izvršeno Božje pohođenje njegovu narodu.⁸² 523

718 Ivan je onaj »Ilija koji ima doći«:⁸³ oganj Duha ga proniče i čini pretečom pred Gospodinom koji dolazi. U Ivanu Preteči Duh Sveti dovršuje »pripremanje Gospodinu naroda spremna« (*Lk* 1, 17). 696

719 Ivan je »više nego prorok«.⁸⁴ U njemu Duh Sveti ispunja »govorenje po prorocima«. Ivan dovršuje razdoblje proroka započeto po Iliji.⁸⁵ On najavljuje skori dolazak Izraelove utjehe, on je »glas« Tješitelja koji dolazi.⁸⁶ Kao što će to učiniti Duh istine, »on dolazi kao svjedok da posvjedoči za Svjetlo« (*Iv* 1, 7).⁸⁷ U Ivanu tako Duh dovršava »ispitivanja proroka« i »priželjkivanje« anđela.⁸⁸ »Na koga vidiš da Duh silazi i ostaje na njemu, to je onaj koji krsti Duhom Svetim. I ja sam to vidio i svjedočim: on je Sin Božji. [...] Evo Jaganjca Božjega« (*Iv* 1, 33-36). 2684 536

⁷⁹ Usp. *Sef* 2, 3; *Ps* 22, 27; 34, 3; *Iz* 49, 13; 61, 1; itd.

⁸⁰ Usp. *Lk* 1, 17.

⁸¹ Usp. *Lk* 1, 41.

⁸² Usp. *Lk* 1, 68.

⁸³ Usp. *Mt* 17, 10-13.

⁸⁴ Usp. *Lk* 7, 26.

⁸⁵ Usp. *Mt* 11, 13-14.

⁸⁶ Usp. *Iv* 1, 23; *Iz* 40, 1-3.

⁸⁷ Usp. *Iv* 15, 26; 5, 33.

⁸⁸ Usp. *I Pt* 1, 10-12.

720 Konačno s Ivanom Krstiteljem Duh Sveti započinje – unaprijed
 označujući – ono što će ostvariti s Kristom i u Kristu: to jest ponovno
 535 dati čovjeku božansku »sličnost«. Ivanovo krštenje bilo je na obraćenje,
 a krštenje vodom i Duhom Svetim bit će novo rođenje.⁸⁹

»RADUJ SE, MILOSTI PUNA«

721 Marija, presveta Bogorodica i vazda Djevica, remek je djelo poslanja
 Sina i Duha u punini vremena. Prvi put u naumu spasenja, budući da ju je
 484 njegov Duh pripravo, Otac nalazi *Prebivalište* u kojem će njegov Sin i
 njegov Duh stanovati među ljudima. U tom smislu crkvena je predaja često
 najljepše tekstove o Mudrosti čitala misleći na Mariju.⁹⁰ Marija je opjevana
 i predstavljena u liturgiji kao »Prijestolje Mudrosti«. Na njoj se počinju
 pokazivati »čudesna Božja djela« koja će Duh dovršiti u Kristu i Crkvi.

489 722 Duh Sveti je Mariju *pripravo* svojom milošću. Dolikovalo je
 da bude »puna milosti« majka onoga u kojemu »tjelesno prebiva sva
 punina božanstva« (*Kol 2, 9*). Iz čiste milosti, ona je bila začeta bez
 grijeha kao najponiznije stvorenje i najpodobnije da primi neizrecivi
 2676 dar Svemogućega. S pravom je kao »Kćer sionsku« anđeo Gabriel
 pozdravlja: »Raduj se«. ⁹¹ Dok u sebi nosi vječnoga Sina, ona u svom
 hvalospjevu⁹² upravlja Ocu, u Duhu Svetom, zahvalnu molitvu svega
 Božjega naroda, dakle i Crkve.

723 U Mariji Duh Sveti *oživotvoruje* dobrohotni Očev naum. Po Duhu
 485 Svetom Djevica začine i rađa Sina Božjega. Njezino djevičanstvo biva
 506 jedinstveno plodno snagom Duha i vjere.⁹³

724 U Mariji Duh Sveti *objavljuje* Očeva Sina koji je postao Djevi-
 208 činim Sinom. Ona je gorući grm konačnog bogojavljenja: ispunjena
 2619 Duhom Svetim, ona pokazuje Riječ u skromnosti svoga tijela dajući da
 je upoznaju siromasi⁹⁴ i prvine poganskih naroda.⁹⁵

⁸⁹ Usp. *Iv 3, 5*.

⁹⁰ Usp. *Izr 8, 1-9, 6; Sir 24*.

⁹¹ Usp. *Sef 3, 14; Zah 2, 14*.

⁹² Usp. *Lk 1, 46-55*.

⁹³ Usp. *Lk 1, 26-38; Rim 4, 18-21; Gal 4, 26-28*.

⁹⁴ Usp. *Lk 2, 15-19*.

⁹⁵ Usp. *Mt 2, 11*.

725 I napokon, po Mariji Duh Sveti počinje *uvoditi u zajedništvo* s Kristom ljude, »miljenike« Božje ljubavi,⁹⁶ i uvijek ga prvi primaju ponizni: pastiri, mudraci, Šimun i Ana, zaručnici iz Kane i prvi učenici. 963

726 Na kraju toga poslanja Duha, Marija postaje »Ženom«, novom Evom, »majkom živih«, Majkom »čitavog Krista«.⁹⁷ I kao takva ona je nazočna s Dvanaesticom, »jednodušno postojanima u molitvi« (Dj 1, 14), u zoru »posljednjih vremena« koja Duh u jutro Pedesetnice započinje očitovanjem Crkve. 494, 2618

ISUS KRIST

727 Čitavo poslanje Sina i Duha Svetoga u punni vremena sadržano je u tom što je Sin od svoga utjelovljenja pomazan Duhom Očevim: Isus je Krist, Mesija, Pomazanik. 438
695
536

Cijelo drugo poglavlje Vjerovanja treba čitati u tom svjetlu. Čitavo Kristovo djelo jest združeno poslanje Sina i Duha Svetoga. Ovdje ćemo podsjetiti samo na ono što se odnosi na Isusovo obećanje Duha Svetoga i njegovo darivanje po proslavljenom Gospodinu.

728 Isus ne objavljuje Duha Svetoga potpuno sve dok sam nije svojom smrću i uskrsnućem proslavljen. Ipak, malo-pomalo on ga daje nazreti, čak i u poučavanju mnoštva, kad objavljuje da će njegovo Tijelo biti hrana za život svijeta.⁹⁸ On ga najavljuje Nikodemu,⁹⁹ Samarijanki¹⁰⁰ i sudionicima proslave Blagdane sjenica.¹⁰¹ Učenicima o njemu govori otvoreno kad je riječ o molitvi¹⁰² i o svjedočanstvu koje moraju dati.¹⁰³ 2615

729 Istom kad je došao čas da bude proslavljen, Isus *obećaje* dolazak Duha Svetoga, jer će njegova smrt i uskrsnuće biti ispunjenje obećanja danoga Ocima:¹⁰⁴ Duha istine, drugog Branitelja (Παράκλητος), dat

⁹⁶ Usp. Lk 2, 14.

⁹⁷ Usp. Iv 19, 25-27.

⁹⁸ Usp. Iv 6, 27.51.62-63.

⁹⁹ Usp. Iv 3, 5-8.

¹⁰⁰ Usp. Iv 4, 10.14.23-24.

¹⁰¹ Usp. Iv 7, 37-39.

¹⁰² Usp. Lk 11, 13.

¹⁰³ Usp. Mt 10, 19-20.

¹⁰⁴ Usp. Iv 14, 16-17.26; 15, 26; 16, 7-15; 17, 26.

388, 1433 će Otac na Isusovu molitvu; bit će poslan od Oca u Isusovo ime; Isus će ga poslati od Oca jer je on izišao od Oca. Duh će Sveti doći, mi ćemo ga upoznati, on će s nama biti zauvijek, boravit će s nama; učit će nas svemu i dozivati nam u pamet sve što nam je Krist rekao i svjedočit će za njega; on će nas uvoditi u svu istinu i proslavit će Krista. Što se svijeta tiče, Duh će mu dokazati zabludu s obzirom na grijeh, na pravednost i na sud.

730 Napokon, dolazi Isusov čas:¹⁰⁵ Isus predaje svog duha u Očeve ruke¹⁰⁶ u trenutku kada svojom smrću pobjeđuje smrt, tako da »uskrišen od mrtvih slavom Očevom« (*Rim* 6, 4), odmah *predaje* Duha Svetoga »dahnuvši« u svoje učenike.¹⁰⁷ Od toga časa poslanje Krista i Duha
850 biva poslanjem Crkve: »Kao što je mene poslao Otac, i ja šaljem vas« (*Iv* 20, 21).¹⁰⁸

V. Duh i Crkva u posljednjim vremenima

DUHOVI

2623 731 Na dan Pedesetnice (na kraju sedam vazmenih sedmica), Kristov
767 se Vazam dovršuje izlivanjem Duha Svetoga, koji je očitovan, darovan i priopćen kao božanska Osoba: iz svoje punine Krist, Gospodin,
1302 izljuje Duha u izobilju.¹⁰⁹

244 732 Tog se dana Presveto Trojstvo potpuno objavljuje. Od toga je
dana kraljevstvo, koje je Krist navijestio, otvoreno onima koji vjeruju u Njega; u poniznosti tijela i u vjeri oni već imaju udjela u zajedništvu Presvetog Trojstva. Svojim dolaskom, a on ne prestaje dolaziti, Duh
672 Sveti uvodi svijet u »posljednja vremena«, u vrijeme Crkve, u kraljevstvo već baštinjeno, ali još nedovršeno:

»Vidjesmo svjetlost istinsku, primismo Duha nebeskog, nadosmo vjeru pravu: klanjamo se nedjeljivom Trojstvu jer ono nas je spasilo.«¹¹⁰

¹⁰⁵ Usp. *Iv* 13, 1; 17, 1.

¹⁰⁶ Usp. *Lk* 23, 46; *Iv* 19, 30.

¹⁰⁷ Usp. *Iv* 20, 22.

¹⁰⁸ Usp. *Mt* 28, 19; *Lk* 24, 47-48; *Dj* 1, 8.

¹⁰⁹ Usp. *Dj* 2, 33-36.

¹¹⁰ *Bizantska liturgija, Večernja Pedesetnice (Duhovi)*, Stihira 4: Πεντηκοστήριον, Rim 1884., str 390.

DUH SVETI – BOŽJI DAR

733 »Bog je ljubav« (*I Iv* 4, 8.16), a ljubav je prvi dar i sadrži sve druge. Tu je ljubav Bog »izlio u srcima našim po Duhu Svetom koji nam je dan« (*Rim* 5, 5). 218

734 Budući da smo po grijehu mrtvi ili bar ranjeni, prvi je učinak dara Ljubavi oprostjenje naših grijeha. To je zajedništvo s Duhom Svetim (*2 Kor* 13, 13) koje u Crkvi vraća krštenicima grijehom izgublenu božansku sličnost. 1987

735 On dariva dakle »zalog« ili »prvine« naše baštine:¹¹¹ sam život Presvetoga Trojstva, koji je u tome da ljubimo »kako nas je on ljubio«.¹¹² Ta je ljubav (o kojoj se govori u *I Kor* 13) počelo novoga života u Kristu, života koji je omogućen time što smo »primili snagu Duha Svetoga« (*Dj* 1, 8). 1822

736 Zahvaljujući toj snazi Duha, djeca Božja mogu donositi plodove. Onaj koji nas je ucijepio na pravi trs, dat će da donesemo »plod Duha: ljubav, radost, mir, velikodušnost, uslužnost, dobrotu, vjernost, blagost, uzdržljivost« (*Gal* 5, 22-23). »Duh je naš život«: što se više odričemo sebe,¹¹³ to se većma po Duhu ravnamo.¹¹⁴ 1832

»Po Duhu Svetom vraćamo se u raj, po njemu uzlazimo u kraljevstvo nebesko, on nam vraća sinovsko usvojenje: on nam daje da s pouzdanjem Boga nazivamo svojim Ocem, da budemo sudionici Kristove milosti, da se nazivamo djecom svjetla te da imamo udjela u vječnoj slavi.«¹¹⁵

DUH SVETI I CRKVA

737 Poslanje Krista i Duha Svetoga ostvaruje se u Crkvi, Tijelu Kristovu i Hramu Duha Svetoga. To združeno poslanje sad već Kristove vjernike pridružuje njegovu zajedništvu s Ocem u Duhu Svetom: Duh ljude *priprema*, svojom ih milošću pretječe da ih privuče Kristu. On im *objavljuje* uskrsloga Gospodina, on im u pamet dozivlje njegovu 787-798
1093-1109

¹¹¹ Usp. *Rim* 8, 23; *2 Kor* 1, 22.

¹¹² Usp. *I Iv* 4, 11-12.

¹¹³ Usp. *Mt* 16, 24-26.

¹¹⁴ Usp. *Gal* 5, 25

¹¹⁵ Usp. BAZILJE VELIKI, *Liber de Spiritu Sancto*, 15, 36: SC 17bis, 370 (PG 32, 132).

riječ i otvara im duh za shvaćanje njegove smrti i uskrsnuća. On im *uprisutnjuje* Kristovo otajstvo, nadalje u euharistiji, da ih pomiri i *uvede u zajedništvo* s Bogom, te mognu donijeti »mnogo ploda«. ¹¹⁶

850, 777 738 Na taj način, poslanje Crkve nije dodatak poslanju Krista i Duha Svetoga, nego mu je sakrament: cijelim svojim bićem i u svim svojim članovima Crkva je poslana da navješćuje i svjedoči, da ostvaruje i širi tajnu zajedništva Presvetoga Trojstva (o čemu će biti govora u idućem članku):

»Recimo još jednom: svi mi, pošto smo primili jednog te istog Duha, doista Svetog, na neki smo se način stopili međusobno i s Bogom. Makar smo, naime, odvojeno mnogi te Krist daje da u svakome od nas prebiva Očev i njegov Duh, ipak je jedan i nedjeljiv onaj koji međusobno različite duhove [...] po sebi povezuje u jedinstvo te čini da u njemu svi izgledaju kao jedno. Naime, kao što snaga svetog tijela [Kristova] daje da svi oni u kojima se ona nalazi tvore jedno tijelo, mislim da na isti način jedan i nevidljiv Božji Duh, prebivajući u svima, sve vodi k duhovnome jedinstvu.«¹¹⁷

1076 739 Budući da je Duh Sveti Kristovo pomazanje, Krist, Glava tijela, jest onaj koji ga dijeli svojim udovima da ih hrani, liječi, organizira u njihovim uzajamnim službama, da ih oživljuje, da ih šalje svjedočiti, da ih pridruži svome prinosu Ocu i zagovaranju za cijeli svijet. Po sakramentima Crkve članovima svoga Tijela Krist priopćuje svoga Svetoga Duha Posvetitelja (o čemu će biti govora u drugom dijelu Katekizma).

740 Ta »čudesna Božja djela«, dana vjernicima po sakramentima Crkve, donose plodove u novom životu, u Kristu, po Duhu (o tom će biti govora u trećem dijelu Katekizma).

741 »Duh potpomaže našu nemoć, jer ne znamo što da molimo kako valja; ali sâm se Duh zauzima za nas neizrecivim uzdasima« (*Rim* 8, 26). Duh Sveti, tvorac Božjih djela, Učitelj je molitve (o tome će biti govora u četvrtom dijelu Katekizma).

¹¹⁶ Usp. *Iv* 15, 5.8.16.

¹¹⁷ ĆIRIL ALEKSANDRIJSKI, *Commentarius in Joannem*, 11,11; PG 74, 560-561.

Ukratko

- 742 »Budući da ste sinovi, odasla Bog u srca vaša Duha Sina svoga, koji kliče: *Abba-Oče!*« (Gal 4, 6).
- 743 *Od početka do svršetka vremena, kad Bog šalje Sina, uvijek šalje i svoga Duha: njihovo je poslanje združeno i nerazdvojivo.*
- 744 *U punini vremena, Duh Sveti je u Mariji izvršio sve pripreme za Kristov dolazak u Božji narod. Djelovanjem Duha Svetoga u njoj Otac dariva svijetu Emanuela, »Boga s nama« (Mt 1, 23).*
- 745 *Sin Božji je u svojem utjelovljenju posvećen za Krista (Mesiju) pomazanjem Duha Svetoga.*¹¹⁸
- 746 *Svojom smrću i uskrsnućem Isus je uspostavljen 'Gospodinom i Kristom' u slavi.*¹¹⁹ *Od svoje punine on izlijeva Duha Svetoga na apostole i na Crkvu.*
- 747 *Duh Sveti, kojega Krist, Glava, izlijeva u svoje udove, izgrađuje, oživljava i posvećuje Crkvu koja je sakrament zajedništva Presvetog Trojstva i ljudi.*

Članak 9.**»VJERUJEM SVETU CRKVVU KATOLIČKVU«**

748 »Svjetlo naroda je Krist pa stoga ovaj Sveti Sabor, sabran u Duhu Svetomu, žarko želi njegovom svjetlošću, koja odsijeva na licu Crkve, prosvijetliti sve ljude navješćujući evanđelje svemu stvorenju.«¹²⁰ Tim riječima počinje »Dogmatska konstitucija o Crkvi« Drugoga vatikanskog koncila. Time Koncil pokazuje da članak vjere o Crkvi ovisi potpuno o člancima koji se odnose na Krista Isusa. Crkva nema drugoga svjetla osim onog Kristova; prema slici dragoj crkvenim Ocima, Crkva je poput mjeseca kojemu je sva svjetlost odsjev sunca.

749 Članak o Crkvi ovisi potpuno i o prethodnom članku o Duhu Svetomu. »Uistinu, pošto je pokazano da je Duh Sveti izvor i darovatelj

¹¹⁸ Usp. Ps 2, 6-7.

¹¹⁹ Usp. Dj 2, 36.

¹²⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium*, 1: AAS 57 (1965.) 5.

sve svetosti, ispovijedamo sada da Duh Crkvu dariva svetošću.«¹²¹
Crkva je, prema izrazu Otaca, mjesto »gdje Duh cvjeta«.¹²²

- 811 750 Vjerovati da je Crkva »sveta« i »katolička« i da je »jedna« i
»apostolska« (kako to nadodaje Nicejsko-carigradsko vjerovanje)
nerazdvojivo je od vjere u Boga Oca, Sina i Duha Svetoga. U
169 Apostolskom vjerovanju ispovijedamo da vjerujemo Svetu Crkvu
(»Credo [...] *Ecclesiam*«), a ne u Crkvu, da se ne pobrkaju Bog i
njegova djela i da se svi darovi koje je on stavio u svoju Crkvu jasno
pripišu njegovoj dobroti.¹²³

Stavak 1.

CRKVA U BOŽJEM NAUMU

I. Imena i slike Crkve

751 Riječ »Crkva«, »Ecclesia« [ἐκκλησία, od grčkog glagola
ἐκ-καλεῖν, »pozvati van«, »sazvati«] znači »saziv«. Ona označuje zbor
naroda,¹²⁴ općenito vjerskoga značaja. Taj se izraz često upotrebljava
u grčkom Starom zavjetu za skupštinu izabranog naroda pred Bogom,
napose za skupštinu na Sinaju gdje je Izrael primio Zakon i bio od Boga
ustanovljen kao njegov sveti narod.¹²⁵ Nazivajući se »ekklelesia« prva
zajednica onih koji su povjerovali u Krista priznavala se baštinicom te
skupštine. U njoj Bog »saziva« svoj narod iz svih krajeva zemlje. Izraz
Κυριακή od koga su izvedeni *Church*, *Kirche*, i sveslavenska riječ
Crkva, znači »Gospodnja«, ili »ona koja pripada Gospodinu«.

- 1140 752 U kršćanskom govoru riječ »Crkva« označuje »liturgijsku
832, 830 skupštinu«,¹²⁶ ali također i mjesnu zajednicu¹²⁷ ili sveopću zajednicu
vjernika.¹²⁸ Ta su tri značenja zapravo nerazdvojiva. »Crkva« je narod

¹²¹ *Catechismus Romanus* 1, 10, 1: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona 1989., str. 104.

¹²² HIPOLIT RIMSKI, *Traditio apostolica*, 35: ur. B. BOTTE, Münster i.W. 1989., str. 82.

¹²³ Usp. *Catechismus Romanus* 1, 10, 22: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona 1989., str. 118.

¹²⁴ Usp. *Dj* 19, 39.

¹²⁵ Usp. *Izl* 19.

¹²⁶ Usp. *I Kor* 11, 18; 14, 19.28.34.35.

¹²⁷ Usp. *I Kor* 1, 2; 16, 1.

¹²⁸ Usp. *I Kor* 15, 9; *Gal* 1, 13; *Fil* 3, 6.

koji Bog okuplja u cijelom svijetu. Ona postoji po mjesnim općinama a ostvaruje se u liturgijskom skupu, posebice euharistijskom. Ona živi od Riječi i od Tijela Kristova, postajući tako i sama Tijelom Kristovim.

SIMBOLI CRKVE

753 U Svetom pismu nalazimo mnoštvo međusobno povezanih slika i likova po kojima objava govori o neiscrpnom otajstvu Crkve. Slike iz Starog zavjeta inačice su jedne temeljne ideje, »Božjega naroda«. 781
U Novom zavjetu¹²⁹ sve te slike nalaze novo središte uslijed toga što Krist postaje »Glava« toga naroda,¹³⁰ koji je prema tome njegovo 789
Tijelo. Oko tog središta okupljene su slike »uzete iz pastirskog života i poljodjelstva, iz graditeljstva, iz obitelji i zaruka«. ¹³¹

754 »Crkva je *ovčinjak* čija su jedina i nužna vrata Krist.¹³² Ona je i stado za koje je sam Bog unaprijed navijestio da će mu biti pastirom;¹³³ njegove ovce – makar njima upravljaju ljudski pastiri – bez prestanka vodi i hrani sâm Krist, 857
Dobri pastir i Knez pastira,¹³⁴ koji je za ovce položio svoj život¹³⁵.«¹³⁶

755 »Crkva je *obrađena zemlja* ili Božja njiva.¹³⁷ Na toj njivi raste starodrevna maslina, čiji su sveti korijeni bili patrijarsi; u njoj se dogodilo i događat će se pomirenje Židova i pogana.¹³⁸ Nju je zasadio božanski vinogradar kao odabrani vinograd.¹³⁹ Krist je pravi trs koji daje život i plodnost lozama, tj. nama koji po Crkvi ostajemo u njemu i bez njega ne možemo učiniti ništa¹⁴⁰.«¹⁴¹ 795

756 »Crkva se također češće naziva Božjom *građevinom*.¹⁴² Sam se Gospodin prisposobio kamenu koji graditelji odbaciše, ali koji postade zaglavnim kamenom (Mt 21, 42 par; Dj 4, 11; I Pt 2, 7; Ps 118, 22). Na tom su temelju apostoli podigli 857

¹²⁹ Usp. Ef 1, 22; Kol 1, 18.

¹³⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 9: AAS 57 (1965.) 13.

¹³¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 6: AAS 57 (1965.) 8.

¹³² Usp. Iv 10, 1-10.

¹³³ Usp. Iz 40, 11; Ez 34, 11-31.

¹³⁴ Usp. Iv 10, 11; I Pt 5, 4.

¹³⁵ Usp. Iv 10, 11-15.

¹³⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 6: AAS 57 (1965.) 8.

¹³⁷ Usp. I Kor 3, 9.

¹³⁸ Usp. Rim 11, 13-26.

¹³⁹ Usp. Mt 21, 33-43 par.; Iz 5, 1-7.

¹⁴⁰ Usp. Iv 15, 1-5.

¹⁴¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 6: AAS 57 (1965.) 8.

¹⁴² Usp. I Kor 3, 9.

797 Crkvu¹⁴³ i od njega ona prima čvrstoću i povezanost. Ta je građevina urešena različitim
 1045 nazivima: kuća Božja¹⁴⁴ u kojoj prebiva Božja *obitelj*, prebivalište Božje u Duhu,¹⁴⁵
 šator Božji među ljudima¹⁴⁶ te napose sveti *hram* koji sveti oci hvale prikazana u
 kamenim svetištima i koji se u bogoslužju s punim pravom prisposobljuje Svetomu
 gradu, novom Jeruzalemu. U njega smo, naime, na ovoj zemlji ugrađeni poput živoga
 kamenja.¹⁴⁷ Taj sveti grad promatra Ivan kako pri obnovi svijeta silazi s nebesa, od
 Boga, opremljen ‘kao zaručnica urešena za svojega muža’ (*Otk* 21, 1-2).«¹⁴⁸

507 757 »Crkva se također naziva ‘onim Jeruzalemom gore’ i ‘našom majkom’
 796 (*Gal* 4, 26)¹⁴⁹ te se opisuje kao neokaljana *zaručnica* Jaganjca bez mane;¹⁵⁰ Krist je
 1616 nju ‘ljubio i samoga sebe za nju predao da ju posveti’ (*Ef* 5, 25-26); on si ju je pri-
 družio nerazriješivim savezom te ju bez prestanka ‘hrani i njeguje’ (*Ef* 5, 29).«¹⁵¹

II. Podrijetlo, utemeljenje i poslanje Crkve

257 758 Da se temeljito istraži otajstvo Crkve, potrebno je najprije
 razmotriti njezino podrijetlo u naumu Presvetoga Trojstva i njezino
 postupno ostvarenje u povijesti.

NAUM ROĐEN U OČEVU SRCU

293 759 »Vječni je Otac posve slobodnom i tajnom odlukom svoje
 mudrosti i dobrote stvorio sav svijet. On je odlučio uzdići ljude da
 imaju udjela u božanskom životu«, na koji poziva sve ljude u svom
 Sinu: »Sve one koji u Krista vjeruju Otac je odlučio sazvati u svetu
 Crkvu«. Ta se »Božja obitelj« uspostavlja i ostvaruje postupno kroz
 razdoblja ljudske povijesti prema Očevu raspoređenju: doista, Crkva
 je »već od postanka svijeta bila unaprijed slikovito prikazivana, u
 povijesti izraelskog naroda i u Starom zavjetu čudesno pripremana i u
 posljednja vremena ustanovljena te izlivanjem Duha očitovana, a na
 koncu će vjekova biti slavno dovršena«. ¹⁵²

¹⁴³ Usp. *1 Kor* 3, 11.

¹⁴⁴ Usp. *1 Tim* 3, 15.

¹⁴⁵ Usp. *Ef* 2, 19-22.

¹⁴⁶ Usp. *Otk* 21, 3.

¹⁴⁷ Usp. *1 Pt* 2, 5.

¹⁴⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 6: AAS 57 (1965.) 8-9.

¹⁴⁹ Usp. *Otk* 12, 17.

¹⁵⁰ Usp. *Otk* 19, 7; 21, 2.9; 22, 17.

¹⁵¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 6: AAS 57 (1965.) 9.

¹⁵² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 2: AAS 57 (1965.) 5-6.

CRKVA – PRIKAZANA U SLIKAMA OD POČETKA SVIJETA

760 »Svijet je stvoren u vidu [Crkve]«, govorili su kršćani prvih 294
 vjekova.¹⁵³ Bog je stvorio svijet da bude u zajedništvu s njegovim
 božanskim životom, koje se ostvaruje »sazivanjem« ljudi u Kristu, a 309
 taj »saziv« je Crkva. Crkva je svrha svih stvari,¹⁵⁴ i same bolne nesreće,
 kao pad anđela i čovjekov grijeh, bile su od Boga pripuštene samo kao
 prigoda i sredstvo da se pokaže sva snaga njegove ruke, sva veličina
 ljubavi koju je htio dati svijetu:

»Kao što je Božja volja čin, koji se zove – svijet, tako je njegova nakana
 spasenje ljudi, i ona se zove – Crkva.«¹⁵⁵

CRKVA – PRIPRAVLJENA U STAROM ZAVJETU

761 Okupljanje Božjega naroda počinje onoga časa kada grijeh ruši 55
 zajedništvo ljudi s Bogom i ljudi među sobom. Okupljanje Crkve je,
 da tako kažemo, Božji odgovor na pomutnju prouzrokovanu grijehom.
 To ponovno ujedinjavanje ostvaruje se tajnovito u krilu svih naroda:
 »U svakom je narodu Bogu mio onaj koji ga se boji i čini pravdu«
 (*Dj* 10, 35).¹⁵⁶

762 Daljnja *priprava* okupljanja Božjega naroda počinje pozivom 122, 522
 Abrahama kojemu Bog obećaje da će postati ocem velikog naroda.¹⁵⁷ 60
 Neposredna priprava počinje izborom Izraela kao Božjega naroda.¹⁵⁸
 Svojim izborom Izrael mora biti znak budućeg okupljanja svih
 naroda.¹⁵⁹ Ali već proroci optužuju Izraela da je raskinuo Savez i da se 84
 ponio kao bludnica.¹⁶⁰ Oni navješćuju novi i vječni Savez.¹⁶¹ »Taj Novi
 savez ustanovio je Krist.«¹⁶²

¹⁵³ HERMA, *Pastor* 8, 1 (*Visio* 2, 4, 1): SC 53, 96; usp. ARISTID, *Apologia* 16, 7: BP 11, 125; JUSTIN, *Apologia* 2, 7: CA 1, 216-218 (PG 6, 456).

¹⁵⁴ Usp. EPIFANIJE, *Panarion*, 1, 1, 5, *Haereses* 2, 4: GCS 12, 106 (PG 41, 181C).

¹⁵⁵ KLEMENT ALEKSANDRIJSKI, *Paedagogus*, 1, 6, 27, 2: GCS 12, 106 (PG 8, 281).

¹⁵⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 9: AAS 57 (1965.) 12; *ondje*, 13: AAS 57 (1965.) 17-18; *ondje*, 16: AAS 57 (1965.) 20.

¹⁵⁷ Usp. *Post* 12, 2; 15, 5-6.

¹⁵⁸ Usp. *Izl* 19, 5-6; *Pnz* 7, 6.

¹⁵⁹ Usp. *Iz* 2, 2-5; *Mih* 4, 1-4.

¹⁶⁰ Usp. *Hoš* 1; *Iz* 1, 2-4; *Jr* 2; itd.

¹⁶¹ Usp. *Jr* 31, 31-34; *Iz* 55, 3.

¹⁶² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 9: AAS 57 (1965.) 13.

CRKVA – USTANOVLJENA PO ISUSU KRISTU

541 763 Zadaća je Sina da, u punini vremena, izvrši spasenjski Očev naum; to je razlog njegova »poslanja«. ¹⁶³ »Gospodin je Isus [...] dao početak svojoj Crkvi propovijedajući Radosnu vijest, to jest dolazak kraljevstva Božjega koje je u Pismima bilo od vjekova obećano.« ¹⁶⁴ Da bi ispunio volju Očevu, Krist je navijestio početak kraljevstva nebeskog na zemlji. Crkva je »Kristovo kraljevstvo već prisutno u otajstvu«. ¹⁶⁵

543 764 »To kraljevstvo započinje sjati ljudima u Kristovoj riječi, djelima i prisutnosti«. ¹⁶⁶ Prihvatiti Isusovu riječ znači »prihvatiti samo Kraljevstvo«. ¹⁶⁷ Klica i početak Kraljevstva jest »malo stado« (*Lk* 12, 32) 1691 onih koje je Isus došao skupiti oko sebe i kojima je on sâm pastir. ¹⁶⁸ 2558 Oni tvore pravu Isusovu obitelj. ¹⁶⁹ One koje je tako oko sebe okupio, poučio je novom »načinu ponašanja«, ali i vlastitoj molitvi. ¹⁷⁰

551, 860 765 Gospodin Isus je svoju zajednicu opremio ustrojstvom koje će trajati do potpunog ostvarenja kraljevstva. Tu je prije svega izbor Dvanaestorice s Petrom kao glavom. ¹⁷¹ Predstavljajući dvanaest plemena Izraelovih, ¹⁷² oni su temelji novog Jeruzalema. ¹⁷³ Dvanaestorica ¹⁷⁴ i drugi učenici ¹⁷⁵ sudjeluju u Kristovu poslanju, u njegovoj vlasti, ali i u njegovoj sudbini. ¹⁷⁶ Svim tim činima Krist pripravlja i gradi svoju Crkvu.

813 766 Ali Crkva je u prvom redu rođena iz Kristova potpunog predanja 610, 1340 za naše spasenje, anticipiranog u ustanovi euharistije, a dovršenog na križu. »Početak i rast Crkve označeni su krvlju i vodom što su provreli

¹⁶³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 3: AAS 57 (1965.) 6; ISTI, Dekr. *Ad Gentes* 3: AAS 58 (1966.) 949.

¹⁶⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 5: AAS 57 (1965.) 7.

¹⁶⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 3: AAS 57 (1965.) 6.

¹⁶⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 5: AAS 57 (1965.) 7.

¹⁶⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 5: AAS 57 (1965.) 7.

¹⁶⁸ Usp. *Mt* 10, 16; 26, 31; *Iv* 10, 1-21.

¹⁶⁹ Usp. *Mt* 12, 49.

¹⁷⁰ Usp. *Mt* 5-6.

¹⁷¹ Usp. *Mk* 3, 14-15.

¹⁷² Usp. *Mt* 19, 28; *Lk* 22, 30.

¹⁷³ Usp. *Otk* 21, 12-14.

¹⁷⁴ Usp. *Mk* 6, 7.

¹⁷⁵ Usp. *Lk* 10, 1-2.

¹⁷⁶ Usp. *Mt* 10, 25; *Iv* 15, 20.

iz otvorena boka rassetoga Isusa«. ¹⁷⁷ »Iz boka Krista, usnulog na križu, 617
 proisteklo je čudesno otajstvo čitave Crkve«. ¹⁷⁸ Kao što je Eva bila
 oblikovana od rebra usnulog Adama, tako je Crkva rođena iz probodena 478
 srca Krista umrloga na križu. ¹⁷⁹

CRKVA – OČITOVANA PO DUHU SVETOM

767 »A pošto je bilo dovršeno djelo koje je Otac povjerio Sinu da 731
 ga izvrši na zemlji, poslan je Duh Sveti na dan Pedesetnice da Crkvu
 neprestano posvećuje.« ¹⁸⁰ Tada se »Crkva pred mnoštvom javno
 očitovala, a propovijedanjem se počelo širiti evanđelje«. ¹⁸¹ Budući da je 849
 Crkva »saziv« svih ljudi na spasenje, ona je po svojoj naravi misionarska,
 od Krista poslana svim narodima da mu od njih učini učenike. ¹⁸²

768 Da Crkva ostvari svoje poslanje, Duh Sveti je »poučava i vodi 541
 raznim hijerarhijskim i karizmatičkim darovima«. ¹⁸³ »Stoga Crkva,
 obdarena darovima svog Utemeljitelja i vjerno opslužujući njegove
 zapovijedi ljubavi, poniznosti i samozataje, prima poslanje da u svim
 pucima naviješta i uspostavlja Kristovo i Božje kraljevstvo te na zemlji
 tvori klicu i početak toga kraljevstva.« ¹⁸⁴

CRKVA – DOVRŠENA U SLAVI

769 »Crkva će [...] biti dovršena istom u nebeskoj slavi«, ¹⁸⁵ o 671, 2818
 Kristovu slavnom povratku. A do toga dana »Crkva na svom hodočašću
 napreduje između progonstava svijeta i utjehe Božje«. ¹⁸⁶ Ovdje ona
 zna da je u progonstvu, daleko od Gospodina, ¹⁸⁷ i teži za potpunim
 dolaskom kraljevstva, za časom u kojem će »u slavi biti povezana sa

¹⁷⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 3: AAS 57 (1965.) 6.

¹⁷⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum concilium*, 5: AAS 56 (1964.) 99.

¹⁷⁹ Usp. AMBROZIJE, *Expositio Evangelii secundum Lucam*, 2, 85-89: CCL 14, 69-72 (PL 15, 1666-1668).

¹⁸⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 4: AAS 57 (1965.) 6.

¹⁸¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad Gentes*, 4: AAS 58 (1966.) 950.

¹⁸² Usp. *Mt* 28, 19-20; DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad Gentes*, 2: AAS 58 (1966.) 948; ISTO, 5-6: AAS 58 (1966.) 951-955.

¹⁸³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 4: AAS 57 (1965.) 7.

¹⁸⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 5: AAS 57 (1965.) 8.

¹⁸⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 48: AAS 57 (1965.) 53.

¹⁸⁶ AUGUSTIN, *De civitate Dei*, 18, 51: CSEL 40/2, 354 (PL 41, 614); usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 8: AAS 57 (1965.) 12.

¹⁸⁷ Usp. *2 Kor* 5, 6; DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 6: AAS 57 (1965.) 9.

675 svojim Kraljem«. ¹⁸⁸ Dovršenje Crkve, a po njoj i svijeta, u slavi neće
se dogoditi bez velikih iskušenja. Samo će tada »svi pravednici tamo
1045 od Adama, od pravednog Abela sve do posljednjeg izabranika, biti
sjedineni u sveopćoj Crkvi kod Oca«. ¹⁸⁹

III. Otajstvo Crkve

770 Crkva jest u povijesti, ali ona je u isti mah nadilazi. Jedino
812 »očima vjere« ¹⁹⁰ može se u njezinoj vidljivoj stvarnosti istovremeno
vidjeti duhovna stvarnost, nositeljica božanskog života.

CRKVA – ISTODOBNO VIDLJIVA I DUHOVNA

827 771 »Krist, jedini Posrednik, saznao je ovdje na zemlji svoju svetu Crkvu, zajednicu vjere, nade i ljubavi, kao vidljivi sklop; on ju bez prestanka podržava te po njoj na sve razlijeva istinu i milost.« Crkva je u isti mah:

1880 — »društvo [...] opskrbljeno hijerarhijskim organima i otajstveno Kristovo tijelo«;

— »vidljiva skupština i duhovna zajednica«;

954 — »Crkva zemaljska i Crkva već u posjedu nebeskih dobara«.

Te dimenzije zajedno tvore »jednu složenu stvarnost, sastavljenu od ljudskog i božanskog elementa«. ¹⁹¹

Crkva je po svojoj naravi »ljudska i božanska, vidljivim i nevidljivim stvarnostima obdarena, gorljiva u djelovanju a odana kontemplaciji, nazočna u svijetu, a ipak putnica, ali tako da je ljudsko u njoj upravljeno i podređeno božanskome, vidljivo nevidljivome, djelovanje kontemplaciji, a ono sadašnje budućem gradu za kojim tragamo«. ¹⁹²

»O poniznosti! O uzvišenosti! Šator cedarski i svetište Božje; zemaljski dom i nebeska kraljevska palača; kuća od blata i carski dvor; tijelo smrtno i hram svjetlosti; ruglo oholih i zaručnica Kristova! Crna si, ali lijepa, kćeri jeruzalemska; ako te i ruži trud i bol s duga prognanstva, resi te ipak nebeska krasota.« ¹⁹³

¹⁸⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 5: AAS 57 (1965.) 8.

¹⁸⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 2: AAS 57 (1965.) 6.

¹⁹⁰ *Catechismus Romanus* 1, 10, 20: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona 1989., str. 117.

¹⁹¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 8: AAS 57 (1965.) 11.

¹⁹² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum concilium*, 2: AAS 56 (1964.) 98.

¹⁹³ BERNARD, *In Canticum sermo*, 27, 7, 14: *Opera*, ur. J. Leclerque – C. H. Talbot – H. Rochas, sv. 1, Rim 1957., str. 191 (PL 183, 920D).

CRKVA – OTAJSTVO SJEDINJENJA LJUDI S BOGOM

772 U Crkvi Krist ispunja i objavljuje svoje vlastito otajstvo kao cilj Božjega nauma: »uglaviti u Kristu sve« (Ef 1, 10). Sveti Pavao naziva »velikom otajstvom« (Ef 5, 32) zaručničko sjedinjenje Krista i Crkve. Budući da je sjedinjena s Kristom kao svojim zaručnikom,¹⁹⁴ sama Crkva sa svoje strane postaje otajstvo.¹⁹⁵ Promatrajući u njoj otajstvo sveti Pavao piše: »Krist u vama, nada slave« (Kol 1, 27). 518 796

773 U Crkvi to zajedništvo ljudi s Bogom po »ljubavi koja nikad ne prestaje« (1 Kor 13, 8), svrha je svemu onome što je u njoj sakramentalno sredstvo, vezano uz ovaj prolazni svijet.¹⁹⁶ »Njezin je ustroj sav usmjeren na svetost Kristovih udova. A svetost se mjeri prema 'velikom otajstvu' u kojemu Zaručnica na Zaručnikov dar odgovara darom ljubavi.«¹⁹⁷ Marija prednjači svima nama u svetosti koja je otajstvo Crkve, kao Zaručnica »bez ljage i nabora«.¹⁹⁸ Zato »marijanska dimenzija Crkve ide ispred njezine petrovske dimenzije.«¹⁹⁹ 671 972

CRKVA – SVEOPĆI SAKRAMENT SPASENJA

774 Grčka riječ *μυστήριον* prevedena je na latinski dvama izrazima: *mysterium* i *sacramentum*. U kasnijem tumačenju *sacramentum* (sakrament) izražava više vidljiv znak skrivene spasenjske zbilje koja je označena riječju *mysterium*. U tom smislu sâm Krist je misterij spasenja: i »nema drugog Božjega otajstva osim Krista«.²⁰⁰ Spasenjsko djelo njegove svete i posvećujuće ljudske naravi jest sakrament spasenja koji se očituje i djeluje u sakramentima Crkve (koje istočne Crkve nazivaju i »svetim misterijima ili tajnama«). Sedam sakramenata znakovi su i sredstva po kojima u Crkvi, koja je Kristovo Tijelo, Duh Sveti daje milost Krista, Glave. Crkva dakle sadrži i prenosi nevidljivu milost koju ona označuje. U tom analogijskom smislu i ona se naziva »sakrament«.^{1075 515 2014 1116}

775 »Crkva je u Kristu kao sakrament, tj. znak i oruđe najprisnijeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda«:²⁰¹ biti sakrament najprisnijeg sjedinjenja ljudi s Bogom prva je svrha Crkve. Budući da

¹⁹⁴ Usp. Ef 5, 25-27.

¹⁹⁵ Usp. Ef 3, 9-11.

¹⁹⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 48: AAS 57 (1965.) 53.

¹⁹⁷ Usp. IVAN PAVAO II., Ap. posl. *Mulieris dignitatem*, 27: AAS 80 (1988.) 1718.

¹⁹⁸ Usp. Ef 5, 27.

¹⁹⁹ Usp. IVAN PAVAO II., Ap. posl. *Mulieris dignitatem*, 27: AAS 80 (1988.) 1718, bilj. 55.

²⁰⁰ AUGUSTIN, *Epistula* 187, 11, 34: CSEL 57, 113 (PL 33, 845).

²⁰¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 1: AAS 57 (1965.) 5.

360 je zajedništvo između ljudi zasnovano na sjedinjenju s Bogom, Crkva je također sakrament *jedinstva ljudskoga roda*. U njoj je to jedinstvo već počelo jer ona okuplja ljude »iz svakoga naroda, i plemena, i puka, i jezika« (*Otk 7, 9*); u isto vrijeme Crkva je »znak i sredstvo« potpunog ostvarenja tog jedinstva u budućnosti.

1088 776 Kao sakrament Crkva je Kristovo oruđe. U njegovim rukama ona je »oruđe otkupljenja svih ljudi«,²⁰² »sveopći sakrament spasenja«²⁰³ po kojemu Krist »očituje i ujedno ostvaruje otajstvo Božje ljubavi prema čovjeku«. ²⁰⁴ Ona je »vidljivi nacrt Božje ljubavi prema čovječanstvu«²⁰⁵ koji hoće »da se cijeli ljudski rod oblikuje u jedan Božji narod, da sraste u jedno Tijelo Kristovo i da se izgradi u jedan hram Duha Svetoga«. ²⁰⁶

Ukratko

777 *Ranokršćanski izraz »ekklesia« znači »saziv«, upravo skupštinu, zbor onih koje Božja Riječ saziva da oblikuje Božji narod i koji, hranjeni Tijelom Kristovim, sami postaju Kristovo Tijelo. Stara slavenska riječ »Crkva« – slično kao u engleskom »Church« ili u njemačkom »Kirche« – znači onu koja pripada Gospodinu.*

778 *Crkva je u isti mah put i cilj Božjega nauma: predoznačena u stvaranju, pripremana u Starom zavjetu, utemeljena riječima i djelima Isusa Krista, ostvorena njegovim otkupiteljskim križem i uskrsnućem, ona se očitovala kao otajstvo spasenja izlivanjem Duha Svetoga. Crkva će biti dovršena u nebeskoj slavi kao skup svih otkupljenih sa zemlje.*²⁰⁷

779 *Crkva je u isto vrijeme vidljiva i duhovna, hijerarhijsko društvo i otajstveno tijelo Kristovo. Ona je jedna, oblikovana dvojakim elementom – ljudskim i božanskim. U tom je njezino otajstvo koje samo vjera može prihvatiti.*

780 *Crkva je u ovom svijetu sakrament spasenja, znak i oruđe zajedništva Boga i ljudi.*

²⁰² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 9: AAS 57 (1965.) 13.

²⁰³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 48: AAS 57 (1965.) 53.

²⁰⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 45: AAS 58 (1966.) 1066.

²⁰⁵ PAVAO VI., *Govor kardinalskom kolegiju*, 22. lipnja 1973: AAS 65 (1973.) 391.

²⁰⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Ad Gentes*, 7: AAS 58 (1966.) 956; usp. ISTI, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 17: AAS 57 (1965.) 20-21.

²⁰⁷ Usp. *Otk 14,4*.

Stavak 2.

**CRKVA – BOŽJI NAROD, TIJELO KRISTOVO,
HRAM DUHA SVETOGA**

I. Crkva – Božji narod

781 »U svako je vrijeme i u svakom narodu Bogu mio tko god ga se boji i čini pravednost. No Bogu se svidjelo posvetiti i spasiti ljude ne pojedinačno, isključivši svaku vezu među njima, nego ih uobličiti u narod koji bi ga priznavao u istini i sveto mu služio. Stoga je za narod sebi izabrao izraelski narod, s njime je sklopio Savez i postupno ga poučavao [...]. Sve se to dogodilo kao priprema i pralik onoga novoga i savršenoga Saveza koji se trebao sklopiti u Kristu [...]. Taj je Novi savez ustanovio Krist, to jest Novi zavjet u svojoj krvi, tako da je iz Židova i pogana sazvao puk, koji treba srasti u jedinstvo ne po tijelu, nego po Duhu.«²⁰⁸

OSOBI NE BOŽJEGA NARODA

- 782 Božji narod ima osobine koje ga jasno razlikuju od svih vjerskih, narodnih, političkih ili kulturnih skupina u povijesti: 871
- To je *Božji* narod: Bog ne pripada kao svojina nijednom narodu. Ali od onih koji nekoć nisu bili narod, sebi je stekao narod: »rod izabrani, kraljevsko svećenstvo, sveti puk« (*I Pt* 2, 9). 2787
 - *Članom* tog naroda ne postaje se fizičkim rođenjem nego rođenjem »nanovo odozgor«, »iz vode i Duha« (*Iv* 3, 3-5), to jest vjerom u Krista i krštenjem. 1267
 - Tom narodu *Glava* je Isus Krist (Pomazanik, Mesija): budući da isto pomazanje, Duh Sveti, teče iz Glave u Tijelo, on je »mesijanski narod«. 695
 - »*Stanje* toga naroda jest dostojanstvo slobode djece Božje, u čijim srcima prebiva Duh Sveti kao u hramu«. ²⁰⁹ 1741
 - »Njegov *zakon* jest nova zapovijed: ljubiti kao što nas je sâm Krist ljubio«. ²¹⁰ To je »novi« zakon Duha Svetoga. ²¹¹ 1972

²⁰⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 9: AAS 57 (1965.) 12-13.

²⁰⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 9: AAS 57 (1965.) 13.

²¹⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 9: AAS 57 (1965.) 13; usp. *Iv* 13, 34.

²¹¹ Usp. *Rim* 8, 2; *Gal* 5, 25.

- 849 — Njegovo je *poslanje* biti sol zemlje i svjetlo svijeta.²¹² »On je za cijeli ljudski rod najjača klica jedinstva, nade i spasenja.«²¹³
- 769 — I napokon, *svrha* mu je »kraljevstvo Božje koje je na zemlji započeo sam Bog i koje se mora dalje širiti, sve dok ga na kraju vremenâ on sam ne bude priveo punini.«²¹⁴

SVEĆENIČKI, PROROČKI I KRALJEVSKI NAROD

783 Isus Krist je onaj kojega je Otac pomazao Duhom Svetim i
436 učinio »Svećenikom, Prorokom i Kraljem«. Sav Božji narod sudjeluje
873 u toj trojakoj Kristovoj službi i odgovoran je za poslanje i služenje što odatle proistječu.²¹⁵

784 Ulazeći po vjeri i krštenju u Božji narod, čovjek postaje sudio-
1268 nik u jedinstvenom pozivu toga naroda – u *svećeničkom* pozivu:
»Krist Gospodin, veliki svećenik uzet od ljudi, učinio je novi narod
‘kraljevstvom i svećenicima Bogu i svome Ocu.’ Oni, naime, koji su
1546 kršteni, *posvećuju* se po preporođenju i pomazanju Duhom Svetim u duhovni dom i sveto svećenstvo.«²¹⁶

785 »Sveti Božji narod ima udjela i u Kristovoj *proročkoj* službi.«
92 To posebno biva nadnaravnim osjećajem vjere cijelokupnog naroda, laika i hijerarhije, kad »nepokolebljivo pristaje uz vjeru koja je jednom zauvijek predana svetima«²¹⁷ i produbljuje joj shvaćanje te postaje Kristovim svjedokom usred ovoga svijeta.

786 Božji narod sudjeluje, napokon, u Kristovoj *kraljevskoj* službi. Krist vrši svoju kraljevsku vlast privlačeći k sebi sve ljude svojom smrću i uskrsnućem.²¹⁸ Krist, Kralj i Gospodar svemira, postao je sluga svih, jer »nije došao da bude služen, nego da služi i život svoj daje kao otkupninu za mnoge« (*Mt 20, 28*). Za kršćane »kraljevati znači služiti«,²¹⁹ naročito

²¹² Usp. *Mt 5, 13-16*.

²¹³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 9: AAS 57 (1965.) 13.

²¹⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 9: AAS 57 (1965.) 13.

²¹⁵ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Redemptor hominis*, 18-21: AAS 71 (1979.) 301-320.

²¹⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 12: AAS 57 (1965.) 14.

²¹⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 12: AAS 57 (1965.) 16.

²¹⁸ Usp. *Iv 12, 32*.

²¹⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 36: AAS 57 (1965.) 41.

»siromasima i patnicima [u kojima Crkva] prepoznaje sliku svoga siromašnog i patničkog Utemeljitelja.«²²⁰ Svoje »kraljevsko dostojanstvo« 2449
2443
Božji narod ostvaruje živeći sukladno tom pozivu da služi s Kristom.

»Sve, naime, one koji su u Kristu preporođeni znak križa čini kraljevima, a pomazanje Duha Svetoga posvećuje ih za svećenike, kako bi svi duhovni kršćani koji se služe razumom spoznali – osim ovog posebnog služenja naše službe – da su sudionici kraljevskoga roda i svećeničke službe. Jer što je toliko kraljevsko kao što je Bogu podložan duh koji upravlja svojim tijelom? I što je toliko svećeničko kao što je posvećenje čiste savjesti Gospodinu te prinošenje žrtava pobožnosti na oltaru [našega] srca?«²²¹

II. Crkva – Tijelo Kristovo

CRKVA JE ZAJEDNIŠTVO S ISUSOM

787 Isus je od početka učenike pridružio svom životu;²²² objavio im je tajnu kraljevstva;²²³ dao im udjela u svojem poslanju, u svojoj radosti²²⁴ i u svom trpljenju.²²⁵ Isus govori o još prisnijem zajedništvu 755
između njega i onih koji budu išli za njim: »Ostanite u meni i ja u vama [...]. Ja sam trs, vi loze« (Iv 15, 4-5). On najavljuje tajanstveno i stvarno zajedništvo između svoga vlastitog tijela i našega: »Tko jede moje tijelo i pije moju krv, u meni ostaje i ja u njemu« (Iv 6, 56).

788 Kad im je njegova vidljiva prisutnost bila uzeta, Isus nije učenike ostavio kao siročad.²²⁶ Obećao im je da će ostati s njima do svršetka vremena²²⁷ i poslao im je svoga Duha.²²⁸ Time je zajedništvo s Isusom 690
postalo, u nekom smislu, intenzivnije: »Dajući [...] svojega Duha, on je svoju braću – sazvanu iz svih naroda – na otajstven način sazdao kao svoje tijelo«.²²⁹

²²⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 8: AAS 57 (1965.) 12.

²²¹ LEON VELIKI, *Sermo* 4, 1: CCL 138, 16-17 (PL 54, 149).

²²² Usp. *Mk* 1,16-20; 3, 13-19.

²²³ Usp. *Mt* 13, 10-17.

²²⁴ Usp. *Lk* 10, 17-20.

²²⁵ Usp. *Lk* 22, 28-30.

²²⁶ Usp. *Iv* 14, 18.

²²⁷ Usp. *Mt* 28, 20.

²²⁸ Usp. *Iv* 20, 22; *Dj* 2, 23.

²²⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 7: AAS 57 (1965.) 9.

789 Usporedba Crkve s tijelom osvjetljuje intimnu vezu između
 Crkve i Krista. Ona nije tek okupljena *oko njega*; ona je ujedinjena
 521 *u njemu*, u njegovu tijelu. Ovdje treba jače istaknuti tri vidika Crkve
 – Tijela Kristova: jedinstvo svih udova međusobno po sjedinjenju s
 Kristom; Krist, Glava Tijela; Crkva, Zaručnica Kristova.

»SAMO JEDNO TIJELO«

947 790 Vjernici koji odgovore na Božju riječ i postanu udovima Kristova
 Tijela bivaju usko s Kristom sjedinjeni: »U tom se tijelu Kristov život
 razlijeva na vjernike, koji se po sakramentima na skrovit ali zbiljski način
 sjedinjuju s trpečim i proslavljenim Kristom.«²³⁰ To napose vrijedi za
 1227 krštenje po kojemu smo sjedinjeni sa smrću i Kristovim uskrsnućem²³¹ i
 1329 za euharistiju po kojoj, »postajući stvarno dionicima Gospodnjega tijela
 [...], mi smo uzdignuti u zajedništvo s njime i među sobom«.²³²

791 Jedinstvo tijela ne dokida različitosti udova: »U izgradnji
 814 Kristova tijela na djelu je različitost udova i zadaća. Jedan je Duh, koji
 1937 u skladu sa svojim bogatstvom i prema potrebama službâ, raspoređuje
 svoje različite darove na korist Crkve.«²³³ Jedinstvo otajstvenoga tijela
 stvara i potiče ljubav među vjericima: »Ako jedan ud nešto trpi, s
 njim trpe i svi udovi; ili, ako je počašćen jedan ud, s njim se raduju svi
 udovi.«²³⁴ I napokon, jedinstvo otajstvenog tijela prevladava sve ljudske
 podijeljenosti: »Koji ste god u Krista kršteni, Kristom ste se zaodjenuli.
 Nema više: Židov – Grk! Nema više: rob – slobodnjak! Nema više:
 muško – žensko! Svi ste vi Jedan u Kristu Isusu« (*Gal* 3, 27-28).

»KRIST JE GLAVA TOGA TIJELA«

669 792 Krist je »Glava Tijela, Crkve« (*Kol* 1, 18). On je Počelo stvaranja
 i otkupljenja. Uzdignut u Očevu slavu, »on u svemu ima prvenstvo«
 1119 (*Kol* 1, 18), navlastito nad Crkvom, po kojoj svoje kraljevanje proširuje
 na sve stvari.

²³⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 7: AAS 57 (1965.) 9.

²³¹ Usp. *Rim* 6, 4-5; *1 Kor* 12, 13.

²³² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 7: AAS 57 (1965.) 9.

²³³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 7: AAS 57 (1965.) 10.

²³⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 7: AAS 57 (1965.) 10.

793 *On nas sjedinjuje sa svojim Vazmom:* svi se udovi moraju truditi da mu budu slični »sve dok se Krist u njima ne oblikuje« (*Gal 4, 19*). »Radi toga smo uključeni u otajstva njegova života [...], pridruženi smo njegovim patnjama kao tijelo glavi te s njime supatimo da bismo s njime bili i suproslavljeni.«²³⁵ 661 519

794 *On skrbi za naš rast:*²³⁶ da bi učinio da rastemo prema njemu, našoj Glavi,²³⁷ u svojem Tijelu, Crkvi, Krist raspoređuje darove i službe po kojima se međusobno pomažemo na putu spasenja. 872

795 Krist i Crkva jesu, dakle, »čitav Krist« [Christus totus]. Crkva je s Kristom jedno. Sveci imaju vrlo živu svijest toga jedinstva: 695

»Čestitajmo si, dakle, i zahvalimo za ono što smo postali: ne samo kršćani, nego sâm Krist. Razumijete li, braćo, koju nam je milost Bog učinio darujući nam Krista kao Glavu? Divite se i radujte se: postali smo Krist. Ako je on Glava a mi udovi, čitav čovjek jest on i mi. [...] Punina Krista je dakle, Glava i udovi. Što znači Glava i udovi? Krist i Crkva.«²³⁸

»Naš se Otkupitelj pokazao kao jedna osoba sa svetom Crkvom koju je uzeo.«²³⁹

»Glava i udovi jesu kao jedna otajstvena osoba.«²⁴⁰ 1474

»Jedna riječ svete Ivane Arške pred sucima sažima vjeru svetih učitelja te izražava zdrav kršćanski osjećaj: 'Po mom mišljenju, Isus Krist i Crkva jesu jedno, i ne treba od toga praviti poteškoću'.«²⁴¹

CRKVA JE KRISTOVA ZARUČNICA

796 Jedinstvo Krista i Crkve, Glave i udova Tijela, uključuje i razlikovanje obiju stvarnosti u osobnom odnosu. Taj je vidik često izražen slikom zaručnika i zaručnice. Tema Krista, Zaručnika Crkve, bila je od proroka pripravljena i od Ivana Krstitelja naviještena.²⁴² 757 219

²³⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 7: AAS 57 (1965.) 10.

²³⁶ Usp. *Kol 2*, 19.

²³⁷ Usp. *Ef 4*, 11-16.

²³⁸ AUGUSTIN, *In Johannis evangelium tractatus* 21, 8: CCL 36, 216-217 (PL 35, 1568).

²³⁹ GRGUR VELIKI, *Moralia in Job*, Praefatio 6, 14: CCL 143, 19 (PL 75, 525A).

²⁴⁰ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae* 3, q. 48, a. 2, ad 1: Ed. Leon. 11, 464.

²⁴¹ IVANA ARŠKA, *Dictum: Procès de condamnation*, ur. P. Tisset, Paris 1960., str. 166 (francuski tekst).

²⁴² Usp. *Iv 3*, 29.

Gospodin se sâm označio »Zaručnikom« (Mk 2, 19).²⁴³ Apostol predstavlja Crkvu i svakog vjernika, tj. ud njegova Tijela, kao Zaručnicu, »zaručenu« Kristu Gospodinu, da s njim bude samo jedan Duh.²⁴⁴ Ona je neokaljana Zaručnica neokaljanog Jaganjca,²⁴⁵ koju je Krist ljubio, za koju je sebe predao »da je posveti« (Ef 5, 26), koju je vječnim Savezom sebi pridružio i o kojoj se ne prestaje brinuti kao o svom vlastitom Tijelu.²⁴⁶

»Evo potpunog Krista, Glave i Tijela oblikovana od mnogih. [...] Bilo da govori Glava, bilo da govore udovi, to je Krist koji govori. On govori kao Glava (*ex persona capitis*) ili kao Tijelo (*ex persona corporis*). Prema onome što je napisano: 'Dvoje njih bit će jedno tijelo. Otajstvo je to veliko! Ja smjeram na Krista i na Crkvu' (Ef 5, 31-32). A sam Gospodin u evanđelju: 'Tako više nisu dvoje, nego jedno tijelo' (Mt 19, 6). Kao što ste vidjeli, postoje dvije različite osobe, pa ipak one u ženidbenom zagrljaju čine samo jednu. [...] Kao Glava on se zove 'Zaručnik', kao Tijelo on se zove 'Zaručnica'.'²⁴⁷

III. Crkva – Hram Duha Svetoga

813 797 »Ono što je našim udovima duh, tj. naša duša, to je Duh Sveti Kristovim udovima, Kristovu Tijelu, tj. Crkvi.«²⁴⁸ »Duhu Kristovu, kao skrivenom počelu, treba pripisati da su svi dijelovi Tijela povezani, kako među sobom tako i s vrhovnom Glavom, jer on čitav prebiva u Glavi, čitav u Tijelu, čitav u svakome od njegovih udova.«²⁴⁹ Duh Sveti čini od Crkve »hram Boga živoga« (2 Kor 6, 16).²⁵⁰

»Samoj je Crkvi, zapravo, bio povjeren taj dar Božji. [...] U nju je pohranjeno zajedništvo s Kristom, tj. Duh Sveti, zalag nepokvarljivosti, potvrda naše vjere i ljestve za uspon k Bogu. [...] Jer tamo gdje je Crkva, tamo je i Duh Božji; i tamo gdje je Duh Božji, tamo je Crkva i svaka milost.«²⁵¹

²⁴³ Usp. Mt 22, 1-14; 25, 1-13.

²⁴⁴ Usp. 1 Kor 6, 15-17; 2 Kor 11, 2.

²⁴⁵ Usp. Otk 22, 17; Ef 1, 4; 5, 27.

²⁴⁶ Usp. Ef 5, 29.

²⁴⁷ AUGUSTIN, *Enarratio in Psalmum* 74, 4: CCL 39, 1027 (PL 37, 948-949).

²⁴⁸ AUGUSTIN, *Sermo* 268, 2: PL 38, 1232.

²⁴⁹ PIO XII., *Enc. Mystici Corporis*: DS 3088.

²⁵⁰ Usp. 1 Kor 3, 16-17; Ef 2, 21.

²⁵¹ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 3, 24, 1: SC 211, 472-474 (PG 7, 966).

798 Duh Sveti je »počelo svakog životnog i uistinu spasonosnog djelovanja u svakom od različitih dijelova Tijela«. ²⁵² On na različite načine izgrađuje cijelo Tijelo u ljubavi. ²⁵³ po Riječi Božjoj »koja je kadra izgraditi« (Dj 20, 32), po krstu kojim oblikuje Kristovo Tijelo; ²⁵⁴ po sakramentima koji daju rast i lijek Kristovim udovima; po »milosti danoj apostolima, a koja zauzima prvo mjesto među njegovim darovima«, ²⁵⁵ po krepostima koje čine da se djeluje u skladu s onim što je dobro te po mnogobrojnim posebnim milostima (zvanima »karizme«) po kojima on vjernike »čini sposobnima i spremnima za prihvaćanje raznih poslova i služba korisnih za obnovu i daljnju izgradnju Crkve«. ²⁵⁶

737
1091-1109

791

KARIZME

799 Bile izvanredne ili jednostavne i smjerne, karizme su milosti Duha Svetoga koje, izravno ili neizravno, koriste Crkvi, a imaju za svrhu izgradnju Crkve, dobro ljudi i potrebe svijeta.

951, 2003

800 Karizme mora sa zahvalnošću prihvatiti onaj tko ih prima, ali i svi članovi Crkve. One su, doista, divno bogatstvo milosti za apostolsku životnost i svetost cijeloga Kristova Tijela, uz uvjet, dakako, da se radi o darovima koji zaista dolaze od Duha Svetoga i da se upotrebljavaju u skladu s istinskim poticajima toga istog Duha, tj. u skladu s ljubavlju koja je pravo mjerilo karizmama. ²⁵⁷

801 U tom smislu je uvijek potrebna provjera karizma. Nijedna karizma ne oslobađa od navezanosti i podložnosti crkvenim pastirima. »Na njih napose spada da ne gase Duha, nego da sve ispituju i zadrže ono što je dobro«, ²⁵⁸ tako da sve karizme, svojom raznolikošću i upotpunjavanjem, surađuju u općem dobru (I Kor 12, 7). ²⁵⁹

894

1905

²⁵² PIO XII., Enc. *Mystici Corporis*: DS 3808.

²⁵³ Usp. Ef 4, 16.

²⁵⁴ Usp. I Kor 12, 13.

²⁵⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 7: AAS 57 (1965.) 10.

²⁵⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 12: AAS 57 (1965.) 16; usp. ISTI, Dekr. *Apostolicam actuositatem*, 3: AAS 58 (1966.) 839-840.

²⁵⁷ Usp. I Kor 13.

²⁵⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 12: AAS 57 (1965.) 17.

²⁵⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 30: AAS 57 (1965.) 37; IVAN PAVAO II., Ap. pob. *Christifideles laici*, 24: AAS 81 (1989.) 435.

Ukratko

- 802 *Krist Isus »sebe daje za nas da nas otkupi od svakoga bezakonja i očisti sebi Narod izabrani« (Tit 2, 14).*
- 803 *»Vi ste rod izabrani, kraljevsko svećenstvo, sveti puk, narod stečeni« (1 Pt 2, 9).*
- 804 *U Božji se narod ulazi po vjeri i krštenju. »Svi su ljudi pozvani u novi Božji narod«,²⁶⁰ da bi u Kristu »ljudi tvorili jednu obitelj i jedan Božji narod«.²⁶¹*
- 805 *Crkva je Tijelo Kristovo. Po Duhu i njegovu djelovanju u sakramentima, nadasve u euharistiji, umrli i uskršli Krist ustanovljuje zajednicu vjernika kao svoje Tijelo.*
- 806 *U jedinstvu toga Tijela postoji raznolikost udova i služba. Svi su udovi povezani jedni s drugima, a napose s onima koji trpe, koji su siromašni i progonjeni.*
- 807 *Crkva je Tijelo kojemu je Krist Glava: ona živi od njega, u njemu i za nj; on živi s njome i u njoj.*
- 808 *Crkva je Kristova Zaručnica: on ju je ljubio i sebe predao za nju. On ju je očistio svojom krvi. On ju je učinio plodnom Majkom svekolike Božje djece.*
- 809 *Crkva je Hram Duha Svetoga. Duh je kao duša otajstvenog Tijela, počelo njezina života, jedinstva u različitosti i bogatstva njenih darova i karizmi.*
- 810 *»Tako se sveopća Crkva pokazuje kao 'puk okupljen polazeći od jedinstva Oca i Sina i Duha Svetoga'«²⁶²*

²⁶⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 13: AAS 57 (1965.) 17.

²⁶¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 1: AAS 58 (1966.) 947.

²⁶² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 4: AAS 57 (1965.) 7; usp. CIPRIJAN KARTAŠKI, *De dominica Oratione*, 23: CCL 3A, 105 (PL 4, 553).

Stavak 3.

CRKVA JE JEDNA, SVETA, KATOLIČKA I APOSTOLSKA

811 »To je jedina Kristova Crkva koju u Vjerovanju priznajemo jednom, svetom, katoličkom i apostolskom.«²⁶³ Ta četiri pridjeva, nerazdvojivo među sobom povezana,²⁶⁴ kazuju bitne oznake Crkve i njezina poslanja. Crkva ih nema sama od sebe; Krist po Duhu Svetom daje svojoj Crkvi da bude jedna, sveta, katolička i apostolska te ju također poziva da ostvari svako od tih svojstava. 750 832, 865

812 Samo vjera može prepoznati da Crkva te svoje vlastitosti ima od svoga božanskog izvora. Ipak, njihova povijesna očitovanja kao znakovi jasno govore i ljudskom razumu. »Crkva je«, podsjeća Prvi vatikanski koncil, »zbog svoje [...] iznimne svetosti, svoga katoličkog jedinstva, svoje nepobjedive postojanosti, i sama velik i trajan razlog vjerodostojnosti i nepobitan dokaz svoga božanskog poslanja.«²⁶⁵ 156, 770

I. Crkva je jedna

»SVETO OTAJSTVO JEDINSTVA CRKVE«²⁶⁶

813 *Crkva je jedna po svom izvoru:* »Vrhunski je uzorak i počelo toga otajstva jedinstvo u Trojstvu osoba jednoga Boga Oca i Sina u Duhu Svetom.«²⁶⁷ *Crkva je jedna po svom Utemeljitelju:* »Sam je naime utjelovljeni Sin [...] svojim križem sve ljude pomirio s Bogom, ponovno uspostavivši jedinstvo svih u jednom Narodu i u jednom tijelu.«²⁶⁸ Crkva je jedna *po svojoj »duši«:* »Duh Sveti koji prebiva u vjernicima te ispunja svu Crkvu i njome ravna, udjelotvoruje to divno zajedništvo vjernika i sve ih tako prisno povezuje u Kristu da je on počelo jedinstva Crkve.«²⁶⁹ Vlastito je samoj biti Crkve da bude jedna: 172 766 797

²⁶³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 8: AAS 57 (1965.) 11.

²⁶⁴ Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Pismo engleskim biskupima (16. rujna 1864.): DS 2888.

²⁶⁵ PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, 3: DS 3013.

²⁶⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 2: AAS 57 (1965.) 92.

²⁶⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 2: AAS 57 (1965.) 92.

²⁶⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 78: AAS 58 (1966.) 1101.

²⁶⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 2: AAS 57 (1965.) 91.

»Kojeg li čudesnog otajstva! Samo je jedan Otac svemira, samo jedan Logos svemira i samo jedan Duh Sveti, istovjetan posvuda; i samo je jedna Majka Djevica; i volim je zvati Crkvom.«²⁷⁰

791, 873 814 Od početka ta se jedna Crkva predstavlja s velikom *raznolikošću*
koja proizlazi kako iz raznovrsnosti Božjih darova, tako i od mnoštva
osoba koje ih primaju. U jedinstvu Božjega naroda skuplja se raznoli-
1202 kost narodâ i kultura. Među članovima Crkve postoji raznolikost darova,
službi, uvjeta i načina života: »U crkvenom su zajedništvu zakonito prisutne partikularne Crkve koje uživaju vlastite predaje.«²⁷¹ Veliko bogat-
832 stvo te raznolikosti ne protivi se jedinstvu Crkve. Ipak, grijeh i teret njegovih posljedica bez prestanka ugrožavaju dar jedinstva. I Apostol mora poticati: »Trudite se sačuvati jedinstvo Duha svezom mira« (*Ef* 4, 3).

1827 815 Koje su to veze jedinstva? »Povrh svega – ljubav! To je sveza savršenstva« (*Kol* 3, 14). Ali jedinstvo putujuće Crkve osigurano je i vidljivim vezama zajedništva; to su:

- 173 — ispovijedanje jedne jedine vjere primljene od apostola;
— zajedničko slavlje bogoštovlja, nadasve sakramenata;
— apostolsko nasljedstvo po sakramentu reda, koje čuva bratsku slogu Božje obitelji.²⁷²

816 »Jedina Kristova Crkva [...] [jest ona koju] je naš Spasitelj poslije svoga uskrsnuća predao Petru da je pase; [...] njemu i ostalim apostolima povjerio je njezino širenje i upravljanje. [...] Ta Crkva, na ovom svijetu ustanovljena i uređena kao društvo, postoji (*subsistit in*) u Katoličkoj crkvi kojom upravljaju Petrov nasljednik i biskupi s njime u zajedništvu«.²⁷³

830 Dekret o ekumenizmu Drugoga vatikanskog koncila obrazlaže: »Samo se po Katoličkoj Kristovoj Crkvi, koja je opće pomagalo spasenja, može dostići sva punina spasonosnih sredstava. Vjerujemo naime da je samo apostolskom Zboru na čelu s Petrom Gospodin povjerio sva dobra Novoga saveza radi uspostave jednoga Kristova tijela na zemlji; njemu se potpuno trebaju prijeloviti svi koji na neki način već pripadaju Božjemu narodu.«²⁷⁴

²⁷⁰ KLEMENT ALEKSANDRIJSKI, *Paedagogus*, 1, 6, 42: GCS 12, 115 (PG 8, 300).

²⁷¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 13: ASS 57 (1965.) 18.

²⁷² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 2: AAS 57 (1965.) 91-91; ISTI, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 14: AAS 57 (1965.) 18-19; ZKP kan. 205.

²⁷³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 8: AAS 57 (1965.) 11-12.

²⁷⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 3: AAS 57 (1965.) 94.

RANE JEDINSTVA

817 No, »u toj jednoj i jedincatoj Božjoj Crkvi već su se od samih početaka pojavili neki razdori koje Apostol oštro kori kao vrijedne osude. U kasnijim pak stoljećima nastale su još veće nesuglasice i znatne su se zajednice odvojile od punog zajedništva Katoličke crkve, ponekad ne bez krivnje ljudi na objema stranama.«²⁷⁵ Razdori koji ranjavaju jedinstvo Kristova Tijela (razlikuju se krivovjerje – hereza, 2089 otpadništvo – apostazija i raskol – shizma)²⁷⁶ nisu se dogodili bez ljudskih grijeha:

»Gdje je grijeh, tu je mnoštvo, tu su raskoli, tu su krivovjerja, tu su razilaženja; a gdje je krepost, tu je jedinstvo, tu je zajedništvo koje čini da svi vjernici budu jedno srce i jedna duša.«²⁷⁷

818 Oni koji se danas rađaju u zajednicama koje su proistekle iz takvih raskola »i napajaju se vjerom u Krista, ne mogu biti optuženi za grijeh rastavljenosti i Katolička ih Crkva grli s bratskim poštovanjem i ljubavlju [...]. Vjerom opravdani u krstu, oni su pritjelovljeni Kristu, pa se zato s pravom rese kršćanskim imenom, a djeca ih Katoličke Crkve opravdano priznaju braćom u Gospodinu.«²⁷⁸ 1271

819 Osim toga »i izvan njezina ustrojstva [...] mnogi elementi posvećenja i istine«²⁷⁹ nalaze se izvan vidljivih granica Katoličke Crkve: »pisana Božja riječ, život milosti, vjera, nada i ljubav te drugi unutrašnji darovi Duha Svetoga i vidljivi elementi«.²⁸⁰ Duh Sveti se tim Crkvama i crkvenim zajednicama služi kao sredstvima spasenja kojima snaga dolazi od punine milosti i istine koju je Krist dao Katoličkoj crkvi. Sva ta dobra proizlaze iz Krista, i k njemu vode²⁸¹ i po sebi potiču na »katoličko jedinstvo«.²⁸²

²⁷⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 3: AAS 57 (1965.) 92-93.

²⁷⁶ Usp. ZKP kan. 751.

²⁷⁷ ORIGEN, *In Ezechielem Homilia*, 9, 1: SC 352, 296 (PG 13, 732).

²⁷⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 3: AAS 57 (1965.) 93.

²⁷⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 8: AAS 57 (1965.) 12.

²⁸⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 3: AAS 57 (1965.) 93; usp. ISTI, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 15: AAS 57 (1965.) 19.

²⁸¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 3: AAS 57 (1965.) 93.

²⁸² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 8: AAS 57 (1965.) 12.

PREMA JEDINSTVU

820 Od početka je Krist svojoj Crkvi podario jedinstvo, koje kako vjerujemo, »neizgubivo postoji u Katoličkoj Crkvi i nadamo se da će danomice rasti sve do svršetka svijeta«. ²⁸³ Krist daje uvijek Crkvi dar jedinstva, ali Crkva mora uvijek moliti i raditi da bi sačuvala, učvrstila i usavršila jedinstvo koje joj Krist želi. Za to je sâm Krist u času svoje

2748 muke molio i ne prestaje moliti za jedinstvo svojih učenika: »[...] da svi budu jedno kao što si ti, Oče, u meni i ja u tebi, neka i oni u nama budu jedno, da svijet uzvjeruje da si me ti poslao« (Iv 17, 21). Želja da ponovno dođe do jedinstva svih kršćana Kristov je dar i poziv Duha Svetoga. ²⁸⁴

821 Da se na to prikladno odgovori, potrebno je:

- trajno *obnavljanje* Crkve u većoj vjernosti njezinu pozivu: to je obnavljanje snaga pokreta prema jedinstvu; ²⁸⁵
- 827 — *obraćenje srca* da svaki pojedinačno nastoji »što čišće [...] živjeti u skladu s evanđeljem« ²⁸⁶ jer je uzrok podjelama nevjernost udova Kristovu daru;
- 2791 — *zajednička molitva*, jer »obraćenje srca i svetost života, zajedno s privatnim i javnim molitvama za jedinstvo kršćana valja smatrati dušom svega ekumenskog gibanja i s pravom se to može nazvati duhovnim ekumenizmom«; ²⁸⁷
- *međusobno bratsko poznavanje*; ²⁸⁸
- *ekumenski odgoj* vjernika i posebno svećenika; ²⁸⁹
- *dijalog* među teolozima i susreti kršćana različitih Crkava i zajednica; ²⁹⁰
- međukršćanska *suradnja* na različitim područjima služenja ljudima. ²⁹¹

²⁸³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 4: AAS 57 (1965.) 95.

²⁸⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 1: AAS 57 (1965.) 90-91.

²⁸⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 6: AAS 57 (1965.) 96-97.

²⁸⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 7: AAS 57 (1965.) 97.

²⁸⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 8: AAS 57 (1965.) 98.

²⁸⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 9: AAS 57 (1965.) 98.

²⁸⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 10: AAS 57 (1965.) 99.

²⁹⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 4: AAS 57 (1965.) 94; isto mj., 9: AAS 57 (1965.) 98; isto mj., 11: AAS 57 (1965.) 99.

²⁹¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 12: AAS 57 (1965.) 99-100.

822 »Briga o obnovi jedinstva tiče se cijele Crkve, kako vjernika tako i pastira.«²⁹² Ali trebamo biti svjesni »kako ovaj sveti cilj – pomirenje svih kršćana u jedinstvu jedne i jedine Kristove Crkve – nadilazi ljudske snage i sposobnosti«. Stoga svu svoju nadu polažemo »u Kristovu molitvu za Crkvu, u Očevu ljubav prema nama i u silu Duha Svetoga.«²⁹³

II. Crkva je sveta

823 »Vjera uči da je Crkva [...] postojano sveta. Krist, Sin Božji, koji se s Ocem i Duhom slavi kao 'jedini svet', ljubio je Crkvu kao svoju zaručnicu, samoga sebe je predao za nju da je posveti, sebi ju je pridružio kao svoje tijelo i obasuo je darom Duha Svetoga na slavu Božju.«²⁹⁴ Crkva je dakle »sveti Božji narod«²⁹⁵ i njezini se članovi zovu »svetima«.²⁹⁶

824 Crkva je sjedinjena s Kristom i po njemu posvećena; po njemu i u njemu ona također biva i *posvećujuća*. Sve djelatnosti Crkve teže, kao svom cilju, »prema posvećenju ljudi u Kristu i proslavi Boga«.²⁹⁷ Samo je u Crkvi pohranjena »punina sredstava spasenja«.²⁹⁸ U njoj »po Božjoj milosti postizemo svetost«.²⁹⁹

825 »Crkva je već na zemlji urešena znakovima prave, iako nesavršene svetosti.«³⁰⁰ U svojim članovima ona treba istom postići savršenu svetost: »Opremljeni tolikim i tako spasonosnim sredstvima svi su vjernici, kojega god staleža i položaja, svaki na svojem putu, od Gospodina pozvani na ono savršenstvo svetosti kojim je savršen sam Otac.«³⁰¹

²⁹² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 5: AAS 57 (1965.) 96.

²⁹³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 24: AAS 57 (1965.) 107.

²⁹⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 39: AAS 57 (1965.) 44.

²⁹⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 12: AAS 57 (1965.) 16.

²⁹⁶ Usp. *Dj* 9, 13; *I Kor* 6, 1; 16, 1.

²⁹⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum concilium*, 10: AAS 56 (1964.) 102.

²⁹⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 3: AAS 57 (1965.) 94.

²⁹⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 48: AAS 57 (1965.) 53.

³⁰⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 48: AAS 57 (1965.) 53.

³⁰¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965.) 16.

1827 826 *Ljubav* je duša svetosti na koju su svi pozvani: »Ona upravlja svim
2658 sredstvima posvećenja, daje im dušu i vodi ih k njihovom dovršetku.«³⁰²

864 »Shvatila sam, ako Crkva ima tijelo sastavljeno od različitih udova, da nije bez najpotrebnijega i najplemenitijega. Shvatila sam da *Crkva ima srce, i da to srce gori od Ljubavi*. Shvatila sam da članove Crkve *samo Ljubav* potiče na djelo, i, kad bi se *Ljubav* ugasila, da apostoli ne bi više navijestali Evanđelje, mučenici bi odbili lijevati krv [...]. Shvatila sam da *Ljubav* sadrži sva zvanja, da je ljubav sve, da obuhvaća sva vremena i sva mjesta [...] jednom riječju: da je vječna!³⁰³

1425-1429 827 »Dok Krist, svet, nevin, neporočan, nije poznao grijeha, nego je došao samo da zadovolji za grijeha naroda, Crkva, koja *u svom krilu obuhvaća grešnike*, u isti mah sveta i uvijek potrebna čišćenja, neprestano provodi pokoru i obnovu.«³⁰⁴ Svi se članovi Crkve, uključujući i njezine službenike, moraju priznavati grešnicima.³⁰⁵ U svima se, sve do svršetka vremena, još nalazi kukolj grijeha pomiješan s dobrim žitom evanđelja.³⁰⁶ Crkva okuplja dakle grešnike zahvaćene Kristovim spasenjem, ali uvijek na putu posvećenja:

»Crkva je sveta, iako u svom krilu obuhvaća grešnike, jer ona nema drugog života doli života milosti: živeći od njezina života, vjernici se posvećuju; odvrćući se od njezina života, upadaju u grijeha i nereda koji priječe izjarivanje njezine svetosti. Zato Crkva trpi i čini pokoru za te grijeha, od kojih međutim može ozdraviti svoju djecu krvlju Kristovom i darom Duha Svetoga.«³⁰⁷

1173 828 *Kanonizirajući* neke vjernike, to jest svečano proglašujući da su ti vjernici junački vršili kreposti i živjeli u vjernosti Božjoj milosti, Crkva priznaje moć Duha svetosti koji je u njoj, i podržava nadu vjernika pružajući im svece kao uzore i zagovornike.³⁰⁸ »Sveci i svetice bili su uvijek izvor i početak obnove u najtežim trenucima povijesti Crkve.«³⁰⁹

³⁰² DRUGI Vatikanski koncil, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 42: AAS 57 (1965.) 48.

³⁰³ TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Manuscrit B*, 3v: *Manuscripts autobiographiques*, Paris 1992., str. 299.

³⁰⁴ DRUGI Vatikanski koncil, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 8: AAS 57 (1965.) 12; usp. ISTI, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 3: AAS 57 (1965.) 92-94; isto mj., 6: AAS 57 (1965.) 96-97.

³⁰⁵ Usp. *I Iv* 1, 8-10.

³⁰⁶ Usp. *Mt* 13, 24-30

³⁰⁷ PAVAO VI, *Sollemnis professio fidei*, 19: AAS 60 (1968.) 440.

³⁰⁸ Usp. DRUGI Vatikanski koncil, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 40: AAS 57 (1965.) 44-45; isto mj., 48-51: AAS 57 (1965.) 53-58.

³⁰⁹ IVAN PAVAO II., Ap. pob. *Christifideles laici*, 16: AAS 81 (1989.) 417.

Doista, »svetost je tajno vrelo i neprevarljivo mjerilo njezine apostolske djelatnosti i njezina misionarskog zanosa«. ³¹⁰ 2045

829 »Dok je Crkva u Preblašenoj Djevici već prispjela k savršenstvu u kojemu je bez ljage i nabora, Kristovi se vjernici još trude da rastu u svetosti pobjeđujući grijeh; radi toga uzdižu svoje oči k Mariji«; ³¹¹ u njoj je Crkva već potpuno sveta. 1172 972

III. Crkva je katolička

ŠTO ZNAČI »KATOLIČKA«?

830 Riječ »katolička« znači »sveopća« u smislu »cjelokupnosti« ili »cjelovitosti«. Crkva je u dvostrukom smislu katolička:

Katolička je jer je u njoj prisutan Krist. »Gdje je Krist, tu je Crkva katolička«. ³¹² U njoj postoji [*subsistit*] punina Kristova Tijela sjedinjena sa svojom Glavom, ³¹³ što znači da ona od njega prima »puninu sredstava spasenja« ³¹⁴ što ih je on htio: ispovijedanje prave i potpune vjere, cjelovit sakramentalni život i službu svetog reda u apostolskom nasljedstvu. Crkva je u tom osnovnom smislu bila katolička na dan Duhova ³¹⁵ i bit će uvijek sve do dana ponovnog dolaska Gospodnjega. 795 815-816

831 Katolička je jer ju je Krist poslao svemu ljudskom rodu. ³¹⁶ 849

»Svi su ljudi pozvani k novomu Božjem narodu. Stoga se taj narod, ostajući jedan i jedini, mora raširiti diljem cijeloga svijeta i kroz sve vjekove kako bi se ispunio naum volje Boga koji je u početku stvorio ljudsku narav kao jednu te je odlučio da svoju djecu, koja su bila raspršena, napokon skupi u jedno. [...] Ta značajka sveobuhvatnosti, koja resi Božji narod, dar je samoga Gospodina; po tom daru Katolička Crkva učinkovito i neprestano teži za okupljanjem svega čovječanstva sa svim njegovim dobrima pod Kristom Glavom, u jedinstvu Njegova Duha«. ³¹⁷ 360 518

³¹⁰ IVAN PAVAO II., Ap. pob. *Christifideles laici*, 17: AAS 81 (1989.) 419-420.

³¹¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 65: AAS 57 (1965.) 64.

³¹² IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Smyrnaeos*, 8, 2: SC 10bis, str. 138 (FUNK 1, 282).

³¹³ Usp. *Ef* 1, 22-23.

³¹⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad Gentes*, 6: AAS 58 (1966.) 953.

³¹⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad Gentes*, 4: AAS 58 (1966.) 950-951.

³¹⁶ Usp. *Mt* 28, 19.

³¹⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 13: AAS 57 (1965.) 17.

SVAKA PARTIKULARNA CRKVA JEST »KATOLIČKA«

814 832 »Crkva je Kristova uistinu prisutna u svim zakonitim mjesnim
zborovima vjernika koji se, prijanjajući uza svoje pastire, i sami u
Novom zavjetu nazivaju Crkvama. [...] U njima se propovijedanjem
811 Kristova evanđelja okupljaju vjernici i slavi se otajstvo Gospodnje
večere [...]. U tim zajednicama, makar su one često malene i siromašne
ili žive u raspršenosti, prisutan je Krist, čijom se moći združuje jedna,
sveta, katolička i apostolska Crkva.«³¹⁸

833 Pod partikularnom Crkvom, kakva je ponajprije biskupija (ili
eparhija), razumije se zajednica kršćanskih vjernika u zajedništvu
886 vjere i sakramenata sa svojim biskupom zaređenim u apostolskom
nasljedstvu.³¹⁹ Te pojedinačne Crkve »oblikovane su na sliku sveopće
Crkve; u njima i iz njih postoji jedna i jedina Katolička Crkva.«³²⁰

882, 1369 834 Partikularne su Crkve potpuno katoličke po zajedništvu s jednom
od njih – Rimskom Crkvom »koja predsjeda u ljubavi.«³²¹ »S tom
Crkvom, zbog njezina izvrsnijeg prvenstva [potentior principalitas],
mora se nužno slagati cijela Crkva, to jest vjernici odasvuda.«³²²
»Doista od početka, kada je k nama – uzevši tijelo – sišla Božja Riječ,
odasvud su sve kršćanske Crkve držale i drže veliku Crkvu koja je ovdje
[u Rimu] jedinom osnovicom i temeljem jer ju, prema Spasiteljevu
obećanju, vrata poklena nikada nisu nadvladala.«³²³

1202 835 »Čuvajmo se toga da ne bismo sveopću Crkvu shvaćali kao puki zbroj
ili, tako reći, savez [...] krajevnih Crkava [...]. To je ista Crkva, sveopća po svom
pozivu i poslanju, koja, kada se ukorijeni u raznolikost kulturnih, društvenih i
ljudskih područja, u svakom dijelu svijeta poprima različite izgleda i vanjski
izražaj.«³²⁴ Bogata raznolikost crkvenih disciplina, liturgijskih obreda, teološke i
duhovne baštine vlastitih mjesnim Crkvama, njihovom usklađenošću u jedinstvu,
»s većom očevidnošću dokazuje katolištvo nepodijeljene Crkve.«³²⁵

³¹⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 26: AAS 57 (1965.) 31.

³¹⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Christus Dominus*, 11: AAS 58 (1966.) 677; ZKP kan. 368-369; ZKIC kan. 177, § 1; 178; 311, § 1; 312.

³²⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 23: AAS 57 (1965.) 27.

³²¹ IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Romanos*, Inscr.: SC 10bis, str. 106 (FUNK 1, 252).

³²² IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 3, 2, 2: SC 211, 32 (PG 7, 849); usp. PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Pastor aeternus*, pogl. 2: DS 3057.

³²³ MAKSIM ISPOVIJEDALAC, *Opuscula theologica et polemica*: PG 91, 137-140.

³²⁴ PAVAO VI., Ap. pob. *Evangelii nuntiandi*, 62: AAS 68 (1976.) 52.

³²⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 23: AAS 57 (1965.) 29.

TKO PRIPADA KATOLIČKOJ CRKVI?

836 »Svi su [...] ljudi pozvani na katoličko jedinstvo Božjega naroda [...] i na razne mu načine pripadaju ili su prema njemu usmjereni bilo vjerni katolici, bilo drugi koji vjeruju u Krista, bilo napokon svi ljudi uopće, koji su milošću Božjom pozvani na spasenje.«³²⁶ 831

837 »Potpuno se pritjelovljuju društvu Crkve oni koji, imajući Kristov Duh, prihvaćaju njezino cjelovito uređenje i sva u njoj ustanovljena sredstva spasenja te se u njezinu vidljivom ustrojstvu združuju s Kristom [...] – koji njome upravlja po Vrhovnome svećeniku i biskupima – vezama ispovijedanja vjere, sakramenata te crkvene uprave i zajedništva. No, ipak, ne spašava se onaj koji, makar bio pritjelovljen Crkvi, ne ustraje u ljubavi, koji ostaje u krilu Crkve ‘tijelom’ ali ne i ‘srcem’.«³²⁷ 771
882
815

838 »Crkva zna da je iz više razloga povezana s onima koji su kršteni te se diče kršćanskim imenom, ali ne ispovijedaju cjelovitu vjeru ili ne drže jedinstvo zajedništva pod Petrovim nasljednikom.«³²⁸ »Oni naime koji vjeruju u Krista i na pravi su način kršteni, nalaze se u nekom, iako ne savršenom, zajedništvu s Katoličkom crkvom.«³²⁹ *S pravoslavnim Crkvama* to je zajedništvo tako duboko »te mu nedostaje sasvim malo da dosegne puninu koja bi omogućila zajedničko slavlje Gospodnje euharistije.«³³⁰ 818
1271
1399

CRKVA I NEKRŠĆANI

839 »[...] oni koji još nisu primili evanđelje, na različne su načine usmjereni prema Božjemu narodu.«³³¹ 856

Odnos Crkve sa židovskim narodom. Crkva, Božji narod u Novom savezu, razmišljajući o svom vlastitom otajstvu, otkriva svoju vezu sa

³²⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 23: AAS 57 (1965.) 29.

³²⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 14: AAS 57 (1965.) 18-19.

³²⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 15: AAS 57 (1965.) 19.

³²⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 3: AAS 57 (1965.) 93.

³³⁰ PAVAO VI., *Govor u Sikstinskoj kapeli, deset godina nakon ukidanja uzajamnih ekskomunikacija između Rimske i Carigradske Crkve* (14. prosinca 1975.): AAS 68 (1976.) 121; usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 13-18: 57 (1965.) 100-104.

³³¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 16: AAS 57 (1965.) 20.

63 židovskim narodom,³³² »kojemu je Bog prvom govorio«.³³³ Za razliku
od drugih nekršćanskih religija, židovska je vjera već odgovor na Božju
147 objavu u Starom zavjetu. Židovskom narodu »pripada posinstvo, i
Slava, i Savezi, i zakonodavstvo, i bogoštovlje, i obećanja; njegovi su
i oci, i od njih je, po tijelu, Krist« (*Rim* 9, 4-5), jer »neopozivi su Božji
dari i poziv« (*Rim* 11, 29).

674 840 Osim toga, kad se promatra budućnost, Božji narod staroga Saveza i novi
Božji narod teže k sličnim ciljevima: očekivanju Mesijina dolaska (ili povratka).
Očekivanje s jedne strane smjera povratku Mesije, umrlog i uskrslog, priznatog
kao Gospodina i Sina Božjega, a s druge strane dolasku Mesije, čije crte ostaju
597 skrivene, na svršetku vremenâ: to očekivanje prati drama nepoznavanja ili
nepriznavanja Krista Isusa.

841 *Odnosi Crkve s muslimanima.* »Naum spasenja obuhvaća i one
koji priznaju Stvoritelja, među koje pripadaju u prvom redu muslimani;
priznavajući da drže Abrahamovu vjeru, oni se s nama klanjaju Bogu
jedinomu i milosrdnom, koji će suditi ljude na Sudnji dan.«³³⁴

360 842 *Veza Crkve s nekršćanskim religijama prije svega je veza zajed-
ničkog podrijetla i svrhe ljudskoga roda:*

»Svi su naime narodi jedna zajednica; isti im je iskon jer je Bog sav ljudski
rod nastanio po svoj površini zemaljskoj; svima je jedan posljednji cilj,
Bog, čija se providnost i svjedočanstvo dobrote i naum spasenja protežu na
sve (ljude), dok se svi ne sjedine izabrani u Svetom gradu.«³³⁵

28 843 U drugim religijama Crkva priznaje traženje, »još u sjeni i sli-
kama«, nepoznatog ali bliskog Boga, jer on svima daje život, dah i sve
856 drugo i jer hoće da svi ljudi budu spašeni. Tako, Crkva smatra sve dobro i
istinито što se može naći u religijama »kao pripravu na evanđelje i kao dar
Onoga koji rasvjetljuje svakoga čovjeka da bi napokon imao život.«³³⁶

³³² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Nostra aetate*, 4: AAS 58 (1966.) 742-743.

³³³ Veliki petak, Slavlje Muke Gospodnje, VI. opća molitva, *Missale Romanum*, tipsko izd.,
Typis Polyglottis Vaticanis, 1970., str. 254.

³³⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 16: AAS 57 (1965.) 20;
usp. ISTI, Dekl. *Nostra aetate*, 3: AAS 58 (1966.) 741-742.

³³⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Nostra aetate*, 1: AAS 58 (1966.) 740.

³³⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 16: AAS 57 (1965.) 20; usp. ISTI,
Dekl. *Nostra aetate*, 2: AAS 58 (1966.) 740-741; PAVAO VI., Ap. pob. *Evangelii nuntiandi*, 53: AAS
68 (1976.) 41.

844 Ali, u svom religioznom vladanju ljudi pokazuju i granice i zablude koje u njima izobličuju Božju sliku:

29

»No ljudi su se, obmanuti od Zloga, češće gubili u svojim mislima te su Božju istinu preokrenuli u laž tako da su više služili stvoru nego Stvoritelju ili se pak, živeći i umirući u ovom svijetu bez Boga, izlažu krajnjem očaju.«³³⁷

845 Otac je cijelo čovječanstvo htio skupiti u Crkvu svoga Sina da ponovno ujedini svu svoju djecu, koju je grijeh raspršio i zaveo. Crkva je mjesto gdje čovječanstvo treba pronaći svoje jedinstvo i svoje spasenje. Ona je »pomireni svijet«. Crkva je onaj brod koji »u ovom svijetu dahom Duha Svetoga sigurno plovi punim jedrima Gospodinova križa« ili, prema drugoj slici dragoj crkvenim Ocima, nju predstavlja Noina korablja koja jedina spašava od potopa.

30

953

1219

»IZVAN CRKVE NEMA SPASENJA«

846 Kako valja shvatiti tu tvrdnju koju su često opetovali crkveni Oci? Iskazana pozitivno, znači da svako spasenje dolazi od Krista-Glave po Crkvi koja je njegovo Tijelo:

»Oslanjajući se na Sveto pismo i Predaju, Sveti sabor naučava da je ta putujuća Crkva nužna za spasenje. Jedino je, naime, Krist posrednik i put spasenja; on nam biva prisutan u svome tijelu, koje je Crkva; izričito ističući nužnost vjere i krsta, on je time ujedno potvrdio i nužnost Crkve u koju ljudi ulaze po krstu kao kroz vrata. Zato se ne bi mogli spasiti oni ljudi koji, iako im nije nepoznato da je Bog po Isusu Kristu ustanovio Katoličku crkvu kao nužnu, ipak ne bi htjeli ili u nju ući ili u njoj ostati.«³⁴¹

161, 1257

847 Ta se tvrdnja ne odnosi na one koji bez svoje krivnje ne poznaju Krista i njegovu Crkvu:

»Vječno spasenje mogu naime postići i oni koji bez krivnje ne poznaju Kristovo evanđelje i njegovu Crkvu, a ipak iskrena srca tragaju za Bogom te pod utjecajem milosti nastoje djelom ispuniti Njegovu volju koju su spoznali po glasu savjesti.«³⁴²

³³⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 16: AAS 57 (1965.) 20.

³³⁸ AUGUSTIN, *Sermo* 96, 7, 9: PL 38, 588.

³³⁹ AMBROZIJE, *De virginitate*, 18, 119: Sancti Ambrosii Episcopi Mediolanensis opera, sv. 14/2, Milano-Roma 1989., str. 96 (PL 16, 297B).

³⁴⁰ Usp. *I Pt* 3, 20-21.

³⁴¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 14: AAS 57 (1965.) 18.

³⁴² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 16: AAS 57 (1965.) 20; usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Pismo bostonskom nadbiskupu* (8. kolovoza 1949.): DS 3866-3872.

1260 848 »Iako, dakle, Bog, putovima koje on zna, može ljude koji bez svoje krivnje ne znaju za evanđelje privesti k vjeri, bez koje je nemoguće omiljeti Bogu,³⁴³ ipak na Crkvi leži obveza i ujedno sveto pravo da navješćuje evanđelje«³⁴⁴ svim ljudima.

MISIJE – ZAHTJEV KATOLIŠTVA CRKVE

738, 767 849 *Misijski nalog.* »Crkvu je Bog poslao k narodima da bude 'sveopći sakrament spasenja'. Ona se iz najdubljih zahtjeva vlastitoga katolištva i poslušna nalogu svojega Utemeljitelja trudi naviještati Evanđelje svim ljudima«.³⁴⁵ »Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio! I evo, ja sam s vama u sve dane – do svršetka svijeta« (Mt 28, 19-20).

257 850 *Podrijetlo i svrha misija.* Misijski nalog Gospodinov iskonski izvire iz vječne ljubavi Presvete Trojice: »Crkva hodočasnica po svojoj je naravi misionarska, jer potječe iz poslanja Sina i poslanja Duha Svetoga po odluci Boga Oca.«³⁴⁶ I posljednji cilj poslanja (misijske) nije drugo nego učiniti ljude dionicima zajedništva koje postoji između Oca i Sina u njihovu Duhu ljubavi.³⁴⁷

221, 429 851 *Razlog misija.* Crkva je oduvijek izvodila obvezu i snagu svoga misijskog zanosa iz Božje ljubavi prema svim ljudima: »Ljubav nas Kristova obuzima« (2 Kor 5, 14).³⁴⁸ Uistinu, »Bog hoće da se svi ljudi spase i dođu do spoznanja istine« (1 Tim 2, 4). Bog hoće spasenje svih po spoznanju istine. Spasenje se polučuje u istini. Oni koji su poslušni poticaju Duha istine već su na putu spasenja; ali Crkva, kojoj 74, 217, 2104 890 je ta istina povjerena, mora njihovoj želji ići ususret, da im je ponudi. Upravo jer vjeruje u sveopći naum spasenja, Crkva mora biti misijska.

³⁴³ Usp. Heb 11, 6.

³⁴⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Ad Gentes*, 7: AAS 58 (1966.) 955.

³⁴⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad Gentes*, 1: AAS 58 (1966.) 947.

³⁴⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad Gentes*, 2: AAS 58 (1966.) 948.

³⁴⁷ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Redemptoris missio*, 23: AAS 83 (1991.) 269-270.

³⁴⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Apostolicam actuositatem*, 6: AAS 58 (1966.) 842-843; IVAN PAVAO II., Enc. *Redemptoris missio*, 11: AAS 83 (1991.) 259-260.

852 *Putovi misija.* »Duh Sveti [...] je pokretač svakoga crkvenog poslanja«. ³⁴⁹ On vodi Crkvu na misijske putove. Ona »tijekom povijesti nastavlja i razvija poslanje samoga Krista koji je poslan naviještati evanđelje siromasima. Stoga Crkva, poticana Kristovim Duhom, treba koračati istim putem kojim je koračao sam Krist, naime putem siromaštva, poslušna, služenja i žrtvovanja samoga sebe sve do smrti, iz koje je svojim uskrsnućem izišao kao pobjednik«. ³⁵⁰ Tako je »krv mučenika sjeme kršćana«. ³⁵¹

853 Ali na svom putovanju Crkva iz iskustva zna »koliko su međusobno udaljene poruka koju ona naviješta i ljudska slabost onih kojima je evanđelje povjereno«. ³⁵² Samo napredujući na putu »pokore i obnove« ³⁵³ i »kroz uska vrata križa«, ³⁵⁴ Božji narod može širiti Kristovo kraljevstvo. ³⁵⁵ Doista, »kao što je Krist izvršio djelo otkupljenja u siromaštvu i progonstvu, tako je i Crkva pozvana ići naprijed istim putem, da ljudima priopći plodove spasenja«. ³⁵⁶

854 Po samom svom poslanju, »Crkva [...] putuje zajedno s čitavim čovječanstvom te sa svijetom proživljava istu zemaljsku kob. Ona postoji kao kvasac i tako reći duša ljudskog društva, koje se treba u Kristu obnoviti i preobraziti u Božju obitelj.« ³⁵⁷ Misijski napor zahtijeva dakle *strpljivost*. On počinje navješćivanjem evanđelja narodima i skupinama koje još ne poznaju Krista; ³⁵⁸ nastavlja se osnivanjem kršćanskih zajednica, da one budu »znakovi Božje prisutnosti u svijetu«, ³⁵⁹ i utemeljenjem mjesnih Crkava; ³⁶⁰ pokreće proces inkulturacije da bi utjelovio evanđelje u kulture naroda; ³⁶¹ i neće biti pošteđen od neuspjeha. »Što se pak tiče ljudi, skupina i naroda, samo ih postupno (Crkva) doseže i prožima te tako prihvaća u katoličku puninu.« ³⁶²

³⁴⁹ IVAN PAVAO II., Enc. *Redemptoris missio*, 21: AAS 83 (1991.) 268.

³⁵⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 5: AAS 58 (1966.) 952.

³⁵¹ TERTULIJAN, *Apologeticum*, 50, 13: CCL 1, 171 (PL 1, 603).

³⁵² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 43: AAS 58 (1966.) 1064.

³⁵³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 8: AAS 57 (1965.) 12; *isto mj.*, 15: AAS 57 (1965.) 20.

³⁵⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 1: AAS 58 (1966.) 947.

³⁵⁵ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Redemptoris missio*, 12-20: AAS 83 (1991.) 260-268.

³⁵⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 8: AAS 57 (1965.) 12.

³⁵⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 40: AAS 58 (1966.) 1058.

³⁵⁸ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Redemptoris missio*, 42-47: AAS 83 (1991.) 289-295.

³⁵⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 15: AAS 58 (1966.) 964.

³⁶⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 15: AAS 58 (1966.) 964.

³⁶¹ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Redemptoris missio*, 52-54: AAS 83 (1991.) 299-302.

³⁶² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 6: AAS 58 (1966.) 953.

- 821 855 Crkveno poslanje uključuje i napor *prema kršćanskom jedinstvu*.³⁶³ »Pa ipak, razdijeljenosti su kršćana zapreka Crkvi da postigne sebi svojstvenu puninu katolištva u onoj djeci koja joj, doduše, po krstu pripadaju, ali su odijeljena od njezina potpunog zajedništva. Štoviše, i za samu Crkvu biva teže u svakom pogledu izraziti puninu katolištva u samoj stvarnosti života.«³⁶⁴
- 839 856 Misijska djelatnost uključuje *obazriv dijalog* s onima koji još ne prihvaćaju evanđelje.³⁶⁵ Iz tog dijaloga mogu za se izvući korist i oni koji vjeruju, učeći bolje upoznati ono »što se već istine i milosti nalazilo [...] poput skrivene Božje prisutnosti među poganima«.³⁶⁶ Ako radosnu vijest navješćuju onima koji je ne znaju, to je zato da utvrde, popune i uzdignu istinu i dobro što je Bog razasuo među ljudima i narodima, i da njih očiste od zablude i zla, »Bogu na slavu, zlodusima na pomutnju, a čovjeku na blaženstvo«.³⁶⁷

IV. Crkva je apostolska

- 75 857 Crkva je apostolska jer je utemeljena na apostolima, i to u trostrukom smislu:
- bila je i ostaje sagrađena na »temelju apostola« (*Ef 2, 20*),³⁶⁸ svjedokâ koje je sam Krist izabrao i poslao da propovijedaju;³⁶⁹
 - 171 — pomoću Duha koji u njoj prebiva, ona čuva i prenosi nauk,³⁷⁰ dobar polog, zdrave riječi koje je čula od apostola;³⁷¹
 - trajno je, sve do Kristova ponovnog dolaska, poučavaju, posvećuju i njom upravljaju apostoli po svojim nasljednicima u pastirskoj službi: zboru biskupa, »kojima pomažu svećenici, u zajedništvu s Petrovim nasljednikom, vrhovnim pastirom Crkve«;³⁷²
 - 880, 1575 »Ti, pastiru vječni, ne napuštaš svojega stada, već ga po svetim apostolima trajno štitiš i čuvaš; ti i danas upravljaš Crkvom po onim pastirima koji je predvode u ime tvoga Sina.«³⁷³

³⁶³ Usp. IVAN PAVAO II., Enciklika *Redemptoris missio* 50: AAS 83 (1991.) 297-298.

³⁶⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 4: AAS 57 (1965.) 96.

³⁶⁵ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Redemptoris missio*, 55: AAS 83 (1991.) 302-304.

³⁶⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 9: AAS 58 (1966.) 958.

³⁶⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 9: AAS 58 (1966.) 958.

³⁶⁸ Usp. *Otk* 21, 14.

³⁶⁹ Usp. *Mt* 28, 16-20; *Dj* 1, 8; *1 Kor* 9, 1; 15, 7-8; *Gal* 1, 1; itd.

³⁷⁰ Usp. *Dj* 2, 42.

³⁷¹ Usp. *2 Tim* 1, 13-14.

³⁷² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 5: AAS 58 (1966.) 952.

³⁷³ Predslavlje apostola I., *Missale Romanum*, tipsko izd., Typis Polyglottis Vaticanis 1970., str. 426.

POSLANJE APOSTOLA

858 Isus je Očev poslanik. Od početka svoje službe, on »pozove koje sam htjede i ustanovi Dvanaesticu da budu s njim i da ih šalje propovijedati« (*Mk* 3, 13-14). Od tada će oni biti njegovi poslanici (to upravo znači grčka riječ ἀπόστολοι). U njima on nastavlja svoje poslanje: »Kao što mene posla Otac, tako i ja šaljem vas.« (*Iv* 20, 21).³⁷⁴ Njihova je služba nastavak njegova poslanja: »Tko vas prima, mene prima«, rekao je Dvanaesticima (*Mt* 10, 40).³⁷⁵ 551
425, 1086

859 Isus ih je pridružio svojem poslanju koje je primio od Oca: kao »što Sin ne može ništa učiniti sam od sebe« (*Iv* 5, 19.30), nego sve prima od Oca koji ga je poslao, tako i oni koje Isus šalje ne mogu ništa raditi bez njega,³⁷⁶ od njega primaju nalog poslanja i vlast da ga ispune. Kristovi apostoli znadu dakle da ih je Bog odabrao za »poslužitelje Novoga saveza« (*2 Kor* 3, 6), »poslužitelje Božje« (*2 Kor* 6, 4), »Kristove poslanike« (*2 Kor* 5, 20), »službenike Kristove i upravitelje otajstava Božjih« (*1 Kor* 4, 1). 876

860 U poslanju apostola ima jedan neprenosiv vidik: biti izabrani svjedoci uskrsnuća Gospodnjega i temelji Crkve. Ali postoji i trajni vidik njihova poslanja. Krist im je obećao da će biti s njima sve do svršetka svijeta.³⁷⁷ »Božansko poslanje, koje je Krist povjerio apostolima, trajat će do svršetka svijeta, jer evanđelje koje trebaju predati, za Crkvu je u svako vrijeme počelo svega njezina života. Zato su se apostoli [...] pobrinuli da ustanove nasljednike.«³⁷⁸ 642
765
1536

BISKUPI NASLJEDNICI APOSTOLA

861 »Da im se povjereno poslanje mogne nastaviti poslije njihove smrti, apostoli su, kao oporuku, predali dužnost svojim neposrednim suradnicima da od njih započeto djelo dovršuju i učvršćuju, povjeravajući im da se skrbe za cijelo stado u kojemu ih je Duh Sveti postavio da upravljaju Božjom Crkvom. Oni su, dakle, postavili takve 77
1087

³⁷⁴ Usp. *Iv* 13, 20; 17, 18.

³⁷⁵ Usp. *Lk* 10, 16.

³⁷⁶ Usp. *Iv* 15, 5.

³⁷⁷ Usp. *Mt* 28, 20.

³⁷⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 20: AAS 57 (1965.) 23.

ljude, a potom su odredili da njihovu službu, kad ovi umru, preuzmu drugi prokušani muževi.«³⁷⁹

880 862 »Kao što služba od Gospodina posebno povjerena Petru, prvaku
ostaje i treba se prenositi na njegove nasljednike, tako trajno
1556 ostaje i služba apostola da pasu Crkvu, koju sveti red biskupa treba
neprekidno vršiti.« Zato Crkva uči da »su biskupi po božanskoj ustanovi
kao pastiri Crkve došli na mjesto apostola, i tko njih sluša, sluša Krista,
a tko njih prezire, prezire Krista i onoga koji je Krista poslao«.³⁸⁰

APOSTOLAT

900 863 Sva je Crkva apostolska ukoliko ostaje, preko nasljednikâ sv.
Petra i apostolâ, u zajedništvu vjere i života sa svojim početkom. Sva
je Crkva apostolska ukoliko je »poslana« u čitav svijet; svi članovi
2472 Crkve, iako na različite načine, sudjeluju u tom poslanju. »Kršćanski
je naime poziv po svojoj prirodi poziv na apostolat.« Apostolatom se
naziva »svaka djelatnost otajstvenog Tijela« koja ide za tim »da raširi
kraljevstvo Kristovo po svoj zemlji«.³⁸¹

864 »Budući da je Krist, kojega je Otac poslao, vrelo i ishodište svega
apostolata Crkve«, očito je da uspjeh apostolata zaređenih službenika
828 kao i apostolata laika ovisi o njihovu životnom sjedinjenju s Kristom.³⁸²
Već prema određenim zvanjima, prilikama vremena i različitim darovima
824 Duha Svetoga, apostolat poprima veoma različite oblike. Ipak, uvijek je
1324 ljubav, koja se nadasve crpi iz euharistije, »duša svega apostolata«.³⁸³

811 865 U svojoj dubokoj i konačnoj biti Crkva je *jedna, sveta, katolička*
541 *i apostolska*, jer u njoj već postoji i na kraju će se vremenâ ispuniti
»kraljevstvo nebesko«, »kraljevstvo Božje«,³⁸⁴ koje je došlo u osobi
Kristovoj i koje u srcu onih koji su s njime sjedinjeni tajanstveno raste
sve do svog potpunog eshatonskog očitovanja. Tada će *svi* ljudi koje

³⁷⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 20: AAS 57 (1965.) 23;
usp. SV. KLEMENT RIMSKI, *Epistula ad Corinthios*, 42,4: SC 167, 168-170 (FUNK 1, 152);
isto mj., 44,2: SC 167, 172 (FUNK 1, 154-156).

³⁸⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 20: AAS 57 (1965.) 24.

³⁸¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Apostolicam actuositatem*, 2: AAS 58 (1966.) 838.

³⁸² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Apostolicam actuositatem*, 4: AAS 58 (1966.) 840; usp. *Iv* 15, 5.

³⁸³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Apostolicam actuositatem*, 3: AAS 58 (1966.) 839.

³⁸⁴ Usp. *Otk* 19, 6.

je otkupio, koji su u njemu »postali *sveti* i neokaljani« pred Bogom »u ljubavi«,³⁸⁵ biti sabrani kao *jedini* Božji narod, »Zaručnica, Žena Jaganjčeva«³⁸⁶ »sveti grad koji silazi s neba, od Boga, sav u slavi Božjoj«³⁸⁷ i kojega »gradski zid ima dvanaest temelja, i na njima dvanaest imena *dvanaestorice apostola Jaganjčevih* (Otk 21, 14).

Ukratko

- 866 *Crkva je jedna: ima jednoga Gospodina, ispovijeda jednu vjeru, rađa se iz jednog krsta, samo je jedno Tijelo, oživljuje ju jedan Duh, u vidu jedine nade,*³⁸⁸ *u čijem će ispunjenju biti prevladane sve diobe.*
- 867 *Crkva je sveta: presveti Bog joj je začetnik; Krist, njezin zaručnik, predao se za nju da je posveti; Duh svetosti je oživljuje. Premda u sebi uključuje grešnike, sama je bez ljage: »ex maculatis immaculata«.* Njezina svetost sja u svetima; u Mariji ona je već sva sveta.
- 868 *Crkva je katolička: naviješta cjelovitost vjere; u sebi nosi i pruža puninu sredstava spasenja; poslana je svim narodima; obraća se svim ljudima; obuhvaća sva vremena; »po samoj je naravi misionarska«.*³⁸⁹
- 869 *Crkva je apostolska: sagrađena je na trajnim temeljima, na »dvanaestorici apostola Jaganjčevih«;*³⁹⁰ *neuništiva je;*³⁹¹ *nezabludiva u istini: njome upravlja Krist preko Petra i drugih apostola, koji su prisutni u svojim nasljednicima, u papi i u zboru biskupa.*
- 870 *»Jedina Kristova Crkva, koju u Vjerovanju priznajemo jednom, svetom, katoličkom i apostolskom [...] postoji u Katoličkoj crkvi kojom upravljaju nasljednik svetog Petra i s njime sjedinjeni biskupi, premda se i izvan njezina ustrojstva nalaze brojni elementi posvećenja i istine.«*³⁹²

³⁸⁵ Usp. Ef 1, 4.

³⁸⁶ Usp. Otk 21, 9.

³⁸⁷ Usp. Otk 21, 10-11.

³⁸⁸ Usp. Ef 4, 3-5.

³⁸⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 2: AAS 58 (1966.) 948.

³⁹⁰ Usp. Otk 21, 14.

³⁹¹ Usp. Mt 16, 18

³⁹² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 8: AAS 57 (1965.) 11-12.

Stavak 4.

**KRISTOVI VJERNICI – HIJERARHIJA, LAICI,
POSVEĆENI ŽIVOT**

1268-1269 871 »Kristovi su vjernici oni koji su, krštenjem pritjelovljeni Kristu, učinjeni Božjim narodom i zbog toga su, postavši na svoj način dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe, pozvani da, svaki prema svojem položaju, vrše poslanje koje je Bog povjerio svojoj Crkvi da ga ispuni u svijetu.«³⁹³

782-786

1934 872 »Među svim vjernicima, dakako po njihovu preporođenju u Kristu, s obzirom na dostojanstvo i djelovanje vrijedi istinska jednakost 794 kojom svi, svatko prema svojem položaju i službi, sudjeluju u izgradnji Kristova Tijela.«³⁹⁴

814, 1937

873 I same razlike, koje je Krist postavio među članovima svojega Tijela, služe njegovu jedinstvu i poslanju. »U Crkvi postoji različitost službi, ali jedinstvo poslanja. Krist je apostolima i njihovim nasljednicima dao dužnost da u njegovo ime i njegovom vlašću uče, posvećuju i upravljaju. No i laici, budući da su dionici svećeničke, proročke i kraljevske vlasti Kristove, vrše svoj udio u poslanju svega naroda Božjega u Crkvi i u svijetu.«³⁹⁵ Napokon, ima »vjernika koji pripadaju jednom i drugom staležu, hijerarhiji i laicima, koji se zavjetovanjem evanđeoskih savjeta [...] na svoj posebni način posvećuju Bogu te tako koriste spasenjskom poslanju Crkve«.³⁹⁶

I. Hijerarhijsko uređenje Crkve**ZAŠTO CRKVENA SLUŽBA?**

1544 874 Sam Krist je izvor službe u Crkvi. On ju je ustanovio, on joj dao vlast i poslanje, usmjerenje i svrhu:

³⁹³ ZKP kan. 204, § 1; usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 31: AAS 57 (1965.) 37-38.

³⁹⁴ ZKP kan. 208; usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 32: AAS 57 (1965.) 38-39.

³⁹⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Apostolicam actuositatem*, 2: AAS 58 (1966.) 838-839.

³⁹⁶ ZKP kan. 207, § 2.

»Krist Gospodin je za upravljanje i stalno povećavanje Božjega naroda u svojoj Crkvi ustanovio različite službe koje idu za dobrom čitavoga Tijela. Službenici, koji imaju svetu vlast, služe svojoj braći da svi koji pripadaju Božjem narodu [...] prispiju k spasenju.«³⁹⁷

875 »A kako da povjeruju u onoga za koga nisu čuli? Kako pak da čuju bez propovjednika? A kako propovijedati bez poslanja?« (*Rim* 10, 14-15). Nitko, nijedan pojedinac i nijedna zajednica, ne može sam sebi naviještati evanđelje. Vjera dolazi »po poruci, a poruka riječju Kristovom« (*Rim* 10, 17 [»Fides ex auditu«]). Nitko ne može sam sebi dati ovlast i poslanje da propovijeda Evanđelje. Onaj koji je od Gospodina poslan, govori i djeluje ne po svojoj vlasti, nego na temelju Kristove vlasti; ne kao član zajednice, nego joj govori u ime Kristovo. Nitko sam sebi ne može predati milost, ona treba biti dana i ponuđena. To pretpostavlja od Krista ovlaštene i osposobljene službenike milosti. Od njega biskupi i prezbiteri primaju poslanje i pravo (»svetu vlast«) da djeluju *u osobi Krista Glave*, a đakoni snagu da Božjem narodu služe u »dijakoniji« liturgije, riječi i ljubavi, u zajedništvu s biskupom i njegovim prezbiterijem. Tu službu, u kojoj Kristovi poslanici po Božjem daru čine i daju što ne mogu činiti i davati sami po sebi, crkvena predaja naziva »sakramentom«. Crkvena se služba predaje posebnim sakramentom. 166 1548 1536

876 Sa sakramentalnom naravi crkvene službe iznutra je povezan *značaj njezina služenja*. Službenici, potpuno ovisni o Kristu, koji im daje poslanje i vlast, doista su »sluge Krista Isusa«,³⁹⁸ slični su Kristu koji je za nas dragovoljno uzeo »lik sluge« (*Fil* 2, 7). Budući da riječ i milost kojima služe nisu njihove, nego Kristove koji ih je njima povjerio za druge, dragovoljno će svima biti sluge.³⁹⁹ 1551 427

877 Jednako je tako sakramentalnoj naravi crkvene službe svojstven *zborni značaj*. Naime, od početka svog djelovanja, Gospodin Isus uspostavio je Dvanaesticu, »klicu novog Izraela i ujedno ishodište svete hijerarhije«.⁴⁰⁰ Zajedno izabrani, oni su zajedno i poslani te će njihovo bratsko jedinstvo biti u službi bratskog zajedništva svih vjernika, koje će biti kao odraz i svjedočanstvo zajedništva božanskih 1559

³⁹⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 18: AAS 57 (1965.) 21-22.

³⁹⁸ Usp. *Rim* 1, 1.

³⁹⁹ Usp. *1 Kor* 9, 19.

⁴⁰⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 5: AAS 58 (1966.) 951.

osoba.⁴⁰¹ Stoga, svaki biskup vrši svoju službu unutar biskupskog zbora, u zajedništvu s rimskim biskupom, nasljednikom sv. Petra i glavom zbora; a svećenici svoju službu vrše unutar biskupijskog prezbiterija pod upravom svoga biskupa.

1484 878 Konačno, vlastito je sakramentalnoj naravi crkvene službe da ima *osobni značaj*. Ako Kristovi službenici djeluju u zajedništvu, oni uvijek djeluju i osobno. Svatko je pozvan osobno: »Idi za mnom« (Iv 21, 22),⁴⁰² da, u zajedničkom poslanju, bude osobni svjedok, osobno odgovoran pred Onim koji ga šalje, vršeći službu »u njegovoj osobi« i za osobe: »Ja te krstim u ime Oca...«; »Ja te odrješujem...«

879 Sakramentalna je služba u Crkvi, dakle, služenje koje se vrši u Kristovo ime. To služenje ima osobni značaj i zborni oblik. To se obistinjuje u vezama između biskupskog zbora i njegove glave, nasljednika svetog Petra, i u odnosu između pastirske odgovornosti biskupa za svoju posebnu Crkvu i zajedničke brige biskupskog zbora za opću Crkvu.

BISKUPSKI ZBOR I NJEGOVA GLAVA, RIMSKI PRVOSVEĆENIK

552, 862 880 Uspostavljajući Dvanaesticu, Krist »ih je ustanovio kao kolegij ili stalan zbor, kojemu je na čelo stavio Petra, izabranog između njih«.⁴⁰³ »Kao što po Gospodinovoj odluci sv. Petar i drugi apostoli tvore samo jedan apostolski zbor, isto tako su među sobom povezani rimski biskup, Petrov nasljednik, i biskupi, nasljednici apostolski.«⁴⁰⁴

553 881 Gospodin je samo Šimuna, kojemu je dao ime Petar, učinio stijenom svoje Crkve. Njemu je predao ključeve;⁴⁰⁵ njega je postavio pastirom svega stada.⁴⁰⁶ »Služba vezivanja i razrješivanja, koja je dana Petru, očito je dana i zboru apostola združenom sa svojom glavom.«⁴⁰⁷
642 Ta pastirska služba Petra i drugih apostola spada u temelje Crkve. Nastavljaju je biskupi pod prvenstvom rimskog prvosvećenika [pape].

⁴⁰¹ Usp. Iv 17, 21-23.

⁴⁰² Usp. Mt 4, 19.21, Iv 1, 43.

⁴⁰³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 19: AAS 57 (1965.) 22.

⁴⁰⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 22: AAS 57 (1965.) 25; usp. ZKP kan. 330.

⁴⁰⁵ Usp. Mt 16, 18-19.

⁴⁰⁶ Usp. Iv 21, 15-17.

⁴⁰⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 22: AAS 57 (1965.) 26.

882 *Papa*, rimski biskup i nasljednik svetoga Petra, »trajno je i vidljivo počelo i temelj jedinstva kako biskupa tako i mnoštva vjernika«. ⁴⁰⁸ »Rimski prvosvećenik po svojoj službi kao namjesnik Kristov i pastir cijele Crkve ima nad Crkvom potpunu, vrhovnu i opću vlast, koju može uvijek slobodno vršiti.« ⁴⁰⁹ 834
1369
837

883 »*Kolegij ili zbor biskupa* nema vlasti osim ako se ne shvaća zajedno s rimskim biskupom kao svojom glavom.« Kao takav, biskupski je zbor »također subjekt vrhovne i potpune vlasti nad cijelom Crkvom [...]; ta se pak vlast može vršiti samo uz suglasnost rimskoga prvosvećenika«. ⁴¹⁰

884 »Vlast nad općom Crkvom biskupski zbor na svečan način vrši na općem saboru.« ⁴¹¹ »Ne može biti općeg sabora koji kao takav nije potvrdio ili barem prihvatio Petrov nasljednik.« ⁴¹²

885 »Biskupski zbor, ukoliko je sastavljen od mnogih, izražava raznolikost i općenitost Božjega naroda, a ukoliko je okupljen pod jednom glavom, izražava jedinstvo Kristova stada.« ⁴¹³

886 »Pojedini su *biskupi* vidljivo počelo i temelj jedinstva u svojim posebnim Crkvama.« ⁴¹⁴ Kao takvi »vrše svoju pastirsku upravu nad dijelom Božjeg naroda koji je njima povjeren«, ⁴¹⁵ pri tomu im pomažu svećenici i đakoni. Ali, svaki od njih, kao član biskupskog zbora, dijeli brigu za sve Crkve, ⁴¹⁶ što ponajprije pokazuje »upravljajući dobro svojom Crkvom kao dijelom opće Crkve« i tako pridonoseći »dobru čitavog otajstvenog tijela, koje je također tijelo Crkava«. ⁴¹⁷ Ta se briga napose odnosi na siromašne, ⁴¹⁸ na progonjene zbog vjere kao i na misionare koji djeluju po svoj zemlji. 1560
833
2448

⁴⁰⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 23: AAS 57 (1965.) 27.

⁴⁰⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 22: AAS 57 (1965.) 26; usp. ISTI, Dekr. *Christus Dominus*, 2: AAS 58 (1966.) 673; *isto mj.*, 9: AAS 58 (1966.) 676.

⁴¹⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 22: AAS 57 (1965.) 26; usp. ZKP kan. 336.

⁴¹¹ ZKP kan. 337, § 1.

⁴¹² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 22: AAS 57 (1965.) 27.

⁴¹³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 22: AAS 57 (1965.) 26.

⁴¹⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 23: AAS 57 (1965.) 27.

⁴¹⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 23: AAS 57 (1965.) 27.

⁴¹⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Christus Dominus*, 3: AAS 58 (1966.) 674.

⁴¹⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 23: AAS 57 (1965.) 28.

⁴¹⁸ Usp. *Gal* 2, 10.

887 Partikularne Crkve, susjedne i iste kulture, tvore crkvene pokrajine ili veće cjeline nazvane patrijarhatima ili regijama.⁴¹⁹ Biskupi tih cjelina mogu se ujediniti u pokrajinske sinode ili koncile. »Slično mogu danas biskupske konferencije dati mnogovrstan i plodan prinos, da se kolegijalni duh dovede do konkretne primjene.«⁴²⁰

85-87

2032-2040

SLUŽBA POUČAVANJA

888 Biskupi, s prezbiterima, svojim suradnicima, »imaju prvenstvenu zadaću da svima naviještaju Božje evanđelje«⁴²¹ po odredbi Gospodnjoj.⁴²² Oni su »glasnici vjere, koji dovode Kristu nove učenike, te autentični učitelji« apostolske vjere »obdareni Kristovom vlašću«.⁴²³

2068

889 Da bi sačuvao Crkvu u čistoći vjere predane joj od apostola, Krist, koji je Istina, htio je Crkvi dati udjela u svojoj nezabludivosti. »Po nadnaravnom osjećaju vjere« Božji narod pod vodstvom živoga crkvenog učiteljstva »nepokolebljivo prijanja uz vjeru.«⁴²⁴

92

890 Poslanje učiteljstva vezano je uz konačni značaj Saveza koji je Bog u Kristu sklopio sa svojim narodom; treba ga štiti od zastranjenja i slaboća i jamčiti mu stvarnu mogućnost da bez zablude ispovijeda pravu vjeru. Pastirska je zadaća učiteljstva dakle usmjerena da budno pazi da Božji narod ostane u istini koja oslobađa. Da bi ispunili tu zadaću, Krist je pastire obdario karizmom nezabludivosti u pitanjima vjere i morala. Vršenje te karizme može poprimiti više oblika:

851

1785

891 »Rimski prvosvećenik, glava biskupskog zbora, ima tu nezabludivost snagom svoje službe kada, kao vrhovni pastir i učitelj svih vjernika, koji svoju braću utvrđuje u vjeri, proglašuje konačnim nauk vjere ili morala [...]. Crkvi obećana nezabludivost nalazi se također u zboru biskupâ kad oni vrše vrhovnu učiteljsku službu zajedno s

⁴¹⁹ Usp. *Canones Apostolorum*, 34 [*Constitutiones apostolicae* 8, 47, 34]: SC 336, 284 (FUNK, *Didascalia et Constitutiones Apostolorum* 1, 572-574).

⁴²⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 23: AAS 57 (1965.) 29.

⁴²¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 4: AAS 58 (1966.) 995.

⁴²² Usp. *Mk* 16,15.

⁴²³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 25: AAS 57 (1965.) 29.

⁴²⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 12: AAS 57 (1965.) 16; ISTI, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 10: AAS 58 (1966.) 822.

Petrovim nasljednikom«, osobito na općem koncilu.⁴²⁵ Kad Crkva, svojim vrhovnim učiteljstvom, nešto određuje »da treba vjerovati kao od Boga objavljeno«⁴²⁶ i kao Kristov nauk, uz te »definicije valja prianjati s poslušom vjere«.⁴²⁷ Ta se nezabludivost proteže na sav poklad Božje objave.⁴²⁸

892 Božja je asistencija također dana nasljednicima apostola, kad naučavaju u jedinstvu s Petrovim nasljednikom, te na osobit način rimskom biskupu, pastiru cijele Crkve, kad oni u vršenju redovitog učiteljstva – i kad ne idu za nezabludivom definicijom niti se izjašnjavaju »na konačan način« – predlažu nauk koji vodi boljemu shvaćanju objave u pitanjima vjere i morala. Uz to redovito učenje vjernici treba da »pristaju s religioznom poslušom duha«⁴²⁹ koji, ako se i razlikuje od posluha vjere, ipak ga produžuje.

SLUŽBA POSVEĆIVANJA

893 Biskup je također »upravitelj milosti vrhovnog svećeništva«,⁴³⁰ osobito u euharistiji koju sam prinosi ili se brine da ju prinosе prezbiteri, njegovi suradnici. Euharistija je središte života mjesne Crkve. Biskup i prezbiteri posvećuju Crkvu svojom molitvom i svojim radom, službom riječi i sakramentima. Posvećuju je svojim primjerom, »ne kao gospodari Baštine nego kao uzori stada« (*I Pt 5, 3*). I tako »zajedno s povjerenim im stadom prispiju u vječni život«.⁴³¹

1561

SLUŽBA UPRAVLJANJA

894 »Biskupi, kao Kristovi zamjenici i poslanici, upravljaju njima povjerenim mjesnim Crkvama savjetom, uvjeravanjem, primjerom, ali i autoritetom i svetom vlašću«,⁴³² koju trebaju vršiti na izgradnju zajednice, u duhu Učiteljeva služenja.⁴³³

801

⁴²⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 25: AAS 57 (1965.) 30; usp. PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Pastor aeternus*, pogl. 4: DS 3074.

⁴²⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 10: AAS 58 (1966) 822.

⁴²⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 25: AAS 57 (1965.) 30.

⁴²⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 25: AAS 57 (1965.) 30.

⁴²⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 25: AAS 57 (1965.) 29-30.

⁴³⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 26: AAS 57 (1965.) 31.

⁴³¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 26: AAS 57 (1965.) 32.

⁴³² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 27: AAS 57 (1965.) 32.

⁴³³ Usp. *Lk 22, 26-27*.

1558 895 »Ta im je vlast, koju osobno obnašaju u Kristovo ime, vlastita, redovita i neposredna, iako njezino vršenje u konačnici vodi vrhovna crkvena vlast.«⁴³⁴ No, biskupe ne treba smatrati zamjenicima pape, čija vlast, redovita i neposredna u svoj Crkvi, ne dokida nego naprotiv potvrđuje i štiti njihovu. Ta se vlast mora vršiti u zajedništvu s cijelom Crkvom pod papinim vodstvom.

1550 896 Dobri Pastir bit će primjer i »lik« (forma) biskupove pastirske službe. Svjestan svojih slabosti, biskup će »blago postupati s onima koji griješe iz neznanja ili zablude. Neka ne izbjegava saslušati podložnike, za koje se brine kao za pravu svoju djecu. [...] Vjernici pak treba da prisjaju uz biskupa kao Crkva uz Isusa Krista i kao Isus Krist uz Oca.«⁴³⁵

»Svi slijedite biskupa kao Isus Krist svog Oca, i svećenstvo kao apostole; što se tiče đakona, poštuju ih kao Božji zakon. Neka nitko ništa ne čini što se odnosi na Crkvu, mimo biskupa.«⁴³⁶

II. Kristovi vjernici laici

873 897 »Pod nazivom laikâ ovdje se podrazumijevaju svi Kristovi vjernici osim članova svetoga reda i od Crkve odobrenog redovničkog staleža, to jest Kristovi vjernici koji su krstom pritjelovljeni Kristu i ustanovljeni kao Božji narod, a na svoj su način učinjeni dionicima Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe te u Crkvi i u svijetu obnašaju svoj dio poslanja svega kršćanskog naroda.«⁴³⁷

POZIV LAIKA

2105 898 »Zadaća je laikâ, po njihovu pozivu, tragati za Božjim kraljevstvom baveći se vremenitim stvarima i uređujući ih po Božjemu. [...] Njima, dakle, na osobit način pripada tako rasvijetliti i urediti vremenite stvari, s kojima su tijesno povezani, da one bivaju i rastu u skladu s Kristom te budu na hvalu Stvoritelju i Otkupitelju.«⁴³⁸

⁴³⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 27: AAS 57 (1965.) 32.

⁴³⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 27: AAS 57 (1965.) 33.

⁴³⁶ IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Smyrnaeos*, 8, 1: SC 10BIS, 138 (FUNK 1, 282).

⁴³⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 31: AAS 57 (1965.) 37.

⁴³⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 31: AAS 57 (1965.) 37-38.

899 Inicijativa kršćana laika napose je potrebna kad se radi o tome da se otkriju i iznađu sredstva koja će omogućiti da zahtjevi kršćanskog nauka i života prožmu društvenu, političku i gospodarsku zbilju. Ta je inicijativa normalni dio crkvenog života: 2442

»Kristovi se vjernici, a posve konkretno laici, nalaze na prvoj crti crkvenoga života; po njima je Crkva životno počelo ljudskog društva. Zato napose oni moraju biti sve više svjesni ne samo da pripadaju Crkvi, nego da jesu Crkva, što će reći zajednica vjernika na zemlji pod vodstvom zajedničke Glave, naime rimskog prvosvećenika, i biskupa s njim u zajedništvu. Oni su Crkva.«⁴³⁹

900 Budući da im je Bog, kao svim Kristovim vjernicima, na temelju krštenja i potvrde stavio u dužnost apostolat, laici su obvezani, i na to imaju pravo, pojedinačno ili okupljeni u društvima, raditi na tome da svi ljudi po svoj zemlji upoznaju i prihvate Božju poruku spasenja; ta je obveza još zahtjevnija ondje gdje ljudi mogu samo preko njih čuti evanđelje i upoznati Krista. U crkvenim je zajednicama njihovo djelovanje toliko potrebno da bez njega apostolat pastira, većinom, ne može postići svoj potpuni učinak.⁴⁴⁰ 863

UDIONIŠTVO LAIKA U KRISTOVOJ SVEĆENIČKOJ SLUŽBI

901 »Budući da su posvećeni Kristu i pomazani Duhom Svetim, laici su čudesno pozvani i poučeni, da se u njima ostvaruju sve obilniji plodovi Duha. Jer, sva njihova djela, molitve i apostolski pothvati, bračni i obiteljski život, svagdanji rad, odmor duha i tijela, ako se vrše u Duhu, štoviše i tegobe života, ako se strpljivo podnose, postaju žrtve duhovne, ugodne Bogu po Isusu Kristu (usp. *1 Pt 2, 5*), koje se u euharistijskom slavlju pobožno prinose Ocu zajedno s prinosom Gospodinova Tijela. Tako i laici, iskazujući posvuda u svetosti čin hvale, posvećuju Bogu sami svijet.«⁴⁴¹ 784, 1268 358

902 Na poseban način roditelji sudjeluju u posvetiteljskoj službi »kad provode bračni život u kršćanskom duhu i brinu se o kršćanskom odgoju djece«.⁴⁴²

⁴³⁹ PIO XII., *Govor nedavno imenovanim kardinalima* (20. veljače 1946.): AAS 38 (1946.) 149; naveo IVAN PAVAO II. u ap. pob. *Christifideles laici*, 9: AAS 81 (1989.) 406.

⁴⁴⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 33: AAS 57 (1965.) 39.

⁴⁴¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 34: AAS 57 (1965.) 40; usp. *isto mj.*, 10: AAS 57 (1965.) 14-15.

⁴⁴² ZKP kan. 835, § 4.

- 1143 903 Ako posjeduju tražena svojstva, laicima se može zastalno podijeliti služba čitača i akolita.⁴⁴³ »Gdje to potreba Crkve svjetuje, ako nema službenika, mogu i laici, iako nisu čitači i akoliti, preuzeti neke njihove službe, naime, obavljati službu riječi, predvoditi bogoslužne molitve, krstiti i dijeliti svetu pričest prema pravnim propisima.«⁴⁴⁴

NJIHOVO UDIONIŠTVO U KRISTOVOJ PROROČKOJ SLUŽBI

- 785 904 »Krist [...] ispunja svoju proročku službu ne samo po hijerarhiji
92 [...] nego i po laicima koje zato čini svojim svjedocima te ih poučava osjećajem vjere i milošću riječi«.⁴⁴⁵

»Poučavati nekoga da prihvati vjeru dužnost je svakog propovjednika, štoviše i svakog vjernika.«⁴⁴⁶

- 2044 905 Laici ispunjuju svoje proročko poslanje i evangelizacijom, to jest navješćujući Krista »svjedočanstvom života i riječju«. Kod laikâ »ta evangelizacija [...] zadobiva osebujno obilježje i posebnu učinkovitost iz toga što se vrši u uobičajenim okolnostima svijeta«.⁴⁴⁷

- 2472 »Taj apostolat nije samo u svjedočanstvu života: pravi apostol traži priliku da Krista navješćuje riječima, bilo nevjerujućima [...] bilo vjernicima.«⁴⁴⁸

- 2495 906 Vjernici laici koji su za to sposobni i obrazovani mogu surađivati u predavanju vjeronauka,⁴⁴⁹ poučavanju svetih znanosti,⁴⁵⁰ u sredstvima društvenog priopćivanja.⁴⁵¹

907 »Prema znanju, stručnosti i ugledu kojima raspolažu, vjernici imaju pravo, a katkada i dužnost, da svetim pastirima očituju svoje mišljenje o onome što je za dobrobit Crkve, i da to mišljenje – čuvajući cjelovitost vjere i ćudoređa kao i poštovanje prema pastirima te pazeći na zajedničku korist i dostojanstvo osoba – priopće i drugim vjernicima.«⁴⁵²

⁴⁴³ Usp. ZKP kan. 230, § 1.

⁴⁴⁴ ZKP kan. 230, § 3.

⁴⁴⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 35: AAS 57 (1965.) 40.

⁴⁴⁶ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, 3, q. 71, a. 4, ad 3: Ed. Leon. 12, 124.

⁴⁴⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 35: AAS 57 (1965.) 40.

⁴⁴⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Apostolicam actuositatem*, 6: AAS 58 (1966.) 843; usp. ISTI, Dekr. *Ad gentes*, 15: AAS 58 (1966.) 965.

⁴⁴⁹ Usp. ZKP kan. 774; 776; 780.

⁴⁵⁰ Usp. ZKP kan. 229.

⁴⁵¹ Usp. ZKP kan 822, § 3.

⁴⁵² ZKP kan. 212, § 3.

NJIHOVO UDIONIŠTVO U KRISTOVOJ KRALJEVSKOJ SLUŽBI

908 Krist je, svojom poslušnošću sve do smrti,⁴⁵³ apostolima priopćio dar kraljevske slobode, »da samozatajom i svetim životom pobijede u sebi kraljevstvo grijeha«.⁴⁵⁴ 786

»Onaj koji gospodari svojim tijelom i vlada svojom dušom, ne dopuštajući da njome ovladaju strasti, svoj je gospodar: može se nazvati kraljem, jer je u stanju ravnati svojom osobom; slobodan je i neovisan i ne prepušta se grešnom robovanju.«⁴⁵⁵

909 »Osim toga, ako navike negdje potiču na grijeh, neka laici također udruženim silama tako ozdravljaju svjetovne ustanove i prilike da sve bude uobličeno po pravilima pravednosti te više potiče vršenje krjeposti nego li što ga prijeći. Tako radeći, oni čudorednom vrijednošću prožimaju kulturu i ljudska djela«.⁴⁵⁶ 1887

910 »Laici se [...] također mogu osjećati pozvanima ili biti pozvani da surađuju s pastirima u službi crkvene zajednice, u njezinu rastu i životu, vršeći vrlo različite službe, prema milosti i darovima koje im je Gospodin htio udijeliti.«⁴⁵⁷ 799

911 »Prema pravnoj odredbi, vjernici laici mogu sudjelovati u upravnoj vlasti« u Crkvi.⁴⁵⁸ Stoga su nazočni u pokrajinskim saborima,⁴⁵⁹ biskupijskim sinodama,⁴⁶⁰ pastoralnim vijećima;⁴⁶¹ u vršenju pastirske službe u nekoj župi;⁴⁶² u ekonomskim vijećima;⁴⁶³ u crkvenim sudovima,⁴⁶⁴ itd.

912 Kristovi vjernici treba da »nauče pomno razlikovati između prava i dužnosti kojima su obvezani ukoliko su članovi Crkve i onih koje im pripadaju kao članovima ljudskog društva. Neka se potrudite oboje 2245

⁴⁵³ Usp. *Fil* 2, 8-9.

⁴⁵⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 36: AAS 57 (1965.) 41.

⁴⁵⁵ AMBROZIJE, *Expositio Psalmi CXVIII*, 14, 30: CSEL 62, 318 (PL 15, 1476A).

⁴⁵⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 36: AAS 57 (1965.) 42.

⁴⁵⁷ PAVAO VI., Ap. pob. *Evangelii nuntiandi*, 73: AAS 68 (1976.) 61.

⁴⁵⁸ ZKP kan. 129, § 2.

⁴⁵⁹ Usp. ZKP kan. 443, § 4.

⁴⁶⁰ Usp. ZKP kan. 463, § 1-2.

⁴⁶¹ Usp. ZKP kan. 511-512; 536.

⁴⁶² Usp. ZKP kan. 517, § 2.

⁴⁶³ Usp. ZKP kan. 492, § 1; 537.

⁴⁶⁴ Usp. ZKP kan. 1421, § 2.

skladno združiti imajući na pameti da se u svakoj vremenitoj stvari moraju voditi kršćanskom savješću, jer se nijedna ljudska djelatnost, pa ni u vremenitim stvarima, ne može oteti Božjoj zapovijedi.«⁴⁶⁵

913 »Tako je svaki laik, po samim darovima koje je primio, ujedno svjedok i živo sredstvo poslanja Crkve ‘prema mjeri dara Kristova’ (Ef 4, 7).«⁴⁶⁶

III. Posvećeni život

2103 914 »Premda stalež [...] koji se zasniva na zavjetovanju evanđeoskih savjeta ne pripada u hijerarhijski ustroj Crkve, on ipak nepobitno pripada njezinu životu i svetosti.«⁴⁶⁷

EVANĐEOSKI SAVJETI, POSVEĆENI ŽIVOT

1973-1974 915 Evanđeoski su savjeti, u svojoj mnogostrukosti, ponuđeni svakom Kristovu učeniku. Savršenstvo ljubavi na koje su svi vjernici pozvani, za one koji su slobodno prihvatili poziv na posvećeni život, nosi sa sobom obvezu da vrše čistoću u neženstvu poradi kraljevstva, siromaštvo i poslušnost. *Zavjetovanje* tih savjeta, u stalnom od Crkve priznatom staležu, obilježuje Bogu »posvećeni život«.⁴⁶⁸

2687 916 Stalež posvećenoga života je prema tome jedan od načina upoznavanja »intimnijeg« posvećenja, koje je ukorijenjeno u krstu i znači potpuno predanje Bogu.⁴⁶⁹ U posvećenom životu Kristovi vjernici, po nadahnuću Duha Svetoga, žele izbližega slijediti Krista, predati se Bogu kojega ljube iznad svega te tako, težeći k savršenstvu ljubavi u službi kraljevstva, u Crkvi označivati i naviještati slavu budućega vijeka.⁴⁷⁰

⁴⁶⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 36: AAS 57 (1965.) 42.

⁴⁶⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 33: AAS 57 (1965.) 39.

⁴⁶⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 44: AAS 57 (1965.) 51.

⁴⁶⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 42-43: AAS 57 (1965.) 47-50; ISTI, Dekr. *Perfectae caritatis*, 1: AAS 58 (1966.) 702-703.

⁴⁶⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Perfectae caritatis*, 5: AAS 58 (1966.) 704-705.

⁴⁷⁰ Usp. ZKP kan. 573.

VELIKO RAZGRANATO STABLO

917 »Kao na stablu koje se iz božanski danog sjemena čudesno i raznovrsno razgranalo na Gospodnjoj njivi izrasli su razni oblici samotničkog ili zajedničkog života i razne redovničke obitelji koje umnažaju duhovna sredstva kako na korist svojih članova tako i za dobro cijeloga Kristova tijela.«⁴⁷¹ 2684

918 »Već je od početka Crkve bilo muževa i žena koji su nastojali u većoj slobodi slijediti Krista i izraziti je ga nasljedovati tako što su provodili u djelo evanđeoske savjete. Svetko je od njih na svoj način provodio, Bogu posvećen život; mnogi su među njima po nadhnuću Duha Svetoga živjeli samotničkim životom ili su podizali redovničke obitelji, koje je Crkva svojom vlašću rado prihvatila i odobrila.«⁴⁷²

919 Biskupi će se stalno truditi da razlikuju nove darove posvećenog života koje Duh Sveti daje Crkvi; odobrenje novih oblika posvećenog života pridržano je Apostolskoj Stolici.⁴⁷³

PUSTINJAČKI ŽIVOT

920 I ne zavjetujući uvijek javno tri evanđeoska savjeta, pustinjaci »strožim odvajanjem od svijeta, šutnjom samoće, postojanom molitvom i pokorom posvećuju život Bogu na slavu i za spasenje svijeta«.⁴⁷⁴

921 Oni svakome pokazuju onaj nutarnji vidik otajstva Crkve, to jest osobnu intimnost s Kristom. Skriven ljudskim očima, život je pustinjaka šutljivo propovijedanje onoga kojemu su se potpuno posvetili, jer on je za njih sve. Poseban je to zov da se u pustinji, upravo u duhovnoj borbi, nađe slava Raspetoga. 2719 2015

POSVEĆENE DJEVICE I UDOVICE

922 Još je od apostolskih vremena bilo kršćanskih djevica⁴⁷⁵ i udovica,⁴⁷⁶ koje su, pozvane od Gospodina da mu se bez razdjeljenosti pridruže u većoj slobodi srca, tijela i duha, odlučile, s crkvenim 1618-1620

⁴⁷¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 43: AAS 57 (1965.) 49.

⁴⁷² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Perfectae caritatis*, 1: AAS 58 (1966.) 702.

⁴⁷³ Usp. ZKP kan. 605.

⁴⁷⁴ Usp. ZKP kan. 603, § 1.

⁴⁷⁵ Usp. *I Kor* 7, 34-36.

⁴⁷⁶ Usp. IVAN PAVAO II., Ap. pob. *Vita consecrata*, 7: AAS 88 (1996.) 382.

odobrenjem, živjeti u stanju djevičanstva, odnosno doživotne čistoće »poradi kraljevstva nebeskoga« (Mt 19, 12).

1537 923 »Izričući svetu odluku da iz bližeg slijede Krista, djevice se
pred dijecezanskim biskupom po odobrenom bogoslužnom obredu
1672 posvećuju Bogu, otajstveno se zaručuju s Kristom, sinom Božjim,
i predaju u crkveno služenje.«⁴⁷⁷ Tim svečanim obredom (*Posveta
djevicâ*) »djevica [...] postaje posvećenom osobom, transcendentnim
znakom ljubavi Crkve prema Kristu, eshatonskom slikom nebeske
zaručnice i budućeg života«.⁴⁷⁸

924 »Blizak drugim oblicima posvećenog života«⁴⁷⁹ red djevica
ženu koja živi u svijetu (ili monahinju) utvrđuje u molitvi, u pokori, u
službi braće i u apostolskom radu, već prema staležu i odgovarajućim
karizmama koje je svaka primila.⁴⁸⁰ Posvećene se djevice mogu
udruživati da bi vjernije obdržavale svoje odluke.⁴⁸¹

REDOVNIČKI ŽIVOT

1672 925 Nastao na Istoku u prvim stoljećima kršćanstva⁴⁸² i nastavljen u
ustanovama koje je Crkva kanonski uspostavila,⁴⁸³ redovnički se život
od drugih oblika posvećenog života razlikuje svojim bogoštovnim
uređenjem, javnim zavjetovanjem evanđeoskih savjeta, bratskim
životom u zajednici, svjedočenjem jedinstva Krista i Crkve.⁴⁸⁴

796 926 Redovnički život izvire iz otajstva Crkve. To je dar koji Crkva
prima od svojega Gospodina nudeći ga kao trajni stalež vjerniku kojega
Bog poziva na zavjetovanje savjeta. Na taj način može Crkva istodobno
očitovati Krista i priznati se Spasiteljevom zaručnicom. Od redovničkog
se života traži da, u svojim različitim oblicima, samu Božju ljubav izrazi
govorom našega vremena.

⁴⁷⁷ ZKP kan. 604, § 1.

⁴⁷⁸ *Ordo consecrationis virginum*, Praenotanda, 1, tipsko izd., Typis Polyglottis Vaticanis 1970., str. 7.

⁴⁷⁹ ZKP kan. 604, § 1.

⁴⁸⁰ *Ordo consecrationis virginum*, Praenotanda, 2, tipsko izd., Typis Polyglottis Vaticanis 1970., str. 7.

⁴⁸¹ Usp. ZKP kan. 604, § 2.

⁴⁸² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 15: AAS 57 (1965.) 102.

⁴⁸³ Usp. ZKP kan. 573.

⁴⁸⁴ Usp. ZKP kan. 607.

927 Svi su redovnici, bili oni izuzeti (od biskupske vlasti) ili ne,⁴⁸⁵ suradnici mjesnog biskupa u njegovoj pastirskoj službi.⁴⁸⁶ Utemeljenje i misionarsko širenje Crkve zahtijevaju nazočnost redovničkog života u svim njegovim oblicima od samoga početka evangelizacije.⁴⁸⁷ 854
 »Povijest svjedoči o velikim zaslugama redovničkih zajednica u širenju vjere i oblikovanju novih Crkava, od starih monaških ustanova i sred-njovjekovnih redova sve do suvremenih družba.«⁴⁸⁸

SVJETOVNI INSTITUTI

928 »Svjetovni je institut ustanova posvećenog života u kojoj vjernici živeći u svijetu teže za savršenstvom ljubavi te nastoje osobito iznutra pridonositi posvećenju svijeta.«⁴⁸⁹

929 Članovi tih ustanova, »životom savršeno i potpuno življenim za posvećenje«,⁴⁹⁰ sudjeluju u crkvenoj zadaći evangelizacije, »u svijetu i kao iz svijeta«,⁴⁹¹ u kojemu njihova nazočnost djeluje »poput kvasca«. ⁴⁹² 901
 Njihovo »svjedočenje kršćanskog života« ide za »uređenjem vremenitih stvari prema Bogu i za prožimanjem svijeta snagom evanđelja. Oni svetim obvezama preuzimlju evanđeoske savjete te čuvaju međusobno zajedništvo i bratstvo u skladu sa svojim »svjetovnim načinom života«. ⁴⁹³

DRUŽBE APOSTOLSKOGA ŽIVOTA

930 Različitim oblicima posvećenog života »pridružuju se družbe apostolskog života čiji članovi, bez redovničkih zavjeta, idu za apostolskom svrhom svojstvenom svojoj družbi te, provodeći zajedno bratski život, prema vlastitom načinu života, obdržavanjem konstitucija teže za savršenstvom ljubavi. Među njima ima družbi u kojima članovi [...] preuzimaju evanđeoske savjete«, prema vlastitim konstitucijama.⁴⁹⁴

⁴⁸⁵ Usp. ZKP kan. 591.

⁴⁸⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Christus Dominus*, 33-35: AAS 58 (1966.) 690-692.

⁴⁸⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 18: AAS 58 (1966.) 968-969; *isto mj.*, 40: AAS 58 (1966.) 987-988.

⁴⁸⁸ IVAN PAVAO II., Enc. *Redemptoris missio*, 69: AAS 83 (1991.) 317.

⁴⁸⁹ ZKP kan. 710.

⁴⁹⁰ PIO XII., Ap. konst. *Provida Mater*: AAS 39 (1947.) 118.

⁴⁹¹ ZKP kan. 713, § 2.

⁴⁹² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Perfectae caritatis*, 11: AAS 58 (1966.) 707.

⁴⁹³ Usp. ZKP kan. 713.

⁴⁹⁴ ZKP kan. 731, § 1-2.

POSVEĆENJE I POSLANJE: NAVIJEŠTATI KRALJA KOJI DOLAZI

- 931 Izručivši se Bogu i ljubeći ga iznad svega, onaj koji mu je već po krštenju bio predan biva tako intimnije posvećen Božjem služenju i predan dobrom Crkve. Bogu posvećenim staležima Crkva objavljuje Krista i pokazuje kako Duh Sveti u njoj čudesno djeluje. Poslanje je stoga onih koji zavjetuju evanđeoske savjete ponajprije da žive svoje posvećenje. »Ali budući da se snagom istog posvećenja predaju crkvenom služenju, obvezani su, na način svojstven svojoj Ustanovi, posebno sudjelovati u misijskoj djelatnosti.«⁴⁹⁵
- 775 932 U Crkvi koja je kao sakrament, to jest znak i oruđe Božjeg života, redovnički se život očituje kao osobit znak otajstva otkupljenja. Ići za Kristom »iz bližeg« i nasljedovati ga, »jasnije« očitovati njegovo poniženje, znači biti »dublje« nazočan, u srcu Kristovu, među svojim suvremenicima. Oni naime koji hode tim »tješnijim« putem potiču braću svojim primjerom i daju jasno svjedočanstvo »da se svijet ne može preobraziti i prinijeti Bogu bez duha blaženstava.«⁴⁹⁶
- 672 933 Bilo da je to svjedočenje javno, kao u redovničkom staležu, bilo da je skrovitije, ili čak tajno, Kristov dolazak ostaje za sve posvećene početak i usmjerenje njihova života:
- 769 »Budući da Božji narod nema ovdje trajnog grada, [...] [redovnički stalež] otkriva svim vjernicima već na ovom svijetu prisutna nebeska dobra svjedočeći o novome i vječnome životu, koji je stečen Kristovim otkupljenjem, te bolje nagovještuje buduće uskrsnuće i slavu nebeskoga kraljevstva.«⁴⁹⁷

Ukratko

- 934 »Po božanskoj ustanovi među vjernicima u Crkvi ima posvećenih službenika, koji se u pravu nazivaju i klerici; ostali se pak zovu laici.« Među jednim i drugima ima vjernika koji se, prihvaćanjem evanđeoskih savjeta, osobito posvećuju Bogu i tako služe spasi-
teljskom poslanju Crkve.⁴⁹⁸

⁴⁹⁵ ZKP kan. 783; usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Redemptoris missio*, 69: AAS 83 (1991.) 317-318.

⁴⁹⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 31: AAS 57 (1965.) 37.

⁴⁹⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 44: AAS 57 (1965.) 50-51.

⁴⁹⁸ Usp. ZKP kan. 207, § 1-2.

- 935 *Da navijesti vjeru i učvrsti svoje kraljevstvo, Krist šalje apostole i njihove nasljednike, dajući im udjela u svome poslanju. Oni od njega primaju vlast da djeluju u njegovoj osobi.*
- 936 *Gospodin je od svetoga Petra učinio vidljivi temelj svoje Crkve. Predao mu je njegove ključeve. Biskup Rimske crkve, nasljednik svetog Petra, »glava je biskupskog zbora, namjesnik Kristov i pastir sveopće Crkve na zemlji.«⁴⁹⁹*
- 937 *»Po Božjoj uredbi rimski prvosvećenik ima vrhovnu, potpunu, neposrednu i opću dušobrižničku vlast za dobro duša.«⁵⁰⁰*
- 938 *Biskupi, uspostavljeni Duhom Svetim, nasljednici su apostola. »Pojedinačno uzeti, oni su vidljivo počelo i temelj jedinstva u svojim partikularnim Crkvama.«⁵⁰¹*
- 939 *Biskupima je dužnost da, pomognuti od prezbitera, svojih suradnika, i od đakona, vjerodostojno poučavaju vjeru, slave sveto bogoslužje, napose euharistiju, i kao pravi pastiri upravljaju svojom Crkvom. Na njihovu službu, s rimskim prvosvećenikom i pod njim, spada i briga za sve Crkve.*
- 940 *»Budući da je laičkom staležu svojstveno da živi usred svijeta i svjetovnih poslova, laici su od Boga pozvani da, ispunjeni kršćanskim duhom, poput kvasca u svijetu vrše svoj apostolat.«⁵⁰²*
- 941 *Laici imaju udjela u Kristovu svećeništvu: s njim sve više sjedinjeni, oni razvijaju milost krsta i potvrde u svim dimenzijama osobnog, obiteljskog, društvenog i crkvenog života, te tako ostvaruju poziv na svetost upućen svim krštenima.*
- 942 *Po svojem proročkom poslanju, laici su također »pozvani da u svemu, usred ljudskog društva, budu Kristovi svjedoci.«⁵⁰³*
- 943 *Po svojem kraljevskom poslanju, laici imaju moć da samoprije gorom i svetošću života u sebi i u svijetu pobijede kraljevstvo grijeha.⁵⁰⁴*

⁴⁹⁹ ZKP kan. 331.

⁵⁰⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Christus Dominus*, 2: AAS 58 (1966.) 673.

⁵⁰¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 23: AAS 57 (1965.) 27.

⁵⁰² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Apostolicam actuositatem*, 2: AAS 58 (1966.) 839.

⁵⁰³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 43: AAS 58 (1966.) 1063.

⁵⁰⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 36: AAS 57 (1965.) 41.

- 944 *Bogu posvećeni život je bitno određen javnim zavjetovanjem evanđeoskih savjeta siromaštva, čistoće i poslušnosti u stalnom od Crkve potvrđenom staležu.*
- 945 *Izručen Bogu, i ljubeći ga iznad svega, onaj koji mu već po krštenju pripada nalazi se u staležu posvećenog života intimnije posvećen Božjem služenju i dobru cijele Crkve.*

Stavak 5.

OPĆINSTVO SVETIH

- 823 946 Ispovjediivši »svetu Crkvu katoličku«, Apostolsko vjerovanje dodaje »općinstvo svetih«. Taj je članak, pod nekim vidikom, tumačenje prethodnoga: »Što je Crkva ako ne zbor svih svetih?«⁵⁰⁵ Crkva je upravo općinstvo svetih.
- 947 »Budući da svi vjernici tvore samo jedno tijelo, dobra se jednih priopćuju drugima [...]. Treba doista vjerovati da u Crkvi postoji zajedništvo dobara. A najvažniji je član Krist, jer je glava [...]. Stoga
790 Kristovo se dobro priopćuje svim članovima; to biva po sakramentima Crkve.«⁵⁰⁶ »Budući da Crkvom ravna jedan te isti Duh, sva dobra koja je primila nužno su zajedničko dobro.«⁵⁰⁷
- 1331 948 Izričaj »općinstvo svetih« ima stoga dva značenja: »zajedništvo u svetim stvarima (sancta)« i »zajedništvo između svetih osoba (sancti)«.

»Sancta sanctis!« – svetinje svetima – obznanjuje služitelj u većini istočnih liturgija u času podizanja svetih Darova, prije dijeljenja pričesti. Vjernici se (»sancti«) hrane Kristovim Tijelom i Krvlju (*sancta*) kako bi rasli u zajedništvu Duha Svetoga (Κοινωνία) i priopćili ga svijetu.

⁵⁰⁵ NICETA REMEZIJANSKI, *Instructio ad competentes* 5, 3, 23 [*Explanatio Symboli*, 10]: TPL 1, 119 (PL 52, 871B).

⁵⁰⁶ TOMA AKVINSKI, *In Symbolum Apostolorum scilicet »Credo in Deum« expositio*, 13: Opera omnia, sv. 27, Paris 1875., str. 224.

⁵⁰⁷ *Catechismus Romanus* 1, 10, 24: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona 1989., str. 119.

I. Zajedništvo duhovnih dobara

949 U prvoj jeruzalemskoj zajednici učenici »bijahu postojani u nauku apostolskom, u zajedništvu, lomljenju kruha i molitvama« (Dj 2, 42).

Zajedništvo vjere. Vjera vjernika jest vjera Crkve primljena od apostola, životno blago koje se dijeljenjem uvećava. 185

950 *Zajedništvo sakramenata.* »Plod svih sakramenata pripada svim vjernicima. Sakramenti, napose krsta koji je poput vratiju kroz koja se ulazi u Crkvu, jesu svete veze koje ih sve ujedinjuju i povezuju s Isusom Kristom. Oci u Simbolu naznačuju da se pod tim općinstvom treba razumjeti zajedništvo sakramenata [...]. Taj naziv [općinstvo] pripada svakom sakramentu, jer nas svaki od njih sjedinjuje s Bogom [...]. Ali posebno pristaje euharistiji, zato što ona na osobit način izvršava to zajedništvo.«⁵⁰⁸ 1130

951 *Zajedništvo karizmi.* U općinstvu Crkve Duh Sveti »dijeli među vjernicima svakoga staleža posebne milosti« za izgradnju Crkve.⁵⁰⁹ »Svakomu se daje objava Duha na opću korist« (1 Kor 12, 7). 799

952 *Sve im »bijaše zajedničko«* (Dj 4, 32). »Sve što pravi kršćanin posjeduje treba smatrati dobrom koje mu je zajedničko sa svima; zato mora uvijek biti spreman i brižan da priskoči u pomoć onome koji nema i pomogne bližnjemu u potrebi.«⁵¹⁰ Kršćanin je upravitelj Gospodinovih dobara.⁵¹¹ 2402

953 *Zajedništvo ljubavi.* U »općinstvu svetih« (*sanctorum communio*) »nitko od nas sebi ne živi, nitko sebi ne umire« (Rim 14, 7). »I ako trpi jedan ud, trpe zajedno svi udovi; ako li se slavi jedan ud, raduju se zajedno svi udovi. A vi ste tijelo Kristovo i, pojedinačno, udovi« (1 Kor 12, 26-27). »Ljubav ne traži svoje« (1 Kor 13, 5).⁵¹² I najmanji čin koji vršimo u ljubavi donosi korist svima, po toj solidarnosti sa svim ljudima, živima ili mrtvima, koja se temelji na općinstvu svetih. Svaki grijeh škodi tom općinstvu. 1827
2011
845, 1469

⁵⁰⁸ *Catechismus Romanus* 1, 10, 24: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona 1989., str. 119.

⁵⁰⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 12: AAS 57 (1965.) 16.

⁵¹⁰ *Catechismus Romanus* 1, 10, 27: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona 1989., str. 121.

⁵¹¹ Usp. *Lk* 16, 1-3.

⁵¹² Usp. *1 Kor* 10, 24.

II. Zajedništvo nebeske i zemaljske Crkve

- 771 954 *Tri stanja Crkve.* »Sve dok ne dođe Gospodin u svome veličanstvu i svi anđeli s njim te mu se, pošto bude uništena smrt, sve ne podvrgne, neki od njegovih učenika putuju zemljom, drugi se – završivši ovaj život – čiste, a neki su proslavljeni motreći ‘jasno trojedinoga Boga kakav jest’«:⁵¹³
- 1031, 1023
- »Premda na različit način i u različitom stupnju ipak svi dijelimo zajedništvo u istoj ljubavi prema Bogu i bližnjemu te pjevamo istu pjesmu slave našem Bogu. Jer svi koji su Kristovi, imajući njegova Duha, tvore jednu Crkvu i među sobom su sjedinjeni u njemu.«⁵¹⁴
- 955 »Jedinstvo putnika s braćom koji su u Kristovu miru usnuli nipošto se ne prekida, dapače, prema trajnoj vjeri Crkve, jača se priopćivanjem duhovnih dobara.«⁵¹⁵
- 1370 956 *Zagovor svetih.* »Po tomu što su nebesnici prisnije sjedinjeni s Kristom, oni čvršće utvrđuju cijelu Crkvu u svetosti [...]. Oni kod Oca ne prestaju za nas posredovati, prikazujući zasluge koje su stekli na zemlji po Kristu Isusu, jedinome posredniku između Boga i ljudi [...]. Stoga njihova bratska briga mnogo pomaže našoj slabosti«:⁵¹⁶
- 2683
- »Ne plaćite! Bit ću vam korisniji poslije smrti i uspješnije ću vas pomagati nego za svog života.«⁵¹⁷
- »Svoje ću nebo provoditi čineći dobro na zemlji«⁵¹⁸
- 1173 957 *Zajedništvo sa svetima.* »Spomen nebesnika ne negujemo samo s naslova primjera, nego još više da se vršenjem bratske ljubavi u Duhu ojača jedinstvo cijele Crkve. Jer, kao što nas kršćansko zajedništvo među putnicima privodi bliže Kristu, tako nas ophođenje sa svecima združuje s Kristom od kojega, kao Izvora i Glave, izlazi svaka milost i život samoga Božjeg naroda«:⁵¹⁹

⁵¹³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 49: AAS 57 (1965.) 54.

⁵¹⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 49: AAS 57 (1965.) 54-55.

⁵¹⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 49: AAS 57 (1965.) 55.

⁵¹⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 49: AAS 57 (1965.) 55.

⁵¹⁷ DOMINIK, umirući, svojoj braći: *Relatio iuridica* 4 (Frater RADULPHUS DE FAVENTIA), 42: Acta sanctorum, Augustus I, str. 636; usp. IORDANUS DE SAXONIA, *Vita*, 4, 69: Acta sanctorum, Augustus I, str. 551.

⁵¹⁸ TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Verba* (17. srpnja 1897.): *Derniers Entretiens*, Paris 1971., str. 270.

⁵¹⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 50: AAS 57 (1965.) 56.

»Mi se klanjamo Kristu jer je Sin Božji, a mučenike ljubimo kao učenike i nasljedovatelje Gospodnje radi njihove neusporedive pobožnosti prema svom kralju i učitelju. O kad bismo i mi mogli biti njihovi sudrugovi i suučenicima.«⁵²⁰

958 *Zajedništvo s pokojnicima.* »Izvršno poznavajući zajedništvo cijeloga otajstvenog Tijela Isusa Krista, Crkva putnikâ već od je prvih vremena kršćanske religije s velikim poštovanjem njegovala spomen pokojnikâ te je za njih također prinosila prošnje, jer 'sveta je i spasonosna misao moliti za mrtve da im se oprostite grijesi' (2 Mak 12, 46).«⁵²¹ Naša molitva za njih može im ne samo pomoći, već i njihov zagovor učiniti uspješnim u našu korist. 1371
1032, 1689

959 *U jedinstvenoj Božjoj obitelji.* »Svi koji smo djeca Božja i koji u Kristu tvorimo jednu obitelj, dok u uzajamnoj ljubavi i u jednoj hvali Presvetog Trojstva dijelimo zajedništvo jedni s drugima, odgovaramo najdubljemu pozivu Crkve.«⁵²² 1027

Ukratko

960 *Crkva je »općinstvo svetih«: ta riječ označava ponajprije »svete stvari« [»sancta«], nadasve euharistiju, koja »predočuje i izvršuje jedinstvo vjernika, koji tvore jedno Tijelo u Kristu.«⁵²³*

961 *Ista riječ označava također zajedništvo »svetih osoba« [»sancti«] u Kristu, koji je »umro za sve«, tako da sve ono što svatko čini ili trpi u Kristu ili za Krista donosi plod svima.*

962 *»Vjerujemo u općinstvo svih Kristovih vjernika: putnika na zemlji, pokojnika koji dovršuju svoje čišćenje i blaženika u nebu; svi oni zajedno čine jednu Crkvu. Vjerujemo da nam je u tom zajedništvu bliska premilosrdna ljubav Boga i njegovih svetih koji stalno primaju naše molitve.«⁵²⁴*

⁵²⁰ *Martyrium sancti Polykarp* 17, 3: SC 10bis, 232 (FUNK 1, 336).

⁵²¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 50: AAS 57 (1965.) 55.

⁵²² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 51: AAS 57 (1965.) 58.

⁵²³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 3: AAS 57 (1965.) 6.

⁵²⁴ PAVAO VI., *Sollemnis professio fidei*, 30: AAS 60 (1968.) 445.

Stavak 6.

MARIJA – MAJKA KRISTOVA, MAJKA CRKVE

484-507 963 Pošto smo govorili o ulozi Djevice Marije u Kristovu otajstvu i
721-726 otajstvu Duha, trebamo sada razmotriti njezino mjesto u otajstvu Crkve.
»Djeвица se Marija [...] priznaje i časti kao prava Božja i Otkupiteljeva
Majka [...]. Štoviše, ona je uistinu majkom udova (Kristovih) [...] jer
je s ljubavlju sudjelovala da se u Crkvi rode vjernici, koji su udovi
(Krista) Glave.«⁵²⁵ »Marija, Majka Kristova i Majka Crkve.«⁵²⁶

I. Marijino majčinstvo prema Crkvi

POSVE SJEDINJENA SA SVOJIM SINOM...

964 Marijin se odnos prema Crkvi ne može odvojiti od njezina
jedinstva s Kristom; izravno iz njega proistječe. »Ta povezanost Majke
sa Sinom u djelu spasenja očituje se od časa Kristova djevičanskog
začeca pa sve do Njegove smrti.«⁵²⁷ Posebno je vidljivo u času muke:

534 »Blažena je Djeвица koračala naprijed u hodu vjere te je svoju sjedinjenost
sa Sinom vjerno držala sve do križa; tu je ona, u skladu s Božjim naumom,
stajala i silno trpjela sa svojim Jedinorođencem te se s materinskim srcem
zdržila s njegovom žrtvom pristajući s ljubavlju na žrtvovanje Žrtve koju
618 je sama rodila; i napokon ju je sam Krist Isus, dok je na križu umirao, dao
kao majku učeniku riječima: 'Ženo, evo ti sina' (Iv 19, 26-27).«⁵²⁸

965 Poslije uzašašća svog Sina, Marija »je svojim molitvama
pomagala Crkvu u početku«.⁵²⁹ Vidimo kako zajedno s apostolima
i nekim ženama »svojim molitvama zaziva dar Duha, koji ju je za
navještenja bio osjenio«.⁵³⁰

⁵²⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 53: AAS 57 (1965.) 57-58;
usp. AUGUSTIN, *De sancta virginitate* 6, 6: CSEL 41, 240 (PL 40, 399).

⁵²⁶ PAVAO VI., *Govor koncilskim ocima*. Treće zasjedanje DRUGOG VATIKANSKOG KONCIL
(21. studenog 1964.): AAS 56 (1964.) 1015.

⁵²⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 57: AAS 57 (1965.) 61.

⁵²⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 58: AAS 57 (1965.) 61-62.

⁵²⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 69: AAS 57 (1965.) 66.

⁵³⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 59: AAS 57 (1965.) 62.

...I U SVOJEM UZNESENJU...

966 »Na kraju je neokaljana Djeвица, sačuvana slobodnom od svake 491
ljage istočnoga grijeha, pošto je dovršila tijekom zemaljskog života, tijelom
i dušom bila uznesena u nebesku slavu; Gospodin ju je pak uzvisio
kao kraljicu sviju, da bude potpunije suobličena sa svojim Sinom,
Gospodarem gospodarâ i pobjednikom nad grijehom i smrću.«⁵³¹
Uznesenje Blažene Djevice posebno je sudioništvo u uskrsnuću njezina
Sina i anticipacija uskrsnuća drugih kršćana:

»U porodu si, Bogorodice, sačuvala djevičanstvo, a po smrti nisi ostavila
svijet. Preselila si se k Životu, jer si Majka Života, i svojim molitvama
izbavljaš od smrti naše duše.«⁵³²

...MAJKA NAM JE U REDU MILOSTI

967 Svojim potpunim pristajanjem uz volju Očevu, uz otkupiteljsko 2679
djelo njegova Sina, uz svaki poticaj Duha Svetoga, Djeвица je Marija za
Crkvu uzor vjere i ljubavi. Zbog toga je »preodlični i sasvim osobiti ud
Crkve«;⁵³³ štoviše, ona je »pralik«, *tip* Crkve.⁵³⁴ 507

968 Njezina uloga, međutim, u odnosu prema Crkvi i cijelom čovje- 494
čanstvu seže još dalje. »Ona je na sasvim osobit način, radi obnavljanja
nadnaravnog života duša, poslušnošću, vjerom, ufanjem i žarkom
ljubavlju surađivala u Spasiteljevu djelu. Na temelju toga postala nam
je majkom u redu milosti.«⁵³⁵

969 »Marijino materinstvo u poretku milosti traje neprekidno od 501
pristanka što ga je pri navještenju odano dala i pod križem nepokolebljivo
održala, pa sve do trajnog proslavljenja svih odabranih. Na nebo 149
uznesena, ona naime nije napustila tu spasonosnu zadaću, nego nam
mnogostrukim svojim zagovorom i dalje nastavlja pribavljati milosti 1370
vječnoga spasenja. [...] Zbog toga se Blažena Djeвица u Crkvi zaziva
naslovima Odvjetnice, Braniteljice, Pomoćnice i Posrednice.«⁵³⁶

⁵³¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 59: AAS 57 (1965.) 62;
usp. PIO XII., Ap. konst. *Munificentissimus Deus* (1. studenoga 1950.): DS 3903.

⁵³² *Bizantska liturgija, Tropar svetkovine Usnuća Bogorodičina – Velika Gospa* (15. kolovoza):
‘Ωρολόγιον τὸ μέγα, Rim 1976., str. 215.

⁵³³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 53: AAS 57 (1965.) 59.

⁵³⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 63: AAS 57 (1965.) 64.

⁵³⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 61: AAS 57 (1965.) 63.

⁵³⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 62: AAS 57 (1965.) 63.

- 2008 970 »Marijina materinska uloga prema ljudima ni na koji način ne zamračuje niti umanjuje Kristovo jedino posredništvo, nego pokazuje njegovu snagu. Sav spasonosni utjecaj Blažene Djevice [...] izvire iz preobilja Kristovih zasluga, temelji se na Njegovu posredništvu, posve o njemu ovisi i iz njega crpi svu svoju snagu.«⁵³⁷ »Nijedan se stvor nikada ne može staviti na istu razinu s utjelovljenom
- 1545 Riječi i Otkupiteljem, ali kao što u Kristovu svećeništvu imaju na različite načine udjela i sveti službenici i vjerni narod, i kao što se jedina Božja dobrota na različite načine stvarno razlijeva u stvorove, tako i jedino posredništvo Otkupiteljevo ne
- 308 isključuje, nego pobuđuje u stvorova različitu suradnju koja zahvaća iz jedinoga izvora.«⁵³⁸

II. Štovanje Blažene Djevice

- 1172 971 »Svi će me naraštaji zvati blaženom« (Lk 1, 48). »Pobožnost Crkve prema Blaženoj Djevici svojstvena je kršćanskom kultu.«⁵³⁹ »Crkva s pravom posebnim štovanjem časti« Blaženu Djevicu. »Doista, već od najstarijih vremena Blažena se Djevica časti pod nazivom 'Bogorodica', pod zaštitu koje se vjernici molitvom utječu u svim pogiblima i potrebama [...]. To štovanje, [...], iako je sasvim osobito, ipak se bitno razlikuje od poklonstvenog štovanja koje se iskazuje utjelovljenoj Riječi jednako kao Ocu i Duhu Svetomu, i snažno ga podupire«;⁵⁴⁰ ono nalazi izražaj u svetkovinama posvećenim Majci Božjoj⁵⁴¹ i u marijanskoj molitvi kao
- 2678 što je Sveta krunica, »sažetak cijelog evanđelja«.⁵⁴²

III. Marija – eshatonska slika Crkve

- 972 Pošto smo govorili o Crkvi, njezinu početku, poslanju i odredištu, najbolje ćemo zaključiti okrećući pogled prema Mariji, da u njoj pro-
- 773 motrimo što je Crkva u svom otajstvu, u svom »hodočašću vjere«, i što će na kraju svog putovanja biti u domovini, gdje je, »u slavi Presvetog i
- 829 nerazdjeljivog Trojstva«, »u zajednici sa svim svetima«,⁵⁴³ očekuje ona koju Crkva slavi kao Majku svoga Gospodina i svoju vlastitu Majku:

⁵³⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 60: AAS 57 (1965.) 62.

⁵³⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 62: AAS 57 (1965.) 63.

⁵³⁹ PAVAO VI., Ap. pob. *Marialis cultus*, 56: AAS 66 (1974.) 162.

⁵⁴⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 66: AAS 57 (1965.) 65.

⁵⁴¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum concilium*, 103: AAS 56 (1964.) 125.

⁵⁴² Usp. PAVAO VI., Ap. pob. *Marialis cultus*, 42: AAS 66 (1974.) 152-153.

⁵⁴³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 69: AAS 57 (1965.) 66-67.

»U međuvremenu pak, kao što je Isusova Majka – na nebu već proslavljena tijelom i dušom – slika i početak Crkve kakva treba biti dovršena u budućem vijeku, tako ona i na ovoj zemlji svijetli putujućem Božjem narodu kao znak sigurne nade i utjehe, sve dok ne dođe dan Gospodnji.«⁵⁴⁴

2853

Ukratko

- 973 *Izgovarajući svoj »da« pri navještenju i dajući pristanak na otajstvo utjelovljenja, Marija već surađuje u čitavom djelu koje će njezin Sin izvršiti. Ona je svugdje Majka gdje je on Spasitelj i Glava otajstvenog tijela.*
- 974 *Presveta Djevica Marija, pošto je ispunila tijekom svog zemaljskog života, bi dušom i tijelom uznesena u nebesku slavu, gdje već sudjeluje u slavi Uskrsnuća svog Sina, anticipirajući uskrsnuće svih udova njegovog Tijela.*
- 975 *»Vjerujemo da Presveta Bogorodica, nova Eva, Majka Crkve, na nebu nastavlja svoju majčinsku ulogu prema Kristovim udovima.«⁵⁴⁵*

Članak 10.

»VJERUJEM U OPROŠTENJE GRIJEHA«

976 Apostolsko vjerovanje vjeru u oproštenje grijeha povezuje s vjerom u Duha Svetoga, ali i s vjerom u Crkvu i općinstvo svetih. Upravo dajući im Duha Svetoga, uskrsnuli Krist je apostolima predao svoju božansku vlast da opraštaju grijeha: »Primate Duha Svetoga! Kojima otpustite grijeha, otpuštaju im se; kojima zadržite, zadržani su im« (Iv 20, 22-23).

(Drugi dio Katekizma izravno raspravlja o oproštenju grijeha po krštenju, sakramentu pokore i drugim sakramentima, osobito po euharistiji. Stoga je ovdje dovoljno iznijeti ukratko nekoliko osnovnih podataka.)

⁵⁴⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 68: AAS 57 (1965.) 66.

⁵⁴⁵ PAVAO VI., *Sollemnis professio fidei*, 15: AAS 60 (1968.) 439.

1263 I. Jedno krštenje za otpuštenje grijeha

977 Naš Gospodin je povezoao oproštenje grijeha uz vjeru i krštenje: »Podite po svem svijetu, propovijedajte evanđelje svemu stvorenju. Tko uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se; a tko ne uzvjeruje, osudit će se« (Mk 16, 15-16). Krst je prvi i osnovni sakrament za opraštanje grijeha jer nas ujedinjuje s Kristom, koji je umro za naše grijeha i uskrsnuo za naše opravdanje,⁵⁴⁶ »i mi tako hodimo u novosti života« (Rim 6, 4).

1264 978 »Kad se po prvi put ispovijedajući vjeru peremo u svetome krštenju, tako nam se potpuno i cjelovito daje oproštenje da ne ostaje nikakva krivnja koju bi valjalo izbrisati – niti ona istočnoga grijeha niti ono što smo vlastitom voljom propustili ili počinili – i nikakva kazna koju bi valjalo podnijeti. No ipak nitko se po milosti krštenja ne oslobađa svake slabosti naravi; štoviše, [...] svatko se mora boriti protiv pokreta požude koja nas ne prestaje poticati na grijeh.«⁵⁴⁷

1446 979 U toj borbi sa sklonošću na zlo, tko bi bio dovoljno vrijedan i budan da bi izbjegao svaku ranu grijeha? »Budući da je dakle bilo nužno da u Crkvi postoji vlast otpuštanja grijeha još na jedan drugačiji način negoli u sakramentu krsta, predani su joj ključevi kraljevstva kojima se svakom pojedinom pokajniku mogu opraštati grijesi čak kad bi on grijesio sve do posljednjeg časa života.«⁵⁴⁸

1422-1484 980 Po sakramentu pokore krštenik se može pomiriti s Bogom i s Crkvom:

»Sveti su oci s pravom pokoru nazvali ‘napornim krštenjem’.⁵⁴⁹ [...] Sakrament je pokore onima koji su poslije krštenja pali, potreban za spasenje kao što je krštenje onima koji još nisu nanovo rođeni.«⁵⁵⁰

⁵⁴⁶ Usp. Rim 4, 25.

⁵⁴⁷ *Catechismus Romanus* 1, 11, 3: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona 1989., str. 123.

⁵⁴⁸ *Catechismus Romanus* 1, 11, 4: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona 1989., str. 123.

⁵⁴⁹ GRGUR NAZIJANSKI, *Oratio* 39, 17: SC 358, 188 (PG 36, 356A).

⁵⁵⁰ TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj. *Doctrina de sacramento Poenitentiae*, pogl. 2: DS 1672.

II. Vlast ključeva

981 Krist je poslije uskrsnuća poslao apostole da »u njegovo ime propovijedaju obraćenje i otpuštenje grijeha svim narodima« (Lk 24, 47). Apostoli i njihovi nasljednici vrše tu »službu pomirenja« (2 Kor 5, 18) ne samo navješćujući ljudima Božje oprostjenje, koje nam je Krist zaslužio, i pozivajući ih na obraćenje i vjeru, nego također dajući im po krštenju otpuštenje grijeha i mireći ih s Bogom i s Crkvom vlašću ključeva koju su primili od Krista: 1444

Crkva je »primila ključeve kraljevstva nebeskoga, da se u njoj, po krvi Kristovoj i djelovanjem Duha Svetoga, vrši otpuštanje grijeha. U Crkvi duša, koja je bila mrtva zbog grijeha, ponovno oživljuje da bi živjela s Kristom čija nas je milost spasila.«⁵⁵¹ 553

982 Nema grijeha, ma kako bio težak, koji sveta Crkva ne može oprostiti. »Nema nikoga, ma kako bio zao i grješan, koji se, sa sigurnošću, ne treba nadati svome odrješenju, ako mu je kajanje iskreno.«⁵⁵² Krist koji je umro za sve ljude želi da u njegovoj Crkvi vrata oprostjenja budu uvijek otvorena svakome tko se ostavi grijeha.⁵⁵³ 1463 605

983 Kateheza se trudi da u vjernicima pobudi i podupre vjeru u neusporedivu veličinu dara koji je uskrsli Krist dao svojoj Crkvi: poslanje i vlast da, po službi apostola i njihovih nasljednika, doista otpušta grijehe: 1442

»Gospodin hoće da njegovi učenici imaju golemu vlast: hoće da njegovi siromašni slugu u njegovo ime vrše što je on činio dok je bio na zemlji.«⁵⁵⁴ 1465

Svećenici su »primili vlast koju Bog nije dao ni anđelima ni arkandelima. [...] Ono što svećenici ovdje dolje izvrše, to Bog gore potvrđuje.«⁵⁵⁵

»Da u Crkvi nema« otpuštenja grijeha, »ne bi bilo nikakve nade, nikakva ufanja u vječni život i vječno oslobođenje. Zahvalimo Bogu koji je svojoj Crkvi dao toliki dar.«⁵⁵⁶

⁵⁵¹ AUGUSTIN, *Sermo* 214, 11: ur. P. Verbraken: *Revue Bénédictine* 72 (1962.) 21 (PL 38, 1071-1072).

⁵⁵² *Catechismus Romanus* 1, 11, 5: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona 1989., str. 124.

⁵⁵³ Usp. *Mt* 18, 21-22.

⁵⁵⁴ AMBROZIJE, *De poenitentia*, 1, 8, 34: CSEL 73, 135-136 (PL 16, 477A).

⁵⁵⁵ IVAN ZLATOUSTI, *De sacerdotio*, 3, 5: SC 272, 148 (PG 48, 643A).

⁵⁵⁶ AUGUSTIN, *Sermo* 213, 8: ur. G. Morin, *Sancti Augustini sermones post Maurinos reperti* [Guelferbytanus 1, 9], Rim 1930., str. 448 (PL 38, 1064).

Ukratko

- 984 *Vjerovanje povezuje »oproštenje grijeha« s vjerom u Duha Svetoga. Kad im je dao Duha Svetoga, uskrsnuli je Krist apostolima povjerio vlast opraštati grijeha.*
- 985 *Krst je prvi i glavni sakrament za oproštenje grijeha: ujedinjuje nas s umrlim i uskrsnulim Kristom i daje nam Duha Svetoga.*
- 986 *Po Kristovoj volji, Crkva ima vlast opraštati grijeha krštenima; po svojim biskupima i svećenicima, ona to vrši obično u sakramentu pokore.*
- 987 *»Svećenici i sakramenti samo su sredstva otpuštanja grijeha [...] kojima se naš Gospodin Isus Krist, jedini uzrok i djelitelj spasenja, htio poslužiti da briše naše krivnje i izvrši u nama opravdanje.«⁵⁵⁷*

Članak 11.

»VJERUJEM U USKRSNUĆE TIJELA«

988 Kršćansko vjerovanje – ispovijest naše vjere u Boga Oca, Sina i Duha Svetoga i u njegovo stvoriteljsko, spasiteljsko i posvetiteljsko djelo – dostiže vrhunac u proglašenju uskrsnuća mrtvih na kraju vremenâ i vjere u vječni život.

655 989 Čvrsto vjerujemo i čvrsto se nadamo da će, kao što je Krist zaista uskrsnuo od mrtvih te živi zauvijek, isto tako pravednici poslije smrti zauvijek živjeti s uskrslim Kristom i da će ih on uskrisiti u posljednji dan.⁵⁵⁸ Kao što je bilo njegovo, tako će i naše uskrsnuće biti djelo
648 Presvetog Trojstva:

»Ako li Duh Onoga koji uskrisi Isusa od mrtvih prebiva u vama, Onaj koji uskrisi Krista od mrtvih oživjet će i smrtna tijela vaša po Duhu svome koji prebiva u vama« (*Rim* 8, 11).⁵⁵⁹

⁵⁵⁷ *Catechismus Romanus* 1, 11, 6: ur. P. Rodríguez, Città del Vaticano – Pamplona 1989., str. 124-125.

⁵⁵⁸ Usp. *Iv* 6, 39-40.

⁵⁵⁹ Usp. *I Sol* 4, 14; *I Kor* 6, 14; *2 Kor* 4, 14; *Fil* 3, 10-11.

990 Izričaj »tijelo« [doslovno »put«, meso] označuje čovjeka u stanju slabooće i smrtnosti.⁵⁶⁰ »Uskrsnuće tijela« znači da poslije smrti neće živjeti samo duša, nego da će i naša »smrtna tijela« (*Rim* 8, 11) ponovo primiti život. 364

991 Vjerovanje u uskrsnuće mrtvih bilo je bitna sastojnica kršćanske vjere od početka. »Uvjerenje je kršćana: uskrsnuće mrtvih; vjerujući to, jesmo (to što jesmo).«⁵⁶¹ 638

»Kako neki među vama govore da nema uskrsnuća mrtvih? Ako nema uskrsnuća mrtvih, ni Krist nije uskrsnuo! Ako pak Krist nije uskrsnuo, uzalud je doista propovijedanje naše, uzalud i vjera vaša. [...] Ali sada: Krist uskrsnu od mrtvih, prvina usnulih« (*I Kor* 15, 12-14.20).

I. Kristovo i naše uskrsnuće

POSTUPNA OBJAVA USKRSNUĆA

992 Bog je uskrsnuće mrtvih postupno objavljivao svome narodu. Nada u tjelesno uskrsnuće mrtvih nametnula se kao unutarnja posljedica vjere u Boga stvoritelja čitava čovjeka, s dušom i tijelom. Stvoritelj neba i zemlje jest i onaj koji vjerno drži svoj savez s Abrahamom i njegovim potomstvom. Pod tim dvostrukim vidikom početak će se izražavati vjera u uskrsnuće. U svojim kušnjama mučenici Makabejci priznaju: 297

Kralj svijeta će nas, »zato što umiremo za njegove zakone, uskrisiti na život vječni« (*2 Mak* 7, 9). »Blago onom koji umire od ruke ljudi, u čvrstoj nadi koju ima od Boga: da će ga Bog uskrisiti« (*2 Mak* 7, 14).⁵⁶²

993 Farizeji⁵⁶³ i mnogi Isusovi suvremenici⁵⁶⁴ nadali su se uskrsnuću. Isus ga čvrsto naučava. Saducejima, koji ga niječu, odgovara: »Niste li u zabludi zbog toga što ne razumijete Pisama ni sile Božje?« (*Mk* 12, 24). Vjera u uskrsnuće zasniva se na vjeri u Boga koji nije »Bog mrtvih, nego živih« (*Mk* 12, 27). 575 205

⁵⁶⁰ Usp. *Post* 6, 3; *Ps* 56, 5; *Iz* 40, 6.

⁵⁶¹ TERTULIJAN, *De resurrectione mortuorum*, 1, 1: CCL 2, 921 (PL 2, 841): »Fiducia christianorum resurrectio mortuorum; illam credentes, sumus«.

⁵⁶² Usp. *2 Mak* 7, 29; *Dn* 12, 1-13.

⁵⁶³ Usp. *Dj* 23, 6.

⁵⁶⁴ Usp. *Iv* 11, 24.

994 Još više: Isus vjeru u uskrsnuće povezuje sa svojom osobom:
 »Ja sam uskrsnuće i život« (*Iv* 11, 25). Sam će Isus Krist u posljednji
 dan uskrisiti one koji budu u njega vjerovali⁵⁶⁵ i koji budu blagovali
 646 njegovo tijelo i pili njegovu krv.⁵⁶⁶ Već sada on za to daje znak i zalog
 vraćajući život nekim mrtvima,⁵⁶⁷ najavljujući time vlastito uskrsnuće
 koje će ipak biti drugačijeg reda. O tom jedinstvenom događaju on
 652 govori kao o »znaku Jone«,⁵⁶⁸ o znaku Hrama:⁵⁶⁹ naviješta da će se
 njegovo uskrsnuće dogoditi treći dan nakon smrti.⁵⁷⁰

860 995 Biti Kristov svjedok znači biti »svjedok njegova uskrsnuća«
 (*Dj* 1, 22),⁵⁷¹ biti jedan od onih koji su »s njime, pošto uskrsnu od
 mrtvih, zajedno jeli i pili« (*Dj* 10, 41). Kršćanska nada u uskrsnuće
 655 posve je određena susretima s uskrsnulim Kristom. Uskrsnut ćemo kao
 i on, s njime i po njemu.

643 996 Kršćanska je vjera u uskrsnuće od početka nailazila na
 neshvaćanja i protivljenja.⁵⁷² »Ni u jednoj drugoj točki kršćanska vjera
 ne susreće toliko otpora kao u pogledu uskrsnuća tijela.«⁵⁷³ Općenito
 se dosta lako prihvaća da se ljudski život poslije smrti nastavlja na
 duhovan način. Ali kako vjerovati da ovo tijelo, koje je tako očito
 smrtno, može uskrsnuti na vječni život?

KAKO USKRSAVAJU MRTVI?

366 997 Što znači »uskrsnuti«? Po smrti, dijeljenjem duše i tijela, tijelo
 se čovjekovo raspada, dok mu duša ide u susret Bogu, čekajući da
 se ponovno sjedini sa svojim proslavljenim tijelom. Bog će svojom
 svemoću konačno povratiti nepokvarljiv život našim tijelima
 sjedinjujući ih s našim dušama, snagom Isusova uskrsnuća.

⁵⁶⁵ Usp. *Iv* 5, 24-25; 6, 40.

⁵⁶⁶ Usp. *Iv* 6, 54.

⁵⁶⁷ Usp. *Mk* 5, 21-43; *Lk* 7, 11-17; *Iv* 11.

⁵⁶⁸ Usp. *Mt* 12, 39.

⁵⁶⁹ Usp. *Iv* 2, 19-22.

⁵⁷⁰ Usp. *Mk* 10, 34.

⁵⁷¹ Usp. *Dj* 4, 33.

⁵⁷² Usp. *Dj* 17, 32; *1 Kor* 15, 12-13.

⁵⁷³ AUGUSTIN, *Enarratio in Psalmum* 88, 2, 5: CCL 39, 1237 (PL 37, 1134).

998 *Tko će uskrsnuti?* Svi ljudi koji su umrli: »koji su dobro činili – na uskrsnuće života, a koji su radili zlo – na uskrsnuće osude« (Iv 5, 29).⁵⁷⁴ 1038

999 *Kako?* Krist je uskrsnuo sa svojim vlastitim tijelom: »Pogledajte ruke moje i noge! Ta ja sam!« (Lk 24, 39); ali se nije vratio u zemaljski život. Tako će isto, u njemu, »svi uskrsnuti sa svojim vlastitim tijelima, koja sada imaju«;⁵⁷⁵ samo će to tijelo biti preobraženo u slavno tijelo,⁵⁷⁶ u »tijelo duhovno« (I Kor 15, 44): 640
645

»Ali, reći će netko: 'Kako uskršavaju mrtvi? I s kakvim li će tijelom doći?' Bezumniče! Što siješ ne oživljuje, ako ne umre. I što siješ, ne siješ tijelo buduće, već golo zrno. [...] Sije se u raspadljivosti, uskršava u neraspadljivosti; [...] i mrtvi će uskrsnuti neraspadljivi. [...] Jer ovo raspadljivo treba da se obuče u neraspadljivost i ovo smrtno da se obuče u besmrtnost« (I Kor 15, 35-37,42.52-53).

1000 To »kako« nadilazi našu maštu i naše shvaćanje; možemo ga dokučiti samo vjerom. Ali već sudjelovanje u euharistiji daje nam predokus preobraženja našega tijela po Kristu: 647

»Jednako kao što kruh, koji je od zemlje, pošto primi Božje posvećenje, nije više običan kruh, nego euharistija sastavljena od dvoga: od zemaljskog i od nebeskog; tako i naša tijela, kada prime euharistiju, u sebi nose klicu uskrsnuća te nisu više pokvarljiva.«⁵⁷⁷ 1405

1001 *Kada?* Konačno »u posljednji dan« (Iv 6, 39-40.44.54; 11, 24), »na svršetku svijeta«.⁵⁷⁸ Uskrsnuće mrtvih duboko je povezano s Kristovim drugim dolaskom (paruzijom): 1038
673

»Jer sam će Gospodin – na zapovijed, na glas arkandjelov, na zov trublje Božje – sići s neba. I najprije će uskrsnuti mrtvi u Kristu« (I Sol 4, 16).

SUUSKRSLI S KRISTOM

1002 Ako je istina da će nas Krist uskrisiti u »posljednji dan«, istina je također da smo, na neki način, s Kristom već uskrsnuli. Zahvaljujući Duhu Svetome, kršćanski je život već odsad na zemlji sudjelovanje u smrti i uskrsnuću Kristovu: 655

⁵⁷⁴ Usp. Dn 12, 2.

⁵⁷⁵ IV. LATERANSKI KONCIL, 1. pogl., *De fide catholica*: DS 801.

⁵⁷⁶ Usp. Fil 3, 21.

⁵⁷⁷ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 4, 18,5; SC 100, 610-612 (PG 7,1028-1029).

⁵⁷⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 48: AAS 57 (1965.) 54.

»S njime suukopani u krštenju, u njemu ste i suoskršli po vjeri u snagu Boga koji ga uskrisi od mrtvih [...]. Ako ste suoskršli s Kristom, tražite što je gore, gdje Krist sjedi s desna Bogu!« (*Kol 2, 12; 3, 1*).

1227 1003 Sjedinjeni s Kristom po krštenju, vjernici imaju već sada
2796 stvarnog udjela u nebeskom životu uskrsnuloga Krista,⁵⁷⁹ ali taj život
ostaje »skriven s Kristom u Bogu« (*Kol 3, 3*). S njim nas zajedno »uskrisi i
posadi na nebesima u Kristu Isusu« (*Ef 2, 6*). Hranjeni njegovim tijelom
u euharistiji, već sada pripadamo Kristovu tijelu. Kad uskrsnemo u pos-
ljednji dan, tada ćemo se i mi »s njime pojaviti u slavi« (*Kol 3, 4*).

364 1004 U iščekivanju tog dana, tijelo i duša vjernika već sudjeluju u
1397 dostojanstvu onog »biti u Kristu«; odatle proizlazi dužnost poštivanja
svoga tijela, ali i tijela drugih, posebno onih koji trpe:

»Tijelo [...] pripada Gospodinu i Gospodin tijelu. Ta Bog koji je Gospodina uskrisio i nas će uskrisiti snagom njegovom. Ne znate li da su tijela vaša udovi Kristovi? [...] Tijelo vaše hram je Duha Svetoga koji je u vama koga imate od Boga, te niste svoji [...]. Proslavite dakle Boga u tijelu svojem!« (*1 Kor 6, 13-15.19-20*).

II. Umrijeti u Kristu Isusu

624 1005 Da se uskrsne s Kristom, treba umrijeti s Kristom, treba se
650 »iseliti iz tijela i naseliti kod Gospodina« (*2 Kor 5,8*). Pri tom odlasku,⁵⁸⁰
koji je smrt, duša se dijeli od tijela. Ona će se sa svojim tijelom sjediniti
u dan uskrsnuća mrtvih.⁵⁸¹

SMRT

164, 1500 1006 »Zagonetka ljudskog stanja dostiže svoj vrhunac pred smrću.«⁵⁸²
Tjelesna je smrt u nekom smislu naravna, ali za vjeru, ona je, u stvari,
»plaća grijeha« (*Rim 6, 23*).⁵⁸³ I za one koji umiru u milosti Kristovoj,
ona je sudjelovanje u smrti Gospodnjoj, da bi mogli sudjelovati i u
njegovu uskrsnuću.⁵⁸⁴

⁵⁷⁹ Usp. *Fil 3, 20*.

⁵⁸⁰ Usp. *Fil 1, 23*.

⁵⁸¹ Usp. PAVAO VI., *Sollemnis professio fidei*, 28: AAS 60 (1968.) 444.

⁵⁸² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 18: AAS 58 (1966.) 1038.

⁵⁸³ Usp. *Post 2, 17*.

⁵⁸⁴ Usp. *Rim 6, 3-9; Fil 3, 10-11*.

1007 *Smrt je kraj zemaljskoga života.* Naš je život odmjeren vremenom, tijekom kojega se mijenjamo, starimo, te se, kao kod svih živih bića na zemlji, smrt javlja kao normalan svršetak života. Taj vid smrti pridaje hitnost našim životima: spomen na našu smrtnost služi također da nas podsjeti kako za ostvarenje svoga života imamo samo ograničeno vrijeme:

»I sjećaj se svoga Stvoritelja u dane svoje mladosti, [...] prije nego se vrati prah u zemlju kao što je iz nje i došao, a duh se vrati Bogu koji ga je dao« (Prop 12, 1.7).

1008 *Smrt je posljedica grijeha.* Kao vjerodostojni tumač nauka Svetog pisma⁵⁸⁵ i predaje, crkveno učiteljstvo uči da je smrt ušla u svijet zbog ljudskog grijeha.⁵⁸⁶ Iako čovjek posjeduje smrtnu narav, Bog je odredio da ne umre. Smrt je dakle protivna naumu Boga stvoritelja; ona je ušla u svijet kao posljedica grijeha.⁵⁸⁷ »Tjelesna smrt, od koje bi čovjek bio pošteđen da nije sagriješio«,⁵⁸⁸ postala je tako čovjekov »posljednji neprijatelj« (1 Kor 15, 26), koji treba biti pobijeden. 401 376

1009 *Smrt je po Kristu preobražena.* I Isus, Sin Božji, podnio je smrt svojstvenu ljudskom stanju. Ali, usprkos strahu pred njom,⁵⁸⁹ prihvatio ju je činom potpunog i slobodnog podlaganja Očevoj volji. Isusov je posluš promijenio prokletstvo smrti u blagoslov.⁵⁹⁰ 612

SMISAO KRŠĆANSKE SMRTI

1681-1690

1010 Zahvaljujući Kristu, kršćanska smrt ima pozitivni smisao. »Meni je živjeti Krist, a umrijeti dobitak!« (Fil 1, 21). »Vjerodostojna je riječ: Ako s njime umrijesmo, s njime ćemo i živjeti« (2 Tim 2, 11). Bitna novost kršćanske smrti jest u ovome: kršćanin je po krstu sakramentalno već »umro s Kristom«, da bi živio novim životom; ako pak umremo u milosti Kristovoj, fizička smrt dovršava to »umiranje s Kristom« te ispunja naše utjelovljenje u njega, u njegov otkupiteljski čin: 1220

⁵⁸⁵ Usp. Post 2, 17; 3, 3.19; Mudr 1, 13; Rim 5,12; 6,23.

⁵⁸⁶ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 5. zasj., *Decretum de peccato originali*, kan. 1: DS 1511.

⁵⁸⁷ Usp. Mudr 2, 23-24.

⁵⁸⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 18: AAS 58 (1966.) 1038.

⁵⁸⁹ Usp. Mk 14, 33-34; Heb 5, 7-8.

⁵⁹⁰ Usp. Rim 5, 19-21.

»Dobro je za me da umrem u (εἶς) Krista Isusa, više nego da vladam krajnjim dijelovima zemlje. Njega tražim, koji je za nas umro; njega hoću, koji je za nas uskrsnuo. Moje se rođenje približuje [...]. Pustite me da primim čisto svjetlo; kada prispijem onamo, bit ću čovjek.«⁵⁹¹

1011 U smrti Bog čovjeka zove k sebi. Zbog toga kršćanin može prema smrti osjetiti želju kakvu je iskusio sveti Pavao: »Želja mi je otići i s Kristom biti« (*Fil* 1, 23); i on može svoju smrt preobraziti u čin poslušnosti i ljubavi prema Ocu, po Kristovu primjeru:⁵⁹²

»Moja je ljubav razapeta; [...] u meni živa voda romoni i kaže mi: 'Dođi k Ocu!'«⁵⁹³
 »Želim vidjeti Boga; a da ga vidim, moram umrijeti.«⁵⁹⁴
 »Ja ne umirem, ulazim u život.«⁵⁹⁵

1012 Kršćanski je pogled na smrt⁵⁹⁶ izvanredno dobro izražen u crkvenom bogoslužju:

»Tvojim se vjernima, Gospodine, život mijenja, a ne oduzima; i pošto se raspadne dom ovozemnog boravka, stječe se vječno prebivalište na nebesima.«⁵⁹⁷

1013 Smrt je svršetak čovjekova zemaljskog hodočašća, svršetak vremena milosti i milosrđa koje mu Gospodin pruža da ostvari svoj ovozemni život prema Božjem nacrtu i da odredi svoju konačnu sudbinu. Kada završi »jedini tijek našeg zemaljskog života«,⁵⁹⁸ više se nećemo vratiti da živimo druge zemaljske živote. Ljudi samo jednom umiru (*Heb* 9, 27). Poslije smrti nema »ponovnog rađanja« (»reinkarnacije«).

2676-2677 1014 Crkva nas potiče da se pripremimo za čas smrti (»Od nagle i nepripravne smrti, oslobodi nas, Gospodine«, stare Litanije svih svetih), da molimo Majku Božju da nas zagovara »na času smrti naše« (Zdravo Marijo), da se utječemo svetom Josipu, zaštitniku dobre smrti:

⁵⁹¹ IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Romanos*, 6, 1-2: SC 10bis, 114 (FUNK 1, 258-260).

⁵⁹² Usp. *Lk* 23, 46.

⁵⁹³ IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Romanos*, 7, 2: SC 10bis, 116 (FUNK 1, 260).

⁵⁹⁴ TEREZIJA OD ISUSA, *Poesia*, 7: *Biblioteca Mística Carmelitana*, sv. 6, Burgos 1919. str. 86.

⁵⁹⁵ TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Lettre* (9. lipnja 1897.): *Correspondance Générale*, sv. 2, Paris 1973., str. 1015.

⁵⁹⁶ Usp. *I Sol* 4, 13-14.

⁵⁹⁷ Prvo predslavlje mise za pokojne: *Missale Romanum*, tipsko izd., Typis Polyglottis Vaticanis 1970., str. 439.

⁵⁹⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 48: AAS 57 (1965.) 54.

»U svakom činu i misli tako se vladaj kao da ćeš danas umrijeti. Kad bi imao čistu savjest, ne bih se mnogo bojao smrti. Bolje je čuvati se grijeha nego izbjegavati smrt. Ako danas nisi spreman, kako ćeš biti sutra?«⁵⁹⁹

»Hvaljen budi, moj Gospodine, za sestru našu tjelesnu Smrt, kojoj nijedan čovjek ne može izbjeći. Jao onima koji umiru u smrtnome grijehu; blago onima koje smrt nađe po tvojoj svetoj volji, jer im druga smrt neće nanijeti zla.«⁶⁰⁰

Ukratko

- 1015 *»Tijelo je stožer spasenja.«⁶⁰¹ Mi vjerujemo u Boga koji je stvoritelj tijela; vjerujemo u Riječ koja je postala tijelom da otkupi tijelo; vjerujemo u uskrsnuće tijela, dovršetak stvorenja i otkupljenja tijela.*
- 1016 *Smrću se duša dijeli od tijela, ali u uskrsnuću će Bog našem preobraženom tijelu dati nepokvarljiv život sjedinjujući ga s našom dušom. Kao što je Krist uskrsnuo i vječno živi, tako ćemo i mi svi uskrsnuti u posljednji dan.*
- 1017 *»Mi vjerujemo u pravo uskrsnuće ovoga tijela koje sada imamo.«⁶⁰² Ipak, u grob se sije tijelo raspadljivo, a uskrsava tijelo neraspadljivo,⁶⁰³ »tijelo duhovno« (1 Kor 15, 44).*
- 1018 *Zbog istočnog grijeha čovjek mora podnijeti »tjelesnu smrt, od koje bi bio pošteđen, da nije sagriješio.«⁶⁰⁴*
- 1019 *Isus, Sin Božji, dragovoljno je za nas podnio smrt u potpunom i slobodnom podlaganju Očevoj volji. Svojom je smrću pobijedio smrt i tako svim ljudima otvorio put spasenju.*

⁵⁹⁹ *De imitatione Christi* 1, 23, 5-8: ur. T. LUPPO, Città del Vaticano 1982., str. 70.

⁶⁰⁰ FRANJO ASIŠKI, *Canticum Fratris Solis: Opuscula sancti Patris Francisci Assisiensis*, ur. C. Esser; Grottaferrata 1978., str. 85-86.

⁶⁰¹ TERTULIJAN, *De resurrectione mortuorum* 8, 2: CCL 2, 931 (PL 2, 852).

⁶⁰² DRUGI LIONSKI KONCIL, *Professio fidei Michaelis Paleologi imperatoris*: DS 854.

⁶⁰³ Usp. 1 Kor 15, 42.

⁶⁰⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 18: AAS 58 (1966.) 1038.

Članak 12.

»VJERUJEM U ŽIVOT VJEČNI«

1523-1525 1020 Za kršćanina, koji svoju smrt sjedinjuje s Kristovom smrću, smrt je kao odlazak Kristu i ulazak u vječni život. Kad Crkva, posljednji put, nad umirućim kršćaninom izrekne oprosne riječi Kristova odrješenja, kada ga posljednji put obilježi okrepljujućim pomazanjem i kada mu u popudbini (pričesti) dadne Krista kao hranu za putovanje, ona mu se obraća s blagim i ohrabrujućim riječima:

336, 2677

»Pođi, kršćanska dušo, s ovoga svijeta u ime Boga Oca svemogućega, koji te je stvorio, u ime Isusa Krista, Sina Boga živoga, koji je za te trpio, u ime Duha Svetoga, koji se u te izlio. Danas ti bilo mjesto u miru i prebivalište kod Boga na svetome Sionu, sa svetom Bogorodicom Djevicom Marijom, sa svetim Josipom i svim anđelima i svecima Božjim [...]. Vрати se svojem početniku koji te je načinio od gliba zemaljskoga. I zato neka ti na odlasku iz ovoga života dođe u susret Djevica Marija, anđeli i svi sveti [...], da svoga Otkupitelja gledaš licem u lice.«⁶⁰⁵

I. Posebni sud

1038 1021 Smrt je svršetak ljudskog života kao vremena otvorena primanju ili odbijanju Božje milosti koja se očitovala u Isusu Kristu.⁶⁰⁶ Novi zavjet govori o sudu poglavito gledom na konačni susret s Kristom o njegovu drugom dolasku, ali u više navrata potvrđuje također neposrednu nagradu ili kaznu nakon smrti koja će biti dodijeljena svakome prema njegovim djelima i njegovoj vjeri. Prispodoba o siromašnom Lazaru⁶⁰⁷ i Kristova riječ dobrom razbojniku na križu,⁶⁰⁸ kao i drugi tekstovi Novoga zavjeta,⁶⁰⁹ govore o posljednjoj sudbini duše⁶¹⁰ koja za jedne može biti različita od drugih.

⁶⁰⁵ *Red bolesničkog pomazanja i skrbi za bolesne*, Posljednja preporuka i oproštaj, 146-147: *Ordo unctionis infirmorum*, tiskano izd., Typis Polyglottis Vaticanis 1972., str. 60-61.

⁶⁰⁶ Usp. 2 *Tim* 1, 9-10.

⁶⁰⁷ Usp. *Lk* 16, 22.

⁶⁰⁸ Usp. *Lk* 23, 43.

⁶⁰⁹ Usp. 2 *Kor* 5, 8; *Fil* 1, 23; *Heb* 9, 27; 12, 23.

⁶¹⁰ Usp. *Mt* 16, 26.

1022 Svaki čovjek već od časa smrti, u posebnom sudu koji mu život stavlja u odnos prema Kristu, prima u svojoj besmrtnoj duši vječnu nagradu ili kaznu: ili treba proći kroz čišćenje,⁶¹¹ ili će neposredno ući u nebesko blaženstvo,⁶¹² ili će se odmah zauvijek osuditi.⁶¹³ 393

»Uvečer našega života, bit ćemo pitani o ljubavi.«⁶¹⁴ 1470

II. Nebo

1023 Oni koji umiru u Božjoj milosti i prijateljstvu i koji su posve očišćeni, žive zauvijek s Kristom. Zauvijek su slični Bogu jer ga gledaju »kao što jest« (1 Iv 3, 2), »licem u lice« (1 Kor 13, 12):⁶¹⁵ 954

»Našom apostolskom vlašću definiramo da, prema općem Božjem određenju, duše svih svetih, koji su otišli s ovoga svijeta prije muke Gospodina našega Isusa Krista, [...] i svih drugih vjernika koji su umrli pošto su primili sveti Kristov krst, u kojih u času smrti nije bilo ništa za čišćenje [...] ili, ako je nešto bilo ili nešto bude što treba očistiti, čim, poslije svoje smrti, budu očišćene [...] i prije uskrsnuća njihovih tjelesa i općeg suda – i to nakon uzašašća Gospodina i Spasitelja Isusa Krista na nebo – bile su, jesu i bit će u nebu, u kraljevstvu nebeskom i raju nebeskom s Kristom, u društvu svetih anđela. One su poslije muke i smrti našega Gospodina Isusa Krista ugledale i gledaju Božju bit neposrednim gledanjem, i to licem u lice, bez posredovanja ikakvog stvorenja.«⁶¹⁶

1024 Taj savršeni život, to zajedništvo života i ljubavi s Presvetim Trojstvom, s Djevicom Marijom, anđelima i svim blaženicima – zove se »nebo«. Nebo je čovjekov krajnji cilj i ostvarenje njegovih najdubljih težnja, stanje najvećeg i konačnog blaženstva. 260, 326, 2734, 1718

⁶¹¹ Usp. DRUGI LIONSKI KONCIL, *Professio fidei Michaelis Paleologi imperatoris*: DS 856; FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Graecis*: DS 1304; TRIDENTSKI KONCIL, 25. zasj., *Decretum de purgatorio*: DS 1820.

⁶¹² Usp. DRUGI LIONSKI KONCIL, *Professio fidei Michaelis Paleologi imperatoris*: DS 857; IVAN XXII., Bula *Ne super his*: DS 990; BENEDIKT XII., Konst. *Benedictus Deus*: DS 1000-1001; FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Graecis*: DS 1305.

⁶¹³ DRUGI LIONSKI KONCIL, *Professio fidei Michaelis Paleologi imperatoris*: DS 857; DRUGI FIRENTINSKI KONCIL, DS 305; IVAN XXII., Bula *Ne super his*: DS 991; BENEDIKT XII., Konst. *Benedictus Deus*: DS 1002; FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Graecis*: DS 1306.

⁶¹⁴ Usp. IVAN OD KRIŽA, *Avisos y sentencias*, 57: Biblioteca Mistica Carmelitana, sv. 13, Burgos 1931., str. 238.

⁶¹⁵ Usp. *Otk* 22, 4.

⁶¹⁶ BENEDIKT XII., Konst. *Benedictus Deus*: DS 1000; usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 49: AAS 57 (1965.) 54.

1011 1025 Živjeti u nebu znači »biti s Kristom«. ⁶¹⁷ Izabranici žive »u njemu«, ali čuvajući, dapače nalazeći u njemu svoj pravi identitet i vlastito ime. ⁶¹⁸

»Život znači biti s Kristom; stoga gdje je Krist, tu je život, tu je kraljevstvo.« ⁶¹⁹

1026 Isus Krist nam je svojom smrću i uskrsnućem »otvorio« nebo. Život se blaženih sastoji u potpunom posjedovanju plodova Kristova otkupljenja; svojoj nebeskoj proslavi on pridružuje one koji su u nj
793 vjerovali i ostali vjerni njegovoj volji. Nebo je blažena zajednica svih koji su njemu savršeno prijatelovljeni.

1027 To otajstvo blaženog zajedništva s Bogom i sa svima onima koji su u Kristu nadilazi svako poimanje i svako predočenje. Sveto
959, 1720 pismo nam o tome govori u slikama: život, svjetlost, mir, svadbena gozba, vino (vječnog) kraljevstva, kuća Očeva, nebeski Jeruzalem, raj: »Što oko ne vidje, i uho ne ču, i u srce čovječje ne uđe, to pripravi Bog onima koji ga ljube« (*1 Kor 2, 9*).

1722 1028 Bog se, zbog svoje transcendencije, može vidjeti onakav kakav jest samo kad on sam svoju otajstvenost otvori neposrednom
163 promatranju čovjeka i kad mu za to dade sposobnost. To promatranje Boga u nebeskoj slavi Crkva naziva »blaženim gledanjem«:

»Koja li će slava i kakva radost biti kad ti bude dano da gledaš Boga, kad budeš počašćen da s Kristom, Bogom svojim, uživaš u radosti spasenja i vječne svjetlosti, [...] i da se u Božjem kraljevstvu raduješ s pravedicima i Božjim prijateljima zbog užitka u udijeljenoj besmrtnosti!« ⁶²⁰

956 1029 U slavi nebeskoj, blaženici s radošću nastavljaju ispunjati
668 Božju volju u odnosu prema drugim ljudima i cijelom stvorenju. Oni već kraljuju s Kristom; s njim će »kraljevati u vijeke vjekova« (*Otk 22, 5*). ⁶²¹

⁶¹⁷ Usp. *Iv 14, 3; Fil 1, 23; 1 Sol 4, 17*.

⁶¹⁸ Usp. *Otk 2, 17*.

⁶¹⁹ AMBROZIJE, *Expositio Evangelii secundum Lucam*, 10, 121: CCL 14, 379 (PL 15, 1927).

⁶²⁰ CIPRIJAN KARTAŠKI, *Epistula 58*, 10: CSEL 3/2, 665 (56, 10: PL 4, 367-368).

⁶²¹ Usp. *Mt 25, 21.23*.

III. Konačno čišćenje ili čistilište

1030 Oni koji umru u milosti i prijateljstvu s Bogom, a nisu potpuno čisti, iako su sigurni za svoje vječno spasenje, moraju se poslije smrti podvrgnuti čišćenju kako bi postigli svetost nužnu za ulazak u nebesku radost.

1031 To konačno čišćenje izabranih, koje se posve razlikuje od kazne osuđenih, Crkva naziva *čistilištem*. Nauk vjere s obzirom na čistilište Crkva je jasno izrazila posebno na Firentinskom⁶²² i Tridentском⁶²³ koncilu. Crkvena predaja, pozivajući se na neka mjesta Svetog pisma,⁶²⁴ govori o čistilišnoj vatri:

»Što se tiče nekih lakih pogrešaka, treba vjerovati da prije općeg suda postoji čistilišna vatra, prema onome što potvrđuje Onaj koji je Istina, govoreći da onome tko izgovori hulu protiv Duha Svetoga neće biti oproštena ni na ovom ni u budućem svijetu (*Mt* 12, 32). Prema toj pouci možemo zaključiti da se neke pogreške mogu oprostiti na ovom svijetu, a neke druge u budućem svijetu.«⁶²⁵

1032 Taj se nauk također oslanja na molitvenu praksu za pokojne, o čemu govori Sveto pismo: »Zato je [Juda Makabejac] za pokojne prinio žrtvu naknadnicu, da im se oprostite grijesi« (*2 Mak* 12, 46). Crkva je, od prvih vremena, častila spomen mrtvih i za njih prinosila molitve, poglavito misnu žrtvu,⁶²⁶ da bi, očišćeni, mogli prispjeti k blaženom gledanju Boga. Crkva također preporučuje milostinju, oprostite i djela pokore u korist pokojnika:

»Pružajmo im pomoć i obnavljajmo im spomen. Ako su Jobovi sinovi bili očišćeni žrtvom svog oca,⁶²⁷ zašto bismo sumnjali da će naši prinosi za pokojne tim pokojnicima pružiti neku utjehu? Ne oklijevajmo pružiti pomoć onima koji su preminuli i prikazivati za njih svoje molitve.«⁶²⁸

⁶²² Usp. FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Graecis*: DS 1304.

⁶²³ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 25. zasj., *Decretum de purgatorio*: DS 1820; 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, kan. 30: DS 1580.

⁶²⁴ Usp. na primjer *1 Kor* 3, 15; *1 Pt* 1, 7

⁶²⁵ GRGUR VELIKI, *Dialogi* 4, 41, 3: SC 265, 148 (PL 77, 396).

⁶²⁶ Usp. DRUGI LIONSKI KONCIL, *Professio fidei Michaelis Paleologi imperatoris*: DS 856.

⁶²⁷ Usp. *Job* 1, 5.

⁶²⁸ IVAN ZLATOUSTI, *In epistulam I ad Corinthios*, homilia 41, 5: PG 61, 361.

IV. Pakao

1033 Ne možemo biti s Bogom sjedinjeni ako se slobodno ne odlučimo ljubiti ga. Ali, Boga ne možemo ljubiti ako teško griješimo protiv njega, protiv svog bližnjega ili protiv nas samih: »Tko ne ljubi, ostaje u smrti. Tko god mrzi brata svoga, ubojica je. A znate da nijedan ubojica nema u sebi trajnoga, vječnoga života« (*1 Iv 3, 14-15*).
 1861 Naš Gospodin upozorava nas da ćemo biti od njega odijeljeni, ako u teškim potrebama ne priskočimo u pomoć siromašnima i malenima, njegovoj braći.⁶²⁹ Umrijeti u smrtnom grijehu, a da se čovjek za nj nije pokajao i prihvatio milosrdnu Božju ljubav, znači, po svom slobodnom izboru, ostati zauvijek odijeljen od njega. To je upravo stanje
 393 konačnog samoisključenja iz zajedništva s Bogom i s blaženicima koje
 633 označujemo riječju »pakao«.

1034 Isus često govori o »geheni«, o vatri »koja se ne gasi«,⁶³⁰ pripremljenoj onima koji do kraja života odbijaju vjerovati i obratiti se, i gdje se istodobno može izgubiti duša i tijelo.⁶³¹ Isus teškim riječima navješćuje da će »poslati svoje anđele da pakupe sve [...] bezakonike i bace ih u peć ognjenu« (*Mt 13, 41-42*), i da će izreći osudu: »Odlazite od mene, prokleti, u oganj vječni« (*Mt 25, 41*).

393 1035 Crkva u svom naučavanju potvrđuje opstojnost pakla i njegovu vječnost. Duše onih koji umiru u smrtnom grijehu odmah nakon smrti silaze u pakao, gdje trpe paklene muke, »vječni oganj«.⁶³² Glavna se paklena muka sastoji u vječnom odjeljenju od Boga, u kojemu jedinome može čovjek naći život i blaženstvo, za što je stvoren i za čime teži.

1734 1036 Izjave Svetoga pisma i učenje Crkve o paklu *poziv su na odgovornost* kojom čovjek mora svoju slobodu upotrijebiti u cilju svoje
 1428 vječne sudbine. Istodobno su hitan *poziv na obraćenje*: »Uđite na uska

⁶²⁹ Usp. *Mt 25, 31-46*.

⁶³⁰ Usp. *Mt 5, 22.29; 13, 42.50; Mk 9, 43-48*.

⁶³¹ Usp. *Mt 10, 28*.

⁶³² Usp. Vjerovanje »*Quicumque*«: DS 76; CARIGRADSKA SINODA (543.), *Anathematismi contra Origenem*, 7: DS 409; *isto mj.*, DS 411; IV. LATERANSKI KONCIL, 1. pogl. *De fide catholica*: DS 801; DRUGI LIONSKI KONCIL, *Professio fidei Michaelis Paleologi imperatoris*: DS 858; BENEDIKT XII., Konst. *Benedictus Deus*: DS 1002; FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Iacobitis*: DS 1351; TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj. *Decretum de iustificatione*, kan. 25: DS 1575; PAVAO VI., *Sollemnis professio fidei*, 12: AAS 60 (1968.) 438.

vrata! Jer široka su vrata i prostran put koji vodi u propast i mnogo ih je koji njime idu. O kako su uska vrata i tijesan put koji vodi u Život i malo ih je koji ga nalaze!« (Mt 7, 13-14):

»Budući da ne znamo ni dana ni časa, trebamo, na Gospodnju opomenu, ustrajno bdjeti kako bismo – ispunivši jedini tijek našega zemaljskog života – zaslužili s njim ući na svadbu i biti ubrojani među blagoslovljene, a ne da nam bude, kao zlim i lijenim slugama, zapovijedeno odstupiti u vječni oganj i van u tminu, gdje 'će biti plač i škrgut zubi'.«⁶³³

1037 Bog nikoga ne predodređuje za pakao;⁶³⁴ za to je potrebno svojevoljno odvratanje od Boga (smrtni grijeh) i ustrajanje u tome sve do kraja. U euharistijskom slavlju i u dnevnim molitvama vjernika Crkva zaziva milosrđe Boga, koji »neće da itko propadne, nego hoće da svi prispiju k obraćenju« (2 Pt 3, 9):

»Molimo, Gospodine, blagohotno primi ovaj žrtveni prinos nas tvojih slugu i sve obitelji svoje: obdari naše dane svojim mirom, izbavi nas od vječne osude i ubroji nas među izabrane svoje.«⁶³⁵

V. Posljednji sud

1038 Posljednjem sudu prethodit će uskrsnuće svih mrtvih, »pravednika i nepravednika« (Dj 24, 15). To će biti »čas kad će svi koji su u grobovima čuti glas Sina čovječjega. I izići će: koji su dobro činili – na uskrsnuće života, a koji su radili zlo – na uskrsnuće osude« (Iv 5, 28-29). Tada će Krist »doći u slavi i svi anđeli njegovi s njime [...] I sabrat će se pred njim svi narodi, a on će ih jedne od drugih razlučiti kao što pastir razlučuje ovce od jaraca. Postavit će ovce sebi s desna, a jarce slijeva [...]. I otići će ovi u muku vječnu, a pravednici u život vječni« (Mt 25, 31-33. 46).

1039 Pred Kristom, koji je Istina, bit će konačno iznesena istina o stavu svakoga čovjeka prema Bogu.⁶³⁶ Posljednji sud će otkriti, do

⁶³³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 48: AAS 57 (1965.) 54.

⁶³⁴ Usp. II. SINODA U ORANGESU, *Conclusio*: DS 397; TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj. *Decretum de iustificatione*, kan. 17: DS 1567.

⁶³⁵ *Prva euharistijska molitva ili Rimski kanon*, 88: *Missale Romanum*, tipsko izd., Typis Polyglottis Vaticanis 1970., str. 450.

⁶³⁶ Usp. *Iv* 12, 48.

162

1014, 1821

678-679

998, 1001

678

zadnjih posljedica, sve što je tko za svoga zemaljskog života dobra učinio ili propustio učiniti:

»Sve se čuva što god zli čine i ne znaju kad će doći i očitovati se naš Gospodin i neće šutjeti (*Ps* 50, 3) [...]. Zatim će se okrenuti i prema drugima koji su na lijevoj strani; reći će: 'Postavio sam vam na zemlju svoje najmanje siromahe. Ja sam kao glava stolovao u nebu, s desne Ocu, ali su se moji udovi mučili na zemlji i trpjeli oskudicu. Da ste mojim udovima što god udijelili, i do glave bi prispjelo ono što biste im udijelili. I znali biste da kad sam vam na zemlju postavio svoje najmanje siromahe, učinio sam ih vašim dostavljačima koji bi vaša djela donosili u moju riznicu. Vi pak niste u njihove ruke ništa položili pa stoga i kod mene niste ništa našli'.«⁶³⁷

1040 Posljednji sud bit će u vrijeme slavnog povratka Kristova.
637 Samo mu Otac zna čas i dan; samo on odlučuje o njegovu dolasku. Po svom će Sinu Isusu Kristu izreći tada konačni pravorijek o svoj povijesti. Tada ćemo upoznati posljednji smisao svega stvorenja i svu rasporedbu spasenja; shvatit ćemo čudesne putove kojima je njegova
314 providnost vodila svaku stvar njezinu konačnom cilju. Posljednji će sud otkriti da Božja pravda pobjeđuje sve nepravde što su ih Božji stvorovi počinili te da je Božja ljubav jača od smrti.⁶³⁸

1432 1041 Poruka Posljednjeg suda poziv je na obraćenje dok Bog još daje ljudima »vrijeme milosno, [...] vrijeme spasa« (*2 Kor* 6, 2). Nadahnjuje i sveti Božji strah. Obvezuje na pravdu kraljevstva Božjega. Naviješta
2854 »blaženu nadu« (*Tit* 2, 13) povratka Krista Gospodina, koji će doći »da se proslavi u svojim svetima i da se prodiči u svima koji su vjerovali« (*2 Sol* 1, 10).

VI. Nada novih nebesa i nove zemlje

769 1042 Na kraju vremenâ kraljevstvo će Božje prispjeti svoj punini. Poslije općega suda pravednici će, proslavljeni u tijelu i duši, kraljevati
670 ti zauvijek s Kristom, i sam će svemir biti obnovljen:

310 Tada će Crkva »biti dovršena u nebeskoj slavi, kad dođe vrijeme obnove svega, i kad se s ljudskim rodом sav svijet, koji je s čovjekom tijesno povezan i po njemu dostiže svoj cilj, u Kristu savršeno obnovi.«⁶³⁹

⁶³⁷ AUGUSTIN, *Sermo* 18, 4, 4: CCL 41, 247-249 (PL 38, 130-131).

⁶³⁸ Usp. *Pj* 8, 6.

⁶³⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 48: AAS 57 (1965.) 53.

1043 Tu tajanstvenu obnovu, koja će preobraziti čovječanstvo i svijet, Sveto pismo naziva »nova [...] nebesa i nova zemlja« (2 Pt 3, 13).⁶⁴⁰ 671
To će biti konačno ostvarenje Božjega nauma da se »u Kristu sabere 280
sve – na nebesima i na zemlji« (Ef 1, 10). 518

1044 U tom novom svemiru,⁶⁴¹ nebeskom Jeruzalemu, Bog će prebivati među ljudima. »I otrt će im svaku suzu s očiju te smrti više neće biti, ni tuge, ni jauka, ni boli više neće biti, jer – prijašnje uminu« (Otk 21, 4).⁶⁴²

1045 Za čovjeka taj će svršetak biti konačno ostvarenje jedinstva ljudskog roda koje je Bog htio od početka stvaranja i kojemu je 775
putujuća Crkva bila »kao sakrament«.⁶⁴³ Oni koji budu sjedinjeni s Kristom tvorit će zajednicu otkupljenih, Sveti grad Božji (Otk 21, 2), 1404
»Zaručnicu, Ženu Jaganjčevu« (Otk 21, 9). Više neće biti ozlijeđena grijesima, ljagama,⁶⁴⁴ sebičnošću, što ruši ili ranjava ljudsku zajednicu na zemlji. Blaženo gledanje, u kojemu će se Bog neiscrpljivo otvoriti izabranima, bit će nepresušno vrelo sreće, mira i uzajamnog zajedništva.

1046 U pogledu svemira, objava potvrđuje duboko sudbinsko zajedništvo tvarnoga svijeta i čovjeka:

»Doista, stvorenje sa svom žudnjom iščekuje ovo objavljenje sinova Božjih [...] u nadi da se oslobodi robovanja i pokvarljivosti [...]. Jer znamo: sve stvorenje zajedno uzdiše i muči se u porođajnim bolima sve do sada. Ali ne samo ono! I mi koji imamo prvine Duha, i mi u sebi uzdišemo iščekujući posinstvo, otkupljenje svoga tijela« (Rim 8, 19-23). 349

1047 I vidljivi je svemir, dakle, određen da se preobrazi, »da i sam svijet, obnovljen u svom prvotnom stanju, bude, bez ikakve smetnje, u službi pravednicima«, sudjelujući u njihovoj proslavi u Isusu Kristu uskrsnome.⁶⁴⁵

⁶⁴⁰ Usp. Otk 21, 1.

⁶⁴¹ Usp. Otk 21, 5.

⁶⁴² Usp. Otk 21, 27.

⁶⁴³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 1: AAS 57 (1965.) 5.

⁶⁴⁴ Usp. Otk 21, 27.

⁶⁴⁵ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 5, 32, 1: sc 153, 398 (PG 7, 1210).

673 1048 »Nije nam poznato vrijeme dovršenja zemlje i čovječanstva niti nam je poznat način preobrazbe svemira. Prolazi, doduše, obličje ovoga svijeta izobličeno grijehom, ali smo poučeni da Bog priprema novo prebivalište i novu zemlju na kojoj će stanovati pravednost i gdje će blaženstvo ispuniti i nadvisiti sve želje za mirom što se rađaju u ljudskom srcu.«⁶⁴⁶

1049 »Iščekivanje nove zemlje nipošto ne smije oslabiti, nego, dapače, mora razbuditi skrb za oblikovanjem ove zemlje, gdje raste ono Tijelo nove ljudske obitelji koje već može pružiti neki obris novog svijeta. Stoga, iako treba pomnjivo razlikovati ovozemni napredak od porasta Kristova kraljevstva, ipak je on od velike važnosti za Božje kraljevstvo jer može pridonijeti boljem uređenju ljudskog društva.«⁶⁴⁷

1709 1050 »Jer pošto budemo u Gospodnjem Duhu i prema njegovoj zapovijedi diljem zemlje proširili dobra ljudskog dostojanstva, bratskoga zajedništva i slobode – to jest sve te dobre plodove prirode i našeg mara – opet ćemo ih poslije naći, ali očišćene od svake ljage, rasvijetljene i preobražene, kada Krist bude predao Ocu vječno i sveopće kraljevstvo.«⁶⁴⁸ Tada će Bog biti »sve u svima« (*I Kor 15, 28*), u vječnom životu:

»Stvarni i istinski život jest Otac koji, po Sinu u Duhu Svetome, na sve kao iz izvora izlijeva nebeske darove. Po njegovoj su dobroti i nama ljudima uistinu obećana dobra vječnog života.«⁶⁴⁹

Ukratko

1051 *Svaki čovjek, u času smrti, na posebnom sudu, prima u svojoj besmrtnoj duši vječnu plaću od Krista, suca živih i mrtvih.*

1052 »Vjerujemo da duše svih onih koji umru u Kristovoj milosti [...] sačinjavaju Božji narod poslije smrti koja će konačno biti uništena u dan uskrsnuća, kad će se duše ponovno sjediniti sa svojim tijelima.«⁶⁵⁰

⁶⁴⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 39: AAS 58 (1966.) 1056-1057.

⁶⁴⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 39: AAS 58 (1966.) 1057.

⁶⁴⁸ VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 39: AAS 58 (1966.) 1057; usp. ISTI, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 2: AAS 57 (1965.) 5-6.

⁶⁴⁹ ĆIRIL JERUZALEMSKI, *Catecheses illuminandorum* 18, 29: *Opera*, sv. 2, ur. J. RUPP, München 1870., str. 332 (PG 33, 1049).

⁶⁵⁰ PAVAO VI., *Sollemnis professio fidei*, 28: AAS 60 (1968.) 444.

- 1053 »Vjerujemo da mnoštvo duša, koje su sabrane oko Isusa i Marije u raju, sačinjavaju nebesku Crkvu, gdje, u vječnom blaženstvu, gledaju Boga kakav jest, i gdje su, u različitom stupnju, pridružene svetim anđelima u božanskom vladanju proslavljenog Krista, posredujući za nas i svojim bratskim zauzimanjem pomažući našoj slabosti.«⁶⁵¹
- 1054 Oni koji umru u Božjoj milosti i prijateljstvu, a nisu posve čisti, iako su sigurni za svoje vječno spasenje, poslije smrti podnose čišćenje, kako bi postigli svetost potrebnu da mogu ući u Božju radost.
- 1055 Na temelju »općinstva svetih« Crkva pokojne preporučuje Božjem milosrđu i prikazuje za njih molitve, napose svetu euharistijsku žrtvu.
- 1056 Po Kristovu primjeru, Crkva upozorava vjernike na »tužnu i mučnu stvarnost vječne smrti«, ⁶⁵² koja se zove »pakao«.
- 1057 Glavna je paklena kazna u vječnoj odvojenosti od Boga, u kojemu jedinom može čovjek naći život i blaženstvo, za što je stvoren i za čime teži.
- 1058 Crkva moli da se nitko ne izgubi: »Gospodine, ne dopusti da se ikada odijelim od tebe.«⁶⁵³ Ako je istina da se nitko ne može sam spasiti, jednako je istina da Bog hoće »da se svi ljudi spase« (1 Tim 2, 4) i da je njemu »sve moguće« (Mt 19, 26).
- 1059 »Sveta rimska Crkva čvrsto vjeruje i ispovijeda da će se na Sudnji dan svi ljudi sa svojim tijelima pojaviti pred Kristovim sudištem, da polože račun za svoja djela.«⁶⁵⁴
- 1060 Na kraju vremenâ, kraljevstvo će Božje prispijeti svojoj punini. Tada će pravednici, proslavljeni u tijelu i duši, zauvijek kraljevati s Kristom i sam će tvarni svemir biti preobražen. Bog će tada biti »sve u svima« (1 Kor 15, 28), u vječnom životu.

⁶⁵¹ PAVAO VI., *Sollemnis professio fidei*, 29: AAS 60 (1968.) 444.

⁶⁵² KONGREGACIJA ZA KLER, *Directorium catechisticum generale*, 69: AAS 64 (1972.) 141.

⁶⁵³ *Molitva prije pričesti*, 132: *Missale Romanum*, tipsko izd., Typis Polyglottis Vaticanis 1970., str. 474.

⁶⁵⁴ DRUGI LIONSKI KONCIL, *Professio fidei Michaelis Paleologi imperatoris*: DS 859; usp. TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, pogl. 16: DS 1549.

»AMEN«

2856 1061 Vjerovanje se, kao i zadnja knjiga Svetoga pisma,⁶⁵⁵ završava židovskom riječi *Amen*. Često je nalazimo na kraju molitava Novog zavjeta. A i Crkva svoje molitve zaključuje s *Amen*.

214 1062 U hebrejskom jeziku *Amen* se veže uz isti korijen kao i riječ »vjerovati«. Taj korijen izražava čvrstoću, pouzdanost, vjernost. Otud shvaćamo zašto riječ »Amen« može izraziti i Božju vjernost prema nama i naše povjerenje u Boga.

215 1063 U proroka Izaije nalazi se izraz »Bog istine«, doslovno »Bog Amena«, to jest Bog vjeran svojim obećanjima: »Tko se u zemlji bude blagoslivljao, neka se blagoslivlje Bogom vjernim (Bogom Amena)« (*Iz* 65, 16). Naš Gospodin često upotrebljava izričaj »Amen«,⁶⁵⁶ katkad 156 udvostručeno,⁶⁵⁷ da naglasi pouzdanost svoga nauka i svoj ugled utemeljen na Božjoj istini.

197, 2101 1064 Završni »Amen« u Vjerovanju preuzima dakle i potvrđuje početni: »Ja vjerujem«. Vjerovati znači reći »Amen« Božjim riječima, obećanjima, zapovijedima, znači potpuno se pouzdati u onoga koji je »Amen« beskrajne ljubavi i savršene vjernosti. Kršćanski svakodnevni život bit će »Amen« onom »vjerujem« naše krsne vjeroispovijesti:

»Neka ti Vjerovanje bude ogledalo. Ogledaj se u njemu: da vidiš vjeruješ li sve što priznaješ da vjeruješ. I u svojoj se vjeri raduj svaki dan.«⁶⁵⁸

1065 Sam Isus Krist jest »Amen« (*Otk* 3, 14). On je konačni »Amen« Očeve ljubavi prema nama; on preuzima i dovršava naš »Amen« Ocu: »Doista, sva obećanja Božja u njemu su 'Da!'. I stoga po njemu i naš 'Amen!' Bogu na slavu!« (*2 Kor* 1, 20):

⁶⁵⁵ Usp. *Otk* 22, 21.

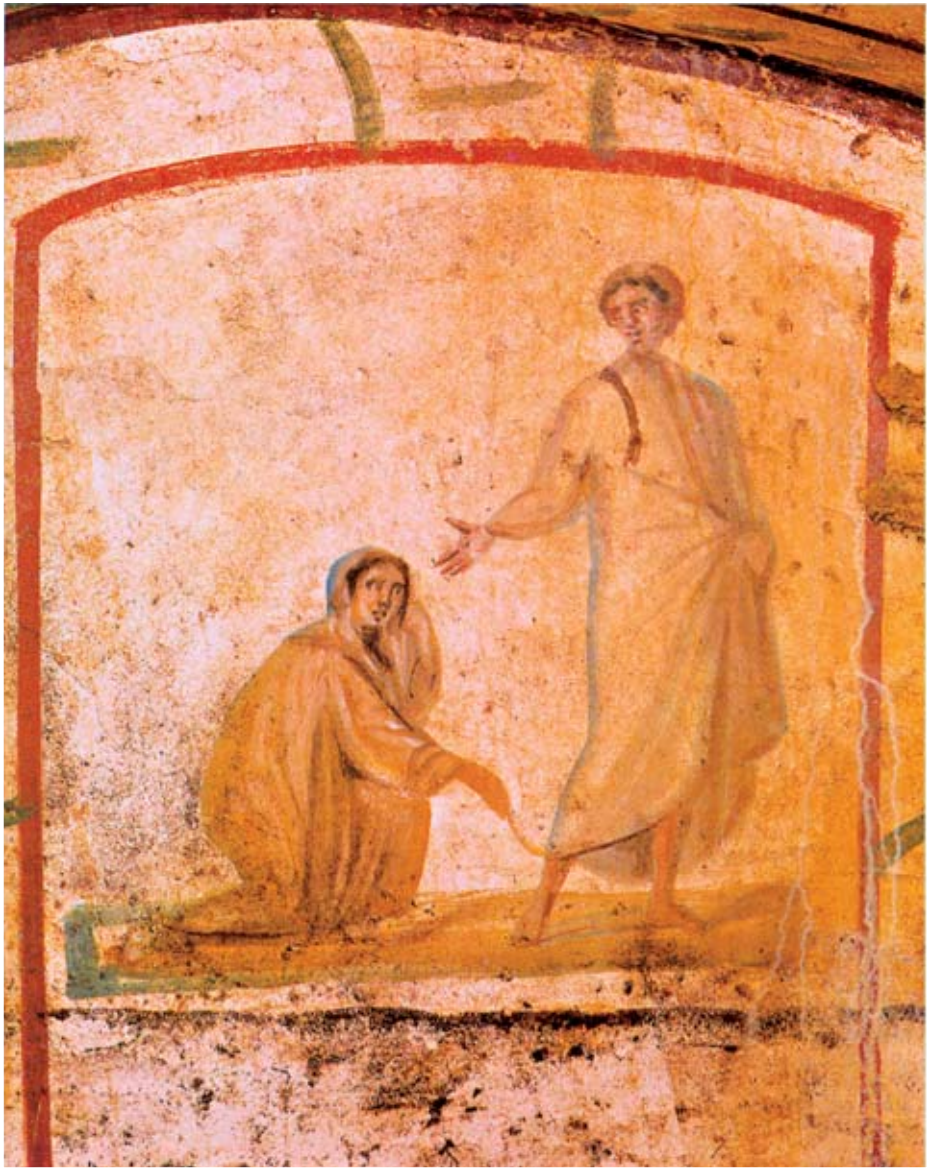
⁶⁵⁶ Usp. *Mt* 6, 2. 5. 16.

⁶⁵⁷ Usp. *Iv* 5, 19.

⁶⁵⁸ AUGUSTIN, *Sermo* 58, 11, 13: PL 38, 399.

»Po njemu, s njim i u njemu
tebi, Bogu Ocu svemogućemu,
u jedinstvu Duha Svetoga,
svaka čast i slava,
u sve vijeke vjekova.
AMEN.«⁶⁵⁹

⁶⁵⁹ *Zaključak euharistijske molitve* (Doksologija): *Missale Romanum*, tipsko izd., Typis Polyglottis Vaticanis 1970., str. 455. 460. 464 i 471.

Freska iz katakomba svetog Petra i Marcelina u Rimu, početak 4. stoljeća

Slika prikazuje susret Isusa sa ženom koja je mnogo godina bolovala od krvarenja, a dotaknuvši se Isusove haljine ona je ozdravila zbog »sile koja je iz njega izišla« (usp. *Mk* 5, 25-34).

Slika, dakle, simbolički pokazuje božansku i spasiteljsku moć Sina Božjega koji po sakramentalnom životu spašava čitava čovjeka, i dušu i tijelo.

Sakramenti Crkve nastavljaju sada djela koja je Krist vršio tijekom zemaljskog života (§ 1115). Sakramenti su kao »sile koje izlaze« iz Kristova tijela da nam liječe rane grijeha te nam daruju novi Kristov život (§ 1116).

DRUGI DIO

**SLAVLJENJE KRŠĆANSKOGA
OTAJSTVA**

ČEMU LITURGIJA?

1066 U Vjerovanju Crkva ispovijeda otajstvo Presvetoga Trojstva i »misterij njegove volje po dobrohotnosti njegovoj« (*Ef* 1, 9) o svemu stvorenju: Otac izvršava »otajstvo svoje volje« dajući svoga Ljubljenoga Sina i Svetoga Duha za spas svijeta i slavu svog imena. To je Kristovo otajstvo,¹ objavljeno i ostvareno u povijesti prema naumu, mudroj »rasporedbi« koju sveti Pavao naziva »rasporedbom (οἰκονομία) otajstva« (*Ef* 3, 9) i koju će otačka predaja nazivati »ekonomijom utjelovljene Riječi« ili »naumom spasenja«. 50 236

1067 »To djelo ljudskog otkupljenja i savršene Božje proslave, kojemu su prethodila čudesna Božja djela u narodu Staroga zavjeta, izvršio je Krist Gospodin, osobito vazmenim otajstvom svoje blažene muke, uskrsnuća od mrtvih i slavnog uzašašća, po kojemu je 'svojom smrću uništio našu smrt i uskrsnućem obnovio naš život'. Doista, iz boka Krista usnulog na križu provreo je čudesni sakrament cijele Crkve.«² Stoga, u liturgiji, Crkva slavi u prvom redu vazmeno otajstvo, po kojem je Krist izvršio djelo našega spasenja. 571

1068 To Kristovo otajstvo Crkva u liturgiji navješćuje i slavi da vjernici od njega žive i o njemu svjedoče u svijetu:

»Liturgija, kojom se, osobito u božanskoj žrtvi euharistije, 'vrši djelo našeg otkupljenja' u najvećoj mjeri pridonosi tome da vjernici svojim životom izraze i drugima očituju otajstvo Krista i pravu narav istinske Crkve.«³

¹ Usp. *Ef* 3, 4.

² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 5: AAS 56 (1964) 99.

³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 2: AAS 56 (1964) 97-98.

ŠTO ZNAČI RIJEČ »LITURGIJA«?

1069 Riječ »liturgija« izvorno znači »javno djelo«, »službu naroda i službu u korist naroda«. U kršćanskoj predaji to znači da narod Božji sudjeluje u »Božjem djelu«. ⁴ Po liturgiji Krist, naš Otkupitelj i Veliki svećenik, nastavlja u svojoj Crkvi, s njome i po njoj, djelo našeg otkupljenja.

1070 Riječ »liturgija« Novi zavjet upotrebljava da označi ne samo bogoslužna slavlja, ⁵ nego i naviještanje evanđelja ⁶ i ljubav na djelu. ⁷ U svemu tome riječ je o službi Bogu i ljudima. U liturgijskom slavlju Crkva je, po uzoru na svoga Gospodina, jedinog »liturga«, ⁸ služiteljica koja sudjeluje u njegovoj svećeničkoj (bogoslužje) proročkoj (naviještanje) i kraljevskoj službi (služba ljubavi).

»S pravom se, dakle, liturgija smatra vršenjem svećeničke službe Isusa Krista, u kojem se pomoću osjetnih znakova označuje i na način pojedinom znaku svojstven izvršuje čovjekovo posvećenje te otajstveno tijelo Isusa Krista, Glava i udovi, vrši cjelokupno javno bogoslužje. Stoga je svako liturgijsko slavlje, kao djelo Krista svećenika i njegova tijela koje je Crkva, u najpotpunijem smislu sveto djelo i s njegovom se djelotvornošću ni po kakvoći ni po stupnju ne može izjednačiti nijedan drugi čin Crkve.« ⁹

LITURGIJA KAO VRELO ŽIVOTA

1071 Liturgija je Kristovo djelo, i djelo njegove Crkve, koje ostvaruje i očituje Crkvu kao vidljivi znak zajedništva Boga i ljudi po Kristu. Ona pokreće vjernike da se založe u novom životu zajednice. Traži da u njoj svi sudjeluju »svjesno, djelatno i plodno«. ¹⁰

1072 »Sveta liturgija ne iscrpljuje svekoliku djelatnost Crkve«: ¹¹ njoj mora prethoditi evangelizacija, vjera i obraćenje; istom tada može ona donositi plodove u životu vjernika: novi Život po Duhu, zalaganje u poslanju Crkve i služenje njezinu jedinstvu.

⁴ Usp. *Iv* 17, 4.

⁵ Usp. *Dj* 13, 2; *Lk* 1, 23.

⁶ Usp. *Rim* 15, 16; *Fil* 2, 14-17.30.

⁷ Usp. *Rim* 15, 27; *2 Kor* 9, 12; *Fil* 2, 25.

⁸ Usp. *Heb* 8, 2.6.

⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 7: AAS 56 (1964) 101.

¹⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 11: AAS 56 (1964) 103.

¹¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 9: AAS 56 (1964) 101.

MOLITVA I LITURGIJA

1073 Liturgija je također udioništvo u Kristovoj molitvi, upravljenoj Ocu u Duhu Svetomu. U njoj svaka kršćanska molitva nalazi svoj izvor i cilj. Po liturgiji je unutarnji čovjek ukorijenjen i utemeljen¹² »u velikoj ljubavi kojom nas je Otac uzljubio« (Ef 2, 4) u svome ljubljenom Sinu. Svakom se molitvom »u Duhu« (Ef 6, 18), u svako vrijeme, živi i pounutarnjuje isto »čudesno djelo Božje«.

2558

KATEHEZA I LITURGIJA

1074 »Liturgija je vrhunac kojemu teži djelatnost Crkve, i ujedno izvor iz kojega proistječe sva njezina snaga.«¹³ Ona je, dakle, povlašteno mjesto za katehezu naroda Božjega. »Kateheza je tijesno povezana sa svim bogoslužnim i sakramentalnim djelovanjem jer u sakramentima, osobito u euharistiji, Krist Isus djeluje u punini u preobražavanju ljudi.«¹⁴

1075 Liturgijska kateheza ide za uvođenjem u Kristovo otajstvo (ona je stoga »mistagogija«, *μυσταγωγία*), krećući od vidljivog prema nevidljivomu, od znaka prema označenomu, od »sakramenta« prema »otajstvu«. Takva kateheza spada na mjesne i krajevne katekizme. Ovaj Katekizam želeći poslužiti cijeloj Crkvi, u svoj raznolikosti njezinih obreda i kultura,¹⁵ prikazat će ono što je svoj Crkvi temeljno i zajedničko glede liturgije kao otajstva i kao slavlja (*prvi odsjek*), zatim sedam sakramenata i blagoslovine (*drugi odsjek*).

426

774

¹² Usp. Ef 3, 16-17.

¹³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 10: AAS 56 (1964) 102.

¹⁴ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Catechesi tradendae*, 23: AAS 71 (1979) 1296.

¹⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 3-4: AAS 56 (1964) 98.

PRVI ODSJEK

SAKRAMENTALNI RED SPASENJA

1076 Po izlivanju Duha Svetoga na dan Pedesetnice, Crkva se objavila svijetu.¹ S darom Duha počinje novo vrijeme u »rasporedbi otajstva«: vrijeme Crkve, u kojem Krist očituje, uprisutnjuje i priopćava djelo svoga spasenja po liturgiji Crkve, »dok opet ne dođe« (*I Kor* 11, 26). U tom vremenu Crkve, Krist živi i sada djeluje u Crkvi i s njome na nov način, vlastit tomu novom vremenu. On djeluje po sakramentima; zajednička predaja Zapada i Istoka naziva to »sakramentalnom ekonomijom« koja se sastoji u priopćavanju (ili »dijeljenju«) plodova Kristova vazmenog otajstva u slavlju »sakramentalne« liturgije Crkve.

Stoga je važno ponajprije iznijeti na vidjelo to »sakramentalno dijeljenje« (*prvo poglavlje*). Na taj će način biti jasniji narav i bitni vidovi liturgijskog slavlja (*drugo poglavlje*).

¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 6: AAS 56 (1964) 100; ISTI, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 2: AAS 57 (1965) 6.

PRVO POGLAVLJE

VAZMENO OTAJSTVO U VREMENU CRKVE

Članak 1.

LITURGIJA – DJELO PRESVETOGA TROJSTVA

I. Otac, izvor i cilj liturgije

1077 »Blagoslovljen Bog i Otac Gospodina našega Isusa Krista, koji nas blagoslovi svakim blagoslovom duhovnim u nebesima, u Kristu. Tako: u njemu nas sebi izabra prije postanka svijeta da budemo sveti i bez mane pred njim; u ljubavi nas predodredi za posinstvo, za sebe, po Isusu Kristu, dobrohotnošću svoje volje, na hvalu Slave svoje milosti« (Ef 1, 3-6). 492

1078 Blagoslivljanje je božansko djelo koje daje život i kojemu je Otac izvor. Njegov je blagoslov istodobno riječ i dar (*benedictio*, εὐλογία). Primijenjena čovjeku, ta riječ znači čovjekovo klanjanje i predanje Stvoritelju u činu zahvaljivanja. 2626

1079 Od početka do svršetka vremena svekoliko Božje djelo jest *blagoslov*. Od liturgijske pjesme o prvom stvaranju sve do hvalospjeva nebeskog Jeruzalema, nadahnuti pisci navješćuju naum spasenja kao neizmjerni božanski blagoslov.

1080 U početku Bog blagoslivlje živa bića, osobito muškarca i ženu. Savez s Noom i sa svim živim bićima obnavlja taj blagoslov plodnosti, usprkos čovjekovu grijehu zbog kojeg je zemlja »prokleta«. Ali napose od Abrahama božanski blagoslov prožima ljudsku povijest, koja je išla prema smrti, da je vrati životu, njezinu vrelu: po vjeri »oca vjernikâ« koji prima blagoslov, započela je povijest spasenja.

1081 Božanski blagoslovi očituju se u čudesnim i spasenjskim događajima, kao što su: rođenje Izakovo, izlazak iz Egipta (Pasha i Izlazak), dar Obećane zemlje, izabranje Davidovo, Božja prisutnost u Hramu, pročišćujuće izgnanstvo i povratak »malog Ostatka«. Zakon, Proroci i Psalmi, od kojih je satkana liturgija izabranog naroda, doživaju u pamet te božanske blagoslove i istodobno na njih odgovaraju blagoslovima hvale i zahvaljivanja.

1082 U crkvenoj se liturgiji božanski blagoslov u punini objavljuje i priopćuje: Otac je priznat i čašćen kao Izvor i Cilj svih blagoslova stvaranja i spasenja; u svojoj Riječi, utjelovljenoj, umrloj i uskrsloj za nas, on nas obasiplje svojim blagoslovima i po njoj u naša srca ulijeva Dar koji sadrži sve darove: Duha Svetoga.

- 2627 1083 Shvatljiva je stoga dvostruka dimenzija kršćanske liturgije: ona je odgovor vjere i ljubavi na »duhovne blagoslove« kojima nas Otac obdaruje. S jedne strane, Crkva, sjedinjena sa svojim Gospodinom i »u Duhu Svetomu«,² klanjanjem, hvalom i zahvaljivanjem blagoslivlje Oca za »njegov neizreciv dar« (2 Kor 9, 15). S druge strane, sve do
1360 potpunog dovršenja Božjeg nauma, Crkva ne prestaje prinostiti Ocu »prinos njegovih vlastitih darova« moleći ga da na prinos, na nju samu, na vjernike i na sav svijet pošalje Duha Svetoga, da – po zajedništvu smrti i uskrsnuća Krista-Svećenika i snagom Duha – ti božanski blagoslovi donesu plodove života »na hvalu Slave njegove milosti« (Ef 1, 6).

II. Kristovo djelo u liturgiji

PROSLAVLJENI KRIST...

- 662 1084 Krist koji »sjedi s desne Ocu« i izlijeva Duha Svetoga u svoje tijelo koje je Crkva, sada djeluje po sakramentima koje je ustanovio za priopćivanje svoje milosti. Sakramenti su osjetilni znakovi (riječi i
1127 čini), dostupni našem sadašnjem ljudskom rodu. Milost koju označuju, sakramenti djelotvorno ostvaruju Kristovim djelovanjem i snagom Duha Svetoga.

² Usp. Lk 10, 21.

1085 U crkvenoj liturgiji Krist označuje i ostvaruje u prvom redu svoje vazmeno otajstvo. Za svoga zemaljskog života Isus je svojim naučavanjem navješćivao i djelima predostvarivao svoje vazmeno otajstvo. Kad je došao njegov Čas,³ on proživljuje jedinstveni povijesni događaj koji ne prolazi: Isus umire, biva pokopan, uskrsava od mrtvih i sjeda s desne Ocu »jednom zauvijek« (Rim 6, 10; Heb 7, 27; 9, 12). To je zbiljski događaj, koji se dogodio u našoj povijesti, ali i jedinstven: svi drugi povijesni događaji zbivaju se jedanput i prolaze, tonući u prošlost. Kristovo vazmeno otajstvo, naprotiv, ne može ostati samo u prošlosti, jer on je svojom smrću uništio smrt, i zato sve što Krist jest, i sve što je učinio i pretrpio za sve ljude, ima udjela u božanskoj vječnosti te obuhvaća sva vremena i u njima se uprisutnjuje. Događaj križa i uskrsnuća *ostaje* i sve privlači k Životu.

519

1165

...OD DANA APOSTOLSKE CRKVE...

1086 »Kao što je Krist poslan od Oca, tako je i on poslao apostole, pune Duha Svetoga, ne samo da propovijedajući evanđelje svakom stvorenju, navješćuju da nas je Sin Božji smrću i uskrsnućem oslobodio od vlasti Sotonine i smrti te nas prenio u kraljevstvo Očevo, nego također da to naviještano djelo spasenja i izvršuju žrtvom i sakramentima, oko čega se kreće sav liturgijski život.«⁴

858

1087 Tako uskrsli Krist, dajući apostolima Duha Svetoga, predaje im svoju moć posvećivanja:⁵ oni izvršuju Kristove sakramentalne znakove. Snagom istoga Duha Svetoga oni predaju tu moć svojim nasljednicima. To »apostolsko nasljedstvo«, koje je i samo sakramentalno jer se prenosi sakramentom reda, uređuje sav liturgijski život Crkve.

861

1536

...PRISUTAN JE U ZEMALJSKOJ LITURGIJI...

1088 »Da izvrši tako veliko djelo« [podjeljivanje ili priopćivanje svoga djela spasenja] »Krist je u svojoj Crkvi uvijek prisutan, osobito u liturgijskim činima. Prisutan je u misnoj žrtvi u isti mah u osobi službenika – jer se 'svećeničkom službom sada prinosi onaj koji je jednom na križu prikazao samoga sebe' – i posebno pod euharistijskim

776

669

1373

³ Usp. Iv 13, 1; 17, 1.

⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 6: AAS 56 (1964) 100.

⁵ Usp. Iv 20, 21-23.

prilikama. Prisutan je svojom moći u sakramentima, pa kada tko krsti, sam Krist krsti. Prisutan je u svojoj riječi, jer on govori kad se u Crkvi čita Sveto pismo. Prisutan je napokon kad Crkva moli i pjeva, kako je sam obećao: ‘Jer gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime, tu sam i ja među njima’ (Mt 18, 20).«⁶

796 1089 »Zaista u tako velikom djelu, kojim se savršeno Bog proslavljuje a ljudi posvećuju, Krist uvijek sebi pridružuje Crkvu, predragu svoju Zaručnicu, koja zaziva svoga Gospodina i po njemu iskazuje štovanje vječnom Ocu.«⁷

...KOJA SUDJELUJE U NEBESKOJ LITURGIJI

1137-1139 1090 »U zemaljskoj liturgiji predokusom uzimamo udjela u nebeskoj liturgiji koja se slavi u svetom gradu Jeruzalemu, kamo kao putnici težimo, gdje Krist kao službenik svetišta i pravoga šatora sjedi zdesna Bogu; sa svom nebeskom vojskom pjevamo Gospodinu pjesan slave; štujući spomen svetih uzdamo se zadobiti neko mjesto u društvu s njima; iščekujemo Spasitelja, Gospodina našega Isusa Krista da se, kad se pojavi on, naš život, i mi zajedno s njime pojavimo u slavi.«⁸

III. Duh Sveti i Crkva u liturgiji

798 1091 U liturgiji je Duh Sveti odgojitelj vjere naroda Božjega, tvorac »Božjih remek-djela« koja su sakramenti Novoga saveza. Želja i djelo Duha u srcu Crkve jest da mi živimo životom Krista uskrsloga. Kad u nama Duh naiđe na odgovor vjere što ga sam potiče, ostvaruje se istinska suradnja. Po njoj liturgija postaje zajedničko djelo Duha Svetoga i Crkve.

737 1092 U sakramentalnom priopćivanju Kristova otajstva Duh Sveti djeluje na isti način kao u drugim vremenima ekonomije spasenja: pripravlja Crkvu da susretne svoga Gospodina; vjeri zajednice doziva u pamet i objavljuje Krista; svojom preobrazbenom moći uprisutnjuje i posadašnjuje Kristovo otajstvo; i napokon, Duh zajedništva povezuje Crkvu s Kristovim životom i poslanjem.

⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 7: AAS 56 (1964) 100-101.

⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 7: AAS 56 (1964) 101.

⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 8: AAS 56 (1964) 101; usp. ISTI, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 50: AAS 57 (1965) 55-57.

DUH SVETI PRIPRAVLJA NA PRIHVAĆANJE KRISTA

1093 U sakramentalnoj ekonomiji Duh Sveti ispunja slike *Staroga saveza*. Budući da je Kristova Crkva bila »čudesno pripravljena u povijesti izraelskog naroda i u Starom savezu«,⁹ crkvena liturgija, kao sastavni i nezamjenjivi dio, čuva i prihvaća svojima elemente bogoštovlja Staroga zavjeta: 762

- u prvom redu čitanje Staroga zavjeta; 121
- moljenje psalama; 2585
- i, nadalje, vršenje spomena spasenjskih događaja i predskazujućih stvarnosti koje su se ispunile u Kristovu otajstvu (Obećanje i Savez, Izlazak i Pasha, Kraljevstvo i Hram, Izgnanstvo i Povratak). 1081

1094 Upravo tu sukladnost dvaju Zavjeta¹⁰ podrazumijeva Gospodina vazmena kateheza,¹¹ a za njom kateheza apostola i crkvenih otaca. Ta kateheza otkriva ono što je pod slovom Staroga zavjeta bilo skriveno: Kristovo otajstvo. Nazvana je »tipološkom« jer Kristovu novost objavljuje polazeći od »pralikova« (τύποις) koji su ga nagoviještali događajima, riječima i znamenjima prvog Saveza. Takvim ponovnim čitanjem u Duhu istine, polazeći od Krista, razotkriva se značenje pralikova.¹² Tako potop i Noina korablja, a isto tako oblak i prijelaz kroz Crveno more, predoznačuju spas po krštenju;¹³ voda iz stijene slika je Kristovih duhovnih darova;¹⁴ a mana u pustinji pralik euharistije, »pravoga kruha s neba« (Iv 6, 32). 128-130

1095 Zato Crkva, napose u došašću i korizmi te nadalje u vazmenoj noći, kroz »danas« svoje liturgije, iznova čita i proživljuje te velike događaje povijesti spasenja. Ali to traži također da kateheza pomogne vjernicima da se otvore tom »duhovnom« razumijevanju nauma spasenja, kako ga crkvena liturgija očituje i čini da živi. 281 117

⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 2: AAS 57 (1965) 6.

¹⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 14-16: AAS 58 (1966) 824-825.

¹¹ Usp. *Lk* 24, 13-49.

¹² Usp. 2 *Kor* 3, 14-16.

¹³ Usp. 1 *Pt* 3, 21.

¹⁴ Usp. 1 *Kor* 10, 1-6.

1096 *Židovska liturgija i kršćanska liturgija.* Bolje poznavanje vjere i vjerskog života židovskog naroda, kako se još danas u ispovijedanju izražavaju i žive, može pomoći da se bolje shvate neki vidovi kršćanskog bogoslužja. I Židovima je i kršćanima Sveto pismo bitan dio bogoslužja: za naviještanje riječi Božje, za odgovor na tu riječ, za molitvu hvale i zagovora za žive i mrtve, za obraćanje božanskom milosrđu. Služba riječi, u svojoj vlastitoj tvorbi, svoj izvor nalazi u židovskoj molitvi. Molitva časova i drugi tekstovi i liturgijski obrasci u njoj imaju svoje sličnosti, kao i sami oblici naših najčasnijih molitava, kakav je »Očenaš«. I euharistijske se molitve nadahnjuju uzorcima židovske predaje. Suodnos židovske i kršćanske liturgije, ali i različitost njihova sadržaja, osobito su vidljivi na velike blagdane liturgijske godine, kao Vazam (Pasha). I kršćani i Židovi slave Pashu: Židovi povijesnu Pashu, upravljenu budućnosti, a kršćani Pashu ispunjenu smrću i uskrnućem Kristovim, premda i dalje u iščekivanju konačnog dovršenja.

1174

1352

840

1097 *U liturgiji Novoga saveza* svaki je liturgijski čin, osobito slavlje euharistije i sakramenata, susret Krista i Crkve. Jedinstvo liturgijskoj zajednici dolazi od »zajedništva Duha Svetoga« koji okuplja djecu Božju u jednomu Kristovu Tijelu. Ona nadilazi ljudske, rasne, kulturne i društvene srodnosti.

1430

1098 *Zajednica se na susret sa svojim Gospodinom mora pripraviti, mora biti narod prikladno raspoložen.*¹⁵ Ta priprava srdaca zajedničko je djelo Duha Svetoga i zajednice, posebno njezinih službenika. Milost Duha Svetoga ide za tim da pobudi vjeru, obraćenje srca i prijanjanje uz Očevu volju. Ta je priprava pretpostavka za prihvaćanje drugih milosti što će ih samo slavlje ponuditi, i za plodove novog života kojim ono treba da naknadno urodi.

DUH SVETI DOZIVA U PAMET KRISTOVO OTAJSTVO

91

1099 *Duh i Crkva surađuju u objavljivanju Krista i njegova djela spasenja u liturgiji.* Napose u euharistiji, a tako slično i u drugim sakramentima, liturgija je *spomen-čin* otajstva spasenja. Duh Sveti je živo pamćenje Crkve.¹⁶

1134

1100 *Riječ Božja.* Duh Sveti doziva u pamet, u prvom redu liturgijskoj zajednici, smisao događaja spasenja oživljujući riječ Božju koja se naviješta da bude prihvaćena i življena:

¹⁵ Usp. Lk 1, 17.

¹⁶ Usp. Iv 14, 26.

»Sveto pismo je od najveće važnosti u liturgijskom slavlju. Iz njega se uzimaju čitanja koja se tumače u homiliji; iz njega se pjevaju psalmi; njime su nadahnute i prožete molitve, zazivi i liturgijske pjesme; od njega dobivaju značenje čini i znakovi.«¹⁷ 103; 131

1101 Čitačima i slušačima, prema raspoloživosti njihova srca, Duh Sveti daje duhovno razumijevanje Božje riječi. Po riječima, činima i znakovima koji tvore potku slavlja, on vjernike i službenike stavlja u živu vezu s Kristom, Riječju i Slikom Očevom, da bi mogli u svoj život prenijeti smisao onoga što u slavlju slušaju, o čemu ramišljaju i što čine. 117

1102 »Spasonosnom se riječju [...] vjera u srcu vjernika hrani; vjerom se zajednica vjernika rađa i raste.«¹⁸ Navještaj Božje riječi ne zaustavlja se na pouci: on pobuđuje *odgovor vjere*, kao pristanak i preuzimanje obaveza u pogledu saveza između Boga i naroda. Duh Sveti daje i milost vjere, on vjeru utvrđuje i čini da u zajednici raste. Liturgijska je zajednica u prvom redu zajedništvo u vjeri. 143

1103 *Anamneza* – Ἀνάμνησις. Liturgijsko se slavlje uvijek odnosi na Božje spasenjske zahvate u povijesti. »Ekonomija objave ostvaruje se djelima i riječima, iznutra među sobom povezanimima [...]. Riječi proglašuju djela, osvjetljujući otajstvo u njima sadržano.«¹⁹ U službi riječi Duh Sveti »doziva u pamet« zajednici sve ono što je Krist za nas učinio. Već prema naravi liturgijskih čina i obrednih tradicija Crkava, pojedinačno slavlje, više ili manje razvijenom anamnezom, »vrši spomen« čudesnih Božjih djela. Duh Sveti, koji tako pobuđuje spomen Crkve, proizvodi dosljedno čin zahvale i hvale (*doksologija*). 1362

DUH SVETI POSADAŠNJUJE KRISTOVO OTAJSTVO

1104 Kršćanska liturgija ne doziva samo u pamet događaje kojima smo spašeni, nego ih posadašnjuje i uprisutnjuje. Kristovo se vazmeno otajstvo slavi, a ne ponavlja; slavlja se ponavljaju i u svakom od njih događa se izlivanje Duha Svetoga koji posadašnjuje jedinstveno Otajstvo. 1085

¹⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 24: AAS 56 (1964) 106-107.

¹⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 4: AAS 58 (1966) 996.

¹⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 2: AAS 58 (1966) 818.

1105 *Epikleza* – Ἐπίκλησις (»zazivanje na«) je zagovor kojim sve-
 1153 ćenik moli Oca da pošalje Duha Posvetitelja da prinosi postanu tijelo i
 krv Kristova te vjernici, primajući ih, i sami postanu živi prinos Bogu.

1375 1106 Zajedno s anamnezom epikleza je u srcu svakog sakramen-
 talnog slavlja, posebno euharistije:

»Pitaš kako kruh postaje Tijelom Kristovim i vino [...] Krvlju Kristovom.
 Reći ću ti: Duh Sveti silazi i izvršava to što nadilazi svaku riječ i svaku
 misao. [...] Neka ti bude dosta znati da se to zbiva djelom Duha Svetoga,
 isto kao što je od Svete Djevice i po Duhu Svetom Gospodin, po sebi i u
 sebi, uzeo tijelo.«²⁰

1107 Preobrazbena moć Duha Svetoga u liturgiji uskoruje dolazak
 2816 Kraljevstva i dovršenje Otajstva spasenja. U iščekivanju i u nadi
 on nam stvarno daje unaprijed iskusiti puno zajedništvo Presvetoga
 Trojstva. Poslan od Oca koji uslišava epiklezu Crkve, Duh daje život
 onima koji ga primaju, i biva za njih, već odsada, »zalog« baštine.²¹

ZAJEDNIŠTVO DUHA SVETOGA

1108 Svrha je slanja Duha Svetoga u svakom liturgijskom činu da
 788 budemo u zajedništvu s Kristom radi izgradnje njegova Tijela. Duh
 1091 Sveti je kao sok Očeva Vinograda koji donosi plod u lozama.²² U
 liturgiji se ostvaruje najtješnja suradnja Duha Svetoga i Crkve. On, Duh
 775 zajedništva, ostaje u Crkvi neprolazno i zato je Crkva veliki sakrament
 božanskog zajedništva koji okuplja raspršenu Božju djecu. Plod Duha
 u liturgiji je zajedništvo sa Presvetim Trojstvom i, nerazdvojivo od
 toga, bratsko zajedništvo.²³

1109 Epikleza je također molitva za puno ostvarenje zajedništva
 liturgijske zajednice s Kristovim otajstvom. »Milost Gospodina našega
 Isusa Krista, ljubav Boga i zajedništvo Duha Svetoga« (2 Kor 13, 13)
 moraju ostati uvijek s nama i donositi plodove i poslije euharistijskog
 slavlja. Crkva dakle moli Oca da pošalje Duha Svetoga kako bi život

²⁰ IVAN DAMAŠČANSKI, *Expositio fidei*, 86 [*De fide orthodoxa*, 4, 13]: PTS 12, 194-195
 (PG 94, 1141. 1145).

²¹ Usp. *Ef* 1, 14; 2 *Kor* 1, 22.

²² Usp. *Iv* 15, 1-17; *Gal* 5, 22.

²³ Usp. *I Iv* 1, 3-7.

vjernika učinio živim prinosom Bogu po duhovnoj preobrazbi na Kristovu sliku, brigom za jedinstvo Crkve i udioništvom u njezinu poslanju po svjedočenju i služenju u ljubavi. 1368

Ukratko

- 1110 *U liturgiji Crkva blagoslivlja Boga Oca i klanja mu se kao izvoru svih blagoslova stvaranja i spasenja kojima nas je blagoslovio u Sinu da nam dadne Duha posinjenja.*
- 1111 *Kristovo je djelo u liturgiji sakramentalno, jer se u njemu njegovo otajstvo spasenja uprisutnjuje snagom Svetoga Duha; jer je njegovo Tijelo, koje je Crkva, poput sakramenta (znak i oruđe) u kojem Duh Sveti ostvaruje otajstvo spasenja; jer svojim liturgijskim činima putujuća Crkva već sudjeluje u nebeskoj liturgiji unaprijed je uživajući.*
- 1112 *Zadaća Duha Svetoga u bogoslužju Crkve jest pripraviti zajednicu za susret s Kristom; dozvati u pamet i objaviti Krista vjeri zajednice; svojom preobrazbenom moći uprisutniti i posadašnjiti Kristovo spasenjsko djelo i činiti da dar zajedništva u Crkvi donosi plod.*

Članak 2.

VAZMENO OTAJSTVO U SAKRAMENTIMA CRKVE

1113 Sav se liturgijski život Crkve kreće oko euharistijske žrtve i sakramenata.²⁴ U Crkvi ima sedam sakramenata: krst, potvrda ili krizma, euharistija, pokora, bolesničko pomazanje, sveti red, ženidba.²⁵ U ovom je članku riječ o onomu što je sedmerim sakramentima zajedničko s doktrinalnog gledišta; što im je zajedničko pod vidom slavlja bit će izloženo u II. poglavlju, a što je vlastito svakom pojedinačno bit će predmetom II. odsjeka. 1210

²⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 6: AAS 56 (1964) 100.

²⁵ Usp. DRUGI LIONSKI KONCIL, *Professio fidei Michaelis Palaeologi imperatoris*: DS 860; FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Armenis*: DS 1310; TRIDENTSKI KONCIL, 7. zasj., *Canones de sacramentis in genere*, kan. 1: DS 1601.

I. Kristovi sakramenti

1114 »Držeći se naučavanja Svetoga pisma, apostolskih predaja [...] i jednodušnog mišljenja Otaca«,²⁶ ispovijedamo da su »sakramenti Novoga zakona svi ustanovljeni od Gospodina našega Isusa Krista«. ²⁷

512-560 1115 Isusove riječi i djela za vrijeme njegova skrovitog života i javnog djelovanja bili su već spasenjski. Predostvarivali su moć njegova vazmenog otajstva. Nagoviještali su i pripremali ono što će on dati Crkvi kad sve bude ispunjeno. Otajstva Kristova života osnov su onomu što Krist, sada, po službenicima Crkve, podjeljuje u sakramentima, jer je »ono što bijaše vidljivo u našem Gospodinu prešlo u njegova otajstva«. ²⁸

1504 1116 Kao »sile koje izlaze« iz uvijek živog i oživljujućeg Kristova
774 tijela,²⁹ i kao čini Duha Svetoga koji djeluje u njegovu tijelu, koje je Crkva, sakramenti su »Božja remek-djela« u novom i vječnom savezu.

II. Sakramenti Crkve

120 1117 Crkva je, po Duhu koji je upućuje »u svu istinu« (Iv 16, 13), malo-pomalo prepoznala to blago primljeno od Krista te, kao vjerna upraviteljica Božjih otajstava, pobliže odredila njihovo »podjeljivanje«, kako je učinila i za kanon Svetih pisama i nauk vjere.³⁰ Tako je Crkva tijekom stoljeća bila u stanju raspoznati da među njezinim liturgijskim slavljinima ima sedam takvih koja su, u pravom smislu riječi, sakramenti od Gospodina ustanovljeni.

1396 1118 Sakramenti su u dvostrukom značenju sakramenti »Crkve«: »po njoj« su i »za nju«. Jesu »po Crkvi« time što je ona sakrament djelovanja Krista koji u njoj djeluje zahvaljujući slanju Duha Svetoga; a jesu »za Crkvu« jer upravo »sakramenti čine Crkvu«, ³¹ ukoliko,

²⁶ TRIDENTSKI KONCIL, 7. zasj., *Decretum de sacramentis*, Proslav: DS 1600.

²⁷ TRIDENTSKI KONCIL, 7. zasj., *Canones de sacramentis in genere*, kan. 1: DS 1601.

²⁸ LAV VELIKI, *Sermo* 74, 2: CCL 138A, 457 (PL 54, 398).

²⁹ Usp. *Lk* 5, 17; 6, 19; 8, 46.

³⁰ Usp. *Mt* 13, 52; *I Kor* 4, 1.

³¹ AUGUSTIN, *De civitate Dei*, 22, 17: CSEL 402, 625 (PL 41, 779); Usp. TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, III, q. 64, a. 2, ad 3: Ed. Leon. 12, 43.

osobito u euharistiji, ljudima objavljuju i priopćuju otajstvo zajedništva Boga-Ljubavi, Jednoga u trima osobama.

1119 Budući da s Kristom-Glavom čini »tako reći jedinstvenu otajstvenu osobu«,³² Crkva u sakramentima djeluje kao »svećenička organski uređena zajednica«:³³ po krstu i potvrdi svećenički narod biva osposobljen slaviti liturgiju; s druge strane, neki vjernici, »zaodjenuti svetim redom, u Kristovo se ime postavljaju da Crkvu hrane Božjom riječju i milošću«.³⁴ 792

1120 Služba svetoga reda ili *ministerijalno svećeništvo*³⁵ u službi je krsnom svećeništvu. Ono jamči da, u sakramentima, upravo Krist djeluje po Duhu Svetomu za Crkvu. Spasenjsko poslanje od Oca povjereno utjelovljenom Sinu, predano je apostolima i po njima njihovim nasljednicima: oni primaju Duha Isusova da djeluju u njegovo ime i u njegovoj osobi.³⁶ Služba svetoga reda je, dakle, sakramentalna veza koja povezuje liturgijski čin s onim što su rekli i učinili apostoli i, po njima, s onim što je rekao i izvršio Krist, izvor i temelj sakramenata. 1547

1121 Tri sakramenta: krst, potvrda i sveti red, osim milosti, podjeljuju sakramentalni *biljeg* ili »pečat« po kojemu kršćanin sudjeluje u Kristovu svećeništvu i pripada Crkvi prema različitim stanjima i službama. To je suobličenje s Kristom i s Crkvom, ostvareno po Duhu, neizbrisivo;³⁷ u kršćaninu ostaje zauvijek kao pozitivno raspoloženje za milost, kao obećanje i jamstvo božanske zaštite i kao poziv na bogoštovlje i služenje Crkvi. Ti se sakramenti stoga ne mogu ponoviti. 1272, 1304
1582

III. Sakramenti vjere

1122 Krist je poslao apostole da »u njegovo ime propovijedaju obraćenje i otpuštenje grijeha po svim narodima« (*Lk* 24, 47). »Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina

³² PIO XII., Enc. *Mystici Corporis*: AAS 35 (1943) 226.

³³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 15.

³⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 15.

³⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 10: AAS 57 (1965) 14.

³⁶ Usp. *Iv* 20, 21-23; *Lk* 24, 47; *Mt* 28, 18-20.

³⁷ TRIDENTSKI KONCIL, 7. zasj., *Canones de sacramentis in genere*, kan. 9: DS 1609.

849 i Duha Svetoga« (Mt 28, 19). Poslanje krštavanja, dakle sakramentalno
 poslanje, uključeno je u poslanju naviještanja evanđelja, jer se sakra-
 1236 ment pripravlja riječju Božjom i vjerom koja je pristajanje uz tu riječ:

»Božji se narod prvotno sabire riječju Boga živoga. [...] Propovijedanje riječi potrebno je za samu službu sakramenata jer se radi o sakramentima vjere, koja se iz riječi rađa i njome hrani.«³⁸

1123 »Svrha je sakramenata posvećivanje ljudi, izgrađivanje Tijela
 Kristova i iskazivanje štovanja Bogu; a kao znakovi služe i za pouča-
 1154 vanje. Vjeru ne samo da pretpostavljaju, nego je riječima i stvarima
 hrane, jačaju i izražavaju; zato se i zovu sakramentima vjere.«³⁹

166 1124 Vjera Crkve prethodi vjeri vjernika, koji je pozvan da uz nju
 prione. Kad Crkva slavi sakramente, ispovijeda od apostola primljenu
 1327 vjeru. Odatle stara izreka: »*Lex orandi, lex credendi* – Zakon moljenja
 jest zakon vjerovanja« (ili: »*Legem credendi lex statuat supplicandi*
 – *Neka pravilo moljenja odredi pravilo vjerovanja*«, prema Prosperu
 Akvitanskom [peto stoljeće]).⁴⁰ Zakon molitve zakon je vjere, Crkva
 78 vjeruje onako kako moli. Liturgija je sastavni dio svete i žive predaje.⁴¹

1125 Zato se nijedan sakramentalni obred ne može mijenjati ni
 1205 podešavati po volji službenika ili zajednice. Čak ni vrhovna crkvena
 vlast ne može mijenjati liturgiju po svojoj volji, nego samo u poslušnosti
 vjere i u religioznom poštovanju otajstva liturgije.

1126 Osim toga, budući da sakramenti izražavaju i razvijaju
 zajedništvo vjere u Crkvi, *lex orandi – zakon molitve* jedan je od bitnih
 815 kriterija dijaloga oko ponovne uspostave jedinstva kršćana.⁴²

³⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 4: AAS 58 (1966) 995-996.

³⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 59: AAS 56 (1964) 116.

⁴⁰ *Indiculus*, c. 8: DS 246 (PL 51, 209).

⁴¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 8: AAS 58 (1966) 821.

⁴² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 2: AAS 57 (1965) 91-92; *Isto mj.*, 15: AAS 57 (1965) 101-102.

IV. Sakramenti spasenja

1127 Ako se dostojno slave u vjeri, sakramenti podjeljuju milost koju označuju.⁴³ Oni su *učinkoviti* jer u njima djeluje sam Krist: on krsti, on u sakramentima djeluje da udijeli milost koju sakrament označuje. Otac uvijek uslišava molitvu Crkve svoga Sina koja, u epiklezi svakog sakramenta, izražava vjeru u moć Duha. Kao što vatra preobražava sve što dotakne, tako Duh Sveti preobražava u božanski život ono što je podložno njegovoj moći. 1084 1105 696

1128 To je smisao tvrdnje Crkve:⁴⁴ sakramenti djeluju *ex opere oprato* (doslovno: »samim time što je čin izvršen«), tj. snagom Kristova djela spasenja izvršenog jednom zauvijek. Iz toga proizlazi da »sakrament [...] nije ostvaren pravednošću čovjeka koji ga podjeljuje ili prima, nego Božjom moći«. ⁴⁵ Kad se koji sakrament slavi u skladu s nakanom Crkve, u njemu i po njemu djeluje moć Krista i njegova Duha, neovisno o osobnoj svetosti službenika. Ipak, plodovi sakramenata ovise i o raspoloženju onoga koji ih prima. 1584

1129 Crkva tvrdi da su sakramenti Novoga saveza vjernicima *nužni za spasenje*.⁴⁶ »Sakramentalna milost« jest milost Duha Svetoga darovana od Krista i vlastita svakom sakramentu. One koji ih primaju Duh ozdravlja i preobražava suobličujući ih Sinu Božjemu. Plod je sakramentalnog života to da Duh posinaštva pobožanstvenjuje⁴⁷ vjernike, životno ih sjedinjujući s jedinim Sinom, Spasiteljem. 1257 2003 460

V. Sakramenti vječnoga života

1130 Crkva slavi otajstvo svoga Gospodina »dok on ne dođe« i dok Bog ne bude »sve u svemu« (*1 Kor* 11, 26; 15, 28). Od apostolskih vremena liturgija teži k svome cilju uzdasima Duha u Crkvi: »*Marana tha!*« (*1 Kor* 16, 22). Liturgija se tako pridružuje Isusovoj 2817

⁴³ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 7. zasj., *Canones de sacramentis in genere*, kan. 5: DS 1605; *Isto mj.*, kan. 6: DS 1606.

⁴⁴ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 7. zasj., *Canones de sacramentis in genere*, kan. 8: DS 1608.

⁴⁵ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, III, q. 68, a. 8, c.: Ed. Leon. 12, 100.

⁴⁶ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 4. zasj., *Canones de sacramentis in genere*, kan. 8: DS 1604.

⁴⁷ Usp. 2 Pt 1, 4.

želji: »Svom sam dušom čeznuo ovu pashu blagovati s vama [...] dok se ona ne završi u kraljevstvu Božjem« (*Lk 22, 15-16*). U Kristovim sakramentima Crkva već prima zalog svoje baštine, već ima udjela u vječnom životu, »iščekujući blaženu nadu i pojavak slave velikoga Boga i Spasitelja našega Isusa Krista« (*Tit 2, 13*). »I Duh i Zaručnica govore: ‘Dodi!’ [...] Dodi, Gospodine Isuse!« (*Otk 22, 17.20*).

Sveti Toma ovako sažima različite dimenzije sakramentalnog znaka: »Sakrament je znak koji obnavlja spomen onoga što je prošlo, tj. muke Kristove; koji pokazuje ono što se događa u nama po mucu Kristovoj, tj. milost; koji proriče, pretkazuje buduću slavu.«⁴⁸

Ukratko

- 1131 *Sakramenti su djelotvorni znakovi milosti, ustanovljeni od Krista i povjereni Crkvi, po kojima nam se podjeljuje božanski život. Vidljivi obredi kojima se sakramenti slave označuju i ostvaruju milosti vlastite svakomu od njih. Sakramenti donose plod u onih koji ih primaju s potrebnim raspoloženjem.*
- 1132 *Crkva slavi sakramente kao svećenička zajednica izgrađivana krsnim svećeništvom i svećeništvom zaređenih službenika.*
- 1133 *Duh Sveti pripravlja za sakramente Božjom riječju i vjerom koja prihvaća riječ u dobro raspoloženim srcima. Tako sakramenti učvršćuju i izražavaju vjeru.*
- 1134 *Plod je sakramentalnog života u isti mah osoban i eklezijalan. U svakog vjernika podupire život za Boga u Kristu Isusu; a za Crkvu znači rast u ljubavi i u njezinu poslanju svjedočenja.*

⁴⁸ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, III, q. 60, a. 3, c.: Ed. Leon. 12, 6.

DRUGO POGLAVLJE

SAKRAMENTALNO SLAVLJE VAZMENOGA OTAJSTVA

1135 Kateheza liturgije uključuje prije svega shvaćanje sakramentalne ekonomije (*prvo poglavlje*). U tom se svjetlu otkriva novost njezina *slavljenja*. U ovom će poglavlju dakle biti govora o slavlju sakramenata Crkve. Iz različitih liturgijskih predaja iznijet će se ono što je zajedničko slavlju sedam sakramenata; što je pak vlastito svakome od njih bit će izloženo nakon toga. Ova temeljna kateheza sakramentalnih slavlja odgovorit će na poglavita pitanja što ih vjernici sebi postavljaju:

- tko slavi?
- kako slaviti?
- kada slaviti?
- gdje slaviti?

Članak 1.

SLAVITI BOGOSLUŽJE CRKVE

I. Tko slavi?

1136 Liturgija je »djelo« *»čitavog Krista«*. Oni koji je ovdje slave, 795
onkraj znakova, već su u nebeskoj liturgiji, gdje je slavlje potpuno 1090
zajedništvo i svečanost.

SLAVITELJI NEBESKOGA BOGOSLUŽJA 2642

1137 Otkrivenje sv. Ivana, koje se čita u crkvenom bogoslužju, objavljuje nam ponajprije da prijestolje stajaše na nebu, i na prijestolju onoga koji sjedi:¹ »Gospoda« (*Iz 6, 1*).² Zatim Jaganjac koji »stoji kao

¹ Usp. *Otk 4, 2*.

² Usp. *Ez 1, 26-28*.

662 zaklan« (*Otk* 5, 6):³ Krist raspeti i uskrsnuli, jedini Veliki svećenik pravoga svetišta,⁴ onaj isti »koji prinosi i biva prinesen, koji dariva i biva darovan«.⁵ Konačno, »rijeke vode žive« koja izvire »od prijestolja Božjeg i Jaganjčeva« (*Otk* 22, 1), što je jedan od najljepših simbola Duha Svetoga.⁶

1138 »Uglavljeni« u Kristu, u službi hvale Boga i u ispunjanju
335 njegova nauma sudjeluju: nebeske sile,⁷ cijelo stvorenje (četiri bića),
sluge Starog i Novog saveza (dvadeset i četiri starješine), novi Božji
1370 narod (sto četrdeset i četiri tisuće),⁸ osobito mučenici – »duše zaklanih
zbog riječi Božje« (*Otk* 6, 9) i presveta Bogorodica (Žena;⁹ Zaručnica
Jaganjčeva¹⁰), konačno, »veliko mnoštvo, što ga nitko ne mogaše
izbrojiti, iz svakoga naroda, plemena, puka i jezika« (*Otk* 7, 9).

1139 U toj nam vječnoj liturgiji Duh i Crkva omogućuju sudjelovati kad u sakramentima slavimo otajstvo spasenja.

SLAVITELJI SAKRAMENTALNOGA BOGOSLUŽJA

752, 1348 1140 Slavi ga čitava *zajednica*, Tijelo Kristovo sjedinjeno sa svojom Glavom. »Liturgijski čini nisu privatni čini, nego slavlje Crkve koja je 'otajstvo jedinstva' – sveti puk pod biskupima okupljen i uređen. Stoga ti čini pripadaju čitavom Tijelu Crkve koje oni očituju i uključuju; ali pojedine udove dosežu na različit način, prema raznolikosti staleža,
1372 službi i djelatnog učešća.«¹¹ Stoga »kad god obredi prema vlastitoj naravi traže zajedničko slavlje, sa sudjelovanjem i djelatnim učešćem vjernika, neka se naglasi da mu valja dati prednost, koliko je moguće, pred pojedinačnim i tako reći privatnim«.¹²

³ Usp. *Iv* 1, 29.

⁴ Usp. *Heb* 4, 14-15; 10, 19-21; itd.

⁵ *Bizantska liturgija. Anafora Ivana Zlatoustog*: F. E. Brightman, *Liturgies Eastern and Western* (Oxford 1896) str. 378 (PG 63, 913).

⁶ Usp. *Iv* 4, 10-14; *Otk* 21, 6.

⁷ Usp. *Otk* 4-5; *Iz* 6, 2-3.

⁸ Usp. *Otk* 7, 1-8; 14, 1.

⁹ Usp. *Otk* 12.

¹⁰ Usp. *Otk* 21, 9.

¹¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 26: AAS 56 (1964) 107.

¹² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 27: AAS 56 (1964) 107.

1141 Zajednica koja slavi zajednica je krštenih koji su po »novom rođenju i pomazanju Duha Svetoga posvećeni za duhovni dom i sveto svećenstvo, da svim djelima kršćanskoga čovjeka prinose žrtve duhovne«. ¹³ To »opće svećeništvo« jest svećeništvo Krista, jedinog Svećenika, u kojemu imaju udjela svi njegovi udovi: ¹⁴ 1120

»Majka Crkva živo želi da se u bogoslužnom slavlju svi vjernici privedu k onom punom, svjesnom i djelatnom učešću koje traži sama narav liturgije i na koje kršćanski narod – jer je ‘rod izabrani, kraljevsko svećenstvo, sveti puk, narod stećeni’ (1 Pt 2, 9)¹⁵ – snagom krštenja ima pravo i dužnost.« ¹⁶ 1268

1142 Ali udovi »nemaju svi iste službe« (Rim 12, 4). Neki su od Boga, u Crkvi i od Crkve, pozvani na posebno služenje zajednici. Ti su službenici odabrani i posvećeni sakramentom reda, po kojem ih Duh Sveti osposobljuje da djeluju u osobi Krista-Glave služeći svim udovima Crkve. ¹⁷ Zaređeni službenik je »slika« Krista Svećenika. 1549
 Budući da se sakrament Crkve potpuno očituje u euharistiji, služba se biskupa i, u zajedništvu s njim, služba prezbiterâ i đakonâ, očituje 1561
 nadalje u predsjedanju euharistiji.

1143 Za izvršavanje ulogâ općeg svećeništva vjernika postoje i druge posebne službe, koje nisu posvećene sakramentom reda, a njihovo vršenje im određuju biskupi prema liturgijskim predajama i pastoralnim potrebama. Tako »pravu liturgijsku službu vrše ministranti, čitači, tumači i članovi pjevačkog zbora«. ¹⁸ 903
 1672

1144 Na taj način, u slavlju sakramenata, cijela je zajednica »liturg« [»služiteljica«], svatko prema svojoj zadaći, ali u »jedinstvu Duha« koji djeluje u svima. »U liturgijskim obredima neka svatko, bio služitelj ili vjernik, vršeći svoju službu čini samo ono i sve ono što na nj spada prema naravi obreda i prema liturgijskim propisima.« ¹⁹

¹³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 10: AAS 57 (1965) 14.

¹⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 10: AAS 57 (1965) 14; *Isto mj.*, 34: AAS 57 (1965) 40; ISTI, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 2: AAS 58 (1966) 991-992.

¹⁵ Usp. 1 Pt 2, 4-5.

¹⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 14: AAS 56 (1964) 104.

¹⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 2: AAS 58 (1966) 992; *Isto mj.*, 15: AAS 58 (1966) 1014.

¹⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 29: AAS 56 (1964) 107.

¹⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 28: AAS 56 (1964) 107.

II. Kako slaviti?

1333-1340 ZNAKOVI I SIMBOLI

- 1145 Sakramentalno slavlje protkano je znakovima i simbolima.
53 Prema božanskoj pedagogiji spasenja, njihovo značenje ima korijen u djelu stvaranja i u ljudskoj kulturi, naznačeno je u događajima Starog saveza, a potpuno objavljeno u osobi i djelu Kristovu.
- 1146 *Znakovi iz svijeta ljudi.* U ljudskom životu znakovi i simboli zauzimaju važno mjesto. Čovjek, budući da je istodobno tjelesno i duhovno biće, duhovne stvarnosti izražava i shvaća pomoću tvarnih znakova i simbola. Ukoliko je društveno biće, čovjeku su znakovi i simboli potrebni za komunikaciju s drugima pomoću jezika, gesta i radnji. To isto biva u njegovu odnosu s Bogom.
362, 2702
1879
- 1147 Bog govori čovjeku preko vidljivoga stvorenja. Tvarni se svijet predstavlja čovjekovu razumu da bi u njemu otkrivao tragove svoga Stvoritelja.²⁰ Svjetlo i noć, vjetar i oganj, voda i zemlja, drvo i plodovi govore o Bogu te istodobno simbolički naznačuju njegovu veličinu i blizinu.
299
- 1148 Te osjetilne stvarnosti, kao stvorenja, mogu biti mjesto po kojemu se očituje Božje djelo posvećenja ljudi, i djelo ljudskog bogoštovlja. Isto se događa sa znakovima i simbolima društvenog života ljudi: prati i pomazati, lomiti kruh i s nekim podijeliti čašu može izražavati posvećujuću prisutnost Božju i čovjekovu zahvalnost prema njegovu Stvoritelju.
- 1149 Velike religije čovječanstva često vrlo dojmljivo svjedoče taj kozmički i simbolički smisao vjerskih obreda. Liturgija Crkve pretpostavlja, upotpunjuje i posvećuje elemente stvorenja i ljudske kulture dajući im dostojanstvo znakova milosti, novog stvaranja u Isusu Kristu.
843
- 1150 *Znakovi Saveza.* Izabrani narod prima od Boga određene znakove i simbole koji obilježuju njegov liturgijski život: nisu to više samo slavlja kozmičkih ciklusa i društvenih čina, nego znakovi Saveza,
1334

²⁰ Usp. *Mudr* 13, 1; *Rim* 1, 19-20; *Dj* 14, 17.

simboli veličanstvenih djela Božjih za narod. Među tim liturgijskim znakovima Starog saveza mogu se spomenuti: obrezanje, pomazanje, posvećenje kraljeva i svećenika, polaganje ruku, žrtve i nadasve Pasha. U tim znakovima Crkva prepoznaje pralikove sakramenata Novog saveza.

1151 *Znakovi preuzeti od Krista.* Gospodin Isus u svome se pro povijedanju često služi znakovima stvorenja da bi objavio otajstva Božjeg kraljevstva.²¹ Ozdravlja bolesne ili naglašava svoje propovijedanje služeći se tvarnim znakovima i simboličkim gestama.²² Daje novo značenje događajima i znakovima Staroga saveza, posebno Izlasku i Pashi,²³ jer je on sâm smisao svih tih znakova. 1335

1152 *Sakramentalni znakovi.* Nakon Pedesetnice, Duh Sveti vrši posvećenje kroz sakramentalne znakove Crkve. Sakramenti Crkve ne dokidaju, nego pročišćuju i upotpunjuju sve bogatstvo znakova i simbola svijeta i društvenog života. Povrh toga ispunjaju pralikove i slike Starog saveza, označuju i uprisutnjuju po Kristu izvršeno spasenje, nagovješćuju i anticipiraju nebesku slavu.

RIJEČI I ČINI

1153 Svako sakramentalno slavlje susret je sinova Božjih s njihovim Ocem, u Kristu i u Duhu Svetom, a taj se susret zbiva kao dijalog, pomoću čina i riječi. Iako su simbolički čini već sami po sebi govor, ipak je nužno da te čine prati i oživljuje riječ Božja i odgovor vjere, da bi sjeme Kraljevstva u dobroj zemlji donijelo ploda. Liturgijski čini znače ono što Božja riječ izražava: Božju inicijativu kao čisti dar i ujedno odgovor vjere naroda. 53

1154 *Liturgija riječi* sastavni je dio sakramentalnih slavlja. Da bi hranili vjeru vjernika, znakovi Božje riječi moraju biti vrednovani: knjiga Riječi (lekcionar ili evanđelistar), njezino čašćenje (procesija, tamjan, svijeće), mjesto naviještanja (ambon), njezino glasno i razumljivo naviještanje, homilija službenikova kojom se produžuje navještaj, odgovori zajednice (poklici, pripjevni psalmi, litanije, ispovijest vjere). 1100 103

²¹ Usp. Lk 8, 10.

²² Usp. Iv 9, 6; Mk 7, 33-35; 8, 22-25.

²³ Usp. Lk 9, 31; 22, 7-20.

1127 1155 Liturgijske riječi i čini neodjeljivi su kao znakovi i pouka; oni su također neodjeljivi jedni od drugih ukoliko ostvaruju ono što označuju. Duh Sveti udjeljuje ne samo shvaćanje Božje riječi pobuđujući nam vjeru, već po sakramentima također ostvaruje »veličanstvena djela« Božja, koja riječ naviješta: on uprisutnjuje i priopćuje djelo Očevo ostvareno u ljubljenu Sinu.

PJEVANJE I GLAZBA

1156 »Glazbena je baština opće Crkve blago neprocjenjive vrijednosti jer se između ostalih izraza umjetnosti ističe posebno time što sveto pjevanje, združeno s riječima, tvori nužan i sastavni dio svečane liturgije.«²⁴ Skladba i pjevanje nadahnutih psalama, često popraćeno glazbalima, bili su već u Starom savezu usko povezani s liturgijskim slavljinama. Crkva nastavlja i razvija tu tradiciju: »Razgovarajte među sobom psalmima, hvalospjevima i duhovnim pjesmama! Pjevajte i slavite Gospodina u svom srcu« (*Ef* 5, 19).²⁵ »Tko pjeva, dvostruko moli.«²⁶

1201 2502 1157 Pjevanje i glazba vrše ulogu znaka to izrazitije što su uže povezani s liturgijskim činima, prema trima glavnim kriterijima:²⁷ izražajna ljepota molitve, jednodušno sudjelovanje zajednice u predviđenim trenucima i svečanost samoga slavlja. Na taj način sudjeluju u svrsi liturgijskih riječi i čina: proslavi Boga i posvećenju vjernika.²⁸

»Koliko sam plakao slušajući tvoje himne i tvoje pjesme, snažno dirnut slatkim glasovima kojima je odjekivala tvoja crkva! Ti su glasovi ulazili u moje uši, u srce se moje točila istina i odande rasplamsavao osjećaj pobožnosti. Suze su mi tekle, a meni je uz njih bilo lijepo.«²⁹

1201 1674 1158 Usklađenost znakova (pjevanje, glazba, riječi, čini) ovdje je to značajnija i plodnija što se više izražava u *kulturnom bogatstvu* vlastitu Božjem narodu koji slavi.³⁰ Stoga »neka se brižljivo njeguje pučko vjersko pjevanje da glasovi vjernika mogu odzvanjati«, prema propisima

²⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 112: AAS 56 (1964) 128.

²⁵ Usp. *Kol* 3, 16-17.

²⁶ Usp. AUGUSTIN, *Enarratio in Psalmum* 72, 1: CCL 39, 986 (PL 36, 914).

²⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 112: AAS 56 (1964) 128.

²⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 112: AAS 56 (1964) 128.

²⁹ AUGUSTIN, *Confessiones*, 9, 6, 14: CCL 27, 141 (PL 32, 769-770).

³⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 119: AAS 56 (1964) 129-130.

Crkve, »u pobožnim i svetim vježbama, i u samim liturgijskim činima«.³¹ Ipak neka »riječi određene za sveto pjevanje budu u skladu s katoličkim naukom i neka se najradije uzimaju iz Svetog pisma i liturgijskih vrela«.³²

SVETE SLIKE

476-447
2129-2132

1159 Sveta slika, liturgijska ikona, predstavlja u prvom redu *Krista*. Ona ne može predstavljati Boga nevidljivog i nedokučivoga; no, Utjelovljenje Sina Božjega uspostavilo je novu »ekonomiju« slika:

»Budući da nema tijela ni oblička, Bog nekoć ni u kom slučaju nije mogao biti prikazan slikom. Ali sada kad se očitovao u tijelu i kad je živio s ljudima, ja mogu stvoriti sliku onoga što sam vidio od Boga [...] U otkrivenom licu, mi promatramo Gospodnju slavu.«³³

1160 Kršćanska ikonografija slikom ističe evanđeosku poruku što je Sveto pismo prenosi riječju. Slika i riječ razjašnjaju jedna drugu:

»Ukratko, namjeravamo brižljivo čuvati netaknute sve predaje Crkve, bilo pisane bilo usmene. Jedna od njih odnosi se na slikarsko predstavljanje slika, s tim da se slaže sa slovom evanđeoske poruke, eda bi služilo potvrdi istinitom a ne prividnom utjelovljenju Riječi Božje, što je toliko korisno i dobro, jer stvari koje pokazuju jedna drugu, nesumnjivo imaju i zajedničko značenje.«³⁴

1161 Svi se znakovi liturgijskog slavlja odnose na Krista: to vrijedi također za slike Svete Bogorodice i svetih, jer naznačuju Krista koji je u njima proslavljen. One pokazuju »oblak svjedokâ« (*Heb 12, 1*) koji nastavljaju sudjelovati u spašavanju svijeta; njima smo posebno u slavlju sakramenata i mi pridruženi. Preko svetačkih slika našoj se vjeri objavljuje čovjek, stvoren »na sliku Božju« i preobražen »na njegovu sličnost«,³⁵ a tako i anđeli, koji su također »uglavljani« u Kristu:

»Slijedeći [...] božanski nadahnuti nauk naših svetih otaca i tradiciju katoličke Crkve – priznajemo, naime, da Duh Sveti prebiva u njoj – mi definiramo sa svom sigurnošću i istinitošću da, poput predstavljanja dragocjenog i životvornog križa, tako i časne i svete slike, bilo da su naslikane u mozaiku ili u kojem drugom prikladnom materijalu, trebaju

³¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 118: AAS 56 (1964) 129.

³² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 121: AAS 56 (1964) 130.

³³ IVAN DAMAŠČANSKI, *De sacris imaginibus oratio*, 1, 16: PTS 17, 89 et 92 (PG 94, 1245 i 1248).

³⁴ DRUGI NICEJSKI KONCIL (god. 787.), Terminus: COD str. 135.

³⁵ Usp. *Rim* 8, 29; 1 *Iv* 3, 2.

biti izložene u svetim Božjim crkvama, na svetom namještaju, na svetom crkvenom ruhu, na zidovima i na drvu, u kućama i na putovima; bilo da je riječ o slici Gospodina Boga i spasitelja našega Isusa Krista, ili slici bezgrešne Gospe naše, svete Majke Božje, svetih anđela, svih svetih i pravednih.«³⁶

- 2502 1162 »Ljepota i izgled slika poticaj su za moju molitvu. To je blagdan za moje oči, kao što pogled na prirodu potiče moj duh da dadem slavu Bogu.«³⁷ Promatranje svetačkih slika, povezano s razmatranjem Božje riječi i pjevanjem liturgijskih himana, ulazi u sklad znakova slavlja tako da se otajstvo koje slavimo utisne u sjećanje srca i potom se očituje u novosti života vjernika.

III. Kada slaviti?

LITURGIJSKO VRIJEME

- 512 1163 »Sveta Majka Crkva smatra svojom zadaćom da u određene dane kroz godinu spasonosno djelo svoga Božanskog Zaručnika slavi svetim spominjanjem. Svake sedmice, u dan što ga je nazvala Gospodnjim, slavi spomen Gospodnjeg uskrsnuća, koje uz to, zajedno s njegovom blaženom mukom, svetkuje i jednom godišnje najvećim blagdanom Vazma. Tijekom godine pak Crkva razvija čitavo Kristovo otajstvo [...] Slaveći tako otajstva otkupljenja, otvara vjernicima bogatstvo kreposti i zasluga svojega Gospodina te se otajstva na neki način u svako doba uprisutnjuju, kako bi vjernici mogli s njima doći u dodir i napuniti se milošću spasenja.«³⁸

1164 Još od Mojsijeva zakona, Božji narod je počevši od Pashe znao za blagdane u određene dane, da bi obnovio spomen na veličanstvena djela Boga Spasitelja, da bi mu zahvalio, da bi spomen na njih ovjekovječio i nova pokoljenja poučio da s njima usklade ponašanje života. U vremenu Crkve, koje teče od Kristove Pashe, jednom zauvijek već ostvarene, do njezina dovršenja u Božjem kraljevstvu, liturgija koja se slavi u određene dane sva je prožeta novinom Kristova otajstva.

³⁶ DRUGI NICEJSKI KONCIL, *Definitio de sacris imaginibus*: DS 600.

³⁷ IVAN DAMAŠČANSKI, *De sacris imaginibus oratio* 1, 47: PTS 17, 151 (PG 94, 1268).

³⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 102: AAS 56 (1964) 125.

1165 Kada Crkva slavi Kristovo otajstvo, jedna riječ daje biljeg njezinoj molitvi: »*Danas!*«, kao odjek molitve što je Crkvu naučio njezin Gospodin³⁹ i odjek poziva Duha Svetoga.⁴⁰ Taj »danas« živoga Boga, u koji je čovjek pozvan da uniđe, jest »čas« Isusove Pashe, koja proniče svu povijest i njezin je stožer. 1085

»Život se spustio na sva bića i svi su ispunjeni velikom svjetlošću; Istok istokâ obuzeo je svemir, i Onaj koji bijaše 'prije zvijezde jutarnje' [Danice] i prije zvjezdâ, besmrtn i neizmjeran, veliki Krist, sjaji nad svim bićima jače od sunca. Stoga, za nas koji vjerujemo u njega, sviće dan svjetla, dugi, vječni, koji se više ne gasi: mistična Pasha.«⁴¹

DAN GOSPODNJI

2174-2188

1166 »Crkva svetkuje vazmeno otajstvo svakog osmog dana, koji se s pravom naziva danom Gospodnjim ili nedjeljom. To biva prema apostolskoj predaji koja potječe od samog dana uskrsnuća Kristova.«⁴² Dan Kristova uskrsnuća u isti je mah »prvi dan tjedna«, spomen-čin prvog dana stvaranja, i »osmi dan« u koji Krist, poslije »počinka« velike subote, započinje dan »što ga učini Gospodin«, »dan koji ne pozna zalaza.«⁴³ Središte mu je »Gospodnja večera«, jer se na njoj cijela zajednica susreće s uskrslim Gospodinom koji je poziva na svoju gozbu:⁴⁴ 1343

»Dan Gospodnji, dan Uskrsnuća, dan kršćanâ, naš je dan. Nazvan je dan Gospodnji upravo zbog ovoga: jer je taj dan Gospodin slavodobitan uzišao k Ocu. Pogani ga nazivaju dan sunca: pa, i mi ga rado nazivamo tim imenom: danas je, naime, sinulo svjetlo svijeta, danas se pojavilo sunce pravde čije nam zrake donose spasenje.«⁴⁵

1167 Nedjelja je u pravom smislu dan liturgijske zajednice, dan u koji se vjernici sastaju »da slušaju Božju riječ i da sudjelujući u euharistiji vrše spomen-čin muke, uskrsnuća i proslave Gospodina Isusa te zahvale Bogu koji ih je 'uskrsnućem Isusa Krista od mrtvih nanovo rodio za živu nadu'«. ⁴⁶

³⁹ Usp. *Mt* 6,11.

⁴⁰ Usp. *Heb* 3, 7-4, 11; *Ps* 95, 8.

⁴¹ PSEUDO-HIPOLIT RIMSKI, *In sanctum Pascha*, 1, 1-2: *Studia patristica mediolanensia* 15, 230-232 (PG 59, 755).

⁴² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Konst. Sacrosanctum Concilium*, 106: AAS 56 (1964) 126.

⁴³ Usp. *Bizantski obred. Matutin na dan Vazma, Oda 9, tropar: Πεντεκοσῳτῳριον*, (Rim 1884) str. 11.

⁴⁴ Usp. *Iv* 21, 12; *Lk* 24, 30.

⁴⁵ JERONIM, *In die Dominica Paschae homilia*: CCL 78, 550 (PL 30, 218-219).

⁴⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Konst. Sacrosanctum Concilium*, 106: AAS 56 (1964) 126.

»O Kriste, kad promatramo čudesa koja su ostvorena u ovaj nedjeljni dan tvoga svetog uskrsnuća, govorimo: Blagoslovljen nedjeljni dan, jer je u njemu počelo stvaranje, [...] spasenje svijeta, [...] obnova ljudskog roda [...]. U njemu su se nebo i zemlja obradovali i svemir se ispunio svjetlom. Blagoslovljen Gospodnji dan, jer su u njemu otvorena vrata raja da Adam i svi koji bijahu iz njega udaljeni mognu bez straha ući.«⁴⁷

LITURGIJSKA GODINA

2698 1168 Polazeći od vazmenog trodnevlja kao od svog izvora svjetla, novo uskršno vrijeme svojim sjajem prožima svu liturgijsku godinu. Postupno, s jedne i druge strane tog izvora, liturgija preobražava godinu. To je stvarno »godina milosti Gospodnje«.⁴⁸ Ekonomija spasenja je na djelu u okviru vremena, ali otkada je u Vazmu Isusovu i u izlijevanju Duha Svetoga ispunjena, dovršenje je povijesti anticipirano »predokusom«, Kraljevstvo Božje ulazi u naše vrijeme.

1330 560 1169 Zato *Vazam* nije jednostavno jedan blagdan među ostalima: to je »Blagdan nad blagdanima«, »Svetkovina nad svetkovinama«, kao što je euharistija Sakrament nad sakramentima (Veliki sakrament). Sveti Atanazije naziva ga »Velikom nedjeljom«,⁴⁹ kao što se Sveti tjedan na Istoku naziva Veliki tjedan. Otajstvo uskrsnuća, kojim je Krist uništio smrt, svojom moćnom snagom prožima naše staro vrijeme, dok mu sve ne bude podloženo.

1170 Na Nicejskom saboru (godine 325.) sve su se Crkve složile da se kršćanski *Vazam* slavi u nedjelju koja slijedi nakon uštapa (14. Nisan) poslije proljetnog ekvinokcija. Zbog raznih načina koji se rabe da se izračuna 14. dan mjeseca nisana, *Vazam* u Crkvama Zapada i Istoka ne pada uvijek zajedno u isti dan. Zato one danas traže dogovor da se vrate slavju Gospodinova uskrsnuća u isti dan.

524 1171 Liturgijska je godina očitovanje različitih vidika jednog te istoga vazmenog otajstva. To posebno vrijedi za krug blagdana koji slave otajstvo utjelovljenja (Blagovijest, Božić, Bogojavljenje) koji nam, spominjući početke našega spasenja, priopćuju prvine vazmenog otajstva.

⁴⁷ *Fanqith, Breviarium iuxta ritum Ecclesiae Antiochenaе Syrorum*, sv. 6 (Mossul 1886) str. 193b.

⁴⁸ Usp. *Lk* 4, 19.

⁴⁹ ATANAZIJE ALEKSANDRIJSKI, *Epistula festivalis*, 1 (anno 329), 10: PG 26, 1366.

SPOMEN SVETIH U LITURGIJSKOJ GODINI

1172 »U svetkovanju godišnjeg kruga Kristovih otajstavâ, sveta Crkva posebnom ljubavlju štuje Mariju, presvetu Majku Božju, nerazrješivo združenu s djelom spasenja svoga Sina: u Mariji se ona divi i uzvisuje najodličniji plod otkupljenja, i u njoj s radošću promatra, kao u najčistijoj slici, ono što sva Crkva želi da bude i nada se da će biti.«⁵⁰

971
2030

1173 Kada u godišnjem krugu spominje mučenike i druge svece, Crkva »navješćuje vazmeno otajstvo« u onima »koji su zajedno s Kristom trpjeli te su s njime suprosavljeni, a vjernicima predlaže njihove primjere, koji po Kristu sve privlače k Ocu, i po njihovim zaslugama moli i postiže Božja dobročinstva«.⁵¹

957

LITURGIJA ČASOVA (ČASOSLOV)

1174 Otajstvo Krista, njegovo utjelovljenje i njegov Vazam, što ga slavimo u euharistiji, osobito na nedjeljnom sastanku, prožima i preobražava vrijeme svakoga dana slavljenjem liturgije časova, »božanskog časoslova«.⁵² U suglasju s apostolskim preporukama da se »moli bez prestanka«,⁵³ ovo je slavlje »tako uređeno da se slavljenjem Boga posveti čitav tijek dana i noći«.⁵⁴ Ono sačinjava »javnu molitvu Crkve«⁵⁵ u kojoj vjernici (klerici, redovnici i laici) vrše kraljevsko svećeništvo krštenih. Kad se slavi u obliku odobrenom od Crkve, liturgija časova biva uistinu »glas same Zaručnice koja razgovara sa Zaručnikom, štoviše, molitva koju Krist sa svojim Tijelom upravlja Ocu«.⁵⁶

2698

1175 Liturgija časova određena je da postane molitva svega Božjeg naroda. U njoj sam Krist »nastavlja« vršiti svoju »svećeničku službu po Crkvi«;⁵⁷ a svatko uzima udjela prema ulozi koju obnaša u Crkvi i prema okolnostima osobnog života: svećenici ukoliko su »određeni za svetu dušobrižničku službu«, jer su pozvani da

⁵⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 103: AAS 56 (1964) 125.

⁵¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 104: AAS 56 (1964) 126; usp. *Isto mj.*, 108: AAS 56 (1964) 126; *Isto mj.*, 111: AAS 56 (1964) 127.

⁵² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, IV, 83-101: AAS 56 (1984) 121-125.

⁵³ Usp. *1 Sol* 5, 15; *Ef* 6, 18.

⁵⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 84: AAS 56 (1964) 121.

⁵⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 98: AAS 56 (1964) 124.

⁵⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 84: AAS 56 (1964) 121.

⁵⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 83: AAS 56 (1964) 121.

budu »postojani u molitvi i u posluživanju riječi«;⁵⁸ redovnici i redovnice snagom karizme svoga posvećenog života;⁵⁹ i svi vjernici prema svojim mogućnostima. »Neka pastiri duša nastoje da se nedjeljom i u svečanije blagdane u crkvi zajednički slave glavni časovi, naročito Večernja. Preporučuje se i laicima da mole božanski časoslov, bilo sa svećenicima bilo međusobno okupljeni, dapače i svaki za se.«⁶⁰

2700 1176 Slavlje liturgije časova traži ne samo da se glas složi s dušom koja moli, nego također da se stekne »obilatije liturgijsko i biblijsko znanje, osobito o psalmima«.⁶¹

2586 1177 Himni i litanijske molitve liturgije časova uključuju molitvu psalama u vrijeme Crkve, dajući izražaja znakovitosti određenog časa dana, liturgijskog vremena ili blagdana koji se slavi. Osim toga čitanje Božje riječi u svakome času (s otpjevima i troparima koji slijede), i čitanje Otaca i drugih učitelja u nekim časovima, na dublji način objavljuju smisao otajstva koje se slavi, pomažu shvaćanju psalama i pripremaju na tihu molitvu. Tako je u liturgijskom slavlju ukorijenjeno čitanje Svetog pisma (*lectio divina*), u kojem se Božja riječ čita i promišlja da bi se pretvorila u molitvu.

1378 1178 Liturgija časova, koja je kao neko produženje euharistijskog slavlja, ne isključuje nego traži kao dopunu različite pobožnosti Božjeg naroda, posebno klanjanje i štovanje Presvetoga oltarskog sakramenta.

IV. Gdje slaviti?

586 1179 Bogoslužje Novog saveza »u duhu i istini« (*Iv* 4, 24) nije vezano uz određeno mjesto. Čitava zemlja je sveta i povjerena ljudskim sinovima. Kad se vjernici okupljaju na istome mjestu, najvažniju zbilju sačinjava »živo kamenje« okupljeno zajedno da bi se ugradilo »u duhovni Dom« (*I Pt* 2, 5). Tijelo uskrsnulog Krista jest duhovni hram iz kojega istječe izvor žive vode. Pritjelovljeni Kristu po Duhu Svetome, mi smo »hram Boga živoga« (*2 Kor* 6, 16).

⁵⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 86: AAS 56 (1964) 121; *Isto mj.*, 96: AAS 56 (1964) 123; ISTI, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 5: AAS 58 (1966) 998.

⁵⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 98: AAS 56 (1964) 124.

⁶⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 100: AAS 56 (1964) 124.

⁶¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 90: AAS 56 (1964) 122.

- 1180 Kada više nije bilo zapreke vjerskoj slobodi,⁶² kršćani su stali graditi bogoslužne građevine. Te vidljive crkve nisu obična mjesta okupljanja, nego označuju i očituju živu Crkvu na dotičnom mjestu, boravište Boga s ljudima, pomirenim i sjedinjenim u Kristu. 2106
- 1181 »Kuća molitve – u kojoj se slavi i čuva presveta euharistija i okupljaju vjernici, u kojoj se prisutnost Sina Božjega, našega Spasitelja, koji je za nas prikazan na žrtveniku, časti na pomoć i utjehu vjernika – mora biti uredna i čista te prikladna za molitvu i za svetkovanje.«⁶³ U toj »kući Božjoj«, istinitost i sklad znakova koji je tvore treba da očituju Krista koji je na tome mjestu prisutan i djeluje.⁶⁴ 2691
- 1182 *Oltar* Novog saveza je križ Gospodinov⁶⁵ iz kojeg izviru sakramenti vazmenog otajstva. Na oltaru, koji je središte crkve, uprisutnjuje se žrtva križa pod sakramentalnim prilikama. Oltar je također stol Gospodnji, za koji je pozvan narod Božji.⁶⁶ U nekim istočnim liturgijama oltar je k tome simbol groba (Krist je uistinu umro i uistinu uskrsnuo). 617, 1383
- 1183 *Svetohranište*, u crkvama, treba biti smješteno »na najodličnijem mjestu, s najvećim poštovanjem«.⁶⁷ »Doličnost, smještaj i sigurnost svetohraništa«⁶⁸ trebaju poticati klanjanje Gospodinu stvarno prisutnom u Presvetom oltarskom sakramentu. 1379
2120
- Sveta krizma* (Sveto miro) – pomazanje krizmom je sakramentalni znak pečata dara Duha Svetoga – tradicionalno se čuva i časti na sigurnom mjestu u crkvi. Tu se može također smjestiti i katekumensko i bolesničko ulje. 1241
- 1184 Biskupovo *sjedalo* (katedra) ili prezbiterovo »treba da označuje službu predsjedanja skupu i ravnanja molitvom«.⁶⁹
- Ambon* (besjedište): »Dostojanstvo Božje riječi traži da u crkvi bude prikladno mjesto za njezino naviještanje, prema kojemu će se, za vrijeme službe riječi, sama od sebe obraćati pozornost vjernika.«⁷⁰ 103
1348

⁶² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 4: AAS 58 (1966) 932-933.

⁶³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 5: AAS 58 (1966) 998; usp. ISTI, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 122-127: AAS 56 (1964) 130-132.

⁶⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 7: AAS 56 (1964) 100-101.

⁶⁵ Usp. *Heb* 13, 10.

⁶⁶ Usp. *Institutio generalis Missalis Romani* [*Opći uvod u Rimski misal*] 259: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 75.

⁶⁷ PAVAO VI., Enc. *Mysterium fidei*: AAS 57 (1965) 771.

⁶⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 128: AAS 56 (1964) 132.

⁶⁹ *Institutio generalis Missalis Romani* [*Opći uvod u Rimski misal*], 271: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 77.

⁷⁰ *Institutio generalis Missalis Romani* [*Opći uvod u Rimski misal*], 272: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 77.

1185 Okupljanje Božjeg naroda počinje krštenjem; u crkvi stoga treba biti mjesto za slavlje *krštenja* (krstionica); crkva treba buditi sjećanje na krsna obećanja (blagoslovljena voda).

Obnavljanje krsnog života zahtijeva *pokoru*. Crkva stoga treba biti prikladna za izražavanje kajanja i za stjecanje oprostjenja, a to uključuje prikladno mjesto za primanje pokornika.

2717 Crkva također treba biti prostor koji potiče na sabranost i na tihu molitvu, koja produžuje i produbljuje veliku molitvu euharistije.

1186 Konačno, crkva ima i eshatonsko značenje. Da bismo ušli u kuću Božju treba prijeći *prag*, znamen prijelaza iz svijeta ranjenog grijehom u svijet novog života u koji su pozvani svi ljudi. Vidljiva crkva simbol je očinske kuće prema kojoj Božji narod putuje i gdje će Otac otrti »svaku suzu s njihovih očiju« (*Otk* 21, 4). Stoga je crkva također kuća *svih* sinova Božjih, koja je širom otvorena i spremna da ih primi.

Ukratko

1187 *Liturgija je djelo čitavoga Krista, Glave i udova. U nebeskom je bogoslužju naš Vrhovni Svećenik neprestano slavi sa svetom Bogorodicom, s apostolima, svim svetima i mnoštvom ljudi koji su ušli u Kraljevstvo.*

1188 *U liturgijskom je slavlju sva zajednica »liturg«, svatko prema svojoj ulozi. Krsno svećeništvo pripada cijelom Tijelu Kristovu. No neki su vjernici zaređeni po sakramentu reda da predstavljaju Krista kao Glavu Tijela.*

1189 *Liturgijsko slavlje sadržava znakove i simbole koji se odnose na stvaranje (svjetlo, voda, vatra), na ljudski život (prati, mazati, lomiti kruh) i na povijest spasenja (vazmeni obredi). Uklopljeni u svijet vjere i prožeti snagom Duha Svetoga, ti kozmički elementi, ti ljudski obredi, te geste sjećanja na Boga, postaju nositelji Kristovih spasiteljskih i posvetiteljskih djela.*

1190 *Liturgija je riječi sastavni dio bogoslužnog slavlja. Značenje slavlja izraženo je Božjom riječju koja se naviješta i zalaganjem vjere koja na nju odgovara.*

1191 *Pjevanje i glazba usko su povezani s liturgijskim činom. Kriteriji su njihove ispravne upotrebe: izražajna ljepota molitve, jednodušno sudjelovanje zajednice i svečanost slavlja.*

- 1192 *Svete slike, koje se nalaze u našim crkvama i kućama, imaju zadaću da nam pobuđuju i hrane vjeru u Kristovo otajstvo. U ikoni (slici) Krista i njegovih djela spasenja, mi se klanjamo njemu. U svetim slikama svete Bogorodice, anđela i svetih, častimo osobe koje su u njima predstavljene.*
- 1193 *Nedjelja, »dan Gospodnji«, poglaviti je dan slavljenja euharistije, jer je dan uskrsnuća. To je u pravom smislu dan liturgijske zajednice, dan kršćanske obitelji, dan radosti i počinka od posla. Dan Gospodnji je »temelj i jezgra čitave liturgijske godine.«⁷¹*
- 1194 *»Tijekom godine Crkva razvija čitavo Kristovo otajstvo od utjelovljenja i rođenja do uzašašća, do duhovskog dana i očekivanja blažene nade i dolaska Gospodnjeg.«⁷²*
- 1195 *Crkva na zemlji, spominjući se svetih na određene dane crkvene godine, u prvom redu svete Bogorodice, zatim apostola, mučenika i drugih svetaca, pokazuje da je sjedinjena s nebeskim bogoslužjem; daje slavu Kristu koji je u svojim proslavljenim udovima izveo spasenje; njihov primjer je poticaj Crkvi na putu k Ocu.*
- 1196 *Vjernici koji slave liturgiju časova sjedinjuju se s Kristom, našim Vrhovnim Svećenikom, molitvom psalama, razmatranjem Božje riječi, molitvom hvalospjeva i blagoslova, da bi bili pridruženi njegovoj neprestanoj i sveopćoj molitvi kojom slavi Oca i cijelom svijetu moli dar Duha Svetoga.*
- 1197 *Krist je pravi hram Božji, »mjesto u kojemu boravi njegova slava«; po milosti Božjoj i kršćani sami postaju hram Duha Svetoga, živo kamenje kojim se izgrađuje Crkva.*
- 1198 *Crkva u svom zemaljskom postojanju treba mjestâ gdje se njezina zajednica može okupljati: naše vidljive crkve, sveta mjesta, što su slike svetog Grada, nebeskog Jeruzalema, prema kojemu kao hodočasnici putujemo.*
- 1199 *U tim crkvama Crkva slavi javno bogoštovlje na slavu Presvetog Trojstva, sluša Božju riječ i pjeva hvale, uzdiže svoju molitvu, prinosi žrtvu Krista, sakramentalno prisutnoga usred zajednice. Te crkve su i mjesta sabranja i osobne molitve.*

⁷¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 106: AAS 56 (1964) 126.

⁷² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 102: AAS 56 (1964) 125.

Članak 2.

LITURGIJSKA RAZNOLIKOST I
JEDINSTVO OTAJSTVA

LITURGIJSKE PREDAJE I KATOLIŠTVO CRKVE

1200 Od prve jeruzalemske zajednice sve do Paruzije, Crkve Božje,
vjerne apostolskoj vjeri, na svakome mjestu, slave isto vazmeno
2625 otajstvo. Otajstvo što se u liturgiji slavi jedno je, ali su oblici kojima
se ono slavi različiti.

1201 Neistraživo bogatstvo Kristova otajstva je takvo da mu nijedna
2663 liturgijska predaja ne može iscrpiti izražajnost. Povijest nastanka i
razvoja tih obreda svjedoči o njihovoj zapanjujućoj komplementarnosti.
Kad god su Crkve te liturgijske predaje živjele u međusobnom
1158 zajedništvu u vjeri i sakramentima vjere, međusobno su se obogaćivale
napredujući u vjernosti predaji i poslanju zajedničkom cijeloj Crkvi.⁷³

1202 Različite liturgijske predaje nastale su upravo u odnosu na
814 poslanje Crkve. Crkve istog geografskog i kulturnog prostora razvile su
slavlje Kristova otajstva s posebnim izričajima, obilježjenima njihovom
1674 kulturom: u prenošenju »poklada vjere«,⁷⁴ u liturgijskom simbolizmu,
u organiziranju bratskog zajedništva, u teološkom shvaćanju otajstava
i u raznim oblicima svetosti. Tako se Krist, Svjetlo i Spasenje svih
naroda, kroz liturgijski život neke Crkve očituje narodu i kulturi kojima
835 je ona poslana i u kojima je ukorijenjena. Crkva je katolička: može
1937 dakle u svoje jedinstvo – očistivši ih – obuhvatiti sva prava bogatstva
raznih kultura.⁷⁵

1203 Liturgijske predaje ili obredi koji se sada upotrebljavaju u Crkvi jesu:
latinski obred (prvenstveno rimski, ali i obredi pojedinih mjesnih Crkava, kao
ambrozijanski, ili nekih redovničkih zajednica) i obredi bizantski, aleksandrijski
ili koptski, sirski, armenski, maronitski i kaldejski. »Sveti Sabor, slijedeći vjerno

⁷³ Usp. PAVAO VI., Apost. pob. *Evangelii nuntiandi*, 63-64: AAS 68 (1976) 53-55.

⁷⁴ Usp. 2 *Tim* 1, 14.

⁷⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 23: AAS 57 (1965) 28-29;
ISTI, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 4: AAS 57 (1964) 95.

predaju, izjavljuje: sveta Majka Crkva smatra ravnopravnima i jednako časnim a sve zakonito priznate obrede te hoće da se i dalje čuvaju i na svaki način njeguju.«⁷⁶

LITURGIJA I KULTURE

1204 Slavljenje liturgije, dakle, treba odgovarati duhu i kulturi različitih naroda.⁷⁷ Da Kristovo otajstvo bude objavljeno »svim narodima da se privedu poslušnosti vjere« (*Rim* 16, 26), potrebno ga je navješćivati, slaviti i živjeti u svim kulturama, tako da one ne budu dokinute, nego spašene i privedene k ispunjenju.⁷⁸ Mnoštvo sinova Božjih, naime, ima pristup k Ocu, da Ga slavi u jednom Duhu, u i po svojoj ljudskoj kulturi, uzetoj i preobraženoj po Kristu. 2684 854, 1232 2527

1205 »U bogoslužju, osobito u liturgiji sakramenata, postoji *nepromjenljiv dio*, jer je božanskog ustanovljenja, a Crkva mu je čuvarica, i dijelovi *podložni promjeni*, koje Crkva ima moć, a katkad i dužnost, prilagoditi kulturi nedavno evangeliziranih naroda.«⁷⁹ 1125

1206 »Liturgijska raznolikost može biti vrelo obogaćenju, ali može također stvarati napetosti, međusobno nerazumijevanje, čak i raskole. Jasnije je da raznolikost na tom polju ne smije škoditi jedinstvu. Ona se može izražavati samo u vjernosti zajedničkoj vjeri, sakramentalnim znakovima koje je Crkva primila od Krista, i u hijerarhijskom zajedništvu. Prilagodba kulturi zahtijeva također obraćenje srca a, kad je potrebno, i raskid s naslijeđenim navikama koje su nespojive s katoličkom vjerom.«⁸⁰

Ukratko

1207 *Dobro je da slavlje liturgije teži k tome da se izrazi kulturom naroda u kojemu Crkva živi, ali ne tako da joj se podvrgne. S druge strane, sama liturgija rađa i oblikuje kulture.*

⁷⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 4: AAS 56 (1964) 98.

⁷⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 37-40: AAS 56 (1964) 110-111.

⁷⁸ Usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Catechesi tradendae*, 53: AAS 71 (1979) 1319-1321.

⁷⁹ IVAN PAVAO II., Ap. pismo *Vicesimus quintus annus*, 16: AAS 81 (1989) 912-913; usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 21: AAS 56 (1964) 105-106.

⁸⁰ IVAN PAVAO II., Ap. pismo *Vicesimus quintus annus*, 16: AAS 81 (1989) 913.

- 1208 *Različite liturgijske predaje, ili zakonito priznati obredi, očituju katolištvo Crkve, jer označuju i priopćuju isto Kristovo otajstvo.*
- 1209 *Kriterij koji jamči jedinstvo u mnogoličju liturgijskih tradicija jest vjernost apostolskoj Predaji, to jest: zajedništvo u vjeri i sakramentima primljenim od apostola, zajedništvo kojemu je apostolsko nasljedstvo znak i jamstvo.*

DRUGI ODSJEK

SEDAM SAKRAMENATA CRKVE

1113 1210 Sakramente Novoga zakona ustanovio je Krist; ima ih sedam a to su: krst, potvrda, euharistija, pokora, bolesničko pomazanje, sveti red i ženidba. Sedam sakramenata tiču se svih razdoblja i važnih trenutaka u kršćanskom životu: po njima se vjerski život kršćana rađa i raste, ozdravlja i prima poslanje. U tom pogledu postoji izvjesna sličnost između dionica u razvoju naravnoga života i dionica u razvoju duhovnoga života.¹

1374 1211 Slijedeći tu analogiju najprije ćemo izložiti tri sakramenta kršćanske inicijacije (*prvo poglavlje*), potom sakramente ozdravljenja (*drugo poglavlje*) i konačno sakramente koji su u službi zajedništva i poslanja vjernika (*treće poglavlje*). Sigurno, ovaj raspored nije jedini mogući, ali nam on omogućuje vidjeti kako sakramenti tvore organizam u kojemu svaki pojedini sakrament ima svoje životno mjesto. U tom organizmu euharistiji pripada jedinstveno mjesto kao »sakramentu nad sakramentima«: »Svi su drugi sakramenti usmjereni k njemu kao svojem cilju.«²

¹ Usp. TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, III, q. 65, a. 1, c.: Ed. Leon. 12, 56-57.

² TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, III, q. 65, a. 3, c.: Ed. Leon. 12, 60.

PRVO POGLAVLJE

SAKRAMENTI KRŠĆANSKE INICIJACIJE

1212 Sakramentima kršćanske inicijacije, tj. krstom, potvrdom i euharistijom, postavljaju se temelji cjelokupnoga kršćanskog života. »Učešće na božanskoj naravi, što je ljudima darovano milošću Kristovom, podrazumijeva stanovitu analogiju s početkom, rastom i održavanjem naravnog života. Pošto su vjernici krštenjem rođeni na novi život, utvrđeni su u njemu po sakramentu potvrde i primaju u euharistiji kruh vječnog života. Tako po sakramentima kršćanske inicijacije primaju sve više i više bogatstva božanskog života i napreduju prema savršenstvu ljubavi.«³

Članak 1.

SAKRAMENT KRSTA

1213 Sveti krst je temelj cijeloga kršćanskog života, ulaz u život Duha (*vitae spiritualis ianua*) i vrata koja otvaraju pristup drugim sakramentima. Po krštenju smo oslobođeni od grijeha i nanovo rođeni kao sinovi Božji, postajemo Kristovi udovi i priteljovljeni smo Crkvi te bivamo dionici njezina poslanja:⁴ »Krst je sakrament preporođenja vodom i riječju.«⁵

³ PAVAO VI., Ap. konst. *Divinae consortium naturae*: AAS 63 (1971) 657; usp. *Ordo initiationis christianae adultorum*, Prethodne napomene 1-2 (Typis Polyglottis Vaticanis 1972) str. 7.

⁴ Usp. FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Armenis*: DS 1314; ZKP kan. 204, § 1; 849; ZKIC kan. 675, § 1.

⁵ *Catechismus Romanus* 2, 2, 5: ur. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) str. 179.

I. Kako se zove ovaj sakrament?

1214 Grčka riječ βαπτίζειν – odakle latinski izraz *baptismus* – znači »uroniti«, »uranjati«. Uranjanje u vodu – što je središnji obred
628 krštenja – označuje ukop katekumena u smrt Krista, odakle on ustaje, po uskrsnuću s Njime, kao novo stvorenje.⁶

[U hrvatskom i drugim slavenskim jezicima riječ krstiti (krst, krštenje) poblizhe znači: *unijeti u Krista, učiniti (nekoga) Kristovim.*]

1215 Ovaj se sakrament zove i »*kupelj novoga rođenja i obnavljanja* po Duhu Svetom« (*Tit* 3, 5) jer označuje i ostvaruje ono rođenje iz vode
1257 i Duha bez kojega nitko »ne može ući u Kraljevstvo Božje« (*Iv* 3, 5).

1216 »Ova se kupelj zove *prosvjetljenjem*, jer oni koji tu prihvaćaju [katehetsku] pouku imaju prosvjetljen duh.«⁷ Primivši u krštenju Riječ,
1243 »Svjetlo istinsko koje prosvjetljuje svakog čovjeka« (*Iv* 1, 9), krštenik tako prosvjetljen⁸ postaje »sinom svjetlosti«,⁹ i sam »svjetlost« (*Ef* 5, 8):

»Krštenje je među Božjim darovima najljepši i najdivniji [...]. Nazivamo ga darom, milošću, pomazanjem, prosvjetljenjem, odjećom neraspadljivosti, kupelji preporođenja, pečatom, i svime onim što je najdragocjenije. *Dar* je, jer se podjeljuje onima koji ništa ne donose; *milost*, jer se čak daje i onima koji su krivnjom opterećeni; Krštenje (= uronjavanje), jer se u vodi pokapa grijeh; *pomazanje*, jer je sveto i kraljevsko (takvi su oni koji su pomazani); *prosvjetljenje*, jer je izjaravajuće svjetlo; *odjeća*, jer prekriva našu sramotu; *kupelj*, jer nas pere; *pečat*, jer nas čuva i znak je Božjega gospodstva.«¹⁰

II. Krštenje u naumu spasenja

PRALIKOVI KRŠTENJA U STAROM ZAVJETU

1217 U bogoslužju vazmene noći, pri *blagoslovu krsne vode*, Crkva vrši svečan spomen velikih događaja povijesti spasenja koji su predoznačili krsno otajstvo:

⁶ Usp. *Rim* 6, 3-4; *Kol* 2, 12.

⁷ JUSTIN, *Apologia*, 1, 61: CA 1, 168 (PG 6, 421).

⁸ Usp. *Heb* 10, 32.

⁹ Usp. *1 Sol* 5, 5.

¹⁰ GRGUR NAZIJANSKI, *Oratio* 40, 3-4: SC 358, 202-204 (PG 36, 361-364).

»Bože, tvoja nevidljiva moć čudesno djeluje u svetim otajstvima. Ti si izabrao vodu da označiš blagodat krštenja.«¹¹

1218 Već od postanka svijeta voda, skroman i divan stvor, vrelo je života i plodnosti. Sveto pismo promatra kako se nad njom nadvija Duh Božji.¹² 344
694

»Bože, tvoj je Duh u počecima svijeta lebdio nad vodom, da joj dade moć posvećivanja.«¹³

1219 U Noinoj korablji, »u kojoj nekolicina, tj. osam duša, bî spašena vodom« (*I Pt* 3, 20), Crkva je vidjela prasluku spasenja po krštenju: 701, 845

»Bože, ti si općim potopom označio novo rođenje, kad je ista voda potopila grešne i spasila pravedne.«¹⁴

1220 Ako izvor-voda označuje život, morska voda je simbol smrti. Stoga voda predoznačuje i otajstvo križa. Po toj simbolici, krštenje označuje zajedništvo sa smrću Kristovom. 1010

1221 Osobito prijelaz kroz Crveno more, kao čin zbiljskog oslobođenja Izraelaca iz egipatskog ropstva, naviješta ono oslobođenje što se ostvaruje krstom:

»Bože, ti si Abrahamove sinove oslobodio od Faraonova ropstva i kroz Crveno more po suhu proveo, da predoznačiš kršćanski narod.«¹⁵

1222 Napokon, krst je predoznačen i prijelazom preko Jordana, po kojemu je narod Božji primio u posjed zemlju obećanu Abrahamovu potomstvu, što je slika vječnoga života. Obećanje te blažene baštine ispunja se u Novom savezu.

¹¹ *Vazmeno bdjenje, Blagoslov vode: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 283.

¹² *Usp. Post* 1, 2.

¹³ *Vazmeno bdjenje, Blagoslov vode: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 283.

¹⁴ *Vazmeno bdjenje, Blagoslov vode: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 283.

¹⁵ *Vazmeno bdjenje, Blagoslov vode: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 283.

KRISTOVO KRŠTENJE

1223 Svi pralikovi Staroga saveza nalaze ispunjenje u Isusu Kristu. On je javno djelovanje započeo nakon što ga je u Jordanu sveti Ivan Krstitelj krstio.¹⁶ A poslije uskrsnuća učenicima je povjerio poslanje: »Podite dakle i učinite mojim učenicima sve narode, krsteći ih u
232 ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio!« (Mt 28, 19-20).¹⁷

1224 Gospodin se dragovoljno podvrgao Ivanovu krštenju određenom za grješnike, »da ispuni svu pravednost«.¹⁸ Taj Isusov čin očituje njegovu »poniženje«.¹⁹ Duh koji je pri prvom stvaranju lebdio nad vodama silazi sada na Krista, nagovještujući novo stvaranje, a Otac obznanjuje Isusa kao svoga »ljubljenog Sina«.²⁰

1225 Svojim Vazmom Krist je svim ljudima otvorio izvore krštenja. On je o svojoj mucij, koju će podnijeti u Jeruzalemu, govorio kao o
766 »krštenju« kojim se sam treba krstiti.²¹ Krv i voda koji su provrli iz otvorenog boka rassetog Isusa²² praslika su krštenja i euharistije, sakramenata novog života.²³ Otad je moguće »roditi se iz vode i Duha« i tako ući u Kraljevstvo Božje (Iv 3, 5).

»Promotri gdje si kršten, odakle dolazi krštenje: zar ne iz Kristova križa, iz Kristove smrti? U tome je svekoliko otajstvo: On je trpio za tebe. U Njemu si otkupljen, u Njemu si spašen.«²⁴

KRŠTENJE U CRKVI

1226 Već je na dan Pedesetnice Crkva slavila i dijelila sveto krštenje. Petar je, naime, potresenom mnoštvu u svojoj propovijedi poručio:
849 »Obratite se i svatko od vas neka se krsti u ime Isusa Krista da vam se oproste grijesi, i primit ćete dar, Duha Svetoga« (Dj 2, 38). Apostoli i njihovi suradnici podijelit će krštenje svakome koji vjeruje u Isusa:

¹⁶ Usp. Mt 3, 13.

¹⁷ Usp. Mk 16, 15-16.

¹⁸ Usp. Mt 3, 15.

¹⁹ Usp. Fil 2, 7.

²⁰ Usp. Mt 3, 16-17.

²¹ Usp. Mk 10, 38; Lk 12, 50.

²² Usp. Iv 19, 34.

²³ Usp. I Iv 5, 6-8.

²⁴ AMBROZIJE, *De sacramentis*, 2, 2, 6: CSEL 73, 27-28 (PL 16, 425-426).

Židovima, bogobojažnima i poganima.²⁵ Krštenje je tako uvijek tijesno povezano s vjerom: »Vjeruj u Gospodina Isusa i spasit ćeš se – ti i dom tvoj!«, izjavljuje sveti Pavao svome tamničaru u Filipima. Izvještaj nas tavlja kako se tamničar »odmah krstio – on i svi njegovi« (Dj 16, 31-33).

1227 Prema svetom Pavlu, po krštenju vjernik ulazi u zajedništvo smrti Kristove: s Kristom biva suukopan i s njime biva suuskrišen: 790

»Ili zar ne znate: koji smo god kršteni u Krista Isusa, u smrt smo njegovu kršteni. Krštenjem smo zajedno s njime ukopani u smrt da kao što je Krist slavom Očevom bio uskrišen od mrtvih, i mi tako hodimo u novosti života (Rim 6, 3-4).«²⁶

Krštenici su se »Kristom zaodjenuli.«²⁷ I, po Duhu Svetome, krst je kupelj koja čisti, posvećuje i opravdava.²⁸

1228 Krst je dakle kupelj vode u kojoj »nepropadljivo sjeme« Riječi Božje izvodi svoj životvorni učinak.²⁹ Sveti Augustin će reći o krštenju: »Tvarnome elementu pridolazi riječ, i nastaje sakrament.«³⁰

III. Kako se slavi sakrament krsta?

KRŠĆANSKA INICIJACIJA

1229 Već od apostolskih vremena, da netko postane kršćanin mora proći određeni put i inicijaciju u više stupnjeva. Taj se put može proći brže ili sporije. Međutim uvijek mora sadržavati neke bitne elemente: navještaj Riječi, prihvaćanje evanđelja, što uključuje obraćenje, ispovijest vjere, krštenje, izljev Duha Svetoga, pristup euharistijskom zajedništvu.

1230 Ta je inicijacija tijekom vjekova i prema prilikama imala vrlo različite oblike. U prvim stoljećima Crkve kršćanska inicijacija je bila vrlo razrađena: s dugim razdobljem *katekumenata* i nizom pripravnih obreda, koji su liturgijski označavali put katekumenske pripreme dovodeći je konačno do sâmog slavlja sakramenata inicijacije. 1248

²⁵ Usp. Dj 2, 41; 8, 12-13; 10, 48; 16, 15.

²⁶ Usp. Kol 2, 12.

²⁷ Usp. Gal 3, 27.

²⁸ Usp. 1 Kor 6, 11; 12, 13.

²⁹ Usp. 1 Pt 1, 23; Ef 5, 26.

³⁰ AUGUSTIN, *In Iohannis evangelium tractatus*, 80, 3: CCL 36, 529 (PL 35, 1840).

1231 Kada je krštenje djece postalo redoviti oblik slavlja ovoga sakramenta, ono je postalo jedinstveni čin koji u sebi vrlo skraćeno sadrži prethodne stupnjeve kršćanske inicijacije. Već po svojoj naravi, dakle, krštenje djece zahtijeva *katekumenat poslije krštenja*. Nije riječ samo o nekoj potrebi pouke poslije krštenja, nego o nužnom razvitku krsne milosti u tijeku osobnog rasta. Tu se otvara prostor vlastit katekizmu.

1232 Drugi vatikanski koncil obnovio je u latinskoj Crkvi »katekumenat odraslih razdijeljen na više stupnjeva«. ³¹ Obrede nalazimo u 'Redu pristupa odraslih u kršćanstvo': *Ordo initiationis christianae adultorum* (1972). Osim toga Koncil je dopustio »da se u misijskim zemljama, osim elemenata inicijacije koji su sadržani u kršćanskoj predaji, pripuste i oni elementi inicijacije koji su uobičajeni u pojedinih naroda, ukoliko se mogu prilagoditi kršćanskom obredu«. ³²

1233 Danas, dakle, u svim latinskim i istočnim obredima kršćanska inicijacija odraslih počinje ulaskom u katekumenat, a vrhunac dostiže u jedinstvenom slavlju triju sakramenata krsta, potvrde i euharistije. ³³ U crkvama istočnog obreda kršćanska inicijacija djece počinje krstom na koji se neposredno nadovezuje potvrda i euharistija. U rimskom obredu inicijacija se nastavlja godinama kateheze da se dovrši kasnije potvrdom i euharistijom, vrhuncem kršćanske inicijacije. ³⁴

MISTAGOGIJA SLAVLJA

1234 Smisao i milost sakramenta krsta jasno se očituju u obredima njegova slavlja. Ako vjernici pažljivim sudjelovanjem prate geste i riječi samoga slavlja, bit će upućeni u bogatstvo koje sakrament označuje i ostvaruje u svakom novokršteniku.

617 1235 *Znak križa* na početku ističe pečat Krista na onome koji će mu
2157 upravo pripasti te označuje milost otkupljenja koju nam je Krist svojim križem zaslužio.

1236 *Navještaj riječi Božje* objavljenom istinom prosvjetljuje i pripravnike i zajednicu potičući odgovor vjere neodvojiv od krsta. Krst je, naime, na osobit način »sakrament vjere« jer je sakramentalni ulaz u život vjere.

³¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 64: AAS 56 (1964) 117.

³² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 65: AAS 56 (1964) 117; usp. ISTI, 37-40: AAS 56 (1964) 110-111.

³³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 14: AAS 58 (1966) 963; ZKP kann. 851; 865-866.

³⁴ Usp. ZKP kan. 851, 2; 868.

1237 Budući da krst označuje oslobođenje od grijeha i od đavla, začetnika grijeha, nad pripravnikom se izgovara *otklinjanje* – *egzorcizam* (jedan ili više njih). Krstitelj ga maže katekumenskim uljem ili polaže na njega ruku; potom se ovaj izričito odriče sotone. Tako pripravljen može *ispovjediti vjeru Crkve* kojoj će po krstu biti »povjeren«. ³⁵

1673

189

1238 *Krsna se voda* posvećuje posebnom molitvom, epiklezom, u samom krsnom slavlju ili u Vazmenoj noći. Tom molitvom Crkva od Boga moli da po njegovu Sinu siđe na vodu sila Duha Svetoga, da se oni koji će njome biti kršteni »rode iz vode i Duha« (*Iv* 3, 5).

1217

1239 Potom slijedi *bitni obred* sakramenta: *krštenje* u pravom smislu, koje označuje i izvodi umiranje grijehu i ulazak u život Presvetoga Trojstva suobličanjem s Kristovim vazmenim otajstvom. Najznakovitije biva krštenje trostrukim uranjanjem u krsnu vodu. Međutim već od starine može biti podijeljeno i trostrukim polijevanjem vode na krštenikovu glavu.

1214

1240 U latinskoj Crkvi službenik uz trostruko polijevanje izgovara riječi: »I., ja te krstim u ime Oca, i Sina, i Duha Svetoga.« U istočnim liturgijama katekumen je okrenut prema Istoku, a svećenik govori: »Slugo Božji I., krsti se u ime Oca, i Sina, i Duha Svetoga.« Na zaziv svake od osoba Presvetog Trojstva on ga uranja u vodu i pridiže.

1241 *Pomazanje svetom krizmom*, mirisnim od biskupa posvećenim uljem, označuje dar Duha Svetoga novokršteniku. Ovaj je postao kršćanin, tj. »pomazanik« Duhom Svetim, pritjelovljen Kristu pomazanom za svećenika, proroka i kralja. ³⁶

1294, 1574

783

1242 U bogoslužju istočnih Crkava pokrsno je pomazanje sakrament krizme (potvrde). U rimskoj liturgiji ono nagoviješta drugo pomazanje krizmom koje će izvršiti biskup. Sakrament potvrde na neki način »potvrđuje« i dovršuje krsno pomazanje.

1291

1243 *Bijela haljina* označuje da se krštenik Kristom zaodjenuo: ³⁷ tj. da je s Kristom uskrsnuo. *Svijeca*, zapaljena na uskrsnoj svijeći,

³⁵ Usp. *Rim* 6, 17.

³⁶ Usp. *Ordo Baptismi parvulorum* [*Red krštenja djece*], 62 (Typis Polyglottis Vaticanis 1969) str. 32.

³⁷ Usp. *Gal* 3, 27.

1216 označuje da je Krist novokrštenika prosvijetlio. Krštenici su u Kristu »svjetlost svijeta« (Mt 5, 14).³⁸

2769 Novokrštenik je odsada dijete Božje u Jedinorođenom Sinu te smije moliti molitvu djece Božje: »Oče naš«.

1244 *Euharistijska prva pričest.* Postavši dijete Božje, zaodjeven svadbenom haljinom, novokrštenik se privodi »gozbi Jaganjčevoj« u kojoj prima hranu novoga života, Kristovo Tijelo i Krv. Istočne Crkve čuvaju živu svijest o jedinstvu kršćanske inicijacije dijeleći svetu pričest svim novokrštenicima i potvrđenicima, čak i maloj djeci, sjećajući se Gospodinove riječi: »Pustite dječicu neka dolaze k meni; ne priječite im!« (Mk 10, 14). Latinska Crkva, koja dopušta pristup svetoj pričesti samo onima koji su došli do dobi razuma, otvorenost krsta prema euharistiji izražava time što novokršteno dijete privodi k oltaru na molitvu Očenaša.

1292

1245 *Svečani blagoslov* dovršuje krsno slavlje. Kod krštenja novorođenih osobito mjesto zauzima blagoslov majke.

IV. Tko može biti kršten?

1246 »Krštenje može primiti svaki čovjek i samo čovjek koji još nije kršten.«³⁹

KRŠTENJE ODRASLIH

1247 Krštenje odraslih bila je uobičajena praksa od početaka Crkve tamo gdje se evanđelje tek počelo naviještati. Katekumenat (priprava za krštenje) je u tom slučaju nuždan i važan. Uvođenjem u vjeru i u kršćanski život on mora čovjeka pripremiti za primanje Božjeg dara u krstu, potvrdi i euharistiji.

1230

1248 Katekumenat ili formacija katekumenâ ima za cilj da im omogućí da, odgovarajući na Božju inicijativu, svoje obraćenje i vjeru, u jedinstvu s jednom crkvenom zajednicom, dovedu do zrelosti. Riječ je o »odgoju za cjeloviti kršćanski život kojim se učenici združuju sa svojim Učiteljem Kristom. Neka se, stoga, katekumeni [...] upute u otajstva spasenja i u praksu evanđeoskog načina života, i neka se

³⁸ Usp. *Fil* 2, 15.

³⁹ ZKP kan. 864; usp. ZKIC kan. 679.

svetim obredima – koji se imaju postupno obaviti – uvedu u život vjere, liturgije i ljubavi naroda Božjega.«⁴⁰

1249 Katekumeni su »već povezani s Crkvom, već su ukućani Kristovi, a nerijetko već provode život vjere, ufanja i ljubavi«.⁴¹
»Majka Crkva ih već ljubi kao svoje i za njih se brine.«⁴² 1259

KRŠTENJE DJECE

1250 Budući da se djeca rađaju s ljudskom naravi palom i okaljanom istočnim grijehom, to su i oni potrebni novoga rođenja u krštenju⁴³ da budu oslobođeni vlasti tame i preneseni u Kraljevstvo slobode sinova Božjih,⁴⁴ kamo su pozvani svi ljudi. Milost spasenja kao čist dar posebno se očituje u krštenju djece. Prema tome Crkva i roditelji lišili bi dijete neprocjenjive milosti da postane dijete Božje kada mu ne bi podijelili krst nedugo poslije rođenja.⁴⁵ 1996

1251 Kršćanski će roditelji priznati da se ta praksa slaže s njihovom ulogom hranitelja života što im ga je Bog povjerio.⁴⁶

1252 Običaj krstiti malu djecu drevna je predaja Crkve. Izričito je posvjedočena od II. stoljeća. Ipak je vjerojatno da su se već od početaka apostolskog propovijedanja, kada bi cijeli »domovi« primali krštenje,⁴⁷ pritom krštavala i djeca.⁴⁸

⁴⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 14: AAS 58 (1966) 962-963; usp. *Ordo initiationis christianae adultorum [Red krštenja odraslih]*, Prethodne napomene 19 (Typis Polyglottis Vaticanis 1972) str. 11; *Isto mj.*, De tempore catechumenatus eiusque ritibus [O vremenu katekumenata i o njegovim obredima], 98, str. 36.

⁴¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 14: AAS 58 (1966) 963.

⁴² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 14: AAS 57 (1965) 19; usp. ZKP kan. 206; 788.

⁴³ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 5. zasj., *Decretum de Peccato originali*, kan. 4: DS 1514.

⁴⁴ Usp. *Kol* 1, 12-14.

⁴⁵ Usp. ZKP kan. 867; ZKIC kan. 686, § 1.

⁴⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 15-16; *Isto mj.*, 41: AAS 57 (1965) 47; ISTI, Past. konst. *Gaudium et spes*, 48: AAS 58 (1966) 1067-1069; ZKP kan. 774, § 2; 1136.

⁴⁷ Usp. *Dj* 16, 15.33; 18, 8; *I Kor* 1, 16.

⁴⁸ Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instr. *Pastoralis actio*, 4: AAS 72 (1980) 1139.

VJERA I KRST

1123 1253 Krst je sakrament vjere.⁴⁹ A vjeri je potrebna zajednica vjerujućih. Svaki vjernik može vjerovati jedino unutar vjere Crkve. Vjera koja se traži za krštenje nije još savršena i zrela vjera; ona je začetak koji treba
168 da se dalje razvija. Katekumenu ili njegovu kumu postavlja se pitanje: »Što tražiš od Crkve Božje?« I on odgovara: »Vjeru!«

1254 Svim krštenicima, djeci ili odraslima, potreban je *poslije* krštenja rast u vjeri. Upravo zato Crkva svake godine slavi u vazmenoj noći obnovu krsnih obećanja. Priprava na krštenje dovodi tek do
2101 predvorja novoga života. Krštenje je vrelo novoga života u Kristu, odakle izvire sav kršćanski život.

1255 Pomoć roditelja vrlo je važna za razvoj krsne milosti. Tu je važna i uloga *kuma* ili *kume*, koji, stoga, trebaju biti postojani vjernici, sposobni i spremni pomoći novokršteniku, djetetu ili odraslome, na
1311 putu kršćanskog života.⁵⁰ Njihova je zadaća prava crkvena služba (*officium*).⁵¹ Dio odgovornosti u razvoju i očuvanju milosti primljene krštenjem snosi i sva crkvena zajednica.

V. Tko može krstiti?

1239-1240 1256 Redoviti su službenici krštenja biskup i svećenik, u latinskoj Crkvi također i đakon.⁵² U slučaju nužde može krstiti svatko, čak i nekrštena osoba, uz uvjet da ima pritom potrebnu nakanu⁵³ primjenjujući trojstvenu krsnu formulu. Potrebna nakana je u tome da želi učiniti ono
1752 što čini Crkva kada krsti. Razlog za tu mogućnost vidi Crkva u Božjoj volji sveopćeg spasenja⁵⁴ i u nužnosti krštenja za spas.⁵⁵

⁴⁹ Usp. *Mk* 16, 16.

⁵⁰ Usp. ZKP kan. 872-874.

⁵¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 67: AAS 56 (1964) 118.

⁵² Usp. ZKP kan. 861, § 1; ZKIC kan. 677, § 1.

⁵³ Usp. ZKP kan. 861, § 2.

⁵⁴ Usp. *1 Tim* 2, 4.

⁵⁵ Usp. *Mk* 16, 16.

VI. Nužnost krsta

1257 Sâm Gospodin tvrdi kako je krst nužan za spasenje.⁵⁶ Stoga je zapovjedio učenicima da naviještaju evanđelje i da krste sve narode.⁵⁷ Krst je nužan za spasenje onih kojima je evanđelje naviješteno i onih koji su imali mogućnost da zatraže taj sakrament.⁵⁸ Crkva ne pozna drugog sredstva osim krsta da zajamči ulazak u vječno blaženstvo; zbog toga pazi da ne zanemari poslanja što ga je primila od Gospodina, tj. da »iz vode i Duha nanovo rađa« sve koji mogu biti kršteni. *Bog je spasenje vezao uz sakrament krsta, ali on sâm nije vezan svojim sakramentima.*

1129
161, 846

1258 Oduvijek je Crkva čvrsto uvjerena da su svi koji su podnijeli smrt radi vjere, premda nisu primili krštenje, kršteni svojom smrću za Krista i s njime. *Krst krvlju*, kao i *želja za krštenjem*, donose plod krštenja, a da po sebi nisu sakrament.

2473

1259 Što se tiče *katekumena* koji umru prije krštenja, izričita želja da ga prime, sjedinjena s kajanjem za grijeha i s ljubavlju, jamči im spasenje koje nisu mogli primiti po sakramentu.

1249

1260 »Budući da je Krist umro za sve i da je konačan čovjekov poziv stvarno samo jedan, i to božanski, treba držati da Duh Sveti pruža svima mogućnost da se, na način koji je Bogu poznat, pridruže vazmenom otajstvu.«⁵⁹ Svaki čovjek koji, ne znajući za Kristovo evanđelje i njegovu Crkvu, traži istinu i čini volju Božju onako kako je spozna, može biti spašen. Može se pretpostaviti da bi takvi ljudi, kad bi upoznali nužnost krsta, *izričito poželjeli da budu kršteni.*

848

1261 Što se tiče *djece umrle bez krsta*, Crkva ne može drugo nego ih povjeriti Božjem milosrđu, što i čini u obredu njihova ukopa. Veliko milosrđe Boga, naime, »koji želi da se svi ljudi spase« (*1 Tim 2, 4*), i Isusova nježnost prema djeci kada govori: »Pustite dječicu neka

⁵⁶ Usp. *Iv* 3, 5.

⁵⁷ Usp. *Mt* 28, 20. Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 7. zasj., *Decretum de sacramentis*, Kanoni o sakr. krsta, kan. 5: DS 1618; DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 14: AAS 57 (1965) 18; ISTI, Dekr. *Ad gentes*, 5: AAS 58 (1966) 951-952.

⁵⁸ Usp. *Mk* 16, 16.

⁵⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966) 1043; usp. ISTI, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 16: AAS 57 (1965) 20; ISTI, Dekr. *Ad gentes*, 7: AAS 58 (1966) 955.

- 1257 dođu k meni; ne priječite im!« (Mk 10, 14), dopuštaju da se nadamo
da postoji put spasenja i za djecu umrlu bez krštenja. To zahtjevniji je
1250 stoga poziv Crkve da se maloj djeci ne priječi da po daru svetoga krsta
dođu Kristu.

VII. Krsna milost

- 1234 1262 Vidljivim znakovima sakramentalnog obreda simbolički se
označuju različiti krsni učinci. Uranjanje u vodu upozorava na smrt
i čišćenje, ali također na obnavljanje i novo rođenje. Dakle, dva
poglavitna krsna učinka jesu očišćenje od grijeha i novo rođenje u Duhu
Svetome.⁶⁰

ZA OTPUŠTENJE GRIJEHA ...

- 977 1263 Krštenjem se opraštaju *svi grijesi*, tj. istočni grijeh i svi osobni
grijesi kao i sve kazne za grijeh. ⁶¹ U onih, naime, koji su preporođeni
1425 ne ostaje ništa što bi ih priječilo da uđu u Kraljevstvo Božje, ni Adamov
grijeh, ni osobni grijeh, ni posljedice grijeha, od kojih je najteža upravo
odvojenost od Boga.

- 1264 Ipak u krštenima ostaju stanovite vremenite posljedice grijeha
kao što su trpljenje, bolest, smrt ili slaboće vezane uz život, kao što su
karakterne slabosti itd., zatim sklonost na grijeh, koju predaja nazivlje
976, 2514 *požudom* ili slikovito »poticajem na grijeh« (*»fomes peccati«*): »Budući
1426 da je požuda ostavljena u nama radi kušnje, ona ne može škoditi onima
koji na nju ne pristaju i koji joj se hrabro odupiru milošću Kristovom.
405 Štoviše, 'ovjenčava se tko se zakonito natječe'« (2 Tim 2, 5).⁶²

»NOVI STVOR«

- 1265 Krštenje ne samo da čisti od svih grijeha, nego novokrštenika
505 čini »novim stvorom«, ⁶³ posinjenim sinom Božjim⁶⁴ koji postaje »zajed-

⁶⁰ Usp. Dj 2, 38; Iv 3, 5.

⁶¹ Usp. FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Armenis*: DS 1316.

⁶² TRIDENTSKI KONCIL, 5. zasj., *Decretum de peccato originali*, kan. 5: DS 1515.

⁶³ Usp. 2 Kor 5, 17.

⁶⁴ Usp. Gal 4, 5-7.

ničarom božanske naravi«,⁶⁵ Kristovim udom,⁶⁶ s njime subaštinikom,⁶⁷ 460
i hramom Duha Svetoga.⁶⁸

1266 Presveto Trojstvo daruje kršteniku: *posvećujuću milost, milost opravdanja*, koja ga: 1992

— po *bogoslovnim krepostima* osposobljuje da vjeruje u Boga, da se ufa u njega i da ga ljubi; 1812

— po *darovima Duha Svetoga* daje mu da može živjeti i djelovati pod utjecajem Duha Svetoga; 1831

— po *čudorednim krepostima* omogućuje mu da raste u dobru. 1810

Prema tome, sveukupni organizam kršćanskoga nadnaravnog života nalazi svoje korijene u svetome krstu.

PRITJELOVLJENI CRKVI, TIJELU KRISTOVU

1267 Po krstu postajemo udovi Kristova Tijela; »udovi jedni drugima« (*Ef 4, 25*). Krst pritjelovljuje krštenike *Crkvi*. Iz krstionica rađa se jedinstveni narod Božji, narod Novoga saveza koji nadilazi sva naravna i ljudska ograničenja naroda, kultura, rasa i spola: »U jednom Duhu svi smo u jedno tijelo kršteni« (*1 Kor 12, 13*). 782

1268 Krštenici tako postaju »živo kamenje« i ugrađuju se u »duhovni Dom za sveto svećenstvo« (*1 Pt 2, 5*). Oni po krstu imaju udjela u Kristovu svećeništvu, u njegovom proročkom i kraljevskom poslanju; oni su »rod izabrani, kraljevsko svećenstvo, sveti puk, narod stečeni« da 1141
naviještaju »silna djela Onoga« koji ih iz »tame pozva k svojemu divnom svjetlu« (*1 Pt 2, 9*). *Krst daje udioništvo u općem svećeništvu vjernika.* 784

1269 Postavši udom Crkve krštenik više ne pripada sebi,⁶⁹ nego onome koji je za nas umro i uskrsnuo.⁷⁰ Zato je pozvan da bude drugima podložan,⁷¹ da im služi⁷² u zajedništvu Crkve, da bude »poslušan i

⁶⁵ Usp. 2 Pt 1, 4.

⁶⁶ Usp. 1 Kor 6, 15; 12, 27.

⁶⁷ Usp. Rim 8, 17.

⁶⁸ Usp. 1 Kor 6, 19.

⁶⁹ Usp. 1 Kor 6, 19.

⁷⁰ Usp. 2 Kor 5, 15.

⁷¹ Usp. Ef 5, 21; 1 Kor 16, 15-16.

⁷² Usp. Iv 13, 12-15.

871 podložan« glavarima Crkve⁷³ te ih susreće s poštovanjem i ljubavlju.⁷⁴
Kao što krst donosi odgovornosti i dužnosti, isto tako krštenik ima prava u krilu Crkve: pravo primati sakramente, hraniti se riječju Božjom i računati na druge duhovne pomoći Crkve.⁷⁵

2472 1270 Krštenici, »preporođeni [po krstu] za sinove Božje, dužni su pred ljudima ispovijedati kršćansku vjeru koju su primili od Boga preko Crkve«⁷⁶ i sudjelovati u apostolskoj i misionarskoj djelatnosti naroda Božjega.⁷⁷

SAKRAMENTALNI VEZ KRŠĆANSKOGA JEDINSTVA

818, 838 1271 Krst je temelj zajedništva među svim kršćanima, pa i onima koji još nisu u punom zajedništvu s Katoličkom Crkvom: »Jer oni koji vjeruju u Krista i koji su valjano kršteni, nalaze se u nekom, mada ne savršenom, zajedništvu s Katoličkom Crkvom. [...] Opravdani vjerom u krstu i pritjelovljeni Kristu, s pravom se rese kršćanskim imenom, te ih sinovi Katoličke Crkve zaslužno priznaju za braću u Gospodinu.«⁷⁸
»Krst je dakle *sakramentalni vez jedinstva* među svima koji su njime preporođeni.«⁷⁹

NEIZBRISIVI DUHOVNI BILJEG

1121 1272 Po krstu pritjelovljen Kristu, krštenik je Kristu suobličen.⁸⁰
Krst obilježuje kršćanina neizbrisivim duhovnim biljegom (*character*) pripadnosti Kristu. Taj se pečat ne da izbrisati nikakvim grijehom, pa ni onda kada grijeh priječi da krst donese plodove spasenja.⁸¹ Podijeljen jednom zauvijek, krst se ne može ponoviti.

⁷³ Usp. *Heb* 13, 17.

⁷⁴ Usp. *1 Sol* 5, 12-13.

⁷⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 37: AAS 57 (1965) 42-43; ZKP kan. 208-223; ZKIC kan. 675, § 2.

⁷⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 16.

⁷⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 17: AAS 57 (1965) 21; ISTI, Dekr. *Ad gentes*, 7: AAS 58 (1966) 956; *Isto mj.*, 23: AAS 58 (1966) 974-975.

⁷⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 3: AAS 57 (1965) 93.

⁷⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 22: AAS 57 (1965) 105.

⁸⁰ Usp. *Rim* 8, 29.

⁸¹ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 7. zasj., *Decretum de sacramentis*, Kanoni o sakr. općenito, kan. 9: DS 1609; Kanoni o sakr. krsta, kan. 6: DS 1619.

1273 Po krstu pritjelovljeni Crkvi, vjernici primaju sakramentalni biljeg koji ih posvećuje za kršćansko bogoštovlje.⁸² Krsni pečat kršćane osposobljuje i obvezuje na služenje Bogu živim sudjelovanjem u svetom bogoslužju Crkve te »na izvršavanje njihova krsnog svećeništva svjedočanstvom sveta života i djelotvorne ljubavi«.⁸³ 1070

1274 »*Gospodnji biljeg*«⁸⁴ jest pečat kojim nas je Duh Sveti obilježio »za Dan otkupljenja« (Ef 4, 30).⁸⁵ »Krst je pečat za vječni život.«⁸⁶ 197
Vjernik koji »pečat čuva« do kraja, tj. koji ostane vjeran zahtjevima svoga krštenja, moći će preminuti »obilježen znakom vjere«,⁸⁷ s vjerom 2016
svoga krštenja, iščekujući blaženo gledanje Boga – kao dovršenje vjere – i u nadi uskrsnuća.

Ukratko

1275 *Kršćanska inicijacija se ostvaruje trima sakramentima: krstom koji je početak novoga života, potvrdom koja taj život učvršćuje i euharistijom koja učenike hrani Kristovim Tijelom i Krvlju da ih preobrazi u Krista.*

1276 »*Podite i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u Ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio!*« (Mt 28, 19-20).

1277 *Krštenje je rođenje na novi život u Kristu. Po Gospodnjoj volji ono je nužno za spasenje, kao i sâma Crkva u koju krštenje uvodi.*

1278 *Bitni je obred krštenja uranjanje krštenika u vodu ili izlivanje vode na njegovu glavu uz zazivanje Presvete Trojice, tj. Oca, Sina i Duha Svetoga.*

1279 *Krsni plod ili krsna milost bogata je stvarnost koja sadrži: oproštenje istočnog grijeha i svih osobnih grijeha, rođenje na novi život kojim čovjek postaje posinjenim djetetom Boga Oca, udom Kristovim, hramom Duha Svetoga. Istim činom krštenik*

⁸² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 16.

⁸³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 10: AAS 57 (1965) 15-16.

⁸⁴ Usp. AUGUSTIN, *Epistula* 98, 5: CSEL 34, 527 (PL 33, 362).

⁸⁵ Usp. *Ef* 1, 13-14; 2 *Kor* 1, 21-22.

⁸⁶ IRENEJ LIONSKI, *Demonstratio praedicationis apostolicae*, 3: SC 62, 32.

⁸⁷ *Prex Eucharistica I seu Canon Romanus [Rimski kanon]: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 454.

se pritjelovljuje Crkvi, Kristovu Tijelu, i postaje dionik njegova svećeništva.

- 1280 *Krštenje utiskuje kršteniku u dušu neizbrisiv duhovni biljeg, karakter, koji vjernika posvećuje za bogoslužje kršćanske vjere. Zbog toga pečata krštenje se ne može ponoviti.*⁸⁸
- 1281 *Koji podnesu smrt radi vjere, katekumeni i drugi ljudi koji, ne poznavajući Crkve, na poticaj milosti, iskreno traže Boga i trude se ispuniti njegovu volju, mogu se spasiti premda nisu primili krštenje.*⁸⁹
- 1282 *Već od najstarijih vremena krst se dijelilo i djeci. Krst je milosni Božji dar koji ne pretpostavlja ljudskih zasluga; djeca se krste u vjeri Crkve. Ulaz u kršćanski život vodi k pravoj slobodi.*
- 1283 *Glede djece umrle bez krštenja, liturgija Crkve nas poziva da imamo pouzdanje u Božje milosrđe te se molimo za njihovo spasenje.*
- 1284 *U slučaju nužde svatko može krstiti, uz uvjet da ima nakanu činiti ono što čini Crkva te izlije vodu kršteniku na glavu govoreći: »Ja te krstim u ime Oca i Sina i Duha Svetoga.«*

Članak 2.

SAKRAMENT POTVRDE

1285 Zajedno s krštenjem i euharistijom sakrament potvrde tvori cjelinu »sakramenata kršćanske inicijacije«, jedinstvo koje treba čuvati. Vjernicima treba zato tumačiti kako je primanje ovog sakramenta nužno za utvrđenje krsne milosti.⁹⁰ »Po sakramentu potvrde krštenici se još savršenije vežu uz Crkvu, obdaruju se posebnom jakošću Duha Svetoga te su tako obvezniji kao pravi Kristovi svjedoci da riječju i djelom šire i brane vjeru.«⁹¹

⁸⁸ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 7. zasj., *Decretum de sacramentis*, Kanoni o sakr. općenito, kan. 9: DS 1609; Kanoni o sakr. krsta, kan. 11: DS 1624.

⁸⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 16: AAS 57 (1965) 20.

⁹⁰ Usp. *Ordo Confirmationis* [*Red potvrde*], Prethodne napomene 1 (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) str. 16.

⁹¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 15; usp. *Ordo Confirmationis*, Prethodne napomene, 2 (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) str. 16.

I. Potvrda u naumu spasenja

1286 Proroci su u *Starom zavjetu* navijestili da će Duh Gospodnji počivati na očekivanom Mesiji⁹² radi njegova spasenjskog poslanja.⁹³ Silazak Duha Svetoga nad Isusa u trenutku kada ga je Ivan krstio bijaše znak da je on onaj koji ima doći, da je Mesija, Sin Božji.⁹⁴ Budući da je bio začet po Duhu Svetom, sav je život i poslanje proveo u potpunom zajedništvu s Duhom Svetim što mu ga je Otac dao »bez mjere« (Iv 3, 34). 702-716

1287 Ta punina Duha nije imala ostati samo Mesijina, nego se trebala priopćiti i svemu mesijanskom narodu.⁹⁵ U više navrata Krist je obećao izljev Duha.⁹⁶ To je obećanje ostvario ponajprije na dan Vazma⁹⁷ i potom, na još jasniji način, na dan Pedesetnice.⁹⁸ Ispunjeni Duhom Svetim apostoli započinju razglašavati »veličanstvena djela Božja« (Dj 2, 11), a Petar izjavljuje kako je to izlivanje Duha znak mesijanskih vremena.⁹⁹ Svi koji su povjerovali apostolskom propovijedanju i dali se krstiti, primili su i oni dar Duha Svetoga.¹⁰⁰ 739

1288 »Otađ [...] su apostoli, ispunjavajući Kristovu volju, polaganjem ruku podjeljivali novokrštenicima dar Duha koji upotpunjuje krsnu milost.¹⁰¹ Tako poslanica Hebrejima, među osnove prve kršćanske pouke ubraja nauk o krštavanju, ali također i o polaganju ruku.¹⁰² Katolička predaja s pravom to polaganje ruku smatra početkom sakramenta potvrde koji u Crkvi na neki način čini trajnom milost Pedesetnice.«¹⁰³ 699

1289 Da bi se jasnije označio dar Duha Svetoga, vrlo je rano uz polaganje ruku dodano i mazanje mirisavim uljem (krizmom). To 695

⁹² Usp. Iz 11, 2.

⁹³ Usp. Lk 4, 16-22; Iz 61, 1.

⁹⁴ Usp. Mt 3, 13-17; Iv 1, 33-34.

⁹⁵ Usp. Ez 36, 25-27; Jl 3, 1-2.

⁹⁶ Usp. Lk 12, 12; Iv 3, 5-8; 7, 37-39; 16, 7-15; Dj 1, 8.

⁹⁷ Usp. Iv 20, 22.

⁹⁸ Usp. Dj 2, 1-4.

⁹⁹ Usp. Dj 2, 17-18.

¹⁰⁰ Usp. Dj 2, 38.

¹⁰¹ Usp. Dj 8, 15-17; 19, 5-6.

¹⁰² Usp. Heb 6, 2.

¹⁰³ PAVAO VI., Ap. konst. *Divinae consortium naturae*: AAS 63 (1971) 659.

436 mazanje tumači i naziv »kršćanin«, što znači pomazanik, izveden
 iz imena samoga Krista, koga je »Bog pomazao Duhom Svetim«
 (Dj 10, 38). Obred se pomazanja, kako na Istoku tako i na Zapadu
 1297 sačuvao do naših dana. Zbog toga se ovaj sakrament na Istoku nazivlje
 Krizma ili pomazanje uljem krizme, ili *μύρον* što znači »krizma«.
 Naziv potvrda na Zapadu ističe da taj sakrament potvrđuje krst i ujedno
 učvršćuje krsnu milost.

DVIJE PREDAJE: ISTOK I ZAPAD

1233 1290 U prvim stoljećima potvrda je sačinjavala uglavnom jedinstveno
 slavlje s krštenjem tvoreći s njime, prema izrazu svetog Ciprijana,¹⁰⁴ »dvostruki
 sakrament«. Kasnije, pored drugih razloga, učestalost krštenja djece, i to u svako
 vrijeme godine, i povećanje broja (seoskih) župa, čime su se biskupije proširile,
 nisu više biskupu dopuštali da bude prisutan na svim krsnim slavljinama. Budući da
 se na Zapadu želi biskupu pridržati dovršenje krsta, uvela se praksa privremenog
 1233 odvajanja ovih dvaju sakramenata. Istok je, naprotiv, sačuvao jedinstvo dvaju
 sakramenata, tako da potvrdu podjeljuje isti prezbiter koji krsti; međutim i ovdje
 on to može učiniti samo sa »svetim mirom« što ga je posvetio biskup.¹⁰⁵

1242 1291 Običaj koji se ustalio u Rimu – tj. da poslije krštenja bude dvojako
 mazanje svetom krizmom – pospješio je razvoj rečene prakse na Zapadu. Prvo
 mazanje vršio bi svećenik odmah po izlasku novokrštenika iz krsne kupelji, što
 bi potom drugim mazanjem svakoga novokrštenika na čelu dovršavao biskup.¹⁰⁶
 Prvo mazanje krizmom, što ga je davao svećenik, ostalo je povezano uz krsni
 obred, označujući krštenikovo udioništvo u Kristovoj proročkoj, svećeničkoj i
 kraljevskoj službi. Kad se pak krsti odrasla osoba, tada se vrši samo jedno pokrsno
 mazanje, i to je onda sakrament potvrde.

1244 1292 Praksa istočnih Crkava jače ističe jedinstvo kršćanske inicijacije, a praksa
 latinske Crkve jasnije izražava zajedništvo novog kršćanina s njegovim biskupom,
 koji je jamac i sluga crkvenog jedinstva, njezinog katolištva i apostolstva, a po
 tome i vez s apostolskim izvorima Kristove Crkve.

¹⁰⁴ Usp. CIPRIJAN KARTAŠKI, *Epistula* 73, 21: CSEL 32, 795 (PL 3, 1169).

¹⁰⁵ Usp. ZKIC kan. 695, § 1; 696, § 1.

¹⁰⁶ Usp. HIPOLIT RIMSKI, *Traditio apostolica*, 21: ur. B. Botte (Münster i.W. 1989) str. 50 i 52.

II. Znakovi i obred potvrde

1293 U obredu ovog sakramenta valja razmotriti znak *pomazanja* i ono što pomazanje označuje i utiskuje, tj. duhovni *pečat*.

Prema biblijskom i starodrevnom simbolizmu, *pomazanje* obiluje brojnim značenjima: ulje je znak obilja¹⁰⁷ i radosti,¹⁰⁸ ono čisti (mazanje prije i poslije kupanja) i čini gipkim (mazanje atleta i boraca); znak je ozdravljenja jer liječi udarce i rane,¹⁰⁹ i ono čini da pomazanik zrači ljepotom, zdravljem i snagom. 695

1294 Sva ta značenja pomazanja otkrivamo u sakramentalnom životu. Pomazanje katekumenskim uljem prije krsta označuje čišćenje i jačanje; pomazanje uljem bolesnih ozdravljenje i okrepu; pomazanje svetom krizmom poslije krsta, u potvrdi i u ređenju, znak je posvećenja. Po potvrdi kršćani, tj. pomazanici imaju potpunijeg udjela u poslanju Isusa Krista i u punini Duha Svetoga, kojim je Isus ispunjen, kako bi svim svojim životom širili Kristov miomiris.¹¹⁰ 1152

1295 Potvrđenik ovim pomazanjem prima »biljeg«, *pečat* Duha Svetoga. Pečat je simbol osobe,¹¹¹ znak njezina autoriteta,¹¹² njezina vlasništva nad određenim predmetom:¹¹³ tako su vojnici bili opečaćeni pečatom svoga vojskovođe i robovi pečatom svoga gospodara; pečat nadalje potvrđuje vjerodostojnost nekog pravnog čina¹¹⁴ ili neke povelje,¹¹⁵ što je, u stanovitim uvjetima, čini tajnom.¹¹⁶ 698

1296 Sâm Isus kaže o sebi da ga je Otac opečatio.¹¹⁷ I kršćani su isto tako opečaćeni: »Bog je onaj koji nas zajedno s vama utvrđuje za Krista; on nas je pomazao, on nas je opečatio i u srca naša dao zalog 1121

¹⁰⁷ Usp. *Pnz* 11, 14; itd.

¹⁰⁸ Usp. *Ps* 23, 5; 104, 15.

¹⁰⁹ Usp. *Iz* 1, 6; *Lk* 10, 34.

¹¹⁰ Usp. *2 Kor* 2, 15.

¹¹¹ Usp. *Post* 38, 18; *Pj* 8, 6.

¹¹² Usp. *Post* 41, 42.

¹¹³ Usp. *Pnz* 32, 34.

¹¹⁴ Usp. *1 Kr* 21, 8.

¹¹⁵ Usp. *Jr* 32, 10.

¹¹⁶ Usp. *Iz* 29, 11.

¹¹⁷ Usp. *Iv* 6, 27.

– Duha« (2 Kor 1, 21-22).¹¹⁸ Taj pečat Duha Svetoga znači potpunu pripadnost Kristu, trajno predanje njegovoj službi, ali jednako tako i obećanje božanske zaštite u velikoj kušnji posljednjih vremena.¹¹⁹

SLAVLJE POTVRDE

1183 1297 *Posvećenje svete krizme* važan je čin koji prethodi slavlju potvrde, a u stanovitom je smislu i dio sâmoga slavlja. Biskup posvećuje svetu krizmu za svu svoju biskupiju na Veliki četvrtak, u misi posvete
1241 ulja. U istočnim je Crkvama to posvećenje pridržano patrijarhu:

Antiohijska liturgija ovako izražava epiklezu posvete svete krizme (što se grčki kaže *μύρον*): [»Oče, (...) pošalji svoga Svetoga Duha] na nas i na ovo ulje koje je pred nama, i posveti ga, da svima koji se njime pomažu i obilježe bude: myron sveti, myron svećenički, pomazanje kraljevsko, haljina svjetlosti, plašt spasenja, dar duhovni, posvećenje duša i tijelâ, radost srca, sreća nepropadljiva, pečat neizbrisiv, štiti vjere i strašna kaciga protiv svih djela Protivnikovih«.¹²⁰

1298 Kada se potvrda slavi odijeljeno od krštenja, kao što je slučaj u rimskom obredu, bogoslužje počinje obnovom krsnih obećanja i ispoviješću vjere potvrđenika. Tako je jasno da se potvrda nadovezuje na krštenje.¹²¹ Kada se pak krsti odrasla osoba, odmah po krštenju biva i potvrđena te sudjeluje u euharistiji.¹²²

1299 U rimskom obredu biskup nad okupljene potvrđenike širi ruke. Taj je gest već od apostolskih vremena znak dara Duha Svetoga. Pritom moli za izlijevanje Duha:

1831 »Svemogući Bože, Oče Gospodina našega Isusa Krista! Ti si ove sluge svoje nanovo rodio vodom i Duhom Svetim i od grijeha ih oslobodio. Pošalji, Gospodine, na njih Duha Svetoga, Branitelja; daj im duha mudrosti i razuma, duha savjeta i jakosti, duha znanja i pobožnosti; ispuni ih duhom svoga straha, po Kristu Gospodinu našem.«¹²³

¹¹⁸ Usp. *Ef* 1,13; 4, 30.

¹¹⁹ Usp. *Otk* 7, 2-3; 9, 4; *Ez* 9, 4-6.

¹²⁰ *Pontificale iuxta ritum Ecclesiae Syrorum Occidentium id est Antiochiae*, Pars I, Versio latina (Typis Polyglottis Vaticanis 1941) str. 36-37.

¹²¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 71: AAS 56 (1964) 118.

¹²² Usp. ZKP kan. 866.

¹²³ *Ordo Confirmationis*, 25 (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) str. 26.

1300 Po tom slijedi *bitni obred* sakramenta. U latinskom obredu »sakrament potvrde podjeljuje se pomazanjem krizmenim uljem na čelo potvrđenika, koje se izvodi polaganjem ruke i riječima: ‘Primi pečat Dara Duha Svetoga’«. ¹²⁴ U istočnim Crkvama bizantskog obreda, pomazanje svetim *μύρον* biva poslije molitve epikleze, na svim značajnim dijelovima tijela: na čelu, očima, nosu, ušima, usnama, prsima, leđima, rukama i nogama, a svako mazanje prate riječi: *Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου* (»Pečat dara Duha Svetoga«). ¹²⁵ 699

1301 Cjelov mira, kojim se sakramentalni obred završava, označuje i očituje crkveno zajedništvo s biskupom i sa svim vjernicima. ¹²⁶

III. Učinci potvrde

1302 Iz sámoga slavlja proizlazi da je učinak sakramenta potvrde poseban izljev Duha Svetoga, kao što je nekoć bio podijeljen apostolima na dan Pedesetnice. 731

1303 Prema tome, potvrda pridonosi rastu i produbljenju krsne milosti:

- dublje nas ukorjenjuje u božansko posinjenje, po kojem govorimo: »Abba, Oče!« (*Rim* 8, 15); 1262-1274
- čvršće nas sjedinjuje s Kristom;
- umnaža u nama darove Duha Svetoga;
- usavršuje naš vez s Crkvom; ¹²⁷
- priopćuje nam »osobitu snagu Duha Svetoga« da, kao »pravi svjedoci Kristovi, riječju i djelom, širimo i branimo vjeru«, da »hrabro ispovijedamo ime Kristovo« i nikada se ne stidimo njegova križa. ¹²⁸

»Sjeti se dakle da si primio duhovni znak, Duha mudrosti i razuma, Duha savjeta i jakosti, Duha znanja i pobožnosti, Duha svetoga straha, i čuvaj 2044

¹²⁴ PAVAO VI., Ap. konst. *Divinae consortium naturae*: AAS 63 (1971) 657.

¹²⁵ *Rituale per le Chiese orientali di rito bizantino in lingua greca*, Pars 1 (Libreria Editrice Vaticana 1954) str. 36.

¹²⁶ Usp. HIPOLIT RIMSKI, *Traditio apostolica*, 21: ur. B. Botte (Münster i.W. 1989) str. 54.

¹²⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965).

¹²⁸ Usp. FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Armenis*: DS 1319; DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 15; *isto mj.*, 12: AAS 57 (1965) 16.

što si primio. Bog te Otac obilježio svojim znakom, Krist Gospodin te potvrdio i u tvoje srce stavio zalog Duha.«¹²⁹

- 1121 1304 Kao i krst, kojemu je dovršenje, potvrda se daje samo jednom. Potvrda, naime, utiskuje u dušu *neizbrisiv duhovni biljeg*, »karakter«,¹³⁰ koji označuje da je Isus Krist kršćanina obilježio pečatom svoga Duha i zaodjenuo ga snagom odozgo da postane njegovim svjedokom.¹³¹
- 1268 1305 »Karakter« usavršuje opće svećeništvo vjernika, koje se prima u krštenju: »potvrđenik prima snagu javno riječima ispovijedati vjeru u Krista, i to kao po svojoj službi (*quasi ex officio*)«. ¹³²

IV. Tko može biti potvrđen?

- 1212 1306 Svaka krštena osoba, koja još nije potvrđena, može i treba primiti sakrament potvrde.¹³³ Budući da krštenje, potvrda i euharistija tvore nešto jedinstveno, »vjernici su obavezni primiti sakrament potvrde pravodobno«. ¹³⁴ Sakrament kršte nja je doduše bez potvrde i euharistije valjan i djelotvoran, ali kršćanska inicijacija ostaje nedovršena.

1307 Latinski običaj kroz stoljeća naznačuje kao osnovnu dob za primanje sakramenta potvrde »dob rasuđivanja«. No u smrtnoj pogibelji treba potvrditi i djecu, čak i ako nisu još dostigla dob rasuđivanja.¹³⁵

- 1250 1308 Ako se kadšto govori o potvrdi kao »sakramentu kršćanske zrelosti«, ne smije se odrasla dob vjere poistovjetiti s odraslom dobi naravnog rasta, niti zaboraviti da je krsna milost čist i nezaslužen dar, kojoj nije potrebno neko »ovjerovljenje« da bi postala djelotvornom. Sveti Toma podsjeća:

»Tjelesna dob nije mjerodavna za duhovnu. Tako čovjek već u djetinjstvu može primiti savršenstvo duhovne dobi o kojem govori Knjiga mudrosti

¹²⁹ AMBROZIJE, *De mysteriis*, 7, 42: CSEL 73, 106 (PL 16, 402-403).

¹³⁰ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 7. zasj., *Decretum de sacramentis*, Kanoni o sakr. općenito, kan. 9: DS 1609.

¹³¹ Usp. *Lk* 24, 48-49.

¹³² TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, III, q. 72, a. 5, ad 2: Ed. Leon. 12, 130.

¹³³ Usp. ZKP kan. 889, § 1.

¹³⁴ ZKP kan. 890.

¹³⁵ Usp. ZKP kan. 891; 883, 3.

(4, 8): ‘Jer duljina danâ ne čini starost časnom, niti se ona mjeri brojem godina.’ Odatle se tumači da su se toliki i u djetinjnoj dobi, zahvaljujući snazi Duha Svetoga što je primiše, hrabro, do krvi borili za Krista.«¹³⁶

1309 *Priprava za potvrdu* treba ići za tim da kršćane dovede do tješnjeg sjedinjenja s Kristom, do življe prisnosti s Duhom Svetim, s njegovim djelom, darovima i pozivima, kako bi bolje mogli preuzeti apostolske odgovornosti kršćanskog života. Zato će kateheza o potvrdi težiti za tim da u potvrđenika probudi smisao pripadnosti Crkvi Isusa Krista, i to kako sveopćoj Crkvi tako i župnoj zajednici. Na ovoj je potonjoj osobita odgovornost za pripravu potvrđenika.¹³⁷

1310 Za primanje potvrde potrebno je da krizmanik bude u stanju milosti. Dobro je radi očišćenja u vidu primanja dara Duha Svetoga pristupiti sakramentu pokore. Za poučljivo i raspoloživo primanje snage i milosti Duha Svetoga treba se pripremiti predanjom molitvom.¹³⁸ 2670

1311 Kao za krštenje, tako je i za potvrdu prikladno da zbog duhovne pomoći krizmanici potraže *kuma* ili *kumu*. Dobro je da kum bude isti kao i kod krštenja da se bolje naglasi jedinstvo dvaju sakramenata.¹³⁹ 1255

V. Služitelj potvrde

1312 *Izvorni djelitelj potvrde* je biskup.¹⁴⁰

Na Istoku redovito prezbiter koji krsti odmah u jednom te istom slavlju podjeljuje i potvrdu. Međutim, on to čini svetom krizmom što ju je prethodno posvetio patrijarh ili biskup, čime se izražava apostolsko jedinstvo Crkve, kojemu se spone jačaju sakramentom potvrde. U latinskoj Crkvi ista se disciplina primjenjuje pri krštenju odraslih ili kada se u puno zajedništvo s Crkvom uvodi krštena osoba član druge kršćanske zajednice, u koje sakrament potvrde nije valjan.¹⁴¹ 1233

¹³⁶ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, III, q. 72, a. 8, ad 2: Ed. Leon. 12, 133.

¹³⁷ Usp. *Ordo Confirmationis*, Prethodne napomene, 3 (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) str. 16.

¹³⁸ Usp. *Dj* 1, 14.

¹³⁹ Usp. *Ordo Confirmationis*, Prethodne napomene, 5 (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) str. 17; *Isto mj.*, 6 (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) p. 17; ZKP kan. 893, § 1-2.

¹⁴⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 26: AAS 57 (1965) 32.

¹⁴¹ Usp. ZKP kan. 883, § 2.

1290 1313 U *latinskom obredu* redoviti je djelitelj potvrde biskup.¹⁴² Premda biskup, ako je potreba, može prezbiterima dati ovlast da dijele potvrdu,¹⁴³ potrebno je ipak, radi značenja samog sakramenta, da je on podjeljuje, ne zaboravljajući pritom da je upravo radi toga slavlje potvrde vremenski odijeljeno od krštenja. Biskupi su nasljednici apostola koji su primili puninu sakramenta reda. Stoga, kad oni dijele sakrament potvrde, to jasno označuje da njihovo dijeljenje sakramenta
1285 ima učinak da one koji ga primaju tješnje sjedini s Crkvom, s njezinim apostolskim izvorima i s njezinim poslanjem svjedočenja za Krista.

1307 1314 Kada je kršćanin u smrtnoj pogibelji, bilo koji prezbiter može mu podijeliti potvrdu.¹⁴⁴ Crkva, naime, hoće da nitko od njezine djece, pa ni ono najmanje, ne pođe s ovog svijeta a da nije po Duhu Svetom usavršeno darom Kristove punine.

Ukratko

1315 »Kada su apostoli u Jeruzalemu čuli da je Samarija prigrlila riječ Božju, poslaše k njima Petra i Ivana. Oni siđoše i pomoliše se za njih da bi primili Duha Svetoga. Jer još ni na koga od njih ne bijaše sišao; bijahu samo kršteni u ime Gospodina Isusa. Tada polagahu ruke na njih, i oni primahu Duha Svetoga« (Dj 8, 14-17).

1316 Potvrda usavršuje krsnu milost; ona je sakrament koji daje Duha Svetoga da nas dublje ukorijeni u božansko posinstvo, da nas čvršće pritjelovi Kristu, da ukrijepi našu vezu s Crkvom te nas tješnje pridruži njezinom poslanju i pomogne da kršćansku vjeru svjedočimo riječju i djelima.

1317 Potvrda, kao i krštenje, u dušu kršćana utiskuje duhovni biljeg ili neizbrisiv karakter; zato se ovaj sakrament može primiti samo jednom u životu.

1318 Na Istoku se taj sakrament dijeli neposredno po krštenju; nakon čega slijedi sudjelovanje u euharistiji. Ta predaja ističe jedinstvo

¹⁴² Usp. ZKP kan. 882.

¹⁴³ Usp. ZKP kan. 884, § 2.

¹⁴⁴ Usp. ZKP kan. 883, 3.

triju sakramenata kršćanske inicijacije. U latinskoj se Crkvi taj sakrament dijeli kada kršćanin dozrije do dobi razuma, a njegovo je slavlje redovito pridržano biskupu. To označuje da ovaj sakrament učvršćuje crkveni vez.

- 1319 *Potvrđenik koji je postigao dob razuma treba, primajući sakrament, ispovjediti vjeru, biti u stanju milosti, imati nakanu da primi sakrament te biti spreman prihvatiti zadaću Kristova učenika i svjedoka, u crkvenoj zajednici i u vremenitim poslovima.*
- 1320 *Bitni obred potvrde je pomazanje svetom krizmom na čelu krštenoga (na Istoku također i po drugim dijelovima tijela), uz polaganje ruke podjelitelja i riječi: »Primi pečat dara Duha Svetoga«, u rimskom obredu; a u bizantskom obredu: Pečat Dara Duha Svetoga«.*
- 1321 *Kad se potvrda slavi odijeljeno od krštenja, povezanost s krštenjem izražena je, između ostaloga, obnovom krsnih obećanja. Slavlje potvrde za vrijeme euharistijskog slavlja ističe jedinstvo sakramenata kršćanske inicijacije.*

Članak 3.

SAKRAMENT EUHARISTIJE

1322 Sveta euharistija dovršava kršćansku inicijaciju. Oni naime 1212 koji su Krstom uzdignuti na dostojanstvo kraljevskog svećeništva te krizmom dublje suobličeni Kristu, po Euharistiji sudjeluju s čitavom zajednicom u samoj Gospodinovoj žrtvi.

1323 »Naš je Spasitelj na Posljednjoj večeri, one noći kad bijaše predan, ustanovio euharistijsku žrtvu svoga Tijela i Krvi, da ovjekovječi kroz stoljeća žrtvu križa, sve dok ne dođe, te da tako Crkvi, svojoj ljubljenoj Zaručnici, povjeri spomen-čin svoje smrti i uskrsnuća: sakrament pobožnosti, znak jedinstva, vez ljubavi, vazmenu gozbu, na kojoj se Krist blaguje, duša se napunja milošću i daje nam se zalag 1402 buduće slave' .«¹⁴⁵

¹⁴⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 47: AAS 56 (1964) 113.

I. Euharistija – izvor i vrhunac crkvenoga života

- 864 1324 Euharistija je »izvor i vrhunac svega kršćanskog života«. ¹⁴⁶
 »Ostali sakramenti, kao i sve crkvene službe i djela apostolata, tijesno su povezani s Euharistijom i prema njoj su usmjereni. Presveta euharistija naime sadrži svekoliko duhovno dobro Crkve, to jest samoga Krista – našu Pashu.« ¹⁴⁷
- 775 1325 »Euharistija primjereno označuje i čudesno ostvaruje zajedništvo života s Bogom i jedinstvo Božjeg naroda, na čemu se temelji sama Crkva. U njoj jest vrhunac kako djelovanja kojim Bog u Kristu posvećuje svijet, tako i bogoštovlja koje ljudi iskazuju Kristu i po njemu Ocu u Duhu Svetom.« ¹⁴⁸
- 1090 1326 Konačno, euharistijskim slavljem mi se već pridružujemo nebeskoj liturgiji i unaprijed kušamo vječni život kada »Bog bude sve u svima« (*I Kor 15, 18*).
- 1327 Ukratko, Euharistija je sažetak i ukupnost naše vjere: »Naš se način mišljenja slaže s euharistijom, a euharistija sa svoje strane potvrđuje naš način mišljenja.« ¹⁴⁹
- 1124

II. Kako se ovaj sakrament zove?

1328 Neiscrpno bogatstvo ovog sakramenta izražava se u različitosti njegovih imena. Svako naime od tih imenâ doziva u svijest određene vidike tog sakramenta. On se naziva:

- 2637 *Euharistija* – jer je čin zahvaljivanja Bogu. Riječi εὐχαριστεῖν
 1082 (*Lk 22, 19; I Kor 11, 24*) i εὐλογεῖν (*Mt 26, 26; Mk 14, 22*) podsjećaju
 1359 na židovske blagoslovne molitve koje – napose one izgovorene za objedom – navješćuju čudesna Božja djela: stvaranje, otkupljenje i posvećenje.

¹⁴⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 15.

¹⁴⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 5: AAS 58 (1966) 997.

¹⁴⁸ Kongregacija za sakramente, Naputak *Eucharisticum mysterium*, 6: AAS 59 (1967) 545.

¹⁴⁹ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 4, 18, 5: SC 100, 610 (PG 7, 1028).

1329 *Gospodnja večera*¹⁵⁰ – jer se radi o večeri koju je Gospodin blagovao s učenicima u predvečerje svoje muke, i o predokusu *svadbene gozbe Jaganjčeve*¹⁵¹ u nebeskom Jeruzalemu. 1382

Lomljenje kruha – jer je taj obred, vlastit židovskoj gozbi, običavao vršiti Isus kada je kao predsjedatelj stola blagoslivljao i dijelio kruh,¹⁵² posebno na Posljednjoj večeri.¹⁵³ I po tomu su ga činu učenici nakon uskrsnuća prepoznali,¹⁵⁴ a prvi će kršćani upravo tim izrazom nazivati svoje euharistijske sastanke.¹⁵⁵ Tako su naznačavali da svi koji blaguju od istoga razlomljenog kruha, Krista, ulaze u zajedništvo s njim i u njemu tvore samo jedno tijelo.¹⁵⁶ 790

Euharistijski sastanak ili zbor (σύναξις) – jer se euharistija slavi u skupu vjernika, vidljivom izrazu Crkve.¹⁵⁷ 1348

1330 *Spomen-čin* Gospodnje smrti i uskrsnuća. 1341

Sveta žrtva – jer uprisutnjuje jedincatu žrtvu Krista Spasitelja, a uključuje i prinos Crkve; ili također *sveta misna žrtva*, »žrtva zahvalna« (Heb 13, 15),¹⁵⁸ *duhovna žrtva*¹⁵⁹, *žrtva čista*¹⁶⁰ i *sveta*, jer ispunja i nadilazi sve žrtve Starog saveza. 2643
614

Sveta i božanska Liturgija – jer sva liturgija Crkve nalazi svoje središte i najzgušnutiji izraz u slavlju ovoga sakramenta; u tom smislu naziva se i slavlje *Svetih otajstava*. Govori se i o *Presvetom sakramentu*, jer je euharistija sakrament nad sakramentima; tim se izrazom označuju euharistijske prilike čuvane u svetohraništu. 1169

1331 *Pričest* – jer se po ovom sakramentu sjedinjujemo s Kristom koji nas čini dionicima svoga Tijela i Krvi da s njim tvorimo samo jedno 950

¹⁵⁰ Usp. *1 Kor* 11, 20.

¹⁵¹ Usp. *Otk* 19, 9.

¹⁵² Usp. *Mt* 14, 19; 15, 36; *Mk* 8, 6.19.

¹⁵³ Usp. *Mt* 26, 26; *1 Kor* 11, 24.

¹⁵⁴ Usp. *Lk* 24, 13-35.

¹⁵⁵ Usp. *Dj* 2, 42.46; 20, 7.11.

¹⁵⁶ Usp. *1 Kor* 10, 16-17.

¹⁵⁷ Usp. *1 Kor* 11, 17-34.

¹⁵⁸ Usp. *Ps* 116, 13.17.

¹⁵⁹ Usp. *1 Pt* 2, 5.

¹⁶⁰ Usp. *Mal* 1, 11.

948 tijelo;¹⁶¹ naziva se još i *svetinja*, *svete stvari*, τὰ ἅγια¹⁶² – što je prvotno
1405 značenje »općinstva svetih«, o kojem govori Apostolsko vjerovanje –
ili pak *kruh anđeoski*, *kruh nebeski*, *lijek besmrtnosti*,¹⁶³ *popudbina*...

1332 *Sveta misa* – jer liturgija, u kojoj se ostvaruje otajstvo spasenja,
849 završava *slanjem* vjernika (*missio*) da ispune Božju volju u svakodnevnom životu.

III. Euharistija u naumu spasenja

ZNAKOVI KRUHA I VINA

1350 1333 U središtu euharistijskog slavlja nalaze se kruh i vino, koji,
izgovaranjem Kristovih riječi i zazivom Duha Svetoga, postaju Kristovo
Tijelo i Krv. Crkva, vjerna Gospodinovu nalogu, njemu na spomen, i
sve do njegova slavnog povratka, nastavlja činiti ono što je on učinio
uoči svoje muke: »Uze kruh...«, »Uze čašu punu roda trsova...«. Znakovi kruha i vina, i nakon otajstvene pretvorbe u Kristovo Tijelo i
1147 Krv, i dalje označuju dobra stvorenog svijeta. Zato u prinošenju darova
1148 zahvaljujemo Stvoritelju za kruh i vino,¹⁶⁴ plod »rada ruku čovječjih«, ali ponajprije »plod zemlje« i »plod trsa«, darova Stvoriteljevih. Tako u prinosu Melkisedeka, kralja i svećenika, koji je »iznio kruh i vino« (*Post* 14, 18), Crkva vidi proročku sliku svoga prinosa.¹⁶⁵

1150 1334 U Starom savezu kao žrtva zemaljskih prvina bili su prinošeni
kruh i vino, u znak zahvalnosti Stvoritelju. No u povezanosti s Izlas-
1363 kom ti plodovi poprimaju novo značenje: beskvasni kruh naime, koji su Židovi svake godine blagovali na blagdan Pashe, podsjeća na žurbu izlaska i oslobođenja iz Egipta; zatim spomen mane u pustinji uvijek će Izraela podsjećati da on živi od kruha Božje riječi.¹⁶⁶ Svagdašnji kruh,

¹⁶¹ Usp. *I Kor* 10, 16-17.

¹⁶² Usp. *Constitutiones apostolicae*, 8, 13, 12: SC 336, 208 (Funk, *Didascalia et Constitutiones Apostolorum*, 1, 516); *Didaché*, 9, 5: SC 248, 178 (Funk, *Patres apostolici*, 1, 22); *Isto mj.*, 10, 6: SC 248, 180 (Funk, *Patres apostolici* 1, 24).

¹⁶³ IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Efesios*, 20, 2: SC 10bis, 76 (Funk 1, 230).

¹⁶⁴ Usp. *Ps* 104, 13-15.

¹⁶⁵ Usp. *Prex eucharistica I seu Canon Romanus [Rimski kanon]*, 95: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 453.

¹⁶⁶ Usp. *Pnz* 8, 3.

konačno, plod je Obećane zemlje, jamstvo Božje vjernosti obećanjima. »Čaša blagoslovna« (I Kor 10, 16), koja se pila na kraju židovske pashalne večere, blagdanskoj radosti vina dodaje eshatonsku dimenziju, to jest mesijansko iščekivanje obnove Jeruzalema. Isus je ustanovio Euharistiju dajući blagoslovu kruha i čaše novo i konačno značenje.

1335 Čudesno umnažanje kruhova, kad je Gospodin izgovorio blagoslovnu molitvu te razlomio kruh i po učenicima razdijelio da nahrani mnoštvo naroda, predoznačuje preobilje ovoga jedinstvenog kruha, njegove euharistije.¹⁶⁷ I znak vode pretvorene u vino u Kani,¹⁶⁸ već navješćuje čas Isusove proslave. Očituje ispunjenje ženidbene gozbe u Očevu kraljevstvu gdje će vjernici piti novo vino¹⁶⁹ što je postalo Krv Kristova. 1151

1336 Prva najava euharistije unijela je podjelu među učenike, kao što ih je sablaznio i navještaj o mucu, te su rekli: »Tvrd je to govor! Tko ga može slušati?« (Iv 6, 60). Euharistija i križ su kamen smutnje. Riječ je o istom otajstvu koje neće prestati biti uzrokom dioba. »Da možda ne kanite i vi otići?« (Iv 6, 67) – to pitanje Gospodinovo stoljećima odjekuje neprekidno kao poziv njegove ljubavi da ljudi otkriju da je on jedini koji ima »riječi života vječnoga« (Iv 6, 68), i da s vjerom prime dar njegove euharistije; to je isto što i primiti njega samoga. 1327

USTANOVLJENJE EUHARISTIJE

1337 Gospodin, budući da je ljubio svoje, do kraja ih je ljubio. Znajući da je došao njegov čas da prijeđe s ovoga svijeta k Ocu, za večerom je svojim oprao noge i dao im zapovijed ljubavi.¹⁷⁰ Da im ostavi dokaz svoje ljubavi, da neće svojih nikada napustiti i da ih učini dionicima svojeg Vazma, ustanovio je euharistiju kao spomen-čin svoje smrti i uskrsnuća te apostolima zapovjedio da je slave sve do njegova ponovnog dolaska. »U tom ih je trenutku postavio svećenicima Novoga saveza.«¹⁷¹ 610 611

¹⁶⁷ Usp. Mt 14, 13-21; 15, 32-39.

¹⁶⁸ Usp. Iv 2, 11.

¹⁶⁹ Usp. Mk 14, 25.

¹⁷⁰ Usp. Iv 13, 1-17.

¹⁷¹ TRIDENTSKI KONCIL, 22. zasj., *Doctrina de ss. Missae Sacrificio*, c. 1: DS 1740.

1338 Tri sinoptička evanđelja i sveti Pavao prenijeli su nam izvješće o ustanovljenju euharistije; sa svoje pak strane Ivan donosi Isusove riječi u sinagogi u Kafarnaumu, koje ustanovu pripravljaју: Krist se predstavlja i označuje kao kruh života koji je s neba sišao.¹⁷²

1169 1339 Da ispuni što je navijestio u Kafarnaumu, tj. da dadne učenicima svoje Tijelo i Krv, Isus je izabrao vrijeme Pashe.

»Kada dođe Dan beskvasnih kruhova, u koji je trebalo žrtvovati pashu, Isus posla Petra i Ivana i reče im: 'Hajdete, pripravite nam da blagujemo pashu.' [...] Oni odu, nađu kako im je rekao, i pripraviše pashu. Kada dođe čas, sjede Isus za stol i apostoli s njim. I reče im: 'Svom sam dušom čeznuo ovu Pashu blagovati s vama prije svoje muke. Jer kažem vam neću je više blagovati dok se ona ne završi u kraljevstvu Božjem' [...] I uze kruh, zahvali, razlomi ga i dade im govoreći: 'Ovo je tijelo moje koje se za vas predaje. Ovo činite meni na spomen.' Isto tako, pošto večeraše, uze čašu govoreći: 'Ova čaša novi je Savez u mojoj krvi koja se za vas prolijeva'« (Lk 22, 7-20).¹⁷³

1151 1340 Slaveći dakle Posljednju večeru s apostolima u obrednoj pashalnoj gozbi, Isus je židovskoj Pashi dao konačno značenje. Ustvari
677 nova Pasha, Isusov prijelaz k Ocu po smrti i uskrsnuću, anticipirana je na Posljednjoj večeri i slavi se u euharistiji koja ispunja židovsku Pashu i anticipira konačnu Pashu Crkve u slavi Kraljevstva.

»OVO ČINITE MENI NA SPOMEN«

611, 1363 1341 Kad Isus traži da se njegovi čini i riječi ponavljaju »dok on ne dođe« (1 Kor 11, 26), ne traži to samo zato da se sjećamo njega i onoga što je on učinio. Po apostolima i njihovim nasljednicima on smjera na liturgijsko slavljenje *spomen-čina* Krista, njegova života, smrti, uskrsnuća i zagovaranja kod Oca.

2624 1342 Od početka je Crkva bila vjerna Gospodinovu nalogu. O Crkvi u Jeruzalemu kaže se:

Bijahu postojani u nauku apostolskom, u zajedništvu, u lomljenju kruha i molitvama. [...] Svaki bi dan jednodušno i postojano hrlili u Hram, u kućama bi lomili kruh te u radosti i prostodušnosti srca zajednički uzimali hranu (Dj 2, 42.46).

¹⁷² Usp. Iv 6.

¹⁷³ Usp. Mt 26, 17-29; Mk 14, 12-25; 1 Kor 11, 23-25.

1343 Kršćani su se sabirali »da lome kruh« naročito »u prvi dan tjedna« (*Dj* 20, 7), to jest u dan Gospodnji, dan Isusova uskrsnuća. Slavlje se euharistije od onih vremena nastavilo sve do naših dana, tako da ga danas nalazimo svagdje u Crkvi, s istim osnovnim ustrojstvom. Ono ostaje središte života Crkve. 1166, 2177

1344 Tako, iz slavlja u slavlje, navješćujući Isusovo vazmeno otajstvo »dok on ne dođe« (*I Kor* 11, 26), Božji narod na hodočašću »uskom stazom križa stupa«¹⁷⁴ prema nebeskoj gozbi kada svi izabrani budu sjeli za stol u Kraljevstvu. 1404

IV. Liturgijsko slavljenje euharistije

MISA KROZ STOLJEĆA

1345 Iz 2. stoljeća imamo svjedočanstvo svetog Justina, mučenika, kako se u glavnim crtama onda odvijalo euharistijsko slavlje. I ti su bitni dijelovi sve do naših dana ostali nepromijenjeni u svim velikim liturgijskim obiteljima. Evo što on piše oko 155. godine, tumačeći poganskom caru Antoninu Piju (138-161) što čine kršćani:

»U dan, zvani dan sunca, svi se sastaju na istome mjestu, i oni koji stanuju u gradu i oni koji stanuju na selu.

Čitaju se spomen-zapisi apostola ili spisi proroka, već prema tome koliko ima vremena.

Zatim, kad čitač završi, predstojnik uzima riječ da opomene i potakne da se tako sjajni primjeri nasljeđuju.

Zatim se svi zajedno dižemo i molimo molitve«¹⁷⁵ »za nas same [...] i sve druge gdje god bili: da, spoznavši istinu, zavrijedimo i tu milost, da svojim ispravnim životom i djelovanjem budemo vjerni zapovijedima te postignemo vječno spasenje.

Nakon završene molitve, pozdravimo jedni druge cjelovom.

Potom se predstojniku braće donosi kruh i čaša s vodom i vinom.

On ih uzme, izreče hvalu i slavu Ocu svega svijeta po imenu Sina i

Duha Svetoga i opširno izriče zahvalu (grčki: εὐχαριστίαν),

za ove od njega primljene darove.

Kad predstojnik završi molitve i zahvalu, sav prisutni narod složno klikne: *Amen*.

[...] Pošto je predstojnik završio molitve i narod odgovorio, oni što se kod nas zovu đakoni prisutnima dijele 'euharistijski' kruh, vino i vodu (εὐχαριστηθέντος), i nose ih odsutnima.«¹⁷⁶

¹⁷⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 1: AAS 58 (1966) 947.

¹⁷⁵ JUSTIN, *Apologia*, 1, 67: CA 1, 184-186 (PG 6, 429).

¹⁷⁶ JUSTIN, *Apologia*, 1, 65: CA 1, 176-180 (PG 6, 428).

1346 Euharistijsko se bogoslužje dakle odvija prema osnovnom ustrojstvu, koje se sačuvalo kroz stoljeća sve do nas. Odvija se u dvije velike cjeline koje tvore izvorno jedinstvo:

- okupljanje vjernika, *bogoslužje riječi* s čitanjima, homilijom i sveopćom molitvom;
- *Euharistijsko bogoslužje* s prikazanjem kruha i vina, posvećujućom zahvalnom molitvom i pričešću.

103 Bogoslužje riječi i euharistijsko bogoslužje tvore zajedno »samo jedan bogoštovni čin«;¹⁷⁷ stol koji nam je pripravljen u Euharistiji jest istodobno i stol riječi Božje i stol Tijela Gospodnjega.¹⁷⁸

1347 Zar se nije na isti način odvijala i večera na dan uskrsnuća koju je uskrsli Isus blagovao s učenicima u Emausu? Putem im je tumačio Pisma, a zatim, dok bijaše s njima za stolom, »uzeo je kruh, izrekao blagoslov, razlomio te im ga davao«.¹⁷⁹

TIJEK SLAVLJA

1140 1348 *Svi se sabiru*. Kršćani hrle k istom mjestu na euharistijski sastanak. Prethodi im sam Krist, glavni djelatnik u euharistiji. On je veliki svećenik Novoga saveza. On sam nevidljivo predsjedava čitavom slavljem. I upravo zastupajući ga, biskup ili prezbiter (djelujući u *osobi Krista-Glave*
1548 »in persona Christi capitis«) predsjedava sastanku, nakon čitanja drži homiliju, prima darove i izriče euharistijsku molitvu. *Svi* u slavljem imaju svoj djelatni udio, svatko na svoj način: čitači, prinositelji darova, djelitelji pričesti te sav narod koji sudjelovanje potvrđuje poklikom Amen.

1184 1349 *Bogoslužje riječi* obuhvaća »spise proroka«, to jest Stari zavjet, i »spomen-zapise apostola«, to jest njihove poslanice i evanđelja; nakon homilije koja potiče da se ta riječ primi »kakva uistinu jest, kao riječ Božja«,¹⁸⁰ te se oživotvori, slijede prošnje za sve ljude, prema Apostolovim riječima: »Preporučujem prije svega da se obavljaju prošnje, molitve, zagovori i zahvaljivanja za sve ljude, za kraljeve i sve koji su na vlasti« (*1 Tim 2, 1-2*).

¹⁷⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 56: AAS 56 (1964) 115.

¹⁷⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 21: AAS 58 (1966) 827.

¹⁷⁹ Usp. *Lk 24, 13-35*.

¹⁸⁰ Usp. *1 Sol 2, 13*.

1350 *Prinošenje darova* (prikazanje): na oltar se, ponekad u ophodu, donose kruh i vino što će svećenik u Kristovo ime prikazati u euharistijskoj žrtvi, u kojoj će postati Kristovo Tijelo i Krv. To je isti Kristov čin sa Posljednje večere »kad uze kruh i čašu«. »Samo Crkva može Stvoritelju prinijeti ovaj čisti prinos, prinoseći mu sa zahvaljivanjem ono što proizlazi iz njegova stvaranja.«¹⁸¹ Prinošenje darova na oltaru preuzima Melkisedekov gest i Stvoriteljeve darove predaje u Kristove ruke. On, u svojoj žrtvi, privodi savršenstvu sve ljudske pokušaje da prinose žrtve. 1359 614

1351 Kršćani već od početka, zajedno s kruhom i vinom za Euharistiju, prinose također svoje darove da se podijele potrebnima. Običaj skupljanja milostinje (collecta),¹⁸² uvijek suvremen, nadahnut je primjerom Krista koji je postao siromašan da nas obogati.¹⁸³ 1397 2186

»Oni koji su imućni i to žele, daju što tko hoće. A što se skupi, pohranjuje se u predstojnika, i on pomaže siročad i udovice i one koji trpe oskudicu zbog bolesti ili drugog uzroka, kao i utamničenike i pridošle strance, jednom riječju, brine se za sve potrebne.«¹⁸⁴

1352 *Anafora*: s euharistijskom molitvom, zahvalnom i posvetnom, stižemo u srce i na vrhunac slavlja:

U *predslavlju* Crkva zahvaljuje Ocu po Kristu u Duhu Svetome za sva njegova djela, za stvaranje, otkupljenje i posvećenje. Tako se cijela zajednica pridružuje neprekidnoj hvali nebeske Crkve, anđela i svih svetih, koji Bogu tripud Svetomu pjevaju. 559

1353 U *epiklezi* Crkva moli Oca da pošalje svoga Svetoga Duha (ili silu njegova blagoslova)¹⁸⁵ na kruh i vino da, njegovom snagom, postanu Tijelo i Krv Isusa Krista i da sudionici euharistije postanu jedno tijelo i jedan duh (neke liturgijske predaje smještaju ovu epiklezu iza anamneze). 1105

U *izvješću o ustanovljenju euharistije* snaga Kristovih riječi i djelovanja te sila Duha Svetoga, sakramentalno, pod prilikama kruha i vina, uprisutnjuju njegovo Tijelo i Krv, njegovu žrtvu prinesenu jednom zauvijek na križu. 1375

¹⁸¹ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 4, 18, 4: SC 100, 606 (PG 7, 1027); usp. *Mal* 1,11.

¹⁸² Usp. *1 Kor* 16, 1.

¹⁸³ Usp. *2 Kor* 8, 9.

¹⁸⁴ JUSTIN, *Apologia*, 1, 67: CA 1, 186-188 (PG 6, 429).

¹⁸⁵ Usp. *Prex eucharistica I seu Canon Romanus [Rimski kanon]*, 90: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 451.

- 1103 1354 U *anamnezi*, koja slijedi, Crkva se spominje smrti, uskrsnuća i slavnog dolaska Isusa Krista te prinosi Ocu žrtvu njegova Sina, koja nas s njime pomiruje.
- 954 U *prošnjama* Crkva izjavljuje da se euharistija slavi u zajedništvu sa svom Crkvom – nebeskom i zemaljskom, živih i mrtvih, i u zajedništvu s crkvenim pastirima, s papom, mjesnim biskupom, njegovim prezbiterijem i đakonima, kao i sa svim biskupima svijeta zajedno s njihovim Crkvama.
- 1382 1355 U *pričesti*, kojoj prethode Gospodnja molitva i lomljenje kruha, vjernici primaju »kruh s neba« i »čašu spasenja«, Tijelo i Krv Krista koji se predao »za život svijeta« (*Iv* 6, 51):
- 1327 Budući da su ovaj kruh i ovo vino, prema starodrevnom izrazu, bili »euharistizirani«¹⁸⁶ (nad njima je izrečena euharistija), »mi tu hranu nazivamo *euharistijom* te nikomu nije dopušteno blagovati je ako ne vjeruje u istinitost onoga što naučavamo, te ako nije opran kupelju za otpuštenje grijeha i novo rođenje (ako nije kršten); i ako ne živi po Kristovu nauku«.¹⁸⁷

V. Sakramentalna žrtva: čin zahvaljivanja, spomen-čin, prisutnost

1356 Razlog zašto kršćani slave euharistiju od samih početaka i na način koji se nije bitno promijenio unatoč velikim razlikama vremena i liturgijskih predaja, jest svijest da ih na to obvezuje Gospodinov nalog što ga je dao u predvečerje svoje muke: »Ovo činite meni na spomen« (*I Kor* 11, 24-25).

1357 Taj Gospodinov nalog izvršavamo slaveći *spomen-čin njegove žrtve*. Tim činom *prinosimo Ocu* ono što nam je on sâm dao: darove njegova stvaranja, kruh i vino, što su snagom Duha Svetoga i Kristovim riječima pretvoreni u Tijelo i Krv Kristovu: Krist na taj način biva stvarno i otajstveno *prisutan*.

1358 Euharistiju, dakle, treba promatrati:

- kao čin zahvaljivanja i hvale *Ocu*;
- kao spomen-čin žrtve *Krista* i njegova Tijela;
- kao prisutnost Krista snagom njegove Riječi i njegova *Duha*.

¹⁸⁶ Usp. JUSTIN, *Apologia*, 1, 65: CA 1, 180 (PG 6, 428).

¹⁸⁷ JUSTIN, *Apologia*, 1, 66: CA 1, 180 (PG 6, 428).

ČIN ZAHVALJIVANJA I HVALE OCU

1359 Euharistija, sakrament našega spasenja što ga je Krist izvršio na Križu, jest također hvalbena žrtva u zahvalu za djelo stvaranja. U euharistijskoj žrtvi sav stvoreni svijet, predmet Božje ljubavi, prinesen je Ocu po Kristovoj smrti i uskrsnuću. Crkva može po Kristu prinositi žrtvu hvale u zahvalu za sve što je Bog dobra, lijepa i pravedna učinio u stvorenom svijetu i u čovječanstvu. 293

1360 Euharistija je zahvalna žrtva Ocu, blagoslov kojim Crkva izražava Bogu zahvalnost za sva dobročinstva, za sve što je učinio stvaranjem, otkupljenjem i posvećenjem. Euharistija je, dakle, prije svega »zahvaljivanje«. 1083

1361 Euharistija jest i hvalbena žrtva kojom Crkva pjeva slavu Božju u ime cijeloga stvorenog svijeta. Takva je žrtva hvale moguća samo po Kristu: On vjernike pridružuje svojoj osobi, svojoj hvali i zagovoru, tako da hvalbena žrtva biva Ocu prinesena *od* Krista i *s* Kristom, da bi bila primljena *u* Kristu. 294

SPOMEN-ČIN ŽRTVE KRISTA I NJEGOVA TIJELA – CRKVE

1362 Euharistija je spomen-čin Kristova Vazma, sakramentalno uprisutnjenje i prinos njegove jedincate žrtve u bogoštovlju Crkve, koja je njegovo Tijelo. Zato u svim euharistijskim molitvama, nakon riječi ustanovljenja Euharistije, slijedi molitva zvana *anamneza* ili spomen. 1103

1363 Prema Svetom pismu, *spomen-čin* nije puko sjećanje prošlih događaja, nego navješćivanje čudesnih djela što ih je Bog učinio za ljude.¹⁸⁸ U liturgijskom slavlju ti događaji, na neki način, bivaju prisutni i zbiljski. Izraelski narod upravo tako shvaća svoje oslobođenje iz Egipta: svaki put kad se slavi pasha, događaji Izlaska bivaju prisutni u sjećanju vjernika kako bi prema njima uskladili svoj život. 1099

1364 U Novom zavjetu spomen-čin poprima novo značenje. Kada Crkva slavi Euharistiju, ona se spominje Kristova Vazma koji biva prisutan: žrtva koju je Krist na križu prinio jednom zauvijek, ostaje uvijek 611

¹⁸⁸ Usp. *Izl* 13, 3.

1085 aktualna:¹⁸⁹ »Kad se god na oltaru slavi žrtva križa, ‘kojom je bio žrtvovan Krist, naš vazmeni Jaganjac’, vrši se djelo našeg otkupljenja.«¹⁹⁰

1365 Ukoliko je spomen-čin Kristova Vazma, *euharistija je također*
 2100 *žrtva*. Žrtvena narav Euharistije izražena je već samim riječima ustanovljenja: »Ovo je Tijelo moje koje se za vas predaje« i »Ova čaša novi je Savez u mojoj krvi koja se za vas proljeva« (*Lk 22, 19-20*). Krist u
 1846 Euharistiji predaje to isto tijelo koje je za nas predao na križu i tu istu krv koju je prolio »za mnoge [...] na otpuštenje grijeha« (*Mt 26, 28*).

613 1366 Euharistija je, dakle, žrtva jer *ponazočuje* (čini prisutnom) žrtvu križa, jer je njezin *spomen-čin*, i jer *primjenjuje* njezin plod:

Krist, »Bog i Gospodin naš, [...] jednom se na oltaru križa imao po događaju smrti prikazati Bogu Ocu, da izvrši vječno otkupljenje; budući da se njegovo svećeništvo nije imalo smrću ugasiti (*Heb 7, 24.27*), na Posljednjoj večeri, ‘one noći kad bijaše predan’ (*I Kor 11, 23*), [htjede] ostaviti Crkvi, ljubljenoj svojoj zaručnici, vidljivu žrtvu (kako to zahtijeva čovjekova narav) [...] po kojoj će se uprisutnjivati ona krvna žrtva, što se imala izvršiti jedanput na križu, da bi njezin spomen ostao do konca svijeta (*I Kor 11, 23*) i da bi se tako njezina spasenjska moć primjenjivala za otpuštenje grijeha što ih svakodnevno počinjamo.«¹⁹¹

1545 1367 Kristova žrtva i žrtva euharistije *samo su jedna žrtva*: »Jedna je naime te ista žrtva, isti koji je tada prinio sebe na križu prikazuje se sada po služenju svećenika; razlikuje se samo način prinošenja«:¹⁹² »U ovoj božanskoj žrtvi koja se izvršuje u misi, sadržan je i nekrvno se žrtvuje isti onaj Krist koji je jedanput sama sebe na krvni način prikazao na žrtveniku križa [...] i ona je zaista žrtva zadovoljštine.«¹⁹³

618, 2031 1368 *Euharistija je ujedno i žrtva Crkve*. Crkva, koja je Tijelo Kristovo, sudionica je u žrtvi svoje Glave. I sama biva sva prinesena zajedno s Kristom. Ona se pridružuje njegovu zauzimanju kod Oca za sve ljude. U euharistiji Kristova žrtva biva i žrtvom udova njegova Tijela. Život vjernika, njihova hvala, patnja, molitva, njihov rad, sjedinjeni su
 1109 s Kristovima, i s njegovom potpunom žrtvom, i tako poprimaju novu

¹⁸⁹ Usp. *Heb 7, 25-27*.

¹⁹⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 3: AAS 57 (1965) 6.

¹⁹¹ TRIDENTSKI KONCIL, 22. zasj., *Doctrina de ss. Missae Sacrificio*, c. 1: DS 1740.

¹⁹² TRIDENTSKI KONCIL, 22. zasj., *Doctrina de ss. Missae Sacrificio*, c. 2: DS 1743.

¹⁹³ *Isto mj.*

vrijednost. Kristova žrtva prisutna na oltaru pruža svim kršćanskim naraštajima mogućnost da se sjedine s njegovom žrtvom.

Crkva je u katakombama često prikazana u liku žene u molitvi, raširenih ruku u stavu moliteljice [orans]. Poput Krista koji je raširio ruke na križu, po Njemu, s Njim i u Njemu i ona se prinosi i zauzima za sve ljude.

1369 *Sva je Crkva sjedinjena s Kristovim prinosom i zagovorom.* 834, 882
 Vršeći u Crkvi Petrovu službu, *papa* je sjedinjen sa svakim euharistijskim slavljem te u njem biva spomenut kao znak i sluga jedinstva sveopće Crkve. Mjesni je *biskup* uvijek odgovoran za euharistiju, pa i onda 1561
 kad joj predsjedja *prezbiter*; u njoj se izgovara biskupovo ime da se 1566
 označi kako on predsjedja mjesnoj Crkvi, među svojim *prezbiterijem* i uz pomoć *đakona*. Zajednica pak sa svoje strane moli za sve službenike koji, za nju i s njome, prinosi euharistijsku žrtvu:

»Neka se drži zakonitom samo ona euharistija koja se slavi pod predsjedanjem biskupa ili onoga koga je on ovlastio.«¹⁹⁴

»Po službi prezbitera duhovna žrtva vjernika dolazi do punine u sjedinjenju sa žrtvom Krista, jedinog Posrednika; ta se žrtva po rukama prezbiterâ, u ime cijele Crkve prikazuje u euharistiji nekrvno i sakramentalno, dok Gospodin ne dođe.«¹⁹⁵

1370 S Kristovom žrtvom sjedinjuju se ne samo članovi koji su još na zemlji, nego i oni koji su već u *nebeskoj slavi*. Crkva naime prinosi euharistijsku žrtvu u zajedništvu sa presvetom Djevicom Marijom, časteći 956
 njezin spomen, kao i spomen svih svetaca i svetica. U euharistiji Crkva je s Marijom, kao pod križem, sjedinjena u Kristovu prinosu i zagovoru. 969

1371 Euharistijska žrtva prinosi se također za *pokojne vjernike*, 958, 1689
 »koji su u Kristu preminuli a još se nisu posve očistili«,¹⁹⁶ da bi mogli 1032
 ući u Kristovu svjetlost i mir:

»Ukopajte [...] ovo tijelo kamo god, neka vas ne muči briga za njega. Samo vas to molim da se, gdje god budete, mene sjetite pred oltarom Gospodnjim.«¹⁹⁷

»Zatim [u anafori] molimo za preminule svete oce i biskupe, i uopće za sve one koji su usnuli prije nas, uvjereni da je to od velike koristi dušama za

¹⁹⁴ IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Smyrnaeos*, 8, 1: SC 10bis, 138 (Funk 1, 282).

¹⁹⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 2: AAS 58 (1966) 993

¹⁹⁶ TRIDENTSKI KONCIL, 22. Zasl., *Doctrina de ss. Missae Sacrificio*, c. 2: DS 1743.

¹⁹⁷ AUGUSTIN, *Confessiones*, 9, 11, 27: CCL 27, 149 (PL 32, 775); riječi sv. Monike, uoči njezine smrti, upućene Augustinu i njegovu bratu.

koje molimo, dok je ovdje prisutna sveta i strahovita žrtva [...] Upućujući Bogu molitve za preminule, pa bili oni i grešnici, mi [...] prikazujemo Krista, žrtvovanog za naše grijehе, da Bog, prijatelj ljudi, bude milostiv njima i nama.«¹⁹⁸

1140 1372 Taj je nauk divno sažeo sveti Augustin potičući nas na sve potpunije sudjelovanje u žrtvi našeg Otkupitelja koju slavimo u euharistiji:

»Sav otkupljeni grad, to jest zajednica i društvo svetih, prinosi se Bogu kao sveopća žrtva [...] po onom Velikom svećeniku koji je, uzevši lik slugе, u mucі prinio sama sebe da nas učini tijelom tako velike Glave. [...] Takva je žrtva kršćana: ‘tako smo i mi, iako mnogi, jedno tijelo u Kristu’ (Rim 12,5). I tu žrtvu Crkva neprestano obnavlja u oltarskom sakramentu, vjernicima poznatom, gdje se vidi da u onome što prinosi ona prinosi samu sebe.«¹⁹⁹

KRISTOVA PRISUTNOST SNAGOM RIJEČI I DUHA SVETOGA

1088 1373 »Krist Isus koji umrije, štoviše i uskrсну, koji je zdesna Bogu te se zauzima za nas« (Rim 8, 34), prisutan je u Crkvi na više načina:²⁰⁰ u svojoj Riječi, u molitvi svoje Crkve – »jer gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime, tu sam i ja među njima« (Mt 18, 20) – zatim u siromasima, u bolesnima, u zatočenicima,²⁰¹ u sakramentima koje je ustanovio, u žrtvi mise i u osobi službenika. Ali je »ponajvećma [prisutan] pod euharistijskim prilikama«.²⁰²

1211 1374 Način je Kristove prisutnosti pod euharistijskim prilikama jedinstven. On uzdiže euharistiju iznad svih sakramenata i čini je »tako reći vrhuncem duhovnog života i ciljem kojemu teže svi sakramenti«.²⁰³ U presvetom sakramentu euharistije »sadržani su *istinski, stvarno i bitno (supstancijalno)* Tijelo i Krv našega Gospodina Isusa Krista, s dušom i boštvom, i, prema tome, *čitav Krist*«.²⁰⁴ »Ta se prisutnost zove stvarnom ne u značenju isključivosti, kao da druge ne bi bile stvarne, već po izvanrednosti, jer je *bitna (supstancijalna)* te po njoj biva prisutan čitav Krist, Bog i čovjek.«²⁰⁵

¹⁹⁸ ĆIRIL JERUZALEMSKI, *Catecheses mystagogicae*, 5, 9-10: SC 126, 158-160 (PG 30, 1116-1117).

¹⁹⁹ AUGUSTIN, *De civitate Dei*, 10, 6: CSEL 40/1, 456 (PL 41, 284).

²⁰⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 48: AAS 57 (1965) 53.

²⁰¹ Usp. Mt 25, 31-46.

²⁰² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 7: AAS 56 (1964) 100-101.

²⁰³ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, III, q. 73, a. 3, c.: Ed. Leon. 12, 140.

²⁰⁴ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 13. zasj., *Decretum de ss. Eucharistia*, kan. 1: DS 1651.

²⁰⁵ PAVAO VI., Enc. *Mysterium fidei*: AAS 57 (1965) 764.

1375 U ovom sakramentu Krist biva prisutan po *pretvorbi* kruha i vina u njegovo Tijelo i Krv. Crkveni su Oci postojano svjedočili vjeru Crkve u moć Kristovih riječi i djelovanja Duha Svetoga za izvršenje ove pretvorbe. Tako sveti Ivan Zlatousti izjavljuje: 1105

»Nije to čovjek koji čini da prinesene stvari postaju Kristovo Tijelo i Krv, već sam Krist koji je za nas bio raspet. Svećenik, slika Krista, izgovara one riječi, ali im Bog daje moć i milost. *Ovo je tijelo moje*, veli on. Te riječi pretvaraju prinesene stvari.«²⁰⁶ 1128

A sveti Ambrozije veli o pretvorbi:

Budimo posve uvjereni »da ovo što je pred nama nije nešto što je oblikovala priroda, već što je blagoslov posvetio, te da je veća moć blagoslova nego prirode, jer blagoslov mijenja i samu prirodu.«²⁰⁷ Kristova riječ koja je mogla iz ničega učiniti čega nije bilo, zar da stvari koje postoje ne može promijeniti u ono što još nisu bile? Nije naime manje dati [da postoje] nove stvari negoli mijenjati [im] naravi.«²⁰⁸ 298

1376 Tridentski sabor katoličku vjeru o tome sažimlje slijedećom izjavom: »A budući da je Krist, Otkupitelj naš, o onom što je pružao pod prilikom kruha rekao da je zaista njegovo Tijelo, zato je uvijek u Crkvi Božjoj bilo uvjerenje, i to ovaj sveti Sabor sada ponovno izjavljuje: po posvećenju kruha i vina zbiva se pretvorba sve suštine kruha u suštinu Tijela Krista, našega Gospodina, i čitave suštine vina u suštinu njegove Krvi. Tu je pretvorbu prikladno i u pravom smislu katolička Crkva nazvala *transupstancijacijom*.«²⁰⁹

1377 Kristova euharistijska prisutnost počinje u trenutku posvete i traje toliko dugo koliko traju euharistijske prilike. Krist je sav i čitav prisutan u svakoj prilici i u svakom njezinu dijelu, tako da lomljenje kruha ne dijeli Krista.²¹⁰

1378 *Štovanje euharistije*. U misnoj liturgiji izražavamo vjeru u stvarnu Kristovu prisutnost pod prilikama kruha i vina, između ostalog, poklecanjem ili dubokim naklonom u znak klanjanja Gospodinu. »Katolička Crkva je iskazivala i nastavlja iskazivati to poklonstveno 1178

²⁰⁶ IVAN ZLATOUSTI, *De prodizione Iudae homilia*, 1, 6: PG 49, 380.

²⁰⁷ AMBROZIJE, *De mysteriis*, 9, 50: CSEL 73, 110 (PL 16, 405).

²⁰⁸ *Isto mj.*, 9, 52: CSEL 73, 112 (PL 16, 407).

²⁰⁹ TRIDENTSKI KONCIL, 13. zasj., *Decretum de ss. Eucharistia*, c. 4: DS 1642.

²¹⁰ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 13. zasj., *Decretum de ss. Eucharistia*, c. 3: DS 1641.

103, 2628 štovanje sakramentu euharistije ne samo u misi, nego i izvan njezinog slavlja: čuvajući s najvećom pomnjom posvećene hostije, izlažući ih vjernicima radi svečanog štovanja i noseći ih u procesiji.«²¹¹

1183 1379 Svetohranište (tabernakul) služilo je u početku za dostojno čuvanje Euharistije za bolesnike i nenazočne na misi. No s produbljivanjem vjere u Kristovu stvarnu prisutnost u euharistiji, Crkva je postala svjesna značenja tihog klanjanja
2691 Gospodinu – prisutnom pod euharistijskim prilikama. Stoga svetohranište treba biti smješteno na osobito dostojnom mjestu crkve i mora biti tako napravljeno da ističe i pokazuje istinu Kristove stvarne prisutnosti u Presvetom oltarskom sakramentu.

1380 Veoma je prikladno što je Krist želio ostati prisutan u svojoj Crkvi na ovaj jedinstveni način. Budući da je u svom vidljivom liku trebao
669 ostaviti svoje, htio nam je dati svoju sakramentalnu prisutnost; budući da se imao prinijeti na križu za naše spasenje, htio nam je ostaviti spomen te ljubavi kojom nas je ljubio »do kraja« (Iv 13, 1), sve do dara svoga
478 života. Zaista, u svojoj euharistijskoj prisutnosti on ostaje otajstveno prisutan među nama kao onaj koji nas je ljubio i predao sama sebe za nas;²¹² i ostaje tu pod znakovima koji izražavaju i priopćuju tu njegovu ljubav:

2715 »Crkva i svijet imaju veliku potrebu euharistijskog štovanja. Isus nas čeka u tom sakramentu ljubavi. Ne štedimo svoje vrijeme da idemo te ga susretnemo u činu klanjanja, u kontemplaciji punoj vjere i spremnoj dati naknadu za velike grijeha i zločine svijeta. Neka naše klanjanje nikad ne prestane.«²¹³

1381 »Prisutnost pravoga Tijela i prave Krvi Kristove u ovom sakramentu 'ne može se spoznati osjetilima', veli sveti Toma, 'već samo
156 vjerom koja se temelji na Božjem autoritetu'.« Zato, tumačeći riječi iz Lk 22, 19: 'Ovo je tijelo moje koje će se za vas predati', sveti Ćiril
215 izjavljuje: 'Nemoj postavljati pitanje je li to istina, već radije vjerom prihvati Spasiteljeve riječi jer on, koji je Istina, ne laže'.«²¹⁴

»Klanjam ti se smjerno, tajni Bože naš,
Što pod prilikama tim se sakrivaš,
Srce ti se moje sasvim predaje,
Jer dok promatra te, svijest mu prestaje.

²¹¹ PAVAO VI., Enc. *Mysterium fidei*: AAS 57 (1965) 769.

²¹² Usp. *Gal* 2, 20.

²¹³ IVAN PAVAO II., Poslanica *Dominicae Cenaе*, 3: AAS 72 (1980) 119; usp. *Enchiridion Vaticanum*, 7, 177.

²¹⁴ PAVAO VI., Enc. *Mysterium fidei*: AAS 57 (1965) 757; usp. TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, III, q. 75, a. 1, c.: Ed. Leon. 12, 156; ĆIRIL ALEKSANDRIJSKI, *Commentarius in Lucam*, 22, 19: PG 72, 912.

Vid i opip, okus varaju se tu,
 Al za čvrstu vjeru dosta je što čuh;
 Vjerujem u svemu Kristu Bogu svom,
 Istine nad ovom nema Istinom.«²¹⁵

VI. Vazmena gozba

1382 Misa je istodobno i nerazdruživo žrtveni spomen-čin u kojem se ovjekovječuje žrtva križa, i sveta gozba pričesti Tijelom i Krvlju Gospodnjom. No, sve je slavlje euharistijske žrtve usmjereno prema najdubljem jedinstvu vjernika s Kristom po pričesti. Pričestiti se znači primiti samoga Krista koji se prinio za nas. 950

1383 *Oltar*, oko kojeg se sabire Crkva u euharistijskom slavlju, predstavlja dva vida istog otajstva: žrtvenik i Gospodnji stol; to više što je kršćanski oltar simbol samoga Krista, koji je u zajednici svojih vjernika prisutan i kao žrtva prinesena za naše pomirenje i kao nebeska hrana koja nam se dariva. »Što je zapravo Kristov oltar ako ne slika Kristova Tijela?« – veli sveti Ambrozije,²¹⁶ a na drugom mjestu: »Oltar predstavlja Tijelo [Kristovo], a na oltaru je Kristovo Tijelo.«²¹⁷ To jedinstvo žrtve i pričesti liturgija izražava u mnogim molitvama. Tako rimska Crkva u euharistijskoj molitvi moli: 1182

»Ponizno te molimo, svemogućí Bože, da ruke svetoga anđela tvoga prenesu ovo na tvoj nebeski žrtvenik, pred tvoje božansko veličanstvo, te se svi koji primimo presveto Tijelo i Krv tvoga Sina, kao pričesnici ove žrtve napunimo svakim nebeskim blagoslovom i milošću.«²¹⁸

»UZMITE I JEDITE OD OVOGA SVI«: PRIČEST

1384 Gospodin nam upućuje usrdan poziv da ga primamo u sakramentu Euharistije: »Zaista, zaista, kažem vam: ako ne jedete tijela Sina Čovječjega i ne pijete krvi njegove, nemate života u sebi« (*Iv* 6, 53). 2835

1385 Da bismo odgovorili tom pozivu, trebamo se za toliki i tako sveti trenutak *pripraviti*. Sveti Pavao poziva na ispit savjesti: »Stoga

²¹⁵ AHMA 50, 589.

²¹⁶ AMBROZIJE, *De sacramentis*, 5, 7: CSEL 73, 61 (PL 16, 447).

²¹⁷ AMBROZIJE, *De sacramentis*, 4, 7: CSEL 73, 49 (PL 16, 437).

²¹⁸ *Prex eucharistica I seu Canon Romanus [Rimski kanon]*, 96: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 453.

tko god jede kruh ili pije čašu Gospodnju nedostojno, bit će krivac tijela i krvi Gospodnje. Neka se, dakle, svatko ispita pa tada od kruha jede i iz čaše pije. Jer tko jede i pije, sud sebi jede i pije ako ne razlikuje Tijela« (1 Kor 11, 27-29). Tko je, dakle, svjestan teškoga grijeha, treba prije nego pristupi pričesti pristupiti sakramentu pomirenja.

1457

1386 Pred veličinom ovog sakramenta vjernik može samo ponizno i s gorućom vjerom prihvatiti satnikovu ispovijest i reći:²¹⁹ »*Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, et sanabitur anima mea*« – »Gospodine, nisam dostojan da uniđeš pod krov moj, nego samo reci riječ i ozdravit će duša moja.«²²⁰ U »Božanskoj liturgiji« svetog Ivana Zlatoustog vjernici mole u istom duhu:

732

»Za pričesnika tvoje otajstvene večere primi me danas, Sine Božji, jer ja neću izdati tajnu tvojim neprijateljima, niti ću ti poljubac dati kao Juda, već ti se kao razbojnik ispovijedam: »Spomeni se mene, Gospode, kada dođeš u kraljevstvo svoje.«²²¹

1387 Da se primjereno pripreve za primanje toga sakramenta, vjernici će obdržavati post kako je propisan u njihovoj Crkvi.²²² Tjelesno držanje (geste, odjeća) izražavat će štovanje, svečanost i radost trenutka kada Krist postaje našim gostom.

2043

1388 Posve je u skladu sa samim značenjem euharistije da se vjernici, ako imaju potrebne uvjete,²²³ pričeste kada sudjeluju u misi.²²⁴ »Veoma se preporučuje ono savršenije sudjelovanje u misi, po kojem vjernici nakon svećenikove pričesti blaguju Tijelo Gospodnje od iste žrtve.«²²⁵

2042

1389 Crkva obvezuje vjernike da u »nedjelje i svetkovine sudjeluju u božanskoj liturgiji«²²⁶ i da euharistiju prime najmanje jedanput godišnje,

²¹⁹ Usp. Mt 8, 8.

²²⁰ *Ritus Communio* [Obred pričesti], 133: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970 p. 474).

²²¹ *Bizantska liturgija. Anafora Ivana Zlatoustog*, Prex ante Communione: F. E. Brightman, *Liturgies Eastern and Western* (Oxford 1896) str. 394 (PG 63, 920).

²²² Usp. ZKP kan. 919.

²²³ Usp. ZKP kan. 916-917.

²²⁴ Vjernici se mogu istoga dana samo još jednom pričestiti. PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI AUTHENTICE INTERPRETANDO, *Responsa ad proposita dubia*, 1: AAS 76 (1984) 746.

²²⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 55: AAS 56 (1964) 115.

²²⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Orientalium Ecclesiarum*, 15: AAS 57 (1956) 81.

po mogućnosti u vazmenom vremenu²²⁷ i pripravljeni sakramentom pomirenja. Crkva, ipak, živo preporučuje vjernicima da svetu Euharistiju primaju u nedjelje i svetkovine, ili još češće, pa i svakoga dana. 2837

1390 Budući da je Krist sakramentalno prisutan pod svakom prilikom, pričest samo pod prilikom kruha omogućuje da se primi sav milosni plod euharistije. Iz pastoralnih razloga ovaj se način pričešćivanja zakonito ustalio u latinskom obredu kao najredovitiji. Ipak, »sveta pričest, što se tiče znaka, ima puniji oblik kad se prima pod obje prilike; u tom se obliku savršenije očituje znak euharistijske gozbe«. ²²⁸ To je redoviti oblik pričešćivanja u istočnim obredima.

PLODOVI PRIČESTI

1391 *Pričest povećava naše sjedinjenje s Kristom.* Glavni je plod primanja euharistije u pričesti tijesno sjedinjenje s Isusom Kristom. Gospodin je naime rekao: »Tko jede moje tijelo i pije moju krv, u meni ostaje i ja u njemu« (Iv 6, 56). Život u Kristu nalazi svoj temelj u euharistijskoj gozbi: »Kao što je mene poslao živi Otac i ja živim po Ocu, tako i onaj koji mene blaguje živjet će po meni« (Iv 6, 57): 460 521

»Kad na Gospodnje blagdane vjernici primaju Tijelo Sina, oni jedni drugima navješćuju Radosnu vijest da je darovan zalog života, kao kad je anđeo rekao Mariji [Magdaleni]: 'Krist je uskrsnuo!' Gle, onomu koji prima Krista već sada je darovan život i uskrsnuće.«²²⁹

1392 Što je tvarna hrana za naš tjelesni život, to na čudesan način čini pričest u našem duhovnom životu. Pričest Tijelom uskrslog Krista, »oživljenog i oživljavajućeg po Duhu Svetom«, ²³⁰ čuva, povećava i obnavlja život milosti primljen u Krstu. Taj rast kršćanskog života traži da se hrani euharistijskom pričešću, kruhom našeg putovanja, sve do časa smrti kada će nam biti dan kao popudbina. 1212 1524

1393 *Pričest nas odvaja od grijeha.* Tijelo Kristovo koje primamo u pričesti »predano je za nas« i Krv koju pijemo »prolivena je za mnoge na

²²⁷ Usp. ZKP kan. 920.

²²⁸ *Institutio generalis Missalis Romani* [Opći uvod u Rimski misal], 240: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 68.

²²⁹ *Fanqīth, Breviarium iuxta ritum Ecclesiae Antiochenae Syrorum*, sv. 1 (Mossul 1886) str. 237a-b.

²³⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 5: AAS 58 (1966) 997.

613 otpuštenje grijeha«. Zato nas euharistija ne može sjediniti s Kristom a
da nas u isto vrijeme ne čisti od počinjenih grijeha i ne čuva od budućih:

»Doista, kad god ga primamo, smrt Gospodnju navještamo«. ²³¹ Ako navještamo smrt Gospodnju, navještamo otpuštenje grijeha. Ako se krv proljeva za otpuštenje grijeha svaki put kada se proljeva, moram je uvijek primati, da mi uvijek otpusti grijehe. Budući da stalno griješim, trajno moram imati lijek.« ²³²

1394 Kao što tjelesna hrana služi da se obnove izgubljene snage,
1863 Euharistija učvršćuje ljubav koja se u svakodnevnom životu iscrpljuje i
lako slabi; i ta oživljena ljubav *briše lake grijehe*. ²³³ Darivajući nam se,
1436 Krist oživljuje našu ljubav i osposobljuje nas da prekinemo neurednu
privrženost stvorenjima i da se ukorijenimo u njemu:

»Krist je naime umro za nas iz ljubavi. Kad se spominjemo njegove smrti za vrijeme žrtve, mi molimo da nam dađe ljubav po dolasku Duha Svetoga; ponizno molimo da po onoj ljubavi po kojoj se Krist udostojao biti za nas razapet, i mi po milosti Duha Svetoga uzmognemo biti razapeti svijetu i svijet raspet nama. Da [...], primivši dar ljubavi, umremo grijehu i živimo za Boga.« ²³⁴

1395 Snagom iste ljubavi koju zapaljuje u nama, euharistija nas *čuva*
1855 *od budućih smrtnih grijeha*. Što više sudjelujemo u Kristovu životu i
napredujemo u njegovu prijateljstvu, to nam je teže prekinuti svezu s
njim po smrtnome grijehu. Euharistija nije ustanovljena prvenstveno
radi opraštanja smrtnih grijeha. To je vlastito sakramentu pomirenja.
1446 Vlastito pak euharistiji jest biti sakrament onih koji su u punom
zajedništvu s Crkvom.

1118 1396 *Jedinstvo otajstvenog Tijela: euharistija stvara Crkvu*. Koji
primaju euharistiju s Kristom se tješnje sjedinjuju. Krist ih pak sjedinjuje
1267 sa svim vjernicima u jedno tijelo – Crkvu. To pritjelovljenje Crkvi, već
ostvareno po krštenju, pričest obnavlja, učvršćuje i produbljuje. Na
krštenju smo bili pozvani da tvorimo jedno tijelo. ²³⁵ Taj poziv ostvaruje
euharistija: »Čaša blagoslovna koju blagoslivljamo nije li zajedništvo
krvi Kristove? Kruh koji lomimo nije li zajedništvo tijela Kristova?

²³¹ Usp. *1 Kor* 11, 26.

²³² AMBROZIJE, *De sacramentis*, 4, 28: CSEL 73, 57-58 (PL 16, 446).

²³³ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 13. zasj., *Decretum de ss. Eucharistia*, c. 2: DS 1638.

²³⁴ FULGENCIJE RUSPIJSKI, *Contra gesta Fabiani*, 28, 17: CCL 91A, 813-814 (PL 65, 789).

²³⁵ Usp. *1 Kor* 12, 13.

Budući da je Kruh jedan, jedno smo tijelo mi mnogi; ta svi smo dionici jednoga kruha« (*1 Kor 10, 16-17*): 790

»Ako ste Tijelo Kristovo i njegovi udovi, onda je na stol Gospodnji stavljen vaš sakrament, primate svoj sakrament. Odgovarate ‘Amen’ (Da, tako je) na ono što primate i tim odgovorom to potpisujete. Čuješ riječ: ‘Tijelo Kristovo’, i ti odgovaraš ‘Amen’. Budi, dakle, Kristov ud da bi tvoj Amen bio istinit.«²³⁶ 1064

1397 *Euharistija obvezuje u prilog siromašnih*. Da bismo istinski primili Tijelo i Krv Krista, predanog za nas, moramo u siromasima, našoj braći prepoznavati Krista:²³⁷ 2449

»Krv si Gospodinovu pio, a ne prepoznaješ brata svoga. [...] Tim što ne smatraš dostojnim podijeliti svoju hranu s onim koji je smatran dostojnim biti dionik ovoga stola, obeščašćuješ taj isti stol. [...] Bog [...] te je oslobodio od svih tvojih grijeha i pozvao te na ovu gozbu. A ti, čak ni tada, nisi postao milosrdniji.«²³⁸

1398 *Euharistija i jedinstvo kršćana*. Pred veličinom ovog otajstva sveti Augustin kliče: »O sakramente pobožnosti! O znaku jedinstva! O vezo ljubavi!«²³⁹ Što se bolnije doimlju podjele Crkve koje priječe zajedničko sudjelovanje za Gospodnjim stolom, to su preče potrebne molitve Gospodinu da se vrate dani potpunog jedinstva svih onih koji u njega vjeruju. 817

1399 Istočne Crkve koje nisu u potpunom zajedništvu s Katoličkom Crkvom slave euharistiju s velikom ljubavlju. »Te Crkve, mada rastavljene, imaju prave sakramente – poglavito, i to snagom apostolskog nasljeđa, svećeništvo i euharistiju – po kojima su s nama povezane najtješnjom vezom.«²⁴⁰ Zato neko zajedništvo u svetinjama »jest ne samo moguće nego se čak preporučuje, ako su okolnosti pogodne i ako to odobri crkvena vlast.«²⁴¹ 838

1400 Crkvene pak zajednice, odijeljene od katoličke Crkve a nastale iz reformacije, »naročito zbog nedostatka sakramenta reda, nisu ušćivale izvornu i cjelovitu suštinu euharistijskog otajstva.«²⁴² To je razlog zašto Katoličkoj Crkvi 1536

²³⁶ AUGUSTIN, *Sermo 272*: PL 38, 1247.

²³⁷ Usp. *Mt 25, 40*.

²³⁸ IVAN ZLATOUSTI, *In Epistulam I ad Korinthios*, homilia 27, 5: PG 61, 230.

²³⁹ AUGUSTIN, *In Iohannis evangelium tractatus*, 26, 13: CCL 36, 266 (PL 35, 1613); usp. DRUGI Vatikanski koncil, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 47: AAS 56 (1964) 113.

²⁴⁰ DRUGI Vatikanski koncil, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 15: AAS 57 (1965) 102.

²⁴¹ DRUGI Vatikanski koncil, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 15: AAS 57 (1965) 102; Usp. ZKP kan. 844, § 3.

²⁴² DRUGI Vatikanski koncil, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 22: AAS 57 (1965) 106.

nije moguće euharistijsko zajedništvo s tim zajednicama. Ipak i one, »kad na svetoj Večeri vrše spomen smrti i uskrsnuća Gospodinova, ispovijedaju da život znači biti u Kristovu zajedništvu, te iščekuju Kristov slavni dolazak«. ²⁴³

- 1483 1401 Katolički služitelji, kada to zahtijeva teška potreba, prema sudu ordinarija, mogu dijeliti sakramente (euharistiju, pokoru i bolesničko pomazanje) drugim kršćanima koji nisu u punom zajedništvu s Katoličkom Crkvom, ako to oni svojevrijedno zatraže: u tom slučaju treba da očituju katoličku vjeru s obzirom na te sakramente i ispune potrebne uvjete. ²⁴⁴
- 1385

VII. Euharistija – »zalog buduće slave«

- 1323 1402 U jednoj staroj molitvi Crkva kliče otajstvu euharistije ovako: »O sveta gozbo na kojoj se Krist blaguje, slavi se spomen muke njegove, duša se napunja milošću i daje nam se zalog buduće slave.« ²⁴⁵ Ako je Euharistija spomen Gospodnje Pashe, ako se pričešću s oltara »napunjamo svakim nebeskim blagoslovom i milošću«, ²⁴⁶ to je euharistija također predudioništvo u nebeskoj slavi.
- 1130

- 1403 Na Posljednjoj je večeri sam Gospodin usmjerio pogled svojih učenika prema dovršenju Pashe u Božjem kraljevstvu: »A kažem vam: ne, neću od sada piti od ovog roda trsova do onoga dana kad ću ga – novoga – s vama piti u kraljevstvu Oca svojega« (*Mt 26, 29*). ²⁴⁷ Svaki put kad Crkva slavi euharistiju, ona se sjeća tog obećanja te upravlja pogled prema onome »koji dolazi« (*Otk 1, 4*). Ona vapi za njegovim dolaskom moleći: »*Marana tha!*« (*I Kor 16, 22*), »Dođi, Gospodine Isuse!« (*Otk 22, 20*), »Neka dođe tvoja milost i prođe ovaj svijet!« ²⁴⁸
- 671

1404 Crkva zna da Gospodin, već sada, dolazi u euharistiji i da je tu, među nama. No ta je prisutnost skrivena. Zato euharistiju slavimo »čekajući blaženu nadu i dolazak Spasitelja našega Isusa Krista«, ²⁴⁹

²⁴³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 22: AAS 57 (1965) 106.

²⁴⁴ Usp. ZKP kan. 844, § 4.

²⁴⁵ *Svetkovina Presv. Tijela i Krvi Kristove*, Antifona za »Veliča«, II. Večernja: *Liturgia Horarum*, editio typica, v. 3 (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) str. 502.

²⁴⁶ *Prex eucharistica I seu Canon Romanus [Rimski kanon]*, 96: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 453.

²⁴⁷ Usp. *Lk 22, 18*; *Mk 14, 25*.

²⁴⁸ *Didaché*, 10, 6: SC 248, 180 (Funk, *Patres apostolici*, 1, 24).

²⁴⁹ *Ritus communionis [Obred pričesti]*, 126 [Embolizam poslije »Očenaša«]: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 472; usp. *Tit 2, 13*.

moleći da svi skupa vječno »uživamo u tvojoj slavi, u tvome kraljevstvu, kad otareš svaku suzu s naših očiju; gledajući tebe, Boga svoga, kakav jesi, bit ćemo zauvijek tebi slični i tebe ćemo bez kraja slaviti, po Kristu našem Gospodinu«. ²⁵⁰ 1041
1028

1405 Euharistija je najsigurniji zalog i najočitiji znak te velike nade, naime novih nebesa i nove zemlje gdje prebiva pravednost. ²⁵¹ Uistinu, kad god se slavi ovo otajstvo, »vrši se djelo našega otkupljenja«, ²⁵² lomimo »isti kruh koji je lijek besmrtnosti, protuotrov da ne umremo, hrana da bi se zauvijek živjelo u Isusu Kristu«. ²⁵³ 1042
1000

Ukratko

1406 *Isus veli: »Ja sam kruh živi koji je s neba sišao. Tko bude jeo od ovoga kruha, živjet će uvijeka [...]. Tko blaguje tijelo moje i pije krv moju, ima život vječni [...], u meni ostaje i ja u njemu« (Iv 6, 51. 54. 56).*

1407 *Euharistija je srce i vrhunac života Crkve, jer njome Krist Crkvu i sve njezine članove pridružuje svojoj žrtvi hvale i zahvaljivanja, koju je jednom zauvijek na križu prinio Ocu; po ovom sakramentu on izlijeva milost spasenja na svoje Tijelo – Crkvu.*

1408 *Euharistijsko slavlje uvijek obuhvaća: navješćivanje Božje riječi, zahvaljivanje Bogu Ocu za sva njegova dobročinstva, naročito za dar Sina, zatim posvećenje kruha i vina te sudjelovanje u liturgijskoj gozbi primanjem Tijela i Krvi Gospodnje. Svi ti elementi tvore jedinstven bogoštovni čin.*

1409 *Euharistija je spomen-čin Kristova Vazma: to jest djela spasenja koje je Krist izvršio životom, smrću i uskrsnućem, a koje se uprisutnjuje po liturgijskom činu.*

1410 *Krist, veliki i vječni svećenik Novoga saveza, djelujući po službi svećenika, prinosi euharistijsku žrtvu. I taj isti Krist, stvarno prisutan pod prilikama kruha i vina, prinos je euharistijske žrtve.*

²⁵⁰ *Prex eucharistica III [Treća euharist. molitva]*, 116: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 465.

²⁵¹ Usp. 2 Pt 3, 13.

²⁵² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 3: AAS 57 (1965) 6.

²⁵³ IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Efesios*, 20, 2: SC 10bis, 76 (Funk 1, 230).

- 1411 *Samo valjano zaređeni svećenici mogu predsjedati euharistiji i posvećivati kruh i vino da postanu Tijelo i Krv Gospodnja.*
- 1412 *Bitni znakovi tog sakramenta jesu pšenični kruh i trsovo vino, na koje svećenik zaziva blagoslov Duha Svetoga i govori Isusove riječi posvećenja s Posljednje večere »Ovo je moje Tijelo koje se za vas predaje [...] Ovo je kalež moje Krvi.«*
- 1413 *Posvećenjem se izvršuje pretvorba kruha i vina u Tijelo i Krv Kristovu. Pod posvećenim prilikama kruha i vina, istinski, stvarno i bitno, biva prisutan sam Krist, živi i proslavljeni, njegovo Tijelo i Krv, zajedno sa svojom dušom i svojim boštvom.²⁵⁴*
- 1414 *Ukoliko je žrtva, euharistija se prinosi također kao zadovoljština za grijehе živih i mrtvih, i radi toga da se od Boga dobiju duhovna ili vremenita dobra.*
- 1415 *Tko želi Krista primiti u euharistijskoj pričesti, mora biti u stanju milosti. Tko je svjestan da je sagriješio smrtno, ne smije pristupiti euharistiji a da nije prethodno primio odrješenje u sakramentu pokore.*
- 1416 *Sveta pričest Tijelom i Krvlju Kristovom povećava jedinstvo pričesnika s Gospodinom, oprašta mu lake grijehе i čuva ga od teških. Primanje ovog sakramenta utvrđuje jedinstvo Crkve, otajstvenog Kristova Tijela, jer jača veze ljubavi pričesnika i Krista.*
- 1417 *Crkva živo preporučuje vjernicima da primaju svetu pričest kada sudjeluju u slavlju euharistije; a obvezuje ih da to učine barem jedanput u godini.*
- 1418 *Budući da je u oltarskom sakramentu prisutan sam Krist, treba ga častiti poklonstvenim štovanjem. »Pohod Presvetom sakramentu dokaz je zahvalnosti, znak ljubavi i dužnost priznanja Kristu Gospodinu«.²⁵⁵*
- 1419 *Budući da je Krist prešao s ovoga svijeta k Ocu, u euharistiji nam daje zalog buduće slave kod njega: sudjelovanje u svetoj žrtvi poistovjećuje nas s njegovim Srcem, podupire nam snage na putu života, budi čežnju za životom vječnim i već sada nas sjedinjuje s nebeskom Crkvom, s blaženom Djevicom Marijom i svima svetima.*

²⁵⁴ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 13. zasj., *Decretum de ss. Eucharistia*, c. 3: DS 1640; *Isto mj.*, kan. 1: DS 1651.

²⁵⁵ PAVAO VI., *Enc. Mysterium fidei*: AAS 57 (1965) 771.

DRUGO POGLAVLJE

SAKRAMENTI OZDRAVLJANJA

1420 Po sakramentima kršćanske inicijacije čovjek prima novi Kristov život. Taj novi život, međutim, nosimo »u glinenim posudama« (2 Kor 4, 7). I sada je još »skriven s Kristom u Bogu« (Kol 3, 3). U svome »zemaljskom domu«¹ još smo podložni patnji, bolesti i smrti. Taj novi život Božjeg djeteta može oslabiti, a može se čak i izgubiti grijehom.

1421 Gospodin Isus Krist, liječnik naših duša i naših tijelâ, koji je otpustio grijehe uzetome i vratio mu tjelesno zdravlje,² htio je da njegova Crkva, snagom Duha Svetoga, nastavi i djelo njegova liječenja i spasavanja svojih članova. To je svrha dvaju sakramenata ozdravljanja: pokore i bolesničkoga pomazanja.

Članak 4.

SAKRAMENT POKORE I POMIRENJA

1422 »Oni koji pristupaju sakramentu pokore primaju od Božjeg milosrđa oprostjenje uvrede nanesene Bogu i ujedno se pomiruju sa Crkvom, koju su svojim grijehom ranili i koja radi za njihovo obraćenje s ljubavlju, primjerom i molitvom.«³ 980

¹ Usp. 2 Kor 5, 1.

² Usp. Mk 2, 1-12.

³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 15.

I. Kako se ovaj sakrament zove?

1989 1423 Zove se *sakrament obraćenja*, jer sakramentalno ostvaruje Isusov poziv na obraćenje,⁴ put povratka k Ocu⁵ od kojega se čovjek grijehom udaljio.

1440 Zove se *sakrament pokore* jer posvećuje osobni i crkveni put obraćenja, kajanja i zadovoljštine kršćanina grešnika.

1456 1424 Zove se *sakrament ispovijedi*, jer je priznanje ili ispovijed grijeha pred svećenikom bitni element ovog sakramenta. Zato je taj sakrament u svom dubokom značenju i »ispovijedanje«, priznanje i hvala Božjoj svetosti i njegovu milosrđu prema čovjeku grešniku.

1449 Zove se *sakrament oproštenja* jer, po svećenikovu sakramentalnom odrješenu, Bog daje pokorniku »oproštenje i mir«.⁶

1442 Zove se *sakrament pomirenja* jer daruje grešniku ljubav Boga pomiritelja: »Dajte, pomirite se s Bogom!« (2 Kor 5, 20). Tko živi od Božje milosrdne ljubavi, spreman je odgovoriti Gospodnjem pozivu: »Idi i najprije se izmiri s bratom« (Mt 5, 24).

II. Zašto sakrament pomirenja poslije krsta?

1263 1425 »Oprali ste se, posvetili ste se, opravdali ste se u imenu Gospodina našega Isusa Krista i u Duhu Boga našega« (1 Kor 6, 11). Treba shvatiti veličinu Božjega dara, primljenog u sakramentima kršćanske inicijacije, da se shvati koliko je grijeh nešto nedopustivo za onoga koji se »Kristom zaodjenuo«⁷. Ali apostol Ivan kaže: »Reknemo li da grijeha nemamo, sami sebe varamo i istine nema u nama« (1 Iv 1, 8).

2838 K tome, i sam nas Gospodin uči moliti: »Otpusti nam grijehе naše« (Lk 11, 4), povezujući uzajamno opraštanje naših uvreda s opraštenjem koje će Bog dati za naše grijehе.

1426 *Obraćenje* Kristu, novo rođenje u Krstu, dar Duha Svetoga, Tijelo i Krv Kristova primljeni za hranu, učinilo nas je »svetima i bez mane pred njim« (Ef 5, 27). Ipak, novi život primljen u kršćanskoj inicijaciji nije uklonio krhkosti i slabosti naše ljudske naravi, niti

⁴ Usp. Mk 1, 15.

⁵ Usp. Lk 15, 18.

⁶ *Ordo Paenitentiae* [Red pokore], 46. 55 (Typis Polyglottis Vaticanis 1974) str. 27, 37.

⁷ Usp. Gal 3, 27.

sklonosti na grijeh koju predaja naziva *požudom (concupiscentia)*, a koja u krštenicima ostaje, da se, potpomognuti Kristovom milošću, prokušaju u borbi kršćanskoga života.⁸ To je borba *obraćenja* radi postizanja svetosti i vječnog života na koji nas Gospodin neprestano zove.⁹

III. Obraćenje krštenih

1427 Isus poziva na obraćenje. Taj poziv je bitna sastojnica navještaja o Kraljevstvu: »Ispunilo se vrijeme, približilo se kraljevstvo Božje! Obratite se i vjerujte evanđelju!« (*Mk 1, 15*). U propovijedanju Crkve taj se poziv upućuje prije svega onima koji još ne poznaju Krista i njegova evanđelja. Krštenje je, dakle, poglavito mjesto prvog i osnovnog obraćenja. Upravo vjerom u Radosnu vijest i krštenjem¹⁰ čovjek se odriče zla i postiže spasenje, to jest otpuštenje svih grijeha i dar novog života. 541 1264

1428 No, Kristov poziv na obraćenje odzvanja i sada trajno u životu kršćana. To *drugo obraćenje* je trajan zadatak cijele Crkve, koja »u svom krilu obuhvaća grešnike« i koja, »u isti mah sveta i uvijek potrebna čišćenja, neprestano vrši pokoru i obnovu«.¹¹ To nastojanje oko obraćenja nije samo ljudsko djelo: pokret je »raskajanog srca«,¹² što ga milost privlači i potiče¹³ da odgovori milosrdnoj ljubavi Boga koji nas je prvi ljubio.¹⁴ 1036 853 1996

1429 O tome svjedoči obraćenje sv. Petra nakon trokrotnog zatajenja svog Učitelja. Pogled Isusova neizmjernog milosrđa izazvao je u njega suze pokajnice,¹⁵ a nakon Gospodinova uskrsnuća i trokратnu potvrdu ljubavi prema njemu.¹⁶ Drugo obraćenje ima i *zajedničarsku* dimenziju. To je jasno iz poziva koji Gospodin upućuje cijeloj jednoj mjesnoj Crkvi: »Obrati se!« (*Otk 2, 5.16*).

Što se tiče tih dvaju obraćenja sv. Ambrozije kaže da u Crkvi »ima vode i suza: vode krštenja i suza pokore«.¹⁷

⁸ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 5. zasj., *Decretum de peccato originali*, kan. 5: DS 1515.

⁹ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, c. 16: DS 1545; DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 40: AAS 57 (1965) 44-45.

¹⁰ Usp. *Dj 2, 38*.

¹¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 8: AAS 57 (1965) 12.

¹² Usp. *Ps 51, 19*.

¹³ Usp. *Iv 6, 44; 12, 32*.

¹⁴ Usp. *I Iv 4, 10*.

¹⁵ Usp. *Lk 22, 61-62*.

¹⁶ Usp. *Iv 21, 15-17*.

¹⁷ AMBROZIJE, *Epistula extra Collectionem*, 1 [41], 12: CSEL 823, 152 (PL 16, 1116).

IV. Unutarnja pokora

1430 Kao nekoć u proroka, Isusov se poziv na obraćenje i pokoru, ne odnosi prvenstveno na vanjska djela, na »kostrijet i pepeo«, postove
1098 i mrtvljenja, već na *obraćenje srca, na unutarnju pokoru*. Pokornička djela ostaju bez nje neplodna i lažna; unutarnje obraćenje, naprotiv, teži da izrazi taj stav vidljivim znakovima, gestama i djelima pokore.¹⁸

1431 Unutarnja pokora korjenito je preusmjerenje cijelog života, povratak i obraćanje k Bogu svim srcem, raskid s grijehom, odvrćanje
1451 od zla, zajedno s osudom zlih djela koja smo počinili. Ona istodobno obuhvaća želju i odluku za promjenom života s nadom u Božje milosrđe i pouzdanjem u pomoć njegove milosti. To obraćenje srca popraćeno je spasonosnim bolom i žalošću koju su Oci nazivali *animi cruciatus*
368 (muka duha), *compunctio cordis* (skrušenje srca).¹⁹

1432 Čovjekovo je srce teško i otvrdnulo. Treba da Bog dade čovjeku
1989 novo srce.²⁰ Obraćenje je prije svega djelo Božje milosti, koja nam srca vraća Bogu: »Vrati nas k sebi, Gospodine, i obratit ćemo se« (*Tuž 5, 21*). Bog nam daje snage da počnemo iznova. I naše srce, otkrivajući veličinu Božje ljubavi, biva potreseno strahotama i težinom grijeha te se počinje bojati da grijehom uvrijedi Boga i bude od njega odijeljeno. Čovjekovo se srce obraća gledajući u onoga koga su naši grijesi proboli.²¹

»Imajmo pogled upravljen na Kristovu krv te shvatimo kako je dragocjena njegovu Ocu: prolivši je naime za naše spasenje, dao je milost obraćenja cijelome svijetu.«²²

729 1433 Nakon Vazma Duh Sveti je onaj koji »dokazuje svijetu što je
692,1848 grijeh« (*Iv 16, 8-9*), odnosno to što svijet nije povjerovao u onoga²³ koga je Otac poslao. Ali taj isti Duh, koji otkriva grijeh, jest Branitelj²⁴ koji čovjekovu srcu daje milost kajanja i obraćenja.²⁵

¹⁸ Usp. *Jl 2, 12-13; Iz 1, 16-17; Mt 6, 1-6.16-18*.

¹⁹ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 4: DS 1676-1678; ISTI, 14. zasj., *Canones de Paenitentia*, kan. 5: DS 1705; *Catechismus Romanus*, 2, 5, 4: ur. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) str. 289.

²⁰ Usp. *Ez 36, 26-27*.

²¹ Usp. *Iv 19, 37; Zah 12, 10*.

²² KLEMENT RIMSKI, *Epistula ad Korinthios*, 7, 4: SC 167, 110 (Funk 1, 108).

²³ Usp. *Iv 16, 8-9*.

²⁴ Usp. *Iv 15, 26*.

²⁵ Usp. *Dj 2, 36-38*; IVAN PAVAO II., Enc. *Dominum et vivificantem*, 27-48: AAS 78 (1986) 837-868.

V. Mnogostruki oblici pokore u kršćanskom životu

1434 Unutarnja pokora kršćana može poprimiti veoma raličite izraze. Sveto pismo i Oci naročito ističu tri oblika: *post, molitvu i milostinju*²⁶ – jer izražavaju obraćenje u odnosu prema samome sebi, u odnosu prema Bogu i u odnosu prema drugima. Osim, dakle, korjenitog očišćenja koje biva krštenjem ili mučeništvom, ti oblici, kao sredstva za postizanje oprostjenja grijeha, naznačuju napore poduzete u vidu pomirenja sa svojim bližnjim, pokorničke suze, brigu za spas bližnjega,²⁷ zagovor svetaca i vršenje ljubavi koja »pokriva mnoštvo grijeha« (1 Pt 4, 8). 1969

1435 Obraćenje se u svakodnevnom životu ostvaruje vanjskim znakovima pomirenja, brigom za siromašne, vršenjem i obranom pravednosti i prava,²⁸ priznanjem pogrešaka pred braćom, bratskom opomenom, preispitivanjem života, ispitom savjesti, duhovnim vodstvom, prihvaćanjem trpljenja te ustrajnošću u progonstvu zbog pravednosti. Najsigurniji put pokore jest – svakodnevno uzimati svoj križ i ići za Isusom.²⁹

1436 *Euharistija i pokora*. Svakodnevno obraćenje i pokora nalaze svoj izvor i hranu u Euharistiji, jer se u njoj uprisutnjuje Kristova žrtva po kojoj smo pomireni s Bogom; njome se hrane i jačaju oni koji žive Kristovim životom; »ona je kao protuotrov koji nas oslobađa od svakodnevnih pogrešaka te čuva od smrtnih grijeha«.³⁰ 1394

1437 Čitanje Svetoga pisma, molitva časoslova, Gospodnja molitva, svaki iskreni bogoštovni čin ili pobožnost oživljuju u nama duh obraćenja i pokore te pridonose oprostjenju naših grijeha.

1438 *Vremena i dani pokore* u tijeku liturgijske godine (korizmeno vrijeme i svaki petak na spomen smrti Gospodinove) jaki su trenuci pokorničke prakse Crkve.³¹ Ta su vremena naročito prikladna za duhovne vježbe, pokornička bogoslužja, hodočašća u znak pokore, svojevoljno odricanje kao post i milostinja, te bratska raspodjela dobara (karitativna i misionarska djela). 540 2043

1439 *Razvitak obraćenja i pokore* Isus je divno opisao u prispodobi o »rasipnom sinu«, u kojoj je središnji lik »milosrdni otac«³²: privlačnost varljive slobode i napuštanje očinske kuće; krajnja bijeda u kojoj se sin našao nakon što 545

²⁶ Usp. Tob 12, 8; Mt 6, 1-18.

²⁷ Usp. Jak 5, 20.

²⁸ Usp. Am 5, 24; Iz 1, 17.

²⁹ Usp. Lk 9, 23.

³⁰ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 13. zasj., *Decretum de ss. Eucharistia*, c. 2: DS 1638.

³¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 109-110: AAS 56 (1964) 127; ZKP kan. 1249-1253; ZKIC kan. 880-883.

³² Usp. Lk 15, 11-24.

je uludo potrošio imutak; duboko poniženje što mora čuvati svinje, i još gore, što želi nasititi se rogačima što su ih jele svinje; razmišljanje o izgubljenim dobrima; kajanje i odluka da se prizna krivim pred ocem; put povratka; velikodušan doček očev; očeva radost – to su, eto, neke naznake puta obraćenja. Lijepa haljina, prsten i svečana gozba simboli su novog života, čistog, časnog i punog radosti. To je život čovjeka koji se vraća Bogu i u krilo svoje obitelji – Crkve. Samo nam je Kristovo srce, jer poznaje dubine Očeve ljubavi, moglo na tako jednostavan i lijep način otkriti preobilje njegova milosrđa.

VI. Sakrament pokore i pomirenja

1850 1440 Grijeh je prije svega uvreda Boga, prekid zajedništva s njim. U isto vrijeme on nanosi štetu i zajedništvu Crkve. Zato obraćenje donosi istodobno i Božje oprostjenje i pomirenje s Crkvom; sakrament pokore i pomirenja na liturgijski način to izražava i ostvaruje.³³

BOG JEDINI OPRAŠTA GRIJEH

270, 431 1441 Bog jedini otpušta grijeh.³⁴ Budući da je Sin Božji, Isus veli za sebe: »Sin Čovječji ima vlast na zemlji otpuštati grijeh« (Mk 2, 10); on tu božansku vlast i vrši: »Otpuštaju ti se grijesi!«
589 (Mk 2, 5).³⁵ I ne samo to, nego snagom svoje božanske vlasti on tu vlast daje i ljudima da je vrše u njegovo ime.³⁶

1442 Krist je htio da svekolika njegova Crkva, u molitvi, životu i u djelovanju, bude znak i oruđe opraštanja i pomirenja što nam ga je on pribavio cijenom svoje krvi. Ipak je vršenje vlasti odrješivanja
983 povjerio apostolskoj službi. Njoj je povjerena »služba pomirenja« (2 Kor 5, 18). Apostol je poslan »u ime Kristovo«, a »sam Bog« po njemu potiče i zaklinje: »Dajte, pomirite se s Bogom!« (2 Kor 5, 20).

POMIRENJE S CRKVOM

1443 Isus za vrijeme javnog života nije samo otpuštao grijeh, nego je obznanjivao i učinak tog otpuštanja: nakon udijeljenog oprostjenja

³³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 15.

³⁴ Usp. Mk 2, 7.

³⁵ Usp. Lk 7, 48.

³⁶ Usp. Iv 20, 21-23.

vraćao je bivše grešnike u zajednicu Božjeg naroda, iz koje su grijehom bili udaljeni ili isključeni. Jasan znak tome jest što Isus grešnike pripušta svome stolu; štoviše, sam sjeda za njihov stol. Taj postupak na iznenađujući način izražava Božje praštanje³⁷ i ujedno povratak u krilo Božjega naroda.³⁸ 545

1444 Dajući apostolima udioništvo u moći opraštanja grijeha, Gospodin im također daje vlast da pomiruju grešnike s Crkvom. Toj crkvenoj dimenziji njihove službe najjasniji je izraz u Kristovoj svečanoj riječi Šimunu Petru: »Tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskoga, pa što god svežeš na zemlji, bit će svezano na nebesima, a što god odriješiš na zemlji, bit će odriješeno na nebesima« (Mt 16, 19). »A ta služba vezivanja i odrješivanja, predana Petru, očito je dana i apostolskom zboru združenom s njegovom Glavom (Mt 18, 18; 28, 16-20).«³⁹ 981

1445 Riječi *vezati i odriješiti* znače: koga vi isključite iz svoga zajedništva, bit će isključen iz zajedništva s Bogom; koga vi ponovno primite u vaše zajedništvo, Bog će ga također primiti u svoje. *Pomirenje s Crkvom neodvojivo je od pomirenja s Bogom.* 553

SAKRAMENT OPROŠTENJA

1446 Krist je ustanovio sakrament pokore za sve grešne članove Crkve, prije svega za one koji nakon Krštenja padnu u teški grijeh i tako izgube krsnu milost, nanoseći ranu i zajedništvu s Crkvom. Njima sakrament pokore pruža novu mogućnost obraćenja i ponovnog dobivanja milosti opravdanja. Zato crkveni Oci predstavljaju ovaj sakrament kao »drugu dasku (spasa) nakon brodoloma gubitka milosti«.⁴⁰ 979 1856 1990

1447 Konkretni oblik kako je Crkva vršila ovu vlast primljenu od Gospodina, kroz vjekove se mnogo mijenao. Pomirenje kršćana koji su nakon krštenja počinili izrazito teške grijeha (npr. idolopoklonstvo, ubojstvo ili preljub) bilo je u prvim stoljećima vezano uz vrlo strogu disciplinu: pokornici su za svoje grijeha morali vršiti javnu pokoru, često i kroz više godina, prije negoli bi primili pomirenje.

³⁷ Usp. Lk 15.

³⁸ Usp. Lk 19, 9.

³⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 22: AAS 57 (1965) 26.

⁴⁰ TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, c. 14: DS 1542; usp. TERTULIJAN, *De paenitentia*, 4, 2: CCL 1, 326 (PL 1, 1343).

Ovom »redu pokornika« (koji se odnosio samo na neke teške grijeha) grešnici su bili rijetko pripušteni, u nekim krajevima samo jedan put u životu. U 7. stoljeću irski su misionari, nadahnuti monaškom predajom Istoka, u kontinentalnu Europu donijeli »privatnu« praksu pokore, koja prije samoga pomirenja s Crkvom nije zahtijevala javno i dugotrajno vršenje pokorničkih djela. Od tada se sakrament obavlja na tajniji način između pokornika i svećenika. Ta nova praksa predviđala je mogućnost ponavljanja te je tako otvorila put učestalijem pristupu ovom sakramentu, dopuštajući da se u isto sakramentalno slavlje uključi oprostjenje teških i lakih grijeha. To je, eto, u glavnim crtama oblik pokore u Crkvi sve do naših dana.

1481 1448 U tim promjenama što ih je kroz vjekove doživjela disciplina i slavlje ovog sakramenta, raspoznaje se isto *temeljno ustrojstvo*. Ono obuhvaća dva jednako bitna elementa; s jedne strane su čini čovjeka koji se djelovanjem Duha Svetoga obraća: kajanje, ispovijed i zadovoljština; s druge strane je Božje djelovanje po zahvatu Crkve. Crkva po biskupu i njegovim prezbiterima u ime Isusa Krista daje oprostjenje grijeha i određuje način zadovoljštine; ona također moli za grješnika i zajedno s njim čini pokoru. Grešnik na taj način biva izliječen i ponovno vraćen u crkveno zajedništvo.

234 1449 Obrazac odrješenja upotrebljavan u latinskoj Crkvi, izražava bitne elemente ovog sakramenta: milosrdni Otac izvor je svakog oprostjenja. Po Pashi svoga Sina i daru svoga Duha te po molitvi i služenju Crkve, on izvršuje pomirenje grešnika:

»Bog, milosrdni Otac, pomirio je sa sobom svijet
smrću i uskrnućem svojega Sina,
i izlio je Duha Svetoga za otpuštenje grijeha.
Neka ti po služenju Crkve on udijeli oprostjenje i mir.
I ja te odrješujem od grijeha tvojih
u ime Oca i Sina i Duha Svetoga.«⁴¹

⁴¹ *Ordo Paenitentiae*, [Red pokore] 46. 55 (Typis Polyglottis Vaticanis 1974) str. 27. 37.

VII. Pokornički čini

1450 »Pokora obvezuje grešnika da dragovoljno prihvati sve njezine dijelove: u svom srcu kajanje, u svojim ustima ispovijed te u svom vladanju potpunu poniznost i plodnu zadovoljštinu.«⁴²

KAJANJE

1451 Među pokornikovim činima kajanje je na prvome mjestu. To je »bol duše i osuda počinjenog grijeha s odlukom više ne griješiti.«⁴³ 431

1452 Kada kajanje proizlazi iz ljubavi prema Bogu, ljubljenom iznad svega, naziva se »savršenim kajanjem« (iz ljubavi prema Bogu, *contritio*). To kajanje oprašta lake grijeha; a postiže oprostjenje i teških grijeha ako uključuje čvrstu odluku pristupiti sakramentalnoj ispovijedi, čim to bude moguće.⁴⁴ 1822

1453 Kajanje zvano »nesavršeno« (*attritio*) također je dar Božji, poticaj Duha Svetoga. Nastaje kao posljedica promatranja odvratnosti grijeha ili iz straha od vječne osude i drugih kazni koje grešniku prijete (kajanje iz straha). Kada se tako potrese savjest, to može pokrenuti unutarnje mijenjanje koje će se, djelovanjem milosti, dovršiti u sakramentalnom odrješenju. Samim nesavršenim kajanjem, ipak, ne postiže se oprostjenje teških grijeha, ali ono stvara raspoloženje da ga primimo u sakramentu pokore.⁴⁵

1454 Dobro je za primanje ovog sakramenta pripremiti se *ispitom savjesti*, u svjetlu Božje riječi. Za tu svrhu najprikladniji će se tekstovi naći u Deset Božjih zapovijedi i u moralnoj katehezi evanđelja i apostolskih poslanica: u govoru na gori i apostolskim poukama.⁴⁶

⁴² *Catechismus Romanus*, 2, 5, 21: ur. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) str. 299; usp. TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 3: DS 1673.

⁴³ TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 4: DS 1676.

⁴⁴ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 4: DS 1677.

⁴⁵ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 4: DS 1678; ISTI, 14. zasj., *Canones de sacramento Paenitentiae*, kan. 5: DS 1705.

⁴⁶ Usp. *Rim* 12-15; *1 Kor* 12-13; *Gal* 5; *Ef* 4-6.

ISPOVIJED GRIJEHA

1424 1455 Ispovijed (priznanje) grijeha nas, i s čisto ljudskog gledišta,
oslobađa i olakšava naše pomirenje s drugima. Tim priznanjem čovjek
1734 se izravno sučeljava s grijesima zbog kojih se osjeća krivim; preuzima
odgovornost za njih i na taj način se ponovno otvara Bogu i zajedništvu
Crkve da sebi omogući novu budućnost.

1855 1456 Priznanje grijeha svećeniku bitni je dio sakramenta pokore:
»Pokornici moraju u ispovijedi nabrojiti sve smrtne grijehе kojih su
svjesni nakon što su se pomno ispitali, čak i ako je riječ o najtajnijim
grijesima i počinjenim samo protiv dviju zadnjih od Deset Božjih
zapovijedi,⁴⁷ jer ponekad ti grijesi teže ranjavaju dušu te su opasniji od
onih koji se čine javno.«⁴⁸

1505 »Kad Kristovi vjernici nastoje ispovjediti sve grijehе kojih se sjećaju, sve
ih bez sumnje predočuju božanskom milosrđu da im ih oprostí. Naprotiv,
koji rade drugačije te svjesno zataje neki grijeh, ne predlažu božanskoj
dobroti ništa što bi im mogla po svećeniku oprostiti. Jer 'ako se bolesnik
stidi otkriti liječniku ranu, on ne može liječiti što ne poznaje'.«⁴⁹

2042 1457 Prema crkvenoj zapovijedi, »svaki vjernik, pošto je došao u godine
rasuđivanja, obvezan je barem jedanput godišnje iskreno ispovjediti svoje teške
grijehе«. ⁵⁰ Tko je svjestan da je učinio jedan smrtni grijeh, ne smije primiti svetu
pričest, pa makar osjećao veliko kajanje, a da prethodno nije primio sakramentalno
odriješenje,⁵¹ osim ako se radi o teškom razlogu da se pričesti, a nije mu moguće
1385 pristupiti svećeniku.⁵² Djeca treba da pristupe sakramentu pokore prije nego po
prvi put prime svetu pričest.⁵³

1458 Premda ispovijed svakodnevnih pogrešaka (lakih grijeha) nije
nužno potrebna, Crkva je ipak živo preporučuje.⁵⁴ Redovita ispovijed

⁴⁷ Usp. *Izl* 20, 17; *Mt* 5, 28.

⁴⁸ TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 5: DS 1680.

⁴⁹ TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 5: DS 1680;
usp. JERONIM, *Commentarius in Ecclesiasten*, 10, 11: CCL 72, 338 (PL 23, 1096).

⁵⁰ ZKP kan. 989; usp. TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 5:
DS 1683; ISTI, 14. zasj., *Canones de sacramento Paenitentiae*, kan. 8: DS 1708.

⁵¹ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 13. zasj., *Decretum de ss. Eucharistia*, c. 7: DS 1647;
Isto mj., kan. 11: DS 1661.

⁵² Usp. ZKP kan. 916; ZKIC kan. 711.

⁵³ Usp. ZKP kan. 914.

⁵⁴ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 5: DS 1680;
ZKP kan. 988, § 2.

lakah grijeha pomaže nam da oblikujemo savjest, da se borimo protiv zlih sklonosti, da dopustimo Kristu da nas liječi te da napredujemo u životu Duha. Primajući po ovom sakramentu češće dar Očeva milosrđa, poticani smo da i sami budemo milosrdni poput njega.⁵⁵ 1783

»Tko priznaje svoje grijehе i osuđuje ih, već djeluje s Bogom. Bog osuđuje tvoje grijehе, pa ako ih i ti osuđuješ, povezuješ se s Bogom. Čovjek i grešnik su dvije stvari: čovjek je djelo Božje, a grešnik djelo čovjekovo. Uništi što si ti učinio, da bi Bog spasio što je on učinio [...]. Kad počneš osjećati odvratnost nad onim što si učinio, tada započinju tvoja dobra djela, jer osuđuješ svoja zla djela. Dobra djela započinju ispovijeđu zlih djela. Činiš istinu i tako dolaziš k svjetlu.«⁵⁶ 2468

ZADOVOLJŠTINA

1459 Mnogi grijesi nanose štetu bližnjemu. Treba učiniti što je moguće da se šteta nadoknadi (npr. vratiti ukradene stvari, popraviti dobar glas oklevetanom, izliječiti rane). To je zahtjev obične pravednosti. Osim toga grijeh ranjava i slabi samoga grešnika, kao i njegove odnose s Bogom i bližnjim. Odrješenje briše grijeh, ali ne popravlja sve neredе što ih je grijeh uzrokovao.⁵⁷ Grešnik, nakon što je rasterećen od grijehа, još treba ponovno steći puno duhovno zdravlje. Mora, dakle, učiniti nešto više da ispravi svoje krivnje: treba na prikladan način »zadovoljiti« ili »okajati« svoje grijehе. Ta se zadovoljština također zove »pokora«. 2412 2487 1473

1460 *Pokora* koju ispovjednik nalaže treba voditi računa o osobnom stanju pokornika i tražiti njegovo duhovno dobro. Koliko je moguće, treba odgovarati težini i naravi počinjenih grijehа. Može to biti: molitva, milodar, djela milosrđa, usluga bližnjemu, svojevolutna odricanja, žrtve, te naročito strpljivo prihvaćanje križa koji moramo nositi. Takve nam pokore pomažu da se suobličimo Kristu koji je bio pomirница za naše grijehе⁵⁸ jednom zauvijek. One nam omogućuju da postanemo subaštinici uskrsloga Krista jer »s njim zajedno trpimo« (*Rim* 8, 17):⁵⁹ 2447 618

»Zadovoljština, koju vršimo za svoje grijehе, i nije tako našа da ne bi bivalа po Isusu Kristu: mi, iako sami od sebe ne možemo ništa, uz

⁵⁵ Usp. *Lk* 6, 36.

⁵⁶ AUGUSTIN, *In Iohannis evangelium tractatus*, 12, 13: CCL 36, 128 (PL 35, 1491).

⁵⁷ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Canones de sacramento Paenitentiae*, kan. 12: DS 1712.

⁵⁸ Usp. *Rim* 3, 25; *1 Iv* 2, 1-2.

⁵⁹ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 8: DS 1690.

2011 suradnju Onoga koji nas jača⁶⁰ ipak možemo sve. Tako čovjek nema čime bi se hvalio, nego sva naša ‘slava’ je u Kristu [...]: u njemu pružamo zadovoljštinu donoseći ‘plodove dostojne pokore’⁶¹, i ti plodovi od njega imaju snagu, on ih prinosi Ocu, i po njemu su od Oca primljeni.«⁶²

VIII. Službenik ovoga sakramenta

981 1461 Budući da je Krist službu pomirenja⁶³ povjerio apostolima, tu službu nastavljaju vršiti biskupi, njihovi nasljednici, i prezbiteri, suradnici biskupa. Snagom sakramenta reda, biskupi i prezbiteri imaju vlast otpuštati sve grijeha »u ime Oca i Sina i Duha Svetoga«.

886 1462 Odrješenje od grijeha pomiruje s Bogom, ali i s Crkvom. Biskup, vidljivi poglavar mjesne Crkve, već je od starih vremena s pravom smatran onim koji poglavito ima vlast i službu pomirenja: 1567 on je ravnatelj pokorničke prakse.⁶⁴ Prezbiteri, njegovi suradnici, vrše tu službu u mjeri u kojoj su je primili bilo od svoga biskupa (ili redovničkoga poglavara), bilo od pape na temelju crkvenog prava.⁶⁵

1463 Neki posebno teški grijesi kažnjavaju se izopćenjem (ekskomunikacijom), najstrožom crkvenom kaznom, koja zabranjuje primanje sakramenata i vršenje određenih crkvenih čina;⁶⁶ stoga, odrješenje od njih, po crkvenom pravu, mogu podijeliti samo papa, mjesni biskup ili od njih ovlaštene svećenici.⁶⁷ U slučaju smrtnog pogibelji, svaki svećenik, pa i neovlašteni za ispovijedanje, može odriješiti 982 od svakoga grijeha i svakoga izopćenja.⁶⁸

1464 Svećenici moraju poticati vjernike da pristupaju sakramentu pokore, i moraju biti vazda pripravnici da slave taj sakrament kad god to vjernici razložno zatraže.⁶⁹

⁶⁰ Usp. *Fil* 4, 13.

⁶¹ Usp. *Lk* 3, 8.

⁶² TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 8: DS 1691.

⁶³ Usp. *Jv* 20, 23; 2 *Kor* 5, 18.

⁶⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 26: AAS 57 (1965) 32.

⁶⁵ Usp. ZKP kan. 844; 967-969; 972; ZKIC kan. 722, § 3-4.

⁶⁶ Usp. ZKP kan. 1331; ZKIC kan. 1431; 1434.

⁶⁷ Usp. ZKP kan. 1354-1357; ZKIC kan. 1420.

⁶⁸ Usp. ZKP kan. 976; za odriješanje od grijehâ, ZKIC kan. 725.

⁶⁹ Usp. ZKP kan. 986; ZKIC kan. 735; DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 13: AAS 58 (1966) 1012.

1465 Slaveći sakrament pokore, svećenik vrši službu Dobrog Pastira koji traži izgubljenu ovcu, Dobrog Samarijanca koji liječi rane, Oca koji čeka izgubljenog sina te ga pri povratku prihvaća, kao i službu pravednog Suca koji ne pravi razlike među osobama i čiji je sud u isti mah pravedan i milosrdan. Riječju, svećenik je znak i sredstvo Božje milosrdne ljubavi prema grešniku. 983

1466 Ispovjednik nije gospodar, već služitelj Božjeg praštanja. Služitelj ovog sakramenta treba se stoga sjediniti s Kristovom nakanom i ljubavlju.⁷⁰ On mora imati prokušano znanje o kršćanskom vladanju, iskustvo ljudskih stvarnosti, poštovanje i obzirnost prema palima; treba ljubiti istinu, biti vjeran učiteljstvu Crkve te strpljivo voditi pokornika prema izliječenju i punoj zrelosti. Treba za njega moliti i činiti pokoru povjeravajući ga milosrđu Gospodnjem. 1551
2690

1467 Imajući u vidu osjetljivost i veličinu ove službe te dužno poštovanje prema osobama, Crkva izjavljuje da je svaki svećenik koji sluša ispovijedi obvezan, pod prijetnjom najstrožih kazni, održavati posvemašnju tajnu o grijesima koje mu je pokornik ispovjedio.⁷¹ Nije mu dopušteno govoriti ni o onome što je u ispovijedi saznao o životu pokornika. Ispovjedna tajna, koja ne dopušta izuzetaka, zove se »sakramentalni pečat«, jer ono što je pokornik očitovao svećeniku ostaje »zapečaćeno« sakramentom. 2490

IX. Učinci ovoga sakramenta

1468 »Sva vrijednost pokore jest u tome da u nama ponovno obnovi Božju milost i s Bogom nas sjedini dubokom ljubavlju.«⁷² Svrha i učinak ovog sakramenta je, dakle, *pomirenje s Bogom*. Oni koji primaju sakrament Pokore raskajana srca i s religioznim raspoloženjem postižu »mir i spokoj savjesti zajedno s jakom duhovnom utjehom«. ⁷³ Sakrament pomirenja s Bogom donosi istinsko »duhovno uskrsnuće«, vraća dostojanstvo i dobra života djece Božje, od kojih je najdragocjenije Božje prijateljstvo.⁷⁴ 2305

⁷⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 13: AAS 58 (1966) 1012.

⁷¹ Usp. ZKP kan. 983-984; 1388, § 1; ZKIC kan. 1456.

⁷² *Catechismus Romanus*, 2, 5, 18: ur. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) str. 297.

⁷³ TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento Paenitentiae*, c. 3: DS 1674.

⁷⁴ Usp. *Lk* 15, 32.

- 953 1469 Ovaj nas sakrament *pomiruje s Crkvom*. Grijeh nagriza ili prekida bratsko zajedništvo. Sakrament pokore ga popravlja ili ponovno uspostavlja. U tom smislu sakrament ne ozdravlja samo onoga koji je opet primljen u crkveno zajedništvo, već ima životvoran učinak također na život Crkve koja je zbog grijeha jednog od svojih članova trpjela.⁷⁵ Opet vraćen ili utvrđen u zajedništvu svetih, grešnik
- 949 biva osnažen razmjenom duhovnih dobara između svih živih članova Kristova Tijela, bilo da su još u stanju putnika bilo da su već u nebeskoj domovini.⁷⁶

»Treba upozoriti da pomirenje s Bogom ima kao posljedicu, tako reći, i druga pomirenja koja liječe ostale lomove prouzrokovane grijehom: pokornik kojemu je oprošteno pomiruje se sa samim sobom u najintimnijoj dubini svoga bića, gdje dobiva natrag vlastitu unutarnju istinu; pomiruje se s braćom koju je na neki način uvrijedio i ranio; pomiruje se s Crkvom; pomiruje se sa svim stvorenjem.«⁷⁷

- 678, 1039 1470 Povjeravajući se Božjem milosrdnom sudu, grešnik u ovom sakramentu na neki način *anticipira sud* kojemu će biti podvrgnut na kraju ovozemaljskog života. Upravo sada, u ovom životu, ponuđen nam je izbor između života i smrti, jer samo putem obraćenja možemo ući u Kraljevstvo, iz kojega teški grijeh isključuje.⁷⁸ Obraćajući se Kristu pokorom i vjerom, grešnik prelazi iz smrti u život »i ne dolazi na sud« (Iv 5, 24).

⁷⁵ Usp. I Kor 12, 26.

⁷⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 48-50: AAS 57 (1965) 53-57.

⁷⁷ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Reconciliatio et paenitentia*, 31, § V: AAS 77 (1985) 265.

⁷⁸ Usp. I Kor 5, 11; Gal 5, 19-21; Otk 22, 15.

X. Oprosti

1471 Nauk i praksa oprosta u Crkvi usko su povezani s učincima sakramenta pokore.

ŠTO JE OPROST?

»Oprost je otpuštenje pred Bogom vremenite kazne za grijehе kojih je krivica već izbrisana; to otpuštenje vjernik, pravo raspoložen i uz određene uvjete, dobiva posredovanjem Crkve koja, kao poslužiteljica otkupljenja, svojom vlašću dijeli i primjenjuje blago zasluga Krista i svetaca.«⁷⁹

»Oprost je djelomičan ili potpun, već prema tome je li od vremenite kazne za grijeh oslobađa djelomično ili potpuno.«⁸⁰ »Svaki vjernik može oproste [...] dobiti za se ili ih namijeniti za pokojne.«⁸¹

KAZNE ZA GRIJEH

1472 Da bi se ovaj nauk i praksa Crkve shvatili, potrebno je imati u vidu da grijeh *ima dvostruku posljedicu*. Teški grijeh nas lišava zajedništva s Bogom čineći nas time nesposobnima da postignemo vječni život; to se lišavanje zove »vječna kazna« za grijeh. S druge strane svaki grijeh, pa i laki, povlači sa sobom nezdravu privrženost uz stvorenja, koju treba čistiti bilo na ovoj zemlji bilo poslije smrti u stanju zvanom čistilište. To čišćenje oslobađa od onoga što se naziva »vremenita kazna« za grijeh. Ove dvije kazne ne smiju se shvaćati kao vrsta osvete koju Bog dosuđuje izvana, već kao posljedice same naravi grijeha. Obraćenje koje proizlazi iz goruće ljubavi može postići potpuno očišćenje grešnika, tako da ne ostane više nikakve kazne.⁸²

1473 Oproštenje grijeha i obnova zajedništva s Bogom donose oproštenje vječnih kazni za grijeh. Vremenite kazne za grijeh ipak ostaju. Strpljivo podnoseći patnje i svakovrsna iskušenja te, kada dođe dan, sučeljavajući se vedro sa smrću, kršćanin treba da ove vremenite kazne za grijeh nastoji primiti kao milost; mora se truditi da djelima milosrđa i ljubavi, te također molitvom i raznim pokorničkim činima potpuno odloži »starog čovjeka« i obuče »novog čovjeka«.⁸³

⁷⁹ PAVAO VI., Ap. konst. *Indulgentiarum Doctrina, Normae*, 1: AAS 59 (1967) 21.

⁸⁰ PAVAO VI., Ap. konst. *Indulgentiarum Doctrina, Normae*, 2: AAS 59 (1967) 21.

⁸¹ ZKP kan. 994.

⁸² Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Canones de sacramento Paenitentiae*, kan. 12-13: DS 1712-1713; ISTI, 25. zasj., *Decretum de purgatorio*: DS 1820.

⁸³ Usp. *Ef* 4, 24.

U ZAJEDNICI SVETIH

946-959 1474 Kršćanin koji nastoji da se očisti od svakoga grijeha te se uz pomoć Božje milosti posveti, nije sam. »Život svakoga Božjeg djeteta čudesno je, u Kristu i po Kristu, povezan sa životom sve druge kršćanske braće u nadnaravno jedinstvo
795 Kristova otajstvenog Tijela, tako da gotovo nastaje jedna mistična osoba.«⁸⁴

1475 U općinstvu svetih, dakle, »među vjernicima – onima koji su već stigli u nebesku domovinu, onima koji svoje krivnje još ispaštaju u čistilištu ili onima koji su još na ovozemnom putovanju – postoji trajna veza ljubavi i obilata razmjena svih dobara.«⁸⁵ U toj čudesnoj razmjeni svetost jednoga koristi drugima daleko više od štete koju je grijeh jednoga mogao prouzročiti drugima. Tako obraćanje općinstvu svetih omogućuje raskajanom grešniku da bude u kraće vrijeme i uspješnije očišćen od kazna za grijeh.

1476 Ta duhovna dobra općinstva svetih nazivamo također *riznicom Crkve*; »nije to skup dobara nalik na materijalno bogatstvo nagomilano kroz vjekove, nego neizmjerljiva i neiscrpjiva vrijednost koju kod Boga imaju ispaštanje i zasluge
617 Krista našega Gospodina, prinesene za ljudski rod da bude oslobođen od grijeha i uniđe u zajedništvo s Ocem. Dakle, u samome Kristu Otkupitelju nalaze se u izobilju zadovoljštine i zasluge njegova otkupljenja.«⁸⁶

1477 »Jednako tako toj riznici pripada i doista neograničena, neizmjerljiva i uvijek nova vrijednost koju kod Boga imaju molitve i dobra djela blažene Djevice
969 Marije i svih svetaca koji su se, slijedeći po njegovoj milosti stope Krista Gospodina, posvetili i izvršili poslanje koje im je Otac povjerio; na taj su način, radeći na svome spasenju, pridonosili spasenju svoje braće u jedinstvu otajstvenog Tijela.«⁸⁷

DOBITI BOŽJI OPROST PO CRKVI

981 1478 Oprost se dobiva po Crkvi koja se, snagom vlasti vezivanja i odrješivanja, što ju je dobila od Isusa Krista, zauzima za kršćanina, te mu otvara riznicu zasluga Krista i svetaca da od Oca milosrđa dobije otpuštenje vremenitih kazni za grijeh. Crkva time želi ne samo doći u pomoć tom kršćaninu, nego ga i potaknuti na djela pobožnosti, pokore i ljubavi.⁸⁸

1032 1479 Budući da su vjerni mrtvi na putu čišćenja također članovi istog općinstva svetih, možemo im pomoći, između ostalog, stječući za njih oprost, da bi tako bili olakšani od vremenitih kazni za grijeh.

⁸⁴ PAVAO VI., Ap. konst. *Indulgentiarum Doctrina*, 5: AAS 59 (1967) 11.

⁸⁵ PAVAO VI., Ap. konst. *Indulgentiarum Doctrina*, 5: AAS 59 (1967) 12.

⁸⁶ PAVAO VI., Ap. konst. *Indulgentiarum Doctrina*, 5: AAS 59 (1967) 11.

⁸⁷ PAVAO VI., Ap. konst. *Indulgentiarum Doctrina*, 5: AAS 59 (1967) 11-12.

⁸⁸ Usp. PAVAO VI., Ap. konst. *Indulgentiarum Doctrina*, 8: AAS 59 (1967) 16-17; TRIDENTSKI KONCIL, 25. zasj., *Decretum de indulgentiis*: DS 1835.

XI. Slavlje sakramenta pokore

1480 Pokora je, kao i svi sakramenti, bogoslužni čin. Dijelovi slavlja redovito su ovi: pozdrav i blagoslov svećenikov, čitanje Božje riječi radi prosvjetljenja savjesti i poticaja na skrušenost, poziv na kajanje; zatim ispovijed s priznanjem i očitovanjem grijeha svećeniku; nalaganje i prihvaćanje pokore; svećenikovo odrješenje; iskazivanje hvale i zahvalnosti Bogu i otpust sa svećenikovim blagoslovom.

1481 Bizantska liturgija poznaje više obrazaca odrješenja, u obliku molbene naravi, koji izvanredno dobro izražavaju otajstvo oprostjenja. »Bog, koji je po proroku Natanu oprostio Davidu kad je priznao svoje grijehe, i Petru kad je gorko zaplakao, i preljubnici kada mu je suzama oprala noge, te cariniku i rasipniku, taj isti Bog neka ti oprosti, po meni grješniku, u ovom i u drugom životu, i neka te ne osudi kada se pojaviš pred njegovim strašnim sudom – on koji je blagoslovljen u vijeke vjekova. Amen.«⁸⁹ 1449

1482 Sakrament pokore može biti također u okviru zajedničkog slavlja, sa zajedničkom pripremom za ispovijed i zajedničkom zahvalom za primljeno oprostjenje. U tom slučaju, osobna ispovijed grijeha i pojedinačno odrješenje uključeni su u liturgiju Božje riječi, sa čitanjima i homilijom, sa zajedničkim ispitom savjesti, zajedničkim traženjem oprostjenja, molitvom »Oče naš« te zajedničkom zahvalom. Ovo zajedničko slavlje izražava jasnije crkvenu narav pokore. Ipak sakrament pokore, na koji god se način slavio, uvijek je liturgijski čin, dakle – eklezijalan i javan.⁹⁰ 1140

1483 U slučaju teške potrebe, može se pribjeći *zajedničkom slavlju pomirenja s općom ispovijedi i skupnim odrješenjem*. Takva teška potreba može se pojaviti kada prijeti neposredna smrtna opasnost, a jedan ili više svećenika nemaju dovoljno vremena da saslušaju ispovijed svakoga pokornika. Teška potreba može biti i onda kad, s obzirom na broj pokornika, nema na raspolaganju dovoljno ispovjednika da u primjereno vrijeme, kako treba, saslušaju, pojedinačne ispovijedi, tako da bi pokornici, bez svoje krivnje, bili prisiljeni dugo vremena ostati bez sakramentalne milosti ili svete pričesti. U tom slučaju, za valjanost odrješenja, vjernici moraju odlučiti da će u dužnom vremenu svoje teške grijehe pojedinačno ispovijediti.⁹¹ Dužnost je dijecezanskog biskupa prosuditi kada postoje traženi uvjeti za skupno odrješenje.⁹² Veliki broj vjernika prigodom velikih blagdana ili hodočašća ne predstavlja slučaj teške potrebe.⁹³ 1401

⁸⁹ Εὐχολόγιον τὸ μέγα (Athens 1992) str. 222.

⁹⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 26-27: AAS 56 (1964) 107.

⁹¹ Usp. ZKP kan. 962, § 1.

⁹² Usp. ZKP kan. 961, § 2.

⁹³ Usp. ZKP kan. 961, § 1, 2.

1484 »Pojedinačna i cjelovita ispovijed i odrješenje jedini su redoviti način kojim se vjernici pomiruju s Bogom i s Crkvom, osim ako fizička ili moralna nemogućnost ispričavaju od takve ispovijedi.«⁹⁴ I to nije bez dubokih razloga. Krist djeluje u svakom sakramentu, i osobno se obraća svakom grešniku: »Sinko! Otpuštaju ti se grijesi« (Mk 2, 5). On je liječnik koji se prigiba nad svakim pojedinim bolesnikom koji ga treba⁹⁵ da ga izliječi; on ga pridiže i u bratsku zajednicu vraća. Dakle, osobna je ispovijed najznakovitiji način pomirenja s Bogom i s Crkvom.

Ukratko

1485 *Na sâm dan uskrsnuća, uvečer, Gospodin Isus se ukaza apostolima i reče im: »Primite Duha Svetoga. Kojima otpustite grijeha, otpuštaju im se; kojima zadržite, zadržani su im« (Iv 20, 22-23).*

1486 *Oproštenje grijeha počinjenih poslije krštenja daje se posebnim sakramentom, koji se naziva sakrament obraćenja, ispovijedi, pokore ili pomirenja.*

1487 *Tko griješi nanosi uvredu Božjoj časti i ljubavi, svome vlastitom dostojanstvu čovjeka pozvanog da bude dijete Božje i duhovnom zdravlju Crkve, kojoj svaki kršćanin treba biti kamen živi.*

1488 *U svjetlu vjere, nema težeg zla od grijeha, i ništa nema gorih posljedica za same grešnike, za Crkvu i za sav svijet.*

1489 *Vratiti se u zajedništvo s Bogom, nakon što se grijehom izgubilo, moguće je samo po milosti Boga, koji je bogat milosrđem i brižljiv za spas ljudi. Treba moliti za taj dragocjeni dar sebi i drugima.*

1490 *Hod povratka Bogu, nazvan obraćenje i kajanje, uključuje bol i odbojnost prema počinjenim grijesima, te čvrstu odluku ne griješiti ubuduće. Obraćenje se, dakle, odnosi na prošlost i budućnost; hrani se nadom u Božje milosrđe.*

1491 *Sakrament Pokore se sastoji od triju pokornikovih čina i od svećenikova odrješenja. Čini su pokornika: kajanje, ispovijed ili očitovanje grijeha svećeniku, te odluka da će se izvršiti zadovoljština i djela zadovoljštine.*

⁹⁴ *Ordo Paenitentiae [Red pokore]* Prethodne napomene, 31 (Typis Polyglottis Vaticanis 1974) str. 21.

⁹⁵ Usp. Mk 2, 17.

- 1492 *Kajanje (zove se i skrušenost) treba biti nadahnuto razlozima koji proizlaze iz vjere. Ako kajanje izvire iz prave ljubavi prema Bogu, zove se »savršenim«; ako je pak utemeljeno na drugim razlozima, zove se »nesavršenim«.*
- 1493 *Tko želi postići pomirenje s Bogom i s Crkvom mora svećeniku ispovjediti sve teške grijehе koje još nije ispovjedio i kojih se sjeća nakon brižljivog ispita savjesti. Iako ispovijed lakih grijehа nije po sebi nužna, Crkva ju ipak živo preporučuje.*
- 1494 *Svećenik nalaže pokorniku izvršenje nekih čina »zadovoljštine« ili »pokore« da bi nadoknadio štetu nanесenu grijehom i povratio se ponašanju koje dolikuje Kristovu učeniku.*
- 1495 *Otpuštati grijehе u Kristovo ime mogu samo svećenici koji su od crkvene vlasti dobili ovlast одrješivanja.*
- 1496 *Duhovni učinci sakramenta pokore jesu:*
- *pomirenje s Bogom;*
 - *otpuštenje vječne kazne zaslužene smrtnim grijesima;*
 - *otpuštenje, barem djelomično, vremenitih kazni kao posljedica grijehа;*
 - *mir i spokoj savjesti, i duhovna utjehа;*
 - *povećanje duhovnih snaga za kršćansku borbu.*
- 1497 *Pojedinačna i cjelovita ispovijed teških grijehа s одrješenjem ostaje jedinim redovitim sredstvom za pomirenje s Bogom i s Crkvom.*
- 1498 *Oprostima vjernici mogu dobiti za sebe i za duše u čistilištu otpuštenje vremenitih kazna koje su posljedice grijehа.*

Članak 5.

BOLESNIČKO POMAZANJE

1499 »Svetim pomazanjem onemoćalih i molitvom svećenikâ cijela Crkva preporučuje bolesne trpećem i proslavljenom Gospodinu, da im olakša boli i da ih spasi, štoviše potiče ih da se slobodno sjedine s Kristovom mukom i smrću i tako doprinesu dobru Božjega naroda.«⁹⁶

I. Temelji ovoga sakramenta u naumu spasenja

BOLEST U LJUDSKOM ŽIVOTU

1500 Bolest i patnja su se uvijek ubrajali među najteža pitanja koja stavljaju na kušnju ljudski život. U bolesti čovjek doživljuje svoju nemoć, svoju ograničenost i privremenost. U svakoj bolesti možemo nazreti smrt.

1501 Bolest može čovjeka dovesti do tjeskobe, do zatvaranja u se, ponekad čak do očaja i do pobune protiv Boga. Ali može ga dovesti i do veće zrelosti, pomoći mu da u svom životu razluči ono što nije bitno te se okrene k onome što je bitno. Bolest čovjeka vrlo često izazove da Boga traži i da mu se vrati.

BOLESNIK PRED BOGOM

1502 Starozavjetni čovjek svoju bolest živi pred Bogom: zbog bolesti pred Boga izliva svoju tužaljku⁹⁷ i od njega, gospodara života i smrti, moli ozdravljenje.⁹⁸ Bolest postaje put obraćenja,⁹⁹ a Božje oprostjenje početak je ozdravljenja.¹⁰⁰ Izrael iskustveno doživljava da je bolest tajnovito povezana uz grijeh i zlo, a da vjernost Bogu, u skladu sa zakonom, vraća život: »Ja sam Gospodin koji dajem zdravlje« (*Izl* 15, 26). Prorok naslućuje da trpljenje može imati otkupiteljsku vrijednost i za grijeh drugih.¹⁰¹ Napokon Izaija naviješta da će za Sion

⁹⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 15.

⁹⁷ Usp. *Ps* 38.

⁹⁸ Usp. *Ps* 6, 3; *Iz* 38.

⁹⁹ Usp. *Ps* 38, 5; 39, 9.12.

¹⁰⁰ Usp. *Ps* 32, 5; 107, 20; *Mk* 2, 5-12.

¹⁰¹ Usp. *Iz* 53, 11.

nastupiti vrijeme kad će Gospodin oprostiti svaku krivnju i izliječiti svaku bolest.¹⁰²

KRIST–LIJEČNIK

1503 Kristovo suosjećanje s bolesnima i njegova brojna iscjeljenja svakovrsnih bolesnika¹⁰³ očit su znak da je Bog pohodio narod svoj¹⁰⁴ i da se približilo Kraljevstvo Božje. Ali Isus ima vlast ne samo liječiti nego i otpuštati i grijeh: ¹⁰⁵ on je došao izliječiti čitavoga čovjeka, dušu i tijelo. Isus je liječnik kojega bolesnici trebaju.¹⁰⁶ Njegovo suosjećanje sa svima koji trpe ide tako daleko da se s njima poistovjećuje: »oboljeh i pohodili ste me« (*Mt* 25, 36). Isusova posve osobita ljubav prema bolesnima kroz vjekove nije prestala poticati kršćane na posebnu brigu prema svima koji trpe na tijelu i duši. Ta je briga uzrok neumornih napora da im se olakšaju muke. 549 1421 2288

1504 Isus često od bolesnika zahtijeva vjeru.¹⁰⁷ Pri liječenju se pak služi znakovima: pljuvačkom i polaganjem ruku,¹⁰⁸ kalom i umivanjem.¹⁰⁹ Bolesnici nastoje dotaknuti Isusa¹¹⁰ »jer je snaga izlazila iz njega i sve ozdravljala« (*Lk* 6, 19). Tako nas Krist, u svojim sakramentima, nastavlja »doticati« da nas izliječi. 695 1116

1505 Potresen tolikim patnjama, Isus ne samo dopušta bolesnicima da ga dotiču, već njihove nevolje uzima na se: »On slabosti naše uze i boli ponese« (*Mt* 8, 17).¹¹¹ Isus nije izliječio sve bolesne. Njegova su iscjeljenja bila znak dolaska Kraljevstva Božjega. Nagovješćivala su korjenitije ozdravljenje: pobjedu nad grijehom i nad smrću kroz njegov Vazam. Krist je na križ ponio sve breme našega zla te¹¹² oduzeo »grijev svijeta« (*Iv* 1, 29), kojemu je bolest posljedica. Isus je svojom mukom 440

¹⁰² Usp. *Iz* 33, 24.

¹⁰³ Usp. *Mt* 4, 24.

¹⁰⁴ Usp. *Lk* 7, 16.

¹⁰⁵ Usp. *Mk* 2, 5-12.

¹⁰⁶ Usp. *Mk* 2, 17.

¹⁰⁷ Usp. *Mk* 5, 34.36; 9, 23.

¹⁰⁸ Usp. *Mk* 7, 32-36; 8, 22-25.

¹⁰⁹ Usp. *Iv* 9, 6-15.

¹¹⁰ Usp. *Mk* 3, 10; 6, 56.

¹¹¹ Usp. *Iz* 53, 4.

¹¹² Usp. *Iz* 53, 4-6.

307 i smrću na križu dao patnji novi smisao: patnja nas već sada može
 suosobličavati njemu i sjedinjavati s njegovom otkupiteljskom mukom.

»BOLESNE LIJEČITE...«

1506 Krist poziva svoje učenike da idu za njim uzimajući na sebe
 svoj križ.¹¹³ Slijedeći ga, drugim su očima počeli gledati bolest i
 859 bolesnike. Isus je učenik e pridružio svome siromaštvu i služenju.
 Učinio ih je dionicima svojeg suosjećanja i iscjeliteljskog poslanja:
 »Otišavši, propovijedali su obraćenje; izgonili mnoge zloduhe i mnoge
 su nemoćnike mazali uljem i oni su ozdravljali« (Mk 6, 12-13).

1507 Uskrsli Gospodin ponavlja to poslanje (»U ime će moje [...] na
 nemoćnike ruke polagati, i bit će im dobro« Mk 16, 17-18) potvrđujući
 ga znakovima koje Crkva čini zazivajući njegovo ime.¹¹⁴ Ti znakovi na
 430 poseban način pokazuju da je Isus doista »Bog koji spašava.«¹¹⁵

798 1508 Duh Sveti nekima daje poseban dar ozdravljanja¹¹⁶ da se preko
 njih očituje milost Uskrsloga. Međutim, i najžarče molitve ne postizu
 uvijek ozdravljenje od svih bolesti. Tako sveti Pavao mora od Gospodina
 naučiti: »Dosta ti je moja milost, jer snaga se u slabosti usavršuje«
 (2 Kor 12, 9), i da podnošenje patnji može biti osmišljeno time što
 618 »u svom tijelu dopunjam što nedostaje mukama Kristovim za Tijelo
 njegovo, Crkvu« (Kol 1, 25).

1509 »Bolesne liječite!« (Mt 10, 8). Tu je zadaću Crkva primila
 od Gospodina i trudi se da je izvrši brigom za bolesne i zagovornom
 molitvom kojom ih prati. Crkva vjeruje u oživljujuću prisutnost Krista,
 koji je liječnik dušâ i tijelâ. Ta je prisutnost posebno djelotvorna u
 1405 sakramentima, a najizražajnije u euharistiji, kruhu koji daje život
 vječni;¹¹⁷ na povezanost ovoga kruha s tjelesnim zdravljem upućuje
 sveti Pavao.¹¹⁸

¹¹³ Usp. Mt 10, 38.

¹¹⁴ Usp. Dj 9, 34; 14, 3.

¹¹⁵ Usp. Mt 1, 21; Dj 4, 12.

¹¹⁶ Usp. 1 Kor 12, 9.28.30.

¹¹⁷ Usp. Iv 6, 54.58.

¹¹⁸ Usp. 1 Kor 11, 30.

1510 Apostolska Crkva, međutim, poznaje i poseban obred za bolesnike, o čemu svjedoči sveti Jakov: »Boluje li tko među vama? Neka dozove starješine Crkve! Oni neka mole nad njim mažući ga uljem u ime Gospodnje, pa će molitva vjere spasiti nemoćnika; Gospodin će ga podići, i ako je sagriješio, oprostit će mu se« (*Jak 5, 14-15*). Predaja je u tom obredu prepoznala jedan od sedam sakramenata Crkve.¹¹⁹

1117

SAKRAMENT BOLESNIH

1511 Crkva vjeruje i naučava da je jedan od sedam sakramenata napose određen za potporu onima koji su iskušavani bolešću: to je bolesničko pomazanje.

Ovo sveto pomazanje bolesnih ustanovljeno je kao istinski i pravi sakrament Novoga zavjeta od Krista, našeg Gospodina; spomenuto je u Marka,¹²⁰ a vjernicima je preporučeno i proglašeno po Jakovu, apostolu i bratu Gospodinovu.¹²¹

1512 Svjedočanstva o mazanju bolesnika blagoslovljenim uljem susreću se od starine u liturgijskoj predaji i na Istoku i na Zapadu. Tijekom stoljeća sveta se pomast sve isključivije dijelila umirućima, pa je stoga i dobila naziv »Posljednja pomast«. Ali unatoč takvu razvoju, liturgija nije nikada prestala moliti Gospodina da bolesnik zadobije i tjelesno zdravlje, ako mu je korisno za spas.¹²²

1513 Apostolska konstitucija »*Sacram unctionem infirmorum*« od 30. studenoga 1972. u skladu s Drugim vatikanskim saborom¹²³ određuje da se ubuduće u rimskom obredu uvažava sljedeće:

»Sakrament bolesničkog pomazanja dijeli se onima koji su teško bolesni, tako da se pomažu na čelu i rukama propisno blagoslovljenim maslinovim uljem ili, ako je zgodno, kojim drugim biljnim uljem, pri čemu se samo jedanput izgovaraju ove riječi: 'Ovim svetim pomazanjem i svojim preblagim milosrdem neka te Gospodin milošću Duha Svetoga pomogne, neka te oslobođena od grijeha spasi i milosrdno pridigne' .«¹²⁴

¹¹⁹ Usp. INOCENT I., *Epistula Si instituta ecclesiastica*: DS 216; FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Armenis*: DS 1324-1325; TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento extremae Unctionis*, c. 1-2: DS 1695-1696; ISTI, 14. zasj., *Canones de extrema Unctione*, kan. 1-2: DS 1716-1717.

¹²⁰ Usp. *Mk 6, 13*.

¹²¹ TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento extremae Unctionis*, c. 1: DS 1695. Usp. *Jak 5, 14-15*.

¹²² TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento extremae Unctionis*, c. 2: DS 1696.

¹²³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 73: AAS 54 (1964) 118-119.

¹²⁴ PAVAO VI., Ap. konst. *Sacram Unctionem infirmorum*: AAS 65 (1973); usp. ZKP 847, § 1.

II. Primatelj i služitelj ovoga sakramenta

U TEŠKOJ BOLESTI

1514 Bolesnička pomast »nije sakrament samo za one koji se nalaze u skrajnjoj životnoj pogibelji. Sigurno je već prikladno vrijeme za njegovo primanje netom se vjernik zbog bolesti ili starosti nalazi na početku smrtne pogibelji«. ¹²⁵

1515 Ovaj se sakrament može ponoviti ako bolesnik po primljenoj pomasti prizdravi, a onda nastupi druga teška bolest. U tijeku iste bolesti sakrament se može ponoviti ako nastupi pogoršanje. Prije pogibeljna kirurškog zahvata prikladno je primiti bolesničku pomast. Isto vrijedi i za starije osobe kojih nemoć biva sve veća.

»...NEKA DOZOVE STARJEŠINE CRKVE«

1516 Samo su svećenici (biskupi i prezbiteri) djelatnici bolesničke pomasti. ¹²⁶ Njihova je dužnost da vjernike pouče o blagodatima ovog sakramenta. Neka vjernici ohrabre bolesnike da traže od svećenika ovaj sakrament. Bolesnici neka se priprave da ga prime s dobrim raspoloženjem, uz pomoć svoga pastira i cijele crkvene zajednice, koja je pozvana da bolesnike na poseban način okruži svojim molitvama i bratskom skrbi.

III. Slavlje sakramenta

1517 Bolesnička je pomast, kao i svi sakramenti, liturgijsko i zajedni-
 1140 čarsko slavlje, ¹²⁷ bilo da biva u obitelji, bolnici ili crkvi, bilo za samo
 jednog bolesnika ili za skupinu nemoćnika. Veoma je prikladno da se
 slavi unutar euharistije kao spomen-čina Gospodnjeg Vazma. Ako to
 okolnosti svjetuju, slavlju ovog sakramenta može prethoditi sakrament
 pokore, a za njim uslijediti euharistija. Kao sakrament Kristova vazma,
 1524 euharistija bi trebala uvijek biti posljednji sakrament na zemaljskom
 putovanju, »popudbina« za »prelazak« u vječni život.

¹²⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 73: AAS 56 (1964) 118-119; usp. ZKP kan. 1004, § 1; 1005; 1007; ZKIC kan. 738.

¹²⁶ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento extremae Unctionis*, c. 3: DS 1697; ISTI, 14. zasj., *Canones de extrema Unctione*, kan. 4: DS 1719; ZKP kan. 1003; ZKIC kan. 739, § 1.

¹²⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 27: AAS 56 (1964) 107.

1518 Riječ i sakrament nerazdvojiva su cjelina. Služba riječi, kojoj prethodi pokornički čin, uvodi u slavlje. Kristove riječi i apostolsko svjedočenje oživljuju vjeru bolesnika i zajednice da bi od Gospodina iskali snagu njegova Duha.

1519 Slavlje sakramenta ima ove glavne dijelove: »starješine Crkve«¹²⁸ – u šutnji – polažu ruke na bolesnike; nad bolesnicima mole u vjeri Crkve;¹²⁹ to je epikleza vlastita ovom sakramentu; slijedi pomazanje uljem, što ga je, ako je moguće, blagoslovio biskup.

Ti liturgijski čini pokazuju koju milost ovaj sakrament daje bolesnima.

IV. Učinci slavlja ovoga sakramenta

1520 *Posebni dar Duha Svetoga.* Osnovna milost ovog sakramenta jest milost potpore, mira i ohrabrenja za nadvladavanje tegoba vlastitih teškoj bolesti ili staračkoj nemoći. Ta milost je dar Duha Svetoga koja obnavlja pouzdanje i vjeru u Boga, jača protiv napasti Zloga, to jest protiv napasti obeshrabrenja i tjeskobe pred smrću.¹³⁰ Ta potpora Gospodnja snagom njegova Duha privodi bolesnika k ozdravljenju duše, a također i tijela, ako je to volja Božja.¹³¹ I povrh toga »ako je sagriješio, oprostit će mu se« (*Jak 5, 15*).¹³² 733

1521 *Sjedinjenje s mukom Kristovom.* Po milosti ovog sakramenta bolesnik prima snagu i dar da se tješnje sjedini s Kristovom mukom: bolesnik na neki način biva *posvećen* da donosi plodove po suobličanju s otkupiteljskom Kristovom mukom. Trpljenje, posljedica istočnog grijeha, prima novi smisao: postaje udioništvo u Kristovu spasiteljskom djelu. 1535 1499

1522 *Milost crkvenog zajedništva.* Vjernici koji prime ovaj sakrament dragovoljno se »sjedinjaju s Kristovom mukom i smrću i tako pridonose

¹²⁸ Usp. *Jak 5, 14*.

¹²⁹ Usp. *Jak 5, 15*.

¹³⁰ Usp. *Heb 2, 15*.

¹³¹ FIRENTINSKI KONCIL, *Decretum pro Armenis*: DS 1325.

¹³² Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Canones de extrema Unctione*, kan. 2: DS 1717.

- 953 dobru Božjeg naroda«. ¹³³ Slaveći ovaj sakrament Crkva se, u općinstvu svetih, zauzima za bolesnikovo dobro, a bolesnik, po milosti sakramenta, sa svoje strane pridonosi posvećenju Crkve i dobru svih ljudi za koje Crkva trpi i za koje se, po Kristu, prinosi Bogu Ocu.
- 1020 1523 *Priprava za posljednji prelazak*. Ako se sakrament bolesničkog pomazanja dijeli svima koji podnose teške bolesti i slabosti, s više se razloga daje onima koji su »na izlazu iz ovog života«, ¹³⁴ tako da se nazivao i »sakramentom umirućih« (*zapravo izlazećih – sacramentum exeuntium*). ¹³⁵ Sakrament bolesničkog pomazanja dovršuje naše suoblivenje sa smrću i uskrsnućem Kristovim, što ga je sakrament krsta započeo. On nadopunjuje sveta pomazanja koja obilježavaju sav kršćanski život: krsno je pomazanje u nama zapečatilo novi život, a krizmeno nas ojačalo za životnu borbu; ovo posljednje pomazanje poput 1020 čvrste utvrde brani svršetak našega zemaljskog života u posljednjim borbama pred ulazak u Očinski dom. ¹³⁶

V. Popudbina: posljednji sakrament kršćana

- 1392 1524 Onima koji su na izlazu iz ovoga svijeta, uz sakrament bolesničkog pomazanja Crkva nudi euharistiju kao popudbinu. Pričest tijelom i krvlju Kristovom u trenutku prijelaza k Ocu ima osobito značenje i važnost. To je sjeme vječnog života i moć uskrsnuća, prema Gospodinovim riječima: »Tko blaguje moje tijelo i pije moju krv, ima život vječni; i ja ću ga uskrisiti u posljednji dan« (*Iv 6, 54*). Euharistija, sakrament Krista umrlog i uskrsloga, biva ovdje sakrament prijelaza iz smrti u život, iz ovoga svijeta k Ocu. ¹³⁷
- 1680 1525 I kao što sakramenti krsta, potvrde i euharistije čine jednu cjelinu, te ih nazivamo »sakramenti kršćanske inicijacije«, tako se 2299 može reći da sakramenti: pokore, bolesničkog pomazanja i euharistije, kao popudbine, tvore na kraju kršćanskog života »sakramente pripreme za Domovinu« ili sakramente dovršetka zemaljskog hodočašćenja.

¹³³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 15.

¹³⁴ TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento extremae Unctionis*, c. 3: DS 1698.

¹³⁵ *Isto mj.*

¹³⁶ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 14. zasj., *Doctrina de sacramento extremae Unctionis*, Proslav: DS 1694.

¹³⁷ Usp. *Iv 13, 1.*

Ukratko

- 1526 *»Boluje li tko među vama? Neka dozove starješine Crkve! Oni neka mole nad njim mažući ga uljem u ime Gospodnje, pa će molitva vjere spasiti nemoćnika! Gospodin će ga podići i, ako je sagriješio, oprostiti će mu se« (Jak 5, 14-15).*
- 1527 *Svrha je sakramenta bolesničkog pomazanja da dade osobite milosti kršćaninu koji proživljava tegobe vezane uz teške bolesti ili starost.*
- 1528 *Vrijeme pogodno za primanje svetog pomazanja sigurno je kad vjernik zbog bolesti ili starosti počinje biti u životnoj pogibelji.*
- 1529 *Svaki put kada kršćanin teško oboli, može primiti sveto pomazanje; isto tako nakon primanja, kad se bolest pogoršala.*
- 1530 *Samo svećenici (prezbiteri i biskupi) mogu dijeliti sakrament bolesničke pomasti; pri dijeljenju, služe se uljem blagoslovljenim od biskupa ili, po potrebi, od samoga prezbitera služitelja.*
- 1531 *Bitna radnja u slavlju ovoga sakramenta jest mazanje bolesnika na čelu i rukama (po rimskom obredu) ili na drugim dijelovima tijela (na Istoku); mazanje je popraćeno liturgijskom molitvom svećenika slavitelja kojom zaziva posebnu milost ovog sakramenta.*
- 1532 *Plodovi posebne milosti sakramenta bolesničkog pomazanja jesu:*
- *bolesnik se sjedinjuje s Kristovom mukom za svoje dobro i za dobro Crkve;*
 - *prima potporu, mir i ohrabrenje da kršćanski podnosi tegobe bolesti ili starosti;*
 - *prima oprostjenje grijeha, ako ga nije mogao primiti u sakramentu pokore;*
 - *dobiva zdravlje, ako to koristi duhovnom spasenju;*
 - *pripravlja bolesnika za prelazak u vječni život.*

TREĆE POGLAVLJE

SAKRAMENTI U SLUŽBI ZAJEDNICE

1212 1533 Krst, potvrda i euharistija sakramenti su kršćanske inicijacije. Na njima se zasniva opći poziv svih Kristovih učenika, poziv na svetost i na poslanje evangeliziranja svijeta. Ti sakramenti daju potrebne milosti da se živi po Duhu u ovom životu hodočasnika na putu prema domovini.

1534 Dva druga sakramenta, sveti red i ženidba, usmjereni su k spasenju drugih. A ako pridonose i osobnom posvećenju, to biva po služenju što se iskazuje drugima. Ovi sakramenti daju posebno poslanje u Crkvi i služe za izgradnju Božjeg naroda.

784 1535 U tim sakramentima vjernici koji su već u krštenju i potvrdi posvećeni¹ za svećeništvo zajedničko svim vjernicima, mogu primiti posebna *posvećenja*. Oni koji primaju sveti red, u Kristovo se ime »postavljaju da Crkvu hrane riječju i milošću Božjom«.² A »kršćanski se supruzi jačaju i na neki način *posvećuju* posebnim sakramentom za dužnosti i dostojanstvo svoga staleža«.³

Članak 6.

SAKRAMENT SVETOGA REDA

860 1536 Sveti red je sakrament po kojemu se u Crkvi do konca vremena nastavlja poslanje što ga je Krist povjerio apostolima: to je dakle sakrament apostolske službe. Ima tri stupnja: biskupstvo, prezbiterat i đakonat.

[O ustanovljenju od Krista i o apostolskoj službi v. br. 874-896. Ovdje se govori samo o sakramentalnom putu kojim se ta služba prenosi.]

¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 10: AAS 57 (1965) 14.

² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 15.

³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 48: AAS 58 (1966) 1068.

I. Zašto ime sakrament reda?

1537 Riječ *red*, u rimskoj starini, označavala je tijela (društva) ustrojena u građanskom smislu, osobito tijelo onih koji vladaju. *Ordinatio* znači uključivanje u neki *ordo*. U Crkvi ima uspostavljenih tijela koje Predaja, ne bez oslonca na Sveto pismo,⁴ naziva od najdrevnijih vremena *τάξεις* (u grčkom), *ordines* (u latinskom): tako liturgija govori o *ordo episcoporum* (biskupski red), o *ordo presbyterorum* (prezbiterijski red), o *ordo diaconorum* (đakonski red). I neke druge skupine dobivaju naziv *ordo*: katekumeni, djevice, supružnici, udovice...

922, 923,
1631

1538 Uključivanje u neko od tih crkvenih tijela vršilo se obredom zvanim *ordinatio*, vjerskim i liturgijskim činom koji je bio posveta, blagoslov ili sakrament. Danas je riječ *ordinatio* [ređenje] pridržana sakramentalnom činu koji uključuje u red biskupa, prezbitera i đakona, i koji je više nego jednostavni izbor, imenovanje, delegacija ili postavljanje sa strane zajednice, jer podjeljuje dar Duha Svetoga koji omogućava vršenje »svete vlasti« (*sacra potestas*),⁵ a ta vlast može dolaziti samo od Krista, preko njegove Crkve. Ređenje se zove i *consecratio* jer se radi o određenom odvajanju i uvođenju u službu (investitura) sa strane samoga Krista, za njegovu Crkvu. *Biskupovo polaganje ruku*, zajedno s posvetnom molitvom, vidljivi je znak toga posvećenja.

875

699

II. Sakrament reda u naumu spasenja

SVEĆENIŠTVO STAROGA ZAVJETA

1539 Izabrani je narod Bog ustanovio kao »kraljevstvo svećenikâ, narod svet« (*Izl 19, 6*).⁶ Ali unutar izraelskog naroda Bog je izabrao jedno od dvanaest plemena, Levijevo pleme, odvajajući ga za bogoštovnu službu;⁷ sam Bog je njegova baština.⁸ Počeci starozavjetnog svećeništva posvećeni su posebnim obredom.⁹ Njime su svećenici »postavljeni za ljude u odnosu prema Bogu, da prinose darove i žrtve za grijeh«. ¹⁰

⁴ Usp. *Heb 5, 6; 7, 11; Ps 110, 4*.

⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 10: AAS 57 (1965) 14.

⁶ Usp. *Iz 61, 6*.

⁷ Usp. *Br 1, 48-53*.

⁸ Usp. *Iv 13, 33*.

⁹ Usp. *Izl 29, 1-30; Lev 8*.

¹⁰ Usp. *Heb 5, 1*.

2099 1540 Iako je ustanovljeno za naviještanje Božje riječi¹¹ i za uspostavljanje zajedništva s Bogom po žrtavama i molitvama, to svećeništvo ipak nije bilo sposobno ostvariti spasenje jer je moralo neprekidno prinostiti žrtve i nije moglo dovesti do konačnog posvećenja,¹² koje će samo Kristova žrtva ostvariti.

1541 Crkvena liturgija, ipak, u Aronovu svećeništvu i u levitskoj službi, kao i u uspostavi sedamdesetorice muževa,¹³ vidi sliku novozavjetnog svećeništva. Tako Crkva, u latinskom obredu, u posvetnoj molitvi kod biskupskog ređenja moli:

»Bože i Oče Gospodina našega Isusa Krista, [...] ti si milosnom Riječju svojom u Crkvi pravila usadio; od iskona si rod pravednika predodredio da bude od Abrahama; prvake si i svećenike postavljao i svetišta svoja nisi ostavio bez službe...«¹⁴

1542 U ređenju prezbitera Crkva moli:

»Gospodine, Sveti Oče, [...] u Starome zavjetu razvijali su se stupnjevi svećenstva i službe levita u iščekivanju novog otajstva: na čelo narodu postavio si velike svećenike da ga vode, a druge si ljude odabrao da im pomažu i imaju udjela u njihovoj službi. Ti si prenio Mojsijev duh sedamdesetorici ljudi punih mudrosti da bi on sam, uz njihovu pomoć, lakše upravljao brojnim narodom [...] za vrijeme putovanja kroz pustinju. Aronovim si sinovima predao izobilje očinske punine.«¹⁵

1543 A u posvetnoj molitvi ređenja đakona Crkva ispovijeda:

»Odredio si da za vršenje svete službe vojuju službenici raspoređeni u tri stupnja. U Starom zavjetu ti si izabrao Levijeve sinove da vrše službu u svetom šatoru i zauvijek posjeduju dio koji im je pripao: baština vječnog blagoslova.«¹⁶

¹¹ Usp. *Mal* 2, 7-9.

¹² Usp. *Heb* 5, 3; 7, 27; 10, 1-4.

¹³ Usp. *Br* 11, 24-25.

¹⁴ *Pontificale Romanum. De Ordinatione Episcopi, presbyterorum et diaconorum*, De Ordinatione Episcopi. Prex ordinationis, 47, editio typica altera (Typis Polyglottis Vaticanis 1990) str. 24.

¹⁵ *Pontificale Romanum. De Ordinatione Episcopi, presbyterorum et diaconorum*, De Ordinatione presbyterorum. Prex ordinationis, 159, editio typica altera (Typis Polyglottis Vaticanis 1990) str. 91-92.

¹⁶ *Pontificale Romanum. De Ordinatione Episcopi, presbyterorum et diaconorum*, De Ordinatione diaconorum. Prex ordinationis, 207, editio typica altera (Typis Polyglottis Vaticanis 1990) str. 121.

JEDINO KRISTOVO SVEĆENIŠTVO

1544 Sve slike starozavjetnog svećeništva ispunile su se u Isusu Kristu, koji je jedini »Posrednik između Boga i ljudi« (*1 Tim 2, 5*). Melkisedeka, »svećenika Boga Svevišnjega« (*Post 14, 18*), kršćanska predaja smatra praslalom svećeništva Krista, jedinog »velikog svećenika po redu Melkisedekovu« (*Heb 5, 10; 6, 20*), »svetog, nedužnog, neokaljanog« (*Heb 7, 26*), koji »jednim [...] prinosom zasnaga usavrši posvećene« (874 *Heb 10, 14*), tj. svojom jedinom žrtvom na križu.

1545 Kristova je otkupiteljska žrtva jedna jedina, i izvršena jednom 1367 zauvijek. Pa ipak ona postaje prisutna u euharistijskoj žrtvi Crkve. Isto je i s jedinim svećeništvom Isusa Krista: ono se po ministerijalnom 662 svećeništvu uprisutnjuje a da se pri tom ne umanjuje jedinstvenost Kristova svećeništva. »Naime, samo je Krist pravi svećenik, drugi su samo njegovi službenici.«¹⁷

DVOJAKO UDIONIŠTVO U JEDINSTVENOM KRISTOVU SVEĆENIŠTVO

1546 Krist, veliki svećenik i jedini posrednik, učinio je Crkvu kraljevstvom i svećenicima Bogu i Ocu svojemu (*Otk 1, 6*).¹⁸ Cjelokupna je zajednica vjernika, kao takva svećenička. Vjernici, svatko prema svome 1268 pozivu, vrše svoje svećeništvo sudjelovanjem u Kristovu svećeničkom, proročkom i kraljevskom poslanju. Vjernici su po sakramentima krštenja i potvrde »posvećeni da budu [...] sveto svećenstvo«.¹⁹

1547 Ministerijalno ili hijerarhijsko svećeništvo biskupa i prezbitera 1142 te opće svećeništvo svih vjernika, iako »i jedno i drugo, svako na svoj način, imaju dio u Kristovu svećeništvu«,²⁰ ipak se između sebe bitno razlikuju, premda su »u međusobnom odnosu«.²¹ U kojem smislu? Dok se opće svećeništvo vjernika ostvaruje kroz razvijanje krsne milosti, život vjere, nade i ljubavi, život po Duhu, ministerijalno je svećeništvo 1120 u službi općega svećeništva, i u vezi je s razvijanjem krsne milosti svih

¹⁷ TOMA AKVINSKI, *Commentarium in epistolam ad Hebraeos*, c. 7, lect. 4: *Opera omnia*, sv. 21 (Parisiis 1876) str. 647.

¹⁸ Usp. *Otk 1, 6; 5, 9-10; 1 Pt 2, 5.9*.

¹⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 10: AAS 57 (1965) 14.

²⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 10: AAS 57 (1965) 14.

²¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 10: AAS 57 (1965) 14.

kršćana. Ono je jedno od *sredstava* kojima Krist nastavlja izgrađivati i voditi svoju Crkvu. To je razlog da se ono prenosi posebnim sakramentom, sakramentom reda.

U OSOBI KRISTA – GLAVE...

875 1548 U crkvenoj je službi zaređenog službenika sâm Krist nazočan
792 u svojoj Crkvi kao Glava svoga tijela, Pastir svoga stada, Veliki
svećenik otkupiteljske žrtve, Učitelj Istine. To Crkva izražava kad
kaže da svećenik snagom sakramenta reda djeluje u osobi Krista-glave
(*in persona Christi Capitis*).²²

»Isti je svećenik, Isus Krist, koga zamjenjuje njegov službenik. Ako je ovaj, po svojem svećeničkom posvećenju koje je primio, postao doista sličan vrhovnom svećeniku, ima vlast djelovati snagom samoga Krista kojega predstavlja (*virtute ac persona ipsius Christi*).«²³

»Krist je izvor svakog svećeništva: jer svećenik Starog zakona bio je slika Isusa Krista, a svećenik Novog zakona djeluje u Kristovoj osobi.«²⁴

1549 Po službi reda, osobito biskupâ i prezbitera, postaje vidljiva
nazočnost Krista kao Glave Crkve u zajednici vjernika.²⁵ Prema lijepoj
izreci sv. Ignacija Antiohijskog, biskup je *τύπος τοῦ Πατρός*, kao
1142 živa slika Boga Oca.²⁶

1550 Ta Kristova nazočnost u službeniku ne smije se shvatiti tako
896 kao da bi on po njoj bio zaštićen od svih ljudskih slabosti, od duha
gospodovanja, od pogrešaka, čak i od grijeha. Snaga Duha Svetoga ne
jamči na isti način za sve čine službenika. Dok je u sakramentalnim
1128 činima to jamstvo dano tako da čak ni grijeh službenika ne može
zapriječiti učinke milosti, postoje mnogi drugi čini u kojima ljudski
1584 biljeg službenika ostavlja tragove koji nisu uvijek znak vjernosti
evanđelju i koji prema tome mogu štetiti apostolskoj plodnosti Crkve.

²² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 10: AAS 57 (1965) 14; *Isto mj.*, 28: AAS 57 (1965) 34; ISTI, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 33: AAS 56 (1964) 108; ISTI, Dekr. *Christus Dominus*, 11: AAS 58 (1966) 677; ISTI, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 2: AAS 58 (1966) 992; *Isto mj.*, 6: AAS 58 (1966) 999.

²³ PIO XII., Enc. *Mediator Dei*: AAS 14 (1947) 548.

²⁴ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, III, q. 22, a. 4, c.: Ed. Leon. 11, 260.

²⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 21: AAS 57 (1965) 24.

²⁶ Usp. IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Trallianos*, 3, 1: SC 10bis, 96 (Funk 1, 244); ISTI, *Epistula ad Magnesios*, 6, 1: SC 10bis, 84 (Funk 1, 234).

1551 To svećeništvo jest *ministerijalno*. »[...] ona dužnost koju je Gospodin povjerio pastirima svoga naroda pravo je *služenje*.«²⁷ Potpuno je usmjereno prema Kristu i prema ljudima. Potpuno ovisi o Kristu i o njegovu jedinom svećeništvu i ustanovljeno je na korist ljudima i crkvenoj zajednici. Sakrament reda podjeljuje »svetu vlast«, koja nije drugo doli Kristova vlast. Vršenje te vlasti mora se dakle ravnati prema uzoru Krista koji je iz ljubavi postao posljednji i sluga svima.²⁸ »Gospodin je jasno rekao da je skrb za njegovo stado dokaz ljubavi prema njemu.«²⁹

876

1538

608

...»U IME SVE CRKVE«

1552 Ministerijalno svećeništvo nema samo zadaću da zastupa Krista – Glavu Crkve – pred zajednicom vjernika; ono i djeluje u ime čitave Crkve kad upravlja Bogu molitvu Crkve,³⁰ a osobito kad prinosi euharistijsku žrtvu.³¹

1553 Izraz »u ime sve Crkve« ne znači da su svećenici izaslanici zajednice. Molitva i prinos Crkve nerazdvojivi su od molitve i prinosa Krista, njezine Glave. To je uvijek Kristova služba u njegovoj Crkvi i po njoj. Cijela Crkva, Tijelo Kristovo, moli i prinosi se »po Kristu, s Kristom i u Kristu«, u jedinstvu Duha Svetoga, Bogu Ocu. Cijelo tijelo, glava i udovi (*caput et membra*), moli i prinosi se; zato oni koji, u Tijelu, vrše posebnu službu, nazivaju se služiteljima ne samo Krista nego i Crkve. Upravo stoga što ministerijalno svećeništvo predstavlja Krista, ono može predstavljati Crkvu.

795

III. Tri stupnja sakramenta reda

1554 »Tako od Boga crkvenu ustanovljenu službu vrše u raznim redovima oni koji se već u starini zovu biskupima, prezbiterima, đakonima.«³² Katolički nauk, izražen kroz liturgiju, kroz učiteljstvo i trajnu praksu Crkve priznaje da postoje dva stupnja ministerijalnog

1536

²⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 24: AAS 57 (1965) 29.

²⁸ Usp. *Mk* 10, 43-45; *1 Pt* 5, 3.

²⁹ IVAN ZLATOUSTI, *De sacerdotio*, 2, 4: SC 272, 118 (PG 48, 635); usp. *Iv* 21,15-17.

³⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 33: AAS 56 (1964) 108.

³¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 10: AAS 57 (1965) 14.

³² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 28: AAS 57 (1965) 33-34.

1538 sudjelovanja u Kristovu svećeništvu: biskupstvo i prezbiterat. Đakonat je njima na pomoć i služenje. Zato izraz *sacerdos* u sadašnjoj praksi označava biskupe i prezbitere, a ne i đakone. Međutim, katolički nauk uči da se stupnjevi sudjelovanja u svećeništvu (biskupstvo i prezbiterat) kao i stupanj služenja (đakonat) podjeljuju sakramentalnim činom zvanim »ređenje« tj. sakramentom reda:

»Neka svi poštuju đakone kao Isusa Krista, a tako i biskupa, koji je slika Oca, te prezbitere kao Božje vijeće i kao zbor apostola: bez njih nema Crkve.«³³

BISKUPSKO REĐENJE – PUNINA SAKRAMENTA REDA

861 1555 »Između različitih onih služba koje se od prvih vremena vrše u Crkvi, prema svjedočanstvu Predaje, prvo mjesto ima služba onih koji, postavljeni za biskupe, po neprekinutom nasljedstvu imaju mladice od apostolskog sjemena.«³⁴

862 1556 Da ispune tako uzvišeno poslanje, »apostole je Krist obdario posebnim izlivanjem Duha Svetoga koji je sišao na njih, a sami su polaganjem ruku predali svojim pomoćnicima duhovni dar, koji je sve do nas došao u biskupskom posvećenju.«³⁵

1557 Drugi vatikanski koncil pak uči »da se biskupskim posvećenjem dijeli *punina sakramenta reda*, koju liturgijski običaj Crkve i glas svetih Otaca zove najvišim svećeništvom, vrhuncem [»Summa«] svete službe.«³⁶

895 1558 »Biskupsko posvećenje sa službom posvećivanja daje također službe poučavanja i upravljanja [...]. Budući da se polaganjem ruku i riječima posvećenja daje milost Duha Svetoga i utiskuje se biljeg, 1121 biskupi na odličan i vidljiv način imaju ulogu samoga Krista Učitelja, Pastira i Svećenika, te djeluju u njegovoj osobi« (*in Eius persona agent*).«³⁷ »Biskupi su prema tome, po Duhu Svetomu koji im je dan, postali pravi i autentični učitelji vjere, svećenici i pastiri.«³⁸

³³ IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Trallianos*, 3, 1: SC 10bis, 96 (Funk 1, 244).

³⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 20: AAS 57 (1965) 23.

³⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 21: AAS 57 (1965) 24.

³⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 21: AAS 57 (1965) 25.

³⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 21: AAS 57 (1965) 25.

³⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Christus Dominus*, 2: AAS 58 (1966) 674.

1559 »Članom biskupskoga zbora postaje se po sakramentalnom posvećenju i po hijerarhijskom zajedništvu s Glavom i članovima Kolegijak.«³⁹ Na značaj i kolegijalnu narav biskupskog reda upućuje i stari običaj da više biskupa sudjeluje u posveti novog biskupa.⁴⁰ Danas se za zakonito ređenje biskupa traži poseban pristanak rimskog biskupa kao vrhovne vidljive veze zajedništva pojedinačnih Crkava u jednoj Crkvi i kao jamstvo njihove slobode. 877 882

1560 Svaki biskup, kao Kristov namjesnik, ima pastirsku brigu za partikularnu Crkvu koja mu je povjerena, ali istodobno kolegijalno sa svom svojom braćom u biskupstvu ima brigu za sve Crkve: »Iako je pojedini biskup pastir samo onog dijela stada koje mu je povjereno, ipak kao zakoniti nasljednik apostola, po božanskoj ustanovi, suodgovoran je za apostolsko poslanje opće Crkve.«⁴¹ 833 886

1561 Iz svega što je rečeno vidi se zašto euharistija koju slavi biskup ima sasvim posebno značenje kao znak Crkve okupljene oko oltara pod predsjedanjem onoga koji vidljivo predstavlja Krista, Dobroga Pastira i Glavu Crkve.⁴² 1369

REĐENJE PREZBITERA – BISKUPOVIH SURADNIKA

1562 »Krist, kojega je Otac posvetio i poslao na svijet, učinio je preko svojih apostola dionicima svoga posvećenja i poslanstva njihove nasljednike, to jest biskupe, koji su zakonito povjeroili, u različnom stupnju, dužnost svoje službe različitim osobama u Crkvi.«⁴³ »Zadatak njihove službe predan je u nižem stupnju prezbiterima: oni su postavljeni u red prezbitera da bi bili suradnici biskupskog reda, kako bi se pravilno izvršavalo apostolsko poslanje povjereno od Krista.«⁴⁴

³⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 22: AAS 57 (1965) 26.

⁴⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 22: AAS 57 (1965) 26.

⁴¹ PIO XII., Enc. *Fidei donum*: AAS 49 (1957) 237; usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 23: AAS 57 (1965) 27-28; ISTI, Dekr. *Christus Dominus*, 4: AAS 58 (1966) 674-675; *Isto mj.*, 36: AAS 58 (1966) 692; *Isto mj.*, 37: AAS 58 (1966) 693; ISTI, Dekr. *Ad gentes*, 5: AAS 58 (1966) 951-952; *Isto mj.*, 6: AAS 58 (1966) 952-953; *Isto mj.*, 38: AAS 58 (1966) 984-986.

⁴² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 41: AAS 56 (1964) 111; ISTI, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 26: AAS 57 (1965) 31-32.

⁴³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 28: AAS 57 (1965) 33.

⁴⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 2: AAS 58 (1966) 992.

1563 »Služba prezbitera, jer je usko povezana s biskupskim redom, sudjeluje u vlasti kojom sam Krist svoje Tijelo izgrađuje, posvećuje i upravlja. Zato svećeništvo prezbitera pretpostavlja sakramente kršćanske inicijacije, no ipak se podjeljuje onim posebnim sakramentom kojim se prezbiteri pomazanjem Duha Svetoga obilježuju posebnim biljegom i tako se suobličuju s Kristom svećenikom da mogu djelovati u ime Krista koji je Glava Crkve.«⁴⁵

1564 »Premda prezbiteri nemaju vrhunac svećeništva i u vršenju svoje vlasti ovise o biskupima, ipak su s njima združeni svećeničkom čašću i posvećuju se po sakramentu reda, na sliku Krista, vrhovnog i vječnog Svećenika,⁴⁶ da propovijedaju evanđelje, da budu pastiri vjernika i da vrše službu Božju kao pravi svećenici Novoga zavjeta.«⁴⁷

1565 Snagom sakramenta reda svećenici sudjeluju u općem poslanju što ga je Krist povjerio apostolima. »Duhovni dar koji su primili na ređenju ne pripravlja ih za neko ograničeno i usko poslanje, nego za najviše i opće poslanje spasenja ‘sve do nakraj zemlje’«,⁴⁸ tako da »uvijek budu duhom spremni bilo gdje naviještati evanđelje.«⁴⁹

1566 »Svoju svetu službu najviše vrše u *euharistijskom bogoslužju* ili sinaksi, gdje radeći kao predstavnici Krista i navješćujući njegovo otajstvo, sjedinjuju molitve vjernika sa žrtvom njihove Glave, i u žrtvi mise posadašnjuju i namjenjuju sve do Gospodinova dolaska jedinu žrtvu Novoga zavjeta, to jest žrtvu Krista koji se Ocu jedanput prinio kao neporočna žrtva.«⁵⁰ Iz te jedine žrtve njihovo služenje crpi svu svoju snagu i moć.⁵¹

1567 »Prezbiteri, mudri suradnici biskupskog reda i njegova pomoć i oruđe, pozvani da služe Božjem narodu, čine jedan *prezbiterij* sa svojim biskupom, s različitim dužnostima. U pojedinim mjesnim zajednicama vjernika čine na neki način prisutnim biskupa s kojim

⁴⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 2: AAS 58 (1966) 992.

⁴⁶ Usp. *Heb* 5, 1-10; 7, 24; 9, 11-28.

⁴⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 28: AAS 57 (1965) 34.

⁴⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 10: AAS 58 (1966) 1007.

⁴⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Optatam totius*, 20: AAS 58 (1966) 726.

⁵⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 28: AAS 57 (1965) 34.

⁵¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 2: AAS 58 (1966) 993.

su vjerno i velikodušno sjedinjeni i djelomično preuzimaju njegove službe i brigu te ih svaki dan brižno vrše.«⁵² Prezbiteri mogu vršiti svoju službu jedino u ovisnosti o biskupu i u jedinstvu s njim. Obećanje poslušnosti koje daju biskupu u trenutku ređenja i biskupov poljubac mira na koncu liturgije ređenja označuju da biskup prezbitere smatra svojim suradnicima, svojim sinovima, svojom braćom i prijateljima, da mu oni za uzvrat duguju ljubav i poslušnost.

1568 »Svi prezbiteri, ređenjem uključeni u red prezbiterata, međusobno su povezani najtješnjim sakramentalnim bratstvom; napose pak oni u jednoj biskupiji, čijoj su službi pod vlastitim biskupom dodijeljeni, čine jedan prezbiterij.«⁵³ Jedinstvo prezbiterija ima liturgijski izražaj u običaju da prezbiteri, nakon biskupa, polažu ruke za vrijeme obreda ređenja. 1537

REĐENJE ĐAKONA – »ZA SLUŽENJE«

1569 »Na nižem stupnju hijerarhije stoje đakoni, na koje se polažu ruke 'ne za svećeništvo, nego za služenje'«. ⁵⁴ Na ređenju đakona ruke polaže jedino biskup, označujući tako da je đakon posebno pridružen biskupu u izvršavanju svoje »diakonije«. ⁵⁵

1570 Đakoni na osobit način sudjeluju u Kristovu poslanju i milosti.⁵⁶ Sakrament reda utiskuje im *biljeg* (karakter) koji se ne može izbrisati i koji ih suobličuje s Kristom koji je postao »đakon«, tj. poslužitelj svih.⁵⁷ Između ostaloga dužnost je đakona pomagati biskupu i prezbiterima u slavljenju božanskih otajstava, osobito euharistije, dijeliti euharistiju, prisustvovati ženidbi i blagoslivljati je, naviještati evanđelje i propovijedati, voditi sprovode i posvetiti se različitim službama kršćanske ljubavi.⁵⁸ 1121

⁵² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 28: AAS 57 (1965) 35.

⁵³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 8: AAS 58 (1966) 1003.

⁵⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 29: AAS 57 (1965) 36; usp. ISTI, Dekr. *Christus Dominus*, 15: AAS 58 (1966) 679.

⁵⁵ Usp. HIPOLIT RIMSKI, *Traditio apostolica*, 8: ur. B. Botte (Münster i.W. 1989) str. 22-24.

⁵⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 41: AAS 57 (1965) 46; ISTI, Dekr. *Ad gentes*, 16: AAS 58 (1966) 967.

⁵⁷ Usp. *Mk* 10, 45; *Lk* 22, 27; POLIKARP, *Epistula ad Filippenses*, 5, 2: SC 10bis 182 (Funk 1, 300).

⁵⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 29: AAS 57 (1965) 36; ISTI, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 35, 4: AAS 56 (1964) 109; ISTI, Dekr. *Ad gentes*, 16: AAS 58 (1966) 967.

1571 Poslije Drugog vatikanskog koncila latinska je Crkva opet uspostavila đakoniat »kao poseban i trajan hijerarhijski stupanj«,⁵⁹ dok ga je istočna Crkva trajno sačuvala. *Trajni đakoniat*, koji može biti podijeljen oženjenim muškarcima, 1579 važno je obogaćenje za poslanje Crkve. Zaista je prikladno i korisno da se muževi koji vrše đakonsku službu u Crkvi, bilo u liturgijskom i pastoralnom životu, bilo u socijalnim ili karitativnim djelima, ojačaju »polaganjem ruku, predanim već od apostolskog vremena, i tješnje povežu s oltarom da po sakramentalnoj milosti đakonata uspješnije izvrše svoju službu«.⁶⁰

IV. Slavlje sakramenta

1572 Ređenje biskupa, prezbitera i đakona, s obzirom na važnost za život partikularne Crkve, traži sudjelovanje što je moguće većeg broja vjernika. Ređenje će biti po mogućnosti nedjeljom i u katedrali, sa svečanošću koja se dolikuje toj okolnosti. Sva tri ređenja, biskupsko, prezbitersko i đakonsko, imaju isti oblik. Mjesto im je u euharistijskoj liturgiji.

1573 *Bitni je obred* sakramenta reda, za sva tri stupnja, biskupovo 699 polaganje ruku na glavu ređenika uz posebnu posvetnu molitvu kojom se od Boga traži izlivanje Duha Svetoga i njegovih darova prikladnih 1585 za službu za koju se kandidat redi.⁶¹

1574 Kao u svim sakramentima, i ovdje prate slavlje pridodani obredi. Iako su ti obredi vrlo različiti u pojedinim liturgijskim predajama, zajedničko im je svojstvo da izražavaju raznolike vidove sakramentalne milosti. Tako, u latinskom obredu, uvodni obredi – predstavljanje i izbor ređenika, biskupov nagovor, ispitivanje ređenika, litanije svih svetih – potvrđuju da je izbor kandidata izvršen prema običaju Crkve i pripravljaču za svečani čin posvete. Slijede drugi obredi koji izražavaju i simbolično 1294 dovršuju netom ispunjeno otajstvo: to su za biskupa i prezbitera pomazanje krizmom što je znak posebnog pomazanja Duha Svetoga koji njihovu službu čini plodnom; predaja knjige evanđelja, prstena, mitre i pastirskog štapa biskupu u znak njegova 796 apostolskog poslanja da naviješta riječ Božju, njegove vjernosti Crkvi, Kristovoj zaručnici, njegove službe pastira Kristova stada; prezbiteru pružanje plitice i kaleža, prinosa svetoga naroda,⁶² a on je pozvan da ga prinosi Bogu; pružanje knjige evanđelja đakonu koji je primio poslanje naviještanja Kristova evanđelja.

⁵⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 29: AAS 57 (1965) 36.

⁶⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 16: AAS 58 (1966) 967.

⁶¹ Usp. PIO XII., Ap. konst. *Sacramentum ordinis*: DS 3858.

⁶² Usp. *Pontificale Romanum. De Ordinatione Episcopi, presbyterorum et diaconorum*, De Ordinatione presbyterorum. Traditio panis et vini, 163, editio typica altera (Typis Polyglottis Vaticanis 1990) str. 95.

V. Tko može podijeliti ovaj sakrament?

1575 Krist je izabrao apostole i učinio ih dionicima svoga poslanja i svoje vlasti. Uzdignut o desnu Očevu, on ne napušta svoga stada već ga po svetim apostolima trajno štiti i čuva; on još uvijek upravlja Crkvom po onim istim pastirima koji danas nastavljaju njegovo djelo.⁶³ Krist dakle »dade« jedne za apostole, druge za pastire.⁶⁴ On nastavlja djelovati po biskupima.⁶⁵ 875

1576 Budući da je sakrament Reda sakrament apostolske službe, dužnost je biskupa kao apostolskih nasljednika prenositi »duhovni dar«,⁶⁶ »mladice iz apostolskog sjemena«.⁶⁷ Biskupi valjano zaređeni, tj. oni koji su u nizu apostolskog nasljedstva, valjano podjeljuju tri stupnja sakramenta reda.⁶⁸ 1536

VI. Tko može primiti ovaj sakrament?

1577 »Sveto ređenje valjano prima samo kršteni muškarac.«⁶⁹ Gospodin Isus izabrao je muškarce (*viros*) za zbor dvanaestorice apostola,⁷⁰ a jednako su tako činili i apostoli pri izboru svojih suradnika⁷¹ koji su ih naslijedili u službi.⁷² Zbor biskupa, kojima su prezbiteri pridruženi u svećeništvu, uprisutnjuje i posadašnjuje zbor dvanaestorice. Crkva se smatra vezanom tim Gospodinovim izborom. Upravo zato ređenje žena nije moguće.⁷³ 551 861 862

⁶³ Usp. *Predslavlje Apostola I: Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 426.

⁶⁴ Usp. *Ef* 4, 11.

⁶⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 21: AAS 57 (1965) 24.

⁶⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 21: AAS 57 (1965) 24.

⁶⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 20: AAS 57 (1965) 23.

⁶⁸ Usp. INOCENT III., *Professio fidei Waldensibus praescripta*: DS 794; ČETVRTI LATERANSKI KONCIL, c. 1, *De fide catholica*: DS 802; ZKP kan. 1012; ZKIC kan. 744; 747.

⁶⁹ ZKP kan. 1024.

⁷⁰ Usp. *Mk* 3, 14-19; *Lk* 6, 12-16.

⁷¹ Usp. *1 Tim* 3, 1-13; *2 Tim* 1, 6; *Tit* 1, 5-9.

⁷² Usp. KLEMENT RIMSKI, *Epistula ad Korinthios*, 42, 4: SC 167, 168-170 (Funk 1, 152); *Isto mj.*, 44,3: SC 167, 172 (Funk 1, 156).

⁷³ Usp. IVAN PAVAO II., Ap. pismo *Mulieris dignitatem*, 26-27: AAS 80 (1988) 1715-1720; ISTI, Ap. pismo *Ordinatio sacerdotalis*: AAS 86 (1994) 545-548; KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Izjava *Inter insigniores*: AAS 69 (1977) 98-116; ISTA, *Responsum ad dubium circa Doctrinam in Epist. Ap. »Ordinatio Sacerdotalis« traditam*: AAS 87 (1995) 1114.

2121 1578 Nitko nema *pravo* na primanje sakramenta reda. Zaista, nitko sam sebi ne prisvaja tu službu, nego ga Bog poziva.⁷⁴ Tko smatra da prepoznaje znakove Božjega poziva za sveti red, mora svoju želju ponizno podložiti crkvenoj vlasti, kojoj pripada i odgovornost i pravo da nekoga pozove na primanje redova. Kao svaka milost, i ovaj sakrament može biti *primljen* samo kao nezaslužan dar.

1618 1579 Svi zaređeni službenici u latinskoj Crkvi, izuzevši stalne đakone, izabiru se redovito među neoženjenim vjernicima muškarcima koji su voljni obdržavati *celibat* »radi kraljevstva nebeskoga« (Mt 19, 12). Pozvani da se nepodijeljena srca posvete Bogu i »onome što se na nj odnosi«,⁷⁵ oni se potpuno predaju Bogu i ljudima. Celibat je znak toga novog života kome se posvećuje službenik Crkve; 2233 prihvaćajući celibat radosna srca, oni postaju znak budućeg svijeta.⁷⁶

1580 U istočnim je Crkvama, već stoljećima, drukčija praksa: dok se biskupi izabiru isključivo među neoženjenima, za prezbitere i đakone mogu se rediti i oženjeni. Takva se praksa dugo vremena smatra zakonitom; ti prezbiteri plodonosno vrše službu u svojim zajednicama.⁷⁷ Uostalom, istočne Crkve vrlo cijene celibat prezbitera, i mnogi ga prezbiteri slobodno izabiru, radi kraljevstva nebeskoga. I na Istoku i na Zapadu, onaj tko je primio sakrament reda više se ne može ženiti.

VII. Učinci sakramenta reda

NEIZBRISIV BILJEG

1548 1581 Sakrament reda posebnom milošću Duha Svetoga suobličuje ređenika s Kristom da bude Kristovim sredstvom za njegovu Crkvu. Ređenje ga osposobljava da djeluje kao predstavnik Krista, Glave Crkve, u njegovoj trostrukoj službi svećenika, proroka i kralja.

⁷⁴ Usp. *Heb* 5, 4.

⁷⁵ Usp. *I Kor* 7, 32.

⁷⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 16: AAS 58 (1966) 1015-1016.

⁷⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 16: AAS 58 (1966) 1015.

1582 To udioništvo u Kristovoj službi, kao i kod krsta i potvrde, podjeljuje se jednom zauvijek. I sakrament reda utiskuje *neizbrisiv duhovni biljeg* i ne može biti ponovljen niti može biti privremeno podijeljen.⁷⁸ 1121

1583 Tko je valjano zaređen može, naravno, iz važnih razloga, biti lišen obveza i službi vezanih uz ređenje ili mu može biti zabranjeno da ih vrši,⁷⁹ ali ne može više postati laik u pravom smislu te riječi,⁸⁰ jer biljeg utisnut po ređenju ostaje trajno. Poziv i poslanje primljeni na dan ređenja obilježavaju ga zauvijek.

1584 Budući da sâm Krist djeluje i ostvaruje spasenje preko zaređenog službenika, nedostojnost službenika ne priječi Kristovo djelovanje.⁸¹ Sveti Augustin odlučno tvrdi: 1128

»Ohola pak prezbitera treba svrstati zajedno s đavlom. Ali Kristov dar nije zbog toga obeščašćen, ono što kroz njega protječe ostaje čisto i nepomućeno stiže do plodne zemlje. [...] Duhovna snaga sakramenta po sebi sličí na svjetlost: oni koji njome treba da budu osvjetljeni primaju je u njezinoj čistoći, pa prolazila i kroz nečista sredstva, ona se ne onečišćuje.«⁸² 1550

MILOST DUHA SVETOGA

1585 Milost Duha Svetoga vlastita sakramentu reda suobličuje ređenika Kristu Svećeniku, Učitelju i Pastiru, kojemu je postao službenik.

1586 Za biskupa to je u prvom redu milost jakosti (»da snagom Duha ima velikosvećeničku vlast«: molitva posvete biskupa u latinskom obredu):⁸³ da razborito i hrabro vodi i brani svoju Crkvu kao otac i pastir, u nesebičnoj ljubavi prema svima, osobito prema 2448

⁷⁸ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 23. zasj., *Doctrina de sacramento Ordinis*, c. 4: DS 1767; DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 21: AAS 57 (1965) 25; *Isto mj.*, 28: AAS 57 (1965) 34; *Isto mj.*, 29: AAS 57 (1965) 36; ISTI, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 2: 58 (1966) 992.

⁷⁹ ZKP kan. 290-293; 1336, § 1, 3 i 5; 1338, § 2.

⁸⁰ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 23. zasj., *Canones de sacramento Ordinis*, kan. 4: DS 1774.

⁸¹ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 7. zasj., *Canones de sacramentis in genere*, kan. 12: DS 1612; KONCIL U KONSTANCI, *Errores Iohannis Wyclif*, 4: DS 1154.

⁸² AUGUSTIN, *In Iohannis evangelium tractatus*, 5, 15: CCL 36, 50 (PL 35, 1422).

⁸³ *Pontificale Romanum. De Ordinatione Episcopi, presbyterorum et diaconorum*, De Ordinatione Episcopi. Prex ordinationis, 47, editio typica altera (Typis Polyglottis Vaticanis 1990) str. 24.

siromasima, bolesnima i potrebnima.⁸⁴ Ta ga milost potiče da svima naviješta evanđelje, da bude uzor svome stadu, da ga pretječe na putu posvećivanja poistovjećujući se u euharistiji s Kristom svećenikom i žrtvom, ne bojeći se položiti svoj život za svoje ovce.

1558 »Oče, koji poznaješ naša srca, udijeli ovom svome sluzi kojega si odabrao za biskupstvo, da pase tvoje sveto stado i puninom svećeništva besprijeckorno ti služi danju i noću; neka neprestance umilostivljuje tvoje lice i prinosi darove tvoje svete Crkve; neka, snagom duha velikosvećeništva, ima vlast otpuštati grijeha po tvojoj zapovijedi; neka dijeli zadatke po tvome nalogu i sve okove razrješuje vlašću koju si dao apostolima; neka ti omili blagošću i čistim srcem, prinoseći ti miomiris, po Sinu tvome, Isusu Kristu...«⁸⁵

1564 1587 U bizantskom obredu, duhovni dar koji podjeljuje prezbitersko ređenje izriče se ovom molitvom. Biskup polažući ruke između ostaloga govori:

Gospodine, ispuni darom Duha Svetoga ovoga koga si se udostojao uzdići na stupanj svećeništva da bude dostojan besprijeckorno stajati pred tvojim oltarom, navješćivati evanđelje tvoga kraljevstva, vršiti službu tvoje istinite riječi, prinositi ti darove i duhovne žrtve, obnavljati tvoj narod kupelju preporođenja; tako da i on pođe ususret našem velikom Bogu i Spasitelju Isusu Kristu, tvome jedinom Sinu, u dan njegova ponovnog dolaska, i neka primi od tvoje neizrecive dobrote nagradu za vjerno vršenje službe svoga reda.⁸⁶

1569 1588 Đakoni, »ojačani sakramentalnom [...] milošću, služe Božjem narodu u zajedništvu s biskupom i njegovim svećenstvom u službi liturgije«.⁸⁷

1589 Crkveni su naučitelji pred veličinom svećeničke milosti i službe osjećali hitnim poziv na obraćenje, da bi njihov život u svemu odgovarao Onome u čiju ih je službu postavio ovaj sakrament. Tako sveti Grgur Nazijanski, još kao mlad prezbitar, uzvikuje:

»Treba očistiti sebe prije nego se počne čistiti druge; treba biti poučen da bi se moglo poučavati; treba postati svjetlo da bi se moglo svijetliti,

⁸⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Christus Dominus*, 13: AAS 58 (1966) 678-679; *Isto mj.*, 16: AAS 58 (1966) 680-681.

⁸⁵ HIPOLIT RIMSKI, *Traditio apostolica*, 3: ur. B. Botte (Münster i.W. 1989) str. 8-10.

⁸⁶ *Bizantska liturgija. Druga molitva prezbit. rukopoloženja: Εὐχολόγιον τὸ μέγα* (Roma 1873) str. 136.

⁸⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 29: AAS 57 (1965) 36.

približiti se Bogu da bi se druge Bogu privodilo; biti posvećen da bi se druge posvećivalo, vodilo za ruku i pametno savjetovalo.«⁸⁸ »Znam čiji smo službenici, na kojoj smo razini i prema komu smo usmjereni. Poznam Božju veličinu i čovjekovu slabost, ali i snagu.«⁸⁹ – [Tko je dakle svećenik?] Branitelj istine, »uzdiže se s anđelima, slavi s arkandelima, uzdiže žrtve na nebeski oltar, ima udjela u Kristovu svećeništvu, preobražava stvorenje, obnavlja [u njema] sliku [Božju], iznova ga stvara za nebeski svijet i, da reknem što je tu najveće, on je *pobožanstvenjen i on pobožanstvenjuje*«. ⁹⁰

460

A sveti Arški župnik kaže: »Svećenik nastavlja otkupiteljsko djelo na zemlji.« »Kad bi čovjek potpuno shvatio svećenikovo mjesto na zemlji, umro bi ne od straha nego od ljubavi.« [...] »Svećeništvo je ljubav Isusova srca«. ⁹¹

1551

Ukratko

1590 *Sv. Pavao piše svome učeniku Timoteju: »Poradi toga podsjećam te: raspiruj milosni dar Božji koji je u tebi po polaganju mojih ruku« (2 Tim 1, 6) i: »Teži li tko za nadgledništvom, časnu službu želi« (1 Tim 3, 1). Titu kaže: »Poradi toga ostavih te na Kreti da urediš preostalo te po gradovima postaviš starješine kako sam ti ja odredio« (Tit 1, 5).*

1591 *Čitava je Crkva svećenički narod. Po krstu svi vjernici sudjeluju u Kristovu svećeništvu. To se udioništvo naziva »kraljevskim svećeništvom«. Na njegovu temelju i njemu na službu postoji drugo sudjelovanje u Kristovu poslanju, ministerijalno svećeništvo, podijeljeno sakramentom reda; zadaća mu je služiti zajednici u ime i u osobi Krista Glave.*

1592 *Ministerijalno svećeništvo bitno se razlikuje od općeg svećeništva vjernika jer ono podjeljuje svetu vlast na službu vjernicima. Zaređeni službenici vrše svoju službu u narodu Božjem kroz naučavanje (munus docendi), bogoštovlje (munus liturgicum) i pastoralno upravljanje (munus regendi).*

⁸⁸ GRGUR NAZIJANSKI, *Oratio 2*, 71: SC 247, 184 (PG 35, 480).

⁸⁹ GRGUR NAZIJANSKI, *Oratio 2*, 74: SC 247, 186 (PG 35, 481).

⁹⁰ GRGUR NAZIJANSKI, *Oratio 2*, 73: SC 247, 186 (PG 35, 481).

⁹¹ B. NODET, *Le Curé d'Ars. Sa Pensée – son coeur* (Le Puy 1966) str. 98.

- 1593 *Od samog početka služba reda podjeljivala se i vršila u tri stupnja: služba biskupa, prezbitera i đakona. Službe podijeljene ređenjem nezamjenjive su za organski ustroj Crkve: bez biskupa, prezbitera i đakona ne može segovoriti o Crkvi.*⁹²
- 1594 *Biskup prima puninu sakramenta reda koji ga uključuje u biskupski zbor i čini ga vidljivom glavom partikularne Crkve koja mu je povjerena. Biskupi, kao nasljednici apostola i članovi biskupskog zbora, imaju udio u apostolskoj odgovornosti i u poslanju cijele Crkve pod vlašću pape, nasljednika svetog Petra.*
- 1595 *Prezbiteri se povezuju s biskupima u svećeničkom dostojanstvu i ujedno su o njima ovisni u vršenju svojih pastoralnih djelatnosti; pozvani su da budu razboriti suradnici biskupâ; oni oko svoga biskupa čine »prezbiterij« koji zajedno s njime nosi odgovornost za partikularnu Crkvu. Od biskupa primaju dužnost za pojedinu župnu zajednicu ili za određenu crkvenu službu.*
- 1596 *Đakoni su zaređeni za zadatke služenja u Crkvi. Ne primaju ministerijalno svećeništvo, ali im ređenje podjeljuje važne uloge u službi naviještanja riječi Božje, bogoslužja, pastirskog upravljanja i djelotvorne ljubavi: te zadatke treba da vrše pod pastirskom vlasti svoga biskupa.*
- 1597 *Sakrament reda podjeljuje se polaganjem ruku, nakon čega slijedi svečana posvetna molitva kojom se za ređenika od Boga traže milosti Duha Svetoga potrebne za njegovu službu. Ređenje utiskuje neizbrisiv sakramentalni biljeg.*
- 1598 *Crkva podjeljuje sakrament reda samo krštenim muškarcima (viris), čije su sposobnosti za vršenje službe prikladno utvrđene. Crkvenoj vlasti pripada odgovornost i pravo nekoga pozvati da primi redove.*
- 1599 *U latinskoj Crkvi sakrament reda prezbitera redovito se podjeljuje samo onim kandidatima koji su spremni slobodno prigrliti celibat i koji javno pokazuju volju da ga obdržavaju iz ljubavi prema kraljevstvu nebeskome i na služenje ljudima.*
- 1600 *Djelitelji sakramenta reda u sva tri stupnja jesu biskupi.*

⁹² Usp. IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Trallianos*, 3, 1: SC 10bis, 96 (Funk 1, 244).

Članak 7.

SAKRAMENT ŽENIDBE

1601 »Krist Gospodin uzdigao je na dostojanstvo sakramenta ženidbeni savez među krštenima, kojim muška osoba i ženska osoba međusobno uspostavljaju zajednicu svega života po svojoj naravi usmjerenu k dobru bračnih drugova te k rađanju i odgajanju potomstva.«⁹³

I. Ženidba u Božjem planu

1602 Sveto pismo započinje stvaranjem muškarca i žene na sliku i priliku Božju,⁹⁴ a završava prikazom »svadbe Jaganjčeve« (*Otk 19, 9*).⁹⁵ S kraja na kraj Pismo govori o ženidbi i o njezinu »otajstvu«, o njezinu ustanovljenju i o smislu koji joj Bog daje, o njezinu podrijetlu i svrsi, o njezinim različitim ostvarenjima tijekom cijele povijesti spasenja, o njezinim nevoljama što proizađoše iz grijeha i o njezinoj obnovi »u Gospodinu« (*1 Kor 7, 39*), u Novom savezu Krista i Crkve.⁹⁶

ŽENIDBA U REDU STVARANJA

1603 »Intimna zajednica bračnog života i ljubavi, koju je Stvoritelj utemeljio i providio vlastitim zakonima, sazda se ženidbenim ugovorom [...]. Sam Bog je začetnik ženidbe.«⁹⁷ Zvanje za ženidbu upisano je u samu narav muškarca i žene kakvi su izašli iz ruke Stvoriteljeve. Ženidba nije ustanova isključivo ljudska, unatoč brojnim promjenama kojima je kroz vjekove mogla biti podvrgnuta, u raznim kulturama, društvenom ustrojstvu i duhovnim stavovima. Zbog tih pak različnosti ne smijemo zaboraviti ono što je u ženidbi opće i trajno. Premda dostojanstvo te ustanove ne izlazi posvuda jednako na vidjelo,⁹⁸ ipak u svim se kulturama javlja stanovit smisao o uzvišenosti ženidbenog sjedinjenja, jer je »spas kako osobe tako i ljudskog i kršćanskog društva tijesno povezan sa sretnim stanjem u bračnoj i obiteljskoj zajednici.«⁹⁹

⁹³ ZKP kan. 1055, § 1.

⁹⁴ Usp. *Post 1*, 26-27.

⁹⁵ Usp. *Otk 19*, 7.

⁹⁶ Usp. *Ef 5*, 31-32.

⁹⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 48: AAS 58 (1966) 1067.

⁹⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 47: AAS 58 (1966) 1067.

⁹⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 47: AAS 58 (1966) 1067.

1604 Bog koji je čovjeka iz ljubavi stvorio, pozvao ga je na ljubav kao osnovno i urođeno zvanje svakog ljudskog bića. Čovjek je naime
 355 stvoren na sliku i priliku samoga Boga¹⁰⁰ koji je Ljubav (*I Iv* 4, 8.16).
 Budući da je Bog stvorio muško i žensko, njihova uzajamna ljubav
 postaje slikom posvemašnje i neprolazne ljubavi kojom Bog ljubi
 čovjeka. Ona je dobra, veoma dobra u očima Stvoriteljevim.¹⁰¹ I ta
 ljubav koju Bog blagoslivlje namijenjena je plodnosti i da se ostvari u
 zajedničkom djelu očuvanja stvorenja: »I blagoslovi ih Bog i reče im:
 Plodite se i množite i napunite zemlju i sebi je podložite« (*Post* 1, 28).

372 1605 Sveto pismo potvrđuje da su muškarac i žena stvoreni jedno za
 drugo: »Nije dobro da čovjek bude sam« (*Post* 2, 18). Žena, »meso od
 mesa«¹⁰² njegova, to jest, njemu jednaka i sasvim bliska, darovana mu
 je od Boga kao »pomoć«,¹⁰³ predstavljajući tako Boga od kojega nam
 dolazi pomoć.¹⁰⁴ »Stoga će muškarac ostaviti oca i majku da prione uza
 svoju ženu, i bit će njih dvoje jedno tijelo« (*Post* 2, 24). Da to znači
 1614 neprolazno jedinstvo njihovih dvaju bića, sam Gospodin pokazuje
 podsjećajući kakav je bio »u početku« Stvoriteljev naum:¹⁰⁵ »Tako više
 nisu dvoje nego jedno tijelo« (*Mt* 19, 6).

ŽENIDBA POD VLAŠĆU GRIJEHA

1606 Svaki čovjek ima iskustvo zla, oko sebe i u sebi. To se iskustvo
 osjeća i u odnosima između muškarca i žene. Njihovo je sjedinjenje
 oduvijek ugrožavano neslogom, težnjom za gospodarenjem, nevjerom,
 ljubomorom i sukobima, što sve može voditi do mržnje i raskida. Taj se
 nered može očitovati oštrije ili manje oštro i može biti bolje ili slabije
 obuzdavan, već prema kulturama, razdobljima, pojedinim osobama –
 ali čini se da je upravo općeg karaktera.

1849 1607 Vjera nas uči da taj nered, koji s boli zapažamo, ne proizlazi iz
naravi muškarca i žene, niti iz naravi njihovih odnosa, nego iz *grijeha*.
 Raskid s Bogom, prvi grijeh, ima za prvu posljedicu raskid izvornoga

¹⁰⁰ Usp. *Post* 1, 27.

¹⁰¹ Usp. *Post* 1, 31.

¹⁰² Usp. *Post* 2, 23.

¹⁰³ Usp. *Post* 2, 18.

¹⁰⁴ Usp. *Ps* 121, 2.

¹⁰⁵ Usp. *Mt* 19, 4.

zajedništva muškarca i žene. Njihovi su odnosi izopačeni uzajamnim optužbama;¹⁰⁶ njihova uzajamna privlačnost, dar samog Stvoritelja,¹⁰⁷ izokreće se u odnose gospodarenja i požude;¹⁰⁸ divan poziv muškarca i žene da budu plodni, da se množe i da sebi podlože zemlju¹⁰⁹ opterećen je porođajnim bolovima i umorom od rada.¹¹⁰ 400

1608 Ipak, premda teško poremećen, red stvaranja ostaje. Da bi liječili rane grijeha, muškarac i žena trebaju pomoć milosti koju im Bog, u svom beskrajnom milosrđu, nikad nije uskratio.¹¹¹ Bez te pomoći muškarac i žena ne mogu ostvariti svoje životno jedinstvo za koje ih je Bog »u početku« stvorio. 55

ŽENIDBA U ŠKOLI ZAKONA

1609 U svom milosrđu Bog nije napustio čovjeka grešnika. Patnje koje proizlaze iz grijeha, »muke rađanja«¹¹² i rad »u znoju lica svoga« (*Post* 3, 19), predstavljaju također lijek koji ublažuje štete grijeha. Nakon pada, ženidba pomaže da čovjek nadvlada povlačenje u sebe, sebičnost, traženje vlastitog užitka, te potiče otvaranje drugomu, uzajamno pomaganje i sebedarje. 410

1610 Moralna svijest glede jedinstva i nerazrješivosti ženidbe razvila se u školi staroga Zakona. Mnogoženstvo patrijarhâ i kraljeva nije još izričito odbačeno. Ipak Mojsijev zakon smjera štititi ženu protiv proizvoljnog muževa gospodarenja, premda, kako reče Gospodin, i taj Zakon nosi tragove »tvrdoće srca« čovječjega, zbog koje je Mojsije dopustio otpuštanje žene.¹¹³ 1963, 2387

1611 Gledajući Savez Božji s Izraelom u slici isključive i vjerne bračne ljubavi,¹¹⁴ proroci su pripremali svijest izabranoga naroda za 219, 2380

¹⁰⁶ Usp. *Post* 3, 12.

¹⁰⁷ Usp. *Post* 2, 22.

¹⁰⁸ Usp. *Post* 3, 16.

¹⁰⁹ Usp. *Post* 1, 28.

¹¹⁰ Usp. *Post* 3, 16-19.

¹¹¹ Usp. *Post* 3, 21.

¹¹² Usp. *Post* 3, 16.

¹¹³ Usp. *Mt* 19, 8; *Pnz* 24, 1.

¹¹⁴ Usp. *Hoš* 1-3; *Iz* 54; 62; *Jr* 2-3; 31; *Ez* 16; 23.

- 2361 dublje shvaćanje jedinstva i nerazrješivosti ženidbe.¹¹⁵ Knjiga Rutina i Tobijina pružaju dirljivo svjedočanstvo o visokom poimanju ženidbe, o supružničkoj vjernosti i nježnosti. Predaja je u Pjesmi nad pjesmama uvijek gledala jedinstveni izraz ljudske ljubavi kao odraza Božje ljubavi, »jake kao smrt«, koju »mnoge vode ne mogu ugaziti« (*Pj* 8, 6-7).

ŽENIDBA U GOSPODINU

- 521 1612 Svadbeni savez između Boga i njegova naroda Izraela pripremao je novi i vječni Savez, u kojemu se Sin Božji, utjelovivši se i žrtvujući svoj život, na neki način sjedinio s cijelim po njemu spašenim čovječanstvom,¹¹⁶ pripremvši tako »svadbu Jaganjčevu«.¹¹⁷

1613 Na početku svoga javnog djelovanja Isus je – na zahtjev svoje majke – učinio svoje prvo čudo za vrijeme jedne svadbe.¹¹⁸ Crkva pridaje veliku važnost Isusovoj nazočnosti na svadbi u Kani. U tome prepoznaje potvrdu da je ženidba nešto dobro i navještaj da će odsad biti djelotvornim znakom Kristove nazočnosti.

- 2336 1614 U svom je propovijedanju Isus nedvosmisleno naučavao izvorni smisao sjedinjenja muškarca i žene, kako je to Stvoritelj htio
2382 u početku: dopuštenje, koje je Mojsije dao, da se otpusti vlastita žena, bilo je samo ustupak zbog tvrdoće srca,¹¹⁹ ženidbeni je vez muškarca i žene nerazrješiv – sam Bog ga je sklopio. »Što, dakle, Bog združi, čovjek neka ne rastavlja« (*Mt* 19, 6).

- 2364 1615 To nedvosmisleno zauzimanje za nerazrješivost ženidbenoga veza moglo je zbunjivati i moglo je izgledati kao neostvariv zahtjev.¹²⁰ Ipak, Isus nije supružnicima nametnuo nesnosno i preteško breme,¹²¹ teže od Mojsijeva zakona. Došavši obnoviti izvorni red stvaranja, poremećen grijehom, on sam daje snagu i milost za život u ženidbi prema novim mjerilima Kraljevstva Božjega. Slijedeći Krista u samoodricanju,

¹¹⁵ Usp. *Mal* 2, 13-17.

¹¹⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966) 1042.

¹¹⁷ Usp. *Otk* 19, 7.9.

¹¹⁸ Usp. *Iv* 2, 1-11.

¹¹⁹ Usp. *Mt* 19, 8.

¹²⁰ Usp. *Mt* 19, 10.

¹²¹ Usp. *Mt* 11, 29-30.

noseći svoj križ,¹²² ženidbeni drugovi mogu »shvatiti«¹²³ izvorni smisao ženidbe i živjeti ga s Kristovom pomoći. Ta milost kršćanske ženidbe plod je križa Kristova koji je vrelo svega kršćanskoga života. 1642

1616 To je ono što apostol Pavao želi priopćiti kad kaže: »Muževi, ljubite svoje žene kao što je Krist ljubio Crkvu te sebe predao za nju da je posveti« (Ef 5, 25-26), odmah dodajući: »Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu; i dvoje njih bit će jedno tijelo. Otajstvo je to veliko! Ja smjeram na Krista i na Crkvu« (Ef 5, 31-32).

1617 Sav kršćanski život označen je svadbenom ljubavlju Krista i Crkve. Krštenje koje uvodi u Božji narod, već je svadbeno otajstvo. Može se reći da je to svadbena kupelj¹²⁴ koja prethodi svadbenoj gozbi, euharistiji. Kršćanska ženidba postaje pak učinkovit znak, sakrament saveza Krista i Crkve. Budući da označuje i podjeljuje milost tog saveza, ženidba je među krštenima pravi sakrament Novoga saveza.¹²⁵ 796

DJEVIČANSTVO RADI KRALJEVSTVA

1618 Krist je središte svega kršćanskog života. Veza s njime prva je, ispred svih drugih, obiteljskih ili društvenih veza.¹²⁶ Od samih početaka Crkve bilo je muškaraca i žena koji su se odricali velikoga ženidbenog dobra da bi slijedili »Jaganjca kamo god pođe«,¹²⁷ da bi se bavili onim što je Gospodinovo i nastojali mu ugoditi,¹²⁸ idući ususret Zaručniku koji dolazi.¹²⁹ Sam je Krist neke pozvao da ga slijede u takvu življenju kojemu je on uzor: 2232 1579

»Doista ima za ženidbu nesposobnih koji se takvi iz utrobe materine rodiše. Ima nesposobnih koje ljudi onesposobiše. A ima nesposobnih koji sami sebe onesposobiše poradi Kraljevstva nebeskoga. Tko može shvatiti, neka shvati« (Mt 19, 12).

¹²² Usp. Mk 8, 34.

¹²³ Usp. Mt 19, 11.

¹²⁴ Usp. Ef 5, 26-27.

¹²⁵ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 24. zasj., *Doctrina de sacramento Matrimonii*: DS 1800; ZKP kan. 1055, § 1.

¹²⁶ Usp. Lk 14, 26; Mk 10, 28-31.

¹²⁷ Usp. Otk 14, 4.

¹²⁸ Usp. 1 Kor 7, 32.

¹²⁹ Usp. Mt 25, 6.

922-924 1619 Djevičanstvo radi Kraljevstva nebeskoga razvijanje je krsne milosti, moćan znak uzvišene prednosti veze s Kristom, žarkog iščekivanja njegova povratka, znak koji također podsjeća kako je ženidba stvarnost ovoga svijeta koji prolazi.¹³⁰

2349 1620 Oboje, sakrament ženidbe i djevičanstvo radi Kraljevstva Božjega, potječu od samoga Gospodina. On im daje smisao i udjeljuje milost potrebnu da se mogu živjeti u skladu s njegovom voljom.¹³¹ Poštovanje prema djevičanstvu radi Kraljevstva¹³² i kršćansko poimanje ženidbe nerazdvojivi su i uzajamno se potkrepljuju:

»Tko ozloglašuje ženidbu, zamračuje i slavu djevičanstva; tko ju hvali, umnaža divljenje koje pripada djevičanstvu. [...] Doista, ono što izgleda dobrim samo u usporedbi s lošijim, ne može biti uistinu dobro; ono pak što je bolje od nečega što se dobrim smatra, zaista je dobro u potpunom smislu.«¹³³

II. Slavlje ženidbe (vjenčanje)

1323 1621 U latinskom obredu, slavlje sakramenta ženidbe između dvoje katoličkih vjernika redovito biva pod misom zbog toga što su svi sakramenti povezani s Kristovim vazmenim otajstvom.¹³⁴ U euharistiji se vrši spomen-čin Novoga saveza, kojim se Krist zauvijek sjedinio s Crkvom, svojom ljubljenom zaručnicom, za koju je samoga sebe predao.¹³⁵ Potrebno je, dakle, da mladenci zapečate privolu uzajamnog darivanja prikazujući vlastite živote i sjedinjujući to prikazanje s 1368 prinosom Kristovim za Crkvu, prisutnim u euharistijskoj žrtvi, te primajući pričest kako bi, imajući udjela u istome Tijelu i u istoj Krvi Kristovoj, »tvorili jedno tijelo« u Kristu.¹³⁶

1622 »Kao sakramentalni čin posvećenja, liturgijsko ženidbeno slavlje [...] mora po sebi biti valjano, dostojno i plodonosno.«¹³⁷ Stoga

¹³⁰ Usp. *Mk* 12, 25; *1 Kor* 7, 31.

¹³¹ Usp. *Mt* 19, 3-12.

¹³² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 42: AAS 57 (1965) 48; ISTI, Dekr. *Perfectae caritatis*, 12: AAS 58 (1966) 707; ISTI, Dekr. *Optatam totius*, 10: AAS 58 (1966) 720-721.

¹³³ IVAN ZLATOUSTI, *De virginitate*, 10, 1: SC 125, 122 (PG 48, 540); usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 16: AAS 74 (1982) 98.

¹³⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 61: AAS 56 (1964) 116-117.

¹³⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 6: AAS 57 (1965) 9.

¹³⁶ Usp. *1 Kor* 10, 17.

¹³⁷ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 67: AAS 74 (1982) 162.

je potrebno da se budući supružnici pripreme na ženidbeno slavlje pristupajući sakramentu pokore.

1422

1623 Prema latinskoj predaji mladenci, kao služitelji Kristove milosti, uzajamno podjeljuju sakrament ženidbe izražavajući pred Crkvom svoju privolu. U predajama istočnih Crkava, svećenici – biskupi ili prezbiteri – svjedoci su uzajamne privole mladenaca,¹³⁸ ali je i njihov blagoslov potreban za valjanost sakramenta.¹³⁹

1624 Različite liturgije obiluju blagoslovnim molitvama i epiklezama koje od Boga zazivaju milost i blagoslov na novi par, napose na mladenku. U epiklezi tog sakramenta mladenci primaju Duha Svetoga kao zajedništvo ljubavi Krista i Crkve.¹⁴⁰ On je pečat njihova saveza, uvijek ponuđeno vrelo njihove ljubavi, snaga u kojoj će se obnavljati njihova vjernost.

736

III. Ženidbena privola

1625 Ženidbeni savez sklapaju kršteni muškarac i žena, slobodni za sklapanje ženidbe, slobodno izrazujući svoju privolu. »Biti slobodan« znači:

1734

- ne biti podložan prisili;
- biti bez zapreka na temelju naravnog ili crkvenog zakona.

1626 Crkva smatra uzajamnu privolu među mladencima nužnim čimbenikom »koji čini ženidbu«.¹⁴¹ Nema li privole, nema ni ženidbe.

2201

1627 Privola je »čin volje kojim se supružnici uzajamno darivaju i primaju«:¹⁴² »Uzimam te za svoju ženu« – »Uzimam te za svoga muža«.¹⁴³ Ta privola koja uzajamno vezuje supružnike, nalazi svoje izvršenje u činu kojim njih dvoje postaju »jedno tijelo«.¹⁴⁴

¹³⁸ Usp. ZKIC kan. 817.

¹³⁹ Usp. ZKIC kan. 828.

¹⁴⁰ Usp. *Ef* 5, 32.

¹⁴¹ ZKP kan. 1057, § 1.

¹⁴² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 48: AAS 58 (1966) 1067; ZKP kan. 1057, § 2.

¹⁴³ *Ordo celebrandi Matrimonium [Red slavlja ženidbe]*, 62, Editio typica altera (Typis Polyglottis Vaticanis 1991) str. 17.

¹⁴⁴ Usp. *Post* 2, 24; *Mk* 10, 8; *Ef* 5, 31.

1735 1628 Privola treba biti čin volje svake ugovorne stranke, slobodan od nasilja ili velikog straha koji je nanesen izvana.¹⁴⁵ Nijedna ljudska vlast ne može tu privolu nadomjestiti.¹⁴⁶ Nedostaje li ta sloboda, ženidba je nevaljana.

1629 Zbog toga (ili iz drugih razloga koji ženidbu čine ništavnom ili kao da je nije bilo),¹⁴⁷ nakon što nadležni crkveni sud istraži slučaj, Crkva može proglasiti »ništavnost ženidbe«, što znači izjaviti da ženidbe nije ni bilo. U tom slučaju dotični muškarac i žena slobodni su sklapati druge ženidbene veze, s time da poštuju naravne obaveze koje bi proistekle iz prethodnog sjedinjenja.¹⁴⁸

1630 Svećenik (ili đakon) koji prisustvuje vjenčanju prima od mladenaca privolu u ime Crkve i u ime Crkve daje blagoslov. Nazočnost crkvenog službenika (kao i svjedokâ) vidljivo izražava da je ženidba crkvena stvarnost.

1069 1631 To je razlog zbog kojega Crkva za svoje vjernike redovito traži crkveni oblik sklapanja ženidbe.¹⁴⁹ Više razloga ide u prilog toj odluci:

1537 — Sakramentalna ženidba *liturgijski je čin*. Prikladno je, dakle, slaviti je u javnom crkvenom bogoslužju.

— Ženidba uvodi u određeni crkveni *stalež* te u Crkvi uspostavlja među supružnicima i prema djeci stanovita prava i dužnosti.

— Budući da je ženidba u Crkvi određeni *stalež*, potrebno je imati o njoj sigurnost (otud obveza nazočnosti svjedokâ).

2365 — Javnost privole štiti jednom dano »da« i pomaže da mu supružnici ostanu vjerni.

1632 Da supružničko »da« bude čin odgovoran i slobodan, i da ženidbeni savez ima čvrste i trajne ljudske i kršćanske temelje, *priprava za ženidbu* je od osnovne važnosti.

2206 Povlaštenu su put toj pripravi primjer i pouka roditelja i obitelji.

Uloga pastira i kršćanske zajednice kao »Božje obitelji« nužna je za prenošenje ljudskih i kršćanskih vrijednosti ženidbe i obitelji,¹⁵⁰ to više što u

¹⁴⁵ Usp. ZKP kan. 1103.

¹⁴⁶ Usp. ZKP kan. 1057, § 1.

¹⁴⁷ Usp. ZKP kan. 1083-1108.

¹⁴⁸ Usp. ZKP kan. 1071, § 1, 3.

¹⁴⁹ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 24. zasj., *Decretum »Tametsi«*: DS 1813-1816; ZKP kan. 1108.

¹⁵⁰ Usp. ZKP kan. 1063.

naše doba mnogi mladi imaju iskustvo o razorenim ognjištima koja više ne jamče dovoljno tu pripravu:

 Mlade treba, osobito u krilu njihovih obitelji, prikladno i na vrijeme poučiti o dostojanstvu bračne ljubavi, o njezinoj zadaći i njezinim dužnostima, kako bi, odgojeni u poštivanju čistoće, u pravo doba mogli prijeći od časnog zaručništva u brak.¹⁵¹

2350

MJEŠOVITE ŽENIDBE I RAZLIČITOST VJERE

1633 U mnogim je zemljama dosta često sklapanje *mješovitih ženidbi* (između katolika i krštenog nekatolika). Takva ženidba traži osobitu pozornost i supružnika i dušobrižnika. Slučaj pak ženidbe s *različitošću vjere* (između katolika i nekrštenog) iziskuje još veću opreznost.

1634 Različita vjeroispovijest supružnika ne predstavlja nesavladivu zapreku za ženidbu, ako im uspije povezati što je svako od njih primilo u vlastitoj zajednici, i jedno od drugoga naučiti na koji način svako od njih živi svoju vjernost Kristu. Ali, ipak, ne treba omalovažiti teškoće mješovitih ženidbi. One proizlaze iz činjenice da podjela među kršćanima još nije prevladana. Supruzi se izlažu opasnosti da drama kršćanske nesloge odjekne i unutar njihova doma. Različitost vjere može te teškoće samo povećati. Vjerska razilaženja, drugačije poimanje ženidbe i drugačije religijsko mišljenje i osjećaj mogu biti izvorom bračnih napetosti, poglavito glede odgoja djece. Tada se može javiti i napast: vjerska ravnodušnost.

817

1635 Prema važećem pravu latinske Crkve, za dopuštenost mješovite ženidbe traži se *izričito dopuštenje* crkvene vlasti.¹⁵² U slučaju različitosti vjere za valjanost ženidbe traži se *izričit oprost* od zapreke.¹⁵³ To dopuštenje ili taj oprost pretpostavljaju da obje strane poznaju i ne isključuju bitne svrhe i svojstva ženidbe, kao i to da katolička stranka potvrđuje obveze, da ih je priopćila nekatoličkoj stranci kako bi ih i ona poznavala, naime da će čuvati svoju vjeru i da će djecu krstiti i odgajati u Katoličkoj Crkvi.¹⁵⁴

1636 U mnogim krajevima, zahvaljujući ekumenskom dijalogu, zainteresirane su kršćanske zajednice kojih se to tiče uspostavile zajedničku pastoralnu aktivnost *za mješovite ženidbe*. Zadaća joj je pomagati dotičnim parovima da bi u svom posebnom stanju mogli živjeti u svjetlu vjere. Valja im također pomagati svladavati napetosti između obveza što ih supružnici imaju jedno prema drugome i prema svojim crkvenim zajednicama. Treba također poticati razvoj onoga što im je u vjeri zajedničko i poštovanje onoga u čemu se razlikuju.

821

¹⁵¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 49: AAS 58 (1966) 1070.

¹⁵² Usp. ZKP kan. 1124.

¹⁵³ Usp. ZKP kan. 1086.

¹⁵⁴ Usp. ZKP kan. 1125.

1637 U brakovima s različitošću vjere katolički supružnik ima poseban zadatak. Doista »muž nevjernik posvećen je ženom i žena nevjernica posvećena je bratom« (1 Kor 7, 14). Velika je radost za kršćanskog supružnika i za Crkvu ako to »posvećivanje« dovede do slobodnog obraćenja drugog supružnika na kršćansku vjeru.¹⁵⁵ Iskrena bračna ljubav, ponizno i strpljivo življenje obiteljskih kreposti i ustrajna molitva mogu supružnika koji nije vjernik pripremiti za primanje milosti obraćenja.

IV. Učinci sakramenta ženidbe

1638 »Iz valjane ženidbe nastaje među ženidbenim drugovima veza koja je po svojoj naravi trajna i isključiva; osim toga, u kršćanskoj se ženidbi supružnici *posebnim sakramentom* okrepljuju i kao posvećuju za dužnosti i dostojanstvo svojega staleža.«¹⁵⁶

ŽENIDBENI VEZ

1639 Privolu kojom se ženidbeni drugovi uzajamno daju i prihvaćaju, zapečaćuje sam Bog.¹⁵⁷ Iz njihova saveza »rađa se, također pred društvom, ustanova koja je po Božjoj odredbi trajna.«¹⁵⁸ Supružnički savez uključen je u savez Boga s ljudima: »Prava ženidbena ljubav uzdignuta je u božansku ljubav.«¹⁵⁹

1640 *Ženidbeni vez* uspostavljen je, dakle, od samoga Boga, tako da među krštenima sklopljena i izvršena ženidba nikad ne može biti razriješena. Taj vez, koji proizlazi od slobodnoga ljudskog čina supružnika i izvršenja ženidbe, neopoziva je stvarnost iz koje proizlazi savez, zajamčen Božjom vjernošću. Crkva nema vlasti izjašnjavati se suprotno toj odredbi Božje mudrosti.¹⁶⁰

MILOST SAKRAMENTA ŽENIDBE

1641 Kršćanski supružnici »u svom životnom položaju i u svom staležu imaju vlastit dar u Božjem narodu.«¹⁶¹ Ta milost vlastita sakra-

¹⁵⁵ Usp. 1 Kor 7,16.

¹⁵⁶ ZKP kan. 1134.

¹⁵⁷ Usp. Mk 10, 9.

¹⁵⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 48: AAS 58 (1966) 1067.

¹⁵⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 48: AAS 58 (1966) 1068.

¹⁶⁰ Usp. ZKP kan. 1141.

¹⁶¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 16.

mentu ženidbe namijenjena je usavršavanju supružničke ljubavi, jačanju njihova nerazrješiva jedinstva. Snagom te milosti oni »se uzajamno pomažu za postizanje svetosti u bračnom životu te u prihvaćanju i odgoju djece«.¹⁶²

1642 *Krist je izvor te milosti.* »Kao što je nekoć sam Bog savezom ljubavi i vjernosti prišao svome narodu, tako sada Spasitelj ljudi i Zaručnik Crkve po sakramentu ženidbe dolazi ususret kršćanskim supruzima.«¹⁶³ On ostaje s njima, daje im snage da ga slijede uzimajući na se svoj križ, da se nakon padova ponovno dižu, da si uzajamno opraštaju, da nose terete jedno drugoga,¹⁶⁴ da budu »podložni jedni drugima u strahu Kristovu« (*Ef* 5, 21) te se ljube nadnaravnom, nježnom i plodnom ljubavlju. U radostima njihove ljubavi i obiteljskog života on im već na ovome svijetu daje predokus svadbene gozbe Jaganjčeve:

»Kako bih mogao izraziti sreću te ženidbe koju Crkva sjedinjuje, euharistijska žrtva utvrđuje, blagoslov pečati, anđeli naviještaju, a nebeski Otac prihvaća? [...] Kakav li su par dvoje vjernika sjedinjeni istom nadom, istom čežnjom, istim obdržavanjem, istim služenjem! Oboje su djeca istoga Oca, služitelji istoga Gospodara; nema tu nikakve podjele ni u duhu ni u tijelu. Dapače, zaista su dvoje u samo jednom tijelu i gdje je tijelo jedno, jedan je i duh.«¹⁶⁵

V. Dobra i zahtjevi ženidbene ljubavi

1643 »Ženidbena ljubav uključuje cjelinu u koju ulaze sve sastojnice osobe – zov tijela i nagona, snaga osjećaja i strasti, težnja duha i volje –; ona smjera duboko osobnom jedinstvu, koje – nadilazeći sjedinjenje u jednom tijelu – vodi do punog jedinstva srca i duše. Ta ljubav traži *nerazrješivost* i *vjernost* u uzajamnom neopozivu darivanju te se otvara *plodnosti*. Riječ je ukratko o redovitim značajkama svake ženidbene ljubavi, ali s novim značenjem koje ih ne samo čisti i učvršćuje, nego ih također toliko uzvisuje da postaju izrazom upravo kršćanskih vrijednosti«.¹⁶⁶

¹⁶² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 15-16; usp. *Isto mj.*, 41: AAS 57 (1965) 47.

¹⁶³ VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 48: AAS 58 (1966) 1068.

¹⁶⁴ Usp. *Gal* 6, 2.

¹⁶⁵ TERTULIJAN, *Ad uxorem*, 2, 8, 6-7: CCL 1, 393 (PL 1, 1415-1416); usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 13: AAS 74 (1982) 94.

¹⁶⁶ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 13: AAS 74 (1982) 96.

JEDINSTVO I NERAZRJEŠIVOST ŽENIDBE

1644 Ljubav među supruzima po svojoj naravi iziskuje jedinstvo i nerazrješivost njihova osobnoga zajedništva koje uključuje sav njihov život: »Tako više nisu dvoje, nego jedno tijelo« (Mt 19, 6).¹⁶⁷ Oni su »pozvani trajno rasti u svome zajedništvu, u svakodnevnoj vjernosti bračnom obećanju potpunog uzajamnog dara«.¹⁶⁸ To je ljudsko zajedništvo potvrđeno, očišćeno i k savršenstvu privedeno zajedništvom u Isusu Kristu, što ga daje sakrament ženidbe. Ono se produbljuje življenjem zajedničke vjere i zajedničkim primanjem pričesti.

- 369 1645 »Ženidbeno jedinstvo koje Gospodin potvrđuje, jasno se očituje također u jednakom osobnom dostojanstvu kako muškarca tako i žene, što ga treba priznati u uzajamnoj i punoj ljubavi.«¹⁶⁹ *Mnogoženstvo* se protivi tom jednakom dostojanstvu i jedinjoj i isključivoj ženidbenoj ljubavi.¹⁷⁰

2364-2365 VJERNOST ŽENIDBENE LJUBAVI

1646 Ženidbena ljubav, po samoj svojoj naravi, traži od supružnika nepovredivu vjernost. To je posljedica dara samih sebe kojim su se supružnici jedno drugome darovali. Ljubav želi biti neopoziva. Ne može biti »do drugačije odredbe«. »To prisno sjedinjenje, kao uzajamno darivanje dviju osoba, i dobro djece zahtijevaju punu vjernost ženidbenih drugova i njihovo nerazdruživo jedinstvo.«¹⁷¹

1647 Najdublji je tome razlog Božja vjernost savezu i Kristova vjernost Crkvi. Sakrament ženidbe osposobljuje ženidbene drugove da tu vjernost predstavljaju i da je svjedoče. Od sakramenta, nerazrješivost ženidbe dobiva nov i dublji smisao.

1648 Može izgledati teško, čak nemoguće, za cijeli se život vezati uz jedno ljudsko biće. Stoga je još potrebnije naviještati Dobru vijest da nas Bog ljubi potpunom i neopozivom ljubavlju, da su supružnici

¹⁶⁷ Usp. *Post* 2, 24.

¹⁶⁸ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 19: AAS 74 (1982) 101.

¹⁶⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 49: AAS 58 (1966) 1070.

¹⁷⁰ Usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 19: AAS 74 (1982) 102.

¹⁷¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 48: AAS 58 (1966) 1068.

dionici te ljubavi, da ih Bog vodi i podupire te po svojoj vjernosti mogu oni biti svjedoci vjerne ljubavi Božje. Muž i žena koji Božjom milošću, često u vrlo teškim uvjetima, daju takvo svjedočanstvo zaslužuju zahvalnost i potporu crkvene zajednice.¹⁷²

1649 Ipak ima prilika kada bračni suživot postaje praktički nemoguć iz najrazličitijih razloga. U takvim slučajevima Crkva dopušta fizičku *rastavu* i prekid zajedničkog stanovanja. Supružnici ne prestaju biti muž i žena pred Bogom; i nisu slobodni za sklapanje nove veze. U tako teškom stanju najbolje bi rješenje bilo – ako je moguće – pomiriti se. Kršćanska je zajednica pozvana pomagati tim osobama da u takvu stanju žive kršćanski, u vjernosti ženidbenom vezu koji ostaje nerazrješiv.¹⁷³ 2383

1650 U naše doba u mnogim zemljama brojni katolici pribjegavaju *razvodu* po građanskim zakonima te građanski sklapaju novu vezu. Vjerna riječi Isusa Krista (»Tko otpusti svoju ženu pa se oženi drugom, čini prema prvoj preljub; i ako žena napusti svoga muža pa se uda za drugoga, čini preljub« *Mk* 10, 11-12), Crkva drži da ne može priznati valjanom novu vezu ako je prva ženidba bila valjana. Ako su se rastavljeni građanski ponovno vjenčali, nalaze se u stanju koje se objektivno protivi Božjemu zakonu. Stoga ne mogu pristupati euharistijskoj pričesti dokle god traju takve prilike. Iz istog razloga ne mogu preuzimati stanovite crkvene odgovornosti. Ne može im se udijeliti ni pomirenje u sakramentu pokore, osim onima koji se pokaju što su povrijedili znak Saveza i vjernosti Kristu, obvezavši se živjeti u potpunosti uzdržljivosti. 2384

1651 Prema kršćanima koji žive u takvu stanju i koji često čuvaju vjeru te žele kršćanski odgajati djecu, svećenici i sva zajednica trebaju iskazivati pozornu skrb kako se oni ne bi osjećali odijeljenima od Crkve, u čijem životu mogu i trebaju kao krštenici sudjelovati:

»Trebaju ih poticati na slušanje riječi Božje, na sudjelovanje u misnoj žrtvi, na ustrajnost u molitvi, da podupiru dobrotvorne pothvate i one što ih zajednica poduzima u prilog pravednosti, da odgajaju djecu u kršćanskoj vjeri, da gaje duh i djela pokore, da tako iz dana u dan zazivaju milost Božju.«¹⁷⁴

¹⁷² Usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 20: AAS 74 (1982) 104.

¹⁷³ Usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 83: AAS 74 (1982) 184; ZKP kan. 1151-1155.

¹⁷⁴ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 84: AAS 74 (1982) 185.

2366-2367 OTVORENI ZA PLODNOŠT

1652 »Ustanova ženidbe i supružnička ljubav po svojoj su naravi
372 usmjerene rađanju i odgajanju djece te u tome nalaze svoje ispu-
njenje«:¹⁷⁵

»Djeca su najdragocjeniji dar ženidbe i uvelike pridonose dobru samih roditelja. Sam Bog koji je rekao: ‘Nije dobro da čovjek bude sam’ (*Post* 2, 18) i koji je čovjeka od početka stvorio kao muško i žensko (*Mt* 19, 4), želeći mu udijeliti posebno udioništvo u svome stvoriteljskom djelu, blagoslovio je muža i ženu rekavši: ‘Plodite se i množite se’ (*Post* 1, 28). Prema tome, pravo njegovanje supružničke ljubavi kao i sav ustroj obiteljskog života što otud proizlazi – ne zanemariivši ostale svrhe ženidbe – idu za tim da bi supružnici s hrabrošću bili spremni za suradnju sa Stvoriteljevom i Spasiteljevom ljubavlju, koji po njima neprekidno umnožava i obogaćuje svoju obitelj.«¹⁷⁶

1653 Plodnost supružničke ljubavi proteže se na plodove moralnog,
duhovnog i nadnaravnog života koje roditelji odgojem prenose na
2231 svoju djecu. Roditelji su prvi i glavni odgojitelji svoje djece.¹⁷⁷ U tom
smislu osnovna je zadaća ženidbe i obitelji biti u službi života.¹⁷⁸

1654 Bračni život ženidbenih drugova, kojima Bog nije udijelio
imati djecu, bez obzira na to u ljudskom i kršćanskom pogledu može
biti sasvim osmišljen. Njihova ženidba može odsijevati plodnošću
ljubavi, prihvaćanja drugih i žrtve.

VI. Kućna Crkva

1655 Krist se htjede roditi i odrasti u krilu svete obitelji Josipa i
759 Marije. Crkva nije drugo nego »Božja obitelj«. Od početaka su
jezgru Crkve često činili oni koji zajedno »s cijelim svojim domom«
postadoše vjernici.¹⁷⁹ Kad bi se obraćali, željeli bi da im sav »dom bude
spašen«. ¹⁸⁰ Postavši vjerničke, te obitelji bijahu mali otoci kršćanskoga
života usred svijeta koji nije vjerovao.

¹⁷⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 48: AAS 58 (1966) 1068.

¹⁷⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 50: AAS 58 (1966) 1070-1071.

¹⁷⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Gravissimum educationis*, 3: AAS 58 (1966) 731.

¹⁷⁸ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 28: AAS 74 (1982) 114.

¹⁷⁹ Usp. *Dj* 18, 8.

¹⁸⁰ Usp. *Dj* 16, 31; 11, 14.

1656 U naše doba, u svijetu koji je često tuđ ili čak prema vjeri neprijateljski, od osnovne je važnosti da vjerničke obitelji budu ognjišta žive i izjarujuće vjere. Stoga je Drugi vatikanski koncil, služeći se drevnim izrazom nazvao obitelj »Ecclesia domestica – Kućna Crkva«. ¹⁸¹ U krilu obitelji »roditelji treba da za svoju djecu riječju i primjerom budu prvi vjerovjesnici, i u svakome gaje njemu vlastito zvanje, a posebno ono sveto«. ¹⁸² 2204

1657 Eto gdje se na povlašten način izvršava *krsno svećeništvo* oca, majke, djece i svih članova obitelji: »sudjelovanjem u sakramentima, molitvom i zahvaljivanjem, svjedočenjem svetog života, odricanjem i djelima ljubavi«. ¹⁸³ Obiteljski je dom tako prva škola kršćanskog života i »bogatije čovječnosti«. ¹⁸⁴ Ovdje se čovjek uči trudu i radosti rada, bratskoj ljubavi, plemenitom stalno obnavljanom praštanju i nadasve bogoštvlju, molitvi i prikazivanju Bogu vlastitoga života. 2214-2231

1658 Treba spomenuti one osobe koje su zbog određenih uvjeta u kojima moraju živjeti – što često ne ovisi o njihovoj volji – osobito blize Isusovu srcu te zaslužuju ljubav i brižnu skrb Crkve, a naročito njezinih pastira: veliki broj *osoba koje nisu u braku*. Mnogi od njih ostaju *bez ljudske obitelji* često zbog siromaštva. Ima onih koji u takvu stanju žive u duhu Blaženstava, uzorno služeći Bogu i bližnjemu. Svima moraju biti otvorena vrata domova, obitelji, »kućnih Crkava«, i velike obitelji koja je Crkva. »Nitko na ovom svijetu nije lišen obitelji: Crkva je svima dom i obitelj, osobito onima koji su 'umorni i opterećeni' (Mt 11, 28).« ¹⁸⁵ 2231 2233

Ukratko

1659 *Kaže sveti Pavao: »Muževi, ljubite svoje žene kao što je Krist ljubio Crkvu [...]. Otajstvo je to veliko! Ja smjeram na Krista i na Crkvu« (Ef 5, 25.32).*

¹⁸¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 16; usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 21: AAS 74 (1982) 105.

¹⁸² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 16.

¹⁸³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 10: AAS 57 (1965) 15.

¹⁸⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 52: AAS 58 (1966) 1073.

¹⁸⁵ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 85: AAS 74 (1982) 187.

- 1660 *Ženidbenim se savezom muškarac i žena vezuju u prisno zajedništvo života i ljubavi. Bog Stvoritelj zasnovao je ženidbu i vlastitim je zakonima opskrbio. Po svojoj naravi ženidba je određena za dobro ženidbenih drugova i za rađanje i odgoj djece. Među krštenima Krist Gospodin uzdignuo je ženidbu na dostojanstvo sakramenta.*¹⁸⁶
- 1661 *Sakrament ženidbe znak je sjedinjenja Krista i Crkve. Ženidbenim drugovima daje milost da se ljube onom ljubavlju kojom Krist ljubi Crkvu. Tako milost sakramenta usavršuje ljudsku supružničku ljubav, učvršćuje njihovo nerazrješivo jedinstvo i posvećuje ih na putu u vječni život.*¹⁸⁷
- 1662 *Ženidba se sklapa privolom supružnika, što znači voljom da se uzajamno i neopozivo daruju, da bi živjeli u savezu vjerne i plodne ljubavi.*
- 1663 *Budući da supružnici ženidbom stupaju u javno stanje života u Crkvi, prikladno je da sklapanje ženidbe bude javno, u okviru liturgijskog slavlja, u nazočnosti svećenika (ili ovlaštenog predstavnika Crkve), svjedokâ i vjerničke zajednice.*
- 1664 *Ženidba je po naravi bitno jedinstvena, nerazrješiva i otvorena plodnosti. Mnogoženstvo je nespojivo s jedinstvom ženidbe; razvod rastavlja ono što je Bog sjedinio; odbacivanje plodnosti lišava bračni život njegova »najdragocjenijeg dara«, djeteta.*¹⁸⁸
- 1665 *Nova ženidba rastavljenih, dok još živi zakoniti supružnik, protivni se Božjem naumu i zakonu, kako ih je Krist naučavao. Oni nisu od Crkve odijeljeni, ali ne smiju primati svetu pričest. Svoj će kršćanski život živjeti osobito odgajajući djecu u vjeri.*
- 1666 *Kršćanski je dom mjesto gdje djeca primaju prvi navještaj vjere. Zato se obitelj s pravom zove »kućna Crkva«, zajednica milosti i molitve, škola ljudskih kreposti i kršćanske ljubavi.*

¹⁸⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 48: AAS 58 (1966) 1067-1068; ZKP kan. 1055, § 1.

¹⁸⁷ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 24. zasj., *Doctrina de sacramento Matrimonii*: DS 1799.

¹⁸⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 50: AAS 58 (1966) 1070.

ČETVRTO POGLAVLJE

DRUGA LITURGIJSKA SLAVLJA

Članak 1.

BLAGOSLOVINE

1667 »Sveta Majka Crkva ustanovila je blagoslovine. To su sveti znakovi, nalik sakramentima, kojima se označuju i molitvom Crkve postižu nadasve duhovni učinci. Njima se ljudi pripremaju da prime glavni učinak sakramenata i bivaju posvećene razne zgrade života.«¹

ZNAČAJKE BLAGOSLOVINA

1668 Crkva ih je ustanovila radi posvećivanja nekih crkvenih službi, nekih životnih stanja, vrlo različitih okolnosti kršćanskog života i uporabe čovjeku korisnih stvari. Prema pastirskim odlukama biskupa, blagoslovine mogu također odgovarati vlastitim potrebama, kulturi i povijesti kršćanskog naroda pojedinog kraja ili pojedinog vremena. Blagoslovine uvijek sadrže molitvu, često popraćenu određenim znakom, kao što je polaganje ruke, znamenovanje križem, škropljenje blagoslovljenom vodom (koje doziva u pamet krštenje). 699, 2157

1669 Blagoslovinama je korijen u krsnom svećeništvu: svaki je krštenik pozvan da bude »blagoslov«² i da blagoslavlja.³ Zato i laici mogu predsjedati nekim blagoslovima;⁴ što se više blagoslov tiče crkvenog 784 2626

¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 60: AAS 56 (1964) 116; usp. ZKP kan. 1166; ZKIC kan. 867.

² Usp. *Post* 12, 2.

³ Usp. *Lk* 6, 28; *Rim* 12, 14; *I Pt* 3, 9.

⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 79: AAS 56 (1964) 120; usp. ZKP kan. 1168.

i sakramentalnog života, to je više njegovo predsjedanje pridržano zaređenom službeniku (biskupu, prezbiteru ili đakonu).⁵

1128 1670 Blagoslovine ne podjeljuju milost Duha Svetoga na način kao
2001 sakramenti, nego po molitvi Crkve pripremaju za primanje milosti i
raspolažu za suradnju s njome. »Pravo raspoloženim vjernicima pruža
se mogućnost da im se gotovo svaka zgoda života posveti božanskom
milošću koja proistječe iz vazmenog otajstva Kristove muke, smrti i
uskrsnuća, iz kojega svi sakramenti i blagoslovine crpe svoju moć;
gotovo i nema ni jedne čestite upotrebe tvarnih dobara koja se ne bi
mogla usmjeriti na posvećenje čovjeka i na hvalu Bogu.«⁶

RAZNI OBLICI BLAGOSLOVINA

1078 1671 Među blagoslovinama najprije su *blagoslovi* (osobâ, stola, predmeta,
mjestâ). Svaki je blagoslov hvala Bogu i molitva za postizanje njegovih darova. U
Kristu kršćani su blagoslovljeni od Boga Oca »svakim blagoslovom duhovnim«
(*Ef* 1, 3). Zato Crkva podjeljuje blagoslov zazivajući ime Isusovo i obično čineći
sveti znak Isusova križa.

923 1672 Neki blagoslovi imaju trajno značenje: njihov je učinak *posvećenje*
925, 903 osoba Bogu i posvećenje predmeta i mjesta za bogoštovnu upotrebu. Blagoslovi
osoba – ne valja ih zamijeniti sakramentalnim ređenjem – jesu: posvećenje opata
i opatice nekog samostana, posvećenje djevica i udovica, obred redovničkog
zavjetovanja i blagoslovi za neke crkvene službe (čitači, akoliti, katehisti itd.).
Kao primjer blagoslova predmeta mogu se navesti: posveta ili blagoslov crkve ili
oltara, blagoslov svetih ulja, posuđa, svete odjeće, zvona itd.

395 1673 Kad Crkva javno i mjerodavno, u ime Isusa Krista, traži da neka osoba
550 ili predmet budu zaštićeni od opsjednuća Zloga i oslobođeni njegove vlasti, govori
se o *otklinjanju* (*egzorcizmu*). Isus ga je vršio;⁷ od njega Crkva ima moć i zadaću
otklinjanja (*egzorcizma*).⁸ U jednostavnom obliku egzorcizam se vrši u slavlju
1237 krštenja. Svečano otklinjanje, zvano »velikim egzorcizmom«, može izvršiti samo
svećenik, i to s biskupovim dopuštenjem. U tome treba postupati razborito, strogo
poštujući odredbe koje je donijela Crkva.⁹ Egzorcizam smjera izgonu zloduha ili
oslobađanju od utjecaja zloduha, i to duhovnom vlašću koju je Isus povjerio svojoj

⁵ Usp. *De Benedictionibus* [*Blagoslovine*], Praenotanda generalia, 16 et 18, Editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1984) str. 13,14-15.

⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 61: AAS 56 (1964) 116-117.

⁷ Usp. *Mk* 1, 25-26.

⁸ Usp. *Mk* 3, 15; 6, 7.13; 16, 17.

⁹ Usp. ZKP kan. 1172.

Crkvi. Nešto posve drugo je slučaj bolesti, osobito psihičkih, kojih liječenje spada u medicinsku znanost. Važno je, dakle, prije nego se slavi egzorcizam, osigurati se, da se radi o prisutnosti Zloga, a ne o bolesti.

PUČKA RELIGIOZNOST

1674 Osim o sakramentalnom bogoslužju i o blagoslovinama, kateheza mora voditi računa o oblicima pobožnosti vjernika i o pučkoj religioznosti. Religiozni osjećaj kršćanskog naroda u svakom je vremenu nalazio 2688
izražaja u različitim oblicima pobožnosti koje okružuju sakramentalni život Crkve, kao što je čašćenje svetih moći, pohodi svetištima, hodočašća, ophodi, križni put, vjerski plesovi, krunica, medaljice itd.¹⁰ 2669, 2678

1675 Ti su izražaji produžetak liturgijskog života Crkve, ali ga ne nadomještaju: »Te vježbe treba tako urediti da, vodeći računa o pojedinim liturgijskim vremenima, budu u skladu sa svetom liturgijom, da od nje na neki način proizlaze i k njoj vode narod, jer ih ona po svojoj naravi daleko nadvisuje.«¹¹

1676 Potreban je pastirski razbor u podržavanju i promicanju pučke religioznosti i, po potrebi, pročišćavanju i ispravljanju religioznog osjećaja koji je u pozadini tih pobožnosti da bi se napredovalo u spoznaji Kristova otajstva. Te pobožnosti podliježu brizi i sudu biskupa i općim crkvenim uredbama.¹² 426

»Pučka religioznost je, u biti, skup vrednota koje, s kršćanskom mudročću, odgovaraju velikim egzistencijalnim pitanjima. Katolička pučka mudrost ima sposobnost životne sinteze; pa tako stvaralački povezuje božansko i ljudsko, Krista i Mariju, duh i tijelo, zajedništvo i ustanove, osobu i zajednicu, vjeru i domovinu, um i čuvstvo. Ta mudrost je kršćanski humanizam koji radikalno potvrđuje dostojanstvo svakog bića kao Božjeg djeteta, uspostavlja temeljno bratstvo, uči biti u skladu s prirodom i shvaćati rad, daje opravdanja za život u radosti i vedrini, čak i usred životnih neprilika. Ta je mudrost, za narod, također načelo razlučivanja, evanđeoski instinkt koji daje spontano spoznati kad je evanđelje u Crkvi na prvome mjestu, a kad mu je sadržaj ispražnjen i zagašen drugim interesima.«¹³

¹⁰ Usp. DRUGI NICEJSKI KONCIL, *Definitio de sacris imaginibus*: DS 601; *Isto mj.*: DS 603; TRIDENTSKI KONCIL, 25. zasj., *Decretum de invocatione, veneratione et reliquiis sanctorum, et sacris imaginibus*: DS 1822.

¹¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 13: AAS 56 (1964) 103.

¹² Usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Catechesi tradendae*, 54: AAS 71 (1979) 1321-1322.

¹³ III CONFERENCIA GENERAL DEL EPISCOPADO LATINOAMERICANO, *Puebla. La Evangelización en el presente y en el futuro de América Latina*, 448 (Bogotá 1979) str. 131; Usp. PAVAO VI., Apost. pob. *Evangelii nuntiandi*, 48: AAS 68 (1976) 37-38.

Ukratko

- 1677 *Blagoslovinama se zovu sveti znakovi ustanovljeni od Crkve; svrha im je pripravljati ljude na primanje plodova sakramenata i posvećivati različite zgode života.*
- 1678 *Među blagoslovinama važno mjesto zauzimaju blagoslovi; sadrže hvalu Bogu za njegova djela i njegove darove i ujedno molitveni zagovor Crkve za ljude da mogu upotrebljavati Božje darove u duhu evanđelja.*
- 1679 *Osim liturgijom, kršćanski se život hrani i različitim oblicima pučke pobožnosti, ukorijenjene u različitim kulturama. Brižno nastojeći da ih rasvijetli svjetlom vjere, Crkva promiče oblike pučke religioznosti, koji su izraz evanđeoskog instinkta i ljudske mudrosti te obogaćuju kršćanski život naroda.*

Članak 2.

KRŠĆANSKI POGREB

- 1525 1680 Svim sakramentima, a u prvom redu sakramentima inicijacije, svrha je posljednji Vazam Božjega djeteta, onaj koji ga, kroz smrt, uvodi u život Kraljevstva. Tada se ispunja ono što je ispovijedao vjerom i nadom: »Iščekujem uskrsnuće mrtvih i život budućega vijeka.«¹⁴

I. Posljednji Vazam kršćana

- 1010-1014 1681 Kršćanski smisao smrti objavljuje se u svjetlu *vazmenog otajstva* Kristove smrti i uskrsnuća, u kojemu je naša jedina nada. Kršćanin koji umire u Kristu Isusu, »iseljuje se iz tijela i naseljuje se kod Gospodina«.¹⁵

1682 Dan smrti inaugurira za kršćanina, na *koncu njegova sakramentalnog života*, dovršenje novog rađanja koje je započelo krštenjem, konačno »suobličenje« slici Sina (Božjega) što mu je dano pomazanjem

¹⁴ Nicejsko-carigradsko vjerovanje: DS 150.

¹⁵ Usp. 2 Kor 5, 8.

Duha Svetoga, i sudjelovanje na gozbi Kraljevstva kojem je euharistija bila predokus, pa makar još treba proći kroz posljednja čišćenja da bi obukao svadbenu haljinu.

1683 Crkva koja je, kao mati, sakramentalno nosila u svome krilu kršćane za njihova zemaljskog hodočašća, prati ih i na kraju puta, da ih preda »u Očeve ruke«. U Kristu, ona prikazuje Ocu djecu njegove milosti, a u nadi izručuje zemlji sjeme njihova tijela koje će uskrsnuti u slavi.¹⁶ To se prikazanje u punini slavi euharistijskom žrtvom; blagoslovi koji prethode i koji slijede jesu blagoslovine. 1020 627

II. Slavljenje ukopa (sprovod)

1684 Kršćanski pogreb je liturgijsko slavlje Crkve. Crkvena služba ovdje ide za tim da izrazi djelotvorno zajedništvo s *pokojnikom*, da u njemu sudjeluje okupljena *zajednica* te da joj navijesti vječni život.

1685 Različiti sprovodni obredi izražavaju *vazmeni značaj* kršćanske smrti i odgovaraju prilikama i predajama pojedinoga kraja, pa i glede liturgijske boje.¹⁷

1686 *Red sprovoda* rimske liturgije predlaže tri načina slavlja koji odgovaraju trima mjestima njegova odvijanja (kuća, crkva, groblje) i prema važnosti koju mu pridaju obitelj, mjesni običaji, kultura i pučka pobožnost. Samo odvijanje zajedničko je svim liturgijskim tradicijama i sadrži četiri glavna dijela:

1687 *Pozdrav zajednice*. Slavlje se otvara pozdravom vjere. Pokojnikova rodbina prima se riječju »utjehe« (u značenju Novoga zavjeta: snaga Duha Svetoga u nadi).¹⁸ Zajednica okupljena na molitvu očekuje i »riječi vječnoga života«. Smrt jednoga člana zajednice (ili obljetnica, sedmi ili trideseti dan) događaj je koji mora prevladati obzorje »ovoga svijeta« i vjernike privući k istinskim dometima vjere u uskrsloga Krista.

1688 *Služba riječi*, na pogrebu, traži to brižljiviju pripravu što se tada mogu u zajednici naći i vjernici manje revni za liturgiju i pokojnikovi prijatelji koji nisu kršćani. Homilija, posebno, mora »izbjegavati oblik i stil posmrtnog slova«¹⁹ te rasvijetliti otajstvo kršćanske smrti svjetlom uskrsloga Krista.

¹⁶ Usp. 1 Kor 15, 42-44.

¹⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 81: AAS 56 (1964) 120.

¹⁸ Usp. 1 Sol 4, 18.

¹⁹ Usp. *Ordo exsequiarum* [*Red sprovoda*], *Prvi način sprovoda*, 41, Editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1969) str. 21.

- 1371 1689 *Euharistijska žrtva*. Kad se slavlje vrši u Crkvi, euharistija je srce
vazmene zbiljnosti i kršćanske smrti.²⁰ Njome Crkva izražava svoje djelotvorno
zajedništvo s pokojnikom: prinoseći Ocu, u Duhu Svetomu, žrtvu Kristove smrti
i uskrsnuća, ona ga moli da to njegovo dijete bude očišćeno od svojih grijeha i
njihovih posljedica te bude pripušteno vazmenoj punini stola u Kraljevstvu.²¹ Po
958 tako slavljenoj euharistiji zajednica se vjernika, osobito pokojnikova obitelj, uči
živjeti u zajedništvu s onim koji »je usnuo u Gospodinu«, sjedinjujući se s Tijelom
Kristovim kojega je on živi član, i moleći za njega i s njime.

- 2300 1690 *Oproštaj* s pokojnikom jest čin kojim ga Crkva »preporučuje Bogu«. To
je posljednji pozdrav kojim se kršćanska zajednica oprašta od jednog svojega člana
prije nego mu se tijelo položi u grob.²² Bizantska predaja izražava to oproštajnim
cjelovom pokojniku:

Tim zaključnim pozdravom »pjeva se njegovu odlasku iz ovoga života i njegovu rastanku, a i jer postoji zajedništvo i ponovni sastanak. Naime, umrijevši nismo nipošto odijeljeni jedni od drugih jer svi mi idemo istim putem i naći ćemo se na istome mjestu. Nikad nećemo biti odvojeni, jer živimo za Krista i sada smo sjedinjeni s Kristom, idući njemu ususret [...] bit ćemo svi zajedno u Kristu.«²³

²⁰ Usp. *Ordo exequiarum* [*Red sprovoda*], *Prethodne napomene*, 1, Editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1969) str. 7.

²¹ Usp. *Ordo exequiarum*, [*Red sprovoda*], *Prvi način sprovoda*, 56, Editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1969) str. 26.

²² Usp. *Ordo exequiarum*, [*Red sprovoda*], *Prethodne napomene*, 10, Editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1969) str. 9.

²³ SIMEON SOLUNSKI, *De ordine sepulturae*, 367: PG 155, 685.

Središnji dio sarkofaga Junija Bassa, nađen ispod glavnog oltara [Confessio, ispovijedanje vjere] u bazilici sv. Petra u Rimu, s nadnevkom iz 359. godine.

Proslavljeni Krist, mladoliko prikazan, u znaku njegova božanstva, uzašao je na nebesko prijestolje, pod nogama njegovim Uran, poganski bog neba.

Uz njega su sveti apostoli Petar i Pavao, okrenuti Kristu da prime od njega dva svitka: Novi zakon.

Kao što je Mojsije na brdu Sinaju od Boga primio Stari zakon, tako sada apostoli – predstavljeni po dvojici svojih poglavara – od Krista primaju Novi zakon. Krist, Božji Sin, Gospodar neba i zemlje, daruje Novi zakon narodu Novoga saveza i taj Zakon nije više napisan na kamenim pločama nego je utisnut po Duhu Svetom u srca vjernika.

Sam Krist daje snagu za življenje u skladu s »novim životom« (§ 1697). On je došao da u nama izvrši ono što nam je zapovjedio za naše dobro (usp. § 2074).

TREĆI DIO

ŽIVOT U KRISTU

1691 »Kršćanine, upoznaj svoje dostojanstvo, i kad si postao dionik božanske naravi, nemoj se grešnim životom vraćati na prijašnju podlost. Sjeti se kojoj Glavi pripadaš i kojeg si Tijela ud! Ne zaboravi da si izbavljen od vlasti tmina i prenesen u Božje svjetlo i kraljevstvo.«¹

790

1692 Vjerovanje je ispovjedilo veličinu Božjih darova čovjeku u djelu Njegova stvaranja a još više u otkupljenju i posvećenju. Što vjera ispovijeda, sakramenti daju: po »sakramentima koji su ih nanovo rodili« kršćani su postali »djeca Božja« (*I Iv* 3, 1),² »zajedničari božanske naravi« (*2 Pt* 1, 4). Priznajući u vjeri svoje novo dostojanstvo, kršćani su pozvani da se vladaju »dostojno evanđelja Kristova«.³ Po sakramentima i molitvi oni primaju Kristovu milost i darove njegova Duha koji ih za to osposobljuju.

1693 Krist Isus uvijek je činio što se sviđalo *Ocu*.⁴ Uvijek je živio u savršenom zajedništvu s njim. Isto tako su i njegovi učenici pozvani živjeti pred očima Oca »koji vidi u skrovitosti« (*Mt* 6, 6) da postanu »savršeni kao što je savršen Otac [...] nebeski« (*Mt* 5, 47).

1694 Ucijepljeni u *Krista* po krštenju,⁵ kršćani su »umrli grijehu, a žive Bogu u Kristu Isusu«,⁶ i tako su dionici života Uskrsloga.⁷ U nasljedovanju *Krista* i u jedinstvu s njim,⁸ kršćani mogu biti »nasljedovatelji Božji kao djeca ljubljena« i hodati u ljubavi,⁹ usklađujući svoje misli, riječi i djela s osjećajima kakvi su bili u Kristu Isusu«¹⁰ i nasljedujući njegov primjer.¹¹

1267

¹ LAV VELIKI, *Sermo* 21, 3: CCL 138, 88 (PL 54, 192-193).

² Usp. *Iv* 1, 12.

³ Usp. *Fil* 1, 27.

⁴ Usp. *Iv* 8, 29.

⁵ Usp. *Rim* 6, 5.

⁶ Usp. *Rim* 6, 11.

⁷ Usp. *Kol* 2, 12.

⁸ Usp. *Iv* 15, 5.

⁹ Usp. *Ef* 5, 1-2.

¹⁰ Usp. *Fil* 2, 5.

¹¹ Usp. *Iv* 13, 12-16.

1695 »Opravdani u imenu Gospodina našega Isusa Krista i u Duhu Boga našega« (*I Kor* 6, 11), »posvećeni« i »pozvani da budu sveti«,¹² kršćani su postali »hram Duha Svetoga« (*I Kor* 6, 19). Taj »Duh Sinac« uči ih moliti Oca¹³ i, postavši njihov život, omogućuje im djelovati¹⁴ tako da donose plodove Duha¹⁵ po djelotvornoj ljubavi. Liječeći rane grijeha, Duh Sveti nas obnavlja iznutra po duhovnoj preobrazbi,¹⁶ prosvjetljuje nas i snaži da živimo kao »djeca svjetlosti« (*Ef* 5, 8), u »svakoj dobroti, pravednosti i istini« (*Ef* 5, 9).

1970 1696 Kristov put »vodi u Život« (*Mt* 7, 14), put suprotan »vodi u propast« (*Mt* 7, 13).¹⁷ Evanđeoska prispodoba o *dva puta* uvijek je prisutna u crkvenoj katehezi: ona ističe važnost moralnih odluka za naše spasenje. »Dva su puta: jedan je put života, a drugi je put smrti, ali je među njima velika razlika.«¹⁸

1697 U katehezi je vrlo važno sa svom jasnoćom osvijetliti radost i zahtjeve Kristova puta.¹⁹ Kateheza o »novosti života« (*Rim* 6, 4) u Kristu bit će:

- 737 sl. — *kateheza o Duhu Svetomu*, nutarnjem Učitelju života po Kristu, milom gostu i prijatelju koji nadahnjuje, vodi, ispravlja i utvrđuje taj život;
- 1938 sl. — *kateheza o milosti*, jer smo upravo milošću spašeni i po milosti naša djela mogu donositi plod za život vječni;
- 1716 sl. — *kateheza o blaženstvima*, jer je Kristov put sažet u blaženstvima koja su jedini put prema vječnoj sreći za kojom čezne čovjekovo srce;
- 1846 sl. — *kateheza o grijehu i oproštenju*, jer čovjek, ako se ne prizna grješnikom, ne može spoznati istinu o samomu sebi, što je uvjet ispravnog djelovanja, a bez ponude oproštenja ne bi mogao podnijeti tu istinu;

¹² Usp. *I Kor* 1, 2.

¹³ Usp. *Gal* 4, 6.

¹⁴ Usp. *Gal* 5, 25.

¹⁵ Usp. *Gal* 5, 22.

¹⁶ Usp. *Ef* 4, 23.

¹⁷ Usp. *Pnz* 30, 15-20.

¹⁸ *Didaché*, 1, 1: SC 248, 140 (Funk 1, 2).

¹⁹ Usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Catechesi tradendae*, 29: AAS 71 (1979) 1301.

- *kateheza o ljudskim krepostima*, koja omogućava da osjetimo ljepotu i privlačnost ispravnih raspoloženja prema dobru; 1803 sl.
 - *kateheza o kršćanskim krepostima* vjeri, ufanju i ljubavi, nadahnuta uzvišenim primjerom svetaca; 1812 sl.
 - *kateheza o dvostrukoj zapovijedi ljubavi*, razrađenoj u Deset Božjih zapovijedi; 2067
 - *crkvena kateheza*, jer upravo višestrukom razmjenom »duhovnih dobara« u »općinstvu svetih«, kršćanski život može rasti, razvijati se i prenositi drugima. 946 sl.
- 1698 Prvo i posljednje uporište toj katehezi bit će uvijek sam Isus Krist, koji je »Put, Istina i Život« (Iv 14, 6). Promatrajući ga u vjeri, kršćani se mogu nadati da će on sam u njima ostvariti svoja obećanja i da, ljubeći ga ljubavlju kojom je on njih ljubio, mogu činiti djela koja odgovaraju njihovu dostojanstvu: 426

»Molim te da razmatraš [...] o tome kako je Gospodin naš Isus Krist tvoja prava glava, a ti jedan od njegovih udova. [...] On je tebi što i glava udovima. Sve njegovo tvoje je; duh, srce, tijelo, duša i sve moći. [...] Treba da se svime tim služiš kao svojim, da služiš, slaviš, ljubiš i veličaš Boga. Ti si njemu što i udovi glavi, i zato on žarko želi raspolagati svim tvojim moćima kao svojim, u službi i na slavu svojega Oca.«²⁰

»Ta meni je živjeti Krist« (Fil 1, 21).

²⁰ IVAN EUDES, *Le Coeur admirable de la Très Sacrée Mère de Dieu*, 1, 5: Oeuvres complètes, sv. 6 (Paris 1908) str. 113-114.

PRVI ODSJEK

**ČOVJEKOV POZIV:
ŽIVOT U DUHU**

1699 Životom u Duhu Svetom ostvaruje se čovjekov poziv (*prvo poglavlje*). Taj se život sastoji u božanskoj ljubavi i ljudskoj solidarnosti (*drugo poglavlje*). On nam je darovan kao spasenje (*treće poglavlje*).

PRVO POGLAVLJE

DOSTOJANSTVO LJUDSKE OSOBE

1700 Dostojanstvo ljudske osobe ima korijen u tome što je stvorena na sliku i priliku Božju (*članak 1*), a potpuno se ostvaruje u pozivu na božansko blaženstvo (*članak 2*). Ljudskom je biću svojstveno da slobodno teži prema tom ostvarenju (*članak 3*). Slobodnim činima (*članak 4*) ljudska se osoba usmjeruje ili ne usmjeruje prema dobru što ga je Bog obećao i što ga ćudoredna savjest posvjedočuje (*članak 5*). Ljudska se bića izgrađuju sama i rastu iznutra: sav njihov osjetilni i duhovni život pridonosi njihovom rastu (*članak 6*). Uz pomoć milosti napreduju u kreposti (*članak 7*), izbjegavaju grijeh a, ako ga učine, kao rasipni sin¹ povjeravaju se milosrđu Oca našega koji je na nebesima (*članak 8*). Tako postižu savršenstvo ljubavi. 356 1439

Članak 1.

ČOVJEK SLIKA BOŽJA

1701 »Krist, objavljujući otajstvo Oca i njegove ljubavi [...] potpuno otkriva čovjeka njemu samome te mu objavljuje uzvišenost njegova poziva.«² U Kristu, »slici Boga nevidljivoga« (*Kol 1, 15*),³ čovjek je stvoren na Stvoriteljevu »sliku i priliku«. U Kristu, Otkupitelju i Stvoritelju, božanska slika, izobličena grijehom prvoga čovjeka, obnovljena je u izvornoj ljepoti i oplemenjena Božjom milošću.⁴ 359

1702 Božanska slika prisutna je u svakom čovjeku. Ona se odražava u zajedništvu osoba, na sliku jedinstva božanskih osoba među sobom (usp. *Drugo poglavlje*). 1878

¹ Usp. *Lk 15, 11-31*.

² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966) 1042.

³ Usp. *2 Kor 4, 4*.

⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966) 1042.

363 1703 Obdarena »duhovnom i besmrtnom dušom«,⁵ ljudska je osoba
 2258 na zemlji »jedino stvorenje što ga je Bog htio radi njega samoga«. ⁶ Od
 svoga začeca ona je upućena prema vječnom blaženstvu.

1704 Ljudska je osoba dionik svjetla i sile božanskog Duha.
 339 Razumom je sposobna shvatiti red stvari što ga je uspostavio Stvoritelj.
 Svojom je voljom sama po sebi sposobna usmjeriti se prema svom
 istinskom dobru. Vlastito savršenstvo nalazi u tome da »traži i ljubi
 30 istinu i dobro«. ⁷

1705 Po svojoj duši i njezinim duhovnim moćima čovjek je obdaren
 1730 slobodom, »izuzetnim znakom [...] slike Božje«. ⁸

1706 Svojim razumom čovjek prepoznaje glas Boga koji ga »uvijek
 1776 poziva [...] da čini dobro, a izbjegava zlo«. ⁹ Svatko je dužan slijediti
 taj zakon koji odzvanja u savjesti i svoje ispunjenje nalazi u ljubavi
 prema Bogu i blišnjemu. Provođenje čudorednog života dokazuje
 dostojanstvo osobe.

397 1707 »No čovjek je, pod utjecajem Zloga, već na početku povijesti
 zloupotrijebio svoju slobodu«: ¹⁰ podlegao je napasti i počinio zlo.
 Sačuvao je želju za dobrom, ali mu narav nosi ranu istočnoga grijeha.
 Tako je čovjek postao sklon zlu i podvrgnut zabludi:

»Čovjek je u samom sebi podijeljen. Zbog toga je sav život ljudski, i
 pojedinaca i skupina, označen dramatičnom borbom između dobra i zla,
 između svjetla i tame.« ¹¹

617 1708 Svojom mukom Krist nas je oslobodio od Sotone i od grijeha.
 On nam je zaslužio novi život u Duhu Svetome. Njegova milost
 obnavlja ono što je grijeh u nama iskvario.

⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 14: AAS 58 (1966) 1036.

⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 24: AAS 58 (1966) 1045.

⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 15: AAS 58 (1966) 1036.

⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 17: AAS 58 (1966) 1037.

⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 16: AAS 58 (1966) 1037.

¹⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 13: AAS 58 (1966) 1034.

¹¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 13: AAS 58 (1966) 1035.

1709 Onaj tko vjeruje u Krista postaje dijete Božje. To ga posinjenje preobražava i daje mu mogućnost da slijedi Kristov primjer. Oposobljuje ga da ispravno djeluje i čini dobro. U jedinstvu sa svojim Spasiteljem učenik postiže savršenstvo ljubavi, svetost. Kad sazre u milosti, čudoredni život uvire u vječni život u nebeskoj slavi. 1265
1050

Ukratko

- 1710 *»Krist [...] potpuno otkriva čovjeku njega samoga te mu objavljuje uzvišenost njegova poziva.«¹²*
- 1711 *Obdarena duhovnom dušom, razumom i voljom, ljudska je osoba od svog začeca usmjerena prema Bogu i određena za vječno blaženstvo. Ona postiže vlastito savršenstvo tražeći i ljubeći istinu i dobro.¹³*
- 1712 *Prava sloboda je u čovjeku »izuzetan znak Božje slike«.¹⁴*
- 1713 *Čovjek je dužan slijediti čudoredni zakon koji ga potiče »da čini dobro a izbjegava zlo«.¹⁵ Taj zakon odzvanja u njegovoj savjesti.*
- 1714 *Budući da je istočnim grijehom ranjen u svojoj naravi, čovjek je u služanju svojom slobodom podvrgnut zabludi i sklon zlu.*
- 1715 *Tko vjeruje u Krista, ima novi život u Duhu Svetomu. Čudoredni život, koji raste i sazrijeva u milosti, traba doći do punine u nebeskoj slavi.*

¹² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966) 1042.

¹³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 15: AAS 58 (1966) 1036.

¹⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 17: AAS 58 (1966) 1037.

¹⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 16: AAS 58 (1966) 1037.

Članak 2.

NAŠ POZIV NA BLAŽENSTVO

I. Blaženstva

2546 1716 Blaženstva su u središtu Isusova propovijedanja. Njihov navještaj opet preuzima obećanja dana izabranom narodu još od Abrahama. Ta su obećanja usavršena time što su usmjerena ne više prema pukom uživanju zemlje, nego prema Kraljevstvu nebeskom:

Blago siromasima duhom: njihovo je kraljevstvo nebesko.

Blago ožalošćenima: oni će se utješiti.

Blago krotkima: oni će baštiniti zemlju.

Blago gladnima i žednima pravednosti: oni će se nasititi.

Blago milosrdnima: oni će zadobiti milosrđe.

Blago čistima srcem: oni će Boga gledati.

Blago mirotvorcima: oni će se sinovima Božjim zvati.

Blago progonjenima zbog pravednosti: njihovo je kraljevstvo nebesko.

Blago vama kad vas – zbog mene – pogrde i prognaju i sve zlo slāžu protiv vas.

Radujte se i kličite: velika je plaća vaša na nebesima. (Mt 5, 3-12).

459 1717 Blaženstva ocrtavaju lice Isusa Krista i opisuju njegovu ljubav; izražavaju poziv vjernika pridruženih slavi njegove Muke i Uskrsnuća; ona osvjetljuju djela i stavove svojstvene kršćanskom životu; to su
1820 paradoksalna obećanja koja u nevoljama podržavaju nadu; naviještaju blagoslove i nagrade koje učenici tajanstveno već unaprijed kušaju; najprije su ostvarena u životu Djevice Marije i svih svetaca.

II. Čežnja za srećom

27 1718 Blaženstva odgovaraju urođenoj čežnji za srećom. Ta čežnja je
1024 izvorno božanska: Bog ju je čovjeku usadio u srce da ga privuče k sebi, jer je samo on može ispuniti.

»Zacijelo, svi želimo živjeti sretno, i nema ga među ljudima tko ne bi prihvatio tu tvrdnju, čak i prije nego što se do kraja izreče.«¹⁶

¹⁶ AUGUSTIN, *De moribus Ecclesiae catholicae*, 1, 3, 4: CSEL 90, 6 (PL 32, 1312).

»Kako dakle tražim tebe, Gospodine? Kad tražim tebe, Boga svog, tražim blaženi život. Tražit ću te da živi duša moja. Moje tijelo živi naime po mojoj duši, a moja duša živi po tebi.«¹⁷ 2541

»Jedino Bog zasićuje.«¹⁸

1719 Blaženstva otkrivaju cilj ljudskog života, konačnu svrhu prema kojoj teže ljudski čini: Bog nas poziva na svoje blaženstvo. Taj je poziv upravljen svakome osobno, ali i sveukupnoj Crkvi, novom narodu onih koji su prihvatili obećanje i žive u vjeri u njega. 1950

III. Kršćansko blaženstvo

1720 Novi zavjet upotrebljava mnoge izraze da bi označio blaženstvo na koje Bog poziva čovjeka: dolazak Božjega kraljevstva;¹⁹ gledanje Boga: »Blago čistima srcem: oni će Boga gledati« (Mt 5, 8),²⁰ ulazak u radost Gospodinovu;²¹ ulazak u Počinak Božji.²² 1027

»Ondje ćemo počinuti; ondje ćemo gledati; gledat ćemo i ljubiti; ljubiti ćemo i slaviti. Eto, to će biti na kraju bez kraja. I koji drugi cilj imamo, ako ne doći u kraljevstvo kojemu neće biti kraja?«²³

1721 Bog nas je stavio u svijet radi toga da ga spoznamo, služimo mu i ljubimo ga i tako u nebo dođemo. Blaženstvo nas čini »zajedničarima božanske naravi« (2 Pt 1, 4) i vječnoga života.²⁴ S njime čovjek ulazi u Kristovu slavu²⁵ i u radost života Presvetog Trojstva. 260

1722 Takvo blaženstvo nadilazi razum i čisto ljudske sile. Ono je plod nezasluzenog Božjeg dara. Zato se i zove nadnaravno, kao i milost koja čovjeku omogućuje da uđe u Božju radost. 1028

¹⁷ AUGUSTIN, *Confessiones*, 10, 20, 29: CCL 27, 170 (PL 32, 791).

¹⁸ TOMA AKVINSKI, *In Symbolum Apostolorum scilicet »Credo in Deum« Expositio*, c. 15: *Opera omnia*, sv. 27 (Paris 1875) str. 228.

¹⁹ Usp. Mt 4, 17.

²⁰ Usp. 1 Iv 3, 2; 1 Kor 13, 12.

²¹ Usp. Mt 25, 21.23.

²² Usp. Heb 4, 7-11.

²³ AUGUSTIN, *De civitate Dei*, 22, 30: CSEL 40/2, 670 (PL 41, 804).

²⁴ Usp. Iv 17, 3.

²⁵ Usp. Rim 8, 18.

294 »‘Blago čistima srcem: oni će Boga gledati!’ Sigurno, zbog njegove veličine i njegove neizrecive slave, ‘Boga nitko ne može vidjeti i ostati živ’, jer Otac je nedokučiv; ali zbog svoje ljubavi, svoje dobrote prema ljudima i svoje svemogućnosti, on ide sve dotle da onima koji ga ljube daje povlasticu da ga vide [...] jer ‘što je nemoguće ljudima, moguće je Bogu’.²⁶

1723 Obećano blaženstvo stavlja nas pred presudne ćudoredne
2519 odluke. Poziva nas da očistimo srce od zlih nagona i da nastojimo ljubiti Boga iznad svega. Uči nas da se prava sreća ne nalazi u bogatstvu ili blagostanju, ni u ljudskoj slavi ili moći, ni u kojemu ljudskom djelu, ma kako ono korisno bilo, kao što su znanosti, tehnike i umjetnosti, ni
227 u kojemu god stvorenju, nego u Bogu samome, vrelu svakog dobra i svake ljubavi:

»Bogatstvo je veliko božanstvo današnjice; bogatstvu mnogi, silno mnoštvo ljudi iskazuje nagonsko poštovanje. Oni mjere sreću imutkom, a prema imutku mjere i čestitost. [...] Sve to proizlazi iz uvjerenja da se bogatstvom može sve. Bogatstvo je dakle jedan od idola našega vremena, a drugi idol je glasovitost. [...] Činjenica da smo poznati i da se o nama govori u svijetu (što bi se moglo zvati slavom u tisku), dovela je do toga da se glasovitost sama u sebi smatra dobrom, vrhovnim dobrom, čak predmetom pravog štovanja.²⁷

1724 Deset Božjih zapovijedi, govor na gori i apostolska kateheza opisuju nam putove koji vode u nebesko kraljevstvo. Mi se u tomu zalažemo korak po korak svagdašnjim djelima, potpomognuti milošću Duha Svetoga. Snagom Kristove riječi, polagano donosimo u Crkvi plodove na slavu Božju.²⁸

Ukratko

1725 *Blaženstva prihvaćaju i privode savršenstvu Božja obećanja dana još od vremena Abrahamova, usmjerujući ih prema kraljevstvu nebeskom. Ona odgovaraju čežnji za srećom koju je Bog čovjeku usadio u srce.*

1726 *Blaženstva nam pokazuju posljednju svrhu kojoj nas Bog zove: kraljevstvo, gledanje Boga, udio u božanskoj naravi, vječni život, posinjenje te počinak u Bogu.*

²⁶ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 4, 20, 5: SC 100, 638 (PG 7, 998).

²⁷ JOHN HENRY NEWMAN, *Discourses addressed to Mixed Congregations*, 5 [*Saintliness the Standard of Christian Principle*] (Westminster 1966) str. 89-91.

²⁸ Usp. prisposobu o sijaču: *Mt* 13, 3-23.

- 1727 *Blaženstvo vječnog života nezasluženi je Božji dar: ono je nadnaravno, kao i milost koja vodi do njega.*
- 1728 *Blaženstva nas stavljaju pred presudne odluke glede zemaljskih dobara; ona nam čiste srce da budemo sposobni ljubiti Boga iznad svega.*
- 1729 *Nebesko blaženstvo određuje mjerila za razlučivanje u služenju zemaljskim dobrima u skladu s Božjim zakonom.*

Članak 3.

ČOVJEKOVA SLOBODA

1730 Bog je stvorio čovjeka razumnim, udijelivši mu dostojanstvo osobe obdarene inicijativom i gospodstvom nad svojim djelima. »Bog je htio čovjeka prepustiti u 'ruke njegove vlastite odluke' (*Sir 15, 14*), tako da sam od sebe traži svog Stvoritelja i da, prianjajući slobodno uza nj, dođe do potpunog i blaženog savršenstva.«²⁹

30

»Čovjek je obdaren razumom i u tome je sličan Bogu, stvoren slobodan i gospodar svojih čina.«³⁰

I. Sloboda i odgovornost

1731 Sloboda je u razumu i volji ukorijenjena moć djelovati ili ne djelovati, činiti ovo ili ono, i tako izvršavati samostalno namjeravane čine. Po slobodnoj volji svatko raspolaže samim sobom. Sloboda je u čovjeku moć rasta i sazrijevanja u istini i dobroti. Sloboda postiže savršenstvo kad je usmjerena prema Bogu, našem blaženstvu.

1721

1732 Dokle god se nije konačno utvrdila u svom posljednjem dobru, a to je Bog, sloboda uključuje mogućnost *biranja između dobra i zla*, a to znači napredovanja u savršenosti ili malaksanja i grijšenja. Ona je glavna oznaka ljudskih čina u pravom smislu. Ona postaje vrelo pohvale ili ukora, zasluge ili krivnje.

396

1849

2006

²⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 17: AAS 58 (1966) 1037.

³⁰ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 4, 4, 3: SC 100, 424 (PG 7, 983).

1803 1733 Što čovjek više čini dobro, to je slobodniji. Prava je sloboda u služenju dobru i pravednosti. Izbor neposlušnosti i zla zloupotreba je slobode i vodi u ropstvo grijeha.³¹

1036 1734 Sloboda čini čovjeka *odgovornim* za vlastite čine u mjeri u
1804 kojoj su voljni. Napredovanje u kreposti, poznavanje dobra i askeza povećavaju gospodstvo volje nad vlastitim činima.

597 1735 *Ubrojivost* i odgovornost za neki čin mogu se umanjiti ili poništiti neznanjem, nepažnjom, nasiljem, strahom, navikama, neumjerenim strastima i drugim psihičkim ili društvenim čimbenicima.

1736 Svaki izravno voljni čin ubraja se počinitelju.

2568 Nakon grijeha u raji Gospodin pita Adama: »Što si to učinio?« (*Post* 3, 13). Isto tako pita Kaina.³² I prorok Natan govori tako kralju Davidu nakon preljuba s Urijinom ženom i nakon njegova ubojstva.³³

Pojedini čin može biti neizravno voljan, kad je posljedica zanemarivanja onoga što je trebalo znati ili činiti, npr. prometna nesreća izazvana nepoznavanjem prometnih propisa.

2263 1737 Neki se učinak može trpjeti, a da ga onaj koji ga je prouzročio ne želi; npr. iscrpljenost majke uz postelju bolesnog djeteta. Štetan učinak nije ubrojiv ako nije željen ni kao svrha ni kao sredstvo čina, kao što može biti smrt podnesena pri pružanju pomoći osobi u opasnosti. Da štetan učinak bude ubrojiv, mora biti predvidljiv i da ga je onaj koji ga je uzrokovao mogao izbjeći, npr. u slučaju ubojstva što ga prouzroči vozač u pijanom stanju.

1738 Sloboda se vježba u međuljudskim odnosima. Svaka ljudska osoba, stvorena na sliku Božju, ima naravno pravo biti od drugih priznata slobodnim i odgovornim bićem. Svi duguju svakomu to poštovanje. *Pravo na slobodu djelovanja* zahtjev je neodvojiv od dostojanstva
2106 ljudske osobe, poglavito na području ćudoređa i religije.³⁴ To pravo
210 mora biti građanski priznato i zaštićeno u granicama zajedničkog dobra i javnog reda.³⁵

³¹ Usp. *Rim* 6, 17.

³² Usp. *Post* 4, 10.

³³ Usp. 2 *Sam* 12, 7-15.

³⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 2: AAS 58 (1966) 930-931.

³⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 7: AAS 58 (1966) 934-935.

II. Čovjekova sloboda u rasporedbi spasenja

- 1739 *Sloboda i grijeh.* Čovjekova sloboda ograničena je i pogrešiva. Čovjek je doista sagriješio. Slobodno je sagriješio. Odbacivši naum Božje ljubavi, prevario je samoga sebe i postao rob grijeha. To prvo otuđenje rodilo je mnoga druga. Povijest čovječanstva od svojih početaka svjedoči o nesrećama i tlačenjima što se rađaju iz ljudskog srca kao posljedica zloporabe slobode. 387
401
- 1740 *Prijetnje slobodi.* Služenje slobodom ne uključuje pravo govoriti i činiti što mu drago. Krivo je umišljati da je »čovjek, kao subjekt slobode, biće dostatno samom sebi i da mu je svrha zadovoljiti vlastiti interes u uživanju zemaljskih dobara«. ³⁶ Uostalom, uvjeti gospodarskog i društvenog, političkog i kulturnog reda, koji se zahtijevaju za ispravno služenje slobodom, često se ne priznaju i krše. Ta stanja zaslijepljenosti i nepravde opterećuju čudoredni život te jake i slabe uvode u napast da griješe protiv ljubavi. Kad odbacuje moralni zakon, čovjek se diže protiv vlastite slobode, postaje rob samoga sebe, kida bratstvo sa sebi sličnima i buni se protiv božanske istine. 2108
1887
- 1741 *Oslobođenje i spasenje.* Svojim slavним križem Krist je postigao spasenje svih ljudi. Otkupio ih je od grijeha koji ih je držao u ropstvu. »Za slobodu nas Krist oslobodi« (*Gal 5, 1*). U njemu imamo zajedništvo s istinom koja nas je oslobodila. ³⁷ Dan nam je Duh Sveti te, kao što uči Apostol, »gdje je Duh Gospodnji, ondje je sloboda« (*2 Kor 3, 17*). Već odsada se ponosimo slobodom djece Božje. ³⁸ 782
- 1742 *Sloboda i milost.* Kristova milost nije u suprotnosti s našom slobodom, kad je ova u skladu s osjećajem za istinu i dobro što ga je Bog stavio u ljudsko srce. Naprotiv, kako kršćansko iskustvo to posvjedočuje napose u molitvi, što smo poučljiviji poticajima milosti, to nam više raste nutarnja sloboda i sigurnost u kušnjama kao i pred pritiscima i prinudama vanjskog svijeta. Djelovanjem milosti Duh Sveti nas odgaja za duhovnu slobodu da nas učini slobodnim suradnicima svoga djela u Crkvi i u svijetu: 2002
1784

³⁶ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instr. *Libertatis conscientia*, 13: AAS 79 (1987) 559.

³⁷ Usp. *Iv* 8, 32.

³⁸ Usp. *Rim* 8, 21.

»Svemogući milosrdni Bože, milostivo odagnaj od nas zapreke što nam stoje na putu, da se smirene duše i tijela možemo slobodno posvetiti tvojoj službi.«³⁹

Ukratko

- 1743 *»Bog je [...] čovjeka prepustio u ruke njegove vlastite odluke« (Sir 15, 14), da bi mogao uz svoga Stvoritelja slobodno pristati i tako doći do blažene savršenosti.*⁴⁰
- 1744 *Sloboda je moć da djelujemo ili ne djelujemo i tako sami od sebe vršimo slobodne čine. Sloboda postiže savršenost svoga čina kad je usmjerena prema Bogu, vrhovnom Dobru.*
- 1745 *Sloboda je uistinu značajka ljudskih čina. Sloboda čini čovjeka odgovornim za čine koje dobrovoljno izvršava. Čovjeku je vlastito djelovati slobodno.*
- 1746 *Neznanje, nasilje, strah i drugi psihički ili društveni čimbenici mogu smanjiti ili poništiti ubrojivost i odgovornost za neki čin.*
- 1747 *Pravo na slobodno djelovanje neotuđivi je zahtjev čovjekova dostojanstva, napose na vjerskom i ćudorednom području. No slobodno djelovanje ne uključuje pravo govoriti i činiti što mu drago.*
- 1748 *»Za slobodu nas Krist oslobodi« (Gal 5, 1).*

³⁹ *Dominica XXXII »Per annum«, Collecta [22. nedjelja kroz godinu, Zborna molitva]: Missale Romanum, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 371.*

⁴⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 17: AAS 58 (1966) 1037.

Članak 4.

MORALNOST LJUDSKIH ČINA

1749 Po slobodi čovjek postaje moralni subjekt. Kad djeluje slobodno, čovjek je, da tako kažemo, *otac vlastitih čina*. Ljudski čini, tj. čini slobodno izabrani na osnovi suda savjesti, ćudoredno su ocjenjivi. Oni su ili dobri ili zli. 1732

I. Izvori moralnosti

1750 Moralnost ljudskih čina ovisi:

- o izabranom objektu;
- o namjeravanoj svrsi ili o nakani;
- o okolnostima čina.

Objekt, nakana i okolnosti »izvori« su ili konstitutivni elementi moralnosti ljudskih čina.

1751 Izabrani *objekt* jest dobro prema kojemu se volja slobodno usmjeruje. To je materija ljudskog čina. Izabrani objekt moralno pobliže određuje čin volje, ukoliko razum spoznaje i sudi da jest ili nije u skladu s istinskim dobrom. Objektivne moralne norme očituju razumski red dobra i zla, što ga posvjedočuje savjest. 1794

1752 Nasuprot objektu, *nakana* je na strani subjekta koji djeluje. Budući da je ona na voljnom izvoru čina i da ga određuje svrhom, nakana je bitna sastojnica za ćudorednu kvalifikaciju čina. Svrha je prvo čemu je upravljena nakana, i označuje cilj prema kojemu radnja teži. Nakana je pokret volje prema svrsi; ona je okrenuta prema cilju djelovanja. Usmjeren je prema dobru koje se od poduzete radnje očekuje. Ne ograničava se na usmjerenje naših pojedinih čina, nego može i mnogostruke akcije usmjeriti prema jednom te istom cilju; može usmjeriti cijeli život prema konačnom cilju. Na primjer, nekoj usluzi je cilj pomoći drugome, ali u isto vrijeme ona može biti nadahnut ljubavlju prema Bogu kao konačnoj svrsi svih naših djela. Jedan te isti čin može biti nadahnut različitim nakanama; tako npr. netko može učiniti uslugu da stekne neku korist ili da bude pohvaljen. 2520 1731

1753 Dobra nakana (npr. pomoći bližnjemu) ne čini dobrim ni
 2479 ispravnim neko djelo koje je u sebi neuredno (kao što su laž ili ogovor).
 Svrha ne opravdava sredstva. Tako, osuda jednog pravednika ne
 596 može se opravdati kao zakonito sredstvo da se spasi narod. Naprotiv,
 prisutnost zle nakane (kao npr. častohleplje) čini zlim čin koji, u sebi,
 može biti dobar (kao npr. milostinja).⁴¹

1754 *Okolnosti*, uključujući i posljedice, drugotni su elementi mo-
 ralnog čina. One doprinose povećanju ili smanjenju ćudoredne dobrote
 ili zloće ljudskih čina (npr. svota neke krađe). One mogu smanjiti ili
 1735 povećati počiniteljevu odgovornost (npr. činiti nešto iz straha od smrti).
 Okolnosti po sebi ne mogu promijeniti ćudorednu kakvoću samih
 čina; ne mogu učiniti dobrim ni ispravnim neki čin koji je u sebi zao.

II. Dobri i zli čini

1755 *Moralno dobar* čin pretpostavlja, istodobno, dobrotu objekta,
 svrhe i okolnosti. Zla svrha kvari čin, i kad mu je objekt, u sebi, dobar
 (kad npr. netko moli i posti da ga ljudi vide).

Objekt izbora može sâm svu radnju pokvariti. Ima konkretnih
 ponašanja – kao što je bludnost – koje je uvijek grešno izabrati; njihov
 je izbor uvijek nered volje, tj. ćudoredno zlo.

1756 Krivo je dakle prosuđivati ćudorednost ljudskih čina proma-
 trajući samo nakanu koja ih nadahnjuje ili okolnosti (okolinu, društveni
 pritisak, prisilu ili nužnost djelovanja itd.), koje im tvore okvir. Ima
 čina koji su, po sebi i u sebi, neovisno o okolnostima i nakanama,
 1789 zbog svog objekta uvijek teško grešni; takvi su psovka, krivokletstvo,
 ubojstvo i preljub. Nije dopušteno činiti zlo da se postigne dobro.

Ukratko

1757 *Objekt, nakana i okolnosti tri su »izvora« moralnosti ljudskih čina.*

1758 *Izabrani objekt ćudoredno određuje čin volje, ukoliko ga razum spoznaje i prosuđuje dobrim ili zlim.*

⁴¹ Usp. Mt 6, 2-4.

- 1759 »Ne može se opravdati zao čin izvršen s dobrom nakanom.«⁴²
Svrha ne opravdava sredstva.
- 1760 Čudoredno dobar čin pretpostavlja dobrotu objekta, svrhe i okolnosti.
- 1761 Ima konkretnih postupaka koje je uvijek pogrešno izabrati, jer je njihov izbor nered volje, tj. čudoredno zlo. Nije dopušteno činiti zlo, da od toga nastane dobro.

Članak 5.

MORALNOST STRASTI

1762 Ljudska osoba usmjeruje se prema blaženstvu svojim slobodnim činima: strasti ili čuvstva što ih doživljava mogu je za to raspoložiti i u tome pomoći.

I. Strasti

1763 Izraz »strasti« pripada kršćanskoj baštini. Pod izrazom čuvstva ili strasti podrazumijevaju se uzbuđenja ili pokreti čuvstvenosti koji potiču na djelovanje ili na nedjelovanje gledom na ono što se kao dobro ili kao zlo osjetilo ili zamislilo.

1764 Strasti su prirodne sastavnice ljudskog psihičkog života; one su kao neka posredništva i osiguravaju vezu između osjetnog i duhovnog života. Naš Gospodin veli da je ljudsko srce kao izvor iz kojeg se rađa pokret strasti.⁴³ 368

1765 Strasti ima mnogo. Osnovna strast je ljubav koju izaziva privlačnost dobra. Ljubav budi želju za odsutnim dobrom i nadu da će ga postići. Taj pokret završava u užitku i u radosti posjedovanja dobra. Strah od zla uzrok je mržnji, odvratnosti i bojazni od budućeg zla. Taj pokret završava u žalosti zbog prisutnog zla i u srdžbi koja mu se protivi.

⁴² TOMA AKVINSKI, *In duo praecepta caritatis et in decem Legis praecepta Expositio*, c. 6: *Opera omnia*, sv. 27 (Paris 1875) str. 149.

⁴³ Usp. *Mk* 7, 21.

1704 1766 »Ljubiti znači nekome željeti dobro.«⁴⁴ Svakom drugom čuvstvu izvor je u tom iskonskom pokretu ljudskog srca prema dobru. Samo dobro se može ljubiti.⁴⁵ »Strasti su zle ako im je ljubav zla, a dobre ako im je ljubav dobra.«⁴⁶

II. Strasti i moralni život

1860 1767 Strasti same u sebi nisu ni dobre ni zle. One dobivaju čudoredno određenje samo u mjeri u kojoj stvarno ovise o razumu i volji. Strasti se zovu voljnima »ili zato što ih volja naređuje, ili im se volja ne suprotstavlja«.⁴⁷ Svojstveno je savršenosti čudorednog ili ljudskog dobra da razum ravna strastima.⁴⁸

1803 1768 Snažna čuvstva ne odlučuju ni o moralnosti ni o svetosti osoba; ona su neiscrpna zalih predodžbi i uzbuđenja kojima se izražava čudoredni život. Strasti su čudoredno dobre kad pridonose dobru djelu; u suprotnom slučaju su zle. Osjetilne pokrete što ih prihvaća, ispravna volja usmjeruje prema dobru i blaženstvu; zla volja popušta neurednim strastima i povećava ih. Uzbuđenja i čuvstva mogu biti ugrađena u
1865 *kreposti* ili se izopačiti u *mane*.

1769 U kršćanskom životu sam Duh Sveti djeluje stavljajući u pokret cijelo biće, uključujući i njegove boli, strahove i žalosti, kao što je očito u smrtnoj borbi i mucij Gospodinovoj. U Kristu mogu ljudski osjećaji zadobiti svoje usavršenje u ljubavi i u božanskom blaženstvu.

30 1770 Čudoredna je savršenost u tome da čovjek bude usmjeren k dobru ne samo voljom, nego i svojom osjetilnom težnjom, prema riječima psalma: »Srce moje i moje tijelo kliču Bogu živome« (*Ps* 84, 3).

⁴⁴ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, I-II, q. 26, a. 4, c.: Ed. Leon. 6, 190.

⁴⁵ Usp. AUGUSTIN, *De Trinitate*, 8, 3, 4: CCL 50, 271-272 (PL 42, 949).

⁴⁶ AUGUSTIN, *De civitate Dei*, 14, 7: CSEL 40/2, 13 (PL 41, 410).

⁴⁷ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, I-II, q. 24, a. 1, c.: Ed. Leon. 6, 179.

⁴⁸ Usp. TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, I-II, q. 24, a. 3, c.: Ed. Leon. 6, 181.

Ukratko

- 1771 *Izraz »strasti« označava osjećaje ili čuvstva. Svojim emocijama čovjek predosjeća dobro i naslućuje zlo.*
- 1772 *Glavne strasti jesu ljubav i mržnja, želja i strah, radost, žalost i srdžba.*
- 1773 *U strastima, ako ih shvatimo kao pokrete osjećajnosti, nema ni čudorednog dobra ni čudorednog zla. Čudorednog dobra ili zla ima onoliko koliko ovisi o razumu i volji.*
- 1774 *Uzbuđenja i osjećaji mogu se ugraditi u kreposti ili se izopačiti u mane.*
- 1775 *Savršenost čudorednog dobra postoji kad čovjeka navodi na dobro ne samo volja nego i njegovo »srce«.*

Članak 6.**MORALNA SAVJEST**

1776 »U dubini savjesti čovjek otkriva zakon koji on sam sebi ne daje, ali kojemu se mora pokoravati. Njegov glas, koji ga uvijek poziva da ljubi i čini dobro, a izbjegava zlo, kad zatreba, jasno odzvanja u ušima srca [...]. Čovjek naime ima u srcu zakon što mu ga je Bog upisao [...]. Savjest je najskrovitija jezgra i svetište čovjekovo, gdje je on sam s Bogom, čiji glas odzvanja u njegovoj nutrini.«⁴⁹

1954

I. Sud savjesti

1777 Prisutna u srcu osobe, moralna savjest⁵⁰ joj, u pravi čas, nalaže da čini dobro a izbjegava zlo. Ona sudi i konkretna opredjeljenja, odobravajući dobra, a prokazujući zla.⁵¹ Ona posvjedočuje autoritet istine pozivajući se na vrhovno Dobro, čiju privlačnost ljudska osoba osjeća i čije zapovijedi prihvaća. Kad sluša moralnu savjest, razborit čovjek može čuti Boga koji govori.

1766, 2071

⁴⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 16: AAS 58 (1966) 1037.

⁵⁰ Usp. *Rim* 2, 14-16.

⁵¹ Usp. *Rim* 1, 32.

1749 1778 Moralna je savjest sud razuma po kojem ljudska osoba prepoznaje čudorednu kakvoću nekog konkretnog čina što ga kani izvršiti, što ga vrši ili ga je već izvršila. U svemu što govori ili čini čovjek mora vjerno slijediti ono što zna da je pravedno i ispravno. Po sudu vlastite savjesti čovjek razabire i prihvaća zapovijedi Božjega zakona:

Savjest je »zakon našeg duha, ali koji nadilazi naš duh, koji nam izdaje naredbe, koji upozorava na odgovornost i dužnost, strah i nadu. [...] Ona je glasnica Onoga koji nam u svijetu naravi i u svijetu milosti skrovito govori, poučava nas i vodi. Savjest je prvi od Kristovih namjestnika.«⁵²

1886 1779 Važno je da svatko bude dovoljno prisutan samom sebi da bi čuo i slijedio glas vlastite savjesti. Taj je zahtjev *nutrine* to potrebniji što nas život često izlaže opasnosti da zanemarimo svako promatranje sebe, ispitivanje ili razmišljanje o svom ponašanju:

»Vrati se svojoj savjesti, pitaj je [...] Braćo, udite sami u sebe; u svemu što činite gledajte u svjedoka, Boga.«⁵³

1806 1780 Dostojanstvo ljudske osobe uključuje i zahtijeva *ispravnost moralne* savjesti. Moralna savjest obuhvaća spoznaju načela moralnosti (»sindereza«), njihovu primjenu u stvarnim okolnostima kroz praktično razlučivanje razloga i dobara i, konačno, sud o konkretnim činima koje treba izvršiti ili su već izvršeni. Istina o čudorednom dobru, što je obznanjuje zakon razuma, praktično i konkretno se prepoznaje *razboritim sudom* savjesti. Razboritim se čovjekom smatra onaj koji se opredjeljuje u skladu s tim sudom.

1731 1781 Savjest dopušta da čovjek prihvati *odgovornost* za izvršene čine. Ako čovjek učini zlo, pravedan sud savjesti može u njemu ostati svjedok sveopće istine o dobru i, u isti mah, zloće njegova pojedinačnog čina. Pravorijek suda savjesti ostaje zalog nade i milosrđa. Posvjedočujući počinjeni grijeh, on podsjeća na oproštenje koje treba tražiti, na dobro koje treba dalje vršiti i na krepost koju milošću Božjom treba neprestano njegovati:

I umirit ćemo pred njim srce svoje ako nas ono bilo u čemu osuđuje. Jer Bog je veći od našega srca i znade sve (*I Iv 3, 19-20*).

⁵² JOHN HENRY NEWMAN, *A Letter to the Duke of Norfolk*, 5: *Certain Difficulties felt by Anglicans in Catholic Teaching*, v. 2 (Westminster 1969) str. 248.

⁵³ AUGUSTIN, *In epistulam Ioannis ad Parthos tractatus* 8, 9: PL 35, 2041.

1782 Čovjek ima pravo djelovati po savjesti i u slobodi, da bi osobno donosio moralne odluke. Čovjeka se »ne smije siliti da radi protiv svoje savjesti, ali se ne smije ni priječiti da radi po svojoj savjesti, osobito u stvarima vjerovanja«. ⁵⁴

2106

II. Odgoj savjesti

1783 Savjest treba da bude informirana, a moralni sud prosvijetljen. Dobro odgojena savjest ispravna je i istinita. Ona donosi svoje sudove slijedeći razum u skladu s istinskim dobrom koje hoće Stvoriteljeva mudrost. Odgoj je savjesti nenadoknativ za ljude izložene negativnim utjecajima i napastovane grijehom da dadu prednost vlastitom sudu, a odbace mjerodavno naučavanje.

2039

1784 Odgoj savjesti je zadatak cijelog života. On od prvih godina uvodi dijete u spoznaju i vršenje nutarnjeg zakona što ga prepoznaje moralnom savješću. Razborit odgoj uči kreposti; predusreće ili liječi od straha, sebičnosti i oholosti, od krivog osjećaja krivnje i od pokreta samodopadnosti koji se rađaju iz slabosti i ljudskih pogrešaka. Odgoj savjesti jamči slobodu i rađa mir u srcu.

1742

1785 U odgajanju savjesti Božja je riječ svjetlo našem putu; treba je vjerom i molitvom usvajati i provoditi u život. Moramo ispitivati svoju savjest promatrajući križ Gospodinov. U tomu nas prate darovi Duha Svetoga, pomažu svjedočenje i savjeti drugih i vodi pouzdan nauk Crkve. ⁵⁵

890

III. Izabirati prema savjesti

1786 Kad se nađe pred moralnim izborom, savjest može donijeti ili ispravan sud u skladu s razumom i s božanskim zakonom ili, naprotiv, pogrešan sud koji se od njih udaljuje.

1787 Čovjek se katkada nađe suočen s prilikama koje moralni sud čine nesigurnim a odluku teškom. On uvijek mora tražiti ono što je pravedno i dobro i razabrati volju Božju izraženu u božanskom zakonu.

1955

⁵⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 3: AAS 58 (1966) 932.

⁵⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 14: AAS 58 (1966) 940.

1806 1788 Radi toga se čovjek trudi da podatke iskustva i znakove vremena tumači pomoću kreposti razboritosti, savjeta razboritih osoba i uz pomoć Duha Svetoga i njegovih darova.

1789 Neka načela vrijede u svim slučajevima:

- 1756 — Nikad nije dopušteno činiti zlo da se postigne dobro.
- 1970 — »Zlatno pravilo« glasi: »Sve, dakle, što želite da ljudi vama čine, činite i vi njima« (*Mt 7, 12*).⁵⁶
- 1827 — Ljubav ide uvijek kroz poštovanje bližnjega i njegove savjesti.
- 1971 »Tako dok griješite protiv braće i ranjavate njihovu slabu savjest, griješite protiv Krista« (*I Kor 8, 12*). Dobro je uzdržati se [...] od svega »o što se tvoj brat spotiče, što ga sablažnjava ili slabi« (*Rim 14, 21* Vulg.).

IV. Pogrešan sud

1790 Čovjek mora uvijek poslušati siguran sud vlastite savjesti. Kad bi svjesno radio protiv takvog suda, sam bi sebe osudio. No događa se da moralna savjest bude u neznanju i donosi pogrešne sudove o činima koje treba izvršiti ili su već izvršeni.

1704 1791 To se neznanje često može pripisati osobnoj odgovornosti, a događa se »kad se čovjek malo brine da traži istinu i dobro, i kada savjest zbog grešne navike pomalo postane gotovo slijepa«. ⁵⁷ U takvim slučajevima osoba je kriva za zlo koje čini.

133 1792 Uzroci zastranjenju suda u moralnom vladanju mogu biti nepoznavanje Krista i evanđelja, loši primjeri drugih, robovanje strastima, težnja za nekom loše shvaćenom autonomijom savjesti, odbacivanje autoriteta Crkve i njezina naučavanja, manjak obraćenja i ljubavi.

1860 1793 Naprotiv, ako je neznanje nesavladivo ili je sud pogrešan bez odgovornosti moralnog subjekta, zlo koje osoba čini ne može se njoj ubrojiti. No, to ipak ostaje zlo, nedostatak, nered. Zato treba nastojati moralnu savjest ispraviti od njezinih zabluda.

⁵⁶ Usp. *Lk 6, 31*; *Tob 4, 15*.

⁵⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 16: AAS 58 (1966) 1037.

1794 Dobra i čista savjest prosvijetljena je iskrenom vjerom. Ljubav, naime, istovremeno izvire »iz čista srca, dobre savjesti i vjere bez pretvaranja« (1 Tim 1, 5).⁵⁸

»Što više prevladava ispravna savjest, to se osobe i društvene skupine više udaljuju od slijepe samovolje i nastoje se prilagoditi objektivnim normama moralnosti.«⁵⁹ 1751

Ukratko

1795 »Savjest je najskrovitija jezgra i svetište čovjekovo, gdje je on sam s Bogom, čiji glas odzvanja u njegovoj nutрини.«⁶⁰

1796 Moralna je savjest sud razuma kojim ljudska osoba prepoznaje moralnu kakvoću konkretnog čina.

1797 Za čovjeka koji je učinio zlo, sud vlastite savjesti ostaje zalog obraćenja i nade.

1798 Dobro odgojena savjest ispravna je i istinita. Ona donosi sudove slijedeći razum, u skladu s pravim dobrom koje hoće Stvoriteljeva mudrost. Svatko se mora služiti prikladnim sredstvima da odgoji savjest.

1799 Stavljena pred moralni izbor, savjest može donijeti ispravan sud u skladu s razumom i s božanskim zakonom ili, naprotiv, pogrešan sud, koji se od njih udaljuje.

1800 Čovjek se mora uvijek pokoravati sigurnom sudu vlastite savjesti.

1801 Moralna savjest može ostati u neznanju ili donositi krive sudove. To neznanje i te zablude nisu uvijek izuzeti od krivnje.

1802 Božja je riječ svjetlo našim koracima. Nju nam treba u vjeri i molitvi usvajati i provoditi u djelo. Tako se odgaja moralna savjest.

⁵⁸ Usp. 1 Tim 3, 9; 2 Tim 1, 3; 1 Pt 3, 21; Dj 24, 16.

⁵⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 16: AAS 58 (1966) 1037.

⁶⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 16: AAS 58 (1966) 1037.

Članak 7.

KREPOSTI

1803 »Uostalom, braćo, što je god istinito, što god časno, što god pravedno, što god čisto, što god ljubezno, što god na dobru glasu; je li što krepost, je li što hvale vrijedno – to nek vam je na srcu« (*Fil* 4, 8).

1733 Krepost je postojano i čvrsto raspoloženje činiti dobro. Ona daje osobi ne samo da dobre čine izvrši, nego da od sebe daje najbolje.
1768 Kreposna osoba svim osjetilnim i duhovnim silama teži prema dobru; za njim teži i za nj se konkretnim činima opredjeljuje.

»Svrha je kreposna života postati sličnima Bogu.«⁶¹

I. Ljudske kreposti

1804 *Ljudske su kreposti* čvrsti stavovi, stalna raspoloženja, trajne savršenosti razuma i volje koje ravnaju našim činima, zapovijedaju našim strastima i upravljaju našim vladanjem po razumu i vjeri. One daju lakoću, gospodstvo nad sobom i radost za moralno dobar život.
2500 Krepostan je čovjek onaj koji slobodno čini dobro.

Čudoredne kreposti stječu se ljudskim nastojanjem. One su plodovi i klice čudoredno dobrih čina; one pripremaju sve moći
1827 ljudskog bića da uđe u zajedništvo s božanskom ljubavi.

RAZLIKOVANJE STOŽERNIH KREPOSTI

1805 Četiri kreposti imaju ulogu stožera. Zato se i zovu »stožerne« [kardinalne]; sve ostale se svrstavaju oko njih. To su: razboritost, pravednost, jakost i umjerenost. »Ako li tko ljubi pravednost, kreposti su plodovi njezinih napora: jer ona poučava umjerenosti i razboritosti, pravednosti i hrabrosti« (*Mudr* 8, 7). U mnogim poglavljima Svetog pisma te se kreposti hvale pod drugim imenima.

1806 *Razboritost* je krepost koja upućuje praktični razum da u svim prilikama razlikuje naše istinsko dobro i da izabere prikladna sredstva da ga izvrši. Čovjek »pametan pazi na korak svoj« (*Izr* 14, 15).

⁶¹ GRGUR NISENSKI, *De beatitudinibus*, oratio 1: *Gregorii Nysseni opera*, ed. W. Jaeger, sv. 72 (Leiden 1992) str. 82 (PG 44, 1200).

»Budite mudri i budni u molitvama« (*I Pt* 4, 7). Razboritost je »ispravna norma djelovanja«, piše sveti Toma⁶² slijedeći Aristotela. Nema ništa zajedničkog s plašljivošću ili strahom, ni s dvoličnošću ili pretvaranjem. Nju nazivaju »*auriga virtutum*« – kormilarem kreposti: jer ravna drugim krepostima pokazujući im pravilo i mjeru. Razboritost neposredno upravlja sudom savjesti. Razborit čovjek odlučuje o svome vladanju i uređuje život slijedeći taj sud. Zahvaljujući toj kreposti mi primjenjujemo moralna načela na pojedinačne slučajeve bez pogreške i svladavamo dvojbe o dobru koje treba izvršiti i o zlu koje treba izbjeći.

1788

1780

1807 *Pravednost* je moralna krepost koja se sastoji u postojanoj i čvrstoj volji dati Bogu i bližnjemu što im pripada. Pravednost prema Bogu zove se »krepost bogoštovlja« [*virtus religionis*]. Pravednost prema ljudima upućuje da se poštuju prava svakoga te se u ljudskim odnosima uspostavi sklad koji promiče pravičnost glede osoba i zajedničkog dobra. Pravedan čovjek o kome se često govori u svetim Knjigama odlikuje se trajnom ispravnošću svojih misli i čestitošću vladanja prema bližnjemu: »Ne budi pristran prema neznatnome, ne popuštaj pred velikima: po pravdi sudi svome bližnjemu« (*Lev* 19, 15). »Gospodari, pružite svojim robovima što je pravo i pravično, znajući da i vi imate Gospodina na nebu!« (*Kol* 4, 1).

2095

2401

1808 *Jakost* je moralna krepost koja u poteškoćama osigurava čvrstoću i postojanost u traganju za dobrom. Ona jača odluku da se čovjek opre napastima i svlada zapreke u čudorednom životu. Krepost jakosti osposobljava ga da pobijedi strah, čak i strah od smrti, i da se odvažno suoči s kušnjama i progonstvima. Ona raspoložuje čovjeka za odricanje i za žrtvu vlastitog života, da bi obranio pravednu stvar. »Gospodin je moja snaga i pjesma« (*Ps* 118, 14). »U svijetu imate muku, ali hrabri budite – ja sam pobijedio svijet!« (*Iv* 16, 33).

2848

2473

1809 *Umjerenost* je moralna krepost koja obuzdava privlačnost naslada i osposobljuje za ravnotežu u uporabi stvorenih stvari. Ona osigurava gospodstvo volje nad nagonima i drži želje u granicama čestitosti. Umjereni osoba vlastite osjetilne težnje usmjeruje prema dobru, čuva zdravu moć rasuđivanja i ne ide »za svojom željom i

2341

⁶² TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, II-II, q. 47, a. 2, sed contra: Ed. Leon. 8, 349.

2517 svojom snagom slijedeći strasti svoga srca«. ⁶³ Stari zavjet često hvali umjerenost: »Ne idi za svojim strastima, kroti svoje požude« (*Sir* 18, 30). Novi zavjet je naziva »uzdržljivost« ili »trijeznost«. Mi moramo živjeti »triježno i pravedno i pobožno na ovome svijetu« (*Tit* 2, 12).

»Dobro živjeti ne znači ništa drugo doli ljubiti Boga svim srcem, svom dušom, svim umom [...], tako da se ljubav prema njemu čuva neiskvarenom i cjelovitom – što spada na umjerenost; da ju ne slamaju nikakve nevolje – što spada na jakost; da ne služi nikome drugome – što spada na pravednost; da bdije razlučujući sve stvari kako joj se malo pomalo ne bi prikrala lukavost i laž – a to spada na pravednost.«⁶⁴

KREPOSTI I MILOST

1266 1810 Božja milost pročišćuje i uzdiže ljudske kreposti stečene odgojem, slobodnim činima i ustrajnošću, uvijek obnavljanom s naporom. S Božjom pomoću, one kuju značaj i daju lakoću u vršenju dobra. Krepostan čovjek je sretan što živi kreposno.

2015 1811 Čovjek ranjen grijehom ne može lako očuvati moralnu ravnotežu. Dar spasenja po Kristu daje nam milost potrebnu da ustrajemo u traženju kreposti. Svatko mora uvijek moliti za tu milost svjetla i snage, pristupati sakramentima, surađivati s Duhom Svetim, slijediti njegove pozive da ljubi dobro i da se kloni zla.

2086-2094

2656-2658

II. Bogoslovne kreposti

1266 1812 Ljudske se kreposti ukorjenjuju u bogoslovne kreposti koje prilagođuju moći čovjeka da može imati udjela u božanskoj naravi.⁶⁵ Doista, bogoslovne se kreposti odnose izravno na Boga; one čine kršćane spremnima da žive u vezi s Presvetim Trojstvom. Trojedini Bog im je izvor, uzrok i objekt.

1813 Bogoslovne kreposti zasnivaju, nadahnjuju i obilježuju čudoredno djelovanje koje je vlastito kršćaninu. One oblikuju i oživljavaju sve čudoredne kreposti. Bog ih ulijeva u duše vjernika da

⁶³ Usp. *Sir* 5, 2; 37, 27-31.

⁶⁴ AUGUSTIN, *De moribus Ecclesiae catholicae*, 1, 25, 46: CSEL 90, 51 (PL 32, 1330-1331).

⁶⁵ Usp. 2 Pt 1, 4.

ih osposobi da djeluju kao njegova djeca i zasluže vječni život. One su zalog prisutnosti i djelovanja Duha Svetoga u moćima ljudskog bića. Tri su bogoslovne kreposti: vjera, ufanje i ljubav.⁶⁶ 2008

VJERA

142-175

1814 Vjera je bogoslovna krepost po kojoj vjerujemo u Boga i sve što je On rekao i objavio i što nam Crkva predlaže vjerovati, jer je On sama istina. Vjerom »čovjek svega sebe slobodno Bogu predaje«.⁶⁷ Zato vjernik nastoji upoznati i vršiti volju Božju. »Pravednik će od vjere živjeti« (*Rim 1, 17*). Živa vjera je »ljubavlju djelotvorna« (*Gal 5, 6*). 506

1815 Dar vjere ostaje u onome tko nije sagriješio protiv nje.⁶⁸ No »vjera je bez djela mrtva« (*Jak 2, 26*): ako je lišena nade i ljubavi, vjera ne sjedinjuje vjernika potpuno s Kristom i ne čini ga živim udom njegova Tijela.

1816 Kristov je učenik dužan ne samo čuvati vjeru i od nje živjeti, nego i ispovijedati je, za nju otvoreno svjedočiti i širiti je: »Trebaju svi budu pripravnici priznati Krista pred ljudima i slijediti ga na putu križa za vrijeme progona, bez kojih Crkva nije nikada«.⁶⁹ Služenje i svjedočenje vjere nužni su za spasenje: »Tko god se prizna mojim pred ljudima, priznat će se i ja njegovim pred Ocem, koji je na nebesima. A tko se odreče mene pred ljudima, odreći će se i ja njega pred svojim Ocem, koji je na nebesima« (*Mt 10, 32-33*). 2471

UFANJE

1817 Ufanje (nada) je bogoslovna krepost po kojoj čeznemo za nebeskim kraljevstvom i vječnim životom kao za svojom srećom, stavljajući svoje pouzdanje u Kristova obećanja i oslanjajući se ne na svoje sile, nego na pomoć milosti Duha Svetoga. »Čuvajmo nepokolebljivu vjeru nade jer je vjeran Onaj koji daje obećanje« (*Heb 10, 23*). Duh Sveti je bogato izliven »na nas po Isusu Kristu, Spasitelju našem, 1024

⁶⁶ Usp. *1 Kor 13, 13*.

⁶⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 5: AAS 58 (1966) 819.

⁶⁸ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, c. 15: DS 1544.

⁶⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 42: AAS 57 (1965) 48; Usp. ISTI, Dekl. *Dignitatis humanae*, 14: AAS 58 (1966) 940.

da opravdani njegovom milošću budemo, po nadi, baštinici života vječnoga« (*Tit* 3, 6-7).

27 1818 Krepost ufanja odgovara težnji za srećom što ju je Bog stavio u srce svakoga čovjeka; ona obuhvaća očekivanja što ih nadahnjuju ljudske djelatnosti; pročišćuje ih i upravlja prema Kraljevstvu nebeskom; čuva od malodušja; podržava u svim časovima napuštenosti i širi srce u iščekivanju vječnog blaženstva. Polet nade čuva od sebičnosti (»egoizma«) i vodi k sreći ljubavi.

146 1819 Kršćansko ufanje preuzima i dovodi do punine nadu izabranog naroda, kojoj je početak i uzor *Abrahamova nada*, koji je u Izaku bio obasut Božjim obećanjima i očišćen žrtvenim iskušenjem⁷⁰. »U nadi protiv svake nade Abraham je povjerovao i postao ocem mnogih narodâ« (*Rim* 4, 18).

1716 1820 Kršćanska se nada razvija, od početka Isusova propovijedanja, u navještaju blaženstava. *Blaženstva* uzdižu našu nadu prema nebu kao prema novoj obećanoj zemlji, zacrtavajući joj put kroz kušnje koje čekaju Isusove učenike. No po zaslugama Isusa Krista i njegove muke Bog nas čuva u »nadi koja ne razočarava« (*Rim* 5, 5). Nada je »pouzđano i čvrsto sidro duše«, koje prodire tamo »kamo je kao preteča za nas ušao Isus« (*Heb* 6, 19-20). Ona je i oružje koje nas u borbi spasenja brani: »Budimo trijezni (...) obucimo oklop vjere i ljubavi i stavimo kacigu, nadu spasenja« (*I Sol* 5, 8). Ona nam i u kušnji pribavlja radost: »U nadi budite radosni, u nevolji strpljivi«
2772 (*Rim* 12, 12). Nadu izražavamo i hranimo molitvom, posebno moljenjem *Očenaša*, koji je sažetak svega što nam ufanje daje željeti.

1037 1821 Možemo se dakle nadati nebeskoj slavi što ju je Bog obećao onima koji ga ljube⁷¹ i vrše njegovu volju.⁷² U svakoj prilici, svatko treba da se nada da će, uz milost Božju, ustrajati »do kraja«⁷³ i da će postići nebesku radost kao vječnu Božju nagradu za dobra djela izvršena s Kristovom milošću. U nadi Crkva moli »da se svi ljudi

⁷⁰ Usp. *Post* 17, 4-8; 22, 1-18.

⁷¹ Usp. *Rim* 8, 28-30.

⁷² Usp. *Mt* 7, 21.

⁷³ Usp. *Mt* 10, 22; TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, c. 13: DS 1541.

spase« (1 Tim 2, 4). Ona čezne da se u nebeskoj slavi sjedini s Kristom, svojim Zaručnikom:

»Ufaj se, dušo moja, ufaj. Ne znaš ni dana ni časa. Bdij pozorno, sve prolazi kao hip, premda tvoje nestrpljenje može učiniti nesigurnim ono što je sigurno, i dugim vrijeme koje je veoma kratko. Razmisli da ćeš, što se više budeš borila, to više dokazati ljubav prema svojem Bogu i da ćeš to više jednoga dana uživati sa svojim Ljubljenim, u sreći i ushiti koji nikada ne mogu prestati.«⁷⁴

LJUBAV

1822 Ljubav je bogoslovna krepost kojom Boga ljubimo iznad svega radi njega samoga, a svoga bližnjega kao same sebe iz ljubavi prema Bogu. 1723

1823 Isus je ljubav proglasio *novom zapovijedi*.⁷⁵ Ljubeći svoje »do kraja« (Iv 13, 1), on očituje ljubav koju prima od Oca. Ljubeći jedni druge, učenici nasljeđuju Isusovu ljubav što je i oni sami primaju. Zato Isus kaže: »Kao što je Otac ljubio mene, tako sam i ja ljubio vas; ostanite u mojoj ljubavi« (Iv 15, 9). I još: »Ovo je moja zapovijed: ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio« (Iv 15, 12). 1970

1824 Ljubav kao plod Duha i punina Zakona obdržava *zapovijedi* Boga i njegova Krista: »ostanite u mojoj ljubavi; budete li čuvali moje zapovijedi, ostat ćete u mojoj ljubavi« (Iv 15, 9-10).⁷⁶ 735

1825 Krist je umro iz ljubavi prema nama, dok smo još bili »neprijatelji« (Rim 5, 10). Gospodin zahtijeva da ljubimo kao što on ljubi, čak i svoje *neprijatelje*,⁷⁷ da i najudaljenijemu postanemo bližnji,⁷⁸ da ljubimo djecu⁷⁹ i siromahe kao njega.⁸⁰ 604

Apostol Pavao je dao nedostižan opis ljubavi: »Ljubav je velikodušna, dobrotiva je ljubav, ne zavidi, ljubav se ne hvasta, ne nadima se; nije

⁷⁴ TEREZIJA OD ISUSA [AVILSKA], *Exclamaciones del alma a Dios*, 15, 3: *Biblioteca Mística Carmelitana*, sv. 4 (Burgos 1917) str. 290.

⁷⁵ Usp. Iv 13, 34.

⁷⁶ Usp. Mt 22, 40; Rim 13, 8-10.

⁷⁷ Usp. Mt 5, 44.

⁷⁸ Usp. Lk 10, 27-37.

⁷⁹ Usp. Mk 9, 37.

⁸⁰ Usp. Mt 25, 40.45.

nepristojna, netražišvoje, nijerazdražljiva, nepamtizlo; neraduje senepravdi, a raduje se istini; sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi« (1 Kor 13, 4-7).

1826 Kad »ljubavi ne bih imao«, veli još Apostol, »ništa nisam!«. I sve ono što se zove povlastice, služenje, čak i krepost ..., bez ljubavi »ništa mi ne bi koristilo«. ⁸¹ Ljubav je viša od svih kreposti. Ona je prva među bogoslovnim krepostima: »A sada: ostaju vjera, ufanje i ljubav – to troje – ali *najveća je među njima ljubav*« (1 Kor 13, 13).

1827 Ljubav oživljava i nadahnjuje vježbanje u svim krepostima.
815 Ona je »sveza savršenstva« (Kol 3, 14); ona je *forma krepostî (forma*
826 *virtutum)*; ona ih spaja i međusobno raspoređuje; ona je izvor i cilj njihova kršćanskog vršenja. Ljubav osigurava i čisti našu ljudsku sposobnost ljubavi. Ona je uzdiže do nadnaravnog savršenstva božanske ljubavi.

1828 Provođenje ćudorednog života nadahnuto ljubavlju daje
1972 kršćaninu duhovnu slobodu djece Božje. Kršćanin nije pred Bogom kao kakav rob, u ropskom strahu, ni kao najamnik koji traži plaću, nego kao dijete koje odgovara na ljubav onoga »koji nas prije uzljubi« (1 Iv 4, 19).

»Ili se udaljujemo od zla iz straha od kazne i osjećamo se kao robovi, ili dopuštamo da nas privuče nagrada i slični smo najamnicima; ili smo poslušni zbog dobra u njemu samome i iz ljubavi prema onome koji zapovijeda da slušamo [...], tada se osjećamo kao djeca.«⁸²

1829 Plod su ljubavi radost, mir i milosrđe; ona zahtijeva velikodušnost
2540 i bratsku opomenu; ljubav je dobrohotnost; budi uzajamnost, ostaje nesebična i blagotvorna; ona je prijateljstvo i zajedništvo:

»Ljubav je ispunjenje svih naših djela. Tu je naš cilj: radi njega trčimo; prema tom cilju trčimo; kad k njemu budemo stigli, u njemu ćemo naći svoj počinak.«⁸³

⁸¹ Usp. 1 Kor 13, 1-3.

⁸² BAZILIJ VEЛИKI, *Regulae fusiis tractatae*, proslav 3: PG 31, 896.

⁸³ AUGUSTIN, *In epistulam Ioannis ad Parthos tractatus*, 10, 4: PL 35, 2056-2057.

III. Darovi i plodovi Duha Svetoga

1830 Čudoredni život kršćana podržavaju darovi Duha Svetoga. To su trajna raspoloženja koja čovjeka čine poslušnim poticajima Duha Svetoga.

1831 *Sedam darova* Duha Svetoga jesu: mudrost, razum, savjet, jakost, znanje, pobožnost i strah Božji. Oni u punini pripadaju Kristu, Sinu Davidovu.⁸⁴ Oni upotpunjuju i vode k savršenstvu kreposti onih koji ih primaju. Oni čine vjernike poslušnima da se spremno pokoravaju božanskim nadahnućima.

»Duh tvoj dobri nek me po ravnu putu vodi!« (Ps 143, 10).

»Svi koje vodi Duh Božji sinovi su Božji [...] ako smo djeca, onda i baštinici: baštinici Božji, a subaštinici Kristovi« (Rim 8, 14.17).

1832 *Plodovi* Duha su savršenosti što ih Duh Sveti izvodi u nama kao prvine vječne slave. Crkvena ih predaja nabraja dvanaest: »ljubav, radost, mir, strpljivost, velikodušnost, uslužnost, dobrota, krotkost, vjernost, blagost, uzdržljivost, čistoća« (Gal 5, 22-23 Vulg.).

Ukratko

1833 *Krepost je stalno i čvrsto raspoloženje da se čini dobro.*

1834 *Ljudske kreposti su stalna raspoloženja razuma i volje koja ravnaju našim činima, sređuju naše strasti i upravljaju našim vladanjem po razumu i vjeri. Mogu se okupiti oko četiri stožerne kreposti: razboritost, pravednost, jakost i umjerenost.*

1835 *Razboritost raspoložuje praktični razum da u svakoj prilici razlikuje naše pravo dobro i da izabire prikladna sredstva za njegovo ostvarivanje.*

1836 *Pravednost se sastoji u postojanoj i čvrstoj volji Bogu i bližnjemu dati što im pripada.*

1837 *Jakost osigurava čvrstoću u poteškoćama i ustrajnost u traganju za dobrom.*

⁸⁴ Usp. Iz 11, 1-2.

- 1838 *Umjerenost obuzdava privlačnost sjetilnih užitaka i osposobljuje za ravnotežu u uporabi stvorenih dobara.*
- 1839 *Moralne kreposti rastu odgojem, slobodnim činima i ustrajnošću u naporu. Božanska milost ih čisti i uzdiže.*
- 1840 *Bogoslovne kreposti čine kršćane spremnima da žive u vezi s Presvetim Trojstvom. Bog im je izvor, poticaj i objekt, Bog kojega čovjek spoznaje po vjeri, u kojega se ufa i kojega ljubi radi njega samoga.*
- 1841 *Tri su bogoslovne kreposti: vjera, ufanje i ljubav.⁸⁵ One prožimaju i oživljavaju sve moralne kreposti.*
- 1842 *Po vjeri vjerujemo u Boga i u sve što nam je on objavio i što nam Crkva predlaže vjerovati.*
- 1843 *Po ufanju želimo i s čvrstim pouzdanjem od Boga iščekujemo vječni život i milosti da ga zaslužimo.*
- 1844 *Po ljubavi ljubimo Boga iznad svega, svoga bližnjega kao same sebe iz ljubavi prema Bogu. Ona je »sveza savršenstva« (Kol 3, 14) i forma svih kreposti.*
- 1845 *Sedam je darova Duha Svetoga darovanih kršćanima: mudrost, razum, savjet, jakost, znanje, pobožnost i strah Božji.*

Članak 8.

GRIJEH

I. Milosrđe i grijeh

- 1846 *Evandjelje je objava, u Isusu Kristu, Božjeg milosrđa prema grešnicima.⁸⁶ To milosrđe anđeo naviješta Josipu: »Nadjenut ćeš mu ime Isus jer će on spasiti narod svoj od grijeha njegovih« (Mt 1, 21).*
- 1365 *Isto vrijedi za euharistiju, sakrament otkupljenja: »Ovo je krv moja, krv Saveza, koja se za mnoge proljeva na otpuštenje grijeha« (Mt 26, 28).*

⁸⁵ Usp. 1 Kor 13, 13.

⁸⁶ Usp. Lk 15.

1847 »Bog koji nas je stvorio bez nas, nije nas htio spasiti bez nas.«⁸⁷
 Prihvatanje njegova milosrđa traži od nas priznanje naših krivica. 387, 1455
 »Reknemo li da grijeha nemamo, sami sebe varamo i istine nema u
 nama. Ako priznamo svoje grijehе, vjеran je on i pravedan: otpustit će
 nam grijehе i očistiti nas od svake nepravde« (1 Iv 1, 8-9).

1848 Kao što tvrdi sveti Pavao: »gdje se umnožio grijeh, nadmoćno
 izobilova milost« (Rim 5, 20). No da izvrši svoje djelo, milost mora 385
 razotkriti grijeh da nam obrati srce i dade mu »pravednost za život
 vječni po Isusu Kristu Gospodinu našem« (Rim 5, 21). Poput liječnika
 koji istražuje ranu prije nego li je liječi, Bog svojom Riječju i svojim
 Duhom baca živo svjetlo na grijeh:

»Obraćenje *iziskuje osvjedočenje o grijehu*, sadrži u sebi nutarnji sud
 savjesti; a taj sud, budući da je provjera djelovanja Duha istine u čovjekovoj
 nutrini, u isto vrijeme biva početak novog darivanja milosti i ljubavi:
 'Primate Duha Svetoga'. Tako u tom 'osvjedočenju o grijehu' otkrivamo 1433
dvostruko darivanje: dar istine savjesti i dar sigurnosti otkupljenja. Duh
 istine je Duh Branitelj.«⁸⁸

II. Definicija grijehа

1849 Grijeh je prekršaj protiv razuma, istine, ispravne savjesti; prije- 311
 stup je istinske ljubavi prema Bogu i bližnjemu, zbog izopačene privr-
 ženosti nekim dobrima. On ranjava čovjekovu narav i ugrožava ljudsku
 solidarnost; definiran je kao »riječ, čin ili želja protiv vječnog Zakona«. 1952⁸⁹

1850 Grijeh je uvredа nanеsena Bogu: »Tebi, samom tebi ja sam 1440
 zgriješio i učinio što je zlo pred tobom« (Ps 51, 6). Grijeh se diže protiv
 ljubavi Božje prema nama, udaljuje od nje našа srca. Kao i prvi grijeh,
 to je neposlušnost, buna protiv Boga, radi volje da čovjek postane »kao 397
 bog« spoznajući i određujući dobro i zlo (Post 3, 5). Grijeh je dakle
 »ljubav prema sebi sve do prezira Boga«. 615⁹⁰ Zbog tog oholog uzdizanja
 samog sebe, grijeh je dijametralno oprečan Isusovoj poslušnosti koja
 ostvaruje spasenje.⁹¹

⁸⁷ AUGUSTIN, *Sermo* 169, 11, 13: PL 38, 923.

⁸⁸ IVAN PAVAO II., Enc. *Dominum et vivificantem*, 31: AAS 78 (1986) 843.

⁸⁹ AUGUSTIN, *Contra Faustum manichaeum*, 22, 27: CSEL 25, 621 (PL 42, 418);
 Usp. TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, I-II, q. 71, a. 6: Ed. Leon. 7,8-9.

⁹⁰ AUGUSTIN, *De civitate Dei*, 14, 28: CSEL 40/2, 56 (PL 41, 436).

⁹¹ Usp. *Fil* 2, 6-9.

1851 Upravo u mucu, u kojoj će ga Kristovo milosrđe pobijediti, grijeh očituje u najvećem stupnju svoju žestinu i svoje mnogoličje:
 598 nevjeru, ubilačku mržnju, odbačenje i porugu sa strane starješina
 i naroda, Pilatov kukavičluk i okrutnost vojnika, Judinu izdaju tako
 616, 2746 tešku za Isusa, Petrovo zatajenje, napuštanje učenikâ. Ipak, upravo u
 času tmina i kneza ovoga svijeta⁹² Kristova žrtva tajanstveno postaje
 izvor iz kojega će neiscrpno izvirati oproštenje grijeha.

III. Različitost grijehâ

1852 Velika je razlika među grijesima. Sveto pismo daje više popisa. Poslanica Galaćanima suprotstavlja djela tijela plodovima Duha: »A očita su djela tijela. To su: bludnost, nečistoća, razvratnost, idolopoklonstvo, vraćanje, neprijateljstva, svađa, ljubomor, srdžbe, spletkarenja, razdori, strančarenja, zavisti, pijančevanja, pijanke i tome slično. Unaprijed vam kažem, kao što vam već rekoh: koji takvo što čine, kraljevstva Božjega neće baštiniti« (*Gal 5, 19-21*).⁹³

1751 1853 Grijehe možemo razlikovati prema njihovoj objektu, kao što biva
 za svaki ljudski čin, ili prema krepostima kojima se suprotstavljaju. Mogu se
 2067 podijeliti i prema tome, odnose li se na Boga, na blišnjega ili na nas same; mogu
 se dijeliti na duhovne i tjelesne grijehove, na grijehove misli, riječi, djela ili propusta.
 368 Korijen grijeha je u čovjekovu srcu, u njegovoj slobodnoj volji, kao što naučava
 Gospodin: »Iz srca izviru opake namisli, ubojstva, preljubi, bludništva, krađe,
 lažna svjedočanstva, psovke. To onečišćuje čovjeka« (*Mt 15, 19-20*). Srce je i
 središte ljubavi, počelo dobrih i čistih djela, što ga grijeh ranjava.

IV. Težina grijeha: smrtni i laki grijeh

1854 Grijehe je potrebno prosuđivati po njihovoj težini. Razlikovanje između smrtnoga i lakoga grijeha, zamjetljivo već u Svetom pismu,⁹⁴ nametnulo se u crkvenoj predaji. A potvrđuje ga i ljudsko iskustvo.

⁹² Usp. *Iv 14, 30*.

⁹³ Usp. *Rim 1, 28-32; 1 Kor 6, 9-10; Ef 5, 3-5; Kol 3, 5-9; 1 Tim 1, 9-10; 2 Tim 3, 2-5*.

⁹⁴ Usp. *I Iv 5, 16-17*.

1855 *Smrtni grijeh* u čovjekovu srcu razara ljubav teškom povredom Božjeg Zakona; on čovjeka odvraća od Boga, njegove posljednje svrhe i blaženstva, pretpostavljajući mu niže dobro. 1395

Laki grijeh ne uništava ljubav, premda je vrijeđa i ranjava.

1856 *Smrtni grijeh*, koji u nama pogađa životno počelo, tj. ljubav, zahtijeva novu inicijativu Božjeg milosrđa i obraćenje srca, koje se ostvaruje redovito u sakramentu pomirenja: 1446

»I kad se volja usmjeri prema nečemu što se po sebi protivi ljubavi, po kojoj se čovjek usmjeruje prema konačnoj svrsi, grijeh je zbog svog objekta smrtnan [...], bio on protiv ljubavi prema Bogu, kao što je psovka, krivokletstvo, i tomu slično ili protiv ljubavi prema bližnjemu, kao što je ubojstvo, preljub i slično [...]. Nekad se pak volja grešnikova usmjeruje na ono što u sebi sadrži neki nered, ali se ipak ne protivi ljubavi prema Bogu i bližnjemu, kao što su isprazne stvari, neumjesni smijeh i sl. Takve stvari su laki grijesi.«⁹⁵

1857 Da neki *grijeh* bude *smrtan*, istovremeno se traže tri uvjeta: »*Smrtni je grijeh* onaj kojemu je objekt teška stvar, a učinjen je pri punoj svijesti i slobodnim pristankom.«⁹⁶

1858 *Tešku stvar* poblizje određuje Deset zapovijedi, prema Isusovu odgovoru bogatom mladiću: »Ne ubij, ne čini preljuba! Ne ukradi! Ne svjedoči lažno! Ne otmi! Poštuj oca svoga i majku« (*Mk* 10, 19). Težina grijeha je veća ili manja: ubojstvo je veće od krađe. Treba voditi računa i o svojstvu povrijeđenih osoba: nasilje nad roditeljima po sebi je veće od nasilja nad strancem. 2072 2214

1859 Da bude *smrtan*, grijeh mora biti učinjen *punom sviješću i potpunim pristankom*. To pretpostavlja poznavanje grešnosti čina, njegovog protivljenja Božjem zakonu. Povrh toga uključuje dovoljno slobodan pristanak da se može govoriti o osobnom izboru. Hinjeno neznanje i tvrdoća srca⁹⁷ ne umanjuju voljni značaj grijeha, nego ga naprotiv povećavaju. 1734

1860 *Nehotično neznanje* može umanjiti, čak i poništiti ubrojivost teškoga grijeha. Ipak pretpostavlja se da nikome nisu nepoznata načela 1735

⁹⁵ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, I-II, q. 88, a. 2, c: Ed. Leon. 7, 135.

⁹⁶ IVAN PAVAO II., *Apost. pob. Reconciliatio et paenitentia*, 17: AAS 77 (1985) 221.

⁹⁷ *Usp. Mk* 3, 5-6; *Lk* 16, 19-31.

1767 moralnog zakona koja su upisana u savjest svakoga čovjeka. Porivi osjećajnosti, strasti mogu također smanjiti voljni i slobodni značaj krivnje; a isto tako vanjske prisile ili patološki poremećaji. Grijeħ učinjen iz zlobe, zbog namjernog izbora zla, najveći je grijeħ.

1742 1861 Smrtni grijeħ, kao i sama ljubav, korjenita je mogućnost ljudske slobode. Posljedicom mu je gubitak ljubavi i oduzimanje posvetne milosti, tj. stanja milosti. Ako se ne iskupi kajanjem i božanskim oprostjenjem, uzrokuje isključenje iz Kristova kraljevstva i vječnu smrt
1033 u paklu; naime, naša sloboda ima, moć donositi konačne, neopozive odluke. No, iako možemo prosuditi da je neki čin u sebi težak grijeħ, ipak sud o osobama moramo prepustiti Božjoj pravednosti i milosrđu.

1862 *Laki se grijeħ čini kad se u lakoj stvari ne obdržava mjera što je propisuje moralni zakon ili kad se moralni zakon krši u teškoj stvari, ali bez pune svijesti i bez potpunog pristanka.*

1394 1863 Laki grijeħ slabi ljubav i očituje neurednu sklonost prema stvorenim dobrima; prijeći napredak duše u vježbanju u kreposti i u
1472 vršenju moralnog dobra; zasluđuje vremenite kazne. Namjerni laki grijeħ, koji ostaje bez pokajanja, malo po malo nas pripravlja da počinimo teški grijeħ. Ipak laki grijeħ ne raskida Saveza s Bogom. Moguće ga je popraviti milošću Božjom. Laki grijeħ »ne lišava posvetne milosti, prijateljstva s Bogom, ljubavi, a prema tome ni vječnog blaženstva«. ⁹⁸

»Čovjek, dok je u tijelu, ne može izbjeći sve grijeħe, bar ne lake grijeħe. Ipak ne smiješ pridavati malu važnost onim grijesima koji se nazivaju lakima. Malo držiš do njih kad ih mjeriš, ali kojeg li užasa kad ih brojiš! Mnoge lake stvari stavljene zajedno čine jednu tešku: mnogo kapljica pune rijeku, isto tako mnogo zrnaca čini hrpu. Koja tada nada ostaje? Prije svega ispovijed...«⁹⁹

1864 »Svaki će se grijeħ i bogohulstvo oprostiti ljudima, ali bogohulstvo protiv Duha, neće se oprostiti« (Mk 12, 31).¹⁰⁰ Božje milosrđe ne poznaje granica, ali tko ga namjerno odbije prihvatiti pokajanjem, odbacuje oprostjenje vlastitih grijeħa i spasenje što ga Duh

⁹⁸ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Reconciliatio et paenitentia*, 17: AAS 77 (1985) 221.

⁹⁹ AUGUSTIN, *In epistulam Iohannis ad Parthos tractatus*, 1, 6: PL 35, 1982.

¹⁰⁰ Usp. Mk 3, 29; Lk 12, 10.

Sveti nudi.¹⁰¹ Takvo otvrdnuće može dovesti do konačnog nepokajanja i vječne propasti. 2091
1037

V. Množenje grijeha

1865 Grijeh sa sobom povlači grijeh; ponavljanjem istih čina rađa se mana. Iz nje proizlaze izopačena nagnuća koja zasljepljuju savjest i iskrivljuju konkretne sudove o dobru i zlu. Tako grijeh teži da se ponovi i ukorijeni, ali on ne može uništiti moralni osjećaj do korijena. 401
1768

1866 Mane se mogu svrstati prema krepostima kojima se suprotstavljaju, ili se mogu povezati uz *glavne grijehe* što ih kršćansko iskustvo razlikuje slijedeći svetog Ivana Kasijana¹⁰² i svetog Grgura Velikoga.¹⁰³ Zovu se glavnima, jer oni rađaju druge grijehe, druge mane. To su: oholost, škrtost (lakomost), zavist, srdžba, bludnost, neumjerenost u jelu i piću, lijenost ili nehaj (ignavia). 2539

1867 Katehetska tradicija podsjeća da postoje također »u nebo vapijući grijesi«. U nebo vapiju: krv Abelova;¹⁰⁴ sodomski grijeh;¹⁰⁵ jauk potlačenog naroda u Egiptu;¹⁰⁶ jauk stranca, udovice i sirote;¹⁰⁷ nepravda prema zaposlenom radniku.¹⁰⁸ 2268

1868 Grijeh je osoban čin. Osim toga odgovorni smo i za grijehe što ih drugi čine, kad u njima sudjelujemo:

- učestvujući u njima izravno i svojevolumno;
- naređujući, svjetujući, hvaleći ili odobravajući ih; 1736
- ne prijavljivajući ili ne sprečavajući ih, kad smo to dužni učiniti;
- štiteći one koji čine zlo.

¹⁰¹ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Dominum et vivificantem*, 46: AAS 78 (1986) 864-865

¹⁰² Usp. IVAN KASIJAN, *Collatio*, 5, 2: CSEL 13, 121 (PL 49, 611).

¹⁰³ Usp. GRGUR VELIKI, *Moralia in Iob*, 31, 45, 87: CCL 143B, 1610 (PL 76, 621).

¹⁰⁴ Usp. *Post* 4, 10.

¹⁰⁵ Usp. *Post* 18, 20; 19, 13.

¹⁰⁶ Usp. *Izl* 3, 7-10.

¹⁰⁷ Usp. *Izl* 22, 20-22.

¹⁰⁸ Usp. *Pnz* 24, 14-15; *Jak* 5, 4.

1869 Tako grijeh čini ljude uzajamnim sukrivcima dajući da među njima vlada požuda, nasilje i nepravda. Grijesi su uzrok društvenih situacija i institucija koje se protive božanskoj dobroti. »Strukture grijeha« izraz su i učinak osobnih grijeha. Navode svoje žrtve da i one čine zlo. U nekom analoškom smislu one tvore »društveni grijeh«. ¹⁰⁹

Ukratko

1870 *»Bog je sve zatvorio u neposlušnost da se svima smiluje« (Rim 11, 32).*

1871 *Grijeh je »riječ, čin ili želja protiv vječnog Zakona«. ¹¹⁰ On je uvreda Bogu: podiže se protiv Boga neposlušnošću koja je suprotna Kristovoj poslušnosti.*

1872 *Grijeh je čin protivan razumu. On ranjava čovjekovu narav i ugrožava ljudsku solidarnost.*

1873 *Korijen je svih grijeha u ljudskom srcu. Vrsta i težina grijeha mjere se prvenstveno prema objektu.*

1874 *Namjerno, tj. znajući i hoteći, izabrati nešto što se teško protivi božanskom Zakonu i čovjekovoj konačnoj svrsi znači počinuti smrtni grijeh. On u nama razara ljubav bez koje je nemoguće vječno blaženstvo. Bez kajanja, taj grijeh vodi u vječnu smrt.*

1875 *Laki grijeh je moralni nered popravljiv po ljubavi, koju takav grijeh ne uništava u nama.*

1876 *Ponavljanje grijeha, pa i lakih, rađa manama, među kojima se ističu glavni grijesi.*

¹⁰⁹ Usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Reconciliatio et paenitentia*, 16: AAS 77 (1985) 216.

¹¹⁰ AUGUSTIN, *Contra Faustum manichaeum*, 22, 27: CSEL 25, 621 (PL 42, 418).

DRUGO POGLAVLJE

LJUDSKA ZAJEDNICA

1877 Poziv je čovječanstva da očituje sliku Božju te se preobrazi u sliku jedinorođenoga Sina Očeva. Taj poziv poprima osobni izraz, jer je svatko pozvan da uđe u Božje blaženstvo; ali tiče se i ljudske zajednice kao cjeline. 355

Članak 1.

OSOBA I DRUŠTVO

I. Komunitarni karakter ljudskoga poziva

1878 Svi su ljudi pozvani k istoj svrsi, samome Bogu. Postoji neka sličnost između jedinstva božanskih Osoba i bratstva što treba da ga ljudi uspostave među sobom u istini i ljubavi.¹ Ljubav prema bližnjemu neodjeljiva je od ljubavi prema Bogu. 1702

1879 Ljudskoj je osobi potreban društveni život. Nije to čovjeku nešto pridodano, nego je zahtjev njegove naravi. Po odnosu s drugima, po uzajamnom služenju i dijalogu s braćom čovjek razvija vlastite mogućnosti i tako odgovara svom pozivu.² 1936

1880 *Društvo* je skup osoba organski povezanih načelom jedinstva koje nadilazi svaku od njih. Društvo, skup u isti mah vidljiv i duhovan, traje u vremenu: ono je baštinik prošlosti i pripravlja budućnost. Po njemu svaki čovjek postaje »baštinik«, prima »talente« koji obogaćuju njegov identitet i koje treba umnožiti.³ S pravom, svatko duguje 771

¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 24: AAS 58 (1966) 1045.

² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 25: AAS 58 (1966) 1045.

³ Usp. *Lk* 19, 13.15.

privrženost zajednicama kojima pripada, i poštivanje vlasti kojoj je povjereno zajedničko dobro.

1881 Svaka je zajednica određena vlastitim ciljem te je dosljedno podvrgnuta posebnim pravilima; no »počelo, subjekt i svrha svih društvenih ustanova jest i mora biti *ljudska osoba*«. ⁴

1882 Neka društva, kao što su obitelj i građanska zajednica, neposredno odgovaraju čovjekovoj naravi. Ona su čovjeku nužna. Da bi što veći broj osoba sudjelovao u društvenom životu, treba promicati osnivanje društava i saveza »gospodarskih, socijalnih, kulturno-zabavnih, športskih, profesionalnih i političkih, koji mogu biti ili samo nacionalni ili međunarodni«. ⁵ Ta »*socijalizacija*« izražava također i naranu težnju koja potiče ljude da se udružuju radi ostvarenja ciljeva koji nadilaze mogućnosti pojedinaca. Ona razvija prirodne darove osobe, napose duh inicijative i smisao za odgovornost te pridonosi zaštiti njezinih prava. ⁶

1883 Socijalizacija sadržava i opasnosti. Pretjerano miješanje države može ugroziti osobnu slobodu i inicijativu. Crkvena je nauka razradila načelo tzv. *supsidijarnosti*. Prema tom načelu »društvo višeg reda ne smije se miješati u nutarnji život društva nižeg reda lišavajući ga njegovih mjerodavnosti, nego ga mora podržati u slučaju nužde te mu pomoći da svoje djelo uskladi s djelovanjem drugih društvenih čimbenika u vidu zajedničkog dobra«. ⁷

1884 Bog nije htio samome sebi pridržati vršenje svih vlasti. On svakom stvorenju povjerava zadaće koje je ono sposobno izvršiti prema sposobnostima svoje naravi. U taj način upravljanja treba se ugledati u društvenom životu. Način Božjeg ravnanja svijetom, koji svjedoči o najdubljem poštivanju ljudske slobode, trebao bi nadahnjivati mudrost onih koji upravljaju ljudskim zajednicama. Oni se moraju vladati kao sluge božanske Providnosti.

⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 25: AAS 58 (1966) 1045.

⁵ IVAN XXIII., Enc. *Mater et magistra*, 60: AAS 53 (1961) 416.

⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 25: AAS 58 (1966) 1045-1046; IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 16: AAS 83 (1991) 813.

⁷ IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 48: AAS 83 (1991) 854; Usp. PIO XI., Enc. *Quadragesimo anno*: AAS 23 (1931) 184-186.

1885 Načelo supsidijarnosti protivi se svim oblicima kolektivizma. Ono određuje granice uplitanju države i nastoji uskladiti odnose između pojedinaca i društava. Teži za uspostavom istinskog međunarodnog poretka.

II. Obraćanje i društvo

1886 Društvo je nenadomjestivo za ostvarenje čovjekova poziva. Da se postigne taj cilj, nužno je poštivati pravu ljestvicu vrednotâ koja »podređuje materijalno i prirodno nutarnjem i duhovnom«.⁸ 1779

»Ljudsku zajednicu stoga [...] ponajprije valja smatrati stvarnošću duhovnog reda: po njoj ljudi, prosvijetljeni svjetlom istine, jedan s drugim izmjenjuju spoznaje: mogu izboriti svoja prava i vršiti dužnosti; ona potiče čežnje za dobrima duha; u svemu lijepome, ma koje vrste bilo, s pravom zajednički uživaju; stalnom voljom naginju k izlivanju svega ponajboljega svoga u druge; dobra tuđega duha marno gledaju i sami prihvaćaju. To su vrijednosti koje treba da nadahnjuju i usmjeravaju kulturnu djelatnost, ekonomski život, društvenu organizaciju, političke pokrete i vlade, zakonodavstvo i sva ostala izražavanja društvenog života u njegovu neprestanom razvoju.«⁹ 2500

1887 Zamjenjivanje sredstava s ciljevima,¹⁰ što dovodi do toga da se vrijednost posljednje svrhe pridaje onome što je samo sredstvo za njezino postignuće, ili da se osobe smatraju samo sredstvom u vidu nekog cilja, rađa nepravednim strukturama koje »otežavaju ili stvarno onemogućavaju kršćansko ponašanje u skladu sa zapovijedima božanskog zakonodavca«.¹¹ 909 1869

1888 Zato, da se postignu društvene promjene koje bi stvarno bile u službi osobe, treba se osloniti na njezine duhovne i moralne darove i na trajan zahtjev njezina *nutarnjeg obraćenja*. Prvenstvo priznato obraćenju srca nipošto ne isključuje, naprotiv nameće obvezu da se ustanove i životne prilike, kada uzrokuju grijeh, prikladno poboljšaju da bi bile u skladu s normama pravednosti te da bi promicale, a ne sprečavale dobro.¹² 407 1430

⁸ IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 36: AAS 83 (1991) 838.

⁹ IVAN XXIII., Enc. *Pacem in terris*, 36: AAS 55 (1963) 266.

¹⁰ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 41: AAS 83 (1991) 844.

¹¹ PIO XII., Radio-poruka (1. lipnja 1941): AAS 33 (1941) 197.

¹² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 36: AAS 57 (1965) 42.

1889 Bez pomoći milosti, ljudi ne bi znali »uočiti put, često uzak, između kukavičluka koji popušta pred zlom, i nasilja koje, umišljajući da se bori protiv zla, samo ga otežava«. ¹³ To je put ljubavi, ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Ljubav predstavlja veliku društvenu zapovijed. Ona poštuje druge i njihova prava; zahtijeva vršenje pravednosti i samo ona nas za to osposobljuje. Ljubav nadahnjuje život koji postaje dar sama sebe: »Tko god bude nastojao život svoj sačuvati, izgubit će ga; a tko ga izgubi, sačuvat će ga« (Lk 17, 33).

Ukratko

1890 *Postoji određena sličnost između jedinstva među božanskim osobama i bratstva što treba da ga ljudi među sobom uspostave.*

1891 *Da se razvije u skladu s vlastitom naravi, ljudskoj osobi je potreban društveni život. Određena društva, kao što su obitelj i građanska zajednica, neposredno odgovaraju ljudskoj naravi.*

1892 *»Počelo, subjekt i svrha svih društvenih ustanova jest i mora biti ljudska osoba.«¹⁴*

1893 *Treba poticati na široko sudjelovanje u društvima i savezima.*

1894 *Prema načelu supsidijarnosti ni država ni neko više društvo ne smiju zamijeniti inicijativu i odgovornost osoba i posrednih tijela.*

1895 *Društvo mora pomagati a ne priječiti vršenje kreposti. Ono se mora nadahnjivati ispravnom ljestvicom vrednotâ.*

1896 *Ondje gdje grijeh izopačuje društveno ozračje, treba se uteći obraćenju srdaca i Božjoj milosti. Ljubav potiče na pravedne reforme. Nema rješenja društvenog pitanja izvan evanđelja.¹⁵*

¹³ IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 25: AAS 83 (1991) 823.

¹⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 25: AAS 58 (1966) 1045.

¹⁵ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 5: AAS 83 (1991) 800.

Članak 2.

SUDJELOVANJE U DRUŠTVENOM ŽIVOTU

I. Vlast

1897 »Ljudsko društvo ne može biti dobro uređeno ni plodno ako u njemu nije prisutna zakonita vlast, koja osigurava red i pridonosi, u dovoljnoj mjeri, ostvarenju općega dobra.«¹⁶ 2234

»Vlašću« se naziva ono svojstvo kojim određene osobe ili ustanove proglašavaju zakone i ljudima izdaju naređenja očekujući od njih poslušnost.

1898 Svakoj je ljudskoj zajednici potrebna vlast kojom se ona upravlja.¹⁷ Ta vlast nalazi svoj temelj u ljudskoj naravi. Ona je nužna za jedinstvo građanske zajednice. Zadaća joj je, koliko je moguće, osigurati zajedničko dobro društva.

1899 Vlast koju zahtijeva moralni red dolazi od Boga: »Svaka duša neka se podlaže vlastima nad sobom. Jer nema vlasti doli od Boga: koje postoje, od Boga su postavljene. Stoga tko se suprotstavlja vlasti, Božjoj se odredbi protivi; koji se pak protive, sami će na se navući osudu« (*Rim* 13, 1-2).¹⁸ 2235

1900 Obveza poslušnosti nalaže svima da vlasti odaju čast koja joj pripada i da osobama koje je obnašaju iskazuju poštovanje i, prema njihovim zaslugama, zahvalnost i naklonost. 2238

Iz pera svetog Klementa Rimskog, pape, došla je najstarija molitva Crkve za građansku vlast:¹⁹ 2240

»Gospodine, daj [im] zdravlja, mira, sloge, ustrajnosti da mogu bez zapreke izvršavati vlast koja im je povjerena. Ti, Gospodine, nebeski kralju vjekova, daješ ljudskoj djeci slavu, čast i moć na zemlji. Stoga, Gospodine, upravljaj njihovim odlukama, da čine što je dobro i što se tebi

¹⁶ IVAN XXIII., Enc. *Pacem in terris*, 46: AAS 55 (1963) 269.

¹⁷ Usp. LAV XIII., Enc. *Diuturnum illud*: Leonis XIII Acta 2, 271; ISTI, Enc. *Immortale Dei*: Leonis XIII Acta 5, 120.

¹⁸ Usp. *1 Pt* 2, 13-17.

¹⁹ Usp. već *1 Tim* 2, 1-2.

sviđa te tako uzmognu pobožno, mirno i blago izvršavati vlast koju si im ti povjerio da budu dostojni tvoga milosrđa.«²⁰

1901 Vlast kao takva upućuje na red što ga je Bog postavio, ali »oblik političkog režima i izbor voditelja prepušteni su slobodnoj volji građana.«²¹

2242 Raznolikost političkih režima moralno je dopuštena, ako su oni u skladu sa zakonitim dobrom zajednica koje ih usvajaju. Režimi kojih je narav protivna naravnom zakonu, javnom redu i temeljnim pravima osoba, ne mogu ostvariti zajedničko dobro narodâ kojima su nametnuti.

1930 1902 Vlast ne dobiva moralnu zakonitost od same sebe. Ona se ne smije ponašati samovoljno, nego djelovati za zajedničko dobro kao »moralna sila koja se oslanja na slobodu i na osjećaj odgovornosti.«²²

1951 »Ljudski zakon utoliko ima vrijednost zakona, ukoliko je u skladu s ispravnim razumom: i prema tome je očigledno da on potječe od vječnog zakona. Ukoliko se pak udaljuje od razuma, naziva se nepravednim zakonom: tako on nema vrijednost zakona, nego je, naprotiv, neka vrsta nasilja.«²³

2242 1903 Vlast se vrši zakonito samo ako traži zajedničko dobro određene skupine i ako se za to služi moralno dopuštenim sredstvima. Ako se dogodi da vladari izdaju nepravedne zakone ili poduzimaju mjere koje se protive moralnom redu, te odredbe ne vežu u savjesti. »U tom se slučaju sama vlast posve ruši i svršava u bezakonju.«²⁴

1904 »Stoga je prikladnije da ravnotežom svakoj vlasti budu druge službe i ovlaštenja, da je zadrže u pravim granicama. To je načelo 'pravne države', u kojoj vrhovništvo pripada zakonu, a ne ljudskoj samovolji.«²⁵

²⁰ KLEMENT RIMSKI, *Epistula ad Corinthios*, 61, 1-2: SC 167, 198-200 (Funk 1, 178-180).

²¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 74: AAS 58 (1966) 1096.

²² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 74: AAS 58 (1966) 1096.

²³ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, I-II, q. 93, a. 3, ad 2: Ed. Leon. 7, 164.

²⁴ IVAN XXIII., Enc. *Pacem in terris*, 51: AAS 55 (1963) 271.

²⁵ IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 44: AAS 83 (1991) 848.

II. Zajedničko dobro

1905 U skladu s čovjekovom društvenom naravi, dobro svakoga nužno je povezano sa zajedničkim dobrom. A ovo se može definirati samo u odnosu na ljudsku osobu: 801
1881

»Ne živite odvojeni, povučeni sami u sebe, kao da ste već opravdani, nego udružujte se, da skupa tražite što je za dobro svih.«²⁶

1906 Pod pojmom »zajedničko dobro« treba shvatiti »skup onih uvjeta društvenog života koji skupinama i pojedincima omogućuju da potpunije i lakše dođu do vlastitog savršenstva.«²⁷ Zajedničko dobro tiče se života svih. Ono zahtijeva razboritost od svakoga a još više od onih koji obnašaju službu vlasti. U njemu je *bitno troje*.

1907 U prvom redu, ono pretpostavlja *poštivanje osobe* kao takve. U ime zajedničkog dobra javne vlasti su dužne poštivati temeljna i neotuđiva prava ljudske osobe. Društvo je dužno svakomu svom članu dopustiti da ostvari vlastiti poziv. Napose, zajedničko dobro sastoji se u uvjetima izvršavanja naravnih sloboda koje su nenadomjesticke da se ljudski poziv potpuno razvije: takvo je pravo »da (svatko) djeluje prema ispravnoj normi svoje savjesti, pravo na zaštitu privatnog života te na opravdanu slobodu, i na religioznom području.«²⁸ 1929
2106

1908 Nadalje, zajedničko dobro traži *društveno blagostanje i razvitak* same skupine. Razvitak je sažetak svih društvenih dužnosti. Dakako, na vlast spada da u ime zajedničkog dobra prosuđuje između raznovrsnih pojedinačnih interesa. No ona mora omogućiti svakome ostvariti ono što mu je doista potrebno za ljudski život: hranu, odjeću, zdravlje, rad, odgoj i kulturu, prikladno obavještanje, pravo na osnivanje obitelji itd.²⁹ 2441

1909 Konačno, zajedničko dobro uključuje *mir*, tj. postojanost i sigurnost pravednog poredka. Prema tome pretpostavlja da vlast, 2304

²⁶ *Epistula Pseudo Barnabae*, 4. 10: SC 172, 100-102 (Funk 1, 48).

²⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 26: AAS 58 (1966) 1046; usp. *isto mj.*, 74: AAS 58 (1966) 1096.

²⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 26: AAS 58 (1966) 1046.

²⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 26: AAS 58 (1966) 1046.

2310 poštenim sredstvima, jamči *sigurnost* društva i njegovih članova. Na zajedničkom dobru se temelji pravo na zakonitu osobnu i zajedničku obranu.

2244 1910 Ako je svakoj ljudskoj zajednici zajedničko dobro ono po čemu se može prepoznati kao takva, ono se najpotpunije ostvaruje u *političkoj zajednici*. Zadaća je države braniti i promicati zajedničko dobro građanskog društva, građana i posrednih tijela.

2438 1911 Uzajamne ovisnosti ljudi postaju sve jačima. One se pomalo protežu po svoj zemlji. Jedinstvo ljudske obitelji, koje objedinjuje bića s jednakim naravnim dostojanstvom, uključuje *sveopće zajedničko dobro*. Ono zahtijeva organizaciju zajednice naroda sposobnu »sa svoje strane [udovoljiti] raznim potrebama ljudi, kako na području društvenog života u koji spadaju prehrana, zdravstvo, odgoj [...], tako i u nekim posebnim prilikama koje tu i tamo nastaju, kao što je [...] potreba da se doskoči nevoljama izbjeglica ili da se pomogne iseljenicima i njihovim obiteljima«. ³⁰

1881 1912 Zajedničko dobro je uvijek usmjereno prema napredovanju osoba: »Red stvari treba podrediti redu osoba, a ne obratno«. ³¹ Taj se red temelji na istini, izgrađuje se u pravednosti, a oživljava ljubavlju.

III. Odgovornost i sudjelovanje

1913 Sudjelovanje je dragovoljno i plemenito zalaganje osobe u društvenim razmjenama. Svi moraju sudjelovati u promicanju zajedničkog dobra, svatko prema položaju koji zauzima i zadaći koju obnaša. Ta je dužnost najuže povezana s dostojanstvom ljudske osobe.

1734 1914 Sudjelovanje se ostvaruje prije svega prihvaćanjem zaduženja za područja u kojima čovjek preuzima *osobnu odgovornost*: po skrbi kojom se posvećuje odgoju vlastite obitelji i po savjesnosti kojom vrši vlastiti posao on sudjeluje na dobru drugih i društva. ³²

³⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 84: AAS 58 (1966) 1107.

³¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 26: AAS 58 (1966) 1047.

³² Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 43: AAS 83 (1991) 847.

1915 Koliko je to moguće, građani moraju aktivno sudjelovati u *javnom životu*. Načini tog sudjelovanja mogu biti različiti, od jedne države do druge, od jedne kulture do druge. »Valja pohvaliti postupak onih država u kojima većina građana, u istinskoj slobodi, sudjeluje u vođenju javnih poslova.«³³ 2239

1916 Kao i svaka etička dužnost, sudjelovanje svih na ostvarivanju zajedničkog dobra uključuje neprestano obnovljano *obraćenje* društvenih partnera. Prijevare i druge smicalice kojima se neki izvlače od zakonskih naredaba i propisa društvene dužnosti, treba odlučno osuditi, jer su nespojivi sa zahtjevima pravednosti. Treba se brinuti o napretku ustanova koje služe boljitku uvjeta ljudskog života.³⁴ 1888 2409

1917 Koji obnašaju vlast, moraju podupirati vrijednosti koje hrane povjerenje članova skupine i potiču da se čovjek stavi u službu sebi sličnima. Sudjelovanje počinje odgojem i uljudbom. »S pravom možemo smatrati da je budućnost čovječanstva u rukama onih koji budu znali budućim pokoljenjima pružiti razloge života i nade.«³⁵ 1818

Ukratko

1918 »*Nema vlasti doli od Boga: koje postoje, od Boga su postavljene*« (Rim 13, 1).

1919 *Svakoj ljudskoj zajednici potrebna je vlast da se očuva i razvija.*

1920 »*Politička zajednica i javna vlast temelje se na ljudskoj naravi i zato pripadaju redu koji je Bog ustanovio.*«

1921 *Vlast se zakonito vrši ako se trudi oko ostvarivanja zajedničkog dobra društva. Da to postigne, mora se služiti moralno prihvatljivim sredstvima.*

1922 *Različitost političkih poredaka zakonita je uz uvjet da oni pridonose dobru zajednice.*

³³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 31: AAS 58 (1966) 1050.

³⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 30: AAS 58 (1966) 1049.

³⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 31: AAS 58 (1966) 1050.

- 1923 *Politička se vlast mora vršiti unutar granica moralnog reda i jamčiti uvjete djelovanja u slobodi.*
- 1924 *Zajedničko dobro obuhvaća »skup onih uvjeta društvenog života koji skupinama i pojedincima omogućuju da potpuniše i lakše dođu do vlastitog savršenstva.«³⁶*
- 1925 *Za zajedničko dobro bitno je troje: poštivanje i promicanje temeljnih prava osobe; blagostanje ili razvitak duhovnih i vremenitih društvenih dobara; mir i sigurnost skupine i njezinih članova.*
- 1926 *Dostojanstvo ljudske osobe uključuje traganje za zajedničkim dobrom. Svatko je dužan truditi se da pokreće i podupire ustanove koje služe boljitku uvjeta ljudskog života.*
- 1927 *Zadaća je države braniti i promicati zajedničko dobro građanskog društva. Zajedničko dobro cijele ljudske obitelji zahtijeva organiziranje međunarodnog društva.*

Članak 3.

DRUŠTVENA PRAVEDNOST

- 1882 1928 Društvo osigurava društvenu pravednost ostvarujući uvjete koji omogućuju udruženjima i pojedincima postizavanje onoga na što imaju pravo po svojoj naravi i po svom pozivu. Društvena je pravednost povezana sa zajedničkim dobrom i s vršenjem vlasti.

I. Poštivanje ljudske osobe

- 1881 1929 Društvena se pravednost može postići samo poštivanjem transcendentnog dostojanstva čovjekove osobe. Osoba predstavlja posljednji cilj društva koje je na nju usmjereno:

»Stvoritelj nam je povjerio da branimo i unapređujemo [dostojanstvo ljudske osobe]; za to su strogo i odgovorno zaduženi muškarci i žene u svakoj povijesnoj prilici.«³⁷

³⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 26: AAS 58 (1966) 1046.

³⁷ IVAN PAVAO II., Enc. *Sollicitudo rei socialis*, 47: AAS 80 (1988) 581.

1930 Poštivanje ljudske osobe uključuje poštivanje prava što pro-
 istječu iz njezina dostojanstva po stvorenju. Ta su prava starija od 1700
 društva i društvu se nameću. Ona su temelj moralne zakonitosti svake 1902
 vlasti: društvo koje ih izigrava ili odbija da ih u svom pozitivnom
 zakonodavstvu prizna, potkapa vlastitu moralnu zakonitost.³⁸ Ako
 nedostaje takvo poštivanje, vlast se može osloniti jedino na silu ili
 prisilu kako bi zadobila posluš svojih podanika. Zadaća je Crkve
 dozivati u pamet ljudima dobre volje ta prava i razlikovati ih od
 zloporabnih ili krivih zahtjeva.

1931 Poštivanje ljudske osobe ne smije nipošto zanemariti ovo
 načelo: »Svatko mora svoga bližnjega, ne izuzimajući nikoga, smatrati 2212
 kao ‘svoj drugi ja’, vodeći brigu o njegovu životu i sredstvima koja
 su potrebna za dostojan život.«³⁹ Nikakvo zakonodavstvo nije kadro
 samo po sebi raspršiti strahove, predrasude, nagnuća na oholost i
 egoizam koji priječe uspostavu doista bratskog društva. Takva se pona-
 šanja mogu prevladati samo s ljubavlju koja u svakom čovjeku gleda 1825
 »bližnjega«, brata.

1932 Dužnost biti bližnji drugima i djelatno im služiti postaje još
 hitnijom ako su ovi, pod bilo kojim vidom, posebno potrebni. »Zaista, 2449
 kažem vam, što god učiniste jednomu od ove moje najmanje braće,
 meni učiniste« (Mt 25, 40).

1933 Ta se ista dužnost odnosi i na one koji misle i djeluju drugačije
 nego mi. Kristov nauk ide dotle da zahtijeva opraštanje uvreda. On
 proširuje na sve neprijatelje zapovijed ljubavi, koja predstavlja Novi
 zakon.⁴⁰ Oslobođenje u duhu evanđelja nespojivo je s mržnjom prema
 neprijatelju ukoliko je osoba, ali ne i s mržnjom prema zlu koje on kao 2303
 neprijatelj počinja.

II. Jednakost i razlike među ljudima

1934 Svi su ljudi stvoreni na sliku jednoga Boga, obdareni su istom
 razumnom dušom te imaju istu narav i isto porijeklo. Otkupljeni žrtvom

³⁸ Usp. IVAN XXIII., Enc. *Pacem in terris*, 61: AAS 55 (1963) 274.

³⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 27: AAS 58 (1966) 1047.

⁴⁰ Usp. Mt 5, 43-44.

225 Kristovom, svi su pozvani da sudjeluju u istom božanskom blaženstvu: svi dakle uživaju jednako dostojanstvo.

357 1935 Jednakost među ljudima bitno počiva na njihovu osobnom dostojanstvu i na pravima što odatle proistječu:

»Svaku diskriminaciju u temeljnim pravima osobe [...] zbog spola, rase, boje, društvenoga položaja, jezika ili vjere treba prevladati i dokinuti, jer se protivi Božjem naumu.«⁴¹

1879 1936 Čovjek dolazeći na svijet ne raspolaže svime što mu je potrebno za razvoj tjelesnog i duhovnog života. Potrebni su mu drugi. Postoje različitosti vezane s dobi, s fizičkim moćima, s umnim i moralnim svojstvima, s naslijeđenim društvenim položajem, s raspodjelom bogatstva.⁴² »Talenti« nisu raspodijeljeni podjednako.⁴³

340 1937 Te razlike ulaze u Božji naum jer Bog hoće da svatko od drugih
791 prima što mu treba te da oni koji imaju osobite »talente« upotrijebe u korist onih koji ih nemaju. Različitost potiče, a često i obvezuje osobe na velikodušje, na dobrohotnost i uzajamnost; podstiče kulture na
1202 uzajamno obogaćivanje.

»Zašto raspodjeljujem vrline tako različito da ne dajem svakomu sve, nego ovome jednu, a onome drugu? [...] Jednom dajem poglavito ljubav, drugom pravednost, drugom opet poniznost, a onome živu vjeru. [...] I tako sam razdao mnoge darove, milosti i kreposti, duhovne i vremenite, s takvom raznolikošću da nisam samo jednoj osobi dao sve, tako da budete prisiljeni na uzajamnu ljubav; [...] Htjedoh da svatko treba drugoga te svi budu moji poslužitelji u dijeljenju milosti i darova što su ih od mene primili.«⁴⁴

2437 1938 Ima također *nepravednih nejednakosti* koje pogađaju milijune muškaraca i žena. One su u otvorenoj suprotnosti s evanđeljem:

2317 »Jednako dostojanstvo osoba zahtijeva da se stvore čovječniji i pravičniji uvjeti za život. Prevelike ekonomske i društvene nejednakosti među članovima i narodima jedne te iste ljudske obitelji izazivaju sablazan i protive se društvenoj pravednosti, pravičnosti, dostojanstvu ljudske osobe kao i društvenom i međunarodnom miru.«⁴⁵

⁴¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 29: AAS 58 (1966) 1048-1049.

⁴² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 29: AAS 58 (1966) 1048.

⁴³ Usp. *Mt* 25, 14-30; *Lk* 19, 11-27.

⁴⁴ KATARINA SIJENSKA, *Il dialogo della Divina provvidenza*, 7: ed. G. Cavallini (Roma 1995) str. 23-24.

⁴⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 29: AAS 58 (1966) 1049.

III. Ljudska solidarnost

1939 Načelo solidarnosti, označeno i imenom »prijateljstva« ili »socijalne ljubavi«, izravan je zahtjev ljudskog i kršćanskog bratstva:⁴⁶ 2213

Zabluda je »danas dosta raširena, što se zaboravlja zakon ljudske solidarnosti i ljubavi, zakon što nam ga s jedne strane diktira i nameće zajedničko porijeklo i jednakost razumne naravi vlastite svim ljudima, kojem mu drago narodu pripadali, a s druge strane otkupiteljska žrtva koju je Isus Krist na žrtveniku križa prinio svom nebeskom Ocu u korist grešnog čovječanstva.«⁴⁷ 360

1940 Ta se solidarnost izražava osobito u rasporedbi dobara i naknadi za rad. Ona pretpostavlja i zalaganje za pravedniji društveni poredak u kojemu bi se napetosti bolje prevladale, a sukobi lakše našli dogovorno rješenje. 2402

1941 Društveni i gospodarski problemi mogu se riješiti samo uz pomoć svih oblika solidarnosti: solidarnosti između siromašnih, između siromašnih i bogatih, između samih radnika, između poslodavaca i zaposlenih, solidarnosti između nacija i naroda. Ta međunarodna solidarnost zahtjev je moralnog reda. O njoj dobrim dijelom ovisi mir svijeta. 2317

1942 Krepost solidarnosti nadilazi područje materijalnih dobara. Šireći duhovna dobra vjere, Crkva je uz to pogodovala razvitku vremenitoga blagostanja i često mu otvarala nove putove. Tako se kroz vjekove ispunjala riječ Gospodinova: »Tražite najprije kraljevstvo Božje i pravednost njegovu, a sve će vam se ostalo nadodati« (Mt 6, 33): 1887 2632

»Već dvije tisuće godina u duši Crkve živi i snažno djeluje onaj osjećaj koji je, sve do heroizma ljubavi, potakao i još uvijek potiče monahe zemljoradnike, osloboditelje robova, dvoritelje bolesnika, vjerovjesnike, pronositelje civilizacije i kulture svim naraštajima i svim narodima, kako bi se stvorili društveni uvjeti koji su jedini u stanju omogućiti svima život dostojan čovjeka i kršćanina.«⁴⁸

⁴⁶ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Sollicitudo rei socialis*, 38-40: AAS 80 (1988) 564-569; ISTI, Enc. *Centesimus annus*, 10: AAS 83 (1991) 805-806.

⁴⁷ PIO XII., Enc. *Summi Pontificatus*: AAS 31 (1939) 426.

⁴⁸ PIO XII., Radio-poruka (1. lipnja 1941): AAS 33 (1941) 204.

Ukratko

- 1943 *Društvo jamči društvenu pravednost kad ostvaruje uvjete koji udruženjima i pojedincima omogućuju postići ono na što imaju pravo.*
- 1944 *Poštivanje ljudske osobe vodi tome da u drugomu promatramo »svoj drugi ja«. To uključuje poštivanje temeljnih prava što proistječu iz nutarnjeg dostojanstva osobe.*
- 1945 *Jednakost ljudi temelji se na njihovu osobnom dostojanstvu i na pravima što odatle proistječu.*
- 1946 *Razlike među osobama jesu u Božjem planu jer on hoće da trebamo jedni druge. One moraju poticati na ljubav.*
- 1947 *Jednako dostojanstvo ljudskih osoba traži napor za smanjenjem pretjeranih društvenih i ekonomskih nejednakosti. Ono potiče da se uklone nepravedne nejednakosti.*
- 1948 *Solidarnost je izvrsna kršćanska krepost. Ona ostvaruje uzajamnost u duhovnim dobrima još više nego u materijalnim.*

TREĆE POGLAVLJE

BOŽJE SPASENJE: ZAKON I MILOST

1949 Čovjek, pozvan na blaženstvo, ali ranjen grijehom, potreban je Božjega spasenja. Božanska mu se pomoć pruža u Kristu, po zakonu koji ga upravlja i po milosti koja ga podržava:

»Sa strahom i trepetom radite oko svoga spasenja. Bog je, naime, onaj koji u svojoj dobrohotnosti izvodi u vama i htjeti i djelovati« (*Fil 2, 12-13*).

Članak 1.

MORALNI ZAKON

1950 Moralni je zakon djelo božanske Mudrosti. U biblijskom ga smislu možemo označiti kao očinsku pouku, kao Božju pedagogiju. Propisuje čovjeku putove, pravila životnog ponašanja koja vode obećanom blaženstvu; zabranjuje stranputice zla koje udaljuju od Boga i od njegove ljubavi. U isto je vrijeme strog u svojim propisima, a sladak u svojim obećanjima. 53 1719

1951 Zakon je pravilo postupanja koje je nadležna vlast izdala radi zajedničkog dobra. Moralni zakon pretpostavlja razumski poredak što ga je među stvorovima, za njihovo dobro i u vidu njihova cilja, uspostavila Stvoriteljeva svemoć, mudrost i dobrotu. Svaki zakon nalazi svoju prvu i posljednju istinu u vječnom Zakonu. Razum proglašuje i određuje zakon kao svojevrsno udioništvo u Providnosti živoga Boga, Stvoritelja i Otkupitelja sviju. »*Uredba razuma zove se zakon.*«¹ 295 306

»Jedini se čovjek može ponositi da je bio dostojan primiti od Boga zakon; kao živo biće obdareno razumom, sposobno spoznavati i razlučivati, čovjek će uređivati svoje ponašanje služeći se svojom slobodom i svojim razumom – podložan onome koji mu je sve podložio.«² 301

¹ LAV XIII., Enc. *Libertas praestantissimum*: Leonis XIII Acta 8,218; usp. TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, I-II, q. 90, a. 1: Ed. Leon. 7, 149-150.

² TERTULJIAN, *Adversus Marcionem*, 2, 4, 5: CCL 1, 479 (PL 2, 315).

1952 Izrazi su moralnoga zakona različiti, a međusobno su svi usklađeni: vječni Zakon, u Bogu, kao izvor svih zakona; naravni zakon; objavljeni zakon što obuhvaća Stari zakon i Novi ili Evanđeoski zakon, i napokon građanski i crkveni zakoni.

- 578 1953 Moralni zakon nalazi u Kristu svoju puninu i svoje jedinstvo. Isus Krist je kao osoba put savršenstva. On je dovršetak Zakona, jer samo on naučava i daje pravednost Božju: »Jer, dovršetak Zakona je Krist – na opravdanje svakomu koji vjeruje« (*Rim* 10, 4).

I. Naravni moralni zakon

- 307 1954 Čovjek sudjeluje u mudrosti i dobroti Stvoritelja koji mu daje da bude gospodar svojih čina, sposoban da se usmjeruje prema istini i dobru. Naravni zakon je izraz izvornog moralnog osjećaja koji omogućuje čovjeku da razumom razlučuje što je dobro, što li zlo, što li istina, a što laž:

»Naravni je zakon [...] upisan i uklesan u dušu svih i svakoga pojedinog čovjeka; to je zapravo sam ljudski razum koji nalaže činiti dobro, a zabranjuje grijeh. Ipak, taj nalog ljudskog uma ne bi mogao imati snagu zakona kad ne bi bio glas i tumač jednog višeg uma kojemu treba da se naš duh i naša sloboda podlože.«³

- 1787 1955 Božanski i naravni zakon⁴ pokazuje čovjeku kojim mu je putem ići da izvrši dobro i postigne svoj cilj. Naravni zakon naznačuje prva i bitna pravila koja upravljaju moralnim životom. Oslonac mu je 396 težnja i podložnost Bogu, izvoru i sucu svakoga dobra, kao i osjećaj za drugoga kao sebi jednakoga. U svojim poglavitim zapovijedima taj 2070 je zakon izložen u Dekalogu. A zove se naravni zakon, ne u odnosu na nerazumska bića, nego zato što je razum, koji ga proglašuje, vlastit ljudskoj naravi.

»Gdje su dakle upisana [ta pravila], ako ne u knjizi onoga svjetla što se zove Istinom? Odatle, dakle, proistječe svaki pravedan zakon i prelazi u srce čovjeka te odjelotvoruje pravednost ne useljujući se već kao utiskujući se u njega, kao što slika prelazi s pečata u vosak ne napuštajući pečat.«⁵

³ LAV XIII., Enc. *Libertas praestantissimum*: Leonis XIII Acta 8,219.

⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 89: AAS 58 (1966) 1111-1112.

⁵ AUGUSTIN, *De Trinitate*, 14, 15, 21: CCL 50A, 451 (PL 42, 1052).

Naravni zakon »i nije drugo nego svjetlo razuma u nas od Boga uliveno. Zahvaljujući tome spoznajemo što nam je činiti i čega nam se kloniti. To svjetlo i taj zakon sam je Bog dao čovjeku u stvaranju.«⁶

1956 Budući da je prisutan u srcu svakog čovjeka i zasnovan razumom, naravni je zakon *sveopći* u svojim zapovijedima: autoritet 2261 mu se proteže na sve ljude. On izražava dostojanstvo osobe i utemeljuje njezina osnovna prava i dužnosti:

»Doista postoji pravi zakon: to je ispravan razum; sukladan je s naravi i nalazi se u svim ljudima; nepromjenjiv je i vječan; njegove zapovijedi iziskuju dužnost, njegove zabrane čuvaju od zablude. [...] Zločin je zamijeniti ga protivnim zakonom, zabranjeno je ne izvršiti ma i jednu njegovu odredbu, nitko ga ne može cijeloga dokinuti.«⁷

1957 Primjena naravnoga zakona vrlo je raznolika; može zahtijevati prilagodbu mnogostrukim uvjetima života, već prema mjestima, razdoblju i okolnostima. Ipak, u raznoličju kulturâ naravni zakon ostaje pravilom što ljude povezuje među sobom i nalaže im, uza sve neizbježive razlike, opća načela.

1958 Naravni je zakon *nepromjenjiv*⁸ i postojan usred svih povijesnih mijena; odolijeva svemu razvoju ideja i običaja i podržava njihov napredak. Norme koje ga izražavaju ostaju suštinski valjane. Pa i kad mu se načela zaniječu, njega se ne može uništiti ili čovjeku iščupati iz srca. Uvijek ponovno iskrsava u životu pojedinaca i društava: 2072

»Krađu zacijelo, Gospodine, kažnjava tvoj Zakon, a tako i zakon upisan u srcima ljudskim koji ni njihova zloća ne može izbrisati.«⁹

1959 Naravni zakon, kao vrlo dobro djelo Stvoriteljevo, pruža čvrste temelje na kojima čovjek može sagraditi zgradu moralnih pravila koja će upravljati njegovim opredjeljenjima. On također postavlja 1879 nezaobilazan moralni temelj za izgradnju ljudske zajednice. Napokon, osigurava nužni temelj za građanski zakon koji se na nj nadovezuje

⁶ TOMA AKVINSKI, *In duo praecepta caritatis et in decem Legis praecepta expositio*, c. 1: *Opera omnia*, sv. 27 (Parisiis 1875) str. 144.

⁷ MARKO TULIJE CICERON, *De re publica*, 3, 22, 33: *Scripta quae manserunt omnia*, Bibliotheca Teubneriana fasc. 39, ed. K. Ziegler, (Leipzig 1969) str. 96.

⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 10: AAS 58 (1966) 1033.

⁹ AUGUSTIN, *Confessiones*, 2, 4, 9: CCL 27, 21 (PL 32, 678).

bilo razmišljanjem koje izvlači posljedice iz načela naravnoga zakona, bilo dopunama pozitivne i pravne naravi.

- 2071 1960 Zapovijedi naravnoga zakona ne uočavaju svi jasno i neposredno. U sadašnjem stanju, čovjeku grešniku potrebne su milost i objava kako bi vjerske i moralne istine mogli upoznati »svi, bez teškoća, 37 s čvrstom sigurnošću i bez primjese zablude«. ¹⁰ Naravni zakon pruža Objavljenom zakonu i milosti temelj od Boga pripravljen i usklađen s djelovanjem Duha Svetoga.

II. Stari zakon

- 1961 Bog, naš Stvoritelj i Otkupitelj, izabrao je sebi Izraela kao svoj narod i objavio mu svoj Zakon, pripravljavajući tako dolazak Kristov. Moj- 62 sijev zakon izražava mnoge istine koje su po prirodi dostupne razumu. One su proglašene i vjerodostojno potvrđene u sklopu Saveza spasenja.

- 1962 Stari zakon prvi je stupanj Objavljenog zakona. Njegovi su 2058 moralni propisi sažeti u Deset zapovijedi. Zapovijedi Dekaloga postavljaju temelje pozivu čovjeka, stvorena na sliku Božju; zabranjuju što se protivi ljubavi prema Bogu i bližnjemu i propisuju što je bitno. Dekalog je svjetlo ponuđeno savjesti svakoga čovjeka da mu očituje poziv i putove Božje i da ga brani protiv zla:

Bog je »zapisao na ploče ono što ljudi nisu umjeli čitati u srcima«. ¹¹

- 1963 Po kršćanskoj predaji, taj je Zakon, iako svet, ¹² duhovan ¹³ i 1610 dobar, ¹⁴ još nesavršen. Kao pedagog ¹⁵ naznačuje što treba činiti, ali po sebi ne pruža moć, milost Duha Svetoga za svoje opsluživanje. 2542 Zbog grijeha, koji ne može ukloniti, ostaje zakonom robovanja. Po svetom Pavlu, osobita mu je uloga da pokazuje i *očituje grijeh* što u 2515 ljudskom srcu pobuđuje »zakon požude«. ¹⁶ Ipak taj Zakon predstavlja

¹⁰ PRVI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Filius*, c. 2: DS 3005; PIO XII., Enc. *Humani generis*: DS 3876.

¹¹ AUGUSTIN, *Enarratio in Psalmum* 57, 1: CCL 39, 708 (PL 36, 673).

¹² Usp. *Rim* 7, 12.

¹³ Usp. *Rim* 7, 14.

¹⁴ Usp. *Rim* 7, 16.

¹⁵ Usp. *Gal* 3, 24.

¹⁶ Usp. *Rim* 7.

prvi stupanj na putu Kraljevstva. Pripravlja i raspolaže izabrani narod i svakog kršćanina za obraćenje i za vjeru u Boga Spasitelja. Pruža nauk koji kao Riječ Božja ostaje zauvijek.

1964 Stari zakon je *priprava na evanđelje*. »Zakon je proroštvo i pedagogija budućih stvarnosti.«¹⁷ Prorokuje i pretkazuje djelo izbavljenja od grijeha koje će izvršiti Krist te Novom zavjetu pruža slike, »tipove«, simbole koji izražavaju život po Duhu. Taj Zakon napokon nalazi dopunu u nauku mudrosnih i proročkih knjiga koje ga usmjeruju prema Novom savezu i kraljevstvu nebeskom. 122

»U doba Starog zavjeta [...] bilo je ljudi koji su imali ljubav i milost Duha Svetoga te koji su polagali nadu poglavito u duhovna i vječna obećanja. Po tome su pripadali novom zakonu. Slično tomu, u Novom zavjetu ima putenih ljudi koji još ne pripadaju savršenstvu novog zakona i koje čak u Novom zavjetu valja poticati na kreposna djela strahom od kazni i obećanjima vremenitih dobara. A premda je stari zakon dao zapovijedi ljubavi, ipak se po njemu nije davao Duh Sveti po kojem je 'ljubav Božja izlivena u našim srcima', kako se veli u Rim 5, 5.«¹⁸ 1828

III. Novi zakon ili Evandeoski zakon

1965 Novi zakon ili Evandeoski zakon predstavlja ovozemaljsko savršenstvo božanskog zakona, naravnog i objavljenog. Djelo je Kristovo, a izražen je osobito u Govoru na gori; djelo je i Duha Svetoga, po kojemu postaje nutarnjim zakonom ljubavi: »Sklopit ću s domom Izrelovim (...) novi Savez. [...] Zakone ću svoje staviti u dušu njihovu i upisati ih u njihova srca; i bit ću Bog njihov, a oni narod moj« (Heb 8, 8.10).¹⁹ 459 581 715

1966 Novi zakon je *milost Duha Svetoga*, dana vjernicima po vjeri u Krista. On djeluje po ljubavi, služi se Gospodinovim Govorom na gori da nas nauči što treba činiti, i sakramentima da nam priopći milost da to vršimo: 1999

»Tko želi razmišljati s pobožnošću i razumijevanjem Besjedu što ju je naš Gospodin proglasio na gori, kako se čita u Matejevu evanđelju, mislim da će u njoj naći savršen način kršćanskog života s obzirom na ono što

¹⁷ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 4, 15, 1: SC 100, 548 (PG 7, 1012)

¹⁸ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, I-II, q. 107, a. 1, ad 2: Ed. Leon. 7, 279.

¹⁹ Usp. Jr 31, 31-34.

spada na najbolji način postupanja [...]. To rekoh da se pokaže kako ta Besjeda doista sadrži sve norme prikladne za kršćanski život te da je ona savršena.«²⁰

577 1967 Evanđeoski zakon »dopunja«²¹ Stari zakon, pročišćava ga, premašuje i dovodi do savršenstva. U »blaženstvima« *dopunja Božja obećanja*, uzdižući ih i usmjerujući »Kraljevstvu nebeskom«. Obrača se onima koji su raspoloženi da vjerom prihvate tu novu nadu, a to su siromašni, ponizni, ožalošćeni, čisti srcem, progonjeni zbog Krista utirući tako neslućene putove Kraljevstva.

129 1968 Evanđeoski zakon *usavršuje zapovijedi Zakona*. Gospodinova Besjeda na gori nipošto ne dokida niti obezvređuje moralne propise Staroga zakona, nego im otkriva skrivene vrijednosti i otvara nove zahtjeve; osvjetljuje svu njihovu božansku i ljudsku istinu. Ne dodaje novih izvanjskih propisa, nego dopire do obnove samoga korijena 582 djelovanja, srca, tamo gdje čovjek izabire između čistog i nečistog,²² gdje se oblikuju vjera, ufanje i ljubav i s njima sve druge kreposti. Tako evanđelje dovodi Zakon do punine nasljedovanjem savršenosti Oca nebeskoga,²³ opraštanjem neprijateljima i molitvom za progonitelje, po uzoru Božjeg velikodušja.²⁴

1434 1969 Novi zakon *nalaže vršenje religioznih čina*: milostinje, molitve i posta, usmjerujući ih »Ocu koji vidi u skrovitosti«, nasuprot želji »da ljudi vide«.²⁵ Molitva toga zakona jest Očenaš.²⁶

1696 1970 Evanđeoski zakon uključuje odlučan izbor između »dva puta«²⁷ 1789 te izvršivanje riječi Gospodinovih,²⁸ sažet je u »*zlatnom pravilu*«: »Sve što želite da ljudi vama čine, činite i vi njima.« To je, doista, Zakon i Proroci (*Mt 7, 12*).²⁹

²⁰ AUGUSTIN, *De sermone Domini in monte*, 1, 1, 1: CCL 35, 1-2 (PL 34, 1229-1231).

²¹ Usp. *Mt 5, 17-19*.

²² Usp. *Mt 15, 18-19*.

²³ Usp. *Mt 5, 48*.

²⁴ Usp. *Mt 5, 44*.

²⁵ Usp. *Mt 6, 1-6.16-18*.

²⁶ Usp. *Mt 6, 9-13*.

²⁷ Usp. *Mt 7, 13-14*.

²⁸ Usp. *Mt 7, 21-27*.

²⁹ Usp. *Lk 6, 31*.

Sav Evanđeoski zakon obuhvaćen je *novom zapovijedi* Isusovom³⁰ 1823
 da ljubimo jedni druge kao što je on nas ljubio.³¹

1971 Gospodnjem Govoru na gori valja dodati *moralnu katehezu apostolskih pouka*, kao *Rim* 12-15; *1 Kor* 12-13; *Kol* 3-4; *Ef* 4-5; itd. Ta pouka apostolskim autoritetom prenosi Gospodinovo naučavanje, osobito izlaganjem kreposti koje proistječu iz vjere u Krista, a duhovljuje ih ljubav kao poglaviti dar Duha Svetoga: »Ljubav nehinjena! [...] Srdačno se ljubite pravim bratoljubljem! [...] U nadi budite radosni, u nevolji strpljivi, u molitvi postojani! Pritječite u pomoć svetima u nuždi, gajite gostoljubivost« (*Rim* 12, 9-13). Ta nas kateheza uči kako rješavati slučajeve savjesti u svjetlu našeg odnosa s Kristom i s Crkvom.³² 1789

1972 Novi zakon zove se *zakon ljubavi*, jer nas navodi da djelujemo iz ljubavi koju ulijeva Duh Sveti, više nego iz straha; *Zakon milosti*, jer, po vjeri i sakramentima, pruža milosnu snagu za djelovanje; *Zakon slobode*,³³ jer nas oslobađa od obrednih i zakonskih propisa staroga Zakona te nas privodi da sami od sebe djelujemo pod poticajem ljubavi i tako nas iz stanja roba »koji ne zna što radi njegov gospodar« prenosi u stanje prijatelja, »jer vam priopćih sve što sam čuo od Oca svojega« (*Iv* 15, 15), štoviše u stanje sina baštinika.³⁴ 1828

1973 Novi zakon osim svojih zapovijedi obuhvaća i *evanđeoske savjete*. Tradicionalno razlikovanje između Božjih zapovijedi i evanđeoskih savjeta ustanovljeno je u odnosu na ljubav, koja je savršenstvo kršćanskog života. Zapovijedi idu za tim da uklone što je nespojivo s ljubavlju. Savjeti žele ukloniti i ono što nije u suprotnosti s ljubavlju, ali može predstavljati zapreku za njezin razvoj.³⁵ 2053
 915

1974 Evanđeoski savjeti izražavaju živu puninu ljubavi, uvijek nezadovoljne što ne daje više. Svjedoče o njezinu poletu i potiču nas na duhovnu spremnost. Savršenstvo Novoga zakona sastoji se bitno u zapovijedima ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Savjeti naznačuju 2013

³⁰ Usp. *Iv* 13, 34.

³¹ Usp. *Iv* 15, 12.

³² Usp. *Rim* 14; *1 Kor* 5-10.

³³ Usp. *Jak* 1, 25; 2, 12.

³⁴ Usp. *Gal* 4, 1-7; 21-31; *Rim* 8, 15-17.

³⁵ Usp. TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, II-II, q. 184, a. 3: Ed. Leon. 10, 453-454.

izravnije putove i uspješnija sredstva, a provode se u skladu sa zvanjem pojedinoga čovjeka:

»Bog ne želi da svi opslužuju sve savjete, nego samo one koji su im primjereni, već prema različitosti osoba, vremena, prilika i snaga, kako to zahtijeva ljubav; ljubav je naime kraljica svih kreposti, svih zapovijedi, svih savjeta, jednom riječju svega zakona i svega kršćanskoga djelovanja, pa svima dodjeljuje mjesto, red, vrijeme, vrijednost.«³⁶

Ukratko

- 1975 *Po Svetom pismu, Zakon je očinska pouka Božja kojim se čovjeku propisuju putovi k obećanom blaženstvu, a zabranjuju stranputice zla.*
- 1976 *Zakon je »odredba razumna u vidu zajedničkog dobra koju proglašava onaj koji se brine za zajednicu«.³⁷*
- 1977 *Krist je dovršetak Zakona;³⁸ on jedini naučava i daje pravednost Božju.*
- 1978 *Naravni zakon predstavlja udioništvo čovjeka, stvorena na sliku svoga Stvoritelja, u mudrosti i dobroti Božjoj. Izražaj je dostojanstva ljudske osobe i temelj njezinih prava i osnovnih dužnosti.*
- 1979 *Naravni je zakon nepromjenjiv i postojan u povijesti. Norme koje ga izražavaju ostaju suštinski valjane. Taj zakon predstavlja nuždan temelj za moralni poredak i građanski zakon.*
- 1980 *Stari zakon prvi je stupanj Objavljenog zakona. Njegovi čudoredni propisi sažeti su u Deset zapovijedi.*
- 1981 *Mojsijev zakon sadrži mnoge istine koje su po naravi dostupne razumu. Bog ih je objavio jer ih ljudi nisu umjeli čitati u svom srcu.*
- 1982 *Stari zakon je priprava za evanđelje.*
- 1983 *Novi zakon je milost Duha Svetoga koju primamo po vjeri u Krista, što djeluje po ljubavi. On je poglavito izražen u Gospodinovu Govoru na gori i služi se sakramentima da nam udijeli milost.*

³⁶ FRANJO SALEŠKI, *Traité de l'amour de Dieu*, 8, 6: *Oeuvres*, sv. 5 (Annecy 1894) str. 75.

³⁷ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, I-II, q. 90, a. 4, c: Ed. Leon. 7, 152.

³⁸ Usp. *Rim* 10, 4.

- 1984 *Evandeoski zakon dopunja, nadilazi i dovodi do savršenstva Stari zakon: njegova obećanja po blaženstvima kraljevstva nebeskog, a njegove zapovijedi preobrazbom samoga korijena djelovanja, naime ljudskoga srca.*
- 1985 *Novi zakon je zakon ljubavi, zakon milosti, zakon slobode.*
- 1986 *Novi zakon, osim zapovijedi, sadrži evandeoske savjete. »Svetosti Crkve na osobit način pogoduju mnogi savjeti koje Gospodin u evanđelju predlaže svojim učenicima da ih vrše.«³⁹*

Članak 2.

MILOST I OPRAVDANJE

I. Opravdanje

1987 Milost Duha Svetoga ima moć da nas opravda, to jest očisti od naših grijeha i udijeli nam pravednost Božju po vjeri u Krista Isusa⁴⁰ i po krštenju.⁴¹ 734

»Ako umriješmo s Kristom, vjerujemo da ćemo i živjeti zajedno s njime. Znamo doista: Krist, uskrišen od mrtvih, više ne umire, smrt njime više ne gospoduje. Što umrije, umrije grijehu jednom zauvijek; a što živi, živi Bogu. Tako i vi: smatrajte sebe mrtvima grijehu, a živima Bogu u Kristu Isusu« (*Rim* 6, 8-11).

1988 Snagom Duha Svetoga sudjelujemo u mucijama Kristovoj umirući grijehu, i u njegovu uskrsnuću rađajući se na novi život; udovi smo njegova Tijela, Crkve,⁴² i loze pricijepljene njemu, Trsu.⁴³ 654

»Po Duhu smo svi mi udionici Božji [...] Imamo udjela u božanskoj naravi po daru Duha [...] Eto, zašto Duh čini božanskima one u kojima je prisutan!«⁴⁴ 460

³⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 42: AAS 57 (1965) 48.

⁴⁰ Usp. *Rim* 3, 22.

⁴¹ Usp. *Rim* 6, 3-4.

⁴² Usp. *I Kor* 12.

⁴³ Usp. *Iv* 15, 1-4.

⁴⁴ ATANAZIJE ALEKSANDRIJSKI, *Epistula ad Serapionem*, 1, 24: PG 26, 585-588.

- 1427 1989 Prvo je djelo milosti Duha Svetoga *obraćenje*, kojemu je plod opravdanje, kako je Isus navijestio na početku evanđelja: »Obratite se jer je blizu Kraljevstvo Božje« (Mt 4, 17). Na poticaj milosti, čovjek se okreće prema Bogu i udaljuje od grijeha te tako prima oprostjenje i pravednost odozgor. »Opravdanje [...] nije tek otpuštanje grijeha nego je i posvećenje i obnova unutrašnjega čovjeka.«⁴⁵
- 1446 1990 Opravdanje *oslobađa čovjeka od grijeha* koji se suprotstavlja ljubavi Božjoj te čisti njegovo srce. Opravdanje je posljedica inicijative Božjeg milosrđa, Boga koji pruža oprostjenje. Ono pomiruje čovjeka s Bogom. Izbavlja od ropstva grijeha i ozdravlja.
- 1812 1991 Opravdanje je u isto vrijeme *prihvatanje Božje pravednosti* po vjeri u Krista Isusa. Ovdje pravednost označuje ispravnost božanske ljubavi. Zajedno s opravdanjem ulijevaju se u naša srca vjera, ufanje i ljubav, i daje nam se posluš Božjoj volji.
- 617 1992 Opravdanje nam je *zasluženo mukom Krista* koji se na križu prinio kao žrtva živa, sveta, Bogu mila, te je njegova krv postala pomirilištem za grijeha svih ljudi. Opravdanje nam se daje po krstu, sakramentu vjere. Ono nas suobličava s pravednošću Boga koji nas snagom svoga milosrđa čini iznutra pravednima. Cilj mu je slava Božja i Kristova te dar života vječnoga.⁴⁶
- 1266 »Sada se izvan Zakona očitovala pravednost Božja posvjedočena Zakonom i Prorocima – pravednost Božja po vjeri Isusa Krista, prema svima koji vjeruju. Ne, nema razlike! Svi su zaista sagriješili i potrebna im je slava Božja; opravdani su besplatno, njegovom milošću po otkupljenju u Kristu Isusu. Njega je Bog izložio da krvlju svojom bude pomirilište po vjeri. Htio je tako očitovati svoju pravednost kojom je u svojoj božanskoj strpljivosti propuštao dotadašnje grijeha; htio je očitovati svoju pravednost u sadašnje vrijeme – da bude pravedan i da opravdava onoga koji je od vjere Isusove« (Rim 3, 21-26).
- 294
- 2008 1993 Opravdanje uspostavlja *suradnju između milosti Božje i čovjekove slobode*. Ta se suradnja s čovjekove strane izražava pristankom vjere uz Riječ Božju koja čovjeka zove k obraćenju, i u suradnji ljubavi s poticajem Duha Svetoga koji pretječe pristanak i čuva ga.

⁴⁵ TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, c. 7: DS 1528.

⁴⁶ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, c. 7: DS 1529.

»Bog dotiče srce čovjekovo prosvjetljenjem Duha Svetoga tako da čovjek niti ostaje posve nedjelatan kada se podlaže nadahnuću, koje dakako može i odbiti, niti se bez božanske milosti, samom svojom slobodnom voljom, može pripremiti za pravednost pred Bogom.«⁴⁷ 2068

1994 Opravdanje je *najizvrsnije djelo Božje ljubavi* koja se očitovala u Kristu, a dano nam je po Duhu Svetom. Sveti Augustin smatra da je opravdanje bezbožnika »veće djelo [...] od stvaranja neba i zemlje« 312 [...], jer »nebo će i zemlja proći, dok spasenje i opravdanje unaprijed izabраниh neće proći nikada«.⁴⁸ On također misli da opravdanje grešnika nadvisuje samo stvaranje anđela u pravednosti, jer očituje 412 veće milosrđe.

1995 Duh Sveti je nutarnji učitelj. Darivajući život »unutrašnjem 741 čovjeku«,⁴⁹ opravdanje uključuje *posvećenje* cijeloga bića:

»Kao što nekoč predadoste udove svoje za robove nečistoći i bezakonju – do bezakonja, tako sada predajte udove svoje za robove pravednosti – do posvećenja. [...] Sada pak pošto ste oslobođeni grijeha i postali sluge Božje, imate plod svoj za posvećenje, a svršetak – život vječni« (*Rim* 6, 19.22).

II. Milost

1996 Naše opravdanje dolazi od Božje milosti. Milost je *naklonost, ničim zaslužena pomoć* koju nam Bog pruža da bismo odgovorili njegovu pozivu: da postanemo sinovi i kćeri Božje,⁵⁰ posinci,⁵¹ sudionici božanske naravi⁵² i života vječnoga.⁵³ 153

1997 Milost je *sudjelovanje u Božjemu životu*; ona nas uvodi u intimnost trojstvenoga života. Po krštenju kršćanin sudjeluje u milosti Krista koji je Glava svoga Tijela. Kao »posinak« i on može Boga nazivati »Ocem«, u jedinstvu sa Sinom jedinorođenim. On prima život Duha koji u nj ulijeva ljubav i oblikuje Crkvu. 375, 260

⁴⁷ TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, c. 5: DS 1525.

⁴⁸ AUGUSTIN, *In Iohannis evangelium tractatus*, 72, 3: CCL 36, 508 (PL 35, 1823).

⁴⁹ Usp. *Rim* 7, 22; *Ef* 3, 16.

⁵⁰ Usp. *Iv* 1, 12-18.

⁵¹ Usp. *Rim* 8, 14-17.

⁵² Usp. 2 *Pt* 1, 3-4.

⁵³ Usp. *Iv* 17, 3.

1719 1998 Taj je poziv na život vječni *nadnaravan*. Ovisi posvema o ničim zasluženju Božjoj inicijativi, jer nam samo Bog može objaviti i darovati samoga sebe. Premašuje sposobnost čovjekova razuma i moći njegove volje kao i svakoga drugog stvora.⁵⁴

1966 1999 Milost Kristova je nezaslužen dar kojim nam Bog dariva svoj život, što nam ga u dušu ulijeva Duh Sveti da je ozdravi od grijeha i posveti. To je *posvetna (posvećujuća) ili pobožanstvenjujuća milost*, koju primamo na krštenju. Ona je u nama izvor djela posvećenja.⁵⁵

»Je li, dakle, netko u Kristu, novi je stvor. Staro uminu, novo, gle, nastal! A sve je od Boga koji nas sa sobom pomiri po Kristu« (2 Kor 5, 17-18).

2000 Posvetna milost je stalan dar, postojano i nadnaravno stanje što usavršuje dušu osposobljujući je da živi s Bogom i djeluje po njegovoj ljubavi. Treba razlikovati *trajnu (habitualnu) milost*, kao trajno osposobljenje da živimo i djelujemo prema božanskom pozivu, od *djelatnih (aktualnih) milosti*, koje označuju Božje zahvate bilo na početku obraćenja, bilo u tijeku djela posvećenja.

490 2001 Već i sama *pripravnost čovjekova* da prihvati milost predstavlja djelovanje te milosti. Ona je potrebna da pobudi i podrži našu suradnju u opravdanju po vjeri i u posvećenju po ljubavi. Ono što je u nama otpočeo, Bog privodi k ispunjenju: »On doista otpočinja tako da mi, njegovim djelovanjem, htjednemo; on dovršava djelo, sudjelujući s pokretima naše volje koja je već obraćena.«⁵⁶

»I mi djelujemo, ali djelujemo sudjelujući s Bogom, jer On djeluje pretječući nas svojim milosrđem. Pretječe nas da nas ozdravi, a potom nas prati da ozdravljeni očvrsnemo. Pretječe nas da bi nas pozvao i pratit će nas da nas proslavi. Pretječe nas da bismo u pobožnosti živjeli, a pratit će nas da bismo s njime vječno živjeli, jer zasigurno bez njega ne možemo ništa.«⁵⁷

1742 2002 Slobodna Božja inicijativa zahtijeva *slobodan čovjekov odgovor*; Bog je čovjeka doista stvorio na svoju sliku, obdarivši ga, uz slobodu, sposobnošću da ga upozna i ljubi. Duša istom po slobodi može

⁵⁴ Usp. 1 Kor 2, 7-9.

⁵⁵ Usp. Iv 4, 14; 7, 38-39.

⁵⁶ AUGUSTIN, *De gratia et libero arbitrio*, 17,33: PL 44, 901.

⁵⁷ AUGUSTIN, *De natura et gratia*, 31, 35: CSEL 49, 258-259 (PL 44, 264).

ući u zajedništvo ljubavi. Bog neposredno dotiče i izravno pokreće čovjekovo srce. Stavio je u čovjeka težnju za istinom i dobrom koju samo on može zadovoljiti. Obecanja »života vječnoga« odgovaraju toj težnji, iznad svake nade:

»Ti si poslije svojih djela, koja su bila veoma dobra, počinuo sedmi dan. To nam je glas tvoje Knjige htio prorēci da i mi poslije svojih djela, koja su samo zato veoma dobra što si nam ih ti dao, treba da počinemo u tebi u subotu vječnoga života.«⁵⁸ 2550

2003 Milost je nadasve i poglavito dar Duha koji nas čini pravednima i posvećuje. Ali milost obuhvaća i darove što nam ih Duh daje da nas pridruži svom djelovanju te nas osposobi da sudjelujemo u spasenju drugih i u rastu Tijela Kristova, Crkve. To su *sakramentalne milosti* vlastite različitim sakramentima. To su, osim toga, *posebne milosti* koje se nazivaju i »karizme«, po grčkoj riječi što je rabi sveti Pavao, a koja znači blagonaklonost, nezasluženi dar, dobročinstvo.⁵⁹ Koja god im bila narav, katkada i izvanredna, kao što je dar čudesa ili jezika, karizme su usmjerene na posvetnu milost, a cilj im je zajedničko dobro Crkve. One su u službi ljubavi koja izgrađuje Crkvu.⁶⁰ 1108
1127
799-801

2004 Među posebnim milostima potrebno je spomenuti *staleške milosti* koje prate vršenje odgovornih dužnosti kršćanskog života i službi u krilu Crkve:

»Dare pak imamo različite po milosti koja nam je dana; je li to prorokovanje – neka je primjereno vjeri; je li služenje – neka je u služenju; je li poučavanje – u poučavanju; je li hrabrenje – u hrabrenju; tko dijeli, neka je darežljiv; tko je predstojnik – revan; tko iskazuje milosrđe – radostan!« (Rim 12, 6-8).

2005 Milost *izmiče našem iskustvu* jer spada u nadnaravni red i tek se vjerom može upoznati. Stoga se ne možemo pozivati na svoje osjećaje i svoja djela kako bismo zaključili da smo opravdani i spašeni.⁶¹ Ipak, po riječi Gospodinovoj: »Po njihovim ćete ih plodovima prepoznati« (Mt 7, 20), promatranje Božjih dobročinstava u našem životu i u životu

⁵⁸ AUGUSTIN, *Confessiones*, 13, 36, 51: CCL 27, 272 (PL 32, 868).

⁵⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 12: AAS 57 (1965) 16-17.

⁶⁰ Usp. *1 Kor* 12.

⁶¹ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, c. 9: DS 1533-1534.

svetaca pruža nam jamstvo da milost u nama djeluje i potiče nas na sve veću vjeru i na stav zaufana siromaštva.

Jedan od najljepših iskaza takva raspoloženja duše jest odgovor sv. Ivane Arške na izazovno pitanje njezinih crkvenih sudaca: »Upitana znade li je li u milosti Božjoj, ona odgovori: ‘Ako nisam, neka me Bog u nju stavi; ako jesam, neka me Bog u njoj sačuva’.«⁶²

III. Zasluga

»Tebe slavi zbor svetih, i ti nagrađujući njihove zasluge, nagrađuješ darove svoje.«⁶³

1723 2006 Riječ »zasluga« općenito označuje *dužnu naplatu* koju zajednica ili društvo daje nekom svom članu za djelo, prosuđeno kao dobro ili zlo, koje prema tome zaslužuje nagradu ili kaznu. Zasluga ulazi u
1807 red kreposti pravednosti, po načelu jednakosti koje njome ravna.

42 2007 U odnosu prema Bogu, u strogo pravnom smislu, čovjek ne može imati zasluga. Između njega i nas nejednakost nema mjere, jer smo mi od njega kao Stvoritelja sve primili.

306 2008 Čovjekova zasluga pred Bogom u kršćanskom životu počiva na tome što je *Bog slobodno odlučio čovjeka pridružiti djelu svoje milosti*. Božje Očinsko djelovanje pretječe svojim nadahnućem, a na nj se nadovezuje čovjekovo slobodno djelovanje suradnjom, tako te zasluge
155, 970 za dobra djela treba pripisati najprije Božjoj milosti, a onda vjerniku. I sama čovjekova zasluga, uostalom, pripada Bogu jer je dobrim djelima u Kristu izvor Duh Sveti svojim nadahnućima i pomaganjem.

2009 Budući da nas naše posinaštvo po milosti čini udionicima božanske naravi, ono nam može, po nezasluženoj pravednosti Božjoj, pružiti i *pravu zaslugu*. To je pravo tek posljedica milosti, pravo puno ljubavi koja nas čini »subaštinicima« Kristovim i dostojnima da steknemo »obećanu baštinu vječnoga života«.⁶⁴ Zasluge naših dobrih

⁶² IVANA ARŠKA, *Dictum: Procès de condamnation*, ed. Tisset (Paris 1960) str. 62.

⁶³ *Praefatio de sanctis, I* [Predslovlje svetaca I.]: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 428; usp. »Doctor gratiae«, AUGUSTIN, *Enarratio in Psalmum* 102, 7: CCL 40, 1457 (PL 37, 1321).

⁶⁴ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, c. 16: DS 1546.

djela darovi su Božje dobrote.⁶⁵ »Najprije nam je dana milost, potom slijedi ono dugovano. [...] Tako njegovi darovi postaju tvoje zasluge.«⁶⁶ 604

2010 Budući da u redu milosti inicijativa pripada Bogu, *nitko ne može zaslužiti prvu milost* koja stoji na početku obraćenja, oprostjenja i posvećenja. No na poticaj Duha Svetoga i ljubavi *možemo* sebi i drugima *susljedno zaslužiti* korisne milosti za naše posvećenje, za porast milosti i ljubavi i za postignuće vječnoga života. I sama vremenita dobra, kao što je zdravlje i prijateljstvo, možemo zaslužiti po rasporedu Božje mudrosti. Sve su te milosti i ta dobra predmet kršćanske molitve. Ona provida našoj potrebi za milošću u svrhu zaslužnih djela. 1998

2011 *Ljubav Kristova u nama vrelo je svih naših zasluga* pred Bogom. Milost nas po djelatnoj ljubavi sjedinjuje s Kristom tako te jamči nadnaravni značaj naših čina i dosljedno njihovu zaslužnost pred Bogom i pred ljudima. Svci su uvijek bili živo svjesni da su njihove zasluge čista milost. 492

»Poslije zemaljskog progonstva nadam se da ću tebe uživati u vječnoj domovini. Ali ne želim skupljati zasluge za nebo: hoću raditi *jedino za tvoju ljubav*. [...] Uvečer ovoga života pojavit ću se pred tobom praznih ruku jer te ne molim, Gospodine, da brojiš moja djela. Sva naša pravedna djela nisu bez mrlje u tvojim očima. Zato hoću da se zaodjenem tvojom vlastitom *pravednošću* i da od tvoje *ljubavi* primim vječno posjedovanje *tebe samoga* [...].«⁶⁷ 1460

IV. Kršćanska svetost

2012 »Znamo da Bog u svemu na dobro surađuje s onima koji ga ljube [...] Jer koje predvidje, te i predodredi da budu suobličeni slici Sina njegova te da on bude prvorođenac među mnogom braćom. Koje je pak predodredio, te je i pozvao; koje je pozvao, te je i opravdao; koje je opravdao, te je i proslavio« (*Rim* 8, 28-30). 459

⁶⁵ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, c. 16: DS 1548.

⁶⁶ AUGUSTIN, *Sermo* 298,4-5: SPM 1, 98-99 (PL 38, 1367).

⁶⁷ TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Acte d'offrande à l'Amour miséricordieux: Récréations pieuses - Prières* (Paris 1992) str. 514-515.

915, 2545 2013 »Svi vjernici, bilo kojeg staleža i stupnja, pozvani su na potpun kršćanski život i na savršenu ljubav.«⁶⁸ Svi su pozvani na svetost: »Budite dakle savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski« (Mt 5, 48):

»Da postignu tu savršenost, neka se vjernici služe silama primljenim po mjeri Kristova dara da se [...], u svemu poslušni volji Očevoj, posvete slavi Božjoj i službi bližnjemu. Tako će se svetost Božjega naroda razrasti u obilate plodove, kako to u povijesti Crkve izvrsno dokazuju životi tolikih svetaca.«⁶⁹

774 2014 Duhovni rast teži za sve intimnijim sjedinjenjem s Kristom. To se sjedinjenje zove »mistično« jer po sakramentima, »svetim misterijima«, daje udjela u Kristovu otajstvu, a po njemu u otajstvu Presvetoga Trojstva. Bog nas sve zove u to intimno jedinstvo s njime, iako se samo nekima daju posebne milosti ili izvanredni znakovi toga mističnoga života kako bi se očitovalo da je nezasluženi dar koji je dan svima.

407, 2725 2015 Put savršenstva prolazi kroz križ. Nema svetosti bez odricanja i bez duhovnog boja.⁷⁰ Duhovni napredak iziskuje askezu i mrtvljenje 1438 koji nas postupno privode miru i radosti blaženstava:

»Tko se penje, neprestano ide od početka k početku; nikada ne prestaje počimati. Želja onoga koji se uspinje, nikad se ne zaustavlja na onome što već poznaje.«⁷¹

162, 1821 2016 Za dobra djela učinjena s Božjom milosti, u zajedništvu s Isusom, sinovi i kćeri svete Majke Crkve opravdano se nadaju *milosti konačne ustrajnosti i nagradi* od Boga, svoga Oca.⁷² Opslužujući isto pravilo života, vjernici sudjeluju »u blaženoj nadi« onih koje Božje milosrđe sabire »u sveti grad, novi Jeruzalem« što silazi »s neba, od Boga kao Zaručnica nakićena za svoga Zaručnika« (Otk 21, 2).

⁶⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 40: AAS 57 (1965) 45.

⁶⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 40: AAS 57 (1965) 45.

⁷⁰ Usp. 2 Tim 4.

⁷¹ GRGUR NISENSKI, *In Canticum homilia 8: Gregorii Nysseni opera*, ed. W. Jaeger-H. Langerbeck, sv. 6 (Leiden 1960.) str. 247 (PG 44, 941).

⁷² Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, kan. 26: DS 1576.

Ukratko

- 2017 *Milost Duha Svetoga daje nam Božju pravednost. Sjedinjujući nas po vjeri i krštenju s mukom i uskrsnućem Kristovim, Duh Sveti nas čini dionicima Kristova života.*
- 2018 *Opravdanje, kao i obraćenje, ima dvostruki vid. Na poticaj milosti čovjek se okreće prema Bogu i udaljuje od grijeha; tako prima oprostjenje i pravednost odozgor.*
- 2019 *Opravdanje uključuje oprostjenje grijeha, posvećenje i obnovu unutrašnjega čovjeka.*
- 2020 *Opravdanje nam je zasluženom mukom. Daje nam se po krštenju. Suobličava nas s pravednošću Boga koji nas čini pravednima. Cilj mu je slava Božja i Kristova te dar života vječnoga. Ono je najizvrsnije djelo Božjega milosrđa.*
- 2021 *Milost je pomoć koju nam Bog pruža da odgovorimo svom pozivu te mu postanemo posinci. Ona nas uvodi u intimnost života Presvetog Trojstva.*
- 2022 *U djelu milosti Božja inicijativa pretječe, pripravlja i potiče slobodan čovjekov odgovor. Milost odgovara najdubljim težnjama ljudske slobode; poziva je na suradnju sa sobom te je usavršuje.*
- 2023 *Posvetna milost je nezasluzeni dar kojim nam Bog dariva svoj život; Duh Sveti nam je ulijeva u dušu da je ozdravi od grijeha i posveti.*
- 2024 *Posvetna nas milost čini »milima Bogu«. »Karizme« su posebne milosti Duha Svetoga; usmjerene su na posvetnu milost, a cilj im je zajedničko dobro Crkve. Bog djeluje i po mnogostrukim djelatnim milostima, što se razlikuju od stalne milosti koja je u nama trajno.*
- 2025 *Naša zasluga pred Bogom samo je posljedica njegova slobodnog nauma da čovjeka pridruži djelu svoje milosti. Tu zaslugu treba u prvom redu pripisati Božjoj milosti, a onda čovjekovoj suradnji. I sama čovjekova zasluga pripada Bogu.*
- 2026 *Milost Duha Svetoga može nam, zbog našeg posinjenja, udijeliti pravu zaslugu kao posljedicu nezasluzene Božje pravednosti. Ljubav je u nama glavni izvor zasluge pred Bogom.*

- 2027 *Nitko ne može zaslužiti prvu milost koja stoji na početku našeg obraćenja. Na poticaj Duha Svetoga možemo sebi i drugima zaslužiti sve milosti koje su korisne da stignemo u vječni život, a isto tako i nužna materijalna dobra.*
- 2028 *»Svi vjernici, bilo kojeg staleža i stupnja pozvani su na puninu kršćanskog života i na savršenstvo ljubavi.«⁷³ »Od Apostola smo naučili da u kreposti postoji samo ova granica: da u njoj nema granice.«⁷⁴*
- 2029 *»Hoće li tko za mnom, neka se odreče samoga sebe, neka uzme svoj križ i neka ide za mnom« (Mt 16, 24).*

Članak 3.

CRKVA, MAJKA I UČITELJICA

- 2030 U Crkvi, u zajedništvu sa svim krštenima, kršćanin ostvaruje svoj poziv. Od Crkve prima Riječ Božju koja sadrži nauke »Kristova zakona«.⁷⁵ Od Crkve prima milost sakramenata koji ga podupiru na
828 »putu«. Od Crkve se uči *primjeru svetosti* kojoj prepoznaje uzor i izvor u presvetoj Djevici Mariji, uočava je u autentičnom svjedočenju onih koji tu svetost žive, otkriva je u duhovnoj predaji i dugoj povijesti
1172 svetaca koji su nas pretekli, a koje liturgija slavi tijekom svoga svetačkog kalendara.
- 1368 2031 *Moralni život jest duhovno bogoslužje. Mi prikazujemo svoje tijelo »za žrtvu živu, svetu, Bogu milu«,⁷⁶ u krilu Tijela Kristova koje mi sačinjavamo, i u zajedništvu s prinošenjem Njegove euharistije. U liturgiji i u slavlju sakramenata, molitva i naučavanje sjedinjuju se s Kristovom milošću da prosvijetle i hrane kršćansko djelovanje. Poput cjelokupnosti kršćanskoga života tako i moralni život nalazi svoj izvor i vrhunac u euharistijskoj žrtvi.*

⁷³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 40: AAS 57 (1965).

⁷⁴ GRGUR NISENSKI, *De vita Moysis*, 1, 5: ed. M. Simonetti (Vicenza 1984) str. 10 (PG 44, 300).

⁷⁵ Usp. *Gal* 6, 2.

⁷⁶ Usp. *Rim* 12, 1.

I. Moralni život i Učiteljstvo Crkve

85-87
888-892

2032 Crkva, kao »stup i tvrđa istine« (1 Tim 3, 15), »primila je svečanu Kristovu zapovijed da propovijeda spasonosnu istinu«. ⁷⁷ »Crkvi pripada da uvijek i svugdje naviješta moralna načela, pa i o društvenom poretku, i da donosi sud o bilo kojim ljudskim stvarnostima kad god to traže osnovna prava ljudske osobe ili spasenje duša.« ⁷⁸

2246

2420

2033 *Učiteljstvo pastira Crkve* u moralnim pitanjima redovito se vrši u katehezi i u propovijedanju, uz pomoć djelatnika teologa i duhovnih pisaca. Na taj se način, od pokoljenja u pokoljenje, pod vodstvom i budnošću pastira, prenosi »poklad« kršćanskog morala što ga sačinjava značajna cjelina normi, zapovijedi i kreposti koje proistječu iz vjere u Krista, a oživljava ih ljubav. Ta je kateheza tradicionalno, uz Vjerovanje i Očenaš, uzela kao temelj Deset Božjih zapovijedi koje izražavaju načela moralnog života što vrijede za sve ljude.

84

2034 Rimski prvosvećenik i biskupi »autentični su, Kristovom vlašću obdareni učitelji koji povjerenom im narodu propovijedaju vjeru koju treba da vjeruje i u život primjenjuje«. ⁷⁹ *Redovito i opće učiteljstvo* pape i biskupa koji su s njime u zajedništvu uči vjernike istini koju treba vjerovati, ljubavi koju treba vršiti i blaženstvu kojemu se treba nadati.

2035 Najviši stupanj sudjelovanja u Kristovu autoritetu zajamčen je karizmom *nezabludivosti*. Ona se »odnosi samo na one stvari koje se nalaze u izvorima božanske Objave«; ⁸⁰ proteže se i na sve dijelove nauka, uključujući i moral, bez kojih se spasonosne vjerske istine ne mogu čuvati, izlagati ili opsluživati. ⁸¹

2036 Autoritet učiteljstva proteže se i na specifične zapovijedi *naravnoga zakona* jer je njihovo opsluživanje, po Stvoriteljevu zahtjevu, nužno za spasenje. Upozoravajući na zapovijedi *naravnoga zakona*, učiteljstvo Crkve vrši bitan dio svoje proročke zadaće da

1960

⁷⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 17: AAS 57 (1965) 21.

⁷⁸ ZKP kan. 747, § 2.

⁷⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 25: AAS 57 (1965) 29.

⁸⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 25: AAS 57 (1965) 30.

⁸¹ Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Dekl. *Mysterium Ecclesiae*, 3: AAS 65 (1973) 401.

naviješta ljudima što oni po istini jesu i da ih podsjeća na ono što pred Bogom treba da budu.⁸²

2037 Božji Zakon, povjeren Crkvi, vjernicima se naviješta kao put života i istine. Stoga vjernici imaju *pravo*⁸³ da budu poučeni o spasonosnim božanskim zapovijedima koje pročišćuju prosudbu te, po milosti, ozdravljaju ranjeni ljudski um. *Dužnost* im je da opslužuju zakone i odredbe što ih izdaje zakonita Crkvena vlast. Takve odluke, 2041 pa makar bile disciplinarne, zahtijevaju poučljivost u ljubavi.

2038 U djelu naučavanja i primjene kršćanskoga morala, Crkvi je potrebna požrtvovnost pastira, znanost teologa, doprinos svih kršćana i ljudi dobre volje. Vjerom i životom po evanđelju pojedini ljudi 2442 stječu iskustvo života »u Kristu« koji ih prosvjetljuje i osposobljuje da razabiru božanske i ljudske stvarnosti po Duhu Svetom.⁸⁴ Tako se Duh Sveti može poslužiti i najneznatnijima da prosvjetli mudre i uzvišenije u dostojanstvu.

2039 Pojedine službe treba vršiti u duhu bratskog služenja i predano-
sti Crkvi, u ime Gospodnje.⁸⁵ U isto vrijeme savjest svakoga pojedinoga, u moralnoj prosudbi svojih osobnih čina, mora izbjegavati zatvaranje u granice individualnoga promatranja. Što bolje može, mora se otvoriti prema zajedničkom dobru, onako kako je izraženo u moralnom, naravn-
nom i objavljenom zakonu te dosljedno u zakonu Crkve i u autentičnom 1783 naučavanju učiteljstva o moralnim pitanjima. Nije uputno suprotstavljati osobnu savjest i razum moralnom zakonu ili Crkvenom učiteljstvu.

2040 Na taj se način može među kršćanima razvijati istinski *sinovski duh prema Crkvi*. Takav duh predstavlja normalan razvoj krsne milosti koja nas je porodila u krilu Crkve i učinila udovima Tijela Kristova. Crkva nam, u svojoj majčinskoj skrbi, dijeli Božje milosrđe koje uništava naše grijehe, a djeluje nadasve u sakramentu pomirenja. Kao 167 brižljiva majka, po svom bogoslužju, ona nam dan za danom pruža i hranu Gospodinove riječi i euharistije.

⁸² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 14: AAS 58 (1966) 940.

⁸³ Usp. ZKP kan. 213.

⁸⁴ Usp. *1 Kor* 2, 10-15.

⁸⁵ Usp. *Rim* 12, 8.11.

II. Crkvene zapovijedi

2041 Crkvene zapovijedi imaju mjesto u sklopu moralnog života što se nadovezuje na liturgijski život i njime se hrani. Obvezatnost tih pozitivnih zakona, koje su proglasile pastoralne vlasti, ima za cilj da vjernicima zajamči veoma potrebni minimum za duh molitve, moralnu založenost i rast ljubavi prema Bogu i bližnjemu.

2042 Prva zapovijed (»U dan Gospodnji i u druge zapovjedne blagdane sudjeluj u svetoj misi i uzdrži se od težačkih poslova«) zahtijeva od vjernika da dan u koji se spominje Gospodinovo uskrsnuće te u dane kada se svetkuju osobite liturgijske svečanosti u kojima se časte otajstva Gospodina, blažene Djevice Marije i svetaca, sudjeluju ponajprije u euharistijskom slavlju na kojemu se sabire kršćanska zajednica i da se odmore od onih radova i poslova koji bi mogli spriječiti takvo svetkovanje tih dana.⁸⁶

Druga zapovijed (»Barem jednom godišnje ispovjedi svoje grijeh«) jamči pripremu na Euharistiju po primanju sakramenta pomirenja koji produžuje krsno djelo obraćenja i oproštenja.⁸⁷

Treća zapovijed (»Primi sakrament euharistije bar o Vazmu«) jamči minimum s obzirom na primanje Gospodinova Tijela i Krvi u vezi s vazmenim blagdanima, koji su vrelo i središte kršćanskog bogoslužja.⁸⁸

2043 Četvrta zapovijed (»U dane koje je odredila Crkva suzdrži se od blagovanja mesa i obdržavaj post!«) osigurava razdoblja askeze i pokore koja nas pripremaju na liturgijske blagdane, što pridonosi da ovladamo svojim nagonima i postignemo slobodu srca.⁸⁹

Peta zapovijed (»Pridonosi za crkvene potrebe!«) izriče, osim toga, da su pojedini vjernici dužni, prema svojoj mogućnosti, pomagati materijalnim potrebama Crkve.⁹⁰

III. Moralni život i misijsko svjedočenje

2044 Vjernost krštenih jedan je od temeljnih preduvjeta za naviještanje evanđelja i za *poslanje Crkve u svijetu*. Da bi ljudima očitovala snagu svoje istine i izjarivanja, poruka spasenja mora biti provjerena

⁸⁶ Usp. ZKP kan. 1246-1248; ZKIC kan. 880, § 3; 881, § 1. 2. 4.

⁸⁷ Usp. ZKP kan. 989; ZKIC kan. 719.

⁸⁸ Usp. ZKP kan. 920; ZKIC kan. 708; 881, § 3.

⁸⁹ Usp. ZKP kan. 1249-1251; ZKIC kan. 882.

⁹⁰ Usp. ZKP kan. 222; ZKIC kan. 25. Biskupske konferencije mogu uz to donijeti i neke druge crkvene zapovijedi za svoje područje, usp. ZKP kan. 455.

životnim svjedočanstvom kršćana. »Samo svjedočanstvo kršćanskog života i dobra djela izvršena vrhunaravnim duhom imaju moć da privuku ljude k vjeri i Bogu.«⁹¹

753 2045 Budući da su udovi Tijela kojemu je Krist Glava,⁹² kršćani pridonose *izgradnji Crkve* čvrstoćom svog uvjerenja i svog vladanja.
828 Crkva raste, razvija se i širi po svetosti svojih vjernika⁹³ »dok svi ne prispijemo do čovjeka savršena, do mjere uzrasta punine Kristove« (Ef 4, 13).

671, 2819 2046 Svojim životom u Kristu kršćani *uskoruju dolazak Kraljevstva Božjega*, »kraljevstva istine, pravde i mira«.⁹⁴ No zato ne zanemaruju svojih zemaljskih zadaća; vjerni svom Učitelju, oni ih ispunjuju čestito, strpljivo i s ljubavlju.

Ukratko

2047 *Moralni život jest duhovno bogoslužje. Kršćansko se djelovanje hrani liturgijom i sakramentalnim slavljima.*

2048 *Crkvene se zapovijedi odnose na čudoredni i kršćanski život, koji je povezan s liturgijom i njome se hrani.*

2049 *Učiteljstvo crkvenih pastira u čudorednim pitanjima redovito se vrši u katezezi i propovijedanju na temelju Deset Božjih zapovijedi koje iznose načela čudorednog života što vrijede za sve ljude.*

2050 *Rimski prvosvećenik i biskupi, kao autentični učitelji, Božjem narodu propovijedaju vjeru koju treba vjerovati i u životu primjenjivati. Oni su također pozvani da se izjašnjavaju o moralnim pitanjima koja se tiču naravnog zakona i razuma.*

2051 *Nezabludivo učiteljstvo pastira proteže se na sve dijelove nauka, uključujući i moral, bez kojih se spasonosne vjerske istine ne mogu čuvati, izlagati ili opsluživati.*

⁹¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Apostolicam Actuositatem*, 6: AAS 58 (1966) 842.

⁹² Usp. Ef 1, 22.

⁹³ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 39: AAS 57 (1965) 44.

⁹⁴ *Domini Nostri Iesu Christi universorum Kris sollemnitatis, Praefatio* [Svetkovina Krista Kralja, Predslovlje]: *Missale Romanum*, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 381.

DESET ZAPOVIJEDI BOŽJIH

Knjiga Izlaska 20, 2-17	Ponovljeni zakon 5,6-21	Vjeronaučni obrazac ¹
<p>Ja sam Gospodin, Bog tvoj, koji sam te izveo iz zemlje egipatske, iz kuće ropstva.</p> <p>Nemoj imati drugih bogova uz mene. Ne pravi sebi lika ni obličja bilo čega što je gore na nebu, ili dolje na zemlji, ili u vodama pod zemljom. Ne klanjaj im se, niti im služi. Jer ja, Gospodin, Bog tvoj, Bog sam ljubomoran. Kažnjavam grijeh otaca – onih koji me mrze – na djeci do trećeg i četvrtog koljena, a iskazujem milosrđe tisućama koji me ljube i vrše moje zapovijedi.</p> <p>Ne uzimaj uzalud imena Gospodina, Boga svoga, jer Gospodin ne oprašta onome koji uzalud izgovara ime njegovo.</p> <p>Sjeti se da svetkuješ dan subotni. Šest dana radi i obavljaj sav svoj posao. A sedmoga je dana subota, počinak posvećen. Gospodinu, Bogu tvojemu.</p>	<p>Ja sam Gospodin, Bog tvoj, koji sam te izveo iz zemlje egipatske, iz kuće ropstva.</p> <p>Nemoj imati drugih bogova uz mene ...</p> <p>Ne uzimaj uzalud imena Gospodina, Boga svoga ...</p> <p>Dan subotni obdržavaj i svetkuj ...</p>	<p>Ja sam Gospodin Bog tvoj:</p> <p>1. Nemoj imati drugih bogova uz mene.</p> <p>2. Ne izusti imena Gospodina Boga svoga uzalud.</p> <p>3. Spomeni se da svetkuješ dan Gospodnji.</p>

¹ Usp. *Catechismus Catholicus*, cura et studio P. Card. Gasparri concinnatus (Typis Polyglottis Vaticanis 1933) str. 23-24.

Tada nikakva posla
nemoj raditi:
ni ti, ni sin tvoj,
ni kći tvoja,
ni sluga tvoj,
ni sluškinja tvoja,
ni živina tvoja,
niti došljak koji se nađe
unutar tvojih vrata.
Ta i Gospodin je
šest dana stvarao nebo,
zemlju i more
i sve što je u njima,
a sedmoga je dana
počinuo.
Stoga je Gospodin
blagoslovio
i posvetio dan subotni.

Poštuj oca svoga i
majku svoju,
da imadneš dug život
na zemlji koju ti dâ
Gospodin, Bog tvoj.

Ne ubij!

Ne učini preljuba!

Ne ukradi!

Ne svjedoči lažno
na bližnjega svoga!

Ne poželi
kuće bližnjega svoga!
Ne poželi žene
bližnjega svoga;
ni sluge njegovog,
ni sluškinje njegove,
ni vola njegovog,
ni magarca,
niti išta
što je bližnjega tvoga!

Poštuj oca svoga i
majku svoju ...

Ne ubij!

Ne učini preljuba!

I ne ukradi!

Ne svjedoči lažno
na bližnjega svoga.

Ne poželi žene
bližnjega svoga!

Ne poželi išta
što je bližnjega tvoga.

4. Poštuj oca i majku
(da dugo živiš i dobro
ti bude na zemlji).

5. Ne ubij!

6. Ne sagriješi bludno!

7. Ne ukradi!

8. Ne reci lažna
svjedočanstva
(na bližnjega svoga).

9. Ne poželi tuđeg
ženidbenog druga.

10. Ne poželi nikakve
tuđe stvari.

DRUGI ODSJEK

DESET ZAPOVIJEDI BOŽJIH

»UČITELJU, ŠTO MI JE ČINITI...?«

2052 »Učitelju, koje mi je dobro činiti da imam život vječni?« Mladiću koji mu je upravio to pitanje Isus odgovara ponajprije time što ga podsjeća da je nužno priznati Boga kao »jedinoga Dobrog«, kao po izbor Dobro i izvor svakog dobra. Zatim mu Isus reče: »Ali ako hoćeš ući u život, čuvaj zapovijedi«. Pa svojem sugovorniku navodi zapovijedi koje se odnose na ljubav prema bližnjemu: »Ne ubij! Ne čini preljuba! Ne ukradi! Ne svjedoči lažno! Poštuj oca i majku!« Konačno Isus sažimlje te zapovijedi izričući ih pozitivno: »Ljubi bližnjega svoga kao sebe samoga!« (*Mt 19, 16-19*). 1858

2053 Na taj prvi odgovor odmah se nadovezuje drugi: »Hoćeš li biti savršen, idi, prodaj što imaš i podaj siromasima pa ćeš imati blago na nebu. A onda dođi i idi za mnom« (*Mt 19, 21*). Taj drugi odgovor ne poništava prvi. Nasljedovanje Isusa uključuje održavanje zapovijedi. Zakon nije dokinut,¹ ali je čovjek pozvan da ga opet nađe u osobi svog Učitelja, koji je njegovo savršeno ispunjenje. U trima sinoptičkim Evanđeljima poziv Isusov, upućen bogatom mladiću da ga slijedi u poslušnosti učenika i održavanju zapovijedi, blizak je pozivu na siromaštvo i na čistoću.² Evandeoski su savjeti nerazdruživi od zapovijedi. 1968

2054 Isus je preuzeo Deset zapovijedi, ali je u njihovu slovu očitovao snagu Duha na djelu. Propovijedao je »pravednost« koja nadmašuje »pravednost pismoznanaca i farizeja«,³ ili pogana.⁴ Izložio je sve zahtjeve zapovijedi: »Čuli ste da je rečeno starima: Ne ubij [...]. A ja vam kažem: Svaki koji se srdi na brata svoga, bit će podvrgnut sudu« (*Mt 5, 21-22*). 581

¹ Usp. *Mt 5, 17*.

² Usp. *Mt 19, 6-12.21.23-29*.

³ Usp. *Mt 5, 20*.

⁴ Usp. *Mt 5, 46-47*.

2055 Na pitanje: »Koja je zapovijed najveća u Zakonu?« (*Mt 22, 36*),
 129 Isus odgovara: »Ljubi Gospodina Boga svojega svim srcem svojim i
 svom dušom svojom i svim umom svojim. To je najveća i prva zapo-
 vijed; druga je ovoj slična: Ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga. O
 tim dvjema zapovijedima ovisi sav Zakon i Proroci« (*Mt 22, 37-40*).⁵
 Deset zapovijedi treba tumačiti u svjetlu te dvostruke i jedine zapovijedi
 ljubavi, koja je punina Zakona:

»Uistinu: Ne čini preljuba! Ne ubij! Ne ukradi! Ne poželi! i ima li koja
 druga zapovijed, sažeta je u ovoj riječi: Ljubi svoga bližnjega kao sebe
 samoga. Ljubav bližnjemu zla ne čini. Punina dakle Zakona jest ljubav«
 (*Rim 13, 9-10*).

DESET ZAPOVIJEDI U SVETOM PISMU

2056 Riječ »Dekalog« doslovce znači »deset riječi« (*Izl 34, 28*;
Pnz 4, 13; 10, 4). Tih je »deset riječi« Bog objavio svome narodu na
 700 svetoj gori. Napisao ih je »svojim prstom«⁶ za razliku od ostalih naredbi
 62 što ih je ispisao Mojsije.⁷ One su po izbor riječi Božje. Predane su nam
 u Knjizi Izlaska⁸ i u Ponovljenom zakonu.⁹ Već od Starog zavjeta svete
 knjige navode tih »deset riječi«.¹⁰ Ali tek će im Novi zavjet u Isusu
 Kristu objaviti puni smisao.

2084 2057 Dekalog se razumije prije svega u sklopu Izlaska, koji je velik
 osloboditeljski događaj Božji u središtu Starog saveza. Bilo da su zapo-
 vijedi izražene kao niječne odredbe, zabrane, bilo kao pozitivne zapovi-
 jedi (npr.: »Poštuj oca i majku«), tih »deset riječi« označuje uvjete za
 život oslobođen od ropstva grijeha. Dekalog je put života:

»Ako poslušаш zapovijedi Gospodina, Boga svoga, [...] ljubeći ga, hodeći
 njegovim putovima, vršeći njegove zapovijedi, njegove zakone i njegove
 uredbе, živjet ćeš, i razmnožit će te Gospodin« (*Pnz 30, 16*).

2170 Ta se osloboditeljska snaga Dekaloga pokazuje, npr., u zapovijedi o
 subotnjem počinku, koja vrijedi i za strance i robove:

»Sjeti se da si i ti bio rob u zemlji egipatskoj i da te odande izbavio
 Gospodin, Bog tvoj, rukom jakom i ispruženom mišicom« (*Pnz 5, 15*).

⁵ Usp. *Pnz 6, 5; Lv 19, 18*.

⁶ Usp. *Izl 31, 18; Pnz 5, 22*.

⁷ Usp. *Pnz 31, 9.24*.

⁸ Usp. *Izl 20, 1-17*.

⁹ Usp. *Pnz 5, 6-22*.

¹⁰ Usp. npr. *Hoš 4, 2; Jr 7, 9; Ez 18, 5-9*.

2058 »Deset riječi« sažimlju i proglašuju Božji zakon: »Te je riječi na brdu, isred ognja, oblaka i guste tmine, jakim glasom upravo Gospodin svemu vašem zboru. Ništa nije dodavao, nego ih je ispisao na dvije kamene ploče te ih predao meni« (*Pnz 5, 22*). Zato se te dvije ploče zovu »Svjedočanstvo« (*Izl 25, 16*). One naime sadržavaju uvjete saveza što ga je Bog sklopio sa svojim narodom. Te su »ploče Svjedočanstva« (*Izl 31, 18; 32, 15; 34, 29*) morale biti položene u »Kovčeg« (*Izl 25, 16; 40, 1-3*). 1962

2059 »Deset riječi« izrekao je Bog u bogojavljenu [teofaniji] (»Licem je u lice Gospodin govorio s vama na brdu isred ognja«, *Pnz 5, 4*). One pripadaju objavi kojom Bog očituje sebe i svoju slavu. Dar zapovijedi jest dar samoga Boga i njegove svete volje. Očitujući svoju volju Bog se objavljuje svome narodu. 707 2823

2060 Dar zapovijedi i Zakona dio je Saveza što ga je Bog sklopio sa svojim narodom. Prema Knjizi Izlaska objava »deset riječi« dana je između ponude Saveza¹¹ i njegova sklapanja,¹² nakon što se narod obvezao da će »izvršiti« sve što Gospodin bijaše rekao i da će to »poslušati«. ¹³ Dekalog se prenosi isključivo nakon ponovnog dozivanja u pamet Saveza (»Gospodin, Bog naš, sklopio je s nama Savez na Horebu«: *Pnz 5, 2*). 62

2061 Zapovijedi poprimaju puno značenje unutar Saveza. Prema Pismu, čudoredno djelovanje čovjekovo dobiva pun smisao u Savezu i po njemu. Prva od »deset riječi« podsjeća na prvi korak Božje ljubavi prema svome narodu:

»Budući da čovjek, zbog kazne za grijeh, bijaše došao iz raja slobode u ropstvo ovoga svijeta, zato prva rečenica Dekaloga, tj. prva riječ zapovijedi Božjih, govori o slobodi: 'Ja sam Gospodin, Bog tvoj, koji sam te izveo iz zemlje egipatske, iz kuće ropstva'« (*Izl 20, 2; Pnz 5, 6*).¹⁴ 2086

2062 Zapovijedi u pravom smislu dolaze na drugo mjesto; one izražavaju nešto što je uključeno u pripadnost Bogu koja je ustanovljena po Savezu. Čudoredno ponašanje jest *odgovor* na prvi korak Gospodinove

¹¹ Usp. *Izl 19*.

¹² Usp. *Izl 24*.

¹³ Usp. *Izl 24, 7*.

¹⁴ ORIGEN, *In Exodum* homilia 8, 1: SC 321, 242 (PG 12, 350).

- 142 ljubavi. Ono je priznanje, iskaz poštovanja Bogu i zahvalno bogoštovlje.
2002 Ono je suradnja s Božjim naumom što ga Bog provodi u povijesti.

- 2063 O Savezu i dijalogu između Boga i ljudi svjedoči još i to da
u svi nalozi izrečeni u prvom licu (»Ja sam Gospodin...«) a upućeni
878 drugom subjektu (»ti...«). U svim Božjim zapovijedima lična zamjenica
u *jednini* naznačuje naslovnika: Bog očituje svoju volju svemu narodu
i ujedno svakom pojedincu:

Gospodin je naredio ljubav prema Bogu i poučio nas o pravednosti prema bližnjemu da čovjek ne bude ni nepravedan ni nedostojan Boga. Tako je, po Dekalogu, pripravljaio čovjeka da postane njegov prijatelj i da bude jedno srce s bližnjim [...]. [Riječi Dekaloga] ostaju valjane i za nas [kršćane]. Daleko od toga da budu dokinute, one su dolaskom Gospodinovim u tijelu dosegle puninu značenja i razvoja.¹⁵

DESET ZAPOVIJEDI U PREDAJI CRKVE

- 2064 Vjerna Pismu i u skladu s Isusovim primjerom, crkvena je predaja priznala Dekalogu prvorazrednu važnost i značenje.

2065 Od vremena svetog Augustina »Deset zapovijedi« zauzima pretežno mjesto u vjeronaučnoj pouci budućih krštenika i vjernika. U petnaestom stoljeću uobičajilo se izricati zapovijedi Dekaloga u srokovima – zbog lakšeg pamćenja i u pozitivnim obrascima. To je još i sada u upotrebi. Crkveni katekizmi često su izlagali kršćansku čudorednu nauku slijedeći poredak »Deset zapovijedi«.

2066 Razdioba i nabranje zapovijedi mijenjalo se tijekom povijesti. Ovaj katekizam slijedi diobu sv. Augustina, koja je postala tradicionalna u Katoličkoj Crkvi. Nju su prihvatile i luteranske Crkve. Grčki su oci izvršili ponešto drukčiju razdiobu, koju nalazimo u pravoslavnim Crkvama i reformiranim zajednicama.

- 1853 2067 Deset zapovijedi izriču zahtjeve ljubavi prema Bogu i prema bližnjemu. Prve se tri odnose prvenstveno na ljubav prema Bogu, a ostalih sedam na ljubav prema bližnjemu.

»Kao što postoje dvije zapovijedi ljubavi, o kojima visi sav Zakon i Proroci – kako je govorio Gospodin [...] – tako je i Deset zapovijedi dano na dvjema pločama. Kaže se, doista, da su tri bile napisane na jednoj ploči, a sedam na drugoj.«¹⁶

¹⁵ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 4, 16, 3-4: SC 100, 566-570 (PG 7, 1017-1018).

¹⁶ AUGUSTIN, *Sermo* 33,2: CCL 41, 414 (PL 38, 208).

2068 Tridentški koncil naučava da Deset zapovijedi obvezuju kršćane te da ih je opravdani čovjek također dužan obdržavati.¹⁷ Drugi vatikanski koncil to potvrđuje: »Biskupi kao nasljednici Apostola primaju od Gospodina [...] poslanje da naučavaju sve narode i da propovijedaju Evandjelje svakomu stvorenju, da svi ljudi postignu spasenje po vjeri, krstu i vršenju zapovijedi.«¹⁸

JEDINSTVO DEKALOGA

2069 Dekalog je nerazdruživa cjelina. Svaka »riječ« upućuje na svaku drugu i na sve skupa; one se međusobno uvjetuju. Dvije se ploče uzajamno osvjetljuju: tvore organsku cjelinu. Prekršiti jednu zapovijed znači povrijediti sve ostale.¹⁹ Ne može se poštovati druge ljude, a da se ne blagoslivlja njihov Stvoritelj. Ne može se klanjati Bogu, a da se ne ljube svi ljudi, koji su njegova stvorenja. Deset zapovijedi ujedinjuje bogoslovni i društveni život čovjekov.

DESET ZAPOVIJEDI I NARAVNI ZAKON

2070 Deset zapovijedi pripada Objavi Božjoj. U isto nas vrijeme uče pravoj ljudskoj čovječnosti. Ističu bitne dužnosti, pa stoga, neizravno, i osnovna prava povezana s naravi ljudske osobe. Dekalog je povlašteni izričaj »naravnog zakona«:

»Naime, Bog je od početka u srce ljudi usadio naredbe naravnog zakona, tj. Deset zapovijedi Božjih. Onda ih je opomenuo da onaj koji to ne vrši nema spasenja; ništa više nije od njih tražio.«²⁰

2071 Premda su pristupačne samom razumu, naredbe su Dekaloga bile i objavljene. Grešnom je čovječanstvu trebala ta objava, da bi imalo potpunu i pouzdanu spoznaju o zahtjevima naravnog zakona:

Bilo je nužno zapovijedi Dekaloga potpuno izložiti u uvjetima grešnog stanja, u kojem je svjetlo razuma zamračeno, a volja skrenuta s pravog puta.²¹

¹⁷ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 6. zasj., *Decretum de iustificatione*, kan. 19-20: DS 1569-1570.

¹⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 24: AAS 57 (1965).

¹⁹ Usp. *Jak* 2, 10-11.

²⁰ IRENEJ LIONSKI, *Adversus haereses*, 4, 15, 1: SC 100, 548 (PG 7, 1012).

²¹ BONAVENTURA, *In quattuor libros Sententiarum*, 3, 37, 1, 3: *Opera omnia*, sv. 3 (Ad Claras Aquas 1887) str. 819-820.

1777 Božje zapovijedi poznajemo kroz Božju objavu koju nam izlaže Crkva, i po glasu moralne savjesti.

OBVEZATNOST DEKALOGA

1858 2072 Budući da izriču osnovne čovjekove dužnosti prema Bogu i
prema bližnjemu, Deset zapovijedi, u svom bitnom sadržaju, objavljuju
1958 *teške* obveze. One su u suštini nepromjenljive, i obvezuju uvijek i
svugdje. Nitko ne bi mogao od njih osloboditi. Deset je zapovijedi
Bog upisao u srce ljudskog bića.

2073 Posluš zapovijedima obuhvaća i obveze koje su, po sebi, lake.
Tako npr. uvreda nanесena riječima zabranjena je petom zapovijedi,
ali neće biti teški grijeh, osim zbog okolnosti ili nakane onog koji je
nanosi.

»BEZ MENE NE MOŽETE NIŠTA UČINITI«

2732 2074 Isus reče: »Ja sam trs, vi loze. Tko ostaje u meni i ja u njemu,
taj donosi mnogo roda. Uistinu, bez mene ne možete ništa učiniti«
(*Iv* 15, 5). Rod o kojemu govori jest svetost života što ga čini plodnim
521 sjedinjenje s Kristom. Kad vjerujemo u Isusa Krista, kad imamo dijela
u njegovim otajstvima i obdržavamo njegove zapovijedi, Spasitelj sam
dolazi da u nama ljubi svog Oca i svoju braću, našeg Oca i našu braću.
Njegova Osoba biva, po Duhu, živo i nutarnje pravilo našeg ponašanja.
»Ovo je moja zapovijed: ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio«
(*Iv* 15, 12).

Ukratko

- 2075 *»Učitelju, koje mi je dobro činiti da imam život vječni?« – »Ako hoćeš u život ući, čuvaj zapovijedi« (Mt 19, 16-17).*
- 2076 *Isus je svojim djelovanjem i propovijedanjem posvjedočio trajnu vrijednost Deset zapovijedi.*
- 2077 *Dar je Dekaloga udijeljen u okviru Saveza što ga je Bog sklopio sa svojim narodom. Božje zapovijedi imaju svoje pravo značenje unutar tog Saveza i po njemu.*
- 2078 *Crkvena predaja, vjerna Svetom pismu i u skladu s Isusovim primjerom, priznala je Dekalogu prvorazrednu važnost i značenje.*
- 2079 *Deset zapovijedi tvori organsko jedinstvo u kojemu svaka »riječ« i »zapovijed« upućuje na cjelinu. Prekršiti jednu zapovijed znači prestupiti sav Zakon.²²*
- 2080 *Deset zapovijedi sadrže povlašten izričaj naravnog zakona. Spoznajemo ga kroz Božju objavu i ljudskim razumom.*
- 2081 *Svojim osnovnim sadržajem, Deset zapovijedi, izriču teške obveze. Ipak posluh tim naredbama uključuje i obveze koje su, same po sebi, lake.*
- 2082 *Kad nešto zapovijeda, Bog svojom milošću to čini mogućim.*

²² Usp. Jak 2, 10-11.

PRVO POGLAVLJE

»LJUBI GOSPODINA BOGA SVOJEGA SVIM SRCEM SVOJIM I SVOM DUŠOM SVOJOM I SVOM SNAGOM SVOJOM«

2083 Isus je dužnosti čovjeka prema Bogu sažeo u rečenici: »Ljubi
367 Gospodina Boga svojega svim srcem svojim i svom dušom svojom i
svim umom svojim« (Mt 22, 37).¹ To je neposredna jeka svečanom
upozorenju: »Čuj, Izraele! Gospodin je Bog naš, Gospodin je jedan«
(Pnz 6, 4).

199 Bog je ljubio prvi. Na tu ljubav jedinog Boga podsjeća nas prva od
»deset riječi«. A onda same zapovijedi razlažu odgovor ljubavi koju je
čovjek pozvan dati svome Bogu.

Članak 1.

PRVA ZAPOVIJED

»Ja sam Gospodin, Bog tvoj, koji sam te izveo iz zemlje egipatske, iz
kuće ropstva. Nemoj imati drugih bogova osim mene. Ne pravi sebi lika
urezana niti kakve slike onoga što je gore na nebu, ili dolje na zemlji, ili u
vodama pod zemljom. Ne klanjaj im se niti im služi«² (Izl 20, 2-5).

Pisano je: »Gospodinu Bogu svom se klanjaj i njemu jedinome služi!«
(Mt 4, 10).

I. »Klanjaj se Gospodinu, Bogu svome, i njemu služi«

2084 Bog se očituje podsjećajući na svoje svemoguće, dobrohotno
i osloboditeljsko djelo u povijesti onoga komu se obraća: »Ja [...] sam
2057 te izveo iz zemlje egipatske, iz kuće ropstva (Pnz 5, 6).« Prva riječ

¹ Usp. Lk 10, 27: »... svom snagom svojom«.

² Usp. Pnz 5, 6-9.

sadrži i prvu zapovijed Zakona: »Boj se Gospodina, Boga svoga [...]. Ne idite za drugim bogovima« (Pnz 6, 13-14). Prvi poziv i pravedan Božji zahtjev jest da ga čovjek prihvati i da mu se pokloni. 398

2085 Jedini i pravi Bog prije svega Izraelu objavljuje svoju slavu.³ 200
Objavljenje poziva i istine o čovjeku povezano je s objavom Boga. Čovjek ima poziv da očituje Boga djelujući u skladu sa svojim bićem stvorenim »na sliku i priliku Božju« (Post 1, 26): 1701

»Nikada neće, o Trifone, biti drugih bogova, niti ih je ikada bilo [...], osim onoga koji je stvorio i uredio svemir. Mi ne mislimo da se naš Bog razlikuje od vašega. To je onaj isti Bog koji je vaše oce iz Egipta izveo 'moćnom rukom i ispruženom mišicom'. Ne polažemo svoju nadu u nekog drugog Boga – a njih ni nema – nego u istog Boga u kojega se i vi uzdate, u Boga Abrahamova, Izakova i Jakovljeva.«⁴

2086 »U prvoj [zapovijedi]: 'Ja sam Gospodin, Bog tvoj' uključena je zapovijed vjere, nade i ljubavi. Doista, ako priznajemo da je on Bog, i to vječni, nepromjenjivi, uvijek isti sa samim sobom, time priznajemo i njegovu beskonačnu istinitost; odatle slijedi obveza prihvatiti njegove riječi i prionuti uz njegove zapovijedi s punim priznanjem njegove vlasti. Tko pak promatra njegovu svemoć, milostivost te lakoću i spremnost da čini dobro, može li a da u njega ne položi sve svoje nade? I ako se promatra obilje njegove dobrote i ljubavi koju je u nas ulio, može li se on ne ljubiti? Eto zašto u Pismu Bog započinje i završava svoje zapovijedi riječima: 'Ja sam Gospodin'.«⁵ 2061

VJERA 1814-1816

2087 Vrelo našem čudorednom životu jest vjera u Boga koji nam objavljuje svoju ljubav. Sveti Pavao govori o »posluhu vjere«⁶ kao o prvotnoj obvezi, te zaključuje da je »nepoznavanje Boga« počelo i objašnjenje svih čudorednih skretanja.⁷ Naša je dužnost u pogledu Boga da u njega vjerujemo i da za njega svjedočimo. 143

³ Usp. Izl 19, 16-25; 24, 15-18.

⁴ JUSTIN, *Dialogus cum Tryphone Iudaeo*, 11, 1: CA 2, 40 (PG 6, 497).

⁵ *Catechismus Romanus*, 3, 2, 4: ur. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) str. 408-409.

⁶ Usp. Rim 1, 5; 16, 26.

⁷ Usp. Rim 1, 18-32.

2088 Prva zapovijed traži da razborito i budno njegujemo i čuvamo svoju vjeru, odbacujući sve što joj se protivi. Ima raznih načina kojima se griješi protiv vjere:

157 *Hotimična sumnja* o vjeri zanemaruje ili odbija držati istinitim ono što je Bog objavio i što Crkva predlaže vjerovati. *Nehotična sumnja* označuje kolebanje u vjeri, poteškoću nadvladati prigovore vezane uz vjeru, ili pak tjeskobu izazvanu njezinom nejasnoćom. Ako se njeguje naumice, sumnja može dovesti do duhovnog sljepila.

162 2089 *Nevjerovanje* je zanemarivanje objavljene istine ili hotimično
817 odbijanje pristati uz nju. *Krivovjerje* je »uporno nijekanje, poslije primljenog krsta, neke istine koja treba da se vjeruje božanskom i katoličkom vjerom ili uporno sumnjanje u nju«; *otpad* je »potpuno odbacivanje kršćanske vjere«; *raskol* je »uskraćivanje podločnosti vrhovnom svećeniku ili zajedništva s članovima Crkve koji su mu podložni«.⁸

817-821 UFANJE

2090 Kad se Bog objavljuje i zove čovjeka, on ne može u potpunosti odgovoriti božanskoj ljubavi vlastitim snagama. Zato se mora ufati da
1996 će mu Bog darovati sposobnost da mu uzvрати ljubavlju i da djeluje u skladu sa zapovijedima ljubavi. Ufanje je pouzdano iščekivanje božanskog blagoslova i blaženog gledanja Boga; također jest strah uvrijediti Božju ljubav i zaslužiti kaznu.

2091 Prva se zapovijed odnosi i na grijehе protiv ufanja, kao što su očaj i preuzetnost.

1864 *Očajem* se čovjek prestaje nadati svome osobnom spasenju od Boga, pomoći da ga postigne ili oprostjenju grijehа. Tako se suprotstavlja Božjoj dobroti, pravednosti – jer Gospodin je, doista, vjeran svojim obećanjima – i njegovu milosrđu.

2732 2092 Dva su oblika *preuzetnosti*. Ili je čovjek preuzetan po tome što precjenjuje svoje moći (te se nada da se može spasiti bez nebeske pomoći), ili po tome što neopravdano računa na svemoć i milosrđe Božje (nadajući se da će postići oprostjenje bez obraćenja i slavu bez zasluge).

⁸ ZKP kan. 751.

LJUBAV

1822-1829

2093 Vjera u ljubav Božju obuhvaća poziv i obvezu odgovoriti Božjoj ljubavi iskrenom ljubavlju. Prva nam zapovijed nalaže da ljubimo Boga iznad svega, a sva stvorenja po njemu i poradi njega.⁹

2094 Protiv Božje ljubavi se može grijешiti na razne načine. *Ravnodušnost* ne mari za Božju ljubav ili odbija da o njoj vodi brigu; ne priznaje da je Bog onaj koji ljubi prvi i nijeće snagu te ljubavi. *Nezahvalnost* propušta ili odbija priznati Božju ljubav i uzvratiti Bogu ljubav za ljubav. *Mlakost* je kolebanje ili nemar odgovoriti Božjoj ljubavi; može uključivati odbojnost predati se dinamizmu ljubavi. *Nehaj* ili *duhovna lijenost* dopire dotle da otklanja radost što dolazi od Boga i da osjeća odbojnost prema božanskom dobru. *Mržnja na Boga* nastaje iz oholosti: oprečna je ljubavi prema Bogu, čiju dobrotu nijeće, čak se usuđuje proklinjati ga kao onoga koji zabranjuje grijehе i udara kaznama. 2733 2303

II. »Njemu jedinome služi«

2095 Bogoslovne kreposti vjere, ufanja i ljubavi prožimaju i oživljuju ćudoredne kreposti. Tako nas ljubav potiče da damo Bogu što smo mu po svoj pravednosti dužni dati jer smo stvorovi. Za taj nas stav raspolaze *krepost bogoštovlja*. 1807

KLANJANJE

2628

2096 Glavni je ćin kreposti bogoštovlja klanjanje. Klanjati se Bogu znaći priznati ga kao Boga, kao Stvoritelja i Spasitelja, Gospodina i Gospodara svega što postoji, kao beskonaćnu i milosrdnu Ljubav. »Klanjaj se Gospodinu, Bogu svome, i njemu jedinomu služi« (*Lk* 4, 8), kaže Isus navodeći Ponovljeni zakon (*Pnz* 6, 13).

2097 Klanjati se Bogu znaći priznati, s poštovanjem i posvemašnjom podložnoću, »ništavilo stvorenja«, jer ono ne postoji doli po Bogu. Klanjati se Bogu znaći, kao što to ćini Marija u hvalospjevu »Velića«, hvaliti ga, uzvisivati ga i poniziti se priznajući sa zahvalnoću da je on ućinio velike stvari i da je njegovo ime sveto.¹⁰ Klanjanje jedinom 2807

⁹ Usp. *Pnz* 6, 4-5.

¹⁰ Usp. *Lk* 1, 46-49

Bogu oslobađa čovjeka od zatvaranja u sebe, od ropstva grijehu i od idolopoklonstva prema svijetu.

2558 MOLITVA

2098 Čini vjere, ufanja i ljubavi, naređeni prvom zapovijedi, vrše se u molitvi. Uzdignuće duha k Bogu izraz je našeg klanjanja Bogu: riječ je o molitvi hvale, zahvaljivanja, zagovora i prošnje. Molitva je nužan uvjet da mogremo slušati Božje zapovijedi. Valja »svagda moliti, i nikada ne sustati« (Lk 18, 1).

ŽRTVA

2099 Pravedno je Bogu prinostiti žrtve u znak klanjanja i zahvale, usrdne prošnje i zajedništva: »Prava je žrtva svaki čin koji se vrši da svetim zajedništvom prianjamo uz Boga i koji je usmjeren prema onoj svrsi dobra po kojemu uistinu možemo biti blaženi.«¹¹

2100 Vanjska žrtva, da bude prava, mora biti izraz duhovne žrtve: »Žrtva Bogu duh je raskajan...« (Ps 51, 19). Proroci starog Saveza često su prokazivali žrtve prinesene bez nutarnjeg sudjelovanja¹² ili bez povezanosti s ljubavlju prema bližnjemu.¹³ Isus doziva u pамет riječi proroka Hošee: »Milosrđe mi je milo, a ne žrtva!« (Mt 9, 13; 12, 17).¹⁴ Jedinu savršenu žrtvu jest ona što ju je Krist prinio na križu, potpuno se prinoseći Očevoj ljubavi za naše spasenje.¹⁵ Sjedinjujući se s njegovom žrtvom, možemo od svoga života učiniti žrtvu Bogu.

OBEĆANJA I ZAVJETI

2101 U nekim okolnostima kršćanin je pozvan da nešto Bogu *obeća*. To se događa u krstu i potvrdi, u ženidbi i ređenju. Iz osobne pobožnosti može kršćanin Bogu obećati također neko djelo, molitvu, milostinju, hodočašće itd. Vjernost datim obećanjima izraz je štovanja koje dugujemo božanskom Veličanstvu i ljubavi prema vjernome Bogu.

¹¹ AUGUSTIN, *De civitate Dei*, 10, 6: CSEL 401, 454-455 (PL 41, 283).

¹² Usp. *Am* 5, 21-25.

¹³ Usp. *Iz* 1, 10-20.

¹⁴ Usp. *Hoš* 6, 6.

¹⁵ Usp. *Heb* 9, 13-14.

2102 »Zavjet, to jest promišljeno i slobodno Bogu dano obećanje o mogućem i većem dobru, mora se ispuniti iz kreposti bogoštovlja.«¹⁶ Zavjet je čin *pobožnosti*, kojim kršćanin prinosi samog sebe Bogu ili mu obećava neko dobro djelo. Držeći svoje zavjete, daje Bogu što mu je obećao i posvetio. Djela apostolska pokazuju nam svetog Pavla kako se brine da ispuni zavjete što ih je učinio.¹⁷

2103 Crkva priznaje primjernu vrijednost zavjeta kojima se provode u djelo *evanđeoski savjeti*.¹⁸ 1973

»Majka se Crkva raduje što se u njezinu krilu nalazi mnogo muškaraca i žena koji Spasiteljevo poniženje jače slijede i jasnije ga pokazuju primajući na sebe siromaštvo u slobodi djece Božje i odričući se svoje volje: oni se naime iz ljubavi prema Bogu podlažu čovjeku, u onomu što spada na savršenost, više negoli što traži opseg zapovijedi, i to zato da potpunije slijede poslušnog Krista.«¹⁹ 914

U nekim slučajevima Crkva može, zbog primjerenih razloga, dati oprost od zavjetâ i obećanjâ.²⁰

DRUŠTVENA DUŽNOST BOGOŠTOVLJA I PRAVO NA SLOBODU VJEROVANJA

2104 »Svi su ljudi [...] dužni tražiti istinu, osobito u onome što se tiče Boga i njegove Crkve, i, pošto je upoznaju, prihvatiti je i ostati joj vjerni.«²¹ Ta dužnost proizlazi iz »same naravi« ljudi.²² Ona nije oprečna »iskrenom poštovanju« prema raznim vjeroispovjestima koje »nerijetko odražavaju [...] zraku one Istine što prosvjetljuje sve ljude«,²³ ni zahtjevu ljubavi, koja kršćane potiče »da se s ljubavlju, mudrošću i strpljivošću odnose prema ljudima koji su s obzirom na vjeru u zabludi ili neznanju«.²⁴ 2467 851

2105 Dužnost iskazivati Bogu pravo štovanje tiče se čovjeka uzetog pojedinačno i društveno. To je »tradicionalno katoličko naučavanje o

¹⁶ ZKP kan. 1191, § 1.

¹⁷ Usp. *Dj* 18, 18; 21, 23-24.

¹⁸ Usp. ZKP kan. 654.

¹⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 42: AAS 57 (1965) 48-49.

²⁰ Usp. ZKP kan. 692; 1196-1197.

²¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 1: AAS 58 (1966) 930.

²² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 2: AAS 58 (1966) 931.

²³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Nostra aetate*, 2: AAS 58 (1966) 741.

²⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 14: AAS 58 (1966) 940.

854 moralnoj dužnosti pojedinaca i društava prema pravoj religiji i jedinoj
 Kristovoj Crkvi.«²⁵ Neprestano naviještajući ljudima evanđelje, Crkva
 se trsi da oni »kršćanskim duhom prožmu mentalitet i navike, zakone
 898 i strukture zajednicâ«²⁶ u kojima žive. Društvena je dužnost kršćana
 da u svakom čovjeku poštuju i bude ljubav prema istini i dobru. Od
 njih traži da bližnje upoznaju s bogoštovljem »jedine prave religije koja
 postoji u katoličkoj i apostolskoj Crkvi.«²⁷ Kršćani su pozvani da budu
 svjetlo svijeta.²⁸ Crkva tako očituje kraljevsku vlast Kristovu nad svim
 stvorenjem a napose nad ljudskim društvima.²⁹

160 2106 »U vjerskoj stvari neka nitko ne bude primoravan da radi protiv
 1782 svoje savjesti ni sprečavan da, unutar dužnih granica, radi po svojoj
 savjesti, privatno ili javno, bilo sam bilo udružen s drugima.«³⁰ Takvo
 1738 se pravo temelji na samoj naravi ljudske osobe; njezinom dostojanstvu
 pristaje da slobodno prijanja uz božansku istinu koja nadilazi vremeniti
 poredak. Zato pravo na tu slobodu »ostaje i onima koji ne udovoljavaju
 obvezi da traže istinu i da uz nju prijanjaju.«³¹

2107 »Ako se, uzevši u obzir posebne okolnosti narodâ, jednoj vjerskoj
 zajednici dade posebno građansko priznanje u pravnom poretku države, nužno je
 da se ujedno svim građanima i vjerskim zajednicama prizna pravo na slobodu u
 vjerskoj stvari i da se ono poštuje.«³²

1740 2108 Pravo na slobodu vjerovanja nije ni moralna dozvola prijanjati
 uz zabludu,³³ ni uključno pravo na zabludu,³⁴ nego naravno pravo
 ljudske osobe na građansku slobodu, tj. na zaštićenost od izvanjskog
 pritiska, unutar dužnih granica, u vjerskoj stvari od strane političke

²⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 1: AAS 58 (1966) 930.

²⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Apostolicam Actuositatem*, 13: AAS 58 (1966) 849.

²⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 1: AAS 58 (1966) 930.

²⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Apostolicam Actuositatem*, 13: AAS 58 (1966) 850.

²⁹ Usp. LAV XIII., Enc. *Immortale Dei*: Leonis XIII Acta 5, 118-150; PIO XI., Enc. *Quas primas*: AAS 17 (1925) 593-610.

³⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 2: AAS 58 (1966) 930;
 usp. ISTI, Past. konst. *Gaudium et spes*, 26: AAS 58 (1966) 1046.

³¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 2: AAS 58 (1966) 931.

³² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 6: AAS 58 (1966) 934.

³³ Usp. LAV XIII., Enc. *Libertas praestantissimum*: Leonis XIII Acta 8, 229-230.

³⁴ Usp. PIO XII., *Allocutio iis qui interfuerunt Conventui quinto nationali Italico Unionis Iurisconsultorum catholicorum* (6. prosinca 1953): AAS 45 (1953) 799.

vlasti. To naravno pravo »treba, u pravnom uređenju društva, tako priznati da postane građansko pravo.³⁵

2109 Pravo na slobodu vjerovanja ne može biti samo po sebi ni neograničeno,³⁶ a ni jednostavno ograničeno »javnim poretkom«, zamišljenim po pozitivističkom ili naturalističkom mjerilu.³⁷ »Dužne granice«, koje su povezane s tim pravom, treba da, u skladu sa zahtjevima zajedničkog dobra, za određene društvene prilike odredi politički razbor, i odobri građanska vlast »po pravnim normama u skladu s objektivnim moralnim poretkom«.³⁸

2244

1906

III. »Nemoj imati drugih bogova uz mene«

2110 Prva zapovijed zabranjuje častiti druge bogove osim Jedinog Gospodina, koji se objavio svomu narodu. Zabranjuje praznovjerje i bezvjerje. Praznovjerje je, na neki način, izopačena pretjeranost religije, dok je bezvjerje mana koja je manjkom oprečna kreposti bogoštovlja.

PRAZNOVJERJE

2111 Praznovjerje je zastranjenje religioznog osjećaja i djelâ koja iz njega izvire. Može se također prikazati pod maskom štovanja pravog Boga, npr. kad se nekim djelima, inače ispravnim ili nužnim, pridaje gotovo magična važnost. Pripisivati djelotvornost molitvama i sakramentalnim znakovima samo u njihovoj tvarnosti, a ne pazeći na nutarnje raspoloženje koje zahtijevaju – znači upasti u praznovjerje.³⁹

IDOLOPOKLONSTVO

2112 Prva zapovijed osuđuje *mnogoboštvo*. Od čovjeka traži da ne vjeruje u druge bogove osim u Boga, da ne časti druga božanstva, osim Jedinoga. Sveto pismo neprestance doziva u pamet odbacivanje kumirâ, koji su »srebro i zlato, ljudskih ruku djelo«, koji »usta imaju, a ne govore, oči imaju, a ne vide«. Ti isprazni kumiri čovjeka čine

210

³⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 2: AAS 58 (1966) 930-931.

³⁶ Usp. PIO VI., Breve *Quod aliquantum* (10. ožujka 1791): *Collectio Brevium atque Instructionum SS. D. N. Pii Papae VI, quae ad praesentes Ecclesiae Catholicae in Gallia [...] calamitates pertinent* (Romae 1800) str. 54-55.

³⁷ Usp. PIO IX., Enc. *Quanta cura*: DS 2890.

³⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 7: AAS 58 (1966) 935.

³⁹ Usp. *Mt* 23, 16-22.

praznim: »Takvi su i oni koji ih napraviše i svi koji se u njih uzdaju« (Ps 115, 4-5.8).⁴⁰ Bog, naprotiv, jest »Bog živi« (Jš 3, 10)⁴¹, koji oživljuje i zhvaća u povijest.

398 2113 Idolopoklonstvo se ne odnosi samo na krivo pogansko bogo-
 2534 štovlje. Ono ostaje stalna napast za vjeru. Sastoji se u tom da se učini
 bogom ono što nije Bog. Idolopoklonstvo je kad čovjek časti i štuje
 neko stvorenje namjesto Boga, bilo da je riječ o bogovima ili zlodusima
 (npr. sotonizam), ili o moći, užitku, rasi, precima, državi, novcu, itd.
 2289 »Ne možete služiti Bogu i bogatstvu«, kaže Isus (Mt 6, 24). Mnoštvo
 2473 je mučenika umrlo da se ne moraju klanjati »Zvijeri«,⁴² čak odbijajući
 hiniti da je štuju. Idolopoklonstvo ne priznaje jedino gospodstvo Božje;
 zato je nespojivo sa zajedništvom s Bogom.⁴³

2114 Život se ljudski ujedinjuje klanjanjem Jedinomu. Zapovijed
 klanjati se samo Gospodinu pojednostavljuje čovjeka i spašava ga
 od rasipanja bez granica. Idolopoklonstvo je izopačenje religioznog
 osjećaja, koji je čovjeku prirodan. Idolopoklonik je onaj koji »svoje
 neuništivo poznavanje Boga primjenjuje na bilo što drugo a ne na
 Boga«. ⁴⁴

GATANJE I MAGIJA

2115 Bog može objaviti budućnost svojim prorocima ili drugim
 305 svetima. No, ispravan je stav kršćanina u tomu da se, u stvarima koje
 se tiču budućnosti, s povjerenjem preda u ruke Providnosti i da u tom
 pogledu izbjegava svaku nezdravu radoznalost. Nesmotrenost može
 biti manjak odgovornosti.

2116 Treba odbaciti sve oblike *gatanja*: tražiti pomoć od Sotone ili
 zloduhâ, zazivati duše pokojnikâ, ili vršiti druge radnje za koje se krivo
 misli da mogu »otkriti« budućnost.⁴⁵ Traženje savjeta u horoskopima,
 astrologija, gatanje u dlan, tumačenje znamenjâ i kockî, pojave

⁴⁰ Usp. Iz 44, 9-20; Jr 10, 1-16; Dn 14, 1-30; Bar 6; Mudr 13, 1 – 15, 19.

⁴¹ Usp. Ps 42, 3; itd.

⁴² Usp. Otk 13-14.

⁴³ Usp. Gal 5, 20; Ef 5, 5.

⁴⁴ ORIGEN, *Contra Celsum*, 2, 40: SC 132, 378 (PG 11, 861).

⁴⁵ Usp. Pnz 18, 10; Jr 29, 8.

vidovitosti, utjecanje medijima – sve to prikriva volju gospodovanja nad vremenom, poviješću i konačno nad ljudima, a ujedno i želju da se umilostive skrite moći. To je sve u protuslovlju s čašću i štovanjem, združenim sa strahopočitanjem prožetim ljubavlju, koje dugujemo samo Bogu.

2117 Sva djela *magije* i *čaranja*, kojima bi se htjelo podložiti tajne moći i staviti ih u vlastitu službu te steći nadnaravnu moć nad bližnjim – pa bilo i zato da mu se pribavi zdravlje – teška je povreda kreposti bogoštovlja. A ta djela treba još više osuditi kad ih prati namjera da se drugima škodi ili kad se njima traži zahvat zloduhâ. Za osudu je također nošenje amajlija. *Spiritizam* često uključuje djela gatanja i magije. Crkva upozorava vjernike da ga se čuvaju. Traženje pomoći od tzv. tradicionalnih vještina liječenja ne opravdava ni zazivanje zlih sila ni iskorištavanje lakovjernosti drugoga.

BEZVJERJE

2118 Prva zapovijed Božja osuđuje glavne grijeh bezvjerja: iskušavanje Boga riječima ili djelima, svetogrđe i simoniju.

2119 *Iskušavanje Boga* jest u tome da se, riječima ili djelima, stavlja na kušnju njegova dobrota i svemoć. Tako je Sotona htio od Isusa postići da se baci s Hrama prisilivši tako Boga da intervenira.⁴⁶ Isus mu suprotstavlja riječ Božju: »Ne iskušavaj Gospodina, Boga svojega!« (Pnz 6, 16). Izazov koji se krije u iskušavanju Boga vrijeđa štovanje i pouzdanje koje dugujemo svome Stvoritelju i Gospodinu. U njemu je uvijek pritajena sumnja u njegovu ljubav, providnost i moć.⁴⁷

2120 *Svetogrđe* je obeščaćivanje sakramenata i drugih bogoslužnih čina, kao i osoba, predmeta i mjesta Bogu posvećenih, ili nedostojno postupanje s tim stvarima i činima. Svetogrđe je težak grijeh osobito kad je počinjeno protiv euharistije, jer je u tom sakramentu suštinski prisutno samo tijelo Kristovo.⁴⁸

⁴⁶ Usp. Lk 4, 9.

⁴⁷ Usp. 1 Kor 10, 9; Izl 17, 2-7; Ps 95, 9.

⁴⁸ Usp. ZKP kan. 1367; 1376.

1578 2121 *Simonija*⁴⁹ je kupovanje i prodavanje duhovnih stvari. Čarobnjaku Šimunu, koji je htio kupiti duhovnu moć što ju je vidio u djelovanju apostolâ, Petar odgovara: »Novac tvoj zajedno s tobom propao kad si mislio dar Božji novcima steći!« (*Dj* 8, 20). To je u skladu s Isusovom riječju: »Besplatno primiste, besplatno dajte!« (*Mt* 10, 8).⁵⁰ Nemoguće je prisvajati duhovna dobra i s njima postupati kao vlasnik ili gospodar, jer im je izvor u Bogu. Moguće ih je samo kao čist dar primiti od Boga.

2122 »Neka služitelj za podjeljivanje sakramenata ne traži ništa više od priloga što ih je odredila mjerodavna vlast, pazeći uvijek da potrebiti ne bi zbog siromaštva bili lišeni pomoći sakramenata.«⁵¹ Mjerodavna vlast određuje te »priloge« na temelju načela da kršćanski narod mora pridonositi uzdržavanju služitelja Crkve. »Vrijedan je radnik hrane svoje« (*Mt* 10, 10).⁵²

BEZBOŠTVO ILI ATEIZAM

29 2123 »Mnogi naši suvremenici uopće ne uviđaju intimnu i živu povezanost s Bogom ili je izričito zabacuju, tako da ateizam treba ubrojiti među najteže pojave našega vremena.«⁵³

2124 Riječ bezboštvo (ateizam) označuje vrlo različite pojave. Jedan mu je čest oblik praktični materijalizam, koji svoje potrebe i težnje omeđuje unutar granica prostora i vremena. Ateistički humanizam krivo misli da je čovjek »sam sebi svrha, jedini graditelj i demijurg svoje vlastite povijesti.«⁵⁴ Jedan drugi oblik suvremenog ateizma čovjekovo oslobođenje očekuje od njegova gospodarskog i društvenog oslobađanja, kojemu bi navodno »religija po svojoj naravi bila zaprekom, ukoliko čovjekovu nadu usmjeruje prema budućem životu, jer ga odvraća od izgradnje zemaljskog grada.«⁵⁵

1535 2125 Time što odbacuje ili niječe Božje postojanje, ateizam je grijeh protiv kreposti bogoštovlja.⁵⁶ Nakane i okolnosti mogu uračunljivost

⁴⁹ Usp. *Dj* 8, 9-24.

⁵⁰ Usp. već *Iz* 55, 1.

⁵¹ ZKP kan. 848.

⁵² Usp. *Lk* 10, 7; *1 Kor* 9, 4-18; *1 Tim* 5, 17-18.

⁵³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 19: AAS 58 (1966) 1039.

⁵⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 20: AAS 58 (1966) 1040.

⁵⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 20: AAS 58 (1966) 1040.

⁵⁶ Usp. *Rim* 1, 18.

glede te krivnje mnogo umanjiti. Nastanku i širenju ateizma »mogu nemalo pridonijeti i sami vjernici, ukoliko zanemarivanjem vjerskog odgoja ili netočnim i pogrešnim izlaganjem nauka ili također nedostacima svoga vjerskog, ćudorednog i društvenog života, pravo lice Boga i religije prije sakrivaju negoli otkrivaju«. ⁵⁷

2126 Često se ateizam temelji na krivom poimanju ljudske autonomije koja ide čak do nijekanja svake ovisnosti o Bogu. ⁵⁸ Ustvari, »priznavanje Boga nipošto se ne protivi ljudskom dostojanstvu, jer je tom dostojanstvu temelj i savršenstvo u samom Bogu«. ⁵⁹ Crkva zna 154 »da se njezina poruka slaže s najdubljim željama ljudskog srca«. ⁶⁰

AGNOSTICIZAM

2127 Agnosticizam poprima više oblika. U nekim slučajevima agnostik odbija nijekati Boga; naprotiv, dopušta da postoji transcendentno biće, ali koje se ne može objaviti i o kojem nitko nije u stanju ništa reći. U drugim pak slučajevima agnostik se ne izjašnjava o Božjem postojanju, izjavljujući da je nemoguće to dokazati, dapače da nije moguće to niti ustvrditi niti zanijekati. 36

2128 Agnosticizam katkada može sadržavati izvjesno traganje za Bogom, ali može također predstavljati stanovit indiferentizam, bježanje od temeljnog problema postojanja i tupost moralne savjesti. Vrlo se često agnosticizam izjednačuje s praktičnim ateizmom. 1036

IV. »Ne pravi sebi urezana lika...« 1159-1162

2129 Božji je nalog sadržavao zabranu praviti bilo kakav rukotvoren Božji lik. Ponovljeni zakon tumači: »Pazite dobro! Onoga dana kad vam je Gospodin, Bog vaš, govorio isred ognja na Horebu, niste vidjeli nikakva lika« (*Pnz* 4, 15-16). Posve transcendentni Bog objavio se Izraelu. »On je sve!«, ali istodobno jest i »Uzvišen iznad svih djela svojih« (*Sir* 43, 27-28). On je »sam Tvorac ljepote« (*Mudr* 13, 3). 300 2500

⁵⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 19: AAS 58 (1966) 1039.

⁵⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 20: AAS 58 (1966) 1040.

⁵⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 21: AAS 58 (1966) 1040.

⁶⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 21: AAS 58 (1966) 1042.

2130 Ipak je Bog, već od Staroga zavjeta, naredio ili dopustio da se prave likovi koji bi simbolično vodili k spasenju po Utjelovljenoj Riječi: tako npr. mjedena zmija,⁶¹ Kovčeg Saveza i kerubi.⁶²

476 2131 Sedmi opći sabor u Niceji (god. 787.), polazeći od otajstva Utjelovljene Riječi, protiv ikonoboraca, opravdao je čašćenje ikonâ: ikonâ Kristovih, ali i Bogorodice, anđelâ i svih svetaca. Utjelovivši se, Božji je Sin otvorio novu »ekonomiju« slikâ.

2132 Kršćansko štovanje slika nije suprotno prvoj zapovijedi, koja zabranjuje kumire. Doista, »časť iskazana slici odnosi se na onoga koji je slikom prikazan«,⁶³ i »tko štjuje sliku, štjuje osobu koja je na njoj prikazana.«⁶⁴ Časť iskazana svetim slikama jest »čašćenje puno poštovanja«, a nipošto klanjanje, koje pripada samo Bogu.

»Štovanje se ne iskazuje slikama uzetima u sebi, kao stvarima, nego ukoliko vode k utjelovljenom Bogu. Prema tome pokret duha prema slici ukoliko je slika ne staje na njoj, nego smjera k onome što slika predstavlja.«⁶⁵

Ukratko

2133 »Zato ljubi Gospodina, Boga svoga, svim srcem svojim, svom dušom svojom i svom snagom svojom!« (Pnz 6, 5).

2134 Prva zapovijed čovjeka poziva da vjeruje u Boga, da se ufa u nj, da ga ljubi iznad svega.

2135 »Gospodinu Bogu svom se klanjaj!« (Mt 4, 10) Klanjati se Bogu, moliti mu se, iskazivati mu dužno štovanje, obdržavati zadana obećanja i zavjete – to su čini kreposti bogoštoljja, koji izražavaju posluh prvoj zapovijedi.

2136 Iskazivati Bogu pravo štovanje dužnost je čovjeka pojedinca i ljudskog društva.

⁶¹ Usp. Br 21, 4-9; Mudr 16, 5-14; Iv 3, 14-15.

⁶² Usp. Izl 25, 10-22; 1 Kr 6, 23-28; 7, 23-26.

⁶³ BAZILIJ VEĹIKI, *Liber de Spiritu Sancto*, 18, 45: SC 17bis, 406 (PG 32, 149).

⁶⁴ DRUGI NICEJSKI KONCIL, *Definitio de sacris imaginibus*: DS 601; Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 25. zasj., *Decretum de invocatione, veneratione et reliquiis sanctorum, et sacris imaginibus*: DS 1821-1825; DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 125: AAS 56 (1964) 132; ISTI, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 67: AAS 57 (1965) 65-66.

⁶⁵ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, II-II, q. 81, a. 3, ad 3: Ed. Leon. 9, 180.

- 2137 Čovjeku mora biti moguće »slobodno ispovijedati vjeru privatno i javno«. ⁶⁶
- 2138 Praznovjerje je zastranjenje štovanja što ga iskazujemo pravome Bogu. Najviši mu je izraz idolopoklonstvo te razni oblici gatanja i magije.
- 2139 Iskušavanje Boga riječima ili djelima, svetogrđe, simonija jesu grijesi nevjere, zabranjeni prvom zapovijedi.
- 2140 Ateizam, ukoliko odbacuje ili niječe Božje postojanje, jest grijeh protiv prve zapovijedi.
- 2141 Štovanje svetih slika temelji se na otajstvu utjelovljenja Riječi Božje, i nije oprečno prvoj zapovijedi.

Članak 2.

DRUGA ZAPOVIJED

»Ne izusti ime Gospodina, Boga svoga uzalud« (Izl 20, 7). ⁶⁷

»Rečeno je starima: 'Ne zaklinji se krivo' [...].
A ja vam kažem: Ne kunite se nikako!« (Mt 5, 33-34).

I. Ime je Gospodnje sveto

2807-2815

2142 Druga zapovijed propisuje da se ime Gospodnje štuje. Kao i prva zapovijed, proizlazi iz kreposti bogoštovlja, i posebno uređuje naš govor u pogledu svetinja.

2143 Između svih riječi u Objavi ima jedna, jedinstvena, a to je objava Božjeg imena, koje Bog objavljuje onima što u njega vjeruju; On im se objavljuje u svom osobnom otajstvu. Dar imena ide u red povjerenja i intimnosti. »Ime je Gospodnje sveto.« Zato ga čovjek ne smije zlorabiti. Mora ga čuvati u pamćenju u šutnji klanjanja prožetog ljubavlju. ⁶⁸ Neće ga uzimati u svoj govor osim da ga hvali, blagoslivlja i slavi. ⁶⁹

203

435

⁶⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 15: AAS 58 (1966) 940.

⁶⁷ Usp. *Pnz* 5, 11.

⁶⁸ Usp. *Zah* 2, 17.

⁶⁹ Usp. *Ps* 29, 2; 96, 2; 113, 1-2.

2144 Poštovanje Božjeg imena izražava štovanje koje smo dužni iskazivati Božjem otajstvu i sveukupnoj svetinji na koju podsjeća. *Osjećaj za sveto* dio je kreposti bogoštovlja:

»Jesu li osjećaj straha i osjećaj strahopoštovanja kršćanski osjećaji ili ne? [...] Nitko o tom ne može razumno sumnjati. To su osjećaji koje bismo doživljavali, i to vrlo snažno, kad bismo u doslovnom smislu gledali Veličanstvo Božje. Te bismo osjećaje imali kad bismo iskusili njegovu prisutnost. U mjeri u kojoj vjerujemo da je Bog prisutan, moramo ih imati. Ako ih nemamo, to je zato što nismo svjesni, što ne vjerujemo da je On prisutan.«⁷⁰

2472 2145 Vjernik mora svjedočiti za ime Gospodnje ispovijedajući svoju
427 vjeru bez popuštanja strahu.⁷¹ Čin propovijedanja i čin kateheze mogu biti prožeti klanjanjem i poštovanjem imena našega Gospodina Isusa Krista.

2146 Druga zapovijed zabranjuje *zlouporabu imena Božjega*, tj. svako neprimjereno služenje imenom Božjim, Isusa Krista, Djevice Marije i svih svetaca.

2101 2147 *Obećanja*, u ime Božje dana drugima, zalažu Božju čast, vjernost, istinitost i ugled. I zbog pravednosti treba ih održati. Biti nevjeran tim obećanjima znači zlorabiti ime Božje i, na neki način, učiniti Boga lažljivim.⁷²

2148 *Psovka* (hula) se izravno protivi drugoj zapovijedi. Psovati znači protiv Boga – u nutrini ili izvanjski – izricati riječi mržnje, prijekora, izazova, govoriti o Bogu zlo, pokazivati manjak poštovanja prema njemu u svojim odlukama, zlorabiti ime Božje. Sveti Jakov prekorava one koji »psuju lijepo ime (Isusovo) na vas zazvano« (*Jak 2, 7*). Zabrana se psovke proteže na riječi protiv Crkve Kristove, svetaca i svetih stvari. Bogohulno je također prizivati ime Božje da se prikriju zločinačka djela, da se primoraju narodi na ropstvo, da se nekoga muči ili pogubi. Zloupotreba Božjeg imena za vršenje zločina uzrokuje odbacivanje religije.

⁷⁰ JOHN HENRY NEWMAN, *Parochial and Plain Sermons*, sv. 5, Sermon 2 [*Reverence, a Belief in God's Presence*] (Westminster 1967) str. 21-22.

⁷¹ Usp. *Mt 10, 32*; *1 Tim 6, 12*.

⁷² Usp. *1 Iv 1, 10*.

Psovka (hula) protivi se štovanju koje dugujemo Bogu i njegovu svetom imenu. Po svojoj je naravi težak grijeh.⁷³ 1756

2149 *Kletve* u koje se ubacuje ime Božje bez nakane psovanja, manjak su poštovanja prema Gospodinu. Druga zapovijed zabranjuje također *magijsku upotrebu* Božjeg imena.

»Ime je Božje veliko tamo gdje se izgovara s poštovanjem dužnim njegovoj veličini i njegovu Veličanstvu. Ime je Božje sveto tamo gdje se spominje s čašću i sa strahom da ga se ne uvrijedi.«⁷⁴

II. Uzaludno spominjanje Božjega imena

2150 Druga zapovijed *zabranjuje krivu zakletvu*. Zakleti se ili prisezati znači uzeti Boga za svjedoka onome što se tvrdi. Znači zazvati Istinitog Boga kao jamstvo vlastite istinitosti. Zakletva sadržava ime Gospodnje. »Boj se Gospodina, Boga svoga; njemu iskazuj štovanje; njegovim imenom polaži prisegu« (*Pnz* 6, 13).

2151 Suzdržati se od krive zakletve dužnost je u odnosu prema Bogu. Bog, kao Stvoritelj i Gospodin, mjerilo je svake istine. Ljudska je riječ u skladu s Bogom ili u opreci s njime, koji je Istina sama. Kad je istinita i zakonita, zakletva iznosi na vidjelo odnos ljudske riječi prema Božjoj istini. Kriva zakletva poziva Boga da bude svjedok laži. 215

2152 *Krivokletnik* je onaj koji pod prisegom obećava nešto, a nema nakane to ispuniti, ili koji, nakon što je pod prisegom nešto obećao, to ne ispuni. Krivokletstvo je težak manjak poštovanja prema Gospodaru svake riječi. Obvezati se pak prisegom da će se učiniti zlo djelo, suprotno je svetosti Božjeg imena. 2476 1756

2153 Isus je drugu zapovijed izložio u Govoru na gori: »Čuli ste da je rečeno starima: 'Ne zaklinji se krivo, nego izvrši Gospodinu svoje zakletve.' A ja vam kažem: Ne kunite se nikako! [...] Vaša riječ neka bude: 'Da, da – ne, ne!' Što je više od toga, od Zloga je« (*Mt* 5, 33-34. 37).⁷⁵ Isus naučava da svaka prisega uključuje neki odnos

⁷³ Usp. ZKP kan. 1369.

⁷⁴ AUGUSTIN, *De sermone Domini in monte*, 2, 5, 19: CCL 35, 109 (PL 34, 1278).

⁷⁵ Usp. *Jak* 5, 12.

2466 spram Boga i da svakom riječju treba častiti prisutnost Božju i njegove istine. Obazrivost u prizivanju Boga u govoru ide skupa s pažnjom punom poštovanja prema njegovoj prisutnosti, koju svaka naša tvrdnja posvjedočuje ili vrijeđa.

2154 U skladu sa svetim Pavlom⁷⁶ crkvena je Predaja shvatila da se Isusova riječ ne protivi zakletvi kad je učinjena iz ozbiljna i pravedna razloga (npr. na sudu). »Prisega, to jest zazivanje božanskog Imena za svjedoka istine, može se položiti samo u istini, razboritosti i pravednosti.«⁷⁷

1903 2155 Svetost Božjeg imena traži da se na nj ne prizivamo zbog sitnih stvari i da se prisega ne polaže u okolnostima, u kojima bi se mogla protumačiti kao odobrenje vlasti koja ju nepravedno traži. Kad nezakonite građanske vlasti traže zakletvu, može se odbiti. A mora se odbiti kad je traže u svrhe suprotne dostojanstvu osobâ ili crkvenom zajedništvu.

III. Kršćansko ime

232 2156 Sakrament krsta dijeli se »u ime Oca i Sina i Duha Svetoga«
1267 (Mt 28, 19). U krštenju ime Gospodnje čovjeka posvećuje i kršćanin u Crkvi prima vlastito ime. To može biti ime nekog sveca, tj. učenika Kristova koji je živio u primjerenom vjernosti svome Gospodinu. Zaštita svečeva pruža mu primjer ljubavi i osigurava zagovor. »Krsno ime« može također izražavati neko kršćansko otajstvo ili kršćansku krepost. »Roditelji, kumovi i župnik neka se brinu da se ne daje ime tuđe kršćanskom osjećaju.«⁷⁸

1235 2157 Kršćanin započinje svoj dan, svoje molitve, svoj posao znakom
1668 križa, »u ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Amen.« Krštenik posvećuje dan slavi Božjoj zazivajući milost Spasiteljevu, koja mu omogućava da kao sin Očev djeluje u Duhu Svetom. Znak križa jača nas u napastima i u poteškoćama.

⁷⁶ Usp. 2 Kor 1, 23; Gal 1, 20.

⁷⁷ ZKP kan. 1199, § 1.

⁷⁸ ZKP kan. 855.

2158 Bog zove svakoga njegovim imenom.⁷⁹ Ime je svakog čovjeka sveto. Ime je ikona osobe. Zahtijeva poštovanje, kao znamen dostojanstva onoga koji ga nosi.

2159 Primljeno je ime vječno. Taj tajanstven i jedinstven biljeg svake osobe označene Božjim imenom, zasjat će u Kraljevstvu punim svjetlom. »Pobjedniku ću dati [...] bijeli kamen, a na kamenu napisano ime novo koje nitko ne zna doli onaj koji ga prima« (Otk 2, 17). »I vidjeh: gle, Jaganjac stoji na gori Sionu, a s njime sto četrdeset i četiri tisuće – na čelima im napisano ime njegovo i ime Oca njegova« (Otk 14, 1).

Ukratko

2160 »Gospodine, Bože naš, divno li je Ime tvoje po svoj zemlji« (Ps 8, 2).

2161 Druga zapovijed nalaže da štujemo ime Gospodnje. Ime je Gospodnje sveto.

2162 Druga zapovijed zabranjuje svako nedolično služenje Božjim imenom. Psovka znači na uvredljiv način služiti se imenom Boga, Isusa Krista, Djevice Marije i svetaca.

2163 Krivokletstvo zove Boga za svjedoka neke laži. Krivokletstvo je težak grijeh protiv Gospodina, uvijek vjernog svojim obećanjima.

2164 »Nemoj prisezati ni Stvoriteljem ni stvorenjem, doli u istini, u nuždi i s poštovanjem.«⁸⁰

2165 Na krštenju kršćanin prima vlastito ime u Crkvi. Roditelji, kumovi i župnik brinut će se da mu se dade kršćansko ime. Biti pod zaštitom nekog sveca znači imati u njemu uzor ljubavi i pouzdanog zagovornika.

2166 Kršćanin započinje svoje molitve i poslove znakom križa »u ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Amen«.

2167 Bog svakoga zove njegovim imenom.⁸¹

⁷⁹ Usp. Iz 43, 1; Iv 10, 3.

⁸⁰ IGNACIJE LOYOLSKI, *Exercitia spiritualia* [Duhovne vježbe], 38: MHSI 100, 174.

⁸¹ Usp. Iz 43, 1.

Članak 3.

TREĆA ZAPOVIJED

»Spomeni se da svetkuješ dan subotnji. Šest dana radi i obavljaš sav svoj posao. A sedmoga je dana subota, počinak posvećen Gospodinu, Bogu tvojemu. Tada nikakva posla nemoj raditi.« (Izl 20, 8-10).⁸²

»Subota je stvorena radi čovjeka, a ne čovjek radi subote. Sin Čovječji gospodar je subote« (Mk 2, 27-28).

346-348 I. Dan subotni

2168 Treća zapovijed Dekaloga doziva u pamet svetost subote. »Sedmi dan neka bude dan posvemašnjeg odmora, Gospodu posvećen« (Izl 31, 15).

2057 2169 Tom prilikom Sveto pismo *podsjeca na stvaranje*: »I Gospodin je šest dana stvarao nebo, zemlju i more i sve što je u njima, a sedmoga je dana počinio. Stoga je Gospodin blagoslovio i posvetio dan subotni« (Izl 20, 11).

2170 Sveto pismo u danu Gospodnjem otkriva i *spomen-dan Izraelova oslobođenja* iz egipatskog ropstva: »Spomeni se da si i ti bio rob u zemlji egipatskoj i da te odande izbavio Gospodin, Bog tvoj, rukom jakom i ispruženom mišicom. Zato ti je zapovjedio Gospodin, Bog tvoj, da držiš dan subotni« (Pnz 5, 15).

2171 Bog je Izraelu povjerio subotu da je poštuje u znak vječnog *Saveza*.⁸³ Subota je za Gospodina; sveto je pridržana na hvalu Boga, njegova stvoriteljskog djela i njegovih spasiteljskih čina u prilog Izraela.

2184 2172 Djelovanje Božje uzor je ljudskom djelovanju. Ako je Bog sedmog dana »prestaio raditi i odahnuo« (Izl 31, 17), treba također i čovjek »počinuti« i pustiti da i drugi, nadasve siromasi, »odahnu«. ⁸⁴ Subota obustavlja svakidašnji posao i omogućuje odmor. To je dan prosvjeda protiv robovanja radu i obožavanja novca.⁸⁵

⁸² Usp. Pnz 5, 12-15.

⁸³ Usp. Izl 31, 16.

⁸⁴ Usp. Izl 23, 12.

⁸⁵ Usp. Neh 13, 15-22; 2 Ljet 36, 21.

2173 Evanđelje izvješćuje o više slučajeva kad je Isus optužen da krši subotnji zakon. No Isus nikad ne oskvrnjuje svetosti toga dana.⁸⁶ On joj punom vlašću daje vjerodostojno tumačenje: »Subota je stvorena radi čovjeka, a ne čovjek radi subote« (*Mk 2, 27*). U svojoj dobroti Isus drži dopuštenim »subotom činiti dobro«, a ne »zlo, život spasiti«, a ne »pogubiti«.⁸⁷ Subota je dan Gospodina milosrđa i Božje časti.⁸⁸ »Sin Čovječji gospodar je subote« (*Mk 2, 28*). 582

II. Dan Gospodnji

»Ovo je dan što ga učini Gospodin: radujmo se i kličimo u njemu!«
(*Ps 118, 24*) .

DAN USKRSNUĆA: NOVO STVARANJE

2174 Isus je uskrsnuo od mrtvih »prvi dan u tjednu« (*Mk 16, 2*).⁸⁹ 638
Kao dan Kristova uskrsnuća, »prvi dan« doziva u pamet prvo stvaranje, a kao »osmi dan«, koji slijedi po suboti,⁹⁰ označuje novo stvaranje, 349
započeto Kristovim uskrsnućem. Za kršćane je postao prvi među svim danima, blagdan nad blagdanima, dan Gospodnji (»ἡ Κυριακὴ ἡμέρα«, »dies dominica«), nedjelja:

»Sastajemo se u dan sunca jer je to prvi dan [poslije židovske subote, ali i prvi dan] kada je Bog, promijenivši tamu i tvar, stvorio svijet. U isti je dan Isus Krist, naš Spasitelj, ustao od mrtvih.«⁹¹

NEDJELJA – ISPUNJENJE SUBOTE

2175 Nedjelja se jasno razlikuje od subote, iza koje vremenski svaki tjedan slijedi; kršćanima nedjelja nadomješta obredne propise subote. Po Kristovoj pashi ispunja duhovnu istinu hebrejske subote i naviješta čovjekov vječni počinak u Bogu. Uistinu, Zakonsko je bogoslužje 1166

⁸⁶ Usp. *Mk 1, 21*; *Iv 9, 16*.

⁸⁷ Usp. *Mk 3, 4*.

⁸⁸ Usp. *Mt 12, 5*; *Iv 7, 23*.

⁸⁹ Usp. *Mt 28, 1*; *Lk 24, 1*; *Iv 20, 1*.

⁹⁰ Usp. *Mk 16, 1*; *Mt 28, 1*.

⁹¹ JUSTIN, *Apologia*, 1, 67: CA 1, 188 (PG 6, 429-432).

pripravljalo Otajstvo Kristovo: što se u njemu vršilo označavalo je unaprijed neki vid Kristova otajstva.⁹²

»Oni koji su živjeli u starom poretku stvari krenuli su prema novoj nadi, ne obdržavajući više subotu, nego dan Gospodnji, dan u kojem se, milošću Gospodina i po njegovoj smrti, pojavio naš život.«⁹³

2176 Svetkovanje nedjelje ostvaruje čudoredni propis koji je po naravi upisan u čovječje srce, tj. »Bogu iskazivati vanjsko, vidljivo, javno i redovito štovanje u spomen njegovoj općoj dobrohotnosti prema ljudima«.⁹⁴ Nedjeljno bogoslužje dovršenje je čudorednog propisa Starog saveza, od kojega preuzimlje ritam i duh slaveći svaki tjedan Stvoritelja i Otkupitelja svoga naroda.

NEDJELJNA EUHARISTIJA

1167 2177 Nedjeljno slavlje dana i euharistije Gospodnje u središtu je života Crkve. »Nedjelja u koju se, prema apostolskoj predaji, slavi vazmeno otajstvo, treba da se u općoj Crkvi obdržava kao prvobitan zapovjedani blagdan.«⁹⁵

2043 »Isto tako treba da se obdržavaju blagdani Rođenja Gospodina našega Isusa Krista, Bogojavljenja, Uzašašća i Presvetog tijela i krvi Kristove, Svete Bogorodice Marije, njezina Bezgrešnoga začeca i Uznesenja, svetog Josipa, svetih apostola Petra i Pavla te konačno Svih svetih.«⁹⁶

1343 2178 Taj običaj kršćanske zajednice seže do u početke apostolskog vremena.⁹⁷ Poslanica Hebrejima opominje: »Ne ostavljajmo svoje skupštine, kao što nekoji imadu običaj, nego bodrimo jedan drugoga« (*Heb* 10, 25).

Predaja je sačuvala spomen jedne uvijek suvremene opomene: »Dođi jutrom u crkvu, približi se Gospodinu i priznaj svoje grijehе, kaj se u molitvi [...]. Sudjeluj u svetoj i božanskoj liturgiji, dovrši svoju molitvu i nemoj otići prije otpusta [...]. Često smo ponovili: ovaj ti je dan darovan za molitvu i počinak. Ovo je dan što nam ga učini Gospodin. Kličimo i radujmo se u njemu.«⁹⁸

⁹² Usp. *1 Kor* 10, 11.

⁹³ IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Magnesios*, 9, 1: SC 10bis, 88 (Funk 1, 236-238)

⁹⁴ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, II-II, q. 122, a. 4, c: Ed. Leon. 9, 478.

⁹⁵ ZKP kan. 1246, § 1.

⁹⁶ ZKP kan. 1246, § 1.

⁹⁷ Usp. *Dj* 2, 42-46; *1 Kor* 11, 17.

⁹⁸ PSEUDO-EUZEBIJE ALEKSANDRIJSKI, *Sermo de die Dominica*: PG 861, 416 i 421.

2179 »Župa je određena zajednica vjernika trajno ustanovljena u partikularnoj Crkvi, za koju je pastirska briga, pod vlašću dijecezanskog biskupa, povjerena župniku kao njezinu vlastitom pastiru.«⁹⁹ Ona je mjesto u kojem se svi vjernici mogu skupiti za nedjeljno slavlje Euharistije. Župa uvodi kršćanski puk u redoviti izražaj liturgijskog života i sabire ga na to slavlje; uči ga spasonosnoj Kristovoj nauci; po dobrim i bratskim djelima u djelo provodi ljubav Gospodnju.¹⁰⁰

1567

2691

2226

»Možeš moliti i kod kuće, ali ne možeš ondje moliti kao u crkvi, gdje je sakupljen Božji puk, gdje se jednodušno diže vapaj k Bogu [...]. Ima tu nešto više: sjedinjenje pameti, suglasje duša, veza ljubavi, molitve svećenikâ.«¹⁰¹

NEDJELJNA OBVEZA

2180 Crkveni propis određuje i konkretizira Zakon Gospodnji: »Nedjeljom i drugim zapovjedanim blagdanima vjernici su obvezni sudjelovati u misi.«¹⁰² »Zapovijedi sudjelovanja u misi udovoljava onaj tko ili na sam blagdan ili uvečer prethodnog dana prisustvuje misi gdje god se ona slavi po katoličkom obredu.«¹⁰³

2042

1389

2181 Nedjeljna euharistija utemeljuje i učvršćuje cjelokupno kršćansko djelovanje. Zato su vjernici dužni sudjelovati u Euharistiji u zapovjedane dane, osim ako su opravdani ozbiljnim razlogom (npr. bolest, skrb za dojenčad, ili su od svoga župnika dobili oprost).¹⁰⁴ Oni koji hotimice ne izvrše tu obvezu čine teški grijeh.

2182 Sudjelovanje u zajedničkom euharistijskom slavlju dana Gospodnjega svjedočanstvo je pripadnosti i vjernosti Kristu i njegovoj Crkvi. Vjernici tako svjedoče svoje zajedništvo u vjeri i ljubavi. Istodavno svjedoče Božju svetost i svoju nadu u spasenje. Jedni druge učvršćuju uz potporu Duha Svetoga.

815

⁹⁹ ZKP kan. 515, § 1.

¹⁰⁰ Usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Christifideles laici*, 26: AAS 81 (1989) 437-440.

¹⁰¹ IVAN ZLATOUSTI, *De incomprehensibili Dei natura seu contra Anomoeos*, 3, 6: SC 28bis, 218 (PL 48, 725).

¹⁰² ZKP kan. 1247.

¹⁰³ ZKP kan. 1248, § 1.

¹⁰⁴ Usp. ZKP kan. 1245.

2183 »Ako nema dovoljno posvećenih službenika ili zbog drugog važnog razloga bude nemoguće sudjelovanje u euharistijskom slavlju, veoma se preporučuje vjernicima da sudjeluju u službi Riječi, ako se ona prema propisima dijecezanskog biskupa slavi u župnoj crkvi ili na drugom svetom mjestu, ili da potrebno vrijeme provedu u molitvi osobno ili u obitelji ili, prema prigodi, u skupinama obitelji.«¹⁰⁵

DAN MILOSTI I POČINKA

2172 2184 Kao što Bog »u sedmi dan počinu od svega djela koje učini« (*Post* 2, 2), tako se u životu čovječjem izmjenjuju rad i počinak. Ustanova dana Gospodnjeg pridonosi da »svi imaju dovoljno odmora i slobodna vremena za obiteljski, kulturni, društveni i vjerski život.«¹⁰⁶

2428 2185 U nedjelje i ostale zapovjedane blagdane neka se vjernici uzdrže od onih djela i poslova koji priječe iskazivanje štovanja Boga, radost vlastitu danu Gospodnjem ili potrebit odmor duše i tijela.¹⁰⁷ Obiteljske potrebe ili velika društvena dobrobit zakonite su isprike od propisa nedjeljnog počinka. Ipak vjernici neka bdiju da takva zakonita opravdanja ne bi stvorila navike štetne za vjeru, obiteljski život i zdravlje.

»Ljubav prema istini traži sveto slobodno vrijeme, nužda pak ljubavi prihvaća opravdan rad.«¹⁰⁸

2447 2186 Dužnost je kršćana koji raspolažu slobodnim vremenom, da se sjete braće koja imaju iste potrebe i ista prava, ali se zbog siromaštva i bijede ne mogu odmoriti. Kršćansko je bogoljublje odavna nedjelju posvetilo dobrim djelima i smjernim uslugama koje trebaju bolesni, nemoćni, stari. Kršćani će posvetiti nedjelju također darujući obitelj i rodbinu svojim vremenom i iskazujući im skrb koju im teško mogu iskazivati u ostale dane tjedna. Nedjelja je vrijeme pogodno za razmišljanje, šutnju, učenje i razmatranje, što pogoduje rastu nutarnjeg i kršćanskog života.

¹⁰⁵ ZKP kan. 1248, § 2.

¹⁰⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 67: AAS 58 (1966) 1089.

¹⁰⁷ Usp. ZKP kan. 1247.

¹⁰⁸ AUGUSTIN, *De civitate Dei*, 19, 19: CSEL 40/2, 407 (PL 41, 647).

2187 Svetkovanje dana Gospodnjeg i blagdana traži ozbiljno zajedničko zalaganje. Svaki kršćanin mora izbjegavati da drugima, bez nužde, nameće ono što bi im priječilo da obdržavaju dan Gospodnji. Kad običaji (sport, ugostiteljske radnje itd.) i društvene potrebe (javne službe itd.) od nekih zahtijevaju nedjeljni rad, svatko neka se smatra odgovornim da za se odvoji dovoljno slobodna vremena. Vjernici će, umjereno i s ljubavlju, paziti da izbjegavaju izgrede i nasilja koji se katkada događaju prilikom masovnih zabava. Unatoč strogim gospodarstvenim zahtjevima, javne će vlasti bdjeti da građanima osiguraju vrijeme namijenjeno odmoru i bogoslužju. Slična je dužnost poslodavaca u odnosu na zaposlene. 2289

2188 Poštujući slobodu vjerovanja i zajedničko dobro svijetu, kršćani se moraju truditi da nedjelje i blagdani Crkve budu zakonski priznati kao neradni dani. Oni treba da svima javno pruže primjer molitve, poštovanja i radosti, i da svoje predaje brane kao dragocjen prilog duhovnom životu ljudskog društva. Ako zakonodavstvo dotične zemlje ili drugi razlozi obvezuju na rad nedjeljom, taj dan ipak treba da bude življen kao dan našeg oslobođenja, koji nam omogućuje udjela u »svečanom skupu«, u »Crkvi prvorođenaca zapisanih na nebu« (Heb 12, 22-23). 2105

Ukratko

2189 *»Dan subotni obdržavaj i svetkuj« (Pnz 5, 12). »Sedmi dan neka bude dan posvemašnjeg odmora, posvećen Gospodinu« (Izl 31, 15).*

2190 *Subota, koja je predstavljala dovršenje prvog stvaranja, zamijenjena je nedjeljom, koja je spomen novog stvaranja, započetog Kristovim uskrsnućem.*

2191 *Crkva slavi dan Kristova Uskrsnuća osmi dan, opravdano nazvan dan Gospodnji ili nedjelja.¹⁰⁹*

2192 *»Nedjelja [...] treba da se u općoj Crkvi obdržava kao prvotni zapovijedani blagdan.«¹¹⁰ »Nedjeljom i drugim zapovijedanim blagdanima vjernici su obvezni sudjelovati u misi.«¹¹¹*

¹⁰⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 106: AAS 56 (1964) 126.

¹¹⁰ ZKP kan. 1246, § 1.

¹¹¹ ZKP kan. 1247.

- 2193 *»Nedjeljom i drugim zapovijedanim blagdanima [...] neka se vjernici uzdrže od onih radova koji priječe iskazivanje štovanja Bogu, radost vlastitu danu Gospodnjemu ili potreban odmor duše i tijela.«¹¹²*
- 2194 *Ustanova nedjelje pridonosi da »svi imaju dovoljno odmora i slobodna vremena za obiteljski, kulturni, društveni i vjerski život«.¹¹³*
- 2195 *Svaki kršćanin mora izbjegavati da drugima, bez nužde, nameće ono što bi priječilo da obdržavaju dan Gospodnji.*

¹¹² ZKP kan. 1247.

¹¹³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 67: AAS 58 (1966) 1089.

DRUGO POGLAVLJE

»LJUBI BLIŽNJEGA SVOGA KAO SAMOGA SEBE!«

Isus reče svojim učenicima: »Kao što sam ja ljubio vas, tako i vi ljubite jedni druge« (*Iv* 13, 34).

2196 Odgovarajući na pitanje o prvoj među zapovijedima, Isus reče: »Prva je: 'Slušaj, Izraele! Gospodin Bog naš Gospodin je jedini. Zato ljubi Gospodina Boga svojega iz svega srca svojega, i iz sve duše svoje, i iz svega uma svoga i iz sve snage svoje.' A druga je: 'Ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga.' Nema druge zapovijedi veće od tih« (*Mk* 12, 29-31).

Na to se poziva sveti Pavao kad kaže: »Jer tko drugoga ljubi, 2822
ispunio je Zakon. Uistinu: Ne čini preljuba! Ne ubij! Ne ukradi! Ne poželi! i ima li koja druga zapovijed, sažeta je u ovoj riječi: Ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga. Ljubav bližnjemu zla ne čini. Punina dakle Zakona jest ljubav« (*Rim* 13, 8-10).

Članak 4.

ČETVRTA ZAPOVIJED

»Poštuj oca svoga i majku svoju, da imadneš dug život na zemlji koju ti dâ Gospodin, Bog tvoj« (*Izl* 20, 12).

»I bijaše im poslušan« (*Lk* 2, 51).

Sam Gospodin Isus istaknuo je važnost te »Božje zapovijedi«¹. Apostol uči: »Djeco, slušajte svoje roditelje u Gospodinu, jer je to pravedno. 'Poštuj oca svoga i majku – to je prva zapovijed s obećanjem: da ti dobro bude i da dugo živiš na zemlji'« (*Ef* 6, 1-3).²

¹ Usp. *Mk* 7, 8-13.

² Usp. *Pnz* 5, 16.

1897 2197 Četvrta zapovijed otvara drugu ploču Zakona. Naznačuje poredak ljubavi. Bog je htio da, iza njega, poštujemo roditelje kojima dugujemo život i koji su nam predali spoznaju o Bogu. Pozvani smo častiti i poštivati sve koje je Bog, za naše dobro, zaodjenuo svojim autoritetom.

2419 2198 Ta je zapovijed izrečena u pozitivnom obliku, kao dužnost koju treba vršiti. Ona nagovještuje slijedeće zapovijedi koje izriču posebno poštovanje prema životu, ženidbi, zemaljskim dobrima te prema riječi. Ta zapovijed predstavlja jedan od temelja crkvenoga društvenog nauka.

2199 Četvrta zapovijed izričito se obraća djeci u pogledu odnosa s ocem i majkom, jer je to najopćenitiji odnos. Tiče se također rodbinskih odnosa s članovima obiteljske skupine. Traži iskazivanje časti, ljubavi i priznanja djedovima i precima. Proteže se napokon na dužnosti učenika prema nastavnicima, zaposlenih prema poslodavcima, podložnika prema poglavarima, građana prema domovini i prema onima koji u njoj vrše administrativne službe i njome upravljaju.

Ta zapovijed uključuje i podrazumijeva dužnosti roditelja, skrbnika, učitelja, upravitelja, poglavara, državnika i svih koji vrše vlast nad drugima ili nad nekom zajednicom osoba.

2304 2200 Obdržavanje četvrte zapovijedi donosi i nagradu: »Poštuj oca svoga i majku svoju, da imadneš dug život na zemlji koju ti dâ Gospodin, Bog tvoj« (*Izl* 20, 12).³ Poštivanje te zapovijedi, zajedno s duhovnim plodovima, jamči ovozemne plodove mira i blagostanja. Nasuprot tome, prijestup te zapovijedi povlači za sobom teške nevolje zajednicama i ljudskim osobama.

I. Obitelj u Božjem naumu

NARAV OBITELJI

1625 2201 Bračna zajednica temelji se na supružničkoj privoli. Ženidba i obitelj usmjereni su dobru supružnika te rađanju i odgajanju djece. Ljubav između muža i žene i rađanje djece utvrđuju osobne odnose i prvotne odgovornosti među članovima iste obitelji.

³ Usp. *Pnz* 5, 16.

2202 Muž i žena ženidbom sjedinjeni čine zajedno sa svojom djecom jednu obitelj. Ta ustanova prethodi svakom priznanju sa strane javne vlasti, ona se nameće sama po sebi. Treba je promatrati kao redoviti odnos prema kojemu valja vrednovati različite oblike srodstva. 1882

2203 Stvarajući muža i ženu Bog je ustanovio ljudsku obitelj i providio je osnovnim ustrojstvom. Članovi obitelji jesu osobe jednaka dostojanstva. Radi zajedničkog dobra njezinih članova i društva, u obitelji postoje različite odgovornosti, prava i dužnosti. 369

KRŠĆANSKA OBITELJ 1655-1658

2204 »Kršćanska obitelj pruža izrazitu objavu i ostvarenje crkvenoga zajedništva; stoga se može i treba zvati 'kućna Crkva'.«⁴ To je zajednica vjere, nade i ljubavi. U Crkvi zadobiva osobitu važnost, kako je očito iz Novoga zavjeta.⁵ 533

2205 Kršćanska obitelj je zajedništvo osoba, znak i slika zajedništva Oca i Sina u Duhu Svetome. Njezina roditeljska i odgojna služba odsjaj je Očeva stvariteljskog djela. Obitelj je pozvana s Kristom dijeliti molitvu i žrtvu. Svakodnevna molitva i čitanje riječi Božje jača u obitelji ljubav. Kršćanska je obitelj blagovjesnica i misionarka. 1702

2206 Odnosi u obitelji sadrže bliskost osjećaja, sklonosti i probitaka, što se osobito rađa iz uzajamnog poštovanja među osobama. Obitelj je *povlaštena zajednica* pozvana oživotvoriti »ljubaznu otvorenost duha među supružnicima i [...] trajnu suradnju među roditeljima u odgoju djece«. ⁶

II. Obitelj i društvo

2207 Obitelj je *izvorna stanica društvenog života*. Ona je naravna zajednica u kojoj su muž i žena pozvani na sebedarje u ljubavi i darivanju života. Autoritet, postojanost i uzajamnost u krilu obitelji utemeljuju slobodu, sigurnost i bratstvo u krugu društvene zajednice. Obitelj je zajednica u kojoj se, od samoga djetinjstva, mogu usvajati 1880
372
1603

⁴ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 21: AAS 74 (1982) 105; usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 16.

⁵ Usp. *Ef* 5, 21 – 6, 4; *Kol* 3, 18-21; *1 Pt* 3, 1-7.

⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 52: AAS 58 (1966) 1073.

moralne vrijednosti, gdje se može započeti Boga častiti i dobro se služiti slobodom. Obiteljski je život uvođenje u društveni život.

2208 Obitelj mora tako živjeti da se njezini članovi naviknu biti pažljivi i zauzeti za mlađe i za starije, za bolesne ili prikraćene i siromahe. Mnogo je obitelji koje u određenim trenucima nisu kadre pružiti takvu pomoć. Onda je dužnost drugih osoba, drugih obitelji i redom društvene zajednice providjeti za njihove potrebe: »Bogoljubnost čista i neokaljana jest: zauzimati se za sirote i udovice u njihovoj nevolji, čuvati se neokaljanim od ovoga svijeta« (*Jak 1, 27*).

1883 2209 Obitelj mora biti potpomognuta i zaštićena primjerenim društvenim odredbama. Gdje obitelji nisu kadre izvršavati svoje zadatke, dužna su druga društvena tijela pomagati im i podupirati ustanovu obitelji. U skladu s načelom subsidijarnosti neka se veće zajednice čuvaju da ne bi prisvajale prava obitelji ili da se ne bi miješale u njezin život.

2210 Važnost obitelji za život i blagostanje društva,⁷ nameće samom društvu posebna odgovornost podupiranja i učvršćivanja ženidbe i obitelji. Neka građanska vlast smatra »svojom svetom dužnošću poštivati, štiti i promicati njihovu pravu narav, javno ćudoređe i kućno blagostanje«.⁸

2211 Politička zajednica dužna je obitelj poštivati, pritijecati joj u pomoć i posebno joj osiguravati:

- slobodu pri sklapanju ženidbe, u rađanju i odgoju djece prema vlastitom ćudorednom i vjerskom uvjerenju;
- zaštitu čvrstoće ženidbenog veza i ustanove obitelji;
- slobodu ispovijedanja vlastite vjere, njezina prenošenja i odgajanja djece u toj vjeri pomoću potrebnih sredstava i ustanova;
- pravo na privatno vlasništvo, slobodu poduzetništva, pravo na rad i na stan, pravo na iseljenje;
- u skladu s ustanovama pojedinih zemalja, pravo na liječenje, pomoć ostarjelima, pravo na obiteljske doplatke;
- zaštitu sigurnosti i zdravlja, napose glede opasnosti kao što su droga, pornografija, alkoholizam i slično;
- slobodu udruživanja s drugim obiteljima da tako budu predstavljene pred građanskim vlastima.⁹

⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 47: AAS 58 (1966) 1067.

⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 52: AAS 58 (1966) 1073.

⁹ Usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 46: AAS 74 (1982) 137-138.

2212 Četrta zapovijed *posvjetljuje druge društvene odnose*. U braći i sestrama gledamo djecu svojih roditelja; u rođacima potomke svojih predaka; u sugrađanima djecu svoje domovine; u krštenima djecu majke Crkve; u svakoj ljudskoj osobi sina ili kćer onoga koji hoće da ga zovemo »Oče naš«. Iz toga slijedi da naši odnosi s bližnjima imaju osobno obilježje. Bližnji nije tek »jedinka« ljudskoga mnoštva, nego je »netko« koji zbog poznatoga podrijetla zaslužuje osobitu pozornost i poštivanje. 225 1931

2213 Ljudske su zajednice *sastavljene od osoba*. Stoga se dobro upravljanje tim zajednicama ne ograničuje na jamstvo prava i vršenje dužnosti niti samo na poštivanje ugovora. Pravedni odnosi između poslodavaca i zaposlenih, obnašatelja vlasti i građana pretpostavljaju naravnu dobrohotnost u skladu s dostojanstvom ljudskih osoba kojima je na srcu pravednost i bratstvo. 1939

III. Dužnosti članova obitelji

DUŽNOSTI DJECE

2214 Božje očinstvo izvor je ljudskog očinstva;¹⁰ na Božjem se očinstvu temelji dužnost poštivanja roditelja. Poštivanje što ga djeca, malodobna ili odrasla, iskazuju svom ocu i majci,¹¹ hrani se naravnom privrženošću koja se rađa iz veze koja ih združuje. To je poštivanje koje zahtijeva Božja zapovijed.¹² 1858

2215 Poštivanje roditelja (*djetinja odanost*) je čin *priznanja* onima koji su, po daru života, po svojoj ljubavi i po svome radu dali djecu na svijet i omogućili im rasti u dobi, mudrosti i milosti. »Svim srcem pošuj oca svoga, i ne zaboravi majčinih bolova. Sjeti se da im svoj život duguješ: kako da im uzvратиš sve što učiniše za te?« (*Sir 7, 27-28*).

2216 Djetinje poštivanje iskazuje se također u poučljivosti i pravoj *poslušnosti*: »Sine moj, čuvaj zapovijedi oca svoga i ne odbacuj nauka matere svoje [...] da te vode kada hodiš, da te čuvaju kada spavaš i da 532

¹⁰ Usp. *Ef 3, 15*.

¹¹ Usp. *Izr 1, 8; Tob 4, 3-4*.

¹² Usp. *Izl 20, 12*.

se s tobom razgovaraju kad se probudiš« (*Izr* 6, 22). »Mudar sin sluša naputak očev, a podsmjevač ne sluša ukora« (*Izr* 13, 1).

2217 Dokle god živi u roditeljskoj kući, dijete treba slušati sve što roditelji opravdano traže za dobro njegovo i dobro obitelji. »Djeco, slušajte roditelje u svemu; to je milo u Gospodinu« (*Kol* 3, 20).¹³ Djeca također treba da slušaju razumne naloge svojih odgojitelja i svih onih kojima ih roditelji povjeravaju. No, ako su u savjesti uvjereni da bi posluh stanovitoj odredbi bio protivan ćudoređu, neka ne poslušaju.

Rastući, djeca će i dalje poštovati roditelje. Predusretat će njihove želje, često tražiti njihov savjet. Prihvaćat će njihova opravdana upozorenja. S osamostaljenjem prestaje posluh djece prema roditeljima, ali ne i poštovanje koje im uvijek duguju. To poštovanje u stvari je ukorijenjeno u strahu Božjemu, jednom od darova Duha Svetoga.

2218 Četvrta zapovijed podsjeća odraslu djecu da su *za roditelje odgovorni*. Koliko im je moguće, dužni su im u starosti i bolesti, u samoći ili neimaštini pomagati moralno i materijalno. Isus ističe tu dužnost zahvalnosti.¹⁴

»Jer Gospod slavi oca u djeci njegovoj, i učvršćuje pravo majke nad sinovima njezinim. Tko štuje oca okajava grijeha i tko časti majku svoju, sabire blago. Tko štuje oca, radovat će se sa svoje djece i bit će uslišan u dan molitve svoje. Tko časti oca svojeg, dugo živi; tko čini radost majci svojoj, sluša Gospoda« (*Sir* 3, 2-6).

»Sine moj, pomози oca svoga u starosti i ne žalosti ga za života njegovoga. Ako mu i razum klone, budi blag s njime i ne grdi ga ti koji si u punoj snazi. [...] Od hulitelja nije bolji tko prezire oca, i Gospod proklinje onoga tko vrijeđa majku« (*Sir* 3, 12-13.16).

2219 Djetinje poštovanje pogoduje skladu svega obiteljskog života; tiče se *odnosa među braćom i sestrama*. Poštovanje prema roditeljima odražava se na svu obiteljsku sredinu. »Vijenac su starcima sinovi sinova« (*Izr* 17, 6). »Sa svom poniznošću i blagošću, sa strpljivošću« podnosite »jedni druge u ljubavi« (*Ef* 4, 2).

2220 Kršćani duguju posebnu zahvalnost onima od kojih su primili dar vjere, milost krštenja i život u Crkvi. To mogu biti roditelji, drugi članovi obitelji, djedovi i bake, duhovni pastiri, vjeroučitelji, drugi

¹³ Usp. *Ef* 6, 1.

¹⁴ Usp. *Mk* 7, 10-12.

učitelji ili prijatelji. »Na pameti mi je neprijetvorna vjera koja je u tebi – ona vjera koja je najprije prebivala u tvojoj baki Loidi i tvojoj majci Euniki, a uvjeren sam, i u tebi« (2 Tim 1, 5).

DUŽNOSTI RODITELJA

2221 Plodnost ženidbene ljubavi ne svodi se samo na rađanje djece nego se mora proširiti na njihov moralni odgoj i duhovno oblikovanje. *Odgojno djelovanje roditelja* »toliko je važno da se teško može ičim zamijeniti«. ¹⁵ Pravo i dužnost odgoja roditeljima su prvotni i neotuđivi. ¹⁶ 1653

2222 Roditelji treba da svoju djecu smatraju *djecom Božjom* te ih poštuju kao *ljudske osobe*. Oni ih odgajaju u vršenju Božjeg Zakona pokazujući kako su i sami poslušni volji Oca nebeskoga. 494

2223 Roditelji su prvi odgovorni za odgoj svoje djece. Tu odgovornost svjedoče prije svega *stvaranjem obitelji* u kojoj su nježnost, opraštanje, poštovanje, vjernost i nesebično služenje pravilo života. Domaće ognjište osobito je prikladno mjesto za *odgoj u krepostima*. Taj odgoj zahtijeva priučavanje odricanju, ispravno rasuđivanje, vladanje sobom, što su uvjeti svake prave slobode. Neka roditelji pouče djecu podlagati »ono što je stvarno i nagonsko onome što je unutarnje i duhovno«. ¹⁷ Na roditeljima je također teška odgovornost pružati djeci dobar primjer. Priznavajući iskreno pred djecom svoje slabosti bit će sposobniji voditi ih i ispravljati: 1804

»Tko ljubi sina svog, često ga bije šibom [...]. Tko valjano odgaja sina, imat će od njega koristi« (Sir 30, 1-2).

»A vi, očevi, ne srdite djece svoje, nego ih odgajajte stegom i urazumljivanjem Gospodnjim« (Ef 6, 4).

2224 Obiteljsko ognjište prirodna je sredina za uvođenje čovjeka u skupnu solidarnost i odgovornost. Nek roditelji uče djecu čuvati se popuštanja i zastranjivanja koja ugrožavaju ljudska društva. 1939

¹⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Gravissimum educationis*, 3: AAS 58 (1966) 731.

¹⁶ Usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 36: AAS 74 (1982) 126.

¹⁷ IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 36: AAS 83 (1991) 838.

1656 2225 Milošću sakramenta ženidbe roditelji su primili odgovornost i povlasticu *naviještati vjeru svojoj djeci*. Neka ih od najranije dobi uvode u otajstva vjere, kojih su svojoj djeci »prvi navjestitelji«. ¹⁸ Neka ih od najnježnijeg uzrasta čine sudionicima crkvenoga života. Način obiteljskog življenja može razvijati čuvstvena nagnuća koja za cio život postaju istinski preduvjeti i potpornji žive vjere.

2179 2226 Treba da roditelji počnu djecu *odgajati za vjeru* od njihove najnježnije dobi. Taj se odgoj ostvaruje već time što se članovi obitelji potpomažu u rastu vjere svjedočenjem kršćanskog života življenoga u skladu s Evanđeljem. Obiteljska kateheza prethodi, prati i obogaćuje druge oblike vjeronauka. Poslanje je roditelja učiti djecu moliti se i otkrivati u sebi zvanje djece Božje. ¹⁹ Župa je euharistijska zajednica i srce bogoslužnog života kršćanskih obitelji; ona je povlašteno mjesto kateheze za djecu i za roditelje.

2013 2227 Djeca pak sa svoje strane pridonose roditeljskom *rastu u svetosti*. ²⁰ Svi zajedno i svaki napose, plemenito i neumorno, uzajamno daju oprostjenje što ga iziskuju uvrede, svađe, nepravde i nevjernosti. Na to ih upućuje uzajamna privrženost. To zahtijeva ljubav Kristova. ²¹

2228 U doba djetinjstva roditeljsko se poštovanje i ljubav osobito iskazuju u skrbi i pažnji pri podizanju djece i *zadovoljavanju njihovih materijalnih i duhovnih potreba*. U tijeku rasta isto poštovanje i odanost pokreću roditelje odgajati djecu da se pravilno služe razumom i slobodom.

2229 Pravo je roditelja, kao najodgovornijih za odgoj, djeci *izabrati školu* koja odgovara njihovu uvjerenju. To je jedno od osnovnih ljudskih prava. Roditelji su, koliko je god moguće, dužni birati škole koje im mogu najbolje pomoći u zadaći kršćanskih odgojitelja. ²² Javne su vlasti dužne roditeljima to pravo jamčiti osiguravajući uvjete da se njime mogu stvarno služiti.

¹⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 16; usp. ZKP kan. 1136.

¹⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 11: AAS 57 (1965) 16.

²⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 48: AAS 58 (1966) 1069.

²¹ Usp. *Mt* 18, 21-22; *Lk* 17, 4.

²² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Gravissimum educationis*, 6: AAS 58 (1966) 733.

2230 Kad odrastu, pravo je i dužnost djece izabrati zvanje i vlastiti životni stalež. Te nove odgovornosti preuzimat će u povjerljivu odnosu s roditeljima, od kojih će tražiti i rado primati upozorenja i savjete. A roditelji će paziti da djecu ne sile ni glede izbora zvanja ni glede izbora ženidbenog druga. Ta im dužnost obazrivosti ne priječi, naprotiv, pomagati djeci mudrim savjetima, osobito kad namjeravaju osnovati obitelj. 1625

2231 Ima ih koji ne sklapaju ženidbu kako bi skrbili za roditelje ili za svoju braću i sestre, kako bi se isključivo posvetili određenom zvanju ili iz drugih valjanih razloga. Takvi mogu uvelike pridonositi dobru ljudske obitelji.

IV. Obitelj i Kraljevstvo

2232 Obiteljske veze, premda važne, ipak nisu apsolutne. Što dijete više raste prema vlastitoj zrelosti i ljudskoj i duhovnoj neovisnosti, to biva očitije i snažnije njegovo osebujno zvanje koje dolazi od Boga. Roditelji će takav poziv poštovati i pomagati djecu da mu odgovore i da ga slijede. Treba se uvjeriti da je prvo zvanje kršćana *ići za Isusom*.²³ »Tko ljubi oca ili majku više nego mene, nije mene dostojan; tko ljubi sina ili kćer više nego mene, nije mene dostojan« (Mt 10, 37). 1618

2233 Postati Isusovim učenikom znači prihvatiti poziv i pripasti *Božjoj obitelji*, provodeći život u skladu s njegovim načinom življenja: »Tko god vrši volju Oca mojega koji je na nebesima, taj mi je brat i sestra i majka« (Mt 12, 50). 542

Roditelji će prihvatiti te radosno i zahvalno poštovati ako Gospodin kojemu od njihove djece uputi poziv da ga slijedi u djevičanstvu radi Kraljevstva, u posvećenom životu ili u svećeničkoj službi.

V. Vlasti u građanskom društvu

2234 Četvrta Božja zapovijed propisuje također poštivati sve one koji su za naše dobro od Boga primili neku vlast u društvu. Ona osvjetljuje kako dužnosti vršioaca vlasti tako i onih kojima vlast služi. 1897

²³ Usp. Mt 16, 25.

DUŽNOSTI GRAĐANSKIH VLASTI

2235 Oni koji obnašaju vlast, treba da je vrše tako da služe. »Tko hoće da među vama bude najveći, neka vam bude poslužitelj« (Mt 20, 26).
 1899 Vršenje vlasti u moralnom je pogledu određeno njezinim božanskim porijeklom, njezinom razumnom naravi i posebnim objektom. Nitko ne smije zapovjediti ili uspostaviti nešto protivno dostojanstvu osobe i naravnom zakonu.

2236 Vršenje vlasti ide za tim da očituje pravedan poredak vrednota da se svima olakša služenje slobodom i odgovornošću. Neka pretpostavljeni mudro primjenjuju distributivnu pravednost vodeći računa o svačijoj potrebi i svačijoj suradnji te u vidu sloge i mira. Neka paze da zakoni i propisi što ih donose ne uvode ljude u napast da osobne prohibitke suprotstavljaju probicima zajednice.²⁴
 2411

2237 *Nosioci političke vlasti* dužni su poštivati osnovna prava ljudske osobe. Nastojat će pravednost ostvarivati čovječno poštujući svačije pravo, nadasve prava obitelji i razbaštinjenih.
 357

Politička prava povezana s državljanstvom mogu i moraju biti osigurana prema zahtjevima zajedničkog dobra. Ne smiju biti uskraćena bez zakonita i razmjerno ozbiljna razloga. Vršenju političkih prava cilj je zajedničko dobro naroda i ljudske zajednice.

DUŽNOSTI GRAĐANA

1900 2238 Oni koji su podložni vlasti neka u nadređenima vide Božje predstavnike od njega postavljene da budu služitelji njegovih darova:²⁵ »Pokoravajte se svakoj ljudskoj ustanovi radi Gospodina [...], kao slobodni ljudi, a ne kao oni kojima je sloboda pokrivalom zloće, već kao Božje sluge« (1 Pt 2, 13.16). Čestita građanska suradnja uključuje pravo, kojiput i dužnost, pravedno se oprijeti onome što građanima izgleda štetno dostojanstvu osoba i zajedničkom dobru.

1915 2239 *Građani su dužni* surađivati s građanskim vlastima za dobro društva u duhu istine, pravde, solidarnosti i slobode. Ljubav i služenje

²⁴ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 25: AAS 83 (1991) 823.

²⁵ Usp. *Rim* 13, 1-2.

domovini proistječu iz dužne zahvalnosti i reda u ljubavi. Podložnost zakonitim vlastima i služenje zajedničkom dobru zahtijevaju od građana da vrše svoje službe u životu političke zajednice. 2310

2240 Podložnost vlasti i suodgovornost za zajedničko dobro sadrže moralni zahtjev plaćanja poreza, vršenja prava glasa i obrane zemlje: 2265

»Dajte svakomu što mu pripada: komu porez – porez, komu carina – carina, komu poštovanje – poštovanje, komu čast – čast« (*Rim* 13, 7).

Kršćani »prebivaju u vlastitoj domovini, ali kao hodočasnici, sudjeluju u javnom životu kao građani, a od svega su otcijepljeni kao stranci [...]. Pokoravaju se važećim zakonima, ali životom nadvisuju zakone. [...] Tako im je uzvišeno mjesto Bog naznačio te im nije dopušteno s njega se ukloniti.«²⁶

Apostol nas potiče uzdizati molitve i zahvalnice »za kraljeve i sve koji su na vlasti, da provodimo miran i spokojan život u svoj pobožnosti i dostojanstvu« (*1 Tim* 2, 2). 1900

2241 Bogatiji narodi dužni su, u okviru svojih mogućnosti, prihvaćati *strance* koji traže sigurnost i nužna sredstva za život što ih ne mogu naći u rodnoj zemlji. Javne vlasti neka paze da se poštuje naravno pravo koje gosta stavlja pod zaštitu onih koji ga primaju.

Poradi zajedničkoga dobra za koje su odgovorne, političke vlasti mogu pravo useljavanja podvrgavati različitim pravnim uvjetima, napose glede dužnosti doseljenika prema zemlji koja ih prima. Doseljenik je dužan harnošću poštivati materijalnu i duhovnu baštinu zemlje koja ga je ugostila, održavati njezine zakone, pridonositi njezinim potrebama.

2242 Građanin je u savjesti obvezan da ne slijedi propise građanskih vlasti kad su im nalozi suprotni zahtjevima ćudoređa, osnovnim pravima osobe ili nauku evanđelja. *Uskrata poslušnosti* građanskim vlastima, kad im zahtjevi protuslove ispravnoj savjesti, opravdana je razlikovanjem služenja Bogu i služenja političkoj zajednici. »Podajte dakle caru carevo, a Bogu Božje« (*Mt* 22, 21). »Treba se većma pokoravati Bogu negoli ljudima« (*Dj* 5, 29). 1903 2313 450

»Gdje javna vlast prelazi granice svoje mjerodavnosti i tlači građane, oni neka ne uskraćuju onoga što od njih doista zahtijeva zajedničko dobro; ali neka im je slobodno protiv zlorabe te vlasti braniti prava svoja i svojih sugrađana, u granicama koje zacrtava naravni i evanđeoski zakon.«²⁷ 1901

²⁶ *Epistula ad Diognetum*, 5, 5; 5, 10; 6, 10: SC 33, 62-66 (Funk 1, 398-400).

²⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 74: AAS 58 (1966) 1096.

- 2309 2243 *Opiranje* nasilju javne vlasti nema prava služiti se oružjem osim kad se zajedno ostvare svi slijedeći uvjeti: 1. da je riječ o sigurnom, teškom i dugotrajnom gaženju osnovnih prava; 2. da su već pokušana sva druga sredstva; 3. da se time ne izazivaju još veći neredi; 4. da ima razložne nade u uspjeh; 5. da je nemoguće razumno predvidjeti bolja rješenja.

POLITIČKA ZAJEDNICA I CRKVA

- 1910 2244 Svaka se ustanova nadahnjuje, barem uključno, stanovitim poimanjem čovjeka i njegove sudbine, iz čega proizlaze vlastita mjerila rasuđivanja, vlastiti red vrednota, vlastito usmjerenje ponašanja. U
1881 većini društava ustanove se oslanjaju na stanovitu prednost čovjeka pred stvarima. Samo je božanski objavljena religija u Bogu, Stvoritelju i Otkupitelju, jasno raspoznala čovjekov izvor i određenje. Crkva poziva političke vlasti da svoje sudove i odluke dovedu u odnos s tim
2109 nadahnućem istine o Bogu i o čovjeku:

Društva koja za to nadahnuće ne znaju ili ga u ime svoje neovisnosti o Bogu odbacuju, prisiljena su sama u sebi tražiti ili čak od stanovite ideologije posuđivati svoje suodnose i svoj cilj; a budući da ne podnose da se prizna objektivno mjerilo dobra i zla, prisvajaju si nad čovjekom i nad njegovom sudbinom totalitarnu vlast, javno proglašenu ili prikrivo prihvaćenu, kako to povijest pokazuje.²⁸

- 912 2245 »Crkva koja se po svom poslanju i svojoj mjerodavnosti nikako ne poistovjećuje s političkom zajednicom, u isti mah je znak i jamstvo transcendentnog značenja ljudske osobe.«²⁹ »Crkva [...] poštuje i promiče također političku slobodu i odgovornost građana.«³⁰
- 2032 2246 Crkvi je po njezinu poslanju vlastito »iznositi čudoredne sudove o onome što se odnosi na politički red, kad to zahtijevaju osnovna ljudska prava i spasenje duša. Crkva to čini služeći se svim
2420 i samo onim sredstvima koja su u skladu s evanđeljem i zajedničkim dobrom, već prema različitim vremenima i prilikama.«³¹

²⁸ Usp. IVAN PAVAO II., 13, 1997 Enc. *Centesimus annus*, 45-46: AAS 83 (1991) 849-851.

²⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 76: AAS 58 (1966) 1099.

³⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 76: AAS 58 (1966) 1099.

³¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 76: AAS 58 (1966) 1100.

Ukratko

- 2247 *»Poštuj svoga oca i svoju majku« (Pnz 5, 16; Mk 7, 10).*
- 2248 *Po četvrtoj zapovijedi Bog je htio da, iza njega, poštujemo roditelje i one koje je za naše dobro zaodjenuo autoritetom.*
- 2249 *Ženidbena se zajednica temelji na savezu i privoli supružnika. Ženidba i obitelj usmjereni su dobru supružnika te rađanju i odgoju djece.*
- 2250 *»Spas osobe te ljudskog i kršćanskog društva tijesno je povezan sa sretnim stanjem u ženidbenoj i obiteljskoj zajednici.«³²*
- 2251 *Djeca roditeljima duguju poštovanje, zahvalnost, ispravnu poslušnost i pomoć. Djetinje poštovanje podupire sklad svega obiteljskog života.*
- 2252 *Roditelji su prvi odgovorni za odgoj djece u vjeri, u molitvi i svim krepostima. Dužnost im je djeci, koliko je moguće, priskrbiti što iziskuju njihove materijalne i duhovne potrebe.*
- 2253 *Roditelji treba da cijene i podupiru zvanje svoje djece. Sebe će podsjećati i djecu učiti da je prvo zvanje kršćana ići za Isusom.*
- 2254 *Javna je vlast dužna poštivati osnovna prava ljudske osobe i uvjete za oživotvorenje njezine slobode.*
- 2255 *Građani su dužni surađivati s građanskim vlastima u izgradnji društva u duhu istine, pravednosti, solidarnosti i slobode.*
- 2256 *Građanin je u savjesti dužan ne slijediti odredbe građanskih vlasti kad se protive zahtjevima ćudoređa. »Treba se većma pokoravati Bogu negoli ljudima« (Dj 5, 29).*
- 2257 *Svako društvo nadahnjuje svoje prosudbe i ponašanje stanovitim poimanjem čovjeka i njegove sudbine. Bez evanđeoskog svjetla o Bogu i o čovjeku društva lako postaju »totalitarna«.*

³² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 47: AAS 58 (1966) 1067.

Članak 5.

PETA ZAPOVIJED

»Ne ubij!« (Izl 20, 13).

»Čuli ste da je rečeno starima: ‘Ne ubij; tko ubije, bit će podvrgnut sudu.’
A ja vam kažem: Svaki koji se srdi na brata svoga bit će podvrgnut sudu«
(Mt 5, 21-22).

- 356 2258 »*Ljudski je život svet* zato što od samog početka uključuje stvaralačko Božje djelo i trajno ostaje u osobitom odnosu sa Stvoriteljem, svojom jedinom svrhom. Samo je Bog Gospodar života od njegova početka do kraja te nitko, ni u kakvim okolnostima, ne može prisvojiti pravo izravnog uništenja nedužnog ljudskog bića.«³³

I. Poštivanje ljudskoga života

SVJEDOČANSTVO POVIJESTI SPASENJA

- 401 2259 U izvješću kako Kain ubija brata Abela,³⁴ Sveto pismo otkriva da je u čovjeku, od samih početaka ljudske povijesti, bilo srdžbe i pohlepe, posljedica istočnoga grijeha. Čovjek je postao neprijatelj sebi sličnom biću. Bog proglašuje opakost toga bratoubojstva: »Što si učinio? Slušaj! Krv brata tvoga iz zemlje k meni viče. Stoga budi proklet na zemlji koja je rastvorila usta da s ruke tvoje proguta krv brata tvoga« (Post 4, 10-11).

2260 Savez između Boga i čovječanstva isprepleten je podsjećanjem da je ljudski život Božji dar i da u čovjeku ima ubilačkog nasilja:

»A za vašu krv, za vaš život tražit ću račun [...]. Tko prolije krv čovjekovu, njegovu će krv čovjek proliti! Jer je čovjek na sliku Božju stvoren« (Post 9, 5-6).

Stari zavjet uvijek je smatrao krv svetim znamenom života.³⁵ Taj je nauk prijeko potreban u svako doba.

³³ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instr. *Donum vitae*, Introductio, 5: AAS 80 (1988) 76-77.

³⁴ Usp. Post 4, 8-12.

³⁵ Usp. Lev 17, 14.

2261 Sveto pismo potanje određuje zabranu pete zapovijedi: »Ne ubijaj nedužna i pravedna« (*Izl 23, 7*). Hotimično ubojstvo nedužnoga teško se protivi dostojanstvu ljudske osobe, »zlatnom pravilu« i Stvoriteljevoj svetosti. Zakon koji zabranjuje čovjekovo ubojstvo općevažeći je: obvezuje sve i svakoga, uvijek i posvuda. 1756 1956

2262 U Govoru na gori Gospodin podsjeća na zapovijed »Ne ubij« (*Mt 5, 21*), dodajući na to zabranu srdžbe, mržnje, osvete. Štoviše: Krist traži od učenika da pruže i drugi obraz,³⁶ da ljube svoje neprijatelje.³⁷ Sam se nije branio i naložio je Petru da vrati mač u korice.³⁸ 2844

ZAKONITA OBRANA

2263 Zakonita obrana osoba i društava nije izuzetak od zabrane ubijanja nedužnoga, što predstavlja hotimično ubojstvo čovjeka. »Iz osobne obrane [...] mogu uslijediti dva učinka, prvi je od njih očuvanje vlastitog života, a drugi je ubojstvo napadača.«³⁹ »Ništa ne priječi da od jednog čina proizidu dva različita učinka od kojih je jedan namjeran, drugi nehotičan.«⁴⁰ 1737

2264 Ljubav prema samome sebi ostaje temeljnim načelom ćudoređa. Stoga je zakonito tražiti poštivanje vlastitoga prava na život. Tko brani svoj život ne postaje krivac ubojstva, čak i kad je prisiljen nanijeti napadaču smrtonosan udarac: 2196

»Ako netko brani svoj život primijeni više nasilja nego je potrebno, njegov je čin nedopusšten. Ako pak na napad odgovori odmjereno, obrana je dopuštena [...]. I nije za spas duše nužno odreći se zakonite obrane da ne bismo druge ubili. Čovjek je, naime, dužan skrbiti za svoj život više nego za tuđi.«⁴¹

2265 Zakonita obrana može biti ne samo pravo nego i teška obveza onomu tko je odgovoran za živote drugih. Obrana zajedničkog dobra iziskuje da se nepravednom napadaču onemogućiti da škodi. Iz tog 2240

³⁶ Usp. *Mt 5, 22-26. 38-39.*

³⁷ Usp. *Mt 5, 44.*

³⁸ Usp. *Mt 26, 52.*

³⁹ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, II-II, q. 64, a. 7, c: Ed. Leon. 9, 74.

⁴⁰ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, II-II, q. 64, a. 7, c: Ed. Leon. 9, 74.

⁴¹ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, II-II, q. 64, a. 7, c: Ed. Leon. 9, 74.

2308 razloga, zakoniti nosioci vlasti imaju pravo upotrijebiti oružje da odbiju napadače od građanske zajednice za koju su odgovorni.

1897-1899 2266 Zahtjevu obrane zajedničkog dobra odgovara nastojanje države da zauzda širenje ponašanja koja vrijeđaju čovjekova prava i temeljna pravila građanskog suživota. Zakonita javna vlast ima pravo i dužnost da kažnjava kaznama srazmjernima težini kažnjiva djela. Kazna ima prije svega cilj da popravi nered prouzročen prestupkom. Kazna 1449 stječe vrijednost zadovoljštine, kada je krivac dragovoljno prihvaća. Napokon kazna, uz obranu javnoga reda i zaštitu sigurnosti osoba, ima ljekovitu svrhu i treba, koliko je moguće, pridonijeti popravku krivca.

2267 Tradicionalni crkveni nauk, pretpostavivši da se potpuno utvrdi istovjetnost i odgovornost krivca, ne isključuje smrtnu kaznu, ako je ona jedini mogući put da se djelotvorno obrane ljudski životi od nepravedna napadača.

2306 Ali ako su nekrvna sredstva dovoljna da se od napadača obrani i zaštiti sigurnost osoba, neka se vlast zadovolji samo tim sredstvima jer bolje odgovaraju stvarnim uvjetima zajedničkog dobra i više su u skladu s dostojanstvom ljudske osobe.

Usljed mogućnosti koje država ima da se zlodjelo djelotvorno suzbije i da se počinitelj učini neškodljivim, a da mu se konačno ne oduzme mogućnost popravka, u naše su dane slučajevi, u kojima je bezuvjetno potrebno ukloniti krivca, uistinu »veoma rijetki [...], ako ih još uopće stvarno ima«.⁴²

HOTIMIČNO UBOJSTVO ČOVJEKA

1867 2268 Peta zapovijed zabranjuje kao teško grješan čin *izravno i hotimično ubojstvo čovjeka*. Ubojica i oni koji hotimično sudjeluju u ubojstvu počinjaju grijeh koji u nebo vapi za osvetom.⁴³

Ubojstvo djece,⁴⁴ braće ili sestara, roditelja i ženidbenog druga izuzetno su teški zločini zbog toga što lome naravne veze. Skrb za rasnu čistoću (eugenizam) ili javno zdravlje (higijena) ne mogu opravdati nijedno ubojstvo, makar ga javna vlast naređivala.

⁴² IVAN PAVAO II., Enc. *Evangelium vitae*, 56: AAS 87 (1995) 464.

⁴³ Usp. *Post* 4, 10.

⁴⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 51: AAS 58 (1966) 1072.

2269 Peta zapovijed zabranjuje svaki čin učinjen s nakanom *neizravno* izazvati nečiju smrt. Čudoredni zakon zabranjuje kako nekoga bez teška razloga izložiti smrtnoj pogibli, tako i nekome u opasnosti uskratiti pomoć.

Sablažnjiva je nepravda i teški grijeh kada ljudsko društvo dopušta smrtonosnu neimaštinu, a ne nastoji tome pomoći. Oni koji u robnoj razmjeni lihvarskim i trgovinskim postupcima uzrokuju glad i smrt svoje braće po čovječstvu, neizravno počinjaju ubojstvo za koje su krivi.⁴⁵

Nehotično ubojstvo nije moralno ubrojivo. Ali se ne može izuzeti od teškoga grijeha onaj tko bi, bez odgovarajućih razloga, činio ono što uzrokuje smrt, makar i nemo namjere ubiti. 2290

POBAČAJ

2270 Ljudski život mora biti cijenjen i šticećen bez ograničenja od časa začeca. Ljudskom biću moraju od prvog časa postojanja biti priznata osobna prava, među kojima i nepovredivo pravo svakog nedužnog bića na život.⁴⁶ 1703 357

»Prije nego što te oblikovah u majčinoj utrobi, ja te znadoh; prije nego što iz krila majčina izađe, ja te posvetih« (*Jr* 1, 5).

»Kosti moje ne bjehu ti sakrite dok nastajah u tajnosti, tkan u dubini zemlje« (*Ps* 139, 15).

2271 Već od prvoga stoljeća Crkva je isticala moralnu zloću svakog izazvanog pobačaja. Taj se nauk nije mijenjao. Ostaje nepromjenjiv. Izravni pobačaj, što znači pobačaj koji je željen bilo kao cilj bilo kao sredstvo, teško se protivi čudorednom zakonu:

»Ne ubij zametak pobačajem niti pogubljuj dijete nakon rođenja.«⁴⁷

»Bog [...], Gospodar života, povjerio je ljudima uzvišenu zadaću održavati život, i tu dužnost moraju vršiti na način dostojan čovjeka. Stoga život, jednom začet, treba najbrižnije štiti; pobačaj i čedomorstvo užasni su zločini.«⁴⁸

⁴⁵ Usp. *Am* 8, 4-10.

⁴⁶ Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instr. *Donum vitae*, 1, 1: AAS 80 (1988) 79.

⁴⁷ *Didaché* 2, 2: SC 248, 148 (Funk 1, 8); Usp. *Epistula Pseudo Barnabae* 19, 5: SC 172, 202 (Funk 1, 90); *Epistula ad Diognetum* 5, 6: SC 33, 62 (Funk 1, 398); TERTULIJAN, *Apologeticum*, 9, 8: CCL 1, 103 (PL 1, 371-372).

⁴⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 51: AAS 58 (1966) 1072.

1463 2272 Formalna suradnja u vršenju pobačaja teški je grijeh. Crkva taj prijestup protiv ljudskoga života kažnjava zakonskom kaznom izopćenja. »Tko sudjeluje u vršenju pobačaja, upada, ako dođe do učinka, u izopćenje unaprijed izrečeno«⁴⁹ »samim time što je učinio prijestup«⁵⁰ i pod uvjetima koje Kanonsko pravo predviđa.⁵¹ Crkva time ne kani suziti područje milosrđa. Ona iznosi na vidjelo težinu počinjenog zločina, nenadoknadivu štetu učinjenu ubijenom nevinom biću, njegovim roditeljima i cijelome društvu.

1930 2273 Neotuđivo pravo svakog pojedinog nedužnog čovjeka na život predstavlja *konstitutivnu osnovu građanskog društva i njegova zakonodavstva*:

»Građansko društvo i politička vlast dužni su priznavati i poštivati neotuđiva osobna prava; ljudska prava ne ovise o pojedincima ni o roditeljima niti su povlastica koju bi davala država ili društvo. Ta prava pripadaju ljudskoj naravi i prirodna su osobi snagom stvaralačkog čina od kojeg ona proizlazi. Među tim osobnim pravima treba u ovom pogledu istaknuti pravo na život i tjelesnu cjelovitost svakoga ljudskog bića od začeća do smrti.«⁵²

»U času kad građanski zakon lišava neku skupinu ljudskih bića zaštite koju im građansko zakonodavstvo mora pružati, država niječe jednakost sviju pred zakonom. Kad država ne stavlja svoju moć u službu prava svakoga građanina, napose onoga koji je slabiji, bivaju ugroženi sami temelji pravne države. [...] Dosljedno poštovanju i zaštiti koja ide djetetu od časa začeća, morat će zakon predvidjeti odgovarajuće kaznene odredbe za svako namjerno ugrožavanje njegovih prava.«⁵³

2274 Budući da s ljudskim zametkom od samog začeća treba postupati kao s osobom, zametak u svojoj cjelovitosti, koliko je moguće, mora biti štićen, liječen i njegovan, kao i svako drugo ljudsko biće.

Prenatalna je dijagnoza moralno dopuštena ako »poštuje život i cjelovitost ljudskog zametka i ploda i ako joj je namjera sačuvati ga ili iscijeliti [...]. No ona se teško protivi čudoređu kad razmatra mogućnost da, već prema ishodu pretrage, izazove pobačaj. Dijagnoza se [...] ne smije izjednačiti sa smrtnom osudom«.⁵⁴

⁴⁹ ZKP kan. 1398.

⁵⁰ ZKP kan. 1314.

⁵¹ Usp. ZKP kan. 1323-1324.

⁵² KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instr. *Donum vitae*, 3: AAS 80 (1988) 98-99.

⁵³ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instr. *Donum vitae*, 3: AAS 80 (1988) 99.

⁵⁴ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instr. *Donum vitae*, 1, 2: AAS 80 (1988) 79-80.

2275 »Treba smatrati dopuštenima zahvate na ljudskom zametku uz uvjet da mu poštuju život i cjelovitost, da ga ne izlažu nesrazmjernim pogiblima nego da im bude cilj njegovo ozdravljenje, poboljšanje zdravstvenih uvjeta, ili njegovo preživljavanje.«⁵⁵

»Nemoralno je proizvoditi ljudske zametke da ih se upotrebi kao raspoloživ 'biološki materijal'.«⁵⁶

»Stanoviti pokušaji zahvaćanja u kromosomsko ili genetsko nasljeđe nisu iscjeliteljski (terapeutski), nego smjeraju rađanju ljudskih bića odabranih (selekcioniranih) po spolu ili drugim željenim svojstvima. Te se manipulacije protive osobnom dostojanstvu ljudskog bića, njegovoj cjelovitosti i identitetu«⁵⁷ koji je jedinstven i neponovljiv.

EUTANAZIJA

2276 Oni kojih je život onemoćao ili oslabio zahtijevaju posebno poštovanje. Bolesne i osobe s posebnim potrebama treba potpomagati da bi mogle živjeti koliko je moguće normalno. 1503

2277 Kakve god bile pobude i sredstva, izravna eutanazija znači dokrajčiti život osobama s posebnim potrebama, bolesnima ili umirućima. Eutanazija je moralno neprihvatljiva.

Tako stanoviti čin ili propust, koji po sebi ili po namjeri izaziva smrt da bi se prekinuli bolovi, predstavlja ubojstvo teško protivno dostojanstvu ljudske osobe i poštovanju prema živome Bogu, njezinu Stvoritelju. Pogreška u procjeni, u koju je moguće upasti u dobroj vjeri, ne mijenja narav tog ubilačkog čina, koji uvijek treba osuditi i otkloniti.⁵⁸

2278 Prekid medicinskih postupaka, tegotnih, pogibeljnih, izvanrednih ili gledom na očekivani ishod nesrazmjernih može biti zakonit. U tom je slučaju riječ o odustajanju od »terapeutske upornosti«. Time se ne želi izazvati smrt; prihvaća se činjenica da je nije moguće spriječiti. Odluku treba donijeti bolesnik, ako je kompetentan i sposoban ili, kad nije tako, oni koji na to imaju zakonsko pravo, uvijek poštujući razumnu volju i bolesnikov zakoniti probitak. 1007

2279 I onda kad se smatra da je smrt neizbježna, ne može zakonito biti prekinuto liječenje koje se redovito pruža bolesnoj osobi. Upotreba analgetika, sredstava za ublaženje patnji umirućemu, makar uz opasnost da mu se skrate dani, može biti

⁵⁵ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instr. *Donum vitae*, 1, 3: AAS 80 (1988) 80-81.

⁵⁶ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instr. *Donum vitae*, 1, 5: AAS 80 (1988) 83.

⁵⁷ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instr. *Donum vitae*, 1, 6: AAS 80 (1988) 85.

⁵⁸ Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Dekl. *Iura et bona*: AAS 72 (1980) 542-552.

moralno u skladu s ljudskim dostojanstvom, ako se smrt ne želi ni kao cilj ni kao sredstvo, nego se samo predviđa i prihvaća kao neizbježna. Palijativno je liječenje (olakšanje boli) povlašten oblik nesebične ljubavi. Zbog toga ga treba poticati.

SAMOUBOJSTVO

2258 2280 Svatko je za svoj život odgovoran pred Bogom koji mu ga je darovao. On ostaje vrhovni gospodar života. Mi smo dužni prihvaćati život sa zahvalnošću i čuvati ga njemu na čast a sebi na spasenje. Upravitelji smo a ne vlasnici života koji nam je Bog povjerio. Njime ne raspolažemo.

2212 2281 Samoubojstvo protuslovi naravnom čovjekovu nagnuću da čuva i trajno održi svoj život. Samoubojstvo se teško protivi ispravnoj ljubavi prema sebi. Ono istodobno vrijeđa ljubav prema bližnjemu, jer nepravedno kida veze uzajamnosti s obiteljskom, narodnom i ljudskom zajednicom, prema kojima imamo obveza. Samoubojstvo se protivi ljubavi živoga Boga.

2282 Ako je počinjeno s namjerom da posluži za primjer, osobito mladima, samoubojstvo se opterećuje također težinom sablazni. Dragovoljna suradnja pri samoubojstvu protivi se moralnom zakonu.

1735 Ozbiljni psihički poremećaji, tjeskoba ili težak strah od iskušenja, trpljenja ili mučenja mogu ublažiti samoubojičinu odgovornost.

1037 2283 Ne treba očajavati glede vječnoga spasa osoba koje su same sebe usmrtili. Bog im može, putovima koji su samo njemu znani, pružiti priliku spasonosnog kajanja. Crkva moli za one koji su si oduzeli život.

II. Poštivanje dostojanstva osobe

POŠTIVANJE DUŠE DRUGOGA: SABLAZAN

2847 2284 Sablazan je stav ili ponašanje koje druge navodi na zlo. Tko sablažnjava, postaje bližnjemu napasnik. Nasrće na krepost i čestitost; može brata uvući u duhovnu smrt. Sablazan je teški grijeh ako onaj tko je izaziva djelom ili propustom hotimice navodi druge na veliko zlo.

2285 Sablazan poprima osobitu težinu poradi autoriteta onoga tko je uzrokuje ili slabosti onoga tko joj podliježe. Našem je Gospodinu nadahnula ovo prokletstvo: »Tko sablazni jednoga od ovih najmanjih, [...] bilo bi bolje da mu se o vrat objesi mlinski kamen pa da potone u dubinu morsku« (Mt 18, 6).⁵⁹ Sablazan je teška kad je uzrokuju oni koji su po naravi ili po službi dužni druge učiti i odgajati. Isus to prigovara pismoznancima i farizejima: uspoređuje ih s grabežljivim vucima u ovčjoj koži.⁶⁰ 1903

2286 Sablazan mogu izazvati i zakoni ili ustanove, moda i javno mnijenje.

Tako su za grijeh sablazni krivi oni koji promiču zakone ili društveni ustroj koji vode srozavanju ćudoređa i kvarenju vjerskog života, ili uzrokuju »društvene uvjete koji, hotimice ili nehotice, otežavaju ili praktički onemogućuju kršćansko ponašanje u skladu sa zapovijedima Vrhovnog Zakonodavca«.⁶¹ Isto vrijedi za predstojnike poduzeća koji izdaju takve upute da navode na varanje, za učitelje koji »ozlojeđuju« svoje učenike⁶² ili za one koji manipulirajući javnim mnijenjem skreću ga s puta ćudorednih vrijednosti. 1887 2498

2287 Tko se vlašću koju ima tako služi da potiče na zla djela, postaje krivcem sablazni i odgovornim za zlo kojemu je, izravno ili neizravno, pogodio. »Nije moguće da ne dođu sablazni, no jao onome po kome dolaze« (Lk 17, 1).

POŠTIVANJE ZDRAVLJA

2288 Život i tjelesno zdravlje dragocjeni su Božji darovi. Treba ih razumno njegovati, obazirući se na potrebe drugih i na zajedničko dobro. 1503

Skrb za zdravlje građana zahtijeva društvenu potporu kako bi se ostvarili uvjeti življenja koji omogućuju rast i postizanje zrelosti: hrana i odjeća, stanovanje, zdravstvena skrb, osnovno obrazovanje, rad, društveno osiguranje. 1509

2289 Premda ćudoredni nauk traži poštivanje tjelesnoga života, ne čini od njega apsolutnu vrijednost. On se, dapače, protivi novopoganskom 364

⁵⁹ Usp. 1 Kor 8, 10-13.

⁶⁰ Usp. Mt 7, 15.

⁶¹ PIO XII., Radio-poruka (1. lipnja 1941): AAS 33 (1941) 197.

⁶² Usp. Ef 6, 4; Kol 3, 21.

2113 shvaćanju koje promiče *kult tijela* kojemu bi trebalo sve žrtvovati, uzdižući tjelesno savršenstvo i športski uspjeh kao neka božanstva. Zbog vrijednosnog razlikovanja što ga stvara između jakih i slabih, takvo shvaćanje može dovesti do izopačenja odnosa među ljudima.

1809 2290 Krepost umjerenosti raspolaže čovjeka da *izbjegava svakovrsno pretjeravanje*, zlorabu jela, alkohola, duhana i lijekova. Oni koji u stanju pijanstva ili zbog neumjerenosti uživanja u brzini ugrožavaju tuđu i vlastitu sigurnost na cestama, na moru ili u zraku, postaju teško odgovorni.

2291 *Upotreba droge* uzrokuje goleme štete ljudskom zdravlju i životu. Osim kad je riječ o strogo propisanom liječenju, to predstavlja teški grijeh. Tajna proizvodnja i preprodaja droge sablažnjiva su djela; to je izravna suradnja u zlu jer potiče na ponašanje teško protivno čudorednom zakonu.

POŠTIVANJE OSOBE I ZNANSTVENO ISTRAŽIVANJE

2292 Znanstveni, medicinski ili psihološki pokusi s osobama ili ljudskim skupinama, mogu pridonositi ozdravljenju bolesnih i napretku javnoga zdravlja.

159 2293 Osnovno znanstveno istraživanje kao i primijenjeno istraživanje znakovit su izraz čovjekova gospodstva nad stvorenjem. Znanost i tehnika dragocjena su sredstva kad se stavljaju u službu čovjeku promičući mu cjelovit razvoj za dobrobit svijetu; no ipak ne mogu same po sebi pokazati smisao ljudskog postojanja i napretka. Znanost i tehnika usmjerene su prema čovjeku, otud im izvor i napredak; stoga im osoba i njezine moralne vrijednosti naznačuju ciljeve i upozoravaju na granice.

1703 2294 Obmana je proglašavati moralnu neopredijeljenost (neutralnost) znanstvenog istraživanja i njegove primjene. S druge pak strane usmjeravajuća mjerila ne mogu se izvesti ni iz puke tehničke učinkovitosti ni iz koristi koja može proizlaziti za jedne na uštrb drugih, a niti, što je još gore, iz vladajućih ideologija. Znanost i tehnika po vlastitom unutrašnjem značenju zahtijevaju bezuvjetno poštovanje osnovnih mjerila čudoređa; moraju služiti ljudskoj osobi, njezinim neotuđivim pravima, njezinu istinskom i cjelovitom dobru u skladu s Božjim naumom i njegovom voljom.

2295 Istraživanja i pokusi s ljudskim bićem ne mogu opravdati čine koji su u samima sebi suprotni dostojanstvu osobe i moralnom zakonu. Mogući pristanak onih koji se tome podvrgavaju ne opravdava takve čine. Pokus s ljudskim bićem nije moralno opravdan ako život ili tjelesnu i duševnu cjelovitost onih koji se pokusu podvrgavaju izlaže opasnostima nesrazmjernim ili takvima da bi se mogle izbjeći. Pokus s ljudskim bićem nije u skladu s dostojanstvom osobe osobito ako se vrši bez izričita pristanka onoga nad kime se vrši ili njegovih koji na to imaju pravo. 1753

2296 *Presadivanje organa* u skladu je s moralnim zakonom, ako su pogibelji, a i tjelesne i duševne štete kojima se davalac izlaže, srazmjerne dobru za kojim se u primaocu ide. Davanje organa nakon smrti plemenito je i zaslužno djelo i na nj treba poticati kao na izraz velikodušne solidarnosti. Moralno je neprihvatljivo, ako davatelj ili njegovi koji na to imaju pravo nisu dali svoj izričiti pristanak. Osim toga ne može se moralno dopustiti onesposobljujuće osakaćenje ili izravno izazvati smrt, makar to bilo za odgodu smrti drugih osoba. 2301

POŠTIVANJE TJELESNE CJELOVITOSTI

2297 *Otmice i uzimanje talaca* uvode teror te, s prijetnjama, vrše nepodnosive pritiske na žrtve. Ta su djela moralno nedopuštena. *Terorizam samovoljno* prijeti, ranjava i ubija. Teško se protivi pravdnosti i ljubavi. *Mučenje (tortura)* koje se služi tjelesnim i duševnim nasiljem za iznuđenje priznanja, za kažnjavanje krivaca, za strašenje oporbe, za zadovoljavanje mržnje, protivi se poštivanju osobe i ljudskog dostojanstva. Izuzevši liječničke (medicinske) zahvate strogo iscjeliteljskog značaja, teško se moralnom zakonu protive *amputacije, sakaćenja ili sterilizacije* koje se izravno i hotimično vrše nad nedužnim osobama.⁶³

2298 U prošlosti su zakonite vlasti općenito pribjegavale okrutnim mjerama za očuvanje zakona i poretka, često bez prosvjeda crkvenih pastira, koji su i sami u vlastitim sudovima glede torture bili prihvatili propise rimskoga prava. No, uz te žaljenja vrijedne postupke, Crkva je ipak uvijek naučavala dužnost blagosti i milosrđa; a svećenstvu je zabranila da prolijeva krv. U novije doba postalo je očevitim da te okrutne mjere nisu bile nužne za javni poredak niti su bile u skladu sa zakonitim pravima ljudske osobe. Naprotiv, vode najgorem srozavanju. Treba se zauzimati za njihovo dokidanje. Treba moliti za žrtve i njihove krvnike. 2267

⁶³ Usp. PIO XI., Enc. *Casti connubii*: DS 3722-3723.

POŠTIVANJE MRTVIH

2299 Umirućima treba pokloniti pažnju i njegu da im se pomogne proživjeti posljednje trenutke u dostojanstvu i miru. Neka ih oni koji su im bliski podupru molitvom. Ovi će se pobrinuti da bolesni pravodobno prime sakramente koji pripremaju za susret s Bogom živim.

1681-1690 2300 S tjelesima pokojnika treba postupati s poštovanjem i ljubavlju u vjeri i nadi uskrsnuća. Pokopati mrtve djelo je tjelesnog milosrđa;⁶⁴ ono je iskazivanje časti djeci Božjoj, hramovima Duha Svetoga.

2296 2301 Seciranje i autopsija leševa može biti moralno dopuštena s razloga zakonske istrage ili znanstvenog istraživanja. Dragovoljno darivanje organa poslije smrti zakonito je i može biti zaslužno.

Crkva dopušta spaljivanje mrtvih tjelesa (kremiranje), ako ta odluka ne dovodi u pitanje vjeru u uskrsnuće tijela.⁶⁵

III. Obrana mira

MIR

1765 2302 Pozivajući se na zapovijed: »Ne ubij« (Mt 5, 21), naš Gospodin zahtijeva mir srca i prokazuje nećudorednost ubilačke srdžbe i mržnje.

Srdžba je želja za osvetom. »Nije dopušteno željeti osvetu kao zlo onome koji biva kažnjen«, ali je hvalevrijedno nametnuti stanovitu naknadu »da se poroci isprave i uščuva blago pravednosti«. ⁶⁶ Ako srdžba prelazi u namjeru ubiti blišnjega ili ga okrutno raniti, ona se teško protivi ljubavi te je smrtni grijeh. Gospodin kaže: »Svaki koji se srdi na brata svoga bit će podvrgnut sudu« (Mt 5, 22).

2094 2303 Hotimična *mržnja* protivi se ljubavi. Mržnja prema blišnjemu jest grijeh kad čovjek blišnjemu naumice želi zlo. Mržnja prema blišnjemu teški je grijeh kad mu se naumice želi teška šteta. »A ja vam kažem: ljubite svoje neprijatelje, molite za one koji vas progone da budete sinovi svoga Oca koji je na nebesima...« (Mt 5, 44-45).

⁶⁴ Usp. Tob 1, 16-18.

⁶⁵ Usp. ZKP kan. 1176, § 3.

⁶⁶ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, II-II, q. 158, a. 1, ad 3: Ed. Leon. 10, 273.

2304 Poštivanje i razvoj ljudskog života zahtijevaju *mir*. Mir nije tek odsutnost rata i ne može se svesti na osiguranje ravnoteže među suprotstavljenim silama. Mir se na zemlji ne može postići bez zaštite osobnih dobara, bez slobodne komunikacije među ljudima, bez poštivanja dostojanstva osoba i naroda, bez postojano življena bratstva. Mir je »spokojoj poretka«. ⁶⁷ On je »plod pravednosti« (Iz 32, 17) i učinak ljubavi. ⁶⁸ 1909 1807

2305 Zemaljski je mir slika i plod *Kristova mira* koji je »Knez mirotnosni«, Knez mesijanskog mira (Iz 9, 5). Krvlju svoga križa on je ubio »u sebi neprijateljstvo«, ⁶⁹ pomirio je ljude s Bogom i Crkvu učinio sakramentom jedinstva ljudskoga roda i njegova sjedinjenja s Bogom. ⁷⁰ »On je mir naš« (Ef 2, 14). Njegov je proglas: »Blago mirotvorcima« (Mt 5, 9). 1468

2306 Oni koji se u obrani ljudskih prava odriču nasilja i prolijevanja krvi te pribjegavaju sredstvima obrane kojima raspolažu slabiji, svjedoče time evanđeosku ljubav, dokle god to nije na štetu prava i dužnosti drugih ljudi i društva. Oni koji tako postupaju zakonito potvrđuju u kako teške fizičke i moralne pogibli uvodi pribjegavanje nasilju koje uzrokuje ruševine i smrt. ⁷¹ 2267

IZBJEGAVANJE RATA

2307 Peta zapovijed zabranjuje hotimično uništavanje ljudskog života. Zbog zala i nepravdi što ih rat izaziva Crkva uporno sve poziva moliti i djelovati da nas Božja dobrota oslobodi starog robovanja ratu. ⁷²

2308 Svi građani i svi nosioci vlasti dužni su se zauzimati za izbjegavanje rata.

»Dokle god bude postojala pogibelj rata i dokle god ne bude mjerodavne međunarodne vlasti koja će raspolagati prikladnim snagama, dotle se neće moći državama zaniijekati pravo na zakonitu obranu nakon iscrpljenja svih sredstava mirnog pregovaranja.« ⁷³ 2266

⁶⁷ AUGUSTIN, *De civitate Dei*, 19, 13: CSEL 402, 395 (PL 41, 640).

⁶⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 78: AAS 58 (1966) 1101.

⁶⁹ Usp. *Ef 2*, 16; *Kol 1*, 20-22.

⁷⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 1: AAS 57 (1965) 5.

⁷¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 78: AAS 58 (1966) 1101-1102.

⁷² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 81: AAS 58 (1966) 1105.

⁷³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 79: AAS 58 (1966) 1103.

2243 2309 Treba pomno razmatrati stroge uvjete koji opravdavaju *zakonitu obranu vojnom silom*. Takva odluka je zbog svoje težine podložna strogo određenim uvjetima moralne zakonitosti. Istodobno treba:

— Da je šteta koju napadač čini narodu ili zajednici naroda trajna, teška i izvjesna.

— Da su se sva ostala sredstva kojima bi se tome stalo na kraj pokazala neprimjenjiva ili bezuspješna.

— Da postoje ozbiljni uvjeti uspjeha.

— Da pribjegavanje oružju ne prouzroči većih zala i nereda od zla kojem se želi doskočiti. U ocjenjivanju ovoga uvjeta veoma veliku težinu ima moć suvremenih sredstava razaranja.

Ovo su zapravo tradicionalni uvjeti nabrojani u naučavanju o tako zvanom »pravednom ratu«.

1897 Procjena tih uvjeta moralne opravdanosti spada na razborit sud onih koji su odgovorni za zajedničko dobro.

2310 U takvu slučaju javne vlasti imaju pravo i dužnost građanima nametnuti *obveze potrebne za nacionalnu obranu*.

2239, 1909 Oni koji se posvećuju službi domovine u vojničkom životu služitelji su sigurnosti i slobode naroda. Ako svoje dužnosti vrše ispravno, istinski pridonose zajedničkom dobru nacije i održanju mira.⁷⁴

1782, 1790 2311 Javne vlasti pobrinut će se jednako i za one koji iz razloga savjesti odbijaju upotrebu oružja. Takvi su ipak dužni na neki drugi način služiti ljudskoj zajednici.⁷⁵

2312 Crkva i ljudski razum proglašuju trajnu valjanost *čudorednog zakona za vrijeme oružanih sukoba*. »Samim time što je rat nesrećom buknuo nije protivnim stranama sve dopušteno.«⁷⁶

2313 Treba poštivati i čovječno postupati s neborcima, s ranjenim vojnicima i zarobljenicima.

Djela očigledno suprotna pravu narodâ i njegovim općim načelima kao i odredbe koje ih nameću, jesu zločini. Slijepa poslušnost nije dostatna

⁷⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 79: AAS 58 (1966) 1103.

⁷⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 79: AAS 58 (1966) 1103.

⁷⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 79: AAS 58 (1966) 1103.

da opravda one koji se takvim nalogima podvrgavaju. Tako istrebljenje nekog naroda, nacije ili narodne manjine treba osuditi kao smrtni grijeh. Postoji moralna obveza oprijeti se naredbama koje naređuju genocid. 2242

2314 »Svaki ratni čin koji bez razlikovanja ide za uništenjem cijelih gradova ili prostranih krajeva zajedno s njihovim stanovništvom, zločin je protiv Boga i protiv samoga čovječanstva te mora biti odlučno i bez oklijevanja osuđen.«⁷⁷ Pogibelj je suvremenog rata što on onome koji posjeduje znanstveno, osobito nuklearno, biološko i kemijsko oružje, pruža priliku činiti takve zločine.

2315 *Gomilanje oružja* mnogima izgleda paradoksalnim načinom da se mogući protivnici odvrate od rata. Takvi u tome vide najuspješnije sredstvo za osiguranje mira među narodima. Takav način odvratanja od rata podliježe strogim moralnim ogradama. *Utrka u naoružanju* ne osigurava mir. Umjesto da ukloni uzroke rata, opasnost je da ih oteža. Ulaganje golemih bogatstava u proizvodnju uvijek novih oružja priječi pomaganju siromašnih naroda⁷⁸ te predstavlja zapreku razvitku narodâ. *Prekomjerno naoružanje* umnaža uzroke sukoba i povećava opasnost njihova širenja.

2316 *Proizvodnja i trgovina oružjem* ugrožavaju zajedničko dobro nacije i međunarodne zajednice. Javne vlasti imaju stoga pravo i dužnost da to dovedu u red. Traženje privatnih ili skupnih probitaka u kratkom roku ne može opravdati pothvate koji pothranjuju nasilje i sukobe među narodima i ugrožavaju međunarodni pravni poredak. 1906

2317 Nepravde, prekomjerne nejednakosti na gospodarstvenom i društvenom području, zavist, nepovjerenje i oholost što bujaju među ljudima i narodima, trajno ugrožavaju mir i uzrokuju ratove. Sve što se čini za uklanjanje tih nereda pridonosi izgradnji mira i izbjegavanju rata: 1938 2538 1941

Ljudima kao grešnicima uvijek prijati opasnost rata i prijeti će sve do Kristova dolaska. No, ukoliko u ljubavi sjedinjeni uspijevaju nadvladati grijeh, nadvladavaju i nasilje, sve dok se ne ispuni riječ: »Mačeve će prekovati u plugove, koplja u srpove. Neće više narod dizat mača protiv naroda, nit se više učit ratovanju« (Iz 2, 4).⁷⁹

⁷⁷ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 80: AAS 58 (1966) 1104.

⁷⁸ Usp. PAVAO VI., Enc. *Populorum progressio*, 53: AAS 59 (1967) 283.

⁷⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 78: AAS 58 (1966) 1102.

Ukratko

- 2318 *Bogu »u ruci [...] leži život svakog bića i dah životvorni svakog ljudskog tijela« (Job 12, 10).*
- 2319 *Svaki je ljudski život, od časa začeca sve do smrti, svet, zato što je ljudsku osobu sveti i živi Bog htio radi nje same na svoju sliku i priliku.*
- 2320 *Ubojstvo ljudskoga bića teško se protivi dostojanstvu osobe i Stvoriteljevoj svetosti.*
- 2321 *Zabrana ubojstva ne dokida pravo da se nepravednom napadaču oduzme mogućnost da nanese zlo. Zakonita obrana teška je dužnost onome koji je odgovoran za život drugih i za zajedničko dobro.*
- 2322 *Dijete ima pravo na život od samog začeca. Izravni je pobačaj, bilo da je željen kao cilj bilo kao sredstvo, »sramotna«⁸⁰ praksa, teško protivna čudoređu. Crkva taj prijestup protiv ljudskog života kažnjava zakonskom kaznom izopćenja.*
- 2323 *Budući da se prema ljudskom zametku od samog začeca treba ponašati kao prema osobi, treba ga štititi u njegovoj cjelovitosti, njegovati i liječiti kao svako drugo ljudsko biće.*
- 2324 *Hotimična eutanazija, na koji god način i iz koje god pobude, predstavlja ubojstvo čovjeka. Teško je protivna dostojanstvu ljudske osobe i štovanju Boga živoga, njezina Stvoritelja.*
- 2325 *Samoubojstvo se najoštrije suprotstavlja pravednosti, nadi i ljubavi. Zabranjuje ga peta Božja zapovijed.*
- 2326 *Sablazan je teški grijeh, kad onaj koji je izaziva, djelom ili propustom naumice drugoga potiče na težak grijeh.*
- 2327 *Uzimajući u obzir kolika zla i nepravde svaki rat nanosi, moramo činiti sve što je razumno moguće da se rat izbjegne. Crkva moli: »Od kuge, glada i rata, oslobodi nas, Gospodine.«*
- 2328 *Crkva i ljudski razum proglašuju trajnu valjanost moralnog zakona i u doba oružanih sukoba. Postupci suprotni pravu narodâ i njegovim općim načelima, kad se naumice provode, pravi su zločini.*

⁸⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 27: AAS 58 (1966) 1048.

2329 »Utrka u naoružanju jedna je od najtežih rana čovječanstva i nepodnosivo šteti siromašnima.«⁸¹

2330 »Blago mirotvorcima: oni će se sinovima Božjim zvati« (Mt 5, 9)

Članak 6.

ŠESTA ZAPOVIJED

»Ne učini preljuba« (Izl 20, 14).⁸²

»Čuli ste da je rečeno: 'Ne čini preljuba!' A ja vam kažem: Tko god s požudom pogleda ženu, već je s njome učinio preljub u srcu« (Mt 5, 27-28).

I. »Muško i žensko stvori ih...«

369-373

2331 »Bog je ljubav i u sebi živi otajstvo osobnog zajedništva i ljubavi. Stvarajući ljudsku narav muškarca i žene na svoju sliku [...] Bog u nju upisuje *poziv*, pa prema tome sposobnost i sa saviješću povezanu odgovornost za *ljubav i zajedništvo*.«⁸³ 1604

»Na svoju sliku stvori Bog čovjeka [...] muško i žensko stvori ih« (Post 1, 27); »plodite se i množite« (Post 1, 28); »kad je Bog stvorio čovjeka, napravio ga je na priliku svoju; stvorio je muško i žensko. A kad ih je stvorio, blagoslovi ih i nazva – čovjek« (Post 5, 1-2).

2332 *Spolnost* obuhvaća sve vidike ljudske osobe u jedinstvu njezina tijela i duše. Ona se posebno odnosi na afektivnost, sposobnost voljenja i rađanja i, na općenitiji način, na sklonost sklapanju veza zajedništva s drugima. 362

2333 Svatko, muško i žensko, treba da prepozna i prihvati svoj spolni *identitet*. Fizička, moralna i duhovna *razlika i komplementarnost* usmjerene su prema dobrima ženidbe i razvoju obiteljskog života. Sklad ženidbenog para i društva dijelom ovisi od načina na koji su življeni komplementarnost među spolovima te uzajamna potreba i potpora. 1603

⁸¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 81: AAS 58 (1966) 1105.

⁸² Usp. *Pnz* 5, 18.

⁸³ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 11: AAS 74 (1982) 91-92.

357 2334 »Stvorivši ljudsko biće kao muško i žensko, Bog na jednak način daje osobno dostojanstvo muškarcu i ženi.«⁸⁴ »Čovjek je osoba, i to vrijedi jednako za muškarca kao i za ženu jer oboje su stvoreni na sliku i priliku osobnog Boga.«⁸⁵

2205 2335 Jedan i drugi spol je, s jednakim dostojanstvom, iako na različit način, slika Božje moći i nježnosti. *Sjedinjenje muža i žene* u ženidbi jedan je način nasljedovanja, u tijelu, Stvoriteljeve plemenitosti i plodnosti: »Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu, i bit će njih dvoje jedno tijelo« (*Post* 2, 24). Iz tog sjedinjenja potječu sva pokoljenja čovječanstva.⁸⁶

1614 2336 Isus je došao obnoviti stvorenje u čistoći njegovih početaka. U Govoru na gori On strogo tumači Božju namjeru: »Čuli ste da je rečeno: 'Ne čini preljuba!' A ja vam kažem: Tko god s požudom pogleda ženu, već je s njom učinio preljub u svom srcu« (*Mt* 5, 27-28). Čovjek ne smije rastaviti ono što je Bog sjedinio.⁸⁷

Crkvena je predaja shvatila šestu zapovijed kao onu koja obuhvaća cjelokupnost ljudske spolnosti.

II. Poziv na čistoću

2520, 2349 2337 Čistoća izražava ostvarenu integraciju spolnosti u osobi i time nutarnje čovjekovo jedinstvo u njegovu tjelesnom i duhovnom biću. Spolnost, kojom se očituje čovjekova pripadnost tjelesnom i biološkom svijetu, postaje osobnom i stvarno ljudskom kad je integrirana u odnos osobe s osobom, u potpun i vremenski neograničen uzajaman dar muža i žene.

Krepost čistoće, uključuje, dakle, cjelovitost osobe i potpunost dara.

⁸⁴ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 22: AAS 74 (1982) 107; usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 49: AAS 58 (1966) 1070.

⁸⁵ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Mulieris dignitatem*, 6: AAS 80 (1988) 1663.

⁸⁶ Usp. *Post* 4, 1-2.25-26; 5, 1.

⁸⁷ Usp. *Mt* 19, 6.

CJELOVITOST OSOBE

2338 Čista osoba čuva cjelovitost snagê života i ljubavi koje su u njoj. Ta cjelovitost osigurava jedinstvo osobe i protivi se svakom ponašanju koje bi je ranilo. Ne podnosi ni dvostruk život, ni dvostruk govor.⁸⁸

2339 Čistoća zahtijeva *uvježbavanje gospodstva nad sobom*, što je odgoj za ljudsku slobodu. Jasan je izbor: ili čovjek zapovijeda svojim strastima i postiže mir, ili pušta da ga zarobe i postaje nesretan.⁸⁹ »Čovjekovo dostojanstvo zahtijeva da on radi po svjesnom i slobodnom izboru, to jest potaknut i vođen osobnim uvjerenjem, a ne po unutarnjem slijepom nagonu ili pod čisto vanjskim pritiskom. Do takva dostojanstva čovjek dolazi kada, oslobađajući se svakog robovanja strastima, ide za svojim ciljem odabirući u slobodi dobro te svojom umješnošću i zdušnošću nastoji sebi pribaviti prikladna sredstva.«⁹⁰ 1767

2340 Tko hoće ostati vjeran obećanjima svoga Krštenja i oprijeti se napastima nastojat će upotrebljavati potrebna *sredstva* za to: upoznati sebe, voditi asketski život već prema prilikama u kojima se nalazi, slušati Božje zapovijedi, vježbati se u moralnim krepostima i biti vjeran molitvi. »Uzdržljivost nas sabire i dovodi k jedinstvu koje smo izgubili rasipljući se.«⁹¹ 2015

2341 Krepost čistoće usko ovisi o stožernoj kreposti *umjerenosti* koja ide za tim da razum upravlja strastima i težnjama ljudske čuvstvenosti. 1809

2342 Gospodstvo nad sobom *djelo je dugotrajne postojanosti*. Nikad ne možemo reći da smo ga stekli jednom za svagda. Ono pretpostavlja uvijek novu obvezu u svim razdobljima života.⁹² Napor koji se traži može u određenim razdobljima biti intenzivniji; tako, na primjer, dok se oblikuje osobnost u djetinjstvu i mladenaštvu. 407

2343 Čistoća poznaje *zakone rasta*, koji prolazi kroz stupnjeve obilježene nesavršenošću i vrlo često grijehom. Krepostan i čist čovjek 2223

⁸⁸ Usp. Mt 5, 37.

⁸⁹ Usp. Sir 1, 22.

⁹⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 17: AAS 58 (1966) 1037-1038.

⁹¹ AUGUSTIN, *Confessiones*, 10, 29, 40: CCL 27, 176 (PL 32,796).

⁹² Usp. Tit 2, 1-6.

»izgrađuje se iz dana u dan brojnim slobodnim opredjeljenjima. Zato on spoznaje, ljubi i čini moralno dobro u skladu sa stupnjevima rasta.«⁹³

2525 2344 Čistoća predstavlja izrazito osobno zalaganje, uključuje također *kulturni napor*, jer postoji »međuovisnost između rasta ljudske osobe i razvoja samog društva«.⁹⁴ Čistoća pretpostavlja poštivanje osobnih prava, posebno pravo na obavijesti i odgoj u skladu s čudorednim i duhovnim zahtjevima ljudskog života.

1810 2345 Čistoća je moralna krepost. No, ona je i Božji dar, *milost*, plod Duha.⁹⁵ Onomu koji je vodom Krsta nanovo rođen Duh Sveti daje da nasljeđuje Kristovu⁹⁶ čistoću.

CJELOVITOST DARA SAMOGA SEBE

1827 2346 Ljubav je »forma« svih kreposti. Pod njezinim utjecajem, čistoća se očituje kao škola osobnog darivanja. Gospodstvo nad sobom usmjereno je na to darivanje sebe. Onaj koji živi čisto postaje 210 za blišnjega svjedok Božje vjernosti i nježnosti.

374 2347 Krepost čistoće razvija se u *prijateljstvu*. Ona upućuje učenika kako da nasljeđuje i ide za Onim koji nas je izabrao za svoje prijatelje,⁹⁷ dao se potpuno nama i čini nas dionicima svoga božanskog stanja. Čistoća je obećanje besmrtnosti.

Čistoća se izražava naročito u *prijateljstvu prema blišnjemu*. Kad se gaji između osoba istog ili različitog spola, predstavlja veliko dobro za sve. Ona vodi duhovnom zajedništvu.

RAZLIČITI OBLICI ČISTOĆE

2348 Svaki je krštenik pozvan na čistoću. Kršćanin je zaodjenuo Krista,⁹⁸ uzora svake čistoće. Svi su Kristovi vjernici pozvani da provode čist život prema svom posebnom životnom stanju. U času Krsta kršćanin se založio da će svojom čuvstvenošću upravljati u čistoći.

⁹³ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 34: AAS 74 (1982) 123.

⁹⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 25: AAS 58 (1966) 1045.

⁹⁵ Usp. *Gal* 5, 22-23.

⁹⁶ Usp. *I Iv* 3, 3.

⁹⁷ Usp. *Iv* 15, 15.

⁹⁸ Usp. *Gal* 3, 27.

2349 Čistoćom »se moraju odlikovati osobe u njihovim različitim životnim stanjima: jedne u djevičanstvu i posvećenom celibatu, što je izvrstan način da se čovjek nepodijeljena srca lakše preda jedino Bogu, druge na način kako to za sve određuje moralni zakon, već prema tome jesu li u braku ili nisu«. ⁹⁹ Oženjene osobe pozvane su da žive ženidbenu čistoću; ostali žive čistoću u uzdržljivosti: 1620

»Tri su oblika kreposti čistoće: jedna je ženidbena, druga udovička i treća djevičanska. Ne hvalimo jednu od njih isključujući druge. [...] U tome je nauk Crkve bogat.« ¹⁰⁰

2350 *Zaručnici* su pozvani da žive čistoću u uzdržljivosti. U toj će kušnji otkriti uzajamno poštivanje, vježbat će se u vjernosti i u nadi da će primiti jedno drugo kao dar Božji. Odložiti će za bračno vrijeme očitovanje nježnosti vlastito supružničkoj ljubavi. Uzajamno će se pomagati da rastu u čistoći. 1632

POVREDE ČISTOĆE

2351 *Bludnost* je neuredna želja ili razuzdana naslada spolnog užitka. Spolni užitak moralno je neuredan kad se traži radi samog sebe, izdvojeno od svrhovitosti rađanja i sjedinjenja. 2528

2352 Pod *masturbacijom* treba razumjeti svojevoljno uzbuđenje spolnih organa radi postizanja spolnog užitka. »U skladu sa stalnom predajom i crkveno Učiteljstvo i moralni osjećaj vjernika masturbaciju su bez kolebanja smatrali činom koji je u sebi i teško neuredan.« »Kakav god bio razlog tome, svojevoljno služenje spolnom sposobnošću izvan normalnog bračnog općenja bitno se protivi njenoj svrsi.« Spolni se užitak tu traži izvan »spolnog odnosa što ga traži moralni poredak i po kojemu se, u okviru prave ljubavi, ostvaruje cjelovit smisao uzajamnog darivanja i ljudskog rađanja«. ¹⁰¹

Da se donese ispravan sud o moralnoj odgovornosti pojedinaca i da se usmjeri pastirsko djelovanje, uzet će se u obzir čuvstvena nezrelost, snaga stečenih navika, stanje tjeskobe ili drugih psihičkih ili

⁹⁹ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Dekl. *Persona humana*, 11: AAS 68 (1976) 90-91.

¹⁰⁰ AMBROZIJE, *De viduis* 23: *Sancti Ambrosii Episcopi Mediolanensis opera*, sv. 141 (Milano-Roma 1989) str. 266 (PL 16, 241-242).

¹⁰¹ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Dekl. *Persona humana*, 9: AAS 68 (1976) 86.

1735 društvenih činiteljâ koji mogu umanjiti ili, dapače, svesti na minimum moralnu krivnju.

2353 *Blud* je tjelesno sjedinjenje slobodna muškarca i slobodne žene, izvan ženidbe. On se teško protivi dostojanstvu osobâ i ljudske spolnosti koja je prirodno usmjerena bilo dobru supružnika bilo rađanju i odgoju djece. Osim toga to je teška sablazan kad se time kvare mladi.

2523 2354 *Pornografija* se sastoji u izvlačenju spolnih čina, stvarnih ili glumljenih, iz intimnosti partnera da se naumice pokažu trećim osobama. Ona vrijeđa čistoću jer izopačuje bračni čin, intimni dar supružnika jednog drugome. Ona teško povređuje dostojanstvo onih koji joj se predaju (sudionike, prodavače, gledateljstvo), jer svatko postaje za drugoga objekt vulgarne naslade i nedopuštenog probitka. Ona gura jedne i druge u iluziju nestvarna svijeta. Teški je prijestup. Građanske vlasti moraju spriječiti proizvodnju i širenje pornografskih proizvoda.

2355 *Prostitucija* vrijeđa dostojanstvo osobe koja se prostituira svodeći je na spolni užitak što ga nudi. Onaj koji plaća teško griješi protiv sebe samog: oskvrnjuje čistoću na koju ga obvezuje Krst i kalja svoje tijelo, hram Duha Svetoga.¹⁰² Prostitucija je društvena rana. Obično pogađa žene, ali i muškarce, djecu i mlade u razvoju (u ova posljednja dva slučaja grijeh je, u isto vrijeme, i sablazan). Iako je, s obzirom na grijeh, uvijek veoma griješno odavati se prostituciji, ipak 1735 krivnja grijeha može biti umanjena uslijed bijede, ucjene i društvenog pritiska.

2297 2356 *Silovanje* znači nasilan ulazak, grubom silom, u spolnu 1756 intimnost neke osobe. Ono krši i pravdu i ljubav. Silovanje duboko 2388 vrijeđa pravo svakoga na poštivanje, slobodu, fizičku i moralnu cjelovitost. Ono nanosi tešku štetu koja može obilježiti žrtvu za cijeli život. U sebi je uvijek zao čin. Još je teže silovanje kad ga počine bliži srodnici (usp. rodoskvrnuće ili incest) ili odgojitelji nad pitomcima koji su im povjereni.

¹⁰² Usp. 1 Kor 6, 15-20.

ČISTOĆA I HOMOSEKSUALNOST

2357 Homoseksualnost označava odnose između muškaraca ili žena koji osjećaju spolnu privlačnost, isključivu ili pretežitu, prema osobama istoga spola. Očituje se u vrlo različitim oblicima kroz vjekove i u različitim kulturama. Njezin psihički nastanak ostaje velikim dijelom neprotumačiv. Oslanjajući se na Sveto pismo, koje ih prikazuje kao teško izopačenje,¹⁰³ Predaja je uvijek tvrdila da su »homoseksualni čini u sebi neuredni«. ¹⁰⁴ Protive se naravnom zakonu. Oni spolni čin zatvaraju daru života. Ne proizlaze iz prave čuvstvene i spolne komplementarnosti. Ni u kojem slučaju ne mogu biti odobreni. 2333

2358 Nemali broj muškaraca i žena pokazuju duboko ukorijenjene homoseksualne težnje. Ta objektivno neuredna sklonost za većinu njih predstavlja kušnju. Zato ih treba prihvaćati s poštivanjem, suosjećanjem i obazrivošću. Izbjegavat će se prema njima svaki znak nepravedne diskriminacije. Te su osobe pozvane da u svom životu ostvare Božju volju, i ako su kršćani, da sa žrtvom Gospodinova križa sjedine poteškoće koje mogu susresti uslijed svojega stanja.

2359 Homoseksualne osobe pozvane su na čistoću. Krepostima ovladavanja sobom, odgojiteljicama nutarnje slobode, kadšto uz potporu nesebična prijateljstva, molitvom i sakramentalnom milošću, one se mogu i moraju, postupno i odlučno, približiti kršćanskom savršenstvu. 2347

III. Ljubav supružnikâ

2360 Spolnost je usmjerena k supružničkoj ljubavi muškarca i žene. U braku intimna tjelesnost supružnika postaje znak i zalog duhovnog zajedništva. Između krštenika ženidbene veze su posvećene sakramentom. 1601

2361 »Spolnost [...], kojom se muž i žena jedno drugomu predaju činima svojstvenim i isključivim supružnicima, nije nešto tek biološko, već zadire u samu jezgru ljudske osobe kao takve. Ona se uistinu na 1643, 2332

¹⁰³ Usp. *Post* 19, 1-29; *Rim* 1, 24-27; *I Kor* 6, 9-10; *I Tim* 1, 10.

¹⁰⁴ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Dekl. *Persona humana*, 8: AAS 68 (1976) 85.

ljudski način ostvaruje jedino ako je sastavni dio ljubavi kojom se muž i žena potpuno obvezuju jedno za drugo sve do smrti:»¹⁰⁵

- 1611 »Tobija ustade s postelje i reče [...] [Sari]: ‘Ustaj, sestro, molimo se da nam se Bog smiluje’. Onda se Tobija počeo moliti: ‘Blagoslovljen da si, Bože naših otaca [...]. Ti si stvorio Adama i dao mu pomoćnicu Evu: od njih je proizašao ljudski rod. Ti si rekao: Nije dobro da čovjek bude sam; načinimo mu pomoćnicu sličnu njemu. Gospode, ne uzimam zbog pohote ovu svoju sestru, nego iz prave ljubavi. Smiluj mi se i učini da s njom doživim starost.’ I zajedno rekoše: ‘Amen, amen.’ I zaspase oboje te noći« (*Tob* 8, 4-9).

2362 »Čini kojima se supruzi međusobno u čistoj intimnosti sjedinjuju jesu časni i dostojni. Kad se vrše na doista ljudski način, izražavaju i produbljuju međusobno darivanje, kojim se supruzi, u radosnoj zahvalnosti, uzajamno obogaćuju.«¹⁰⁶ Spolnost je vrelo radosti i zadovoljstva:

»Sam je Stvoritelj [...] odredio da u tom posvemašnjem uzajamnom fizičkom darivanju supružnici osjećaju užitak i zadovoljstvo tijela i duha. Supružnici, dakle, ne čine ništa zlo tražeći taj užitak i uživajući u njemu. Oni prihvaćaju što im je Stvoritelj namijenio. Ipak, supružnici moraju znati držati se granica prave umjerenosti.«¹⁰⁷

2363 Sjedinjenjem supružnika ostvaruje se dvostruki cilj ženidbe: dobro samih supružnika i prenošenje života. Ta se dva značenja ili vrijednosti ženidbe ne mogu odvojiti a da se ne oslabi duhovni život ženidbenih drugova i kompromitiraju dobra braka i budućnost obitelji.

Ženidbena ljubav između muža i žene stavljena je tako pod dvostruki zahtjev vjernosti i plodnosti.

1646-1648 SUPRUŽNIČKA VJERNOST

- 1603 2364 Oba supružnika čine »intimnu zajednicu života i ljubavi, koju je Stvoritelj utemeljio i providio vlastitim zakonima«, a koja se »tvori ženidbenim savezom, to jest osobnim neopozivim pristankom«.¹⁰⁸ Oboje se daju neopozivo i potpuno jedno drugome. Oni više nisu dvoje,

¹⁰⁵ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 11: AAS 74 (1982) 92.

¹⁰⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 49: AAS 58 (1966) 1070.

¹⁰⁷ PIO XII., *Allocutio iis quae interfuerunt Conventui Unionis Catholicae Italicae inter Ostettrices* [*Govor primaljama*], (29. listopada 1951): AAS 43 (1951) 851.

¹⁰⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 48: AAS 58 (1966) 1067.

nego odsada čine jedno tijelo. Savez koji su slobodno sklopili nalaže supružnicima dužnost da ga drže jedinstvenim i nerazrješivim.¹⁰⁹ »Što je Bog združio, čovjek neka ne rastavlja« (Mk 10, 9).¹¹⁰ 1615

2365 Vjernost izražava postojanost u održavanju zadane riječi. Bog je vjeran. Sakrament ženidbe muža i ženu uvodi u vjernost Krista svojoj Crkvi. Ženidbenom čistoćom oni to otajstvo svjedoče pred svijetom. 1640

Sv. Ivan Zlatousti svjetuje mladim muževima da održe ovaj govor svojim suprugama: »Uzeo sam te u svoje ruke i volim te, volim te više od svoga života. Jer sadašnji život nije ništa, i moj najgorljiviji san jest provesti ovaj život s tobom, tako da budemo sigurni da nećemo biti odijeljeni u onome koji nam je namijenjen [...]. Stavljam ljubav prema tebi iznad svega i ništa mi ne bi bilo bolnije nego kad ne bih uvijek mislio kao ti.«¹¹¹

PLODNOST ŽENIDBE

1652-1653

2366 Plodnost je određeni dar, jedna od *svrha ženidbe*, jer ženidbena ljubav po svojoj naravi teži da bude plodna. Dijete ne dolazi izvana da se pridoda uzajamnoj ljubavi supružnika; niče iz samog srca njihova uzajamnog dara kojemu je plod i dovršenje. Tako Crkva, koja se »opredjeljuje za život«,¹¹² uči da »svaki bračni čin mora po sebi ostati otvoren za prenošenje života«.¹¹³ »Učiteljstvo je nauku izložilo u više navrata, i ona se temelji na neraskidivoj vezi između dvojakog značenja bračnog čina: značenja sjedinjenja i rađanja. Tu je povezanost Bog ustanovio, i čovjek je ne smije samovoljno raskinuti.«¹¹⁴

2367 Pozvani da daju život, supružnici sudjeluju u Božjoj stvoriteljskoj moći i očinstvu.¹¹⁵ »U dužnosti prenošenja i odgajanja ljudskog života, što treba smatrati njima svojstvenim poslanjem, supruzi znaju da su *suradnici ljubavi Boga Stvoritelja* i na neki način njezini tumači. Stoga će svoju zadaću ispuniti s ljudskom i kršćanskom odgovornošću.«¹¹⁶ 2205

¹⁰⁹ Usp. ZKP kan. 1056.

¹¹⁰ Usp. Mt 19, 1-12; 1 Kor 7, 10-11.

¹¹¹ IVAN ZLATOUSTI, *In epistulam ad Efesios*, homilia 20, 8: PG 62, 146-147.

¹¹² IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 30: AAS 74 (1982) 116.

¹¹³ PAVAO VI., Enc. *Humanae vitae*, 11: AAS 60 (1968) 488.

¹¹⁴ PAVAO VI., Enc. *Humanae vitae*, 12: AAS 60 (1968) 488; Usp. PIO XI, Enc. *Casti connubii*: DS 3717.

¹¹⁵ Usp. Ef 3, 14-15; Mt 23, 9.

¹¹⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 50: AAS 58 (1966) 1071.

2368 Poseban vidik te odgovornosti tiče se *regulacije poroda*. Iz opravdanih razloga,¹¹⁷ supruzi mogu željeti rasporediti rađanje svoje djece. Na njima je da i provjere da njihova želja ne dolazi iz sebičnosti, nego da je u skladu s pravom velikodušnošću odgovornog roditeljstva. Osim toga oni će uskladiti svoj postupak prema objektivnim moralnim mjerilima:

»Stoga, kad je riječ o usklađivanju bračne ljubavi s odgovornim prenošenjem života, moralnost postupanja ne ovisi samo o iskrenoj nakani i o procjeni motiva, nego je treba odrediti prema objektivnim mjerilima, koja se temelje na samoj naravi osobe i njezinih čina, mjerilima koji, u okviru iskrene ljubavi, poštuju puni smisao uzajamnog darivanja i rađanja koje odgovara čovjeku. To se pak ne može postići ako se iskreno ne njeguje krepost ženidbene čistoće.«¹¹⁸

2369 »Ako se čuvaju obadva bitna vida – vid sjedinjenja i vid rađanja – bračni čin u cijelosti zadržava smisao uzajamne i istinske ljubavi kao i svoju usmjerenost prema uzvišenoj zadaći roditeljstva, na koju je čovjek pozvan.«¹¹⁹

2370 Periodično uzdržavanje, metode regulacije poroda na temelju samopromatranja te primjena neplodnih razdoblja¹²⁰ u skladu su s objektivnim moralnim mjerilima. Te metode poštuju tijelo supružnika, potiču ih na međusobnu nježnost i pomažu odgoj za autentičnu slobodu. Naprotiv, u sebi je zao »svaki čin koji ili u vidu bračnog čina ili u njegovu vršenju ili u razvoju njegovih prirodnih posljedica ima za svrhu ili je sredstvo da se onemogući rađanje novog života«.¹²¹

»Govoru, koji prirodno izražava uzajamno i posvemašnje darivanje supružnika, kontracepcija suprotstavlja objektivno proturječan govor, u kojem više nije posrijedi posvemašnje darivanje drugome. Iz tog proizlazi da se ne samo pozitivno otklanja otvaranje životu već i krivotvori unutarnja istina bračne ljubavi, koja je pozvana na osobno potpuno darivanje. Ta antropološka i moralna razlika između kontracepcije i korištenja ritmičkih razdoblja podrazumijeva dva poimanja osobe i ljudske spolnosti koja su nesvodiva jedan na drugi.«¹²²

¹¹⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 50: AAS 58 (1966) 1071.

¹¹⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 51: AAS 58 (1966) 1072.

¹¹⁹ PAVAO VI., Enc. *Humanae vitae*, 12: AAS 60 (1968) 489.

¹²⁰ Usp. PAVAO VI., Enc. *Humanae vitae*, 16: AAS 60 (1968) 491-492.

¹²¹ PAVAO VI., Enc. *Humanae vitae*, 14: AAS 60 (1968) 490.

¹²² IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 32: AAS 74 (1982) 119-120.

2371 »Svima neka bude jasno da se ljudski život i dužnost njegova prenošenja ne ograničuju samo na ovaj svijet niti se mogu samo po njemu mjeriti i shvatiti, nego da se uvijek odnose na *vječno određene ljudi*.«¹²³ 1703

2372 Država je odgovorna za blagostanje građana. Zbog toga je zakonito da ona poduzima mjere u svrhu usmjeravanja demografije pučanstva. To može činiti obavještavajući objektivno i s poštivanjem, a nikada autoritarnim i prisilnim naredbama. Ona ne može zakonito zamijeniti inicijativu supružnika koji su prvi odgovorni za rađanje i odgoj svoje djece.¹²⁴ Na tom području nije ovlaštena da promiče sredstva koja su protivna čudorednom zakonu. 2209

DAR DJECE

2373 Sveto pismo i tradicionalna praksa Crkve gledaju u *brojnim obiteljima* znak božanskog blagoslova i velikodušnosti roditelja.¹²⁵

2374 Velika je bol ženidbenih drugova koji otkriju da su neplodni. Abraham pita Boga što će mu dati i dodaje: »Čemu mi tvoji darovi kad ostajem bez djece?« (*Post* 15, 2). Rahela više svom mužu Jakovu: »Daj mi djecu! Inače ću svisnuti!« (*Post* 30, 1). 1654

2375 Treba ohrabriti istraživanja koja idu za tim da se smanji ljudska neplodnost, pod uvjetom da budu »u službi ljudske osobe, njezinih neotuđivih prava, njezina pravog i cjelovitog dobra u skladu s Božjim naumom i njegovom voljom«. ¹²⁶ 2293

2376 Tehnike koje uzrokuju odvajanje roditelja, zahvatom strane osobe u ženidbeni par (davanje sperme ili ženske gamete, posudba maternice), teško su nemoralne. Te tehnike (inseminacija i heterologna umjetna oplodnja) vrijeđaju pravo djeteta da bude rođeno od oca i majke koje poznaje i koji su među sobom vezani ženidbom. One su izdaja »isključivog prava supružnika da postanu otac i majka samo jedno pomoću drugoga«. ¹²⁷

2377 Ako se te tehnike (inseminacija i homologna umjetna oplodnja) primjenjuju u krilu ženidbenog para, možda su manje štetne, ali ostaju moralno

¹²³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 51: AAS 58 (1966) 1073.

¹²⁴ Usp. PAVAO VI., Enc. *Populorum progressio*, 37: AAS 59 (1967) 275-276; ISTI, Enc. *Humanae vitae*, 23: AAS 60 (1968) 497-498.

¹²⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 50: AAS 58 (1966) 1071.

¹²⁶ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instr. *Donum vitae*, Uvod, 2: AAS 80 (1988) 73.

¹²⁷ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instr. *Donum vitae*, 2, 1: AAS 80 (1988) 87.

neprihvatljive. One odvajaju spolni čin od čina rađanja. Čin zasnivanja djetetova postojanja nije više čin kojim se dvije osobe daju jedna drugoj, već čin koji »život i identitet zametka povjerava vlasti liječnika i biologa uvodeći gospodovanje tehnike nad početkom i sudbinom ljudske osobe. Takav odnos gospodovanja u sebi je suprotan dostojanstvu i jednakosti koja mora biti zajednička roditeljima i djeci«. ¹²⁸ »S moralnog stanovišta rađanje je lišeno svog vlastitog savršenstva kad nije željeno kao plod bračnog čina, to jest specifičnog čina sjedinjenja supružnika [...]. Samo poštujući vezu koja postoji između značenja bračnog čina i poštivanja jedinstva ljudskog bića moguće je rađanje u skladu s dostojanstvom ljudske osobe.« ¹²⁹

2378 Dijete nije *neki dug*, nego *dar*. »Najuzvišeniji dar braka« jest ljudska osoba. Dijete se ne može smatrati objektom vlasništva, čemu bi moglo voditi priznavanje nekoga tobožnjeg »prava na dijete«. Na tom području samo dijete posjeduje istinska prava, to jest »da bude plod posebnog čina ženidbene ljubavi svojih roditelja kao i pravo da bude poštivano kao osoba od trenutka svoga začeca«. ¹³⁰

2379 Evandjelje pokazuje da fizička neplodnost nije apsolutno zlo. Nakon što su iscrpli zakonite utoke zdravstvu, supružnici koji trpe od neplodnosti pridružiti će se Gospodinovu Križu, vrelu svake duhovne plodnosti. Oni mogu pokazati svoju velikodušnost usvajajući napuštenu djecu ili vršeći zahtjevne službe u korist bližnjega.

IV. Povrede dostojanstva ženidbe

2380 *Preljub*. Ta riječ označava bračnu nevjeru. Kad dvoje, od kojih je barem jedno vezano ženidbom, stupaju u makar i prolazan spolni odnos, čine preljub. Krist osuđuje preljub, pa bio učinjen i 1611 jednostavnom željom. ¹³¹ Šesta zapovijed i Novi zavjet bezuvjetno osuđuju preljub. ¹³² Proroci upozoruju na njegovu težinu. U preljubu vide oblik grijeha idolopoklonstva. ¹³³

2381 Preljub je nepravda. Onaj koji ga počinja iznevjerava svoje 1640 obveze. On ranjava znak saveza što ga tvori ženidbeni vez, vrijeđa

¹²⁸ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instr. *Donum vitae*, 2, 5: AAS 80 (1988) 93.

¹²⁹ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instr. *Donum vitae*, 2, 4: AAS 80 (1988) 91.

¹³⁰ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instr. *Donum vitae*, 2, 8: AAS 80 (1988) 97.

¹³¹ Usp. *Mt* 5, 27-28.

¹³² Usp. *Mt* 5, 32; 19,6; *Mk* 10, 11-12; *1 Kor* 6, 9-10.

¹³³ Usp. *Hoš* 2, 7; *Jr* 5, 7; 13, 27.

pravo drugog supruga i šteti ustanovi ženidbe, kršeći ugovor na kojemu se temelji. Preljub dovodi u pogibelj dobro ljudskog roda i djece koja trebaju postojanu vezu roditelja.

RASTAVA

2382 Gospodin Isus je naglasio izvornu nakanu Stvoritelja koji je htio nerazrješivu ženidbu.¹³⁴ On dokida popuštanje koje se bilo uvuklo u stari Zakon.¹³⁵ 1614

Između krštenih »tvrda i izvršena ženidba ne može se razriješiti nijednom ljudskom vlašću niti zbog ikakva razloga, osim smrću.«¹³⁶

2383 *Odvajanje* supružnika sa zadržavanjem ženidbenog veza može biti zakonito u određenim slučajevima koje predviđa Kanonsko pravo.¹³⁷ 1649

Ako građanska rastava ostaje jedini mogući način da se osiguraju određena zakonita prava, kao briga za djecu ili zaštita vlasništva, može se podnijeti a da ne predstavlja moralne krivnje.

2384 *Rastava* je teški grijeh protiv naravnog zakona. Ona hoće raskinuti ugovor koji su supružnici slobodno sklopili da žive jedno s drugim sve do smrti. Rastava vrijeđa Savez spasenja što ga sakramentalna ženidba označuje. Sklapanje nove veze, makar bila priznata građanskim zakonom, povećava težinu loma: supružnik koji se ponovo vjenčao nalazi se u stanju javnog i trajnog preljuba: 1650

»Nakon što je otpustio svoju ženu, mužu nije dopušteno oženiti se drugom, niti je dopušteno da se drugi oženi ženom koju je muž otjerao.«¹³⁸

2385 Nemoralan značaj rastave dolazi također od nereda koji unosi u obiteljsku stanicu i u društvo. Taj nered uzrokuje teške štete: ostavljenom supružniku; djeci koja su ranjena rastavom roditelja i često razvlačena između njih; i društvu zbog zaraznog učinka, kojim rastava postaje pravom društvenom ranom.

¹³⁴ Usp. *Mt* 5, 31-32; 19,3-9; *Mk* 10, 9; *Lk* 16, 18; *I Kor* 7, 10-11.

¹³⁵ Usp. *Mt* 19, 7-9.

¹³⁶ ZKP kan. 1141.

¹³⁷ Usp. ZKP kan. 1151-1155.

¹³⁸ BAZILJE VELIKI, *Moralia*, regula 73: PG 31, 852.

2386 Moguće je da jedan od supružnika bude nevina žrtva rastave proglašene građanskim zakonom; on tada ne krši moralnu zapovijed. Velika je, naime, razlika između supružnika koji se iskreno trudio da bude vjeran sakramentu ženidbe, a vidi da je nepravедno napušten, i
1640 onoga koji, zbog teške svoje krivnje, ruši kanonski valjanu ženidbu.¹³⁹

DRUGI GRIJESI PROTIV DOSTOJANSTVA ŽENIDBE

2387 Može se shvatiti drama onoga koji, želeći se obratiti Evanđelju, mora otpustiti jednu ili više žena s kojima je godinama dijelio bračni
1610 život. Ipak *mnogoženstvo* je protivno moralnom zakonu. Ono se u temelju protivi ženidbenom zajedništvu: »izravno nijeće Božji naum kakav nam je na početku objavljen; protivno je jednakom osobnom dostojanstvu žene i muža koji se u ženidbi jedno drugome daruju u posvemašnjoj ljubavi, koja je zbog toga jedinstvena i isključiva«. ¹⁴⁰ Kršćanin bivši poligamist teško je obvezan iz pravednosti poštivati obveze preuzete prema svojim bivšim ženama i svojoj djeci.

2388 *Rodoskvrnuće* označava intimne odnose između rođaka ili osoba u tazbinstvu na razini koja između njih zabranjuje ženidbu.¹⁴¹ Sveti Pavao žigoše taj posebno težak grijeh: »Općenito se čuje o bludnosti među vama [...] da netko ima očevu ženu. [...] Snagom Gospodina našega Isusa Krista, neka se takav preda Sotoni na propast tijela« (*I Kor 5, 1.3-5*). Rodoskvrnuće kvari odnose u obitelji i označava
2356 nazadovanje prema animalnosti.
2207

2389 Rodoskvrnuću možemo pridodati i spolne zloporabe koje odrasli učine nad djecom ili mladima koji su im povjereni na brigu. U
2285 tom slučaju grijeh se udvostručuje sablažnjivim ugrožavanjem fizičke i moralne cjelovitosti mladih, koji će time ostati obilježeni cijelog života, i ujedno povredom odgojiteljske odgovornosti.

2390 *Slobodna veza* postoji kad muškarac i žena odbijaju dati pravni i javni oblik vezi koja uključuje spolnu intimnost.
1631

¹³⁹ Usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 84: AAS 74 (1982) 185.

¹⁴⁰ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 19: AAS 74 (1982) 102; Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 47: AAS 58 (1966) 1067.

¹⁴¹ Usp. *Lev 18, 7-20*.

Izraz je varljiv: što može značiti veza u kojoj se osobe ne obvezuju jedna prema drugoj i tako svjedoče manjak povjerenja jedne u drugu, u same sebe, ili u budućnost?

Izraz prikriva različite situacije: konkubinat, odbijanje ženidbe kao takve, nesposobnost vezati se obvezama na dugi rok.¹⁴² Sva ta stanja povređuju dostojanstvo ženidbe; ruše i sam pojam obitelji; slabe smisao vjernosti. Protive se moralnom zakonu: spolni čin mora imati mjesta isključivo u ženidbi; izvan nje uvijek je teški grijeh i priječi pristup sakramentalnoj pričesti.

2391 Mnogi se danas zalažu za neku vrstu »prava na pokus«, kada postoji nakana za vjenčanje. Kako god bila čvrsta odluka onih koji se opredjeljuju za preuranjene spolne odnose, takvi odnosi »nipošto nisu kadri u punoj iskrenosti i vjernosti osigurati međusobni odnos muškarca i žene, a još ga manje mogu zaštititi od tlapnji i hirova«.¹⁴³ Tjelesno jedinstvo moralno je zakonito samo onda kad se između muškarca i žene uspostavi neopoziva zajednica života. Ljudska ljubav ne podnosi »pokusa«. Ona zahtijeva potpun i definitivni međusobni dar osoba.¹⁴⁴

Ukratko

2392 »Ljubav je glavni i naravni poziv svakog ljudskog bića.«¹⁴⁵

2393 *Stvarajući ljudsko biće kao muško i žensko, Bog daje osobno dostojanstvo jednom i drugom jednako. Na svakome je od njih, muškarcu i ženi, da prepoznaju i prihvate svoj spolni identitet.*

2394 *Krist je uzor čistoće. Svaki krštenik pozvan je voditi čist život, svatko prema svom životnom staležu.*

2395 *Čistoća znači integraciju spolnosti u osobi. Ona uključuje osobno vladanje samim sobom.*

2396 *Među teške grijehove protiv čistoće treba navesti masturbaciju, blud, pornografiju i homoseksualne odnose.*

¹⁴² Usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 81: AAS 74 (1982) 181-182.

¹⁴³ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Dekl. *Persona humana*, 7: AAS 68 (1976) 82.

¹⁴⁴ Usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 80: AAS 74 (1982) 180-181.

¹⁴⁵ IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Familiaris consortio*, 11: AAS 74 (1982) 92.

- 2397 *Savez koji su supruzi slobodno sklopili uključuje vjernost, a nalaže im dužnost da čuvaju nerazrješivost svoje ženidbe.*
- 2398 *Plodnost je dobro, dar, jedna od svrha ženidbe. Darujući život, supruzi imaju udjela u Božjem očinstvu.*
- 2399 *Regulacija poroda predstavlja jedan od vidika odgovornog očinstva i majčinstva. Ispravnost nakana supružnika ne opravdava pribjegavanje sredstvima koja su moralno neprihvatljiva (npr. izravna sterilizacija ili kontracepcija).*
- 2400 *Preljub i rastava, mnogoženstvo i slobodna veza teške su povrede dostojanstva ženidbe.*

Članak 7.

SEDMA ZAPOVIJED

»Ne ukradi.«¹⁴⁶

»Ne ukradi« (Mt 19, 18).

2401 Sedma zapovijed zabranjuje nepravedno uzeti ili zadržati dobro bližnjega i nanijeti štetu bližnjemu u njegovim dobrima na bilo koji način. Ona propisuje pravednost i ljubav u upravljanju zemaljskim dobrima i
1807 plodovima ljudskog rada. Radi zajedničkog dobra zahtijeva poštivanje
opće namjene dobara i prava privatnog vlasništva. Kršćanski se život
952 trudi dobra ovoga svijeta usmjeriti prema Bogu i bratskoj ljubavi.

I. Opća namjena i privatno vlasništvo dobara

2402 U početku, Bog je zemlju i njezina blaga povjerio zajedničkom upravljanju čovječanstva, da se ono za nju brine, da njome svojim
226 radom zagospodari i uživa njezine plodove.¹⁴⁷ Dobra stvorenog svijeta namijenjena su cijelomu ljudskom rodu. Zemlja je ipak podijeljena među ljudima, da bi se postigla sigurnost života, izložena oskudici i ugrožena nasiljem. Prisvajanje dobara zakonito je radi jamstva slobode

¹⁴⁶ Usp. Pnz 5, 19.

¹⁴⁷ Usp. Post 1, 26-29.

i dostojanstva osobâ, radi pomaganja svakomu da namiri osnovne potrebe svoje i onih za koje se ima skrbiti. Ono mora omogućiti da se među ljudima očituje naravna solidarnost. 1939

2403 *Pravo na privatno vlasništvo*, na pravedan način stečeno ili primljeno, ne ukida prvobitni dar zemlje čovječanstvu kao cjelini. *Opća namjena dobara* ostaje prvenstvenom, makar promicanje zajedničkog dobra zahtijeva poštivanje privatnog vlasništva, njegova prava i njegova vršenja.

2404 »Služeći se stvorenim dobrima, čovjek mora izvanjske stvari što ih zakonito posjeduje držati ne samo kao svoje nego i kao zajedničke: u smislu da one mogu koristiti ne samo njemu, nego i drugima.«¹⁴⁸ Vlasništvo nad nekim dobrom čini njegova posjednika upraviteljem Providnosti, koji treba nastojati da to dobro donese ploda i da se njegovim blagodatima okoriste i drugi, ponajprije njegovi bližnji. 307

2405 Proizvodna dobra – tvarna ili netvarna – kao što su zemlje ili tvornice, stručno znanje ili umijeća, iziskuju brigu svojih posjednika da bi od njihovih plodova imao koristiti što veći broj ljudi. Posjednici uporabnih i potrošnih dobara moraju ta dobra rabiti umjerenom, pridržavajući njihov ponajbolji dio za gosta, za bolesnika, za siromaha.

2406 *Politička vlast* ima pravo i dužnost u službi zajedničkog dobra ravnati zakonitim vršenjem prava vlasništva.¹⁴⁹ 1903

II. Poštivanje osobâ i njihovih dobara

2407 U gospodarskim stvarima poštivanje ljudskog dostojanstva zahtijeva vršenje kreposti *umjerenosti*, da bi se ublažila privrženost dobrima ovoga svijeta; kreposti *pravednosti*, da bi se poštivala prava bližnjega i dalo mu se ono što mu pripada, i *solidarnosti*, slijedeći zlatno pravilo i darežljivost Gospodina koji, premda bogat, poradi nas postade siromašan, da se mi njegovim siromaštvom obogatimo.¹⁵⁰ 1809
1807
1839

¹⁴⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 69: AAS 58 (1966) 1090.

¹⁴⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 71: AAS 58 (1966) 1093; IVAN PAVAO II., Enc. *Sollicitudo rei socialis*, 42: AAS 80 (1988) 572-574; ISTI, Enc. *Centesimus annus*, 40: AAS 83 (1991) 843; *Isto mj.*, 48: AAS 83 (1991) 852-854.

¹⁵⁰ Usp. 2 Kor 8, 9.

POŠTIVANJE TUĐIH DOBARA

2408 Sedma zapovijed zabranjuje *krađu*, to jest otimanje tuđega dobra protiv razumne volje vlasnikove. Nema krađe ako se vlasnikova privola može pretpostaviti ili ako je uskrata protivna razumu i općoj namjeni dobara. To je slučaj prijeke i očite nužde, kad je raspolaganje tuđim dobrima i njihova uporaba jedini način da se namire neposredne i bitne potrebe (hrana, stan, odjeća...).¹⁵¹

1867 2409 Svaki način nepravedna uzimanja i zadržavanja tuđega dobra, pa i kad ne protuslovi odredbama građanskog zakona, protivan je sedmoj zapovijedi. Tako, namjerno zadržati pozajmljena dobra ili izgubljene predmete; varati u trgovini;¹⁵² plaćati nepravedne plaće;¹⁵³ povisivati cijene špekulirajući neznanjem ili nevoljom drugoga.¹⁵⁴

Moralno su nedopušteni još i: špekulacija kojom se umjetno mijenja procjena dobara, u cilju da se od njih izvuče korist na štetu drugoga; podmićivanje kojim se izokreće sud onih koji moraju donijeti odluke u skladu s pravom; prisvojenje i privatna uporaba društvenih dobara nekog poduzeća; loše obavljani radovi, varanje u prijavi porezne osnovice, krivotvorenje čekova i računa, pretjerano trošenje, rasipništvo. Hotimično činiti štetu privatnim ili javnim vlasništvima protivno je moralnom zakonu i zahtijeva odštetu.

2101 2410 *Obećanja se moraju održati, a ugovori strogo poštovati*, ukoliko je preuzeta obveza moralno ispravna. Znatan dio gospodarskog i društvenog života ovisi o vrijednosti ugovorâ među fizičkim ili pravnim osobama: tako trgovački ugovori o prodaji ili o kupnji, stambeni ili radni ugovori. Svaki ugovor mora se utanačiti i izvršiti u dobroj namjeri.

1807 2411 Ugovori podliježu *uzajamnoj (komutativnoj) pravednosti* koja ravna razmjenama među osobama i među ustanovama u punom poštivanju njihovih prava. Uzajamna pravednost strogo obvezuje; ona zahtijeva zaštitu pravâ vlasništva, plaćanje dugova i vršenje slobodno ugovorenih obveza. Bez uzajamne pravednosti nije moguć nikakav drugi oblik pravednosti.

¹⁵¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 69: AAS 58 (1966) 1090-1091.

¹⁵² Usp. *Pnz* 25, 13-16.

¹⁵³ Usp. *Pnz* 24, 14-15; *Jak* 5, 4.

¹⁵⁴ Usp. *Am* 8, 4-6.

Uzajamna pravednost razlikuje se od *zakonske* (legalne) pravednosti, koja se odnosi na ono što građanin pravično duguje zajednici, i od *diobene* (*distributivne*) pravednosti, koja ravna onim što zajednica duguje građanima razmjerno njihovim prinosima i njihovim potrebama.

2412 Krepošću uzajamne pravednosti, *odšteta za počinjenu nepravdu* 1459
zahtijeva povrat otegot dobra vlasniku:

Isus blagoslivlja Zakeja zbog njegove obveze: »Ako sam koga u čemu prevario, vraćam četverostruko« (*Lk* 19, 8). Oni koji su, izravno ili neizravno, prisvojili neko tuđe dobro, dužni su vratiti ga, ili vratiti jednaku vrijednost u naravi ili u vrsti, ako je stvar nestala, kao i plodove i koristi što bi ih od toga zakonito bio dobio vlasnik. Isto tako dužni su vratiti, u razmjeru svoje odgovornosti i probitka, svi oni koji su na neki način sudjelovali u krađi, ili su se njome okoristili znajući da je to krađa; na primjer oni koji su krađu naručili, ili pomogli, ili prikrili. 2487

2413 *Igre na sreću* (kartanje, itd.) i *oklade* nisu same po sebi protivne pravednosti. One postaju moralno neprihvatljivima kad lišavaju osobu onoga što joj je nužno za namirenje vlastitih i tuđih potreba. Igračka strast može postati teškim robovanjem. Nepravedno se kladiti ili varati na kartama težak je grijeh, osim ako je nanesena šteta tako laka da je onaj kome je učinjena ne može razumno smatrati važnom.

2414 Sedma zapovijed zabranjuje čine ili pothvate koji, iz bilo kojeg razloga, sebičnoga ili ideološkoga, trgovačkoga ili totalitarnoga, vode k *zarobljavanju ljudskih bića*, nepriznavanju njihova osobnog dostojanstva, njihovoj prodaji ili zamjeni kao da su trgovačka roba. Grijeh je protiv osobâ i njihovih temeljnih prava nasiljem ih svoditi na uporabnu vrijednost ili na izvor dobitka. Sveti Pavao naredio je jednom gospodaru kršćaninu neka prihvati svoga roba kršćanina »ne kao roba, nego kao brata [...], kao čovjeka, u Gospodinu« (*Flm* 16). 2297

POŠTIVANJE CJELOVITOSTI STVORENJA

2415 Sedma zapovijed zahtijeva poštivanje cjelovitosti stvorenja. Životinje su, kao i biljke i neživa bića, po prirodi namijenjene zajedničkom dobru prošloga, sadašnjeg i budućeg čovječanstva.¹⁵⁵ Uporaba rudnih, biljnih i životinjskih zaliha svega svijeta ne može biti odvojena od poštivanja čudorednih zahtjeva. Gospodstvo nad neživim i živim bićima, što ga je Stvoritelj dao čovjeku, nije posvemašnje; mjera mu je 373

¹⁵⁵ Usp. *Post* 1, 28-31.

378 skrb za kakvoću života bližnjega, podrazumijevajući tu i buduće naraštaje; ona zahtijeva religiozno poštivanje cjelovitosti stvorenja.¹⁵⁶

2416 *Životinje* su stvorovi Božji. Bog ih okružuje svojom providnosnom skrbi.¹⁵⁷ Samim svojim postojanjem one ga blagoslivlju i slave.¹⁵⁸ A ljudi su dužni prema njima biti dobrotorni. Sjetimo se s
344 kojom su nježnošću sveci, kao sveti Franjo Asiški ili sveti Filip Neri, postupali prema životinjama.

2417 Bog je povjerio životinje upravi onoga kojega je stvorio na svoju sliku.¹⁵⁹ Zakonito je dakle služiti se životinjama za hranu i za izradbu odjeće. Može ih se pripitomljivati da bi čovjeku pomagale u njegovu radu i dokolici. Medicinski i znanstveni pokusi na životinjama moralno su prihvatljivi, ako ostaju u razumnim granicama i pridonose
2234 njegovanju ili spašavanju ljudskih života.

2418 Protivno je ljudskom dostojanstvu zadavati životinjama uzaludne patnje i rasipati njihove živote. Nedostojno je također trošiti za njih svote koje bi ponajprije morale olakšavati ljudske nevolje. Može
2446 se voljeti životinje; ne mogu im se davati osjećaji koji se duguju samo osobama.

III. Društveni nauk Crkve

1960 2419 »Kršćanska Objava vodi k višem razumijevanju zakonâ društvenog života.«¹⁶⁰ Crkva prima od evanđelja punu objavu istine o čovjeku. Kad vrši poslanje naviještanja evanđelja, ona, u ime Kristovo,
359 svjedoči čovjeku o njegovu vlastitom dostojanstvu i o zvanju na zajedništvo osobâ; ona ga uči zahtjevima pravednosti i mira, sukladnima mudrosti Božjoj.

2032 2420 Crkva donosi moralni sud, u gospodarskim i društvenim predmetima, »kad to zahtijevaju temeljna prava osobe ili spas duša«.¹⁶¹ Što

¹⁵⁶ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 37-38: AAS 83 (1991) 840-841.

¹⁵⁷ Usp. *Mt* 6, 26.

¹⁵⁸ Usp. *Dn* 3, 79-81.

¹⁵⁹ Usp. *Post* 2, 19-20; 9, 1-4.

¹⁶⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 23: AAS 58 (1966) 1044.

¹⁶¹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 76: AAS 58 (1966) 1100.

se tiče ćudorednog područja, njezino je poslanje različito od poslanja građanskih vlasti: Crkva se skrbi za vremenite vidove zajedničkog dobra ukoliko su upravljani najvišem Dobru, našoj posljednjoj svrsi. Ona nastoji svojski preporučivati ispravne stavove u odnosu na zemaljska dobra i u društveno-gospodarskim odnosima. 2246

2421 Društveni nauk Crkve razvio se u devetnaestom stoljeću, u doba susreta Evanđelja s modernim industrijskim društvom, njegovim novim ustrojstvom za proizvodnju potrošnih dobara, njegovim novim poimanjem društva, države i vlasti, njegovim novim oblicima rada i vlasništva. Razvitak crkvenog nauka, u ekonomskim i društvenim predmetima, svjedoči trajnu vrijednost crkvenog naučavanja, i istodobno gospodarskim smisao njezine uvijek žive i djelatne Predaje.¹⁶²

2422 Društveni nauk Crkve sadrži sklop učenja koji se malo pomalo granao po tumačenju kojim je Crkva tijekom povijesti, uz pratnju Duha Svetoga, objašnjavala događaje u svjetlu cjelokupnosti riječi objavljene od Krista Isusa.¹⁶³ Taj nauk postaje za ljude dobre volje to prihvatljivijim što dublje nadahnjuje ponašanje vjernikâ. 2044

2423 Društveni nauk Crkve predlaže načela za razmišljanje; naznaćuje mjerila za prosuđivanje; daje smjernice za djelovanje.

Svaki sustav po kojemu bi društveni odnosi bili potpuno podređeni gospodarskim čimbenicima protivan je naravi ljudske osobe i njezinih čina.¹⁶⁴

2424 Teorija koja od dobiti čini isključivo pravilo i posljednji cilj gospodarske djelatnosti moralno je neprihvatljiva. Neuredna pohlepa za novcem redovito proizvodi opake učinke. To je jedan od uzroka mnogih sukoba što smućuju društveni red.¹⁶⁵ 2317

Sustav koji »žrtvuje temeljna prava osobâ i skupinâ kolektivnoj organizaciji proizvodnje« protivan je ljudskom dostojanstvu.¹⁶⁶ Svaki postupak koji osobe svodi na puka sredstva za stjecanje dobiti zarobljuje ćovjeka, vodi k idolopoklonstvu novca i pridonosi širenju ateizma. »Ne možete služiti Bogu i bogatstvu« (Mt 6, 24; Lk 16, 13).

¹⁶² Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 3: AAS 83 (1991) 794-796.

¹⁶³ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Sollicitudo rei socialis*, 1: AAS 80 (1988) 513-514; *Isto mj.*, 41: AAS 80 (1988) 570-572.

¹⁶⁴ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 24: AAS 83 (1991) 821-822.

¹⁶⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 63: AAS 58 (1966) 1085; IVAN PAVAO II., Enc. *Laborem exercens*, 7: AAS 73 (1981) 592-594; ISTI, Enc. *Centesimus annus*, 35: AAS 83 (1991) 836-838.

¹⁶⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 65: AAS 58 (1966) 1087.

- 676 2425 Crkva je odbacila totalitarne i ateističke ideologije, povezane, u moderno doba, s »komunizmom« ili »socijalizmom«. K tome, u praksi »kapitalizma« odbila je individualizam i apsolutno prvenstvo zakona tržišta nad ljudskim radom.¹⁶⁷ Upravljanje gospodarstvom samim centraliziranim planiranjem u osnovi izopačuje društvene sveze, a regulacija samim zakonom tržišta vrijeđa društvenu pravednost, »jer ima mnogo ljudskih potreba koje tržište ne može zadovoljiti«.¹⁶⁸
- 1886 Treba zagovarati razumno uređenje tržišta i gospodarskih inicijativa, po ispravnoj ljestvici vrijednosti i radi postizanja zajedničkog dobra.

IV. Gospodarska djelatnost i društvena pravednost

- 1928 2426 Razvitak gospodarskih djelatnosti i rast proizvodnje namijenjeni su namirivanju ljudskih potrebâ. Gospodarski život ne ide samo za porastom proizvodnje dobara i za povećavanjem dobiti ili moći; on je najprije upravljen služenju osobama, cijelomu čovjeku i svoj ljudskoj zajednici. Vođena vlastitim metodama, gospodarska djelatnost, da bi odgovorila naumu Božjem o čovjeku, mora se odvijati u granicama moralnog reda, u skladu s društvenom pravednošću.¹⁶⁹

- 307 2427 *Ljudski rad* proizlazi neposredno od osoba stvorenih na sliku Božju i pozvanih produžiti, jedni s drugima i jedni za druge, djelo stvaranja, ovladavajući zemljom.¹⁷⁰ Rad je dakle dužnost: »Tko neće da radi, neka i ne jede« (2 Sol 3, 10).¹⁷¹ Rad časti Stvoriteljeve darove i primljene talente. On može biti i otkupiteljski. Podnoseći mučan trud¹⁷² rada u jedinstvu s Isusom, zanatlijom iz Nazareta i raspetim na Kalvariji, čovjek na neki način surađuje sa Sinom Božjim u njegovu otkupiteljskom djelu. On se iskazuje učnikom Kristovim noseći križ, svaki dan, u djelatnosti koju je pozvan vršiti.¹⁷³ Rad može biti sredstvo posvećenja i prodahnjivanje zemaljskih stvarnosti Duhom Kristovim.

¹⁶⁷ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 10: AAS 83 (1991) 804-806; *Isto mj.*, 13: AAS 83 (1991) 809-810; *Isto mj.*, 44: AAS 83 (1991) 848-849.

¹⁶⁸ IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 34: AAS 83 (1991) 836.

¹⁶⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 64: AAS 58 (1966) 1086.

¹⁷⁰ Usp. *Post* 1, 28; DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 34: AAS 58 (1966) 1052-1053; IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 31: AAS 83 (1991) 831-832.

¹⁷¹ Usp. *I Sol* 4, 11.

¹⁷² Usp. *Post* 3, 14-19.

¹⁷³ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Laborem exercens*, 27: AAS 73 (1981) 644-647.

2428 Radom osoba vrši i ispunjuje dio sposobnosti upisanih u njezinu narav. Prvotna vrijednost rada stoji u samom čovjeku, koji mu je tvorac i namjenik. Rad je za čovjeka, a ne čovjek za rad.¹⁷⁴

2834

2185

Svakome mora biti omogućeno da u radu crpi sredstva za uzdržavanje života svoga i svojih i za služenje ljudskoj zajednici.

2429 Svatko ima *pravo na gospodarsku inicijativu*, svatko će svoje talente zakonito upotrebljavati da bi pridonio obilju od kojeg svi mogu imati koristi i da bi ubrao pravedne plodove svojih napora. Pazit će da se ravna po odredbama što ih zakonite vlasti donose radi zajedničkog dobra.¹⁷⁵

2430 *Gospodarski život* dovodi u pitanje različite probitke, koji su često međusobno suprotstavljeni. Tako se objašnjuje izbijanje sukobâ koji ga obilježuju.¹⁷⁶ Treba nastojati da se ti sukobi izglađe pregovorima koji će poštivati prava i dužnosti svake društvene strane: odgovornih za poduzeća, predstavnikâ radnikâ, na primjer sindikalnih organizacija, i, ako treba, javnih vlasti.

2431 *Odgovornost države.* »Gospodarska [...] djelatnost, osobito djelatnost tržišnog gospodarstva, ne može se odvijati u institucionalnoj, pravnoj i političkoj praznini. Ona pretpostavlja da su osigurana jamstva pojedinačnih sloboda i vlasništva, kao i čvrsta valuta i djelotvorne javne službe. Bitna je zadaća države da osigura ta jamstva, kako bi oni koji rade mogli uživati plod svoga rada i, dosljedno, osjećati se poticanima da ga obavljaju djelotvorno i pošteno. [...] Država je dužna nadzirati i ravnati primjenom ljudskih prava na gospodarskom polju; na tom području, ipak, prva odgovornost ne pripada državi nego ustanovama i raznim skupinama i udrugama koje tvore društvo.«¹⁷⁷

1908

1883

2432 *Odgovorni za poduzeće* snose pred društvom ekonomsku i ekološku odgovornost za svoje postupke.¹⁷⁸ Oni su dužni uzimati u obzir

2415

¹⁷⁴ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Laborem exercens*, 6: AAS 73 (1981) 589-592.

¹⁷⁵ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 32: AAS 83 (1991) 832-833; *Isto mj.*, 34: AAS 83 (1991) 835-836.

¹⁷⁶ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Laborem exercens*, 11: AAS 73 (1981) 602-605.

¹⁷⁷ IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 48: AAS 83 (1991) 852-853.

¹⁷⁸ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 37: AAS 83 (1991) 840.

dobro osobâ a ne samo povišenje *dobitaka*. Dobitci su ipak potrebni: oni omogućuju ulaganja koja osiguravaju budućnost poduzeća; oni jamče zaposlenost.

2433 *Pristup radu* i struci mora biti otvoren svima bez nepravedna razlučivanja, muškima i ženscima, zdravima i boležljivima, domaćima i useljenicima.¹⁷⁹ Već prema prilikama, društvo sa svoje strane mora pomagati građanima da si priskrbe rad i zaposlenje.¹⁸⁰

1867 2434 *Pravedna plaća* zakoniti je plod rada. Uskraćivati je ili zadržavati može biti velika nepravda.¹⁸¹ Da se odredi pravična naknada, treba uzeti u obzir potrebe i ujedno prinose svakoga. »Uzimajući u obzir posao i proizvodnost svakoga, stanje poduzeća i opće dobro, rad mora biti tako nagrađen da se čovjeku i njegovima namaknu sredstva za dostojno materijalno, društveno, kulturno i duhovno življenje.«¹⁸² Sporazum između stranâ nije dostatan da se moralno opravda visina plaće.

2435 *Štrajk* je moralno opravdan kad se pokaže kao neizbježno ili barem nužno sredstvo, radi srazmjerne koristi. Postaje moralno neprihvatljiv kad je praćen nasiljem, ili ako mu se pridaju ciljevi koji nisu izravno povezani s uvjetima rada ili su protivni zajedničkom dobru.

2436 Nepravedno je ne plaćati ustanovama socijalnog osiguranja *prinose* određene od zakonitih vlasti.

Gubitak zaposlenja zbog nezaposlenosti gotovo je uvijek, za onoga tko mu je žrtvom, povreda njegova dostojanstva i prijetnja ravnovjesju života. Uz štetu što je on osobno podnosi, iz toga proistječu i mnoge opasnosti za njegovu obitelj.¹⁸³

¹⁷⁹ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Laborem exercens*, 19: AAS 73 (1981) 625-629; *Isto mj.*, 22-23: AAS 73 (1981) 634-637.

¹⁸⁰ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 48: AAS 83 (1991) 852-854.

¹⁸¹ Usp. *Lev* 19, 13; *Pnz* 24, 14-15; *Jak* 5, 4.

¹⁸² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 67: AAS 58 (1966) 1088-1089.

¹⁸³ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Laborem exercens*, 18: AAS 73 (1981) 622-625.

V. Pravednost i solidarnost među narodima

2437 Na međunarodnoj razini, nejednakost gospodarskih zaliha i sredstava tolika je da uzrokuje pravi »jaz« među narodima.¹⁸⁴ S jedne strane su oni koji posjeduju i umnažaju sredstva razvoja, a s druge oni koji gomilaju dugove. 1938

2438 Različiti uzroci religijske, političke, gospodarske i financijske naravi, daju danas »socijalnom pitanju svjetsku širinu«.¹⁸⁵ Među narodima kojih su politike već međuovisne nužna je solidarnost. Ona je još nužnija kad je posrijedi zaustavljanje »izopačenih mehanizama« koji priječe razvitak manje uznapređovalih zemalja.¹⁸⁶ Zloporabne, ako ne i lihvarske¹⁸⁷ financijske sustave, nepravedne trgovinske odnose među narodima, utrku u naoružavanju treba zamijeniti općim naporom da se zalihe pokrenu prema ciljevima ćudorednoga, kulturnog i gospodarskog razvitka, »iznova određujući prednosti i ljestvice vrijednosti«.¹⁸⁸ 1911 2315

2439 *Bogati narodi* imaju tešku moralnu odgovornost prema narodima koji ne mogu sami osigurati sredstva svoga razvitka, ili su u tome bili spriječeni tragičnim povijesnim događajima. To je dužnost solidarnosti i ljubavi; to je i obveza pravednosti ako blagostanje bogatih naroda proizlazi iz izvora koji nisu bili pravedno plaćeni.

2440 *Izravna pomoć* jest prikladan odgovor na neposredne, izvanredne potrebe, prouzročene, na primjer, prirodnim katastrofama, pošastima itd. Ali ona nije dovoljna za prevladavanje teških nevolja prouzročenih stanjem oskudice ni za trajno zadovoljenje potrebâ. Treba također *reformirati* međunarodne ekonomske i financijske *ustanove*, kako bi bolje promicale pravične odnose s manje uznapređovalim zemljama.¹⁸⁹ Treba podupirati napor siromašnih zemalja koje se trude oko svog razvoja i oslobođenja.¹⁹⁰ Ta je načela na poseban način potrebno

¹⁸⁴ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Sollicitudo rei socialis*, 14: AAS 80 (1988) 526-528.

¹⁸⁵ IVAN PAVAO II., Enc. *Sollicitudo rei socialis*, 9: AAS 80 (1988) 520-521.

¹⁸⁶ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Sollicitudo rei socialis*, 17: AAS 80 (1988) 532-533; *Isto mj.*, 45: AAS 80 (1988) 7-578.

¹⁸⁷ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 35: AAS 83 (1991) 836-838.

¹⁸⁸ IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 28: AAS 83 (1991) 828.

¹⁸⁹ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Sollicitudo rei socialis*, 16: AAS 80 (1988) 531.

¹⁹⁰ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 26: AAS 83 (1991) 824-826.

primijeniti na području zemljoradnje. Seljaci, osobito u trećem svijetu, tvore pretežito mnoštvo siromašnih.

1908 2441 Rast smisla za Boga i poznavanja samoga sebe u osnovi je svakoga *cjelovitog razvitka ljudskoga društva*. Tada razvitak umnaža materijalna dobra i stavlja ih u službu osobe i njezine slobode, smanjujući gospodarsku bijedu i izrabljivanje. On promiče poštivanje kulturnog identiteta i otvorenost transcenciji.¹⁹¹

899 2442 Ne spada na crkvene pastire izravno se uplitati u političko djelo i u organizaciju društvenog života. Ta zadaća spada u zvanje *vjernikâ laikâ*, koji sa svojim sugrađanima djeluju na vlastitu inicijativu. Društvena djelatnost može uključivati mnogo konkretnih putova, ali će joj uvijek biti cilj zajedničko dobro i bit će u skladu s evanđeoskom porukom i naukom Crkve. Na vjernike laike spada »prožimati vremenite stvarnosti kršćanskim zalaganjem i u tom pokazivati da su svjedoci i djelatnici mira i pravde«. ¹⁹²

2544-2547

VI. Ljubav prema siromasima

786, 525 2443 Bog blagoslivlja one koji pritječu u pomoć siromasima, a osuđuje one koji se od njih odvrćaju. »Tko od tebe što zaište, podaj mu! I ne okreni se od onoga koji hoće da mu pozajmiš« (*Mt* 5, 42).
544, 853 »Besplatno primiste, besplatno dajte« (*Mt* 10, 8). Isus Krist će prepoznati svoje izabranike po onome što su učinili za siromahe.¹⁹³ To što se »siromasima navješćuje evanđelje« (*Mt* 11, 5),¹⁹⁴ znak je Kristove prisutnosti.

1716 2444 »Ljubav Crkve prema siromasima [...] dio je njezine stalne tradicije.«¹⁹⁵ Ta se ljubav nadahnjuje Evanđeljem blaženstava,¹⁹⁶ Isusovim

¹⁹¹ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Sollicitudo rei socialis*, 32: AAS 80 (1988) 556-557; ISTI, Enc. *Centesimus annus*, 51: AAS 83 (1991) 856-857.

¹⁹² IVAN PAVAO II., Enc. *Sollicitudo rei socialis*, 47: AAS 80 (1988) 582; usp. *Isto mj.*, 42: AAS 80 (1988) 572-574.

¹⁹³ Usp. *Mt* 25, 31-36.

¹⁹⁴ Usp. *Lk* 4, 18.

¹⁹⁵ IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 57: AAS 83 (1991) 862-863.

¹⁹⁶ Usp. *Lk* 6, 20-22.

siromaštvom¹⁹⁷ i pažnjom prema siromasima.¹⁹⁸ Ljubav prema siromasima jedan je od razloga dužnosti rada, kako bi se »imalo što podijeliti s potrebnima«. ¹⁹⁹ Ona se ne proteže samo na materijalno siromaštvo, nego i na mnogobrojne oblike kulturnoga i vjerskog siromaštva.²⁰⁰

2445 Ljubav prema siromasima nespojiva je s neumjerenom ljubavlju prema bogatstvu ili sebičnom (»egoističnom«) uporabom bogatstva: 2536

»De sada, bogataši, proplačite i zakukajte zbog nevolja koje će vas zadesiti! Bogatstvo vam istrunu, haljine vaše postadoše hrana moljcima, zlato vam i srebro zarđa i rđa će njihova biti svjedočanstvo protiv vas te će kao vatra izjesti tjelesa vaša! Zgrnuste blago u posljednje dane! Evo: plaća kosaca vaših njiva – koju im uskratiste – viče; i vapaji žetelaca dopriješe do ušiju Gospoda nad Vojskama. Raskošno ste na zemlji i razvratno živjeli, utoviste srce svoje za dan klanja! Osudiste i ubiste pravednika: on vam se ne suprotstavlja« (*Jak 5, 1-6*). 2547

2446 Sveti Ivan Zlatousti snažno doziva u pamet: »Ne dati siromasima da imaju udjela u našim vlastitim dobrima, znači okradati ih i oduzimati im život. Dobra koja držimo [...] nisu naša, nego njihova.«²⁰¹ »Trebajmo najprije udovoljiti zahtjevima pravednosti, da se ne bi davalo kao dar ljubavi ono što se već duguje u ime pravde«.²⁰² 2402

»Kad siromasima dajemo prijeko potrebne stvari, vraćamo im što je njihovo, a ne dajemo im što je naše. Više nego čin ljubavi, vršimo dužnost pravednosti.«²⁰³

2447 *Djela milosrđa* jesu djela ljubavi kojima pritječemo u pomoć bližnjemu u njegovim tjelesnim i duhovnim potrebama.²⁰⁴ Poučavati, savjetovati, tješiti, bodriti, djela su duhovnog milosrđa, kao i praštati i strpljivo podnositi. Djela tjelesnog milosrđa jesu poglavito nahraniti gladne, ugostiti beskućnike, odjenuti one koji trebaju odjeće, pohoditi bolesne i utamničene, pokopati mrtve.²⁰⁵ Među tim djelima, milostinja 1460 1038, 1969

¹⁹⁷ Usp. *Mt 8, 20*.

¹⁹⁸ Usp. *Mk 12, 41-44*.

¹⁹⁹ Usp. *Ef 4, 28*.

²⁰⁰ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 57: AAS 83 (1991) 863.

²⁰¹ IVAN ZLATOUSTI, *In Lazarum*, concio 2, 6: PG 48, 992.

²⁰² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Apostolicam actuositatem*, 8: AAS 58 (1966) 845.

²⁰³ GRGUR VELIKI, *Regula pastoralis*, 3, 21, 45: SC 382, 394 (PL 77, 87).

²⁰⁴ Usp. *Iz 58, 6-7; Heb 13, 3*.

²⁰⁵ Usp. *Mt 25, 31-46*.

dana siromasima²⁰⁶ jedno je od glavnih svjedočanstava bratske ljubavi: ujedno je i vršenje pravde koje je Bogu milo.²⁰⁷

1004 »Tko ima dvije haljine, neka podijeli s onim koji nema. U koga ima hrane, neka učini isto tako« (Lk 3, 11). »Dajte za milostinju ono iznutra, i gle – sve vam je čisto« (Lk 11, 41). »Ako su koji brat ili sestra goli, bez hrane svagdanje, pa im tkogod od vas rekne: ‘Hajdete u miru, grijte se i sitite’, a ne dade im ono što im je potrebno za tijelo, kakva korist od toga?« (Jak 2, 15-16).²⁰⁸

386 2448 »U mnogim svojim oblicima: u materijalnoj oskudici, nepravednu tlačenju, tjelesnim i psihičkim bolestima, i napokon u smrti, ljudska bijeda očigledan je znak prirodnog stanja slabosti, u kojoj se čovjek nalazi poslije istočnoga grijeha, i potrebe spasenja. Zato je ona privlačila samilost Krista Spasitelja koji je htio da je uzme na se i da se poistovjeti s ‘najmanjima između braće’. Stoga je pritisnutima bijedom upravljena prednost ljubavi Crkve, koja se, sve od svojih početaka unatoč nevjernosti mnogih svojih članova, nije prestala zalagati da ih pridiže, štiti i oslobađa. Ona je to činila bezbrojnim dobrotvornim djelima koja ostaju uvijek i svugdje prijeko potrebna.«²⁰⁹

1586

2449 Još od Starog zavjeta svakovrsne pravne mjere (godina otpusta, zabrana kamatništva i zadržavanja zaloga, obveza desetine, dnevno plaćanje nadničara, pravo na pabirčenje grožđa i žita) odgovaraju na poticaj Ponovljenog zakona: »Kako siromaha nikada neće nestati iz zemlje, zapovijedam ti: širom otvaraj svoju ruku svome bratu, svome siromahu i potrebitu u zemlji svojoj« (Pnz 15, 11). Isus tu riječ čini svojom: »Jer siromahâ ćete uvijek imati sa sobom, ali mene nećete uvijek imati« (Iv 12, 8). Time on ne čini ništetnom žestinu drevnih proroštava: Jer »kupuju siromaha za novac, potrebita za sandale« (Am 8, 6), nego nas pozivlje da u siromasima, koji su mu braća, prepoznamo njegovu prisutnost.²¹⁰

1397

786 »Onog dana kad ju je majka ukorila što u kuću prima siromahe i bolesne, sveta Ruža Limska rekla joj je: »Mi smo Kristov miomiris kada poslužujemo bolesnike.«²¹¹

²⁰⁶ Usp. Tob 4, 5-11; Sir 17, 18.

²⁰⁷ Usp. Mt 6, 2-4.

²⁰⁸ Usp. I Iv 3, 17.

²⁰⁹ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Instr. *Libertatis conscientia*, 68: AAS 79 (1987) 583.

²¹⁰ Usp. Mt 25, 40.

²¹¹ P. HANSEN, *Vita mirabilis [...] venerabilis sororis Rosae de sancta Maria Limensis (Romae 1664)* p. 200.

Ukratko

- 2450 »Ne ukradi« (Pnz 5, 19). »Ni kradljivci, ni razbojnici neće baštiniti kraljevstva Božjega« (1 Kor 6, 10).
- 2451 Sedma zapovijed propisuje vršenje pravednosti i ljubavi u upravljanju zemaljskim dobrima i plodovima ljudskog rada.
- 2452 Dobra stvorenoga svijeta namijenjena su svemu ljudskom rodu. Pravo na privatno vlasništvo ne ukida opće namjene dobara.
- 2453 Sedma zapovijed zabranjuje krađu. Krađa je nasilno prisvajanje tuđega dobra, protiv vlasnikove razumne volje.
- 2454 Svaki način nepravedna uzimanja i nepravedne uporabe tuđega dobra protivan je sedmoj zapovijedi. Počinjena nepravda zahtijeva odštetu. Zamjениčka (komutativna) pravednost zahtijeva povrat ukradenog dobra.
- 2455 Moralni zakon zabranjuje djela koja, iz trgovačkih ili totalitarnih ciljeva, vode k zarobljivanju ljudskih bića: kupovati ih, prodavati ih i razmjenjivati kao trgovačku robu.
- 2456 Gospodarenje nad rudnim, biljnim i životinjskim blagom svijeta, što ga je Stvoritelj dao čovjeku, ne može se odijeliti od poštivanja čudorednih obveza, uključujući obveze prema budućim naraštajima.
- 2457 Životinje su povjerene na upravljanje čovjeku, koji je dužan prema njima biti dobrohotan. One mogu služiti pravednu zadovoljavanju čovjekovih potreba.
- 2458 Crkva donosi sud o gospodarskim i društvenim stvarima kad to zahtijevaju temeljna prava osobe ili spas duša. Ona se brine za vremenito opće dobro ljudi ukoliko je podređeno najvišem Dobru, našoj posljednjoj svrsi.
- 2459 Sam je čovjek tvorac, središte i cilj svekolikoga gospodarskog i društvenog života. Odlučujuća točka društvenog pitanja jest to da dobra od Boga stvorena za sve zaista i dospiju do svih, po pravdi i uz pomoć ljubavi.
- 2460 Prvotna vrijednost rada odnosi se na samog čovjeka, koji mu je tvorac i kojemu je rad namijenjen. Po svom radu čovjek sudjeluje u djelu stvaranja. Povezan s Kristom rad može biti otkupiteljski.

- 2461 *Pravi je razvoj razvitak cijeloga čovjeka. Treba nastojati da raste sposobnost svake osobe da bi odgovorila svome zvanju, to jest Božjemu pozivu.*²¹²
- 2462 *Milostinja dana siromasima svjedočanstvo je bratske ljubavi: ona je i Bogu milo vršenje pravde.*
- 2463 *U mnoštvu ljudi bez kruha, bez krova, bez stalnoga mjesta, kako ne prepoznati Lazara, gladnoga prosjaka iz prispodobe?*²¹³ *Kako ne čuti Isusa: »Ni meni ne učiniste« (Mt 25, 45).*

Članak 8.

OSMA ZAPOVIJED

»Ne svjedoči lažno protiv blišnjega svoga« (*Izl 20, 16*).

»Rečeno je starima: 'Ne zaklinji se krivo, nego izvrši Gospodinu svoje zakletve'« (*Mt 5, 33*).

2464 Osmi zapovijed zabranjuje krivotvoriti istinu u odnosima s drugima. Taj čudoredni propis proistječe iz zvanja svetoga naroda da bude svjedokom svoga Boga koji jest istina i hoće istinu. Povrede istine, riječima ili djelima, izražava čovjekovo odbijanje da se obveže na moralnu ispravnost: duboke su nevjere Bogu, i u tom smislu podrivaju osnove Saveza.

I. Živjeti u istini

- 215 2465 Stari zavjet svjedoči: *Bog je vrelo svake istine*. Njegova je Riječ istina.²¹⁴ Njegov je Zakon istina.²¹⁵ »Od koljena do koljena tvoja je vjernost«²¹⁶ (*Ps 119, 90*). Budući da je Bog »Istinit« (*Rim 3, 4*), članovi njegova puka pozvani su živjeti u istini.²¹⁷

²¹² Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Centesimus annus*, 29: AAS 83 (1991) 828-830.

²¹³ Usp. *Lk 16, 19-31*.

²¹⁴ Usp. *Izr 8, 7; 2 Sam 7, 28*.

²¹⁵ Usp. *Ps 119, 142*.

²¹⁶ Usp. *Lk 1, 50*.

²¹⁷ Usp. *Ps 119, 30*.

2466 U Isusu Kristu očitovala se sva Božja istina. »Pun milosti i istine«,²¹⁸ on je »svjetlost svijeta« (Iv 8, 12), on je *Istina*.²¹⁹ Nijedan koji u njega vjeruje, ne ostaje u tami.²²⁰ Učenik Isusov »ostaje u njegovoj riječi« da bi upoznao »istinu koja oslobađa«²²¹ i koja posvećuje.²²² Slijediti Isusa, to znači živjeti od Duha istine²²³ kojega Otac šalje u njegovo ime²²⁴ i koji uvodi »u svu istinu« (Iv 16, 13). Svoje učenike Isus uči bezuvjetnoj ljubavi za istinu: »Vaša riječ neka bude: Da, da – ne, ne« (Mt 5, 37). 2153

2467 Čovjek naravno teži k istini. On ju je dužan častiti i svjedočiti: »Po svom dostojanstvu, svi su ljudi, zato što su osobe [...], samom svojom naravi poticani i, po moralnoj obvezi, dužni tražiti istinu, ponajprije onu koja se tiče religije. Dužni su i prionuti uz istinu netom je spoznaju i ravnati cijeli svoj život prema zahtjevima istine.«²²⁵ 2104

2468 Istina kao ispravnost ljudskog djelovanja i govorenja zove se *istinoljubivost*, iskrenost ili otvorenost. Istina ili istinitost jest krepost kojom se čovjek iskazuje istinitim u svojim djelima govoreći istinu svojim riječima, čuvajući se dvoličnosti, pretvaranja i licemjerja. 1458

2469 »Ljudi ne bi mogli živjeti zajedno kad ne bi imali međusobnog povjerenja, to jest kad ne bi govorili istinu jedni drugima.«²²⁶ Krepost istine pravedno daje drugomu ono što mu se duguje. Istinitost se drži ispravne sredine između onoga što se mora očitovati i tajne koja se mora čuvati: ona uključuje poštenje i diskreciju. Po pravednosti, »čovjek mora drugom čovjeku pošteno očitovati istinu.«²²⁷ 1807

2470 Kristov učenik prihvaća »živjeti u istini«, to jest u jednostavnosti života sukladno primjeru Gospodinovu i ostajući u njegovoj istini. »Reknemo li da imamo zajedništvo s njime, a u tami hodimo, lažemo i ne činimo istine« (I Iv 1, 6).

²¹⁸ Usp. Iv 1, 14.

²¹⁹ Usp. Iv 14, 6.

²²⁰ Usp. Iv 12, 46.

²²¹ Usp. Iv 8, 31-32.

²²² Usp. Iv 17, 17.

²²³ Usp. Iv 14, 17.

²²⁴ Usp. Iv 14, 26.

²²⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Dignitatis humanae*, 2: AAS 58 (1966) 931.

²²⁶ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, II-II, q. 109, a. 3, ad 1: Ed. Leon. 9, 418.

²²⁷ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, II-II, q. 109, a. 3, c: Ed. Leon. 9, 418.

II. »Dati svjedočanstvo istini«

1816 2471 Pred Pilatom, Krist proglašava da je »došao na svijet da dade svjedočanstvo istini«. ²²⁸ Kršćanin se dakle ne smije »stidjeti svjedočanstva za Gospodina« (2 *Tim* 1, 8). U prilikama koje iziskuju svjedočenje vjere, kršćanin je mora ispovjediti bez dvosmislenosti, po primjeru svetog Pavla pred njegovim sucima. On treba čuvati »besprijeckornu savjest pred Bogom i pred ljudima« (*Dj* 24, 16).

863, 905 2472 Dužnost kršćana da sudjeluju u životu Crkve potiče ih da djeluju kao *svjedoci evanđelja* i obveza što iz toga proistječu. To svjedočenje jest prenošenje vjere riječima i djelima. Svjedočanstvo je čin pravde koji potvrđuje istinu ili čini da bude upoznata. ²²⁹

1807 »Svi su [...] kršćani, gdje god živjeli, dužni primjerom života i svjedočanstvom riječi očitovati novoga čovjeka kojega su krštenjem obukli i jakost Duha Svetoga koji ih je po potvrdi ojačao.« ²³⁰

852 2473 *Mučeništvo* je vrhovno svjedočanstvo dano za istinu vjere; označuje svjedočanstvo koje ide do smrti. Mučenik daje svjedočanstvo za Krista umrlog i uskrsloga, s kojim je sjedinjen ljubavlju. Daje svjedočanstvo za istinu vjere i kršćanskog nauka. On podnosi smrt činom jakosti. »Pustite me da postanem hranom zvijeri. Po njima će mi biti dano da prispijem Bogu.« ²³¹

1808 2474 Crkva je s najvećom pomnjom skupljala uspomene na one koji su u svjedočenju vjere išli do kraja. To su Djela mučenikâ, koja tvore pismohrane Istine, zapisane slovima krvi:

1011 »Od čarî svijeta i od kraljevstava ovoga vijeka ništa mi neće poslužiti. Bolje je za mene umrijeti [da bih se sjedinio] s Kristom Isusom, nego kraljevati nad krajnjim granicama zemlje. Njega ja tražim, koji je umro za nas, njega ja hoću, koji je uskrsnuo za nas. Moje se rođenje približuje...« ²³²

»Blagoslivljam te što si me smatrao dostojnim ovoga dana i ovoga sata, dostojnim da budem ubrojen u broj tvojih mučenika [...]. Ti si održao svoje obećanje, Bože vjernosti i istine. Za tu milost i za sve, hvalim te,

²²⁸ Usp. *Iv* 18, 37.

²²⁹ Usp. *Mt* 18, 16.

²³⁰ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Ad gentes*, 11: AAS 58 (1966) 959.

²³¹ IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Romanos*, 4, 1: SC 10bis, str. 110 (Funk 1, 256).

²³² IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Romanos*, 6, 1: SC 10bis, str. 114 (Funk 1, 258-260).

blagoslivljam te, slavim te po vječnomu i nebeskom Velikom Svećeniku, Isusu Kristu, tvome ljubljenom Sinu. Po njemu, koji je s tobom i s Duhom, slava ti budi, sada i u budućim vjekovima. Amen.«²³³

III. Povrede istine

2475 Kristovi učenici »obukli su novoga čovjeka stvorena po Bogu u pravednosti i svetosti istine« (*Ef* 4, 24). »Odbacivši laž« (*Ef* 4, 25), oni treba da »odbace od sebe svaku vrstu zloće i svaku vrstu lukavštine, licemjerja, zavisti i svaku vrstu klevetanja« (*I Pt* 2, 1).

2476 *Lažno svjedočanstvo i krivokletstvo.* Kad je izrečena javno, 2152 izjava protivna istini zadobiva osobitu težinu. Pred sudom, ona biva lažnim svjedočanstvom.²³⁴ Kad je izrečena pod prisegom, to je krivokletstvo. Takvi postupci pridonose ili osudi nevina čovjeka, ili opravdanju krivaca, ili povećanju kazne optuženih.²³⁵ I teško škode vršenju pravde i pravičnosti osude izrečene od sudaca.

2477 *Poštivanje dobra glasa* osobâ zabranjuje svaki stav i svaku riječ koji im mogu prouzročiti nepravednu štetu.²³⁶ Postaje krivim:

- *za neosnovan sud* onaj tko, makar i prešutno, bez dostatna temelja prihvaća kao istinit neki čudoredni manjak u svoga bližnjega;
- *za ogovaranje* onaj tko, bez objektivno valjana razloga, otkriva tuđe manjke i pogreške osobama koje za to ne znaju;²³⁷
- *za klevetu* onaj tko, tvrdnjama suprotnim istini, škodi dobrom glasu drugih i daje prigodu za krive sudove o njima.

2478 Da se izbjegne neosnovan sud, svatko će paziti da misli, riječi i djela svoga bližnjega tumači, koliko je moguće, u povoljnom smislu:

»Svaki dobri kršćanin mora biti spremniji nejasnu tvrdnju bližnjega spasiti negoli osuditi; ako ne može spasiti, neka pita kako je on razumije; pa ako je razumije loše, neka ga ispravi s ljubavlju; a ako to nije dosta, neka traži sve prikladne načine da se on, dobro je razumijevajući, spasi.«²³⁸

²³³ *Martyrium Polycarpi*, 14, 2-3: SC 10bis, str. 228 (Funk 1, 330-332).

²³⁴ Usp. *Izr* 19, 9.

²³⁵ Usp. *Izr* 18, 5.

²³⁶ Usp. ZKP kan. 220.

²³⁷ Usp. *Sir* 21, 28.

²³⁸ IGNACIJE LOYOLSKI, *Exercitia spiritualia* [*Duhovne vježbe*], 22: MHSI 100, 164.

1753 2479 Ogovor i kleveta nište *dobar glas i čast bližnjega*. A čast je društveno svjedočanstvo što se daje ljudskom dostojanstvu, i svatko ima naravno pravo na čast svoga imena, na svoj dobar glas i na poštovanje. Stoga, ogovor i kleveta vrijeđaju kreposti pravednosti i ljubavi.

2480 Treba otkloniti svaku riječ ili stav koji *laskanjem, ulagivanjem ili dopadljivošću* bodre i utvrđuju drugoga u zloći njegovih djela i opakosti ponašanja. Laskanje je težak grijeh ako postaje sukrivcem porokâ ili teških grijeha. Želja da se učini usluga ili prijateljstvo ne opravdavaju dvosmislenost govora. Laskanje je laki grijeh kad se želi samo biti ugodnim, izbjеći neko zlo, zadovoljiti neku potrebu, polučiti dopuštene koristi.

2481 *Hvastanje ili razmetanje* jest grijeh protiv istine. Isto je i s *porugom* (ironijom) koja ide za podcjenjivanjem nekoga zlobno karikirajući ovaj ili onaj vidik njegova ponašanja.

392 2482 »*Laž* je kad se govori neistina s nakanom varanja.«²³⁹ Gospodin u laži prokazuje đavolsko djelo: »Vama je otac đavao [...], nema istine u njemu: kad govori laž, od svojega govori, jer je lažac i otac laži« (Iv 8, 44).

2483 Laž je najizravnija povreda istine. Lagati, znači govoriti ili raditi protiv istine, radi zavođenja u bludnju. Ranjavajući čovjekov odnos prema istini i prema bližnjemu, laž vrijeđa temeljni odnošaj čovjeka i njegove riječi prema Gospodinu.

1750 2484 *Težina laži* mjeri se prema naravi istine koju izobličuje, prema okolnostima i nakanama onoga tko laže, prema šteti što su je pretrpjeli oni koji su žrtve laži. Iako je laž, u sebi, samo laki grijeh, postaje smrtnim grijehom kad teško vrijeđa kreposti pravednosti i ljubavi.

1756 2485 Laž je po svojoj naravi za osudu. Ona je obeščašćenje riječi kojoj je zadaća priopćivati drugima spoznatu istinu. Hotimična nakana da se riječima protivnim istini bližnji zavede u bludnju jest povreda pravednosti i ljubavi. Grješnost je još veća kad nakana varanja prijeti opasnošću kobnih posljedica po one koji su odvraceni od istine.

²³⁹ AUGUSTIN, *De mendacio*, 4, 5: CSEL 41, 419 (PL 40, 491).

2486 Laž je, budući da je povreda kreposti istinitosti, pravo nasilje učinjeno drugomu. Ona ga pogađa u sposobnosti spoznaje, koja je uvjet za svaki sud i svaku odluku. Ona sadrži klicu podjele duhova i svih zala što ih ta podjela uzrokuje. Laž je pogubna za svako društvo; ona potkopava povjerenje među ljudima i razdire tkivo društvenih odnosa. 1607

2487 Svaka krivnja počinjena protiv pravednosti i istine nameće *dužnost odštete*, pa i onda kad je krivcu oprosteno. Kad je nemoguće javno naknaditi neku krivicu, treba to učiniti potajno; ako onaj tko je pretrpio štetu ne može biti izravno oštećen, treba mu dati zadovoljštinu moralno, u ime ljubavi. Ta dužnost odštete tiče se i krivnjâ počinjenih protiv tuđega dobra glasa. Ta se odšteta, moralna i gdjekad materijalna, mora procijeniti po mjeri prouzročene štete. Odšteta obvezuje u savjesti. 1459 2412

IV. Poštivanje istine

2488 *Pravo na priopćivanje* istine nije bezuvjetno. Svatko mora suobličiti svoj život evanđeoskoj zapovijedi bratske ljubavi; a ona u konkretnim prilikama, zahtijeva da se procijeni je li ili nije prikladno otkriti istinu onomu tko za nju pita. 1740

2489 Ljubav i poštivanje istine moraju nalagati odgovor na svako *traženje obavijesti ili priopćenja*. Dobro i sigurnost drugoga, poštivanje privatnog života, zajedničko dobro dostatni su razlozi da se prešuti što ne smije biti poznato, ili da se upotrijebi diskretan govor. Dužnost da se izbjegne sablazan često nalaže strogu diskreciju. Nitko nije dužan otkriti istinu onomu tko nema prava da je upozna.²⁴⁰ 2284

2490 *Tajna sakramenta pomirenja* jest sveta, i ne može biti izdana ni pod kojom izlikom. »Sakramentalna je tajna nepovrediva; stoga je ispovjedniku apsolutno zabranjeno izdati pokornika bilo u čemu, riječima ili na drugi način, i iz bilo kojega razloga.«²⁴¹ 1467

2491 *Strukovne tajne* – na primjer tajne političarâ, vojnikâ, liječnikâ, pravnikâ – ili povjerljivi iskazi dani pod tajnu moraju biti čuvani, osim

²⁴⁰ Usp. *Sir* 27, 17; *Izr* 25, 9-10.

²⁴¹ ZKP kan. 983, § 1.

u izvanrednim slučajevima kad bi čuvanje tajne moglo onome tko ih povjerava, onome tko ih prima ili nekome trećem prouzročiti veoma teške štete koje se mogu izbjeći samo iznošenjem istine. Sve ako i nisu povjerene pod tajnu, privatne obavijesti škodljive drugima ne smiju se širiti bez teška i razmjerna razloga.

- 2522 2492 Svatko mora čuvati pravednu suzdržljivost glede privatnog života ljudi. Odgovorni za obavješćivanje moraju održavati pravilan razmjer između zahtjeva zajedničkog dobra i poštivanja posebnih prava. Upletanje sredstava obavješćivanja u privatni život osoba koje su u nekoj političkoj ili javnoj djelatnosti za osudu je ako škodi njihovoj intimnosti ili slobodi.

V. Upotreba sredstava društvenoga priopćivanja

2493 U modernom društvu, sredstva društvenog priopćivanja imaju istaknutu ulogu u obavještavanju, kulturnom promicanju i formaciji. Ta uloga raste razmjerno s tehničkim napretkom, bogatstvom i raznolikošću prenesenih vijesti te utjecajem na javno mnijenje.

- 1906 2494 Obavještavanje preko masmedija u službi je zajedničkog dobra.²⁴² Društvo ima pravo na obavještenost utemeljenu na istini, slobodi, pravdi i solidarnosti.

»Dobro vršenje toga prava zahtijeva da priopćivanje, glede predmeta, bude uvijek istinito i – u poštivanju zahtjevâ pravednosti i ljubavi – potpuno; glede načina, da bude pošteno i prikladno, to jest da u pribavljanju i širenju vijesti savjesno poštuje moralne zakone, čovjekova prava i dostojanstvo.«²⁴³

- 906 2495 »Nužno je da svi članovi društva vrše i na tom području svoje dužnosti pravednosti i ljubavi. Neka se stoga i sredstvima društvenog priopćivanja trude oko oblikovanja i širenja ispravna javnog mnijenja.«²⁴⁴ Solidarnost se očituje kao posljedica istinita i točna priopćivanja i slobodna protoka misli, koje pogoduju poznavanju i poštivanju drugoga.

2496 Sredstva društvenog priopćivanja (osobito masovni mediji) mogu u korisnikâ izazvati stanovitu pasivnost, čineći ih slabo pozornim potrošačima

²⁴² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Inter mirifica*, 11: AAS 56 (1964) 148-149.

²⁴³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Inter mirifica*, 5: AAS 56 (1964) 147.

²⁴⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Inter mirifica*, 8: AAS 56 (1964) 148.

porukâ ili predstavâ. U pogledu masovnih medija korisnici će sebi nametnuti umjerenost i stegu. Osjećat će dužnost da si oblikuju prosvjetljenu i ispravnu savjest, kako bi se lakše opirali manje poštenim utjecajima. 2525

2497 U novinstvu su odgovorni po samom svojem zvanju, obvezani, u širenju vijesti, služiti istini i ne vrijeđati ljubav. Oni će nastojati brigom jednakom poštivati narav činjenicâ i granice kritičkog suda prema osobama. Moraju izbjegavati da ne padnu u ozloglašivanja.

2498 »Poradi zajedničkoga dobra *građansku vlast* vežu osobite dužnosti [...]. Ta je vlast dužna braniti i štiti istinitu i pravu slobodu izvješćivanja.«²⁴⁵ Donoseći zakone i bdijući nad njihovom primjenom, javna će vlast paziti da iz loše uporabe medijâ ne »nastanu teške štete javnom ćudoređu i napretku društva«.²⁴⁶ Ona 2286
će kažnjavati povredu svačijeg prava na dobar glas i na tajnu privatnog života. Pravovremeno će i pošteno davati obavijesti koje se tiču zajedničkog dobra ili su odgovor na utemeljenu uznemirenost pučanstva. Ništa ne može opravdati utjecanje lažnim vijestima u svrhu manipuliranja javnim mnijenjem pomoću masovnih medija. Takvim se zahvatima ne smije štetiti ni slobodi pojedinaca ni skupina.

2499 Moral prokazuje pogubnost totalitarnih država koje sustavno krivotvore istinu, kroz medije vrše politički pritisak na javno mnijenje, »manipuliraju« optuženima i svjedocima na javnom suđenju umišljajući da će svoju strahovladu osigurati gušeći i potiskujući sve što smatraju »zločinom mišljenja«. 1903

VI. Istina, ljepota i sakralna umjetnost

2500 Vršenje dobra popraćeno je darom duhovnog užitka i moralnom ljepotom. Isto tako, istina sa sobom nosi radost i sjaj duhovne ljepote. Istina je sama po sebi lijepa. Čovjeku obdarenu umom potrebna je istina riječi, razumski izražaj spoznaje stvorene i nestvorene stvarnosti; ali istina može naći i drugih, dopunskih ljudskih izražajnih oblika, osobito kad treba dočarati ono što je u njoj neizrecivo: dubine ljudskoga srca, uzdignuća duše, Božji misterij. Još prije nego se objavi čovjeku riječima istine, Bog mu se objavljuje sveopćim govorom stvorenoga, djela svoje Riječi, svoje Mudrosti: redom i skladom svemira – što ih znaju otkriti i dijete i znanstvenik – »jer prema veličini [...] i ljepoti stvorova možemo po sličnosti razmišljati o njihovu Tvorcu« (*Mudr* 13, 5), 2129
»jer stvorio ih je sam Tvorac ljepote« (*Mudr* 13, 3).

²⁴⁵ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Inter mirifica*, 12: AAS 56 (1964) 149.

²⁴⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Inter mirifica*, 12: AAS 56 (1964) 149.

Mudrost je, naime, »izljev moći Božje, prečisto ižarivanje slave Svemogućega; zato se u nju ne uvlači ništa nečisto. Jer ona je odsjev Vječne Svjetlosti, neokaljano zrcalo djelatnosti Božje, slika dobrote njegove« (*Mudr 7, 25-26*). »Mudrost je ljepša od sunca, nadilazi sva zvijezda, uspoređena sa svjetlom ona ga nadmašuje; jer svjetlo ustupa mjesto noći, a protiv mudrosti zlo ne preteže« (*Mudr 7, 29-30*). »Ja se zaljubih u njezinu ljepotu« (*Mudr 8, 2*).

2501 »*Stvoren na sliku Božju*«,²⁴⁷ čovjek i ljepotom umjetničkih djela izražava istinu svoga odnosa s Bogom Stvoriteljem. *Umjetnost* je, naime, oblik izražavanja vlastit ljudskom biću; onkraj težnje da zadovolji životnim potrebama, što je zajedničko svim živim stvorovima, ona je izobilni dar nutarnjeg bogatstva ljudskog bića. Plod talenta što ga je Stvoritelj dao i napora samoga čovjeka, umjetnost je oblik praktičke mudrosti, koja sjedinjuje spoznanje i umijeće²⁴⁸ da govorom dostupnim vidu ili sluhu izrazi istinu stvarnosti. Osim toga umjetnost nosi u sebi

339 stanovitu sličnost s djelatnošću Božjom u stvorenomu, ukoliko se nadahnjuje istinom i ljubavlju prema bićima. Kao i svaka druga ljudska djelatnost, umjetnost nema u sebi svoj apsolutni cilj, nego je usmjerena k posljednjem čovjekovu cilju i njime je oplemenjena.²⁴⁹

1156-1162 2502 *Sakralna umjetnost* istinita je i lijepa kad svojim oblikom odgovara vlastitom zvanju: u vjeri i klanjanju dočaravati i slaviti transcendentno Božje otajstvo, uzvišenu ljepotu istine i ljubavi koja se pojavila u Kristu, »odsjevu njegove slave i otisku njegove biti« (*Heb 1, 3*), u kojemu »prebiva tjelesno sva punina božanstva« (*Kol 2, 9*), duhovnu ljepotu koja se odražava u Presvetoj Djevici Bogorodici, anđelima i svecima. Prava sakralna umjetnost vodi čovjeka klanjanju, molitvi i ljubavi prema Bogu Stvoritelju i Spasitelju, Svetomu i Posvetitelju.

2503 Stoga biskupi moraju, sami ili po svojim zastupnicima, voditi skrb o promicanju sakralne umjetnosti, stare i suvremene, u svim njezinim oblicima, te, s istom religioznom brigom, iz liturgije i bogoslužnih prostora uklanjati sve što nije sukladno istini vjere i autentičnoj ljepoti sakralne umjetnosti.²⁵⁰

²⁴⁷ Usp. *Post 1, 26*.

²⁴⁸ Usp. *Mudr 7, 17*.

²⁴⁹ Usp. PIO XII., *Radio-poruka* (24. prosinca 1955): AAS 48 (1956) 26-41; ISTI, *Nuntius radiophonicus sociis sodalitatibus iuvenum operariorum christianorum (J.O.C.)* [Radio-poruka mladim kršćanskim radnicima...], (3. rujna 1950): AAS 42 (1950) 639-642.

²⁵⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 122-127: AAS 56 (1964) 130-132.

Ukratko

- 2504 *»Ne reci lažno svjedočanstvo protiv bližnjega svoga« (Izl 20, 16). Kristovi učenici obukli su »novog čovjeka, po Bogu stvorena u pravednosti i svetosti istine« (Ef 4, 24).*
- 2505 *Istina ili istinitost je krepost kojom se čovjek iskazuje istinitim u svojim djelima govoreći istinu svojim riječima, čuvajući se dvoličnosti, pretvaranja i licemjerja.*
- 2506 *Kršćanin se ne smije stidjeti »svjedočanstva za Gospodina našega« (2 Tim 1, 8), djelom i riječju. Mučeništvo je najviše svjedočanstvo dano istini vjere.*
- 2507 *Poštivanje dobra glasa i časti osobâ zabranjuje svaki stav i svaku riječ ogovaranja ili klevete.*
- 2508 *Laž je kad se govori neistina s nakanom varanja bližnjega.*
- 2509 *Grijeh počinjen protiv istine iziskuje odštetu.*
- 2510 *U konkretnim prilikama, zlatno pravilo pomaže razabrati, je li ili nije prikladno otkriti istinu onomu tko za nju pita.*
- 2511 *»Sakramentalna je tajna nepovrediva.«²⁵¹ Strukovne se tajne moraju čuvati. Povjerljivi iskazi štetni drugima ne smiju se širiti.*
- 2512 *Društvo ima pravo na obavještenost utemeljenu na istini, slobodi i pravednosti. Uputno je držati se umjerenosti i stege u potrebi sredstava društvenog priopćivanja.*
- 2513 *Lijepa umjetnosti, a osobito sakralna, »po svojoj naravi upućuju na neizmjernu Božju ljepotu koja treba biti na neki način izražena ljudskim djelima, i utoliko su više usmjerene Bogu i promicanju njegove hvale i slave, ukoliko im se ne postavlja nikakav drugi cilj nego da, svojim djelima, što više pridonesu da se srca ljudi pobožno obraćaju Bogu.«²⁵²*

²⁵¹ ZKP kan. 983, § 1.

²⁵² DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 122: AAS 56 (1964) 130-131.

Članak 9.

DEVETA ZAPOVIJED

»Ne poželi kuće bližnjega svoga! Ne poželi žene bližnjega svoga; ni sluge njegova, ni sluškinje njegove, ni vola njegova, ni magarca njegova, niti išta što pripada bližnjemu tvome!« (Izl 20, 17).

»Tko god s požudom pogleda ženu, već je s njome učinio preljub u srcu« (Mt 5, 28).

377, 400 2514 Sveti Ivan razlikuje tri vrste pohota ili požuda: požudu tijela, požudu očiju i oholost života.²⁵³ Slijedeći katoličku katehetsku predaju, deveta zapovijed zabranjuje tjelesnu požudu; deseta zabranjuje požudu za dobrima bližnjega.

405 2515 U etimološkom smislu »požuda« može značiti svaki oblik žestoke čovjekove želje. Kršćansko bogoslovlje dalo joj je posebno značenje pokreta sjetilnosti koji se protivi ljudskom razuma. Sveti Pavao poistovjećuje to s pobunom koju »tijelo« vodi protiv »duha«.²⁵⁴ Ona je posljedica neposluha prvoga grijeha.²⁵⁵ Ona unosi nered u čovjekove čudoredne sposobnosti i, premda u samoj sebi nije grijeh, čovjeka čini sklonim grijehu.²⁵⁶

362 2516 Budući da je čovjek *sastavljeno biće, duh i tijelo*, već postoji u njemu određena napetost, vodi se određena borba nagnućâ između »duha« i »tijela«. Ta je borba zapravo baština grijeha: u isti mah mu 407 je posljedica i potvrda. Ona je dio svakodnevnog iskustva duhovne borbe:

»Prema Apostolu, nije riječ o preziru i osudi tijela koje s duhovnom dušom sačinjava čovjekovu narav i njegovu osobnost kao subjekta; on naprotiv govori o *djelima* ili bolje o trajnim raspoloženjima – krepostima i manama – moralno *dobrima ili zlima*, koja su plod *podložnosti* (u prvom slučaju) ili *otpora* (u drugom slučaju) spasonosnom *djelovanju Duha Svetoga*. Zato apostol piše: 'Ako živimo po Duhu, po Duhu se i ravnajmo' (Gal 5, 25).«²⁵⁷

²⁵³ Usp. 1 Iv 2, 16 (Vulgata).

²⁵⁴ Usp. Gal 5, 16.17.24; Ef 2, 3.

²⁵⁵ Usp. Post 3, 11.

²⁵⁶ Usp. TRIDENTSKI KONCIL, 5. zasj., *Decretum de peccato originali*, kan. 5: DS 1515

²⁵⁷ IVAN PAVAO II., Enc. *Dominum et vivificantem*, 55: AAS 78 (1986) 877-878.

I. Čišćenje srca

2517 Srce je središte moralne ličnosti: »Iz srca izviru opake namisli, ubojstva, preljubi, bludništva, krađe, lažna svjedočanstva, psovke« (Mt 15, 19). Borba protiv tjelesne požude prolazi kroz čišćenje srca i vježbanje umjerenosti: 368 1809

»Drži se u jednostavnosti i budi nevin i bit ćeš poput male djece koja ne poznaju razaralačko zlo što razara život ljudi.«²⁵⁸

2518 Šesto blaženstvo naviješta: »Blago čistima srcem: oni će Boga gledati« (Mt 5, 8). »Čisti srcem« su oni koji su svoj um i volju uskladili sa zahtjevima Božje svetosti, poglavito na tri područja: u ljubavi,²⁵⁹ čistoći ili spolnoj ispravnosti i u²⁶⁰ ljubavi prema istini i pravovjerju.²⁶¹ 94 Postoji veza između čistoće srca, tijela i vjere:

Vjernici treba da vjeruju članke Vjerovanja: »da se vjerujući pokoravaju Bogu; da pokoravajući se žive dobro; da živeći dobro čiste svoje srce i da čisteći srce razumiju ono što vjeruju.«²⁶² 158

2519 »Čistima srcem« obećano je da će gledati Boga licem u lice i da će mu biti slični.²⁶³ Čistoća srca je preduvjet za gledanje. Već odsada daje nam da vidimo *kako* Bog vidi da drugoga primamo kao »bližnjega«; omogućuje nam da u ljudskom tijelu, svojemu i bližnjega, vidimo hram Duha Svetoga, očitovanje božanske ljepote. 2548 2819 2501

II. Borba za čistoću

2520 Krst daje onome koji ga prima milost očišćenja od svih grijeha. 1264 Ali krštenik mora nastaviti borbu protiv požude tijela i neurednih pohota. Po milosti Božjoj postiže čistoću srca:

— *krepošću i darom čistoće*, jer čistoća daje da ljubimo ispravna i nepodijeljena srca; 2337

²⁵⁸ HERMA, *Pastor*, 27, 1 (*mandatum* 2, 1): SC 53, 146 (Funk 1, 70).

²⁵⁹ Usp. 1 Sol 4, 3-9; 2 Tim 2, 22.

²⁶⁰ Usp. 1 Sol 4, 7; Kol 3, 5; Ef 4, 19.

²⁶¹ Usp. Tit 1, 15; 1 Tim 1, 3-4; 2 Tim 2, 23-26.

²⁶² AUGUSTIN, *De fide et Symbolo*, 10, 25: CSEL 25, 32 (PL 40, 196).

²⁶³ Usp. 1 Kor 13, 12; 1 Iv 3, 2.

- 1752 — *čistom nakanom* koja se sastoji u tomu da nam je vazda pred očima istinski čovjekov cilj: priprostim okom krštenik teži pronaći i ispuniti volju Božju u svemu.²⁶⁴
- 1762 — *čistim pogledom*, vanjskim i nutarnjim; stegom osjećaja i mašte; odbijanjem svake naslade u nečistim mislima koje idu za tim da odvrate od puta Božjih zapovijedi: »Pogled u nerazumnih budi strast« (*Mudr* 15, 5);
- 2846 — *molitvom*:
 »Vjerovao sam da je uzdržljivost stvar vlastitih snaga, a svojih nisam bio svjestan, jer sam bio toliko glup da nisam znao [...] da nitko, kako je pisano, ne može biti uzdržljiv ako mu Ti to ne dadneš. Dakako da bi mi bio dao, da sam skrušenim srcem kucao na uha tvoja i da sam čvrstom vjerom na Te prenio svoju brigu.«²⁶⁵

2521 Čistoća zahtijeva *stidljivost*. Ona je sastavni dio umjerenosti. Stidljivost čuva intimnost osobe. Ona odbija otkrivati ono što mora ostati skriveno. Upravljen je k čistoći i izraz je njezine finoće. Ravna pogledima i gestama u skladu s dostojanstvom osoba i njihova združivanja.

- 2492 2522 Stidljivost štiti otajstvo osoba i njihove ljubavi. Svjetuje strpljivost i umjerenost u ljubavnom odnosu; traži da se poštuju uvjeti dara i konačnog međusobnog predanja muža i žene. Stidljivost je čednost. Ona nadahnjuje izbor odjeće. Ona čuva šutnju ili suzdržanost ondje gdje se javlja rizik nezdrave znatiželje. Tu stidljivost postaje diskretnost.
- 2354 2523 Postoji stidljivost ne samo osjećajâ nego i tijela. Ona ustaje, na primjer, protiv »radovidnih« istraživanja ljudskog tijela za određene reklame ili protiv nastojanja nekih medija da idu predaleko u prikazivanju prijateljski izraženih intimnih tajna. Stidljivost nadahnjuje način življenja koji omogućuje oduprijeti se navaljivanju mode i pritiscima vladajućih ideologija.

2524 Oblici što ih stidljivost poprima različiti su u raznim kulturama. Ipak, posvuda se ona očituje kao predosjećaj duhovnog dostojanstva svojstvena čovjeku. Ona se rađa buđenjem savjesti osobe. Učiti djecu i mlade stidljivosti znači buditi u njima poštivanje ljudske osobe.

²⁶⁴ Usp. *Rim* 12, 2; *Kol* 1, 10.

²⁶⁵ AUGUSTIN, *Confessiones*, 6, 11, 20: CCL 27, 87 (PL 32, 729-730).

- 2525 Kršćanska čistoća zahtijeva *čišćenje društvenoga ozračja*. Od sredstava društvenog priopćivanja ona zahtijeva izvješćivanje koje pazi na poštivanje i umjerenost. Čistoća srca oslobađa od raširenog erotizma i odvraća od predstava koje potiču bolećivu znatiželju i opsjenu. 2344
- 2526 Ono što se naziva *čudoredna popustljivost* počiva na krivu poimanju ljudske slobode; da bi se izgradila, ljudska se sloboda treba prethodno dati odgojiti moralnim zakonom. Treba tražiti od odgovornih za odgoj da mladima omoguće pouku koja će poštivati istinu, vrline srca i čovjekovo moralno i duhovno dostojanstvo. 1740
- 2527 »Kristova blagovijest stalno obnavlja život i kulturu palog čovjeka; ona suzbija i uklanja zablude i zla koja proizlaze iz trajno prijeteće zavodljivosti grijeha. Neprestano pročišćava i uzdiže čudorednost narodâ. Vrhunaravnim darovima iznutra oplođuje, učvršćuje, usavršava i u Kristu obnavlja duhovne vrline i talente svakoga naroda i vremena.«²⁶⁶ 1204

Ukratko

- 2528 »*Tko god s požudom pogleda ženu, već je s njome učinio preljub u srcu*« (Mt 5, 28).
- 2529 *Deveta zapovijed potiče na budnost protiv pohote ili tjelesne požude.*
- 2530 *Borba protiv tjelesne požude uključuje čišćenje srca i vršenje umjerenosti.*
- 2531 *Čistoća srca podarit će nam gledanje Boga: ona nam već odsada daje da sve gledamo u skladu s Bogom.*
- 2532 *Čišćenje srca zahtijeva molitvu, življenje u čistoći, čistu nakanu i čist pogled.*
- 2533 *Čistoća srca zahtijeva stidljivost koja je strpljivost, čednost i diskretnost. Stidljivost čuva intimnost osobe.*

²⁶⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 58: AAS 58 (1966) 1079.

Članak 10.

DESETA ZAPOVIJED

»Ne poželi [...] ništa što pripada bližnjemu tvome« (*Izl* 20, 17). »Ne hlepi za kućom bližnjega svoga, njivom njegovom, slugom njegovim, sluškinjom njegovom, volom njegovim, magarcem njegovim, ni za čim što je bližnjega tvoga« (*Pnz* 5, 21).

»Doista, gdje ti je blago, ondje će ti biti i srce« (*Mt* 6, 21).

2112 2534 Deseta zapovijed razvija i upotpunjuje devetu, koja govori
2069 o požudi puti. Deseta zabranjuje pohlepu za tuđim dobrom, koja je
korijen krađe, grabeža i prijevare, što ih zabranjuje sedma zapovijed.
»Požuda očiju« (*I Iv* 2, 16) vodi nasilju i nepravdi zabranjenima petom
zapovijedi.²⁶⁷ Požudi, kao i bludu, podrijetlo je u idolopoklonstvu zabra-
njenom trima prvim zapovijedima Zakona.²⁶⁸ Deseta zapovijed cilja na
nakanu srca; zajedno s devetom, sažimlje sve zapovijedi Zakona.

I. Nered požudâ

1767 2535 Osjetilna nas težnja navodi da želimo ugodne stvari kojih
nemamo. Tako željeti jesti kad smo gladni, ili ugrijati se kad nam je
hladno. Te su želje same u sebi dobre; ali često ne ostaju u granicama
razuma; gone nas da nepravedno žudimo za onim što nam ne pripada,
nego pripada ili se duguje drugomu.

2445 2536 Deseta zapovijed zabranjuje *pohlepu* i želju za bezmjernim
prisivajanjem zemaljskih dobara; zabranjuje neurednu *gramzljivost*
što nastaje iz neumjerene čežnje za bogatstvom i njegovom moći.
Zabranjuje i želju da se počini nepravda kojom bi se naškodilo
bližnjemu u njegovim zemaljskim dobrima:

»Kad nam Zakon kaže: ‘Ne poželi’, on nam, drugim riječima, kaže da
udaljimo svoje želje od svega što nam ne pripada. Jer požuda za tuđim
stvarima neizmjerena je žeđ, beskrajna i nikad zasićena, kako je pisano:
Škrtac se nikad neće nasititi novcem (Prop 5, 9).«²⁶⁹

²⁶⁷ Usp. *Mih* 2, 2.

²⁶⁸ Usp. *Mudr* 14, 12.

²⁶⁹ *Catechismus Romanus*, 3, 10, 13: ur. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) str. 518.

2537 Nije povreda te zapovijedi ako se želi polučiti stvari koje pripadaju bližnjemu, uz uvjet da to bude pravednim sredstvima. Tradicionalna kateheza realistički pokazuje na »one koji se više od drugih muče s manom požude« i koje treba »više poticati na opsluživanje te zapovijedi«:

»To su [...] trgovci koji žele nestašicu ili skupoću robe, koji sa žalošću vide da nisu sami u kupnji i prodaji, što bi im omogućilo da prodaju skuplje i da kupuju jeftinije; oni koji žele da njihovi bližnji budu u bijedi, kako bi oni ostvarili dobit, bilo prodajući im, bilo kupujući od njih [...]. Liječnici koji žele bolesnike; pravni savjetnici koji istu važne i brojne sporove i parnice...«²⁷⁰

2538 Deseta zapovijed zahtijeva da se iz ljudskog srca izagna zavist. 2317
Kad je prorok Natan htio potaknuti kralja Davida na pokajanje, pripovjedio mu je priču o siromahu koji je posjedovao samo jednu ovcu, prema kojoj je postupao kao prema vlastitoj kćeri, i o bogatašu koji je, unatoč množini stada, zavidio siromahu i napokon mu oteo ovcu.²⁷¹ 391
Zavist može dovesti do najgorih zlodjela.²⁷² »Po zavisti đavlovoj u svijet je ušla smrt« (*Mudr* 2, 24):

»Mi se međusobno borimo, a jedne protiv drugih naoružava nas zavist [...]. Ako svi tako strastveno radimo da razvalimo [Tijelo Kristovo], kamo ćemo stići? Mi upravo usmrćujemo tijelo Kristovo [...]. Mi se izjavljujemo udovima jednoga te istog organizma, a proždiremo se kao što bi to činile zvijeri.«²⁷³

2539 Zavist je jedan od glavnih grijeha. Ona označuje tugu koju netko osjeća pred dobrom drugoga i neumjerenu želju da to dobro prisvoji, makar i nepravedno. Kad želi teško zlo bližnjemu, zavist je smrtni grijeh: 1866

Sveti Augustin vidio je u zavisti »po izbor đavolski grijeh«.²⁷⁴

»Od zavisti nastaju mržnja, ogovaranje, kleveta, zluradost s nesreće bližnjega i nelagoda zbog njegova blagostanja.«²⁷⁵

2540 Zavist predstavlja jedan od oblika tuge i prema tome odbijanje ljubavi; kršteni će se čovjek protiv nje boriti dobrohotnošću. Zavist često dolazi od oholosti; kršten čovjek trudit će se da živi u poniznosti: 1829

²⁷⁰ *Catechismus Romanus*, 3, 10, 23: ur. P. Rodríguez (Città del Vaticano-Pamplona 1989) str. 523.

²⁷¹ Usp. 2 *Sam* 12, 1-4.

²⁷² Usp. *Post* 4, 3-8; 1 *Kr* 21, 1-29.

²⁷³ IVAN ZLATOUSTI, *In epistulam II ad Corinthios*, homilia 27, 3-4: PG 61, 588.

²⁷⁴ AUGUSTIN, *De disciplina christiana*, 7, 7: CCL 46, 214 (PL 40, 673);
ISTI, *Epistula* 108, 3, 8: CSEL 34, 620 (PL 33, 410).

²⁷⁵ GRGUR VELIKI, *Moralia in Iob*, 31, 45, 88: CCL 143b, 1610 (PL 76, 621).

»Htio bih da se Bog po meni slavi. Pa dobro, raduj se napretku svoga brata, i Bog će se po tebi proslaviti; i svi će reći: 'Budi hvaljen Bog' koji ima takve sluge slobodne od svake zavisti koji se uzajamno raduju s dobra drugih.«²⁷⁶

II. Želje Duha

1718, 2764 2541 Spasenjska rasporedba Zakona i Milosti odvrća srce ljudi od požude i zavisti: obraća ga k želji za Najvišim Dobrom i uči željama Duha Svetoga koji nasićuje ljudsko srce.

397 Bog obećanjâ oduvijek je upozoravao čovjeka protiv zavodljivosti onoga što se, sve od početka, prikazuje »dobrim za jelo, za oči zamamljivim, a za mudrost poželjnim« (*Post* 3, 6).

1963 2542 Zakon povjeren Izraelu nije nikad dostajao za opravdanje onih koji su mu bili podređeni; dapače, postao je oruđem »požude«.²⁷⁷ Neujednačenost između htijenja i činjenja²⁷⁸ pokazuje na sukob između Zakona Božjeg koji je »zakon razuma« i drugog zakona »koji me zarobljuje zakonom grijeha koji je u udovima mojim« (*Rim* 7, 23).

1992 2543 »Sad se pak izvan Zakona očitovala pravednost Božja, posvjedočena Zakonom i Prorocima, pravednost Božja po vjeri u Isusa Krista, za sve koji vjeruju« (*Rim* 3, 21-22). Otada vjernici Kristovi »razapeše tijelo strastima i požudama« (*Gal* 5, 24); oni su vođeni Duhom²⁷⁹ i slijede želje Duha.²⁸⁰

2443-2449 III. Siromaštvo srca

2544 Isus učenicima nalaže da njemu daju prednost pred svime i pred svima te im predlaže da se »odreknu svega što posjeduju«²⁸¹ poradi njega i evanđelja.²⁸² Malo prije svoje muke daje im za primjer

²⁷⁶ IVAN ZLATOUSTI, *In epistulam ad Romanos*, homilia 7, 5: PG 60, 448.

²⁷⁷ Usp. *Rim* 7, 7.

²⁷⁸ Usp. *Rim* 7, 15.

²⁷⁹ Usp. *Rim* 8, 14.

²⁸⁰ Usp. *Rim* 8, 27.

²⁸¹ Usp. *Lk* 14, 33.

²⁸² Usp. *Mk* 8, 35.

siromašnu udovicu iz Jeruzalema koja je, od svoga siromaštva, dala sve što je imala za življenje.²⁸³ Zapovijed o slobodi srca s obzirom na bogatstvo obvezatna je za ulazak u Kraljevstvo nebesko. 544

2545 Svi Kristovi vjernici treba da »ispravno ravnaju svojim osjećajima, da ih ne bi upotreba stvari ovoga svijeta i privezanost uz bogatstvo nasuprot duha evanđeoskog siromaštva odvratila od nastojanja oko savršene ljubavi.«²⁸⁴ 2013

2546 »Blago siromasima duhom« (Mt 5, 3). Blaženstva otkrivaju poredak sreće i milosti, ljepote i mira. Isus uznosi radost siromahâ, kojima već pripada Kraljevstvo Božje.²⁸⁵ 1716

Utjelovljena Riječ zove »siromaštvom u duhu« dragovoljnu poniznost ljudskog duha i njegovo odricanje, a Apostol nam daje za uzor siromaštvo Božje kad kaže: »Radi vas posta siromašan«²⁸⁶ (2 Kor 8, 9).

2547 Gospodin kori bogataše, što u obilju dobara nalaze svoju utjehu.²⁸⁷ »Oholica traži zemaljsku moć, dok siromah duhom traži Kraljevstvo nebesko.«²⁸⁸ Prepuštanje Providnosti Oca nebeskoga oslobađa čovjeka od brige za sutra.²⁸⁹ Pouzdanje u Boga priprema mu blaženstvo siromahâ. Oni će Boga gledati. 305

IV. »Hoću vidjeti Boga«

2548 Želja za pravom srećom oslobađa čovjeka neumjerene privrženosti dobrima ovoga svijeta, da bi se ispunila u gledanju i blaženstvu Božjemu. »Obećanje da ćemo Boga vidjeti nadilazi svako blaženstvo. [...] U Svetom pismu, vidjeti znači posjedovati. Tko dakle vidi Boga, polučio je sva dobra što se mogu zamisliti.«²⁹⁰ 2519

²⁸³ Usp. Lk 21, 4.

²⁸⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 42: AAS 57 (1965) 49.

²⁸⁵ Usp. Lk 6, 20.

²⁸⁶ GRGUR NISENSKI, *De beatitudinibus*, oratio 1: *Gregorii Nysseni opera*, ur. W. Jaeger, sv. 72 (Leiden 1992) str. 83 (PG 44, 1200).

²⁸⁷ Usp. Lk 6, 24.

²⁸⁸ AUGUSTIN, *De sermone Domini in monte*, 1, 1, 3: CCL 35, 4 (PL 34, 1232).

²⁸⁹ Usp. Mt 6, 25-34.

²⁹⁰ GRGUR NISENSKI, *De beatitudinibus*, oratio 6: *Gregorii Nysseni opera*, ur. W. Jaeger, sv. 72 (Leiden 1992) str. 138 (PG 44, 1265).

2015 2549 Svetom narodu preostaje da se, uz milost odozgor, bori za postignuće dobara koja Bog obećaje. Da bi posjedovali i promatrali Boga, Kristovi vjernici umrtvljuju svoje požude svladavajući, s milošću Božjom, zavodljivost naslade i moći.

2550 Na tom putu savršenstva Duh i Zaručnica zovu one koji ih čuju²⁹¹ na savršeno zajedništvo s Bogom:

314 »Ondje će biti prava slava; nitko ondje neće biti hvaljen pogrešno ili iz laskanja; prave počasti neće biti ni uskraćene onima koji ih zaslužuju ni dane nedostojnima; uostalom nitko nedostojan neće ih ni tražiti ondje gdje će biti pripušteni samo oni koji su ih dostojni. Ondje će vladati pravi mir, gdje nitko neće osjećati protimbe ni svoje ni drugih. Kreposti će sam Bog biti nagradom, on koji daje krepost i obećao joj je samoga sebe kao najbolju i najveću nagradu što može postojati. [...] 'I bit ću vam Bog, a vi ćete mi biti narod' (Lev 26, 12) [...]. To je i smisao riječi Apostolovih: 'Da Bog bude sve u svemu' (I Kor 15, 28). On sam bit će svrha naših želja, on kojega ćemo promatrati bez kraja, ljubiti bez zasićenosti, hvaliti bez umora. I taj dar, ta ljubav, ta obuzetost bit će sigurno, kao život vječni, zajednički svima.«²⁹²

Ukratko

2551 »Gdje ti je blago, ondje će ti biti i srce« (Mt 6, 21).

2552 Deseta zapovijed zabranjuje neurednu požudu, koja nastaje od neumjerene žudnje za bogatstvom i njegovom moći.

2553 Zavist je tuga koju netko osjeća pred tuđim dobrom i neumjerena želja da ga prisvoji. Ona je jedan od glavnih grijeha.

2554 Kršten čovjek bori se protiv zavisti dobrohotnošću, poniznošću i prepuštanjem Božjoj providnosti.

2555 Kristovi vjernici »razapeše tijelo sa strastima i požudama« (Gal 5, 24); Vođeni su Duhom i slijede njegove želje.

2556 Svladavanje navezanosti na bogatstvo nužna je za ulazak u Kraljevstvo nebesko. »Blago siromasima duhom.«

2557 Čovjek prave želje kaže: »Hoću vidjeti Boga.« Žeđ za Bogom gasi se vodom života vječnoga.²⁹³

²⁹¹ Usp. Otk 22, 17.

²⁹² AUGUSTIN, *De civitate Dei*, 22, 30: CSEL 40/2, 665-666 (PL 41, 801-802).

²⁹³ Usp. Iv 4, 14.

*Minijatura iz Dionizijeva samostana, na gori Atosu (Kodeks 587),
naslikana u Carigradu oko g. 1059.*

Krist je u molitvi okrenut prema Ocu (usp. broj 2599). On moli sam,
na pustu mjestu. Učenici ga njegovi promatraju iz smjerne udaljenosti.

Sv. Petar, apostolski prvak, okreće se prema drugima pokazujući Onoga
koji je Učitelj i Put kršćanske molitve (usp. broj 2607).

»Gospodine, nauči nas moliti« (*Lk* 11, 1).

ČETVRTI DIO

KRŠĆANSKA MOLITVA

PRVI ODSJEK

MOLITVA U KRŠĆANSKOM ŽIVOTU

2558 »Velika je tajna vjere.« Crkva to ispovijeda u Apostolskom vjerovanju (*prvi dio*) i slavi u sakramentalnom bogoslužju (*drugi dio*), da bi život vjernika bio sukladan Kristu u Duhu Svetom na slavu Boga Oca (*treći dio*). Ta tajna, dakle, zahtijeva da vjernici u nju vjeruju, da je slave i proživljavaju u živu i osobnu odnosu sa živim i istinitim Bogom. Taj odnos je molitva.

ŠTO JE MOLITVA?

»Za mene je *molitva* zanos srca, jednostavan pogled bačen prema nebu, usklik zahvalnosti i ljubavi kako u kušnji tako i u radosti.«¹

MOLITVA KAO BOŽJI DAR

2559 »Molitva je uzdignuće duše k Bogu ili traženje primjerenih dobara od Boga.«² Odakle govorimo moleći? S visine naše oholosti i vlastite volje, ili »iz dubine« (*Ps* 130, 1) ponizna i skrušena srca? Tko se ponizi bit će uzvišen.³ *Poniznost* je temelj molitve. »Doista ne znamo što da molimo kako valja« (*Rim* 8, 26). Poniznost je nužno raspoloženje za primanje nezaslužena dara molitve: čovjek je prosjak Božji.⁴

2613, 2736

2560 »Kad bi znala dar Božji!« (*Iv* 4, 10). Čudo se molitve pokazuje upravo tu, na rubu zdenaca kamo dolazimo tražiti svoju vodu: tu Krist dolazi u susret svakom ljudskom biću, On nas prvi traži i On ište piti. Isus je žedan, njegova molba dolazi iz dubina Boga koji nas želi. Molitva je, znali to mi ili ne, susret Božje i naše žeđi. Bog je žedan da mi budemo žedni njega.⁵

2561 »Ti bi u njega zaiskala i on bi ti dao vode žive« (*Iv* 4, 10). Naša molitva prošnje začudo je odgovor. Odgovor na pritužbu Boga živoga: »Ostavili su mene, Izvor vode žive, te iskopali sebi kladence, kladence ispucane« (*Jr* 2, 13), odgovor vjere na nezasluženno obećanje spasenja,⁶ odgovor ljubavi na žeđ Sina jedinca.⁷

¹ TEREZIJA OD DJETETA ISUSA, *Manuscrit C*, 25r: *Manuscrits autobiographiques* (Paris 1992) str. 389-390.

² IVAN DAMAŠČANSKI, *Expositio fidei*, 68 [*De fide orthodoxa* 3, 24]: PTS 12, 167 (PG 94, 1089).

³ Usp. *Lk* 18, 9-14.

⁴ Usp. AUGUSTIN, *SERMO* 56, 6, 9: ur. P. VERBRAKEN: *Revue Bénédictine* 68 (1958) 31 (PL 38, 381).

⁵ Usp. GRGUR NAZIJSKI, *Oratio* 40, 25: SC 358, 261 (PG 36, 398); AUGUSTIN, *De diversis quaestionibus octoginta tribus*, 64, 4: CCL 44A, 140 (PL 40, 56).

⁶ Usp. *Iv* 7, 37-39; *Iz* 12, 3; 51, 1.

⁷ Usp. *Iv* 19, 28; *Zah* 12,10; 13,1.

MOLITVA KAO SAVEZ

2562 Odakle dolazi čovjekova molitva? Koji god bio jezik kojim molimo (geste i riječi), sav čovjek moli. No, da bi označila mjesto iz kojeg molitva izvire, Pisma ponekad govore o duši ili duhu, najčešće o srcu (više od tisuću puta). *Srce* je ono koje moli. Ako je ono daleko od Boga, molitveni je izraz isprazan.

368 2563 Srce je boravište gdje jesam, gdje stanujem (prema semitskom ili biblijskom izrazu: kamo silazim.) Ono je naše skriveno središte, nedokučivo za naš razum i za razum drugih; samo Duh Božji može ga proniknuti i spoznati. Ono je mjesto odluke, u dubini naših duševnih težnji; mjesto istine, u kojemu izabiremo život ili smrt; mjesto susreta – jer smo na sliku Božju, stoga živimo u odnosu: srce je mjesto saveza.

2699, 1696

2564 Kršćanska molitva je saveznički odnos Boga i čovjeka u Kristu. Ona je čin Boga i čovjeka; izvire iz Duha Svetoga i iz nas, sva je usmjerena Ocu, u jedinstvu s ljudskom voljom Sina Božjega koji je postao čovjekom.

MOLITVA KAO ZAJEDNIŠTVO

2565 U Novom savezu, molitva je živ odnos djece Božje s njihovim neizmerno dobrim Ocem, s njegovim Sinom Isusom Kristom i s Duhom Svetim. Milost Kraljevstva je »kontemplacija Svetog i Kraljevskog Trojstva [...] i njegova posvemašnjeg sjedinjenja s cijelim duhom«.⁸ Tako je molitveni život u tome da budemo stalno u prisutnosti tripud svetoga Boga i u zajedništvu s Njim. To zajedništvo života uvijek je moguće jer smo po krstu postali jedno s Kristom.⁹ Molitva je *kršćanska* ukoliko tvori zajedništvo s Kristom te se širi u Crkvi koja je njegovo Tijelo. Razmjeri su joj širina Kristove ljubavi.¹⁰

260

792

⁸ GRGUR NAZIJANSKI, *Oratio* 16, 9: PG 35, 945.

⁹ Usp. *Rim* 6, 5.

¹⁰ *Ef* 3, 18-21.

PRVO POGLAVLJE

OBJAVA MOLITVE

Sveopći poziv na molitvu

2566 *Čovjek živi u traganju za Bogom. Stvaranjem Bog zove svako biće iz ništavila u postojanje. Ovjenčan slavom i sjajem,¹ čovjek je, pored anđela, sposoban spoznati da je divno [...] ime Gospodnje po svoj zemlji.² I nakon što je grijehom izgubio sličnost s Bogom, čovjek ostaje na sliku svog Stvoritelja. On čuva želju za Onim koji ga zove u postojanje. Sve religije svjedoče o tom bitnom traženju ljudi.³* 296 355 28

2567 *Bog prvi zove čovjeka. Zaboravio čovjek svoga Stvoritelja ili se skrio daleko od njegova Lica, trčao za svojim idolima ili optuživao božanstvo da ga je napustilo, živi i pravi Bog neprestano zove svaku osobu na tajanstven susret molitve. Taj korak ljubavi vjernoga Boga uvijek je u molitvi prvi, a čovjekov korak uvijek je odgovor. Kako se postupno Bog objavljuje i otkriva čovjeka njemu samome, molitva se predstavlja kao uzajamni zov, kao drama Saveza. Po riječima i djelima, ta drama obvezuje srce. Ona se razotkriva kroz cijelu povijest spasenja.* 30 142

Članak 1.

U STAROM ZAVJETU

2568 *Objava molitve u Starom zavjetu upisana je između čovjekova pada i uzdignuća, između bolnog Božjeg poziva prvoj djeci: »Gdje si? [...] Što si to učinila?« (Post 3, 9.13) i odgovora Sina jedinca koji dolazi* 410 1736

¹ Usp. Ps 8, 6.

² Usp. Ps 8, 2.

³ Usp. Dj 17, 27.

na svijet (»Evo dolazim [...] Vršiti, Bože, volju tvoju« *Heb 10, 7*).⁴
 Molitva je tako povezana s čovjekovom poviješću, ona je odnos s
 2738 Bogom u povijesnim zbivanjima.

STVARANJE – IZVOR MOLITVE

288 2569 Ponajprije molitva živi polazeći od samih stvarnosti *stvaranja*.
 Devet prvih poglavlja Knjige Postanka opisuju taj odnos s Bogom kao
 žrtvu prvinâ iz stada, što je prinosi Abel,⁵ kao zazivanje Božjeg imena
 58 po Enohu,⁶ kao »hod s Bogom«. ⁷ Žrtva Noina je »ugodna« Bogu koji
 je blagoslivlja i po njoj blagoslivlja sve stvorenje,⁸ jer je Noi srce
 pravedno i neporočno: on također »hodi s Bogom« (*Post 6, 9*). To
 svojstvo molitve živo je u mnoštvu pravednika svih religija.

U svom neprolaznom savezu sa živim bićima⁹ Bog uvijek poziva
 59 čovjeka da mu se moli. No molitva se u Starom zavjetu objavljuje
 posebno počevši od praoca našega Abrahama.

OBEĆANJE I MOLITVA VJERE

2570 Čim ga Bog pozva, Abraham polazi »kako mu je Gospodin
 rekao« (*Post 12, 4*): njegovo je srce, potpuno »pokorno riječi«, sluša.
 145 Slušanje srca koje se odlučuje za Boga bitno je u molitvi, riječi su o njemu
 ovisne. Ali Abrahamova molitva izražena je ponajprije djelima: čovjek
 šutnje, na svakoj postaji puta gradi žrtvenik Gospodinu. Tek poslije javlja
 se njegova prva molitva riječima: prikrivena tužaljka što podsjeća Boga
 na obećanja koja kao da se ne ostvaruju.¹⁰ Od početka se tako pojavljuje
 jedan od dramatskih vidova molitve: kušnja vjere u Božju vjernost.

2571 Povjerovavši u Boga,¹¹ hodeći u njegovoj prisutnosti i u savezu
 s njim,¹² patrijarh je spreman ugostiti u svom šatoru tajanstvenog
 494 Gosta: to divno gostoprimstvo kod Mamre uvod je u Navještenje

⁴ Usp. *Heb 10, 5-7*.

⁵ Usp. *Post 4, 4*.

⁶ Usp. *Post 4, 26*.

⁷ Usp. *Post 5, 24*.

⁸ Usp. *Post 8, 20-9, 17*.

⁹ Usp. *Post 9, 8-16*.

¹⁰ Usp. *Post 15, 2-3*.

¹¹ Usp. *Post 15, 6*.

¹² Usp. *Post 17, 1-2*.

pravoga Sina obećanja.¹³ Od onoga časa kad mu je Bog povjerio svoj naum, Abrahamovo srce dijeli suosjećanje svoga Gospodina za ljude te se usuđuje zauzeti se za njih s odvažnim pouzdanjem.¹⁴

2635

2572 Kao posljednje čišćenje vjere, od onoga »koji je primio obećanje« (Heb 11, 17) Bog traži da žrtvuje sina kojega mu je dao. Njegova vjera ne slabi: »Bog će već providjeti janje za žrtvu paljenicu« (Post 22, 8), »mislio je da Bog može i mrtvace uskrisivati« (Heb 11, 19). Tako je otac vjerujućih suobličen Ocu koji neće poštediti ni svoga vlastitog Sina, već će ga za sve nas predati.¹⁵ Molitva obnavlja čovjeka na sliku Božju i čini ga dionikom snage Božje ljubavi koja spašava mnoge.¹⁶

603

2573 Bog obnavlja obećanje Jakovu, praocu dvanaest Izraelovih plemena.¹⁷ Prije no što će se sukobiti sa svojim bratom Ezavom, bori se cijelu noć s »nekim« tajanstvenim koji mu odbija otkriti ime, ali ga blagoslivlja prije nego što ga je ostavio u zoru. Duhovna tradicija Crkve zadržala je od tog izvještaja simbol molitve kao borbe vjere i pobjede ustrajnosti.¹⁸

162

MOJSIJE I POSREDNIKOVA MOLITVA

2574 Kad se počinje ostvarivati obećanje (Pasha, Izlazak, dar Zakona i sklapanje Saveza), Mojsijeva molitva biva iznenađujućim oblikom zagovorne molitve koja će se ispuniti u jedinom »posredniku između Boga i ljudi, čovjeku Kristu Isusu« (1 Tim 2, 5).

62

2575 I tu Bog dolazi prvi. On poziva Mojsija iz gorućeg grma.¹⁹ Taj će događaj ostati jednom od prasluka molitve u židovskoj i kršćanskoj duhovnoj predaji. Ako, naime, »Bog Abrahamov i Izakov i Jakovljevi« zove svoga slugu Mojsija, to je zato jer je On Bog živi koji hoće život ljudi. On se objavljuje da bi ih spasio, ali ne sam ni protiv njihove volje: On poziva Mojsija da ga pošalje, da ga pridruži svom suosjećanju,

205

¹³ Usp. Post 18, 1-15; Lk 1, 26-38.

¹⁴ Usp. Post 18, 16-33.

¹⁵ Usp. Rim 8, 32.

¹⁶ Usp. Rim 4, 16-21.

¹⁷ Usp. Post 28, 10-22.

¹⁸ Usp. Post 32, 25-31; Lk 18, 1-8.

¹⁹ Usp. Izl 3, 1-10.

djelu svog spašavanja. U tom je poslanju kao neko Božje moljenje, i Mojsije će, poslije duge rasprave, uskladiti svoju volju s voljom Boga Spasitelja. Ali u tom razgovoru u kojemu se Bog povjerava, Mojsije uči također moliti: izvlači se, protuslovi, nadasve postavlja pitanja, i kao odgovor na njegovo traženje Gospodin mu povjerava svoje neizrecivo ime, koje će se razotkriti u njegovim velikim djelima.

555 2576 Dakle, »Bog je razgovarao s Mojsijem licem u lice, kao što čovjek govori s prijateljem« (*Izl* 33, 11). Mojsijeva molitva izrazita je kontemplativna molitva zahvaljujući kojoj je sluga Božji vjeran svom poslanju. Mojsije je »razgovarao« često i dugo s Gospodinom, penjući se na brdo da bi Ga slušao i zazivao, silazeći k narodu da bi mu rekao riječi njegova Boga i vodio ga. »Od svih u kući mojoj najvjerniji je on. Iz usta u usta njemu ja govorim, očevidnošću« (*Br* 12, 7-8), jer »Mojsije je bio veoma skroman čovjek, najskromniji čovjek na zemlji« (*Br* 12, 3).

210 2577 U toj prisnosti s vjernim Bogom, sporim na srdžbu i punim milosti,²⁰ Mojsije je crpio snagu i upornost za svoje posredovanje. On ne moli za sebe već za narod što ga je Bog sebi stekao. Već za vrijeme
2635 bitke s Amalečanima²¹ ili da postigne ozdravljenje Mirjamino,²² Mojsije posreduje. No, posebno poslije otpadništva naroda on se pred Bogom »zauze [...] za njih« (*Ps* 106, 23) da bi spasio narod.²³ Razlozi njegove
214 velikih molitelja židovskog naroda kao i Crkve: Bog je ljubav, on je dakle pravedan i vjeran; on ne može protusloviti samom sebi, on se mora sjećati svojih čudesnih djela, u pitanju je njegova Slava, on ne može napustiti narod koji nosi njegovo ime.

DAVID I KRALJEVA MOLITVA

2578 Molitva Božjeg naroda razvijat će se u sjeni Božjeg prebivališta, zavjetnog kovčega i poslije Hrama. Najprije će ga učiti moliti njegove vođe – pastiri i proroci. Samuel je od svoje majke Ane naučio kako se »treba držati pred Gospodinom«²⁴ a od svećenika Elija kako slušati

²⁰ Usp. *Izl* 34, 6.

²¹ Usp. *Izl* 17, 8-13.

²² Usp. *Br* 12, 13-14.

²³ Usp. *Izl* 32, 1 – 34, 9.

²⁴ Usp. *1 Sam* 1, 9-18.

njegovu Riječ: »Govori, Gospodine, sluga tvoj sluša« (*1 Sam 3, 9-10*). Poslije će i on spoznati cijenu i breme zagovora: »A od mene neka je daleko da zgriješim Gospodinu prestajući moliti za vas i upućivati vas na dobar i pravi put« (*1 Sam 12, 23*).

2579 David je u pravom smislu kralj »po srcu Božjem«, pastir koji 709
moli za svoj narod i u njegovu ime; njegova će podložnost Božjoj
volji, hvala i pokajanje biti primjer molitvi naroda. On je pomazanik
Božji, i njegova je molitva vjerno prijanjanje božanskom obećanju,²⁵ 436
ljupko i radosno pouzdanje u Onoga koji je jedini Kralj i Gospodin.
Nadahnut Duhom Svetim, David je, u psalmima, prvi prorok židovske
i kršćanske molitve. Molitva Krista, istinskog Mesije i Sina Davidova,
otkrit će i dopuniti smisao te molitve.

2580 Jeruzalemski hram, dom molitve koji je David htio podići, 583
bit će djelo njegova sina Salomona. Molitva posvete Hrama²⁶ oslanja
se na Božje obećanje i savez, na djelatnu prisutnost njegova imena u
narodu i na spomen velikih djela koja učini za izlaska iz Egipta. Kralj
zatim diže ruke prema nebu i zaziva Gospodina za sebe, za sav narod,
za buduća pokoljenja, za oprostjenje njihovih grijeha i za svakodnevne
potrebe, da bi svi narodi spoznali da je On jedini Bog i da srce naroda
potpuno pripada Njemu.

ILIJA, PROROCI I OBRAĆENJE SRCA

2581 Hram je trebao Božjem narodu biti mjesto odgoja u molitvi: 1150
hodočašća, svetkovine, žrtve, večernji prinos, kâd, »izloženi« kruhovi,
svi ti znakovi Svetosti i Slave Svevišnjeg i tako bliskoga Boga, bili
su poziv i putovi molitve. Ali ritualizam je često zavodio narod u
izvanjsko slavlje. Bio je potreban odgoj u vjeri, obraćenje srca. To je
bila zadaća proroka, prije i poslije Izgnanstva.

2582 Ilija je otac proroka, njegov je »naraštaj onih koji traže nje-
ga, koji traže lice Boga Jakovljeva«.²⁷ Njegovo ime, »Gospodin je moj
Bog«, naviješta poklik naroda koji na brdu Karmelu odgovara Ilijinoj

²⁵ Usp. *2 Sam 7, 18-29*.

²⁶ Usp. *1 Kr 8, 10-61*.

²⁷ Usp. *Ps 24, 6*.

molitvi.²⁸ Jakov apostol upućuje na njega da nas potakne na molitvu: »Mnogo može žarka molitva pravednikova« (*Jak 5, 16*).²⁹

2583 Pošto je za svoga povlačenja na potok Kerit iskusio milosrđe, Ilija upućuje udovicu iz Sarfate da vjeruje u riječ Božju, uvodi je u vjeru koju potvrđuje svojom upornom molitvom: i Bog vraća u život udovičina sina.³⁰

696 Za vrijeme žrtve na brdu Karmelu, odlučujuće je iskušenje za vjeru Božjeg naroda njegova molitva da Gospodnji ogranj zapali žrtvu paljenicu »u času kad se prinosi večernja žrtva«: »Usliši me, Gospodine, usliši me!« – te iste Ilijine riječi istočne liturgije preuzimaju u euharistijskoj epiklezi.³¹

555 Konačno, vraćajući se u pustinju prema mjestu gdje se živi i istiniti Bog objavio svom narodu, Ilija se poput Mojsija sklanja »u špilju« dok nije »prošla« tajanstvena Božja Prisutnost.³² No, istom će se na brdu Preobraženja razotkriti Onaj čije su lice oni tražili:³³ spoznaja slave Božje odsijeva na licu raspetog i uskrslog Krista.³⁴

2709 2584 U »samoći s Bogom« proroci crpu svjetlo i snagu za svoje poslanje. Njihova molitva nije bijeg iz nevjerna svijeta već slušanje Riječi Božje. Ponekad je to rasprava ili jadanje, ali uvijek zauzimanje koje iščekuje i priprema zahvat Boga Spasitelja, Gospodara povijesti.³⁵

PSALMI, MOLITVA ZAJEDNICE

1093 2585 Od Davida do dolaska Mesije, svete knjige sadrže molitvene stranice koje svjedoče o produbljivanju molitve, za sebe i za druge.³⁶ Psalmi su malo-pomalo sabrani u zbirku od pet knjiga: Psalmi (ili »Pohvale«), remek-djelo su molitve u Starom zavjetu.

²⁸ Usp. *1 Kr 18*, 39.

²⁹ Usp. *Jak 5*, 16-18.

³⁰ Usp. *1 Kr 17*, 7-24.

³¹ Usp. *1 Kr 18*, 20-39.

³² Usp. *1 Kr 19*, 1-14; *Izl 33*, 19-23.

³³ Usp. *Lk 9*, 30-35.

³⁴ Usp. *2 Kor 4*, 6.

³⁵ Usp. *Am 7*, 2,5; *Iz 6*, 5,8,11; *Jr 1*, 6; 15, 15-18; 20, 7-18.

³⁶ Usp. *Ezr 9*, 6-15; *Neh 1*, 4-11; *Jon 2*, 3-10; *Tob 3*, 11-16; *Jdt 9*, 2-14.

2586 Psalmi krijepe i izražavaju molitvu Božjeg naroda kao zajednice, za vrijeme velikih slavlja u Jeruzalemu i svake subote u sinagogama. Ta je molitva u isto vrijeme osobna i zajednička; odnosi se na one koji mole i na sve ljude; uzdiže se sa Svete zemlje i iz zajednica u Dijaspori, te zahvaća sve stvorenje; podsjeća na spasenjske događaje prošlosti te se proteže k ispunjenju povijesti; spominje se već izvršenih Božjih obećanja i očekuje Mesiju koji će ih konačno ispuniti. Moljeni i posve ispunjeni u Kristu, psalmi su bitni u molitvi njegove Crkve.³⁷

1177

2587 Psaltir je knjiga u kojoj riječ Božja postaje čovjekovom molitvom. U drugim knjigama Staroga zavjeta »riječi naviještaju djela [Božja za ljude] otkrivajući u njima sadržanu tajnu«.³⁸ U psaltiru, riječi psalmista izražavaju, pjevajući ih Bogu, djela njegova spasenja. Isti Duh nadahnjuje Božje djelo i čovjekov odgovor. Krist će objediniti i jedno i drugo. U Njemu nas psalmi bez prestanka uče moliti.

2641

2588 Raznolik izraz molitve psalama rađa se istodobno u liturgiji Hrama i u ljudskom srcu. Bilo da je riječ o himnu, molitvi u nevolji ili zahvali, osobnoj ili zajedničkoj prošnji, o kraljevoj ili hodočasničkoj pjesmi, o mudrosnoj meditaciji, psalmi su zrcalo čudesnih djela Božjih u povijesti njegova naroda i ujedno ljudskih stanja koja proživljuje psalmist. Psalam može odražavati i prošli događaj, no čini to tako umjereno da ga zaista mogu moliti ljudi svih prilika i svih vremena.

2589 U psalmima se stalno provlače: jednostavnost i spontanost molitve, žudnja za samim Bogom, po svemu i sa svime što je u njegovu stvorenju dobro, mučno stanje vjernika koji je, osobito u svojoj ljubavi prema Gospodinu, izložen mnoštvu neprijatelja i napasti te u iščekivanju što će učiniti Bog vjerni, sigurnost njegove ljubavi i predanje njegovoj volji. Molitva psalama uvijek je nošena hvalom i stoga naslov zbirke dobro pristaje onome što nudi: »Pohvale«. Sabrana za bogoslužje zajednice, ta nam zbirka prenosi poziv na molitvu i pjevanje joj odgovor »Hallelu-Ja!« (Aleluja), »Hvalite Gospoda«.

304

»Što je ljepše od psalma? Lijepo stoga kaže sam David: 'Hvalite Gospodina, jer je psalam dobar, Bogu našem neka je slatka i dolična

³⁷ Usp. *Institutio generalis de liturgia Horarum* [Opća uredba liturgije časova], 100-109: *Liturgia Horarum* [Časoslov...], editio typica, sv. 1 (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) str. 52-56.

³⁸ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 2: AAS 58 (1966) 818.

pohvala.' I s pravom: psalam je naime blagoslivljanje naroda, veličanje Boga, zahvaljivanje puka, sveopće klicanje, govor svemira, glas Crkve, milozvučna ispovijest vjere...«³⁹

Ukratko

- 2590 *»Molitva je uzdignuće duše k Bogu ili traženje primjerenih dobara od Boga.«⁴⁰*
- 2591 *Bog neumorno poziva svakog čovjeka na tajanstven susret s Njim. Molitva prati cijelu povijest spasenja kao uzajamno dozivanje Boga i čovjeka.*
- 2592 *Molitva Abrahama i Jakova predstavlja se kao borba vjere u pouzdanju i vjernosti Bogu sa sigurnošću pobjede koja je obećana ustrajnosti.*
- 2593 *Mojsijeva molitva odgovor je na zahvat Boga da spasi svoj narod. Ona nagovještuje zagovornu molitvu jedinog posrednika, Isusa Krista.*
- 2594 *Molitva naroda Božjeg uzdiže se u sjeni Božjeg prebivališta, zavjetnog kovčega i Hrama, pod vodstvom pastira, napose kralja Davida i proroka.*
- 2595 *Proroci pozivaju na obraćenje srca i gorljivo se, tražeći lice Božje, kao Ilija, zauzimaju za narod.*
- 2596 *Psalmi su remek-djelo molitve Staroga zavjeta; oni su nerazdvojivo satkani od dvoga: osobne i zajedničke molitve. Obuhvaćaju sve dimenzije povijesti, spominjući već ispunjena Božja obećanja i budeći nadu u dolazak Mesijin.*
- 2597 *Moljeni i ispunjeni u Kristu, psalmi su bitan i trajan dio molitve njegove Crkve. Prilagođeni su ljudima svih prilika i svih vremena.*

³⁹ AMBROZIJE, *Enarrationes in Psalmos*, 1, 9: CSEL 64, 7 (PL 14, 968).

⁴⁰ IVAN DAMAŠČANSKI, *Expositio fidei*, 68 [*De fide orthodoxa* 3, 24]: PTS 12, 167 (PG 94, 1089).

Članak 2.

U PUNINI VREMENA

2598 Događaj molitve u potpunosti nam je objavljen u Riječi koja je tijelom postala i nastanila se među nama. Truditi se razumjeti molitvu Riječi, po onom što nam kazuju Isusovi svjedoci u evanđelju, znači približiti se svetom Gospodinu Isusu kao gorućem grmu: promatrajući prvo njega samog u molitvi, zatim slušajući ga kako nas uči moliti, da bismo konačno spoznali kako nam molitvu uslišava.

ISUS MOLI

2599 Sin Božji postavši Sinom Djevice i svojim je ljudskim srcem naučio moliti. Obrasce molitava uči od svoje majke, koja je u svom srcu čuvala sva »velika djela« Svemogućeg i o njima razmišljala.⁴¹ Isus moli riječima i stihovima molitve svog naroda, u nazaretskoj sinagogi i u Hramu. No, njegova molitva provire iz tajnog vrela, kako daje naslutiti u dobi od dvanaest godina: »Biti mi je u onome što je Oca mojega« (Lk 2, 49). Tu se počinje objavljivati novost molitve u punini vremenâ: *sinovsku molitvu*, koju je Otac od svoje djece očekivao, napokon će živjeti sam Sin jedinac u svom čovječstvu, s ljudima i za ljude.

2600 Evanđelje po Luki ističe djelovanje Duha Svetoga i smisao molitve u Kristovu služanju. Isus moli *prije* odlučujućih trenutaka svojega poslanja: prije no što će Otac posvjedočiti za njega prigodom Krštenja⁴² i Preobraženja,⁴³ te prije no što će mukom ispuniti naum Očeve ljubavi.⁴⁴ Moli također prije odlučnih trenutaka pri poslanju svojih apostola: prije izbora i poziva Dvanaestorice,⁴⁵ prije no što ga Petar prizna »Kristom – Pomazanikom Božjim«,⁴⁶ napokon moli da u kušnji vjera apostolskog prvaka ne malakše.⁴⁷ Isusova molitva prije spasenjskih događaja, koje Otac traži da ih on ispuni, jest smjerno i puno povjerenja predanje njegove ljudske volje Očevoj volji punoj ljubavi.

⁴¹ Usp. Lk 1, 49; 2, 19.51.

⁴² Usp. Lk 3, 21.

⁴³ Usp. Lk 9, 28.

⁴⁴ Usp. Lk 22, 41-44.

⁴⁵ Usp. Lk 6, 12.

⁴⁶ Usp. Lk 9, 18-20.

⁴⁷ Usp. Lk 22, 32.

2765 2601 »Jednom je Isus na nekome mjestu molio. Čim presta, reče mu jedan od učenika: Gospodine, nauči nas moliti« (Lk 11, 1). Nije li Kristov učenik zaželio moliti tek nakon što je promatrao kako Učitelj moli? Tada istom može učiti od Učitelja molitve. *Promatrajući* i slušajući Sina djeca se Božja uče moliti Ocu.

616 2602 Isus se često povlači u osamu, *na samotno mjesto*, na goru, osobito noću, da moli.⁴⁸ U svojoj molitvi *on nosi ljude*: budući da je utjelovljenjem uzeo ljudsku narav, prinoseći sama sebe, i njih prinosi Ocu. On, Riječ koja je »uzela tijelo«, svojom ljudskom molitvom ima udjela u svemu što žive »njegova braća«;⁴⁹ supatnik je njihovih slabosti da bi ih od njih oslobodio.⁵⁰ Zato ga je Otac i poslao. Njegove riječi i djela bivaju tada kao vidljivo očitovanje njegove molitve »u tajnosti«.

2637 2603 Evanđelisti su od Krista, iz vremena njegova djelovanja, prenijeli dvije izričitije molitve. Obje započinju zahvalom. U prvoj,⁵¹ Isus ispovijeda Oca, priznaje ga i blagoslivlja jer je sakrio tajne Kraljevstva od onih koji se smatraju učenima i objavio ih »malenima« (siromasima blaženstava). Njegov kliktaj »Da, Oče!« izražava dubinu njegova srca, njegov pristanak »volji« Očevoj, kao odjek onoga »Da« (siromasima blaženstava). Njegov kliktaj »Da, Oče!« izražava dubinu njegova srca, njegov pristanak »volji« Očevoj, kao odjek onoga »Da« njegove Majke pri začecu i kao nagovještaj onoga »Da« što će ga On reći Ocu u smrtnoj borbi. Sva je Isusova molitva u tom dragovoljnom pristanku njegova ljudskog srca uz »otajstvo volje« Očeve.⁵²

2604 Drugu molitvu donosi sveti Ivan⁵³ prije Lazarova uskrišenja. Događaju prethodi zahvala: »Oče, hvala ti što si me uslišao«, što podrazumijeva da Otac uvijek sluša njegovu molbu; i Isus odmah dodaje: »Ja sam znao da me svagda uslišavaš«, što znači da Isus, sa svoje strane, postojano *ište*. Tako, nošena zahvalom, Isusova nam molitva otkriva kako valja iskati: *prije* no što je dar darovan, Isus prianja uz Onoga koji daruje i koji sebe daje u svojim darovima. Darovatelj je

⁴⁸ Usp. Mk 1, 35; 6,46; Lk 5, 16.

⁴⁹ Usp. Heb 2, 12.

⁵⁰ Usp. Heb 2, 15; 4, 15.

⁵¹ Usp. Mt 11, 25-27; Lk 10, 21-22.

⁵² Usp. Ef 1, 9.

⁵³ Usp. Iv 11, 41-42.

vrjedniji od udijeljenog dara, on je »Blago« i u Njemu je srce njegova Sina; dar je darovan kao »dodatak«.⁵⁴

478

Isusova »svećenička« molitva⁵⁵ zauzima jedinstveno mjesto u naumu spa-

2746

2605 Kad je došao Čas da ispuni nacrt Očeve ljubavi, Isus daje naslutiti neistraživu dubinu svoje sinovske molitve, ne samo prije no što će se slobodno predati (»Oče [...] ne moja volja, nego tvoja neka bude«, *Lk* 22, 42), nego i do *posljednjih riječi* na križu, kad molitva i predanje postaju jedno: »Oče, oprosti im, jer ne znaju što čine« (*Lk* 23, 34); »Zaista ti kažem: danas ćeš biti sa mnom u raj« (*Lk* 23, 43); »Ženo, evo ti sina. [...] Evo ti majke.« (*Iv* 19, 26-27): »Žedan sam« (*Iv* 19, 28); »Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?« (*Mk* 15, 34);⁵⁶ »Dovršeno je« (*Iv* 19, 30); »Oče, u ruke tvoje predajem duh svoj« (*Lk* 23, 46), sve do »velikog krika« kada izdahnu predavši duh.⁵⁷

614

2606 Sve nevolje čovječanstva svih vremena, podjarmljena grijehom i smrću, sve molitve i zagovori u povijesti spasenja, obuhvaćeni su tim vapajem utjelovljene Riječi. Otac ih, sada, prima te iznad svih očekivanja uslišava uskrisujući svoga Sina. Tako se ispunja i izvršuje događaj molitve u Božjem naumu stvaranja i spasenja. Psaltir nam daje njezin ključ u Kristu. U trajnom »danas« uskrsnuća Otac kaže: »Ti si Sin moj, danas te rodih. Zatraži samo, i dat ću ti puke u baštinu, i u posjed krajeve zemaljske« (*Ps* 2, 7-8).⁵⁸

403

653

2587

Poslanica Hebrejima dramatičnim riječima izražava kako Isusova molitva izvodi pobjedu spasenja: »On je u dane svoga zemaljskog života sa silnim vapajem i suzama prikazivao molitve i prošnje Onomu koji ga je mogao spasiti od smrti. I bi uslišan zbog svoje predanosti; premda je Sin, iz onoga što prepati, naviknu slušati i postigavši savršenstvo posta svima koji ga slušaju začetnik vječnoga spasenja« (*Heb* 5, 7-9).

⁵⁴ Usp. *Mt* 6, 21.33.

⁵⁵ Usp. *Iv* 17.

⁵⁶ Usp. *Ps* 22, 2.

⁵⁷ Usp. *Mk* 15, 37; *Iv* 19, 30.

⁵⁸ Usp. *Dj* 13, 33.

ISUS NAS UČI MOLITI

520 2607 Kad Isus moli, time nas već uči moliti. Bogoslovni je put našoj molitvi njegova molitva Ocu. No, evanđelje nam predaje izričit Isusov nauk o molitvi. Kao odgojitelj preuzima nas tamo gdje već jesmo te nas postupno vodi k Ocu. Obraćajući se mnoštvu koje ga slijedi, Isus polazi od onoga što im je o molitvi iz Starog saveza već poznato te ih priprema za novost Kraljevstva koje dolazi. Potom im tu novost otkriva u prisposodobama. Napokon, svojim učenicima, koji trebaju biti odgojitelji molitve u njegovoj Crkvi, otvoreno govori o Ocu i Duhu Svetomu.

541, 1430 2608 Već u *Govoru na gori*, Isus traži *obraćenje srca*: pomirenje s bratom prije prinošenja dara na oltar,⁵⁹ ljubav prema neprijateljima i molitvu za progonitelje,⁶⁰ molitvu Ocu »u skrovitosti« (Mt 6, 6), bez ponavljanja mnoštva riječi,⁶¹ praštanje iz dna srca u molitvi,⁶² čistoću srca i traženje Kraljevstva.⁶³ To je obraćenje potpunoma usmjereno Ocu. Ono je sinovsko.

153 2609 Srce, tako usmjereno na obraćenje, uči se moliti u *vjeri*. Vjera je sinovsko prianjanje uz Boga, onkraj onoga što osjećamo i razumijemo.

1814 Postala je moguća jer nam ljubljani Sin otvara pristup Ocu. On može od nas tražiti da »ištemo« i »kucamo«, jer On je vrata i put.⁶⁴

2610 Kao što se Isus Ocu moli i zahvaljuje prije no što će primiti njegove darove, tako i nas uči toj *sinovskoj smjelosti*: »Sve što god zamolite i zaištete, vjerujte da ste postigli« (Mk 11, 24). Takva je snaga molitve, »sve je moguće onomu koji vjeruje« (Mk 9, 23), vjerom »koja ne sumnja«.⁶⁵ Koliko je Isus ražalošćen zbog »nevjere« svojih najbližih (Mk 6, 6) i »malovjernosti« učenika,⁶⁶ toliko je zadivljen »velikom vjerom« rimskog satnika⁶⁷ i Kanaanke.⁶⁸

⁵⁹ Usp. Mt 5, 23-24.

⁶⁰ Usp. Mt 5, 44-45.

⁶¹ Usp. Mt 6, 7.

⁶² Usp. Mt 6, 14-15.

⁶³ Usp. Mt 6, 21.25.33.

⁶⁴ Usp. Mt 7, 7-11.13-14.

⁶⁵ Usp. Mt 21, 21.

⁶⁶ Usp. Mt 8, 26.

⁶⁷ Usp. Mt 8, 10.

⁶⁸ Usp. Mt 15, 28.

2611 Molitva iz vjere nije tek u tome da se govori »Gospodine, Gospodine«, nego u pripremanju srca da vrši *volju Očevu*.⁶⁹ Isus poziva učenike da u molitvu uključe tu skrb oko suradnje s božanskim naumom.⁷⁰ 2827

2612 U Isusu »Kraljevstvo je Božje sasvim blizu« (*Mk 1, 15*); on poziva na obraćenje i vjeru, ali također i na *budnost*. U molitvi, učenik bdi je pozoran na Onoga koji jest i koji dolazi, spominjući se njegova prvog dolaska u poniznosti tijela i nadajući se njegovu drugom dolasku u slavi.⁷¹ U zajedništvu s Učiteljem, molitva je učenika borba, i samo bdi jući u molitvi, neće pasti u napast.⁷² 672 2725

2613 Tri najvažnije *prisposode* o molitvi donosi sveti Luka: 546

Prva je »o bezobzirnju prijatelju«,⁷³ i poziva na *upornu* molitvu: »Kucajte, i otvorit će vam se.« Onomu tko tako moli, Otac će s neba »dati sve što mu je potrebno«, osobito Duha Svetoga u kojemu su svi darovi.

Druga, »o udovici koja dodijava«,⁷⁴ usredotočena je na jednu od odlika molitve: moliti treba uvijek i neumorno, *strpljivošću* vjere. »Ali kad Sin čovječji dođe, hoće li naći vjere na zemlji?«

Treća prisposoda, »o farizeju i cariniku«,⁷⁵ smjera na *poniznost* srca koje moli. »Bože, milostiv budi meni grešniku«. Tu molitvu Crkva trajno preuzima kao svoju: »Kyrie eleison.« »Gospodine, smiluj se.« 2559

2614 Kad Isus otvoreno povjerava učenicima otajstvo molitve Ocu, otkriva im kakva će trebati njihova i naša molitva, kad se On, u svojoj proslavljenoj ljudskoj naravi, bude vratio k Ocu. Novo je sada »iskanje u njegovo ime«. ⁷⁶ Vjera u njega uvodi učenike u poznavanje Oca, jer Isus je »Put, Istina i Život« (*Iv 14, 6*). Vjera donosi plod u ljubavi: čuvati njegovu Riječ, njegove zapovijedi, s njim biti u Ocu koji nas u njemu ljubi tako da ostaje u nama. U tom novom savezu, sigurnost da će naše molbe biti uslišane, temelji se na Isusovoj molitvi.⁷⁷ 434

⁶⁹ Usp. *Mt 7, 21*.

⁷⁰ Usp. *Mt 9, 38; Lk 10, 2; Iv 4, 34*.

⁷¹ Usp. *Mk 13; Lk 21, 34-36*.

⁷² Usp. *Lk 22, 40-46*.

⁷³ Usp. *Lk 11, 5-13*.

⁷⁴ Usp. *Lk 18, 1-8*.

⁷⁵ Usp. *Lk 18, 9-14*.

⁷⁶ Usp. *Iv 14, 13*.

⁷⁷ Usp. *Iv 14, 13-14*.

- 728 2615 Štoviše, kad je naša molitva združena s Isusovom, Otac nam daje »drugoga Branitelja da bude s vama zauvijek: Duha istine« (*Iv* 14, 16-17). Ta se novost molitve i njezinih uvjeta javlja u Oproštajnom govoru.⁷⁸ U Duhu Svetomu, kršćanska je molitva zajedništvo ljubavi s Ocem, ne samo po Kristu, već također u *Njemu*: »Dosad niste iskali ništa u moje ime. Ištite i primit ćete, da radost vaša bude potpuna« (*Iv* 16, 24).

ISUS USLIŠAVA MOLITVU

- 2616 Molitvu upućenu njemu *Isus* uslišava već za svoga javnog djelovanja znakovima koji unaprijed pokazuju snagu njegove smrti i uskrsnuća: Isus uslišava molitvu vjere, izraženu riječima (gubavac;⁷⁹ Jair;⁸⁰ Kananejka;⁸¹ dobri razbojnik⁸²) ili šutnjom (nositelji uzetoga;⁸³ žena koja boluje od krvarenja te se dotiče njegove haljine;⁸⁴ suze i pomast grešnice⁸⁵). Uporna molba slijepaca: »Smiluj nam se, Sine Davidov« (*Mt* 9, 27) ili »Isuse, Sine Davidov, smiluj mi se« (*Mk* 10, 47) 2667 preuzeta je u predaji *Isusove molitve*: »Gospodine Isuse Kriste, Sine Božji, smiluj se meni grešniku.« Bilo da je riječ o ozdravljenju od bolesti ili o otpuštenju grijeha, Isus uvijek odgovara na molitvu koja mu je upućena s vjerom: »Idi u miru, tvoja te vjera spasila.«

Sveti Augustin na divan način izlaže ukratko tri dimenzije Isusove molitve: »Moli za nas kao naš svećenik, moli u nama kao naša glava, mi Mu se molimo kao svome Bogu. Prepoznamo, dakle, u *Njemu* svoje glasove i u nama njegov glas.«⁸⁶

MOLITVA DJEVICE MARIJE

- 148 2617 Marijina nam je molitva objavljena u zoru punine vremena. Prije utjelovljenja Sina Božjega i prije poslanja Duha Svetoga, njezina molitva na jedinstven način surađuje u dobrohotnom naumu Očevu,

⁷⁸ Usp. *Iv* 14, 23-26; 15, 7.16; 16, 13-15.23-27.

⁷⁹ Usp. *Mk* 1, 40-41.

⁸⁰ Usp. *Mk* 5, 36.

⁸¹ Usp. *Mk* 7, 29.

⁸² Usp. *Lk* 23, 39-43.

⁸³ Usp. *Mk* 2, 5.

⁸⁴ Usp. *Mk* 5, 28.

⁸⁵ Usp. *Lk* 7, 37-38.

⁸⁶ AUGUSTIN, *Enarratio in Psalmum* 85, 1: CCL 39, 1176 (PL 36, 1081); Usp. *Institutio generalis de liturgia Horarum* [Opća uredba...], 7: *Liturgia Horarum* [Časoslov...], editio typica, sv. 1 (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) str. 24.

pri navještenju Kristova začeca,⁸⁷ te o Pedesetnici kod postanka Crkve, Tijela Kristova.⁸⁸ U vjeri svoje ponizne službenice Božji dar nailazi na doček koji je očekivao od početka vremenâ. Ona, koju je Svemogući učinio »milosti punom« odgovara prinosom cijelog svog bića: »Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po riječi tvojoj.« Taj »Da« je kršćanska molitva: biti sva za njega jer on je sav za nas. 494 490

2618 Evanđelje nam otkriva kako Marija moli i posreduje u vjeri: u Kani,⁸⁹ Isusova majka moli Sina za potrebe svadbene gozbe, koja je znak jedne druge gozbe: gozbe Jaganjca, koji, na molbu Crkve, svoje zaručnice, daje svoje tijelo i svoju krv. I u času Novog saveza, podno križa,⁹⁰ Marija biva uslišana kao žena, nova Eva, istinska »Majka živih«. 2674 726

2619 Stoga Marijin hvalospjev »Veliča«,⁹¹ (latinski »Magnificat«, bizantski »Μεγαλυνάριον – Megalinar«), istodobno je hvalospjev Bogorodice i Crkve, hvalospjev Kćeri sionske i novoga Božjeg naroda, hvalospjev hvale za udijeljenu puninu milosti u naumu spasenja, hvalospjev »siromaha« kojih je nada ostvarena ispunjenjem obećanja danih našim ocima, »Abrahamu i njegovu potomstvu do vijeka«. 724

Ukratko

2620 *U Novom zavjetu savršen se uzor molitve nalazi u Isusovoj sinovskoj molitvi. Isusova molitva, često u skrovitosti i u tajnosti, sadrži prihvaćanje Očeve volje iz ljubavi sve do križa s punim pouzdanjem da će biti uslišana.*

2621 *U svojoj pouci Isus uči učenike da se mole čistim srcem, živom ustrajnom vjerom i sinovskom smjelošću. Opominje ih na budnost i poziva da molbe prikazuju Bogu u njegovo ime. Sam Isus Krist uslišava molitve koje su njemu upućene.*

2622 *Molitva Djevice Marije, u njezinu »Da« i u njezinu »Veliča«, odlikuje se velikodušnim prinosom svega njezina bića Bogu u vjeri.*

⁸⁷ Usp. Lk 1, 38.

⁸⁸ Usp. Dj 1, 14.

⁸⁹ Usp. Iv 2, 1-12.

⁹⁰ Usp. Iv 19, 25-27

⁹¹ Usp. Lk 1, 46-55.

Članak 3

U VRIJEME CRKVE

- 731 2623 Na dan Pedesetnice obećani je Duh izliven nad učenike dok su svi »bili zajedno na istom mjestu« (Dj 2, 1) iščekujući ga »jednodušno postojani u molitvi« (Dj 1, 14). Duh koji poučava Crkvu i koji je podsjeća na sve što je Isus rekao,⁹² formira je i u molitvenom životu.
- 1342 2624 U prvoj jeruzalemskoj zajednici, vjernici »bijahu postojani u nauku apostolskom, u zajedništvu, lomljenju kruha i molitvama« (Dj 2, 42). Taj je slijed izrazit za crkvenu molitvu: utemeljena na apostolskoj vjeri i ovjerovljena ljubavlju, ona se hrani euharistijom.
- 1092 2625 Molitve su prije svega one koje vjernici slušaju i čitaju u Svetom pismu, no oni ih posuvremenjuju, osobito psalme, počevši od njihova ispunjenja u Kristu.⁹³ Duh Sveti, koji tako Crkvu u molitvi podsjeća na Krista, vodi je k cjelovitoj Istini i stvara nove obrasce koji će izraziti nedokučivo otajstvo Krista na djelu u životu, u sakramentima i u poslanju njegove Crkve. Ti će se obrasci potom razviti u velikim liturgijskim i duhovnim tradicijama. *Molitveni oblici* izraženi u apostolskim i kanonskim spisima ostat će pravilom kršćanske molitve.
- 1200

I. Blagoslov i klanjanje

- 1078 2626 *Blagoslov* izražava najdublji pokret kršćanske molitve: ona je susret Boga i čovjeka; u njoj se Božji Dar i čovjekovo prihvaćanje međusobno privlače i sjedinjuju. Blagoslovna molitva jest čovjekov odgovor na Božje darove: budući da Bog blagoslivlja, srce čovjekovo može uzvratiti blagoslivljajući onoga koji je izvor svakog blagoslova.
- 1083 2627 Dva su temeljna oblika koji izražavaju taj pokret: nekada blagoslov uzlazi, nošen Duhom Svetim, po Kristu k Ocu (blagoslivljamo ga zato što nas je blagoslovio);⁹⁴ a nekada zaziva milost Duha Svetoga, koji po Kristu silazi od Oca (koji nas blagoslivlja).⁹⁵

⁹² Usp. Iv 14, 26.

⁹³ Usp. Lk 24, 27.44.

⁹⁴ Usp. Ef 1, 3-14; 2 Kor 1, 3-7; 1 Pt 1, 3-9.

⁹⁵ Usp. 2 Kor 13, 13; Rim 15, 5-6.13; Ef 6, 23-24.

2628 *Klanjanje* je temeljni čovjekov stav, kojim se pred Stvoriteljem priznaje kao stvorenje. Ono uznosi veličinu Gospodina koji nas je stvorio⁹⁶ i svemoć Spasitelja koji nas oslobađa od zla. Klanjanje je stav duha koji pred »Kraljem slave«⁹⁷ pada ničice i smjerna šutnja pred Božjim licem koji je »uvijek od nas veći«.⁹⁸ Klanjanje Bogu tripot svetom i nadasve ljubljenom ispunja nas poniznošću ulijevajući sigurnost našim prošnjama. 2096-2097 2559

II. Molitva prošnje

2629 U Novom zavjetu rječnik prošnje bogat je nijansama: iskati, zahtijevati, uporno tražiti, zazivati, prositi, vapiti, pa i »boriti se u molitvi«.⁹⁹ Ali oblik koji je najviše uobičajen, jer je i najspontaniji, jest prošnja; upravo prosidbenom molitvom izražavamo svijest o našem odnosu s Bogom: kao stvorovi, nismo svoje počelo, niti smo gospodari nevolja, a nismo ni svoj posljednji cilj; štoviše, mi kršćani znamo da se kao grešnici udaljujemo od Oca. Sama prošnja već je povratak k njemu. 396

2630 U Novom zavjetu nema molitava tužaljki, koje su naprotiv česte u Starom zavjetu. Premda smo još uvijek u iščekivanju te se moramo svednevice obraćati, sada je, u uskrsnom Kristu, prošnja Crkve prožeta nadom. Kršćanska prošnja provire iz druge dubine, one koju sveti Pavao naziva uzdisajem: to je uzdisaj stvorenja »u porođajnim bolima« (*Rim* 8, 22); to je naš uzdisaj, u iščekivanju »otkupljenja našega tijela jer smo u nadi spašeni« (*Rim* 8, 23-24); i napokon to su »neizrecivi uzdisaji« samog Duha koji »potpomaže našu nemoć jer ne znamo što da molimo kako valja« (*Rim* 8, 26). 2090

2631 *Molba za oprostjenje* prvi je pokret prosidbene molitve (usp. carinikovu molitvu: »*Milostiv budi meni grešniku*«: *Lk* 18, 13) Ona prethodi ispravnoj i čistoj molitvi. Poniznost puna povjerenja stavlja nas u svjetlo zajedništva s Ocem i Sinom njegovim Isusom Kristom, i jedne s drugima:¹⁰⁰ i tada »što god ištemo, primamo od njega« (*I Iv* 3, 22). Molba za oprostjenjem čin je koji prethodi euharistijskom slavlju, a tako i osobnoj molitvi. 2838

⁹⁶ Usp. *Ps* 95, 1-6.

⁹⁷ Usp. *Ps* 24, 9-10.

⁹⁸ AUGUSTIN, *Enarratio in Psalmum* 62, 16: CCL 39, 804 (PL 36, 758).

⁹⁹ Usp. *Rim* 15, 30; *Kol* 4, 12.

¹⁰⁰ Usp. *I Iv* 1, 7-2,2.

2816 2632 Kršćanska se molba, u skladu s Kristovim naučavanjem,
 1942 usredotočuje u želji i u traženju Kraljevstva koje dolazi.¹⁰¹ U prošnji
 postoji stupnjevanje: najprije se traži Kraljevstvo, potom ono što
 je potrebno da se to Kraljevstvo prihvati i da se surađuje u njegovu
 dolasku. Ta suradnja s poslanjem Krista i Duha Svetog, a to je sada
 poslanje Crkve, predmet je molitve apostolske zajednice.¹⁰² To je
 molitva Pavla, uзор-apostola, koja nam očituje kako božanska skrb za
 sve Crkve mora prodahnjivati kršćansku molitvu.¹⁰³ Po molitvi svaki
 2854 krštenik radi na dolasku Kraljevstva.

2633 Kad se tako dijeli spasiteljska ljubav Božja, razumije se da *svaka*
 2830 *potreba* može postati predmetom prošnje. Krist koji je sve preuzeo da
 bi sve otkupio, proslavljen je molbama koje upravljamo Ocu u njegovo
 Ime.¹⁰⁴ Iz te sigurnosti Jakov¹⁰⁵ i Pavao potiču na molitvu u *svakoj*
prilici.¹⁰⁶

III. Zagovorna molitva

2634 Zagovorna molitva prosidbena je molba koja nas izbliza
 432 usklađuje s Kristovom molitvom. On je jedini Zagovornik kod Oca
 za sve ljude, osobito za grešnike.¹⁰⁷ On »može do kraja spasavati one
 koji po njemu pristupaju k Bogu – uvijek živ, da se za njih zauzima«
 (*Heb 7, 25*). Sam Duh Sveti »zagovara za nas« i njegovo je zagovaranje
 »za svete« u skladu s Božjim naumima (*Rim 8, 26-27*).

2571 2635 Zagovarati, iskati nešto u prilog drugoga, poslije Abrahama,
 vlastito je srcu koje je u suglasju s Božjim milosrdem. U vremenu Ckve,
 2577 kršćansko zagovaranje sudjeluje u Kristovu: to je izražaj općinstva
 svetih. Onaj koji moli posredujući, ne traži samo »svoje nego i ono
 što se tiče drugih« (*Fil 2, 4*), tako daleko da moli i za one koji mu čine
 zlo.¹⁰⁸

¹⁰¹ Usp. *Mt 6, 10-33; Lk 11, 2-13*.

¹⁰² Usp. *Dj 6, 6; 13, 3*.

¹⁰³ Usp. *Rim 10, 1; Ef 1, 16-23; Fil 1, 9-11; Kol 1, 3-6; 4, 3-4.12*.

¹⁰⁴ Usp. *Iv 14, 13*.

¹⁰⁵ Usp. *Jak 1, 5-8*.

¹⁰⁶ Usp. *Ef 5, 20; Fil 4, 6-7; Kol 3, 16-17; 1 Sol 5, 17-18*.

¹⁰⁷ Usp. *Rim 8, 34; 1 Iv 2, 1; 1 Tim 2, 5-8*.

¹⁰⁸ Usp. Sveti Stjepan moli za svoje ubojice, kao i Isus, usp. *Dj 7, 60; Lk 23, 28.34*.

2636 Prve su kršćanske zajednice postojano živjele taj oblik razdiobe.¹⁰⁹ Apostol Pavao ih tako poziva da sudjeluju u njegovu služenju evanđelja,¹¹⁰ ali on i njih zagovara.¹¹¹ Kršćansko zagovaranje ne poznaje granica: »za sve ljude [...], za sve koji su na vlasti« (*1 Tim 2, 1*), za progonitelje,¹¹² za spasenje onih koji odbacuju evanđelje.¹¹³

1900

1037

IV. Molitva zahvaljivanja

2637 Zahvaljivanje daje biljeg molitvi Crkve, koja slaveći euharistiju, očituje i postaje sve više to što jest. U stvarnosti, djelom spasenja, Krist oslobađa stvorenje od grijeha i smrti da bi ga ponovo posvetio i vratio Ocu, Njemu na slavu. Zahvaljivanje udova Tijela sudjeluje u zahvaljivanju Glave.

224, 1328

2603

2638 Kao u prosidbenoj molitvi, svaki događaj i svaka potreba može biti razlogom zahvaljivanja. Poslanice svetog Pavla često počinju i svršavaju zahvaljivanjem u kojem je uvijek prisutan Gospodin Isus. »U svemu zahvaljujte. Jer to je za vas volja Božja u Kristu Isusu« (*1 Sol 5, 18*). »U molitvi ustrajte, bdijte u njoj sa zahvaljivanjem« (*Kol 4, 2*).

V. Molitva pohvale

2639 Pohvala je oblik molitve koja najneposrednije priznaje Boga Bogom. Ona ga slavi radi njega samoga, i povrh svega što čini, slavi ga jer ON JEST. To je sudjelovanje u blaženstvu čistih srdaca koja Boga ljube u vjeri prije nego što ga vide u Slavi. Po njem se Duh sjedinjuje s našim duhom da svjedoči da smo djeca Božja,¹¹⁴ svjedoči za Sina jedinorođenoga u kojemu smo posinjeni i po kojemu slavimo Oca. Pohvala upotpunjuje druge molitvene oblike i prenosi ih onome koji im je izvor i cilj: »Bog, Otac od kojega je sve, a mi za njega« (*1 Kor 8, 6*).

213

¹⁰⁹ Usp. *Dj 12, 5; 20, 36; 21, 5; 2 Kor 9, 14*.

¹¹⁰ Usp. *Ef 6, 18-20; Kol 4, 3-4; 1 Sol 5, 25*.

¹¹¹ Usp. *2 Sol 1, 11; Kol 1, 3; Fil 1, 3-4*.

¹¹² Usp. *Rim 12, 14*.

¹¹³ Usp. *Rim 10, 1*.

¹¹⁴ Usp. *Rim 8, 16*.

2640 Sveti Luka često spominje u evanđelju divljenje i pohvale pred čudesima koja je Krist činio; on to ističe i glede djela Duha Svetoga u Djelima apostolskim: život Jeruzalemske zajednice,¹¹⁵ ozdravljenje hromoga po Petru i Ivanu,¹¹⁶ klicanje mnoštva koje slavi Boga zbog onoga što se dogodilo,¹¹⁷ veselje pogana iz Antiohije pizidijske koji slave »riječ Gospodnju« (Dj 13, 48).

2587 2641 »Razgovarajte među sobom psalmima, hvalospjevima i duhovnim pjesmama. Pjevajte i slavite Gospodina u svom srcu« (Ef 5, 19).¹¹⁸ Kao i nadahnuti pisci Novog zavjeta, prve kršćanske zajednice ponovo čitaju knjigu Psalama slaveći u njima Kristovo otajstvo. U novosti Duha one skladaju himne i duhovne pjesme nadahnjujući se nečuvanim događajem što ga je Bog ostvario u svom Sinu: njegovim Utjelovljenjem, njegovom smrću kojom je pobijedio smrt, Uskrsnućem, Uzašašćem sebi zdesne.¹¹⁹ Od tog »čuda« čitave Ekonomije spasenja uzdiže se doksologija, pohvala Bogu.¹²⁰

1137 2642 Otkrivenje, Objava »događaja koji će se dogoditi ubrzo«, zasniva se na himnima nebeskog bogoslužja,¹²¹ ali i na zagovoru »svjedoka« (mučenika).¹²² Proroci i sveci, svi koji bijahu ubijeni na zemlji zbog svjedočenja za Isusa,¹²³ silno mnoštvo onih, koji su došli iz velike nevolje i pred nama pošli u Kraljevstvo, pjevaju hvale u slavu Onoga koji sjedi na Prijestolju i Jaganjca.¹²⁴ U zajedništvu s njima i zemaljska Crkva u vjeri i u kušnji pjeva te svečane pjesme. Vjera se, u prošnji i u zagovoru, nada protiv svake nade i zahvaljuje »Ocu svjetlosti«, od kojega dolazi »svaki savršeni dar«.¹²⁵ Tako je vjera čista pohvala.

1330 2643 Euharistija sadrži i izražava sve molitvene oblike: ona je »čisti prinos« cijeloga Kristova Tijela u slavu njegova Imena.¹²⁶ Prema tradicijama Istoka i Zapada, ona je »žrtva hvale«.

¹¹⁵ Usp. Dj 2, 47.

¹¹⁶ Usp. Dj 3, 9.

¹¹⁷ Usp. Dj 4, 21.

¹¹⁸ Usp. Kol 3, 16.

¹¹⁹ Usp. Fil 2, 6-11; Kol 1, 15-20; Ef 5,14; 1 Tim 3, 16; 6,15-16; 2 Tim 2, 11-13.

¹²⁰ Usp. Ef 1, 3-14; 3, 20-21; Rim 16, 25-27; Jd 24-25.

¹²¹ Usp. Otk 4, 8-11; 5, 9-14; 7, 10-12.

¹²² Usp. Otk 6, 10.

¹²³ Usp. Otk 18, 24.

¹²⁴ Usp. Otk 19, 1-8.

¹²⁵ Usp. Jak 1, 17.

¹²⁶ Usp. Mal 1, 11.

Ukratko

- 2644 *Duh Sveti koji uči Crkvu i podsjeća je na sve što je Isus rekao, odgaja je i u molitvenom životu nadahnjujući izraze koji se obnavljaju unutar trajnih oblika: blagoslova, prošnje, zagovora zahvaljivanja i hvale.*
- 2645 *Budući da ga Bog blagoslivlja, čovjekovo srce za uzvrat može blagoslivljati onoga koji je izvor svakog blagoslova.*
- 2646 *Predmet je prosidbene molitve oprostjenje, traženje Kraljevstva kao i svaka istinska potreba.*
- 2647 *Zagovorna molitva je prošnja u korist drugoga. Ne poznaje granica i proteže se i na neprijatelje.*
- 2648 *Svaka radost i trpljenje, svaki događaj i potreba mogu biti povod zahvaljivanja, koje, sudjelujući u Kristovu zahvaljivanju, mora ispuniti sav život: »U svemu zahvaljujte« (1 Sol 5, 18).*
- 2649 *Molitva pohvale, potpuno nesebična, usredotočuje se na Boga; ona ga slavi radi njega samoga; i, bez obzira na ono što on čini, slavi ga jer ON JEST.*

DRUGO POGLAVLJE

MOLITVENA PREDAJA

2650 Molitva se ne svodi na spontani izljev unutarnjeg poriva: da bi molio, čovjek mora htjeti. Nije dovoljno ni samo znati što o molitvi objavljuje Sveto pismo: valja također učiti se moliti. Živim prenošenjem (svetom Predajom), u »Crkvi koja vjeruje i moli«,¹ Duh Sveti uči djecu Božju moliti.

2651 Predaja kršćanske molitve jest jedan od oblika rasta Predaje vjere, što biva napose promatranjem i proučavanjem vjernika, koji u srcu čuvaju događaje i riječi rasporedbe spasenja, te dubokim poniranjem u duhovne stvarnosti koje iskustveno proživljavaju.²

Članak 1

NA IZVORIMA MOLITVE

2652 Duh Sveti je »voda živa« koja, u srcu koje moli, »struji u život vječni«. ³ On nas uči zahvaćati je na samom vrelu: Kristu. U kršćanskom životu ima zdenaca na kojima nas Krist čeka da nas napoji Duhom Svetim.

RIJEČ BOŽJA

2653 Crkva »snažno i na osobit način potiče sve kršćane [...] da učestalim čitanjem božanskih Pisama steknu 'uzvišeno znanje – Isusa Krista' (*Fil* 3, 8) [...]. No, molitva treba da prati čitanje Svetoga pisma da se uspostavi razgovor između Boga i čovjeka, jer 'Njemu se obraćamo kad molimo, Njega slušamo kad čitamo božanske poruke'.⁴

¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 8: AAS 58 (1966) 821.

² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 8: AAS 58 (1966) 821.

³ Usp. *Jv* 4, 14.

⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 25: AAS 58 (1966) 829; usp. AMBROZIJE, *De officiis ministrorum*, 1, 88: ed. N. Testard (Paris 1984) str. 138 (PL 16, 50).

2654 Oci duhovnog života, parafrazirajući *Mt 7, 7*, ovako sažimlju raspoloženja srca hranjena riječju Božjom u molitvi: »Tražite čitajući, i naći ćete razmatranjem; kucajte moleći, i otvorit će vam se promatranjem.«⁵

CRKVENO BOGOSLUŽJE

2655 Poslanje Krista i Duha Svetoga koje, u sakramentalnom bogoslužju Crkve, naviješta, uprisutnjuje i priopćuje otajstvo spasenja, nastavlja se u srcu koje moli. Oci duhovnog života uspoređuju ponekad srce s oltarom. Molitva pounutarnjuje i usvaja bogoslužje za vrijeme i poslije njegova slavlja. I onda kad je življena »u skrovitosti« (*Mt 6, 6*), molitva je uvijek molitva *Crkve*, ona je zajedništvo s Presvetim Trojstvom.⁶

BOGOSLOVNE KREPOSTI

1812-1829

2656 U molitvu se ulazi kao što se ulazi u bogoslužje: na uska vrata *vjere*. Po znakovima njegove prisutnosti, tražimo i želimo Gospodinovo lice, hoćemo čuti i vršiti njegovu riječ.

2657 Duh Sveti, koji nas uči slaviti bogoslužje iščekujući Kristov dolazak, uči nas da se molimo u *nadi*. A s druge strane molitva Crkve i osobna molitva podržavaju u nama nadu. Osobito psalmi, sa svojim neposrednim i raznolikim izrazom, uče nas da našu nadu stavimo u Boga: »Uzdah se u Gospodina uzdanjem silnim, i on se k meni prignu i usliša vapaj moj« (*Ps 40, 2*). »A Bog nade napunio vas svakom radošću i mirom u vjeri da izobilujete u nadi snagom Duha Svetoga« (*Rim 15, 13*).

2658 »Nada pak ne razočarava. Jer *ljubav* je Božja razlivena u srcima našim po Duhu Svetom koji nam je dan« (*Rim 5, 5*). Molitva, oblikovana liturgijskim životom, crpe sve iz Ljubavi kojom smo ljubljani u Kristu i koja nam daje da na ljubav odgovorimo ljubeći kako nas je on ljubio. Ljubav je *pravi* izvor molitve; tko iz nje crpe, doseže vrhunac molitve:

⁵ GIGO II. KARTUZIЈANAC, *Scala claustralium*, 2, 2: PL 184, 476; no te se riječi ne nalaze u tekstu kritičkoga izdanja, SC 163, 84; usp. ondje kritički aparat.

⁶ Usp. *Institutio generalis de Liturgia Horarum* [Opća uredba...], 9: *Liturgia Horarum* [Časoslov...], editio typica, sv. 1 (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) str. 25.

»Ljubim te, moj Bože, i jedina mi je želja ljubiti tebe do posljednjeg daha života. Ljubim te, o moj beskrajno dragi Bože, i više volim umrijeti ljubeći tebe, nego živjeti a da te ne ljubim. Ljubim te, Gospodine, i jedina milost koju te molim, jest da te vječno ljubim. [...] Moj Bože, ako moj jezik ne može svakog trena reći da te ljubim, hoću da ti to moje srce ponovi kolikogod puta udahnem.«⁷

»DANAS«

1165 2659 U određenim trenucima učimo moliti slušajući Riječ Gospodnju
i sudjelujući u njegovu vazmenom otajstvu; ali u svako vrijeme, u
2837 zgodama i nezgodama *svakoga dana*, daje nam se njegov Duh da nam
305 nadahne molitvu. Isusov nauk o molitvi Ocu našem na istoj je crti
kao i nauk o providnosti:⁸ vrijeme je u Očevim rukama; susrećemo ga
u sadašnjem času, ne jučer ni sutra, već danas: »O da danas glas mu
poslušate: Ne budite srca tvrda« (*Ps* 95, 8).

2660 Moliti unutar događanja svakog dana i svakog časa, jedna
je od tajni Kraljevstva objavljenih »malenima«, slugama Kristovim,
2546 siromasima blaženstava. Dostojno je i pravedno moliti da dolazak
2632 Kraljevstva pravednosti i mira utječe na tijek povijesti, no također je
važno molitvom »umijesiti« svakidašnje male stvari. Svi oblici molitve
mogu biti kvasac s kojim Gospodin uspoređuje Kraljevstvo.⁹

Ukratko

2661 *Predajom, živim prenošenjem u Crkvi, Duh Sveti uči djecu Božju moliti.*

2662 *Riječ Božja, bogoslužje Crkve, kreposti vjere, ufanja i ljubavi jesu vrela molitve.*

⁷ IVAN M. VIANNEY, *Oratio*, kod B. NODET, *Le Curé d'Ars. Sa Pensée-son coeur* (Le Puy 1966), str. 45.

⁸ Usp. *Mt* 6, 11.34.

⁹ Usp. *Lk* 13, 20-21.

Članak 2

PUT MOLITVE

2663 U živoj molitvenoj predaji, svaka Crkva, prema povijesnim, društvenim i kulturnim okolnostima, predlaže svojim vjernicima jezik njihove molitve: riječi, napjeve, geste, ikonografiju. Na učiteljstvu¹⁰ je da prosuđuje vjernost tih molitvenih putova Predaji apostolske vjere, a na pastirima je i vjeroučiteljima da objašnjavaju njihov smisao, koji je uvijek u vezi s Isusom Kristom. 1201

MOLITVA OCU

2664 Za kršćansku molitvu nema drugog puta osim Krista. Bila naša molitva zajednička ili osobna, usmena ili unutarnja, nema pristupa k Ocu, osim ako molimo »u ime« Isusovo. Sveto je Isusovo čovječstvo dakle put po kojemu nas Duh Sveti uči moliti Boga našeg Oca. 2780

MOLITVA ISUSU

2665 Molitva Crkve, hranjena riječju Božjom i slavljenjem liturgije, uči nas moliti Gospodina Isusa. Iako je prvenstveno upravljena Ocu, ona u svim liturgijskim predajama sadrži molitvene oblike upravljene Kristu. Neki psalmi, prema prilagodbi u molitvi Crkve, i Novi zavjet stavljaju na naše usne i utiskuju nam u srce ovakve molitvene zazive Kristu: Sine Božji, Riječi Božja, Gospodine, Spasitelju, Jaganjče Božji, Kralju, Sine ljubljeni, Sine Djevičin, Pastiru dobri, Živote naš, Svjetlosti naša, Nado naša, Uskrsnuće naše, Prijatelju ljudi... 451

2666 No, ime koje sadrži sve jest ime što ga Božji Sin prima pri utjelovljenju: ISUS. Božje se ime ne može izreći ljudskim usnama;¹¹ no, uzimajući naše čovječstvo Riječ Božja nam ga predaje te ga možemo zazivati: »Isuse«, »JHVH spašava.«¹² Ime Isusovo sadrži sve: Boga i čovjeka i sav naum stvaranja i spasenja. Moliti »Isusa«, znači zazivati ga, doživati ga u nama. Jedino njegovo ime sadrži Prisutnost koju 435

¹⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Dei Verbum*, 10: AAS 58 (1966) 822.

¹¹ Usp. *Iz* 3, 14; 33, 19-23.

¹² Usp. *Mt* 1, 21.

označava. Isus je Uskrsnuli, i tko god zaziva njegovo ime, prima Sina Božjega koji ga je ljubio i koji se predao za njega.¹³

2616 2667 Taj sasvim jednostavan zaziv vjere razvio se u molitvenoj tradiciji u raznim oblicima na Istoku i na Zapadu. Najobičniji oblik, koji su nam prenijeli monasi sa Sinaja, iz Sirije i s Atosa, jest: »Isuse Kriste, Sine Božji, Gospodine, smiluj se nama, grešnicima!« On povezuje kristološki hvalospjev iz *Fil 2*, 6-11 s vapajem carinika i slijepih prosjaka za svjetlom.¹⁴ Po njemu se srce usklađuje s bijedom ljudi i s milosrđem njihova Spasitelja.

435 2668 Zazivanje svetog imena Isusova najjednostavniji je put neprekidne molitve. Taj zaziv, često ponavljan od ponizna i pozorna srca, ne razmeće se »mnoštvom riječi« (*Mt 6*, 7), već »zadržava Riječ i donosi rod u ustrajnosti«.¹⁵ To je zazivanje moguće »u svako vrijeme«, jer ono nije posao uz neki drugi posao, već jedini posao, to jest ljubiti Boga, koji oživljuje i preobražava svako djelo u Kristu Isusu.

478 2669 Molitva Crkve štuje i časti *Srce Isusovo*, kao što zaziva njegovo presveto ime. Ona se klanja utjelovljenoj Riječi i njezinu Srcu, koje se iz ljubavi prema ljudima dalo probosti našim grijesima. Kršćanska molitva voli slijediti *Križni put* 1674 prateći Spasitelja na postajama od sudnice do Golgote i groba, na putu kojim je prošao Isus kada je svojim svetim Križem otkupio svijet.

»DOĐI, DUŠE PRESVETI«

683 2670 »Nitko ne može reći: 'Gospodin Isus' osim u Duhu Svetom« (*I Kor 12*, 3). Svaki put kad počnemo moliti Isusa, Duh Sveti nas 2001 pretječe svojom milošću privlačeći nas na put molitve. Budući da nas on uči moliti dozivajući nam u pamet Krista, kako da se ne molimo i 1310 Njemu samom? Zato nas Crkva poziva da svaki dan zazivamo Svetoga Duha, napose na početku i na završetku svakog važnog djela.

»Ako se ne treba klanjati Duhu, kako me On pobožanstvenjuje po krstu? A ako Mu se treba klanjati, ne mora li On biti objekt posebnog štovanja?«¹⁶

2671 Tradicionalni oblik kojim prosimo Duha jest zaziv upravljen Ocu po Kristu našem Gospodinu da nam dadne Duha Tješitelja.¹⁷

¹³ Usp. *Rim 10*, 13; *Dj 2*, 21; 3, 15-16; *Gal 2*, 20.

¹⁴ Usp. *Lk 18*, 13; *Mk 10*, 46-52.

¹⁵ Usp. *Lk 8*, 15.

¹⁶ GRGUR NAZIJANSKI, *Oratio 31* (theologica 5), 28: SC 250, 332 (PG 36, 165).

¹⁷ Usp. *Lk 11*, 13.

Isus zahtijeva tu molitvu u njegovo ime, u času kad obećava dar Duha Istine.¹⁸ No, najjednostavnija i najizravnija molitva također je tradicionalna: »Dođi Duše presveti«, iz koje su pojedine liturgijske tradicije razvile antifone i hvalospjeve.

»Dođi, Duše Sveti, napuni srca svojih vjernika, i oganj svoje ljubavi u njima užezni.«¹⁹

»Kralju nebeski, Utješitelju, Duše Istine, koji svagdje prebivaš i sve ispunjaš, riznico dobara i darovatelju Života, dođi, nastani se u nama, očisti nas od svake ljage i spasi, o Ti koji si dobar!«²⁰

2672 Duh Sveti, čije nam pomazanje prožima cijelo biće, unutarnji je Učitelj kršćanske molitve. On je tvorac žive molitvene tradicije. Doista, toliko ima molitvenih putova koliko ima molitelja, ali isti je Duh koji djeluje u svima i sa svima. U zajedništvu Duha Svetoga kršćanska je molitva molitva u Crkvi. 695

U ZAJEDNIŠTVU SA SVETOM BOGORODICOM

2673 U molitvi nas Duh Sveti sjedinjuje s Osobom jedinorođenoga Sina, u njegovu proslavljenom čovještvu. Po njemu i u njemu naša je sinovska molitva u Crkvi povezana s Isusovom Majkom.²¹ 689

2674 Od časa pristanka što ga je dala vjerom pri Navještenju i koji je nepokolebljivo održala pod križem, Marija svoje materinstvo otad proširuje na svu braću i sestre njezina Sina, »koji još putuju i nalaze se u pogiblima i tjeskobama«.²² Isus, jedini posrednik, put je naše molitve; Marija, njegova i naša Majka, potpuno mu je otvorena: ona »pokazuje put« (Ὁδηγήτρια), ona mu je »Znamen«, prema tradicionalnoj ikonografiji na Istoku i na Zapadu. 494

¹⁸ Usp. *Iv* 14, 17; 15, 26; 16, 13.

¹⁹ *In sollemnitatis Pentecostes* [Svetkovina Duhova – Pedesetnica], Antifona za »Veliča«, I., Večernja: *Liturgia Horarum* [Časoslov...], editio typica, sv. 2 (Typis Polyglottis Vaticanis 1973) str. 798; usp. *Sollemnitatis Pentecostes, Ad Missam in die, Sequentia* [Posljednica na misi svetkovine Duhova]: *Lectioarium*, sv. 1, editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 855-856.

²⁰ *Officium Horarum Byzantinum, Vespertinum in die Pentecostes*, *Sticherum* 4: Pentekostáron (Romae 1884) str. 394.

²¹ Usp. *Dj* 1, 14.

²² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 62: AAS 57 (1965) 63.

970 2675 Na temelju te jedinstvene Marijine suradnje u djelu Duha
Svetoga, Crkve su razvile molitvu svetoj Bogorodici, usredotočujući
512 je na osobu Krista koji se očitovao u svojim otajstvima. U nebrojenim
hvalospjevima i antifonama, koji su izraz toj molitvi, obično se
2619 izmjenjuju dva naglasaka: jedan »veliča« Gospodina zbog »velikih
djela« koja je učinio svojoj poniznoj službenici, i po njoj svim ljudima;²³
drugi Isusovoj Majci povjerava molbe i hvale djece Božje, jer ona sada
poznaje čovječanstvo, s kojim se Sin Božji u njoj kao zaručnik združio.

2676 Taj dvostruki naglasak molitve Mariji našao je povlašteni izraz u molitvi
»Zdravo, Marijo«:

722 »Zdravo, Marijo (*Raduj se, Marijo*).« Ta molitva počinje pozdravom anđela
Gabriela, »Zdravo« (»Raduj se«). Tim pozdravom sam Bog pozdravlja Mariju.
Naša se molitva usuđuje preuzeti taj pozdrav Mariji s pogledom koji je Bog svrnuo
na svoju poniznu službenicu,²⁴ i radovati se radošću koju On u njoj nalazi.²⁵

490 »*Milosti puna, Gospodin s tobom*«: te dvije izreke anđelova pozdrava uzajamno
se razjašnjaju. Marija je puna milosti jer je Gospodin s njom. Milost kojom je
ispunjena jest prisutnost Onoga koji je izvor svake milosti. »Raduj se [...], Kćeri
jeruzalemska, [...] Gospodin je posred tebe« (*Sef 3, 14. 17a*). Marija, u koju dolazi
da se nastani Gospodin, sama je Kći sionska, kovčeg zavjetni, mjesto gdje prebiva
slava Gospodnja: ona je »šator Božji s ljudima« (*Otk 21, 3*). »Puna je milosti«, jer
je sva predana Onomu koji dolazi nastaniti se u njoj i kojeg će ona darovati svijetu.

435 »*Blagoslovljena ti među ženama i blagoslovljen plod utrobe tvoje, Isus*.«
Poslije anđelova podzdrava usvajamo Elizabetin: »Napunjena Duha Svetoga«
(*Lk 1, 41*), Elizabeta je prva u dugom nizu naraštaja koji Mariju proglašuju
blaženom:²⁶ »Blažena ti što povjerova« (*Lk 1, 45*); Marija je »blagoslovljena
146 među ženama« jer je povjerovala u ispunjenje riječi Gospodnje. Abraham je
svojom vjerom postao blagoslov za »sva plemena na zemlji« (*Post 12, 3*). Svojom
vjerom, Marija je postala majka onih koji vjeruju. Zahvaljujući njoj svi narodi
zemlje primaju Onoga koji je sam Božji blagoslov: Isusa, »blagoslovljeni plod
utrobe tvoje«.

495 2677 »*Sveta Marijo, Majko Božja, moli za nas*.« Divimo se s Elizabetom: »Ta
otkuda meni da mi dođe majka Gospodina mojega?« (*Lk 1, 43*). Marija je Majka
Božja i Majka naša, jer nam daje Isusa, svoga sina; možemo joj povjeriti sve svoje
brige i molbe: ona moli za nas kao što je molila za sebe: »Neka mi bude po tvojoj

²³ Usp. *Lk 1, 46-55*.

²⁴ Usp. *Lk 1, 48*.

²⁵ Usp. *Sef 3, 17*.

²⁶ Usp. *Lk 1, 48*.

riječi« (Lk 1, 38). Povjeravajući se njezinoj molitvi, s njom se prepuštamo volji Božjoj: »Budi volja tvoja.«

»Moli za nas grešnike, sada i na času smrti naše«. Ištući od Marije da moli za nas, priznajemo se ubogim grešnicima te se obraćamo »Majci milosrđa«, svoj svetoj. Predajemo joj se »sada«, u današnjem danu našega života. I naše se pouzdanje širi da joj već od sada prepustimo »čas naše smrti«. Da joj bude prisutna kao na samrti svoga Sina na križu i da nas u času našega prelaska primi kao majka²⁷ i privede svome sinu Isusu, u raj. 1020

2678 Srednjovjekovna pobožnost na Zapadu razvila je molitvu krunice, koja vjernom puku zamjenjuje časoslov. Na Istoku su akatist i moleben (ἀκάθιστος i παράκλησις), u litanijском obliku, ostali bliži zbornom bogoslužju bizantskih Crkava, dok su armenska, koptska i sirijska tradicija dale prednost hvalospjevima i pučkim pjesmama Majci Božjoj. No u Zdravomariji, u teotokijima, τεοτοκία, u himnima svetog Efrema ili svetog Grgura iz Nareka molitvena tradicija ostaje u biti ista. 971, 1674

2679 Marija je savršena moliteljica (*Orans*), slika Crkve. Kad joj se molimo, s njome prianjamo uz naum Oca, koji šalje svoga Sina da spasi sve ljude. Kao i ljubljani učenik, uzimamo sebi²⁸ Isusovu majku, koja je postala majka svih živih. Možemo moliti s njome i moliti se njoj. Crkvena je molitva kao nošena Marijinom molitvom. S njome je sjedinjena u nadi.²⁹ 967 972

Ukratko

2680 *Molitva je poglavito upravljena Ocu; no, upravljena je i Isusu, osobito zazivanjem njegova svetog imena: »Isuse Kriste, Sine Božji, Gospodine, smiluj se nama, grešnicima!«*

2681 *»Nitko ne može reći: 'Gospodin Isus', osim u Duhu Svetom« (1 Kor 12, 3). Crkva nas poziva da zazivamo Duha Svetoga kao unutarnjeg Učitelja kršćanske molitve.*

2682 *Zbog njezine jedinstvene suradnje u djelu Duha Svetoga, Crkva voli moliti u zajedništvu s Djevicom Marijom, da s njom veliča velika djela koja je u njoj Bog učinio i da joj povjeri prošnje i hvale.*

²⁷ Usp. Iv 19, 27.

²⁸ Usp. Iv 19, 27.

²⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dogm. konst. *Lumen gentium*, 68-69:AS 57 (1965) 66-67.

Članak 3.

VODITELJI U MOLITVI

»OBLAK SVJEDOKA«

2683 Svjedoci koji su nas pretekli u Kraljevstvu,³⁰ posebno oni koje Crkva štuje kao »svece«, sudjeluju u živoj molitvenoj predaji primjerom svoga života, spisima koje su ostavili i svojom molitvom 956 danas. Oni promatraju Boga, slave ga i ne prestaju se skrbiti za one koje su ostavili na zemlji. Ušavši »u radost« svoga Gospodara, »postavljeni su nad mnogim«. ³¹ Njihovo je posredovanje najviša služba u Božjem naumu. Možemo i moramo ih moliti da posreduju za nas i za sav svijet.

2684 U općinstvu svetih razvile su se kroz crkvenu povijest razne 917 *duhovnosti*. Osobna karizma nekog svjedoka Božje ljubavi prema ljudima mogla se prenijeti u nasljeđe, kao Ilijin »duh« na Elizeja³² i na Ivana Krstitelja,³³ da bi neki učenici imali udjela u tom duhu.³⁴ 919 Pojedina duhovnost je također i stjecište drugih struja, liturgijskih i 1202 teoloških, te svjedoči o inkulturaciji vjere u određenu ljudsku sredinu i njezinu povijest. Kršćanske su duhovnosti dio žive molitvene predaje i nezaobilazni su vodiči za vjernike. U svojoj bogatoj različitosti one odražavaju čistu i jedinstvenu svjetlost Duha Svetoga.

»Duh je zaista prebivalište svetih, i svetac je vlastito prebivalište Duha, jer on se prinosi da bi živio s Bogom i nazvan je njegovim Hramom.«³⁵

SLUŽITELJI MOLITVE

1657 2685 *Kršćanska je obitelj* prvo mjesto odgoja za molitvu. Utemeljena na sakramentu ženidbe, obitelj je »kućna Crkva« u kojoj se djeca Božja uče moliti »kao Crkva« i u molitvi ustrajati. Posebno za djecu, svakodnevna obiteljska molitva prvo je svjedočanstvo živa sjećanja Crkve, što ga Duh Sveti strpljivo budi.

³⁰ Usp. *Heb* 12, 1.

³¹ Usp. *Mt* 25, 21.

³² Usp. *2 Kr* 2, 9.

³³ Usp. *Lk* 1, 17.

³⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Perfectae caritatis*, 2: AAS 58 (1966) 703.

³⁵ BAZILIJE VELIKI, *Liber de Spiritu Sancto*, 26, 62: SC 17bis, 472 (PG 32, 184).

2686 *Zaređeni službenici* također su odgovorni za molitveni odgoj svoje braće i sestara u Kristu. Sluge Dobroga pastira, zaređeni su da vode Božji narod k živim vrelima molitve: Riječi Božjoj, liturgiji, vršenju bogoslovnih kreposti, Božjemu »danas« u konkretnim životnim prilikama.³⁶ 1547

2687 Brojni su redovnici posvetili sav život molitvi. Poslije anahoreta Egipatske pustinje, pustinjaci, monasi i monahinje posvetili su svoje vrijeme hvali Boga i posredovanju za svoj narod. Posvećeni se život ne održava i ne širi bez molitve; ona je jedan od živih izvora kontemplacije i duhovnog života u Crkvi. 916

2688 *Kateheza* djece, mladih i odraslih, teži za tim da se Riječ Božja razmatra u osobnoj molitvi, posadašnjuje u liturgijskoj molitvi, te pounutarnjuje u svako vrijeme kako bi donosila rod u novom životu. Kateheza je također trenutak u kojemu se pučka pobožnost može vrednovati i odgajati.³⁷ Učenje osnovnih molitava napamet pruža molitvenom životu neophodnu potporu, ali je nadasve važno da se uživa u njihovu smislu.³⁸ 1674

2689 *Molitvene skupine*, kao »škole molitve«, danas su jedan od znakova i pokretača molitvene obnove u Crkvi, pod uvjetom da se napajaju na istinskim izvorima kršćanske molitve. Skrb oko zajedništva znak je prave molitve u Crkvi.

2690 Duh Sveti nekim vjernicima daje darove mudrosti, vjere i rasuđivanja u pogledu onog zajedničkog dobra koje je molitva (*duhovno vodstvo*). Muževi i žene koji su time obdareni istinski su služitelji žive molitvene predaje:

Stoga, duša koja hoće napredovati u savršenstvu treba, prema savjetu Svetog Ivana od Križa, »dobro procijeniti u čije se ruke stavlja, jer kakav je učitelj, takav će biti i učenik; kakav je otac, takav će biti i sin«. I dalje: »Vođa treba biti ne samo učen i mudar, već i iskusan [...]. Ako duhovni vođa nema iskustva duhovnog života, nesposoban je da vodi duše koje Bog ipak zove, i neće ih ni razumjeti.«³⁹

³⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Presbyterorum ordinis*, 4-6: AAS 58 (1966) 995-1001.

³⁷ Usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Catechesi tradendae*, 54: AAS 71 (1979) 1321-1322.

³⁸ Usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Catechesi tradendae*, 55: AAS 71 (1979) 1322-1323.

³⁹ IVAN OD KRIŽA, *Llama de amor viva*, redactio secunda, stropho 3, declaratio, 30: *Biblioteca Mística Carmelitana*, sv. 13 (Burgos 1931) str. 171.

MJESTA POGODNA ZA MOLITVU

- 1181 2691 Crkva, kuća Božja, vlastito je mjesto liturgijske molitve za
2097 župnu zajednicu. Ona je također povlašteno mjesto klanjanja stvarnoj
1379 Kristovoj prisutnosti u Presvetom sakramentu. Izbor prikladna mjesta
nije nevažan za istinitost molitve:
- za osobnu molitvu, može to biti »molitveni kutak«, sa Svetim pismom i svetim slikama, da molitva bude tu, »u skrovitosti« pred našim Ocem.⁴⁰ U kršćanskoj obitelji, ta vrsta malog oratorija potiče zajedničku molitvu;
 - 1175 — u krajevima gdje ima samostana, njihove su zajednice pozvane da potiču sudjelovanje vjernika u molitvi časoslova te omoguće samoću potrebnu za intenzivniju osobnu molitvu;⁴¹
 - 1674 — hodočašća podsjećaju na naš hod zemljom prema nebu. Ona su tradicionalno jaka vremena za obnovu molitve. Svetišta su hodočasnicima, koji traže svoja živa vrela, izvanredna mjesta da »kao Crkva« dožive pojedine oblike kršćanske molitve.

Ukratko

- 2692 *U svojoj je molitvi Crkva, hodočasnica na zemlji, pridružena Crkvi svetih, od kojih uporno traži posredovanje.*
- 2693 *Razne kršćanske duhovnosti sudjeluju u živoj molitvenoj predaji i dragocjeni su vodiči za duhovni život.*
- 2694 *Kršćanska je obitelj prvo mjesto odgoja za molitvu.*
- 2695 *Zaređeni službenici, Bogu posvećeni život, kateheza, molitvene skupine, »duhovno vodstvo« osiguravaju u Crkvi pomoć za molitvu.*
- 2696 *Najprikladnija su mjesta za molitvu osobni ili obiteljski prostor za molitvu, samostani, hodočasnička svetišta i, nadalje, crkva kao vlastito mjesto liturgijske molitve župne zajednice i povlašteno mjesto euharistijskog klanjanja.*

⁴⁰ Usp. Mt 6, 6.

⁴¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Perfectae caritatis*, 7: AAS 58 (1966) 705.

TREĆE POGLAVLJE

ŽIVOT MOLITVE

2697 Molitva je život novoga srca. Ona nas treba nadahnjivati svakog trena. Ali mi zaboravljamo Onoga koji nam je Život i sve naše. Stoga duhovni oci, u predaji Ponovljenog zakona i prorokâ, uporno ističu molitvu kao »spomen na Boga«, često buđenje »spomena u srcu«: »Valja se Boga spominjati češće nego što udišemo«.¹ No, nije moguće moliti »u svako vrijeme« ako se ne moli s voljom u određene trenutke: to su po snazi i trajanju jaka vremena kršćanske molitve. 1099

2698 Crkvena tradicija predlaže vjernicima određene molitvene ritme da podrži neprekidnu molitvu. Neki su svakodnevni: jutarnja i večernja molitva, molitva prije i poslije jela, časoslov. I nedjelja, kojoj je središte euharistija, posvećena je poglavito molitvom. Krug liturgijske godine i njezini veliki blagdani sačinjavaju osnovni ritam molitvenog života kršćana. 1168 1174 2177

2699 Gospodin svaku osobu vodi putovima i načinom kako se njemu sviđa. Svaki mu vjernik odgovara također po nahodanju svoga srca i izražajem svoje osobne molitve. No, kršćanska je predaja sačuvala tri poglavita izražaja molitvenog života: usmenu molitvu, razmatranje i molitvu promatranja [kontemplaciju]. Zajednička im je oznaka: sabranost srca. Ta budnost da se čuva riječ i da se ostane u Božjoj prisutnosti daje tim trima izrazima da budu jaka vremenâ molitvenog života. 2563

¹ GRGUR NAZIJANSKI, *Oratio 27* (theologica 1), 4: SC 250, 78 (PG 36, 16).

Članak 1. IZRAŽAJI MOLITVE

I. Usmena molitva

1176 2700 Bog govori čovjeku svojom Riječju. Naša se molitva oblikuje riječima, misleno ili usmeno. No, najvažnije je da srcem budemo uz Onoga komu se molitvom obraćamo. »Da bi nam molitva bila uslišana, ne ovisi o količini riječi već o gorljivosti naših duša.«²

2603 2701 Usmena molitva nužna je u kršćanskom životu. Učenike, koje je privukao svojom tihom molitvom, Učitelj uči usmenoj molitvi: Očenaš. Isus nije molio samo liturgijske molitve sinagoge. Evanđelja nam ga pokazuju kako podiže glas da izrekne osobnu molitvu, od 612 blagoslova kojim kliče Ocu³ do tjeskobe u Getsemanskom vrtu.⁴

1146 2702 Ta potreba, da unutarnjoj molitvi pridružimo osjetila, odgovara zahtjevu naše ljudske naravi. Mi smo tijelo i duh, te osjećamo potrebu da izvanjski izrazimo čuvstva. Valja moliti cijelim svojim bićem da svojoj prošnji damo svu moguću snagu.

2097 2703 Ta potreba odgovara također božanskom zahtjevu. Bog traži klanjatelje u Duhu i Istini, i prema tome molitvu koja se uzdiže živa iz dubina duše. On također želi izvanjski izraz koji unutarnjoj molitvi pridružuje tijelo, da mu molitva iskaže potpuno štovanje svime na što On ima pravo.

2704 Budući da je izvanjska i tako posvema ljudska, usmena je molitva u pravom smislu riječi molitva mnoštva. No, ni najunutarnjija molitva ne može zanemariti usmene molitve. Molitva postaje unutarnja u mjeri u kojoj smo svjesni Onoga »komu govorimo«.⁵ Usmena molitva biva tada prvi oblik kontemplativne molitve.

² IVAN ZLATOUSTI, *De Anna*, sermo 2, 2: PG 54, 646.

³ Usp. *Mt* 11, 25-26.

⁴ Usp. *Mk* 14, 36.

⁵ Usp. TEREZIJA OD ISUSA [AVILSKA], *Camino de Perfección*, 26: *Biblioteca Mística Carmelitana*, sv. 3 (Burgos 1916) str. 122.

II. Razmatranje

2705 Razmatranje [meditacija] je u prvom redu traženje. Duh traži da shvati razloge i načine kršćanskog života, kako bi uz njih prionuo i odgovorio Gospodnjim zahtjevima. Pritom je potrebna pozornost koja se teško drži na uzdi. Obično se potpomažemo kojom knjigom, i kršćani nisu bez njih: Sveto pismo, napose evanđelje, svete slike, liturgijski tekstovi dana ili vremena, spisi duhovnih otaca, djela duhovnosti, velika knjiga stvaranja i povijesti te stranica Božjega »danas«.

2706 Razmatranje onoga što čitamo dovodi nas da to usvojimo uspoređujući to sa sobom. Tu se otvara druga knjiga: knjiga života. Od misli se prelazi na stvarnost. Ovisno o čovjekovoj poniznosti i vjeri, otkrivaju se pokreti koji uzbuđuju srce i koji se mogu razlučiti. Treba činiti istinu da dođemo k Svjetlu: »Gospodine, što hoćeš da činim?«

2707 Načini razmatranja toliko su raznovrsni koliko je duhovnih učitelja. Kršćanin treba nastojati da redovito razmatra, inače je nalik na prva tri tla iz prispodobe o sijaču.⁶ No, sam način nije drugo doli vodič; važno je, s Duhom Svetim, napredovati na jedinom putu molitve: Isusu Kristu.

2708 Razmatranje se služi mišlju, maštom, osjećajima i željom. To sabiranje nužno je da se produbi vjersko uvjerenje, da se potakne obraćenje srca i ojača volja da slijedi Krista. Kršćanska molitva prvenstveno nastoji razmatrati »Kristova otajstva«, kao u božanskom čitanju (*lectio divina*) ili u Gospinoj krunici. Taj oblik molitvenog razmišljanja ima veliku vrijednost, ali kršćanska molitva treba težiti još dalje: k spoznaji ljubavi Gospodina Isusa Krista i jedinstvu s Njim.

III. Unutarnja molitva (kontemplacija)

2709 Što je unutarnja molitva? Sveta Terezija odgovara: »Unutarnja molitva, po mom mišljenju, nije ništa drugo doli prisno prijateljsko drugovanje, često zadržavanje nasamo s Onim za koga znamo da nas ljubi.«⁷

⁶ Usp. Mk 4, 4-7.15-19.

⁷ TEREZIJA OD ISUSA [AVILSKA], *Libro de la vida*, 8: *Biblioteca Mística Carmelitana*, sv. 1 (Burgos 1915) str. 57.

Takva molitva traži »Onoga koga ljubi duša moja« (Pj 1, 17).⁸ To je Isus, i u njemu Otac. Kontemplacija njega traži, jer njega željeti uvijek je početak ljubavi. Njega traži u čistoj vjeri, onoj vjeri kojom nas On preporuča i kojom živimo u njemu. U unutarnjoj molitvi može se i razmatrati, ali je pogled upravljen na Gospodina.

2710 Izbor vremena i trajanja unutarnje molitve ovisi o odlučnoj volji, koja odaje tajne srca. Ne obavlja se unutarnja molitva kad se ima
2726 vremena: nego se odvajava vrijeme za Gospodina, s čvrstom odlukom da mu se neće tijekom puta oduzeti, ma kakve bile kušnje i suhoća susreta. Ne može se uvijek razmatrati, ali se uvijek može unići u unutarnju molitvu, neovisno o zdravstvenom, poslovnom ili osjećajnom stanju. Srce je mjesto traženja i susreta, u siromaštvu i u vjeri.

2711 *Ulazak u unutarnju molitvu* sličan je početku euharistijskog
1348 bogoslužja: »skrušiti« srce, pribitati cijelo svoje biće pod djelovanjem Duha Svetoga, boraviti u prebivalištu Gospodnjem koje smo mi sami, probuditi vjeru da uđemo u prisutnost Onoga koji nas čeka, dati da
2100 nam padnu maske i obratiti srce Gospodinu koji nas ljubi, da mu se predamo kao prinos koji valja pročistiti i preobraziti.

2712 Unutarnja molitva je molitva Božjeg djeteta, grješnika kojemu je oprosteno i koji pristaje prihvatiti ljubav kojom je ljubljen te joj želi odgovoriti ljubeći još više.⁹ No, ujedno zna da je njegova uzvratna ljubav ona koju mu Duh razlijeva u srcu, jer sve je Božja milost. Unutarnja molitva jest smjerno i siromašno predanje u ljubljenu Očevu
2822 volju u sve dubljem jedinstvu s njegovim ljubljenim Sinom.

2713 Tako je unutarnja molitva najjednostavniji izraz otajstva
2559 molitve; ona je *dar*, milost; i može biti primljena samo u poniznosti i siromaštvu. Unutarnja je molitva *saveznički* odnos koji Bog sklapa u dubini našega bića.¹⁰ Ona je *zajedništvo*: Presveto Trojstvo u njoj oblikuje čovjeka, sliku Božju, »na svoju sličnost«.

⁸ Usp. Pj 3, 1-4.

⁹ Usp. Lk 7, 36-50; 19, 1-10.

¹⁰ Usp. Jr 31, 33.

2714 Unutarnja je molitva također osobito *jako vrijeme* molitve. U njoj nas Otac »jača po Duhu svome u snazi za unutarnjeg čovjeka, da po vjeri Krist prebiva u srcima našim te budemo ukorijenjeni i utemeljeni u ljubavi«. ¹¹

2715 Molitva promatranja je *pogled vjere*, usmjeren na Isusa. »Ja gledam njega i on gleda mene«, govorio je u vrijeme svog svetog župnika seljak iz Arsa moleći pred svetohraništem. ¹² Ta pozornost prema njemu jest odricanje od samoga »sebe«. Njegov pogled čisti srce. Svjetlo Isusova pogleda rasvjetljuje oči našega srca; ono nas uči da sve vidimo u svjetlu njegove istine i njegova suosjećanja za sve ljude. Kontemplacija svraća također pogled na otajstva Isusova života. Uči nas također »unutarnjem poznavanju Gospodina« da ga više ljubimo i nasljedujemo. ¹³

2716 Unutarnja je molitva *slušanje* riječi Božje. Daleko od toga da bude pasivno, to slušanje jest posluš iz vjere, bezuvjetan prihvata sluge i srdačno prijanjanje djeteta. Ono sudjeluje u »Da« Sina koji je postao sluga i u »Da« njegove ponizne Službenice. ⁴⁹⁴

2717 Unutarnja je molitva *šutnja*, »znak svijeta koji dolazi« ¹⁴ ili »govor [...] šutljive ljubavi«. ¹⁵ Riječi u toj molitvi nisu govor, nego su kao grančice koje podržavaju ogranak ljubavi. U toj tišini, nepodnošljivoj »izvanjskom« čovjeku, Otac nam izriče svoju utjelovljenu Riječ, patnika, umrloga i uskrsloga, a Duh sinovstva čini nas dionicima Isusove molitve. ⁴⁹⁸

2718 Unutarnja je molitva *sjedinenje* s Kristovom molitvom u mjeri u kojoj daje da sudjelujemo u njegovu otajstvu. Otajstvo Kristovo Crkva slavi u euharistiji, a Duh Sveti u unutarnjoj molitvi čini da iz tog otajstva živimo kako bismo ga izrazili djelotvornom ljubavlju.

¹¹ Usp. *Ef*3, 16-17.

¹² Usp. F. TROCHU, *Le Curé d'Ars Saint Jean-Marie Vianney* (Lyon-Paris 1927) str. 223-224.

¹³ Usp. IGNACIJE LOYOLSKI, *Exercitia spiritualia*, 104: MHSI 100, 224.

¹⁴ IZAK IZ NINIVE, *Tractatus mystici*, 66: ur. A.J. Wensinck (Amsterdam 1923) str. 315; ur. P. Bedjan (Parisiiis-Lipsiae 1909) str. 470.

¹⁵ IVAN OD KRIŽA, *Carta*, 6: *Biblioteca Mistica Carmelitana*, sv. 13 (Burgos 1931) str. 262.

165 2719 Unutarnja je molitva zajedništvo ljubavi, nositeljice Života za
mnoge, u mjeri u kojoj pristaje ostati u tamnoj noći vjere. Vazmena noć
Uskrsnuća prolazi kroz noć smrtne borbe i groba. To su tri povlaštena
2730 vremena Isusova Časa koje njegov Duh (a ne »tijelo koje je slabo«)
daje proživjeti u unutarnjoj molitvi. Valja pristati »jednu uru bdjeti s
njim«¹⁶.

Ukratko

2720 *Crkva poziva vjernike na redovitu molitvu: dnevne molitve, Časoslov, nedjeljnu euharistiju i blagdane liturgijske godine.*

2721 *Kršćanska predaja obuhvaća tri glavna izraza molitvenog života: usmenu molitvu, razmatranje i unutarnju molitvu. Zajedničko im je sabranost srca.*

2722 *Usmena molitva, zasnovana na jedinstvu tijela i duha u ljudskoj naravi, sjedinjuje tijelo s unutarnjom molitvom srca, po primjeru Krista koji se moli svom Ocu i koji učenike uči Očenaš.*

2723 *Razmatranje je molitveno traženje se služi mislima, maštom, osjećajima, željama. Cilj mu je vjerom usvojiti razmatrani sadržaj, u suočenju sa zbiljom vlastitog života.*

2724 *Unutarnja molitva jednostavni je izraz otajstva molitve. Ona je pogled vjere upravljen na Krista, oslušivanje Riječi Božje, šutljiva ljubav. Ona nas sjedinjuje s Kristovom molitvom u mjeri u kojoj nas čini dionicima njegova otajstva.*

¹⁶ Usp. Mt 26, 40-41.

Članak 2.

BORBA MOLITVE

2725 Molitva je milosni dar i odlučan odgovor s naše strane. Ona uvijek podrazumijeva napor. Veliki molitelji Staroga saveza prije Krista, kao i Majka Božja i sveti s Njime uče nas: molitva je boj. Protiv koga? Protiv nas samih i protiv Napasnikovih zamki, koji sve čini da čovjeka odvrati od molitve, od jedinstva s njegovim Bogom. Čovjek moli onako kako živi, jer i živi onako kako moli. Ako neće postojano djelovati po Duhu Kristovu, ne može ni postojano moliti u njegovo ime. »Duhovna borba« novoga života kršćana nedjeljiva je od molitvene borbe. 2612
409
2015

I. Prigovori molitvi

2726 U molitvenom boju trebamo se, u nama samima i oko nas, suočiti s *pogrešnim shvaćanjima molitve*. Neki u molitvi vide puko psihološko djelovanje, drugi napor sabranosti da se prispije k misaonoj praznini. Neki je svode u obredne stavove i riječi. U podsvijesti mnogih kršćana, molitva je zanimanje nespojivo sa svim njihovim obvezama: oni nemaju vremena. Oni pak koji molitvom traže Boga, brzo se obeshrabre, jer ne znaju da molitva dolazi također od Duha Svetoga, a ne samo od njih. 2710

2727 Trebamo se također suprotstaviti *načinima mišljenja* »ovoga svijeta«; oni prodiru u nas ako nismo budni, kao na primjer: da je istinito samo ono što se dá razumski i znanstveno provjeriti (a molitva je tajna koja nadilazi našu svijest i našu podsvijest); k tome vrednote proizvodnje i zarade (a molitva je neproizvodna, prema tome beskorisna); ili putenost i udobnost, uzdignute kao mjerilo onoga što je istinito, dobro i lijepo (a molitva je »ljubav prema ljepoti« [φιλοκαλία], žudnja za Slavom Boga živoga); i nasuprot aktivizmu, eto, molitva biva predstavljena kao bijeg iz svijeta (a zapravo, kršćanska molitva nije otuđenje od povijesti ni rastava od života). 37
2500

2728 Napokon, naš boj mora razračunati s onim što osjećamo kao *svoje neuspjehe u molitvi*: obeshrabrenje naspram svojih suhoća, žalost što nismo sve dali Gospodinu, jer imamo »velik imetak«,¹⁷ razočaranje

¹⁷ Usp. Mk 10, 22.

2711 što nismo uslišani prema vlastitoj volji, povreda našeg ponosa koji uporno ostaje na svojoj grješničkoj nedostojnosti, nepodnošenje molitve kao darovanog čina, itd. Zaključak je uvijek isti: čemu moliti? Da se prevladaju te zapreke, valja se boriti poniznošću, povjerenjem i ustrajnošću.

II. Ponizna budnost srca

PRED POTEŠKOĆAMA MOLITVE

2729 Redovita je teškoća naše molitve *rastresenost*. Može se odnositi na riječi i njihov smisao, u usmenoj molitvi; a može se, dublje, odnositi na Onoga kojemu se molimo, u usmenoj molitvi (liturgijskoj ili osobnoj), u razmatranju i u unutarnjoj molitvi. Krenuti u lov na rastresenosti značilo bi upasti u njihove zamke, dok je dovoljno vratiti se svome srcu: rastresenost nam otkriva uza što smo priljubljeni, a to ponizno spoznanje pred Gospodinom treba da nanovo probudi našu veću ljubav prema Njemu, prinoseći mu odlučno svoje srce da ga očisti. Borba se vodi tu: u izboru Gospodara kojemu valja služiti.¹⁸

2659 2730 Pozitivno, borba protiv našega posesivnog i gospodujućeg Ja jest u *budnosti*, trijeznosti srca. Kad Isus zahtijeva budnost, ona se uvijek odnosi na njega, na njegov dolazak u posljednji dan i svaki dan: na »danas«. Zaručnik dolazi o ponoći; svjetlo koje se ne smije ugasiti jest svjetlo vjere: »Moje mi srce govori: 'Traži lice njegovo'« (Ps 27, 8).

1426 2731 Druga poteškoća, napose za one koji žele iskreno moliti, jest *suhoća*. Ona je sastavni dio unutarnje molitve, kada je srce bezosjećajno, bez ugone prema mislima, uspomenama i čuvstvima, čak i duhovnima. To je trenutak čiste vjere koja ostaje uz Isusa u smrtnoj borbi i u grobu. »Ako pšenično zrno, pavši na zemlju ne umre, ostaje samo; ako li umre, donosi obilat rod« (Iv 12, 24). Ako suhoća ovisi o nedostatnu korijenu, jer je Riječ pala na kamen, borba se vodi oko obraćenja.¹⁹

¹⁸ Usp. Mt 6, 21.24.

¹⁹ Usp. Lk 8, 6.13.

PRED NAPASTIMA U MOLITVI

2732 Najobičnija i najprikrivenija kušnja jest naš *manjak vjere*. Ne 2609
 izražava se toliko po očitoj nevjeri, nego više po prednosti koju dajemo 2089
 drugim stvarima. Kad počnemo moliti, tisuću poslova ili briga, koje
 smatramo hitnima, izgledaju važniji; to je, ponovo, trenutak istine
 srca i prednosti njegove ljubavi. Kadikad se obraćamo Gospodinu kao
 posljednjem utočištu: no, vjerujemo li uistinu? Kadikad uzimamo
 Gospodina za saveznika, ali srce je još preuzetno. U svakom slučaju, 2092
 nedostatak naše vjere otkriva da još nemamo raspoloženja ponizna
 srca: »Uistinu, bez mene ne možete učiniti ništa« (*Iv 15, 5*). 2074

2733 Druga kušnja, kojoj preuzetnost otvara vrata, jest *duhovna 2094*
lijenost. Duhovni oci pod tim podrazumijevaju stanoviti oblik klonuća
 zbog popuštanja u askezi, smanjenja budnosti i nehajnosti srca. »Duh
 je [...] voljan, no tijelo je slabo« (*Mt 26, 41*). Što se s višega padne,
 to više boli. Malodušnost, bolna, druga je strana preuzetnosti. Tko je 2559
 ponizan, ne čudi se svojoj bijedi, ona ga vodi k većem pouzdanju da
 čvrsto izdrži u postojanosti.

III. Djetinje pouzdanje

2734 Djetinje pouzdanje u nevolji dolazi u iskušenje i u njoj se 2629
 dokazuje.²⁰ Glavna teškoća odnosi se na *molitvu prošnje*, kad se
 zauzimamo za sebe ili za druge. Neki čak prestanu moliti zato što
 im, tako misle, njihova molba nije uslišana. Ovdje se postavljaju dva
 pitanja: Zašto mislimo da nam molba nije uslišana? Kako naša molitva
 biva uslišana, kako je »uspješna«?

ZAŠTO SE ŽALITI DA NISMO USLIŠANI?

2735 Trebala bi nas najprije potresti jedna činjenica. Kada slavimo 2779
 Boga ili mu za njegova dobročinstva općenito zahvaljujemo, ni
 najmanje se ne brinemo saznati je li mu naša molitva ugodna. Naprotiv,
 zahtijevamo da vidimo uspjeh naše prošnje. Kakva je dakle Božja slika
 koja potiče našu molitvu: sredstvo za iskorištavanje ili Otac našega
 Gospodina Isusa Krista?

²⁰ Usp. *Rim 5, 3-5*.

2559 2736 Jesmo li uvjereni da »ne znamo što da molimo kako valja«
 (Rim 8, 26)? Ištemo li od Boga »prava dobra«? Otac naš dobro zna što
 nam je potrebno, prije nego ga zaištemo,²¹ no on očekuje našu prošnju
 1730 zato što je dostojanstvo njegove djece u njihovoj slobodi. I zato valja
 moliti s njegovim Duhom slobode, da bismo mogli uistinu spoznati
 njegovu želju.²²

2737 »Nemate jer ne molite. Molite, i ne primajte jer zlo molite,
 da u svojim nasladama trošite« (Jak 4, 2-3).²³ Ako ištemo sa srcem
 podijeljenim, »preljubničkim«,²⁴ Bog nas ne može uslišati, jer hoće
 naše dobro, naš život. »Ili mislite da Pismo uzalud veli: Ljubomorno
 čezne za duhom što ga nastani u nama« (Jak 4, 5)? Naš je Bog na nas
 »ljubomorani«, što je znak istinitosti njegove ljubavi. Neka nas zahvati
 želja njegova Duha, i bit ćemo uslišani:

»Ne žalosti se ako odmah od Boga ne primiš što od njega tražiš; On hoće da
 ti učini još više dobra po tvojoj ustrajnosti da budeš s njim u molitvi.«²⁵

On hoće »da se naša čežnja iskuša u molitvi. Tako nas priprema da primimo
 što nam je spreman dati.«²⁶

KAKO JE NAŠA MOLITVA DJELOTVORNA?

2568 2738 Objava molitve u rasporedbi spasenja uči nas da se vjera
 oslanja na Božje djelovanje u povijesti. Djetinje povjerenje potaknuto
 je njegovim najizvršnijim djelom: mukom i uskrsnućem njegova Sina.
 307 Kršćanska je molitva suradnja s njegovom providnošću, s njegovim
 nacrtom ljubavi za ljude.

2778 2739 U svetog Pavla, to je povjerenje smiono,²⁷ utemeljeno na
 molitvi Duha u nama i na vjernoj ljubavi Oca koji je za nas predao
 svoga Sina jedinca.²⁸ Preobrazba srca koje moli prvi je odgovor na
 našu prošnju.

²¹ Usp. Mt 6, 8.

²² Usp. Rim 8, 27.

²³ Usp. cijeli kontekst Jak 1, 5-8; 4, 1-10; 5, 16.

²⁴ Usp. Jak 4, 4.

²⁵ EVAGRIJE PONTIJSKI, *De oratione*, 34: PG 79,1173.

²⁶ AUGUSTIN, *Epistula* 130, 8, 17: CSEL 44, 59 (PL 33, 500).

²⁷ Usp. Rim 10, 12-13.

²⁸ Usp. Rim 8, 26-39.

2740 Isusova molitva čini od kršćanske molitve uspješnu prošnju. On joj je uzor, on moli u nama i s nama. Budući da srce Sina ne traži ništa drugo doli ono što se sviđa Ocu, kako da srce posvojene djece 2604 radije prione uz darove negoli uz Darovatelja?

2741 Isus moli također za nas, umjesto nas i nama na korist. Sve naše prošnje sabrane su jednom za svagda u njegovu vapaju na križu i uslišane su od Oca u njegovu uskrsnuću. Stoga Isus ne prestaje 2606 zauzimati se za nas kod Oca.²⁹ Ako je naša molitva odlučno sjedinjena s Isusovom, u povjerenju i sinovskoj smionosti, mi postizemo sve što 2614 ištemo u njegovo ime, daleko više nego jednu ili drugu stvar: samoga Duha Svetoga koji sadrži sve darove.

IV. Ustrajati u ljubavi

2742 »Bez prestanka se molite« (*1 Sol 5, 17*); »svagda i za sve 2098 zahvaljujte Bogu i Ocu u imenu Gospodina našega Isusa Krista« (*Ef 5, 20*); »molite se u Duhu svakovrsnom molitvom i prošnjom u svakoj prigodi; poradi toga i bdijte sa svom ustrajnošću i molitvom za sve svete« (*Ef 6, 18*). »Nije nam određeno da neprestano radimo, bdijemo i postimo, dok nam je zakon da bez prestanka molimo.«³⁰ Ta neumorna revnost može doći samo iz ljubavi. Borba molitve protiv naše tromosti i lijenosti jest borba *ljubavi* ponizne, pune povjerenja i 162 postojane. Ta nam ljubav otvara srce za tri jasne i životvorne vjerske spoznaje:

2743 Moliti je *uvijek moguće*: vrijeme kršćana jest vrijeme uskrsloga Krista koji je s »nama u sve dane« (*Mt 28, 20*), ma kakve bile oluje.³¹ Naše je vrijeme u Božjim rukama:

»Često i žarko moliti moguće je čak i na tržnici ili na šetnji, te također sjedeći u svojoj prodavaonici, bilo kupujući bilo prodajući, pa čak i kuhajući.«³²

²⁹ Usp. *Heb 5, 7; 7, 25; 9, 24*.

³⁰ EVAGRIJE PONTIJSKI, *Capita practica ad Anatolium*, 49: SC 171, 610 (PG 40, 1245).

³¹ Usp. *Lk 8, 24*.

³² IVAN ZLATOUSTI, *De Anna*, sermo 4, 6: PG 54, 668.

2744 Moliti je *životna potreba*. Suprotan dokaz nije manje uvjerljiv: ako se ne prepustimo vodstvu Duha, padamo u ropstvo grijeha.³³ Kako Duh Sveti može biti »naš Život« ako je naše srce daleko od njega?

»Ništa nije ravno molitvi; ona čini mogućim ono što je nemoguće, i lakim što je teško [...]. Nemoguće je [...] da čovjek koji moli [...] ikad padne u grijeh.«³⁴

»Tko moli, sigurno se spašava; tko ne moli sigurno je osuđen.«³⁵

2660 2745 *Molitva i kršćanski život su neodvojivi*, jer je riječ o istoj ljubavi i istom odricanju koje provire iz ljubavi. Radi se o istoj djetinjoi i ljubavlju ispunjenoj usklađenosti s Očevim naumom. Isto je preobrazujuće jedinstvo u Duhu Svetom koji nas sve više suobličuje Isusu Kristu. Ista je ljubav za sve ljude, ljubav kojom nas je Isus ljubio. »Što god zaištete Oca u moje ime dat će vam. Ovo vam zapovijedam: ljubite jedni druge« (*Iv* 15, 16-17).

»Bez prestanka moli onaj tko povezuje molitvu s djelima i djela s molitvom. Samo tako možemo smatrati ostvarivim načelo *molitve bez prestanka*.«³⁶

MOLITVA ISUSOVA ČASA

1085 2746 Kad je došao njegov čas, Isus moli Oca.³⁷ Ta molitva, najduža što je prenosi evanđelje, obuhvaća svekoliki naum stvaranja i spasenja, kao i njegovu smrt i uskrsnuće. Molitva Isusova Časa ostaje uvijek njegova, kao što i njegova Pasha, koja se dogodila »jednom za vazda«, ostaje prisutna u liturgiji njegove Crkve.

2747 Kršćanska je predaja s pravom naziva Isusovom »svećeničkom« molitvom. To je molitva našeg Velikog svećenika, nerazdvojiva od njegove žrtve, njegova »prijelaza« [Pashe] k Ocu, u kojemu se sav »posvetio« Ocu.³⁸

³³ Usp. *Gal* 5, 16-25.

³⁴ IVAN ZLATOUSTI, *De Anna*, sermo 4, 5: PG 54, 666.

³⁵ ALFONS MARIJA DE LIGUORI, *Del gran mezzo della preghiera*, 1. dio, c. 1, er. G. Cacciatore (Roma 1962) str. 32.

³⁶ ORIGEN, *De oratione*, 12, 2: GCS 3, 324-325 (PG 11, 452).

³⁷ Usp. *Iv* 17.

³⁸ Usp. *Iv* 17, 11.13.19.

2748 U toj vazmenoj žrtvenoj molitvi, sve je »uglavljeno« u Njemu³⁹: Bog i svijet, Riječ i tijelo, vječni život i vrijeme, ljubav koja se predaje i grijeh koji je izdaje, učenici prisutni i oni koji će po njihovoj riječi vjerovati u Njega, poniženje i slava. To je molitva za jedinstvo. 518 820

2749 Isus je posve dovršio Očevo djelo te se njegova molitva, kao i njegova žrtva, proteže do svršetka vremenâ. Molitva časa ispunja posljednja vremena te ih vodi k dovršenju. Isus, Sin kojemu je Otac sve dao, sav je predan Ocu, a istodobno se izražava s neograničenom slobodom⁴⁰ po moći koju mu je Otac dao nad svakim tijelom. Sin, koji je postao sluga, jest Gospodin, *Svevladar* [Παντοκράτωρ]. Naš Veliki svećenik koji moli za nas jest i Onaj koji moli u nama i Bog koji nas uslišava. 2616

2750 Molitvu kojoj nas uči, »Oče naš!«, možemo iznutra prihvatiti ako uđemo u sveto ime Gospodina Isusa. Njegova »svećenička molitva« nadahnjuje iznutra velike prošnje Očenaša: brigu za Očevo ime,⁴¹ žudnju za njegovim Kraljevstvom (Slava⁴²), ispunjenje Očeve volje, njegova nauma spasenja⁴³ i oslobođenje od zla.⁴⁴ 2815

2751 Konačno, u toj nam molitvi Isus objavljuje i daje nerazdruživu »spoznaj« Oca i Sina,⁴⁵ što je sâmo otajstvo molitvenog života. 240

Ukratko

2752 *Molitva pretpostavlja napor i borbu protiv nas samih i protiv Napasnikovih zamki. Molitvena borba neodvojiva je od »duhovne borbe« potrebne da redovito djelujemo po Kristovu Duhu: čovjek moli kako živi, jer živi kako moli.*

³⁹ Usp. Ef 1, 10.

⁴⁰ Usp. Iv 17, 11.13.19.24.

⁴¹ Usp. Iv 17, 6.11.12.26.

⁴² Usp. Iv 17, 1.5.10.22.23-26.

⁴³ Usp. Iv 17, 2.4.6.9.11.12.24.

⁴⁴ Usp. Iv 17, 15.

⁴⁵ Usp. Iv 17, 3.6-10. 25.

- 2753 *U molitvenoj borbi moramo se suočiti s pogrešnim shvaćanjima, s raznim mentalitetima i s iskustvom naših neuspjeha. Na te napasti, koje bude sumnju u korist, pa i u samu mogućnost molitve, valja odgovoriti s poniznošću, povjerenjem i postojanošću.*
- 2754 *Glavne poteškoće u molitvenom životu jesu rastresenost i suhoća. Lijek im je u vjeri, obraćenju i budnosti srca.*
- 2755 *Dvije česte napasti prijete molitvi: manjak vjere i duhovna lijenost, što je oblik klonuća zbog slabljenja askeze i koji vodi u malodušnost.*
- 2756 *Naše djetinjje pouzdanje dolazi u kušnju kad osjetimo da nismo uvijek uslišani. Evanđelje nas poziva da se pitamo je li naša molitva u skladu sa željom Duha.*
- 2757 *»Bez prestanka se molite« (1 Sol 5, 17). Moliti je uvijek moguće. Štoviše, to je životna potreba. Molitva i kršćanski život neodvojivi su.*
- 2758 *Molitva Isusova časa, s pravom nazvana »svećenička molitva«,⁴⁶ sažima sav Božji naum stvaranja i spasenja. Ona nadahnjuje velike prošnje Očenaša.*

⁴⁶ Usp. Iv 17.

DRUGI ODSJEK

MOLITVA GOSPODNJA
»OČE NAŠ«

2759 »Jednom je Isus na nekom mjestu molio. Čim presta, reče mu jedan od učenika: ‘Gospodine, nauči nas moliti, kao što je i Ivan naučio svoje učenike’« (*Lk* 11, 1). Kao odgovor na tu molbu, Gospodin povjerava učenicima i svojoj Crkvi temeljnu kršćansku molitvu. Sveti Luka donosi kraći tekst (pet prošnja¹), koji je u svetog Mateja nešto duži (sedam prošnja²). Liturgijska tradicija Crkve uvijek se služila tekstom sv. Mateja (*Mt* 6, 9-13):

Oče naš, koji jesi na nebesima,
sveti se ime tvoje;
dođi kraljevstvo tvoje;
budi volja tvoja
kako na nebu tako i na zemlji.
Kruh naš svagdanji daj nam danas,
i otpusti nam duge naše,
kako i mi otpuštamo dužnicima našim,
i ne uvedi nas u napast,
nego izbavi nas od Zla.

2760 Vrlo rano, u bogoslužju bio je običaj da se Molitva Gospodnja zaključi doksologijom. U spisu *Didaché*: »Jer tvoja je moć i slava u vjekove.«³ Apostolske uredbe dodaju na početku doksologije: »kraljevstvo«.⁴ I taj se oblik danas rabi u ekumenskoj molitvi. Bizantska predaja poslije »slave« dodaje: »Oca i Sina i Svetoga Duha«. Rimski misal proširuje posljednju prošnju⁵ izričitim spomenom iščekivanja blažene nade⁶ i dolaska Isusa Krista Gospodina našega; slijedi poklik zajednice koji preuzima doksologiju Apostolskih uredaba. 2854

¹ Usp. *Lk* 11, 2-4.

² Usp. *Mt* 6, 9-13.

³ *Didaché*, 8, 2: SC 248, 174 (Funk, *Patres apostolici* 1, 20).

⁴ *Constitutiones apostolicae*, 7, 24, 1: SC 336, 174 (Funk, *Didascalia et Constitutiones Apostolorum* 1, 410).

⁵ Usp. *Ritus Communionis* [Obred pričesti, embolizam]: *Missale Romanum* [Rimski misal] editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 472.

⁶ Usp. *Tit* 2, 13.

Članak 1.

»SAŽETAK SVEGA EVANĐELJA«

2761 »Gospodnja je molitva doista sažetak svega Evanđelja.«⁷
 »Kad nam je Gospodin predao ovaj oblik molitve, dodao je: »Ištite i dat će vam se« (Iv 16, 24). Svatko, dakle, može nebu upraviti različite molitve, ali uvijek započinjući s Gospodnjom molitvom, koja ostaje temeljna molitva.«⁸

I. U središtu Svetoga pisma

2762 Nakon što je pokazao kako su Psalmi glavna hrana kršćanske molitve i kako se slijevaju u prošnje Očenaša, sveti Augustin zaključuje:

»Pretražite sve molitve koje su u Pismima, i vjerujem da nećete ništa naći što ne bi bilo sadržano u Gospodnjoj molitvi.«⁹

102 2763 Sva Pisma (Zakon, Proroci i Psalmi) ispunjena su u Kristu.¹⁰ Evanđelje je ta »Radosna vijest«. Njen prvi navještaj sažeo je sv. Matej u Govoru na gori.¹¹ Molitva Očenaša pak u središtu je tog navještaja. U tom okviru nalazi objašnjenje svaka prošnja molitve koju nam je Gospodin predao.

2541 »Očenaš je najsavršenija molitva [...]. U njoj ne samo da molimo sve ono što s pravom možemo željeti, nego i redosljed po kojem treba željeti; tako nas ova molitva ne uči samo tražiti, nego i oblikuje sve naše osjećaje.«¹²

1965 2764 Govor na gori je nauk života, Očenaš je molitva, ali u jednom i u drugom Duh Gospodnji daje nov oblik našim željama, tim nutarnjim snagama koje nam pokreću život. Tom novom životu Isus nas uči 1969 svojim riječima i poučava nas da ga ištemo molitvom. Od ispravnosti našeg moljenja ovisit će ispravnost našeg življenja u Njemu.

⁷ TERTULIJAN, *De oratione*, 1, 6: CCL 1, 258 (PL 1, 1255).

⁸ TERTULIJAN, *De oratione*, 10: CCL 1, 263 (PL 1, 1268-1269).

⁹ AUGUSTIN, *Epistula* 130, 12, 22: CSEL 44, 66 (PL 33, 502).

¹⁰ Usp. *Lk* 24, 44.

¹¹ Usp. *Mt* 5-7.

¹² TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, II-II, q. 83, a. 9, c.: Ed. Leon. 9, 201.

II. »Gospodnja molitva«

2765 Tradicionalni izraz »Gospodnja molitva« [Očenaš] znači da smo ovu molitvu našem Ocu naučili i primili od Gospodina Isusa. Ta molitva koja nam dolazi od Isusa doista je jedinstvena: »Gospodnja« je. S jedne strane, riječima ove molitve jedinorođeni Sin predaje nam riječi koje je njemu dao Otac.¹³ On je učitelj naše molitve. S druge strane, kao Utjelovljena Riječ, on u svom čovječjem srcu poznaje potrebe svoje ljudske braće i sestara, i objavljuje nam ih: on je uzor naše molitve. 2701

2766 Međutim, Isus nam ne ostavlja tek obrazac da ga mehanički ponavljamo.¹⁴ Kao i za svaku drugu glasnu molitvu, vrijedi i za ovu: po riječi Božjoj, Duh Sveti je onaj koji uči djecu Božju da mole svoga Oca. Isus nam ne daje samo riječi naše sinovske molitve, nego nam istodobno daje i Duha po kojemu te riječi u nama postaju »duh i život« (Iv 6, 63). Štoviše, dokaz i mogućnost naše sinovske molitve jest to što je Otac »odaslao u srca naša Duha Sina svoga koji kliče: *Abba!* Oče!« (Gal 4, 6). Budući da molitva izlaže naše želje pred Bogom, to je isti »Onaj koji proniče srca«, Otac, koji »zna koja je želja Duha - da se on po Božju zauzima za svete« (Rim 8, 27). Molitva Ocu našem uključuje se u otajstvo poslanja Sina i Duha. 690

III. Molitva Crkve

2767 Taj nerazdvojivi dar riječi Gospodnjih i Duha Svetoga koji ih u srcu vjernika oživljuje, Crkva je primila i živjela od svojih početaka. Prve zajednice, umjesto »Osamnaest blagoslova« uobičajenih u židovskoj pobožnosti, »tri puta na dan« mole Molitvu Gospodnju.¹⁵

2768 Prema Apostolskoj predaji, Molitva Gospodnja je čvrsto ukorijenjena u liturgijskoj molitvi:

»Gospodin nas uči da zajednički molimo za svu našu braću. On ne kaže *Oče moj* koji jesi na nebesima, nego *Oče naš* tako da naša molitva bude jednodušna za cijelo Tijelo Crkve.«¹⁶

¹³ Usp. Iv 17, 7.

¹⁴ Usp. Mt 6, 7; 1 Kr 18, 26-29.

¹⁵ *Didaché*, 8, 3: SC 248, 174 (Funk, *Patres apostolici*, 1, 20).

¹⁶ IVAN ZLATOUSTI, *In Matthaëum*, homilia 19, 4: PG 57, 278.

U svim liturgijskim tradicijama Molitva Gospodnja sastavni je dio glavnih časova Božanskog časoslova. Njezino crkveno obilježje dolazi do punog izražaja u trima sakramentima uvođenja u kršćanstvo.

- 1243 2769 U *krstu* i *potvrđi* predaja [traditio] Molitve Gospodnje znači novo rađanje za božanski život. Budući da je kršćanska molitva govor Bogu Božjom riječju, oni koji su »nanovo rođeni [...] riječju Boga koji živi i ostaje« (I Pt 1, 23) uče se svog Oca zazivati riječju koju on uvijek uslišava. I oni to odsada mogu, jer im je pečat pomazanja Duha Svetoga neizbrisivo utisnut u srce, uši, usne, u cijelo njihovo djetinje biće. Zato je većina otačkih tumačenja Očenaša upućena katekumenima i novokršćenicima. Kad Crkva moli Gospodnju molitvu, to je uvijek narod »nanovo rođenih« koji moli i stječe milosrđe.¹⁷
- 1350 2770 U *euharistijskom slavlju* Molitva se Gospodnja iskazuje kao molitva cijele Crkve. Tu se očituje njezin puni smisao i učinkovitost. Smještena između anafore (euharistijske molitve) i pričesti, s jedne strane obnavlja sve prošnje i zazive izrečene tijekom epikleze, i s druge strane kuca na vrata kraljevske gozbe, kojoj je sakramentalna pričest predokus.
- 1403 2771 U euharistiji, Gospodnja molitva pokazuje također *eshatonsko* obilježje svojih prošnji. Ona je izrazita molitva »posljednjih vremenâ«, vremenâ spasenja koja su počela izlivanjem Duha Svetoga, a koja će biti dovršena ponovnim dolaskom Gospodnjim. Za razliku od molitava Starog saveza, prošnje Očenaša zasnivaju se na otajstvu spasenja, koje je, jednom za vazda, već ostvareno u raspetom i uskrsnom Kristu.
- 1820 2772 Iz te nepokolebljive vjere izvire nada koja prožima svaku od sedam prošnji. One su izražaj jecanja sadašnjeg vremena, vremena strpljivosti i iščekivanja u kojemu se »još ne očitova što ćemo biti«¹⁸ (I Iv 3, 2). Euharistija i Očenaš teže Gospodnjem dolasku »dok on ne dođe« (I Kor 11, 26).

¹⁷ Usp. I Pt 2, 1-10.

¹⁸ Usp. Kol 3, 4.

Ukratko

- 2773 *Odgovarajući na molbu učenika (»Gospodine, nauči nas moliti«: Lk 11, 1) Isus im predaje temeljnu kršćansku molitvu, Očenaš.*
- 2774 *»Gospodnja molitva sažetak je cijelog evanđelja«,¹⁹ »najsavršenija molitva«.²⁰ Ona je u središtu Svetoga pisma.*
- 2775 *Zove se »Gospodnja molitva« jer dolazi od Gospodina Isusa, učitelja i uzora naše molitve.*
- 2776 *Gospodnja molitva je najizvrsnija molitva Crkve. Sastavni je dio glavnih časova Božanskog časoslova i sakramenata pristupa u kršćanstvo: krsta, potvrde i euharistije. Utkana u euharistiju, očituje »eshatološku« narav svojih prošnji u nadi Gospodnjoj, »dok on ne dođe« (1 Kor 11, 26).*

Članak 2.

»OČE NAŠ KOJI JESI NA NEBESIMA«

I. »Usudujemo se pristupiti s punim pouzdanjem«

2777 U rimskoj liturgiji euharistijska je zajednica pozvana da moli Očenaš djetinjom smjelošću. Istočne liturgije upotrebljavaju i razvijaju slične izraze: »Usuditi se u punoj sigurnosti«, »Učini nas dostojnima da«. Pred gorućim grmom Mojsiju je rečeno: »Ne prilazi [...] ovamo. Izuj obuću s nogu« (*Izl 3, 5*). Ovaj prag Božje svetosti mogao je prijeći samo Isus; On koji, »pošto je očistio grijeh« (*Heb 1, 3*), vodi nas pred lice Očevo: »Evo, ja i djeca koju mi Bog daje« (*Heb 2, 13*).

»Naša bi ropska svijest podlegla i naše bi se zemaljsko biće raspalo kad nas autoritet samoga Oca i Duh njegova Sina ne bi poticali. 'Bog je poslao Duha Sina svoga u srca naša; i on viče: Abba! Oče!' (*Rim 8, 15*). [...] Ta kada bi se smrtnik usudio Boga zvati Ocem, ako ne onda, kad je unutarnji čovjek prodahnut snagom odozgor?«²¹

270

¹⁹ TERTULIJAN, *De oratione*, 1, 6: CCL 1, 258 (PL 1, 1255).

²⁰ TOMA AKVINSKI, *Summa theologiae*, II-II, 83, 9, c: Ed. Leon. 9, 201.

²¹ PETAR KRIZOLOG, *Sermo 71, 3*: CCL 24A, 425 (PL 52, 401).

2778 Ta snaga Duha koja nas uvodi u Molitvu Gospodnju izražena je u bogoslužju Istoka i Zapada lijepim, tipično kršćanskim izrazom: *parrhesia*, iskrena jednostavnost, sinovsko pouzdanje, radosna sigurnost, smjerna odvažnost, izvjesnost da smo ljubljeni.²²

II. »Oče!«

2779 Prije nego učinimo svojim ovaj početni zanos Gospodnje molitve, nije suvišno ponizno očistiti srce od nekih krivih predodžbi »ovoga svijeta«. *Poniznost* čini da uvidimo kako »nitko ne pozna Oca doli Sin, i onaj kome Sin hoće objaviti« (Mt 11, 27), tj. »maleni« (Mt 11, 25). *Pročišćavanje* srca odnosi se na očinske ili majčinske slike proizašle iz naše osobne i kulturne povijesti, koje utječu na naš odnos prema Bogu. Bog, naš Otac, nadilazi kategorije stvorenog svijeta. U tom području primjenjivati na njega, ili protiv njega, naše predodžbe značilo bi stvaranje idola za klanjanje ili rušenje. Moliti Oca znači ući u njegovo otajstvo, onakvo kakvo jest i kakvo nam je Sin objavio.

»Izraz Bog-Otac nije nikada nikome bio objavljen. Kad je sâm Mojsije pitao Boga tko je on, čuo je drugo ime. Nama je ovo ime objavljeno u Sinu, jer ovo ime uključuje novo ime Oca.«²³

2780 Mi možemo zazivati Boga kao »Oca« jer nam je to *On* po svome Sinu, koji je postao čovjek, *objavio* i jer nam to objavljuje njegov Duh. Ono što čovjek ne može pojmiti, a niti anđeoske sile prozrijeti, to jest osobni odnos Sina prema Ocu,²⁴ to Duh Sina objavljuje nama, nama koji vjerujemo da Isus jest Krist, i da smo rođeni od Boga.²⁵

2781 Kada molimo Oca, *u zajedništvu smo s njim* i njegovim Sinom Isusom Kristom.²⁶ Tada ga poznajemo i priznajemo s uvijek novim udivljenjem. Prva riječ Gospodnje molitve, prije nego zamolba, jest blagoslov klanjanja. Slava je Božja da ga priznajemo »Ocem«, pravim Bogom. Zahvaljujemo mu što nam je objavio svoje ime, dao da to vjerujemo i što se nastanio u nama svojom prisutnošću.

²² Ef 3, 12; Heb 3, 6; 4, 16; 10, 19; 1 Iv 2, 28; 3, 21; 5, 14.

²³ TERTULIJAN, *De oratione*, 3, 1: CCL 1, 258-259 (PL 1, 1257).

²⁴ Usp. Iv 1, 1.

²⁵ Usp. 1 Iv 5, 1.

²⁶ Usp. 1 Iv 1, 3.

2782 Možemo se Ocu klanjati jer nas je nanovo rodio za svoj život *posinjujući nas* u jednorodenom Sinu kao svoju djecu: krstom nas pridružuje Tijelu svoga Krista, a pomazanjem svoga Duha, koji se od Glave (Krista) izliva na udove, čini nas »kristima« [pomazanicima]: 1267

»Doista, Bog koji nas je predodredio za posinstvo, suobličio nas je slavnome Tijelu Kristovu. Odsada, dakle, sudionici Krista s pravom se zovete 'kristi'.«²⁷

»Novi čovjek koji je nanovo rođen i milošću vraćen Bogu svom, ponajprije kaže »Oče« jer je postao sin.«²⁸

2783 I tako, objavljujući nam Oca, Molitva Gospodnja *objavljuje nas nama samima*:²⁹ 1701

»O, čovječe, nisi se usuđivao podignuti lice prema nebu, nego si svoj pogled obarao prema zemlji, i iznenada si primio milost Kristovu: oprošteni su ti svi grijesi tvoji. Od zlog sluge postao si dobri sin... Podigni, stoga, oči prema Ocu, koji te je otkupio po svome Sinu i reci: 'Oče naš!' [...]. Ali ne traži sebi nikakvu povlasticu. On je na osobit način Otac samo Krista, dok je svima nama zajednički, jer samo je njega rodio, nas je, naprotiv, stvorio. I ti milošću reci 'Oče naš', da zaslužiš biti njegov sin.«³⁰

2784 Taj čisti dar posinjenja zahtijeva s naše strane trajno obraćenje i *novi život*. Molitva našem Ocu mora u nama stvarati dva temeljna raspoloženja: 1428

Želju i volju da mu budemo slični. Stvoreni smo na njegovu sliku, milošću nam je vraćena sličnost i mi joj moramo odgovarati. 1997

»Moramo imati na pameti i znati: kad Boga zovemo 'Oče naš', moramo i živjeti kao djeca Božja.«³¹

»Ne možete zvati svojim Ocem Boga svake dobrote, ako vam srce ostane okrutno i neljudsko, jer u tom slučaju nemate više u sebi obilježje dobrote Oca nebeskog.«³²

»Treba neprestano promatrati ljepotu Očevu i njome prožimati svoju dušu.«³³

²⁷ ĆIRIL JERUZALEMSKI, *Catecheses mystagogicae*, 3, 1: SC 126, 120 (PG 33, 1088).

²⁸ CIPRIJAN KARTAŠKI, *De dominica Oratione*, 9: CCL 3A, 94 (PL 4, 541).

²⁹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966) 1042.

³⁰ AMBROZIJE, *De sacramentis*, 5, 19: CSEL 73, 66 (PL 16, 450).

³¹ CIPRIJAN KARTAŠKI, *De dominica Oratione*, 11: CCL 3A, 96 (PL 4, 543).

³² IVAN ZLATOUSTI, *De angusta porta et in Orationem dominicam*, 3: PG 51, 44.

³³ GRGUR NISENSKI, *Homiliae in Orationem dominicam*, 2: *Gregorii Nysseni opera*, ur. W. Jaeger-H. Langerbeck, sv. 72 (Leiden 1992) str. 30 (PG 44, 1148).

- 2562 2785 *Srce ponizno i pouzdano* čini da »postanemo kao djeca« (Mt 18, 3), jer se Otac objavljuje »malenima« (Mt 11, 25).

To je stanje koje se »oblikuje promatranjem Boga samoga i žarom ljubavi po kojoj duh počiva i uranja u Njegovu ljubav te razgovara s Bogom kao s vlastitim Ocem, posve prisno i s osobitom pobožnošću.«³⁴

»Oče naš. Tim se imenom potiče ljubav – ta što bi djeci trebalo biti draže od oca? – i žar u molitvi [...] i nada da ćemo izmoliti ono što ištemo [...]. Što može odbiti djeci koja mole, kad im je već prije udijelio to da mu budu djecom?«³⁵

III. Oče »naš«

- 443 2786 Oče »naš« odnosi se na Boga. Ta posvojna zajednica glede nas ne izražava posjedovanje, nego sasvim nov odnos prema Bogu.

- 782 2787 Kad kažemo Oče »naš«, priznajemo prije svega da su se sva obećanja ljubavi naviještena po prorocima ispunila u *novom i vječnom Savezu*, u njegovu Kristu: postali smo »njegov« narod, a on je odsad »naš« Bog. Taj nov odnos uzajamne pripadnosti udijeljen nam je kao čisti dar; i na tu »milost i istinu«, koje su nam darovane u Isusu Kristu,³⁶ moramo odgovoriti ljubavlju i vjernošću.³⁷

2788 Budući da je Gospodnja molitva molitva njegova naroda »posljednjih vremena«, taj »naš« izražava i sigurnost naše nade u posljednje Božje obećanje: u novom Jeruzalemu on će za pobjednika reći: »Ja ću njemu biti Bog, a on meni sin« (Otk 21, 7).

- 245 2789 Moleći Oče »naš« obraćamo se osobno Ocu Gospodina našeg Isusa Krista. Ne dijelimo božanstvo, jer Otac je »izvor i počelo«, nego time ispovijedamo da je Sin od njega rođen odvijeka i da od njega izlazi Duh Sveti. Ne miješamo ni Osobâ, jer ispovijedamo da naše zajedništvo jest s Ocem i njegovim Sinom Isusom Kristom, u njihovu jedinom Svetom Duhu. *Presveto Trojstvo* istobitno je i nedjeljivo. Kad se molimo Ocu, mi mu se klanjamo i slavimo ga sa Sinom i Duhom Svetim.

³⁴ IVAN KASIJAN, *Collatio* 9, 18, 1: CSEL 13, 265-266 (PL 49, 788).

³⁵ AUGUSTIN, *De sermone Domini in monte*, 2, 4, 16: CCL 35, 106 (PL 34, 1276).

³⁶ Usp. *Iv* 1, 17.

³⁷ Usp. *Hoš* 2, 21-22; 6, 1-6.

2790 Gramatički, »naš« označava zbilju zajedničku mnogima. Samo je jedan Bog, a Ocem ga priznaju oni koji su, po vjeri u njegovog jedinorođenog Sina, nanovo rođeni vodom i Duhom.³⁸ Crkva je to novo zajedništvo Boga i ljudi: sjedinjena s jedinorođenim Sinom koji je postao »prvorodenac među mnogom braćom« (*Rim* 8, 29), ona je u zajedništvu s jednim te istim Ocem, u jednom te istom Duhu Svetom.³⁹ Moleći: Oče »naš«, svaki krštenik moli u tom zajedništvu: »U mnoštvu onih koji prigriše vjeru bijaše jedno srce i jedna duša« (*Dj* 4, 32). 787

2791 Zato usprkos podjelama kršćana molitva »Očenaša« ostaje opće dobro i hitan poziv svim krštenima. U zajedništvu s Kristom po vjeri i krstu, oni moraju sudjelovati u Isusovoj molitvi za jedinstvo njegovih učenika.⁴⁰ 821

2792 Konačno, ako »Očenaš« molimo u istini, izlazimo iz individualizma, od kojega nas oslobađa ljubav što je prihvaćamo. »Naš« na početku Gospodnje molitve, kao i »mi« četiriju zadnjih prošnji ne isključuje nikoga. Da bi to bilo rečeno u istini,⁴¹ moraju naše podjele i suprotnosti biti nadvladane.

2793 Kršteni ne mogu moliti Oče »naš« ako pred njega ne donose sve one za koje je on svoga ljubljenog Sina predao. Božja je ljubav bezgranična, takva mora biti i naša molitva.⁴² Molitva Oče »naš« otvara nas obzorima njegove ljubavi očitovane u Kristu: moliti sa svima i za sve ljude koji ga još ne poznaju, da budu sabrani u jedno.⁴³ Ta božanska skrb za sve ljude i sve stvorenje nadahnjivala je velike molitelje: ista skrb mora širiti i našu molitvu u beskrajna prostranstva ljubavi, kad god se usudimo reći: Oče »naš«. 604

³⁸ Usp. *I Iv* 5, 1; *Iv* 3, 5.

³⁹ Usp. *Ef* 4, 4-6.

⁴⁰ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Unitatis redintegratio*, 8: AAS 57 (1965) 98; *Isto mj.*, 22: AAS 57 (1965) 105-106.

⁴¹ Usp. *Mt* 5, 23-24; 6, 14-15.

⁴² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekl. *Nostra aetate*, 5: AAS 58 (1966) 743-744.

⁴³ Usp. *Iv* 11, 52.

IV. »Koji jesi na nebesima«

326 2794 Taj biblijski izraz ne označava mjesto [»prostor«] nego način bitka; ne Božju udaljenost, nego njegovo veličanstvo. Naš Otac nije negdje »drugdje«, on je »iznad svega« što o njegovoj Svetosti možemo zamisliti. I upravo jer je tripud Svet, on je veoma blizak smjernu i skrušenu srcu:

»S pravom se ove riječi 'Oče naš koji jesi na nebesima' odnose na srca pravednika, gdje Bog prebiva kao u svom hramu. Zato će onaj koji moli željeti da onaj koga zaziva prebiva u njemu.«⁴⁴

»Nebesa bi mogli biti i oni koji nose sliku neba i među kojima Bog prebiva i kreće se.«⁴⁵

1024 2795 Simbol nebasa upućuje i na otajstvo Saveza koje živimo dok molimo Očenaš. On je na nebesima: to mu je prebivalište, a kuća Očeva jest naša »domovina«. Grijeh nas je prognao iz zemlje Saveza,⁴⁶ a obraćenje srca vraća nas k Ocu, k nebesima.⁴⁷ No, u Kristu su nebo i zemlja pomireni,⁴⁸ jer je Sin »sišao s nebasa« sam, a svojim Križem, Uskrsnućem i Uzašašćem na nebasa i mi uzlazimo onamo zajedno s njime.⁴⁹

1003 2796 Kad Crkva moli »Oče naš, koji jesi na nebesima«, ispovijeda da smo narod Božji koji već sjedi na nebesima u Kristu Isusu,⁵⁰ da smo skriveni s Kristom u Bogu,⁵¹ dok istodobno »u ovome (šatoru) uzdišemo i čeznemo da se obučemo u svoj nebeski stan« (2 Kor 5, 2).⁵²

Kršćani su »u tijelu, ali ne žive po tijelu. Žive na zemlji, ali su građani neba.«⁵³

⁴⁴ AUGUSTIN, *De sermone Domini in monte*, 2, 5, 18: CCL 35, 108-109 (PL 34, 1277).

⁴⁵ ĆIRIL JERUZALEMSKI, *Catecheses mystagogicae*, 5, 11: SC 126, 160 (PG 33, 1117).

⁴⁶ Usp. *Post* 3.

⁴⁷ Usp. *Jr* 3, 19 – 4, 1a; *Lk* 15, 18.21.

⁴⁸ Usp. *Iz* 45, 8; *Ps* 85, 12.

⁴⁹ Usp. *Iv* 12, 32; 14, 2-3; 16, 28; 20,17; *Ef* 4, 9-10; *Heb* 1, 3; 2,13.

⁵⁰ Usp. *Ef* 2, 6.

⁵¹ Usp. *Kol* 3, 3.

⁵² Usp. *Fil* 3, 20; *Heb* 13, 14.

⁵³ *Epistula ad Diognetum*, 5, 8-9: SC 33, 62-64 (Funk 1,398).

Ukratko

- 2797 *Priprosto i sinovsko pouzdanje, smjerna i radosna sigurnost jesu raspoloženja koja pristaju onomu koji moli Očenaš.*
- 2798 *Boga možemo zvati Ocem, jer nam ga je objavio Božji Sin, postavši čovjekom. Njemu smo po krstu pritjelovljeni i u njemu smo posvojeni kao Božji sinovi i kćeri.*
- 2799 *Moljenje Očenaša stavlja nas u zajedništvo s Ocem i njegovim Sinom Isusom Kristom. Istodobno objavljuje nas nama samima.⁵⁴*
- 2800 *Molitva Ocu našem mora u nama povećavati želju da mu budemo slični, a srce da nam bude ponizno i puno pouzdanja.*
- 2801 *Govoreći Oče »naš«, mi prizivamo Novi savez u Isusu Kristu, zajedništvo s Presvetim Trojstvom i božansku ljubav, koja po Crkvi obuhvaća sav svijet.*
- 2802 *»Koji jesi na nebesima« ne označava mjesto, nego Božje veličanstvo i prisutnost u srcu pravednika. Nebo, kuća Očeva, istinska je domovina kojoj težimo i kojoj već pripadamo.*

Članak 3.**SEDAM PROŠNJA**

2803 Pošto smo se stavili u prisutnost Boga našeg Oca, da mu se poklonimo, da ga ljubimo i blagoslovimo, Duh posinstva daje da se iz naših srdaca uzdigne sedam prošnji, sedam blagoslova. Prve tri, većma bogoslovne, privlače nas slavi Očevoj, dok četiri zadnje, kao putovi prema njemu, njegovoj milosti prikazuju našu bijedu: »Bezdan doziva bezdan« (Ps 42, 8).

2627

2804 Prvi skup prošnja vodi nas k njemu, za njega: *tvoje ime, tvoje kraljevstvo, tvoja volja*. Ljubavi je vlastito da prvo misli na onoga koga ljubi. U svakoj od tih triju molbi, ne spominjemo sebe, već smo obuzeti istom »žarkom željom«, pa i »tjeskobom« ljubljenoga Sina Božjega za

⁵⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966) 1042.

slavu Očevu:⁵⁵ »Sveti se [...]. Dođi [...] Budi«: Ove tri molbe već su uslišane u žrtvi Krista Spasitelja, ali su sada upravljene s nadom u konačno ispunjenje, budući da Bog još nije sve u svima.⁵⁶

1105 2805 Drugi skup prošnja odvija se u tonu nekih euharistijskih epikleza: prinos je naših iščekivanja i privlači pogled Oca milosrđa. Uzlazi od nas i tiče nas se sada, na ovom svijetu: »Daj *nam* [...] otpusti *nam* [...] ne uvedi *nas* [...] izbavi *nas*.« Četvrta i peta molba odnose se na naš život, kao takav, ili da ima hrane, ili da bude liječen od grijeha: zadnje dvije odnose se na našu borbu za pobjedu Života, na samu borbu molitve.

2656-2658 2806 Prve tri prošnje jačaju nas u vjeri, ispunjaju nadom i zapaljuju ljubavlju. Kao stvorovi i k tome grješnici, moramo moliti za sebe; ono »nas« po mjeri svijeta i povijesti, prinosimo Božjoj ljubavi bez mjere. Jer po imenu svoga Krista i po kraljevstvu svoga Svetog Duha, naš Otac ostvaruje svoj naum spasenja za nas i za cijeli svijet.

2142-2159 **I. »Sveti se ime tvoje«**

2097 2807 Riječ »(po)svetiti« ne smije se ovdje uzeti u uzročnom smislu (samo Bog posvećuje, čini svetim), nego u smislu uvažavanja: priznati svetim, ophoditi se na svet način. Zato se u klanjanju, takvo zazivanje shvaća kao pohvala i zahvala.⁵⁷ Ovoj nas je prošnji Isus naučio kao želji (optativ): to je molitva, želja i iščekivanje, u čemu su zauzeti i Bog i čovjek. Već od prve prošnje našem Ocu uronjeni smo u najdublju tajnu njegova Božanstva i u dramu spasenja čovječanstva. Iskati da se njegovo ime »sveti« uključuje nas u dobrohotni njegov naum »što ga je prije zasnovao« (*Ef* 1, 9), »da budemo sveti i neporočni pred njim u ljubavi« (*Ef* 1, 4).

203, 432 2808 U odlučujućim trenucima svoje rasporedbe spasenja, Bog objavljuje svoje ime, ali On ga objavljuje dovršavajući svoje djelo. To se djelo, međutim, za nas i u nama ostvaruje, samo ako se ime njegovo posvećuje po nama i u nama.

⁵⁵ Usp. *Lk* 22, 15; 12, 50.

⁵⁶ Usp. *1 Kor* 15, 28.

⁵⁷ Usp. *Ps* 111, 9; *Lk* 1, 49.

2809 Božja je svetost nedokučiva srž njegova vječnog otajstva. Ono što je od nje očitovano u stvaranju i povijesti Pismo naziva *Slava*, izjarivanje njegova Veličanstva.⁵⁸ Stvarajući čovjeka »na svoju sliku, sebi slična« (Post 1, 26), Bog ga kruni slavom,⁵⁹ ali počinivši grijeh čovjek je lišen »slave Božje«⁶⁰. Otada Bog svoju svetost očituje objavljujući i darivajući svoje Ime, da čovjeka obnovi »po slici njegova Stvoritelja« (Kol 3, 10). 293 705

2810 U obećanju danom Abrahamu i u popratnoj zakletvi⁶¹ Bog zalaže samoga sebe, a da ne otkriva svog imena. Počinje ga objavljivati Mojsiju,⁶² a očituje ga u očima cijelog naroda spasavajući ga od Egipćana: »Ogrnuo se slavom« (Izl 15, 1). Nakon Saveza na Sinaju, ovaj narod je »njegov« i on mora biti »sveti narod« (ili posvećen; u hebrejskom jeziku ista je riječ),⁶³ jer u njemu prebiva Ime Božje. 63

2811 Međutim, unatoč svetom Zakonu koji mu sveti Bog⁶⁴ opetovano daje i premda je Gospodin »zbog svog imena« strpljiv, narod se odvraća od Sveca Izraelova i »oskvrnjuje njegovo ime među narodima«.⁶⁵ Zato su pravednici Starog saveza, siromašni povratnici iz izgnanstva i proroci, bili zapaljeni revnošću za njegovo Ime. 2143

2812 Konačno, u Isusu nam je ime Svetoga Boga objavljeno i darovano u tijelu, kao Spasitelj:⁶⁶ objavljeno onim što on Jest, njegovom Riječju i njegovom Žrtvom.⁶⁷ To je srž njegove svećeničke molitve: »Oče sveti ... za njih posvećujem samoga sebe da i oni budu posvećeni u istini« (Iv 17, 19). Budući da sâm »posvećuje« svoje ime,⁶⁸ Isus nam objavljuje ime Očevo.⁶⁹ I kad je dovršio svoj Vazam, Otac mu daje »ime koje je iznad svakog imena«: »Isus Krist jest Gospodin na slavu Boga Oca«.⁷⁰ 434

⁵⁸ Usp. Ps 8; Iz 6, 3.

⁵⁹ Usp. Ps 8, 6.

⁶⁰ Usp. Rim 3, 23.

⁶¹ Usp. Heb 6, 13.

⁶² Usp. Izl 3, 14.

⁶³ Usp. Izl 19, 5-6.

⁶⁴ Usp. Lev 19, 2: »Sveti budite, jer svet sam ja, Gospodin, Bog vaš.«

⁶⁵ Usp. Ez 20; 36.

⁶⁶ Usp. Mt 1, 21; Lk 1, 31.

⁶⁷ Usp. Iv 8, 28; 17, 8; 17, 17-19.

⁶⁸ Usp. Ez 20, 39; 36, 20-21.

⁶⁹ Usp. Iv 17, 6.

⁷⁰ Usp. Fil 2, 9-11.

2013 2813 U vodi krštenja smo »oprani [...], posvećeni [...], opravdani [...] u imenu Gospodina našega Isusa Krista i u Duhu Boga našega« (I Kor 6, 11). U cijelom našem životu, Otac naš poziva nas »na svetost« (I Sol 4, 7); i budući da je od njega što smo »u Kristu Isusu, koji nama posta [...] posvećenje« (I Kor 1, 30), treba radi njegove slave i našeg života da njegovo ime bude posvećeno u nama i po nama. To je razlog hitnosti prve prošnje.

»Uostalom, tko bi mogao Boga posvetiti, kad on sam posvećuje. Ali zato što je sam rekao ‘Budite mi dakle sveti, jer sam ja, Jahve, svet’ (Lev 11, 44), molimo i tražimo da mi koji smo na krštenju posvećeni ustrajemo u onome što smo počeli biti. I to molimo svaki dan jer danomice grijeshimo, i zato se moramo očistiti od grijeha neprestanim posvećivanjem [...]. Utječemo se, dakle, molitvi da ta svetost ostane u nama.«⁷¹

2045 2814 Bezuvjetno ovisi o našem životu i o našoj molitvi da njegovo ime bude posvećeno među narodima.

»Molimo Boga da posveti svoje ime, jer on svetošću spašava i posvećuje sve stvorenje [...]. Radi se o Imenu koje daje spasenje izgubljenom svijetu, ali molimo da ime Božje bude posvećeno u nama, *po našem životu*. Ako, naime, živimo pravedno, ime je Božje blagoslovljeno, ako, pak, živimo nečasno, ime se Božje grdi, prema riječima apostola: ‘Ime se Božje zbog vas grdi među poganima’ (Rim 2, 24).⁷² Mi, dakle, molimo da zaslužimo biti sveti, kako je sveto ime Boga našega.«⁷³

»Kad kažemo ‘Sveti se ime tvoje’, molimo da ono bude posvećeno u nama koji smo u njemu, ali također i u drugima koje milost Božja još čeka, da se uskladimo sa zapovjedu koja nas obvezuje da *molimo za sve*, čak i za neprijatelje. Evo zašto izričito ne govorimo: Sveti se ime tvoje ‘u nama’, jer molimo da to bude u svim ljudima.«⁷⁴

2750 2815 Ta prošnja, koja sadrži sve, uslišana je *Kristovom molitvom*, a tako i ostalih šest koje slijede. Molitva Ocu našem naša je molitva, ako je molimo »u ime« Isusovo.⁷⁵ Isus u svećeničkoj molitvi moli: »Oče sveti, sačuvaj ih u svom Imenu, koje si mi dao« (Iv 17, 11).

⁷¹ CIPRIJAN KARTAŠKI, *De dominica Oratione*, 12: CCL 3A, 96-97 (PL 4, 544).

⁷² Usp. Ez 36, 20-22.

⁷³ PETAR KRIZOLOG, *Sermo* 71, 4: CCL 24A, 425 (PL 52, 402).

⁷⁴ TERTULIJAN, *De oratione*, 3, 4: CCL 1, 259 (PL 1, 1259).

⁷⁵ Usp. Iv 14, 13; 15, 16; 16, 24.26.

II. »Dodi kraljevstvo tvoje«

2816 U Novom zavjetu riječ »βασιλεία« može se prevesti »kraljevstvo« (apstraktna imenica), »kraljevina« (konkretna imenica) ili »kraljevanje« (pojam djelovanja). Kraljevstvo Božje jest prije nas. Ono nam se približilo u utjelovljenoj Riječi, naviješteno je u cijelom evanđelju, došlo je Kristovom smrću i uskrsnućem. Kraljevstvo Božje dolazi od svete večere i u euharistiji, ono je među nama. Kraljevstvo će doći u slavi, kad ga Krist preda svom Ocu.

»Kraljevstvo Božje može označavati i samoga Krista. Za njim danomice čekamo da dođe. Žudimo da njegov dolazak brzo osvane. Pa kao što je on sam naše uskrsnuće, jer u njemu uskrsavamo, tako može biti i Božje kraljevstvo, jer ćemo u njemu kraljevati.«⁷⁶

2817 Ta molba jest ono: »*Marana tha*«, zov Duha i zaručnice. »Dodi, Gospodine Isuse.«

»I kad nam ta molitva ne bi nalagala da tražimo dolazak kraljevstva, mi bismo ipak sami od sebe klicali ovaj poklik žureći se zagrliti predmet naših nadâ. Duše mučenika, pod oltarom, glasno zazivaju Gospodina: 'Ta dokle, Gospodaru [...], zar nećeš suditi i osvetiti krv našu na onima što stanuju na zemlji?' (Otk 6, 10). Njima, na kraju vremenâ, mora biti dosuđena pravda. Požuri, dakle, Gospodine, dolazak svog kraljevstva!«⁷⁷

2818 U Molitvi Gospodnjoj riječ je ponajprije o konačnom dolasku Kraljevstva Božjega zajedno s Kristovim povratkom.⁷⁸ No, ta želja ne odvrća Crkvu od njenog poslanja na ovom svijetu, dapače, na nj je potiče. Jer od Duhova dolazak je Kraljevstva djelo Duha Gospodnjeg, koji »u svijetu djelo njegovo dovršava i vrši svako posvećenje«.⁷⁹

2819 »Kraljevstvo [je] Božje [...] pravednost, mir i radost u Duhu Svetome« (Rim 14, 17). Posljednja vremena, u kojima jesmo, vremena su izlivanja Duha Svetog. Otada je zapodjenut odlučujući boj između »tijela« i Duha.⁸⁰

⁷⁶ CIRPIJAN KARTAŠKI, *De dominica Oratione*, 13: CCL 3A, 97 (PL 4, 545).

⁷⁷ TERTULIJAN, *De oratione*, 5, 2-4: CCL 1, 260 (PL 1, 1261-162).

⁷⁸ Usp. Tit 2, 13.

⁷⁹ Usp. *Prex Eucharistica IV* [Četvrta euhar. molitva], 118: *Missale Romanum* [Rimski misal], editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 468.

⁸⁰ Usp. Gal 5, 16-25.

2519 »Samo čisto srce može sa sigurnošću reći: ‘Dođi kraljevstvo tvoje’.
Trebalo je biti u Pavlovoj školi da bi se reklo ‘Neka dakle ne kraljuje grijeh
u vašem smrtnom tijelu’ (*Rim 6, 12*). Onaj koji se čuva čistim u svojim
djelima, mislima i riječima, može reći Bogu: ‘Dođi kraljevstvo tvoje!’.⁸¹

1049 2820 Razlučivanjem po Duhu, kršćani moraju razlikovati između
rasta kraljevstva Božjega i napretka kulture i društva u kojima djeluju.
To razlikovanje nije odvajanje. Čovjekov poziv na vječni život ne
poništava, nego mu čini zahtjevnijom zadaću da upotrijebi sve svoje
snage i sredstva koja je dobio od Stvoritelja, da u ovom svijetu služi
pravednosti i miru.⁸²

2746 2821 Ta je prošnja preuzeta i uslišana u Isusovoj molitvi,⁸³ koja je
prisutna i djelotvorna u euharistiji; ona donosi plod u novom životu
prema blaženstvima.⁸⁴

III. »Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji«

851 2822 Volja je našeg Oca »da se svi ljudi spase i dođu do spoznanja
istine« (*1 Tim 2, 3-4*). On je »strpljiv [...] jer neće da tko propadne« (*2 Pt*
2196 *3, 9*).⁸⁵ Njegova zapovijed, koja obuhvaća sve druge i koja nam očituje
njegovu volju, jest: da »ljubimo jedni druge, kao što je on nas ljubio«.⁸⁶

59 2823 On nam je »obznanio otajstvo svoje volje, po dobrohotnom
naumu svojem što ga je prije zasnovao [...] uglaviti u Kristu – sve na
nebesima i na zemlji [...]. U njemu smo i mi predodređeni, po naumu
Onoga koji sve izvodi po odluci svoje volje« (*Ef 1, 9-11*). Mi ustrajno
molimo da se taj dobrohotni naum potpuno ostvari na zemlji, kao što
je već ostvaren na nebu.

475 2824 U Kristu, i to njegovom ljudskom voljom, volja je Očeva
jednom zauvijek savršeno ostvarena. Ulazeći u svijet Isus kaže: »Evo

⁸¹ ĆIRIL JERUZALEMSKI, *Catecheses mystagogicae*, 5, 13: SC 126, 162 (PG 33, 1120).

⁸² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Past. konst. *Gaudium et spes*, 22: AAS 58 (1966) 1042-1044; *Isto mj.*, 32: AAS: 58 (1966) 1051; *Isto mj.*, 39: AAS 58 (1966) 1057; *Isto mj.*, 45: AAS 58 (1966) 1065-1066; PAVAO VI., Apost. pob. *Evangelii nuntiandi*, 31: AAS 68 (1976) 26-27.

⁸³ Usp. *Iv* 17, 17-20.

⁸⁴ Usp. *Mt* 5, 13-16; 6, 24; 7, 12-13.

⁸⁵ Usp. *Mt* 18, 14.

⁸⁶ Usp. *Iv* 13, 34; *I Iv* 3; 4; *Lk* 10, 25-37.

dolazim vršiti, Bože, volju tvoju« (*Heb 10, 7*).⁸⁷ Samo Isus može reći: »Ja uvijek činim što je njemu milo« (*Iv 8, 29*). U molitvi svoje smrtne borbe on potpuno pristaje uz volju Očevu: »Ali ne moja volja, nego tvoja volja neka bude« (*Lk 22, 42*).⁸⁸ Evo zašto je Isus »sam sebe dao za grijeha naše [...] po volji Božjoj« (*Gal 1, 4*). »U toj smo volji prinosom tijela Isusa Krista posvećeni jednom zauvijek« (*Heb 10, 10*). 612

2825 Isus, »premda [...] Sin, iz onoga što prepati, naviknu slušati« (*Heb 5, 8*), a koliko većma mi, stvorenja i grješnici, koji smo u njemu postali posinjena djeca. Molimo Oca našeg da ujedini našu volju s voljom svoga Sina da vršimo njegovu volju, naum njegova spasenja za život svijeta. Mi smo za to u osnovi nemoćni, ali sjedinjeni s Isusom i snagom njegova Svetoga Duha možemo mu predati svoju volju i odlučiti da biramo ono što je njegov Sin uvijek izabrao: činiti što je Ocu milo.⁸⁹ 615

»Prianjajući uz Krista možemo s njime postati jedan duh, i tako vršiti njegovu volju; da ona bude tako savršeno ispunjena na zemlji kao što je na nebesima.«⁹⁰

»Promatrajte kako nas [Isus Krist] uči biti poniznima, očitujući nam kako naša krepost ne ovisi samo o našem nastojanju, nego i o milosti Božjoj. On ovdje zapovijeda svakom vjerniku koji moli da to čini općenito za cijelu zemlju. On, naime, ne kaže: 'Budi volja tvoja' u meni ili u vama, nego 'po svoj zemlji': i to zato da zabluda bude otklonjena, a da zavlada istina, da mana bude uništena, a procvjeta krepost i da se zemlja više ni u čemu ne razlikuje.«⁹¹

2826 Molitvom možemo »razabirati što je volja Božja«⁹² i dobiti »postojanost da je vršimo«.⁹³ Isus nas uči da se u Kraljevstvo nebesko ne ulazi riječima, nego vršeći »volju Oca mojega koji je na nebesima« (*Mt 7, 21*).

2827 »Bog uslišava onoga tko vrši njegovu volju« (*Iv 9, 31*).⁹⁴ To je snaga molitve Crkve u ime njezina Gospodina, nadasve u euharistiji. 2611

⁸⁷ Usp. *Ps 40, 8-9*.

⁸⁸ Usp. *Iv 4, 34; 5, 30; 6, 38*.

⁸⁹ Usp. *Iv 8, 29*.

⁹⁰ ORIGEN, *De oratione*, 26, 3: GCS 3, 361 (PG 11, 501).

⁹¹ IVAN ZLATOUSTI, *In Matthaëum homilia 19, 5*: PG 57, 280.

⁹² Usp. *Rim 12, 2; Ef 5, 17*.

⁹³ Usp. *Heb 10, 36*.

⁹⁴ Usp. *I Iv 5, 14*.

Ona je zajedništvo posredovanja s Presvetom Bogorodicom⁹⁵ i svim svetima koji su bili »ugodni« Gospodinu, jer nisu htjeli drugo doli njegovu volju.

796 »Riječi: 'Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji' možemo još, bez povrede istine, prevesti: kao u našem Gospodinu Isusu Kristu tako i u Ckvi: u Zaručniku koji je izvršio volju Očevu tako i u Zaručnici s kojom je on zaručen.«⁹⁶

IV. »Kruh naš svagdanji daj nam danas«

2778 2828 »*Daj nam*«: lijepo je to povjerenje djece koja sve očekuju od Oca. »On daje da sunce njegovo izlazi nad zlima i dobrima i da kiša pada pravednima i nepravednima« (Mt 5, 45), i sve živo »hrani na vrijeme« (Ps 104, 27). Isus nas uči toj molitvi koja, u stvari, slavi našeg Oca, jer priznaje koliko je On dobar iznad svake dobrote.

1939 2829 »*Daj nam*« izraz je i Saveza: mi smo njegovi a on je naš, i za nas. No ovim »naš« priznajemo ga i kao Oca svih ljudi te ga, solidarni s njihovim potrebama i patnjama, molimo za sve.

2633 2830 »*Kruh naš*«. Otac koji nam daruje život ne može nam ne dati za život potrebnu hranu i sva »odgovarajuća« tvarna i duhovna dobra. U Govoru na gori Isus naglašava to sinovsko pouzdanje, koje surađuje s providnošću Oca našega.⁹⁷ On nas ne poziva na pasivnost,⁹⁸ nego nas hoće osloboditi svakoga tjeskobna nemira i svake zabrinutosti. Takvo je djetinjje predanje djece Božje.

227 »Onima koji traže Kraljevstvo Božje i njegovu pravednost on obećava dati sve drugo kao dodatak. Sve, naime, pripada Bogu, i onomu koji ima Boga ništa ne nedostaje, ako on sâm ne nedostaje Bogu.«⁹⁹

2831 No, činjenica da ima onih koji zbog nedostatka kruha gladuju, otkriva drugu dubinu ove prošnje. Drama gladi u svijetu poziva kršćane, koji mole u istini, na djelatnu odgovornost prema braći, i to kako

⁹⁵ Usp. Lk 1, 38.49.

⁹⁶ AUGUSTIN, *De sermone Domini in monte*, 2, 6, 24: CCL 35, 113 (PL 34, 1279).

⁹⁷ Usp. Mt 6, 25-34.

⁹⁸ Usp. 2 Sol 3, 6-13.

⁹⁹ CIPRIJAN KARTAŠKI, *De dominica Oratione*, 21: CCL 3A, 103 (PL 4, 551).

osobnim ponašanjem, tako i solidarnošću s cijelom ljudskom obitelji. Ova se prošnja Gospodnje molitve ne da odvojiti od prisposobâ o siromašnom Lazaru¹⁰⁰ i o posljednjem sudu.¹⁰¹ 1038

2832 Kao kvasac u tijestu, novost Kraljevstva mora Duhom Kristovim uzdignuti zemlju.¹⁰² I mora se očitovati uspostavom pravde u osobnim, društvenim, gospodarskim i međunarodnim odnosima; i ne smije se zaboraviti da nema pravedna ustroja bez ljudi koji hoće da budu pravedni. 1928

2833 Riječ je o »našem« kruhu, »jednomu« za »mnoge«. Siromaštvo je prema blaženstvima krepost sudijeljenja: poziva na zajedništvo i dijeljenje tvarnih i duhovnih dobara, ne prisilom, nego iz ljubavi, da obilje jednih namiri oskudicu drugih.¹⁰³ 2790, 2546

2834 »Moli i radi.«¹⁰⁴ »Molite kao da sve ovisi o Bogu, a radite kao da sve ovisi o vama.«¹⁰⁵ I kad smo uradili svoj posao, hrana ostaje dar Oca našega: dobro je njega za nju moliti i njemu zahvaljivati. To je i smisao blagoslova stola u kršćanskoj obitelji. 2428

2835 Ta prošnja i odgovornost koju uključuje vrijedi za još jednu glad od koje ljudi trpe: »Ne živi čovjek samo o kruhu, nego o svakoj riječi što izlazi iz Božjih usta« (Mt 4, 4),¹⁰⁶ a to je glad za njegovom riječi i njegovim Duhom. Kršćani moraju uložiti sve svoje sile da »siromasima navijeste evanđelje«. Postoji glad na zemlji, »ne glad kruha ni žeđ vode, već slušanja riječi Gospodnje« (Am 8, 11). Zato, izrazito kršćanski smisao četvrte prošnje odnosi se na Kruh Života: na prihvaćanje riječ i Božje vjerom i na primanje Tijela Kristova u euharistiji.¹⁰⁷ 2443 1384

¹⁰⁰ Usp. Lk 16, 19-31.

¹⁰¹ Usp. Mt 25, 31-46.

¹⁰² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Dekr. *Apostolicam Actuositatem*, 5: AAS 58 (1966) 842.

¹⁰³ Usp. 2 Kor 8, 1-15.

¹⁰⁴ Iz benediktinske tradicije. Usp. BENEDIKT NURSIJSKI, *Regula*, 20: CSEL 75, 75-76 (PL 66, 479-480); *Isto mj.*, 48: CSEL 75, 114-119 (PL 66, 703-704).

¹⁰⁵ Izreka koja se pripisuje Ignaciju Loyolskom; usp. PETRUS DE RIBADENEYRA, *Tractatus de modo gubernandi sancti Ignatii*, c. 6, 14: MHSI 85, 631.

¹⁰⁶ Usp. Pnz 8, 3.

¹⁰⁷ Usp. Iv 6, 26-58.

1165 2836 »Danas« je također izraz povjerenja. Gospodin nas tome uči,¹⁰⁸ nije ga mogla izmisliti naša preuzetnost. Budući da se prije svega tiče Božje riječi i Tijela Božjega Sina, »danas« nije samo ono našega smrtnog vremena, nego je to Božje »Danas«.

»Ako svaki dan primaš kruh, za tebe je svaki dan danas. Ako je Krist tvoj danas, on za tebe uskrisava svaki dan. Kako to? 'Ti si sin moj, danas te rodih' (Ps 2, 7). Danas, to jest, kada Krist uskrisava.«¹⁰⁹

2659 2837 »Svagdanji«. Ova riječ se, grčki ἐπιούσιον, ne nalazi ni na jednom drugom mjestu Novog zavjeta. Uzeta u vremenskom značenju, pedagoški podvlači ono »danas«,¹¹⁰ da nas utvrdi u »beziznimnome«
2633 povjerenju. Uzeta u kvalitativnom značenju kazuje ono što je nužno za život i, u širem smislu, svako dobro koje dostaje za opstanak.¹¹¹ Uzeta
1405 u doslovnom smislu (ἐπιούσιον: nadnasušni, nadnaravni) ta riječ neposredno znači Kruh Života, Tijelo Kristovo, »lijek besmrtnosti«¹¹²
1166 bez kojega nemamo života u sebi.¹¹³ Konačno, nadovezano na prethodno, očevidno je nebesko značenje: »ovaj dan« jest dan
1389 Gospodnji, dan Gozbe u kraljevstvu, anticipirane u euharistiji, koja je predokus Kraljevstva koje dolazi. I zato je prikladno da se euharistijsko bogoslužje slavi »svaki dan«.

»Euharistija je kruh naš svagdanji [...]. Osobita krepost ove božanske hrane jest njezina ujedinjujuća snaga: ona nas ujedinjuje sa Spasiteljevim tijelom i čini nas njegovim udovima, da bismo postali ono što primamo. [...] Taj su kruh svagdanji i čitanja koja svaki dan slušate u Crkvi, u himnima koji se pjevaju i koje pjevate. Sve nam je to nužno na našem zemaljskom hodočašću.«¹¹⁴

Nebeski nas Otac potiče da, kao djeca neba, molimo (za) Kruh nebeski.¹¹⁵ Krist »sâm je taj kruh, posijan u Djevicu, uzrastao u tijelu, oblikovan u muci, ispečen u peći groba, čuvan u Crkvi i donesen na oltare svaki dan dijeli vjernicima nebesku hranu.«¹¹⁶

¹⁰⁸ Usp. Mt 6, 34; Izl 16, 19.

¹⁰⁹ AMBROZIJE, *De sacramentis*, 5, 26: CSEL 73, 70 (PL 16, 453).

¹¹⁰ Usp. Izl 16, 19-21.

¹¹¹ Usp. 1 Tim 6, 8.

¹¹² IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Epistula ad Efesios*, 20, 2: SC 10bis, 76 (Funk 1, 230).

¹¹³ Usp. Iv 6, 53-56.

¹¹⁴ AUGUSTIN, *Sermo* 57, 7, 7: PL 38, 389-390.

¹¹⁵ Usp. Iv 6, 51.

¹¹⁶ PETAR KRIZOLOG, *Sermo* 67, 7: CCL 24A, 404-405 (PL 52, 402).

V. »Otpusti nam duge naše kako i mi otpuštamo dužnicima našim«

2838 Ta prošnja iznenađuje. Kada bi sadržavala samo prvi dio rečenice »Otpusti nam duge naše«, mogla bi se, neizravno, uključiti u prve tri prošnje Gospodnje molitve, jer Kristova je žrtva »za otpuštenje grijeha«. Ali po drugom dijelu, naša molitva neće biti uslišana, ako prije ne ispunimo jedan zahtjev. Naša molba je okrenuta budućnosti, naš joj odgovor mora predhoditi, jer ih povezuje jedna riječ: »kako«.

1425

1933

2631

»OTPUSTI NAM DUGE NAŠE«...

2839 Očenaš smo počeli moliti sa smionim pouzdanjem. Moleći Oca da njegovo ime bude posvećeno, molili smo ga da budemo sve posvećeni. No, iako obučeni u krsne haljine, ne prestajemo griješiti, odvrćati se od Boga. Sada se, ovom novom molitvom, kao rasipni sin,¹¹⁷ vraćamo k njemu i, kao carinik,¹¹⁸ priznajemo se grešnicima pred njim. Naša molba počinje s »priznanjem« kojim istodobno priznajemo svoju bijedu i njegovo milosrđe. Naša je nada čvrsta, jer u njegovu Sinu »imamo otkupljenje, otpuštenje grijeha« (*Kol* 1, 14).¹¹⁹ Djelotvoran i nesumnjiv znak njegova praštanja nalazimo u sakramentima Njegove Crkve.¹²⁰

1425

1439

1422

2840 Međutim, a ovo je strašno, ta bujica milosrđa ne može prodrijeti u naše srce, sve dok ne oprostimo onima koji su nas uvrijedili. Ljubav je, kao i Tijelo Kristovo, nedjeljiva: ne možemo ljubiti Boga kojega ne vidimo, ako ne ljubimo brata i sestru koje vidimo.¹²¹ Odbijanjem praštanja braći i sestrama naše se srce zatvara, i njegova tvrdoća čini ga nepropusnim za milosrdnu ljubav Očevu; priznanjem grijeha naše se srce otvara njegovoj milosti.

1864

2841 Ta je prošnja toliko važna da je jedina kojoj se Gospodin vraća razlažući je u Govoru na gori.¹²² Čovjeku je nemoguće udovoljiti ovom kapitalnom zahtjevu otajstva Saveza. No, »Bogu je sve moguće« (*Mt* 19, 26).

¹¹⁷ Usp. *Lk* 15, 11-32.

¹¹⁸ Usp. *Lk* 18, 13.

¹¹⁹ Usp. *Ef* 1, 7.

¹²⁰ Usp. *Mt* 26, 28; *Iv* 20, 23.

¹²¹ Usp. *I Iv* 4, 20.

¹²² Usp. *Mt* 5, 23-34; 6, 14-15; *Mk* 11, 25.

»...KAKO I MI OTPUŠTAMO DUŽNICIMA NAŠIM«

2842 Ovaj »kako« nije jedini u Isusovu nauku: »Budite dakle savršeni, 'kako' je savršen Otac vaš nebeski« (*Mt* 5, 48); »budite milosrdni 'kako' je Otac vaš milosrdan« (*Lk* 6, 36); »Zapovijed vam novu dajem: ljubite jedni druge 'kako' sam ja ljubio vas« (*Iv* 13, 34). Nemoguće je opsluživati Gospodinovu zapovijed, ako to biva izvanjskim oponašanjem božanskog uzora. Ovdje je, pak, riječ o životnom udjelu u Svetosti, Milosrđu i Ljubavi Boga našega, koje provire »iz dubine srca«. Samo Duh koji je naš život (*Gal* 5, 25), može učiniti »našima« iste osjećaje koji su bili u Kristu Isusu.¹²³ Tada postaje moguće jedinstvo praštanja: »Praštajući jedni drugima 'kao što' i Bog u Kristu nama oprostiti« (*Ef* 4, 32).

2843 Tako zaživljuju Gospodnje riječi o praštanju, toj ljubavi koja ljubi sve do kraja.¹²⁴ Prisposoba o nemilosrdnom sluzi, koja zaokružuje Gospodinov nauk o crkvenom zajedništvu,¹²⁵ završava ovim riječima: »Tako će i Otac moj nebeski učiniti s vama ako svatko od srca ne oprostí svome bratu.« Sve se veže i razvezuje tu u »dubini srca«. Nije u našoj moći ne osjetiti i zaboraviti uvredu, ali srce koje se predaje Duhu Svetom pretvara ranu u samilost i pročišćava sjećanje preokrećući uvredu u zagovor.

2844 Kršćanska molitva ide sve do *opraštanja neprijateljima*.¹²⁶ Preobražava učenika suobličujući ga njegovom Učitelju. Opraštanje je vrhunac kršćanske molitve; samo srce, usklađeno s Božjom samilošću, može primiti dar molitve. Opraštanje također svjedoči da je u našem svijetu ljubav jača od grijeha. Nekadašnji i današnji mučenici daju to Isusovo svjedočanstvo. Opraštanje je osnovni uvjet pomirenja,¹²⁷ kako djece Božje s njihovim Ocem tako i ljudi međusobno.¹²⁸

2845 To, u biti, božansko praštanje nema granice ni mjere.¹²⁹ Bilo da je riječ o uvredama (»grijehu« po *Lk* 11, 4 ili »dugu« po *Mt* 6, 12) mi

¹²³ Usp. *Fil* 2, 1.5.

¹²⁴ Usp. *Iv* 13, 1.

¹²⁵ Usp. *Mt* 18, 23-35.

¹²⁶ Usp. *Mt* 5, 43-44.

¹²⁷ Usp. *2 Kor* 5, 18-21.

¹²⁸ Usp. IVAN PAVAO II., Enc. *Dives in misericordia*, 14: AAS 72 (1980) 1221-1228.

¹²⁹ Usp. *Mt* 18, 21-22; *Lk* 17, 3-4.

smo, ustvari, uvijek dužnici: »Nikomu ništa ne dugujete, osim da jedni druge ljubite« (*Rim* 13, 8). Zajedništvo Presvetog Trojstva je izvor i pravilo istinitosti svakog suodnosa.¹³⁰ Ono se živi u molitvi, osobito u euharistiji.¹³¹

»Bog ne prima žrtve od zavađenoga, već mu nalaže da se vrati od oltara i prije se pomiri s bratom, da miroljubivim molitvama i Bog može biti umiren. Veća je žrtva Bogu naš mir i bratska sloga i puk skupljen u jedinstvu Oca i Sina i Duha Svetoga.«¹³²

VI. »Ne uvedi nas u napast«

2846 Ova prošnja seže u korijen prethodne, jer su naši grijesi plod pristanka na napast. Molimo našeg Oca da nas u nju ne »uvede«. Teško je grčki izričaj prevesti jednom riječju: znači »ne dopusti da uđemo u«,¹³³ »ne dopusti da podlegnemo napasti«. »Bog ne može biti napastovan na zlo, i ne napastuje nikoga« (*Jak* 1, 13). Naprotiv, želi nas od nje osloboditi. Mi ga molimo da ne dopusti da krenemo putem koji vodi u grijeh. Uključeni smo u borbu »između tijela i Duha«. Ova prošnja moli Duha razlučivanja i jakosti. 164 2516

2847 Duh Sveti nam omogućuje *razlučivati* između kušnje, nužne za rast unutarnjeg čovjeka¹³⁴ što vodi k »prokušanoj kreposti«,¹³⁵ i napasti koja vodi u grijeh i smrt.¹³⁶ Moramo također razlikovati što je »biti napastovan«, a što je »pristati« na napast. Konačno, dar razlučivanja razobličuje varku napasti: prividno, njezina je ponuda »dobra, zamamljiva za oči i poželjna« (*Post* 3, 6), a, u stvari, plod joj je smrt. 2284

»Bog ne želi nametnuti dobro, on želi slobodne ljude [...]. U određenom smislu napast je korisna. Nitko osim Boga, čak ni mi sami, ne zna što je naša duša primila od Boga. To nam otkriva kušnja, i tako nas uči da upoznamo sami sebe i na taj način, otkrijemo svoju bijedu, te nas time primorava da zahvalimo za dobra koja nam je napast otkrila.«¹³⁷

¹³⁰ Usp. *I Iv* 3, 19-24.

¹³¹ Usp. *Mt* 5, 23-24.

¹³² CIPRIJAN KARTAŠKI, *De dominica Oratione*, 23: CCL 3A, 105 (PL 4, 535-536).

¹³³ Usp. *Mt* 26, 41.

¹³⁴ Usp. *Lk* 8, 13-15; *Dj* 14, 22; 2 *Tim* 3, 12.

¹³⁵ Usp. *Rim* 5, 3-5.

¹³⁶ Usp. *Jak* 1, 14-15.

¹³⁷ ORIGEN, *De oratione*, 29, 15 et 17: GCS 3, 390-391 (PG 11, 541-544).

2848 »Ne ući u napast« uključuje *odluku srca*: »Doista, gdje ti je blago, ondje će ti biti i srce [...]. Nitko ne može služiti dvojici gospodara« (Mt 6, 21.24). »Ako živimo po Duhu, po Duhu se i ravnajmo« (Gal 5, 25). Tim »pristajanjem« uz Duha Svetoga Otac nam daje snage.
 1808 »Nije vas zahvatila druga kušnja osim ljudske. Ta vjeran je Bog: neće pustiti da budete kušani preko svojih sila, nego će s kušnjom dati i ishod da možete izdržati« (1 Kor 10, 13).

2849 Međutim, ta borba i ta pobjeda nisu moguće bez molitve. Svojom je molitvom Isus svladao Napasnika na početku¹³⁸ i u završnoj borbi agonije.¹³⁹ Ovom prošnjom našem Ocu Krist nas sjedinjuje sa svojom
 540, 612 borbom i agonijom. Postojano se naglašava *budnost* srca u zajedništvu
 2612 s njegovom budnošću.¹⁴⁰ Budnost je »čuvarica srca«. Isus moli Oca da nas »čuva u svom imenu«.¹⁴¹ Duh Sveti nastoji da nas bez prestanka
 162 potiče na tu budnost.¹⁴² Ova molitva dobiva sav svoj dramatski značaj u odnosu na konačnu kušnju naše zemaljske borbe; ona moli i *ustrajnost do kraja*. »Evo dolazim kao tat. Blažen onaj koji bdije« (Otk 16, 15).

VII. »Nego izbavi nas od Zla«

2850 Zadnja prošnja našem Ocu također se nalazi u Isusovoj molitvi: »Ne molim te da ih uzmeš sa svijeta, nego da ih očuvaš od Zloga« (Iv 17, 15). Odnosi se na svakog od nas osobno, no uvijek smo »mi« koji molimo, u zajedništvu s cijelom Crkvom i za oslobođenje cijele
 309 ljudske obitelji. Molitva Gospodnja neprestano nas otvara obzorima nauma spasenja. Naša međuovisnost u drami grijeha i smrti postaje solidarnost u Tijelu Kristovu, u »općinstvu svetih«.¹⁴³

2851 U ovoj molbi, Zlo nije apstrakcija, nego označava osobu, Sotonu, Zloga, anđela koji se protivi Bogu. »Đavao« (διάβολος: onaj koji se isprečuje) jest onaj koji »hoće spriječiti« Božji naum i njegovo
 391 »djelo spasenja« ostvareno u Kristu.

¹³⁸ Usp. Mt 4, 1-11.

¹³⁹ Usp. Mt 26, 36-44.

¹⁴⁰ Usp. Mk 13, 9.23.33-37; 14, 38; Lk 12, 35-40.

¹⁴¹ Usp. Iv 17, 11.

¹⁴² Usp. 1 Kor 16, 13; Kol 4, 2; 1 Sol 5, 6; 1 Pt 5, 8.

¹⁴³ Usp. IVAN PAVAO II., Apost. pob. *Reconciliatio et paenitentia*, 16: AAS 77 (1985) 214-215.

2852 »On bijaše čovjekoubojica od početka [...] lažac i otac laži« (Iv 8, 44), »Sotona, zavodnik svega svijeta« (Otk 12, 9); po njemu su grijeh i smrt ušli u svijet, a njegovim konačnim porazom sve će stvorenje biti »oslobođeno od grijeha i smrti«. ¹⁴⁴ »Znamo: tko god je rođen od Boga, ne griješi, nego Rođeni od Boga čuva ga i Zli ga se ne dotiče. Znamo: od Boga smo, a sav je svijet pod vlašću Zloga« (I Iv 5, 18-19).

»Gospodin koji je oduzeo vaše grijeha i oprostio vaše krivice, kadar je očuvati vas protiv zasjeda Đavla koji vas napada, da vas neprijatelj, koji je naviknut radati krivnju, ne iznenadi. Tko se pouzdaje u Boga, ne boji se Đavla. 'Ako je Bog za nas, tko će protiv nas' (Rim 8, 31).« ¹⁴⁵

2853 Pobjeda nad »knezom ovoga svijeta« ¹⁴⁶ izvojevana je jednom zauvijek u Času u kojem se Isus dragovoljno predao u smrt da nam dadne svoj život. Tada se dogodio sud ovom svijetu i knez ovoga svijeta »izbačen je van«. ¹⁴⁷ On stade »progoniti Ženu« (Otk 12, 13), ¹⁴⁸ ali je ne može uhvatiti: nova Eva, »puna milosti« Duha Svetoga, očuvana je od grijeha i raspadljivosti smrti (Bezgrešno začće i Uznesenje Presvete Bogorodice Marije, vazda Djevice). »I razgnjevi se Zmaj na Ženu pa ode i zarati se s ostatkom njezina potomstva« (Otk 12, 17). Zato Duh i Crkva mole: »Dođi, Gospodine Isuse« (Otk 22, 17.20): njegov će nas dolazak osloboditi od Zloga. 677 490 972

2854 Moleći da budemo oslobođeni od Zloga, molimo ujedno da budemo oslobođeni od svih zala, sadašnjih, prošlih i budućih, kojih je on tvorac ili podstrekač. Ovom posljednjom prošnjom Crkva donosi pred Oca svu bijedu svijeta. S oslobođenjem od zala koja satiru čovječanstvo ona moli dragocjeni dar mira i milost postojanog iščekivanja Kristova povratka. Moleći tako, ona u poniznosti vjere predostvaruje okupljanje svih i svega pod Glavu onoga koji ima »ključe Smrti i Podzemlja« (Otk 1, 18); On je »Onaj koji jest i koji bijaše i koji dolazi, Svevladar« (Otk 1, 8). ¹⁴⁹ 2632

¹⁴⁴ *Præx eucharistica IV* [Četvrta euhar. molitva], 123: *Missale Romanum* [Rimski misal], editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 471.

¹⁴⁵ AMBROZIJE, *De sacramentis*, 5, 30: CSEL 73, 71-72 (PL 16, 454).

¹⁴⁶ Usp. Iv 14, 30.

¹⁴⁷ Usp. Iv 12, 31; Otk 12, 10.

¹⁴⁸ Usp. Otk 12, 13-16.

¹⁴⁹ Usp. Otk 1, 4.

1041 »Izbavi nas, molimo, Gospodine, od svih zala, daj milostivo mir u naše dane, da s pomoću tvoga milosrđa budemo svagda i slobodni od grijeha i sigurni od sviju nereda, čekajući blaženu nadu: dolazak Spasitelja našega Isusa Krista.«¹⁵⁰

ZAVRŠNA DOKSOLOGIJA

2760 2855 Završna doksologija »Jer tvoje je kraljevstvo i slava i moć«, uključujući ih, preuzima tri prve prošnje Ocu našem: proslavu njegova Imena, dolazak njegova Kraljevstva i moć njegove spasiteljske Volje. No, to ponavljanje doksologije biva pod vidom klanjanja i zahvaljivanja, kao u nebeskoj liturgiji.¹⁵¹ Knez ovoga svijeta lažno je sebi prisvojio ta tri naslova, kraljevstvo, moć i slavu,¹⁵² Krist, Gospodin, vraća ih svom i našem Ocu, dok mu ne preda Kraljevstvo, kada bude konačno dovršeno otajstvo spasenja i Bog bude sve u svima.¹⁵³

1061-1065 2856 »Na kraju molitve ti kažeš: *Amen*, naglašavajući tim *Amen*, što znači ‘neka bude’,¹⁵⁴ ono što sadrži molitva kojoj nas je Bog naučio.«¹⁵⁵

¹⁵⁰ *Ritus Communions* [Embolismus; Obred pričesti, embolizam]: *Missale Romanum* [Rimski misal], editio typica (Typis Polyglottis Vaticanis 1970) str. 472.

¹⁵¹ Usp. *Otk* 1, 6; 4, 11; 5, 13.

¹⁵² Usp. *Lk* 4, 5-6

¹⁵³ Usp. *1 Kor* 15, 24-28.

¹⁵⁴ Usp. *Lk* 1, 38.

¹⁵⁵ ĆIRIL JERUZALEMSKI, *Catecheses mystagogicae*, 5, 18: SC 126, 168 (PG 33, 1124).

Ukratko

- 2857 *U Očenašu, prve tri prošnje idu za slavom Očevom: za posvećenjem njegova Imena, dolaskom Kraljevstva i vršenjem božanske Volje. Druge četiri iznose mu naše želje: ove se molbe odnose na naš život, da ga hrani i ozdravlja od grijeha, a povezuju se s našom borbom za pobjedu Dobra nad Zlom.*
- 2858 *Moleći: »Sveti se ime tvoje« ulazimo u Božji naum. Božje ime – objavljeno Mojsiju, zatim u Isusu – treba da se »sveti« po nama i u nama, u svakom narodu i u svakom čovjeku.*
- 2859 *Drugom prošnjom (»Dođi kraljevstvo tvoje«) Crkva u prvom redu ima u vidu povratak Kristov i konačni dolazak Božjega kraljevstva. Moli također za rast Kraljevstva »danas« u našim životima.*
- 2860 *U trećoj prošnji (»Budi volja tvoja«) molimo našeg Oca da našu volju ujedini s voljom svoga Sina, da se njegov naum spasenja ispuni u životu svijeta.*
- 2861 *U četvrtoj prošnji, govoreći: »Daj nama«, u zajedništvu s našom braćom, izričemo svoje djetinje pouzdanje u nebeskog Oca. »Kruh naš« označava zemaljsku hranu, nužnu za opstanak svih nas, ali i Kruh života: Riječ Božju i Tijelo Kristovo. Primamo ga u Božjem »danas« kao neophodnu, »nasašnu« hranu Gozbe Kraljevstva, kojoj je predokus euharistija.*
- 2862 *Peta prošnja (»Otpusti nam duge naše«) zaziva za naše uvrede milosrđe Božje, koje ne može prodrijeti u naše srce, ako ne znamo, po primjeru i uz pomoć Krista, oprostiti svojim neprijateljima.*
- 2863 *Govoreći »Ne uvedi nas u napast«, molimo Boga da nam ne dopusti krenuti putem koji vodi u grijeh. Ova prošnja zaziva Duha razlučivanja i snage; moli i milost budnosti i ustrajnosti sve do kraja.*
- 2864 *U zadnjoj prošnji: »Nego izbavi nas od Zla«, kršćanin s Crkvom moli Boga da očituje pobjedu, koju je Krist već izvojevao nad »knezom ovoga svijeta«, Sotonom, anđelom koji se osobno protiviti Bogu i naumu njegova spasenja.*
- 2865 *Završni »Amen« izriče naš »Da« svim sedmerim prošnjama: »Tako neka bude!«*

KAZALA

KAZALO NAVODA

Prvi stupac su biblijski navodi. Drugi stupac odnosi se na brojeve Katekizma. Zvezdica uz brojeve Katekizma koji se odnose na biblijske navode označuje da se oni nalaze u bilješki.

SVETO PISMO

STARI ZAVJET

Knjiga Postanka (*Post*)

1, 1	268*, 279, 280, 290	2, 24	372, 1605, 1627*, 1644*, 2335
1, 1 – 2, 4	337*	2, 25	376*
1, 2	243*, 703*, 1218*	3	390*, 2795*
1, 2-3	292*	3, 1-5	391*
1, 3	298*	3, 1-11	397*
1, 4	299	3, 3	1008*
1, 10	299	3, 5	392, 398*, 399*, 1850
1, 12	299	3, 6	2541, 2847
1, 14	347*	3, 7	400*
1, 18	299	3, 8-10	29*
1, 21	299	3, 9	410*, 2568
1, 26	225, 299*, 343*, 2085, 2501*, 2809	3, 9-10	399*
1, 26-27	1602*	3, 11	2515*
1, 26-28	307*	3, 11-13	400*
1, 26-29	2402*	3, 12	1607*
1, 27	36*, 355, 383, 1604*, 2331	3, 13	1736, 2568
1, 28	372, 373*, 1604, 1607*, 1652, 2331, 2427*	3, 14-19	2427*
1, 28-31	2415*	3, 15	70*, 410*, 489*
1, 31	299, 1604*	3, 16	376*, 400*, 1609
2, 1-3	345	3, 16b	1607*
2, 2	314*, 2184	3, 16-19	1607*
2, 7	362, 369*, 703*	3, 17	400*
2, 8	378*	3, 17-19	378*
2, 15	378	3, 19	376*, 400*, 400*, 1008*, 1609
2, 17	376*, 396, 396, 400*, 1006*, 1008*	3, 20	489*
2, 18	371, 1605*, 1652	3, 21	1608*
2, 19-20	371, 2417*	3, 24	332*
2, 22	369*, 1607*	4, 1-2	2335*
2, 23	371, 1605*	4, 3-8	2538*
		4, 3-15	401*
		4, 4	2569*
		4, 8-12	2259*
		4, 10	1736*, 1867*, 2268*
		4, 10-11	2259
		4, 25-26	2335*

4, 26	2569*
5, 1	2335*
5, 1-2	2331
5, 24	2569
6, 3	990*
6, 5	401*
6, 9	2569
6, 12	401*
8, 8-12	701*
8, 20-9, 17	2569*
9, 1-4	2417*
9, 5-6	2260
9, 8-16	2569*
9, 9	56*
9, 16	71*
10, 5	56
10, 20-31	56*
11, 4-6	57*
12, 1	59
12, 1-4	145*
12, 2	762*, 1669*
12, 3	59, 706*, 2676
12, 4	2570
13, 8	500*
14, 16	500*
14, 18	58*, 1333, 1544
15, 2	2374
15, 2-3	2570*
15, 5	146*, 288*
15, 5-6	762*
15, 6	146*, 2571*
17, 1-2	2571*
17, 4-8	1819*
17, 5	59
18, 1-15	706*, 2571*
18, 10-14	489*
18, 14	148*, 276
18, 16-33	2571*
18, 20	1867*
19	332*
19, 1-29	2357*
19, 13	1867*
21, 1-2	489*
21, 17	332*
22, 1-18	1819*
22, 8	2572
22, 11	332*
22, 17-18	706*
23, 4	145*
28, 10-22	2573*
29, 15	500*
30, 1	2374
32, 25-31	2573*

38, 18	1295*
41, 42	1295*
45, 8	312
49, 24	269
50, 20	312

Knjiga Izlaska (Izl)

3, 1-10	2575*
3, 5	2777
3, 5-6	208*
3, 6	205, 207
3, 7-10	1867*
3, 12	207
3, 13-15	205
3, 14	446*, 2666*, 2810*
4, 22	238, 441*
12, 3-14	608*
13, 3	1363*
13, 12-13	529*
13, 22	659*
15, 1	2810
15, 26	1502
16, 19	2836*
16, 19-21	2837*
17, 1-6	694*
17, 2-7	2119*
17, 8-13	2577*
19-20	708*
19	751*, 2060*
19, 5-6	709*, 762*, 2810*
19, 6	63*, 1539
19, 16-25	2085*
20, 1-17	2056*
20, 2	2061
20, 2-5	2083
20, 7	2141
20, 8-10	2167
20, 11	2169
20, 12	2196, 2200, 2214*
20, 13	2257
20, 14	2330
20, 15	2400
20, 16	2463, 2504
20, 17	1456*, 2513, 2533
22, 20-22	1867*
23, 7	2261
23, 12	2172*
23, 20-23	332*
24	2060*
24, 7	2060*
24, 8	613*
24, 15-18	697*, 2085*

25, 10-22	2130*
25, 16	2058, 2058
25, 22	433*
29, 1-30	1539*
29, 7	436*
30, 22-32	695*
31, 15	2168, 2189
31, 16	2171*
31, 17	2172
31, 18	700, 2056*, 2058
32	210*
32, 1-34, 9	2577*
32, 15	2058
33, 9-10	697*
33, 11	2576
33, 12-17	210*
33, 18-19	210
33, 19-23	2583*, 2666*
34, 6	210, 214, 231, 2577*
34, 7	211
34, 9	210*
34, 28	2056
34, 29	2058
40, 1-3	2058
40, 36-38	697*

Levitski zakonik (Lev)

8	1539*
8, 12	436*
11, 44	2813
16, 2	433*
16, 15-16	433*, 613*
17, 14	2260*
18, 7-20	2388*
19, 2	2811
19, 13	2434*
19, 15	1807
19, 18	2055*
26, 12	2550

Knjiga Brojeva (Br)

1, 48-53	1539*
7, 89	433*
11, 24-25	1541*
12, 3	2576
12, 7-8	2576
12, 13-14	2577*
21, 4-9	2130*
24, 17	528*
24, 17-19	528*
28, 9	582*

Ponovljeni zakon (Pnz)

1 – 11	708*
4, 13	2056
4, 15-16	2129
4, 19	57*
4, 37	218*
5, 2	2060
5, 4	2059
5, 6	431, 2061, 2084, 2133
5, 6-9	2083*
5, 6-22	2056*
5, 11	2141*
5, 12	2189
5, 12-15	2167*
5, 15	2057, 2170
5, 16	2196*, 2200*, 2247
5, 18	2330*
5, 19	2400*, 2450
5, 21	2533
5, 22	2056*, 2058
6, 4	228, 2083
6, 4-5	201, 459*, 2093*
6, 5	368*, 2055*, 2133
6, 13	2096, 2150
6, 13-14	2084
6, 16	2119
7, 6	762*
7, 8	218*
7, 9	215*
8, 3	1334*, 2835*
10, 4	2056
10, 15	218*
11, 14	1293*
14, 1	441*
15, 11	2449
18, 10	2116*
24, 1	1610*
24, 14-15	1867*, 2409*, 2434*
25, 13-16	2409*
28, 10	63
29-30	708*
29, 3	368*
30, 15-20	1696*
30, 16	2057
31, 9	2056*
31, 24	2056*
32, 6	238*
32, 8	57*, 441*
32, 34	1295*
32, 39	304*

Jošua (Jš)

3, 10	2112
13, 33	1539*

Knjiga o Sucima (Suci)

6, 11-24	332*
13	332*
13, 18	206*

Prva knjiga o Samuelu (1 Sam)

1	489*
1, 9-18	2578*
3, 9-10	2578
9, 16	436*
10, 1	436*
12, 23	2578
16, 1	436*
16, 12-13	436*
16, 13	695*
28, 19	633*

Druga knjiga o Samuelu (2 Sam)

7	709*
7, 14	238*, 441*
7, 18-29	2579*
7, 28	215, 2465*
12, 1-4	2538*
12, 7-15	1736*

Prva knjiga o Kraljevima (1 Kr)

1, 39	436*
6, 23-28	2130*
7, 23-26	2130*
8, 10-12	697*
8, 10-61	2580*
17, 7-24	2583*
18, 20-39	2583*
18, 26-29	2766*
18, 38-39	696*
18, 39	2582*
19, 1-14	2583*
19, 5	332*
19, 16	436*
21, 1-29	2538*
21, 8	1295*

Druga Knjiga o Kraljevima (2 Kr)

2, 9	2684*
------	-------

Prva knjiga Ljetopisa (1 Ljet)

17, 13	441*
--------	------

Druga knjiga Ljetopisa (2 Ljet)

36, 21	2172*
--------	-------

Ezra (Ezr)

9, 6-15	2585*
---------	-------

Nehemija (Neh)

1, 4-11	2585*
13, 15-22	2172*

Tobija (Tob)

1, 16-18	2300*
2, 12-18 vulg.	312*
3, 11-16	2585*
4, 3-4	2214*
4, 5-11	2447*
4, 15	1789*
8, 4-9	2361
8, 6	360*
12, 8	1434*
12, 12	336*
13, 2	269*

Judita (Jdt)

9, 2-14	2585*
---------	-------

Estera (Est)

4, 17c	269*
--------	------

Druga knjiga o Makabejcima (2 Mak)

6, 30	363*
7, 9	992
7, 14	992
7, 22-23	297
7, 28	297
7, 29	992*
10, 29-30	333*
11, 8	333*
12, 46	958, 1032

Job (Job)

1, 5	1032*
1, 6	441*
10, 8-12	2270*
12, 10	2318
33, 23-24	336*
36, 26	223
38, 7	332*
42, 2	275
42, 3	299*

Psalmi (Ps)

2, 1-2	600*
2, 2	436*
2, 6-7	745*
2, 7	441*, 653*, 2836
2, 7-8	2606
6, 3	1502*
6, 6	633*
8	2809*
8, 2	300, 2160, 2566*
8, 3	559*
8, 6	2566*, 2809
16, 9-10	627*
19, 2	326*
19, 2-5	299*
22	304*
22, 1	603*
22, 2	2605*
22, 10-11	2270*
22, 15	112*
22, 27	716*
23, 5	1293*
24, 6	2582*
24, 7-10	559
24, 8-10	269
24, 9-10	2628*
27, 8	2730
27, 10	239*
29, 2	2143*
32	304*
32, 5	1502*
33, 6	292*, 703*
34, 3	716*
34, 8	336*
35	304*
38	1502*
38, 5	1502*
39, 9	1502*
39, 12	1502*
40, 2	2657
40, 5	150*

40, 7-9 (LXX)	462
40, 8-9	2824*
42, 3	2112
42, 8	2803
50, 3	1039
51, 6	431*, 1850
51, 11	431*
51, 12	298*
51, 19	1428, 2100
55, 23	322*
56, 5	990*
68, 6	238*
69, 10	584
79, 9	431*
82, 6	441*
84, 3	1770
85, 11	214*
85, 12	2795*
88, 11-13	633*
89	709*
89, 49	633*
91, 10-13	336*
95, 1-6	2628*
95, 8	1165*, 2659
95, 9	2119*
95, 10	539*
96, 2	2143*
102, 27-28	212
103	304*
103, 20	329
104	288*
104, 13-15	1333*
104, 15	1293*
104, 24	295
104, 27	2828
104, 30	292*, 703*
105, 3	30
106, 23	2577
107, 20	1502*
110	447
110, 1	659*
110, 4	1537*
111, 9	2807*
113, 1-2	2143*
115, 3	268, 303
115, 4-5	2112
115, 8	2112
115, 15	216*, 287
115, 16	326*, 326*
116, 12	224
116, 13	1330*
116, 17	1330*
117, 24	2173

118, 14	1808
118, 22	587*, 756*
118, 24	2173
118, 26	559
119, 30	2465*
119, 90	2465
119, 105	141
119, 142	2465*
119, 160	215
121, 2	1605*
124, 8	287
130, 1	2559
131, 2	239*
131, 2-3	370*
134, 3	287
135, 6	269
138	304*
138, 2	214
139, 15	2270
143, 10	1831
145, 3	300
145, 9	295, 342*
146, 3-4	150*

Mudre izreke (Izr)

1, 8	2214*
6, 20-22	2216
8, 1 – 9, 6	721*
8, 7	2465*
8, 22-31	288*
13, 1	2216
14, 15	1806
17, 6	2219
18, 5	2476*
19, 9	2476*
19, 21	303
21, 1	269*
25, 9-10	2489*

Propovjednik (Kohélet) (Prop)

3, 20-21	703*
12, 1	1007
12, 7	1007

Pjesma nad pjesmama (Pj)

1, 7	2709
3, 1-4	2709*
8, 6	1040*, 1295*
8, 6-7	1611

Knjiga Mudrosti (Mudr)

1, 13	413, 1008*
2, 23-24	1008*
2, 24	391*, 413, 2538*
4, 8	1308
7, 17	2501*
7, 17-21	216*, 283
7, 25-26	2500
7, 29-30	2500
8, 1	302
8, 2	2500
8, 7	1805
9, 9	295*
10, 5	57*
11, 20	299
11, 21	269
11, 23	269
11, 24	373
11, 24-26	301
13, 1	1147*
13, 1-9	32*, 216*
13, 1 – 15, 19	2112*
13, 3	2129, 2500
13, 5	41, 2500
14, 12	2534*
15, 5	2520
16, 5-14	2130*
18, 13	441*

Knjiga Sirahova (Sir)

1, 22	2339*
3, 2-6	2218
3, 12-13	2218
3, 16	2218
5, 2	1809*
5, 9	2536
7, 27-28	2215
11, 14	304*
15, 14	1730, 1743
17, 18	2447*
18, 30	1809
21, 28	2477*
24	721*
27, 17	2489*
30, 1-2	2223
36, 14	441*
37, 27-31	1809*
43, 27-28	2129
43, 30	300*
48, 1	696
50, 22	433*

Izaija (Iz)

1, 2-4	762*
1, 6	1293*
1, 10-20	2100*
1, 16-17	1430*
1, 17	1435*
1, 24	269
2, 2-4	64*
2, 2-5	762*
2, 4	2317
5, 1-7	755*
6 – 12	712*
6, 1	1137
6, 2-3	1138*
6, 3	2809*
6, 5	208, 2584*
6, 6	332*
6, 8	2584*
6, 11	2584*
7, 14	497*
9, 5	2305
10, 5-15	304*
11, 1-2	712, 1831*
11, 1-9	672*
11, 2	436*, 536*, 1286*
12, 3	2561*
29, 11	1295*
29, 13	368*
32, 17	2304*
33, 24	1502*
38	1502*
40, 1-3	719*
40, 6	990*
40, 11	754*
41, 1-9	713*
42, 1	536*, 555*
42, 1-9	713*
42, 3	580
42, 6	580
43, 1	287*, 2158*, 2167*
43, 1-7	218*
43, 19	711
44, 6	198, 212*
44, 9-20	2112*
44, 24	288*
45, 5-7	304*
45, 8	2795*
45, 15	206
45, 22-24	201
49, 1-6	713*
49, 5-6	64*
49, 13	716*
49, 14-15	219*, 370*

49, 15	239*
50, 4	141*
50, 4-10	713*
51, 1	2561*
52, 13-15	713*
53, 1	591*
53, 4	517*, 1505*
53, 4-6	1505*
53, 7	608*
53, 7-8	601*
53, 8	627
53, 10	623*
53, 10-12	400*, 615*
53, 11	64*, 579*, 601*, 623*, 1502*
53, 11-12	601*
53, 12	536*, 608*, 713*
54	1611*
54, 8	220
54, 10	220
55, 1	694*, 2121*
55, 3	762*
58, 6-7	2447*
61, 1	436*, 695*, 716*, 1286*
61, 1-2	714*
61, 6	1539*
62	1611*
62, 4-5	219*
65, 16	1063
66, 13	239*, 370*

Jeremija (Jr)

1, 5	2270
1, 6	2584*
2 – 3	1611*
2	762*
2, 13	2561
3, 4-19	370*
3, 19	441*
3, 19-4, 1a	2795*
5, 7	2380*
7, 9	2056*
10, 1-16	2112*
11, 19	608*
13, 27	2380*
15, 15-18	2584*
17, 5-6	150*
20, 7-18	2584*
27, 5	269*
29, 8	2116*
31	1611*
31, 3	220
31, 31-34	64*, 715*, 762*, 1965*

31, 33	368, 580, 2713*
31, 35-37	346*
32, 10	1295*
32, 17	269*
33, 19-26	288*, 346*

Tužaljke (Tuž)

5, 21	1432
-------	------

Baruh (Bar)

6	2112*
---	-------

Ezekiel (Ez)

1, 26-28	1137*
9, 4-6	1296*
11, 19	715*
14, 14	58
16	219*, 1611*
18, 5-9	2056*
20	2811*
20, 39	2812*
23	1611*
32, 17-32	633*
34, 11-31	754*
36	64*, 2811*
36, 20-21	2812*
36, 20-22	2814*
36, 25-27	1287*
36, 25-28	715*
36, 26	368*
36, 26-27	1432*
37, 1-14	715*
37, 10	703*

Daniel (Dn)

3, 79-81	2416*
7, 10	678*
7, 13	440*
7, 14	664
10, 9-12	330*
12, 1-13	992*
12, 2	998*
14, 1-30	2112*

Hošea (Hoš)

1 – 3	1611*
1	762*
2	218*
2, 1	441*

2, 7	2380*
2, 21-22	2787*
4, 2	2056*
6, 1-6	2787*
6, 2	627*
6, 6	589*, 2100*
11	219*
11, 1	219*, 441*, 530*
11, 1-4	370*
11, 9	208

Joel (Jl)

2, 12-13	1430*
3 – 4	678*
3, 1-2	1287*
3, 1-5	715*

Amos (Am)

5, 21-25	2100*
5, 24	1435*
7, 2	2584*
7, 5	2584*
8, 4-6	2409*
8, 4-10	2269*
8, 6	2449
8, 11	2835

Jona (Jon)

1, 3	29*
2, 1	627*
2, 3-10	2585*

Mihej (Mih)

2, 2	2534*
4, 1-4	762*

Sefanija (Sef)

2, 3	64*, 711*, 716*
3, 14	722*, 2676
3, 17	2676*
3, 17a	2676

Zaharija (Zah)

1, 12	336*
2, 14	722*
2, 17	2143*
4, 14	436*

6, 13 436*
 9, 9 559
 12, 10 1432*, 2561*
 13, 1 2561*
 14, 8 694*

Malahija (*Mal*)

1, 11 1330*, 1350*, 2643*
 2, 6 217
 2, 7-9 1540*
 2, 10 238*
 2, 13-17 1611*
 3, 19 678*

NOVI ZAVJET

Evangelje po Mateju (*Mt*)

1, 16 437
 1, 18-25 497*
 1, 20 333*, 437, 486*, 497
 1, 21 430, 452, 1507*, 1846,
 2666*, 2812*
 1, 23 497, 744
 2, 1 528*
 2, 1-12 486*
 2, 2 439*, 528*
 2, 4-6 528*
 2, 11 724*
 2, 13 333*
 2, 13-18 530*
 2, 15 530*
 2, 19 333*
 3, , 3 523*
 3, 7 535*
 3, 7-12 678*
 3, 13 1223*
 3, 13-17 535, 1286*
 3, 14-15 608*
 3, 15 536, 1224*
 3, 16 536, 701*
 3, 16-17 1224*
 3, 17 444*, 713*
 4, 1-11 394*, 2849*
 4, 4 2835
 4, 10 2083, 2135
 4, 11 333*
 4, 17 1720*, 1989
 4, 19 878*
 4, 21 878*

4, 24 1503*
 5 - 6 764*
 5 - 7 2763*
 5, 1 581*
 5, 3 544, 2546
 5, 3-12 1716
 5, 8 1720, 2518
 5, 9 2305, 2330
 5, 11-12 520*
 5, 13-16 782*, 2821*
 5, 14 1243
 5, 16 326
 5, 17 2053*
 5, 17-19 577, 592*, 1967*
 5, 20 2054*
 5, 21 2262, 2302
 5, 21-22 2054, 2257
 5, 22 678*, 1034*, 2302
 5, 22-26 2262*
 5, 23-24 2608*, 2792*, 2841*, 2845*
 5, 24 1424
 5, 27-28 2330, 2336, 2380*
 5, 28 1456*, 2513, 2528
 5, 29 1034*
 5, 29-30 226*
 5, 31-32 2382*
 5, 32 2380*
 5, 33 592*, 2463
 5, 33-34 581, 2141, 2153
 5, 37 2153, 2338*, 2466
 5, 38-39 2262*
 5, 42 2443
 5, 43-44 1933*, 2844*
 5, 44 1825*, 1968*, 2262*
 5, 44-45 2303, 2608*
 5, 45 2828
 5, 46-47 2054*
 5, 47 1693
 5, 48 443*, 1968*, 2013, 2842
 6, 1-6 1430*, 1969*
 6, 1-18 1434*
 6, 2 1063*
 6, 2-4 1753*, 2447*
 6, 2-18 575*
 6, 5 1063*
 6, 6 1693, 2608, 2655, 2691*
 6, 7 2608*, 2668, 2766*
 6, 8 443*, 2736*
 6, 9 268*, 443
 6, 9-13 1969*, 2759, 2759
 6, 10 2632*
 6, 11 1165*, 2659*
 6, 12 2845

6, 14-15	2608*, 2792*, 2841*	10, 40	858
6, 16	1063*	11, 5	549*, 2443
6, 16-18	1430*, 1969*	11, 6	548*
6, 21	368*, 2533, 2551, 2604*, 2608*, 2729*, 2848	11, 13	523*
6, 24	2113, 2424, 2729*, 2821*, 2848	11, 13-14	719*
6, 25	2608*	11, 20-24	678*
6, 25-34	2547*, 2830*	11, 25	153*, 544*, 2779, 2785
6, 26	2416*	11, 25-26	2701*
6, 26-34	322*	11, 25-27	2603*
6, 31-33	305	11, 27	151*, 240, 443*, 473*, 2779
6, 32	270*	11, 28	1658
6, 33	1942, 2604*, 2608*, 2632*	11, 29	459
6, 34	2659*, 2836*	11, 29-30	1615*
7, 1-5	678*	12, 5	581*, 582*, 2173*
7, 7	2654	12, 6	586*, 590
7, 7-11	2609*	12, 7	2100
7, 12	1789, 1970	12, 12	342
7, 12-13	2821*	12, 18-21	713*
7, 13	1696	12, 23	439*
7, 13-14	1036, 1970*, 2609*	12, 24	574*
7, 14	1696	12, 26	550*
7, 15	2285*	12, 28	550
7, 20	2005	12, 30	590
7, 21	443*, 1821*, 2611*, 2826	12, 31	1864
7, 21-27	1970*	12, 32	679*
7, 29	581	12, 39	994
8, 2	448*	12, 40	627*, 635*
8, 4	586*	12, 41-42	590, 678*
8, 8	1386*	12, 49	764*
8, 10	2610*	12, 50	2233
8, 11	543*	13, 3-9	546*
8, 17	517, 1505	13, 3-23	1724*
8, 20	2444*	13, 10-15	546*
8, 26	2610*	13, 10-17	787*
9, 12	581*	13, 11	546
9, 13	589*, 2100	13, 22	29*
9, 27	439*, 2616	13, 24-30	827*
9, 38	2611*	13, 41	333*
10, 5-7	543*	13, 41-42	1034
10, 8	1509, 2121, 2443	13, 42	1034*
10, 10	2122	13, 44-45	546*
10, 16	764*	13, 50	1034*
10, 19-20	728*	13, 52	1117*
10, 22	161, 1821*	13, 55	495*, 500
10, 25	765*	14, 13-21	1335*
10, 28	363*, 1034*	14, 19	1329*
10, 29-31	305*	14, 30	448*
10, 32	14*, 2145*	15, 3-7	579*
10, 32-33	1816	15, 18-19	1968*
10, 37	2232	15, 19	2517
10, 38	1506*	15, 19-20	1853
		15, 22	439*, 448*
		15, 28	2610*

15, 32-39	1335*	20, 28	440, 601*, 605, 622, 786
15, 36	1329*	20, 30	439*
16, 16	424, 442*, 552	21, 1-11	559*
16, 16-23	440*	21, 9	439*
16, 17	153, 442	21, 13	584*
16, 18	424*, 442*, 552, 586*, 869*	21, 15	439*
16, 18-19	881*	21, 15-16	559*
16, 19	553, 1444	21, 18	544*
16, 21	554	21, 21	2610*
16, 21-23	540*, 607*	21, 28-32	546*
16, 22-23	554*	21, 32	535*
16, 24	226*, 618*, 2029	21, 33-43	755*
16, 24-26	736*	21, 34-36	443*
16, 25	2232*	21, 37-38	443*
16, 25-26	363*	21, 42	756*
16, 26	1021*	22, 1-14	546*, 796*
17, 1-8	554*	22, 21	2242
17, 5	444*	22, 23-24	581*
17, 10-13	718*	22, 23-34	575*
17, 23	554*	22, 34-36	581*
17, 24-27	586*	22, 36	2055
18, 3	2785	22, 37	2083
18, 3-4	526*	22, 37-40	2055
18, 6	2285	22, 40	1824*
18, 10	329, 336*	22, 41-46	439*, 447*
18, 14	605, 2822*	23, 9	2367*
18, 16	2472*	23, 12	526*
18, 18	553*, 1444	23, 16-22	2111*
18, 20	1088, 1373	23, 21	586*
18, 21-22	982*, 2227*, 2845*	23, 37a	558*
18, 23-35	2843*	23, 37b	558
19, 1-12	2364*	23, 39	674
19, 3-9	2382*	24, 1-2	585*
19, 3-12	1620*	24, 3	585*
19, 4	1652	24, 12	675*
19, 6	796, 1605, 1614, 1644, 2336*, 2380*	24, 13	161
19, 6-12	2053*	24, 36	443*
19, 7-9	2382*	24, 44	673*
19, 8	1610*, 1614*	25, 1-13	672*, 796*
19, 10	1615*	25, 6	1618*
19, 11	1615*	25, 14-30	546*, 1936*
19, 12	922, 1579, 1618	25, 21	1029*, 1720*, 2683*
19, 16-17	2075	25, 23	1029*, 1720*
19, 16-19	2052	25, 31	331, 333*, 671*, 679*
19, 18	2400	25, 31-33	1038
19, 21	2053, 2053*	25, 31-36	2443*
19, 23-24	226*	25, 31-46	544*, 1033*, 1373*, 2447*, 2831*
19, 23-29	2053*	25, 36	1503
19, 26	276, 308*, 1058, 2841	25, 40	678, 1397*, 1825*, 1932, 2449*
19, 28	765*	25, 41	1034
20, 19	572	25, 45	598*, 1825*, 2463
20, 26	2235	25, 46	1038

26, 17-29	1339*	1, 40-41	2616*
26, 20	610*	1, 41	1504*
26, 26	1328, 1329*	2, 1-12	1421*
26, 28	545, 610, 613, 1365, 1846, 2839*	2, 5-12	1502*, 1503*
26, 29	1403	2, 5	1441, 1484, 2616*
26, 31	764*	2, 7	430, 574*, 574*, 589, 1441*
26, 36-44	2849*	2, 8	473*
26, 38	363*	2, 10	1441
26, 39	536*, 612	2, 14-17	574*
26, 40-41	2719	2, 17	545, 1484*, 1503*
26, 41	2733, 2846*	2, 19	796
26, 42	612*, 612*	2, 23-26	544*
26, 52	2262*	2, 23-27	581*
26, 53	333*, 609*	2, 25-27	582*
26, 54	600*	2, 27	2173
26, 64	443*	2, 27-28	2167
26, 64-66	591*	2, 28	2173
26, 66	596*	3, 1-6	574*
27, 25	597	3, 4	2173*
27, 39-40	585*	3, 5	591*
27, 48	515*	3, 5-6	1859*
27, 51	586*	3, 6	574*, 591*
27, 52-53	633*	3, 10	1504*
27, 54	441*	3, 13-14	858
27, 56	500*	3, 13-19	551*, 787*
28, 1	500, 2174, 2174*	3, 14-15	765*
28, 6	652*	3, 14-19	1577*
28, 9	645*	3, 15	1673*
28, 9-10	641*	3, 16	552*
28, 10	654	3, 22	548*, 574*
28, 11-15	640*	3, 27	539*
28, 16-17	645*	3, 29	1864
28, 16-20	857*, 1444	3, 31-35	500*
28, 17	644	4, 4-7	2707*
28, 18-20	1120*	4, 11	546
28, 19	189, 232, 265, 543*, 691*, 730*, 831*, 1122, 2156	4, 15-19	2707*
28, 19-20	2, 767*, 849, 1223, 1257*, 1276	4, 33-34	546*
28, 20	80, 788*, 860*, 2743	5, 21-43	994*
		5, 25-34	548*
		5, 28	2616*
		5, 34	1504*
		5, 36	1504*, 2616*
		6, 3	500*
		6, 5	699*
		6, 6	2610
		6, 7	765*, 1673*
		6, 12-13	1506
		6, 13	1511*, 1673*
		6, 17-29	523*
		6, 38	472*
		6, 46	2602*
		6, 56	1504*
		7, 8	581

Evangelje po Marku (*Mk*)

1, 1	422*, 515*
1, 11	151, 422*
1, 13	333*, 538*
1, 14-15	541
1, 15	1423*, 1427, 2612
1, 16-20	787*
1, 21	2173*
1, 24	438
1, 25-26	1673*
1, 35	2602*

7, 8-13 2196*
 7, 10 2247
 7, 10-12 2218*
 7, 13 581*
 7, 14-23 574*
 7, 18-21 582
 7, 21 1764*
 7, 29 2616*
 7, 32-36 1504*
 7, 33-35 1151*
 8, 6 1329*
 8, 19 1329*
 8, 22-25 1151*, 1504*
 8, 23 699*
 8, 27 472*
 8, 31 474*, 572, 649*
 8, 31-33 557*
 8, 34 459*, 1615*
 8, 35 2544*
 9, 2 552*
 9, 7 151*, 459
 9, 9 649*
 9, 23 1504*, 2610
 9, 24 162*
 9, 31 474*, 649*
 9, 31-32 557*
 9, 37 1825*
 9, 43-48 1034*
 10, 8 1627*
 10, 9 1639*, 2364, 2382*
 10, 11-12 1650, 2380*
 10, 14 1244, 1261
 10, 16 699*
 10, 19 1858
 10, 22 2728*
 10, 28-31 1618*
 10, 32-34 557*
 10, 33-34 474*
 10, 34 649*, 994*
 10, 38 536*, 1225*
 10, 39 618*
 10, 43-45 1551*
 10, 45 608, 1570*
 10, 46-52 2667*
 10, 47 2616
 10, 52 548*
 11, 24 2610
 11, 25 2841*
 12, 17 450*
 12, 24 993
 12, 25 1619*
 12, 27 993
 12, 28-34 575*

12, 29 228
 12, 29-30 202*
 12, 29-31 129*, 2196
 12, 34 575
 12, 35-37 202*
 12, 36-37 590*
 12, 38-40 678*
 12, 41-44 2444*
 13 2612*
 13, 9 2849*
 13, 23 2849*
 13, 32 474*, 673*
 13, 33-37 672*, 2849*
 14, 12-25 1339*
 14, 18-20 474*
 14, 22 1328
 14, 25 1335*, 1403*
 14, 26-30 474*
 14, 33-34 1009*
 14, 36 473*, 2701*
 14, 38 2849*
 14, 57-58 585*
 14, 62 443*
 15, 11 597*
 15, 34 603, 2605
 15, 37 2605*
 15, 39 444
 16, 1 641*, 2174*
 16, 2 2174
 16, 5-7 333*
 16, 7 652*
 16, 11 643*
 16, 12 645*, 659*
 16, 13 643*
 16, 14 643
 16, 15 888*
 16, 15-16 977, 1223*
 16, 16 161*, 183, 1253*, 1256*,
 1257*
 16, 17 434*, 1673*
 16, 17-18 670*, 1507
 16, 18 699*
 16, 19 659, 659*
 16, 20 2, 156*, 670*

Evangelje po Luki (*Lk*)

1, 11 332*
 1, 15 717
 1, 17 523, 696, 716*, 718, 1098*,
 2684*
 1, 23 1070*
 1, 26 332*

1, 26-27	488	3, 11	2447
1, 26-38	497*, 706*, 723*, 2571*	3, 16	696
1, 28	490, 491*	3, 21	608*, 2600*
1, 28-37	494*	3, 22	536*
1, 31	430*, 2812*	3, 23	535*
1, 32	559	4, 1	695*
1, 32-33	709*	4, 5-6	2855*
1, 34	484, 497*, 505	4, 8	2096
1, 35	437*, 484, 486*, 697*	4, 9	2119*
1, 37	148, 269*, 273, 276	4, 13	538
1, 37-38	494	4, 16-21	436*
1, 38	64*, 148, 510, 2617*, 2677, 2827*, 2856*	4, 16-22	1286*
1, 41	523*, 717*, 2676	4, 18	544, 2443*
1, 43	448*, 495, 2677	4, 18-19	695*, 714
1, 45	148, 2676	4, 19	1168*
1, 46-49	2097*	5, 8	208
1, 46-55	722*, 2619*, 2675*	5, 16	2602*
1, 48	148*, 971, 2676*, 2676*	5, 17	1116*
1, 49	273, 2599*, 2807*, 2827*	5, 30	588*
1, 50	2465*	5, 32	588
1, 54-55	706*	6, 6-9	581*
1, 55	422*	6, 12	2600*
1, 68	422*, 717*	6, 12-16	1577*
1, 73	706*	6, 19	695*, 1116*, 1504
1, 76	523	6, 20	2546*
2, 6-7	525*	6, 20-22	2444*
2, 7	515*	6, 24	2547
2, 8-14	333*	6, 28	1669*
2, 8-20	486*, 525*	6, 31	1789*, 1970*
2, 10	333	6, 36	1458*, 2842
2, 11	437, 448*, 695*	7, 11-17	994*
2, 14	333, 559*, 725*	7, 16	1503
2, 15-19	724*	7, 18-23	547*
2, 19	2599*	7, 19	453
2, 21	527*	7, 22	544*
2, 22-39	529*, 583*	7, 26	523*, 719*
2, 25	711	7, 36	575*, 588*
2, 26-27	695*	7, 36-50	2712*
2, 32	713*	7, 37-38	2616*
2, 34	575*, 587*	7, 48	1441*
2, 35	149*, 618*	8, 6	2731*
2, 38	711	8, 10	1151*
2, 41	583*	8, 13	2731*
2, 41-52	534*	8, 13-15	2847*
2, 46-49	583*	8, 15	368*, 2668*
2, 48-49	503*	8, 24	2743*
2, 49	2599	8, 26-39	550*
2, 51	517, 531*, 2196, 2599*	8, 46	695*, 1116*
2, 52	472, 531	9, 2	551
3, 3	535	9, 18-20	2600*
3, 8	1460	9, 23	1435*
3, 10-14	535*	9, 28	2600*
		9, 30-35	2583*

9, 31	554, 1151*	15, 11-31	1700*
9, 33	556*	15, 11-32	545*, 2839*
9, 34-35	659*, 697	15, 18	1423*, 2795*
9, 35	516, 554	15, 21	2795*
9, 45	554*	15, 23-32	589*
9, 51	557	15, 32	1468*
9, 58	544*	16, 1-3	952*
10, 1-2	765*	16, 13	2424
10, 2	2611*	16, 16	523*
10, 7	2122*	16, 18	2382*
10, 16	87, 858*	16, 19-31	1859*, 2463*, 2831*
10, 17-20	787*	16, 22	336*, 1021*
10, 21	1083*	16, 22-26	633*
10, 21-22	2603*	17, 1	2287
10, 25-37	2822*	17, 3-4	2845*
10, 27	2083*	17, 4	2227*
10, 27-37	1825*	17, 5	162*
10, 34	1293*	17, 14	586*
11, 1	520*, 2601, 2759, 2773	17, 33	1889
11, 2	2632*	18, 1	2098
11, 2-4	2759*	18, 1-8	2573*, 2613*
11, 4	1425, 2845	18, 8	675*
11, 5-13	2613*	18, 9	588
11, 13	443*, 728*, 2632*, 2671*	18, 9-14	2559*, 2613*
11, 20	700	18, 13	2631, 2667*, 2839*
11, 21-22	385*	19, 1-10	2712*
11, 37	588*	19, 8	549*, 2412
11, 39-54	579*	19, 9	1443*
11, 41	2447	19, 11-27	1936*
12, 1-3	678*	19, 13	1880*
12, 7	342	19, 15	1880*
12, 8-9	333*	19, 38	559*
12, 10	1864*	19, 41	558*
12, 12	1287*	19, 42	558
12, 13	549*	20, 17-18	587*
12, 14	549*	20, 36	330*
12, 32	764	20, 39	575*
12, 35-40	2849*	21, 4	2544*
12, 49	696	21, 12	675*
12, 50	536*, 607*, 1225*, 2804*	21, 24	58*, 674*
13, 15-16	582*	21, 27	671, 697*
13, 20-21	2660*	21, 34-36	2612*
13, 31	575*	22, 7-20	1151*, 1339
13, 33	557	22, 15	607*, 2804*
13, 35	585*	22, 15-16	1130
14, 1	575*, 588*	22, 18	1403*
14, 3-4	582*	22, 19	610, 611*, 621, 1328, 1381
14, 26	1618*	22, 19-20	1365
14, 33	2544*	22, 20	612*
15	1443*, 1846*	22, 26-27	894*
15, 1-2	589*	22, 27	1570*
15, 7	545	22, 28-30	787*
15, 11-24	1439	22, 29-30	551

22, 30	765*
22, 31-32	641*, 643*
22, 32	162*, 552*, 2600*
22, 40	2612*
22, 41-44	2600*
22, 42	532, 2605, 2824
22, 43	333*
22, 46	2612*
22, 61-62	1429*
22, 70	443
23, 2	596*
23, 19	596
23, 28	2635*
23, 34	591*, 597*, 2605, 2635*
23, 39-43	440*, 2616*
23, 40-43	2266*
23, 43	1021*, 2605
23, 46	730*, 1011*, 2605
23, 47	441*
24, 1	641*, 2174
24, 3	640*
24, 5-6	626*, 640
24, 6-7	652*
24, 9-10	641*
24, 11	643
24, 12	640*
24, 13-35	1329*, 1347*
24, 13-49	1094*
24, 15	645*, 659*
24, 17	643
24, 21	439*
24, 22-23	640*
24, 25-27	112*, 601*
24, 26	555, 572*, 710*
24, 26-27	652*
24, 27	555*, 572*, 2625*
24, 30	645*, 1166*
24, 31	659*
24, 34	552*, 641
24, 36	641, 645*
24, 38	644*
24, 39	644*, 645*, 999
24, 40	645*
24, 41	644
24, 41-43	645*
24-44	702*, 2625*, 2763*
24, 44-45	572, 601*
24, 44-46	112*
24, 44-48	652*
24, 45	108*
24, 46	627
24, 47	981, 1120*, 1122
24, 47-48	730*

24, 48-49	1304*
24, 51	659*

Evangelje po Ivanu (Iv)

1, 1	241, 454*, 2780*
1, 1-3	291
1, 3	268*
1, 4	612*
1, 6	717
1, 7	719
1, 9	1216
1, 11	530
1, 12	526*, 1692*
1, 12-13	706*
1, 12-18	1996*
1, 13	496*, 505, 526*
1, 14	423, 445, 454*, 461, 594*, 705*, 2466*
1, 16	423, 504
1, 17	2787*
1, 18	151, 454*, 473*
1, 19	575*
1, 23	719*
1, 29	408, 523, 536, 608, 613*, 1137*, 1505
1, 31	438
1, 31-34	486*
1, 32-33	536*
1, 32-34	713*
1, 33-34	1286*
1, 33-36	719
1, 36	608*
1, 43	878*
2, 1	495
2, 1-11	1613*
2, 1-12	2618*
2, 11	486*, 1335*
2, 13-14	583*
2, 16-17	584
2, 18	575*
2, 18-22	586*
2, 19-22	994*
2, 21	586*
2, 25	473*
3, 2	581*
3, 3-5	782
3, 5	720*, 1215, 1225, 1238, 1257*, 1262*, 2790*
3, 5-8	691*, 728*, 1287*
3, 7	526, 591*
3, 9	505*
3, 13	423, 440, 661

3, 14-15	2130*	6, 54	994*, 1001, 1406, 1509*, 1524
3, 16	219, 444, 454*, 458, 706*	6, 56	787, 1391, 1406
3, 17	679*	6, 57	1391
3, 18	432*, 444, 454*, 679*	6, 58	1509*
3, 20-21	678*	6, 60	1336
3, 29	523, 796*	6, 61	473*
3, 30	524	6, 62	440*
3, 34	504, 690*, 1286	6, 62-63	728*
3, 36	161*	6, 63	2766
4, 6-7	544*	6, 67	1336
4, 10	728*, 2560, 2561	6, 68	1336
4, 10-14	694*, 1137*	6, 69	438
4, 14	728*, 1999*, 2557*, 2652	7, 1	583*
4, 21	586	7, 10	583*
4, 22	528*, 586*	7, 12	574*
4, 23-24	586*, 728*	7, 13	575*
4, 24	1179	7, 14	583*
4, 25-26	439*	7, 16	427
4, 34	606, 2611*, 2824*	7, 19	578*
5, 1	583*	7, 22-23	581*
5, 10	575*	7, 22-24	582*
5, 14	583*	7, 23	2173*
5, 16-18	594*	7, 37-39	728*, 1287*, 2561*
5, 18	574*, 589*	7, 38	694*
5, 19	859, 1063*	7, 38-39	1999*
5, 22	679	7, 39	244*, 690*
5, 24	1470	7, 48-49	575*
5, 24-25	994*	7, 49	588*
5, 25	635	7, 50	595*
5, 26	612*, 679*	7, 52	574*
5, 27	679*	8, 2	583*
5, 28-29	1038	8, 12	2466
5, 29	998	8, 28	211, 653, 2812*
5, 30	859, 2824*	8, 29	603*, 1693*, 2824, 2825*
5, 33	719*	8, 31-32	89*, 2466*
5, 36	548*, 582*	8, 32	1741
5, 39	702*	8, 33-36	588*
5, 46	702*	8, 34-36	549*, 601*, 613*
6	1338*	8, 44	391*, 392, 394, 2482, 2852
6, 5-15	549*	8, 46	578*, 592*, 603*
6, 15	439*, 559*	8, 48	574*
6, 26-58	2835*	8, 55	473*
6, 27	698, 728*, 1296*	8, 58	590
6, 32	1094	8, 59	574*
6, 33	423	9, 6	1151*
6, 38	606*, 2824*	9, 6-15	1504*
6, 39-40	989*, 1001	9, 7	1504*
6, 40	161*, 994*	9, 16	596*, 2173*
6, 44	259*, 591*, 1001, 1428*	9, 16-17	595*
6, 46	151	9, 22	575*, 596*
6, 51	728*, 1355, 1406, 2837*	9, 31	2827
6, 53	1384	9, 34	588*
6, 53-56	2837*	9, 40-41	588*

10, 1-10	754*	13, 13	447*
10, 1-21	764*	13, 15	520*
10, 3	2158*	13, 20	858*
10, 11	553, 754*	13, 34	782*, 1823*, 1970*, 2195, 2822*, 2842
10, 11-15	754*	14, 1	151
10, 16	60*	14, 2	661
10, 17	606	14, 2-3	2795*
10, 17-18	614*, 649	14, 3	1025*
10, 18	609	14, 6	74*, 459, 1698, 2466*, 2614
10, 19	596*	14, 9	516
10, 19-21	595*	14, 9-10	470*
10, 20	574*	14, 13	2614*, 2633*, 2815*
10, 22-23	583*	14, 13-14	2614*
10, 25	548*, 582*	14, 16	692
10, 30	590	14, 16-17	729*, 2615
10, 31	574*	14, 17	243*, 687, 2466, 2671*
10, 31-38	548*	14, 18	788*
10, 33	574*, 589*, 594*	14, 22	647*
10, 36	437, 444*	14, 23	260
10, 36-38	591*	14, 23-26	2615*
10, 37-38	582*	14, 26	243*, 244*, 263*, 692, 729*, 1099*, 2466*, 2623*
10, 38	548*	14, 30	1851*, 2853
11	994*	14, 31	606
11, 24	993*, 1001	15, 1-4	1988*
11, 25	994	15, 1-5	755*
11, 27	439*	15, 1-17	1108*
11, 28	581*	15, 3	517*
11, 34	472*	15, 4-5	787
11, 39	627*	15, 5	308*, 737*, 859*, 864*, 1694*, 2074, 2732
11, 41-42	2604*	15, 7	2615*
11, 44	640*	15, 8	737
11, 47-48	548*	15, 9	1823
11, 48	596	15, 9-10	1824
11, 50	596	15, 12	459, 1823, 1970*, 2074
11, 52	58, 60*, 706*, 2793*	15, 13	363*, 609, 614*
12, 8	2449	15, 15	1972, 2347*
12, 24	2731	15, 16	434, 737*, 2615*, 2815*
12, 27	363*, 607	15, 16-17	2745
12, 28	434*	15, 19-20	675*
12, 31	550*, 2853	15, 20	530*, 765*
12, 32	542, 662, 786*, 1428*, 2795*	15, 26	244*, 248, 263, 692, 719*, 729*, 1433*, 2671*
12, 37	582*	16, 7	692
12, 41	712	16, 7-15	729*, 1287*
12, 42	595	16, 8	388
12, 46	2466*	16, 8-9	1433
12, 48	679*, 1039*	16, 11	385*
13, 1	557*, 609, 616*, 622, 730*, 1085*, 1380, 1524*, 1823, 2843*	16, 13	91, 243, 687*, 692*, 1117, 2466, 2671*
13, 1-17	1337*	16, 13-15	2615*
13, 3	423		
13, 12-15	1269*		
13, 12-16	1694*		

16, 14	244*, 690*	19, 28	544*, 607, 2561*, 2605
16, 14-15	485*	19, 30	607, 624*, 730*, 2605, 2605*
16, 23-27	2615*	19, 31	641*
16, 24	2615, 2761, 2815*	19, 34	478*, 694*, 1225*
16, 26	2815*	19, 36	608*
16, 28	661*, 2795*	19, 37	1432*
16, 33	1808	19, 38	575*
17	2604*, 2746*, 2758*,	19, 38-39	595*
17, 1	730*, 1085*, 2750*	19, 42	624*, 641*
17, 2	2750*	20, 1	2174
17, 3	217*, 684*, 1721*, 1996*,	20, 2	640
	2751*	20, 5-7	640*
17, 4	1069*, 2750*	20, 6	640
17, 5	2750*	20, 7	515*
17, 6	589*, 2750*, 2750*, 2812*	20, 8	640*
17, 6-10	2751*	20, 11-18	641*
17, 7	2765*	20, 13	640*
17, 8	2812*	20, 14	645*, 645*
17, 9	2750*	20, 14-15	645*, 659*
17, 10	2750*	20, 16	645*
17, 11	2747*, 2749*, 2750*, 2750*,	20, 17	443, 645*, 654*, 660, 2795*
	2815, 2849*	20, 19	575*, 643*, 645*, 659*
17, 12	2750*, 2750*	20, 20	645*
17, 13	2747*, 2749*	20, 21	730, 858
17, 15	2750*, 2850	20, 21-23	1087*, 1120*, 1441*
17, 17	2466*	20, 22	730*, 788*, 1287*
17, 17-19	2812*	20, 22-23	976, 1485
17, 17-20	2821*	20, 23	1461*, 2839*
17, 18	858*	20, 24-27	644*
17, 19	611, 2747*, 2749*, 2812	20, 26	645*, 659*
17, 21	820	20, 27	645*, 645*
17, 21-23	260*, 877*	20, 28	448
17, 22	690*, 2750*	20, 30	514*
17, 23-26	2750*	20, 31	442*, 514
17, 24	2749*, 2750*	21, 4	645*, 645*, 659*
17, 25	2751*	21, 7	448, 645*
17, 26	589*, 729*, 2750*	21, 9	645*
18, 4-6	609*	21, 12	1166*
18, 11	607	21, 13-15	645*
18, 12	575*	21, 15-17	553, 881*, 1429*, 1551*
18, 20	586*	21, 18-19	618*
18, 31	596*	21, 22	878
18, 36	549*, 600*	21, 24	515*
18, 37	217, 559*, 2471*		
19, 11	600*		
19, 12	596*	Djela apostolska (Dj)	
19, 15	596*	1, 1-2	512
19, 19-22	440*	1, 3	659*
19, 21	596*	1, 6-7	672*
19, 25	495	1, 7	474*, 673
19, 25-27	726*, 2618*	1, 8	672*, 730*, 735, 857*, 1287*
19, 26-27	501*, 964, 2605	1, 9	659*, 697*
19, 27	2677*, 2679*	1, 10-11	333*

1, 11	665*	5, 30	597*
1, 14	726, 1310*, 2617*, 2623, 2673*	5, 41	432*
1, 22	523*, 535*, 642*, 995	6, 6	2632*
2, 1	2623	6, 7	595
2, 1-4	1287*	7, 52	597*, 601*
2, 3-4	696*	7, 53	332*
2, 11	1287	7, 56	659*
2, 17-18	1287*	7, 60	2635*
2, 17-21	715*	8, 9-24	2121*
2, 21	432*, 2666*	8, 12-13	1226*
2, 22	547	8, 14-17	1315
2, 23	597*, 599	8, 15-17	1288*
2, 24	627, 633*, 648	8, 17-19	699*
2, 26-27	627	8, 20	2121
2, 33	659*, 788*	8, 26-29	334*
2, 33-36	731*	8, 32-35	601*
2, 34-36	447*, 449*	8, 37	454*
2, 36	440, 597*, 695*, 731*, 746	9, 3-18	639*
2, 36-38	1433*	9, 4-5	598*
2, 38	1226, 1262*, 1287*, 1427*	9, 13	823*
2, 41	363*, 1226*	9, 14	432*
2, 42	3*, 857*, 949, 1329*, 1342, 2624	9, 20	442
2, 42-46	2178*	9, 34	1507*
2, 46	584*, 1329*, 1342	10, 3-8	334*
2, 47	2640*	10, 35	761
3, 1	584*	10, 38	438, 453, 486, 1289
3, 9	2640*	10, 39	597*
3, 13	599*	10, 41	659*, 995
3, 13-14	597*	10, 42	679*
3, 14	438, 601*	10, 48	1226*
3, 15	612*, 626*, 632, 635*	11, 14	1655*
3, 15-16	2666*	12, 5	2636*
3, 17	597*	12, 6-11	334*
3, 17-18	591*, 600*	13, 2	1070*
3, 18	601*	13, 3	699*, 2632*
3, 19-21	674	13, 24	523*
4, 10	597*	13, 27-28	597*
4, 11	756*	13, 29	601*
4, 12	432, 452, 1507*	13, 31	647
4, 20	425	13, 32-33	638, 653
4, 21	2640*	13, 33	445*, 2606*
4, 26-27	436*	13, 37	630
4, 27-28	600	13, 38-41	578*
4, 32	952, 2790	13, 48	2640
4, 33	995*	14, 3	699*, 1507*
5, 12	699*	14, 15	32*
5, 18-20	334*	14, 17	32*, 1147*
5, 20	584*	14, 22	556, 2847*
5, 21	584*	15, 5	595
5, 28	597*	15, 10	578*
5, 29	450*, 2242, 2256	16, 15	1226*, 1252*
		16, 16-18	434*
		16, 31	1655*

16, 31-33	1226
16, 33	1252*
17, 24-29	287*
17, 26	360
17, 26-27	57*
17, 26-28	28
17, 27	2566*
17, 27-28	32*
17, 28	300
17, 31	679*
17, 32	996*
18, 6	597*
18, 8	1252*, 1655*
18, 18	2102*
19, 5-6	1288*
19, 6	699*
19, 13-16	434*
19, 39	751*
20, 7	1329*, 1343
20, 11	1329*
20, 32	798
20, 36	2636*
21, 5	2636*
21, 20	595
21, 23-24	2102*
23, 6	993*
24, 15	1038
24, 16	1794*, 2471
26, 22-23	601*
27, 23-25	334*
28, 20	453*

Poslanica Rimljanima (*Rim*)

1, 1	876*
1, 3	437*, 496*
1, 4	445, 648, 695*
1, 5	143*, 494*, 2087
1, 17	1814
1, 18	2125*
1, 18-25	57*
1, 18-32	401*, 2087*
1, 19-20	32, 287*, 1147*
1, 24-27	2357*
1, 28-32	1852*
1, 32	1777*
2, 14-16	1777*
2, 16	678*
2, 24	2814
3, 4	2465
3, 20	708*
3, 21-22	2543
3, 21-26	1992

3, 22	1987*
3, 23	399*, 705*, 2809*
3, 25	433, 1460*
4, 3	146
4, 11	146
4, 16-21	706*, 2572*
4, 17	298
4, 18	146, 165, 1819
4, 18-21	723*
4, 20	146
4, 25	517*, 519, 654*, 977*
5, 3-5	2734*, 2847*
5, 5	368*, 733, 1820, 1964, 2658
5, 8	604
5, 10	603, 1825
5, 12	400*, 402, 602*, 612*, 1008*
5, 12-21	388*
5, 18	402
5, 18-19	605*
5, 19	397*, 402, 532*, 615, 623*
5, 19-20	411*
5, 19-21	1009*
5, 20	312*, 385*, 412, 420, 1848
5, 21	1848
6, 3-4	1214*, 1227, 1987*
6, 3-9	1006*
6, 4	537, 628, 648*, 654, 658*, 730, 977, 1697
6, 4-5	790*
6, 5	1694*, 2565*
6, 8-11	1987
6, 10	1085
6, 11	1694*
6, 12	2819
6, 17	197, 1237*, 1733*
6, 19	1995
6, 22	1995
6, 23	1006, 1008*
7	1963*
7, 7	2542*
7, 10	2542*
7, 12	1963*
7, 14	1963*
7, 15	2542*
7, 16	1963*
7, 22	1995*
7, 23	2542
8, 2	782*
8, 3	602*
8, 9	693
8, 11	632, 658*, 695*, 989, 990
8, 14	259*, 693, 1831, 2543*
8, 14-17	1996*

8, 15 257, 693, 1303, 2777
 8, 15-17 1972*
 8, 16 2639*
 8, 17 1265*, 1460, 1831
 8, 18 1721*
 8, 18-23 280*
 8, 19-23 1046
 8, 20 400*
 8, 21 1741*
 8, 22 2630
 8, 23 735*
 8, 23-24 2630
 8, 26 741, 2559, 2630, 2736
 8, 26-27 2634
 8, 26-39 2739*
 8, 27 2543*, 2736*, 2766
 8, 28 313, 395
 8, 28-30 1821*, 2012
 8, 29 257, 381*, 501, 1161*,
 1272*, 2790
 8, 31 2852
 8, 32 603, 706*, 2572*
 8, 34 1373, 2634*
 9, 4-5 839
 9, 5 449*
 10, 1 2632*, 2636*
 10, 2 579*
 10, 4 1953, 1977*
 10, 6-13 432*
 10, 7 635*
 10, 9 14*, 186*, 449*
 10, 12-13 2739*
 10, 13 2666*
 10, 14-15 875
 10, 17 875
 11, 12 674*
 11, 13-26 755*
 11, 15 674
 11, 17-18 60*
 11, 20 591*, 674
 11, 24 60*
 11, 25 591, 674*, 674*
 11, 26 674*
 11, 28 60*
 11, 29 839
 11, 31 674*
 11, 32 1870
 12 – 15 1454*, 1971*
 12, 1 2031*
 12, 2 2520*, 2826
 12, 4 1142
 12, 5 1372
 12, 6 114*

12, 6-8 2004
 12, 8 2039*
 12, 9-13 1971
 12, 11 2039*
 12, 12 1820
 12, 14 1669*, 2636*
 13, 1-2 1899, 2238*
 13, 1 1918
 13, 7 2240
 13, 8 2845
 13, 8-10 1824*, 2196
 13, 9-10 2055
 14 1971*
 14, 7 953
 14, 9 668
 14, 17 2819
 14, 21 1789
 15, 5 520*
 15, 5-6 2627*
 15, 13 162*, 2627*, 2657
 15, 16 1070*
 15, 19 693
 15, 27 1070*
 15, 30 2629*
 16, 25-27 2641*
 16, 26 143*, 1204, 2087*

Prva poslanica Korinćanima (1 Kor)

1 – 6 401*
 1, 2 752*, 1695*
 1, 16 1252*
 1, 18 268*
 1, 25 272
 1, 27 489*
 1, 30 2813
 2, 7-9 1998*
 2, 7-16 221*
 2, 8 446*, 498*, 598
 2, 9 1027
 2, 10-11 152
 2, 10-15 2038*
 2, 11 687
 2, 16 389*
 3, 9 307, 755*, 756*
 3, 11 756*
 3, 12-15 679*
 3, 15 1031*
 3, 16-17 797*
 4, 1 859, 1117*
 4, 5 678*
 4, 7 224
 5 – 10 1971*

5, 1	2388	11, 23-25	1339*
5, 4-5	2388	11, 24	1328, 1329*
5, 6-8	129*	11, 24-25	1356
5, 7	608*, 610*, 613*	11, 25	611*, 613*
5, 11	1470*	11, 26	671*, 1076, 1130, 1341, 1344, 1393*, 2772, 2776
6, 1	823*	11, 27-29	1385
6, 9-10	1852*, 2380*, 2357*	11, 30	1509*
6, 10	2450	12-13	1454*, 1971*
6, 11	693, 1227*, 1425, 1695, 2813	12	1988*, 2003*
6, 13-15	1004	12, 3	152, 449*, 455, 683, 2670, 2681
6, 14	989*	12, 4-6	249*
6, 15	1265*	12, 6	308*
6, 15-17	796*	12, 7	801, 951
6, 15-20	2355*	12, 9	1508*
6, 19	1265*, 1269*, 1695*	12, 13	694, 790*, 798*, 1227*, 1267, 1396*
6, 19-20	364*, 1004	12, 26	1469*
7, 10-11	2364*, 2382*	12, 26-27	953
7, 14	1637	12, 27	1265*
7, 16	1637*	12, 28	1508*
7, 26	672*	12, 30	1508*
7, 31	1619*	12-13	1454*, 1971*
7, 32	1579*, 1618*	13	735*, 800*
7, 34-35	506*	13, 1-3	1826*
7, 34-36	922*	13, 4-7	1825
7, 39	1602	13, 5	953
7, 40	693	13, 8	773
8, 6	258*, 2639	13, 12	163, 164, 314, 1023*, 1720*, 2519*
8, 10-13	2285*	13, 13	1813*, 1826, 1841*
8, 12	1789	14, 19	752*
9, 1	659*, 857*	14, 28	752*
9, 5	500*	14, 34	752*
9, 5	500*	14, 35	752*
9, 4-18	2122*	15, 3	519, 601*, 601, 619, 624
9, 19	876*	15, 3-4	639, 652*
9, 22	24	15, 3-5	186*
10, 1-2	697*	15, 4	627
10, 1-6	1094*	15, 4-8	642*
10, 1-11	129*	15, 5	552*, 641*
10, 2	117*	15, 7-8	857*
10, 4	694*	15, 8	659
10, 6	128*	15, 9	752*
10, 9	2119*	15, 12-13	996*
10, 11	117, 128*, 2175*	15, 12-14	991
10, 13	2848	15, 14	651
10, 16	1334	15, 20	632, 991
10, 16-17	1329*, 1331*, 1396	15, 20-22	655
10, 17	1621*	15, 21-22	411*
10, 24	953*	15, 24	668*
11, 17	2178*	15, 24-28	2855*
11, 17-34	1329*	15, 26	1008*
11, 18	752*		
11, 20	1329*		
11, 23	610, 1366		

15, 27-28	668*
15, 28	130, 294, 671*, 674, 1050, 1060, 1130, 1326*, 2550, 2804*
15, 35-37	999
15, 35-50	646*
15, 42	999, 1017*
15, 42-44	1683*
15, 44	999, 1017
15, 44-45	364*
15, 45	411*, 504*
15, 47	504
15, 52-53	999
15, 56	602*
16, 1	752*, 823*, 1351*
16, 13	2849*
16, 15-16	1269*
16, 22	451, 671*, 1130, 1403

Druga poslanica Korinćanima (2 Kor)

1, 3-7	2627*
1, 20	1065
1, 21	695*
1, 21-22	1274*, 1296
1, 22	698*, 735*, 1107*
1, 23	2154*
2, 15	1294*
3, 3	700
3, 6	859
3, 14	702*
3, 14-16	1094*
3, 17	693, 1741
4, 4	1701*
4, 6	298*, 2583*
4, 7	1420
4, 14	989*
5, 1	1420
5, 2	2796
5, 6	769*
5, 7	164
5, 8	1005, 1021*, 1681*
5, 14	616, 851
5, 15	605*, 655, 1269*
5, 17	1214, 1265*
5, 17-18	1999
5, 18	981, 1442, 1461*
5, 18-21	2844*
5, 19	433, 620
5, 20	859, 1424, 1442
5, 21	602
6, 2	1041
6, 4	859

6, 16	797, 1179
6, 18	270
8, 1-15	2833*
8, 9	517*, 1351*, 2407, 2546
9, 12	1070*
9, 14	2636*
9, 15	1083
11, 2	505*, 796*
12, 9	268, 273*, 1508
13, 4	648*
13, 13	249, 734, 1109, 2627*

Poslanica Galaćanima (Gal)

1, 1	857*
1, 4	2824
1, 13	752*
1, 15-16	153*, 442
1, 16	659*
1, 19	500*
1, 20	2154*
2, 10	886*
2, 20	478, 616*, 1380*, 2666*
3, 1	476*
3, 8	59*
3, 10	578*, 580*
3, 13	580
3, 14	693, 706*
3, 16	706*
3, 24	582*, 708*, 1963*
3, 27	1227*, 1243*, 1425, 2348*
3, 27-28	791
4, 1-7	1972*
4, 4	484, 488, 527*, 531*, 580*, 702*
4, 4-5	422
4, 5-7	1265*
4, 6	683, 689*, 693, 742, 1695*, 2766
4, 19	526*, 562*, 793
4, 21-31	1972*
4, 26	757
4, 26-28	723*
5	1454*
5, 1	1741, 1748
5, 3	578*
5, 6	162, 1814
5, 16	2515*
5, 16-25	2744*, 2819*
5, 17	2515*
5, 19-21	1470*, 1852
5, 20	2113*
5, 22	1108*, 1695*

5, 22-23 736, 2345*
 5, 22-23 vulg. 1832
 5, 24 2515*, 2543, 2555
 5, 25 736*, 782*, 1695*, 2516,
 2842, 2848
 6, 2 1642*, 2030*
 6, 15 1214

Poslanica Efežanima (*Ef*)

1, 3 492, 1671
 1, 3-6 381*, 1077
 1, 3-14 2627*, 2641*
 1, 4 492, 796*, 865*, 1426, 2807*
 1, 4-5 52*, 257
 1, 5 257
 1, 5-6 294
 1, 6 1083
 1, 7 517*, 2839*
 1, 9 257, 1066, 2603, 2807*
 1, 9-11 2823
 1, 10 668*, 772, 1043, 2748*
 1, 13 693, 698*, 1296*
 1, 13-14 706*, 1274*
 1, 14 1107*
 1, 16-23 2632*
 1, 18 158
 1, 19-22 272, 648*
 1, 20-22 668
 1, 22 669*, 753*, 2045*
 1, 22-23 830*
 2, 3 2515*
 2, 4 211, 1073
 2, 4-5 654*
 2, 6 1003, 2796*
 2, 14 2305
 2, 16 2305
 2, 19-22 756*
 2, 20 857
 2, 21 797*
 3, 4 1066*
 3, 8 424
 3, 9 1066
 3, 9-11 772*
 3, 9-12 221*
 3, 12 2778*
 3, 14-15 239*, 2367*
 3, 15 2214*
 3, 16 1995*
 3, 16-17 1073*, 2714*
 3, 18-21 2565*
 3, 20-21 2641*

4 – 6 1454*, 1971
 4, 2 2219
 4, 3 814
 4, 3-5 866*
 4, 4-6 172*, 249*, 2790*
 4, 7 913
 4, 8-10 661*
 4, 9 633*, 635*
 4, 9-10 631, 2795*
 4, 10 668*
 4, 11 1575*
 4, 11-13 669*
 4, 11-16 794*
 4, 13 674, 695, 2045
 4, 16 798*
 4, 19 2518*
 4, 23 1695*
 4, 24 1473*, 2475, 2504
 4, 25 1267, 2475
 4, 28 2444*
 4, 30 698*, 1274, 1296*
 4, 32 2842
 5, 1-2 1694*
 5, 2 616*
 5, 3-5 1852*
 5, 5 2113*
 5, 8 1216, 1695
 5, 9 1695
 5, 14 2641*
 5, 16 672*
 5, 17 2826*
 5, 19 1156, 2641
 5, 20 2633*, 2742
 5, 21 1269*, 1642
 5, 21-6, 4 2204*
 5, 25 616*, 1659
 5, 25-26 757, 1616
 5, 25-27 772*
 5, 26 628*, 796, 1228*
 5, 26-27 1617*
 5, 27 773, 796*, 1426
 5, 29 757, 796*
 5, 31 1627*
 5, 31-32 796, 1602*, 1616
 5, 32 772, 1624*, 1659
 6, 1 2217*
 6, 1-3 2196
 6, 4 2223, 2286*
 6, 18 1073, 1174*, 2742
 6, 18-20 2636*
 6, 23-24 2627*

Poslanica Filipljanima (Fil)

1, 3-4	2636*
1, 9-11	2632*
1, 21	1010, 1698
1, 23	1005*, 1011, 1021*, 1025*
1, 27	1692*
2, 1	2842*
2, 4	2635
2, 5	520*, 1694*, 2842*
2, 5-8	461
2, 6	449
2, 6-9	1850*
2, 6-11	2641*, 2667
2, 7	472*, 602*, 705*, 713, 876, 1224*
2, 8	411, 612, 623
2, 8-9	908*
2, 9-10	434
2, 9-11	449*, 2812*
2, 10	633*, 635
2, 10-11	201*
2, 12-13	1949
2, 13	308
2, 14-17	1070*
2, 15	1243*
2, 25	1070*
2, 30	1070*
3, 6	752*
3, 8	133
3, 8-11	428
3, 10	648*
3, 10-11	989*, 1006*
3, 20	1003*, 2796*
3, 21	556, 999*
4, 6-7	2633*
4, 8	1803
4, 13	273* 308*, 1460*

Poslanica Kološanima (Kol)

1, 3	2636*
1, 3-6	2632*
1, 10	2520*
1, 12-14	1250*
1, 13-14(vulg.)	517*
1, 14	2839
1, 15	241, 299, 381, 1701
1, 15-20	2641*
1, 16	331
1, 16-17	291
1, 18	504*, 658, 753*, 792, 792
1, 18-20	624*
1, 20-22	2305*

1, 24	307*, 618*, 1508
1, 27	568, 772
2, 9	484, 515, 722, 2502
2, 11-13	527*
2, 12	628*, 1002, 1214*, 1227*, 1694*
2, 19	794*
3-4	1971*
3, 1	1002
3, 1-3	655*
3, 3	665*, 1003, 1420, 2796*
3, 4	1003, 2772*
3, 5	2518*
3, 5-9	1852*
3, 10	2809
3, 14	815, 1827, 1844
3, 16	2641*
3, 16-17	1156*, 2633*
3, 18-21	2204*
3, 20	2217
3, 21	2286*
4, 1	1807
4, 2	2638, 2849*
4, 3-4	2632*, 2636*
4, 11	307*
4, 12	2629*, 2632*

Prva poslanica Solunjanima (I Sol)

1, 10	442*
2, 13	104*, 1349*
2, 14-15	597*
3, 2	307
4, 3-9	2518*
4, 7	2518*, 2813
4, 11	2427*
4, 13-14	1012*
4, 14	649, 989*
4, 16	1001
4, 17	1025*
4, 18	1687*
5, 2	673*
5, 2-3	675*
5, 5	1216*
5, 6	2849*
5, 8	1820
5, 12-13	1269*
5, 15	1174*
5, 17	2742, 2757
5, 17-18	2633*
5, 18	2638, 2648
5, 19	696
5, 23	367
5, 25	2636*

Druga poslanica Solunjanima (2 Sol)

1, 10	1041
1, 11	2636*
2, 3-12	673*
2, 4-12	675*
2, 7	385, 671*
3, 6-13	2830*
3, 10	2427

Prva poslanica Timoteju (1 Tim)

1, 3-4	2518*
1, 5	1794
1, 9-10	1852*
1, 10	2357*
1, 15	545*
1, 18-19	162
2, 1	2636
2, 1-2	1349, 1900*
2, 2	2240
2, 3-4	2822
2, 4	74, 851, 1058, 1256*, 1261, 1821
2, 5	618*, 1544, 2574
2, 5-8	2634*
3, 1	1590
3, 1-13	1577*
3, 9	1794*
3, 15	171, 756*, 2032
3, 16	385*, 463, 2641*
4, 1	672*
5, 17-18	2122*
6, 8	2837*
6, 12	2145*
6, 15-16	2641*
6, 16	52
6, 20	84*

Druga poslanica Timoteju (2 Tim)

1, 3	1794*
1, 5	2220
1, 6	1577*, 1590
1, 8	2471, 2506
1, 9	257
1, 9-10	1021*
1, 12	149
1, 12-14	84*
1, 13-14	857*
1, 14	1202*
2, 5	1264
2, 8	437*
2, 11	1010

2, 11-13	2641*
2, 22	2518*
2, 23-26	2518*
3, 2-5	1852*
3, 12	2847*
4	2015*
4, 1	679*

Poslanica Titu (Tit)

1, 5	1590
1, 5-9	1577*
1, 15	2518*
2, 1-6	2342*
2, 12	1809
2, 13	449*, 1041, 1130, 1404*, 2760*, 2818*
2, 14	802
3, 5	1215
3, 6-7	1817

Poslanica Filemonu (Flm)

16	2414
----	------

Poslanica Hebrejima (Heb)

1, 1-2	65, 65
1, 1-3	102*
1, 3	241, 320, 2502, 2777, 2795*
1, 6	333
1, 13	447*
1, 14	331
2, 4	156*
2, 9	624, 629*
2, 10	609*
2, 12	2602*
2, 13	2777, 2795*
2, 14	407*, 636
2, 14-15	635
2, 15	1520*, 2602*
2, 17-18	609*
3-4, 11	117*
3, 6	2778*
3, 7-4, 11	1165*
4, 3-4	346*
4, 4-9	624*
4, 7-11	1720*
4, 13	302
4, 14-15	1137*
4, 15	467, 540, 609*, 612*, 2602*
4, 16	2778*
5, 1	1539*

5, 1-10	1564*
5, 3	1540*
5, 4	1578*
5, 6	1537*
5, 7	2741*
5, 7-8	612*, 1009*
5, 7-9	609*, 2606
5, 8	2825
5, 9	617*
5, 10	1544
6, 2	699*, 1288*
6, 4-6	679*
6, 5	655
6, 13	2810*
6, 19-20	1820
6, 20	1544
7, 3	58*
7, 11	1537*
7, 16	648*
7, 24	1366, 1564*
7, 25	519, 662, 2634, 2741*
7, 25-27	1364*
7, 26	1544
7, 27	1085, 1366, 1540*
8, 2	1070*
8, 6	1070*
8, 8-10	1965
9, 5	433*
9, 7	433*
9, 11	586*, 662
9, 11-28	1564*
9, 12	1085
9, 13-14	2100*
9, 14	614*
9, 15	522, 579*, 580, 592*
9, 24	519, 662, 2741*
9, 26	571
9, 27	1013, 1021*
10, 1	128*
10, 1-4	1540*
10, 5	488*
10, 5-7	462, 516*, 2568
10, 5-10	606
10, 7	2824
10, 10	614*, 2824
10, 14	1544
10, 16	64*
10, 19	2778*
10, 19-21	1137*
10, 23	1817
10, 25	2178
10, 26-31	679*
10, 32	1216*

10, 36	2826*
11, 1	146
11, 2	147
11, 3	286
11, 6	161, 848*
11, 8	145
11, 17	145*, 2572
11, 19	2572
11, 39	147
11, 40	147
12, 1	1161, 2683*
12, 1-2	165
12, 2	147
12, 3	569*, 598*
12, 22-23	2188
12, 23	1021*
13, 3	2447*
13, 10	1182*
13, 14	2796*
13, 15	1330
13, 17	1269*
13, 20	632*

Jakovljeva poslanica (*Jak*)

1, 5-8	2633*, 2737*
1, 13	2846
1, 14-15	2847*
1, 17	212, 2642
1, 25	1972*
1, 27	2208
2, 7	432*, 2148
2, 10	578
2, 10-11	2069*, 2079*
2, 12	1972*
2, 14-26	162*
2, 15-16	2447
2, 26	1815
4, 1-10	2737*
4, 2-3	2737
4, 4	2737*
4, 5	2737
5, 1-6	2445
5, 4	1867*, 2409*, 2434*
5, 12	2153*
5, 14	1519
5, 14-15	1510, 1511*, 1526
5, 15	1519*, 1520
5, 16	2737*
5, 16b	2582
5, 16-18	2582*
5, 20	1434*

Prva Petrova poslanica (1 Pt)

1	2627*
1, 3	654*
1, 3-9	2627*
1, 7	1031*
1, 10-12	719*
1, 18	622*
1, 18-19	517*
1, 18-20	602
1, 19	613*
1, 23	1228*, 2769
2, 1	2475
2, 1-10	2769*
2, 4	552*
2, 4-5	1141*, 1179
2, 5	756*, 901, 1268, 1330*, 1546*
2, 7	756*
2, 9	709*, 782, 803, 1141, 1268, 1546*
2, 13	2238
2, 13-17	1899*
2, 16	2238
2, 21	618*
2, 24	612
3, 1-7	2204*
3, 9	1669*
3, 18-19	632*
3, 20	1219
3, 20-21	845*
3, 21	128*, 1094*, 1794*
4, 6	634
4, 7	670*, 1806
4, 8	1434
4, 14	693
4, 17	672*
5, 3	893, 1551*
5, 4	754*
5, 7	322
5, 8	409*, 2849*

Druga Petrova poslanica (2 Pt)

1, 3-4	1996*
1, 4	460, 1129*, 1265*, 1692, 1721, 1812*
1, 16-18	554*
2, 4	392*
3, 9	1037, 2822
3, 11-12	671*
3, 12-13	677*
3, 13	1043, 1405*

Prva Ivanova poslanica (1 Iv)

1, 1-4	425
1, 3	2781*
1, 3-7	1108*
1, 5	214
1, 6	2470
1, 7-2, 2	2631*
1, 8	1425
1, 8-9	1847
1, 8-10	827*
1, 10	2147*
2, 1	519, 692*, 2634*
2, 1-2	1460*
2, 2	605*, 606
2, 16	377*, 2514*, 2534
2, 18	670, 672*, 675*
2, 20	91*, 695*
2, 22	675*
2, 23	454*
2, 27	91*, 695*
2, 28	2778*
3	2822*
3, 1	1692
3, 2	163, 1023, 1161*, 1720*, 2519*, 2772
3, 3	2345*
3, 5	457
3, 8	385*, 392, 394
3, 14-15	1033
3, 17	2447*
3, 19-20	208, 1781
3, 19-24	2845*
3, 21	2778*
3, 22	2631
4	2822*
4, 2	423, 463
4, 2-3	465*
4, 3	672*
4, 8	214, 221, 733, 1604*
4, 9	458, 516*
4, 10	457, 604, 614*, 620, 1428*
4, 11-12	735*
4, 14	457
4, 16	221, 733, 1604*
4, 19	604*, 1828
4, 20	2840*
5, 1	2780*, 2790*
5, 6-8	1225*
5, 8	694*
5, 14	2778*, 2827*
5, 16-17	1854*
5, 18-19	2852

5, 19 409

5, 20 217

Druga Ivanova poslanica (2 Iv)

7 465*, 675*

Treća Ivanova poslanica (3 Iv)

7 432*

Judina poslanica (Jd)

3 171*

24 – 25 2641*

Otkrivenje (Otk)

1, 4 1403, 2854*

1, 6 1546, 2855*

1, 8 2854

1, 18 612*, 625, 633*, 635, 2854

2 – 3 401*

2, 5 1429

2, 16 1429

2, 17 1025*, 2159

3, 7 303

3, 14 1065

4 – 5 1138*

4, 2 1137*

4, 6-11 662*

4, 8-11 2642*

4, 11 295, 2855*

5, 6 1137

5, 9-10 1546*

5, 9-14 2642*

5, 13 449*, 2855*

6, 9 1138

6, 10 2642, 2817

7, 1-8 1138*

7, 2-3 1296*

7, 9 775, 1138

7, 10-12 2642*

9, 4 1296*

11, 15 450*

12 1138*

12, 9 391*, 2852

12, 10 2853*

12, 13-16 2853*

12, 17 501*, 757*, 2853

13 – 14 2113*

13, 8 677*

14, 1 1138*, 2159

14, 4 778*, 1618*

16, 15 2849

18, 24 2642*

19, 1-8 2642*

19, 1-9 677*

19, 6 865*

19, 7 757*, 1602, 1612

19, 9 1329*, 1602, 1612

20, 7-10 677*

20, 12 677*

21, 1 1043*

21, 1-2 756*

21, 1-22, 5 117*

21, 2 757*, 1045, 2016

21, 2-4 677*

21, 3 756*, 2676

21, 4 1044, 1186

21, 5 1044*

21, 6 694*, 1137*

21, 7 2788

21, 9 757*, 865*, 1045, 1138*

21, 10-11 865

21, 12-14 765*

21, 14 857, 865, 869*

21, 22 586*

21, 27 1044*, 1045*

22, 1 1137

22, 4 1023*

22, 5 1029

22, 15 1470*

22, 16 437*, 528*

22, 17 524*, 671*, 694*, 757*, 796*,

1130, 2550*, 2853

22, 20 451, 671, 673*, 1130, 1403,

2853

22, 21 1061*

SIMBOLI – VJEROVANJA

(navodi prema DS)

1-64 192*

10-64 496*

71 254

71-72 192*

75 266

75-76 192*

76 1035*

Apostolsko vjerovanje

167, poslije 184, 194*, 196,

279, 325, 750, 946, 1331

1862-70 192*

OPĆI KONCILII

(navodi prema DS, s izuzetkom
II. vatikanskog koncila)

I. nicejski koncil (325)

126 465
130 465
Vjerovanje 465

I. carigradski koncil (381)

Nicejsko-carigradsko vjerovanje

125 242, 465
150 poslije 184, 195*, 196*, 242,
243, 245, 263, 279, 291, 325,
456, 519, 652, 664, 685, 687,
702, 750, 1680

grčki original 167

Efeški koncil (431)

250 466
251 466, 495*
255 468*

Kalcedonski koncil (451)

301-302 467

II. carigradski koncil (553)

421 253, 258, 258*
423 468*
424 468
427 499*
432 468

III. carigradski koncil (680-681)

556 475
556-559 475*

II. nicejski koncil (787)

600 1161
600-603 476
601 477, 1674*, 2132
603 1674*
COD 135 1160

IV. carigradski koncil (869-870)

657 367

IV. lateranski koncil (1215)

800 202, 296, 299*, 327, 391
800-802 192*
801 999, 1035*

802 1576*
804 253, 254
806 43

II. lionski koncil (1274)

850 248
851-861 192*
854 1017
856 1022, 1032*
857 1022
858 1022, 1035*
859 1059
860 1113*

Koncil u Vieni (1311-1312)

902 365*

Koncil u Konstanci (1414-1418)

1154 1584*

Koncil u Firenci (1439-1445)

1300-1301 246
1302 248
1304 1022*, 1031*
1305 1022
1306 1022
1310 1113*
1314 1213*
1315 1256*
1316 1263*
1319 1303*
1324-1325 1510*
1325 1520*
1330 255
1331 248, 255, 258
1333 299*
1334-1336 120*
1351 1035*

V. lateranski koncil (1512-1517)

1440 366*

Tridentški koncil (1545-1563)

1501-1504 120*
1510-1516 406*
1511 375, 407, 1008*
1511-1512 404*
1512 403*
1513 390*, 405*
1514 403*, 1250*
1515 1264, 1426*, 2515*
1525 1993

1528 1989
 1529 615*, 617, 1992*
 1532 161*
 1533-1534 2005*
 1541 1821*
 1542 1446*
 1544 1815*
 1545 1426*
 1546 2009
 1548 2009*
 1549 1059*
 1567 1037*
 1569-1570 2068*
 1573 411*
 1575 1035*
 1576 2016*
 1580 1031*
 1600 1114
 1601 1113*, 1114*
 1604 1129*
 1605 1127*
 1606 1127*
 1608 1128*
 1609 1121, 1272*, 1280, 1304*
 1609-1619 1272*
 1612 1584*
 1618 1257*
 1619 1272*
 1624 1280
 1638 1394*, 1436
 1640 1413*
 1641 1377*
 1642 1376
 1647 1457*
 1651 1374, 1413*
 1661 1457*
 1672 980
 1673 1450*
 1674 1468
 1676 1451
 1677 1452*
 1676-1678 1431*
 1678 1453*
 1680 1456, 1458*
 1683 1457*
 1690 1460*
 1691 1460
 1694 1523
 1695 1511
 1695-1696 1510*
 1696 1512*
 1697 1516*

1698 1523
 1705 1431*, 1453*
 1708 1457*
 1712 1459*
 1712-1713 1472*
 1716-1717 1510*
 1717 1520*
 1719 1516*
 1740 1337, 1366
 1743 1367, 1371
 1752 611*
 1764 611*
 1767 1582*
 1774 1583*
 1799 1661*
 1800 1617*
 1813-1816 1631*
 1820 1022*, 1031*, 1472*
 1821-1825 2132*
 1822 1674*
 1835 1478*

I. vatikanski koncil (1869-1870)

3002 293, 296, 299, 327*
 3003 302
 3004 36
 3005 38*, 367, 1960
 3008 154, 156
 3009 156
 3010 155*, 156
 3012 161
 3013 812
 3015 50*, 237
 3016 90*, 498
 3017 159
 3023-3024 296*
 3025 293, 296
 3026 36*, 47*, 286*
 3057 834
 3074 891*

II. vatikanski koncil (1962-1965)

Sacrosanctum Concilium

(4. prosinca 1963.)

IV, 83-101 1174*
 2 771, 1068
 3-4 1075*
 4 1203
 5 766, 1067
 6 1076*, 1086, 1113*

7 1070, 1088, 1089, 1181*, 1373
 8 1090
 9 1072
 10 824, 1074
 11 1071
 13 1675
 14 1141
 21 1205*
 24 1100
 26 1140
 26-27 1482*
 27 1140, 1517*
 28 1144
 29 1143
 33 1548*, 1552*
 35,4 1570*
 37-40 1204*, 1232*
 41 1561*
 47 1323, 1398*
 55 1388
 56 1346
 59 1123
 60 1667
 61 1621*, 1670
 64 1232
 65 1232
 67 1255*
 71 1298*
 73 1513*, 1514
 79 1669*
 81 1685*
 83 1175
 84 1174
 86 1175*
 90 1176
 96 1175*
 98 1174, 1175*
 100 1175
 102 1163, 1194
 103 508, 971*, 1172
 104 1173
 106 1166, 1167, 1193, 2191*
 108 1173*
 109-110 1438*
 111 1173*
 112 1156*, 1157, 1157*
 118 1158
 119 1158*
 121 1158
 122 2513
 122-127 1181*, 2503*
 125 2132*
 128 1183

Inter mirifica (4. prosinca 1963.)

5 2494
 8 2495
 11 2494*
 12 2498

Lumen gentium (21. studenog 1964.)

1 748, 775, 1045, 2305*
 2 375, 541, 759, 769, 1050*,
 1076*, 1093
 3 541, 542*, 669, 763, 763*,
 766, 960, 1364, 1405
 4 767, 768, 810
 5 541, 543, 567, 669, 763, 764,
 768, 769
 6 753, 754, 755, 756, 757,
 769*, 1621*
 7 562, 788, 790, 791, 793, 798
 8 769*, 771, 786, 811, 816,
 819, 827, 853, 870, 1428
 9 753*, 761*, 762, 776, 781,
 782
 10 784, 901*, 1120, 1141*,
 1273*, 1535*, 1538*, 1546,
 1547, 1548*, 1552*, 1657
 11 825, 1119, 1251*, 1270,
 1273*, 1285, 1303*, 1324,
 1422, 1440*, 1499, 1522,
 1535, 1641, 1656, 2204*,
 2225, 2226*
 12 92, 93, 785, 798, 801, 823,
 889*, 951, 1303*, 2003*
 13 761*, 804, 814, 831, 836
 14 815*, 837, 846, 1249, 1257*
 15 819*, 838, 853*
 16 761*, 839, 841, 843, 844,
 847, 1260*, 1281*
 17 776*, 1270*, 2032
 18 874
 19 880
 20 87*, 860, 861, 862, 1555,
 1576
 21 1549*, 1556, 1557, 1558,
 1575*, 1576, 1582*
 22 880, 881, 882, 883, 884,
 885, 1444, 1559*
 23 833, 835, 882, 886, 887, 938,
 1202*, 1560*
 24 1551, 2068
 25 90, 888, 891, 891*, 892,
 2034, 2035*
 26 832, 893, 1312, 1462, 1561*
 27 894, 895, 896

28	1548*, 1554, 1562, 1564, 1566, 1567, 1582*
29	1569, 1570*, 1571, 1582*, 1588
30	801*
31	871*, 897, 898, 932
32	872*
33	900*, 913
34	901, 1141*
35	904, 905
36	337, 786, 908, 909, 912, 943*, 1888*
37	1269*
39	823, 2045*
40	828*, 1426*, 2013, 2028
41	1251*, 1570*, 1641*
42	826, 1620*, 1816, 1986, 2103, 2545
42-43	915*
43	917
44	914, 933
48	670, 671, 769, 773*, 776, 824, 825, 1001, 1013, 1036, 1042, 1373*
48-50	1469*
48-51	828*
49	954, 955, 956, 1023*
50	957, 958, 1090*
51	959
52	499*
53	492, 963, 967
55	489
56	488, 490, 492, 493, 494*, 511
57	499, 748, 964
58	165, 964
59	965, 966
60	970
61	488*, 968
62	969, 970, 2674
63	501, 506, 507*, 967
64	507
65	829
66	971
67	2132*
68-69	2679*
68	972
69	965, 972

Orientalium ecclesiarum

(21. studenog 1964.)

15	1389
----	------

Unitatis redintegratio

(21. studenog 1964.)

1	820*
2	812, 813, 815*, 1126*
3	816, 817, 818, 819, 819*, 824, 827*, 838, 1271
4	94*, 820, 821*, 855, 1202*
5	822, 1126*
6	821*, 827*
7	821*
8	821, 2791*
9	821*
10	821*
11	90, 821*
12	821*
13-18	838*
15	925*, 1399
22	1271, 1400, 2791*
24	822

Christus Dominus

(28. listopada 1965.)

2	882*, 937, 1558
3	886*
4	1560*
9	882*
11	833*, 1548*
13	1586*
15	1569*
16	1586*
33-35	927*
36	1560*
37	1560*

Perfectae caritatis (28. listopada 1965.)

1	915*, 918
2	2684*
5	916*
7	2691*
11	929
12	1620*

Optatam totius (28. listopada 1965.)

10	1620*
20	1565

Gravissimum educationis

(28. listopada 1965.)

3	1653*, 2221
6	2229*

Nostra aetate (28. listopada 1965.)

1	360*, 842,
2	843*, 2104
3	841*
4	597, 839*
5	2793*

Dei Verbum (18. studenog 1965.)

2	51, 53, 64, 142, 1103, 2587
3	54, 55, 62*
4	66
5	143*, 153, 158, 1814
6	36*, 38*
7	74, 75, 76, 77
8	77, 78, 79, 94, 98, 120, 1124*, 2650, 2651*
8,3	120*
9	80, 81, 82
10	84, 85, 86, 95, 97, 889*, 891, 2663*
10,3	95
11	105, 106, 107, 136*, 337*
12,1	109*
12,2	110
12,3	111, 111*, 119
13	101
14	121*
14-16	1094*
15	122
16	129*
17	124
18	125
19	126, 573*
20	124*
21	103*, 104, 131, 141, 1346*
22	131
23	94*
24	94*, 104*, 132, 135
25	133, 2653

Apostolicam actuositatem

(18. studenog 1965.)

2	863, 873, 940
3	798*, 864
4	864*
5	2832*
6	851*, 905, 2044
8	2446
13	2105, 2105*
16	1570*

Dignitatis humanae (7. prosinca 1965.)

1	2104, 2105, 2105*
2	1738*, 2104, 2106, 2108*, 2467
3	1782
4	1180*
6	2107
7	1738*, 2109
10	160
11	160
14	1785*, 1816*, 2036*, 2104
15	2137

Ad gentes (7. prosinca 1965.)

1	804, 849, 853, 1344
2	248*, 294, 767*, 850, 868
2-9	257*
3	763*
4	767, 830*
5	852, 857, 877, 1257*, 1560*
5-6	767*
6	830, 854, 1560*
7	776, 848, 1260*
7,23	1270*
9	856
11	2472
14	1233*, 1248, 1249
15	854, 905*
16	1570*, 1571
18	927*
38	1560*
40	927*

Presbyterorum ordinis

(7. prosinca 1965.)

2	1141*, 1142*, 1369, 1548*, 1562, 1563, 1566*, 1582*
4	888, 1102, 1122
4-6	2686*
5	1175*, 1181, 1324, 1392
6	1548*
8	1568
10	1565
13	1464*, 1466*
15	1142*
16	1579*, 1580*

Gaudium et spes (7. prosinca 1965.)

2,2	421
10	1958*
10, 2	450
12, 1	358*

12, 3	356	43, 6	853
12, 4	383	44, 2	94*
13, 1	390*, 401, 415, 1707	45	2820*
13, 2	1707	45, 1	776
14	1703	45, 2	450*
14, 1	364, 382	47, 1	1603, 2210*, 2250
14, 2	33*	47, 2	1603*, 2387*
15, 2	1704, 1711	48	1251*
16	1706, 1713, 1776, 1791, 1794 1795,	48, 1	1603, 1627, 1639, 1646, 1652, 1660*, 2364
17	1705, 1712, 1730, 2339	48, 2	1535, 1639, 1642
17, 1	1743*	48, 4	2227*
18	1006, 1008, 1018	49, 2	1645, 2334*, 2362
18, 1	33	49, 3	1632
19-21	29*	50	2368*
19, 1	27, 29, 2123	50, 1	372*, 1652, 1664
19, 3	2125	50, 2	2367, 2373*
20-21	676*	51, 3	2268*, 2271, 2368
20, 1	2124, 2126*	51, 4	2371
20, 2	2124	52, 1	1657, 2206
21, 3	2126	52, 2	2210
21, 7	2126	58, 4	2527
22	1260, 1612*, 2820*	62, 7	94
22, 1	359, 1701, 1710, 2783*, 2799*	63, 3	2424*
22, 2	470, 470, 521, 618, 1701*	64	2426*
22, 5	367*, 618	65	2424
23, 1	2419	67, 2	2434
24, 3	356, 358*, 1703, 1878*	67, 3	2184*, 2194
25	1882*	69, 1	2404, 2408*
25, 1	1879*, 1881, 1892, 2344	71, 4	2406*
26	2106	74, 1	1906*
26, 1	1906, 1924	74, 2	1902
26, 3	1907, 1908*, 1912	74, 3	1901, 1920
27, 1	1931	74, 5	2242
27, 3	2322	76	2245
29, 2	1935, 1936*	76, 3	2245
29, 3	1938	76, 5	2246, 2420
30, 1	1916*	78, 1-2	2304*
31, 3	1915, 1917	78, 3	813
32	2820*	78, 5	2306*
34	2427*	78, 6	2317
36	49	79, 3	2311*
36, 2	159, 339	79, 4	2308, 3212
36, 3	308	79, 5	2310*
37, 2	409	80, 4	2314
38	520	81, 3	2329
39	2820*	81, 4	2307*
39, 1	358*, 1048	84, 2	1911
39, 2	1049	89, 1	1955
39, 3	1050		
40, 2	854		
43, 4	942		

SINODE

(navodi prema DS)

Rimska sinoda (382)*Decretum Damasi*

179-180 120*

Kartaška sinoda (418)*Statuta Ecclesiae Antiqua*

325 650*

II. sinoda u Orangeu (529)

371-372 406*

397 1037*

Carigradska sinoda (543)

409 1035*

411 1035*

I. sinoda u Bragi (561)

455-463 299*

IV. toledska sinoda (633)

485 633*

VI. toledska sinoda (638)

490 245

Lateranska sinoda (649)

503 496, 499*

504 476*

XI. toledska sinoda (675)

525-541 192*

527 245

528 255

530 253, 254

539 650*

XVI. toledska sinoda (693)

571 499*

Rimska sinoda (745)

587 633*

Furlanijska sinoda (796 ili 797)

619 503

Sinoda u Quierzyu (853)

624 605

PAPINSKI DOKUMENTI**Damaz I. (sv.)** (366-384)*Pismo istočnim biskupima*

149 471*

Inocent I. (sv.) (402-417)*Pismo Si instituta ecclesiastica*

(19. ožujka 416.)

216 1510*

Leon Veliki (sv.) (440-461)*Pismo Quam laudabiliter* (21. srpnja 447.)

284 247*

286 299*

Pismo Lectis dilectionis tuae

(13. lipnja 449.)

291 499*

294 499*

Anastazije II. (496-498)*Pismo In prolixitate epistolae* (497.)

359 650*

Hormizda (sv.) (514-523)*Pismo Inter ea quae* (26. ožujka 521.)

369 650*

Vigilije (537-555)*Pismo Dum in sanctae* (5. veljače 552.)

415 233*

Pelagije I. (556-561)*Pismo Humani generis* (3. veljače 557.)

442 499*

Grgur Veliki (sv.) (590-604)*Pismo Sicut aqua* (600)

475 473*

Inocent III. (1198-1216)*Pismo Eius exemplo* (18. prosinca 1208.)

794 1576*

Ivan XXII. (1316-1334)*Bula Ne super his* (3. prosinca 1334.)

991 1022*

Benedikt XII. (1334-1342)
Konstitucija *Benedictus Deus*
(29. siječnja 1336.)

1000 1023
1000-1001 1022*
1002 1022, 1035*

Djelce *Cum dudum* (1341)

1011 633*

Klement VI. (1342-1352)

Pismo *Super quibusdam* (29. rujna 1351.)

1077 633*

Pavao IV. (1555-1559)

Konstitucija *Cum quorundam hominum*
(7. kolovoza 1555.)

1880 499*

Pio IV. (1559-1565)

Bula *Iniunctum nobis* (13 studenog 1564.)

1862-1870 192*

Pio VI. (1775-1799)

Breve *Quod aliquantum* (10. ožujka 1791.)
2109*

Pio IX. (1846-1878)

Bula *Ineffabilis Deus* (8. prosinca 1854.)

DS 2803 411*, 491

Enciklika *Quanta cura* (8. prosinca 1864.)

2109*

Leon XIII. (1878-1903)

Enciklika *Diuturnum illud*
(29. lipnja 1881.)

1898*

Enciklika *Immortale Dei*

(1. studenog 1885.)

1898*, 2105*

Enciklika *Libertas praestantissimum*

(20. lipnja 1888.)

1951, 1954, 2108*

Pio XI. (1922-1939)

Enciklika *Quas Primas* (11. prosinca 1925.)

2105*

Enciklika *Casti connubii* (31. prosinca 1930).

2366*

DS 3722, 3723, 2297*

Enciklika *Quadragesimo anno*

(15. svibnja 1931.)

1883*

Enciklika *Divini Redemptoris*

(19. ožujka 1937.)

676*

Pio XII. (1939-1958)

Enciklika *Summi pontificatus*

(20. listopada 1939.)

360, 361, 1939

Enciklika *Mystici Corporis*

(29. lipnja 1943.)

1119

DS 3808 797, 798

DS 3812 478*

Apostolska konstitucija *Provida Mater*

(2. veljače 1947.)

929

Enciklika *Mediator Dei*

(20. studenog 1947.)

1548

Apostolska konstitucija *Sacramentum
Ordinis* (30. studenog 1947.)

DS 3858 1573*

Enciklika *Humani generis*

(12. kolovoza 1950.)

DS 3875 37

DS 3876 38, 1960

DS 3891 330*, 367*

DS 3896 366*

DS 3897 390*

Apostolska konstitucija *Munificentissimus
Deus* (1. studenog 1950.)

DS 3903 966*

Enciklika *Haurietis aqua*

(15. svibnja 1956.)

DS 3924 478

Enciklika *Fidei donum* (21. travnja 1957.)

1560

Govori

1. lipnja 1941.	1887, 1942, 2286
20. veljače 1946.	899
3. rujna 1950.	2501
29. listopada 1951.	2362
6. prosinca 1953.	2108*
24. prosinca 1955.	2501*

Ivan XXIII. (1958-1963)

Enciklika *Mater et Magistra*
(15. svibnja 1961.)

60	1882
----	------

Enciklika *Pacem in terris*

(11. travnja 1963.)

36	1886
46	1897
51	1903
61	1930*

Pavao VI. (1963-1978)

Enciklika *Mysterium fidei*
(3. rujna 1965.)

	1183, 1418
18	1381
39	1374
56	1378

Apostolska konstitucija *Indulgentiarum doctrina* (1. siječnja 1967.)

Normae 1-3	1471
5	1474, 1475, 1476,
1477	
8	1478*

Enciklika *Populorum progressio*

(26. ožujka 1967.)

37	2372*
53	2315*

Ispovijest vjere Naroda Božjega;
Svečano vjerovanje (30. lipnja 1968.)

	192*
8	327*, 366*
9	251, 265*
12	1035*
15	975
16	419
19	827
20	182

28	1005*, 1052
29	1053
30	962

Enciklika *Humanae vitae*

(25. srpnja 1968.)

11	2366
12	2366, 2369
14	2370
16	2370*
23	2372*

Apostolska konstitucija

Divinae consortium naturae

(15. kolovoza 1971.)

1212, 1288, 1300

Apostolska konstitucija

Sacram unctionem infirmorum

(30. studenoga 1972.)

1513

Apostolska pobudnica *Mariialis cultus*

(2. veljače 1974.)

42	971*
56	971

Apostolska pobudnica

Evangelii nuntiandi (8. prosinca 1975.)

31	2820*
48	1676*
53	843
62	835
63-64	1201*
73	910

Govori

5. siječnja 1964. u Nazaretu; usp. Časoslov I.,

Služba čitanja na blagdan

Svete Obitelji	533
21. studenog 1964.	963
11. srpnja 1966.	390*
22. lipnja 1973.	776
14. prosinca 1975.	838

Ivan Pavao II. (1978 – 2005)

Enciklika *Redemptor hominis*
(4. ožujka 1979.)

11	519
18-21	783*

Apostolska pobudnica
Catechesi tradendae (16. listopada 1979.)

1	4*
2	4*
5	426
6	427
9	561
13	7
18	5, 6*
20-22	23*
23	1074
25	23*
29	1697*
53	1204*
54	1676*, 2688*
55	2688*

Pismo *Dominicae cenae*
(14. veljače 1980.)

3	1380
---	------

Enciklika *Dives in misericordia*
(30. studenog 1980.)

14	2844*
----	-------

Enciklika *Laborem exercens*
(14. rujna 1981.)

6	2428*
7	2424*
11	2430*
18	2436*
19	2433*
22-23	2433*
27	2427*

Apostolska pobudnica
Familiaris consortio

(22. studenog 1981.)

11	2331, 2361, 2392
13	1642*, 1643
16	1620*
19	1644, 1645*, 2387
20	1648*
21	1656*, 2204
22	2334
28	1653*
30	2366
32	2370
34	2343
36	2221*
46	2211*

67	1622
80	2391*
81	2390*
83	1649*
84	1651, 2386*
85	1658

Apostolska pobudnica
Reconciliatio et poenitentia
(2. prosinca 1984.)

16	408*, 1869*, 2850*
17	1857, 1863
31	1469

Enciklika *Dominum et Vivificantem*
(18. svibnja 1986.)

27-48	1433*
31	1848
46	1864*
55	2516

Enciklika *Redemptoris Mater*
(25. ožujka 1987.)

17	165
18	165

Enciklika *Sollicitudo rei socialis*
(30. prosinca 1987.)

1	2422*
9	2438
14	2437
16	2440*
17	2438*
32	2441*
38-40	1939*
41	2422*
42	2406*, 2442*
45	2438*
47	1929, 2442

Apostolsko pismo *Mulieris dignitatem*
(15. kolovoza 1988.)

6	2334
7	372*
26-27	1577*
27	773

Apostolsko pismo
Vicesimus quintus annus
(4. prosinca 1988.)

16	1205, 1206
----	------------

Apostolska pobudnica

Christifideles laici

(30. prosinca 1988.)

9	899
16	828
17	828
24	801*
26	2179*

Enciklika *Redemptoris missio*

(7. prosinca 1990.)

11	851*
12-20	853*
21	852*
23	850*
42-47	854*
48-49	854*
50	855*
52-54	854*
55	856*
69	927, 931*

Enciklika *Centesimus annus*

(1. svibnja 1991.)

3	2421*
5	1896*
10	1939*, 2425*
13	2425*
16	1882*
24	2423*
25	407*, 1889, 2236*
26	2440*
28	2438
29	2461*
31	2427*
32	2429*
34	2425, 2429*
35	2424*, 2438*
36	1886, 2223
37	2432*
37-38	2415*
40	2406*
41	1887*
43	1914*
44	1904, 2425*
45	2244*
46	2244*
48	1883, 2406*, 2431, 2433*
51	2441
57	2444, 2444*

Govori

7. prosinca 1985.	10
13. travnja 1986.	63

Enciklika *Evangelium vitae*

(25. ožujka 1995.)

56	2267
----	------

Apostolska pobudnica

Vita consecrata

(25. ožujka 1996.)

7	922
---	-----

CRKVENI DOKUMENTI**Rimski Katekizam**

Proslov 10	25
Proslov 11	24
1, 1, 4	190, 191
1, 2, 6	199
1, 2, 8	200
1, 2, 13	274
1, 5, 11	598
1, 6, 3	633
1, 10, 1	749
1, 10, 20	770
1, 10, 22	750*
1, 10, 24	947, 950
1, 10, 27	952
1, 11, 3	978
1, 11, 4	979
1, 11, 5	982
1, 11, 6	987
2, 2, 5	1213
2, 5, 18	1468
2, 5, 21	1450
2, 5, 4	1431*
3, 2, 4	2086
3, 10, 13	2536
3, 10, 23	2537

KONGREGACIJE

Kongregacija za nauk vjere

Pismo *biskupima Engleske*
(16. rujna 1864.)

DS 2888 811*

Dekret *De millenarismo* (19. srpnja 1944.)

DS 3839 676*

Pismo *Bostonskom nadbiskupu*
(8. kolovoza 1949.)

DS 3866-3872 847*

Izjava *Mysterium Ecclesiae*
(24. lipnja 1973.)

3 2035

Izjava *Persona humana*
(29. prosinca 1975.)

7 2391

8 2357

9 2352

11 2349

Izjava *Inter insigniores*
(15. listopada 1976.)

1577*

Naputak *Pastoralis actio*
(20. listopada 1980.)

1252*

Izjava *Iura et bona* (5. svibnja 1980.)

2777

Naputak *Libertatis conscientia*
(22. ožujka 1986.)

13 1740

68 2448

Naputak *Donum vitae* (22. veljače 1987.)

Uvod 2 2375

Uvod 5 2258

1, 1 2270*

1, 2 2274

1, 3 2275

1, 5 2275

1, 6 2275

2, 1 2376

2, 4 2377*

2, 5 2377

2, 8 2378

3 2273

Kongregacija za kler

Opći katehetski direktorij

43 234

47 234

51 280

69 1056

Kongregacija za bogoštovlje

Naputak *Eucharisticum mysterium*
(25. svibnja 1967.)

6 1325

Kongregacija za katolički odgoj

Decreto *Theses approbatae philosophiae tomisticae* (27. srpnja 1914.)

DS 3624 318*

BISKUPSKE SINODE

Završno izvješće *Exeunte coetu secundo*
(7. prosinca 1985.)

II B a 4 10, 11

Biskupske Konferencije

Dokumenat iz Pueble (1979.)

1676

KANONSKO PRAVO

Apostolski kanoni

34 887*

Zakonik kanonskoga prava

129, 2 911

204, 1 871, 1213*

205 815*

206 1249*

207, 1 934

207, 2 873, 934

208 872

208-223 1269*

212, 3 907

213	2037*	855	2156
220	2477*	861, 1	1256*
222	2043*	861, 2	1256*
229	906*	864	1246
230, 1	903*	865	1233*
230, 3	903	866	1233*, 1298*
290-293	1583*	867	1250*
330	880*	868	1233*
331	936	872-874	1255*
336	883*	882	1313*
337, 1	884	883, 2	1312*
368-369	833*	883, 3	1307*, 1314*
443, 4	911	884, 2	1313
445	2043*	889, 1	1306*
463, 1	911	890	1306*
463, 2	911	891	1307*
492, 1	911	893, 1	1311*
511	911	893, 2	1311*
515, 1	2179	914	1457*
517, 2	911	916	1457*
536	911	916-917	1388*
573	916*, 925*	919	1387*
591	927*	920	1389*, 2042*
603, 1	920	961, 1	1483*
604, 1	923, 924	961, 2	1483*
604, 2	924*	962, 1	1483*
605	919*	967-969	1462*
607	925*	972	1462*
654	2103*	976	1463*
692	2103*	982	2490
710	928	983, 1	2511
713, 2	929	983-984	1467*
731, 1	930	986	1464*
731, 2	930	988, 2	1458*
747, 2	2032	989	1457*, 2042*
748, 2	160*	994	1471
751	817*, 2089	1003	1516*
774	906*	1004, 1	1514*
774, 2	1251	1005	1514*
776	906*	1007	1514*
780	906*	1012	1576*
783	931	1024	1577
788	1249*	1055, 1	1601, 1617*, 1660*
822, 3	906*	1056	2364*
835, 4	902	1057, 1	1626, 1628
844	1462*	1057, 2	1627*
844, 3	1399*	1063	1632*
844, 4	1401*	1071, 1, 3	1629*
847, 1	1513*	1086	1635*
848	2122	1083-1108	1629*
849	1213*	1103	1628*
851	1233*	1108	1631*
851, 2	1233*	1124	1635*

1125	1635*
1134	1638
1136	1251, 2225
1141	1640*, 2382
1151-1155	1649*, 2383*
1166	1667*
1168	1669*
1172	1673*
1176, 3	2301*
1191, 1	2102
1196-1197	2103*
1199, 1	2154
1245	2181*
1246-1248	2042*
1246	2043*
1246, 1	2177*, 2192
1247	2180, 2185*, 2192,
2193	
1248, 1	2180
1248, 2	2183
1249-1251	2043*
1249-1253	1438*
1314	2272
1323-1324	2272*
1331	1463*
1336, 1, 3°. 5°	1583*
1338, 2	1583*
1354-1357	1463*
1367	2120*
1369	2148*
1376	2120*
1388, 1	1467
1398	2272
1421, 2	911

Zakonik kanona istočnih Crkava

25	2043*
177, 1	833
178	833
311, 1	833
312	833
675, 1	1213*
675, 2	1269*
677, 1	1256*
679	1246*
681	1250*
686, 1	1250*
695, 1	1290*
696, 1	1290*
708	2042*
711	1457*
719	2042*

722, 3-4	1462*
725	1463*
735	1464*
738	1514*
739, 1	1516*
744	1576*
747	1576*
817	1623*
828	1623*
867	1667*
880, 3	2042*, 2043*
880-883	1438*
881, 1	2042*, 2043*
881, 2	2042*
881, 3	2042*
881, 4	2042*, 2043*
882	2043*
1420	1463*
1431	1463*
1434	1463*
1456	1467

LITURGIJA

LATINSKI OBRED

Rimski misal

Opća uredba Rimskog misala

240	1390
271	1182*, 1184
272	1184

<i>Priprava darova</i>	1333
------------------------	------

Predslavlje

Božićno II.	477
Uzašašća I.	661
Krista Kralja	2046
Apostola I.	857, 1575*
Svetaca I.	2005
Pokojničko I.	1012

<i>Svet</i>	335
-------------	-----

Euharistijska molitva I. ili Rimski kanon

88	1037
90	1353*
95	1333*
96	1383, 1402
97	1274

III. 116	1404
IV.	2818
IV. 118	55, 380, 2818*
123	2852*
<i>Molitva prije pričesti</i>	
132	1058
<i>Zaključak euharistijske molitve</i>	
	1065
<i>Embolizam</i>	
	1404, 2760*, 2852, 2854
133	1386
<i>Obred pričesti</i>	
	1386
<i>Zborna</i>	
26. nedjelje	277
32. nedjelje	1742
<i>Veliki petak Muke Gospodnje</i>	
13, Sveopća molitva VI.	63, 839
<i>Vazmeno bdjenje</i>	
18, Vazmeni hvalospjev	412, 631, 647
24, – molitva poslije prvog čitanja	349*
26, – molitva poslije trećeg čitanja	528
42, – blagoslov krsne vode	1217, 1218, 1219, 1221
<i>Posljednica Pedesetnice</i>	
	2671*
Rimski pontifikal	
<i>Ređenje biskupa, pezbitera i đakona</i>	
52	1541
177	1542
230	1543
<i>Red potvrde</i>	
Prethodne napomene 1.	1285*
Prethodne napomene 2.	1285*
Prethodne napomene 3.	1309*
Prethodne napomene 5.	1311*
Prethodne napomene 6.	1311*
25	1299
<i>Red posvećenja djevica</i>	
Prethodne napomene 1.	923
Prethodne napomene 2.	924

Rimski obrednik*Blagoslovi*

16	1669
18	1669

Red pristupa odraslih u kršćanstvo

	1232*
Prethodne napomene 1.-2.	1212*
19	1248*
98	1248*

Red krštenja djece

62	1241*
----	-------

Red krštenja odraslih

	168
--	-----

Red pokore

31	1484
Obrazac odrješenja	1424, 1449
46, 55	1449

Red vjenčanja

62	1627
----	------

Red sprovoda

	1686*
Posljednja preporuka i oprostaj	1020
»U raj povelj te anđeli«	335*
1	1689*
10	1690
41	1688
56	1689*

Časoslov

<i>Opće uredba liturgije časova</i>	
7	2616*
9	2655*
100-109	2586*

Himni

»O lux beata Trinitas –	
O dobri Stvorče svjetlosti«	257
»Te Deum -Tebe Boga hvalimo«	
	168
»Veni, Creator Spiritus –	
O dođi Stvorče, Duše Svet«	291, 700
»Vexilla Regis –	
Barjaci kreću Kraljevi«	550, 617

Antifona

Večernja na Osminu Božića	526
Blagoslovljen na Osminu Božića	469
Veliča druge večernje Bogojavljenja	528*
Veliča druge večernje Tijelova	1402

Hvalospjev
Subotnje večernje 461*

Molitve
»Zdravo Marijo« 1014,
2676,
2677
»O sveta gozbo« 1402
»Litanije Svih Svetih« 1014

ISTOČNE LITURGIJE

Liturgija svetog Ivana Zlatoustoga

»Kerubinska pjesma« 335*
Anafora 42, 1137
Priprava za pričest 1386

Bizantska liturgija

1166
Tropari
»Jedinorođeni sine« 469
Svetkovine Uskrsnuća
ili Uznesenja (15. kolovoza) 966
Vazma 638
na jutrenjoj u nedjelju
na glas drugi 703
Duhovske večernje 291, 732,
2671

Kondaci

Svetkovine Preobraženja 555
Romana Slatkopoja 525

Molitve

Obrazac odrješenja 1481
Molitva ređenja 1587

Sirska liturgija

Antiohija, epikleza posvete
svete krizme 1297

Časoslov – Fanqît

Sirsko-antiohijski časoslov, svez. 6.,
I. ljetni dio, str. 193 b 1167
Sirsko-antiohijski časoslov,
svez. 1, Opća služba str. 237
a-b 1391

CRKVENI PISCI

Anonimni autori

Apostolske konstitucije
7, 24, 1: SC 336, 174 2760
8, 13, 12: SC 336, 208 1331

Iz stare »Homilije o Velikoj Suboti«,
PG 43, 440A, 452C
usp. časoslov II., Služba čitanja
na Veliku subotu 635

Nasljeduj Krista

11, 23, 5-8 1014

Nauk Dvanaestorice Apostola (Didaché)

1, 1: SC 248, 140 1696
2, 2: SC 248, 148 2271
8, 2: SC 248, 174 2760
8, 3: SC 248, 174 2767
9, 5: SC 248, 178 1331*
10, 6: SC 248, 180 1331*, 1403

Pismo Diognetu

5, 5: SC 33, 62-66 2240
5, 6: SC 33, 62 2271*
5, 8-9: SC 33, 62-64 2796
5, 10: SC 33, 62-66 2240
6, 10: SC 33, 62-66 2240

Sermo de die dominica

PG 86/1, 416C. 421C 2178

Alfonzo de Liguori, sveti

Del gran mezzo della preghiera
dio 1, pogl. 1 2744

Ambrozije, sveti

De mysteriis

7, 42 PL 16, 402-403 1303
9, 50.52 PL 16, 405-406 1375

De officiis ministrorum

1, 88 PL 16, 50A 2653

De poenitentia

1, 8, 34 PL 16, 477A 983

De sacramentis

2, 6 PL 16, 425C 1225
4, 7 PL 16, 437D 1383
4, 28 PL 16, 446A 1393

5, 7	PL 16, 447C	1383	2, 4, 9	1958
5, 19	PL 16, 450C	2783	3, 6, 11	300
5, 26	PL 16, 453A	2836	6, 11, 20	2520
5, 30	PL 16, 454AB	2852	7, 7, 11	385
<i>De viduis</i>			9, 6, 14	1157
23	PL 16, 241-242	2349	9, 11, 27	1371
<i>De virginitate</i>			10, 20, 29	1718
18, 119	PL 16, 297B	845	10, 28, 39	45
<i>Enarrationes in psalmos</i>			10, 29, 40	2340
1, 9	PL 14, 968		13, 36, 51	2002
	Usp. Časoslov, III.; Služba čitanja subote desetog tjedna	2589	<i>Contra epistulam Manichaei quam vocant fundamenti</i>	
<i>Epistulae</i>			5, 6	PL 42, 176 119
41, 12	PL 16, 1116B	1429	<i>Contra Faustum manichaeum</i>	
<i>Explanatio symboli</i>			22	PL 42, 418 1849
1	PL 17, 1193	197		1871
7	PL 17, 1193	194	<i>De catechizandis rudibus</i>	
8	PL 17, 1196	191*	3, 5	281*
<i>Expositio evangelii secundum Lucam</i>			<i>De civitate Dei</i>	
2, 85-89	PL 15, 1666-1668	766*	10, 6	1372, 2099
10, 121	PL 15, 1927	1025	14, 7	1766
<i>Expositio Psalmi CXVIII</i>			14, 28	1850
14, 30	PL 15, 1476	908	18, 51	769
Anzelmo d'Aosta, sveti			19, 13	2304
<i>Prologion</i>			19, 19	2185
Proemium:	PL 153, 225A	158	22, 17	1118
Aristid			22, 30	1720, 2550
<i>Apologia</i>			<i>De disciplina christiana</i>	
16, 7		760*	7, 7	PL 40, 673 2539
Atanazije Aleksandrijski, sveti			<i>De diversis quaestionibus octoginta tribus</i>	
<i>De incarnatione</i>			64, 4	PL 40, 56 2560
54, 3	PG 25, 192B	460	<i>De fide et symbolo</i>	
<i>Epistula festivalis</i>			10, 25	PL 40, 196 2518
329	PG 26, 1366A	1169	<i>De Genesi contra Manichaeos</i>	
<i>Epistulae ad Serapionem</i>			1, 2, 4	PL 35, 175 338
1, 24	PG 26, 585B	1988	<i>De gratia et libero arbitrio</i>	
Augustin, sveti			17	PL 44, 901 2001
<i>Confessiones</i>			<i>De libero arbitrio</i>	
1, 1, 1		30	1, 1, 1	PL 32, 1221-1223 311
			<i>De mendacio</i>	
			4, 5	PL 40, 491 2482

De moribus ecclesiae catholicae

1, 3, 4	PL 32, 1312	1718
1, 25, 46	PL 32, 1330-1331	1809

De natura et gratia

31	PL 44, 264	2001
----	------------	------

De sancta virginitate

3	PL 40, 398	506
6	PL 40, 399	963

De sermone Domini in monte

1, 1, 3	PL 34, 1232	2547
1, 1	PL 34, 1229-1231	1966
2, 4, 16	PL 34, 1276	2785
2, 5, 18	PL 34, 1277	2794
2, 5, 19	PL 34, 1278	2149
2, 6, 24	PL 34, 1279	2827

De Trinitate

8, 3, 4		1766*
14, 15, 21		1955
15, 26, 47		264

Enarratio in Psalmos

57, 1		1962
62, 16		2628
72, 1		1156*
74, 4		796
85, 1		2616
88, 2, 5		996
102, 7		2005
102,	1, 15	329
103, 4, 1		102

Enchiridion de fide, spe et caritate

3, 11		311
-------	--	-----

Epistulae

98, 5	PL 33, 362	1274
108, 3, 8	PL 33, 410	2539
130, 8, 17	PL 33, 500	2737
130, 12, 22	PL 33, 502	2762
187, 11, 34	PL 33, 845	774

In epistulam Johannis ad Parthos tractatus

1, 6		1863
8, 9		1779
10, 4		1829

In evangelium Johannis tractatus

5, 15		1584
12, 13		1458
21, 8		795

26, 6, 13		1398
72, 3		1994
80, 3		1228

Quaestiones in Heptateuchum

2, 73	PL 34, 623	129
-------	------------	-----

Sermones

18, 4, 4	PL 38, 130-131	1039
33, 2, 2	PL 38, 208	2067
43, 7, 9	PL 38, 258	158
52, 6, 16	PL 38, 360	230
56, 6, 9	PL 38, 381	2559*
57, 7, 7	PL 38, 389	2837
58, 11, 13	PL 38, 399	1064
78, 6	PL 38, 492-493	556
96, 7, 9	PL 38, 588	845*
169, 11, 13	PL 38, 923	1847
186, 1	PL 38, 999	510
213, 8	PL 38, 1064	983
214, 11	PL 38, 1071-1072	981
241, 2	PL 38, 1134	32
268, 2	PL 38, 1232D	797
272	PL 38, 1247	1396
298, 4-5	PL 38, 1367	2009
341, 1, 1	PL 39, 1493	695
341, 9, 11	PL 39, 1499	695

Barnaba*Barnabina poslanica*

4, 10		1905
19, 5		2271

Bazilije Veliki, sveti*Adversus Eunomium*

3, 1	PG 29, 656B	336
------	-------------	-----

Liber de Spiritu Sancto

15, 36	PG 32, 132	163, 736
18, 45	PG 32, 149C	2132
26, 62	PG 32, 184A	2684

Moralia

Pravilo 73	PG 31, 849D-853B	2384
------------	------------------	------

Regulae fusius tractatae

prol. 3	PG 31, 896B	1828
---------	-------------	------

Benedikt, sveti*Pravilo*

20		2834*
43, 3		347
48		2834*

Bernard iz Clairvaux-a, sveti

Homilia super »Missus est«
4, 11 PL 183, 86B 108

In Canticum sermone
27, 14 PL 183, 920D 771

Boneventura, sveti

In libros sententiarum
2, 1, 2, 2, 1 293
4, 37, 1, 3 2071

Cezarije Arleški, sveti

Expositio symboli (sermo 9)
CCL 103, 48 232

Cezarija Mlada, sveta

A sainte Richilde et sainte Radegonde
Sources chrétiennes 345, 480 127

Ciceron, Marko Tulije

De re publica
3, 22, 33 1956

Ciprijan Kartaški, sveti

De catholicae unitate ecclesiae
PL 4, 503A 181

De oratione dominica

9 PL 4, 525A 2782
11 PL 4, 526B 2784
12 PL 4, 526A-527A 2813
13 PL 4, 527C-528A 2816
21 PL 4, 534A 2830
23 PL 4, 535C-536A 810* 2845

Epistulae

56, 10, 1 PL 4, 357B 1028

Ćiril Aleksandrijski, sveti

Commentarius in Joannem
12 PG 74, 560-561 738

Commentarius in Lucam

22, 19 PG 72, 921B 1381

Ćiril Jeruzalemski, sveti

Catecheses illuminandorum
5, 12 PG 33, 521-524 186
18, 29 PG 33, 1049;
Usp. Časoslov, III.,
Služba čitanja, četvrtak
devetnaestog tjedna 1050

Catecheses mystagogicae

3, 1 PG 33, 1088A 2782
5, 9-10 PG 33, 1116B-1117A 1371
5, 11 PG 33, 1117B 2794
5, 13 PG 33, 1120A 2819
5, 18 PG 33, 1124A 2856

Dominik, sveti

Relatio iuridica (Radulphus de Faventia)
4, 42 956*

Vita (Iordanus de Saxonia),

4, 69 956*

Elizabeta od Trojstva, blažena

Ecrits spirituels (Molitva) 260

Epifanije, sveti

Panarion seu adversus
LXXX haereses
1, 1, 5 PG 41, 181C 760

Eterija

Peregrinatio ad loca sancta
46 PLS 1, 1047 281*

Evagrij Pontski

Capita practica ad Anatolium
49 PG 40, 1245C 2742

De oratione

34 PG 79, 1173 2737

Faust iz Riez-a

De Spiritu Sancto
1, 2 CSEL 21, 104 169

Franjo Asiški, sveti

Admonitio
5, 3 598
Cantico delle creature
344, 1014

Franjo Saleški, sveti

Trattato sulli amor di Dio
8, 6 1974

Fulgencije Ruspiski, sveti

Contra gesta Fabiani
28, 16-19 CCL 19A, 813-814;
Usp. Časoslov, IV.,
Služba čitanja, ponedjeljak
dvadesetosmog tjedna 1394

Grgur Nazijanski, sveti*Orationes*

2, 71	PG 35, 480B	1589
2, 73	PG 35, 481A	1589
2, 74	PG 46, 481B	1589
16, 9	PG 35, 954C	2565
39, 17	PG 36, 356A	980
40, 3-4	PG 36, 361C	1216
40, 9	PG 36, 369B	537
40, 41	PG 36, 417	256

Orationes theologicae

1, 4	PG 36, 16B	2697
5, 26	PG 36, 161C	684
5, 28	PG 36, 165C	2670

Grgur Nisenski, sveti*De Spiritu sancto*

3, 1	PG 45, 1321A-B	690
------	----------------	-----

De vita Mosis

PG 44, 300D	2028
-------------	------

Homiliae in Canticum

8	PG 44, 941C	2015
---	-------------	------

Homiliae in orationem dominicam

2	PG 44, 1148B	2784
---	--------------	------

In Christi resurrectionem

1	PG 46, 617B	650
---	-------------	-----

Oratio catechetica

15	PG 45, 48B	457
16	PG 45, 52B	625

Orationes de beatitudinibus

1	PG 44, 1200D	1803, 2546
6	PG 44, 1265A	2548

Grgur Veliki, sveti*Dialoghi*

4, 39		1031
-------	--	------

Homiliae in Ezechielem

1, 7, 8	PL 76, 843D	94
---------	-------------	----

Moralia in Job

praef.

1, 6, 4	PL 75, 525A	795
31, 45	PL 76, 621	2539
31, 45	PL 76, 621A	1866

Regula pastoralis

3, 21		2446
-------	--	------

Gigo Kartuzijanac*Scala claustralium*

PL 184, 476C	2654
--------------	------

Herma*Mandata pastoris*

2, 1	2517
------	------

Visiones pastoris

2, 4, 1	760
---------	-----

Hilarije Poatijerski, sveti*In evangelium Matthaei*

2	PL 9, 927	537
---	-----------	-----

Hipolit Rimski, sveti*Traditio apostolica*

3	1586
8	1569*
21	1291* 1301*
35	749

Hugo od Svetog Viktora*De arca Noe*

2, 8	PL 176, 642C	134
------	--------------	-----

Ignacije Antiohijski, sveti*Epistula ad Ephesios*

19, 1	498
20, 2	1331, 1405, 2837

Epistula ad Magnesios

6, 1	1549*
9, 1	2175
1, 1	834
4, 1	2473
6, 1-2	1010, 2474
7, 2	1011

Epistula ad Smyrnaeos

1-2	496
8, 1	896, 1369
8, 2	830

Epistula ad Trallianos

3, 1	1549, 1554 1593*
------	------------------

Ignacije Lojolski, sveti*Esercizi spirituali*

22	2478
38	2164
104	2715

Irenej Lionski, sveti*Adversus haereses*

1, 10, 1-2	173, 174
2, 22, 4	518*
2, 30, 9	292
3, 3, 2	834
3, 17, 1	53*
3, 18, 1	518
3, 18, 3	438
3, 18, 7	518
3, 19, 1	460
3, 20, 2	53
3, 22, 4	494
3, 24, 1	175, 797
4, 4, 3	1730
4, 12, 4	53*
4, 15, 1	1964, 2070
4, 16, 3-4	2063
4, 18, 4	1350
4, 18, 4-5	1000
4, 18, 5	1327
4, 20, 1	292
4, 20, 5	1722
4, 20, 7	294
4, 21, 3	53
5, 20, 1	174
5, 32, 1	1047

Demonstratio apostolica

3	1274
7	683
11	704
100	190

Ivan Damaščanski, sveti*De fide orthodoxa*

2, 4	PG 94, 877C	393
3, 24	PG 94, 1089D	2559, 2590
3, 27	PG 94, 1098A	626
4, 2	PG 94, 1104C	663
4, 13	PG 94, 1142A	1106

De sacris imaginibus orationes

1, 16	PG 96, 1245A	1159
1, 27	PG 94, 1268AB	1162

Ivan Eudes, sveti*Tractatus de admirabili corde Iesu*

Usp. Časoslov, IV., Služba čitanja 19. kolovoza	1698
---	------

Tractatus de regno Iesu

Usp. Časoslov, IV., Služba čitanja petka tridesettrećeg tjedna	521
--	-----

Ivan Kasijan, sveti*Collationes*

9, 18	PL 49, 788C	2785
-------	-------------	------

Ivan od Križa, sveti

<i>Fiamma viva d'amore</i>	696*
Strofa 3	2690

Parole di luce e di amore

1, 57	1022
2, 53	2717

Salita del monte Carmelo

2, 22	Usp. Časoslov, I., Služba čitanja, ponedjeljak drugog tjedna Došašća	65
-------	--	----

Ivan Zlatousti, sveti*De incomprehensibili Dei natura
seu contra Anomaeos*

3, 6	PG 48, 725D	2179
------	-------------	------

De prodizione Judae

1, 6	PG 49, 380C	1375
------	-------------	------

De sacerdotio

2, 4	PG 48, 635D	1551
3, 5	PG 48, 643A	983

De virginitate

10, 1	PG 48, 540A	1620
-------	-------------	------

Eclogae ex diversis homiliis

2	PG 63, 583A	2700
2	PG 63, 585A	2743

*Homilia in illud »Angusta est porta«
et de oratione Domini*

PG 51, 44B	2784
------------	------

Homilia in ad Ephesios

20, 8	PG 62, 146-147	2365
-------	----------------	------

Homiliae in ad Romanos

7, 3	PG 60, 445	2540
------	------------	------

Homiliae in Matthaenum

19, 4	PG 57, 278D	2768
19, 5	PG 57, 280B	2825

Homoliae in primam ad Corinthios

27, 4	PG 61, 229-230	1397
41, 5	PG 61, 361C	1032

Homiliae in secundam ad Corinthios

28, 3-4	PG 61, 594-595	2538
---------	----------------	------

In Lazarum

2, 6	PG 48, 992D	2446
------	-------------	------

Sermones de Anna

2, 2	PG 54, 646	2700
4, 6	PG 54, 668	2743
4, 5	PG 54, 666	2744

Sermones in Genesim

2, 1	PG 54, 587D-588A	358
------	------------------	-----

Ivana Arška, sveta

<i>Actes du procès</i>	795, 2005
<i>Dictum</i>	223, 435

Ivan Marija Vianney, sveti

B. NODÉ, *Jean-Marie Vianney,*

Le Curé d'Ars

100	1589
<i>Oratio</i>	2658

Izak Ninivski, sveti

<i>Tractatus mystici</i> , editio Bedjan	
66	2717

Jeronim, sveti

Commentarii in Ecclesiasten

10, 11	PL 23, 1096	1456
--------	-------------	------

Commentariorum in Isaiam libri XVIII

prol.	PL 24, 17B	133
-------	------------	-----

In die Dominica Paschae homilia

CCL 78, 550, 52	1166
-----------------	------

Julijana Norvička

Revelation of Divine Love

32	313
----	-----

Justin, sveti

Apologiae

1, 61, 12	1216
1, 65	1345
1, 66, 1-2	1355
1, 67	1345, 2174
1, 67, 6	1351
2, 7	760*

Dialogus cum Tryphone Judaeo

11, 1	2085
66-67	498*

Katarina Sijenska, sveta

Dialoghi

1, 6	1937	
4, 3	Usp. Časoslov, IV., Služba čitanja devetnaeste nedjelje	356
4, 138		313

Klement Aleksandrijski

Paedagogus

1, 6	760, 813
------	----------

Klement Rimski, sveti

Epistula ad Corinthios

7, 4	1432
42, 4	861*, 1577
44, 2	861*
44, 3	1577
61, 1-2	1900

Leon Veliki, sveti

Sermones

4, 1	PL 54, 149	786
4, 3	PL 54, 151	424*
21, 2-3	PL 54, 192A; Usp. Časoslov, I., Služba čitanja na Božić	469, 1691
23:	PL 54, 224B; Usp. Časoslov, I., Služba čitanja na Bogojavljenje	528
51, 1	PL 54, 309B	424*
51, 3	PL 54, 310C	568*
62, 2	PL 54, 350C-351A	424*
73, 4	PL 54, 396	412
74, 2	PL 54, 298A	1115
83, 3	PL 54, 432A	424*

Maksim Priznavalac, sveti

Ambiguorum liber

PG 91, 1156C	398
--------------	-----

Opuscula theologica et polemica

PG 91, 137-140	834
----------------	-----

Quaestiones et dubia

66	PG 90, 840A	473
----	-------------	-----

Newman, John Henry

Apologia pro vita sua
157

Discourses to mixed congregations

5 o svetosti 1723

Pismo vojvodi od Norfolka

1778

Parochial and plain sermons

5, 2 pp. 21-22 2144

Niceta, sveti*Explanatio symboli*

10 PL 52, 871B 946

Nikola iz Flüe, sveti

Molitva 226

Origen*Contra Celsum*

1, 32 498*

1, 69 498*

2, 40 2114

De oratione

12 2745

26 2825

29 2847

Homiliae in Ezechielem

9, 1 817

Homiliae in Exodum

4, 5 137

8, 1 2061

Homiliae in Leviticum

5, 5 113

Petar Krizolog, sveti*Sermones*

71 PL 52, 401CD 2777

71 PL 52, 402A 2814

71 PL 52, 402D 2837

117 PL 52, 520B

Usp. Časoslov, IV.,
Služba čitanja, subota
dvadesetdevetog tjedna 359

Polikarp iz Smirne, sveti*Epistula ad Philippenses*

5, 2 1570*

Martyrium Polycarpi

14, 2-3 2474

17 957

Prosper Akvitanski*Epistulae*

217 PL 45, 1031 1124

Pseudo – Hipolit Rimski*In sanctum Pascha*

1, 1-2 PG 59, 755 1165

Ruža Limska, svetaP. HANSEN, *Vita mirabilis,*

Louvain 618, 2449

Simeon Solunski, sveti*De ordine sepulturae*

PG 155, 685B 1690

Teofil Antiohijski, sveti*Ad Autolyicum*

2, 4 PG 6, 1052 296

Terezija od Djeteta Isusa, sveta*Acte d'offrande a l'Amour*

miséricordieux 2011

Manuscrits autobiographiques

A83v 127

B3v 826

C25r 2559

Novissima verba

956, 1011

Terezija od Isusa, sveta*Camino de perfección*

26 2704

Exclamaciones del alma a Dios

15, 3 1821

Libro de la vida

8 2709

Poesias

7 1011

9 227

Tertulijan*Ad uxorem*

2, 9 1642

<i>Adversus Marcionem</i>		I,	2, 3	34
1, 3	228	I,	25, 5 ad 1	271
2, 4	1951	I,	25, 6	310
<i>Apologeticum</i>		I,	114, 3 ad	350
9	2271*	I-II,	24, 1	1767*
50	852	I-II,	24, 3	1767
<i>De oratione</i>		I-II,	26, 4	1766
1	2761, 2774	I-II,	71, 6	1849
3	2779, 2814	I-II,	79, 1	311*
5	2817	I-II,	88, 2	1856
10	2761	I-II,	90, 1	1951
<i>De paenitentia</i>		I-II,	90, 4	1976
4, 2	1446	I-II,	93, 3 ad 2	1902
<i>De resurrectione carnis</i>		I-II,	107, 1 ad 2	1964
1, 1	991	II-II,	1, 2 ad 2	170
8, 2	1015	II-II,	2, 9	37, 155
Toma Akvinski, sveti		II-II,	4, 1	163*
<i>Collationes in decem praeceptis</i>		II-II,	47, 2	1806
1	1955	II-II,	64, 7	2263, 2264
6	1759	II-II,	81, 3 ad 3	2132
<i>Compendium theologiae</i>		II-II,	83, 9	2763, 2774
1, 2	184	II-II,	109, 3	2469
<i>Expositio in Psalmos</i>		II-II,	109, 3 ad 1	2469
21, 11	112	II-II,	122, 4	2176
<i>Expositio in symbolum apostolicum</i>		II-II,	158, 1 ad 3	2302
1	1718	II-II,	171, 5 ad 3	157
10	947	II-II,	184, 3	1973*
<i>In ad Hebraeos</i>		III,	1, 3 ad 3	412
7, 4	1545	III,	22, 4	1548
<i>In libros sententiarum</i>		III,	30, 1	511
2	293	III,	45, 4 ad 2	555, 556
prol.		III,	48, 2 ad 1	795
<i>Himan »Adoro te devote«</i>		III,	51, 3	627
	1381	III,	60, 3	1130
<i>Opusculum 57 in festo Corporis Christi</i>		III,	64, 2 ad 3	1118*
1	460	III,	65, 1	1210*
<i>Quaestiones disputatae de malo</i>		III,	65, 3	1211
4, 1	404	III,	68, 8	1128
<i>Summa contra gentiles</i>		III,	72, 5 ad 2	904
1, 30	43	III,	72, 8	1305
3, 71	310*	III,	73, 3	1308
<i>Summa theologiae</i>		III,	8 ad 2	1374
I,	1, 1	38*	75, 1	1381
I,	1, 10 ad 1	116		
		Toma More, sveti		
		<i>Pismo što ga je Sveti Toma More pisao iz zatvora kćeri Margareti</i>		
		Usp. Časoslov, III.,		
		Služba čitanja		
		od 22. lipnja		313

TEMATSKO KAZALO

ABORTUS, v. *pobačaj*

ABBA

- Duh Sveti viče² u srcima našim »Abba! Oče!«, 683, 742, 1303, 766, 2777.

ABEL

- bratoubojstvo Abela, 401, 2559;
- čašćen kao pravednik, 58, 769.

ABRAHAM

- Božji blagoslov i Abraham, 59, 1080;
- Isus, Abrahamov potomak, 527;
- molitva Abrahamova, 2569-70, 2592;
- muslimani i Abrahamova vjera, 841;
- narod proizašao od oca Abrahama, 63, 709, 762, 1541;
- obećanja dana Abrahamu, 422, 705, 706, 1222, 1716, 1725, 2571, 2619;
- poziv Abrahamov, 59, 72, 762;
- savez Božji s Abrahamom, 72, 992, 2571;
- uzor nade, 165, 1819;
- uzor poslušnosti u vjeri u Boga, 144-46, 165, 2570, 2572, 2676.

ACEDIJA, 1866, 2733, 2755, v. *Lijenost: Duhovna I.*

ADAM

- Adamov grijeh i posljedice, 402-05, 416-17, 1736;
- Isus Krist i Adam, 359, 388, 402, 504-05, 518, 532, 538-39, 635;
- milost izvorne svetosti i Adam, 375, 399.

AGNOSTICIZAM (Agnosticismus), 2127, 2128.

AMBON, v. *Besjedište*.

AMEN

- »Amen« u euharistijskoj liturgiji, 1345;
- »Amen«, posljednja riječ Creda i Svetog pisma, 1061;
- Krist, definitivni »amen« Očeve ljubavi, 1065;
- značenje riječi »amen«, 1062-64, 1348, 1396, 2856, 2865.

ANAFORA (Anaphora), 1352.

ANALOGIJA (Analogia)

- »analogija vjere«, 114;
- analogija biblijske objave, 128-30, v. *Tipologija*;
- duhovni život i njegova analogija s životom prirode, 1210-12;
- Stvoritelj i analogija s njegovim stvorovima, 41, 2500.

ANAMNEZA (Anamnesis), 1103, 1106, 1354, 1362, v. *Spomen, Spomenčin*.

ANDEO (Angelus)

- anđeli na stramputici (stramputaši), 311;
- anđeli u anafori, 1352;
- anđeli u životu Crkve, 334-35;
- anđeo čuvar, 336;
- anđeo Gabrijel navjestitelj, 148, 2676;
- čuvari ljudi, 336;
- identitet i dužnosti anđela, 329, 332-36, 350-52, 1034, 1352;
- kozmički red čuvan od anđela, 57;
- Krist i anđeli, 331, 538, 954, 1038, 1161;
- nebo i anđeli, 326, 1923-29, 1053;
- pali anđeli, 391-93, 414, 760;
- postojanje anđela kao istina vjere, 328;
- rođenje i anđeli, 525, 559;
- slike anđela u umjetnosti, 1192, 2131, 2502.

APOSTAZIJA, v. *Otpad*.**APOSTOL (Apostolus)**

- apostolska kateheza, 1094;
- apostolska vlast otpuštanja grijeha, 981, 983-84, 1442, 1444, 1485, 1586;
- apostolski kolegij, 880;
- apostolsko propovijedanje, 76;
- Crkva i apostoli, 688, 756, 857, 865, 869, 1342, 2032;
- Duh Sveti i apostoli, 244, 746, 798, 1287-88, 1299, 1302, 1315, 1485, 1556;
- izbor i poziv apostola, 2, 75, 96, 858-60, 873, 935, 1086, 1120, 1122, 1575, 2600;
- krštenje i apostoli, 1226;
- nasljednici apostola, 77, 861-63, 892, 938, 1313, 1560, 1562, 2068;
- polaganje ruku i apostoli, 699, 1288, 1299, 1315;
- prenošenje Božje riječi i apostoli, 3, 81, 84, 96, 126, 571;
- prenošenje vjere i apostoli, 171, 173, 605, 815-16, 889, 1124;
- prihvaćanje apostolskog nauka, 87, 949, 2624;
- sakrament reda i apostoli, 1087, 1536, 1565, 1576-77, 1594;
- služba pomirenja i apostoli, 981, 1442, 1461;
- svjedočanstvo apostolâ, 664, 1518;
- ukazanja Uskrsloga i apostoli, 641-42, 644-45, 647;
- ustanovljenje euharistije i apostoli, 610-11, 1337, 1339-41;
- značenje riječi »apostol«, 858.

APOSTOLAT (Apostolatus)

- apostolat i euharistija, 864, 1324;
- apostolat laika, 900, 905, 940;
- crkveni apostolat, 863-64.

APOSTOLSKA (Apostolica),

v. *Crkva: oznake: apostolska*.

APOSTOLSKO NASLJEDSTVO (Successio Apostolica)

- apostolsko nasljedstvo jamči zajedništvo vjere, 1209;

- apostolsko nasljedstvo kao veza crkvenog jedinstva, 815;
- temelj apostolskog nasljedstva, 77.

ASKEZA (Ascesis), v. *Borba*;

- duhovni napredak i askeza, 2015;
- gospodstvo volje i askeza, 1734;
- vjernost krsnim obećanjima i askeza, 2340.

ATEIZAM (Atheismus), v. *Bezvjerje*;

- agnosticizam i ateizam, 2128;
- grijeh ateizma, 2125, 2140;
- oblici i značenja ateizma, 2123-24;
- uzroci ateizma, 2126, 2424.

AUTONOMIJA (Autonomia)

- autonomija djece, 2232;
- savjest i njezina loše shvaćena autonomija, 1792.

AUTOPSIJA (Autopsia), 2301.**BABILON (Babel)**, 57.**BAŠTINA (Hereditas)**

- stvorenje kao baština za čovjeka određena i njemu povjerena, 299;
- zalog Duha Svetog, 1107;
- zasluga za postizanje baštine vječnog života, 2009.

BESJEDIŠTE (Ambon), 1184.**BESKVASNI KRUHOVI (Azymi)**, 1334, 1339.**BESMRTNOST (Immortalitas)**

- besmrtnost duše, 366, 382;
- euharistija kao »lijek besmrtnosti«, 1405, 2837.

BEZAKONJE (Iniquitas)

- misterij bezakonja (mysterium iniquitatis), 385.

BEZBOŠTVO, v. *Ateizam*

BEZGREŠNA (Immaculata),

- v. *Marija: M. naslovi i nazivi*;
- bezgrešno začeće, 490-93;
- svetkovina bezgrešnog začeća BDM, 2177.

BEZVJERJE (Irreligio)

- grijesi bezvjerja, 2119-20, 2139;
- osuda bezvjerja, 2110, 2118.

BEŽENSTVO (Caelibatus),

- v. *djevičanstvo*;
- čistoća i beženstvo, 2349;
- istočne Crkve i beženstvo, 1580;
- latinska Crkva i beženstvo prezbitera, 1579, 1599;
- neoženjene/neudate osobe i pastoralna skrb, 1658;
- posvećen život i beženstvo, 915.

BIBLIJA (Biblia), v. *Sveto pismo*.**BILJEG: SAKRAMENTALNI B.**

- (**Character Sacramentalis**), v. *Pečat*;
- krsni sakramentalni biljeg, 698, 1121, 1272, 1273, 1280;
- sakramentalni biljeg biskupskog posvećenja, 1558;
- sakramentalni biljeg potvrde, 698, 1121, 1304-05, 1317;
- sakramentalni biljeg ređenja, 698, 1121, 1563, 1570, 1581, 1583.

BISKUP (Episcopus) v. *Red, Biskupstvo*.

- biskup i prezbiterij, 1567;
- biskup kao nasljednik apostola, 77, 861-62;
- biskup kao živa slika Boga Oca, 1549;
- biskupsko sjedalo (katedra), 1184;
- biskupski kolegij, 857, 877, 879-87, 1577;
- biskupsko ređenje, 1555-61, 1572;
- rimski biskup, v. *Vrhovni svećenik*;
- suradnici biskupa, 927, 1562-68, 1570.

zadace b. (Munera Episcopi)

- biskup naučitelj, 12, 85, 888, 1558, 1676, 2034, 2068;
- biskup posvetitelj, 893;

- biskup predsjedatelj euharistijskog slavja, 1142, 1561;
- biskup upravitelj, 816, 873, 894-96;
- odgovornost biskupa za euharistiju, 1369;
- posvetitelj svetog ulja (krizme), 1297;
- služitelj sakramenta pomirenja, 1462;
- služitelj sakramenta potvrde, 1299, 1312-13;
- služitelj sakramenta reda, 1538, 1569, 1576;
- specijalne odluke koje biskup ima donijeti, 919, 1483, 1673;
- zadaća biskupa s obzirom na partikularnu Crkvu, 1560, 1594;
- zadaće biskupa u kršćanskoj inicijaciji: krst, potvrda, euharistija, 1120-21.

BISKUPIJA (Diocesis)

- definicija biskupije, 833.

BISKUPSTVO (Episcopatus),

- v. *Biskup*;
- biskupstvo kao dioništvo na Kristovu svećeništvu, 1554;
- biskupstvo kao sakrament apostolske službe, 1536.

BLAGOSLOV (Benedictio)

- blagoslov kruha i vina, 1000, 1334-35, 1347, 1353, 1412;
- blagoslov stola, 2834;
- Božji blagoslov, 1077-82, 1110, 2627, 2644;
- brojne obitelji i Božji blagoslov, 1328, 1360, 1402;
- Crkveni blagoslov, 1082, 1217, 1245, 1624, 1630, 1671-72;
- euharistija i blagoslov, 1328, 1360, 1402;
- krštenici pozvani da budu »blagoslov«, 1669;
- molitva i blagoslov, 2589, 2767, 2781, 2803;
- oblici blagoslova, 2627;
- Otac posebno blagoslivlja Mariju, 492, 2676;
- smrt kao blagoslov, 1009;
- značenje blagoslova, 1078, 2626, 2645.

BLAGOSLOVINE (Sacramentalia),

- 1667-76;

- definicija i značenje blagoslovina, 1667, 1677;
- laici predsjedaju blagoslovinama, 1669;
- moć blagoslovina, 1668, 1670;
- oblici blagoslovina, 1671-72, 1678.

BLAGOST/BLAGI (Mansuetudo/ Mites), 716, 736, 1716, 1832.

BLAŽENSTVO (Beatitudo),

v. Evanđeoska blaženstva;

- blaženstvo kao besplatan Božji dar, 1720-22, 1727;
- Bog kao naše blaženstvo, 257, 1731, 1855;
- čovjekov poziv na blaženstvo, 1700, 1934;
- grijeh odvraća čovjeka od Boga i njegova blaženstva, 1855, 1863, 1874, 1949;
- ljudska osoba određena za vječno blaženstvo, 1700, 1703, 1711, 1769, 1818, 1934, 2548;
- nada i vječno blaženstvo, 1818;
- postizanje božanskog blaženstva po krstu, 1257;
- učinak blaženstva, 1721;
- želja za srećom i blaženstvom, 1718, 2548.

BLIŽNJI (Proximus), v. Brat;

- čistoća srca kao zahtjev da bi se drugi mogao prihvatiti kao bližnji, 2519;
- djela milosrđa prema bližnjemu, 2447;
- ljubav prema bližnjemu nerazdvojiva od ljubavi prema Bogu, 1033, 1878;
- ljubav prema Bogu i bližnjemu kao ispunjenje Božjeg zakona, 1706;
- »Ljubi (diligēs) bližnjega kao sebe sama«, 2055, 2196;
- oblici pokore i ljubav prema bližnjemu, 1434;
- postati bližnji drugima, 1825, 1932;
- poštivanje i ljubav prema bližnjemu kao zahtjev ljubavi (caritas), 1789, 1822, 1844;
- poštivanje stvorenja i ljubav prema bližnjemu, 2415;
- povrede i grijesi protiv ljubavi prema bližnjemu, 1459, 1849, 2302-03, 2409, 2477, 2485, 2539;

- pravednost prema bližnjemu, 1807, 1836;
- razlog ljubavi i poštovanja prema bližnjemu, 678, 2212;
- smatrati bližnjega »kao svoje drugo ja«, 1931;
- zapovijedi i ljubav prema bližnjemu, 1962, 2052, 2067, 2401, 2464.

BLUD (Fornicatio)

- definicija bluda, 2353;
- nemoralnost bluda, 1755, 1852, 2353.

BLUDNOST (Luxuria)

- bludnost kao glavni grijeh, 1866;
- značenje bludnosti, 2351.

BOG (Deus), v. Postojanje Božje,

Trojstvo, Providnost;

- Duh Božji, v. *Duh Sveti*
- kraljevstvo Božje, v. *Kraljevstvo*
- narod Božji, v. *Narod Božji*
- nebo kao vlastito Božje mjesto, 326
- postojanje Božje, 31, 33-35, 46, 48, 286, 2127;
- providnost Božja, v. *Providnost*
- Riječ Božja, v. *Riječ*
- Sin Božji, v. *Krist: otajstvo Kristova jedinstva; Trojstvo*
- slika o Bogu, 369, 399, 844, 1549, 1702, 1705, 2129-2132;
- veličina Božja, 41, 223, 272, 283, 300, 306, 1147.
- spoznaja Boga, 36-38
- govor o Bogu, 39-43

darovi Božji (Dona Dei)

- blaženstvo, 1722, 1727;
- čistoća (castitas), 2345;
- čistoća (puritas), 2520;
- Duh Sveti, 683, 733-36, 742;
- Isus, 603, 614;
- kajanje, 1452-53;
- ljubav Božja prema čovjeku, 516, 604, 776, 2658;
- ljudska suradnja u ispunjenju Božjeg nauma, 306-307, 323, 378;
- milost, 1608, 1999, 2000, 2005, 2712;
- molitva, 2559-61, 2564, 2713;
- obraćenje, 1432;

- osobno dostojanstvo, 2334, 2393;
- razum, 1955;
- sažetak darova u Simbolu vjere, 14, 1692;
- sloboda, 1730;
- spas, 169, 620;
- svećeništvo, 983;
- veličina darova, 1692;
- vječni život, 1016, 1722;
- vjera, 153, 155, 162, 848, 1381;
- vlast/autoritet, 1899, 1918;
- zajedništvo, 1489;
- zakon, 1955, v. *Zakon*;
- zemlja i njezina dobra, 2402;
- život i fizičko zdravlje, 2288.

djelovanja Božja koja se tiču ljudi (Actiones Dei erga homines)

- blagoslivlje sva živa bića, 1080-81;
- daje Duha Svetoga, 741, 1993;
- daje milost, 1996, 2008, 2021, 2023-24;
- dobrota Božja, v. *Dobrota*;
- govori čovjeku, 715, 1777, 1795, 2700;
- iskazuje milosrđe, 1422, 1846, 1870;
- obećaje Abrahamu potomstvo, 706;
- objavljuje Dekalog, 2058-59;
- opravdava, 1994, 2020;
- ostvaruje uzvišena djela euharistije, 1325;
- otpušta grijeh, 208, 1440-42;
- pokreće čovjekovu volju prema dobru, 27, 51-52, 152-154, 162, 179, 1724, 1742, 1811-13, 1817, 1821, 1830-31, 1848, 1949, 1989, 1994, 1999, 2001-2, 2008, 2021-22;
- povezuje čovjeka sa sobom, 950, 1027, 1033, 2305;
- povjerava čovjeku službu služenja životu, 2271;
- povjerava laicima apostolat, 900;
- poziva na istinu, 160, 410;
- poziva na ljubav, 1604, 2331;
- poziva na molitvu, 2567, 2591;
- poziva na pomirenje, 1442;
- poziva na svetost, 2012-14;
- poziva u kraljevstvo, 1726;
- poziva u vječni život, 1011, 1998;
- privodi punini ono što je u čovjeku započeo, 2001;
- sklapa Savez s Izraelom, 2060;
- spasava čovjeka, 15, 74, 169, 430-31, 1949;

- stavlja u ljudsko srce čežnju za srećom, 1718, 1721, 1725, 1818;
- stvara svoj narod, 781;
- stvara, v. *Bog: stvoritelj svemira i čovjeka*;
- šalje Isusa, 422, 457-58;
- uljeva bogoslovne kreposti u duše vjernika, 1812-13, 1840;
- vodi čovjeka po moralnom zakonu, 708, 1776, 1950-51, 1961, 1975, 1981, 2063.

ime Božje (Nomen Dei), v. *Jahve*:

- imena Božja: Adonaj, 209; Jahve (YHWH), Gospodin (Kyrios), 206, 210-11; 213-14; 231, 446;
- objava Božjeg imena, 203-204, 207;
- poštivanje Božjeg imena, 2150-55, 2162-63;
- »sveti se ime tvoje«, 2807-15, 2858;
- svetost Božjeg imena, 2142-49.

imena i atributi Božji

(Appellationes et attributa Dei)

- Bog živih, 993;
- Čisti duh, 370;
- Dobri, 339, 385, 2052;
- Istina, 214-217;
- Jedan Bog, 200-202, 212, 222-28, 254, 258, 2110-2128;
- Ljubav, 214, 218-221, 257, 342;
- Milosrdni, 210-211;
- Neizrecivo otajstvo, 230;
- Otac, 233, 238-40, 2779-85, 2794-96, 2802, v. *Bog Otac, Otac*
- Pravedni, 62, 215, 271, 2577;
- Svemogući, v. *Bog: Svemogući*
- Sveti, 208, 1352;
- Vrelo molitve, 2639;
- Vrelo svega dobra i sve ljubavi, 1723, 1955, 2465;
- Živi, 205, 2112, 2575.

klanjanje, molitva i bogoštovlje

(Adoratio, oratio et cultus Dei)

- euharistija kao zahvaljivanje i hvala Bogu, 1359-61, 1408;
- klanjanje u liturgiji, 1110;
- moliti se Bogu, 2664, 2800;
- molitva »Oče naš«, v. »*Oče naš*«

- molitva hvale koju valja Bogu iskazati, 2589, 2639, 2649;
- načini i sredstva za podavanje hvale i slave Bogu, 1123, 1162, 1670-71, 1678, 1698, 2062, 2641;
- nedjelja kao dan Gospodnji, 2174-88, 2190-95;
- obitelj kao prva zajednica u kojoj se Bog časti, 2207;
- prigode za zahvaljivanje, klanjanje i za hvalu Bogu, 1164, 1167, 1174, 2502, 2513;
- prinošenje žrtava Bogu, 2099;
- proslava Božja, 824;
- stvaranje izvršeno u vidu klanjanja, 347;
- subota kao dan Gospodnji, 2168-73; 2189;
- svetojhranište i crkva kao mjesta pogodna za klanjanje Bogu, 1183, 2691;
- zapovijed klanjanja i služenja Bogu, 2083-94, 2095-2109, 2133-36;
- zastranjenje od bogoštovlja, 2138;
- značenje klanjanja Bogu, 2097, 2628.

moć Božja (Potentia Dei)

- iskazi Božje svemoći, 277, 296, 648, 1508, 2500;
- Kristova moć, 449, 649;
- moć Božja u sakramentima, 1128;
- moć Duha Svetoga, 496, 1127, 1238, 2778;
- prividna Božja nemoć, 272;
- riječ Božja kao moć, 124, 131.
- svemoć Božja nikad proizvoljna, 271;
- Sveto pismo priznaje Božju moć, 269;
- svojstva Božje moći, 268, 270;
- vjera u Božju svemoć, 273-74.

mudrost Božja (Sapientia Dei)

- Bog stvara po mudrosti, 295, 299;
- čovjek udionik Božje mudrosti, 1954;
- istina Božja kao mudrost Božja, 216;
- moralni zakon kao djelo Božje mudrosti, 1950;
- raspeti Krist kao Božja mudrost, 272;
- stvorenja odražavaju zraku Božje mudrosti, 339, 369.

naum Božji (Consilium Dei)

- anđeli kao glasnici Božjih nauma, 331;
- ciljevi Božjeg nauma, 257, 294, 772;
- Crkva u naumu Božjem, 7, 751-80, 851;

- čovjekov ponovni izbor Božjeg nauma te prijanjanje uz njega i suobličenje s njime, 716, 2745;
- čovjekova suradnja u Božjem naumu, 2062, 2611, 2738;
- djevičansko materinstvo Marijino u Božjem naumu, 502-07, 723, 2617;
- gospodarska djelatnost prema Božjem naumu, 2426;
- ispunjenje i izvršenje Božjeg nauma, 332, 571, 670, 686, 1043, 1138, 2683;
- Isusova smrt u Božjem naumu, 599-605, 624;
- Krist kao središte i srce Božjeg nauma, 112;
- ljudsko odbacivanje Božjeg nauma i njezine posljedice, 1739;
- naum Božji objavljen i naviješten po samom Bogu, 50-64, 474, 1066, 1079;
- obitelj u naumu Božjem, 2201-06;
- postupci i djela protivni Božjem naumu, 1665, 1935, 2387;
- prijanjanje Isusa Krista uz Božji naum, 566, 606-07;
- providnost izvršiteljica Božjeg nauma, 302-314;
- razlika među osobama u naumu Božjem, 1937, 1946;
- Sotona se usprotivio Božjem naumu, 2851, 2864;
- stvaranje kao razlog Božjeg nauma, 280, 315;
- sveobuhvatni naum Božji, 841-42;
- uvid u Božji naum, 158, 426;
- želja za izvršenjem Božjeg nauma, 2823, 2860, 2825;
- ženidba u Božjem naumu, 1602-20, 1665.

negativni postupci ljudi prema Boga (Actiones negativae hominum erga Deum)

- grijешiti, tj. uskratiti posluš Bogu, 397;
- iskušavati Boga, 2139;
- odijeliti se od Boga, 1033, 1035, 1057, 1263, 1607;
- vrijeđati Boga, 398, 1440, 1487, 1850, 1871, 2277, 2281, 2314, 2324, 2464.

postupci ljudi prema Bogu (Actiones hominum erga Deum)

- gledanje Boga, 163, 1716, 1722, 2518-19, 2531, 2547-50, 2557;
- imanjanje udjela na Božjem očinstvu, 2367, 2398;
- imanjanje udjela u Božjem životu, 1988, 1997;
- ljubav prema Bogu kao prva i najveća zapovijed, 2055, 2083;
- sposobnost govorenja o Bogu, 39-43, 48;
- obraćenje prema Bogu, 1428, 1431-32;
- pomirenje s Bogom, 980, 1445, 1462, 1468, 1484, 1493, 1496;
- poslušnost prema Bogu, 143-144, 154, 2242, 2256;
- pouzdanje u Boga, 227;
- predanje samog sebe službi Bogu po posvećenju, 931, 934-44, 1579;
- promatranje Boga (kontemplacija), 97, 1028;
- sinovsko prijanjanje uz Boga, 2609;
- služenje Bogu, 1273, 2424;
- traganje za Bogom, 28, 1281, 1501, 2566;
- ulazak u zajedništvo s Bogom, 197, 367, 518, 613, 737, 1071, 1472, 1540, 2565;
- usklađivanje s voljom Božjom, 348, 847, 1026, 2103, 2233, 2822-27;
- vjerovanje u Boga, 150-51, 199, 222-27, 1266, 1842.

Stvoritelj svemira i čovjeka (Creator universi et hominis)

- čuva i podržava stvorenje, 301;
- gospodar života, 2280, 2318;
- jedini Stvoritelj, 290, 317;
- mogućnost spoznaje Stvoriteljeva postojanja, 286;
- oblikovao čovjeka, 362, 371, 704;
- ostvaruje svoj naum, 302-14, 320-24;
- pitanje o počecima svijeta, 285;
- postupno objavljuje otajstvo stvaranja, 287-88;
- predao upravljanje svijeta čovjeku, 1884;
- prvotni uzrok, 308;
- stvara iz mudrosti i ljubavi, 295;
- stvara iz ničega, 296-98;
- stvorio je čovjeka na svoju sliku, 355-61, 1701-09;
- stvorio sve vidljivo i nevidljivo, 325, 327, 337-38;

- stvorio uređen i dobar svijet, 299;
- transcendiraju stvorenje i prisutan je stvorenju, 300;
- uzrok, razlog i svrha stvaranja, 293-94, 319, 760.

Svemogućí (Deus omnipotens)

- Bog, Otac i Svemogućí, 268-78;
- djela božanske svemoći, 311, 997, 1004;
- izražaji božanske svemoći, 277, 312, 315;
- otajstvo prividne Božje nemoći, 272-74;
- pravedna, a ne proizvoljna svemoć, 271;
- svojstva božanske svemoći, 268;
- univerzalna svemoć, 269;
- »Velika mi djela učini Svesilni«, 273;
- značenje spoznaje Boga svemogućeg, 274, 278.

volja Božja (Voluntas Dei)

- izvršenje volje Božje, 1260, 1332;
- razlučivanje volje Božje, 1787;
- usklađivanje s voljom Božjom, 348.

BOG OTAC, 232-60

- Otac, Prva osoba Trojstva, 198;
- značenje zazivanja Boga kao Oca, 238-39.

djelovanje Boga Oca (Actiones Dei Patris)

- Bog milosrdan Otac, 1439, 1449;
- Bog Otac kao vrelo i cilj liturgije, 1077-83;
- Bog, jedan Otac svih ljudi, 172, 239-40;
- dijalog između Boga Oca i ljudi, 104;
- Krist, Božja Riječ, 65;
- naum Boga Oca, 759;
- objava Boga Oca, 79, 516;
- Očevo postupanje prema ljudima, 219, 443, 845, 1050, 1153, 2466, 2714;
- Očevo postupanje prema Sinu Isusu, 648;
- odnos Boga Oca i Isusa Krista, 151, 242, 454, 465, 467, 473, 482, 503, 532, 536, 590, 869, 1224;
- odnos Duha Svetog i Boga Oca, 689, 703, 729;
- providnost i ljubav Boga Oca prema svim ljudima, 17, 305;
- Trojstvo i Bog Otac, 253-55, 258;
- volja Boga Oca, 541;

- vrelo i iskon sveg božanstva/boštva, 245-46, 248;
- zaziv »Abba, Oče«, 742, 2777.

čovjekovo djelovanje s obzirom na Boga Oca

(Actiones hominis erga Deum Patrem)

- činiti volju Boga Oca, 2603, 2611;
- molitva Bogu Ocu, 1695, 2564, 2601, 2610, 2613, 2664, 2735-36, 2742, v. »Oče naš«;
- pristup ljudi Bogu Ocu, 51, 683, 1204;
- prošnje koje valja uputiti Bogu Ocu, 434, 1109, 1352-53, 2605;
- zahvaljivanje i hvala upućeni Bogu Ocu, 1359-61.

BOGATSTVO (Divitiae)

- ljubav prema siromasima i prema bogatstvu, 2445;
- neumjerena strast za bogatstvom, 2536;
- sloboda srca gledom na bogatstvo kao nuždan uvjet za ulazak u Kraljevstvo, 2544, 2556;
- sreća i bogatstvo, 1723.

BOGOJAVLJENJE (Epiphania)

- značenje Bogojavljenja, 528, 1171.

BOGOSLUŽJE, v. Liturgija.

BOGOŠTOVLJE: KREPOST B.

(Virtus Religionis), 1807, 2095-96, 2117, 2125, 2135, 2144.

BOL (Dolor), v. Bolest;

- blažiti boli umirućih, 2279;
- bol kao posljedica istočnog grijeha, 1521;
- bol srca prati obraćenje, 1431, 1490;
- eutanazija kao kraj koji se nameće bolima, 2277;
- ljudsko iskustvo boli, 164, 272, 385;
- odsutnost bolesti u raju zemaljskom, 376;
- prihvaćanje boli, 1435, 1460.

BOLESNICI (Aegroti),

v. Bolesničko pomazanje;

- bolesnici kao znak Isusove prisutnosti, 1337;

- bolesnici u Starom zavjetu, 1502;
- bolesničko pomazanje, 1511, 1516, 1519;
- Isus i ozdravljenje bolesnih, 699, 1503-06;
- »liječite nemoćnike« kao Isusova zapovijed, 1506-10;
- skrb za bolesne i pažljivost prema njima, 2186, 2405.

BOLESNIČKO POMAZANJE

(Unctio infirmorum), 1499-1525,

v. Sakrament/i;

- ciljevi sakramenta bolesničkog pomazanja, 1511, 1527;
- priprava vjernika za primanje sakramenta bolesničkog pomazanja, 1516;
- sakrament bolesničkog pomazanja kroz stoljeća, 1512;
- slavlje sakramenta bolesničkog pomazanja u Rimskom obredniku, 1513, 1517-19, 1531;
- služitelj sakramenta bolesničkog pomazanja, 1530;
- učinci sakramenta bolesničkog pomazanja, 1520-23, 1532;
- za koga je predviđen taj sakrament, 1514-15, 1528-29.

BOLEST (Aegritudo), v. Bol;

- bolest kao izvorni znak stanja ljudske slabosti, 2448;
- bolest kao posljedica grijeha, 1264;
- Isusova bol i trpljenje, 572;
- ljudsko iskustvo bolesti, 1500;
- posljedice i učinci bolesti, 1500-01;
- značenje bolesti, 1502, 1505.

BORBA (Dimicatio), v. Askeza;

- borba protiv zla, 409-10;
- čistoća i borba za njezino postignuće, 2520-27;
- krst, oprostjenje grijeha i borba protiv zla, 978-79, 1264;
- kršćanska svetost i duhovna borba, 2015;
- ljudska narav i duhovna borba, 2516;
- ljudski život kao borba, 409, 1707;
- molitva kao borba, 2612, 2725-51, 2846, 2849;
- obraćenje i borba, 1426;

- posljedice istočnog grijeha i duhovna borba, 405, 407-09;
- püt, duh i borba, 2516, 2819, 2846;
- vjera i borba, 162, 2573.

BOŽANSKE OSOBE

(Personae Divinae), v. *Trojstvo*;

- Bog Otac, prva osoba Trojstva, 198;
- djelovanjâ osobâ koja pokazuju njihove vlastitosti, 258, 267;
- Duh Sveti, treća osoba Trojstva, 245, 684-86, 731;
- jedinstvo naravi osobâ, 202, 253;
- Krist, druga osoba Trojstva, 466, 468, 470, 473, 477, 481, 483, 626;
- odnosi među osobama, 255;
- razlikovanje osobâ, 254, 266, 689;
- značenje riječi »osoba« u Trojstvu, 252.

BOŽANSKO ČITANJE (Lectio Divina)

- liturgija i božansko čitanje, 1177;
- meditacija i božansko čitanje, 2708.

BOŽANSTVO/BOŠTVO (Divinitas),

v. *Narav: Božanska narav*;

- Bog Otac kao izvor i vrelo sveg božanstva/boštva, 245;
- božanstvo/boštvo Duha Svetog, 245, 684;
- božanstvo/boštvo Trojstva, 253-54, 266;
- čovjekovo udioništvo na Božjem božanstvu/boštvu, 460;
- Isusovo božanstvo/boštvo, 209, 455, 464-69, 484, 515, 653, 663, 1374, 1413;
- kriva božanstva, 1723, 2112.

BRAČNI DRUGOVI (Coniuges),

v. *Ženidba, Rastava*.

BRAK, v. *Ženidba*.

BRAT, BRAĆA (Frater, Fratres),

v. *Bližnji*.

- braća u Gospodinu, 818, 1271, 2074, 2790;
- Crkva kao sjedinjenje Kristove braće, 788;
- Isus kao naš brat, 469;
- Isusova braća i sestre, 500;
- Izrael, narod »starije braće«, 63;
- Krist, prvorođenac mnoštva braće, 381, 501, 2012, 2448;

- ljubav (caritas) prema »najmanjoj braći«, 678, 952, 1033, 1397, 1932, 2447, 2449;
- molitva za braću, 2768;
- obzir prema ljudskoj braći, 1789, 2054, 2269, 2302;
- obzir prema vlastitoj braći i sestrama, 2212, 2219, 2231;
- odgovornost za braću, 2831;
- pomirenje s braćom, 1424, 1469, 2608, 2840, 2843, 2845;
- sablažnjavanje brata, 2284;
- svi su ljudi braća, 361, 1931;
- svjedočanstvo koje valja dati braći, 932;
- što znači: biti Kristov brat?, 2233.

BRATSTVO (Fraternitas)

- bratstvo koje uspostavlja pučka religioznost, 1676;
- bratstvo među prezbiterima, 1568;
- odgajanje u bratstvu, 2207;
- opasnosti koje prijete bratstvu, 1740;
- posvećeni život i bratstvo, 925, 929;
- solidarnost kao zahtjev ljudskog i kršćanskog bratstva, 1939.

BUDNOST (Vigilantia)

- budnost s obzirom na načine mišljenja, 2727;
- budnost u čuvanju vjere, 2088;
- budnost u moljenju, 2612, 2699, 2799, 2849, 2863;
- budnost u uporabi komunikacijskih sredstava, 2496;
- Krist poziva na budnost, 672;
- nužnost budnosti, 1036;
- sadašnje vrijeme kao vrijeme bdijenja, 672.

BUDUĆNOST (Futurum)

- budućnost čovječanstva, 1917;
- spoznaja budućnosti, 2115.

CARINIK/CI (Publicanus/i)

- Isus i carinici, 588;
- prisposodba o farizeju i cariniku, 2613.

CELIBAT, v. *Beženstvo*.

CJELOVITOST OSOBE (Integritas personae), 2273-75, 2295, 2297-98, 2338-45, 2356, 2389, v. *Osoba*.

CRKVA (Ecclesia)

- anđeli kao pomoć Crkvi, 334-36;
- crkvene zapovijedi, 2041-43;
- dovršena u slavi, 769, 1042;
- kao klica i početak Kraljevstva Božjeg, 541, 669, 764, 768;
- kao put dobivanja Božjeg oprostjenja, 1478-79;
- kao vidljiva građevina, 1180, 1185-86, 2691;
- Marija i njezina zadaća u otajstvu Crkve, 963-72, 973;
- Marija, Majka Crkve, 963;
- misijska Crkva, 849-56;
- »Nema spasenja izvan Crkve«, 846-48;
- obitelj kao »kućna Crkva«, 1655-58, 2204, 2685;
- poziva na primanje sakramenta reda, 1578;
- sinovski duh kršćana u odnosu na Crkvu, 2040;
- sveta i neokaljana Crkva, 1426.

Crkva i društvo (Ecclesia et societas)

- Crkva kao znak i jamstvo transcendentnosti naravi ljudske osobe, 2245;
- moralni sud Crkve u političkim, gospodarskim i društvenim stvarima, 2246, 2420;
- politička zajednica i Crkva, 2244-46.

Crkva i nekršćani

(Ecclesia et non christiani)

- nužnost Crkve za postizanje spasenja, 846-48;
- odnosi Crkve s muslimanima, 841;
- odnosi Crkve s Židovima, 839-40;
- otvorenost Crkve prema raspršenima i zavedenima, 845;
- veza Crkve s nekršćanskim religijama, 842-44.

Crkva kao mistično tijelo Kristovo (Ecclesia ut corpus mysticum Christi)

- Crkva kao otajstveno/mistično Kristovo tijelo, 774, 776-77, 779, 787-96, 805-07, 1396;

- Duh Sveti i Crkva, 1105-06, 1111, 1353;
- izgradnja Crkve, 872, 1123, 2003;
- jedinstvo, različitost i poslanje udova Crkve, 873-74, 947;
- karizme i Crkva, 800;
- kateheza i Crkva, 4;
- Krist kao Glava Crkve, 1548;
- kršćani kao udovi Crkve, 521, 790, 953, 960, 1267, 1396, 1988, 2045;
- liturgija i Crkva, 1070, 1140, 1187-88;
- ljudske slabosti i Crkva, 1508;
- pokojnici i Crkva, 958;
- posvećenici i Crkva, 917;
- sakramenti i Crkva, 774, 1116, 1123, 1267, 1279, 1621, 2040, 2782.

Crkva kao zajedništvo (Ecclesia ut communio)

- Božje zajedništvo s ljudima, 2790;
- duhovna dobra općinstva svetih/svetinja kao riznica Crkve, 1476;
- općinstvo/zajedništvo svetih/svetinja, 946-48, 953;
- sakrament zajedništva u liturgiji, 1108;
- svećeničko zajedništvo, 1119;
- zajedništvo kao intiman poziv Crkve, 959;
- zajedništvo karizmi, 951;
- zajedništvo ljubavi (caritas), 953;
- zajedništvo s Isusom, 787-96;
- zajedništvo s pokojnima, 958;
- zajedništvo sa svetima, 954-57;
- zajedništvo vjere, 949.

otajstvo Crkve (Mysterium Ecclesiae)

- čuvarica pologa vjere, 171;
- hram Duha Svetog, 797-98;
- klica i početak Kraljevstva Božjeg, 541;
- Kraljevstvo svećenikâ za Boga, 1546, 1591;
- Kristova zaručnica, 796;
- Kristovo tijelo, 787-96;
- Majka i Učiteljica, 2030-46;
- mjesto na kojem se ispunja poziv svakog kršćanina, 2030;
- mjesto spoznaje Duha Svetog, 688;
- otajstvo i sakrament, 774-76;
- otajstvo u sjedinjenosti Boga i ljudi, 772-73;
- pomireni svijet, 845;

- povijesna i duhovna stvarnost, 770-71;
- sakrament poslanja Krista i Duha Svetog, 738;
- temelj istine, 171;
- univerzalni sakrament spasenja, 849;
- znak nebeskog Jeruzalema, 117.

oznake Crkve (Attributa Ecclesiae),
750, 811, 865;

- JEDNA, 813-22;
- euharistija kao sakrament koji krijepi jedinstvo Crkve, 1416;
 - jedna na temelju svog izvora, svog Utemeljitelja i svoje duše, 813;
 - koji su obdareni jedinstvom traže isto, 820-22;
 - poslanje Crkve zahtijeva jedinstvo, 855;
 - rane jedinstva, 817;
 - različitost u jedinstvu, 814, 818-19;
 - vezovi jedinstva, 815-16.

- SVETA, 823-29;
- Duh Sveti kao vrelo svetosti, 749;
 - duša svetosti i ljubavi, 826;
 - evanđeoski savjeti kao pomoć za svetost, 1986;
 - Krist posvećuje Crkvu, 823-24;
 - sveta Crkva obuhvaća grešnike, 825, 827, 1428;
 - sveta Crkva, sabrana s Marijom, 829.

- KATOLIČKA, 830-56;
- Kristovom voljom katolička, 831;
 - odnosi s nekatoličkim Crkvama, 838;
 - poslanje kao zahtjev katolištva Crkve, 849;
 - svaka partikularna Crkva je »katolička«, 832-35;
 - značenje riječi »katolička«, 830.

- APOSTOLSKA, 857-65;
- apostolska narav Crkve, 863;
 - biskupi nasljednici apostola, 862;
 - nasljednici koje su postavili apostoli, 861;
 - trostruko značenje naziva »apostolska«, 857.

partikularna i sveopća Crkva
(Ecclesia particularis et universalis),

- v. *Crkva: oznake*;
- biskup kao glava i odgovoran za

- partikularnu Crkvu, 1369, 1560, 1594;
- euharistija kao središte života partikularne Crkve, 893;
- katolištvo svake partikularne Crkve, 832-35;
- odgovorne osobe za partikularnu i sveopću Crkvu, 1594-95;
- odgovornost prezbiterija za partikularnu Crkvu, 1595;
- svećenička ređenja i partikularna Crkva, 1572;
- sveopća i partikularna Crkva, 879, 886;
- što je to partikularna Crkva, 833;
- tradicije vjere i partikularna Crkva, 83, 174, 192, 1202;
- župa i partikularna Crkva, 2179, 2226.

podrijetlo Crkve (Origo Ecclesiae)

- apostoli kao kameni temeljci Crkve, 642;
- Crkva u Očevu naumu, 759, 761;
- Krist kao živi kamen Crkve, 552;
- objava Crkve na dan Pedesetnice, 767, 1076.
- Petar, stijena na kojoj je sagrađena Crkva, 552, 881;
- početak Crkve, 124, 763, 766-67, 1185;
- predodznačena već od početka svijeta, 760;
- pripremljena u Starom savezu, 761-62;
- započeta po Isusu Kristu, 763-66, 874.

sastav Crkve (Compositio Ecclesiae),

- v. *Zbor: apostolski*, *Zbor: biskupski*;
- apostoli kao kameni temeljci Crkve, 642;
 - hijerarhijski ustroj Crkve, 771, 874-87;
 - Krist i njegova prisutnost u Crkvi, 1380;
 - Krist, glava i iskon Crkve, 669, 874;
 - Krist raspoređuje darove i službe u Crkvi, 794;
 - redovnički i posvećeni život, 914, 916, v. *Život: posvećeni*;
 - službe podijeljene ređenjem: nezamjenjive u ustroju Crkve, 1593;
 - vjernici laici u Crkvi, 897-913.

simboli i likovi Crkve
(Symbola et figurae Ecclesiae)

- drvo masline, 755;
- figure/likovi Crkve, 507, 710, 753, 967, 2679;

- hram Božji, 756;
- Jeruzalm na nebu, 757;
- Majka, 169, 507, 757;
- Marija, lik Crkve, 507, 967, 972;
- ovčinjač i stado, 754;
- Učiteljica vjere, 169;
- zgrada, 756;
- značenje riječi »Crkva/Ecclesia«, 751-52.

služba posvećivanja (Ministerium sanctificandi)

- biskupi i svećenici kao upravitelji, 893, 1118-20;
- Bog koji u Kristu posvećuje, 790, 805, 947, 1076, 1082, 1084, 1110-12;
- molitva, 2558, 2655;
- načini posvećivanja, 893;
- služenje riječi, 2031, 2038.

služba upravljanja (Ministerium gubernandi)

- kolegijalna i osobna narav crkvene službe, 877-78;
- pastoralna zadaća Petra, apostolâ i biskupâ kao temelja Crkve, 881;
- služba upravljanja kao služenje, 876, 894-95;
- suradnja vjernika, 911;
- vlast upravljanja Crkvom, 553;
- zadaća biskupskog kolegija, 883, 885;
- zadaća ekumenskog koncila, 884;
- zadaća pojedinih biskupa, 886;
- zadaća Vrhovnog svećenika, 882.

zadaća naučavanja (Munus docendi)

- Crkva, Majka i Učiteljica, 2030-46;
- crkveno učiteljstvo, 85-87, v. *Učiteljstvo*;
- kateheza i propovijedanje, 2033;
- laici u službi naučavanja, 906;
- naviještanje spasenja, 2032;
- nužnost naučavanja u vjeri, 2037;
- služba naučavanja kao služenje riječi Božjoj, 86;
- socijalni nauk, 2419-25;
- vlast biskupskog kolegija i Vrhovnog svećenika, 891, 2035;
- vlast ekumenskog koncila, 891;
- vlast proširena na naravni zakon, 2036;
- Vrhovni svećenik i biskupi kao autentični

- učitelji, 888, 2034;
- značenje riječi »zadaća naučavanja«, 890.

zadaće Crkve (Munera Ecclesiae)

- biti narod Božji, 781-86;
- biti uzorom kršćanske svetosti, 2030;
- brinuti se za vremenite aspekte općeg dobra, 2420;
- čuvati apostolsko propovijedanje nastavljajući ga bez prekida, 77;
- čuvati polog vjere, 84, 97, 175;
- čuvati vjeru, 168, 171, 173;
- evangelizirati i katehizirati, 7;
- ispovijedati vjeru u jednoga Boga, Oca i Sina i Duha Svetoga, 152, 258, 738;
- ispovijedati vjeru u Kristovo Kraljevstvo, 2105;
- ispovijedati vjeru, 172-75;
- naviještati Vazmeno otajstvo, 571;
- obraćenje kao neprekidna zadaća, 1428;
- otpuštanje grijeha, 827, 979-83, 1442, 1478;
- posvećivanje ljudi, 824;
- služenje Bogu, 783-86;
- služenje i tumačenje Božje riječi, 119;
- vršenje poslanja u svijetu, 767, 2044-45;

CRKVENI OCI (Patres Ecclesiae), 11, 688.

CRKVA: KUĆNA C. (Ecclesia Domestica), 1655-58, 2204, 2685, v. *Obitelj, Ženidba*.

CRKVE: PRAVOSLAVNE C. (Ecclesiae Orthodoxae) – »Credo« i pravoslavne Crkve, 247; – jedinstvo katoličke Crkve i pravoslavnih Crkava, 836.

CRKVE: REFORMIRANE C. (Ecclesiae Reformatae), v. *Reformacija*.

ČARANJE (Venefitium), v. *Praznovjerje*. 2117.

ČAS ISUSOV (Hora Iesu), 729-30, 1165, 2719, 2746.

ČASOSLOV (Breviarium),

v. *Liturgija: Liturgija časova.*

ČASOVI I BOGOSLUŽJE**(Horae et Liturgia),**

v. *Liturgija: Liturgija časova.*

ČAST (Honor)

- čast koju valja iskazati Bogu, 449, 2116;
- čast koju valja iskazati roditeljima, 2197-2200, 2214;
- čast koju valja iskazati vlastima, 1900;
- čovjekovo pravo na čast, 2479;
- ljudsko tijelo vrijedno časti, 364, 2300.

ČAŠĆENJE (Veneratio), v. *Liturgija;*

- čašćenje i klanjanje euharistiji, 1378;
- čašćenje relikvija i pučka religioznost, 1674;
- čašćenje riječi Božje, 127, 1154;
- čašćenje svetaca, 1090;
- čašćenje svetih slika, 2132.

ČISTILIŠTE (Purgatorium), 1030-32,
1472, v. *Općinstvo svetih.***ČISTOĆA (Castitas)**

- bračna čistoća i brak, 2365, 2368;
- čista srca i čistoća, 2518, 2520, 2532;
- čistoća i homoseksualnost, 2357-59;
- čistoća i krst, 2345, 2348, 2355;
- čistoća i ljubav (caritas), 2346;
- čistoća i životni stalež, 2348-50;
- čistoća onih koji kane sklopiti ženidbu, 1632, 2350;
- Duh Sveti, vrelo kreposti čistoće, 1832, 2345;
- nasljedovanje Krista i čistoća, 2053;
- posvećeni život i čistoća, 915, 944;
- povrede čistoće, 2351-56, 2396;
- poziv na čistoću, 2337, 2348, 2394;
- prijateljstvo i čistoća, 2347;
- rast čistoće, 2343;
- stanja čistoće, 2339, 2341, 2344, 2346, 2395;
- umjerenost kao krepost koja pomaže u čistoći, 2341;
- značenje čistoće, 2395.

ČISTOĆA (Puritas)

- borba za čistoću, 2520-27;
- čistoća kao dar Duha Svetoga, 2345;
- čistoća nakane i pogleda, 2520;
- čistoća srca kao uvjet gledanja Boga, 2519, 2531;
- veza između čistog srca, tijela i vjere, 2518;
- zahtjevi i uvjeti za stjecanje čistoće, 2521, 2525, 2532-33.

ČIŠĆENJE (Purificare)

- Crkva se uvijek treba čistiti, 827, 1428;
- čišćenje društvenog ozračja, 2525;
- čišćenje srca, 1723, 2517-19, 2532;
- euharistija i njezina moć čišćenja, 1393;
- Evanđelje i njegova moć čišćenja, 856, 2527;
- ispovijedanje vlastitih grijeha kao uvjet čišćenja, 1847;
- konačno čišćenje ili čistilište, 1030-32, 1054;
- krst kao čišćenje od svih grijeha, 2520;
- neprekidno čišćenje, 2813.

**ČITANJE SVETOG PISMA
(Lectio Sacrae Scripturae)**

- čitanje Svetog pisma u katehezi, 129;
- čitanje Svetog pisma u liturgiji, 1093, 1177;
- čitanje Svetog pisma u obitelji, 2205;
- čitanje Svetog pisma u sakramentima, 1154, 1480, 1482;
- doslovni, duhovni, alegorijski, moralni i anagogijski smisao čitanja Svetog pisma, 115-19;
- nužnost čitanje Svetog pisma, 133, 2653.

ČOVJEČANSTVO (Humanitas),

v. *Ljudski rod;*

- budući udes čovječanstva, 1917;
- jedinstvo i spasenje čovječanstva u Crkvi, 776, 845;
- narod Božji i čovječanstvo, 782;
- posljedice iz Adamova grijeha za čovječanstvo, 400, 402-06.

ČOVJEK (Homo)

- čovjek kao djelatnik, središte i svrha gospodarskog i društvenog života, 2459;

- čovjek kao moralni subjekt, 1749;
- čovjek u raju zemaljskom, 374-79;
- grijeh kao povreda ljudske naravi, 1, 1849;
- muž i žena, 369, 371-72, 383, 400, 1605-06;
- nakon pada Bog ga nije napustio, 410;
- »Novi čovjek«, 1473, 2475;
- otajstvo čovjeka razjašnjava se u otajstvu Riječi, 359;
- ovisnost čovjekova o Stvoritelju, 396;
- posljednja svrha čovjekova, 260, 356, 1024;
- sreća čovjekova samo u Bogu, 1057.

bogotražitelj (Homo Deum quaerens)

- Bog govori ljudskim riječima, 101, 109;
- Bog najprije zove čovjeka, 2567;
- Bog ne prestaje pozivati čovjeka, 30;
- čovjek razumom traga za Bogom, 36, 50;
- čovjek stalno traži Boga i njegovu volju, 2566, 2826;
- čovjek traga za Bogom u Objavi, 35, 50, 52;
- ljudi traže Boga na razne načine u tijeku povijesti, 28, 31, 34, 285;
- poteškoća spoznavanja Boga samo svjetlom razuma, 37;
- putovi traganja za Bogom, 31, 34;
- vlastito čovjekovo traganje za Bogom, 285.

čovjek i čovječanstvo (Homo et humanitas)

- jedinstvo ljudskog roda, 360;
- uzajamna povezanost svih ljudi, 361, 1947-48;
- zajedničko podrijetlo i cilj čovječanstva, 842.

čovjek i poziv/zvanje (Homo et vocatio),

v. Poziv/Zvanje (vocatio);

- Božji poziv kao konačni poziv, 1260;
- poziv k Bogu kao zajednički poziv svih ljudi, 1878;
- poziv na brak, 1603;
- poziv na izgradnju novog naroda Božjeg, 804, 831;
- poziv na ljubav, 1604;
- poziv na sjedinjenost s Kristom, 521, 542;
- poziv na ulazak u Kraljevstvo, 543;
- poziv na vječni život, 1998;
- poziv na život u Duhu Svetom, 1699.

čovjek kao stvor (Homo ut creatura)

- obdaren razumom, 1704;
- obdaren umom i slobodnom voljom, 311, 396;
- stvoren Božjom ljubavlju, 1, 315, 1604;
- stvoren da Boga spozna, ljubi i da mu služi, 358;
- stvoren dobar, 374;
- stvoren kao muško i žensko, 1605, 2203, 2331, 2334;
- ustrojen od duše i tijela, 327, 355, 362-65, 383.

čovjek na sliku i priliku Božju (Homo ad imaginem et similitudinem Dei)

- čovjek stvoren na sliku i priliku Božju, 225, 356-61, 1702, 2713;
- čovjek na sliku i priliku Božju prije i nakon otkupljenja po Kristu, 1701;
- obnova sličnosti s Bogom, 705, 2809.

čovjek u stvaranju/stvorenju (Homo in creatione)

- čovjek treba poštivati zakone stvorenja, 346;
- čovjekova odgovornost za svijet, 373;
- čovjekovo poštovanje prema stvorovima, 339;
- hijerarhija stvorova, 342;
- iskonski sklad, 374-79, 384;
- jedini stvor dostojan da od Boga primi zakon, 1951;
- međuovisnost stvorova u skladu s Božjom voljom, 340;
- sve Bog stvara za čovjeka, 358;
- važnost čovjeka u stvorenju, 343, 355.

čovjekova mudrost (Sapientia hominis)

- kao dar Božji, 283, 1303, 1831;
- kao odvirak Božje moći, 2500.

jednakost i različitost ljudi (Aequalitas et diversitas hominum)

- ljudsko dostojanstvo kao temelj jednakosti, 1935, 1945;
- nepravedne nejednakosti, 1938;
- različitost sposobnosti, 1936-37;
- svi ljudi imaju istu narav, iskon i cilj, 1934.

Ljudsko dostojanstvo (Dignitas humana)

- dostojanstvo kao izvor ljudskih prava, 1930;
- dostojanstvo očitovano u moralnom životu, 1706;
- dostojanstvo suradnje stvorova sa Stvoriteljem, 306-08;
- dostojanstvo traži djelovanje u skladu sa svjesnim i slobodnim izborom, 2339;
- grijehom ranjeno dostojanstvo, 1487;
- jednako dostojanstvo muža i žene, 2393;
- pravo na vršenje slobode kao nedjeljivo od dostojanstva, 1738;
- zajedništvo s Bogom kao razlog dostojanstva, 27, 357, 1700.

odnosi Boga i čovjeka**(Relationes inter Deum et hominem)**

- Bog na prvom mjestu u Vjerovanju, 199;
- čovjek odbacuje Boga, 29, 398, 1739;
- Isus zagovara sve ljude kod Boga, 2634;
- molitva kao odnos između Boga i čovjeka, 2564;
- nejednakost između Boga i ljudi nema mjere, 2007;
- podvrgnutost čovjeka Bogu, 143, 154, 341, 2712;
- vjera kao prijanjanje cijelog čovjeka uz Boga, 176;
- vjera kao slobodan Božji odgovor, 160, 307;
- zajedništvo ljudi s Bogom u Crkvi, 773.

posljedice čovjekova grijeha**(Consequentiae ex peccato hominis)**

- borba između duha i püti, 2516;
- djela Sotone nanose štetu čovjeku, 395;
- oduzeta sličnost s Bogom, 705;
- podvrgnutost zabludi i sklonost prema zlu, 1714;
- prekid iskonskog zajedništva, 1607;
- prisutnost grijeha u onima koji se rađaju, 403;
- prolom grijeha u svijet, 401;
- ranjenost ljudske naravi, 405;
- razoreni sklad stvorenja, 400;
- stanje slabosti i neznatnosti, 208, 396, 1500, 2448;
- svi su uključeni u Adamovu grijehu, 402-03;

- ulazak smrti u svijet, 1008;
- zajedničko određenje čovjeka i materijalnog svijeta, 1046;
- zloraba slobode i istočni grijeh, 396-401.

prava čovjeka (Iura hominis)

- pravo na djelovanje koje je slobodno i u skladu sa savješću, 1782;
- pravo na dobar glas, 2479, 2507;
- pravo na izbor škole, 2229;
- pravo na slobodu vjerovanja, 2106.

spolnost čovjeka (Sexualitas),

v. *Spolnost, Ženidba.*

vlastitosti i način čovjekova djelovanja (Peculiarria hominis eiusque modi agendi)

- ljudska savršenstva odražavaju nešto od beskrajnog Božjeg savršenstva, 370;
- ljudska spolnost, v. *Spolnost*;
- naravno teži krepostima, 1803-04;
- naravno vođen k istini, 2467;
- obdaren duhovnom i neumrlom dušom, 1703;
- obdaren slobodom kao znakom slike Božje, 1705, 1730;
- obdaren voljom i razumom da traži i ljubi što je istinito i dobro, 1704;
- potaknut da čini dobro, 1706-07;
- potrebit Božje pomoći i Božjeg spasenja, 1949, 2090;
- potrebit društvenog života, 1879-80;
- religiozno biće, 28, 44-45;
- sluša glas savjesti, 1706, 1713;
- spoznavajući prirodu dopire do Boga, 32, 46;
- u neprekidnoj borbi sa zlom, 409;
- željan sreće, 1718.

ČUDO, ČUDESA (Miraculum, Miracula)

- čudesa Kristovih učenika, 434;
- dar čudotvorstva, 2003;
- Kristova čudesa i njihovo značenje kao znakova, 548-49, 1335;
- Kristova čudesa kao znak njegova božanstva/boštva, 515;
- značenje Kristovih čudesa, 156, 547, 1335.

DAH (Flatus)

- dah kao slika za Duha Svetoga, 691, v. *Duh Sveti*.

DAN (Dies)

- četrdeset dana, 538, 540, 659;
- dan Gospodnji, 1166-67, 2170, 2174-88, v. *Nedjelja*;
- dan Isusova uskrsnuća, 2174;
- dan smrti, 1682;
- dan stvaranja, 337, 2169;
- osmi dan, 349;
- posljednji dan, 841, 994, 1001, 1059;
- sedmi dan, 345, poslije 2051, 2168-73;
- sudnji dan, 678, 681, 1040, 1059;
- uskrsnuće na posljednji dan, 364, 989;
- zapovijedani dani i svetkovine, 1389, 2177, 2181, 2185, 2187-88.

»DANAS«: BOŽJE D. I D. MOLITVE

- (»*Hodie*« *Dei et orationis*), 1165, 2659-60, 2836.

DAN GOSPODNI (Dies Dominica),

v. *Nedjelja*.

DAROVI (Dona), v. Bog: darovi Božji,

Duh Sveti.

DEKALOG (Decalogus), v. Zapovijed,

deset zapovijedi Dekaloga, Ploče Deset zapovijedi.

DEMOGRAFIJA (Demographia), 2372.**DEMON (Daemonium)**

- apostoli i njihova moć istjerivanja Đavla, 1506;
- čovjekova borba protiv moći tminâ, 407, 409;
- Đavlova djela, 394-95, 398, 2851-52;
- egzorcizmi za istjerivanje demonâ, 517, 550, 1237, 1673;
- idolatrija i utjecanje demonima, 2113, 2116-17;
- Isus i đavolske napasti, 538-40, 566, 2119;
- Isus i njegova vlast nad demonima, 421, 447, 539, 550, 566, 63536, 1086, 1708;
- krst kao odreknuće od Đavla, 1506;

- oslobođenje od Đavla, 2850, 2853-54;
- pali anđeli, 391-92, 414;
- podrijetlo zla, 397, 413, 1707, 2583, 2851;
- značenje i korijeni riječi »đavao«, 2851.

DIJAKONIJA (Diaconia), 1569, 1588,

v. *Služenje*.

DIJALOG (Dialogus)

- čovjekov dijalog s Bogom, 27, 1153, 2063, 2575, 2653;
- dijalog među ljudima kao ljudska nužnost, 1879;
- dijalog s drugim religijama, filozofijama i znanošću, 39;
- dijalog s onima koji ne prihvaćaju Evanđelja, 856;
- međucrkvni dijalog radi postizanja jedinstva kršćana, 821, 1126.

DISKRIMINACIJA (Discriminatio)

- djelovanje protivno Božjoj nakani, 1935;
- diskriminacija protiv homoseksualaca, 2358;
- pristup radu bez diskriminacije, 2433.

DJECA (Infantes)

- dob za primanje potvrde, 1307;
- Isus i maleni, 699, 1244, 1261;
- odgoj savjesti, 1784;
- postati djetetom, 526, 2517, 2785, 2837;
- pravo na život, 2322, v. *Pobačaj*.
- pričest djece, 1244;
- prostitucija koja pogađa čak i djecu, 2355;
- usvajanje djece, 2379.

DJECA BOŽJA (Filii Dei)

- Božji postupci prema njegovoj djeci, 104, 239, 305;
- Crkva, Majka i dom djece Božje, 808, 1186;
- djeca Božja preporođena u sakramentima, 1213, 1243, 1250, 1692;
- djetinja smjelost u molitvi, 2610, 2777;
- djetinje obraćanje Ocu, 2608;
- djetinje predanje djece Božje, 305, 2830;
- dostojanstvo djece Božje, 2736;
- molitva djece Božje, 2565, 2673, 2712, 2766;

- pomoć da se živi kao dijete Božje, 736, 1568, 1813, 1831, 1996, 2157, 2650, 2766;
- posvojena djeca Božja, 1, 52, 270, 294, 422, 654, 1709, 2009;
- povezanost i jedinstvo djece Božje, 706, 831, 845, 855, 959, 1097, 1108;
- prisutnost Duha Svetog u djeci Božjoj, 742, 2639;
- sakramenti kao susreti djece Božje s Ocem, 1153.

DJECA (Pueri)

- djeca podanici Kraljevstva Božjeg, 559;
- ispovijed djece, 1457;
- odgoj djece u vjeri, 5, 2688;
- odgoj djece za stid, 2524;
- prva pričest djece, 1244;
- spolne zloporabe nanese djeci, 2389.

DJELATNOST (Activitas),

v. *Djelovanje, Rad;*

- apostolat kao djelatnost otajstvenog tijela, 863;
- Bog upravlja ljudskim djelatnostima, 912, 1818, 2172, 2185;
- Božja djelatnost, 2500-01;
- djelatnost Crkve, 824, 828, 1442;
- gospodarska djelatnost, 2424-26, 2431;
- kršćanin nosi križ u svagdašnjoj djelatnosti, 2427;
- ljudska obitelj i njezina djelatnost, 2205;
- misionarska djelatnost, 856;
- pravedna plaća i radna djelatnost, 2434.

DJELO/A (Opus/era)

- djela Božja kao put koji vodi do spoznaje Boga, 32, 176, 236, 286;
- djela Božja, 198, 214, 295, 339, 1328;
- djela ljubavi (caritas) i milosrđa, 1473, 1458, 1815, 1829, 1853, 2044, 2447;
- djela püti, 1852;
- Đavlova djela, 394;
- Kristova djela koja ga pokazuju kao »Sveca Božjeg«, 438;
- ljudska djela, 679, 901;
- pokornička djela, 1430, 1460.

DJELOVANJE (Actio, Agere)

- Božje djelovanje, 260, 292, 301, 308,

- 988, 1148, 1164, 1325, 1448, 2008, 2084, 2171, 2258, 2564, 2738;
- djelovanje Crkve, 771, 1072, 1074, 1083;
- djelovanje Duha Svetog u Mariji, 2675, 2682;
- djelovanje koje svjedoči o Evanđelju, 2427;
- djelovanje milosti, 644, 1453, 1742;
- djelovanje Trojstva, 648;
- djelovanje u skladu s Bogom, 798, 1695, 2000, 2752;
- djelovanje u snazi ljubavi (amor), 1972;
- etičko djelovanje, v. *savjest;*
- evangelizacijsko djelovanje, 900, 905;
- istina u djelovanju, 2468;
- Isusovo djelovanje, 576, 1575, 222076;
- Kristovo djelovanje, v. *Krist;*
- kršćansko djelovanje, 3, 16, 1813, 2031, 2047, 2181;
- liturgijsko djelovanje (čini), 15, 1070, 1074, 1088, 1097, 11108, 1111, 1136, 1140, 1153, 1155;
- ljudsko djelovanje, 236, 307, 1146, 1148, 1724, 1806, 2306, 2668, 2670;
- molitva i djelovanje, 2157, 2166, 2570, 2670;
- moralno djelovanje koje crpi svoj smisao iz Saveza, 2061;
- nakana u djelovanju, 1752;
- pastoralno djelovanje, 2352, 2423;
- sloboda i djelovanje, 302, 323, 1731, 1744, 1745;
- služitelji koji djeluju »in persona Christi«, 875, 935, 1548, 1563, 1581, 1584;
- socijalno djelovanje, 407, 1883, 2442;
- usmjerenje djelovanja, 1752;
- zaslužno djelovanje, 2006, 2008.

DJETINJSTVO (Infantia)

- Isusovo djetinjstvo, 527-30;
- roditeljska skrb i pažnja za vrijeme djetinjstva djece, 2228.

DJEVICA MARIJA (Virgo Maria),

v. *Marija.*

DJEVIČANSTVO (Virginitas),

v. *Beženstvo;*

- djevičanstvo i čistoća, 2349;

- djevičanstvo radi Kraljevstva nebeskog, 922, 1618-20;
- Marijino djevičanstvo, 496-99, 502-03, 506, 510, 723.

DOB (Aetas)

- dob za slavljenje potvrde, 1318-19;
- doba razlučivanja i pristup ispovijedi, 1457;
- odrasla dob vjere razlikuje se od dobi prirodnog rasta, 1307-08.

DOBAR (Bonus), v. Dobro;

- Bog je stvorio dobar i uređen svijet, 290.

DOBRA: MORALNA I DUHOVNA D. (Bona moralia et spiritualia)

- dobra i molitva, 2010, 2559, 2590, 2736, 2830;
- buduća dobra, 662, 2549;
- duhovna dobra, 293, 1050, 1948, 2121, 2548;
- dobra, moralna svjest i razlučivanje, 1780;
- dobro braka i bračne ljubavi (amor), 1643, 2333, 2363;
- Krist i njegova dobra dana ljudima, 412, 420, 819;
- zajedništvo dobara, 947, 949-53, 955;
- razmjena duhovnih dobara, 1475-76, 1697;
- sakrament pomirenja i dobra božanskog života, 1468-69;
- stalež posvećenog života i nebeska dobra, 933.

DOBRA: ZEMALJSKA D.

(Bona terrestria)

- Blaženstva i zemaljska dobra, 1728-29;
- briga za zemaljska dobra i pažnja prema njima, 2288, 2407-08;
- Crkva i njezina uporaba zemaljskih dobara, 2420, 2444;
- duhovna i zemaljska dobra, 1942, 2027;
- gospodarski život i proizvodnja zemaljskih dobara, 2421, 2426;
- izopačena privrženost zemaljskim dobrima, 1849, 1863, 2548;
- obilje zemaljskih dobara i duhovne opasnosti, 2547, 2728;
- odricanje od zemaljskih dobara, 2544;

- oduzimanje tuđih dobara, 2412;
- požuda za zemaljskim dobrima, 377, 2514, 2534, 2536, 2539, 2553;
- rasipanje zemaljskih dobara, 1439;
- raspodjela zemaljskih dobara, 1940, 1948, 2444, 2446, 2833;
- sveopće određenje i vlasništvo nad zemaljskim dobrima, 2402-03, 2452, 2459;
- upotreba i upravljanje zemaljskim dobrima, 360, 1740, 1809, 1838, 2198, 2401, 2404-05, 2409.

DOBRO (Bonum)

- biskupi pridonose dobru svih Crkava, 886;
- Bog kao autor i vrelo svega dobra, 14, 1723, 2052;
- Bog kao vječno i najviše dobro, 356, 2052;
- brak i dobro supružnika, 1601, 1660, 2201, 2203, 2363;
- crkvene službe usmjerene prema dobru, 874, 937, 1539;
- čovjek pozvan da čini dobro, 307, 409, 1706, 1713, 2002, 2541;
- čovjekova borba između dobra i zla, 1707;
- dan Gospodnji i dobra djela, 2186;
- djeca i dobro obitelji, 1652, 2217;
- dobro zajedništva svetih/svetinja, 947;
- »drvo spoznanja dobra i zla«, 396;
- Duh Sveti i dobro čovjeka, 291, 798-99;
- fizičko zlo sve do konca supostoji s fizičkim dobrom, 310;
- grijeh i dobro, 398, 1707, 1855, 1863, 1865, 2094;
- Krist kao čovjekovo dobro, 457, 519;
- laici i dobro Crkve, 907;
- moć Božja da iz zla izvede dobro, 311-12, 324, 412;
- moralna savjest i dobro, 1776-77, 1780-81, 1783, 1791, 1798;
- moralni zakon i dobro, 33, 1713, 1954-55;
- objektivan kriterij dobra i zla, 2244;
- pobjeda dobra nad zlom, 681;
- posvećeni život i dobro Crkve, 917, 931, 945;
- potreba okreta prema dobru u društvu, 1886;

- roditelji, njihov autoritet i dobro djece, 2234, 2248;
- sakramenti kao dobro Crkve dano čovjeku, 1116, 1129, 1499, 1522, 1532;
- savršenstvo u traženju dobra i u djelovanju, 1711, 1775, 2500;
- strasti i dobro, 1751, 1768, 1770-71, 1773, 1775;
- stvaranje: »I vidje Bog da je sve... veoma dobro«, 299;
- svi stvorovi određeni za dobro ljudskog roda, 353;
- traganje za dobrom, 1811, 1828, 2727, 2857;
- tražiti duhovno dobro pokornika, 1460;
- vrlina i dobro, 1266, 1803-04, 1806-10, 1833, 1835, 1837;
- zlo se ne može opravdati kao sredstvo za postizanje dobra, 1756, 1761, 1789;
- znanost i tehničko umijeće i dobro osobe, 2294;
- život i fizičko zdravlje kao dobro koje Bog daje, 2288.

DOBRO: OPĆE/ ZAJEDNIČKO D. (Bonum comune)

- Crkva i opće dobro, 2246, 2420, 2458;
- čovjekove dužnosti i opće dobro, 1880, 2237-41, 2288;
- djelovanje, društvena pravednost i opće dobro, 1807, 1928, 2239, 2442;
- dužnost promicanja općeg dobra, 1913-14, 1916, 1926;
- gospodarstvo i opće dobro, 2425, 2429, 2432;
- imigracija i opće dobro, 2241;
- komunikacija, informacija i opće dobro, 2489, 2492, 2494, 2498;
- međunarodna zajednica i opće dobro, 1911, 1927;
- politička prava dodijeljena u skladu s potrebama općeg dobra, 2237;
- politička zajednica, država i opće dobro, 1910, 1927, 2239;
- poštivanje cjelovitosti stvorenja i opće dobro, 2415;
- prekid rada i opće dobro, 2435;
- privatno dobro i opće dobro, 801, 951, 1905, 2039;

- privatno vlasništvo i opće dobro, 2401, 2403;
- uvjeti općeg dobra, 1907-09, 1924-25;
- vjerska sloboda i opće dobro, 2109;
- zakon i opće dobro, 1951, 1976;
- zakonita građanska vlast i opće dobro, 1888, 1897-98, 1901-03, 1921-22, 2238, 2309, 2406, 2498;
- zakonita obrana općeg dobra, 2238, 2242, 2265-67, 2310, 2321;
- značenje i svrha dobra, 1906, 1912, 1925.

DOBROHOTNOST (Benevolentia)

- Bogu vlastita dobrohotnost, 214;
- Božji dobrohotan naum, 50-51, 257, 315, 2807, 2823;
- dobrohotnost ljudi prema životinjama, 2416;
- Duh Sveti daje dobrohotnost, 736, 1832;
- ljubav (caritas) i dobrohotnost, 1829;
- ljudske zajednice i dobrohotnost, 2213, 2540, 2554.

DOBROTA (Bonitas)

- dobrota braka, 1613;
- dobrota kao plod Duha Svetoga, 1695;
- dobrota ljudskih čina, 1754-55, 1760;
- dobrota stvorenja, 299, 302, 339, 353, 1333, 1359;
- Duh Sveti daje dobrotu, 736, 1832;
- Kristova dobrota i zakon subote, 2173;
- sloboda i sazrijevanje u dobroti, 1721.

DOBROTA BOŽJA (Bonitas Dei),

v. *Bog*;

- Bog kao mudrost i dobrota, 239, 308, 310, 311, 759, 1951, 2086, 2500, 2828;
- Božja dobrota i njegovi darovi Crkvi, 750;
- Božja dobrota prema ljudima, 41, 294, 396, 842, 1050, 1722, 2009, 2784;
- Božja dobrota u svim njegovim djelima, 214, 284, 299;
- čovjekov grijeh i Božja dobrota, 215, 397, 1869, 2091, 2094, 2119, 2307;
- objava i Božja dobrota, 51, 101;
- stvorovi, stvorenje i Božja dobrota, 1, 214, 284, 293, 295, 299, 308, 759, 970;
- udioništvo stvorova na Božjoj dobroti, 306, 319, 1954, 1978.

DOGAĐAJ (Eventus), v. Povijest;

- događaji i povijest spasenja iznova čitani, 1095;
- dolazak Kraljevstva, 560, 570, 1720, 2632, 2660, 2817, 2857;
- drugi dolazak, 2612;
- Kristovo došašće, 122, v. *Došašće, Iščekivanje, Dovršenje*;
- slavljenje liturgije došašća, 524.

DOGAĐAJI SPASENJA**(Eventus salvifici)**

- Božji blagoslovi očitovani u čudesnim spasenjskim događajima, 1081;
- Kristovi slavni događaji i njihovi učinci, 126;
- liturgija, spomen-čin spasenjskih događaja, 1093, 1095, 1217;
- objava u spasenjskim događajima i u riječima, 53, 1103, 2651;
- posadašnje spasenjskih događaja u liturgiji, 1104;
- psalmi i spomen događajâ spasenja, 2586.

DOGMA (Dogma)

- definicija dogmi po crkvenoj vlasti, 88;
- dogma Bezgrešnog začeća, 491;
- dogme o Presvetom Trojstvu, 253-56;
- dogme vjere, 88-90;
- oblikovanje dogmi o Presvetom Trojstvu, 249-52.

DOKSOLOGIJA, v. Slavospjev.**DOLAZAK, v. Došašće.****DOMOVINA (Patria)**

- nebeska domovina, 117, 1525, 2795;
- zemaljska domovina i dužnosti s obzirom na nju, 2199, 2239-40, 2310, v. *Država*.

DOSTOJANSTVO (Dignitas)

- čovjekovo dostojanstvo kao stvora Božjeg, 306, 308;
- dobit i dostojanstvo, 2424;
- dostojanstvo bračne ljubavi, 1632;
- dostojanstvo ljubavi uzdignute na dostojanstvo sakramenta, 1601, 1603, 1638, 1660;
- dostojanstvo ljudske osobe, 1700-1876;

- dostojanstvo ljudskog tijela kao slike Božje, 364, 1004;
- dostojanstvo naroda Božjeg, 782, 786;
- gubljenje posla kao povreda dostojanstva, 2436;
- jednako dostojanstvo djece Božje, 872, 1468, 1692, 1698, 1934;
- jednako dostojanstvo muža i žene, 369, 2334;
- jednako dostojanstvo svih članova obitelji, 2203;
- jednako osobno dostojanstvo supružnika, 1645;
- poštivanje i obrana dostojanstva, 1929, 2158, 2235, 2238, 2267, 2279, 2284-2301, 2304, 2402, 2407, 2479, 2494, 2521, 2526;
- povrede osobnog dostojanstva, 1487, 2261, 2275, 2295, 2297, 2324, 2353-55, 2377, 2414, 2418, 2424, 2436, v. *Poštivanje*;
- razlozi i znakovi dostojanstva, 27, 356-57, 1700, 1706, 1730, 1956, 2524;
- sablazan i poštivanje dostojanstva druge osobe, 2284-2301, v. *Sablazan*;
- svećeničko dostojanstvo, 1587, 1595;
- zadavanje boli životinjama kao povreda ljudskog dostojanstva, 2418.

DOŠAŠĆE (Adventus),

v. *Iščekivanje, Dovršenje*;

- »Dodi, Gospodine Isuse«, 2853;
- »Dodi kraljevstvo tvoje«, 2816-21, 2859;
- dolazak Duha Svetog i Duhovi, 729, 732;
- dolazak kraljevstva Božjeg i poraz Sotonina kraljevstva, 550;
- iščekivanje Kristova dolaska, 840;
- Kristov dolazak i posljednji sud, 1040;
- neizvjesnost vremena slavnog Kristova došašća, 673-74, 1040, 2772;
- ostvarenje Kraljevstva Božjeg po znakovima i čudesima, 542, 1505;
- preobraženje kao predokus slavnog Kristova došašća, 556;
- priprava za Kristovo došašće, 522-24.

DOVRŠENJE (Consummatio),

v. *Ispunjenje, Došašće itd.*;

- dan Gospodnji kao ispunjenje subote, 2175-76;

- dovršenje božanskog nauma, 686;
- dovršenje Božjeg djela u Kristu, 2749;
- dovršenje Crkve, 759, 769, 778, 1042;
- dovršenje novih nebesa i nove zemlje, 1045;
- dovršenje objave u Kristu, 67, 75, 134, 561, 652, 729;
- dovršenje povijesti i stvaranja u Kristu, 668;
- dovršenje stvorenja u sedmom danu, 345;
- dovršenje stvorenja u uskrsnuću, 1015;
- dovršenje/ispunjenje starog Zakona, 1967-68, 1984, 2053;
- euharistija kao ispunjenje/dovršenje žrtava Starog zavjeta, 1330;
- ispunjenje nade u dolazak Mesije, 676;
- ispunjenje/dovršenje Božje riječi u Mariji, 484, 497, 2676;
- ispunjenje/dovršenje likova Starog zavjeta, 1093, 1152, 1544;
- ispunjenje/dovršenje ljudskog dostojanstva u pozivu na blaženstvo, 1700;
- ispunjenje/izvršenje Zakona u Kristu, 577, 580-82, 592;
- ispunjenje/izvršenje Zakona u ljubavi (in amore), 1706, 1829, 2055, 2196;
- izvršavanje Božje volje i molitva, 2750, 2857;
- izvršenje bračne privole, 1627, 2366;
- Kristova molitva i dovršenje vremena, 2749;
- otajstvo spasenja i njegovo izvršenje/dovršenje, 1107;
- potpuno dovršenje dobra na koncu svijeta, 681.

DRUŠTVENI NAUK CRKVE

(Doctrina socialis Ecclesiae), 2419-2425;

- rast društvenog nauka, 2421-22;
- savjeti koje pruža društveni nauk za djelovanje, 2423-25;
- tijek povijesti protumačen u društvenom nauku u svjetlu Evanđelja, 2421-22;
- vremeniti vidici u društvenom nauku, 2420.

DRUŠTVO (Societas),

v. *Život: Društveni ž., Država, Grad;*

- Crkva kao kvasac društva, 854;
- četvrta Božja zapovijed ilustrira odnose u društvu, 2212;
- definicija pojma društva, 1880;
- Dekalog stavlja skupa društveni i teologalni život, 2069;
- »društveni grijeh«, 1869;
- društvena pravednost i opće dobro, 1028, 1943;
- društvene promjene i unutarnje obraćanje, 1888;
- društveni nauk Crkve, 2198, 2419-25;
- društveni razvitak i porast Božjeg kraljevstva, 2820;
- društveni red/poredek, 2032;
- društveno pitanje, 1896, 2438, 2459;
- kršćanska čistoća i društveno ozračje, 2525;
- laž kao nesreća za svako društvo, 2486;
- ljubav (caritas) kao najveća društvena zapovijed, 1889, 1939;
- ljudska osoba i društvo ovisne jedno o drugom, 2344;
- ljudska osoba kao počelo, subjekt i svrha društva, 1881, 1892, 1929, 2459;
- nužnost društvenog života, 1879, 1886, 1891;
- obitelj kao izvorna ćelija društvenog života, 2207;
- odnosi društva i države, 1883, 1885;
- opće dobro i društvo, 1905-12, 1924, 1927;
- organiziranje društvenog života, 2442;
- politička zajednica i Crkva, 2244-46, 2257;
- pravedna hijerarhija vrijednosti u društvu, 1886-87, 1895;
- »pravna država«, 1904;
- pravo na istinito informiranje u društvu, 2494, 2512;
- razvod braka kao društvena rana, 2385;
- spasenje društva, 1603, 2250;
- sredstva društvenog priopćavanja i društvo, 2493-99;
- sudjelovanje u društvenom životu, 1882, 1893;
- uvjeti društvenog razvitka, 2441;
- vizija čovjeka u društvu, 2244, 2257;
- zakonita obrana društva, 2266.

dužnosti društva (Officia societatis)

- brinuti se za zdravlje građana, 2288;
- čuvati pravo na život, 2273;
- dužnost bogoštovlja i pravo na religijsku slobodu, 2104-05;
- omogućiti svakome da ostvari svoj poziv, 1907;
- pomoć u nalaženju posla, 2433;
- pružanje pomoći obiteljima radnika, 2208-10.

dužnosti građana (Officia civium),

- 2238-2243, 2255-2256;
- aktivno sudjelovanje u javnom životu, 1915;
- istinito obaviješćivanje, 2495;
- izgrađivanje društva, 2255;
- plaćanje poreza, izvršavanje prava glasa, obrana zemlje, 2240;
- prihvaćanje stranaca, 2241;
- otpor nasilju političke vlasti, 2243;
- surađivanje s građanskim vlastima za dobro društva, 2239;
- uskraćivanje poslušnost vlastima kad im zahtjevi protuslove savjesti, 2242;
- poštovanje prema vlastima, 1900.

vlast u društvu (Auctoritates),

- 1897-1904, 1918-1923;
- Bog svakom stvoru daje zadaće prema njegovim sposobnostima, 1884;
- dužnost obrane i zaštite slobode obavješćivanja, 2498;
- nužnost i zadaća vlasti u društvu, 1897-98;
- poslušnost vlastima i njezino držanje, 1899, 2234;
- različiti i slobodni oblici vladanja, 1884, 1901;
- zakonito vršenje vlasti, 1921.

DRVO dobra i zla

(*Arbor boni et mali*), 396.

DRŽAVA (Status politicus),

v. *Društvo, Grad*;

- država i osobna sloboda, 1883;
- državna dužnost obrane općeg dobra, 1910;
- državna dužnost obrane prava na život, 2273;
- državna odgovornost za blagostanje, 2372;

- idolatrija države, 2113;
- moralni osjećaj prokazuje pogubu totalitarnih država, 2499;
- odgovornost države u gospodarstvu, 2431;
- »pravna država«, 1904.

DUALIZAM (Dualismus), 285.**DUH (Spiritus), v. Duša;**

- anđeli kao duhovi, 329;
- Bog kao čisti duh, 370;
- čovjek kao tijelo i duh, 327, 365, 367, 2515-16, 2702, 2846;
- ljudski duh u meditaciji, 2705;
- »siromsi duhom«, 2546;
- Sotona kao čisto duhovni stvor, 395;
- uzdizanje duha k Bogu, 2098.

DUH SVETI (Spiritus Sanctus),

v. *darovi Duha Svetoga, Izlijevanje Duha Svetoga*;

- čovjek kao hram Duha Svetoga, 364, 782, 2519;
- čovjek udionik svjetla i snage Duha Svetog, 1704;
- Duh Sveti istobitan s Ocem i Sinom, 685, 689;
- Duh Sveti u Simbolu vjere, 190;
- grijeh (hula) protiv Duha Svetog, 1864;
- kršćanin kao hram Duha Svetog, 1197, 1265;
- kršćanin pomazan Duhom Svetim, 1241;
- milost Duha Svetog i opravdanje, 1987-95, 2003;
- moć Duha svetosti prepoznata u kanoniziranim svecima, 828;
- moljenje s Duhom Svetim i u skladu s njime, 2736, 2756;
- novi Zakon Duha Svetoga, 782;
- objava Duha Svetog, 243-45, 683, 686-87;
- obnova po Duhu Svetom, 1215;
- početak života u Duhu Svetom, 1231;
- prisutnost i djelovanje Duha Svetoga u ljudskim sposobnostima, 1813;
- svrhe slanja Duha Svetog, 1108;
- Trojstvo i Duh Sveti, 253-55, 263;
- zaziv izlijevanja Duha Svetoga, 1083, 1196, 1299, 1353, 2670-72;
- značenje pojma »Duha«, 691;

- želje Duha Svetog ispunjaju srce i protive se željama pūti, 2541-43.

darovi Duha Svetoga (Dona Spiritus Sancti), 1830-32; v. *Karizma*;

- čistoća, 2345;
- dar/karizma ozdravljanja, 1508;
- darovi u biskupskom posvećenju, 1556, 1558;
- darovi u bolesničkom pomazanju, 1520;
- darovi u sakramentu potvrde, 1289, 1303;
- darovi u sakramentu ženidbe, 1624;
- darovi u sakramentu reda, 1538, 1585-89;
- darovi u vlasti otpuštanja grijeha, 976;
- karizme, 799, 951;
- ljubav (amor), 733, 735, 2712;
- ljubav (caritas) kao plod Duha i punina Zakona, 1824;
- milost pokore i obraćenja, 1433;
- milost, 2003;
- mudrost, vjera, i razlikovanje duhova (discretio), 2690;
- plodovi Duha Svetoga, 736, 1832;
- sedam darova Duha Svetoga, 1831, 1845;
- strah (timor) Božji, 2217;
- što je potrebno za primanje darova Duha Svetog, 1310.

Duh Sveti i Crkva

(Spiritus Sanctus et Ecclesia), 738-41;

- Crkva kao hram Duha Svetoga, 797-801;
- djela Duha Svetoga u Djelima apostolskim, 2640;
- djelovanje Duha Svetog u sakramentima, 1116, 1127-29, 1152, 1155, 1227, 1316;
- Duh Sveti darovan apostolima i njihovim nasljednicima, 1087;
- Duh Sveti izabire prikladne služitelje, 1142;
- Duh Sveti kao izvor života i svetosti Crkve, 749, 767-68, 867;
- Duh Sveti mijenja kruh i vino, 1333;
- Duh Sveti pokreće svekoliko crkveno poslanje, 852;
- Duh Sveti predaje hijerarhijske i karizmatičke darove, 768;
- Duh Sveti vodi Crkvu na misijskim putovima, 852;
- »Gdje je Crkva ondje je i Duh Božji« i obrnuto, 797;

- izlivanje Duha Svetog u krstu, 784, 786;
- izlivanje Duha Svetog u potvrdi, 1302, 1316;
- novi i evanđeoski zakon kao milost Duha Svetoga, 1965-66;
- zajedništvo Duha Svetoga u liturgiji, 1108-09.

Duh Sveti i Krist

(Spiritus Sanctis et Christus)

- Duh Sveti i Kristovo otajstvo, 1099, 1104-07;
- Duh Sveti kao Kristov dar, 729, 1287;
- Duh Sveti objavljuje Isusa Krista, 152, 683, 687, 689, 702, 727-30, 1092, 1112;
- Duh Sveti objavljuje Oca i Sina, 243-48, 687;
- Duh Sveti potsjeća na Krisovo otajstvo, 1099-1107;
- Duh Sveti priprema na primanje Krista, 1093-98, 1113;
- Duh Sveti u Kristovoj molitvi, 2600;
- Duh Sveti u Kristovom služenju, 535, 555;
- Duh Sveti u uskrsnuću, 648;
- Duh Sveti u zajedništvu s Kristom, 1286;
- odnos Duha Svetog i Isusa, 739, 747, 797, 1108;
- združeno poslanje Sina i Duha Svetoga, 485, 680, 690, 727.

Duh Sveti i Marija

(Spiritus Sanctis et Maria)

- Duh Sveti kao izvoditelj utjelovljenja Riječi u Mariji, 456, 484-86;
- Marija pripremljena po Duhu Svetom, 498, 721-22.

Duh Sveti u rasporedbi spasenja

(Spiritus Sanctus in Oeconomia salutis)

- čuva i oduhovljuje stvorenje, 291, 703;
- daje svima obilje darova, 2003;
- djeluje u rasporedbi spasenja, 685;
- Duh Sveti kao učitelj molitve, 741, 2625, 2630, 2650, 2670, 2681, 2711, 2726, 2766;
- Duh Sveti kao vrelo sve svetosti, 749;
- glavni autor Svetog pisma, 137, 304;
- izliva se u posljednja vremena, 2819;
- nadahnjuje i prenosi objavu, 76, 81, 105;
- opravdava nas od naših grijeha, 1987;

- podržava i potpomaže vjeru, 94, 152, 158, 175, 683-84;
- privodi kršćane k jedinstvu, 738;
- prosvjetljuje, krijepi i obnavlja kršćanina, 1695, 1769;
- tumači Pismo, 109-19, 137;
- uvodi vjernike u istinu, 79;
- vodi k molitvenom životu, 2632, 2644, 2803;
- vodi vjernike, 79, 91, 737, 1697, 1742;
- vraća čovjeku njegovu bogolikost, 720, 734;
- vrši obraćenje ljudskog duha, 1989;
- zagovara ljude, 2634.

nazivi Duha Svetoga (Appellationes Spiritus Sancti)

- Duh istine, 692, 1848, 2466;
- Duh Sveti kao vlastito ime, 691;
- Duh Tvorac, 291;
- nazivi kod sv. Pavla, 693;
- Odvjetnik/Zagovornik/Branitelj, 692, 729, 1433;
- Vrelo dobrote, 291;
- Životvorac, 291.

proročko obećanje Duha Svetoga (Promissio prophetica Spiritus Sancti)

- iščekivanje Mesije i njegova Duha, 711-16;
- na Pedeseticu, 731-32;
- obećanje dano Abrahamu, 705-06;
- od početka, 702;
- u Isusu Kristu, 727-30;
- u Ivanu Krstitelju, 717-20;
- u kraljevstvu i u izgnanstvu, 709-10;
- u Mariji, 721-26;
- u punini vremenâ, 717-30;
- u stvaranju, 703-04;
- u teofanijama, 707-08.

simboli Duha Svetoga (Symbola Spiritus Sancti)

- golub, 535, 701;
- oblak, 555, 697;
- oganj, 696;
- pečat, 698, 1295-96;
- pomazanje, 695;
- prst Božji, 700;

- ruka, 699;
- svjetlo, 697;
- voda, 694, 1137, 2652.

DUHOVI (Pentecoste), v. *Duh Sveti*;

- dan Isusovog javnog očitovanja, 767, 1076;
- dan izlivanja Duha Svetog, 696, 731, 1287, 2623;
- dan potpune objave Presvetog Trojstva, 732.

DUHOVNA LIJENOST (Acedia), 1866, 2733, 2755, v. *Lijenost*.

DUHOVNE VJEŽBE (Exeritia spiritualia)

- prikladne za duhovnu pokoru, 1438.

DUHOVNI ŽIVOT (Vita spiritualis)

- život u Duhu, 1699, v. *Duhovnost*.

DUHOVNOST (Spiritualitas)

- euharistija i duhovni život, 1374, 1392;
- kršćanske duhovnosti, 2693;
- nov život u Duhu, 1698, 1708, 1715;
- obrana slobode vjerovanja za duhovni život, 2188;
- različitost duhovnosti, 2684;
- riječ Božja i molitva kao vrelo duhovnog života, 131, 2687, 2697;
- sjedinjenost s Kristom u duhovnom životu, 2014;
- veza između duhovnog života i dogmi, 89;
- življenje u skladu s Duhom, 1533, 2848.

DUŠA (Anima), v. *Duh*;

- bogoslovne kreposti ulivene u dušu, 1813;
- čovjek obdaren dušom, 1934;
- Duh Sveti: duša otajstvenog tijela, 809;
- duh, duša i tijelo, 367;
- duša Kristova, 466-67, 470-72, 624-26, 630, 632, 637, 650;
- euharistija i boštvo, 1374;
- euharistija i Kristova prisutnost u tijelu i krvi, 1374;
- euharistija ispunja dušu milošću, 1323, 1402;
- grijeh i njegov utjecaj na dušu, 400, 403, 1035, 1456, 1863;

- jedinstvo duše i tijela u čovjeku, 327, 362, 364-65, 382, 992, 1004, 1060, 1503, 2332;
- Krist liječnik duša, 658, 1421, 1509;
- krst i potvrda utiskuju pečat u dušu, 1280, 1304, 1317;
- Marija dušom i tijelom uznesena na nebo, 966, 972, 974;
- molitva i duša, 2559, 2562, 2590, 2700, 2703, 2709;
- molitva i duše u čistilištu, 1498;
- naravni zakon urezan u dušu, 37, 1954;
- posljednja sudbina duše, 1021, 1051;
- proslava tijela i duše, 1042, 1052;
- riječ Božja hrana duše, 127, 131;
- sakramenti i otpust grijeha, ozdravljenje duše, 978, 981, 1520;
- spas duše, 95, 1023, 1053, 2032, 2264, 2280, 2420, 2458;
- tijelo i duša, 362-64;
- uskrsnuće: združidba duše i tijela, 990, 997, 1005, 1016;
- zapovijed: »Ljubi Gospodina... svom dušom svojom«, 2055, 2083;
- znaci duhovne duše, 33;
- značenje duše, 363.

DUŽNOST (Officium), v. Obveza;

- Dekalog kao svjetlo koje otkriva bitne dužnosti, 2070, 2072;
- dužnost da se svakom građaninu dopusti ostvarenje vlastitog poziva, 1907;
- dužnost obavljanja rada, 2427;
- dužnost obrane zemlje, 2310;
- dužnost odupiranja svemu što šteti dostojanstvu osobe i zajedničkom dobru, 2238;
- dužnost poboljšavanja uvjeta ljudskog života, 1962;
- dužnost posluha vlastima, 1900;
- dužnost poštivanja osobe, 1907, 2432;
- dužnost poštivanja slobode drugoga, 1738;
- dužnost ravnjanja pravom vlasništva, 2406;
- dužnost služenja istini u informiranju, 2497;
- dužnost solidarnosti među zemljama/narodima, 2439;

- dužnost sudjelovanja u životu društva, 1913, 1916;
- dužnost upravljanja proizvodnjom i trgovinom oružjem, 2316;
- dužnost zakonite obrane, 2265-66, 2321;
- dužnosti djece, 2214-20;
- dužnosti građana, 2238-43;
- dužnosti građanskih vlasti, 2235-37, 2498;
- dužnosti prema obitelji, 2211;
- dužnosti roditelja, 2221-2231;
- naravni zakon kao temelj dužnosti, 1956, 1978;
- razlikovanje između pravâ i dužnosti građana i vjernika, 912;
- razvitak/rast kao sažetak svih društvenih dužnosti, 1908.

DUŽNOSTI: RELIGIOZNE D. (Officia religiosa)

- dužnost blagosti i milosrđa, 2298;
- dužnost čašćenja roditelja, 2214-20;
- dužnost djelovanja u svojstvu Božje djece, 2784;
- dužnost ispravljanja nepravdi i laži, 2487;
- dužnost izbjegavanja krive zakletve, 2151;
- dužnost izbjegavanja sablazni, 2489;
- dužnost moljenja za dolazak kraljevstva Božjeg, 2817;
- dužnost naviještanja Evanđelja, 848, 888;
- dužnost obdržavanja crkvenih zapovijedi, 578, 2037;
- dužnost oblikovanja prosvjetljene i ispravne savjesti, 2496;
- dužnost očitovanja vlastitog mišljenja na dobro Crkve, 907;
- dužnost odgoja i pomaganja djece, 2221-31, 2252;
- dužnost pomaganja bližnjemu, 1932-33, 2198, 2444, 2446;
- dužnost pomaganja i obrane obitelji, 2209-11;
- dužnost posluha vlastitoj savjesti, 1778;
- dužnost pravilnog korištenja Božjih darova, 2820;
- dužnost prilagodbe liturgije raznim kulturama, 1205;
- dužnost slavljenja Kristova djela spasenja, 1163;

- dužnost sudjelovanja u liturgiji, 1141;
- dužnost svjedočenja istine, 2467, 2472;
- dužnost štovanja Boga, 2083, 2104-05, 2136;
- dužnost vjerovanja u Boga i svjedočenja istine, 2087, 2471-72;
- dužnosti prema roditeljima i nadređenima, 2199, 2234.

DVOJBA (Dubium)

- dvojba gledom na Božju ljubav, 2119;
- dvojba učenikâ o Isusovom uskrsnuću, 644;
- razboritost: krepost za prevladavanje dvojbe s obzirmo na dobro i zlo, 1806;
- svojevoljna i nesvojevoljna dvojba gledom na vjeru, 2088.

ĐAKON (Diaconus)

- đakon kao pomoć biskupu i svećenicima, 886, 1554, 1569, 1596;
- đakon zaređen »za služenje«, 1538, 1569-71;
- đakonat kao stupanj sakramenta reda, 1554;
- đakonove sposobnosti/dužnosti, 1256, 1570, 1588, 1596;
- poštivanje đakona, 896, 1554;
- sakramentalni biljeg utisnut đakonu prilikom ređenja, 1570;
- stalni đakonat, 1571;
- svečanost đakonskog ređenja, 1572-74.

ĐAVAO (Diabolus), v. *Demon*.

EGOIZAM (Egoismus)

- brak kao pomoć u prevladavanju egoizma, 1609;
- ljubav (caritas) kao put prevladavanja egoizma, 1931;
- nada čuva od egoizma, 1818;
- odgoj protiv egoizma, 1784;
- reguliranje poroda i egoizam, 2368.

EGZEGEZA (Exegesis)

- dužnost egzegetâ, 119;
- egzegeza i pravo tumačenje Pisma, 116.

EGZORCIZAM (Exorcismus)

- egzorcizam u krsnom slavlju, 1237;
- značenje i svrhe egzorcizma i način njegova izvođenja, 1637;
- značenje Isusovih egzorcizama, 517, 550.

EKONOMIJA, v. *Gospodarstvo*.

EKONOMIJA SPASENJA,

v. Rasporedba spasenja.

EKSKOMUNIKACIJA, v. *Izopćenje*.

EKUMENIZAM (Oecumenismus)

- krst kao temelj ekumenizma, 818, 1271;
- posljedice nedostatka ekumenizma, 855;
- razlozi za postizanje ekumenskog jedinstva, 816, 819-22;
- učinci ekumenskog dijaloga, 1636;
- uzroci nedostatka ekumenizma, 817.

EPIFANIJA, v. *Bogojavljenje*.

EPIKLEZA (Epiclesis)

- epikleza kao središte euharistijskog slavlja, 1106;
- epikleza u slavlju bolesničkog pomazanja, 1519;
- epikleza u slavlju ženidbe, 1624;
- Molitva »Oče naš« kao sažetak epikletičke molitve, 2770;
- učinci epikleze, 1238, 1297;
- značenje epikleze, 1105, 1109, 1353;
- znakovi i geste u epiklezi, 699.

ESHATOLOGIJA (Eschatologia),

676, 1186, 2771, 2776; v. *Sud, Pakao, Smrt, Raj, Punina vremena, Vječni život*.

ETIKA (Ethica), v. *Moralnost, itd.*

EUHARISTIJA (Eucharistia),

- 1322-1419; v. *Sakrament/i, Posvećenje, Pretvorba*;
- euharistija kao prisutnost, 1373-75;

- euharistija kao spomen-čin, 1357, 1362;
- euharistija kao vrelo i vrhunac života Crkve, 1324;
- euharistija kao zahvaljivanje, 1359.
- euharistija kao žrtva, 1362-72;

euharistijsko slavlje (Celebratio eucharistica)

- euharistijsko slavlje i jedinstvo kršćana, 838, 1398-1401;
- Isus nalaže euharistijsko slavlje, 1341-44, 1356;
- mjesta pridržana za euharistijsko slavlje, 1181, 1379;
- mjesto euharistijskog slavlja, 1180-81;
- nedjeljno euharistijsko slavlje, 2177, 2181;
- nužnost euharistijskog slavlja i primanja pričesti, 1384;
- služba riječi kad nije moguće slaviti euharistiju, 2183;
- sudjelovanje u euharistijskom slavlju, 2042, 2181-82.

ELEMENTI EUHARISTIJSKOG SLAVLJA (= MISA)

- anafora, 1352-54;
- epikleza, 1105, 1353;
- glavni elementi, 1346;
- pričest, 1355, 1382, 1570;
- prinos darova, 1350;
- sabiranje vjernika, 1348;
- skupljanje milostinje (kolekta), 1351;
- služba riječi, 1349.

PRIČEST

- nužni preduvjeti za primanje pričesti, 1355, 1415;
- nužnost pripreme za primanje pričesti, 1385-87;
- pričest pod obje prilike, 1390;
- prva pričest, 1244;
- služitelj pričesti, 1411;
- svetogrдна pričest, 2120;
- učestalost pričesti, 1388-89;
- uskrata pričesti, 1650.

ZNAKOVI EUHARISTIJE

- kruh i vino, 1333-35;
- oltar, 1383.

identitet euharistije (Identitas Eucharistiae)

- izvor ljubavi (caritas), 864, 1395;
- Kristova prisutnost, 1357-58;
- otajstvo Kristova djelovanja, 2718;
- pričest: sakrament zajedništva, 1382, 1395;
- prisutnost budućeg kraljevstva, 1405, 2861;
- sakrament kršćanske inicijacije, 1212, 1533;
- sakrament otkupljenja, 1846;
- sakrament sakramenata, 1169, 1211;
- spomen-čin Kristove žrtve, 611, 1337, 1357-58, 1362-72, 1382;
- spomen-čin Novog saveza, 1621;
- vrelo i vrhunac kršćanskog života, 1324-27;
- zahvaljivanje i hvala Ocu, 1358-61;
- zajedništvo tijela i krvi Gospodnje, 1097, 1382.

Kristova prisutnost u euharistiji (Praesentia Christi in Eucharistia)

- Krist prisutan u euharistijskom skupu, 1348;
- Krist prisutan u službi riječi, 1088, 1349;
- Krist prisutan u svećeniku, 1348;
- Kristova transsupstancijacija (izjava Tridentinskog koncila), 1376;
- poklonstveno štovanje (cultus laetiae) i klanjanje Kristu prisutnom u euharistiji, 1378-79;
- prava i otajstvena prisutnost Kristova u euharistiji, 1357, 1373-77;
- prava, zbiljska i supstancijalna prisutnost cijeloga Krista, 1374;
- prisutnost pod euharistijskim česticama, 1373;
- skrivena Kristova prisutnost u euharistiji, 1404;
- trajna Kristova prisutnost u euharistiji, 1377;
- vjera u Krista prisutnog u euharistiji, 1381;
- značenje Kristove prisutnosti u euharistiji, 1380.

nazivi za euharistiju (Appellationes Eucharistiae)

- euharistija, 1328;
- euharistijski skup/sastanak/zbor, 1329;
- kruh svagdanji, 2837;
- lomljenje kruha, 1329;
- misna žrtva, 1330;
- presveti sakrament, 1330;
- pričest, 1331;
- sakrament sakramenata, 1169, 1211;
- spomen-čin muke i uskrsnuća
Gospodnjeg, 1330;
- sveta i božanska liturgija, 1330;
- sveta misa, 1332;
- sveta žrtva, 1330;
- večera Gospodnja, 1329;
- žrtva hvale, 2643.

povijest euharistije (Historia Eucharistiae)

- izvori euharistijskog slavlja, 2176;
- kroz stoljeća očuvana struktura
euharistijskog slavlja, 1342;
- misa kroz sva stoljeća, 1345;
- nagovještaji euharistije, 1094, 1335;
- nedjeljno slavlje najranijeg doba,
1342-43, 2178.

služitelj euharistijskog slavlja (Minister celebrationis Eucharistiae), v. *Prezbiter, Biskup.*

učinci euharistije (Effectus Eucharistiae)

- čišćenje i očuvanje od grijeha, 1393-95,
1436, 1846;
- davanje udjela u Kristovoj žrtvi, 1322;
- euharistija kao duhovna hrana, 1212,
1275, 1436, 2837;
- euharistija kao porast kršćanskog života,
1392, 1397, 1644;
- euharistija kao uvećanje milosti
primljene na krštenju, 1392;
- euharistija kao vrelo obraćenja i pokore,
1436;
- euharistija kao zalag budućeg života,
1000, 1326, 1402-05, 1419;
- izgradnja zajednice vjernika, 805, 1396,
2637;
- komuniciranje otajstva trinitarnog
zajedništva, 950, 2845;

- obveza u prilog siromašnih, 1397;
- povezivanje kršćanâ, 1398;
- povezivanje s Kristom, 790, 1003, 1391;
- povezivanje s nebeskom liturgijom, 1370;
- preobrazba čovjeka po Kristu, 1074.

ustanovljenje euharistije (Institutio Eucharistiae)

- Isus i ustanovljenje euharistije, 1337-40;
- »Ovo činite meni na spomen«, 1341-44;
- svrhe ustanovljenja euharistije, 610, 1341.

EUTANAZIJA (Euthanasia), v. *Bol*

- eutanazija moralno neprihvatljiva, 2277;
- razlikovanje između eutanazije i
odbijanja »terapeutskog nasilja«, 2278;
- težina hotimične eutanazije, 2324;
- značenje eutanazije, 2277.

EVA (Eva)

- Božje obećanje Evi, 489;
- iskonsko stanje Adama i Eve, 375;
- ispravljanje Evina neposluha, 494;
- Marija kao »nova Eva«, 411, 489, 726,
2618, 2853;
- posljedice Adamova i Evina neposluha,
399, 404, 417.

EVANDELJE/A (Evangelium/a),

- v. *Radosna vijest, Novi zavjet, Sveto pismo;*
- autori Evanđelja, 515;
- Evanđelje i društveni nauk Crkve,
2419, 2421;
- Evanđelje kao ispunjenje starog Zakona,
1968;
- Evanđelje kao objava Božjeg milosrđa,
1846;
- kateheza i navještaj Evanđelja, 6, 854;
- molitva »Oče naš« kao sažetak cijelog
Evanđelja, 2761, 2763, 2774;
- navještaj Evanđelja, 2, 75, 860, 875,
888, 1565, 2044, 2419;
- oblikovanje Evanđelja, 126;
- prenošenje Evanđelja, 76-79;
- prihvaćanje Evanđelja, 1229;
- stari Zakon kao priprema za Evanđelje,
1964;
- teme Evanđelja, 514;
- važnost i značenje Evanđelja, 125-27, 139;

- zadaća đakonâ da naviještaju Evanđelje, 1570.

EVANĐEOSKA BLAŽENSTVA (Beatitudines evangelicae),

v. *Blaženstvo*;

- »Blago siromasima...«, 2546-47, 2603, 2660, 2833;
- duh evanđeoskih blaženstava, 1658, 2603;
- evanđeoska blaženstva izvršavaju Božja obećanja, 1725;
- evanđeoska blaženstva kao središte Isusova propovijedanja, 1716;
- evanđeoska blaženstva ocrtavaju Isusov obraz, 1717;
- evanđeoska blaženstva odgovaraju ljudskoj naravnoj težnji za srećom, 1718, 1725, 2548;
- evanđeoska blaženstva otkrivaju cilj ljudske egzistencije, 1719;
- kateheza evanđeoskih blaženstava, 1697;
- Krist primjer evanđeoskih blaženstava, 459, 1697;
- ljubav (caritas) Crkve nadahnuta evanđeoskim blaženstvima, 2444;
- nauka koja proizlazi iz evanđeoskih blaženstava, 1726, 1728, 1820, 2546;
- posvećen život i duh evanđeoskih blaženstava, 932;
- zakon i evanđeoska blaženstva, 581, 1967, 1984;
- značenje i učinci evanđeoskih blaženstava, 1717.

EVANGELIZACIJA (Evangelizatio)

- Crkva i misijski nalog, 849;
- evangelizacija i liturgija, 1072;
- evangelizacija i sakramenti, 1122;
- evangelizacija i svjedočenje krštenih, 2044, 2472;
- evangelizacija kao pravo i dužnost Crkve, 848;
- motiv evangelizacije, 851;
- podrijetlo i svrhe evangelizacije, 850;
- poslanje laika u evangelizaciji, 905;
- putovi evangelizacije, 852-56;
- roditelji i evangelizacija djece, 2225;
- suradnici u evangelizaciji, 927-933;
- vrelo želje za evangelizacijom, 429.

FARIZEJI (Pharisaei)

- Isusovi odnosi s farizejima, 575;
- način postupanja farizejâ, 576, 579, 595, 993, 2054;
- raskorak između Krista i farizejâ, 574, 581, 588, 596, 2285.

FAMA, v. *Glasovitost*.

GATANJE (Divinatio) kao Bogu protivan čin, 2115-2117, 2138., v. *Praznovjerje*.

GESTA (Gestus),

- geste/postupci nužni za obraćenje, 1430, 1435;
- liturgijske geste, 1149-50, 1234, 1341.

GLAD (Fames)

- drama gladi u svijetu i solidarnost, 2831;
- glad za slušanjem Božje riječi, 2835;
- hraniti gladne kao djelo milosrđa, 1039, 2447;
- Isus iskusio glad, 544, 556;
- Isus oslobađa od gladi, 549;
- »kruh naš svagdašnji daj nam danas«, 2828, 2830;
- teška nepravda izazivanja gladi, 2269.

GLAS (Vox)

- glas Boga Oca, v. *Bog*;
- glas savjesti, v. *Savjest*.

GLASOVITOST: Slava u tisku (**Rumor** seu ephemeridum **Fama**), 1723.

GLAVA (Caput), v. *Krist, Petar*.

GLAZBA: LITURGIJSKA G.
(**Musica liturgica**), 1156-58.

GLEĐANJE BOGA (Visio Dei)

- Bog poziva ljude na blaženo gledanje, 1720;
- gledanje Boga dano »onima koji su čista srca«, 2519;
- gledanje Boga kao krajnje blaženstvo, 2548;

- gledanje Boga koje čini blaženim, 1028, 1045;
- pakao kao lišenost gledanja Boga, 633;
- pokojnici i gledanje Boga, 1032.

GNOZA (Gnosis), 285.

GOLUB/GOLUBICA (Columba)

- Duh Sveti, Isusovo krštenje i golub, 535;
- značenje/smisao goluba, 701;

GOSPODARSTVO (Oeconomia)

- čovjek u gospodarskom životu, 2459;
- društvena pravednost i gospodarska djelatnost, 2426-36;
- društveni nauk Crkve i gospodarstvo, 2420-21, 2423, 2458;
- gospodarstvo i poštivanje ljudskog dostojanstva, 2407;
- nejednakosti i nepravde u gospodarstvu te njihove posljedice, 1938, 2317, 2437;
- neprihvatljive ekonomske teorije, 2424;
- nužnost upravljanja gospodarstvom, 2425, 2431;
- pravo na gospodarsku inicijativu, 2429;
- solidarnost i pravednost u gospodarstvu, 1941, 2438, 2440, 2832;
- svrhe gospodarstva, 2426.

GOSPODIN (Dominus), 446-51,
v. *Krist, Bog*.

GOSPODNJA VEČERA (Dominica Cena)

- crkvene zajednice proizašle iz reformacije i večera Gospodnja, 1400;
- euharistija i večera Gospodnja, 1337, 1366;
- kalež Novog Saveza i večera Gospodnja, 612;
- kruh, vino i večera Gospodnja, 1412;
- lomljenje kruha i večera Gospodnja, 1329;
- Pasha Božjega kraljevstva i večera Gospodnja, 1166, 1403, 2816;
- prinos darova i večera Gospodnja, 1350;
- uspostava euharistijske žrtve i večera Gospodnja, 1323;
- značenje Gospodnje večere, 1329.

GOSPODNJI DAN, v. *Nedjelja*.

GOSPODSTVO (Dominatus), v. *Vlast*;

- Božje gospodstvo, 304;
- čovjekovo gospodstvo, 2293, 2415;
- Isusovo gospodstvo, 449-50;
- »kraljevstvo« kao gospodstvo, 2816.

GOSTOPRIMSTVO (Hospitalitas), 1971.

GOVOR NA GORI (Sermo montanus)

- Božji zakon u Govoru na gori, 577, 1965-66, 1968;
- Govor na gori kao duhovni vođa i tekst za meditaciju, 1454, 1724, 1966;
- nauk i zapovijedi Govora na gori, 2153, 2262, 2336, 2608, 2830.

GOZBA (Convivium), v. *Vazmena gozba*;

- dan Gospodnji i poziv na Gospodinovu gozbu, 1166;
- euharistijska gozba, 1390-91, 1397, 1408, 1617;
- gozba na svadbi Jaganjčevoj, 546, 1244, 1335;
- gozba Kraljevstva, 1642, 1682, 2618, 2770, 2837, 2861;
- grešnici i mesijanska gozba, 589;
- nebeska gozba, 1036, 1344;
- obraćenje i svečana gozba, 1439;
- vazmena gozba, v. *sub voce*;
- zajedništvo s Bogom i slika svadbene gozbe, 1027.

GRAD/DRŽAVA (Civitas),

- v. *Društvo, Država*;
- Sveti grad i Crkva, 756, 1198;
- Sveti grad i dovršenje kraljevstva Božjeg, 1045;
- Sveti grad i liturgija, 1090;
- Sveti grad i nada, 2016;
- zemaljski grad i ateizam, 2124.

GRAĐANI (Cives)

- Crkva i građani, 2245;
- domovina i građani, 2199;
- društvo i zdravlje građana, 2288;
- društvo, društveni odnosi i građani, 2212-13;

- dužnosti i građani, 1915, 2238-40, 2255;
- javni život i građani, 1915;
- kršćani kao građani neba, 2796;
- nedjeljno bogoslužje kao građansko pravo, 2187;
- zajedničko dobro i građani, 1910;
- prava i građani, 2273;
- rad i građani, 2433;
- ratovi i građani, 2308;
- reguliranje prirasta stanovništva, država i građani, 2372;
- sloboda vjerovanja i građani, 2107;
- slobodna volja/izbor građana, 1901;
- vlast i građani, 1901, 2242;
- vojna služba i građani, 2310;
- zamjениčka pravednost i građani, 2411.

GRIJEH (Peccatum)

- definicija grijeha, 1849-50;
- duboka veza čovjek s Bogom i priznanje grijeha, 286-88;
- grijeh anđela, 392-93;
- grijeh kao najteže zlo, 1488;
- grijeh u Crkvi, 827;
- korijen grijeha, 1853;
- ljubav jača od grijeha, 2844;
- odgovornost onoga koji je suučesnik grijeha drugih, 1868;
- požuda potiče na grijeh, 978;
- putovi za pobjedu nad grijehom, 943;
- Sotona kao uzrok grijehâ, 2852;
- stvarnost grijeha, 385-87.

glavni grijesi (Peccata capitalia)

- glavni grijesi rađaju druge grijehе, 1866;
- »grijesi koji vape u nebo«, 1867.

grijesi (Peccata)

- grijesi protiv nade, 2091;
- grijesi protiv vjere, 2088-89;
- hula na Duha Svetog, 1864;
- hula, 2148;
- laž, 2484;
- mržnja, 2303;
- prekršaj obveze sudjelovanja u euharistiji u propisane dane, 2181;
- spolni čin izvan braka, 2390;
- srditost, 2302;
- svetogrđe, 2120;

- ubojstvo, 2268;
- zavist, 2539;
- zloba, 1860.

laki grijeh (Peccatum veniale)

- ispovijed lakih grijeha, 1458;
- posljedice lakog grijeha, 1863;
- uvjeti materije, spoznanja i pristanka, 1862.

načini griješenja (Modi peccandi)

- grijesi mislima, riječima, djelima i propustima, 1853;
- načini griješenja protiv Božje ljubavi, 2094.

oslobođenje od grijeha (Liberatio a peccato), v. Pokora i Pomirenje;

- Bog Krista »učini grijehom za nas«, 602-03;
- Bog ne ostavlja čovjeka u carstvu smrti, 410-11, 1609;
- Božji zakon, pomoć ranjenima grijehom, 1949;
- čovjekovo ozdravljenje od grijeha, 211, 549, 1989-90, 1999, 2057, 2097;
- Krist daje Ocu zadovoljštinu za naše grijehе, 615, 1708;
- Krist otpušta grijehе, 987, 1741;
- Krist, »Jaganjac Božji koji oduzima grijehе svijeta«, 523, 536, 608;
- Krist, »žrtva-pomirница za naše grijehе«, 457, 604;
- Kristov prinos zbog čovjekova grijeha, 606-18;
- krst oslobađa od grijeha, 977-78, 985, 1213, 1237, 1263-64;
- molitva da ne krenemo putem grijeha, 2846;
- nasilje i mnoštvo grijeha otkritih u Kristovoj mucu, 1851;
- pokora i pomirenje, v. *sub voce*;
- putovi za postizanje otpuštenja grijeha, 1434-39;
- samo Bog može otpuštati grijehе, 270, 277, 430-31, 1441;
- unutarnja pokora kao put prevladavanja grijeha, 1431.

posljedice grijeha**(Consequentiae ex peccato)**

- bolesna privrženost uz stvorenja, 1472;
- borba između duha i püti, 2516;
- gubitak sličnosti s Bogom, 705;
- gubitak vječnog života, 1472;
- gubitak zajedništva s Bogom, 761, 1472;
- kazne za grijeh, 1472-73;
- mane i neuredne sklonosti, 1426, 1865;
- oslabljen život grešnika, 1459;
- oslabljen život kršćanina, 1420;
- ubojstvo Sina Božjega, 312.

razlikovanje grijehâ**(Distinctio peccatorum)**

- prema predmetu, 1853;
- prema težini, 1854.

sakramentalno otpuštenje grijeha**(Remissio sacramentalis peccatorum),**

v. *Pokora i Pomirenje*;

- bolesničko pomazanje i otpust grijehâ, 1520;
- ispovijed i odriješenje, 1424;
- ispovijedanje grijeha prema crkvenoj zapovijedi, 1443;
- ljubav Božja kao uzrok oproštenja grijeha, 734;
- otpuštenje grijeha kao učinak opravdanja, 2018;
- sakramenti otpuštenja grijehâ, 1421, 1486, 1520;
- vlast i moć odriješenja i otpuštenja grijeha, 553, 976, 1441-45, 1461.

smrtni grijeh (Peccatum mortale)

- otpuštenje smrtnih grijeha u savršenom pokajanju, 1452, 1856;
- posljedice, 1855, 1861;
- razlikovanje između lakog i smrtnog grijeha, 1854;
- smrt u smrtnom grijehu, 1033, 1035;
- »tko ne ljubi (diligat), ostaje u smrti«, 1033;
- uračunljivost krivice, 1860;
- uvjeti: teška materija, 1858; potpuna spoznaja, 1859; čvrsti pristanak, 1859;
- vječne kazne u smrtnom grijehu pridržane pokojniku, 1033.

tumačenjâ grijeha**(Interpretationes peccati)**

- čovjekova zloporaba bogomdane slobode, 1739;
- djelo püti, 1852;
- grijeh škodi ljudskom zajedništvu, 761, 953;
- moralno zlo koje je ušlo u svijet, 311, 1869;
- odbacivanje Boga, 398;
- osobni čin, 1868;
- prijetnje crkvenom jedinstvu i zajedništvu, 814, 1440;
- raskoli, krivovjerja, otpadi, 817;
- smrt koja je ušla u povijest čovječanstva, 400, 1006, 1008;
- »socijalni grijeh«, 1869;
- uvreda nanesena Bogu, 431, 1850.

GREŠNIK/CI (Peccator/es)

- Božje milosrđe prema grešnicima, 1465, 1846;
- čišćenje od grijeha, 1475;
- grešnici i pravednici u Crkvi, 827;
- grešnici trebaju činiti pokoru, 1459;
- Isus poziva grešnike, 545, 588;
- Isusovo milosrđe prema grešnicima, 589, 1443;
- moć davanja oproštenja grešnicima, 979, 1444;
- opravdanje grešnikâ, 1994;
- priznati se grešnikom pred Bogom, 208, 827, 1697, 2677, 2839;
- putovi pomirenja grešnikâ, 1449;
- svaki grešnik kao uzročnik i oruđe Kristove muke, 598;
- svi su ljudi »postali grešnici«, 402;
- učinci sakramenta pomirenja u grešnicima, 1423, 1468-70;
- zadnji sud grešnikâ, 1038.

GROB (Sepulcrum)

- oltar kao simbol Kristova groba, 1182;
- prazan Kristov grob, 640, 657.

GROBLJE

(Coemeterium), 1686.

**GUBITAK ZAPOSLENJA
(Occupationis privatio)**

- g. z. kao povreda ljudskog dostojanstva i opasnosti koje odatle proizlaze, 2436.

HANDICAP, v. *Osobe s posebnim potrebama*, 'prikračenicu'.**HEBREJI (Hebraei)**, v. *Izrael*.**HEREZA**, v. *Krivovjerje*.**HERMENEUTIKA (Hermeneutica)**, v. *Egzegeza*.**HIJERARHIJA (Hierarchia)**

- crkvena hijerarhija, 871-76, 1569, 1571;
- hijerarhija stvorova izražena u stvaranju/stvorenju, 342;
- hijerarhija duhovnih i materijalnih vrijednosti, 1886, 1895, 2236, 2244;
- hijerarhija prošnja u molitvi, 2632;
- hijerarhija vjerskih istina, 90, 234.

HIMAN, v. *Hvalospjev*.**HIPOSTAZA (Hypostasis)**

- Krist, jedna hipostaza, 466, 468;
- značenje riječi hipostaza, 252.

HODOČAŠĆE (Peregrinatio)

- čovjekovo zemaljsko hodočašće, 1013, 1419;
- hodočašće Crkve, 769;
- hodočašće kao oblik pobožnosti i religioznosti, 1674, 2101;
- vremenâ pogodna za hodočašće, 1438;
- značenje hodočašća, 2691.

HOMILIJA (Homilia)

- homilija na sprovodu, 1688;
- homilija u službi riječi, 1346;
- važnost homilije, 132, 1154.

HOMOSEKSUALNOST

(Homosexualitas), 2357-58, v. *Spolnost*.

HOSTIJA (Hostia)

- čašćenje posvećenih hostija također

- izvan misnog slavlja, 1378;
- Krist kao živa hostija, 1992.

HRAM (Templum)

- Crkva kao hram Duha Svetog, 797-98, 809;
- Crkva kao sveti hram, 756;
- čovjek kao hram Duha Svetog, 364, 1197, 1265, 1695, 2684;
- hram kao prebivalište Božje među ljudima, 593;
- Isus i Hram, 576, 583-86, 593;
- jeruzalemski Hram, 2580;
- Krist kao pravi hram Božji, 1197.

HRANA (Nutrimentum)

- euharistija kao hrana, 141, 728, 1020, 1244, 1335, 1392, 1394, 1426, 1436, 2861;
- materijalna hrana, 2288, 2417, 2447, 2805, 2830, 2861;
- Sveto pismo kao hrana, 104, 131-32, 141, 2861.

HULA (Blasphemia)

- Isus optužen za hulu, 574;
- težina hule, 1031, 1756, 1856;
- zakletve/prisege i hula, 2146;
- značenje hule, 2148, 2162.

**HUMANIZAM: KRŠĆANSKI H.
(Humanismus christianus)**, 1676.**HVALA (Laus/des)**,

Jutarnja, v. *Pohvale*.

HVALOSPJEV (Canticum)

- hvalospjev anđela povodom Kristova rođenja, 333;
- Slugin hvalospjev, 713;
- sveti hvalospjev i glazba, 1156-58, 1162, 1191;

HIMAN/HVALOSPJEV (Hymnus)

- hvalospjevi u tradiciji, 1156-57;
- liturgijske pjesme, 1100;
- pohvlani hvalospjev, 32, 2589.

**HVALOSPJEV: MARIJIN H.
(Canticum Mariae)**, 722, 2629.

IDENTITET (Identitas)

- identitet Crkve, 865;
- identitet izabраниh, 1025;
- identitet osobe, 203;
- Isusov identitet, 430, 440, 590;
- kulturalni identiteti i njihovo poštivanje, 2441;
- obogaćivanje čovjekova identiteta, 1880;
- prihvaćanje vlastitog spolnog identiteta, 2333.

IDEOLOGIJA (Ideologia)

- Crkva i odbacivanje totalitarnih i ateističkih ideologija, 2425.

IDOLARIJA, IDOL**(Idolatria, idolum)**

- definicija i značenje idolatrije, 212-14;
- glasovitost i bogatstvo kao idolatrija, 1723;
- idolatrija kao grijeh, 1852;
- idolatrija kao perverzija, 2114;
- idolatrija kao praznovjerje, 2138;
- idolatrija ljudskog tijela, 2289;
- idolatrija novca, 2424;
- oslobođenje od svjetske idolatrije, 2097;
- zabrana pravljenja kumira, 2129.

IGRE NA SREĆU (Fortunae ludi), 2413.**IKONA, IKONE (Icon, icones),**

v. *Svete slike*;

- korisnost ikonâ, 2705;
- promatranje ikone, 1162;
- štovanje ikonâ, 1159, 1192, 2131;
- značenje ikone, 1161.

IME (Nomen)

- Božje ime, v. *Bog*;
- krsno ime kršćanina, 2156-59, 2165;
- Isusovo ime, 432.

IMIGRANTI, v. Useljenici.**INCEST, v. Rodoskvvrnuće.****INDIVIDUALIZAM (Individualismus), 2425, 2792.****INICIJACIJA: KRŠĆANSKA I.****(Initiatio christiana)**

- bitni elementi kršćanske inicijacije, 1229;
- dovršenje kršćanske inicijacije, 1289, 1306, 1322;
- jedinstvo kršćanske inicijacije, 1285, 1292, 1318, 1321;
- kršćanska inicijacija djece, 1231;
- kršćanska inicijacija odraslih, 1233, 1247;
- latinski i istočni obredi kršćanske inicijacije, 1233;
- načini vršenja kršćanske inicijacije, 1230, 1233, 1244;
- sakramenti kršćanske inicijacije, 1212-1419, 1420, 1533.

INKARNACIJA, v. Utjelovljenje.**INKULTURACIJA (Inculturatio)**

- Crkva i inkulturacija, 854;
- duhovnosti kao svjedočanstvo vjere, 2684;
- prilagodba kulturalnih elemenata vlastitih svakom narodu u kršćanskoj inicijaciji, 1232.

INSPIRACIJA, v. Nadahnuće.**INSTINKT: EVANĎOSKI I.****(Instinctus evangelicus), 1676, 1679.****INSTITUTI: SEKULARNI I.****(Instituta saecularia), 928-929,**

v. *Život: posvećeni ž.*

INTEGRITET osobe, v. Osoba.**INTERES, v. Probitak.****INTIMNOST (Intimitas)**

- bliskost između Boga i njegova stvorenja, 239, 441, 921;
- bračna intimnost, 2360, 2362;
- poštovanje i obrana osobne intime, 2492, 2521.

ISKLJUČENJE (Exclusio)

- grijeh i isključenje iz kraljevstva Božjeg, 1861;

- isključenje iz zajedništva s Bogom, 1445;
- ljubav Božja nikog ne isključuje, 605;
- pakao kao čovjekovo »samoisključenje«, 1033.

ISKUSTVO (*Experientia*)

- iskustvo duhovnog vođe, 2690;
- iskustvo kršćanskog života, 6, 2038;
- iskustvo ljudske slabosti, 1550;
- iskustvo ljudskih stvarnosti u ispovjednika, 1466;
- iskustvo zla, 272, 1606;
- tumačenje podataka i znakova iskustva, 1788.

ISKUŠAVANJE (*Tentatio*),

v. *Kušnja, Napast*.

ISPIT SAVJESTI (*Examen conscientiae*),

v. *Pokora i Pomirenje*;

- ispit savjesti kao put obraćenja, 1427-29, 1435;
- ispit savjesti prilikom primanja sakramenata, 1385, 1454, 1456, 1482, 1779.

ISPOVIJED (*Confessio*),

v. *Pokora i Pomirenje*.

ISPOVJEST (*Professio*),

v. *Zanimanje, Zvanje*;

- ispovijedanje jedne vjere kao veza crkvenog jedinstva, 815;
- ispovjed vjere kao prvi stupanj kršćanske inicijacije, 1229;
- ispovjed vjere, 14, v. *Vjera*;
- ispovjed/zavjetovanje evanđeoskih savjeta, 873, 915, 925, 944, v. *Zavjet, redovnički*;
- prva ispovjed vjere, 189, 978.

ISPUNJENJE (*Adimpletio*), v. *Dovršenje*;

- ispunjenje starog Zakona, 580;
- ispunjenje zapovijedi pravednosti, 2411;
- Marija i ispunjenje Gospodnjih riječi, 148-49, 2676;
- uskrsnuće i ispunjenje nade, 992.

ISTINA (*Veritas*), *Istina vjere*

(*Veritas fidei*), v. *Dogma* 2468, 2505;

- Bog kao istina, 144, 214-17, 2465;
- crkveno učiteljstvo u službi istine, 890;
- čovjek će samo u Bogu naći istinu i blaženstvo, 27;
- čovjek je po naravi vođen prema istini, 2467;
- definicija istine, 2468, 2505;
- Duh Sveti vodi k istini, 243, 2625;
- hijerarhija istinâ, 90, 234;
- istina kao put spasa, 851;
- istina koja oslobađa, 1741;
- istina u odnosima s drugima, 2464, 2469;
- istina, ljepota i sakralna umjetnost, 2500-03;
- Isus »Put, Istina i Život«, 2614;
- Isusovo uskrsnuće kao najviša istina vjere, 638;
- konačna istina predana u Novom zavjetu, 124;
- nadahnute knjige naučavaju istinu, 107, 110, 136;
- objavljenu istinu valja razumjeti i dalje predavati, 91, 94;
- poštivanje/čuvanje istine, 2488-92, 2511;
- povrede istine, 2464, 2475-87, 2509;
- pravo na priopćivanje istine, 2488-92, 2510;
- prisega/zakletva i istina, 2151, 2164;
- prokazivanje država koje krivotvore istinu, 2499;
- Simbol kao sažetak glavnih istina vjere, 188;
- sredstva priopćivanja i istina, 2497, 2499, 2512;
- »Svjedočiti za istinu«, 2471-73, 2506;
- tragati za istinom, 1260, 1954, 1960, 2104;
- vjera kao pristanak uz istinu, 150;
- zanemarivanje i odbijanje objavljene istine, 2089;
- živjeti u istini, 2465-70, 2504-05.

ISTOBITAN (*Consubstantialis*),

v. *Trojstvo*;

- Duh Sveti istobitan s Ocem i Sinom, 685, 703;
- Sin istobitan s Ocem, 242, 262, 467, 663;
- Trojstvo i »konsupstancijalno« (istobitno) zajedništvo, 248, 253, 689, 2789.

ISTOČNI GRIJEH (*Peccatum originale*)

- istočni grijeh kao istina vjere, 388-89;
- istočni grijeh kao kušnja ljudske slobode, 396;
- neposluh kao iskon istočnog grijeha, 215, 397-98;
- prenošenje istočnog grijeha na sve ljude, 404;
- pričanje o istočnom grijehu, 390;
- razlog za Božje dopuštenje istočnog grijeha, 412;
- značenje nauka o istočnom grijehu, 389.

posljedice istočnog grijeha

(*Consequantiae ex peccato originali*)

- cijeli svijet »pod vlašću Zloga«, 409;
- gubitak izvorne posvetne milosti, 399;
- posljedice u ljudskoj povijesti, 402-06, 1250, 1607, 1609, 1707, 2259, 2515;
- poteškoća u spoznaji Boga, 37;
- prolom zla, 401;
- razoreni sklad, 400.

ISTOČNA, v. *Crkva, Liturgija*.

ISUS (Iesus), v. *Krist*.

IŠČEKIVANJE (*Expectatio*),

v. *Došašće, Dopršenje*;

- Došašće kao iščekivanje Mesije, 524;
- duša u iščekivanju uskrsnuća tijela, 997;
- iščekivanje Kristova povratka, 1619, 2817;
- Izrael i njegovo iščekivanje Mesije, 62, 522, 529, 706, 711-16, 840, 1334;
- liturgija i iščekivanje, 1096, 2760;
- Marija i iščekivanje ispunjenja obećanja, 489;
- molitva i iščekivanje, 2772, 2854;
- mrtvi u iščekivanju otkupljenja, 633;
- nada i iščekivanje, 2090;
- nova zemlja i iščekivanje, 1049;
- sadašnje vrijeme kao vrijeme iščekivanja, 672;
- utjelovljenje kao ispunjenje iščekivanja, 422, 489.

IZBOR, IZBORI (*Electio, electiones*)

- blaženstva i presudni moralni izbori, 1723;
- čovjekova sloboda izbora, 311, 1470;
- Isus zahtijeva korijenito opredjeljenje svakoga za kraljevstvo, 546;
- izbor prema savjesti, 1777, 1786-89, 1799;
- Izrael kao izabrani narod, 60, 762;
- krsna milost kao milost izabranja, 1308;
- pakao kao slobodan izbor, 1033;
- predmet izbora i moralnost činâ, 1755.

IZGNANSTVO (*Exilium*)

- Crkva svjesna svog izgnanstva, 769;
- Izrael i izgnanstvo, 710, 1081, 1093, 2795;
- smrt kao izgnanstvo tijela, 1005, 1681;
- zemaljski život kao izgnanstvo, 1012.

IZLAZAK (*Exodus*)

- Dekalog u kontekstu Izlaska, 2057;
- liturgija i spomen Izlaska, 1093, 1363;
- nikad izgubljena vrijednost Izlaska, 130;
- značenje kruha u kontekstu Izlaska, 1334.

IZLIJEVANJE DUHA SVETOGA

(*Effusio Spiritus Sancti*), v. *Duh Sveti*;

- izlijevanje Duha Svetog kao ispunjenje Kristove Pashe, 667, 731;
- izlijevanje Duha Svetog na Apostole za njihovo poslanje, 1287, 1556;
- izlijevanje Duha Svetog u današnje vrijeme, 2819;
- izlijevanje Duha Svetog u sakramentu potvrde, 1299, 1302;
- izlijevanje Duha Svetog u sakramentu reda, 1573;
- kršćanska slavlja i izlijevanje Duha Svetog, 1104;
- polaganje ruku za izlijevanje Duha Svetog, 699;
- učinci izlijevanja Duha Svetog, 686, 706, 759, 1076, 1229.

IZOPĆENJE (*Excommunicatio*)

- izopćenje kao kazna koja spriječava primanje sakramenata, 1463.

IZRAEL (Israel)

- Bog spasava Izraela od grijeha, 431;

- Božja ljubav prema Izraelu, 218-19;
- Božja objava Židovima, 201, 228, 287-88, 2085;
- Božje izabranje izraelaskog naroda, 781, 1539;
- Božji Savez s Izraelom, 1611-12;
- Božji Zakon i židovski narod, 708-10, 1965;
- Crkva predoznačena i pripremana u izraelskom narodu, 759-62, 1093;
- grijeh u povijesti Izraela, 401;
- hebrejska i kršćanska liturgija, 1096;
- Isus i Izrael, 539, 574-94;
- Isus, Izraelov Mesija, 438, 528, 535;
- Isusovo udioništvo u Izraelovu bogoštovlju i Zakonu, 527, 531, 578;
- iščekivanje i nada Izraelova, 529, 673-74;
- Izrael i držanje subote, 348, 2170-71;
- Izrael i vjera u Boga, 212, 587-91, 594;
- Izrael, narod »starije braće«, 63;
- Izrael, narod Božji, 62-64, 762;
- Izrael, narod izabranja, 60, 762;
- Izrael, sin Božji, 238, 441;
- Izrael, svećenički narod, 63;
- molitva za spas Židova, 2591-97;
- nada Izraelova, 64, 436, 453;
- navještaj Isusova rođenja Izraelu, 437, 522, 719;
- objava Božjeg Imena Židovima, 203-04, 209, 214;
- obred okajavanja grijeha u Izraelu, 433;
- odnos Crkve i židovskog naroda, 839;
- odnos između Židova i Isusa, 581;
- Pasha u Izraelu, 1363;
- Židovi i obdržavanje Zakona, 578-79;
- Židovi nisu kolektivni krivci za Isusovu smrt, 597-99.

IZRAZ: Izvanjski i. molitelja
(*Expressio externa orantis*), 2702-2703.

JAGANJAC (Agnus)

- Abraham i janje za žrtvu paljenicu, 2572;
- Crkva, zaručnica Jaganjčeva, 757, 796;
- Krist Jaganjac, 523, 536, 602, 608, 613, 719, 1364;

- Otkrivenje i Jaganjac, 1137, 2159;
- »Svadba Jaganjčeva«, 1329, 1602, 1612, 1642, 2618;
- svjedoci Jaganjčevi i njegova slava, 2642.

JAHVE (YHWH), v. Bog:

- Božje objavljeno Ime, 206, 210-13, 446;
- Isusovo ime, 211, 446-47, 2666;

JAKOST (Fortitudo)

- jakost kao dar Duha Svetog, 712, 1303, 1831;
- jakost kao stožerna krepost, 1805, 1808;
- zazivanje Duha jakosti, 2846.

JAVNO MNIJENJE (Opinio publica),
2286, 2493, 2498, 2499, v. *Glasovitost*.

JEDAN, v. Bog: imena i atributi Božji.

JEDINSTVO (Unitas)

- Božje tro-jedinstvo, 254-55, 1702, 1878, 1890;
- jedinstvo bračnih drugova, 1641, 1643;
- jedinstvo Crkve i Krista, 795;
- jedinstvo Crkve, 791, 813-19, 820-22, 1396, 1416;
- jedinstvo duše i tijela, 362-68, 382;
- jedinstvo ljudskog roda, 360, 775, 1045;
- jedinstvo Starog i Novog zavjeta, 128-30, 140;
- muž i žena kao jedinstvo dvojnih, 371-73, 1605;
- unutarnje jedinstvo čovjeka, 409, 2338.

JEDNA (Una),

v. *Crkva: oznake C., jedna.*

JEDNAKOST (Aequalitas)

- jednakost i različitost muškarca i žene, 369;
- jednakost među ljudima, 1934-35;
- jednakost među vjernicima, 872.

JEDNOSTAVNOST (Simplicitas)

- Božja jednostavnost, 202;
- jednostavnost molitve, 2589, 2713, 2778;

JEZIK (Lingua)

- dvostruki govor, 2338, 2480;
- jezik molitve, 2663;
- jezik stvaranja/stvorenja, 2500;
- jezik vjere, 170-71, 185;
- jezik znakova i simbola u ljudskom životu, 1146;
- ljudski jezik u odnosu na Boga, 40-43;
- riječi Božje izražene ljudskim jezikom, 101.

JOSIP (Joseph)

- anđelov navještaj Josipu, 497, 1846;
- Isusova podložnost Josipu, 532;
- Josip zaštitnik dobre smrti, 1014;
- Josipova zadaća i poziv, 437;
- svetkovina svetog Josipa, 2177.

JUTARNJA, v. *Pohvale*.

- KAJANJE**, 393, 1185, 1423, 1451, 1861, 2538, 2579, v. *Pokajanje*
- savršeno kajanje (contritio), 1452
 - nesavršeno kajanje (attritio), 1453

KALEŽ (Calix)

- Isus i kalež koji mu je dao Otac, 607;
- kalež Novog Saveza i euharistijski kalež, 612, 1334-35, 1339, 1365, 1396, 1412;
- religiozno značenje kaleža koji se dijeli drugima, 1148.

KAMATE (Usura)

- »kamatarenje«, 2269, 2449.

- KANONSKI (Canonicus)**, 105, 2272, 2383; v. *Kazalo Navoda: Zakonik kanonskog prava*.

KANONIZACIJA (Canonizatio), v. *Svetac, Sveci*.**KAPITALIZAM (Capitalismus)**,

- v. *Društveni nauk Crkve, Pravednost*;
- sud Crkve o nekim dijelovima kapitalizma, 2425.

KARAKTER čovjekov, v. *Značaj čovjekov*.**KARIZMA (Charisma)**,

- v. *Duh Sveti: darovi Duha Svetoga*;
- Duh Sveti i karizma, 688, 798, 800, 809, 1508, 2003, 2024, 2684;
- karizma istine i sazrijevanje u vjeri, 94;
- karizma laikâ, 910;
- karizma nezabludivosti, 890, 2035;
- karizma posvećenih, 924, 1175;
- razlikovanje karizama, 801;
- zajedništvo karizme, 951;
- značenje i svrha karizme, 799, 800, 2003.

KATEHETA, v. *Vjeroučitelj*.**KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE (Catechismus Ecclesiae catholicae)**

- glavni izvori katekizma, 11;
- katekizam kao organičko izlaganje cijele vjere, 18;
- pastoralno načelo katekizma, 25;
- prilagodbe katekizma različitim kulturama, 24;
- priprema katekizma, 10;
- struktura katekizma, 13-17;
- svrha katekizma, 11.

KATEKUMEN (Catechumenus)

- Crkva i katekumeni, 1249, 1537;
- katekumen i ispovijedanje vjere, 168, 256, 1253;
- katekumen i ljubav (caritas), 1248-49;
- molitva »Oče naš« i katekumeni, 2769;
- pouka katekumena, 281;
- spasenje katekumena, 1259, 1281;
- ulje za katekumene, 1294.

KATEKUMENAT (Catechumenatus)

- oblici katekumenata, 1230-33;
- odrasli i katekumenat, 1247;
- značenje i svrha katekumenata, 1248.

KATOLICITET/KATOLIŠTVO (Catholicitas)

- biskup, kršćani i katolicitet, 1292;
- liturgija, tradicije i katolicitet Crkve, 1200-03, 1208;
- navještaj Evanđelja i katolicitet, 849;

- partikularne Crkve i katolicitet, 832-36;
- podjele među kršćanima i katolicitet, 855;

KATOLIČKI (Catholicus),

748-750, 811, 946, 1202, 1271, 1401, 2105; v. *Crkva: oznake Crkve*.

KAZNA (Poena)

- grijeh i kazna za grijeh, 2061;
- kazna razmjerna s težinom prekršaja, 2266;
- moralni život i strah od Božje kazne, 1828, 1964, 2090;
- različitost kaznâ u čistilištu i paklu, 1031;
- smrtna kazna, 2267.

KERIGMA (Kerygma), v. Navještaj.**KLANJANJE (Adoratio),**

- anđeli i klanjanje utjelovljenoj Riječi, 333;
- blagoslov i klanjanje, 2626;
- glavni čin kreposti bogoštovlja, 2096, 2628, v. *Bog*;
- klanjanje Bogu, 2096;
- sakralna umjetnost i klanjanje, 2502.

KLER, v. Klerici.**KLERICI, sakralni službenici**

(*Clerici, ministri sacri*), 934, 1174.

KLEVETA (Calumnia), 2477, 2479, 2507.**KLICANJE (Acclamatio)**

Isusu prilikom ulaska u Jeruzalem, 559, 1154, 1345, 2760.

KLJUČEVI KRALJEVSTVA

(*Claves Regni*), 551-553;

- grijesi, otpuštenje grijeha i ključevi kraljevstva, 979, 981, 1444;
- Petar i ključevi kraljevstva, 553, 567, 881, 936, 1444;
- vlast ključevi kraljevstva, 981-83.

KNJIGA (Liber),

v. *Riječ, Sveto pismo, Evanđelje*.

KNJIŽEVNE VRSTE u Svetom pismu (Genera litteraria in sacra Scriptura), 110.**KOINONIA, v. Zajedništvo.****KONCIL/I (Concilium/a)**

- biskupski zbor i koncil, 884, 887, 891;
- kateheza i koncil, 9;
- simboli vjere i koncil, 192;
- vjera i koncil, 250.

KONTEMPLACIJA, v. Promatranje.**KONTRACEPCIJA,**

v. *Začće: sprečavanje začća*.

KORIST (Utilitas), v. Probitak**KORIZMA (Quadragesima),**

540, 1095, 1438.

KRAĐA (Furtum)

- definicija krađe, 2408;
- korijen krađe, 2534;
- odšteta za krađu, 2412.

KRAJ (Finis),

v. *Ispunjenje, Dovršenje*;

- Bog, početak i svršetak/kraj svijui stvari, 198;
- kraj vremenâ, 682, 686, 865, 1042, 1048, 1059;
- smrt kao kraj/svršetka zemaljskog života, 1013, 1021;

KRAJEVNA CRKVA, v. Crkva:

Partikularna i sveopća Crkva.

KRALJEVSKO DOSTOJANSTVO

(*Regalitas*)

- Kristovo kraljevsko dostojanstvo, 2105;
- kraljevsko dostojanstvo naroda Božjeg (populus regalis), 786;

KRALJEVSTVO BOŽJE

(*Regnum Dei*), 1720, 2819;

- »Dođi kraljevstvo tvoje«, 2804, 2816-21, 2859;

- »ključevi kraljevstva«, 551-53;
- »Približilo se kraljevstvo Božje«, 541-42, 1503, 2612;
- blaženstva i kraljevstvo Božje, 1716, 1726, 2546;
- Crkva kao sjeme i početak kraljevstva Božjeg, 567, 669, 764, 768;
- Crkva: kraljevstvo Božje koje je već otajstveno prisutno, 763;
- dječianstvo radi kraljevstva Božjeg, 1579, 1599, 1618-19;
- dolazak kraljevstva Božjeg i kršćanski život, 2046;
- isključenje iz kraljevstva Božjeg i njegovi uzroci, 1852, 1861, 2450;
- ispunjenje kraljevstva Božjeg, 677, 1042, 1060;
- izgradnja kraljevstva Božjeg, 395;
- kraljevstvo Božje kao djelo Duha Svetog, 709;
- Kristovo kraljevstvo još nije dovršeno, 671;
- Kristovo preobraženje kao predokus kraljevstva, 554;
- molitva i kraljevstvo Božje, 2632, 2646, 2660;
- nada u kraljevstvo Božje, 1817;
- napredak i kraljevstvo Božje, 2820;
- navještaj kraljevstva Božjeg, 543-46, 768;
- obitelj i kraljevstvo Božje, 2232-33;
- pozvani u kraljevstvo, 526, 543-44, 2603;
- prihvaćanje kraljevstva Božjeg, 764;
- put širenja kraljevstva Božjeg, 853, 863;
- slavodobiće Kristova kraljevstva, 680;
- »tražite najprije kraljevstvo Božje«, 305, 1942, 2632;
- uvjeti za ulazak u kraljevstvo, 526, 543-44, 556, 577, 1215, 1427, 1470, 1716, 2544, 2556, 2826;
- vječno Božje kraljevstvo, 664;
- Zakon i kraljevstvo Božje, 1963;
- znaci koji pokazuju dolazak kraljevstva Božjeg, 560;
- znaci kraljevstva Božjeg, 547-50, 670, 1505.

KRALJEVSTVO SOTONINO
(*Regnum Satanae*), 550, v. *Demon*.

KREPOST (Virtus),

v. *pojedinne kreposti*;

- čistoća kao krepost, 2337, 2341, 2345, 2347, 2349;
- definicija kreposti, 1803-04, 1833;
- Duh Sveti djeluje po krepostima, 798;
- istina kao krepost (istinitost), 2468-69;
- kateheza ljudskih i kršćanskih kreposti, 1697;
- kreposti i darovi Duha Svetog, 1831;
- kreposti kao dar krsta, 1266;
- ljubav (*caritas*) kao iskon i forma sviju kreposti, 25, 2346;
- ljudske kreposti uzdignute po milosti, 1810-11;
- odgoj za kreposti 1784, 2223
- solidarnost kao krepost, 1942, 1948;
- zapreke u vršenju kreposti, 1863, 2284.

bogoslovne (teologalne) kreposti

(Virtutes theologales)

- definicija i zadaće bogoslovnih kreposti, 1812-13, 1840-41;
- ljubav (*caritas*), 1818, 1822-29, 1844;
- ufanje (*nada*), 1817-21, 1843, 2090;
- vjera, 153, 1814-16, 1842.

darovi Duha Svetoga

(Dona Spiritus Sancti)

- definicija darova Duha Svetog, 1830;
- plodovi Duha Svetog, 1832;
- sedam darova Duha Svetog, 1831.

ljudske/stožerne kreposti

(Virtutes humanae)

- definicija ljudskih kreposti, 1804, 1834;
- jakost, 1808, 1837;
- ljudske kreposti koje imaju ulogu »stožera«, 1805;
- ljudske kreposti pročišćene i uzdignute milošću, 1810-11;
- moralne kreposti, 1266, 1804, 1839;
- pravednost, 1807, 1836;
- razboritost, 1806, 1835;
- umjerenost, 1809, 1838, 2290.

KRIST (Christus), v. *Mesija*.

imena i nazivi Kristovi (Appellationes Christi)

- Amen, 1065;
- Božje pomirenje sa svijetom, 433, 620, 1449, 2795, 2839;
- čovjekov osloboditelj od grijeha, 360, 420-21, 549, 976, 981-82, 987, 2637;
- dovršetak Zakona, 1953, 1965, 1977;
- glasnik kraljevstva, 567, 865;
- Glava naroda Božjeg, Glava tijela, 747, 753, 782, 792-95, 807, 947, 1698;
- Gospodin, 202, 209, 446-51, 455, 668-69;
- hram Božji, 1197;
- ispunjenje Očeve volje, 2824;
- ispunjenje Pisama, 2763;
- istina, 2466;
- Isus, 430-35, 452, 2666;
- izvor evangelizacije i propovijedanja, 49, 74-76;
- izvor milosti, 1642;
- izvor nade/ufanja, 1820;
- Jaganjac Božji, 608;
- jedina Riječ Svetog pisma, 101-04;
- jedini i pravi posrednik, 65-67, 480, 667, 771, 846;
- kralj, 783, 786, 908, 2105;
- Krist, 436-40, 453, 486, 629, 690, 695, 727, 745, 783, 1289;
- kruh života, 1338, 1406, 2837;
- liječnik duše i tijela, 1421, 1458, 1484, 1503-05, 1509;
- Mesija, 440, 453, 547;
- misterij/otajstvo spasenja, 774;
- naš mir, 2305;
- Novi Adam, 359, 411, 504;
- objava Božja, 50, 33, 151, 240, 272, 385, 2583, 2812;
- objava Očeva, 73, 221, 238-42, 2798;
- od Boga poslan, 422, 437;
- otkupitelj, 401, 616, 622, 679, 1026, 1069, 1235, 1476, 1992;
- pastir ljudi, 160, 754;
- pomazanik, 453;
- posvećenje ljudi, 2813;
- primjer čistoće, 2345, 2348, 2394;
- primjer ljubavi (amor), 782, 1616, 1825;
- primjer, 564, 896, 1477, 2740, 2825, 2862;
- prorok, 783, 904;
- prvorodenac čovječanstva, 381, 2790;

- put koji vodi k Ocu, 2609;
- Riječ, 241, 456-60;
- Sin Božji, 423-24, 441-45, 454, 1286, 2783;
- Sin Čovječji, 440, 460;
- Sin Davidov, 439, 559;
- sluga, 565, 623, 608;
- spasitelj, 389, 846, 1019, 1359, 1507, 1584, 1741, 1846;
- srce kateheze, 426-29;
- središte anđeoskog svijeta, 331, 333, 351;
- središte kršćanskog života, 1618;
- središte Pisma, 112, 117, 122, 124, 126, 129, 133-34, 139, 158;
- sudac, 1051, 1059;
- svećenik, 783, 1141;
- svjetlo narodâ, ljudi, 280, 748, 1243;
- trs, 755, 2074;
- učitelj molitve, 2601, 2607-15, 2621, 2674, 2707, 2722, 2759, 2765-66, 2773, 2775;
- učitelj, onaj koji poučava, 108, 561;
- uskrснуce i život, 994;
- zagovornik, 519;
- zagovornik, posrednik, put k Bogu, 51, 65-67, 257, 294, 2574, 2632;
- Živi, 625-26; 640, 662;
- život, 2697.

Krist i Crkva (Christus et Ecclesia)

- Crkva, čuvarica riječi Božje, 171;
- Crkva, Kristova zaručnica, 757, 772-73, 796, 808, 823, 867, 926, 1617;
- Crkva, Kristovo tijelo, 787-96, 805;
- Crkva, krst i Krist, 1261;
- Crkva, sakrament Kristova djelovanja, 1118;
- Crkva, zajedništvo s Kristom, 787-89;
- Krist daje Crkvi njezine značajke (kvalitete), 811, 889-90;
- Krist vodi Crkvu, 551, 852, 1547;
- Krist, izvorište crkvenog učiteljstva, 88;
- Krist, jedina vrata, 754;
- Krist, početak i izvorište Crkve, 424, 763-67;
- Krist, početak, temelj i Glava Crkve, 2, 424, 551-53, 771, 778, 807, 864, 874;
- Krist, uporište, 820, 822-24, 830, 837, 869, 1076, 1547;

- Kristov dolazak i dovršenje Crkve, 769;
- Kristov žrtveni spomen-čin, 1341, 1358, 1362-72, 1409, v. *žrtva*;
- Kristova prisutnost u Crkvi, 775, 779, 1119;
- Kristovo svećeništvo, 941, 1544-45;
- liturgija i Kristova otajstva, 1164-65, 1201, 1204, v. *liturgija*.

otajstva Kristova života (Mysteria vitae Christi), 512-18;

KRISTOVO UTJELOVLJENJE,

v. *Riječ, Trojstvo*;

- »posla Bog Sina svoga«, 422;
- Gospodin, 446-51, 455;
- Isus, 430-35, 452;
- jednorodeni Sin, 441-45, 454;
- Krist vidljiva slika Božja, 241, 477, 1559;
- Krist, 436-40, 453;
- Krist, osoba Trojstva, 249, 258-59;
- priprema za Kristov dolazak, 522-24;
- rođen od Marije Djevice, 487-507;
- utjelovljenje Riječi, 456, 461-63;
- začet po Duhu Svetom, 437, 484-86, 490-93, 496, 498-99, 502, 504-05.

DJETINJSTVO

- bijeg u Egipat i njegovo značenje, 530;
- Bogojavljenje, 528;
- djetinjstvo, 527-30;
- navještaj pastirima, 437;
- obrezanje, 527;
- prikazanje u Hramu i njegovo značenje, 529;
- rođenje, 525-26;
- život u Nazaretu, 531-534.

JAVNI ŽIVOT

- braća i sestre Kristove, 500;
- egzorcizmi, 550, 1673;
- ispunjenje Zakona i Krist, 577-82, 592;
- krštenje, 535-37, 1223-25;
- kušnje, 538-40, 566;
- navještaj Kraljevstva, 543-46;
- optužbe protiv Isusa, 574-76;
- ozdravljenja, 517, 582, 695, 1151, 1503-05, 2616;
- početak javnog života, 535;
- Posljednja večera, 610-11, 1339-40;

- preobraženje, 554-56, 568;
- slanje apostola, 553, 858-60, 862, 873, 877, 935, 981, 1122, 1536, 1575;
- ulazak u Jeruzalem, 559-60, 570;
- uzlazak u Jeruzalem, 557-58, 569.

KRISTOVA PODLOŽNOST

- Kristova podložnost Ocu, 1009, 1019;
- Kristova podložnost roditeljima, 532, 564;
- Kristova podložnost Zakonu, 527;
- učinci Kristove podložnosti, 517.

MOLITVA

- Isus moli, 2599-2606, 2701, 2741;
- Isus, primjer savršenog molitelja, 2620;
- Isusova svećenička molitva, 2604;
- Krist uči moliti, 2607-15, 2621;
- Krist uslišava molitve, 2616;
- molitva »Oče naš«, 2759-2865, v. *»Oče naš«*;
- molitva Isusova časa, 2746-51, 2758.

PROPOVIJEDANJE I NJEGOVE GLAVNE TEME

- blaženstva, 1716-17, 1820;
- bračna vjernost, 2380;
- budnost srca, 2730;
- čistoća, 2336;
- Duh Sveti objavljuje Isusa, 728;
- Gehenna (vječna osuda) 1034;
- grijeh, 1858;
- idolatrija, 2113;
- kraljevstvo Božje, 541-46, 2826;
- ljubav (amor) prema bližnjemu, 1970, 2196;
- ljubav (amor) prema Bogu, 2055, 2083, 2093, 2133-34, v. *Ljubav (amor)*;
- ljubav (amor) prema siromasima, 2443, 2449, 2463;
- ljubav (caritas) 1823, 2055;
- obiteljske dužnosti, 2218;
- otpuštanje grijeha, 1933, 2262, 2842;
- pokora i pomirenje, 1441, 1443;
- »posljednji Dan«, 678;
- poštivanje tuđih dobara, 2412;
- poziv na obraćenje, 1427, 1430, 1439, 1989, 2608;
- sablazan, 2285;
- siromaštvo, 2544, 2546;

- uskrsnuće, 993;
- vječni život, 2052;
- zakletva/prisega, 2153-54;
- zapovijedi, 2054, 2076, 2083;
- ženidba 1614-15, 2382.

MUKA

- agonija u Getsemaniju, 612;
- čas muke, 730;
- nužnost Kristove muke, 607;
- prikazanje muke, 621;
- proces, 595-98;
- razapinjanje i žrtva muke, 616-17;
- sjedinjenje s Kristovom mukom, 1521-22, 1532;
- učinci Kristove muke, 1708, 1992, 2020;
- značenje muke 713.

SMRT

- Kristov silazak nad predpakao (inferi), 631-37;
- Kristov ukop, 624-30;
- Kristova smrt i krštenje kao smrt grijehu u zajedništvu s Kristom, 628, 790, 1214;
- Kristova smrt kao otkupljenje, 573, 599-605, 619;
- Kristova smrt kao prikazanje, 606-18;
- naum spasenja i Kristova smrt, 571-72;
- učinci i značenje Kristove smrti, 634, 636-37;

USKRSNUĆE

- dan Isusova uskrsnuća kao novo stvaranje, 2174;
- dan Kristova uskrsnuća, 1166-67, 2191;
- euharistija, spomen-čin Isusove smrti i uskrsnuća, 1163, 1166-67, 1337;
- Kristova ukazanja, 641-45;
- Kristovo tijelo očuvano od kvarenja, 627;
- Kristovo uskrsnuće i čovjekovo uskrsnuće, 992-1004;
- Kristovo uskrsnuće radi opravdanja čovjeka, 519;
- Kristovo uskrsnuće različito od drugih uskrsnuća, 646;
- prazan grob, 640;
- spasenjski vidovi Kristova uskrsnuća, 654-55, 658;
- Stari zavjet, obećanja i Kristovo uskrsnuće, 652;

- tjelesnost uskrslog Krista, 645-46;
- uskrsnuće kao djelo Presvetog Trojstva, 648;
- uskrsnuće kao najviša istina, 638, 651, 653, 991;
- uskrsnuće, transcendentan događaj, 645-48, 656;
- uskrsnuće, zbiljski događaj koji se povijesno očitovao, 639, 643-45, 656;
- značenje Kristova uskrsnuća, 272, 638, 651-55.

UZAŠAŠĆE

- Kristova proslava, 312;
- Kristovo uzašašće kao njegovo zadnje ukazanje, 659;
- posljedice Kristova uzašašća, 661, 663, 666-67;
- značenje Kristova uzašašća, 662, 664-65, 668.

KRISTOV DOLAZAK

- Crkva i slavni Kristov dolazak, 769;
- obnova/uglavljenje svijeta i Kristov dolazak, 1042-43, 2818;
- posljednja kušnja Crkve, 675-77;
- Posljednji sud i Kristov dolazak, 1038-40;
- svrha Kristova dolaska, 217, 457-58, 460, 678-79, 681-82;
- želja i nada u Kristov budući dolazak, 671, 673.

otajstvo Kristova jedinstva (Mysterium unitatis Christi)

KRIST I DUH SVETI

- Duh Sveti i Kristovo otajstvo, 1099, 1104-07;
- Krist daje Duha Svetog, 667, 730-31, 739, 1287;
- odnos između Duha Svetog i Krista, 739, 747, 797, 1108.

VJEČNI BOŽJI SIN, v. *Trojstvo*;

- ispunjenje božanskog nauma, 128;
- Krist kao Očeva objava, 73, 221, 238-42, 2798;
- Krist kao put k Ocu, 2609;
- Kristovo utjelovljenje, 479, 485, 488, 497, 723;

- Marija, Kristova majka, 508-09;
- oslonac i čuvar svekolikog svijeta, 320, 703;
- posrednik stvaranja, 291-92;
- »Prvorodenac između mnoge braće«, 2790;
- sinovska Kristova molitva, 2605;
- svrhe Kristova dolaska, 217, 456-60;
- što znači Sin Božji, 441-45;
- uzimanje/prihvatanje ljudske naravi, 461-63, 485, 488, 497.

KRISTOVA NARAV

- Krist podložan Ocu, 536, 539, 606, 2600, 2824;
- Krist, pravi Bog i pravi čovjek, 464-69, 480-82;
- Krist, Sin Boga živoga, 153;
- Kristov um, 482;
- Kristova božanska narav, 211, 447;
- Kristova ljudska narav, 470-78, 481-82;
- Kristova ljudska spoznaja, 472;
- Kristova ljudska volja, 475;
- Kristovo srce, 478;
- uskrsnuće potvrđuje Kristovo boštvo/božanstvo, 653.

KRISTOV DUH, v. *Duh Sveti*;

- apostoli i Kristov Duh, 1120;
- djela Duha Svetoga, 2832;
- Kraljevstvo i Kristov Duh, 2832;
- postupati u skladu s Duhom Svetim, 2752.

posadašnjnost Kristova otajstva (*Mysterium Christi actuale redditum*)

- biti Kristovim svjedocima, 942, 995, 1816;
- biti Kristovim udovima, 1213, 1241, 1265, 1271-72, 1279;
- biti uskrišen s Kristom, 1002-04;
- čovjekovo zajedništvo s Kristom, 519, 521, 562;
- kateheza i Kristovo otajstvo, 90, 1075;
- Kristov novi Savez, 762, 781;
- Kristova ljubav (amor), 478, 609;
- Kristovo otajstvo promišljano u molitvi, 2708;
- Kristovo otajstvo slavljeno u liturgiji, 1174;

- ljubiti Krista, 166;
- obraćenje Kristu, 1426-28, 1470;
- opće crte Kristova otajstva, 516-18;
- oponašati Krista, 1694;
- slijediti Krista, 916, 918, 923, 932, 1435, 1697, 2053, 2232-33, 2253, 2466, 2708;
- umrijeti u Kristu, 1005-14, 1681;
- vjerovati u Krista, 161, 1709, 1715, 2074;
- zajedništvo s Kristom, 957, 977, 985, 989, 1025, 1196, 1303, 1309, 1331, 1361, 1382, 1391, 1395-96, 2014, 2182;
- živjeti u Kristu, 2038;
- živjeti u skladu s Kristom, 2046.

tijelo Kristovo (*Corpus Christi*)

- čašćenje Kristova tijela, 103, 141;
- Duh Sveti i Kristovo tijelo, 797-98, 1084, 1108;
- Marija i Kristovo tijelo, 466, 488, 973;
- prava ljudskost Kristova tijela, 476;
- pričest i Kristovo tijelo, 1385;
- prinos, žrtva Kristova tijela, 606, 610, 621;
- promjena kruha u Kristovo tijelo, 1106, 1333, 1353, 1376, 1411, 1413;
- proslava Kristova tijela, 659;
- smrt Kristova i smrt njegova tijela, 627, 630;
- svagdašnji kruh i Kristovo tijelo, 2835, 2837, 2861;
- uskrsnuće Kristova tijela, 640, 645-46, 648, 657;
- zajedništvo Kristovih vjernika i Kristovo tijelo, 948, 960.

KRIVNJA (*Culpa*), v. *Grieh*;

- Adamova krivnja i njezine posljedice, 390, 402-03;
- građanska kazna i krivnja, 2266;
- hotimično ubojstvo i krivnja, 2269;
- Kristova smrt i ljudske krivice, 580, 598;
- krivnja ateizma, 2125;
- krivnja protiv čistoće, 2352, 2354-55;
- krivnja protiv pravednosti i istine, 2477, 2480-81, 2485, 2487, 2509;
- krivnja sablazni, 2287, 2284, 2326;
- Marija sačuvana od iskonske krivice, 966;
- nehotimično neznanje i krivnja, 1860;
- odšteta za krivice, 2487;

- oprostjenje svake krivice, 978, 982, 1502, 1847;
- otpuštenje krivicâ, 1031, 1425, 1436, 1452;
- pobačaj, suradnja i krivnja, 2272;
- podjele Crkve i ljudi, 817;
- pogrešan sud i krivnja, 1791;
- pokora i krivnja, 1435, 1459;
- poštivanje dobra glasa i krivnja, 2477;
- priznanje krivicâ, 827, 1455, 1847;
- savjest i krivice, 1781, 1784, 1801;
- težina krivnje, 1861, 2073;
- zakonita obrana i krivnja, 2264.

KRIVOKLETSTVO (Periurium)

- posljedice koje proizlaze iz krivokletstva, 2476;
- težina krivokletstva, 1756, 2153, 2163;
- značenje riječi krivokletstvo, 2152.

KRIVOVJERJE (Haeresis)

- definicija hereze, 2089;
- podrijetlo krivovjerja, 817;
- prva krivovjerja, 465.

KRIŽ (Crux), v. Znak križa:

- euharistija kao uvijek aktualna (sada djelotvorna) žrtva na križu, 1323, 1364-66, 1382;
- kraljevstvo Božje širi se putem križa, 853;
- kraljevstvo Božje ustanovljeno po Kristovu križu, 550;
- Kristovo kraljevsko dostojanstvo i križ, 440;
- križ kao oltar Novog saveza, 1182;
- križ kao put k svetosti, 2015;
- križ kao put za nasljedovanje Isusa Krista, 555, 1816;
- odgovornost za kaznu smrti na križu, 598;
- učinci žrtve na križu, 617, 813, 1505, 1741, 1992, 2305;
- uzeti i nositi vlastiti križ, 1435, 1460, 1615, 1642, 2029, 2427;
- žrtva križa i njezino prihvaćanje, 561;
- žrtva križa kao primjer solidarnosti i ljubavi, 1939.

KROTKI (Mites), v. Blagost.

KRST (Baptismus), v. Sakrament/i;

- apostoli i poslanje krštavanja, 1223, 1276;
- Crkva i krst, 846, 866, 1226-28, 1267;
- čistoća i krst, 2345, 2348, 2355;
- djeca (nejačad) umrla bez krsta, 1261, 1283;
- Duh Sveti i krst, 691, 694, 698, 701, 798, 1274, 2017, 2670;
- ispovijedanje vjere i krst, 14, 167, 189, 1064;
- Isusovo krštenje, 535-37, 556, 565, 608, 701, 1223-25, 1286;
- jedinstvo kršćana i krst, 855, 1271;
- katekumeni umrli bez krsta i spasenje, 1259, 1281;
- katekumeni, njihova pouka i krst, 281;
- Kristova milost i krst, 1255, 1262-74, 1279, 1997, 1999;
- Kristova muka i križ kao izvor krsta, 1225;
- Kristova muka i krst, 565, 1225;
- krsna milost, 1262-66, 1308;
- krsna obećanja, 1185, 1254, 2101, 2340;
- krst djece (nejačadi), 403, 1231, 1233, 1250-52, 1282, 1290;
- krst Ivana Krstitelja, 523, 720;
- krst kao sakrament vjere, 1236, 1253;
- krst krvi, 1258;
- krst odraslih, 1247-49;
- kršćanski život ukorijenjen u krstu, 1266;
- kršćansko ime i krst, 2156, 2165;
- nazivi krsta, 1214-16;
- nužnost krsta, 846, 1257-61, 1277;
- obraćenje i krst, 1427-29;
- predoznačavanje krsta, 117, 527, 1094, 1217-22;
- redovničko posvećenje i krst, 916, 931, 945;
- subjekt (primatelj) krsta, 1246-47;
- vjera i krst, 172, 1226, 1236, 1253-55;
- značenje krsta, 628, 950, 1213-14, 1220, 1227-28, 1234-45, 1262, 1617;
- želja za krstom, 1258-60, 1280.

krst i sakramenti (Baptismus et sacramenta), 1113, 1210, 1535;

- bolesničko pomazanje i krst, 1523;
- euharistija i krst, 1244, 1392, 1396;
- kršćanska inicijacija i krst, 1212,

- 1229-33, 1275, 1285, 1306, 1318,
1321, 1525, 1533;
– pokora i krst, 980, 1425, 1446-47, 2042;
– potvrda i krst, 1288-91, 1298, 1304-06,
1312-13.

podjeljivanje i obred krsta (= krštenje), (Administratio et ritus Baptismi)

- egzorcizam u krsnom slavlju, 1673;
- krsni obred, 1185, 1278, 1229-45, 2769;
- kum, kuma, roditelji i krst, 1255, 1311;
- pomazanje uljem i krst, 1294;
- predaja (traditio) molitve »Oče naš« u krstu, 2769;
- službenici krsta, 1256, 1284;
- sposobnost laikâ da podijele krst, 903;
- voda i njezina simbolična snaga u krstu, 694, 1214, 1217.

učinci krsta (Effectus Baptismi)

- apostolat, služba koja proizlazi iz krsta, 871, 900, 1268;
- biljeg (character), neizbrisivi duhovni znak, 1272-74, 1280;
- dar bogoslovnih kreposti, darovi Duha Svetog i krepot zasluge, 1266;
- dar vjere i novog života, 168, 1236, 1253-55;
- konačno spasenje i krst, 1023, 2068;
- krsno sjedinjenje s umrlim Kristom, 790, 1002, 1010, 1227;
- krst čini iz nas udove Kristova tijela, 537, 818, 871, 950, 985, 1003, 1267-70, 1279, 1694, 2565, 2782, 2791, 2798;
- novi stvor koji se rađa u Duhu, 168, 507, 683, 1010, 1227, 1262, 1265-66, 1277, 1279;
- opravdanje i krst, 1987, 1992, 2020, 2813;
- otušenje grijeha, 403, 405, 628, 977-81, 985, 1213, 1216, 1262-66, 1279, 1434, 1694, 2520;
- oživljavateljski učinak Božje riječi, 1228;
- posvećenje i krst, 2813;
- posvećenje za sveto svećeništvo, 119, 1141, 1305, 1546, 1591;
- prava i dužnosti koje proizlaze iz krsta, 1269-70;
- udioništvo u životu Trojstva, 265;
- ulazak u Crkvu, u Narod Božji, 782,

- 784, 804, 846, 950, 1185, 1277;
– zajedništvo sa Crkvom, 838, 846, 1267-70, 1273, 1277, 1279;

KRSTIONICA (Baptisterium), 1185.

KRŠĆANIN (Christianus)

- duhovni znak potvrde u kršćaninu, 1304, 1309, 1317;
- hrana kršćanina, 1392;
- krst i novi život kršćanina, 537, 1010, 1229, 1241, 1266, 1272, 1997;
- kršćanin ostvaruje svoj poziv u Crkvi, 2030;
- kršćansko ime primljeno na krštenju, 2165;
- molitva i kršćanin, 2707, 2743;
- prvi kršćani, 83, 2636, 2641;
- smrt i kršćanin, 1011, 1020, 1314, 1681-82;
- značenje riječi kršćanin, 1289;
- znak križa i kršćanin, 2157.

KRŠĆANSTVO (Christianismus),

- religija utjelovljene Riječi Božje i »religija knjige«, 108.

KRŠTENJE, v. *Krst*.

KRUH (Panis), v. *Euharistija,*

- Pretvorba, Vino;*
- beskvasni kruhovi, 1334;
 - Isus kao živi kruh, 1406;
 - kruh života, 103, 1338, 1405, 2835;
 - lomljenje kruha, 1329, 1377;
 - pretvorba kruha u Kristovo tijelo, 1106, 1353, 1375-76;
 - pričest samo pod prilikom kruha, 1390;
 - pustinjska mana kao pravi kruh s neba, 1094;
 - svagdašnji kruh, 1334, 2828-37, 2861;
 - umnažanje kruhova, 1335, 2828-37;
 - znakovi (prilike) kruha i vina u euharistiji, 1333-36.

KRUNICA (Rosarium), 971, 2678, 2708.

KRV (Sanguis), v. *Euharistija,*

Pretvorba, Kruh, Vino;

- krst krvi, 1258;
- krv i voda kao simboli Kristove Crkve, 766, 1225;
- krv mučenika kao sjeme kršćana, 852;
- »Ovo je krv moja«, 610, 1365.

KULT (Štovanje), v. Čašćenje, Liturgija

KULTURA/E (Cultura/ae)

- društveno priopćivanje i kultura, 2493;
- evanđelje i kultura, 2527;
- javni život, sudjelovanje i kultura, 1915, 1917;
- jedinstvo Crkve i različitost kulturâ, 814;
- kateheza i različitost kulturâ, 24, 854;
- kultura i opće dobro, 1908;
- liturgijska slavija i kultura, 1145, 1149, 1204, 1207, 1668, 1686;
- moralni život i kultura, 909, 2524;
- napredak kulture i rast Kraljevstva, 2820;
- naravni zakon i kultura, 1957;
- poštivanje kulturalnih identitetâ, 2441;
- rad, počinak i kultura, 2184;
- sloboda i kultura, 1740;
- »socijalizacija« i kultura, 1882;
- solidarnost i kultura, 361;
- ženidba i kultura, 1606.

KUMIR, v. Idol.

KUŠNJA/E (Probatio/nes), v. Napast;

- dovršenje Crkve vrši se usred velikih kušnji, 769;
- Isus iskušavan od Đavla, 538, 2119;
- jakost odupiranja napasti, 1808;
- nada kao izvor radosti u kušnji, 1820;
- podnošenje kušnji, 901, 1508;
- posljednja kušnja Crkve, 675-77;
- razlika između kušnje i napasti, 2847;
- vjera podvrgnuta kušnji, 164, 272.

KYRIE ELEISON, 2631.

KYRIOS, 209, 446, v. Gospodin.

LAIK (Laicus)

- apostolat laika, 864, 900, 2442;

- laici i liturgija časova, 1174-75;
- laici i predsjedanje blagoslovinama, 1669;
- poziv laikâ, 898-900; 2442;
- udioništvo laika u Kristovoj kraljevskoj službi, 908-13, 943;
- udioništvo laika u Kristovoj proročkoj službi, 785, 904-07; 942;
- udioništvo laika u Kristovoj svećeničkoj službi, 901-03, 941;
- značenje riječi laik, 897.

LAKOMOST (Gula),

v. *Grijeh: glavni grijesi*, 1866.

LAŽ (Mendacium)

- definicija i značenje laži, 2482;
- Đavao kao otac laži, 392, 2482;
- laž kao povreda istine, 2483;
- načini razlikovanja istine i laži, 1954, 2847;
- Napasnikova laž kao početak grijeha, 215;
- osuda laži, 2485;
- težina laži, 2484, 2486.

LECTIO DIVINA, v. Božansko čitanje.

LEKCIONAR (Lectioarium), 1154.

LIJEČNIK (Medicus)

- briga za ljudsko tijelo i za zdravlje, 2288-89;
- Isus Krist kao liječnik duša i tijelâ, 1421, 1484, 1503-05;
- nemoralni postupci liječnikâ, 2377, 2537;
- profesionalne tajne u liječničkoj službi, 2491.

LIJEKOVI: ŠTETNI L.

(Pharmaca nociva)

- proizvodnja, trgovina i upotreba štetnih lijekova kao teški grijeh, 2291;
- zaštita obitelji u odnosu na štetne lijekove, 2211.

LIJENOST (Pigritia), v. Duhovna lijenost;

- duhovna lijenost, 2094;
- lijenost kao glavni grijeh, 1866.

LITANIJE (Litaniae), 1154, 1177.

LITURGIJA (Liturgia)

- anđeli u liturgiji, 335;
- ciljevi liturgije, 1068;
- crkva kao vlastito mjesto liturgijske molitve, 2691, 2695;
- hebrejska i kršćanska liturgija, 1096;
- istočne liturgije i njihove vlastitosti, 948, 1182, 1240, 1623;
- Marija u liturgiji, 721;
- nebeska liturgija, 1090, 1137-39, 1326;
- pučka religioznost i liturgija, 1674-75;
- služba (liturgija) riječi, 1103, 1154, 1346, 1349, 2183;
- sudjelovanje u liturgiji Crkve, 1273, 1389;
- vazmena liturgija, 1217;
- zemaljska liturgija, 1088-89;
- značenje riječi liturgija, 1069-70.

božanske osobe u liturgiji

(Personae divinae in liturgia)

- Bog Otac kao izvor i cilj liturgije, 1077-83;
- Duh Sveti u liturgiji, 688, 1091-1109;
- Krist kao središte i Svećenik u liturgiji, 662, 1070, 1088;
- Krist u liturgiji, 1084-90, 1097, 1136, 2655;
- liturgija kao djelo Trojstva, 1076-1109.

liturgija Časova (Liturgia horarum), 1174-78;

- ciljevi liturgije Časova, 1174;
- mjesta za slavlje liturgije Časova, 2691;
- molitve svega naroda Božjeg, 1173;
- podrijetlo liturgije Časova, 1096;
- sudjelovateli u liturgiji Časova, 1175;
- učinci liturgije Časova, 1437;
- ustroj liturgije Časova, 1176-77;
- značenje liturgije Časova, 1174, 1178;

liturgijsko slavlje (Celebratio liturgica)

- Kristovo vazmeno otajstvo u liturgijskom slavlju, 1067-68;
- liturgijske tradicije i katolištvo Crkve, 1200-03;
- liturgijsko slavlje bolesničkog pomazanja, 1517-19, 1531;
- liturgijsko slavlje euharistije, 1330,

1345-55, 1363;

- liturgijsko slavlje krsta, 1234-45, 1278;
- liturgijsko slavlje pokore i pomirenja, 1480-84;
- liturgijsko slavlje potvrde, 1297-1301, 1321;
- liturgijsko slavlje reda, 1572-74, 1597;
- liturgijsko slavlje ukopa (sprovoda), 1684-90;
- liturgijsko slavlje ženidbe, 1621-24, 1631, 1663;
- promjene sakramentalnog obreda, 1125;
- službe i liturgijsko slavlje, 1142-44.

ELEMENTI LITURGIJSKOG SLAVLJA

- pjevanje i glazba, 1156-58;
- riječi i čini, 1153-55;
- svete slike, 1159-62;
- znakovi i simboli, 1145-52;

SLAVITELJI NEBESKE LITURGIJE

- glava i udovi, 1142-43;
- slavitelji sakramentalnog bogoslužja, 1140-44;
- zajednica i skup, 1140-41, 1144.

liturgijsko vrijeme

(Tempus liturgicum), 1163-78;

LITURGIJSKA GODINA, v. *sub voce*;

- očitovanje vazmenog otajstva, 1171;
- spomen Djevice Marije, 1172, 1370;
- spomen svetaca, 1173;
- tumačenje vremenâ na liturgijski način, 1095;
- vazmeno otajstvo kao temelj tumačenja liturgijske godine, 1168-69.

DAN GOSPODNJI

- Dan Gospodnji, 1166-67;
- ostale svetkovine koje valja slaviti, 2177;
- važnost nedjeljnog euharistijskog slavlja, 2177-79;

tumačenje liturgije

(Interpretatio liturgiae)

- liturgija kao djelo Crkve, 1071-72;
- liturgija kao odgovor vjere, 1083;
- liturgija kao prejasno mjesto kateheze, 1074;
- liturgija kao sastavni dio Predaje, 1124;

- liturgija kao vrhunac kojemu teži djelatnost Crkve i kao izvor iz kojeg proistječe njezina snaga, 1074;
- liturgija posadašnjuje događaje spasenja, 1104;
- liturgiju valja mijenjati prema raznim kulturama, 1204-06.

LITURGIJSKA GODINA

(Annus liturgicus), v. *Došašće, Božić, Korizma, Uskrs, Duhovi. Liturgija: liturgijsko vrijeme;*

- Dan Gospodnji, temelj i jezgra liturgijske godine, 1193;
- molitva i liturgijska godina, 2698;
- opis liturgijske godine, 1168-71;
- vremenâ pokore, 1438;

LOMLJENJE KRUHA (*Fractio panis*)

- lomljenje kruha i Kristova cjelovitost, 1377;
- lomljenje kruha kao naziv za euharistiju, 1329;
- ustrajnost u lomljenju kruha, 84, 949, 1342, 2624.

LJEPOTA (*Pulchritudo*), 2500;

- Bog kao autor ljepote, 2129, 2500;
- Božje savršenstvo i ljepota stvorova, 41, 341;
- ljepota svetih ikona utisnuta u život vjernika, 1162;
- ljepota svijeta kao put na kojem se dolazi k Bogu, 32, 33;
- ljudsko tijelo kao očitovanje božanske ljepote, 2519;
- molitva i njezina izražajna ljepota, 1157, 1191;
- molitva kao ljubav (amor) prema Božjoj ljepoti, 2727;
- promatranje (kontemplacija) Božje ljepote, 319, 2784;
- umjetnost i ljepota, 2501-03, 2513.

LJUBAV (*Amor*), v. *Ljubav (Caritas);*

Bog objavljen kao ljubav (Deus ut amor revelatus)

- »Bog je ljubav«, 214, 221, 231, 733;

- ljudi trebaju biti suđeni prema ljubavi, 1022;
- nebo, zajedništvo ljubavi, 1024;
- Otac i Sin i Duh Sveti po imenu su ljubav, 221, 257, 850;

Božja ljubav (Dei amor)

- Bog ne ostavlja svojih stvorova, 2577;
- Božja »ljubomorna« ljubav prema nama, 2737;
- Božja ljubav prema Izraelu, 219-20;
- Božja ljubav kao uzrok stvaranja, 27, 293, 295;
- Božja ljubav sve usmjerava prema spasenju čovjeka, 313;
- Božja ljubav usmjerava stvorove prema posljednjoj svrsi, 321;
- Božja ljubav utemeljuje i uzdržava svijet, 421;
- Božja ljubav, izvor molitve, 2658;
- Božja ljubav, plod Duha Svetog, 736, 1832, 2658;
- Božja ljubav, počelo novog života, 735;
- Božja ljubav, prvi dar, 733;
- čovjek udionik ljubavi Presvetog Trojstva, 850;
- muž i žena, stvoreni na sliku Božje ljubavi, 2331;
- stvaranje kao prvo svjedočanstvo o Božjoj ljubavi, 315.

čovjekova ljubav (Hominis amor),

v. *Čovjek;*

- čovjekova bračna ljubav kao slika Božje ljubavi, 1604;
- čovjekova bračna ljubav u ustanovi ženidbe, 1603;
- čovjekova bračna ljubav usmjerena prema potomstvu i jedinstvu, 1652, 2363, 2366, 2369;
- čovjekova bračna ljubav: nerazriješiva i po svojoj naravi vjerna, 1646;
- čovjekova ljubav prema dobru, 1765-66;
- čovjekova ljubav prema domovini, 2239;
- čovjekova ljubav prema istini, 2105, 2185, 2466, 2518;
- obitelj, prirodna zajednica ljubavi, 2207;
- usmjerenost prema zajedničkom dobru oživljavana ljubavlju, 1912.

Kristova ljubav (Christi amor)

- Isusov život objavljuje otajstvo Očeve ljubavi, 516, 701;
- ljubav (caritas) kao nova zapovijed, 1823;
- molitva, prianjanje uz volju Očeve ljubavi, 2600;
- muka, Krist umro iz ljubavi prema nama, 1825;
- muka, Kristova žrtva za oprostjenje grijeha, 545;
- muka, ljubav otvorena svima, 605, 616;
- ozdravljenja, znakovi ljubavi, 1503;
- srce Kristovo, pokazatelj njegove ljubavi prema nama, 478, 2669;

Ljubav Crkve (Ecclesiae amor), v. Crkva;

- ljubav Crkve prema odijeljenoj braći, 818;
- ljubav Crkve prema siromasima, 2444, 2448.

Ljubav prema bližnjemu**(Amor erga proximum)**

- ljubav prema bližnjemu kao molitva upućena Ocu za sve ljude, 2793;
- ljubav prema bližnjemu kao oprostjenje bratu/sestri od sveg srca, 2843;
- ljubav prema bližnjemu koji je u zabludi glede vjere, 2104;
- ljubav prema bližnjemu nedjeljiva od ljubavi prema Bogu, 1878;
- ljubav prema Bogu i bližnjemu kao sinteza Dekaloga, 1822, 2055, 2067, 2069;
- ljubav prema neprijateljima, 2608, 2844;
- ljubav prema siromasima nespojiva s ljubavlju prema bogatstvu, 2445;
- »Ljubi bližnjega svoga...«, 1844, 2055, 2196;
- »Ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio...«, 459, 1337, 1823;
- nazaretska obitelj kao uzor ljubavi prema bližnjemu, 533;
- poput Krista ljubiti siromahe i neprijatelje, 1825, 2443.

Ljubav prema Bogu (Amor erga Deum)

- držati zapovijedi i ostati u ljubavi, 1824;
- kršćanin umire da bude s Bogom, 1011;
- liturgija, odgovor vjere i ljubavi prema Bogu, 1083;

- »Ljubi Gospodina, Boga svoga, svim srcem svojim...«, 2055, 2063, 2083, 2093;
- ljubiti Boga kao gospodara/Gospodina, 2086;
- molitva crpi sve iz ljubavi kojom smo ljubljani u Kristu, 2658;
- molitva i ljubav, 2709, 2792;
- molitva, zajedništvo ljubavi u Duhu Svetom, 2615, 2712;
- moljenje i udioništvo na kraljevstvu i Božjoj ljubavi, 2633, 2738;
- neprekidna molitva i žar koji proizlazi iz ljubavi, 2742;
- oni koji prihvaćaju celibat iz ljubavi prema Bogu, 1599;
- vjera kao vjerovanje Božjoj ljubavi, 278, 1064, 2087, 2614.

veća ljubav (Amor preferentialis,**a. potior), 2729, 2732.****LJUBAV (Caritas), v. Ljubav (Amor);**

- informiranje i ljubav, 2489, 2494-95, 2497;
- kateheza i ljubav, 25, 1967, 1971;
- laki grijeh, povreda ljubavi, 1855, 1863, 1875;
- ljubav »nikad ne prestaje«, 25;
- ljubav briše lake grijeha, 1394, 1472;
- ljubav prema bližnjemu, 1822-29;
- oprost i ljubav, 1478;
- poziv na ljubav, 1694, 2013;
- ravnodušnost i mlakost, protivne ljubavi, 2094;
- smrtni grijeh razara ljubav, 1855-56, 1861, 1874;
- srce kao sjedište ljubavi, 1853;
- zajedništvo ljubavi, 953, 1475.

Ljubav i sakramenti**(Caritas et sacramenta)**

- euharistija kao sakrament ljubavi, 1323, 1394-95, 1416;
- katekumeni i ljubav, 1248-49;
- ljubav i krst, 1269, 1273, 1997, 2156, 2165;
- sakrament pomirenja i ljubav, 1434, 1466;
- sakramentalni život i sazrijevanje u ljubavi, 1134;

- sakramenti inicijacije i rast u ljubavi, 1212;
- ženidba i ljubav, 1570, 1654;

Ljubav kao bogoslovna krepost (Caritas ut virtus theologalis),

- 1813, 1822, 1826, 1841, 1844, v. *Krepost: bogoslovne k.*;
- Kristova milost kao izvor ljubavi, 2011;
- ljubav kao duša svetosti, 826;
- ljubav kao izvor zasluga, 2011, 2026;
- ljubav kao ljubav (amor) prema Bogu i bližnjemu, 1822, 1840, 1844, 2055, 2086, 2093;
- ljubav kao nasljedovanje Kristove ljubavi (amor), 1823, 1825;
- novi zakon i ljubav, 1965-66, 1968, 1972-74;
- sinovska sloboda i ljubav, 1828;
- ufanje i ljubav, 1818, 2090;
- ustrajnost u ljubavi, 1824;
- vjera i ljubav, 162, 1794, 1814, 2093.

Ljubav kao kršćanski moralni život (Caritas ut vita moralis christiana)

- čistoća i ljubav, 2346;
- karizme i ljubav, 800, 2003;
- krepost bogoštovlja i ljubav, 2095;
- ljubav kao »forma« kreposti, 826, 1827, 1841, 1844;
- ljubav kao savršenstvo kršćanskog života, 1844, 1973;
- ljubav kao svrha našeg djelovanja, 1829;
- mir kao plod ljubavi, 2304;
- molitva i ljubav, 2098, 2662, 2806;
- plodovi ljubavi, 1825, 1829;
- sloboda i ljubav, 1740.

Ljubav kao svjedočenje i služenje (Caritas ut testimonium et servitium)

- Crkva kao zajednica ljubavi, 771, 815, 834;
- đakoni i služba ljubavi, 1570, 1588, 1596;
- ljubav kao duša apostolata, 864;
- ljubav kao socijalna zapovijed, 1889;
- ljubav među članovima mističnog tijela Kristova, 791;
- ljubav prema bližnjemu, 1789, 1878, 1931-32, 2447, 2462;

- ljubav prema domovini kao red ljubavi, 2239;
- Marija kao uzor ljubavi, 967-68;
- materijalna dobra i red ljubavi, 2401, 2439, 2451, 2459, 2545;
- obitelj kao škola kršćanske ljubavi, 1657, 1666, 2204-05;
- odricanje od nasilja i svjedočenje ljubavi, 2306;
- redovnički život i ljubav, 915-16, 926;
- sekularni instituti i ljubav, 928;
- solidarnost i ljubav, 1939, 1942;
- sveci kao uzor ljubavi, 2156, 2165;
- udruga apostolskog života i ljubav, 930;
- župa kao mjesto ljubavi, 2179.

LJUBOMORA (Zelotypia)

- Božja ljubomora, 399, 584;
- ljubomora kao djelo püti, 1852;
- ljubomora u braku, 1606.

LJUDSKI ČIN (Actus humanus),

- v. *Djelovanje, Čovjek, Strast/i*;
- ljudski čin, moralno dobar, 1755, 1760;
- ljudski čin, moralno neuredan, 1761;
- moralnost ljudskog čina, 1709, 1749-61, 1805, 1813, 1853, 1954, 2085, 2157;
- nakana (intentio) ljudskog čina, 1752-53, 1756;
- objekt ljudskog čina, 1751;
- okolnosti i posljedice ljudskog čina, 1754;
- sloboda ljudskog čina, 1731, 1744-45, 1782, 2008, 2106;
- ženidbena privola kao ljudski čin, 1625-32;
- vjera kao ljudski čin, 154-55, 180.

LJUDSKI ROD (Genus humanum),

- v. *Čovjek, Čovječanstvo*;
- Bog hoće spasiti ljudski rod, 56;
- Božja briga za ljudski rod, 55-56, 353;
- čežnja za srećom u ljudskom rodu, 1718;
- jedinstvo ljudskog roda, 360, 775-76, 1045;
- podrijetlo i svrha ljudskog roda, 297, 842;
- poziv ljudskog roda, 1877;
- stvorenjska dobra namijenjena ljudskom rodu, 2402;
- traganje za Bogom u ljudskom rodu, 28.

MAGIJA (Magia), 2115-17.

MAKARIZMI,

v. Evanđeoska blaženstva.

MANA (Manna), 1094, 1334.

MANA, *v. Porok.*

MARANA THA, 451.

MARIJA (Maria)

- Marija, Kristova majka po Duhu Svetom, 437, 456, 484-86, 723-26.

Marija i Crkva (Ecclesia et Maria)

- Crkva u Mariji već postigla savršenstvo, 829;
- Marija, uzorni pralik i tip Crkve, 967;
- Marijino duhovno materinstvo, 501;
- Marijino mjesto u otajstvu Crkve, 773, 963-72.

Marija kao uzor (Maria ut exemplar)

- Marija kao uzor i svjedok vjere, 165, 273;
- Marija kao uzor molitve u »Neka mi bude« i u »Veliča«, 2617, 2619;
- Marija kao uzor poslušna vjere, 144, 148-49, 494;
- Marija kao uzor sjedinjenja sa Sinom, 964;
- Marija kao uzor svetosti, 2030;
- Marija kao uzor ufanja, 64;

Marija u rasporedbi spasenja (Maria in Oeconomia Salutis)

- bezgrešno začeće, 490-93;
- djela Duha Svetog, 721-26;
- Marija posrednica milosti, 969;
- Marija pošteđena od grijeha, 411;
- Marijin pohod Elizabeti kao Božje pohođenje vlastitog naroda, 717;
- Marijin pristanak, 148, 490, 494;
- Marijino djevičanstvo, 496-98, 502-07;
- Marijino predodređenje, 488-89, 508;
- Marijino uznesenje, 966;
- Navještenje, 484, 490;
- začeće po Duhu Svetom, 437, 456, 484-86, 495, 723.

Marijini naslovi i nazivi (Denominaciones Mariae)

- »Hodigitria« ili ona koja pokazuje put, 2674;
- »Panagia« ili Sva Sveta, 493;
- Bezgrešna, 491-92;
- eshatološka ikona Crkve, 967, 972;
- Majka Božja, 466, 495, 509;
- Majka Crkve, 963-70;
- Majka Kristova, 411;
- Majka živih, 494, 511;
- Nova Eva, 411;
- Odvjetnica, Pomoćnica, Pomagateljica, Posrednica, 969;
- Prijestolje mudrosti, 721;
- puna milosti, 722, 2676;
- Službenica Gospodnja, 510;
- Uznesena (Assumpta), 966;
- vazda Djevica, 499-501;

Marijino štovanje (Cultus Mariae)

- čašćenje Marijina imena, 2146;
- Marijine liturgijske svetkovine, 2043, 2177;
- Marijino štovanje u liturgijskoj godini, 1172, 1370;
- molitva upućena Mariji, 2675-79;
- štovanje, ne klanjanje, 971;
- vjera u Mariju utemeljena na vjeri u Krista, 487;

MASTURBACIJA (Masturbatio), 2352.

MAŠTA (Imaginatio)

- disciplina mašte, 2520;
- pobuđivanje mašte, 2708.

MATERIJALIZAM

(Materialismus), 285, 2124.

MEDIJI: MASOVNI M.,

v. Obavješćivanje/Obavijest, Priopćenje/Priopćavanje.

MEDITACIJA, *v. Razmatranje.*

MESIJA (Messias), *v. Krist;*

- Isus Krist, Mesija, 436-40, 528-29, 535, 540, 547;

- Isusova slava kao inauguracija Mesijina kraljevstva, 664;
- iščekivanje Mesijina dolaska u Izraelu, 702, 711-16;
- kršćansko iščekivanje Mesijina povratka, 840;
- prvi navještaj Mesije nakon čovjekova pada, 410;
- silazak Duha Svetog nad Isusa za vrijeme krštenja, 1286;
- značenje riječi Mesija, 436, 695.

MESIJANIZAM (Messianismus)

- milenarizam, 676;
- pseudomesijanizam, 675.

MILOSRĐE (Misericordia)

- Božje milosrđe, 210-11, 270;
- Crkva dijeli ljudima Božje milosrđe, 2040;
- Crkva zaziva Božje milosrđe, 1037;
- djela milosrđa koja valja vršiti, 1473;
- grešnici odbijaju Božje milosrđe, 1864, 2091;
- Isus očituje Očevo milosrđe, 545, 589, 1439, 1846;
- Krist hoće milosrđe, 2100;
- Marija, »Majka milosrđa«, 2677;
- milosrđe kao plod ljubavi, 1829;
- opravdanje kao najviši znak Božjeg milosrđa, 1994;
- prihvaćanje Božjeg milosrđa, 1847, 2840;
- značenje i vrste djela milosrđa, 2447.

MILOST (Gratia),

- v. *Život: novi ž., božanski ž.*;
- definicija i značenje milosti, 1996-2000, 2003, 2005, 2017;
- djelatna milost, 2000, 2024;
- izvorna milost, 375-76, 399;
- karizme kao milost, 799, 951, 2003, 2024;
- krepost i milost, 1810-11, 2825;
- Kristova smrt kao izvor milosti, 1407;
- krsna milost, 1262-74, 1308;
- Marija »milosti puna«, 411, 490-91, 493, 722;
- milost kao Božji dar, 35, 54, 1999, 2008;
- milost kao Kristov dar, 388, 957;
- milost konačne ustrajnosti, 2016;

- milost sakramenta reda, 1585-89;
- milost sakramenta ženidbe, 1615, 1641-42;
- molitva kao dar milosti, 2713, 2725;
- novi zakon zvan zakon milosti, 1972;
- odbijanje i gubitak milosti, 412, 679, 1861;
- posebne milosti, 1527, 2014;
- posvetna milost, 824, 1266, 1999, 2000, 2023-24;
- sloboda i milost, 1742, 2022;
- staleške milosti, 2004;
- stanje milosti, 1310, 1319, 1415, 1861;
- trajna (habitualna) milost, 2000;
- umrijeti u milosti, 1023, 1030;
- zasluga i milost, 1708, 2008-09, 2011, 2025-27;

primanje milosti (Gratiam recipere)

- priprema za primanje milosti, 2001, 2022;
- raspoloženos za primanje milosti, 1446, 1848;
- sakramenti i milost, v. *sakramenti/i*.

učinci milosti (Effectus gratiae)

- čistoća, 2345;
- dar bogoslovnih kreposti, darovi Duha Svetog i krepost zasluge, 1266;
- dobar i svet život, 409, 1889, 2082, 2541;
- izgradnja Crkve, 798;
- novo dostojanstvo, 1701;
- obraćenje, 1432, 1989;
- opravdanje, 1987, 1989, 1992, 2018-20;
- otpust grijeha, 277, 1263, 1708, 1987, 1989, 2023;
- savršeno pokajanje, 1453;
- sinovsko posvojenje, 654, 1212, 2009;
- sjedinjenje s Kristom, 737;
- spas i vječni život, 265, 836, 1697;
- spoznaja istine, 1960;
- svetost, 824, 2023;
- vjera, 153-55, 158, 424, 684, 1098, 1102;

MILOSTINJA (Eleemosina),

- v. *Skupljanje milostinje*;
- milostinja kao djela ljubavi (caritas) i milosrđa, 2447, 2462;
- milostinja kao oblik pokore, 1434, 1438;
- milostinja u Novom zakonu, 1969.

MIR (Pax)

- Gospodina poziva na mir, 2302;
- mir kao Božji dar, 1424, 1468;
- mir kao plod Duha, 736, 1832;
- mir kao plod ljubavi (caritas), 1829;
- mir kao temelj općeg dobra, 1909;
- mirotvorci, 1716, 2442;
- obrana mira, 2302-2317;
- odgoj savjesti i mir, 1784;
- pomoć za mir, 1941, 2015, 2310;
- ugroze mira, 1938, 2315, 2317;
- zemaljski mir kao Kristova slika, 2305.

MISA (Missa), v. *Euharistija*.

MISAO, MISLI (Cogitatio/nes)

- čista i nečista misao, 2520;
- misli bližnjega pravo protumačene, 2478;
- pravednikova ispravnost misli, 1807.

MISIJE svim narodima

(*Missiones in omnes gentes*), 1122, 1533, 1565, 2044, 2419, v. *Poslanje*.

MISIJSKI, MISIONARSKI

(*Missionalis, missionarius*)

- izvori misionarskog poticaja, 828, 851;
- misijski nalog, 849-50;
- misijski napor, 854.

MISTAGOGIJA (Mystagogia), 1075.

MISTERIJ, v. *Otajstvo*.

MISTIČKI (Mysticus), v. *Crkva:*

otajstveno tijelo Kristovo;
– mistički život, 2014. v. *Otajstven*.

MIT, MITOLOGIJA

(*Mythus, Mythologia*), 285, 498.

MJESNA CRKVA, v. *Crkva:*

Partikularna i sveopća Crkva.

MJESTA za slavljenje bogoslužja

(*Loca ad cultum celebrandum*), 1179-1186, 1198-1199.

MLADEŽ, MLADI (Iuvenes)

- odgoj i obrazovanje mladih, 5, 1632, 2688, 2526, 2685;
- opasnosti koje prijete mladima, 2282, 2353, 2389.

MLADENAŠTVO, MLADOST

(*Adulescentia*)

- mladenaštvo i kateheza, 5, 24;
- mladenaštvo i prostitucija, 2355;
- mladenaštvo i spolne zloporabe, 2389;
- mladenaštvo i stidljivost, 2524;
- mladenaštvo i vladanje sobom, 2342.

MNOGI (Multi), 605, v. *Otkupljenje*.

MNOGOBOŠTVO, v. *Politeizam*.

MNOGOŽENSTVO, v. *Poligamija*.

MOĆ BOŽJA, v. *Bog: moć B*.

MOĆI (SILE) ili VLASTI

(*Potentiae seu Potestates*)

- moći koje se suprotstavljaju Kristovu kraljevstvu, 671;
- moći tminâ, 409, 680;
- okultne moći, 2116-17;
- pobjeda Crkve nad moćima smrti, 552.

MOLITVA (Oratio),

v. »*Oče naš*«, *Psalmi*, *Časoslov*;

- Bog poziva na molitvu, 2567;
- Bog uslišava našu molitvu, 1127, 2737;
- definicija molitve, 2559;
- Isus uslišava molitvu, 2616;
- Marijina molitva, 2617-19, 2622;
- moliti danas i svaki dan, 2659-60;
- moliti je uvijek moguće, 2743;
- molitva Crkve, 276, 2623-25;
- molitva Gospodnja, 2761, 2765;
- molitva i traganje za Bogom, 2566;
- molitva kao životna potreba, 2744;
- molitva s Marijom, 2673-79, 2682;
- molitva upućena Duhu Svetom, 2670-72;
- molitva upućena Isusu, 2616, 2664-69;
- molitva upućena Mariji, 971;
- molitva upućena Ocu, 2664, 2680, 2779-85, 2792;

- ritmovi i vremenâ molitve, 2698;
- učinkovita molitva, 2738-41;
- ustrajnost u molitvi, 2742, 2582.

Isus uči moliti (Iesus orare docens),

- 2601, 2603-04, 2607;
- bdijući moliti, 2612;
- iskati u Isusovo ime, 2614;
- Isus kao uzor molitve, 520, 2601;
- Isus traži obraćenje srca, 2608;
- moliti s vjerom i pouzdanjem, 2609-10;
- molitva da se vrši Očeva volja, 2611;
- sinovska odvažnost za prošnjju, 2610;
- svojom molitvom Isus uči moliti, 2607.

Prispodobe o molitvi

- bezočni prijatelj, 2613;
- farizej i carinik, 2613;
- uporna udovica, 2613.

Isusova molitva (Oratio Iesu)

- djelovanje Duha Svetog u Isusovoj molitvi, 2600;
- Isus naučio moliti od Marije, 2599;
- Isus se moli Ocu, 2599;
- Isusova molitva u životu, 2598-2606, 2620;
- molitva Isusova Časa, 2746-51, 2758.

molitva Crkve (Oratio Ecclesiae)

- liturgijska molitva, 1073, 2655;
- moliti u Isusovo ime, 2664, 2668, 2671, 2815;
- molitva prati čitanje Svetog pisma, 2653-54;
- molitva upućena Isusu, 2665-69, 2680;
- »po Gospodinu našem Isusu Kristu«, 435;
- prva jeruzalemska zajednica, 2424-25;
- svi jednodušno ustrajni u molitvi na dan Pedesetnice, 2623.

molitva i kršćanski život

(Oratio et vita christiana), 2564-65;

- Isusovo ime u srcu kršćanske molitve, 435, 2664;
- kršćanska molitva obilježena naslovom »Gospodin«, 451;
- molitva u posvećenu životu, 2687;
- predaja kršćanske molitve, 2650-51;

- sinovski odnos s Bogom u kršćanskoj molitvi, 2525, 2786-88;
- značenje riječi Amen, 1061-65.

molitva u Duhu Svetom

(Oratio in Spiritu Sancto), 2615;

- Duh Sveti kao izvor molitve, 2652;
- Duh Sveti kao učitelj molitve, 2670, 2672;
- Duh Sveti se zauzima za nas, 688, 741;

molitva u Starom Savezu

(Oratio in Vetere Foedere), 2568;

- Abrahamova molitva, 2570;
- Mojsijeva molitva, 2574-77, 2593;
- molitva kralja Davida, 2578-80, 2594;
- molitva prorokâ, 2581-84, 2595;
- stvaranje kao izvor molitve, 2569.

prozbeneizagovorne nakane (Intentiones supplicationum et intercessionum)

- molba za dar Duha, 2671;
- za bolesnike, 1499, 1510;
- za dolazak kraljevstva Božjeg, 2816;
- za ekumenizam, 821;
- za oprostjenje, 2631, 2838-41;
- za oslobođenje od zla, 2850-54;
- za svagdašnji kruh, 2828-37;
- za umrle, 958, 1032.

molitveni izrazi i obrasci (Expressiones et formae orationis), 2644, 2663, 2684;

- anafora (euharistijska molitva), 1352;
- blagoslov, 2626-27;
- časoslov, 1174-78;
- klanjanje, 2096-97, 2628;
- kontemplativna molitva, 2709-19, 2724;
- meditacija (razmatranje), 2705-08, 2723;
- moliti u svakoj prilici, 2633;
- pohvale, 2639-43, 2649;
- predslavlje, 1352;
- prošnja: iskati, zahtijevati, uporno tražiti, zazivati, prositi, vapiti, boriti se u molitvi, 2629-33, 2646;
- spomen, 1354;
- tužaljka, 2630;
- zagovor, 2634-36, 2647;
- zahvaljivanje, 2637-38, 2648;
- život molitve, 2697-99.

pomoć u molitvi**(Adiutoria pro oratione)**, 2041, 2695;

- duhovno vodstvo, 2690;
- kateheza, 2688;
- kršćanska obitelj, 2205, 2685;
- mjesta pogodna za molitvu, 2691;
- molitvene skupine, v. *Molitvene skupine*;
- odgajatelji, 2252, 2686, 2688-89, 2694;
- sveci kao svjedoci duhovnosti, 2683-84.

poteškoće pri moljenju (Difficultates in orando), 2731, 2735-37, 2754;

- borba molitve, 2725;
- napasti, 2732-33, 2755;
- neuslišana molitva, 2737;
- neuspjesi u molitvi, 2728;
- prigovori molitvi, 2726-27;
- rastresenosti, 2729.

vlastitosti moliteljeva duha (Proprietates animi orantis)

- budnost, 2730;
- poniznost kao temelj molitve, 2559;
- pouzdanje, 2734;
- ufanje, 1820.

MOLITVENE SKUPINE (Orationis coetus), 2689, 2695.**MORALNO**, v. *Zakon: moralni z.***MORALNOST (Moralitas)**

- Crkva i moralnost, 2420;
- izvori moralnosti, 1750-54;
- ljubav prema samome sebi kao temeljno načelo moralnosti, 2264;
- moralna svijest (savjest) i dostojanstvo osobe, 1780, 1794;
- moralnost strasti, 1762-70;
- moralnost valja čuvati i štititi, 2210, 2294, 2498;
- okolnosti, nakana i moralnost činâ, 1756;
- sud o moralnosti ljudskih čina, 1756, 1768.

MRTVLJENJE (Mortificatio), 2015.**MRŽNJA (Odium)**

- mržnja prema bratu i ubojstvo, 1033;

- mržnja prema Isusu i Bogu, 2094, 2148;
- mržnja prema zlu i neprijatelju, 1933;
- osuda mržnje, 2262, 2302-03;
- podrijetlo mržnje, 1765, 2539;
- Sotonina mržnja, 395.

MUČENICI (Martyres)

- Djela mučenikâ, 2474;
- način postupanja mučenikâ, 2113;
- štovanje mučenikâ, 957, 1173;
- značenje mučeništva, 2473.

MUČENJE (Crutiatus), 2297-98.**MUDROST (Sapientia)**,v. *Bog: mudrost B., Čovjek: mudrost č.***MUKA: KRISTOVA M. (Passio Christi)**, v. *Krist.***MUSLIMANI (Musulmani)**, 841.**MUŽ (Maritus)**, v. *Ženidba.***MUŽ (Vir)**, v. *Čovjek.***MYRON**, v. *Ulje: mirisavo u.***NACIJA (Natio)**, v. *Država, Narod, Puk.***NAČIN MIŠLJENJA****(Cogitandi modus)**

- kršćanski način mišljenja, 2105;
- način mišljenja »ovoga svijeta«, 2727;
- način mišljenja i različitost vjere u ženidbi, 1634.

NADA (Spes), v. *Pouzdanje*;

- Abrahamova nada kao primjer za kršćansku nadu, 1819;
- definicija nade, 1817, 2090;
- grijesi protiv nade, 2091-92;
- molitva kao izvor nade, 2657;
- nada drži i krijepi vjeru, 162;
- nada Izraelova, 64, 673-74;
- nada kao bogoslovna krepost, 1813, 1817-21;

- nada odgovara ljudskoj težnji za srećom, 1818;
- nada u novo nebo i u novu zemlju, 1042-50, 1405;
- pomoć za nadu, 274, 1717, 1820, 2657;
- prva zapovijed kao izvor nade, 2086;
- razlog kršćanske nade, 1681, 2785;
- vječni život kao kršćanska nada, 1843.

NADAHNUĆE (Inspiratio)

- Božje nadahnuće, 105, 136, 2008;
- nadahnuće Duha Svetog, 105, 107, 111;
- nadahnuće u Svetom pismu, 76, 81, 105-08, 135.

NADNARAVAN (Super naturalis)

- bogoslovne kreposti i nadnaravni čini, 1812-13, 1840-41;
- nadnaravno blaženstvo, 1722, 1727;
- nadnaravna svrha čovjeka, 367;
- nadnaravni osjećaj vjere, 91-93;
- nadnaravni poziv na vječni život, 1998;
- nadnaravno zajedništvo, 950;
- vjera kao nadnaravna krepost, 153, 179.

NAGRADA: BOŽANSKA, VJEČNA N. (Re tributio divina, aeterna), 1021-22, 2016.

NAKANA (Intentio)

- čistoća nakane, 2520;
- definicija nakane, 1752;
- isto djelo nadahnuto s više nakana, 1752;
- laž i nakana varanja, 2152;
- moralnost čina treba da se sudi neovisno o nakani, 1756;
- nakana kao bitan element u moralnoj kvalifikaciji djelovanja, 1750-51;
- nakana srca i željê, 582, 2534;
- nakane za osudu, 2117, 2282;
- svrha ne opravdava sredstva, 1753, 1759, 2399;
- zla nakana čini zlim čin koji je u sebi dobar, 1753.

NAMJESNIK, v. Vikar.

NAPAST (Tentatio), v. Kušnja;

- idolatrija kao stalna napast vjere, 2113;

- iskušavanje Boga, 2119;
- Isusove napasti, 538-40, 566;
- molitva da se izbjegne napast, 2612;
- napasti u molitvi, 2732-33, 2753, 2755;
- »ne uvedi nas u napast«, 2846-49, 2863;
- pomoć za odupiranje napastima, 1808, 2157, 2340.

NAPOR (Nisus)

- čistoća kao osobni napor, 2344;
- misionarski napor, 854;
- napor kršćanâ, 1319, 2046;
- napor obitelji s obzirom na bližnjega, 2208;
- napor u društvenom saobraćanju, 1913, 1940, 1947;
- napor u ženidbi, 2381, 2390;
- odgovor vjere kao napor, 1102, 1428;
- vladanje sobom kao neprekidan napor, 2342.

NAPUŠTANJE (Relictio)

- Bog nikad ne napušta svog naroda, 2577;
- učenici napuštaju Isusa, 1851.

NARAV (Natura), božanska narav, boštvo (natura divina), v. Bog;

- Bog po naravi jedan, 200, 202, 253;
- čovjek dionik božanske naravi, 460, 1212, 1265, 1692, 1721, 1812, 1988, 1996;
- Isusova božanska narav, 449, 465, 503;
- jedinstvo božanske naravi, 252, 650;
- tri osobe jedne naravi (Trojstvo), 245.

ljudska narav, čovječstvo (Natura humana)

- društva koja odgovaraju ljudskoj naravi, 1882;
- grijeh i sklonost ljudske naravi na zlo, 404-05, 407, 419, 978, 1250, 1426, 1707;
- Isusova ljudska narav, 467-68, 470, 473, 503, 612;
- jedna te ista narav sviju ljudi, 1934;
- Krist je uzeo ljudsku narav, 461;
- ljudska narav kao temelj autoriteta, 1898;
- naravni zakon i ljudska narav, 1955-56;
- određenje ljudske naravi, 412;
- poziv na ženidbu upisan u samu ljudsku narav, 1603;

- prava i dužnosti koje spadaju na ljudsku narav, 2104, 2106, 2273, 2467;
- rane ljudske naravi, 1849;
- smrtna ljudska narav, 1008;
- ustrojstvo ljudske naravi, 365;
- zahtjevi ljudske naravi, 1879, 1891.

stvorena narav (Natura creata)

- biti u skladu s naravljju, 1676;
- podrijetlo prirode, 338;
- priroda u Božjem naumu, 310;
- prirodni zakoni, 341.

NAROD (Natio)

- Božje spasenje obuhvaća sve narode, 64, 543;
- Božji raspored spasenja u odnosu na narode, 56-57;
- zajedničko dobro i organiziranje narodâ, 1911;
- zajedničko dobro naroda kao svrha, 2237, 2310;
- osuda iskorijenjivanja narodâ, 1213;
- poučavati sve narode, 849;
- pravednost i solidarnost među narodima, 1941, 2241, 2437-42;
- stvari koje ugrožavaju mir među narodima, 2316-17.

NAROD BOŽJI

(Populus Dei), 781-86;

- pripadnici Božjem narodu, 836, 871;
- skup Božjeg naroda, 761-62, 776, 865;
- različitost narodâ i kulturâ u Božjem narodu, 814;
- Crkva kao narod Božji, 781-86;
- Izraelovo izabranje kao naroda Božjeg, 762;
- vjera naroda Božjeg, 93, 99;
- Židovi, nekršćani i narod Božji, 839;
- službe kao pomoć narodu Božjem, 874;
- osobine naroda Božjeg, 782;
- proročki narod Božji, 785;
- kraljevski narod Božji, 786;
- svećenički narod Božji, 784;
- narod Božji Starog Saveza i novi narod Božji, 840;
- univerzalnost naroda Božjeg, 831, 885;

NASILJE (Violentia)

- laž kao oblik nasilja, 2486;
- nasilje kao posljedica grijeha, 1869, 2534;
- nasilje u Kristovoj mucij, 1851;
- odricanje od nasilja u obrani mira, 2306;
- poštivanje ljudskog života i nasilje, 2260, 2297;
- probitci koji potiču nasilje, 2316;
- spolno nasilje, 2356;
- težina nasilja, 1858.

NASLJEDOVANJE ISUSA KRISTA (Sequella Christi), 520, 618;

- nasljedovanje Isusa Krista kao oblik pokore, 1435;
- nasljedovanje Isusa Krista kao prvi kršćanski poziv, 2232, 2253;
- nasljedovanje Isusa Krista u duhu istine, 2466;
- nasljedovanje Isusa Krista u posvećenom životu, 916, 918, 923, 932, 1618;
- učinci nasljedovanja Isusa Krista, 1694.

NASLJEDE, v. Baština.

NAUK: KRŠĆANSKI N.

(Doctrina christiana), v. Kateheza;

- ciljevi kršćanskog nauka, 25, 78, 98;
- evanđelje, najbolji nauk, 127;
- Govor na gori kao nauk života, 2764;
- inicijative laikâ nužne za prožimanje društvenih stvarnosti zahtjevima kršćanskog nauka, 899;
- istina kršćanskog nauka u svjedočanstvu mučeništva, 2473;
- Isusov nauk kao Očev nauk, 427;
- kratki obrasci kršćanskog nauka, 186;
- osnova kršćanskog nauka, 5, 11, 427, 2179;
- skraćeni i zaokruženi prikazi kršćanskog nauka, 9-10;
- tekstovi za sakralno pjevanje i njihova usklađenost s kršćanskim naukom, 1158.

NAVJEŠTAJ (Nuntius), v. Evangelizacija;

- širenje poruke spasenja, 900, 2044;
- obitelj kao mjesto prvog navještaja vjere, 1666;
- poruka Crkve, 2126;

- navještaj evanđelja i kateheza, 6;
- navještaj evanđelja i molitva »Oče naš«, 2763;
- poruka evanđelja u ikonama, 1160;
- navještaj kraljevstva i poziv na obraćenje, 1427, 1989;
- jedan navještaj spasenja po svem svijetu, 174;

NAVIJEŠTANJE Božje riječi

(Proclamatio Verbi Dei), v. Riječ;

- đakonsko naviještanje Božje riječi, 1570;
- važnost naviještanja Božje riječi, 1154;
- naviještanje Božje riječi u euharistijskom slavlju, 1408;

NAVJEŠTENJE (Annuntiatio),

v. *Marija, Anđeo;*

- blagdan navještenja (Blagovijest), 1171;
- Isus: ime od Boga dano prilikom navještenja, 430;
- Marijin pristanak prilikom navještenja, 973;
- Marijina molitva i navještenje, 2617;
- Marijino majčinstvo i navještenje, 969, 2674;
- »Milosti puna«: anđelov pozdrav pri navještenju, 490;
- punina vremena započinja navještenjem, 484;

NEBO (Caelum)

- blago na nebesima, 2053;
- Bog, stvoritelj neba i zemlje, 212, 216, 269, 287, 290;
- Crkva i nebeska slava, 769, 778, 1042, 1053;
- euharistija kao nebeski kruh, 1331, 1355, 1419, 2837;
- kraljevstvo Božje i Crkva, 865;
- kraljevstvo Božje i Kristova Pasha, 541, 567, 763;
- kraljevstvo Božje i nada, 1817-18;
- kraljevstvo Božje i siromaštvo, 544, 2544, 2547, 2556;
- kraljevstvo Božje i Zakon, 577, 1964;
- kraljevstvo nebesko i blaženstva, 1716, 1724-25;
- kraljevstvo nebesko i Božja volja, 2826;

- kraljevstvo nebesko i ključevi, 553;
- kraljevstvo nebesko i Krist, 541, 567, 763;
- kraljevstvo nebesko, beženstvo i djevanstvo, 1579, 1618-19;
- Krist i njegov silazak s nebesa, 440, 1001;
- Krist i njegovo Uzašašće na nebesa, 659-67;
- kršćani kao nebeski građani, 2796;
- ljepota neba i spoznaja Boga, 32;
- molitva »Oče naš« i nebesa, 2794-96, 2802;
- nada i nebeska slava, 1821;
- nebesko blaženstvo, 1729;
- nova nebesa i nova zemlja, 1042-50;
- stvaranje neba i zemlje u Simbolu, 198, 279, 325;
- zajedništvo zemaljske i nebeske Crkve, 954-59, 962;
- značenje neba, 326, 1024-26, 2794-95, 2802.

NEDJELJA (Dominica dies), v. Dan;

- dan Gospodnji kao dan Isusova uskrsnuća, 1343;
- dan Gospodnji kao dan za njegovanje obiteljskog, kulturnog, društvenog i religioznog života, 2184, 2194;
- dan Gospodnji kao glavni dan za euharistijsko slavlje, 1193;
- dan Gospodnji kao ispunjenje subote, 2175-76;
- dan Gospodnji kao prvi dan tjedna, 1166-67, 2174;
- nedjeljni počinak, 2185-86, 2193;
- nedjeljno slavlje kao središte života Crkve, 2177;
- obrana dana Gospodnjeg kao svetkovine, 2187-88;
- obveza sudjelovanja na nedjeljnom bogoslužju, 1389, 2042, 2180-83;
- posvećenje dana Gospodnjeg u molitvi, 2698;
- značenje dana Gospodnjeg, 1163, 2190.

NEHAJ (Ignavia),

v. *Lijenost, Duhovna lijenost.*

NEJEDNAKOST (Inaequalitas)

- gospodarske i društvene nejednakosti te razlozi za njihovo smanjivanje, 1947;

- nejednakost gospodarske pomoći i sredstava za raspodjelu, 1938, 2317, 2437.

NEPLODNOST (Sterilitas), 2375, 2379.

NEPRAVDA (Iniustitia),

v. Pravo, Pravednost;

- božanska pravednost i ljudske nepravde, 1040;
- društvena nepravda, 1867;
- ošteta za nepravdu, 2412;
- posljedice nepravde, 2317;
- uzroci nepravde, 1869, 2534.

NEPRIJATELJ (Inimicus)

- čovjek neprijatelj svome bližnjemu, 2259;
- mržnja prema neprijatelju, 1933;
- praštanje i ljubav prema neprijateljima, 1825, 1933, 1968, 2262, 2303, 2647, 2844;
- tjelesna smrt kao »zadnji čovjekov neprijatelj«, 1008.

NERAZRIJEŠIVOST ŽENIDBE

(Indissolubilitas matrimonii),

1610-11, 1615, 1643-45, 1647, 2364.

NEVJERNOST (Infidelitas)

- bračna nevjernost, 2380-81;
- čišćenje od nevjernosti naroda Božjeg, 64, 218;
- grijeh kao nevjernost Bogu, 401;
- nevjernost u odnosu na Boga i njezine posljedice, 710, 821;
- povrede istine kao nevjernost Bogu, 2464.

NEVJEROVANJE (Incredulitas),

v. Ateizam, Bezvjerje;

- definicija i značenje nevjerovanja, 2089;
- nevjerovanje kao grijeh, 678, 1851.

NEVOLJA (Tribulatio, Necessitas),

v. Oskudica;

- Blaženstva kao pomoć u nevoljama, 1717;
- nevolja i jakost, 1808;
- nevolja i nada, 1820;
- nevolja i djetinje pouzdanje, 2734;
- pomoć koju valja pružiti onima koji

su u nevolji, 1351, 1883, 2440, 2444, 2447, 2829;

- ulazak kroz nevolje u kraljevstvo nebesko, 556.

NEZABLUDIVOST (Infallibilitas)

- nezabludivost Crkve, 889-91;
- nezabludivost učiteljstva pastirâ, 2051;
- nezabludivost Vrhovnog svećenika, 891;
- proširenje karizme nezabludivosti, 2035.

NEZAHVALNOST prema Bogu (Ingratitudo erga Deum), 2094.

NEZNANJE/NEPOZNAVANJE (Ignorantia)

- hinjeno neznanje, 1859;
- nepoznavanje Boga, 2087;
- nepoznavanje Svetog pisma, 133;
- neznanje savjesti zbog grešne navike, 1790-91, 1793;
- odgovornosti i neznanje, 1735;
- prevare koje računaju s neznanjem, 2409.

NOA (Noe)

- Božji Savez s Noom, 56, 58, 71.
- Noina korablja, 845, 1094, 1219.

NORMA (Norma), v. Pravilo,

Zakon: moralni z.;

- Bog kao norma sve istine, 2151;
- Govor na gori kao kompendij moralnih normi, 1966;
- Krist kao norma novog Zakona, 459;
- moralne norme dane od Boga, 396;
- norme obiteljskog života, 2223;
- podrijetlo normi djelovanja, 1950, 1955, 1959;
- razboritost kao ispravna norma djelovanja, 1806;
- suobličavanje moralnim normama, 1794;
- uvijek važeće moralne norme, 1789, 1958.

NOVAC (Pecunia)

- idolatrija i štovanje novca, 2113, 2172, 2424;

- simonija, 2121;
- »Škrtač se nikad neće nasititi novcem«, 2536;
- zabrana posuđivanja uz kamate, 2449.

NOVI SAVEZ (Foedus Novum),

- 65, 204, 292, 1964, 1965, 2056,
- Isus Krist i N. s. 577, 662, 2614, 2618, 2787
- euharistija i N. s., 610, 611, 1339, 1348, 1365,
- Crkva i N. s., 762, 781, 816, 839, 859, 890
- liturgija, sakramenti i N. s., 1091, 1097, 1116, 1129, 1130, 1150, 1179, 1182
- krst i N. s., 1222, 1267
- svećeništvo N. s., 1541
- ženidba i N. s., 1602, 1612, 1617, 1621

NOVI ZAVJET

(Novum Testamentum), v. *Sveto pismo.*

- evanđelja kao srce Novog zavjeta, 125-27;
- jedinstvo Starog i Novog zavjeta, 128-30;
- knjige Novog zavjeta, 120;
- podrijetlo Novog zavjeta, 83, 105;
- sadržaj Novog zavjeta, 124, 684.

NOVI ŽIVOT U DUHU

(Nova vita in Spiritu), v. *Duhovnost.*

NOVOST (Novitas)

- novost kraljevstva Božjeg, 2832;
- novost kršćanske smrti, 1010;
- novost molitve, 2599, 2614-15.

NUTRINA (Interioritas)

- ispitivanje vlastite nutrine, 1779.

NUŽNOST (Necessitas)

- nužnost Crkve, 846;
- nužnost krsta, 1256-61;
- nužnost molitve, 2638, 2744;
- nužnost vjere, 161.

NJEŽNOST (Teneritudo)

- Božja nježnost, 239, 295, 2335;
- nježnost bračnih drugova, 1611, 2350.

OBAVJEŠĆIVANJE/OBAVIJEST

(Informatio), v. *Priopćivanje/priopćenje;*

- čuvanje istine u obavješćivanju, 2497-98, 2525;
- obavijest i privatni život, 2489, 2491-92;
- pravo na obavijest, 2494;
- sloboda obaviješćivanja, 2498;
- sredstva obaviješćivanja, 2493.

OBEĆANJE/A (Promissio/nes)

- Božja obećanja i njihovo ispunjenje, 484, 652, 1065, 2787;
- Božja vjernost obećanjima, 212, 215, 422, 1063;
- Božje obećanje Abrahamu, 705-06;
- Božje obećanje i molitva vjere, 2570-74, 2579;
- Duh obećanja, 705-06;
- Izrael kao nositelj Božjih obećanja, 60;
- krsna obećanja, 1185, 1254, 1298;
- nada kao uzdanje u Kristova obećanja, 1817;
- obećana zemlja, 1222;
- obećanje blaženstava, 1716-17, 1725, 1967;
- obećanje dano Bogu ili zavjet, 2101-03;
- obećanje Duha Svetog, 715, 729, 1287;
- obećanje Isusova uskrsnuća i njegovo ispunjenje, 638, 653;
- obećanje vječnog života, 2002;
- svečano obećanje i prisega, 2147, 2150, 2152;
- ženidbeno obećanje, 1644.

OBEŠČAŠĆENJE (Profanare), 2120.

OBITELJ (Familia), v. *Ženidba;*

- Božja obitelj, 2232;
- brojne obitelji kao znak Božjeg blagoslova, 2373;
- Crkva kao Božja, Kristova obitelj, 1, 759, 764, 959, 1655, 2233;
- društvena obrana obitelji, 2209-11;
- dužnosti djece u obitelji, 2214-20;
- dužnosti obitelji prema mladima i starima, 2208;
- dužnosti roditelja u obitelji, 2221-26;
- evangelizacija djece, 2225-26;
- Isusova obitelj, 533, 564;
- krsno svećeništvo, 1657;

- kršćanska obitelj, 2204-06;
- molitva u obitelji, 2183, 2685, 2691, 2834;
- nedjeljno posvećenje vlastite obitelji, 2186;
- obitelj i četvrta Božja zapovijed, 2197-2200;
- obitelj i kraljevstvo Božje, 2232;
- obitelj kao izvorna stanica društvenog života, 1882, 2207;
- obitelj kao kućna Crkva, 1655-58, 1666, 2204-05, 2685;
- obitelj kao odsjaj Božjeg stvoriteljskog djela, 2205;
- obitelj kao povlaštena zajednica, 2206;
- obitelj kao slika Trojstva, 2205;
- obitelj u Božjem planu, 2201-03;
- odgoj i poštivanje djece, 2221-24, 2228-30;
- odgoj vlastite obitelji, 1914;
- opasnosti koje ugrožavaju obitelj, 2436;
- osobe bez obitelji, 1658;
- otvorenost obitelji prema plodnosti, 1652-54;
- poštivanje djece prema roditeljima, 2214-20;
- poštivanje zvanja djece, 2232-33;
- povrede obitelji, 2390;
- pravo na osnivanje obitelji, 1908;
- priprava za osnutak obitelji, 1632;
- roditeljsko pravo u obitelji, 2229-30;
- utemeljenje, narav i svrhe obitelji, 2201-03, 2249, 2363.

OBJAVA (Revelatio)

- Božja objava izražena ljudskim jezicima, 101;
- čovjekova sposobnost primanja objave, 35-36;
- druge objave neće biti, 66-67;
- ljudsko razumijevanje objave, 157-58;
- nužnost objave, 74, 1960;
- objava dana »malenima«, 544;
- objava kao najpovlašteniji put za spoznaju Boga, 50;
- objava kao plod nadahnuća Duha Svetog, 105;
- objava kao prosvjetljenje u stvarima vjere i morala, 38;
- objava se događa postupno, 53, 69;

- objava vodi k višem shvaćanju društvenog života, 2419;
- »privatne« objave, 67;
- Stari i Novi zavjet kao prava objava, 129;
- Sveto pismo i predaja proizlaze iz objave, 80-83, 124;
- uzrok i svrha objave, 52, 68;
- vanjski dokazi vjere u objavu, 156;
- vjera kao odgovor na objavu, 142-43, 150, 176, 1814.

objava Božja (revelatio Dei), 51-67;

- Božja objava Izraelu, 2085;
- Kristov život kao dovršetak objave Božje, 561;
- Kristov život kao objava Očeva, 516;
- objava Boga kao jedinog Boga, 201-02;
- objava Božja u Dekalogu, 2059, 2070-71;
- objava Božje svemoži, 272;
- objava Božjeg Imena, 203-14; 2143;
- objava Duha Svetog, 243-48, 687-88;
- objava Sina, 152, 438, 647-48, 651;
- objava Trojstva, 237, 732;
- Očeva objava, 151, 238-42, 2779.

objava u povijesti spasenja (revelatio in historia salutis)

- objava Abrahamu, 59;
- objava Izraelu, 60-64, 72;
- objava našim praroditeljima, 54, 70;
- objava Noi, 56-58, 71;
- objava od samog početka, 54, 70;
- objava poslije pada, 55;
- objava u Isusu Kristu, 65-67, 73.

prenošenje objave

(Transmissio Revelationis)

- prenošenje po biskupima, 77;
- prenošenje po Crkvi, 78-79, 82;
- prenošenje preko apostola i Evanđelja, 75-76;
- Sveto pismo i Predaja (Traditio) kao dva različita načina prenošenja objave, 81-82. v. *Tradicija*;

sadržaji objave (Argumenta Revelationis)

- objava Božjeg milosrđa prema grešnicima, 1846;
- objava Božjeg nauma spasa, 50-51;

- objava čovjeka kao slike Božje, 1701, 2419;
- objava definitivne istine, tj. Isusa Krista, 124;
- objava Dekaloga, 2060, 2071;
- objava Marijina djevičanstva, 502;
- objava novih nebesa i nove zemlje, 1048;
- objava stvaranja, 287, 337;
- objava stvarnosti grijeha, 386-90;
- objava uskrsnuća mrtvih, 992.

OBLAK (Nubes)

- značenje oblaka u Isusovu preobraženju, 555;
- značenje oblaka u Starom i Novom zavjetu, 697, 1094;
- značenje oblaka u zadnjem Isusovu ukazanju, 659.

OBNOVA (Renovatio)

- krst, »kupelj preporođenja i obnove po Duhu Svetom«, 1215;
- obnova Crkve, 670, 821, 827, 1428;
- obnova na koncu vremenâ, 1043;
- sveci kao izvor i podrijetlo obnove, 828.

OBRAĆENJE (Conversio)

- grijeh, obraćenje i čišćenje, 1472, 1486, 1856;
- hod obraćenja i pokore, 1439;
- Ivanov krst obraćenja, 523, 535, 720;
- izvodjenje obraćenja, 1435;
- izvori obraćenja, 1436-37;
- katekumenat vodi obraćenje k zrelosti, 1248;
- kraljevstvo i obraćenje, 1470, 2612;
- krivi sud i manjak obraćenja, 1792;
- kršćanska inicijacija i obraćenje, 1229;
- ljudska krhkost i obraćenje, 1426;
- ljudska preuzetnost i obraćenje, 2092;
- milost i obraćenje, 1991, 2000, 2010, 2027;
- molitva i obraćenje, 2708, 2731, 2754, 2784;
- nužnost obraćenja srca, 821, 1430-33, 1856, 1888, 2608-09, 2708;
- obraćenje srca i Govor na gori, 2608;
- obraćenje srca i proroci, 2581-84, 2595;
- obraćenje svetog Pavla, 442;
- obraćenje svetog Petra, 1429;

- obraćenje, dar Duha Svetog, 1098, 1433;
- odbijanje obraćenja, 591;
- opravdanje i obraćenje, 1989, 1993;
- pokora i obraćenje, 1422-23, 2042;
- poziv na obraćenje, 160, 545, 981, 1036, 1428;
- razni oblici obraćenja i pokore, 1430-32, 1434;
- savjest i obraćenje, 1797;
- stari Zakon i obraćenje, 1963;
- što je potrebno za obraćenje, 1490, 1848;
- unutarnje obraćenje neophodno za društvene promjene, 1886-89, 1896;
- vidljivi učinci obraćenja, 1430, 1440;
- zlo kao put obraćenja, 385, 1502.

OBRANA (Defensio)

- obrana domovine, 2240;
- obrana ljudskog dostojanstva, 1929;
- obrana mira, 2302-17;
- obrana obitelji, 2209, 2211.

zakonita obrana (Defensio legitima)

- ciljevi zakonite obrane, 2266;
- pravo na zakonitu obranu, 1909, 2308;
- razlozi zakonite obrane, 2264, 2309;
- učinci zakonite obrane, 2263;
- zakonita obrana kao teška dužnost onoga koji je odgovoran za tuđe živote, 2265.

OBRAZAC, OBRASCI (Formula/ae)

- katehetski obrazac zapovijedi: poslije br. 2051;
- obrasci Dekaloga, 2065;
- obrazac ispovijesti vjere, 170;
- obrazac odrješenja, 1449, 1481;
- podrijetlo obrazaca kršćanskih molitava, 1096.

OBRAZOVANJE/OBLIKOVANJE (Efformatio), v. Odgoj;

- duhovno oblikovanje djece, 2221;
- katehetsko obrazovanje, 906;
- molitveni odgoj, 2686;
- oblikovanje savjesti, 1783-85;
- obrazovanje evangelizatora, 428;
- obrazovanje katekumena, 1248;
- sredstva društvenog priopćivanja i obrazovanje, 2493.

OBRED (Ritus), v. *Tradicija, Liturgija*;

- obred sakramenata, 1131, v. *pojedine sakramente*;
- obred sprovoda, usp. *Pokojnici*;
- promjene obredâ, 1125;
- različiti obredi u sveopćoj Crkvi, 1201, 1203, 1208.

OBREZANJE (Circumcisio)

- Isusovo obrezanje, 527;
- stari Savez i obrezanje, 1150.

OBVEZA (Obligatio), v. *Dužnost*;

- čuvanje stvorenoga svijeta i obveze prema budućim naraštajima, 2456;
- obveza čuvanja evanđeoskih savjeta, 915;
- obveza čuvanja jedinstva i nerazriješivosti ženidbe, 2364;
- obveza ispovijedanja grijeha, 1457;
- obveza laika da djeluju apostolski, 900;
- obveza obrane nacije, 2310;
- obveza odgovaranja Božjoj ljubavi (caritas), 2093;
- obveza poboljšanja ustanova i prilika života, 1888;
- obveza pomaganja u materijalnim potrebama Crkve, 2043;
- obveza poslušnosti vjere, 2086-87;
- obveza posvećenih, 931;
- obveza posvećivanja Dana Gospodnjeg i svetkovinâ, 2187;
- obveza pravednosti, 2412, 2439, 2446;
- obveza sudjelovanja u liturgiji na Dan Gospodnji i na svetkovine, 1389, 2180-83;
- obveza traganja za istinom i prijanjanja uz nju, 2467, 2497;
- obveze koje proizlaze iz zapovijedi, 2072;
- razrješenje od obveza povezanih s ređenjem, 1583.

Oci, v. *Crkveni Oci*.**OČAJ (Desperatio)**

- posljedice očaja, 2091;
- uzroci odbacivanja nade, 844, 1501.

OČINSTVO (Paternitas)

- Božje očinstvo kao izvor ljudskog očinstva, 2214;

- Božje očinstvo, 239, 270, v. *Bog*;
- odgovorno očinstvo, 2368;
- supruzi sudionici na Božjem očinstvu, 2367.

OČITOVANJE (Manifestatio)

- očitovanje Božje, njegove dobrote, moći i ljepote, 294, 707, 2519;
- očitovanje dolaska Božjeg kraljevstva, 570;
- očitovanje Duha Svetog, 697, 951;
- očitovanje Isusa Krista, 486, 528, 535, 639, 660, 1224.

»OČE NAŠ« (»Pater noster«)

- molitva »Oče naš« kao molitva Crkve, 2767-72;
- molitva »Oče naš« kao molitva Gospodnja, 2765-66;
- molitva »Oče naš« u središtu Svetog pisma, 2762-64.

pojedinačni dijelovi »Očenaša« (Singulae partes orationis)

- »Oče«, 2779-85, 2798;
- Oče »naš«, 2786-93, 2801;
- »koji jesi na nebesima«, 2794-96, 2802;
- »sveti se ime tvoje«, 2807-15, 2858;
- »dodi kraljevstvo tvoje«, 2816-21, 2859;
- »budi volja tvoja...«, 2822-27, 2860;
- »kruh naš svagdašnji daj nam danas«, 2828-37, 2861;
- »otпусти nam duge naše«, 2838-45, 2862;
- »ne uvedi nas u napast«, 2846-49, 2863;
- »oslobodi nas od Zla«, 2850-54, 2864.

ODANOST (Pietas)

- odanost djece (»djetinja odanost«), 2215.

ODBIJANJE POSLUŠNOSTI,

v. *Poslušnost: odbijanje p.*

ODGOJ (Educatio), v. *Obrazovanje*;

- kršćanski odgoj djece kao put posvećenja, 902;
- obrazovanje u vjeri, v. *Obrazovanje*;
- odgoj savjesti, 1783-85;
- odgoj u kršćanskoj vjeri kao dužnost i zadaća, 1635, 1651, 1656-66, 2685;

- odgoj u slobodi, 2370, 2526;
- odgoj u vjeri i posljedice iz njegova zanemarivanja, 2125;
- omogućivanje pristupa odgoju, 1908, 1911;
- pravo i dužnost roditelja da odgajaju djecu, 1653, 2221, 2223, 2372;
- pravo na pravilan spolni odgoj, 2344;
- roditelji kao prvi i glavni odgajatelji djece, 1653, 2206, 2372;
- sloboda odgoja djece u vjeri i političkoj zajednici, 2211;
- suradnja roditelja u odgoju djece, 2206;
- učinci i plodovi odgoja, 1839, 1917;
- zapreke za odgoj djece, 1634;
- ženidba i odgoj djece, 1601, 1652, 2201.

ODGOVORNOST (Responsabilitas)

- biskupi i apostolska odgovornost, 1594;
- grijeh i odgovornost, 1868;
- odgovornost čovjeka kao upravitelja svijeta, 373;
- odgovornost djece prema roditeljima, 2218;
- odgovornost grešnikâ za Isusovu smrt, 597-98;
- odgovornost naroda Božjeg, 783;
- odgovornost roditelja prema djeci, 2223, 2225;
- odgovornost supružnika u prenošenju života, 2368;
- odgovornost za čine, 1735, 1737, 1745-46, 1754;
- savjest i odgovornost koju valja prihvatiti, 1781;
- siromaštvo i moralna odgovornost bogatih nacija, 2439;
- sloboda i odgovornost, 1036, 1731-38;
- sudjelovanje u društvenom životu i odgovornost, 1913-17.

ODJEĆA (Vestis)

- krst kao odjeća besmrtnosti, 1216, 1243;
- odjeća i stid, 2522.

ODLUKA (Propositum)

- odluka da se ubuduće ne griješi kao pokornikov čin, 1451, 1490;
- odluka da se izvrši zadovoljština i djela zadovoljštine, 1491.

ODNOSI (Relationes),

v. *Čovjek, Društvo;*

ODNOSI: PREDBRAČNI O. (Iunctiones ante matrimonium), 2391.

ODRASLI (Adulti)

- kateheza odraslih, 5, 2688;
- katekumenat odraslih, 1232-33;
- kršćanska inicijacija odraslih, 1233, 1247, v. *Inicijacija: kršćanska i.*
- krštenje odraslih, 1247;
- odrasla djeca i obiteljski život, 2214, 2218, 2230.

ODREĐENJE (Destinatio)

- čovjekovo određenje, 30, 311, 1008, 1031, 1036, 1703, 1995, 2371;
- određenje svijeta, stvorenja, 295, 302, 1046-47;
- ustanove i čovjekovo određenje, 2244, 2257.

ODRICANJE OD BOGATSTVA (Renuntiatio divitiis), 2544, 2556.

ODRJEŠENJE (Absolutio),

v. *Pomirenje i Pokora.*

ODVAJANJE SUPRUŽNIKA

(Separatio coniugum), 2383,
v. *Rastava.*

ODVJETNIK, v. Tješitelj, Zagovornik.

ODVRAĆANJE OD RATA

(Dissuasio a bello), 2315.

OGANJ (Ignis)

- očišćujući oganj, 1031;
- oganj kao simbol Duha Svetog, 696;
- oganj ljubavi (amor), 2617, 2717, 2785;
- simboličko značenje ognja, 1147, 1189;
- vječni oganj, 1034-35.

OGOVARANJE (Detractatio)

- moralna neprihvatljivost ogovaranja, 2477;
- posljedice ogovaranja, 2479.

OHOLOST (Superbia), 1866, 2514,
v. *Griješ: glavni grijesi*;
– borba protiv oholosti, 1784;
– posljedice oholosti, 2094, 2317, 2540,
2728.

OKAJANJE (Expiatio), v. *Zadovoljština*;
– Isus kao žrtva za okajanje ljudskih
grijeha, 457, 604, 615-16, 1476, 1992;
– okajanje grijeha u Izraelu, 433, 578;

OKOLIŠ (Ambitus), v. *Priroda, Stvorenje*.

**OKORJELOST SRCA
(Induratio cordis)**, 591, 674, 1859.

OLTAR (Altare)
– blagoslov oltara, 1672;
– euharistija, sakrament oltara, 1372;
– Gospodnji oltar koji je sagradio
Abraham, 2570;
– nebeski oltar, 1383, 1589;
– novi Savez i oltar, 1182;
– slavljenje euharistije i značenje oltara, 1383;
– srce kao oltar, 786, 2655;
– žrtva na križu i oltar, 1182, 1364,
1366-68, 1939.

**OPĆINSTVO SVETIH/SVETINJA
(Communio sanctorum)**, 946-62;
– različite duhovnosti i općinstvo svetih,
2684;
– zagovor kao izraz općinstva svetih, 1055,
2635;
– značenje općinstva svetih, 1331.

OPHOD, v. *Procesija*.

**OPLODNJA: UMJETNA O.
(Fecundatio artificialis)**
– moralno neprihvatljivost umjetne
oplođnje, 2377;
– velika štetnost heterologne umjetne
oplođnje, 2376.

**OPOMENA: BRATSKA O.
(Correctio fraterna)**
– ljubav (caritas) i bratska opomena, 1829;
– obraćenje i bratska opomena, 1435.

OPRAVDANJE (Iustificatio), v. *Milost*;
– definicija i značenje opravdanja, 1987,
1989, 1991-92;
– obraćenje prethodi opravdanju, 1989;
– opravdanje kao najizvrsnije djelo Božje
ljubavi (amor), 1994;
– oprostjenje i pravednost odozgor kao
vidici opravdanja, 2018;
– putovi za primanje opravdanja, 1446,
1996, 2001;
– razlog čovjekova opravdanja, 402, 617,
654, 1987, 1992;
– učinci opravdanja, 1266, 1990.

**OPREDJELJENJE: POVLAŠTENO O.
(Optio praefentialis)**,
v. *Ljubav (amor): veća lj.*

OPROSTI (Indulgentiae), 1471-1479;
– definicija i značenje oprostâ, 1471;
– dobivanje oprostâ po Crkvi, 1478, 79;
– oprosti za pokojne, 1032, 1479;
– učinci oprostâ, 1498.

OPROŠTENJE (Venia),
v. *Pokora i pomirenje*;
– Božja milost kao podrijetlo oprostjenja,
2010;
– Božje oprostjenje kao znak njegove
svemoći, 277;
– moguće oprostjenje sviju grijeha, 982;
– obitelj kao škola praštanja, 1657, 2227;
– obraćenje i oprostjenje, 2608;
– odbija se oprostjenje onome koji huli na
Duha Svetog, 1864;
– oprostjenje valja dati onome koji nanosi
nepravdu, 2840, 2845;
– različiti putovi za postignuće oprostjenja
grijeha, 1434, 1437, 1452;
– sakramenti kao putovi za postignuće
oprostjenja, 987, 2839;
– samo Bog daje oprostjenje, 1441;
– traženje oprostjenja u molitvi, 1425,
2631, 2838-45;
– učinci oprostjenja grijeha, 1443, 1473;
– vlast oprostjenja, 981.

OPSLUŽIVANJE (Observantia),
v. *Poštivanje*;

- opsluživanje naravnog zakona, 2036;
- opsluživanje vjerskih istina, 2035.

OPSTOJNOST (Exsistentia), v. *Život*.

OPTUŽBA (Accusatio), v. *Pokora i pomirenje: ispovijed*.

ORGANIZACIJE: SINDIKALNE O. (Consociationes operariorum), 2430.

ORUŽJE (Arma)

- gomilanje oružja, 2315;
- odbijanje uporabe oružja, 2311;
- oružje ugrožava mir, 2317;
- proizvodnja i trgovanje oružjem, 2316;
- uporaba oružja bez dužnog razlikovanja ciljeva, 2314;
- utrka u naoružanju, 2315, 2329, 2438;
- uvjeti posizanja za oružjem, 2243, 2309.

OSJEĆAJ (Sensus), v. *Smisao*.

- moralni osjećaj, 1954;
- osjećaj vjere, 91-93, 785, 889;
- osjećaj za sveto, 2144;
- pridružiti osjećaj unutarnjoj molitvi, 2702;
- religiozni osjećaj, 1676;
- zdrav pučki osjećaj, 1676.

OSKUDICA (Inopia), v. *Nevolja, Potreba*;

- pomoć koju valja pružiti onima koji trpe oskudicu, 1351, 2218, 2315, 2833.

OSLOBOĐENJE (Liberatio)

- gospodarsko i društveno oslobođenje, 2124;
- Izraelovo oslobođenje, 1363, 2170;
- molitva za oslobođenje od Zla, 2750, 2850-54;
- oslobođenje i spasenje, 1741;
- oslobođenje koje se ostvaruje krstom, 1221, 1237;
- oslobođenje od grijeha, 1741, 1964.

OSOBA (Persona), v. *Čovjek, Društvo, Dostojanstvo, Poštivanje*;

- cjelovitost osobe, 2338-45;
- država i osoba, 2237;
- identitet osobe, 203, 2158;

- ljudska osoba određena za vječno blaženstvo, 1703;
- osoba i društvo, 1878-89, 1929;
- osoba i opće dobro, 1738, 1905, 1912-13;
- osoba kao hram Duha Svetog, 364;
- osoba kao slika Božja, 1730;
- poštivanje osobâ i njihovih dobara, 2407-18;
- poštivanje osobe i znanstveno istraživanje, 2292-96;
- poštivanje osobe, 1907, 1929-33, 2212, 2297-98, 2477, 2479, 2524;
- prava i dužnosti osobâ, 1738, 2070, 2108, 2270, 2273;
- rad i osoba, 2428;
- razlike među osobama, 1946;
- spolnost i osoba, 2332, 2337;
- sposobnost osobe, 1704;
- sredstva obavješćivanja i osoba, 2492, 2494;
- transcendentna narav ljudske osobe, 1295, 2245;
- ustrojstvo osobe, 362.

dostojanstvo osobe (Dignitas personae)

- dostojanstvo ljudske osobe, 1700-1876;
- dostojanstvo osobe i društvena pravednost, 1911, 1913, 1926, 1929, 1938, 2213, 2238, 2402;
- dostojanstvo osobe i vjerska sloboda, 1738, 1747, 2106;
- eutanazija i dostojanstvo ljudske osobe, 2277, 2324;
- grijeh i dostojanstvo ljudske osobe, 1487, 2261, 2320, 2353, 2414;
- pokusi s ljudskim stvorom i dostojanstvo osobe, 2295;
- pornografija, prostitucija, silovanje i dostojanstvo ljudske osobe, 2354-56;
- poštivanje dostojanstva ljudske osobe, 1935, 2158, 2235, 2267, 2297, 2304;
- temelj dostojanstva osobe, 225, 357, 1700, 1730, 1934, 2126;
- umjetna oplodnja i dostojanstvo osobe, 2377;
- zahtjevi dostojanstva ljudske osobe, 1780, 1930, 1938, 1944, 2339, 2467;

- zahvat u genetsko nasljeđe i dostojanstvo osobe, 2275.

OSOBE S POSEBNIM POTREBAMA, 'prikraćenci' (Incapacitate laborantes; handicap), v. Bolesnici;

- eutanazija i prikraćenci, 2277;
- solidarnost, briga i poštovanje prema prikraćenicima, 2208, 2276.

OSUDA (Damnatio), v. Sud;

- istočni grijeh i osuda ljudi, 402;
- »jesti i piti sebi osudu«, 1385;
- krivo svjedočenje i osuda nedužnih, 2476;
- osuda bezvjerja u prvoj zapovijedi Dekaloga, 2118;
- osuda grešnikâ, 1034;
- osuda grijeha, 1458;
- osuda mnogoboštva, 2112;
- osuda pobačaja, 2322;
- osuda preljuba, 2380;
- osuda razdorâ u Crkvi, 817;
- posljednji sud i osuda, 1039;
- razlog osude, 1037;
- vlasti i osuda onih koji pružaju otpor, 1899.

OTAC (Pater), v. Očinstvo, Roditelji.

OTAJSTVO (Mysterium),

Otajstven/i, v. *Crkva: Crkva kao mističko/otajstveno tijelo Kristovo.*

- Božje otajstvo, 42, 206, 234, 1028, 2779, v. *Bog*;
- Kristovo otajstvo, 280, 512-60, 639, 654, 1067, v. *Krist*;
- otajstvo Crkve, 770-76, v. *Crkva*;
- otajstvo čovjeka, 359, v. *Čovjek*;
- otajstvo jedinstva Crkve, 813-16;
- otajstvo ljudskog spasenja, 122, v. *Spasenje*;
- otajstvo postojanja zla, 309, 385, 395, v. *Zlo*;
- otajstvo stvaranja, 287, 295-301, v. *Stvaranje*;
- otajstvo vjere, 2558, v. *Vjera*.

OTKLINJANJE (Exorcismus)

- egzorcizam u krsnom slavju, 1237;

- značenje i svrhe egzorcizma i način njegova izvođenja, 1637;
- značenje Isusovih egzorcizama, 517, 550.

OTKUPITELJ, v. Krist.

OTKUPLJENJE (Redemptio),

v. *Spasenje*;

- Crkva kao sredstvo spasenja za sve, 776;
- Kristov život kao otajstvo otkupljenja, 517, 635, 1067;
- Kristova smrt kao otkupiteljska žrtva, 613, 616;
- Marija u službi otajstva otkupljenja, 494, 508;
- navještaj i obećanje otkupljenja, 55, 64, 601;
- otkupljenje »za mnoge«, 605;
- otkupljenje je u središtu kršćanskog navještaja, 571, 601;
- raširenost otkupiteljskog djela, 634;
- smisao otkupljenja shvaća se samo u vjeri, 573.

OTPAD (Apostasia)

- Mojsije i otpad njegova naroda, 2577;
- posljednja kušnja Crkve i otpad, 675;
- rane crkvenog jedinstva i apostazija, 817;
- značenje otpada, 2089.

OTPUŠTENJE GRIJEHA

(Remissio peccatorum),

v. *Pokora i Pomirenje, Oproštenje*;

- Bog je Krista »za nas učinio grijehom«, 602-03;
- Duh Sveti i otpust grijeha, 984;
- Krist opravdava ljude, 615, 1708;
- Krist vrši otpuštenje grijeha, 987, 1741;
- Krist, »Jaganjac Božji koji oduzima grijeh svijeta«, 523, 536, 608;
- Krist, »pomirnica za naše grijeh«, 615, 1708;
- Kristov prinos samoga sebe Ocu za naše grijeh, 606-18;
- Kristova žrtva za otpuštenje ljudskih grijeha, 536, 545, 610, 613;
- krst i otpuštenje grijeha, 403, 977-80, 1226, 1263;
- oblici pokore i putovi za postignuće oproštenja grijeha, 1434-39;

- otpuštenje grijeha i sakrament pokore, 1496;
- otpuštenje grijeha kao dar Božje ljubavi (amor), 734;
- otpuštenje grijeha kao pomirenje sa Crkvom, 1443;
- otpuštenje grijeha kao učinak opravdanja, 2018;
- samo Bog može otpuštati grijeh, 430-31, 1441;
- svećenici kao posrednici oprostjenja grijeha, 1421, 1486, 1520;
- vlast Crkve da otpušta grijeh, 1393, 1846.

OZDRAVLJENJE (Sanatio)

- Bog izvodi duhovno ozdravljanje, 739, 798, 1210, 1484, 1502;
- karizma ozdravljanja, 1508;
- medicinski i znanstveni zahvati radi čovjekova ozdravljenja, 2274-75, 2292;
- posvećeno ulje kao znak ozdravljenja, 1293;
- sakramenti ozdravljenja, v. *Pokora i pomirenje, Bolesničko pomazanje*.

PAD (Lapsus), v. Istočni grijeh;

- Bog ne ostavlja čovjeka nakon pada, 55, 70, 410;
- pričanje Knjige Postanka o ljudskom padu, 289, 390;
- uzrok i iskon pada anđela, 391-93, 760;
- uzrok ljudskog pada, 215, 385.

PAKAO (Infernus)

- crkveni nauk s obzirom na pakao, 1036;
- definicija pakla, 1033-34;
- pakao kao posljedica vječne odbačenosti od Boga, 1034;
- pakao kao slobodno i svojevoljno napuštanje Boga, 1037;
- smrtni grijeh kao uzrok vječne smrti, 1861;
- vječna odijeljenost od Boga kao glavna kazna paklom, 1035.

PAPA (Papa), v. Vrhovni svećenik.

PAR: BRAČNI P. (Par), v. Ženidba;

- ljudska neplodnost i bračni par, 2377, 2374;
- sklad bračnog para i fizičke komplementarnosti, 2333;
- vjernost i bračni par, 2364;
- ženidba i bračni par, 1603, 1624, 1636, 1642, 2363.

PARAKLET (Parakletus), v. Duh Sveti.

PARUZIJA (Parusia), 1001,

v. *Punina: P. vremena*.

PARTICIPACIJA, v. Sudjelovanje

PASHA (Pascha), v. Vazam.

PASTIRI CRKVE

(Pastores Ecclesiae), v. Biskup;

- biskupi kao pastiri Crkve, 862, 939, 1558;
- Krist izabire i šalje crkvene pastire, 816, 1575;
- laici pružaju pomoć pastirima Crkve, 900-01;
- pastirska zadaća Petra i apostola, 881;
- zadaće crkvenih pastira, 801, 857, 1551, 1632, 2033, 2038, 2663;
- župnik kao pastir vlastite župe, 2179.

PASTORAL (Pastoralis)

- Božja riječ hrani pastoralno naviještanje, 132;
- ciljevi pastoralnog poslanja, 857;
- pastoralna skrb za župu, 2179;
- pastoralna zadaća učiteljstva, 890;
- pastoralno razlikovanje, neophodno za podržavanje i čišćenje pučke religioznosti, 1676;
- upravljanje i pastoralna zadaća biskupâ, 886, 896, 927, 1560;
- zajedničko pastoralno djelovanje za mješovite ženidbe, 1636.

PATRIJARSI (Patriarchae)

- čašćenje patrijarhâ u Starom zavjetu, 61;
- patrijarsi kao korijen Crkve, 755;
- patrijarsi židovskog naroda, 839.

PEČAT (Sigillum), 698,
v. *Biljeg: sakramentalni b.*

PEDAGOGIJA: BOŽANSKA P. (Paedagogia divina),
53, 708, 1950, 1964.

PEDESETNICA, v. *Duhovi*.

PERMISIVIZAM (Permissivus animus morum), 2526.

PETAR APOSTOL (Petrus apostolus)
– Petar kao glava apostolskog zbora, 552, 765, 880-81;
– Petar kao svjedok Kristova uskrsnuća, 641-42;
– Petrova vjera u Krista, 153, 424, 440, 442;
– Petrove zadaće, 552, 642, 881;
– Petrovo nijekanje i obraćenje, 1429, 1851;
– rimski biskup, v. *Vrhovni svećenik*;

PITANJA (Quaestiones)
– odgovor na glavna ljudska pitanja, 68, 282, 1676, v. *Čovjek*.

PLAĆA¹ (Salarium)
– pravedna plaća, 2434.

PLAĆA² (Stipendium)
– smrt kao plaća grijeha, 1006.

PLOČE DESET ZAPOVIJEDI (Tabulae decem praeceptorum),
2058, 2067, v. *Zapovijed*.

PLODNOST (Fecunditas)
– Krist, trs koji daje duhovnu plodnost, 755, 864, 2074;
– otvorenost za bračnu plodnost, 372, 1604, 1642-43, 1652-54, 1662, 1664;
– plodnost kao zahtjev bračne ljubavi (amor), 2363;
– plodnost ženidbe, 2366-72;
– proširenje plodnosti bračne ljubavi (amor), 2221, 2363;
– značenje ljudske plodnosti, 2335, 2398.

POBAČAJ (Abortus)
– sudjelovanje u vršenju p., 2272
– zaštita života i p., 2270
– moralne zapovijedi i p., 2271, 2274

POBJEDA (Victoria)
– Božja pobjeda nad zlom na koncu svijeta, 677;
– Isusova pobjeda nad Sotonom, 539, 2853;
– Kristova pobjeda nad grijehom i smrću, 411, 420, 654, 1505;
– pobjeda Crkve nad moćima smrti, 552;

POBOŽNOST¹ (Devotio)
– obećanja i zavjeti kao oblici pobožnosti, 2101-02;
– oblikovanje prave pobožnosti, 24;
– pučka pobožnost kao nadopuna Časoslovu, 1178;
– pučka religioznost i pobožnost, 1676.

POBOŽNOST² (Pietas)
– pobožnost kao dar Duha Svetoga, 1303, 1831;
– pobožnost prema Djevici Mariji, 971;
– pučka pobožnost i kateheza, 1674, 2688.

POČINAK (Requies)
– nedjeljni počinak, 2184-85, 2194;
– subotnji počinak u Dekalogu, 582, 2168-73, 2189.

PODJELE (Divisiones)
– ljudske podijeljenosti prevladane jedinstvom otajstvenoga Kristova tijela, 791, 866;
– molitva »Oče naš« kao zajedničko dobro unatoč razdieljenostima, 2791-92;
– podjele među jeruzalemskim vlastima u odnosu na Isusa, 595-96;
– podjele učenika, 1336;
– posljedice podjela među kršćanima, 855;
– uzrok podjelâ među kršćanima, 821.

PODLOŽNOST: ČOVJEKOVA P. (Submissio hominis)
– čovjekova podložnost Bogu, 154, 341, 396, 1955;

- čovjekova podložnost zakonitim vlastima, 2239-40;
- uskraćivanje podložnosti Vrhovnom svećeniku (šizma), 2089;

PODZEMLJE (Inferi), v. *Šeol*;

- čovjekov silazak u podzemlje, 1035;
- Kristov silazak u podzemlje (»pretpakao«), 624, 631-35;
- vrata prema podzemlju i Crkva, 552, 834.

POGANI (Pagani), 522, 528, 781.

POGREB (Sepultura), 1690, 2300,
v. *Pokojnici, Sprovod*.

POHOTA (Cupido), v. *Požuda, Želja*;

- ovladavanje pohotom, 377, 2552;
- razlozi prevladavanja pohote, 2541;
- tuđa dobra i pohota, 2534, 2536;
- uzrok pohote, 1607, 2259;

POHVALE (Laudes),

v. *Liturgija: L. časova*.

POKAJANJE (čin ili djelo kajanja),
v. *Kajanje, Pokora i pomirenje*:
pokornički čini.

POKOJNICI (Defuncti),

v. *Sprovod, Pogreb*;

- euharistija i molitve za pokojnike, 1032, 1056, 1371, 1414;
- molitva za pokojnike (suffragium), 958, 1032, 1055, 1684-90;
- oprosti za pokojnike, 1471, 1479;
- poštovanje prema tijelima pokojnika, 2300;
- slavlje sprovoda, 1689;
- zajedništvo s pokojnicima, 958.

POKORA (Poenitentia)

- ciljevi pokore, 2043;
- oblici pokore u kršćanskom životu, 1434-39;
- djela pokore namijenjena pokojnicima, 1032;
- unutarnja pokora, 1430-33.

POKORAVANJE, v. *Poslušnost*.

POKORA I POMIRENJE
(Poenitentia et Reconciliatio),

v. *Sakrament/i*;

- bolesničko pomazanje i otpuštenje grijeha, 1532;
- ciljevi sakramenta pokore i pomirenja, 1421, 1468;
- dob za otpuštenje grijeha, 1457;
- eshatološko značenje sakramenta pokore i pomirenja, 1470;
- euharistija i otpuštenje grijeha, 1393, 1395, 1436, 1846;
- Kristova žrtva kao izvor otpuštenja čovjekovih grijeha, 1851;
- krst i otpuštenje grijeha, 535, 977-78;
- oprost, 1471;
- pokora i pomirenje kao sakrament, 1210;
- pokora i pomirenje te krst, 1425-26;
- primanje odrješenja u sakramentu pokore prije primanja pričesti, 1415;
- primanje sakramenta pokore i pomirenja prije slavlja ženidbe, 1622;
- sakrament pokore i pomirenja u najtežim slučajevima, 1463;
- sakrament pokore i pomirenja ustanovljen za sve ljude, 827, 1446;
- sakrament pokore i pomirenja, ustanovljen od Krista, 1446;
- sakramentalni pečat ispovijedi, 1467, 2490;
- vlast podijeljivanja sakramenta pokore i pomirenja nekatoličkim kršćanima, 1401;
- zapovijed primanja sakramenta pokore i pomirenja, 1457, 2042.

liturgijsko slavlje ili obred sakramenta pokore i pomirenja
(Celebratio liturgica seu ritus sacramenti Poenitentiae et Reconciliationis)

- pokornički čini, v. *niže, sub voce*;
- promjene slavljenja sakramenta pokore tijekom stoljećâ, 1447-48;
- služitelj slavlja, 1461-62; 1466;
- svećenikov čin, 1491;
- temeljna struktura, 1448, 1480;
- zajedničko slavlje, 1482-83.

nazivi sakramenta pokore i pomirenja (Appellationes sacramenti Poenitentiae et Reconciliationis)

- sakrament ispovijedi, 1424, 1455-58;
- sakrament obraćenja, 1423;
- sakrament oprostjenja, 1422;
- sakrament otpuštenja, 1395;
- sakrament pokore, 1423;
- sakrament pomirenja, 1385, 1424, 1440;
- sakrament praštanja, 1424, 1446.

nužnost sakramenta pokore i pomirenja (Necessitas sacramenti Poenitentiae et Reconciliationis)

- radi pomirenja s Bogom i Crkvom, 1484;
- radi ponovnog zadobivanja milosti opravdanja, 1446;
- radi postizanja oprostjenja smrtnih grijeha, 1395;
- radi primanja ostalih sakramenata, 1385.

pokornički čini (Actus poenitentis), 1491;

ISPIT SAVJESTI, 1454, 1456;

KAJANJE (Contritio), 1451-54;

- Duh Sveti daje milost kajanja, 1433;
- kajanje i sakramentalna ispovijed, 1452;
- kajanje kao bol duše, 1451;
- kajanje, nužno za postizanje oprostjenja, 982, 1259, 1861, 1864;
- nema pokore nakon smrti, 393;
- savršeno i nesavršeno pokajanje, 1492.

ISPOVIJED (Confessio), 1455-58;

- ispovijed grijeha i obraćenje, 1435;
- ispovijedanje lakih grijeha, 1493, 1863;
- nužnost ispovijedanja grijeha, 1448;
- nužnost ispovijedanja teških grijeha da bi se postiglo pomirenje, 1493;
- osobna ispovijed, najznačajniji oblik pomirenja, 1484;
- pojedinačna ispovijed i zajedničko slavlje, 1482.

ODRJEŠENJE (Absolutio), 1480-84;

- bizantska liturgija i obrasci odriješnja, 1481;
- izopćenje i odriješnje, 1463;
- obrasci odriješnja, 1449, 1481;
- odriješnje umirućega, 1020;

- opće odriješnje, 1483;
- teški grijesi i odriješnje, 1415, 1457, 1497;
- vlast otpuštanja grijeha, 553, 976, 1441-42, 1444-45, 1461;
- zajedničko slavlje i pojedinačno odriješnje, 1482.

OTPUŠTENJE I POMIRENJE,

v. *Oproštenje, Otpuštenje grijeha;*

- Bog se u Kristu pomirio sa svijetom, 433;
- Crkva kao mjesto pomirenja, 755;
- oprostjenje kao temeljni uvjet pomirenja, 2844;
- pomirenje sa Crkvom, 1443-45;
- pomirenje svih kršćana u jedinstvu Kristove Crkve, 822;
- putovi pomirenja, 981, 1449, 1455.

ZADOVOLJŠTINA (Satisfactio)

- ciljevi zadovoljštine, 1494;
- naložena od ispovjednika, 1460;
- oblici pokore i njihove svrhe, 1460;
- zadovoljština kao pokornički čin, 1491.

učinci sakramenta pokore i pomirenja (effectus sacramenti Poenitentiae et Reconciliationis)

- anticipacija posljednjeg suda, 1470;
- daje oprostjenje uvrede Bogu nanesene, 1422;
- donosi »duhovno uskrsnuće«, 1468;
- pomirenje s Bogom, 980, 1468;
- pomirenje sa Crkvom, 980, 1422, 1469;
- ponovno postizanje milosti, 1446, 1468.

POKUSI: ZNANSTVENI P.

(Scientifica experimenta), v. *Znanost;*

- znanstveni pokusi i poštivanje osobe, 2292, 2295;
- znanstveni pokusi na životinjama, 2417.

POLAGANJE RUKU

(Impositio manuum)

- Isus ozdravljao polažući ruke, 699, 1504;
- polaganje ruku kao znak Saveza, 1150;
- polaganje ruku u sakramentu potvrde, 1288;
- polaganje ruku u sakramentu reda, 1538, 1556, 1558, 1573;
- značenje polaganja ruku, 699.

POLIGAMIJA (Polygamia)

- poligamija kao povreda nanesena dostojanstvu ženidbe, 2387;
- poligamija protivna jednakom osobnom dostojanstvu muža i žene, 1645;
- poligamija u starom Zakonu, 1610.

POLITEIZAM (Polytheismus), 2112.**POLITIKA, POLITIČKO (Politicus)**

- ljudska prava i političke vlasti, 2273;
- molitva za građansku vlast, 1900;
- moralni sud Crkve o stvarima koje se tiču političkog reda, 2246;
- oblik političkih režima i zajedničko dobro, 1901-04, 2237;
- otpor pritisku političke moći, 2243;
- politička vlast vrši se unutar određenih granica, 1923;
- politička zajednica i Crkva, 2244-46;
- političko ovladavanje javnim mnijenjem, 2499;
- razlikovanje između služenja Bogu i služenja političkoj zajednici, 2242;
- vjernici laici sudjeluju u ustrojavanju politike, 899, 2442.

POMAZANJE (Unctio)

- Krist pomazan u Duhu Svetom, 438, 690;
- pomazanje prilikom krštenja, 1241, 1291;
- pomazanje prilikom potvrde, 1242, 1289, 1291, 1295, 1300;
- pomazanje prilikom sakramenta reda, 1574;
- simbol pomazanja uljem, 695;
- učinak pomazanja Duha Svetog za vjernike, 91, 698, 786, 2769;
- značenje pomazanja, 1293-94.

POMIRILIŠTE (Propitiatorium), 433.**POMIRENJE, v. Pokora i pomirenje.****POMOĆ, POMAGANJE, (Assistentia, Assistere)**

- andeosko pomaganje ljudima, 332, 335;
- božanska asistencija Vrhovnom svećeniku i biskupima, 892;
- Gospodnja potpora bolesnicima, 1520;

- pomaganje obitelji, 2211;
- pomoć Duha Svetoga, 86, 94, 688, 2182, 2422;
- pomoć đakona, 1369, 1570;
- zdravstvena i društvena pomoć/potpora, 2288.

PONAŠANJE (Agendi modus)

- kršćansko ponašanje i sablazan, 2284, 2286;
- moralnost ponašanja, 1753;
- nagnuće prema egoizmu i ljubav (caritas), 1931, 2831;
- religiozno ponašanje ljudi, 28, 844;
- zakon kao pravilo ponašanja, 1951, 1958.

PONIZNOST (Humilitas)

- poniznost kao temelj molitve, 2559, 2631;
- poniznost nužna za molitvu, 2713;
- »siromaštvo duhom« i poniznost, 2546.

PONIŽENJE ISUSOVO (Humiliatio Iesu), 272, 472, 520, 537, 2748.**POPUDBINA (Viaticum)**

- euharistija kao popudbina, 1331, 1392, 1517, 1524-25.

POPULARAN (Popularis), v. Glasovitost.**POREDAK (Ordo)**

- društveni ili javni poredak, 1909, 1940, 2032, 2266-67, 2298, 2304, 2424;
- međunarodni poredak, 1885;
- politički poredak, 2246;
- poredak stvaranja, 299, 341, 1608.

PORNOGRAFIJA (Pornographia), 2211, 2354, 2396.**POROD (Procreatio),**

- v. *Regulacija poroda, Roditelji;*
- moralnost metodâ za upravljanje porodom, 2370;
- odgovorno rađanje, 2368;
- rađanje djece kao jedna od svrha braka, 1652;
- spolnost i rađanje, 2351-52;
- supružnici odgovorni za porod, 2372;

- tehnike prokreacije protivne dostojanstvu osobe, 2377;
- upravljanje porodom, 2368, 2370.

POROK (Vitium), v. *Oholost, Škrtost, Zavist, Srditost, Bludnost, Lakomost, Lijenost ili Duhovna lijenost*;

- podrijetlo porokâ, 1865, 1876;
- poroci i kreposti, 1768, 1774, 2516;
- poroci ili glavni grijesi, 1866;
- širenje porokâ, 2302.

PORUKA, v. *Navještaj*.

POSINAŠTVO, POSINJENJE (Adoptio)

- Bog daruje posinaštvo po sakramentima, 537, 1129, 1197, 1265, 1279;
- Božja sloboda u darivanju posinaštva, 52, 257, 1996;
- Božji naum ostvaren u posinaštvu, 270, 2782;
- Krist nije posinjeni sin, 2673, 2717, 2740, 2745, 2766;
- obiteljsko posvajanje napuštene djece, 2379;
- posinaštvo čini ljude djecom Božjom, 257, 1077;
- posinaštvo čini ljude Kristovim subaštinicima, 2009;
- posinaštvo čovjeka, sina po Isusu Kristu, 52, 257, 422, 460, 505, 654, 839, 1110, 1709, 2639, 2782, 2798, 2825;
- posinaštvo i baština vječnog blaženstva, 1, 294;
- posinaštvo u Božjem naumu, 1, 52, 257;
- učinak posinjenja, 654, 1709, 2784.

POSANJE (Missio), v. *Misije*;

- Kristovo poslanje, 430, 436, 438, 440, 534, 536, 606, 608;
- Petrovo poslanje, 552;
- poslanje apostolâ, 2, 551, 858-60, 1122, 1223;
- poslanje biskupâ, 2068;
- poslanje Crkve, 6, 730, 738, 768, 782, 811, 831, 849-56, 873;
- poslanje Djevice Marije, 489, 969;
- poslanje Duha Svetog, 244, 485, 716, 1108;
- poslanje đakonâ, 1570;

- poslanje laikâ, 897-913;
- poslanje posvećenih, 931-33;
- poslanje roditelja, 2226;
- poslanje supružnika, 2367;
- poslanje učiteljstva, 890;
- združeno poslanje Sina i Duha Svetog, 689-90, 702, 727, 737, 743, 2655.

POS LUH (Obsequium)

- posluh prema definicijama učiteljstva vjere, 891;
- religiozni posluh duha prema redovitom naučavanju učiteljstva, 892.

POS LUŠNOST (Oboedientia)

- poslušnost pozivu krštenih, 1269;
- Kristova poslušnost, 411, 475, 532, 539, 612, 615, 908, 1009;
- poslušnost savjesti, 1790;
- poslušnost i sloboda, 1733;
- poslušnost i grijeh, 1850, 1862, 2515;
- poslušnost vjere, 143-49, 1831, 2087, 2089, 2135, 2340, 2716, 2825;
- pokoravanje važećim zakonima, 2240;
- poslušnost prezbiterâ, 1567;
- poslušnost kao evanđeoski savjet, 915, 2053;
- poslušnost kao sinovsko poštovanje, 2216-17, 2251;
- poslušnost Djevice Marije, 148, 494, 511;
- dužnost poslušnosti, 1900;

odbijanje poslušnosti

(Recusatio oboedientiae)

- Adamovo i ljudsko odbijanje poslušnosti i posljedice toga, 399-402, 1733, 2515;
- Adamovo odbijanje poslušnosti ispravljeno po Kristu, 411, 532, 614-15;
- grijeh kao odbijanje poslušnosti prema Bogu, 397, 1850, 1871;
- odbijanje moralne poslušnosti, 1733, 1862, 2515;
- odbijanje poslušnosti vlastima, 2256, 2242, 2313.

POSREDNIK (Mediator), v. *Krist*.

POST (Ieiunium)

- post kao evanđeoski zakon, 1969;
- post kao oblik pokore, 1434, 1438, 2043;

- post kao priprema za primanje pričesti, 1387.

POSTOJANJE BOŽJE/OPSTOJNOST BOŽJA (Exsistentia Dei), 31-38, v. *Bog*.

POSTOJANJE (Exsistentia), v. *Život*.

POSTUPANJE, v. *Djelovanje*.

POSVEĆENI ŽIVOT,
v. *Život: posvećeni ž.*

POSVEĆENJE¹ (Consecratio),
v. *Pretvorba;*

- biskupsko posvećenje, 1556-59, 1562;
- Isusovo posvećenje, 438, 534;
- posvećenje djevičâ (liturgijski obred), 923;
- posvećenje i anafora, 1352;
- posvećenje i blagoslov, 1672;
- posvećenje i Kristovo svećeništvo, 1548;
- posvećenje i pomazanje, 1294;
- posvećenje i poslanje, 931-33;
- posvećenje i sakramenti reda, 1538;
- posvećenje i sakramenti, 1535;
- posvećenje i stalež posvećenog života, 916, 931;
- posvećenje laikâ, 901;
- posvećenje svetog ulja, 1297.

POSVEĆENJE² (Sanctificatio)

- biskupska dužnost posvećivanja, 893;
- Crkva za posvećenje ljudi, 824, 827;
- čovjekovo konačno posvećenje izvršeno samo po Kristovoj žrtvi, 1540;
- Duh Sveti poslan da vrši svako posvećenje, 2818;
- elementi posvećenja izvan katoličke Crkve, 819;
- liturgija za posvećenje čovjeka, 1070;
- ljudski rad kao sredstvo posvećenja, 2427;
- milost kao izvor djela posvećenja čovjeka, 1999, 2001;
- opravdanje kao posvećenje, 1989, 1995;
- posvećenje Crkve kao poslanje Duha Svetog, 767;
- posvećenje članova sekularnih instituta, 928;

- posvećenje dana i noći u liturgiji Časova, 1174;
- posvećenje kao vlastito djelo Duha Svetog, 703;
- posvećenje materijalnih stvari, 1670;
- posvećenje svetkovina, 2187;
- posvećenje u ženidbi, 1637;
- pozvani na posvećenje, 2813;
- roditelji i njihovo sudjelovanje u zadaci posvećivanja, 902;
- sakramenti za posvećenje čovjeka, 1123, 1152, 1668, 1677.
- »Sveti se ime tvoje«, 2807-15, 2858;

POŠTIVANJE/POŠTOVANJE (Observantia), v. *Opsluživanje, Dostojanstvo;*

- ljubav (caritas) kao poštovanje bližnjega, 1789, 1825;
- poštovanje Boga, 209, 2101, 2148;
- poštovanje Božjeg Imena, 2144, 2148-49;
- poštivanje cjelovitosti stvorenja, 2415-18;
- poštovanje crkvenih glavara, 1269;
- poštovanje Hrama, 583-84;
- poštivanje istine, 2488-92;
- poštovanje ljudske slobode, 1738, 1884;
- poštivanje ljudskog života, 2259-83;
- poštovanje nekatoličkih kršćana, 818;
- poštovanje obitelji, 2206, 2214-17, 2219, 2228, 2251;
- poštovanje političke vlasti, 1880, 1900;
- poštovanje prema grešnicima, 1466-67;
- poštovanje privatnog vlasništva, 2403;
- poštovanje tuđih dobara, 2408-14;
- poštovanje vjerske slobode, 2188;
- poštovanje vlastitoga tijela, 1004;
- poštovanje zapovijedi, Zakona, evanđeoskih savjeta, 532, 579, 1986, 2053, 2200.

poštivanje dostojanstva osobe (Observantia dignitatis personae),
2284-2301, v. *Osoba;*

- poštivanje cjelovitosti tijela, 2297-98;
- poštivanje dobra glasa osobe, 2477, 2507;
- poštivanje mrtvih, 2299-2301;
- poštivanje osobe i njezinih prava, 1907, 1929-33, 1944;
- poštivanje osobe i znanstveno

- istraživanje, 2292-96;
- poštivanje zdravlja, 2288-91;
- poštivanje osobe drugoga, 2284-87.

POTOP (Diluvium), pralik krštenja, 1094, 1219.

POTPORA, v. *Pomoć*.

POTREBA (Egestas, Necessitas)

- vjernici pridonose materijalnim potrebama Crkve, 2043.

POTREBNI (Egeni), v. *Siromasi*;

- ljubav (caritas) prema potrebnima, 1586, 1932, 2449.

POTVRDA (Confirmatio), 1285-1321, v. *Sakrament/i, Ulje*;

- apostolat laika i potvrda, 900, 941;
- biljeg potvrde, 698, 1121, 1304-05, 1317;
- ciljevi pripreve za potvrdu, 1309;
- dob za primanje potvrde, 1307-08;
- novi Zakon i potvrda, 1210;
- nužno stanje za primanje potvrde, 1310, 1318-19;
- spasenje i potvrda, 1286-92;
- svećeništvo vjernika i potvrda, 1546;
- svjedočenje i potvrda, 2472;
- tko može primiti sakrament potvrde, 1306-11;
- značenje potvrde, 1289.

potvrda i ostali sakramenti (Confirmatio et sacramenta)

- kršćanska inicijacija i potvrda, 695, 1212, 1275, 1285, 1533.

obred potvrde (Ritus Confirmationis), 1297-1301;

- kum i kuma, 1311;
- polaganje ruku, 1288;
- pomazanje, 695, 1242, 1291, 1294, 1300, 1523;
- potvrda se daje samo jednom, 1304;
- predaja molitve »Oče naš«, 2769;
- slavlje odvojeno od krštenja, 1233, 1290, 1321;
- služitelj potvrde, 1312-14, 1318;

- sveto ulje, 1297;
- znakovi i obred potvrde, 1293-1301, 1320.

učinci potvrde (Effectus Confirmationis)

- biljeg i potvrda, 698, 1121;
- izlivanje Duha, 1302;
- neizbrisiv karakter potvrde, 1304-05, 1317;
- povećanje krsne milosti, 1303, 1316.

POUZDANJE/POVJERENJE (Fiducia)

- čovjekovo pouzdanje u Boga, 301, 304, 2086, 2115, 2119, 2828, 2836, 2861;
- laž potkapa povjerenje među ljudima, 2486;
- pouzdanje u Providnost, 2115, 2547;
- pouzdanje u Riječ Božju, 215.

POVJERENJE: DJETINJE P.

(Fiducia filialis)

- Isusovo djetinje povjerenje u molitvi Ocu, 2610, 2778;
- molitva »Oče naš« i djetinje povjerenje, 2777-78, 2797, 2830;
- molitva i djetinje povjerenje, 2734, 2741;
- molitva podvrgnuta kušnji, 2756.

POVIJEST (Historia), v. *Događaj*;

- Bog transcendiraju povijest, 212;
- Bog, Gospodar i Učitelj povijesti, 269, 304, 450;
- Crkva i povijest, 759, 770;
- dokučiti posljednji smisao povijesti, 388, 1040;
- grijeh u povijesti, 386, 390, 401, 409;
- molitva i povijest, 2568, 2591, 2596, 2660;
- providnost u povijesti, 303, 314, 395;
- stvaranje kao početak povijesti, 338;
- tumačenje povijesti i društveni nauk Crkve, 2422.

POVIJEST SPASENJA

(Historia salutis)

- anđeli u povijesti spasenja, 332;
- Isus kao rekapitulacija povijesti spasenja, 430, 668;
- Izrael u povijesti spasenja, 431;

- liturgija i događaji povijesti spasenja, 1103;
- početak povijesti spasenja, 280, 1080.

POVRATAK (Reditus), v. *Došašće, Iščekivanje, Dovršenje.*

POZIV (Appelatio), v. *Poziv čovjeka (Vocatio hominis).*

POZIV ČOVJEKA (Vocatio hominis)

- Abrahamov poziv, 762;
- Božji poziv i čovjek, 29, 160, 545, 2461, 2566-67;
- Božji poziv i Dekalog, 1962;
- Božji poziv i hebrejski narod, 839;
- Božji poziv i milost, 2000;
- Božji poziv i posvećene djevice i udovice, 922;
- Božji poziv sinova/kćeri, 2232-33;
- čovjekov poziv da očituje Boga, 2085;
- čovjekov poziv ostvaren uz pomoć društva, 1886;
- čovjekov poziv životom u Duhu Svetom ostvaruje se čovjekov poziv, 1699;
- društvo mora pružiti priliku da čovjek ostvari svoj poziv, 1907, 2461;
- evanđeoski savjeti i osobni poziv, 1974;
- Isus je savršeno ostvario Izraelov poziv, 539;
- Krist objavljuje čovjekov poziv, 1701;
- Marijin poziv, 490;
- posljednji čovjekov poziv, 1260;
- poziv čovječanstva, 1877;
- poziv djece valja poštivati i pomoći, 1656, 2226, 2232;
- poziv kršćana ostvaren u Crkvi, 2030;
- poziv laikâ, 989-900, 2442;
- poziv ljudi da budu posvojena djeca Božja, 1;
- poziv ljudi da u jedinstvu i bratstvu budu slični božanskim osobama, 1878;
- poziv muškarca i žene u Božjem planu, 373;
- poziv na božansko blaženstvo, 1700, 1703, 1716-24;
- poziv na čistoću, 2337-59;
- poziv na čistoću, 2349, 2359;

- poziv na izgradnju novog Božjeg naroda, 804, 831;
- poziv na jedinstvo otajstvenog tijela i euharistija, 1396;
- poziv na kršćanski apostolat, 863;
- poziv na kršćansku obitelj, 2205-06;
- poziv na ljubav, 1604, 2331, 2392;
- poziv na očinstvo, 2369;
- poziv na sakrament reda, 1578;
- poziv na sjedinjenje s Kristom, 521, 542;
- poziv na suradnju s Bogom u stvaranju, 307;
- poziv na svetost i laici, 941;
- poziv na štovanje Boga i na crkvenu službu, 1121;
- poziv na traganje za Bogom, 30;
- poziv na ulazak u kraljevstvo, 543;
- poziv na vječni život, 1998, 2820;
- poziv na zajedništvo s Bogom, 27, 44;
- poziv na ženidbu, 1603-04, 1607, 2331;
- poziv na život u Duhu Svetom, 1699;
- svećenički poziv naroda Božjeg, 784;
- svećenički poziv, 1583;
- svetost i evanđelje kao poziv svih kristovih učenika, 1533, 1962;
- zajedničarska narav ljudskog poziva, 1878-85.

POŽUDA (Concupiscentia),

v. *pohota, želja;*

- borba protiv požude, 978, 1264, 1462, 2520, 2530;
- čišćenje srca i požuda, 2517, 2530;
- grijeh i požuda, 1869;
- istočni grijeh i požuda, 376, 400, 405;
- požuda tijela (pūti), 2514, 2520;
- Zakon i požuda, 1963, 2542;
- zapovijedi i požuda, 2529, 2534;
- značenje i vrsta požude, 2514-15.

PRALIK/OVI (Praefiguratio/nes)

- pralik euharistije, 1335;
- pralik krsta u Starom savezu, 1217-22;
- pralik svećeništva u Starom savezu, 1544;
- pralikovi Starog saveza, 1223.

PRAVEDNIK/CI (Iustus/i)

- Isus i pravednici, 545, 588, 633;

- kraljevanje pravednikâ s Kristom, 1042;
- kvaliteta pravednikove molitve, 2569, 2582;
- svetopisamski pravenici (Abel, Noa, Danijel, Job), 58;
- vječni život pravednika nakon smrti, 769, 989, 1038.

PRAVEDNOST (Iustitia)

- Božja pravednost, 271, 1040, 1816, 1953, 1987, 1991-92, 2017, 2543;
- »Blago onima koji su žedni i gladni pravednosti«, 1716;
- definicija pravednosti, 1807;
- djela protivna pravednosti, 1916, 2297, 2325, 2356, 2413, 2476, 2485;
- društvena pravednost, 1928-42, 2425-26, 2832;
- krepost pravednosti, 1805, 1807, 2479, 2484;
- političke vlasti i pravednost, 2237;
- postupati u skladu s pravednošću, 1697, 1754, 1778, 1787;
- pravednost među narodima, 2437-42;
- progonstvo zbog pravednosti, 1716;
- razdiobena (distributivna) pravednost, 2236, 2411;
- svetosti iskonska (originalis) pravednost, 375-76, 379, 400, 404;
- traganje za pravednošću, 1888, 2820;
- učinci pravednosti, 2304;
- zadaća laikâ da sve suobličje normama pravednosti, 909;
- zadaće pravednosti, 1459, 1787, 2401, 2446-47, 2487;
- zahtjevi pravednosti, 1459, 2494-95.

PRAVEDAN (Rectus), v. Pravednik.

PRAVILO: MORALNO P.

(Regula moralis), v. Norma, Zakon;

- Krist kao pravilo moralnog djelovanja, 2074;
- moralni zakon kao pravilo djelovanja, 1951;
- naravni zakon kao pravilo, 1957, 1959;
- Sveto pismo kao izvor svakog moralnog pravila, 75, 141;
- »zlatno pravilo«, 1789, 1970, 2510.

PRAVO/A (Ius, iura)

- Crkva i njezina obrana temeljnih prava, 2420, 2458;
- čin otpora protiv vlasti koja krši prava, 2243;
- djela protivna pravima narodâ, 2313, 2328;
- djela protivna temeljnim pravima, 2242, 24414, 2424;
- gospodarski život i obrana prava, 2430-31;
- građanska rastava i osiguranje zakonitih prava, 2383;
- javne vlasti i prava osobe, 1907, 2254, 2273;
- jednakost među ljudima i njihova prava, 1935, 1944-45;
- medijsko informiranje i poštivanje pravâ, 2492, 2494, 2498;
- naravno pravo kao osnovica temeljnih prava, 1956, 1978, 2070, 2273;
- politička prava, 2237;
- politički režimi protivni ljudskim pravima, 1901;
- poštivanje ljudskih prava, 1807, 1882, 1889, 2237, 2306, 2407;
- »pravna država«, 1904, 2273;
- pravo crkvenih služitelja na uzdržavanje, 2122;
- pravo čovjeka da bude poučen o Božjim zapovijedima, 2037;
- pravo djece, 2378;
- pravo postupanja po savjesti i slobodi, 1782, 1907;
- pravo iseljenja, 2241;
- pravo izbora škole za djecu, 2229;
- pravo izbora zvanja i staleža, 2230;
- pravo krštenih, 1269;
- pravo na društvenu pravednost, 1943;
- pravo na život, 2240;
- pravo na evangelizaciju ljudi, 848, 900;
- pravo na gospodarsku inicijativu, 2429;
- pravo na odgoj djece, 2221;
- pravo na otpor protiv vlasti, 2238;
- pravo na poštovanje, 2479;
- pravo na privatno vlasništvo, 2211, 2401, 2403, 2406, 2452;
- pravo na slobodu, 1738, 1747;
- pravo na spoznaju i na otkrivanje istine, 2488-89, 2494, 2508, 2512;

- pravo na slobodu vjerovanja, 2104-09;
- pravo na zakonitu obranu, 1909, 2265-66, 2308, 2310, 2321;
- pravo prekida medicinskih postupaka, 2278;
- pravo uređenja proizvodnje i trgovine oružjem, 2316;
- pravo uživanja zemaljskih dobara, 360;
- priznanje pravâ, 2270, 2273;
- znanost i tehnika u službi temeljnih prava, 2294, 2375.

PRAVOSLAVLJE (Orthodoxia),
v. *Crkve: pravoslavne C.*

PRAZNOVJERJE (Superstitio),
2110-11, 2138;
v. *Čaranje, Gatanje, Magija.*

PREDAJA, v. Tradicija.

PREDANJE (Relictio)
– Marijino predanje Bogu, 506;
– predanje u Božju volju, 2677;
– predanje u Providnost, 305, 322, 2115.

PREDODREĐENJE (Praedestinatio),
257, 600, 1007, 2112, 2782, 2823.

PREDSJEDANJE (Praesidere)
– biskup predsjedava partikularnoj Crkvi, 1369;
– biskupsko i svećeničko predsjedanje euharistiji, 1142, 1411;
– đakoni predsjedaju sprovodu, 1570;
– Krist predsjedava svakom liturgijskom slavlju, 1348;
– sjedalo predsjedatelja zajednice, 1184;
– sposobnost laika da predsjedaju liturgijskoj molitvi, 903;
– sposobnost laikâ da predsjedaju nekim blagoslovinama, 1669.

PREKRŠAJ/PRIJESTUP (Transgressio)
– grijeh kao prekršaj, 1849;
– prekršaj zapovijedi, 2069.

PRELJUB (Adulterium)
– definicija preljuba, 2380;

- preljub i Božja zapovijed, 2052, 2055, 2196;
- preljub i ljudsko srce, 1853, 2517;
- preljub i povreda nametnuta dostojanstvu ženidbe, 2380-81;
- preljub i rastava, 1650, 2384;
- preljub i želja, 2336, 2528;
- težina preljuba, 1756, 1856, 1858, 2380, 2400.

PRENOŠENJE ŽIVOTA (Transmissio vitae),
272, 2363, 2366, 2368, v. *Ženidba.*

PREOBRAŽENJE (Transfiguratio),
554-56, 568.

PREPORODENJE: KRŠĆANSKO P. (Regeneratio christiana)
– krst: sakrament i kupelj preporođenja, 1213, 1215;
– učinci preporođenja, 784, 872, 1262.

PREPORUKA DUŠE (Recommendatio animae), 1020, 1690.

PREPUŠTANJE, v. Predanje.

PRESADIVANJE ORGANA (Transplantatio organorum), 2296.

»PRETPAKAO«, v. *Podzemlje.*

PRETVORBA (Transsubstantiatio),
1373-77, 1413, v. *Euharistija.*

PREUZETNOST (Praesumptio)
– preuzetnost kao grijeh protiv nade, 2091-92.

PREZBITER (Presbyter),
v. *Svećenik.*
– beženstvo prezbitera, 1580;
– prezbiter kao »slika« (»ikona«) Kristova, 1142;
– prezbiter kao služitelj sakramenata, 1257, 1312, 1411, 1461-62, 1530, 1623;
– prezbiter kao suradnik biskupa, 1595;
– prezbiter: samo kršteni muškarac, 1577;

- prezbiterova vlast otklinjanja (egzorcizma), 1673;
- ređenje prezbitera, 1562-68, 1572.

PREZBITERIJ (Presbyterium), 1595;

- jedinstvo prezbiterija, 1567-68;
- svećeničko služenje i prezbiterij, 877.

PRIANJANJE (Adhaesio)

- Isusovo prianjanje uz Očev naum, 566, 2600, 2603, 2620;
- Marijino prianjanje uz Očevu volju, 967;
- prianjanje vjere uz Boga, 150, 176, 1098, 1102, 2609, 1730, 2716;
- prianjanje vjere uz crkvene dogme, 88.

PRIHVAĆANJE, PRIMANJE (Acceptatio, Acceptio, Accipere)

- čovjekovo prihvaćanje božanskog života, 505;
- Marijino prihvaćanje, 148, 502, 2617;
- prihvaćanje bližnjega, 2519;
- prihvaćanje Božje ljubavi, 2712, 2792;
- prihvaćanje Božje milosti, 2001;
- prihvaćanje Božje riječi, 839, 1719, 2030, 2086, 2835;
- prihvaćanje Božjeg milosrđa, 1847, 1991;
- prihvaćanje evanđelja i kršćanska inicijacija, 1229, 1247;
- prihvaćanje homoseksualaca, 2358;
- prihvaćanje Isusove riječi, 528, 543, 764, 1967, 2835;
- prihvaćanje milosti, 678, 682;
- prihvaćanje objave po vjeri, 35, 99;
- prihvaćanje otpuštenja grijehâ, 1989;
- prihvaćanje poziva djece, 2233;
- prihvaćanje pridošlica, 2241;
- prihvaćanje siromahâ, 2449;
- primanje Božjeg dara, 1247;
- »Tko vas prima, mene prima«, 858;

PRIJATELJ (Amicus)

- Bog, čovjekov prijatelj, 142, 2063, 2576;
- Krist, čovjekov prijatelj, 1972;
- polaganje života za prijatelje, 609.

PRIJATELJSTVO (Amicitia)

- čistoća razvijena i izražena u prijateljstvu, 2347;

- ljubav (caritas), sloga i prijateljstvo, 1829, 1939;
- prijateljstvo između Boga i čovjeka, 55, 277, 355, 374, 384, 396, 1023, 1030, 1468, 1863, 2709;
- prijateljstvo između Krista i čovjeka, 1395, 2665;
- prijateljstvo kao pomoć homoseksualcu, 2359;
- prijateljstvo ne ispričava povredu istine, 2480.

PRIJESTOLJE (Thronus), 1137.**PRJEVARA (Fraus)**

- osuda prjevarare, 1916, 2409;
- korijen prjevarare, 2534;
- sablazan u poticanju na prjevaru, 2286;

PRIKAZANJE ISUSOVO U HRAMU (Praesentatio Iesu in Templo), 529.**PRIKRAĆENICI****(Incapacitate laborantes; handicap),**
*v. Osobe s posebnim potrebama***PRIMAT, v. Prvenstvo.****PRIMJER, v. Uzor.****PRINOS (Oblatio), v. Žrtva.**

- euharistijski prinos, 1362, 1414, 2643;
- Isusov prinos, 529, 606-07, 610-11, 614, 616, 2824;
- prinos Crkve, 1368, 1553;
- prinos Djevice Marije, 494, 2617, 2622;
- prinos samoga sebe, 459, 2031, 2711.

PRINOS DAROVA (Offertorium),
1333, 1350. *v. Euharistija***PRIOPĆENJE, PRIOPĆIVANJE (Communicatio),***v. Masovni mediji, Obavijest/Obavješćivanje;*

- istina i priopćivanje, 1886, 2488-89, 2495, 2512;
- mir i komunikacija među ljudima, 2304;
- priopćenje Božje dobrote, 294, 947;

- priopćivanje duhovnih dobara, 955;
- priopćivanje spasenja, 1088;
- sakramentalno priopćivanje Kristova otajstva, 947, 1076, 1092;
- sredstva društvenog priopćivanja, 906, 2492-96, v. *Masovni mediji*.

PRIPADNOST (Pertinentia)

- pripadnost Kristu, 1272, 1296, 2182;
- smisao pripadnosti Crkvi, 1309.

PRIPRAVA ZA PRIMANJE SAKRAMENATA

(Praeparatio ad sacramenta recipienda),
v. *pojedine sakramente*.

PRISEGA, v. Zakletva.

PRISPODOBA/E (Parabola/ae)

- značenje i ciljevi prispodobâ, 546, 2607;

razne prispodobe

(Variae parabola)

- prispodoba o bezočnoj udovici, 2613;
- prispodoba o bezočnom prijatelju, 2613;
- prispodoba o dobrom pastiru, 1465;
- prispodoba o dobrom Samaritancu, 1465;
- prispodoba o dva puta, 1696;
- prispodoba o farizeju i cariniku, 2613, 2839;
- prispodoba o izgubljenoj ovci, 605;
- prispodoba o izgubljenom sinu, 1439, 1465;
- prispodoba o kukolju, 681, 827;
- prispodoba o kvascu, 2660, 2832;
- prispodoba o nemilosrdnom slugi, 2843;
- prispodoba o posljednjem sudu, 1038;
- prispodoba o pravednom sucu, 1465;
- prispodoba o sijaču, 2707;
- prispodoba o siromašnom Lazaru, 633, 1021, 2463, 2831;
- prispodoba o sjemenu, 543;
- prispodoba o talentima, 1880, 1937.

PRISUTNOST BOŽJA

(Praesentia Dei)

- biti u Božjoj prisutnosti, 2565;
- čovjekova svijest o Božjoj prisutnosti i učinci te svijesti, 208, 2144;
- znakovi Božje prisutnosti, 1148.

PRISUTNOST KRISTOVA

(Praesentia Christi)

- Kristova prisutnost u euharistiji, 1374, 1378-79, 2691;
- Kristova prisutnost u zemaljskoj liturgiji, 1088.

PRITJELOVLJENJE (Incorporatio),

v. *Interes*;

- priteljovljenje Crkvi, 837, 1396;
- priteljovljenje Kristu, 1010.

PROBITAK (Commodum, Utilitas)

- gospodarski život dovodi u pitanje razne probitke, 2430;
- ljubav (caritas) bez čuvanja osobnog probitka, 953, 1825;
- opće dobro i partikularni probitak, 1908, 2236;
- osobni ili partikularni probitak, 1740, 2278, 2316.

PROCESIJA (Processio)

- čin kulta;
- procesija kao izraz pučke religioznosti, 1674;
- procesija s posvećenim hostijama, 1378.

PROMATRANJE (Contemplatio),

v. *Razmatranje*;

- Crkva i promatranje, 1380;
- čovjekovo promatranje Boga, 1028;
- čovjekovo promatranje Isusa, 2715;
- molitva i promatranje, 2651, 2687;
- promatranje svetih slika, 1162.

PROMIŠLJANJE (Reflexio),

v. *Razmatranje*;

- molitveno promišljanje, 2708;
- važnost osobnog promišljanja, 1779.

PROPOVIJEDANJE (Praedicatio)

- apostolsko propovijedanja, 76-77;
- Božja riječ kao hrana propovijedanja, 132;
- Isusovo propovijedanje, 1151, 1716;
- Isusovo uskrsnuće kao razlog našeg propovijedanje, 651;
- učinci propovijedanja, 94;
- važnost propovijedanja, 875, 1122;

PROPUST (Omissio)

- propust kao grijeh, 1853;
- propust u brizi za bolesnike, 2277.

PROROČANSTVO, PROROKOVANJE (Prophetia)

- proročanstvo razorenja Hrama, 585;
- prorokovanje kao dar, 2004;
- prorokovanje patničkog Sluge, 601.

PROROK/CI (Propheta/ae)

- djelovanje Duha Svetog po prorocima, 243;
- Ilija, otac prorokâ, 2582;
- Ivan Krstitelj, posljednji od prorokâ, 523, 719;
- proroci i naviještanje o Mesiji, 522, 555, 702;
- proroci kao svjedoci Božje ljubavi kod Izraela, 218;
- proroci kao svjedoci Božje pravednosti, 2543;
- proroci koji prokazuju, 2100, 2380;
- zadaća i poslanje prorokâ u Izraelu, 64, 201, 522, 762, 1964, 2581, 2595;
- značenje i važnost proročke molitve, 2584.

PROSTITUCIJA (Prostitutio), 2355.**PROSUDBA o zlu i dobru (Aestimatio de bono et malo), 1865.****PROŠNJA (Petitio, Supplicatio), 2734, v. *Molitva*.**

- prošnja kao oblik molitve, 2588;
- razni oblici prošnjâ, 2629;
- uslišanje prošnjâ, 2614.

PROTESTANTI, v. *Reformacija*.**PROVIDNOST, (Providentia), v. *Bog*;**

- Božja providnost kao ostvareni Božji naum, 302-05;
- definicija providnosti, 302, 321;
- kršćanska molitva kao suradnja s providnošću, 2738;
- providnost i drugotni uzroci, 306-308;
- providnost i zlo, 309-314, 324, 395;

- providnost kao suradnja stvorova, 306-307, 323;
- providnost koja vodi, 1040;
- sinovsko prepuštanje u ruke providnosti, 305, 322, 2215, 2547, 2830;
- svjedočenje providnosti u Svetom Pismu, 303.

PROVJERA (Discretio),

- v. *Rasuđivanje, Razlučivanje*;
- provjera karizmâ, 801.

PRVENSTVO (Primatus),

- Božje prvenstvo, 304;
- Kristovo prvenstvo, 792.

PRVINE (Primitiae)

- Krist kao prvina mrtvih, 655;
- Marija kao prvina Crkve, 972;
- mudraci kao prvine narodâ, 528;
- plodovi Duha Svetog kao prvine vječne slave, 1832.

PSALMI (Psalmi)

- definicija psalama, 2596;
- glavne crte (ocrt) psalama, 2589;
- poučenost o psalmima, 1176;
- psalamska molitva poučava o vjeri i nadi u Boga, 2657;
- psalmi i liturgija, 1156, 1177;
- psalmi kao molitva zajednice, 2585-89;
- psalmi izražavaju srce »siromahâ«, 716;
- razni oblici i izrazi psalama, 2588;
- važnost psalama, 2597;
- zbirka pet knjiga psalama, 2585;
- značenje psalama, 2586-88.

PUČKA RLIGIOZNOST (Religiositas popularis), 1674-76.**PUK (Gens), v. *Narod*;**

- sveti puk, 782, 1268, 2810.

PUNINA VREMENÂ**(Plenitudo temporum), v. *Vrijeme*;**

- molitva u punini vremena, 2598-2619;
- punina vremenâ, 422, 484, 717-30, 744, 2598-2619.

PUNINA (Plenitudo)

- evanđeoski savjeti kao punina ljubavi (caritas), 1974;
- Krist kao posrednik i punina svekolike objave, 65-67;
- Krist kao punina moralnog zakona, 1953;
- Kristova punina, 423, 515;
- ljubav (caritas) kao punina Zakona, 2055;
- punina kraljevstva Božjeg, 1042;
- punina kršćanskog života, 5, 2013;
- punina sredstava spasenja, 824.

PUSTINJA (Desertum)

- Isus u pustinji, 538-40, 566;
- unutarnja pustinja i pustinjački život, 921.

PUSTINJAK (Eremita),

v. *Život: posvećeni ž.*

PŮT (Caro), v. Tijelo².**PUT/OVI (Via/ae)**

- evanđeoska prispodoba o dva puta, 1696;
- Isus kao put, 459, 846, 2664, 2674;
- Kristov put, 1696-97;
- križni put, 1674, 2669;
- put Božjeg nauma, 778;
- putovi kraljevstva Božjeg, 1967;
- putovi misijâ, 852;
- putovi providnosti, 314.

RAD (Labor)

- Isusov rad rukama, 531, 533, 564;
- nagrada za rad kao solidarnost, 1940;
- odgovornost države u gospodarskoj djelatnosti, 2431;
- pastoralni ili apostolski rad, 893, 924;
- počinak od rada, 1193, 2172, 2184-88;
- pravedna plaća, 2434;
- pravo pristupa radu, 2211, 2433, 2436;
- prekid rada (štrajk), moralno opravdan, 2435;
- sukobi u radu, 2430;
- vrijednost ljudskog rada, 1368, 2428;
- značenje ljudskog rada, 378, 901, 1609, 1914, 2427.

RADNJA, v. Djelovanje.**RADOSNA/DOBRA VIJEST (Bonus nuntius),**

v. *Evanđelje, Novi zavjet*

- Kristova Radosna vijest, 422, 632, 634, 714, 763, 852, 2763;
- Radosna vijest apostolâ, 638, 977, 1427, 2443;
- učinci Radosne vijesti, 2527;
- Vazmeno otajstvo i Radosna vijest, 571.

RADOST (Gaudium)

- Dan Gospodnji kao dan radosti, 1193;
- izvori radosti, 30, 163, 301, 1804, 1829, 2015, 2362;
- radost kao plod Duha, 736, 1832;
- radost neba, 1029-30;
- radost siromahâ, 2546;
- zapreke radosti, 2094.

RADAÑJE, v. Porod.**RAJ (Paradisus), v. Nebo;**

- povratak čovjekov u raj, 736;
- prvi čovjek u raju, 374-79, 1023;
- raj u Božjem nauma, 1721;
- značenje raja, 1027.

RASA (Stirps)

- diskriminacija zbog rasne pripadnosti, 1935;
- idolatrija rase, 2113.

RASKOL (Schisma), 817-19, 2089,

v. *Krivovjerje, Otpad.*

RASPOREDBA SPASENJA (Oeconomia Salutis)

- ciljevi božanske rasporedbe spasenja, 122, 260;
- cjelokupna božanska rasporedba spasenja izvršena od triju Božanskih osoba, 258-59, 1066;
- definitivnost rasporedbe spasenja, 66;
- ekonomija objave ostvarena događajima i rječima, 1103;
- ekonomija sakramenata, 1076-1209, v. *Sakrament/i;*

- ekonomija stvaranja i spasenja u Isusovoj molitvi, 2604, 2606, 2746, 2758;
- ekonomija Zakona i milosti oslobađa ljudsko srce, 2541;
- izopačenosti koje ugrožavaju božansku raspredbu spasenja, 57;
- molitva i rasporedba spasenja, 2850;
- početak rasporedbe spasenja, 56, 489, 705.

RAST (Augmentum, Incrementum),
v. *Izgradnja, Napredak, Povećavanje, Razvoj;*

- pomoć u čovjekovu duhovnom i religioznom rastu, 794, 874, 1210, 1303, 1392, 1731, 2010, 2041, 2186, 2227;
- rast Božjega kraljevstva i zemaljski napredak, 1049; 2820;
- rast Božjega kraljevstva, 2859;
- rast Crkve, 7, 766, 798, 910, 1134;
- rast čovječanstva, 1049;
- rast proizvodnje, 2426;
- rast u spoznaji vjere, 94-95.

RASTAVA (Divortium), v. *Ženidba;*

- definicija rastave, 2384;
- djela ljubavi (caritas) za one koji trpe rastavu, 1651;
- dopuštenost građanske rastave, 2383;
- nerazriješivost ženidbe i rastava, 2382;
- nevinost nepravedno napuštenog supružnika, 2386;
- posljedice rastave između katoličkih supružnika, 1650, 1664, 2384-85, 2400.

RAT (Bellum), v. *Odvraćanje od rata;*

- dužnost izbjegavanja rata, 2307-08;
- nepravde, gospodarske i društvene nejednakosti kao uzroci rata, 2317;
- obveza otpora prema nepravednim zapovijedima, 2313;
- odsutnost rata i mir, 2304;
- oružje, 2314, 2316;
- pravedan rat, 2309;
- trajna valjanost čudorednog zakona za trajanja rata, 2312-13;
- utrka u naoružanju, 2315.

RAVNODUŠNOST,

v. *Religiozna ravnodušnost.*

RAZBORITOST (Prudentia),

v. *Kreposti: stožerne k.*

- definicija razboritosti, 1806, 1835;
- opće dobro zahtijeva razboritost, 1906;
- razboritost kao stožerna krepost, 1805-806;
- razboritost u čudorednom sudu i savjetima, 1788.

RAZLIČITOST STVOROVA (Diversitas creaturarum),

339, 353, 1936-38.

RAZLUČIVANJE (Discretio),

v. *Provjera.*

- Duh Sveti daje dar razlučivanja, 2690, 2847.
- razlučivanje čovjekova stanja i djelovanja, 407, 1780;
- razlučivanje napasti, 2847;
- razlučivanje pučke religioznosti i religioznog osjećaja, 1676;
- razlučivanje zemaljskih dobara i njihove uporabe, 1729.

RAZMATRANJE (Meditatio),

v. *Promatranje;*

- ciljevi razmatranja, 2723;
- metode razmatranja, 2707;
- plodovi razmatranja, 2706, 2708;
- razmatranje i rast u spoznaji vjere, 94-95;
- razmatranje kao jedno od tri vrhunska izražajna oblika molitve, 2699;
- vremena prikladna za meditaciju, 2186;
- značenje razmatranja, 2705.

RAZUM¹ (Intellectus),

v. *Duh Sveti: Darovi D. S.*

- razum kao dar Duha Svetoga, 1303, 1831.

RAZUM² (Ratio, Intellectus, Intelligentia)

- grijeh protivan razumu, 1872;
- izrazi ljudske razumnosti, 2501;
- ljudski razum i vjera, 50, 89, 143, 154-59, 274, 299, 1706;
- razum čini čovjeka sličnim Bogu, 1730;
- razum i donošenje zakonâ, 1902, 1976;
- razum i kreposti, 1804, 1806, 2341;

- razum i naravni ćudoredni zakon, 1954-55;
- razum i spoznaja Boga, 35-39, 47, 237, 286;
- razum i strasti, 1767;
- razum, ćudoredna savjest i sud, 1778, 1783, 1796, 1798.

RAZUMIJEVANJE (Intelligentia)

- duhovno razumijevanje, 1095, 1101
- ljudsko razumijevanje kao Božji dar, 283.

RAZVOJ (Progressio, Incrementum),

- v. *Izgradnja, Napredak, Povećanje, Rast;*
- cjeloviti razvoj i napredak ćovjeka, znanosti i tehnike, 2293;
 - Crkva i razvoj vremenitih dobara, 1942;
 - moralni razvitak, 1784;
 - razvitak i opće dobro, 1908;
 - razvoj ćovjeka, 1936, 2461.

RED (Ordo), 1536,

- v. *Sakrament/i, Služba;*
- Božji poziv k sakramentu reda, 1578;
 - ciljevi i znaćenje reda, 1120, 1534, 2686;
 - Krist kao službenik reda, 1575;
 - Kristova prisutnost u redu, 1548-50;
 - oćitovanje reda, 1142;
 - predoznaćenje reda, 1541;
 - red i posvećenje, 1538;
 - red kao put prenošenja apostolske sukcesije, 1087;
 - red, jedan od sedam sakramenata, 1113, 1210;
 - stupnjevi reda, 1593;
 - znaćenje rijeći »red«, 1537-38.

Primatelj sakramenta reda (Quis sacramentum Ordinis recipere possit?)

- oženjeni stalni đakoni, 1579;
- sposobnost primanja sakramenta reda u krštenog i neoženjenog (u latinskoj Crkvi), 1579;
- sposobnost primanja sakramenta reda u onoga kojeg Bog zove, 1578;
- sposobnost primanja sakramneta reda u krštenog muškarca, 1577;

- važeća disciplina u istoćnim Crkvama, 1580.

Slavlje sakramenta reda (Celebratio sacramenti Ordinis)

- biskup kao službenik slavlja, 1576;
- mjesto i vrijeme slavlja, 1572;
- obred slavlja triju stupnjeva, 1573-74;
- znakovi posvećenja, 1538.

Tri stupnja sakramenta reda (Tres gradus sacramenti Ordinis),

1536, 1554;

BISKUPSTVO, v. Biskupstvo;

- nužnost pristanka rimskog biskupa za zakonito ređenje biskupa, 1559;
- posvećenje daje zadaću posvećivanja, naućavanja i upravljanja, 1558;
- predaja apostolskog poslanja, 1556;
- punina sakramenta reda, 1557.

PREZBITERAT, v. Prezbiter, Svećenik;

- neizbrisivi biljeg, 1563;
- pomazanje, 1563;
- predaja službe po biskupima, 1562;
- svećenici sudionici sveopćeg Kristova poslanja, 1565;
- svećeništvo prezbitera pretpostavlja sakramente kršćanske inicijacije, 1563;
- zaređenje u prezbiterski red, 1568;
- znaćenje obećanja poslušnosti biskupu, 1567;
- znaćenje prezbiterskog poslanja, 1564.

ĐAKONAT, v. Đakon;

- đakon zaređen da služi biskupu, 1569;
- neizbrisivi biljeg, 1570;
- samo biskup polaže ruke kod ređenja za đakona, 1569.

Ućinci sakramenta reda (Effectus sacramenti Ordinis)

- djelovanje u osobi Krista-Glave, 1142, 1548;
- đakoni ojaćani sakramentalnom milošču za služenje Božjem narodu, 1588;
- milost jakosti za biskupa, 1586;
- milost jakosti za prezbitera, 1587;
- nedostojnost zaređenog ne prijeći Kristovo djelovanje, 1584;

- neizbrisivi biljeg reda, 1121, 1582-83;
- sposobnost djelovanja kao Kristov poslanik, 1581;
- suobličnost Kristu svećeniku, 1585;
- vlast otpuštanja grijehâ, 1461.

REDOVNIK/CA (Religiosus/a),

v. *Život: posvećeni ž.*

- redovničke obitelji, 917-18, 927;
- redovnički stalež, 916, 925-27;
- svjedočanstvo redovnikâ i redovnicâ, 933.

REFORMACIJA (Reformatio),

406, 1400.

REFORMIRANE CRKVE

(Ecclesiae Reformatae),

v. *Reformacija.*

REGULACIJA PORODA

(Regulatio procreationis),

2368, 2370, 2372, 2399.

REINKARNACIJA (Reincarnatio), 1013.

REKAPITULACIJA, v. Uglavljenje.

RELIGIJA/E (Religio/nes)

- Crkva i nekršćanske religije, 842-43;
- društvena služba religije, 2104-05, 2467;
- religija i politička zajednica, 2244;
- religiozni čini, 1969;
- sloboda ispovijedanja religije, 2137;
- traganje za Bogom u svim religijama, 2566;
- zaziv Boga kao Oca u mnogim religijama, 238.

RELIGIOZNA RAVNODUŠNOST

(Indifferentia religiosa),

1634, 2094, 2128.

RELIGIOZNA REVNOST

(Zelus religiosus), 579, 2442.

RELIGIOZNE DUŽNOSTI

(Officia religiosa)

- dužnost blagosti i milosrđa, 2298;

- dužnost čašćenja roditelja, 2214-20;
- dužnost djelovanja u svojstvu Božje djece, 2784;
- dužnost ispravljanja nepravdi i laži, 2487;
- dužnost izbjegavanja krive zakletve, 2151;
- dužnost izbjegavanja sablazni, 2489;
- dužnost molitve za dolazak kraljevstva Božjeg, 2817;
- dužnost naviještanja Evanđelja, 848, 888;
- dužnost obdržavanja crkvenih zapovijedi, 578, 2037;
- dužnost oblikovanja prosvjetljene i ispravne savjesti, 2496;
- dužnost očitovanja vlastitog mišljenja na dobro Crkve, 907;
- dužnost odgoja i pomaganja djece, 2221-31, 2252;
- dužnost pomaganja bližnjemu, 1932-33, 2198, 2444, 2446;
- dužnost pomaganja i obrane obitelji, 2209-11;
- dužnost posluha vlastitoj savjesti, 1778;
- dužnost pravilnog korištenja Božjih darova, 2820;
- dužnost prilagodbe liturgije raznim kulturama, 1205;
- dužnost slavljenja Kristova djela spasenja, 1163;
- dužnost sudjelovanja u liturgiji, 1141;
- dužnost svjedočenja istine, 2467, 2472;
- dužnost štovanja Boga, 2083, 2104-05, 2136;
- dužnost vjerovanja u Boga i svjedočenja istine, 2087, 2471-72;
- dužnosti prema roditeljima i nadređenima, 2199, 2234.

REVNOST, v. Religiozna revnost.

RIJEČ (Verbum), v. Krist;

- Bog čuva stvorenje po svojoj riječi, 320;
- Krist, Riječ tijelom postala, 151, 241, 477;
- otajstvo utjelovljenja Riječi, 461-63, 479.
- »Riječ je tijelom postala«, 423, 456-60;
- »U početku bijaše Riječ«, 291;

RIJEČ BOŽJA (Verbum Dei),

- v. *Sveto pismo, Kateheza*;
- Božja riječ kao istina, 2465;
- Božja riječ kao izvor molitve, 2587, 2653-54, 2716, 2769;
- Božja riječ u početku postojanja i života svega stvorenja, 703;
- djela Božje riječi, 131, 162, 338, 1177, 1454, 1785;
- hrana iz Božje riječi, 2835;
- Krist kao Božja Riječ, 65, 101-04;
- kršćanska ikonografija i Božja riječ, 1160;
- kršćanstvo kao religija Božje riječi, 108;
- liturgija (služba) Božje riječi, 1154, 1349;
- navještaj riječi Božje, 1102;
- nepokvarljivost sjemena Božje riječi, 1228;
- prihvaćanje Božje riječi, 543, 764;
- razumijevanje Božje riječi, 108, 119, 1155;
- Sveto pismo i Božja riječ, 81, 104, 124;
- jedina Božja riječ, 102;
- tumačenje Božje riječi, 85-86, 113, 1101;
- važnost Božje riječi u liturgiji, 1100, 1153, 1184.

RIJEČ ČOVJEKOVA (Verbum hominis)

- istina čovjekove riječi, 2500;
- istina čovjekove riječi i prisega, 2151.

RIMSKI BISKUP (Episcopus romanus), v. *Vrhovni svećenik*.**ROB,** v. *Sluga*.**RODITELJI (Parentes),**

- v. *Sin/sinovi, Obitelj, Porod*;
- Božje očinstvo i ljudsko očinstvo, 239, 2214;
- dijete nije dug nego dar, 2378;
- djeca kao znak Božjeg blagoslova, 1652, 2373;
- dužnosti djece prema roditeljima, 2214-20;
- dužnosti i prava roditelja, 1250, 2221-31;
- dužnosti roditelja i preljub, 2381;
- Isus podložan svojim roditeljima, 531, 583;

- nemoralnost tehnike umjetne oplodnje, 2376;
- obitelj kao naravno okruženje za odgoj djece, 2224;
- odgoj djece u vjeri, 1656, 2206, 2222, 2225-26;
- odgovornost roditelja u odgajanju djece, 1653, 2221, 2223;
- posvećenje roditelja, 902;
- poštivanje zvanja djece, 2232-33;
- »Poštuj svoga oca i svoju majku«, 2196;
- pravo roditelja da izaberu školu za svoju djecu, 2229;
- suradnja i dijalog između roditelja i djece, 2230;
- zapovijed ljubavi prema roditeljima, 2197, 2199, 2200.

RODOSKVRNUĆE (Incestum)

- težina rodoskvrnuća, 2356;
- značenje i posljedice rodoskvrnuća, 2388.

ROĐENJE: NOVO ROĐENJE (Nativitas nova)

- Crkva kao majka našeg novog rođenja, 169;
- Djeвица Marija surađuje u novom rođenju kršćanâ, 963;
- Isus uvodi novo rođenje, 505;
- krsna voda kao znak novog rođenja, 694;
- krst daje milost novog rođenja, 683, 720, 1215, 1262;
- molitva Gospodnja označuje novo rođenje za božanski život, 2769;
- nužnost novog rođenja, 1250;
- otajstvo novog rođenja, 525-26;
- postajanje naroda Božjeg po novom rođenju, 782;
- smrt kao ispunjenje novog rođenja, 1682.

ROPSTVO (Servitus)

- Bog spasio Izraelce iz egipatskog ropstva, 62, 2061;
- Isus oslobađa ljude od robovanja grijehu, 549, 601, 635, 1741;
- oslobođenje od robovanja grijehu, 2057, 2097, 2744;
- ropstvo grijeha, 407, 421, 1733;

- zabrana bacanja ljudskih stvorova u ropstvo, 2414.

RUHO, v. *Odielo*.

SABLAZAN (Scandalum)

- bludnost, pornografija i prostitucija kao sablazan, 2353-55;
- definicija sablazni, 2284;
- društvene i gospodarske nejednakosti prouzrokuju sablazan, 1938;
- dužnost izbjegavanja sablazni, 2489;
- Isusova sablazan, 589;
- tko potiče sablazan, 2287;
- sablazan izazvana grijehom ili institucijama, 2286;
- samoubojstvo kao sablazan, 2282;
- težina sablazni, 2284-85, 2326.

SABOR, v. *Koncil*.

SAKRAMENT/I (Sacramentum/a),

v. *pojedini sakramenti*;

- Božja riječ nužna za sakramente, 1122, 1133;
- broj sakramenata, 1113, 1117;
- ciljevi sakramenata, 1123, 1680;
- Crkva kao sakrament, 747, 774-76, 780, 1045, 1108, 1140;
- definicija, značenje i ciljevi sakramenata, 774, 1084, 1131;
- djelotvornost sakramenata, 1127;
- euharistija kao »sakrament sakramenata«, 1211, 1324, 1374;
- Krist ustanovitelj sakramenata, 1114;
- Kristova prisutnost u sakramentima, 1088, 1127, 1509;
- pravo krštenika da primi sakramente, 1269;
- sakramentalna ekonomija (rasporedba), 1076;
- sakramenti kao čini djelovanja Duha Svetoga, 1116;
- sakramenti kao »glavna Božja djela« u novom Savezu, 1116;
- sakramenti kao »sile koje proizlaze« iz Kristova tijela, 1116;
- sakramenti koji se ne ponavljaju, 698;

- sakramenti nužni za spasenje, 1129;
- sakramenti predoznačeni u znakovima starog Saveza, 1150;
- sakramenti se tiču tjeka naravnog života, 1210;
- temelji sakramenata u Kristovu životu, 1115.

Crkvena dimenzija sakramenata (Dimensio ecclesialis sacramentorum)

- sakramentalno poslanje Crkve, 738-40, 1132;
- sakramenti »Crkve«: »po njoj« i »za nju«, 1118;
- sakramenti kao povezujući momenti Crkve, 815;
- sakramenti kao put kršćanske inicijacije, 1212, 1275, 1425, 1533;
- sakramenti kao znakovi Božjeg otpuštenja, 2839;
- sakramenti posreduju Kristovo dobro svim udovima Tijela, 947;
- sakramenti udijeljuju Kristovim udovima rast i ozdravljenje, 798;
- važnost sakramenata u liturgijskoj katehezi, 1074-75;
- zajedništvo sakramenata povezuje nas s Kristom, 950.

Nauk o sakramentima

(Doctrina sacramentorum)

- nauk o Kristovim sakramentima, 1114-16;
- nauk o sakramentima Crkve: »po njoj« i »za nju«, 1117-21;
- nauk o sakramentima vjere: oni vjeru hrane, jače i izražavaju, 1127-29;
- nauk o sakramentima vječnog života: oni unaprijed najavljuju buduću slavu, 1130.

Presveti oltarski sakrament

(Sanctissimum Sacramentum)

- klanjanje i štovanje Presvetog oltarskog sakramenta, 1178, 1183, 1418, 2691;
- realna Kristova prisutnost u Presvetom oltarskom sakramentu, 1374.

Učinci sakramenata

(Effectus sacramentorum)

- red i ženidba kao sakramenti za spasenje drugih, 1534-35;
- sakramenti čine iz kršćana »djecu Božju«, 1692;
- sakramenti daju Duha Svetog udovima Kristova tijela, 739;
- sakramenti daju milost koju označuju, 1084, 1127, 1131;
- sakramenti daju sakramentalnu milost, 2003;
- sakramenti djeluju »ex opere operato« (samim izvršenim činom), 1128;
- sakramenti otpuštaju grijeh, 977, 987;
- sakramenti podržavaju i krijepe ona koji idu putem svetosti, 1133, 2030;
- sakramenti pružaju pomoć ozdravljenju, 1420-21;
- sakramenti tvore jedinstvo kršćanâ, 1126;
- sakramenti udijeljuju sakramentalni »biljeg« (»karakter«) ili znak, 698, 1121;
- sakramenti združuju s Kristom, 790, 950.

SAKRAMENTALI, v. *Blagoslovine*.

SAKRAMENTALNI BILJEG

(*Character Sacramentalis*), v. *Pečat*;

- krsni sakramentalni biljeg, 698, 1121, 1272, 1273, 1280;
- sakramentalni biljeg biskupskog posvećenja, 1558;
- sakramentalni biljeg potvrde, 698, 1121, 1304-05, 1317;
- sakramentalni biljeg ređenja, 698, 1121, 1563, 1570, 1581, 1583.

SAKRILEG, v. *Svetogrđe*.

SAMILOST (*Compassio*), v. *Sućut*.

- Božja samilost, 270;
- ljudska samilost daje oprostjenje, 2843.

SAMOUBOJSTVO (*Suicidium*), 2280-83, 2325.

SASTANAK (*Conventus*), v. *Skup*.

SAVEZ, v. *Novi Savez*, *Stari Savez*.

SAVJEST (*Conscientia*), 1776-1802;

- božanski zakon i savjest, 1706, 1776, 1778, 1786-87;
- ćudorednost ljudskih čina i savjest, 1749, 1751, 1796, v. *Ljudski čin*, *Moralnost*;
- definicija i značenje, 1776, 1778, 1795;
- glas savjesti, 33, 46, 1706, 1776, 1779, 1795, 2071;
- grijeh i prekršaj protiv ispravne savjesti, 1849, 1860, 1865;
- ljudsko dostojanstvo i ćudoredna savjest, 1700, 1780, 2524;
- masovni mediji i odgoj savjesti, 2496;
- moralna odšteta i obveza savjesti, 2487;
- način djelovanja, izbori i savjest, 1786-89, 1799;
- obraćenje i savjest, 1435, 1453, 1797, 1848;
- odbijanje korištenja oružja iz motiva savjesti, 2311;
- odgoj savjesti, 1783-85, 1798, 1802;
- odgovornost za čine i savjest, 1781;
- otpuštenje grijeha i savjest, 1454, 1468, 1493, 1496;
- pogrešan sud i savjest, 1790-94, 1801;
- prava, dužnosti i savjest, 912;
- pravo djelovanja po savjesti, 1786-89, 1799, 1907, 2106, 2242, 2256;
- pravo djelovanja prema slobodi savjesti, 1782;
- razboritost i savjest, 1806;
- slušanje glasa savjesti, 1779, 1800;
- spasenje i savjest, 847;
- sud savjesti, 1777, 1800;
- vjera i savjest, 160, 162, 1802;
- vlast i savjest, 1903.

Prigovor savjesti (*Obiectio*

conscientiae), v. *Poslušnost*: *Odbijanje p*.

SAVJET kao dar Duha Svetog

(*Consilium ut Spiritus Sancti donum*), 1303, 1831.

SAVRŠENSTVO (*Perfectio*)

- Bog kao punina svakog savršenstva, 41, 213, 370;
- Krist kao put savršenstva, 1953;

- ljubav (caritas) kao »sveza savršenstva«, 1827;
- ljudske kreposti i savršenstvo, 1804;
- muškarac i žena odražavaju Božje savršenstvo, 370;
- nalaženje savršenstva u traganju za istinom i dobrom, 1704;
- pokret volje i srca u ćudorednom savršenstvu, 1770, 1775;
- put savršenstva, 2015;
- savršenstvo kao plod Duha Svetog, 1832;
- savršenstvo koje vjernici trebaju steći, 825, 1709, 2013, 2028;
- savršenstvo Marije i Crkve, 829;
- savršenstvo stvorjenja, 302, 310;
- savršenstvo stvorova, 41, 330, 339.

SEKULARNI INSTITUTI,
v. Svjetovne ustanove.

SHVAĆANJE, *v. Razumijevanje.*

- SILA (Robur, Virtus, Vis), v. Snaga;**
- ljudske sile, 405, 661, 822, 2090, 2520;
 - sila Duha Svetog, 1107, 1285, 1520, 1550, 1704, 2472;
 - sila riječi Božje, 124, 131;
 - vojna sila, 2309.

SINDIKALNE ORGANIZACIJE
(Consociationes operariorum), 2430.

- SNAGA (Vis), v. Sila;**
- Bog daje snagu, 1432, 2584, 2848;
 - Krist daje snagu, 1504, 1566, 1615, 1642;
 - sakramenti daju snagu, 1116, 1496, 1521, 1588;
 - snaga Duha Svetoga, 735, 1624;
 - snaga molitve, 2610;
 - snaga providnosti, 302;
 - snaga riječi Božje, 2057.

SILOVANJE (Violatio), 2356.

SIMBOL VJERE, *v. Vjerovanje.*

- SIMBOLI (Symbola), v. Znakovi;**
- čovjek treba znakove i simbole, 1146, 1148, 1152;

- Isusovi simbolički postupci, 1151;
- liturgijski simboli, 1145, 1150, 1189;
- simboli Starog zavjeta, 522, 697.

SIMONIJA (Simonia), 2118, 2121.

SIN BOŽJI (Filius Dei), v. Krist.

SINEDRIJ (Synedrium), 591, 596.

SINODA (Synodus), 887, *v. Koncil.*

SIROMASI, SIROMAŠTVO
(Pauperes, Paupertas),

- v. Potrebni;*
- euharistija obvezuje u prilog siromašnih, 1397;
 - kraljevstvo nebesko i siromasi, 544;
 - odricanje od bogatstva kao način života, 2544-45;
 - siromasi u duhu, 709, 716, 1716, 2544-47;
 - siromašan Krist, 517, 525, 544, 1351, 2407;
 - siromaštvo kao evanđeoski savjet, 915;
 - siromaštvo kao put Krista i Crkve, 544, 786, 852;
 - solidarnost bogatih naroda u prilog siromašnih, 2439-40;
 - utrka u naoružanju kao oštećivanje siromašnih, 2329;
 - zauzetost, briga i ljubav prema siromasima, 886, 1033, 1435, 1825, 1941, 2208, 2405, 2443-49.

SJEDINJENJE (Unio)

- hipostatsko sjedinjenje u Kristu, 470, 483;
- sjedinjenje Djevice Marije s Kristom, 964;
- sjedinjenje duha i stvari u čovjeku, 365, 650;
- sjedinjenje kršćanâ, 822;
- sjedinjenje ljudi s Kristom i Bogom, 542, 772-73, 775, 864, 950, 1391, 2014, 2074;
- sjedinjenje mučkarca i žene, 383, 400, 1606, 1608, 1646, 2335, 2353, 2390-91;
- ženidbeno sjedinjenje, 1603, 1614, *v. Ženidba.*

SKLAD (Harmonia)

- obiteljski sklad, 2219, 2251;
- sklad između čovjeka i stvorenih stvari, 374, 376, 379, 400, 1676;
- sklad između liturgije i pučke religioznosti, 1675;
- sklad između ljudskih želja i crkvenog navještaja, 2126;
- sklad između pravâ i dužnosti, 912;
- sklad muškarca i žene, 2333;
- sklad obaju Zavjetâ, 1094;
- sklad stvorenih stvari, 307, 341, 2500;
- sklad u ljudskim odnosima, 1807;
- sklad znakova u crkvenim zgradama, 1158, 1162, 1181.

SKUP (Coetus)

- Crkva kao skup ljudi, 541, 751-52, 771, 777-78;
- Duh Sveti djeluje u skupu, 1092, 1112;
- euharistijski skup, 1329, 1348, 1383, 1566, 2777;
- ispovijed vjere u skupu, 167;
- liturgijski skup, 752, 1097, 1102, 1144, 1167, 1193, 2760;
- molitva i skup, 2585-86, 2589;
- nedjeljni skup, 1167, 1174, 2188;
- predsjedanje i vođenje skupa, 1184, 1348;
- priprava i raspored skupa za liturgiju, 1098, 1112, 1154, 1236, 1688;
- skup ljudi, 1880, v. *Društvo*;
- skup svetih, 946, 1372, 2006;
- sudjelovanje u skupu, 1141, 1372, 2178.

SLABOST (Infirmitas)

- Duh Sveti kao pomoć pri ljudskoj slabosti, 741, 2630;
- Isus i ljudske slabosti, 517, 540, 1505, 2602;
- ljudska slabost i očitovanje božanske moći, 268, 1508;
- ljudska slabost i sakramenti kršćanske inicijacije, 978, 1264, 1426;
- ljudska slabost prisutna i u zaređenim službenicima, 1550;
- otajstvo prividne Božje nemoći, 272;
- zagovor svetaca kao pomoć za ljudsku slabost, 956, 1053.

SLAVA (Gloria)

- anđeli slave Boga, 350;
- apostoli i Božja slava, 241;
- Bog objavljuje svoju slavu, 2059;
- Crkva slavi Boga, 434, 824, 1204, 2639;
- čovjek je potreban Božje slave, 705;
- dovršenje crkvene slave u nebu, 769, 1042, 1821, 2550;
- Kristova proslava, 124, 312, 429, 663, 1335;
- ljudska slava ne daje prave sreće, 1723;
- Mojsije i slava Božja, 210;
- priroda i umjetnost slave Boga, 1162, 2416, 2502;
- Slava Božja i njegova blaženog života, 257;
- svijet stvoren Bogu na slavu, 293-94.

SLAVLJE (Celebratio), v. Liturgija, Sakramenti.**SLAVOSPJEV (Doxologia)**

- podrijetlo slavospjeva, 2641;
- slavospjev kao zahvala i pohvala, 1003;
- završni slavospjev, 2855-56.

SLIČNOST (Similitudo), v. Analogija;

- čovjekova sličnost s Bogom, 225, 705, 1604, 1701-09, 2319, 2331, 2784;
- krst, sakrament koji daje sličnost s Bogom, 1682;
- putovi za vraćanje sličnosti, 734, 2572;
- sličnost između jedinstva božanskih osoba i bratstva ljudi, 1878;
- sličnost stvorova s Bogom, 41.

SLIJEPCI (Caeci)

- Isus uslišao molitvu slijepaca, 2616.

SLOBODA (Libertas)

- sloboda obitelji, 2211;
- čovjekova sloboda djelovanja, 1738, 1782, 2008;
- čovjekova sloboda, 33, 387, 1700, 1730-48;
- definicija slobode, 1731;
- istina kao dar slobode, 1741;
- odgoj savjesti daje slobodu, 1742, 1748;
- odgoj za slobodu, 2207, 2223, 2228, 2526;

- opasnosti koje ugrožavaju slobodu, 1740, 1883;
- politička sloboda, 2245;
- praksa moralnog života daje slobodu, 1828;
- sloboda obaviješćivanja i priopćavanja, 2304, 2498;
- sloboda sklapanja ženidbe, 1625;
- uvjeti za postizanje slobode, 2223, 2236, 2402;
- vjerska sloboda, 1907, 2107-09, 2211;
- zemaljska vlast i sloboda osobe, 450;
- značenje ljudske slobode, 1705.

Sloboda i odgovornost (Libertas et responsabilitas), 1731-38;

- nasilje nad osobnom slobodom, 2356, 2492;
- posljedice iz uporabe slobode, 1733-34;
- pravo na slobodu djelovanja, 1738, 1907, 2254;
- sloboda i mogućnost biranja između dobra i zla, 1732;
- volja i sloboda, 1734-35.

Sloboda u rasporedbi spasenja (Libertas in Oeconomia salutis)

- Bog slobodno stvara »iz ničega«, 296;
- Božje poštovanje ljudske slobode, 311, 1884;
- granice slobode, 396, 450;
- Isusova sloboda u poslušnosti Ocu, 609-10, 1009, 2749;
- Krist nam je dao slobodu, 908, 1741;
- milost ne ukida ljudsku slobodu, 1742, 1993, 2008;
- sloboda Djevice Marije, 488, 511;
- sloboda i grijeh, 387, 601, 654, 1739, 1741, 1853, 1859;
- sloboda i istočni grijeh, 397, 407, 415, 1707, 1714, 1739;
- sloboda vjere, 154, 160, 180.

SLUGA (Servus)

- đakon kao sluga sviju, 1570;
- prisposoba o nemilosrdnom slugi, 2843;
- službenici Crkve kao sluge Božji, 876.

SLUGA: KRIST (Servus: Christus)

- Krist, Sluga Božji, posve poslušan Bogu, 539, 615;
- Krist, Sluga sviju, 786;
- otkupiteljsko poslanje patničkog Sluge, 440, 601;

SLUŠANJE (Auscultare)

- Bog Otac uvijek uslišava Isusa, 2604;
- Bog sluša čovjekove vapaje, 2657;
- slušanje Božje riječi, 709, 900, 1651, 2578, 2584, 2656, 2716, 2724, 2835;
- slušanje Isusa koji nas uči moliti, 2598.

SLUŽBA (Ministerium)

- apostolska služba, 553, 983, 1536;
- crkvena služba, 874-79;
- Isusova javna služba, 583;
- katehetska služba, služba propovijedanja, služba riječi, 9, 24, 132, 903;
- posebne službe, 1143;
- različitost službe, 873, 910;
- služba pomirenja, 981, 1442, 1461-62;
- služba tumačenja riječi Božje i služenja riječi Božjoj, 119;
- služba zaređenog službenika, 1120, 1142, v. *Svećenik/štvo*;
- vršenje službe, 2039.

SLUŽBENIK/CI (Minister/ri),

- v. *službenici pojedinih sakramenata*;
- apostoli kao »Božji službenici«, 859;
- ciljevi službenikova djelovanja, 874;
- izbor zaređenih službenika, 1579;
- nedostojnost zaređenog službenika i Kristovo djelovanje, 1584;
- osobni poziv službenika, 878;
- službenici kao »sluge Kristove«, 876;
- službenici Krista i Crkve, 1553;
- uzdržavanje crkvenih službenika, 2122;
- vršenje službe zaređenih službenika, 1592;
- zaređeni službenici kao »ikona« Krista svećenika, 1142;
- zaređeni službenici odgovorni za odgoj u molitvi, 2686.

SLUŽENJE (Servitium), v. *Dijakonija*;

- đakoni kao službenici zaređeni za

- služenje, 1569-70, 1596;
- građansko služenje, 2311;
- liturgija kao služenje Bogu, 1069-70;
- neovisnost stvorova i služenje, 340;
- služenje anđela, 333;
- služenje domovini, 2239, 2310;
- služenje građanskim vlastima i Bogu, 2242;
- služenje kao put nasljedovanja Kristova, 852;
- služenje laikâ u crkvenoj zajednici, 910;
- služenje obitelji kao služba životu, 1653;
- vlast kao služenje, 2235.

SMISAO (Sensus), v. *Osjećaj*:

- smisao Pisma, 115-19;
- smisao života, 282.

SMRT (Mors)

- izazivanje smrti drugih osoba, 2261, 2269, 2277, 2296;
- kazna smrti, 2267;
- kršćani u smrtnoj opasnosti, 1307, 1314, 1463, 1483, 1512;
- kršćanska smrt, 1010-14, 2299;
- kršćanski pogled na smrt izražen u liturgiji, 1012;
- oni koji trpe smrt zbog vjere, 1258;
- poštovanje tjelesâ pokojnikâ, 2300;
- priprava za smrt, 1014;
- smrt i uskrsnuće, 992, 996;
- smrt kao konac života, 1007;
- smrt kao posljedica grijeha, 1008;
- smrt kao uzrok razmišljanja, 1687;
- smrt od Krista preobražena, 1009;
- umiranje »sa znakom vjere«, 1274;
- umiranje u Isusu Kristu, 1005-14;
- umiranje u smrtnom grijehu, 1033;
- »Uvečer tvog života pitat će te o ljubavi«, 1022;
- uvjet prelaska iz smrti u život, 1470;
- vječna smrt u paklu, 1861.

Isusova smrt (Mors Iesu), v. *Krist*:

- *Otajstva Kristova života: smrt*;
- Isus prihvaća smrt, 609, 612;
- Isusov silazak u podzemlje (ad inferos), 632-35;
- odgovornost za Isusovu smrt, 597;
- učinci Isusove smrti, 1019;

- vlastitosti Isusove smrti, 627;
- značenje Isusove smrti, 571, 599, 601, 605, 613-14, 624.

Kršćanska tumačenja smrti

(Interpretationes christianae mortis)

- ispunjenje novog rođenja, 1682;
- kraj zemaljskog života, 1007;
- posljedica grijeha, 400-03, 1008;
- pozitivan smisao smrti, 1010-14;
- udioništvo u Gospodnjoj smrti, 1006;
- ulazak u vječni život, 1020;
- znak ljudske slabosti, 2448.

Poslije smrti (Post mortem)

- duša i tijelo, 1005;
- konačno čišćenje ili čistilište, 1030-32, 1472;
- nema »reinkarnacije« poslije smrti, 1013;
- nema pokore poslije smrti, 393;
- određenje duše, 366;
- određenje pravednika, 989, 1027-29;
- pakao, 1033-37, v. *Pakao*;
- posebni sud, 1021-22;
- posljednji sud, 1038-41;
- poziv na sudjelovanje u životu Trojstva, 265;
- uskrsnuće tijela, 990, 996-97;
- živjeti u nebu znači »biti s Kristom«, 1023-26.

SOCIJALIZACIJA (Socializatio),

1882-83.

SOLIDARNOST (Solidarietas)

- definicija solidarnosti, 1948;
- grijeh ruši ljudsku solidarnost, 1849;
- kršćanska solidarnost, 1942, 2850;
- molitva i solidarnost, 2831;
- oblici solidarnosti, 1940-41;
- općinstvo svetih i tijesna uzajamna povezanost ljudi, 953;
- prisvajanje dobara i solidarnost među ljudima, 2402;
- solidarnost kao posljedica prave i pravedne komunikacije, 2495;
- solidarnost kao poštovanje ljudskog dostojanstva, 2407;

- solidarnost kao zahtjev bratstva, 1939;
- tijesna uzajamna povezanost među svim stvorovima, 344;
- tijesna uzajamna povezanost među ljudima, 361;
- važnost solidarnosti u Crkvi, 1942.

Solidarnost među narodima

(Solidarietas inter populos), 2437-42;

- dužnost solidarnosti među narodima, 2439;
- potreba solidarnosti među narodima, 2438;
- zadaća laikâ da zahvaćaju u organiziranje društvenog života, 2442;

SOTONA (Satanas), v. *Demon*.

SPALJIVANJE (Crematio), 2301.

SPASENJE (Salus)

- anđeli kao glasnici Božje spasenjske odluke, 331-32;
- besplatnost spasenja (*Gratuitas salutis*), 218, 1250, 1699, 1722, 1996;
- Bog hoće spasenje sviju u istini, 851;
- Bog izvodi spasenje čovjeka, 54, 56, 218, 431, 781, 1058, 2575;
- Crkva kao sredstvo i sveopći sakrament spasenja, 776, 780, 816;
- crkvena služba čovjeku na spasenje, 874;
- čovjek potrebit spasenja, 1949, 2448;
- dar spasenja predan po Kristu, 1811;
- ima li spasa bez krsta, 1259, 1261;
- Kristov dolazak radi spasenja ljudi. 456-57, 519, 1019;
- ljudska sloboda i spasenje, 1739-42;
- molitva za spasenje, 2744;
- nada u spasenje u Izraelu, 64;
- nada u spasenje, 2091;
- nužnost krsta za spasenje, 1256-57, 1277;
- nužnost sakramenata za spasenje, 1129;
- Pavao suprotstavlja univerzalnost spasenja univerzalnosti grijeha, 402;
- pomoć za spasenje duše, 95;
- poštivanje moralnog zakona nužno za spasenje, 2036;
- »rasporedba spasenja«, 1066, v. *sub voce*;
- samo od Boga dolazi spasenje, 169, 620;

- služenje i svjedočenje vjere nužno je za spasenje, 1816;
- spas osobe i društva povezan sa srećom u braku, 1603, 2250;
- spasenje i općinstvo svetih, 1477;
- spasenjsko poslanje u djelima svećenikâ, 1565;
- spasiti vlastitu dušu, 1899;
- sredstva spasenja, 830, 980;
- sudjelovanje Djevice Marije u ljudskom spasenju, 511, 969;
- sve je usmjereno na spasenje čovjeka, 313;
- Sveto pismo ljudima na spasenje, 107, 122;
- svi su potrebiti spasenja, 588;
- važnost moralnih odluka za spasenje, 1696;
- Zli sprečava Božje djelo spasenja, 2851;
- žrtva križa za spasenje čovjeka, 600-02, 617.

SPASITELJ (Salvator),

v. *Krist: Imena i nazivi*;

- Isus kao spasitelj ljudi, 389, 457, 594, 2812.

SPIRITIZAM (Spiritismus), 2117,

v. *Čaranje, Gatanje, Magija, Praznovjerje*

SPOLNOST (Sexualitas), v. *Ženidba*;

- čistoća i spolnost, 2337, 2395;
- čovjek stvoren kao muško i žensko, 355, 383;
- dostojanstvo spolnosti, 2362;
- jednako dostojanstvo muškarca i žene, 369, 2334, 2393;
- neuredna spolnost, 2351-57, 2380, 2388-90;
- plodnost i spolnost, 2370;
- različitost i uzajamno nadopunjavanje spolova, 369-73, 1605, 2333;
- spolnost obuhvaća sve vidike ljudske osobe, 2332, 2362;
- spolnost se odnosi na sposobnost ljubavi (*amor*), 2332;
- stid i čistoća, 2522;
- ucjelovljenje spolnosti u ljudsku osobu i čistoća, 2337;
- važnost bračnog sjedinjenja, 2335;
- zapovijed koja se tiče spolnosti, 2336;
- značenje spolnosti u ženidbi, 2360-63.

SPOMEN (Memoria), v. Anamneza;

- Duh Sveti kao živi spomen Crkve, 1099;
- spomen anđela, 335;
- spomen stvaranja, 2169;
- spomen Božjih čudesnih djela, 1103;
- spomen Isusa Krista i njegove žrtve, 1333, 1341-44, 1394;
- spomen muke i uskrsnuća Kristova, 1163, 1167, 1354;
- spomen pokojnikâ, 958, 1032;
- spomen svetaca, 957, 1173, 1195.

SPOMEN-ČIN (Memoriale)

- euharistija kao spomen-čin Isusove smrti i uskrsnuća, 611, 1167, 1330, 1358, 1362-72, 1382;
- Isus uspostavio spomen-čin svoje slobodne žrtve, 610, 1323, 1337;
- liturgija kao spomen-čin otajstva spasenja, 1099;
- spomen-čin spasenjskih događaja Starog zavjeta, 1093, 2170.

SPOZNAJA (Cognitio),

v. *Razumijevanje;*

- čovjekova spoznaja Boga, 31-38, 40, 50, 158, 261, 286, 356, 2197, 2614;
- čovjekova spoznaja Krista, 428-29, 471-74, 1792, 2708, 2715;
- spoznaja dobra i zla, 396, 1734;
- spoznaja i svijest o grijehu, 708, 1859;
- spoznaja istine, 1-25, 74, 94, 851, 2822;
- spoznaja stvaranja kao Božji dar, 216, 283, 287;
- spoznaja stvorene i nestvorene zbiljnosti, 2500;
- spoznaja vjere i katekizam, 23, 186.

SPREČAVANJE ZAČEĆA

(*Contraconceptio*), v. *Začće;*

- ljubav supružnikâ, duh otvoren životu i sprečavanje začće, 2370;
- regulacija poroda i sprečavanje začće, 2399.

SPROVOD (Exsequiae), v. Pogreb,

Pokojnici;

- kršćanski sprovod, 1680-90;
- sprovod nekrštene djece, 1261.

SRAM, v. Stid.**SRCE (Cor)**

- Bog izravno dira i pokreće ljudsko srce, 1742, 2002, 2070, 2072;
- Bog upravlja srcima po svojoj volji, 269;
- Božja ljubav (amor) i čovjekovo srce, 733, 2658;
- Božja spoznaja ljudskog srca, 473, 1586;
- Duh Sveti boravi u srcu, 683, 689, 742, 782, 1082, 1296, 1303, 2671;
- Duh Sveti kao pomoć ljudskom srcu, 2712, 2767;
- Duh Sveti obnavlja ljudsko srce, 715;
- evanđeoski zakon i čovjekovo srce, 1776, 1965, 1968, 1984;
- grijeh i ljudsko srce, 1850, 1853, 1855, 1873, 1963, 2336, 2528;
- klanjanje Kristovu srcu, 2669;
- Kristovo srce i Sveto pismo, 112, 2599, 2603;
- Kristovo srce ljubi sve zajedno i svakog pojedinog, 478;
- Kristovo srce, utjelovljena Riječ, 478, 766, 1419, 1439;
- ljubiti (diligere) Gospodina iz svega srca, 201-02, 1809, 2055, 2083;
- molitva i srce, 2562, 2588, 2655, 2700, 2710, 2721, 2800;
- naravni zakon i čovjekovo srce, 1955-56, 1958, 2070;
- odgoj savjesti rađa mirom srca, 1784, 2302;
- ponizna budnost srca, 2729-33, 2849;
- posljedice iz poniznosti srca, 544, 570;
- posljedice iz tvrdoće srca, 643, 1610, 1614, 1859, 2840;
- promjena moliteljeva srca, 2739;
- siromaštvo srca kao zapreka ulasku u kraljevstvo, 2544-47;
- sklonost ljudskog srca, 401, 582;
- srce Crkve, 1407;
- srce kao mjesto istine, saveza, susreta, 2563, 2710;
- srce otvoreno za vjeru, 89;
- strasti i njihov začetak u srcu, 1764;
- vlastitosti ljudskog srca, 1432, 1697, 1725, 1809, 1818, 2551;

- volja Božja i suobličenje srca, 2611;
- zahtjevi i posljedice čista srca, 298, 1720, 1728, 1990, 2517-19, 2530-33, 2621;
- značenje srca, 368, 2563, 2710.

SRDITOST (Ira)

- Abelovo ubojstvo i ljudska srditost, 2259;
- definicija srditosti, 2302;
- srditost i ljubav Božja, 208, 210;
- srditost kao glavni grijeh, 1866;
- strasti i srditost, 1772;
- zlo i srditost, 1765.

SREĆA (Felicitas)

- Blaženstva kao put k sreći, 1697, 1718, 2546;
- Bog daje sreću, 27, 30, 384, 1028, 1035, 1723;
- ljudska želja za srećom, 33, 1718-19, 1818, 2548.

SREDSTVA DRUŠTVENOG

PRIOPĆIVANJA, v. *Obavješćivanje/Obavijest, Priopćenje/Priopćivanje*

STADO (Grex)

- Crkva kao stado, 754, 764;
- pastiri stada, 861, 881, 893, 1548, 1575, 1586.

STALEŽ (Status)

- izbor vlastitog životnog staleža, 2230;
- milost staleža, 2004;
- stalež posvećenog života, 916, 933, v. *Život: Posvećeni život*.
- stanje svetosti i pravednosti kod Adama i Eve, 375.

STARCI (Senes)

- obitelj i skrb za starce, 2208;
- služenje stracima, 2186.

STARI SAVEZ (Foedus vetum),

v. *Stari zavjet*;

- Abraham i Savez, 72, 992, 2571;
- Bog i Savez s njegovim narodom, 238, 781, 1102, 1612, 2058;

- čovjek pozvan na Savez sa svojim Stvoriteljem, 357;
- Dekalog i Savez, 2057, 2077;
- liturgija i Savez, 1093, 1156;
- molitva i Savez između Boga i ljudi, 2564, 2567, 2569, 2713, 2795, 2829, 2841;
- pralikovi i Savez, 1217, 1223, 1544;
- prinos kruha i vina i Savez, 1334;
- pripreme za Krista u Savezu, 522, 762;
- Sinajski Savez, 62, 204, 2810;
- srce kao mjesto Saveza, 2563;
- subota kao znak Saveza, 2171;
- svećeništvo i Savez, 1539, 1542, 1544;
- trajna vrijednost Saveza, 121;
- Zakon i Savez, 346, 709, 2060-63, 2070;
- zapovijedi i smisao Saveza, 2061-63;
- znakovi i simboli Saveza, 1145, 1150-52, 1334.

STARI ZAVJET (Vetus Testamentum),

v. *Sveto pismo, Stari Savez*;

- bogojavljenja (teofanije) u Starom zavjetu, 697;
- čašćenje Starog zavjeta i njegovih slika, 61, 123, 138;
- čovjekova bolest i Stari zavjet, 1502;
- Duh Sveti i Stari zavjet, 702;
- ispunjenje obećanja i Stari zavjet, 122, 528, 652, 1067;
- kanon Svetog pisma i Stari zavjet, 120;
- kateheza otkriva ono što je skriveno pod slovom Starog zavjeta, 1094;
- liturgija i Stari zavjet, 1093, 1349;
- molitva i Stari zavjet, 2568-69, 2585, 2596, 2630;
- naslov »Sin Božji« i Stari zavjet, 441;
- odnos između Starog i Novog zavjeta, 128-29, 140;
- otajstvo Crkve unaprijed uobličeno u Starom zavjetu, 753;
- otajstvo Trojstva i Stari zavjet, 237;
- pravne uredbe u Starom zavjetu, 2449;
- proroci u Starom zavjetu unaprijed najavili Mesiju, 1286;
- simboličke slike u Starom zavjetu, 2130;
- svet život u Starom zavjetu, 2260;
- Trojstvo, njegovo stvoriteljsko djelovanje i Stari zavjet, 292;
- u Starom zavjetu Bog objavljen kao

- Otac i izvor istine, 684, 2465;
- vrijednost Starog zavjeta, 121.

STAROST (Senectus), v. Starci.

STAV (Habitudo), 2284.

STERILIZACIJA (Sterilizatio), 2399.

STERILNOST, v. Neplodnost.

STID (Pudor)

- definicija stida, 2521-22;
- stid kao zahtjev čistoće (puritas), 2521, 2533;
- stid kao znak ljudskog dostojanstva, 2524;
- tjelesni stid, 2523.

STOL (Mensa)

- Isus sjeda za stol s grešnicima, 1443;
- oltar kao stol Gospodnji, 1182, 1383;
- značenje blagoslova stola, 2834.

STOŽERNE KREPOSTI,
v. *Kreposti: Ljudske k.*

STRAH (Timor)

- strah Božji kao dar Duha Svetoga, 1303, 1831;
- strah Božji kao temelj poštovanja prema roditeljima, 2217;
- strah Božji nadahnut porukom o posljednjem sudu, 1041;
- strah, jedna od glavnih strasti, 1772;
- strah od vječne osude, 1453;
- strah od zla, 1765;
- strah izazvan Božjom prisutnošću, 2144.

STRANAC (Alienigena), 2241,
v. *Useljenici.*

STRAST/I (Passio/nes)

- definicija, djela i podrijetlo strasti, 908, 1804, 1809, 2339, 2341;
- ljubav (amor) kao osnovna strast, 1765;
- moralnost strasti, 1762-70;
- način razlikovanja moralnosti strasti, 1768;
- robovanje strastima, 1792;
- strast umanjuje krivicu, 1860;

- strasti same u sebi nisu ni dobre ni zle, 1767;
- usavršenje strasti, 1768-69;
- zabrana neurednih strasti, 2536.

STRPLJIVOST (Patientia)

- Božja strpljivost, 2822;
- »ljubav (caritas) je strpljiva«, 1825;
- strpljivo podnošenje kao djelo duhovnog milosrđa, 2447;
- strpljivost kao plod Duha, 736, 1832;
- strpljivost u obitelji, 2219;
- strpljivost vjere i molitva, 2613.

STRUKTURE (Structurae)

- društvene strukture, 408, 2286, v. *Društvo*;
- strukture grijeha, 1869.

STVARANJE / STVORENJE
(Creatio), v. *Stvor/ovi*;

- Bog drži stvorenje u postojanju, 421;
- Bog kao umjetnik stvaranja, 317, 337;
- Božja objava i stvaranje/stvorenje, 287-89, 337;
- Božja providnost i stvaranje, 216, 301, 314;
- Božji naum i stvaranje, 257, 280, 315, 759, 1066;
- ciljevi i razlozi stvaranja/stvorenja, 293-94, 314, 319, 353, 358;
- čovjekov odnos prema stvorenju, 343, 355, 396, 1469;
- dijelovi Božje riječi u stvorenju, 291, 320;
- dovršetak stvorenja, 668, 1015;
- Duh Sveti i stvaranje/stvorenje, 243, 291, 703;
- istočni grijeh i stvaranje/stvorenje, 400, 1608;
- kateheza o stvaranju, 282-89;
- Kristov odnos prema stvaranju/stvorenju, 792, 2105, 2637;
- ljepota i dobrotu stvorenja, 299, 341, 353, 1333;
- ljudski trud kao čovjekova suradnja u djelu stvaranja, 2427, 2460;
- ljudsko dostojanstvo i stvaranje/stvorenje, 1700;
- molitva i stvaranje/stvorenje, 2569, 2793;
- nesavršenost stvorenja, 302, 307, 310, 378;

- novo stvaranje u Kristu, 315, 374;
- poštivanje cjelovitosti stvorenja, 354, 2415-18;
- sedmi dan i stvaranje/stvorenje, 2169, 2190;
- spoznaja Boga po stvorenju, 31-32, 1147, 2500;
- stvorenje predano čovjeku kao baština, 299;
- sveopća usmjerenost stvorenjskih dobara, 299, 2402, 2452;
- Trojstvo i stvaranje/stvorenje, 258, 290-92, 316;
- Vjerovanje apostolsko i vjera u Boga stvoritelja, 325-27;
- zahvaljivanje Bogu za djelo stvaranja, 1352, 1359-60;
- značenje stvaranja/stvorenja, 326;
- ženidba u redu stvaranja, 1603-05.

STVARNOSTI (Realitates)

- članovi svjetovnih ustanova posvećenog života i njihovo djelovanje u vremenitim stvarima, 929;
- duhovne stvarnosti i način njihova opažanja, 1146;
- simonija kao kupovanje ili prodavanje duhovnih stvarnosti, 2121;
- stvarnosti kao put spoznaje Boga, 32, 159, 1148;
- vjernici laici i njihovo djelovanje u vremenitim stvarima, 898-99, 2442.

STVOR/OVI (Creatura/ae),

v. *Stvaranje/Stvorenje*;

- anđeli i stvorovi, 350;
- Bog kao iskon stvorova, 293, 327;
- Božja prisutnost u stvorovima, 300, 308;
- granice stvorova, 311, 385, 396, 1998;
- krst čini stvorove nove stvorove, 1214, 1265-66, 1999;
- ljepota, dobrota i savršenstvo stvorova, 32, 339, 2500;
- ljubav (amor) prema Bogu i ljubav (amor) prema stvorovima, 2069, 2093, 2095, 2113;
- odnos Boga i stvorova, 42-43, 239, 295, 356, 441, 1703;
- odnos stvorova i čovjeka, 343;

- određenje stvorova, 260, 353;
- podvrgnutost stvorova Bogu, 49, 213, 396, 2097, 2628;
- poruka stvorova pokazuje Božje postojanje, 46, 48;
- poštivanje stvorova, 1930, 2416;
- providnost i suradnja stvorova, 301, 306, 312, 321, 323, 342, 373, 1884;
- stvorovi i njihova sličnost s Bogom, 41, 2500;
- udioništvo stvorova na Božjoj dobroti, 295, 319;
- uzajamna međuovisnost stvorova, 340, 344;
- vezanost duhovne duše uz stvorove, 1394, 1472;

STVORITELJ (Creator),

v. *Bog, Stvaranje, Stvor*.

SUBOTA (Sabbatum)

- dan Gospodnji kao ispunjenje subote, 2175-76, 2190;
- Isusov nauk u danu subotnjem, 582;
- počinak i posvećenje dana subotnjeg, 2168-73, 2189;
- subota kao kraj šestodnevno djela, 345;
- subota u srcu Izraelskog Zakona, 348.

SUĆUT (Compassio), v. *Samilost*.

- Kristova sućut s ljudima, 1503, 1506, 2448, 2571, 2575, 2715.

SUD (Iudicium)

- Dan Suda (Sudnji dan), 681;
- granice kritičkog suda, 1861, 2497;
- Kristov sud, 679;
- neosnovan sud, 2477-78;
- pogrešan sud, 1790-94, 2409, 2477;
- posebni sud, 1021-22;
- posljednji, eshatološki sud, 677-78, 1023, 1038-41;
- predujam suda u sakramentu pokore, 1470;
- sud Crkve, 119, 553, 2032, 2246, 2420, 2423;
- sud savjesti, 1777-82, 1783, 1786-87, 1806, 1848, 2039.

SUDJELOVANJE (Participatio)

- Isusovo sudjelovanje u Božjoj moći i vlasti, 668;
- ministerijalno sudjelovanje u Kristovu svećeništvu, 1554;
- sudjelovanje laika u kraljevskoj Kristovoj službi, 908-13;
- sudjelovanje laika u proročkoj Kristvoj službi, 904-07;
- sudjelovanje laika u svećeničkoj Krstovoj službi, 901-03, 1546, 1591;
- sudjelovanje u božanskom životu, 375, 505, 541, 654, 759, 1212, 1726, 1997;
- sudjelovanje u euharistiji, 1000, 1388, 2182;
- sudjelovanje u Kristovoj molitvi, 1073;
- sudjelovanje u Kristovoj smrti i uskrsnuću, 1002, 1006;
- sudjelovanje u Kristovoj žrtvi, 618, 1372;
- sudjelovanje vjernika u liturgijskim slavljinama, 1141, 1273.

SUDJELOVANJE U DRUŠTVENOM ŽIVOTU (Participatio in vita sociali),
1882, 1897-1917.**SUKOB/I (Conflictio/nes)**

- društveni sukobi i gospodarska djelatnost, 1940, 2424, 2430;
- oružani sukobi i gomilanje oružja, 2315-16;
- oružani sukobi i moralni zakon, 2312, 2328;
- sukob između božanskog Zakona i zakona grijeha, 2542;
- sukob između dobra i zla, 285;
- sukobi u ženidbi, 1606.

SUMNJA, v. Dvojba.**SUOBLIČENJE (Configuratio)**

- bolesničko pomazanje i suobličenje s Kristovom mukom, 1521, 1523;
- krst i suobličenje s Kristovim vazmenim otajstvom, 1239;
- suobličenost s Kristom u kršćaninu, 1121;
- suobličenje bolesnika s Kristom, 1505;
- suobličenje pokornika s Kristom, 1460;
- suobličenje s Kristom u svetom redu, 1322, 1585.

SUODGOVORNOST I ZAJEDNIČKO DOBRO

(Corresponsabilitas et bonum commune),
2240; v. *Dobro: opće/zajedničko dobro.*

SUOSJEĆANJE, v. Samilost, Sućut.**SUPRUGA (Uxor), v. Žena, Ženidba.****SUPRUŽNICI (Coniuges),**
v. *Ženidba, Rastava.***SUPSIDIJARNOST (Subsidiaritas),**
1883, 1885, 1894, 2209.**SUPSTANCIJA, v. Suština.****SURADNJA (Collaboratio, Cooperatio)**

- čovjekova suradnja s Božjom milošću, 1993;
- čovjekova suradnja u Božjem naumu spasa, 306, 2062, 2738;
- čovjekova suradnja u djelu Duha Svetog, 1091, 1108;
- čovjekova suradnja u Kristovu djelu, 970, 2632;
- građanske vlasti i suradnja, 2236;
- ljudska suradnja i rad, 378;
- Marijina suradnja s Bogom, 488, 501, 968, 2675, 2682;
- Marijina suradnja u Božjem planu, 488;
- suradnja građanâ i opće dobro, 2238;
- suradnja između Boga i čovjeka i zasluga, 1008, 2025;
- suradnja između Boga i ljudi i opravdanje, 1993, 2001;
- suradnja kršćana za jedinstvo Crkve, 821;
- suradnja laikâ u Crkvi, 906, 911;
- suradnja među roditeljima, 2206;
- suradnja pri pobačaju, 2272;
- suradnja pri samoubojstvu, 2282;
- suradnja pri uporabi štetnih lijekova, 2291;
- suradnja roditeljâ u obitelji, 2206.

SUSRET (Occursus)

- liturgija kao susret između Krista i Crkve, 1097;

- susret između Boga i ljudi, 1153, 2299, 2560, 2563, 2567, 2591, 2626, 2710;
- susret s Isusom, 529, 995, 1021.

SUŠTINA (Substantia)

- Bog, tri osobe, jedna suština, 200, 202, 255;
- Sin, jedne te iste suštine s Ocem, 465;
- suština (ili narav ili bit) označuje Božje biće, 252;
- značenje pojma suštine, 252;

SUZDRŽLJIVOST (Abstinentia)

- u pripravi za liturgijska slavlja, 2043.

SVADBA (Nuptiae)

- mistična svadba, 923;
- svadba Jaganjčeva, 1244, 1329, 1602, 1612, 1642, 2618;
- svadba u Kani, 1613, 2618;
- svadbena gozba u kraljevstvu, 1027, 1335;

SVAGDANJI (Cottidianus)

- značenje riječi »svagdanji«, 2837.

SVEĆENIK/ŠTVO (Sacerdos/tium),

v. Red, Prezbitar;

- Crkva kao kraljevstvo svećenikâ, 1546;
- Crkva kao svećenički narod, 784, 941, 1591, 1119;
- Krist svećenik, *v. Krist;*
- Kristovo jedino svećeništvo, 1544-45;
- Kristovo svećeništvo, 1544-47, 1551, 1554, *v. Krist: Imena i nazivi;*
- opće svećeništvo krštenih, 1141, 1143, 1268, 1273, 1546-47;
- posebne službe, 1143;
- službeničko ili hijerarhijsko svećeništvo biskupâ i prezbitarâ, 1547;
- sudjelovanje u Kristovu svećeništvu, 1546;
- svećeništvo starog Saveza, 1539-41, 1591;
- vrhovno svećeništvo kao punina sakramenta reda, 1557;
- značenje riječi »svećenik«, 1554.

Identitet svećenikove službe

(Identitas ministerii sacerdotis)

- pravi svećenik Novog zavjeta, 1564;

- službeničko svećeništvo u službi općeg svećeništva, 1120, 1547, 1592;
- službeničko svećeništvo ustanovljeno za zajednicu ljudi i Crkve, 1551;
- svećenik djeluje »in persona Christi«, 1548;
- svećenik kao sredstvo izgradnje Crkve, 1547;
- svećenikova povezanost s Kristom i apostolima, 1120;
- svećenikova služba povezana s Kristovim svećeništvom, 1544-45;
- »u ime cijele Crkve«, 1552-53.

Svećenikova služba

(Ministerium sacerdotis)

- područje vršenja službe, 877, 1564;
- primanje privole zaručnikâ u ženidbi, 1630;
- suradnja laikâ u vršenju svećeničke službe, 900;
- svećenik kao službenik sakramenta bolesničkog pomazanja, 1516, 1530;
- svećenik kao službenik sakramenta krsta, 1256;
- svećenik predsjedava euharistijskom slavlju i posvećuje kruh i vino, 1142, 1411;
- svećenik uprisutnjuje biskupa u mjesnim zborovanjima, 1567;
- svećenika kao biskupov suradnik, 1562;
- svećenika kao službenik sakramenta pokore, 983, 1461-67, 1495;
- svećenikova ljudska slabost, 1550;
- sveopće dimenzije svećenikova poslanja, 1565;
- zadaća svećenika u liturgiji Časova, 1175.

Prezbitarij (Presbyterium),

v. Prezbitarij, Kler;

- jedan prezbitarij s biskupom i poslušnost prezbitera biskupu, 1567;
- jedinstvo prezbitarija, 1568;
- kolegijalna narav odnosa prezbitarija s biskupom, 877;
- podređenost prezbitarija biskupovoj zadaći, 1562.

SVEMIR (Universum),

v. Svijet, Stvaranje/Stvorenje;

SVETOHRANIŠTE**(Tabernaculum)**, 1183, 1379.**SVETOST (Sanctitas)**

- čišćenje u čistilištu radi postizanja svetosti, 1030;
- Kristova svetost, 459, 564, 2030;
- križ kao put k svetosti, 2015;
- ljubav (caritas) kao duša svetosti, 826;
- Marijina svetost, 492;
- nema svetosti bez askeze, 2015;
- poziv na svetost, 2013-14, 2028;
- stanje izvorne svetosti i grijeh, 375, 405;
- svetost Božja, 2809, v. *Bog*;
- svetost Crkve, 670, 824-25, 867, 1986;
- svetost kao mjera u Crkvi, 828;
- svetost u općinstvu svetih, 1475;
- svetost vjernika, 2045;
- vjera kao pomoć za stjecanje svetosti, 1709.

SVIJET (Mundus), v. *Svemir*;

- cilj/određenje svijeta, 314, 769, 1001, 1046, 1680;
- Crkva »posлана« u sav svijet, 782, 863, 2105;
- konac svijeta, 681, 1001, 1243;
- Krist, spasitelj svijeta, 457-58, 608, 728, 1355;
- novi i obnovljeni svijet, 655, 670, 916, 1042-50;
- odnos između Boga i svijeta, 212, 300;
- odnos između čovjeka i svijeta, 373, 377;
- podrijetlo svijeta, 284-85;
- pomireni i »u-glavljeni« svijet, 620, 2748;
- pomoć za dobro i spasenje svijeta, 799, 909, 928, 1941, 2044, 2438;
- providnost na djelu u svijetu, 303, 395;
- svijet i grijeh, 310, 402, 408, 2844, 2852-54;
- svijet i stvaranje/stvorenje, 216, 295, 325, 327, 337-49, 760, v. *Stvaranje/Stvorenje*, *Bog: Stvoritelj*;
- svijet otkriva »putove« spoznaje Boga, 31-34;
- treći svijet, 2440;
- upravljanje sklonošću prema stvarima ovoga svijeta, 2545, 2548.

SVJEDOČANSTVO (Testimonium)

- dužnost davanja svjedočanstva, 1816, 2087, 2471;
- lažno svjedočanstvo, 2464, 2476;
- mučeništvo kao krajnje svjedočanstvo, 2473;
- svjedočanstvo članova svjetovnih ustanova, 929;
- »svjedočanstvo« kao naziv ploča Zakona, 2058;
- svjedočanstvo kršćanâ, 2506;
- svjedočanstvo posvećenih, 932-33;
- svjedočanstvo svetaca, 688;
- svjedočanstvo u odgoju za vjeru, 2226;
- svjedočanstvo Uskrsloga u prvoj kršćanskoj zajednici, 642;
- svjedočanstvo vjere, 2472;
- učinci svjedočanstva, 30;
- važnost svjedočanstva, 2044.

SVJEDOCI (Testes)

- apostoli kao svjedoci, 857;
- laici kao svjedoci Kristovi, 904-05, 913, 942, 2242;
- potvrda, sakrament kojim se postaje svjedokom Kristovim, 1285, 1303;
- supruzi kao svjedoci Božje ljubavi (amor), 1647-48;
- svjedoci u ženidbi, 1631;
- svjedoci Kristova uskrsnuća, 642;
- svjedoci vjere, 165;
- što znači biti Kristov svjedok, 995;
- zagovor svjedoka koji su nam prethodili u kraljevstvo, 2683.

SVJETLO (Lux)

- Bog kao svjetlo, 157, 214, 234, 242, 257;
- Božja riječ kao svjetlo, 141, 1785;
- Dekalog kao svjetlo, 1962;
- »djeca svjetla«, 736, 1216, 1695;
- Krist kao svjetlo, 280, 529, 748, 1202, 2715, 2466, 2665;
- krst kao svjetlo, 1216;
- svjetlo i tmina, 285, 1707;
- svjetlo kao simbol, 697, 1027, 1147, 1189;
- svjetlo razuma, 37, 47, 156-57, 1955;
- svjetlo svijeta, 1243, 2105, 2466;
- svjetlo vjere, 26, 89, 286, 298, 2730.

SVJETOVNE USTANOVE
(*Instituta saecularia*), 928-29,
v. *Život: Posvećeni ž.*;

SVJETOVNJAK, v. *Laik*.

SVRŠETAK, v. *Dovršenje*.

ŠEOL (Sheol), 633, v. *Podzemlje*.

ŠILJANJE, v. *Poslanje*.

ŠKOLA (Schola)
– pravo izbora škole za djecu, 2229.

ŠKRTOST (Avaritia)
– glavni grijeh, 1866.

ŠPORT (Ludicrae exercitationes), 2289.

ŠTOVANJE (Kult), v. *Čašćenje, Liturgija*

ŠTRAJK (Cessatio ab opere), 2435.

ŠUTNJA (Silentium)
– klanjanje i smjerna šutnja pred Bogom, 2628;
– molitva kao »simbol budućeg svijeta«, 2717.

TAJNA (Secretum)
– ispovjedna tajna, 1467, 2490;
– strukovne tajne, 2491.

TALENTI (Talenta), 1880, 1936-37, 2429.

TAMJAN (Incensum), 1154.

TEOFANIJA (Theophania), 707,
v. *Bogojavljenje*.

TEOLOGALNE KREPOSTI,
v. *Kreposti: Bogoslovne k.*

TEOLOGIJA (Theologia), 94.

TERAPEUTSKA UPORNOST
(*Saevitia therapeutica*) 2278.

TERORIZAM (Terrorismus), 2297.

TEŽNJA (Appetitus), 1818, v. *Čežnja*.

TIJELO¹ (ljudsko)
(*Corpus humanum*), v. *Tijelo²*;
– bračna ljubav (amor) i ljudsko tijelo, 1643;
– briga za tijelo i duh, 2289;
– grijeh i tijelo, 1863, 2516;
– hram Duha Svetog, 364;
– jedinstvo duše i tijela, 327, 360, 362-68, 382;
– konačni sud i tijelo, 1059;
– kraljevstvo Božje i tijelo, 1042, 1060;
– Krist kao liječnik tijela, 1421, 1503, 1509;
– ljubav (caritas) i ljudsko tijelo, 2447;
– molitva i tijelo, 2702-03, 2722;
– narav nepropadljiva tijela, 997, 999, 1016-17;
– otkupljenje tijela, 1046;
– pakao (Gehenna) i tijelo, 1034;
– vladanje vlastitim tijelom, 908;
– poštivanje tijela, 1004, 2301;
– povrede nanese vlastitom tijelu, 2355;
– smrt i tijelo, 1011, 1016, 1681;
– spolnost i tijelo, 2332, 2362, 2370;
– stid i tijelo, 2523;
– tjelesni počinak i dan Gospodnji, 2185, 2193;
– uskrsnuće i tijelo, 298, 990, 992, 997, 999, 1000, 1016-17.

TIJELO² (Caro), v. *Ljudsko tijelo*;
– djela tijela, 1852;
– Krist, Riječ očitovana u tijelu, 51, 423, 461, 476-77;
– Kristovo tijelo kao hrana života, 728, 787, 1384, 1391, 1406, 1524;
– muž i žena, jedno tijelo, 372, 1605, 1616, 1627, 1642, 2364;
– požuda tijela, 2514, 2520;
– slabo tijelo, 2733;
– sukob između duha i tijela, 1819, 1846, 2116;
– uskrsnuće tijela, 988, 990, 996, 1017.

TIPOLOGIJA (Tipologia), 128, 130.

TJEŠITELJ (Consolator), 692;
v. *Duh Sveti: nazivi Duha Svetoga*.

TMINE (Tenebrae)

- čovjekova borba protiv moći tminâ, 409;
- vjera izvodi iz tminâ, 2466;
- svjetlo i tmina u dualizmu i maniheizmu, 285.

TORTURA, v. *Mučenje*.

TRADICIJA (Traditio), 81;

- apostolska Predaja, 75-79;
- jedan te isti nauk predaje, 174;
- liturgija kao element koji sačinjava Predaju, 1124;
- polog vjere sadržan u svetoj Predaji i u Svetom pismu, 84, 97;
- Predaja i Sveto pismo, 80-83, 95, 97, 113, 120;
- Predaja vjere i molitva, 2651, v. *Molitva*;
- usmena predaja u sastavljanju evanđelja, 126.

TRAGANJE ZA BOGOM (Indagatio Dei),

28, 30, 285, 843, 1501, 2566.

TRANSCENDENCIJA BOŽJA (Transcendentia Dei),

42, 212, 239, 300, 1028.

TRANSSUPSTANCIJACIJA,

v. *Pretvorba*.

TRGOVINA (Commercium)

- prevare i trgovina, 2269, 2409;
- trgovina oružjem, 2316.

TRIEJZNOST (Sobrietas), 1809, 2730.

TROJSTVO (Trinitas), v. *Bog Otac, Riječ, Duh Sveti, Krist: Otajstva Kristova života, Kristovo otajstvo, v. Otajstva, itd.*;

- »Filioque« (»i Sina«), 46-48, 264;
- »hipostaza« ili osoba, 252;

- »teologija« i »ekonomija«, 236;
- božanska rasporedba spasenja kao zajedničko djelo triju božanskih osoba, 257-60;
- jedinstvo Trojstva i jedinstvo Crkve, 813;
- liturgija kao djelo Trojstva, 1077-1109;
- molitva kao zajedništvo s Trojstvom, 2655;
- obitelj kao slika trojstvenog zajedništva, 2205;
- pojam suštine, 252;
- prisutnost Trojstva u čovjeku, 260;
- trojedini Bog, 202;
- Trojstvo kao središnje otajstvo vjere, 232, 234, 237, 261.

Božanske osobe (Personae divine), 252;

- Bog Otac, Prva osoba Trojstva, 198;
- djelovanjâ osobâ očituju njihove vlastitosti, 258, 267;
- Duh Sveti, Treća osoba Trojstva, 245, 684-86, 731;
- jedinstvo božanskih osoba, 255, 689;
- jedinstvo naravi osobâ, 202, 253;
- konsupstancijalne osobe (= osobe iste suštine), 242, 253;
- Krist, Druga osoba Trojstva, 466, 468, 470, 473, 477, 481, 483, 626;
- međusobno različite osobe, 254, 267;
- odnosi među osobama, 255;
- razlikovanje osobâ, 254, 266, 689;
- značenje riječi »osoba« u Trojstvu, 252.

Izraz Trojstva (Expressio Trinitatis)

- u dogmatskim izričajima, 251;
- u krstu, 233, 265;
- u liturgiji, 249, 1066.

Objava Boga kao Trojstvo (Revelatio Dei ut Trinitas)

- objava Boga Duha Svetog, 243-48;
- objava Boga Oca, 238, 240;
- objava Boga Sina, 240, 242;
- objava Trojstva, 244, 684, 732.

TRS (Vitis), v. *Vino*.

TUMAČENJE (Interpretatio)

- tumačenje Božje riječi, 85, 109, 111, 116, 119, 572, 601, 2055, 2336;

- tumačenje budućnosti i predviđanje, 2116;
- tumačenje djela, misli i riječi bližnjega, 2478;
- tumačenje istine stvari, 1788, 2422;
- tumačenje objave, 82;
- tumačenje pologa vjere, 84-95;
- tumačenje Svetog pisma, 109-19;
- tumačenje Zakona, 581-82, 2173.

UBIJANJE (Occidere), 2258,

v. *Ubojstvo čovjeka*;

- eutanazija, 2276-79;
- hotimično ubojstvo, 2268-69;
- pobačaj, 2270-75;
- samoubojstvo, 2280-83;
- srditost i želja za ubijanjem, 2302;
- zabrana ubijanja u Svetom pismu, 2259-62;
- zakonita obrana, 2263-67;

UBOJSTVO ČOVJEKA (Homicidium)

- hotimična eutanazija kao ubojstvo čovjeka, 2324;
- mrzitelji kao ubojice, 1033;
- nehотиčno ubojstvo čovjeka, 2263, 2269;
- oprostjenje grijeha ubojstva čovjeka, 1447;
- podrijetlo ubojstva čovjeka, 2517;
- samo je Bog gospodar života, 2258;
- teškoća i osuda hotimičnog ubojstva čovjeka, 1756, 2261, 2268;
- ubojstvo čovjeka kao teški grijeh, 1447;
- ubojstvo čovjeka u slučaju zakonite samoobrane, 2263-65;
- ubojstvo čovjeka, u nebo vapijući grijeh, 1867.

UČENICI ISUSA IZ NAZARETA (Discipuli Iesu Nazareni)

- čudesa koja su učinili učenici u Isusovo ime, 434, 1506;
- iskustvo učenika pred stvarnošću uskrslog Isusa, 643-44;
- Isus poslao učenicima Duha Svetoga, 696, 730, 788, 2623;
- molitva zapovijedena učenicima, 2701, 2722, 2759;

- način djelovanja učenikâ, 1336;
- očitovanje uskrslog Isusa Krista učenicima, 645, 647;
- od učenika povijesno potvrđeno svjedočanstvo o uskrsnuću, 656;
- poslanje učenika, 542;
- Posljednja večera i učenici, 1339;
- prvi učenici, 949;
- učenici navješćuju Isusa, 425.

UČENIK KRISTOV (Discipulus Christi)

- darovi koje je Krist predao učenicima, 908;
- Isusov poziv da budemo njegovi učenici, 520;
- jedinstvo učenikâ, 820, 2791;
- molitva učenikâ, 2612, 2621;
- obrazovanje učenika, 1248;
- ovlasti učenika, 983;
- pomoć učeniku, 1275, 1494, 1709, 2601, 2844;
- potvrda kao prihvaćanje zadaće učenika, 1319;
- poziv učenikâ, 618, 767;
- što znači postati učenikom, 546, 2475, 2614;
- učenik kao Kristov brat, 654;
- zahtjevi i nužne dužnosti učenikâ, 562, 915, 1693, 1816, 1823, 1986, 2262, 2347, 2427, 2466, 2612;
- zajednički poziv učenikâ, 1533;
- zajedništvo između učenikâ i Isusa, 787-88.

UČITELJ/I (Magister/ri)

- biskupi kao učitelji vjere, 1558, 2050.

UČITELJSTVO Crkve i Pastirâ (Magisterium Ecclesiae et Pastorum), 85-87, 888-92,

v. *Crkva: Služba upravljanja, Služba posvećivanja, Zadaća naučavanja*;

- moralni život i učiteljstvo, 2032, 2036;
- nezabludivost učiteljstva, 2035;
- poslanje i zadaća učiteljstva, 890;
- povezanost između svete Predaje, svetog Pisma i učiteljstva, 95;
- redovito i sveopće učiteljstvo Vrhovnog svećenika i biskupa, 2034;

- učiteljstvo crkvenih pastira, 2033;
- vlast i neprekinuto nastavljanje učiteljstva, 77, 88.

UDIONIŠTVO, v. *Sudjelovanje*.

UDOVI KRISTOVA TIJELA

(Membra Corporis Christi),

v. *Crkva: kao mistično Tijelo Kristovo*;

- Duh Sveti kao životno počelo udova Kristova tijela, 798;
- jedinstvo i zajedništvo udova Kristova tijela, 790-91, 797, 947, 953, 1368, 1396, 1469;
- kršćani kao udovi Kristova tijela, 521, 738-39, 793, 795-96, 1988;
- podjele među udovima Kristova tijela, 821;
- postajanje udovima Kristova tijela, 1213, 1267;
- različitost između udova Kristova tijela, 791, 873.

UDOVICA (Vidua),

922, 1537, 1672, 2349.

UDRUGE (Societates)

- gospodarstvo i udruge, 2431;
- ostvarivanje uvjeta za život udrugâ, 1928, 1943, 2211;
- pravo udrugâ, 900;
- promicanje i potpomaganje udrugâ, 1882, 1893.

UDRUGE APOSTOLSKOG ŽIVOTA

(Societates Vitae apostolicae), 930.

UDRUŽENJE, v. *Udruge*.

UDRUŽIVANJE, v. *Socijalizacija*.

UFANJE, v. *Nada*.

UGLAVLJENJE (Recapitulatio),

518, 668, 2854.

UGODNOST (Suavitas),

153, 395, 736, 2219.

UGOVOR (Contractus, Pactum)

- gospodarstvo, ugovori i dobra vjera (namjera), 2410;
- upravljanje ljudskim zajednicama i vjernost ugovorima (pactum), 2213;
- ženidbeni ugovor, v. *Ženidba, Preljub*.

ULJE, MIRISAVO ULJE;

v. *Posvećeno ulje*, 1297;

- značenje i upotreba posvećenog ulja 695, 1183, 1237, 1241, 1289, 1293-94.

UMILOSTIVLJENJE (Propitiatio),

1992, v. *Okajanje, Zadovljština*.

UMIRUĆI (Moribundi), 2279, 2299.

UMJERENOST (Temperantia),

v. *Krepot: ljudske/stožerne krepoti*

- čistoća ovisi o umjerenosti, 2341, 2517, 2521;
- definicija umjerenosti, 1809;
- ljubav prema vremenitim dobrima i umjerenost, 2407;
- plodovi umjerenosti, 1838, 2290;
- umjerenost kao stožerna krepot, 1805.

UMJETNA OPLODNJA

(Fecundatio artificialis)

- moralna neprihvatljivost umjetne oplodnje, 2377;
- velika štetnost heterolognog umjetnog osjemenjivanja ili oplodnje, 2376.

UMJETNOST (Ars),

v. *Ikona/e, Svete slike*;

- sakralna umjetnost, 2500, 2502-03, 2513;
- sličnost umjetnosti s Božjim djelovanjem u stvaranju, 2501.

UMORSTVO, v. *Ubojstvo*.

UNAPREĐIVANJE (Provectio)

- unapređivanje ljudske osobe, 1929.

URACUNLJIVOST (Imputabilitas)

- uračunljivost postupaka i krivicâ, 1735, 1860, 2125, 2355.

USELJENICI (Immigrantes)

- dužnosti političkih vlasti s obzirom na useljenike, 2241;
- pristup radu otvoren i useljenicima, 2433.

USKRS, v. *Vazam*.

USKRSNUĆE KRISTOVO**(Resurrectio Christi),**

v. *Krist: Otajstva K. života: Uskrsnuće*.

USKRSNUĆE MRTVIH**(Resurrectio mortuorum)**

- duša i tijelo u konačnom uskrsnuću, 366;
- euharistija kao moć (virtus) uskrsnuća, 1524;
- Kristovo preobraženje kao znak čovjekova uskrsnuća, 556;
- načini uskrsnuća mrtvih, 999-1000;
- osporavanja i nerazumijevanja u odnosu na vjeru u uskrsnuće mrtvih, 996;
- postupna objava uskrsnuća mrtvih, 992;
- vrijeme uskrsnuća mrtvih, 1001, 1038;
- razlozi i temelji vjere u uskrsnuće mrtvih, 993-95;
- spaljivanje i vjera u uskrsnuće tijela, 2301;
- što je uskrsnuće/uskrisenje, 997;
- što znači uskrsnuće tijela, 990;
- uskrsnuće mrtvih kao djelo Presvetog Trojstva, 989;
- uskrsnuće svih mrtvih, 998;
- vjera u uskrsnuće mrtvih kao bitan element kršćanske vjere, 991.
- »vjerujem u uskrsnuće tijela«, 988-1013;

USTANOVE (Institutiones)

- ljudske i društvene ustanove, 909, 1869, 1881-82, 1888, 1897, 1916, 2211, 2238, 2244, 2286;
- ustanove u Starom zavjetu, 576, 709.

USTRAJNOST (Perseverantia)

- ustrajnost do kraja i nagrada, 2016;
- ustrajnost u molitvi, 2728, 2742-43;
- ustrajnost u vjeri, 162.

UTJELOVLJENJE (Incarnatio),

461-463, v. *Riječ, Krist: Otajstva K. života: Utjelovljenje*;

- Isus Krist pravi Bog i pravi čovjek bez nerazlučive pomiješanosti, 464, 499;
- jedinstvo Riječi po hipostazi, 466, 468, 483;
- koncili koji afirmiraju Kristovo utjelovljenje, 465-68;
- Kristova ljudska volja slijedi njegovu božansku volju, 475;
- Kristovo utjelovljenje promatrano povijesnim razumom, 423;
- krivovjerja koja niječu Kristovo čovještvo, 465-68;
- ljudska narav u Sinu Božjem: uzeta, ne uništena, 470;
- otajstvo utjelovljenja, 359;
- priprava za utjelovljenje, 522-23;
- Riječ se vidljivo pojavila u Kristovu tijelu, 477;
- Sin Božji ima ljudsku i božansku spoznaju, 474;
- Sin Božji izvodi ljudska djela, 470;
- Sin Božji uzeo ljudsku dušu, 472;
- »slikovno prikazivanje« Kristova ljudskog lika, 476;
- učinci utjelovljenja Sina Božjega, 432, 521;
- utjelovljenje i uzašašće, 661;
- vjera u Kristovo utjelovljenje, 463, 465;
- značenje utjelovljenja, 461, 464, 479, 483.

Razlozi utjelovljenja**(Rationes incarnationis)**

- brisanje grijeha i zadobivanje spasenja, 456-57;
- čovjek učinjen dionikom božanske naravi, 460;
- početak novog stvorenja, 504;
- spoznaja Božje ljubavi (amor), 458;
- svetost kao ljudima uzor, 459.

UVID, v. *Razumijevanje*.

UZAŠAŠĆE KRISTOVO**(Ascensio Christi), v. Krist: Otajstva K.**

životu: Uzašašće;

- slavljenje dana Uzašašća, 2177.

UZDIZANJE, UZVIŠENJE (Elevatio)

- uzdizanje duše k Bogu, 2098, 2559;
- uzvišenje križa, 662.

UZDRŽLJIVOST (Continentia)

- molitva i uzdržljivost, 2520;
- plodnost i uzdržljivost, 2370;
- učinci uzdržljivosti, 2340;
- uzdržljivost i čistoća, 2349;
- uzdržljivost i plod Duha, 1832;
- uzdržljivost i rastava, 1650;
- uzdržljivost zaručnikâ, 2350.

UZNESENJE MARIJINO

(*Assumptio Mariae*), 966, v. *Marija*.

UZOR ŽIVOTA ZA VJERNIKE

(*Exemplar vitae pro fidelibus*),

v. *Primjer*.

- Abraham, 144, 1819;
- biskupi, 893;
- Bog, 813, 2172;
- Djevica Marija, 273, 967, 2030;
- Krist, 459, 520, 896, 1618, 2348, 2620, 2740;
- sveci, 828;

UŽITAK/CI (Delectatio/nes)

- duhovni užitak, 2500;
- spolni užitak: umjeren, 2362; neumjeren, 2351-56;
- umjerenost: krepost koja upravlja privlačnošću užitka, 1809.

UŽIVANJE (Fruitio)

- neuredno uživanje, 2351-53;
- uživanje trojstvenog života, 1721-22;
- uživanje u zemaljskim dobrima, 1716, 1740.

VATRA, v. *Oganj*.

VAZAM (Pascha),

v. *Krist: Otajstva K. života: Uskrsnuće*;

- dan slavljenja Vazma, 1170;
- događaj Vazma, 640;
- dovršenje Kristova Vazma, 731;

- dovršenje Vazma u Kraljevstvu Božjem, 1403;
- euharistija kao spomen-čin Kristova Vazma, 1340, 1362-66;
- ispunjenje Vazma, 1096, 1164;
- jedinstvo kršćanâ u Kristovu Vazmu, 793;
- kršćaninov posljednji Vazam, 1680-83;
- nazivi Vazma, 1169;
- posljedice Kristova Vazma, 1225, 1449;
- posljednji Vazam Crkve, 677;
- slavlje Vazma kod kršćana i kod Židova, 1096;
- značenje židovskog Vazma, 1363.

VAZMENA GOZBA

(*Convivium paschale*),

1323, 1340, 1382-1401, v. *Gozba*.

VAZMENO BDJENJE

(*Vigilia paschalis*),

281, 1217, 1254, 2719.

VAZMENO TRODNEVLJE

(*Triduum paschale*), 1168.

VEČERNJA (Vesperae), 1175,

v. *Liturgija: Liturgija časova*.

VEČERA GOSPODNJA

(*Dominica cena*), v. *Euharistija*;

- crkvene zajednice proizašle iz reformacije i Večera Gospodnja, 1400;
- euharistija i Večera Gospodnja, 1337, 1366;
- kalež Novog Saveza i Večera Gospodnja, 612;
- kruh, vino i Večera Gospodnja, 1166, 1403, 2816;
- lomljenje kruha i Večera Gospodnja, 1329;
- prinos darova i Večera Gospodnja, 1350;
- uspostava euharistijske žrtve i Večera Gospodnja, 1323;
- značenje Gospodnje Večere, 1329.

VELIČA, v. *Hvalospjev: Marijin h*.

VIDJETI BOGA (Videre Deum), 707,

v. *Teofanija*;

- čovjekova želja za gledanjem Boga, 2549-50, 2557;
- ljudi čista srca gledat će Boga, 1722, 2519, 2531.

VIKAR (Vicarius)

- savjest, »prvi od Kristovih namjesnika«, 1778;
- biskup kao Kristov namjesnik, 894, 1560;
- Vrhovni Svećenik kao Kristov namjesnik, 882.

VINO (Vinum), v. *Euharistija, Pretvorba, Kruh;*

- Krist kao pravi trs, 755;
- pretvorba vina u krv Kristovu, 1375-76, 1413, v. *Pretvorba;*
- znak kruha i vina u euharistiji, 1333-35.

VINOGRAD, v. *Vino.*

VJEČNI ŽIVOT, v. *Život: Vječni ž.*

VJEČNOST (Aeternitas), 33, 488, 679.

VJERA (Fides), v. *Vjerovanje*¹;

- »analogija vjere«, 114;
- Bog i ono što je on objavio kao predmet vjere, 150-52, 170, 178, 182, 206;
- Crkva kao čuvarica vjere, 171, 181, 507;
- dogme vjere, 88-90;
- euharistija kao sažetak i ukupnost vjere, 1327;
- grijesi protiv vjere, 2088-89;
- idolopoklonstvo kao napast vjere, 2113;
- ispovijedanje vjere kao dužnost i zadaća, 2145, 2471-72;
- Katekizam katoličke Crkve i vjerski nauk, 13-18, 23;
- krst i vjera, 1236, 1253-55;
- krst, potvrda i sposobnost ispovijedanja vjere, 1270, 1305, 1319;
- kušnje i poteškoće na putu vjere, 164;
- molitva vjere, 2570, 2610-11, 2613, 2616;
- motiv vjere, 156;
- muslimani i vjera u jednoga Boga, 841;
- nadnaravni osjećaj vjere, 91-93, 889, 904;

- naviještanje vjere, pouka o vjeri, širenje vjere, 3-10, 24, 91, 171, 425, 927, 935, 939;
- obitelj kao zajednica vjere, 2204;
- odgoj u vjeri i kateheza, 4-6;
- odgoj u vjeri, 1656, 2225-26;
- polog vjere, 84-95, 173-75;
- rađanje vjere, 683-84, 875;
- razlika u vjeri među bračnim drugovima, 1633-37;
- razlozi vjere, 156, 651;
- smrt zbog vjere, 1281, 2473-74;
- središnja otajstva vjere, 234, 647, 2558;
- svjedočanstvo vjere, 1816, 2220, 2473-74;
- ustrajnost u vjeri i obrana vjere, 162, 2088;
- vjera kao bogoslovna krepost, 1813-16;
- vjera kao Božji dar, 153;
- vjera kao ljudski čin koji nipošto nije u suprotnosti slobodi i razumu, 154-55;
- vjera vjernika kao vjera Crkve primljena od apostola, 949;
- vjerska sumnja, 644, 1381, 2088-89;
- zadnja kušnja vjere, 675;
- zlo i odgovor vjere, 309;
- značenje vjere, 26, 142-43, 150;
- znanost i vjera, 159.

Pomoć u vjerskom odgoju (Adiutoria ad fidem educandam)

- Abrahamov primjer, 144-45;
- biskupi učitelji vjere, 12, 888, 2034;
- Božja riječ, 131, 1102, 1122, 1154;
- Duh Sveti, 1098, 1520;
- katekumenat i uvođenje u vjeru, 1247-48;
- katolička Crkva odgojiteljica u vjeri, 168-69, 197, 868, 1124;
- liturgija, 1083, 1204, 1206;
- Marijin primjer, 148-49;
- obrana i širenje vjere, 1285;
- primjer starih, 147;
- sakramenti, 1123, 1305;
- svete slike, 1192;
- svijest o Božjoj svemoći, 274;
- svjedočanstvo kršćanskog života, 2044;
- učiteljstvo, 890, 892;
- Zakon, 1963.

Poslušnost vjere (Oboedientia fidei)

- Marija i poslušnost vjere, 144, 494;
- poslušnost vjere kao glavna moralna obveza, 2087;
- slušanje Božje riječi i poslušnost vjere, 2716;
- značenje poslušnosti vjere, 143-44.

Simbol i obrasci vjere**(Formulae et Symbolum fidei)**

- dijelovi i članci Simbola, 190-91;
- jezik vjere, 170-71, 185;
- krsna vjeroispovijest, 189;
- Nicejsko-carigradski simbol (Nicejsko-carigradsko vjerovanje), 195;
- Simbol apostolâ (Vjerovanje apostolsko), 194;
- značenje Simbola, 186-88, 197.

Učinci vjere (Effectus fidei)

- božansko davanje onima koji traže/mole, 548;
- ispravna savjest i ljubav (caritas), 1794;
- izvor molitve i pomoći, 2656, 2662, 2754;
- izvor moralnog života, 2087, 2716;
- jedna Crkva u jednoj vjeri, 818-19;
- moralno rasuđivanje, 2038;
- pokora, 1492;
- prijanjanje uz Božju svemoć, 273;
- prihvaćanje i razumijevanje objave, 99, 158;
- pripadnost Božjem narodu, 782;
- pitanje o zlu, 309, 324;
- pristup euharistijskom otajstvu, 1381;
- pristup otajstvu Crkve, 770, 779, 812;
- pristup otajstvu Kristova uskrsnuća, 1000;
- pristup otajstvu smrti, 1006;
- pritijelovljenje Kristu, 818;
- spoznaja Boga, 2614;
- svijest vlastitog dostojanstva, 1692;
- udioništvo u Kristovoj proročkoj službi, 785;
- utvrđeno zajedništvo suprugâ, 1644.

Vlastitosti i narav vjere**(Proprietates et natura fidei)**

- čin nikako suprotan slobodi i razumu, 154-55, 180;
- jedna vjera, 172-75, 866;

- nužnost vjere, 161, 183, 846;
- od Boga dana milost, 153, 298, 162, 179, 2005;
- odgovor čovjeka Božjem daru, 142;
- osobni čin i svjedočanstvo za druge, 166;
- početak vječnog života, 163-65;
- potpuno prijanjanje uz Boga, 143, 155, 176, 2609;
- razumijevanje i rast vjere, 94-95, 156-59, 176;
- sigurnost vjere, 157;
- sloboda vjere, 160;
- ustrajnost u vjeri, 162.

VJERNIK/CI (Credens/tes)

- Abraham, »otac svih vjernika«, 145-47, 1080;
- ateizam i vjernici, 2125;
- Crkva i vjernici, 181, 752, 759, 836;
- jedinstvo vjernikâ u Kristu, 790, 805, 813, 817, 947;
- Marija, majka vjernikâ, 2676;
- rast vjernikâ u vjeri, 94, 166, 1102;
- svećeništvo vjernikâ, 1546;
- svjedočanstvo vjernikâ, 2471;
- zadaće vjernikâ, 904-05.

VJERNOST (Fidelitas)

- »Amen« kao izraz vjernosti, 1062;
- božanska vjernost, 207, 212, 214, 489, 1062-63, 1334, 2577;
- Božja vjernost, 1502, 2101, 2787;
- vjernost Božjoj riječi, 81, 86, 2466;
- vjernost Crkve, 1117, 1342;
- vjernost Kristu u sudjelovanju u euharistiji, 2182;
- vjernost krštenih, 2044.

VJERNOST: BRAČNA V.**(Fidelitas coniugalis),**

- dar Duha Svetoga, 1624;
- motivi bračne vjernosti, 1647-48;
- odijeljenost i bračna vjernost, 1649;
- prilježnost i bračna vjernost, 2390;
- rastava i vjernost ostavljenog bračnog druga sakramentu ženidbe, 2386;
- svjedočanstvo bračne vjernosti, 1611, 2223;

- zahtjev bračne vjernosti, 1643-44, 1646, 2363;
- značenje bračne vjernosti, 2365.

VJEROVANJE¹ (Credere)

- Credo, v. *Vjervanje*²;
- crkveni čin vjerovanja, 181;
- čvrsto znanje o Božjoj svemoći, 274;
- dar vjerovanja, 153, 179, 1266;
- ljudski čin vjerovanja, 154-55, 166, 180;
- motiv vjerovanja, 156;
- nužnost vjerovanja za postizanje spasenja, 161;
- odbijanje vjerovanja, 1034;
- odnosi u vjerovanju, 177;
- posljedice vjerovanja u Boga, 222-27;
- sadržaj vjere dan na znanje u Simbolu, 184, 190-01;
- vjerske dvojbe, 2088;
- značenje vjerovanja, 26, 155, 1064.

VJEROVANJE² (Symbolum fidei)

- Bog u Vjerovanju, 199;
- dijelovi koji sačinjavaju Vjerovanje, 190-91;
- izgovarati Vjerovanje, 197;
- krsni Simbol (Vjerovanje), 189;
- Nicejsko-carigradsko Vjerovanje, 195;
- sastav Vjerovanja, 186;
- simboli vjere, 14, poslije br. 184, 187-88, 197;
- ugled Vjerovanja apostolskog, 194-95;
- »Vjeroispovijesti«, 187, 192;
- Vjerovanje apostolsko, poslije br. 184, 194, 196, 2558;
- Vjerovanje se mijenjalo tijekom stoljećâ, 192-93;
- značenje riječi »Simbol«, 188.

VJEROUČITELJ (Catechista)

- Katekizam upravljen vjeroučiteljima, 12;
- svojstva vjeroučitelja, 428;
- vjeroučitelji, učitelji molitve, 2663.

VLADANJE SOBOM (Dominium sui)

- djelo dugotrajna i uporna nastojanja, 2342.

VLASNIŠTVO: PRIVATNO V. (Proprietas privata)

- poštivanje privatnog vlasništva, 2409;
- pravo na privatno vlasništvo, 2211, 2401, 2403, 2406, 2411;
- univerzalna određenost dobara i privatno vlasništvo, 2402-06, 2452.

VLAST¹ (Auctoritas)

- biskupska vlast, 883, 888, 894, 1596, 2034, 2179;
- Božja vlast, 156, 239, 668, 1295, 1381, 2086, 2777;
- crkvena vlast, 85, 110, 553, 874, 895, 918, 1023, 1125, 1399, 1578, 1635, 1673, 1792, 2037, 2420;
- dužnosti vlasti, 1917, 1923, 2235-36, 2241, 2272, 2316, 2354, 2498;
- granice vlasti, 2267;
- jeruzalemske religiozne vlasti i Isus, 575, 587, 589, 591, 595-96;
- Kristova vlast, 581-82, 651, 668-69, 1063, 1441, 1673, 2173;
- ljudska i građanska vlast, 1900-01, 2234;
- nezakonite građanske vlasti, 2155;
- nužnost vlasti za ljudsko društvo, 1897-98, 1919;
- obitelj i vlast, 2202, 2207, 2234;
- odbijanje poslušnosti prema vlasti, 2256;
- zajedničko dobro i vlast, 1903, 1906, 1909, 1928, 2239, 2266, 2406, 2429, 2498;
- poštivanje drugih i vlast, 1902, 1930, 2199, 2254;
- poštivanje vlasti, 1880;
- rat i međunarodna vlast, 2308;
- služenje vlasti, 2235;
- temelj ljudske vlasti, 1897-1904;
- temelj vlasti, 1899, 1918, 1920, 1930;
- vlast apostolâ, 551, 873, 1444, 1575;
- vlast crkvenih službenika, 875, 1551, 1563;
- vlast crkvenog Učiteljstva, 88, 2036;
- vlast Vrhovnog Svećenika, 1594, 2034;
- zakon kao izraz vlasti, 1951;
- zakonito vršenje vlasti, 1897, 1921;
- zloraba građanske vlasti, 2155, 2242, 2298.

VLAST² (Potestas)

- čovjekova vlast, 943, 1731, 1861, 1884, 2002;
- državna vlast, 1904, 2237, 2239, 2241, 2244;
- vlast Duha Svetoga, 703, 798;
- vlast Isusa Krista, 635, 649, 664, 668, 1441, 1503;
- »vlast ključeva«, 553, 981-83;
- vlast tminâ i oslobođenje od nje u krstu, 1250;
- vlast Vrhovnog Svećenika i biskupskog kolegija, 882-83.

VODSTVO, VOĐA (Dux)

- biskupi i pastiri kao vođe, 939, 1140, 1575, 2033, 2594;
- država kao vođa u gospodarskom djelovanju, 2431;
- duhovno vodstvo, 2690;
- Krist vođa, 551, 1547;
- savjest i razboritost kao vođe, 1778, 1806;
- vodstvo crkvenog učiteljstva, 93;
- Vrhovni svećenik kao vođa, 816, 895, 899.

VOLJA BOŽJA (Voluntas Dei),

51, 294-95, 541, 2059, 2822,
v. *Bog, Krist*.

VOLJA ČOVJEKOVA**(Voluntas hominis)**

- gospodstvo čovjekove volje nad vlastitim činima, 1734, 1809;
- grijeh i slobodna volja, 1853;
- krepost i volja, 1834;
- moralnost ljudskih čina i volja, 1755;
- strasti i volja, 1767-68.

VRHOVNI SVEĆENIK**(Summus Pontifex), 882;**

- biskupski kolegij i Vrhovni Svećenik, 880-87, 895, 1559;
- Božja asistencija Vrhovnom Svećeniku, 892;
- nezabludivost Vrhovnog Svećenika, 891;
- Vrhovni Svećenik pridružen svakom euharistijskom slavlju, 1369;

- zadaće, vlast i autoritet Vrhovnog Svećenika, 100, 882, 892, 937, 1463, 2034;

VRIJEDNOSTI, v. Vrednote.**VRIJEME (Tempus),**

v. *Punina vremena;*

- Bog i vrijeme, 205, 600;
- konac vremenâ, 1042;
- liturgijsko vrijeme, 1163-65;
- ljudski život i vrijeme, 1007;
- posljednja vremenâ, 715, 2819;
- sadašnje vrijeme, 672;
- stvaranje i početak vremena, 338;
- vrijeme Crkve, 1076;
- vrijeme počinka, 2184, 2186-87, 2194;

VREDNOTE (Valores)

- hijerarhija vrednota i društvene ustanove, 2244;
- hijerarhija vrednota i društvo, 1886, 1895, 2236;
- hijerarhija vrednota i gospodarska djelatnost, 2425;
- ljudske i kršćanske vrednote ženidbe, 1632, 1643, 2363;
- obitelj kao mjesto predaje vrednota, 2207;
- odvracanje od moralnih vrednota i sablazan, 2286;
- znanost, tehnika i moralne vrednote, 2293.

URLINA, v. Krepost.**ZABLUDA (Error)**

- čišćenje od zablude, 856, 2825;
- Isusova naknada za zablude i grijehe ljudi, 615;
- laž radi uvođenja u zabludu, 2483, 2485;
- sklonost zabludi i njezino podrijetlo, 1707, 1714;
- pomoć za izbjegavanje zabludâ: objava, 38; zakon, 1956; Radosna vijest, 2527;
- posljedice ljudskih zabludâ, 844;
- vjerski nauk i njegova obrana protiv zabludâ, 250;

- zabluda kao uzrok pomraćene i iznakažene spoznaje Boga, 286;
- zabluda u suđenju, 1786, 1790-94, 1799, 1801.

ZAČEĆE (Conceptio)

- Bezgrešno (»Neokaljano«) začće, 490-93;
- Kristovo začće, 466, 496, 498, 505;
- začće i poštivanje ljudskog života, 2270, 2273-74, 2323, 2378;
- začće i pravo na život, 2322.

ZADOVOLJŠTINA

(*Satisfactio*), v. *Okajanje*;

- vrijednost zadovoljštine, 2266.

ZAGOVOR (Intercessio)

- Kristov zagovor, 739, 1341, 1361, 1368, 1370, 2606;
- zagovor anđela, 336;
- zagovor Crkve, 1678;
- zagovor Djevice Marije, 969, 1434, 2156, 2683;
- zagovor pokojnikâ, 958;
- zagovor redovnikâ, 2687;
- zagovor svetaca, 956, 1434, 2156, 2683;
- zagovor u Starom zavjetu, 210, 2574, 2577-78, 2584;
- zagovorna molitva, 1096, 1354, 1509, 2634-36, 2734, 2770.

ZAGOVORNIK (Advocatus)

- Krist, naš zagovornik, 519.

ZAHVALNOST (Gratitudo)

- čovjekova zahvalnost prema bližnjima, 1648, 1900, 2199, 2215, 2218, 2220;
- čovjekova zahvalnost prema Bogu, 1148, 1334, 1360, 1418, 2062, 2097, 2099;
- čovjekova zahvalnost prema Kristu, 1418.

ZAHVALJIVANJE

(*Gratiarum actio*), v. *Milost: Učinci milosti*;

- Duh Sveti potiče zahvaljivanje, 1103;
- euharistija kao zahvaljivanje, 1328, 1358, 1360;

- Isusovo zahvaljivanje Ocu, 2603-04;
- molitva zahvaljivanja, 1352, 1359-60, 2637-38;
- nužnost zahvaljivanja Bogu, 224, 795, 983, 1167, 1333, 2781;
- prigode za zahvaljivanje, 2638;
- »svetiti« Ime Božje, tj. priznati ga svetim, 2807;
- život kao zahvaljivanje, 2062.

ZAJEDNICA (Communitas)

- bračna i obiteljska zajednica, 1644, 1666, 2201, 2204, 2206-07, 2249-50, 2364;
- Crkva kao zajednica, 751-52, 771, 833, 899;
- crkvena zajednica i apostolat laika, 900, 910;
- crkvena zajednica i molitva, 2632, 2691, 2696;
- euharistija i zajednica Kristovih vjernika, 1166, 1400;
- gospodarska djelatnost, društvena pravednost i ljudska zajednica, 2411, 2426, 2428;
- krst i zajednica, 1253, 1255;
- liturgija i zajednica, 1071, 1140-41, 1198;
- obitelji u poteškoćama i zajednica, 1649, 1651;
- zajedničko dobro i zajednica, 1910-11, 1922;
- otpuštenje grijeha i ponovno uklapanje u zajednicu, 1443;
- politička zajednica i Crkva, 2244-46;
- politička zajednica i obitelj, 2209, 2211;
- politička zajednica te prava i dužnosti građana, 2239, 2242;
- poslanje radi osnutka kršćanskih zajednica, 854;
- potvrda i odgovornosti u crkvenoj zajednici, 1309, 1319;
- poziv ljudske zajednice, 1877;
- prva pričest vjernika i njihova vjera, 642, 949, 2624;
- sloboda vjerovanja i religijske zajednice, 2107;
- sprovod i zajednica, 1684, 1687;
- svećeništvo i zajednica vjernika, 1546, 1551;

- univerzalna zajednica, 842;
- upravljanje ljudskim zajednicama, 1884, 1898, 1901, 1919, 2213;
- vjera i zajednica vjernika, 1102;
- zajednica vjernika, 1045;
- župa kao zajednica, 2179, 2226.

ZAJEDNIŠTVO¹ (Communicatio)

- zajedništvo/razmjena dobara, 947;
- zajedništvo »u svetinjama« (communicatio in sacris), 1399;
v. Općinstvo svetih

ZAJEDNIŠTVO² (Communio)

- Crkva i zajedništvo, *v. Crkva*;
- crkveno zajedništvo i grijeh, 1440, 1446, 1448, 1455;
- crkveno zajedništvo i obitelj, 2204-05;
- crkveno zajedništvo i raskol, 2089;
- čovjekovo zajedništvo s Kristom, 533, 725, 787, 790, 1331;
- čovjekovo zajedništvo s Bogom, 27, 45, 54, 154, 613, 780, 1489, 1804;
- čovjekovo zajedništvo s Kristovim otajstvima, 519-21;
- čovjekovo zajedništvo s božanskim Osobama, 259, 732, 737, 850, 1107;
- euharistijsko zajedništvo/pričest, *v. Euharistija*;
- kateheza i zajedništvo s Kristom, 426;
- liturgija i zajedništvo, 1071, 1136;
- molitva kao zajedništvo, 2565, 2655, 2682, 2689, 2713, 2799, 2801;
- prijateljstvo kao duhovno zajedništvo, 2347;
- sakramenti u službi zajedništva, 790, 1126, 1533-35;
- zajedništvo biskupa s Kristovim vjernicima, 84, 1301;
- zajedništvo Duha Svetog, 734, 1108-09, 1097;
- zajedništvo duhovnih dobara, 949, 952;
- zajedništvo između muškarca i žene, 371-72, 383, 2331-32;
- zajedništvo karizmi, 951;
- zajedništvo s mrtvima, 958, 1684, 1689-90;
- zajedništvo ljubavi (caritas), 953;
- zajedništvo među božanskim osobama,

- 267, 738, 1693;
- zajedništvo među ljudima, 357, 775, 1445, 1702, 2419;
- zajedništvo nebeske i zemaljske Crkve, 954-59;
- zajedništvo sakramenata, 950;
- zajedništvo u vjeri, 154, 185, 188, 949, 1102, 1209;
- zajedništvo Vrhovnog Svećenika s biskupima, 85, 100, 816, 892, 895.

ZAKLETVA (Iusurandum)

- Isusove riječi: »Ne kunite se nikako!«, 2153;
- kriva zakletva, 2150-51;
- krivokletstvo, 2152, 2476;
- odbijanje zakletve, 2155;
- zakletva prema tradiciji Crkve, 2154.

ZAKON (Lex)

- definicija zakona, 1952;
- ekonomija zakona i milosti oslobađa srce, 2541;
- ljudski zakon izveden iz vječnog zakona, 1904;
- punina Zakona, 2196;
- različiti izrazi zakona (vječni, naravni, objavljeni itd.), 1952;
- u pravnoj državi vlada zakon a ne prizvoljnost, 1904;
- zakon tržišta, 2425.

Moralni zakon (Lex moralis), 1950-74;

- grijeh kao čin protivan moralnom zakonu, 1849, 1855, 1859;
- nepoznavanje moralnog zakona, 1860;
- običaji protivni moralnom zakonu, 2291, 2295-97, 2357, 2409, 2455;
- poligamija i moralni zakon, 2387;
- poštivanje Božjeg moralnog zakona, 2222;
- punina i jedinstvo moralnog zakona u Kristu, 1953;
- sloboda i moralni zakon, 1740, 2526;
- važenje moralnog zakona za vrijeme rata, 2312;
- zločini protiv života i moralnog zakona, 2269, 2271, 2282;
- značenje moralnog zakona, 1950.

Naravni zakon (Lex naturalis), 1954-60;

- crkveno Učiteljstvo i naravni zakon, 2036;
- Dekalog i naravni zakon, 2070-71, 2079;
- djela protivna naravnom zakonu, 2235, 2242;
- naravni zakona kao temelj i osnovica ostalih zakona, 1959;
- nepromjenjivost naravnog zakona, 1958;
- objavljeni zakon i naravni zakon, 1960;
- politički režimi i naravni zakon, 1901;
- primjena naravnog zakona u različitim kulturama, 1957;
- rastava i naravni zakon, 2384;
- univerzalnost naravnog zakona, 1956;
- značenje naravnog zakona, 1954-55.

Novi zakon Evandjelja**(Lex nova Evangelii), 1965-71,**v. *Novi Savez*;

- definicija novog Zakona, 1965-66;
- Isus kao norma novog Zakona, 459;
- novi Zakon i Duh Sveti, 1966;
- novi Zakon kao ispunjenje starog Zakona, 1967-68;
- novi Zakon kao izraz božanskog naravnog i objavljenog Zakona, 1965;
- novi Zakon kao zakon ljubavi, milosti i slobode, 1972.

Zakon u Starom Savezu**(Lex in Vetere Foedere)**

- Božji Zakon kao istina, 2465;
- ciljevi Zakona, 62, 708;
- dar Zakona, 238, 700, 2060;
- Dekalog kao Božji Zakon, 2058;
- glavne zapovijedi Zakona, 2055;
- grijeh kao prekršaj Zakona, 401;
- Isus i Zakon, 527, 576-82, 592, 2053, 2382;
- prokletstvo Zakona, 580;
- vrijednost i značenje Zakona, 1961-64;
- zaborav Zakona i njegove posljedice, 710;
- Zakon u kraljevstvu i u izgnanstvu, 709.
- »Zlatno pravilo« kao sažetak Zakona, 1970;

ZAKON MOLJENJA (Lex Orandi)

- ekumenski smisao zakona moljenja, 1126;
- značenje izraza »zakon moljenja, zakon vjerovanja«, 1124.

ZAKONITA OBRANA, v. Obrana.**ZAMETAK: LJUDSKI Z.****(Embryon humanum)**

- obrana ljudskog zametka, 2270-71, 2273-74, 2323, 2377-78;
- dopuštenost zahvata u ljudski zametak, 2275;

ZANIMANJE (Professio), 2230, 2433,v. *Poziv, Rad.***ZAPOVIJED (Praeceptum)**

- ciljevi zapovijedi Zakona, 578;
- crkveno učiteljstvo i zapovijed, 2033;
- evanđeoski Zakon i zapovijed ljubavi (amor), 1974;
- liturgija i Kristova zapovijed, 1341;
- navještaj spasenja kao zapovijed dana Crkvi, 849, 2032;
- neposlušnost zapovijedima i grijeh, 397;
- objava zapovijedi Dekaloga, 2071;
- pet crkvenih zapovijedi, 2041-43;
- poštivanje zapovijedanih svetkovina, 2180-81, 2185;
- poštivanje zapovijedi, 348, 1050;
- pravo da budemo poučeni o spasonosnim Božjim zapovijedima, 2037;
- prekršaj zapovijedi Zakona, 577;
- priznavanje zapovijedi Božanskog Zakona, 1778, 1960;
- savjest i zapovijed, 1777;
- Učiteljstvo i njegova vlast u odnosu na zapovijedi, 2036;
- vjera i zapovijedi, 2614;
- volja Božja kao naša zapovijed, 2822.

Deset zapovijedi Dekaloga**(Decem praecepta Decalogi)**

- prva zapovijed, 2084-2141;
- druga zapovijed, 2142-67;
- treća zapovijed, 2168-95;
- četvrta zapovijed, 2197-2257;

- peta zapovijed, 2258-2330;
- šesta zapovijed, 2331-2400;
- sedma zapovijed, 2401-63;
- osma zapovijed, 2464-2513;
- deveta zapovijed, 2514-33;
- deseta zapovijed, 2534-57.

Zapovijed ljubavi (Praeceptum amoris)

- Dekalog kao razvijanje zapovijedi ljubavi, 16, 1697, 2067;
- držanje Kristovih zapovijedi, 1824;
- evanđeoski savjeti i zapovijed ljubavi, 1973-74, 1986;
- ljubav (amare) prema bližnjemu, 2196-2557;
- ljubav (amare) prema Bogu, 2083-2195;
- ljubav (caritas) kao nova Kristova zapovijed, 782, 1823, 1970, 2074;
- ljubav (caritas), 1822, 1889;
- stari Zakon i zapovijedi ljubavi, 1968, 1984-85;
- zapovijed ljubavi kao prva zapovijed, 575, 1337, 2055.

ZARUČNICI (Nupturientes)

- čistoća, uzdržljivost i vjernost zaručnikâ, 2350;
- zaručništvo kao priprava za ženidbu, 1632.

ZASLIJEPLJENOST (Caecitas)

- Herodova i Pilatova zasljepljenost i naum spasenja, 600;
- stanje zasljepljenosti i nepravde, 1740;
- sumnjanje o vjeri i zasljepljenost duha, 2088.

ZASLUGA (Meritum), 2006-11;

- čovjek udionik Kristovih zasluga, 2008-09;
- definicija i značenje zasluge, 2006;
- Krist kao izvor naših zasluga, 1476, 2011;
- milost i zasluga, 1708, 2008-09, 2011, 2025-27;
- u odnosu prema Bogu čovjek, u strogo pravnom smislu, nema zasluga, 2007;
- zasluge svetaca, 956, 1476.

ZAVIST (Invidia)

- zavist kao glavni grijeh, 2538-40, 2553-54.

ZAVJET: REDOVNIČKI Z. (Votum religiosum)

- definicija redovničkog zavjeta, 2102;
- oslobođenje od zavjeta, 2103;
- vrijednost redovničkog zavjeta kao uzora, 2103.

ZDRAVLJE (Valetudo), v. Tjelesno zdravlje.

ZBOR: APOSTOLSKI Z. (Collegium apostolicum)

- apostolski zbor Dvanaestorice i Petra, 552;
- biskupski zbor i apostolski zbor, 880;
- izbor apostolskog zbora, 1577;
- novi Savez i apostolski zbor, 816;
- zadaća vezanja i odriješivanja, 881, 1444.

ZBOR: BISKUPSKI Z. (Collegium episcopale seu Corpus episcopale)

- biskupi i biskupski zbor, 877;
- Crkva i biskupski zbor, 857, 869;
- izraz biskupskog zbora, 885;
- nezabludivost biskupskog zbora, 891;
- partikularne Crkve i kolegijalni duh, 886-87;
- posveta biskupa i biskupski zbor, 1559;
- rimski biskup i biskupski zbor, 936;
- vlast i biskupski zbor, 883-84.

ZDRAVLJE: TJELESNO Z. (Salus physica)

- »Bolesne liječite« kao zadaća Crkve, 1509;
- moliti za tjelesno zdravlje, 1512;
- obrana tjelesnog zdravlja, 2211;
- poštivanje tjelesnog zdravlja, 2288-91;
- promjena stanja fizičkog zdravlja na bolje i zahvat na zametku, 2275;
- vraćanje zdravlja kao učinak sakramenta bolesničkog pomazanja, 1532.

ZEMALJSKA DOBRA**(Bona terrestria)**

- Blaženstva i zemaljska dobra, 1728-29;
- briga za zemaljska dobra i njihovo poštivanje, 2288, 2407-08;
- Crkva i njezina uporaba zemaljskih dobara, 2420, 2444;
- duhovna dobra i zemaljska dobra, 1942, 2027;
- gospodarski život i proizvodnja zemaljskih dobara, 2421, 2426;
- izopačena privrženost zemaljskim dobrima, 1849, 1863, 2548;
- obilje zemaljskih dobara i duhovne opasnosti, 2547, 2728;
- odricanje od zemaljskih dobara, 2544;
- otimanje zemaljskih dobara, 2412;
- pohotljivost za zemaljskim dobrima, 377, 2514, 2534, 2536, 2539, 2553;
- rasipanje zemaljskih dobara, 1439;
- raspodjela zemaljskih dobara, 1940, 1948, 2444, 2446, 2833;
- sveopće usmjerenje zemaljskih dobara i njihovo vlasništvo, 2402-03, 2452, 2459;
- uporaba i upravljanje zemaljskim dobrima, 360, 1740, 1809, 1838, 2198, 2401, 2404-05, 2409.

ZEMLJA (Terra), 326, v. *Svijet*;

- nova zemlja, 1042-50;
- obećana zemlja, 1222;
- stvaranje zemlje, 198, 290, v. *Stvaranje*;
- upravljanje zemljom, 307, 373, 2402-03.

ZLI (Malignus), v. *Demon*;

- čovjek pod utjecajem Zloga, 409, 1707;
- egzorcizmi kao zaštita protiv utjecaja Zloga, 1673.

ZLO (Malum), v. *Dobro*;

- Božja moć dovođenja dobra iz posljedica zla, 312-13, 412;
- Božja pobjeda nad zlom, 272, 410, 677;
- Božje Kraljevstvo još uvijek napadano od zla, 671;
- fizičko zlo, 310;
- grijeh kao najteže zlo, 1488;
- istočni grijeh kao podrijetlo zla, 403, 407, 1607, 1707;

- izbor između dobra i zla, 1732-33;
- konačni sud za one koji su počinili zlo, 1039;
- Krist oslobađa čovjeka od zla, 549, 1505;
- kršćanska vjera kao odgovor na zlo, 309, 385;
- molitva za oslobođenje od zla, 2846, 280-54, v. »Oče naš«;
- moralno zlo, 311-12;
- navala zla poslije prvog grijeha, 401, 1707;
- navođenje na zlo, 1869, 2284;
- ne željeti zlo bližnjemu, 2303, 2539;
- nemoralnost zle činidbe radi postizanja dobra, 1789;
- neznanje i uračunljivost za učinjeno zlo, 1791, 1793, 1860;
- odvracanje od zla, 1427, 1431, 1706, 1776;
- pitanje o podrijetlu zla, 385;
- pomoć pri izbjegavanju zla, 1806, 1889, 1950, 1962, 2527;
- ponavljanje zla i njegove posljedice, 1865;
- providnost i sablazan zla, 309-14;
- razum i razlučivanje dobra i zla, 1954;
- univerzalnost zla u čovjekovoj povijesti, 401;
- uskrснуće na sud, 998;
- zlo i moralnost ljudskih čina, 1749-56;
- zlo u dualističkim i maniheističkim doktrinama, 285;
- zlo u religioznom postupanju ljudi, 844.

ZNAČAJ ČOVJEKOV**(Indoles hominis)**

- oblikovanje značaja, 1810;
- slabosti (značaja) karaktera, 1264.

ZNAK, ZNAKOVI**(Signum/a)**, v. *Simboli*;

- Crkva kao znak, 775;
- golub kao znak, 701;
- Isusovi znakovi protivljenja, [Isus "znak osporavan"], 575;
- kruh i vino kao znakovi, 1333-36, 1412;
- krv kao znak, 2260;
- liturgijski znakovi, 1149, 1161, 1189;

- pjevanje i glazba kao znakovi u liturgiji, 1157-58;
- polaganje ruku kao znak, 699, 1507;
- pomazanje kao znak, 695, 1293-94;
- tumačenje znakova vremena, 1788;
- voda kao znak, 694;
- znak križa, 2157;
- znakovi koje je Krist preuzeo, 1151;
- znakovi starog Saveza, 1150;
- znakovi u blagoslovinama, 1667-68;
- znakovi za opažanje i izražavanje duhovnih stvarnosti, 1146-48.

ZNAK KRIŽA

(Signum crucis)

- blagoslovine i znak križa, 1668, 1671;
- početak dana i rada sa znakom križa, 2157, 2166;
- značenje znaka križa, 1235.

ZNAKOVI U SAKRAMENTIMA

(Signa in sacramentis)

- sakramenti kao znakovi, 1084, 1123, 1130-31, 1152;
- znakovi krsta, 628, 694, 1235, 1238, 1241, 1243;
- znakovi potvrde, 695, 1293-1301;
- znakovi reda, 1574.

ZNANOST (Scientia)

- znanost i služenje čovjeku, 2293-94;
- znanost i vjera, 159;
- znanje kao dar Duha Svetoga, 1831.

ZNANSTVENO ISTRAŽIVANJE

(Investigatio scientifica)

- kriteriji za moralnost znanstvenog istraživanja, 2294.

ZNANSTVENI POKUSI

(Scientifica experimenta), v. *Znanost*;

- znanstveni pokusi i poštivanje osobe, 2292, 2295;
- znanstveni pokusi na životinjama, 2417.

ZRELOST (Maturitas)

- zrelost u kršćanskoj vjeri, 1248, 1308.

ZVANJE, v. *Poziv, Zanimanje*.

ŽALOST (Tristitia)

- spasonosnost žalosti u obraćenju srca, 1431;
- žalost kao glavna strast, 1772;
- žalost kao zapreka u moljenju, 2728;
- žalost u zavisti, 2539-40, 2553;

ŽELJA (Desiderium),

v. *Čežnja, Požuda, Pohota/Pohlepa*;

- borba protiv neurednih želja, 2520;
- čovjek i njegova želja za Bogom, 2548-50, 2557, 2566, 2589, 2709, 2784;
- Isusova želja, 607, 1130;
- osuda neuredne želje, 1871, 2336, 2380, 2480, 2535-40;
- srdžba kao želja za osvetom, 2302;
- umjerenost i upravljanje željama, 1809;
- zavist kao želja za tuđim dobrima, 2539, 2553;
- želja kao strast, 1772;
- želja za Bogom, 27-30, 2736;
- želja za dobrom, 1707, 1765;
- želja za Duhom Svetim, 2541-43, 2737, 2764;
- želja za Kraljevstvom Božjim, 2632, 2818;
- želja za Kristovim drugim dolaskom, 524;
- želja za molitvom, 2601;
- želja za naviještanjem Isusa Krista, 425, 429;
- želja za novcem, 2424;
- želja za obraćenjem, 1431;
- želja za srećom, 1718-19, 1725, 2548;

ŽENA (Mulier), v. *Supruga, Ženidba*;

- dostojanstvo žene, 1645, 2334, 2393;
- mnogoženstvo i žena, 2387;
- muškarac i žena, 369, 371-72, 383, 400;
- nezakonito sjedinjenje muškarca i žene, 2353, 2390-91;
- obrana žene, 1610;
- odluka Katoličke crkve o ređenju ženâ, 1577-78;
- odnosi između muža i žene, 400, 1606-07;
- posvećena žena, 918, 924;
- poziv muškarca i žene, 373, 1603, 2207, 2331;
- požudno gledanje na ženu, 2336;

- sklad između muškarca i žene u zemaljskom raju, 376, 384;
- spolnost usmjerena na bračnu ljubav muškarca i žene, 2337, 2353, 2360-61, 2522;
- stvaranje žene na Božju sliku, 355, 369-70, 2335;
- uzajamno nadopunjavanje, povezanost i suradnja muškarca i žene, 378, 1605, 1614, 1616, 2333;
- zahtjevi ljubavi muža i žene, 2363;
- žena kao slika Crkve, 1368, 2853;
- ženin preljub, 2384.

ŽENIDBA (Matrimonium),

v. *Sakrament/i, Rastava;*

- bračna vjernost, 1646, 1648-49, 2364;
- izvršenje ženidbe, 1640;
- mješovite ženidbe i razlika kulta, 1633-37;
- ništavnost ženidbe, 1629;
- odricanje od ženidbe, 1618;
- rastavljeni i građanski ponovo vjenčani, 1650;
- sloboda sklapanja ženidbe, 1625, 1628-29;
- spolnost u braku i njezino značenje, 2360-62, v. *Spolnost;*
- stalnost i isključivost ženidbene veze, 1638;
- učinci ženidbe, 1638-42;
- veličina ženidbe, 1603;
- vlastitosti bračne ljubavi (amor), 1643;
- ženidba kao znak Saveza Krista i Crkve, 1617;
- ženidba pod pedagogijom Zakona, 1609-11;
- ženidba pod režimom grijeha, 1606-08;
- ženidba u Božjem planu, 1601;
- ženidba u Isusovu propovijedanju, 1612-15;
- ženidba u propovijedanju apostola Pavla, 1616;
- ženidba u redu stvaranja, 1603-05;
- ženidba u Svetom pismu, 1602;
- ženidbena čistoća, 2349.

Ciljevi ženidbe (Fines matrimonii)

- dobro supružnikâ, 1660;

- porod i odgoj djece, 1652-53, 2366;
- prijenos života, 372, 2363;
- suradnja u djelu Stvoritelja, 372;
- ženidba kao čovjekov poziv, 372, 1604-05;
- ženidba usmjerena na dobro drugih, 1534.

Nerazrješivost ženidbe

(Indissolubilitas Matrimonii), 1644-45;

- jedinstvo ženidbe u starom Zakonu, 1610-11;
- nerazrješivost ženidbe kao zahtjev bračne ljubavi (amor), 1644;
- nerazrješivost ženidbe u Isusovim riječima, 1614-15;
- ništavnost ženidbe, 1629;
- prijenos vjere u kućnoj Crkvi, 1656;
- vjernost bračne ljubavi (amor), 1646-48;
- značenje i narav ženidbene privole, 1627-28;
- ženidbena privola kao bitan element, 1626;
- ženidbena privola kao temelj nerazrješivosti ženidbe, 1601, 1627, 2367;
- ženidbena privola, 1625;
- ženidbeni vez, 1639-40.

Plodnost ženidbe

(Fecunditas Matrimonii),

2366-79, v. *Neploidnost;*

- djeca kao dar plodnosti, 2378;
- neplodnost i tehnika, 2375-77;
- neplodnost i značenje bračnog života, 1654;
- neplodnost kao velika bol, 2374;
- otvorenost za plodnost, 1652-54;
- plodnost i upravljanje porodom, 2368;
- plodnost i usvajanje djece, 2379;
- plodnost kao suradnja s ljubavlju (amor) Stvoritelja, 2367;
- povremeno uzdržavanje i sprečavanje začeca, 2370.

Povrede dostojanstva ženidbe

(Offensae contra Matrimonii dignitatem), 2380-91;

- mnogozenstvo, 1645, 2387;

- preljub, 2380-81;
- rastava, 2382-86;
- rodoskvrnuće, 2388;
- slobodna veza i prilježništvo, 2390;
- spolni odnosi prije sklopljene ženidbe, 2391.

Ženidba kao sakrament (*Matrimonium ut sacramentum*),

- 1601-58;
- crkveni oblik (»forma«) slavljenja ženidbe, 1630-37;
- glavni učinci ženidbe, 1638-40, 2365;
- milost sakramenta ženidbe, 1641-42;
- mješovite ženidbe i razlika kulta, 1633-37;
- priprava za ženidbu, 1632;
- slavlje ženidbe, 1621-24, 1627;
- ženidba podignuta na dostojanstvo sakramenta, 1601;
- ženidba kao posvećenje, 1535.

ŽIVI BOG (*Deus vivens*), 205, 2112, 2575, v. *Bog*.

ŽIVOT (*Vita*)

- bolest i bol pogađaju ljudski život, 1500;
- Božja riječ i njezin dah u iskonu svega života, 703;
- Božji život, v. *Bog*;
- čovjekov život kao broba protiv zla, 386, 409, 1707;
- čovjekov život u zemaljskom raju, 376;
- dostojanstvo života ljudskog tijela, 364;
- Isus, »začetnik života«, 635;
- »Ja sam uskrsnuće i život«, 994;
- Krist kao točka susreta smrti i života, 625;
- Kristov život, v. *Krist*;
- položiti život za prijatelje, 609;
- promjena života po obraćenju, 1431;
- samo Bog gospodar života, 2258;
- služenje životu kao temeljna dužnost ženidbe i obitelji, 1653;
- smrt kao kraj zemaljskog života, 1013;
- sveta narav ljudskog života, 2258, 2319;
- voda kao izvor života i plodnosti, 1218;
- život Crkve, v. *Crkva*;
- život spojen sa smrću, 1007, 1012.

Božanski život, novi život (*Vita divina, vita nova*),

- v. *Milost*, 684;
- Bog voljan priopćiti ljudima svoj božanski život, 52, 541;
- božanski život pružen ljudima u sakramentima, 694, 1131;
- kateheza o novom životu, 1697;
- Krist nam zaslužio novi život, 1708;
- krst kao izvor novog života, 1254, 1279;
- liturgija kao izvor novog života, 1071-72;
- milost kao udioništvo u Božjem životu, 375, 1997;
- novi život i grijeh, 1420;
- novi život omogućen po silasku Duha Svetoga, 735;
- novi život otvoren u Kristovu uskrsnuću, 654;
- po krštenju od Crkve primljeni novi život, 168, 628, 683;
- plodovi u novom životu, u Kristu, po Duhu, 740;
- udioništvo u božanskom životu ne proizlazi iz tijela nego od Boga, 505;
- zajedništvo s božanskim životom kao cilj stvaranja, 760.

Bračni život (*Vita coniugalis*), v. *Ženidba, Par*;

- bračni život i Kristova prisutnost u njemu, 1642;
- bračni život i plodnost, 1654, 1664;
- bračni život utemeljen po Stvoritelju i opskrbljen njegovim zakonima, 1660.

Društveni život (*Vita socialis*)

- Božji način upravljanja oponašan u društvenom životu, 1884;
- društveni život i zaštita privatnog života, 1907;
- kršćanska objava i društveni život, 2419;
- ljubav (*caritas*) u društvenom životu, 1889;
- nužnost društvenog života za čovjeka, 1879, 1891;
- obitelj i društveni život, 2207, 2210;
- opće dobro i društveni život, 1906, 1911, 1924;

- organiziranje društvenog života, 2442;
- sudjelovanje u društvenom životu, 1882, 1897-1917.

Duhovni život, Život u Duhu (Vita spiritualis, Vita in Spiritu),
v. *Duhovnost*.

Kršćanski život (Vita christiana)

- anđeli kao pomoć za kršćanski život, 336;
- euharistija »izvor i vrhunac svega kršćanskog života«, 1324, 1391-92;
- katekumenat kao odgoj za kršćanski život, 1248;
- kršćanski život i put savršenstva, 2015;
- kršćanski život i udioništvo u Kristovoj smrti i Kristovu uskrsnuću, 1002;
- kršćanski život i zajedništvo s božanskim osobama, 259;
- molitva kao neophodan element kršćanskog života, 2701, 2745, 2764, v. *Molitva*;
- obitelj kao prva škola kršćanskog života, 1657;
- Presveto Trojstvo kao središnje otajstvo kršćanskog života, 234;
- pučka religioznost obogaćuje kršćanski život, 1679;
- sakramenti kao temelj i pomoć u kršćanskom životu, 1210, 1212-13;
- Sveto pismo kao hrana i pravilo kršćanskog života, 141;
- zapovijedi kršćanskog života u Besjedi na gori, 1966.

Ljudski život (Vita humana)

- mir i poštivanje života, 2304;
- poštivanje ljudskog života i smrtna kazna, 2266-67;
- poštivanje ljudskog života i zakonita obrana, 2263-67, 2321;
- poštivanje ljudskog života od samog trenutka začeća, 2270-75, 2322;
- poštivanje ljudskog života, 2259-83;
- pravo na život, 2264, 2273;
- svrha života: spoznati i ljubiti Boga i njemu služiti, 1, 68.

Moralni život (Vita moralis)

- definicija moralnog života, 2047;
- dovršenje moralnog života u vječnom životu, 1715;
- kreposti i darovi Duha Svetog kao pomoć za moralni život, 1804, 1808, 1830;
- moralni život daje duhovnu slobodu, 1828;
- moralni život i crkveno Učiteljstvo, 2032-40, 2049-51;
- moralni život i dostojanstvo osobe, 1706;
- moralni život kao duhovno bogoslužje, 2031, 2047;
- moralni život kao prvotni uvjet za naviještanje Evanđelja, 2044;
- naravni zakon upravlja moralnim životom, 1955;
- strasti i moralni život, 1767-70;
- vjera kao izvor moralnog života, 2087;
- zapreke moralnom životu, 1740;
- moralni život kao uvjet za rast Crkve i Kraljevstva, 2045-46.

Postupci protivni ljudskom životu (Insidiae vitae humanae)

- čedomorstvo, 2271;
- eutanazija, 2276-79;
- hotimično ubojstvo, 2268-69;
- pobačaj, 2271, 2322;
- samoubojstvo, 2280-83;
- zahvat na zametku, 2275.

Posvećeni život (Vita consecrata), 916;

- crkveno priznanje posvećenog života, 915;
- definicija posvećenog života, 916;
- družba apostolskog života, 930;
- evanđeoski savjeti i zavjetovanje, 914-16, 944;
- posvećene djevice i udovice, 922-24, 1537, 1672;
- posvećenje i poslanje, 931-33;
- pustinjački život, 920-21;
- različiti oblici posvećenog života, 917-19;
- redovnički život, 925-27;
- svjetovne ustanove, 928-29;
- značenje posvećenog života u Crkvi, 932;

Prenošenje života (Transmissio vitae)

- prenošenje života kao suradnja u Stvoriteljevom djelu, 372, 2367, 2398;
- prenošenje života kao svrha bračne ljubavi (amor), 2363, 2366;
- prenošenje života naloženo po Bogu, 372;
- upravljanje porodom, 2368, 2370.

Vječni život (Vita aeterna)

- Bog će biti »sve u svemu« u vječnom životu, 1050, 1060;
- Bog hoće dati čovjeku vječni život, 55;
- jamstvo vječnog života u sakramentima, 1130;
- Krist, Gospodar vječnog života, 679;
- krst, »pečat vječnog života«, 1274;
- poziv na vječni život kao dar koji Bog badave daje, 1998;
- samo Bog ima »riječi života vječnoga«, 1336;
- »što mi je činiti da zadobijem vječni život?«, 2052, 2075;
- teški grijeh kao zapreka postizanju vječnog života, 1472;
- »tko jede tijelo moje..., ima vječni život«, 1406, 1524;
- uskrsnuće mrtvih i vječni život, 989-90, 994, 997-98, 1016;
- vječni život blaženih kao nagrada pravednicima, 1038, 2002;
- vjerujem u vječni život, 1020.

ŽIVOTINJE (Animalia)

- čuvanje životinjâ, 2415, 2416, 2418;
- odnos između čovjeka i životinjâ, 2417, 2456-57;
- razlika između čovjeka i životinjâ, 371.

ŽRTVA – KRIST (Victima – Christus),

457, 604, 1367, 1566, v. *Prinos*.

ŽRTVA/E (Sacrificium/a)

- prinošenje žrtava Bogu, 901, 2099-2100;
- realna Kristova prisutnost u Presvetom oltarskom sakramentu, 1374.

Euharistijska žrtva (Sacrificium eucharisticum),

v. *Euharistija*;

- ciljevi slavlja euharistijske žrtve, 1382, 1414;
- čovjekovo sudjelovanje u Kristovoj euharistijskoj žrtvi, 618, 1419;
- euharistija posadašnjuje Kristovu žrtvu, 1330;
- euharistijska žrtva kao izvor i vrhunac moralnog života, 2031;
- euharistijska žrtva kao spomen-čin Kristove žrtve, 611, 1358, 1362-72;
- Krist prinosi euharistijsku žrtvu, 1410;
- Kristova prisutnost u euharistijskoj žrtvi, 1088;
- ustanovljenje euharistijske žrtve, 1323;
- važnost euharistijske žrtve, 1113.

Kristova žrtva (Sacrificium Christi)

- jedina i definitivna Kristova žrtva, 613-14, 1545;
- jedna savšena Kristova žrtva, 2100;
- Kristova žrtva i Djevica Marija, 964;
- Kristova žrtva i euharistijska žrtva kao jedna žrtva, 1367;
- Kristova žrtva ispunja i nadmašuje žrtve Starog saveza, 1330;
- Kristova žrtva kao izvor oprostjenja grijehâ, 1851;
- Kristova žrtva na križu za sve, 616-17;
- sva svećenička služba crpi snagu iz Kristove žrtve, 1566;
- značenje Kristove žrtve, 545, 606.

ŽRTVENIK, v. Oltar.

ŽUPA (Paroecia), 2179, 2226.

SADRŽAJ

KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE	3
KRATICE	5
Kratice biblijskih knjiga abecednim redom	5
Ostale kratice i sigle	6
Apostolsko pismo »VEOMA SE RADUJEMO«	7
Apostolska konstitucija »FIDEI DEPOSITUM«	11
PROSLOV	17
I. Život čovjekov – spoznati i ljubiti Boga	17
II. Prenošnje vjere – kateheza	18
III. Svrha i naslovnici ovoga Katekizma	19
IV. Ustroj ovoga Katekizma	20
Prvi dio: Ispovijedanje vjere	20
Drugi dio: Sakramenti vjere	20
Treći dio: Život po vjeri	20
Četvrti dio: Molitva u životu po vjeri	21
V. Praktične upute za upotrebu ovoga Katekizma	21
VI. Nužne prilagodbe	21
Iznad svega – ljubav	22

PRVI DIO ISPOVIJEDANJE VJERE

PRVI ODSJEK »VJERUJEM« – »VJERUJEMO«

PRVO POGLAVLJE: ČOVJEK JE »OTVOREN« ZA BOGA	27
I. Čežnja za Bogom	27
II. Putovi k spoznaji Boga	28
III. Spoznaja Boga po učenju Crkve	29
IV. Kako govoriti o Bogu?	30
Ukratko	31

DRUGO POGLAVLJE: BOG IDE USUSRET ČOVJEKU	33
Članak 1: Objava Boga	33
I. Bog objavljuje svoj »dobrohotni naum«	33
II. Razdoblja objave	34
Bog se daje upoznati već od početka	34
Savez s Noom	34
Bog izabire Abrahama	35
Bog oblikuje Izraela kao svoj narod	36
III. Isus Krist, »ujedno i posrednik i punina sve Objave«	37
Bog je rekao sve u svojoj Riječi	37
Druge objave neće biti	37
Ukratko	38
Članak 2: Prenošenje božanske Objave	39
I. Apostolska predaja	39
Apostolsko propovijedanje...	39
...nastavljeno po apostolskom nasljedstvu	39
II. Odnos između Predaje i Svetoga pisma	40
Zajedničko vrelo...	40
...ali dva različita načina prenošenja	40
Apostolska predaja i crkvene predaje	41
III. Tumačenje pologa vjere	41
Polog vjere povjeren svoj Crkvi	41
Crkveno učiteljstvo	41
Vjerske dogme	42
Nadnaravni osjećaj vjere	42
Rast u razumijevanju vjere	43
Ukratko	44
Članak 3: Sveto pismo	45
I. Krist – Jedina Riječ Svetoga pisma	45
II. Nadahnuće i istina Svetog pisma	45
III. Duh Sveti – tumač Svetog pisma	46
Višestruki smisao Pisma	48
IV. Kanon Pisma	49
Stari zavjet	49
Novi zavjet	50
Jedinstvo Staroga i Novoga zavjeta	51
V. Sveto pismo u životu Crkve	52
Ukratko	53

TREĆE POGLAVLJE: ČOVJEKOV ODGOVOR BOGU	54
Članak 1: Vjerujem	54
I. Poslušnost vjere	54
Abraham – »otac svih vjerujućih«	54
Marija – »blažena što povjerova«	55
II. »Znam komu sam povjerovao« (2 Tim 1, 12).	56
Vjerovati u jednog Boga	56
Vjerovati u Isusa Krista, Sina Božjega	56
Vjerovati u Duha Svetoga	56
III. Značajke vjere	57
Vjera je milost	57
Vjera je ljudski čin	57
Vjera i razum	57
Sloboda vjere	59
Nužnost vjere	59
Ustrajnost u vjeri	59
Vjera – početak vječnoga života	60
Članak 2: Vjerujemo	61
I. »Pogledaj, Gospodine, vjeru Crkve svoje«	61
II. Govor vjere	62
III. Samo jedna vjera	62
Ukratko	63
Vjerovanje	65

DRUGI ODSJEK ISPOVIJEST KRŠĆANSKE VJERE

Simboli vjere	69
PRVO POGLAVLJE: VJERUJEM U BOGA OCA	73
Članak 1: »Vjerujem u Boga Oca svemogućega, stvoritelja neba i zemlje«	73
<i>Stavak 1: VJERUJEM U BOGA</i>	73
I. »Vjerujem u jednoga Boga«	73
II. Bog objavljuje svoje Ime	74
Živi Bog	75
»Ja sam onaj koji jesam«	75
»Bog blagosti i milosrđa«	76
Samo Bog jest	76
III. Bog, »Onaj koji jest«, Istina je i Ljubav	77
Bog je Istina	77

Bog je Ljubav	78
IV. Značenje vjere u jedinoga Boga	79
Ukratko	80
<i>Stavak 2: OTAC</i>	81
I. »U ime Oca i Sina i Duha Svetoga«	81
II. Objava Boga kao Trojstva	82
Otac objavljen po Sinu	82
Otac i Sin objavljeni po Duhu	83
III. Presveto Trojstvo u nauku vjere	85
Oblikovanje trojstvene dogme	85
Dogma Presvetoga Trojstva	85
IV. Božansko djelovanje i trojstvena slanja	87
Ukratko	88
<i>Stavak 3: SVEMOGUĆI</i>	89
»Sve što hoće, to i čini« (<i>Ps</i> 115, 3)	89
Otajstvo prividne Božje nemoći	90
Ukratko	91
<i>Stavak 4: STVORITELJ</i>	92
I. Kateheza o stvaranju	92
II. Stvaranje – djelo Svetoga Trojstva	94
III. »Svijet je stvoren na slavu Božju«	95
IV. Otajstvo stvaranja	96
Bog stvara mudrošću i ljubavlju	96
Bog stvara »iz ničega«	96
Bog stvara uređen i dobar svijet	97
Bog nadilazi stvorenje i njemu je prisutan	98
Bog uzdržava i ravna stvorenjem	98
V. Bog ostvaruje svoj naum: providnost Božja	98
Providnost i drugotni uzroci	99
Providnost i sablazan zla	100
Ukratko	102
<i>Stavak 5: NEBO I ZEMLJA</i>	103
I. Anđeli	104
Postojanje anđela – vjerska istina	104
Tko su anđeli?	104
Krist »sa svima svojim anđelima«	104
Anđeli u životu Crkve	105
II. Vidljivi svijet	106
Ukratko	109

Stavak 6: ČOVJEK	109
I. »Na sliku Božju«	109
II. »Jedan tijelom i dušom«	111
III. »Muško i žensko stvori ih«	113
Bog je htio jednakost i različnost.	113
»Jedno za drugo – »jedinstvo udvoje«	113
IV. Čovjek u raj	114
Ukratko	115
Stavak 7: PAD	116
I. »Gdje je obilovao grijeh, preobilovala je milost«	116
Stvarnost grijeha	116
Istočni grijeh – bitna vjerska istina	117
Za pravilno čitanje izvješća o padu.	117
II. Pad anđela	117
III. Istočni grijeh	119
Provjera slobode	119
Prvi čovjekov grijeh	119
Posljedice Adamova grijeha za čovječanstvo	120
Teška borba...	122
IV. »Ti ga nisi prepustio vlasti smrti«	123
Ukratko	124

DRUGO POGLAVLJE: VJERUJEM U ISUSA KRISTA JEDINOROĐENOGA SINA BOŽJEGA

Radosna vijest: Bog je poslao svoga Sina	125
»Navješćivati neistraživo Kristovo bogatstvo« (Ef3, 8)	126
U središtu kateheze: Krist	126
Članak 2: »I u Isusa Krista, sina njegova jedinoga, Gospodina našega«	127
I. Isus	127
II. Krist.	129
III. Jedinorođeni Sin Božji	130
IV. Gospodin	132
Ukratko	133
Članak 3: Isus Krist »začet po Duhu Svetom, rođen od Marije Djevice«	134
Stavak 1: SIN BOŽJI POSTAO JE ČOVJEKOM	134
I. Zašto je Riječ postala tijelom	134
II. Utjelovljenje	136
III. Pravi Bog i pravi čovjek	136

IV. Kako je Sin Božji čovjek	138
Kristova duša i njegova ljudska spoznaja	139
Kristova ljudska volja	140
Kristovo pravo Tijelo	140
Srce utjelovljene Riječi	141
Ukratko	141
<i>Stavak 2: »ZAČET PO DUHU SVETOM, ROĐEN OD MARIJE DJEVICE«</i>	<i>142</i>
I. Začet po Duhu Svetom...	142
II. ... rođen od Marije Djevice	142
Marijino predodređenje	143
Bezgrešno začće	143
»Neka mi bude po riječi tvojoj...«	144
Marijino bogomaterinstvo	145
Marijino djevičanstvo	145
Marija – »vazda Djevica«	146
Marijino djevičansko materinstvo u Božjem naumu	147
Ukratko	148
<i>Stavak 3: OTAJSTVA KRISTOVA ŽIVOTA</i>	<i>149</i>
I. Sav je Kristov život otajstvo	149
Opće crte Isusovih otajstava	150
Naše zajedništvo s Isusovim otajstvima	151
II. Otajstva Isusova djetinjstva i skrovitog života	152
Pripreve	152
Božićno otajstvo	153
Otajstvo Isusova djetinjstva	153
Otajstva Isusova skrovitog života	155
III. Otajstva Isusova javnog života	156
Isusovo krštenje	156
Napastovanje Isusa	157
»Kraljevstvo Božje je blizu«	158
Navještaj kraljevstva Božjega	158
Znakovi kraljevstva Božjega	160
»Ključevi kraljevstva«	161
Predokus kraljevstva: preobraženje	162
Isusov put u Jeruzalem	163
Isusov mesijanski ulazak u Jeruzalem	164
Ukratko	164
Članak 4: »Isus Krist mučen pod Poncijem Pilatom, raspet, umro i pokopan«	166
<i>Stavak 1: ISUS I IZRAEL</i>	<i>166</i>
I. Isus i Zakon.	168

II. Isus i Hram	170
III. Isus i vjera Izraelova u jedinoga Boga i Spasitelja	171
Ukratko	173
Stavak 2: ISUS JE UMRO RASPET NA KRIŽ	173
I. Suđenje Isusu	173
Podijeljenost židovskih vlasti prema Isusu	173
Židovi nisu skupno odgovorni za Isusovu smrt	174
Svi grešnici bili su uzročnici Kristove muke	175
II. Otkupiteljska Kristova smrt u Božjem nacrtu spasenja	175
»Isus predan po nepromjenljivom Božjem naumu«	175
»Umro za naše grijehе po Pismima«	176
»Bog ga za nas grijehom učini«	176
Bog je začetnik opće otkupiteljske ljubavi	177
III. Krist je sama sebe prinio Ocu za naše grijehе	178
Sav Kristov život je žrtveni prinos Ocu	178
»Jaganjac koji oduzima grijeh svijeta«	178
Isus slobodno prihvaća otkupiteljsku ljubav Očevu	179
Na Posljednoj večeri Isus je predostvario slobodnu žrtvu svoga života	179
Smrtna borba u Getsemaniju	180
Kristova smrt jedina je i konačna žrtva	180
Isus svojim posluhom nadomješta naš neposluh	181
Svoju žrtvu Isus dovršuje na križu	181
Naše udioništvo u Kristovoj žrtvi	182
Ukratko	182
Stavak 3: ISUS KRIST JE BIO POKOPAN	183
Krist sa svojim tijelom u grobu	183
»Nećeš dopustiti da Pravednik tvoj truleži ugleda«	184
»Suukopani s Kristom«	184
Ukratko	185
Članak 5: »Isus Krist sišao nad pakao, treći dan uskrsnuo od mrtvih«	185
Stavak 1: KRIST JE SIŠAO NAD PAKAO	185
Ukratko	187
Stavak 2: TREĆI DAN USKRSNUO OD MRTVIH	187
I. Povijesni i nadnaravni događaj	187
Prazan grob	188
Ukazanja Uskrsloga	188
Stanje uskrslog Kristova čovještva	189
Uskrsnuće kao transcendentni događaj	190
II. Uskrsnuće – djelo Presvetoga Trojstva	191
III. Smisao i spasotvorno značenje uskrsnuća	191
Ukratko	193

Članak 6: »Isus uzašao na nebesa, sjedi o desnu Boga Oca svemogućega«	193
Ukratko	195
Članak 7: »Odakle će doći suditi žive i mrtve«	196
I. »On će opet doći u slavi«	196
Krist već sada kraljuje po Crkvi...	196
... dok mu sve ne bude podloženo	197
Slavni dolazak Krista, nade Izraela.	197
Posljednja kušnja Crkve	198
II. »Suditi žive i mrtve«	199
Ukratko	200

TREĆE POGLAVLJE: VJERUJEM U DUHA SVETOGA

Članak 8: »Vjerujem u Duha Svetoga«	202
I. Združeno poslanje Sina i Duha	203
II. Ime, nazivi i simboli Duha Svetoga	204
Vlastito ime Duha Svetoga	204
Nazivi Duha Svetoga	204
Simboli Duha Svetoga	204
III. Duh i Riječ Božja u vremenu obećanja.	207
U stvaranju	207
Duh obećanja	208
Pri bogojavljenjima i u Zakonu.	208
U kraljevstvu i u izgnanstvu	209
Očekivanje Mesije i njegova Duha.	209
IV. Duh Kristov u punini vremena	211
Ivan – preteča, prorok i krstitelj	211
»Raduj se, milosti puna«	212
Isus Krist	213
V. Duh i Crkva u posljednjim vremenima.	214
Duhovi	214
Duh Sveti – Božji dar.	215
Duh Sveti i Crkva.	215
Ukratko	217
Članak 9: »Vjerujem svetu Crkvu katoličku«	217
<i>Stavak 1: CRKVA U BOŽJEM NAUMU.</i>	218
I. Imena i slike Crkve	218
Simboli Crkve	219
II. Podrijetlo, utemeljenje i poslanje Crkve	220
Naum rođen u Očevu srcu	220

Crkva – prikazana u slikama od početka svijeta	221
Crkva – pripravljena u Starom zavjetu	221
Crkva – ustanovljena po Isusu Kristu	222
Crkva – očitovana po Duhu Svetom	223
Crkva – dovršena u slavi	223
III. Otajstvo Crkve	224
Crkva – istodobno vidljiva i duhovna	224
Crkva – otajstvo sjedinjenja ljudi s Bogom	225
Crkva – sveopći sakrament spasenja	225
Ukratko	226
 <i>Stavak 2: CRKVA – BOŽJI NAROD, TIJELO KRISTOVO, HRAM DUHA SVETOGA.</i>	
I. Crkva – Božji narod	227
Osobine Božjega naroda	227
Svećenički, proročki i kraljevski narod	228
II. Crkva – Tijelo Kristovo	229
Crkva je zajedništvo s Isusom	229
»Samo jedno tijelo«	230
»Krist je Glava toga Tijela«	230
Crkva je Kristova zaručnica	231
III. Crkva – Hram Duha Svetoga	232
Karizme	233
Ukratko	234
 <i>Stavak 3: CRKVA JE JEDNA, SVETA, KATOLIČKA I APOSTOLSKA.</i>	
I. Crkva je jedna	235
»Sveto otajstvo jedinstva Crkve«	235
Rane jedinstva	237
Prema jedinstvu	238
II. Crkva je sveta	239
III. Crkva je katolička	241
Što znači »katolička«?	241
Svaka partikularna Crkva jest »katolička«	242
Tko pripada katoličkoj Crkvi?	243
Crkva i nekršćani	243
»Izvan Crkve nema spasenja«	245
Misije – zahtjev katolištva Crkve	246
IV. Crkva je apostolska	248
Poslanje apostola	249
Biskupi nasljednici apostola	249
Apostolat	250
Ukratko	251

Stavak 4: KRISTOVI VJERNICI – HIJERARHIJA, LAICI,	
POSVEĆENI ŽIVOT.	252
I. Hijerarhijsko uređenje Crkve.	252
Zašto crkvena služba?	252
Biskupski zbor i njegova glava, rimski prvosvećenik	254
Služba poučavanja	256
Služba posvećivanja	257
Služba upravljanja	257
II. Kristovi vjernici laici.	258
Poziv laika	258
Udioništvo laika u Kristovoj svećeničkoj službi	259
Njihovo udioništvo u Kristovoj proročkoj službi	260
Njihovo udioništvo u Kristovoj kraljevskoj službi.	261
III. Posvećeni život.	262
Evangeoski savjeti, posvećeni život	262
Veliko razgranato stablo	263
Pustinjački život	263
Posvećene djevice i udovice	263
Redovnički život	264
Svjetovni instituti	265
Družbe apostolskoga života	265
Posvećenje i poslanje: naviještati Kralja koji dolazi	266
Ukratko	266
Stavak 5: OPĆINSTVO SVETIH.	268
I. Zajedništvo duhovnih dobara.	269
II. Zajedništvo nebeske i zemaljske Crkve	270
»Svoje ću nebo provoditi čineći dobro na zemlji«	270
Ukratko	271
Stavak 6: MARIJA – MAJKA KRISTOVA, MAJKA CRKVE.	272
I. Marijino majčinstvo prema Crkvi	272
Posve sjedinjena sa svojim Sinom...	272
...i u svojem uznesenju...	273
...Majka nam je u redu milosti	273
II. Štovanje Blažene Djevice	274
III. Marija – eshatonska slika Crkve	274
Ukratko	275
Članak 10: »Vjerujem u oprostjenje grijeha«	275
I. Jedno krštenje za otpuštenje grijeha	276
II. Vlast ključeva.	277
Ukratko	278

Članak 11: »Vjerujem u uskrsnuće tijela«	278
I. Kristovo i naše uskrsnuće	279
Postupna objava uskrsnuća	279
Kako uskrsavaju mrtvi?	280
Suuskrsli s Kristom.	281
II. Umrjeti u Kristu Isusu	282
Smrt.	282
Smisao kršćanske smrti.	283
Ukratko	285
Članak 12: »Vjerujem u život vječni«	286
I. Posebni sud	286
II. Nebo	287
III. Konačno čišćenje ili čistilište.	289
IV. Pakao	290
V. Posljednji sud.	291
VI. Nada novih nebesa i nove zemlje.	292
Ukratko	294
»Amen«	296

DRUGI DIO SLAVLJENJE KRŠĆANSKOGA OTAJSTVA

Zašto liturgija?	301
Što znači riječ »liturgija«?	302
Liturgija kao vrelo Života	302
Molitva i liturgija	303
Kateheza i liturgija	303

PRVI ODSJEK SAKRAMENTALNI RED SPASENJA

PRVO POGLAVLJE: VAZMENO OTAJSTVO U VREMENU CRKVE	307
Članak 1: Liturgija – djelo Presvetoga Trojstva	307
I. Otac, izvor i cilj liturgije	307
II. Kristovo djelo u liturgiji	308
Proslavljeni Krist...	308
...od dana apostolske Crkve...	309
...Prisutan je u zemaljskoj liturgiji...	309
...Koja sudjeluje u nebeskoj liturgiji	310

III. Duh Sveti i Crkva u liturgiji	310
Duh Sveti pripravlja na prihvaćanje Krista.	311
Duh Sveti doziva u pamet Kristovo otajstvo	312
Duh Sveti posadašnjuje Kristovo otajstvo	313
Zajedništvo Duha Svetoga	314
Ukratko	315
Članak 2: Vazmeno otajstvo u sakramentima Crkve	315
I. Kristovi sakramenti.	316
II. Sakramenti Crkve.	316
III. Sakramenti vjere	317
IV. Sakramenti spasenja	319
V. Sakramenti vječnoga života	319
Ukratko	320
 DRUGO POGLAVLJE:	
SAKRAMENTALNO SLAVLJE VAZMENOGA OTAJSTVA	321
 Članak 1: Slaviti bogoslužje Crkve	321
I. Tko slavi?	321
Slavitelji nebeskoga bogoslužja	321
Slavitelji sakramentalnoga bogoslužja	322
II. Kako slaviti?	324
Znakovi i simboli	324
Riječi i čini	325
Pjevanje i glazba	326
Svete slike	327
III. Kada slaviti?	328
Liturgijsko vrijeme	328
Dan Gospodnji	329
Liturgijska godina	330
Spomen svetih u liturgijskoj godini	331
Liturgija časova (Časoslov)	331
IV. Gdje slaviti?	332
Ukratko	334
 Članak 2: Liturgijska raznolikost i jedinstvo Otajstva	336
Liturgijske predaje i katolištvo Crkve	336
Liturgija i kulture	337
Ukratko	337

DRUGI ODSJEK
SEDAM SAKRAMENATA CRKVE

PRVO POGLAVLJE: SAKRAMENTI KRŠĆANSKE INICIJACIJE	341
Članak 1: Sakrament krsta	341
I. Kako se zove ovaj sakrament?	342
II. Krštenje u naumu spasenja	342
Pralikovi krštenja u Starom zavjetu	342
Kristovo krštenje	344
Krštenje u Crkvi	344
III. Kako se slavi sakrament krsta?	345
Kršćanska inicijacija	345
Mistagogija slavlja	346
IV. Tko može biti kršten?	348
Krštenje odraslih	348
Krštenje djece.	349
Vjera i Krst	350
V. Tko može krstiti?	350
VI. Nužnost krsta	351
VII. Krsna milost	352
Za otpuštenje grijeha	352
»Novi Stvor«	352
Pritjelovljeni Crkvi, Tijelu Kristovu	353
Sakramentalni vez kršćanskoga jedinstva	354
Neizbrisivi duhovni biljeg	354
Ukratko	355
Članak 2: Sakrament potvrde	356
I. Potvrda u naumu spasenja	357
Dvije predaje: Istok i Zapad	358
II. Znakovi i obred potvrde	359
Slavlje potvrde	360
III. Učinci potvrde	361
IV. Tko može biti potvrđen?	362
V. Služitelj potvrde	363
Ukratko	364
Članak 3: Sakrament euharistije	365
I. Euharistija – izvor i vrhunac crkvenoga života.	366
II. Kako se ovaj sakrament zove?	366
III. Euharistija u naumu spasenja.	368
Znakovi kruha i vina	368

Ustanovljenje euharistije	369
»Ovo činite meni na spomen«	370
IV. Liturgijsko slavljenje euharistije	371
Misa kroz stoljeća	371
Tijek slavlja	372
V. Sakramentalna žrtva: čin zahvaljivanja, spomen-čin, prisutnost	374
Čin zahvaljivanja i hvale Ocu	375
Spomen-čin žrtve Krista i njegova Tijela – Crkve	375
Kristova prisutnost snagom Riječi i Duha Svetoga	378
VI. Vazmena gozba	381
»Uzmite i jedite od ovoga svi«: pričest	381
Plodovi pričesti	383
VII. Euharistija – »zalag buduće slave«	386
Ukratko	387
DRUGO POGLAVLJE: SAKRAMENTI OZDRAVLJANJA	389
Članak 4: Sakrament pokore i pomirenja	389
I. Kako se ovaj sakrament zove?	390
II. Zašto sakrament pomirenja poslije krsta?	390
III. Obraćanje krštenih	391
IV. Unutarnja pokora	392
V. Mnogostruki oblici pokore u kršćanskom životu.	393
VI. Sakrament pokore i pomirenja	394
Bog jedini oprašta grijeh	394
Pomirenje s Crkvom	394
Sakrament oproštenja.	395
VII. Pokornički čini	397
Kajanje	397
Ispovijed grijeha	398
Zadovoljština	399
VIII. Službenik ovoga sakramenta	400
IX. Učinci ovoga sakramenta	401
X. Oprosti	403
Što je oprost?	403
Kazne za grijeh	403
U zajednici svetih.	404
Dobiti Božji oprost po Crkvi	404
XI. Slavlje sakramenta pokore	405
Ukratko	406

Članak 5: Bolesničko pomazanje	408
I. Temelji ovoga sakramenta u naumu spasenja	408
Bolest u ljudskom životu	408
Bolesnik pred Bogom	408
Krist–liječnik	409
»Bolesne liječite...«	410
Sakrament bolesnih	411
II. Primatelj i služitelj ovoga sakramenta	412
U teškoj bolesti	412
»...neka dozove starješine Crkve«	412
III. Slavlje sakramenta	412
IV. Učinci slavlja ovoga sakramenta	413
V. Popudbina: posljednji sakrament kršćana	414
Ukratko	415

TREĆE POGLAVLJE: SAKRAMENTI U SLUŽBI ZAJEDNICE 416

Članak 6: Sakrament svetoga reda	416
I. Zašto ime sakrament reda?	417
II. Sakrament reda u naumu spasenja	417
Svećeništvo Staroga zavjeta	417
Jedino Kristovo svećeništvo	419
Dvojako udioništvo u jedinstvenom Kristovu svećeništvu	419
U osobi Krista – Glave...	420
...»u ime sve Crkve«	421
III. Tri stupnja sakramenta reda	421
Biskupsko ređenje – punina sakramenta reda	422
Ređenje prezbitera – biskupovih suradnika	423
Ređenje đakona – »za služenje«	425
IV. Slavlje sakramenta	426
V. Tko može podijeliti ovaj sakrament?	427
VI. Tko može primiti ovaj sakrament?	427
VII. Učinci sakramenta reda	428
Neizbrisiv biljeg	428
Milost Duha Svetoga	429
Ukratko	431

Članak 7: Sakrament ženidbe	433
I. Ženidba u Božjem planu	433
Ženidba u redu stvaranja	433
Ženidba pod vlašću grijeha	434
Ženidba u školi Zakona	435
Ženidba u Gospodinu	436
Djevičanstvo radi kraljevstva	437

II. Slavlje ženidbe (vjenčanje)	438
III. Ženidbena privola	439
Mješovite ženidbe i različitost vjere	441
IV. Učinci sakramenta ženidbe	442
Ženidbeni vez.	442
Milost sakramenta ženidbe	442
V. Dobra i zahtjevi ženidbene ljubavi	443
Jedinstvo i nerazrješivost ženidbe	444
Vjernost ženidbene ljubavi	444
Otvoreni za plodnost	446
VI. Domaća Crkva	446
Ukratko	447
ČETVRTO POGLAVLJE: DRUGA LITURGIJSKA SLAVLJA	449
Članak 1: Blagoslovine	449
Značajke blagoslovina	449
Razni oblici blagoslovina.	450
Pučka religioznost	451
Ukratko	452
Članak 2: Kršćanski pogreb	452
I. Posljednji Vazam kršćana.	452
II. Slavljenje ukopa (sprovod).	453

TREĆI DIO ŽIVOT U KRISTU

PRVI ODSJEK ČOVJEKOV POZIV: ŽIVOT U DUHU

PRVO POGLAVLJE: DOSTOJANSTVO LJUDSKE OSOBE.	463
Članak 1: Čovjek slika Božja	463
Ukratko	465
Članak 2: Naš poziv na blaženstvo	466
I. Blaženstva	466
II. Čežnja za srećom	466
III. Kršćansko blaženstvo.	467
Ukratko	468

Članak 3: Čovjekova sloboda	469
I. Sloboda i odgovornost	469
II. Čovjekova sloboda u rasporedbi spasenja	471
Ukratko	472
Članak 4: Moralnost ljudskih čina	473
I. Izvori moralnosti	473
II. Dobri i zli čini	474
Ukratko	474
Članak 5: Moralnost strasti	475
I. Strasti	475
II. Strasti i moralni život	476
Ukratko	477
Članak 6: Moralna savjest	477
I. Sud savjesti	477
II. Odgoj savjesti	479
III. Izabirati prema savjesti	479
IV. Pogrešan sud	480
Ukratko	481
Članak 7: Kreposti	482
I. Ljudske kreposti	482
Razlikovanje stožernih kreposti	482
Kreposti i milost	484
II. Bogoslovne kreposti	484
Vjera	485
Ufanje	485
Ljubav	487
III. Darovi i plodovi Duha Svetoga	489
Ukratko	489
Članak 8: Grijeh	490
I. Milosrđe i grijeh	490
II. Definicija grijeha	491
III. Različitost grijehâ	492
IV. Težina grijeha: smrtni i laki grijeh	492
V. Množenje grijeha	495
Ukratko	496

DRUGO POGLAVLJE: LJUDSKA ZAJEDNICA	497
Članak 1: Osoba i društvo	497
I. Komunitarni karakter ljudskoga poziva	497
II. Obraćanje i društvo	499
Ukratko	500
Članak 2: Sudjelovanje u društvenom životu	501
I. Vlast	501
II. Zajedničko dobro	503
III. Odgovornost i sudjelovanje	504
Ukratko	505
Članak 3: Društvena pravednost	506
I. Poštivanje ljudske osobe	506
II. Jednakost i razlike među ljudima.	507
III. Ljudska solidarnost.	509
Ukratko	510
TREĆE POGLAVLJE: BOŽJE SPASENJE: ZAKON I MILOST	511
Članak 1: Moralni zakon	511
I. Naravni moralni zakon	512
II. Stari zakon	514
III. Novi zakon ili Evandeoski zakon	515
Ukratko	518
Članak 2: Milost i opravdanje	519
I. Opravdanje	519
II. Milost.	521
III. Zasluga	524
IV. Kršćanska svetost.	525
Ukratko	527
Članak 3: Crkva, majka i učiteljica	528
I. Moralni život i Učiteljstvo Crkve	529
II. Crkvene zapovijedi	531
III. Moralni život i misijsko svjedočenje.	531
Ukratko	532
Deset zapovijedi Božjih	533

DRUGI ODSJEK
DESET ZAPOVIJEDI BOŽJIH

»Učitelju, što mi je činiti...?«	537
Deset zapovijedi u Svetom pismu	538
Deset zapovijedi u predaji Crkve	540
Jedinstvo Dekaloga	541
Deset zapovijedi i naravni zakon	541
Obvezatnost Dekaloga	542
»Bez mene ne možete ništa učiniti«	542
Ukratko	543

PRVO POGLAVLJE: »LJUBI GOSPODINA BOGA SVOJEGA SVIM SRCEM
SVOJIM I SVOM DUŠOM SVOJOM I SVOM SNAGOM SVOJOM« . . . 544

Članak 1: Prva zapovijed 544

I. »Klanjaj se Gospodinu, Bogu svome, i njemu služi«	544
Vjera	545
Ufanje	546
Ljubav	547
II. »Njemu jedinome služi«	547
Klanjanje	547
Molitva	548
Žrtva	548
Obećanja i zavjeti	548
Društvena dužnost bogoštovlja i pravo na slobodu vjerovanja	549
III. »Nemoj imati drugih bogova uz mene«	551
Praznovjerje	551
Idolopoklonstvo	551
Gatanje i magija	552
Bezvjerje	553
Bezboštvo ili ateizam	554
Agnosticizam	555
IV. »Ne pravi sebi urezana lika...«	555
Ukratko	556

Članak 2: Druga zapovijed 557

I. Ime je Gospodnje sveto	557
II. Uzaludno spominjanje Božjega imena	559
III. Kršćansko ime	560
Ukratko	561

Članak 3: Treća zapovijed 562

I. Dan subotni	562
--------------------------	-----

II. Dan Gospodnji	563
Dan Uskrsnuća: novo stvaranje	563
Nedjelja – ispunjenje subote	563
Nedjeljna euharistija	564
Nedjeljna obveza	565
Dan milosti i počinaka	566
Ukratko	567
DRUGO POGLAVLJE:	
»LJUBI BLIŽNJEGA SVOGA KAO SAMOGA SEBE!«	569
Članak 4: Četvrta zapovijed	569
I. Obitelj u Božjem naumu	570
Narav obitelji	570
Kršćanska obitelj	571
II. Obitelj i društvo	571
III. Dužnosti članova obitelji	573
Dužnosti djece	573
Dužnosti roditelja	575
IV. Obitelj i Kraljevstvo	577
V. Vlasti u građanskom društvu	577
Dužnosti građanskih vlasti	578
Dužnosti građana	578
Politička zajednica i Crkva	580
Ukratko	581
Članak 5: Peta zapovijed	582
I. Poštivanje ljudskoga života	582
Svjedočanstvo povijesti spasenja	582
Zakonita obrana	583
Hotimično ubojstvo čovjeka	584
Pobačaj	585
Eutanazija	587
Samoubojstvo	588
II. Poštivanje dostojanstva osobe	588
Poštivanje duše drugoga: sablazan	588
Poštivanje zdravlja	589
Poštivanje osobe i znanstveno istraživanje	590
Poštivanje tjelesne cjelovitosti	591
Poštivanje mrtvih	592
III. Obrana mira	592
Mir	592
Izbjegavanje rata	593
Ukratko	596

Članak 6: Šesta zapovijed	597
I. »Muško i žensko stvori ih...«	597
II. Poziv na čistoću	598
Cjelovitost osobe	599
Cjelovitost dara samoga sebe	600
Različiti oblici čistoće	600
Povrede čistoće	601
Čistoća i homoseksualnost	603
III. Ljubav supružnikâ	603
Supružnička vjernost	604
Plodnost ženidbe	605
Dar djece	607
IV. Povrede dostojanstva ženidbe	608
Rastava	609
Drugi grijesi protiv dostojanstva ženidbe	610
Ukratko	611
 Članak 7: Sedma zapovijed	 612
I. Opća namjena i privatno vlasništvo dobara	612
II. Poštivanje osobâ i njihovih dobara	613
Poštivanje tuđih dobara	614
Poštivanje cjelovitosti stvorenja	615
III. Društveni nauk Crkve	616
IV. Gospodarska djelatnost i društvena pravednost	618
V. Pravednost i solidarnost među narodima	621
VI. Ljubav prema siromasima	622
Ukratko	625
 Članak 8: Osmi zapovijed	 626
I. Živjeti u istini	626
II. »Dati svjedočanstvo istini«	628
III. Povrede istine	629
IV. Poštivanje istine	631
V. Upotreba sredstava društvenoga priopćivanja	632
VI. Istina, ljepota i sakralna umjetnost	633
Ukratko	635
 Članak 9: Deveta zapovijed	 636
I. Čišćenje srca	637
II. Borba za čistoću	637
Ukratko	639

Članak 10: Deseta zapovijed	640
I. Nered požudâ	640
II. Želje Duha	642
III. Siromaštvo srca	642
IV. »Hoću vidjeti Boga«	643
Ukratko	644

ČETVRTI DIO KRŠĆANSKA MOLITVA

PRVI ODSJEK MOLITVA U KRŠĆANSKOM ŽIVOTU

ŠTO JE MOLITVA?	649
Molitva kao Božji dar	649
Molitva kao Savez	650
Molitva kao zajedništvo	650
 PRVO POGLAVLJE: OBJAVA MOLITVE	651
Sveopći poziv na molitvu	651
 Članak 1: U Starom zavjetu	651
Stvaranje – izvor molitve	652
Obećanje i molitva vjere	652
Mojsije i posrednikova molitva	653
David i kraljeva molitva	654
Ilija, proroci i obraćenje srca	655
Psalmi, molitva zajednice	656
Ukratko	658
 Članak 2: U punini vremena	659
Isus moli	659
Isus nas uči moliti	662
Isus uslišava molitvu	664
Molitva Djevice Marije	664
Ukratko	665
 Članak 3: U vrijeme Crkve	666
I. Blagoslov i klanjanje	666
II. Molitva prošnje	667

III. Zagovorna molitva	668
IV. Molitva zahvaljivanja	669
V. Molitva pohvale	669
Ukratko	671
DRUGO POGLAVLJE: MOLITVENA PREDAJA	672
Članak 1: Na izvorima molitve	672
Riječ Božja	672
Crkveno bogoslužje	673
Bogoslovne kreposti	673
»Danas«	674
Ukratko	674
Članak 2: Put molitve	675
Molitva Ocu	675
Molitva Isusu	675
»Dođi, Duše Presveti«	676
U zajedništvu sa svetom Bogorodicom	677
Ukratko	679
Članak 3: Voditelji u molitvi	680
»Oblak svjedoka«	680
Služitelji molitve	680
Mjesta pogodna za molitvu	682
Ukratko	682
TREĆE POGLAVLJE: ŽIVOT MOLITVE	683
Članak 1: Izražaji molitve	684
I. Usmena molitva	684
II. Razmatranje	685
III. Unutarnja molitva (kontemplacija)	685
Ukratko	688
Članak 2: Borba molitve	689
I. Prigovori molitvi	689
II. Ponizna budnost srca	690
Pred poteškoćama molitve	690
Pred napastima u molitvi	691
III. Djetinjje pouzdanje	691

Zašto se žaliti da nismo uslišani?	691
Kako je naša molitva djelotvorna?	692
IV. Ustrajati u ljubavi.	693
Molitva Isusova Časa	694
Ukratko	695

DRUGI ODSJEK

MOLITVA GOSPODNJA »OČE NAŠ«

Članak 1: »Sažetak svega evanđelja«	700
I. U središtu Svetoga pisma.	700
II. »Gospodnja molitva«	701
III. Molitva Crkve	701
Ukratko	703
Članak 2: »Oče Naš koji jesi na nebesima«	703
I. »Usudujemo se pristupiti s punim pouzdanjem«	703
II. »Oče!«	704
III. Oče »naš«	706
IV. »Koji jesi na nebesima«	708
Ukratko	709
Članak 3: Sedam prošnja	709
I. »Sveti se ime tvoje«	710
II. »Dođi kraljevstvo tvoje«	713
III. »Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji«	714
IV. »Kruh naš svagdanji daj nam danas«.	716
V. »Otpusti nam duge naše kako i mi otpuštamo dužnicima našim«	719
»Otpusti nam duge naše«...	719
»...kako i mi otpuštamo dužnicima našim«.	720
VI. »Ne uvedi nas u napast«	721
VII. »Nego izbavi nas od Zla«	722
ZAVRŠNA DOKSOLOGIJA	724
Ukratko	725
KAZALA	
Kazalo navoda	727
Tematsko kazalo	783
SADRŽAJ	905

GK ISBN 978-953-241-383-0

9 789532 413830

www.glas-koncila.hr

180 kuna

